ספרי' – **אוצר החסידים** – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל תשיעי | **שער שלישי**

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת
„אוצר החסידים"
770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה
הי' תהא שנת נפלאות בכל
צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דִּבְרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרֵב נָא יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֶת־דִּבְרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיֶה אֲנַחְנוּ וְצֶאֱצָאֵינוּ, וְצֶאֱצָאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כֻּלָּנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי תוֹרָתְךָ לִשְׁמָהּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הַמְּלַמֵּד תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קיז.

מזמור משני פסוקים רמז על ימות המשיח וישראל בתפארתם ולכן הללויה כולם כי אז כולם יקראו בשם ה׳:

א הַלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם שַׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים: ב כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חַסְדּוֹ וֶאֱמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם הַלְלוּיָהּ:

קיח.

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהלות להש״י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

א הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ב יֹאמַר־נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ג יֹאמְרוּ־נָא בֵית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ד יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: ה מִן־הַמֵּצַר קָרָאתִי יָהּ עָנָנִי בַמֶּרְחָב יָהּ:
ו יְהוָה לִי לֹא אִירָא מַה־יַּעֲשֶׂה לִי אָדָם: ז יְהוָה לִי בְּעֹזְרָי וַאֲנִי אֶרְאֶה בְשֹׂנְאָי: ח טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטֹחַ בָּאָדָם: ט טוֹב לַחֲסוֹת בַּיהוָה מִבְּטֹחַ בִּנְדִיבִים: י כָּל־גּוֹיִם סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יא סַבּוּנִי
גַם־סְבָבוּנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יב סַבּוּנִי כִדְבֹרִים דֹּעֲכוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילַם: יג דָּחֹה
דְחִיתַנִי לִנְפֹּל וַיהוָה עֲזָרָנִי: יד עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה: טו קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאָהֳלֵי צַדִּיקִים
יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: טז יְמִין יְהוָה רוֹמֵמָה יְמִין יְהוָה עֹשָׂה חָיִל: יז לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה וַאֲסַפֵּר מַעֲשֵׂי
יָהּ: יח יַסֹּר יִסְּרַנִּי יָהּ וְלַמָּוֶת לֹא נְתָנָנִי: יט פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אָבֹא־בָם אוֹדֶה יָהּ: כ זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צַדִּיקִים יָבֹאוּ בוֹ: כא אוֹדְךָ כִּי עֲנִיתָנִי וַתְּהִי־לִי לִישׁוּעָה: כב אֶבֶן מָאֲסוּ הַבּוֹנִים הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:
כג מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹּאת הִיא נִפְלָאת בְּעֵינֵינוּ: כד זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: כה אָנָּא
יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָּא אָנָּא יְהוָה הַצְלִיחָה נָּא: כו בָּרוּךְ הַבָּא בְּשֵׁם יְהוָה בֵּרַכְנוּכֶם מִבֵּית יְהוָה: כז אֵל |
יְהוָה וַיָּאֶר לָנוּ אִסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתִים עַד־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: כח אֵלִי אַתָּה וְאוֹדֶךָּ אֱלֹהַי אֲרוֹמְמֶךָּ: כט הוֹדוּ
לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

אגרות קודש

ב״ה, כ״ג ניסן, תשי״ג
ברוקלין.

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו המודיע שקבל רשיון לנהגות, ויה״ר מהשי״ת שיזמין לו פרנסתו בהרחבה וירבה בקביעות עתים בתורת הנגלה ובתורת החסידות מתוך מנוחה ובמילא ינהג את גופו ואת נה״ב שיתאימו להכוונה וכפי המבואר בתורת החסידות בארוכה.

בברכה לפרנסה בגשמיות וברוחניות.

ברכת האילנות:

היוצא בימי ניסן ורואה אילנות שמוציאין פרח צריך לברך: **בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם שֶׁלֹּא חִסַּר בְּעוֹלָמוֹ כְּלוּם וּבָרָא בוֹ בְּרִיּוֹת טוֹבוֹת וְאִילָנוֹת טוֹבוֹת לֵיהָנוֹת בָּהֶם בְּנֵי אָדָם** ואינו מברך אלא בפעם ראשונה שרואה בכל שנה (סדר ברכת הנהנין פרק יג הלכה יד).

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים קיז, קיח ..... ג

ג) מאמר ד״ה והחרים הוי׳ את לשון ים מצרים
אחרון של פסח, ה׳תשח״י ..... ה

ד) ר״ד יום ג׳, ח״י ניסן, ב׳ דחול המועד פסח, ה׳תשח״י..... כב

ה) שיחת יום ה׳ דחג הפסח, ה׳תשמ״ח..... כג

ו) שיחת אחרון של פסח ה׳תשח״י .....כה

ז) שיחת אחרון של פסח (בסעודה) ה׳תשמ״ח ..... כז

ח) משיחות אחרון של פסח ה׳תשמ״ח .....לה

ט) משיחות אחרון של פסח ה׳תשמ״ח ע״ד ההנהגה ביום
הולדת ..... לז

י) לקוטי-שיחות חג הפסח כרך ז ..... מג

יא) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ״ק הרה״ג הרה״ח המקובל
ר׳ לוי יצחק שניאורסאהן זצ״ל ..... מז

יב) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת שמיני ..... מט

יג) שיעורי חומש יומי לשבוע אחרון של פסח..... נ

יד) שיעורי תהלים לשבוע אחרון של פסח.....עח

טו) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע אחרון של פסח.....עט

טז) לוח ״היום יום״ לשבוע אחרון של פסח.....פט

יז) הלכה יומית לעיון ברמב״ם.....צב

שיעורי רמב״ם

יח) – ג׳ פרקים ליום לשבוע אחרון של פסח ..... צה

יט) – פרק אחד ליום לשבוע אחרון של פסח..... קנו

כ) – ספר המצוות לשבוע אחרון של פסח .....קסט

כא) מסכת סוטה עם ביאורים
מדף ב עד דף ז .....קעב

כב) נביאים וכתובים
ישעיה פרק נט-ס, איוב פרק מא ..... ר

כג) משניות – מסכת כתובות
ביאור קהתי..... רב

כד) עין יעקב מסכת תענית..... רז

כה) מסכת עבודה זרה עם ביאורים
דף עו .....רח

כו) מסכת הוריות עם ביאורים
מדף ב עד דף ז .....ריב

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

כז) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציונים
אדמו״ר הזקן ..... רמ

כח) שולחן ערוך הלכות יום הכיפורים/סוכה
לפי לוח רב יומי אדמו״ר הזקן..... רמ

כט) לקוטי תורה
אדמו״ר הזקן ..... רמג

ל) שערי תשובה
אדמו״ר האמצעי ..... רמט

לא) מאמרי הצ״צ – מאמרי הצ״צ תרי״ד-תרט״ו
אדמו״ר ה״צמח צדק״ .....רנ

לב) תורת שמואל תרל״ב
אדמו״ר מוהר״ש ..... רנא

לג) שיעורים בהמשך המאמרים – תער״ב
אדמו״ר מוהרש״ב..... רנא

לד) ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)
אדמו״ר מוהריי״צ.....רנד

לה) ספר השיחות ה׳ש״ת-תש״א בלה״ק
אדמו״ר מוהריי״צ..... רנז

לו) אגרות קודש
אדמו״ר מוהריי״צ ..... רנט

לז) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רס

לח) לוח זמנים לשבוע אחרון של פסח..... רסא

לט) עירוב תבשילין .....רסב

מ) סדר מצות הדלקת נרות לשביעי של פסח ושבת אחרון
של פסח ..... רסג

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בס"ד. אחרון של פסח, ה'תשח"י

(הנחה בלתי מוגה)

וְהֶחֱרִים הֲוָיָ' אֵת לְשׁוֹן יַם מִצְרַיִם וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר בַּעֲיָם רוּחוֹ וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים. וְהָיְתָה מְסִלָּה לִשְׁאָר עַמּוֹ גו' כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלוֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם[1]. וְצָרִיךְ לְהָבִין[2], דְּכֵיוָן שֶׁהַכָּתוּב מַדְגִּישׁ שֶׁבְּקִרְיַעַת הַנָּהָר דִּלְעָתִיד הִיא כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלוֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, דְּהַיְנוּ בְּדַרְגְּמַת קְרִיעַת יַם־סוּף, אִם כֵּן, מַהוּ הַטַּעַם שֶׁבְּקִרְיַעַת הַנָּהָר דִּלְעָתִיד תִּהְיֶה לְז' נְחָלִים, שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ בִּקְרִיעַת יַם־סוּף שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם. גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁכָּתוּב וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים, שֶׁהַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט הוּא שֶׁיֶּחֱרַב הַנָּהָר וְיוּכְלוּ לַעֲבוֹר וְלִדְרֹךְ בּוֹ בַּנְּעָלִים, דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר וְהָיְתָה מְסִלָּה גו', שֶׁפֵּרוּשׁוֹ שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ דֶּרֶךְ סְלוּלָה, חֲרֵי מוּבָן שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲבוֹר בּוֹ בֶּחָרָבָה, וּמַהוּ עִנְיַן וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים. וּמִכְּלָלוּת הָעִנְיָן מַשְׁמַע שֶׁוְּהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים הוּא אֶחָד הָעִנְיָנִים הַנִּפְלָאִים שֶׁיִּהְיוּ בַּגְּלוּיִים דִּלְעָתִיד לָבֹא, שֶׁלָּכֵן מוֹנֶה עִנְיָן זֶה יַחַד עִם הַמַּעֲלוֹת דְּוְהֶחֱרִים הֲוָיָ' אֶת לְשׁוֹן יַם מִצְרַיִם וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הָעִנְיָן בָּזֶה. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁכָּתוּב וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים, שֶׁהוּא דֶּגְמַת עִנְיַן הֵ"א הַיְדִיעָה, מַה הֵם הַנְּעָלִים הַיְדוּעִים שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים.

ב) **וּלְהָבִין** זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה בְּאוּר הָעִנְיָן דִּקְרִיעַת יַם־סוּף שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם, דְּכֵיוָן שֶׁהַכָּתוּב מַדְגִּישׁ כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלוֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, הַיְינוּ, שֶׁבְּקִרְיַעַת הַנָּהָר דִּלְעָתִיד הִיא דֶּגְמַת הָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם (כַּנַּ"ל), אִם־כֵּן בִּכְדֵי לְהָבִין הָעִנְיָנִים דִּלְעָתִיד, יֵשׁ לְבָאֵר תְּחִלָּה אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה שֶׁכָּתוּב[3] כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, כִּימֵי לְשׁוֹן רַבִּים[4], וזאת על אף שהיציאה ממצרים היתה ביום אחד בלבד (וראה גם בהרחבה במאמר ד"ה כימי צאתך ה'תשח"י שמופיע בדבר מלכות פרשת שמיני (לכל העולם)

ביאור בדרך אפשר

הנביא אומר על ימות המשיח:

וְהֶחֱרִים הֲוָיָ' הקדוש־ברוך־הוא יְאַבֵּד ויכרית **אֶת לְשׁוֹן יַם מִצְרַיִם** הוא נהר הנילוס **וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר בַּעֲיָם** בחוזק **רוּחוֹ וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים** נפרדים שיתייבשו **וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים** כך שניתן יהיה לדרוך על פני האדמה בנעליים **וְהָיְתָה מְסִלָּה** דרך מעבר **לִשְׁאָר עַמּוֹ** שישובו מהגלות **גו' כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלוֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם** בקריעת ים סוף, כאשר הים נבקע לגזרים ובני ישראל עברו בתוך הים ביבשה[1]. **וְצָרִיךְ לְהָבִין[2], דְּכֵיוָן שֶׁהַכָּתוּב מַדְגִּישׁ שֶׁבְּקִרְיַעַת הַנָּהָר דִּלְעָתִיד** שתהיה לעתיד לבוא **הִיא כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלוֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, דְּהַיְנוּ בְּדַרְגְּמַת קְרִיעַת יַם־סוּף** ונמצא שיש דמיון בין בקיעת הנהר לעתיד לבוא לקריעת ים סוף, **אִם כֵּן, מַהוּ הַטַּעַם שֶׁבְּקִרְיַעַת הַנָּהָר דִּלְעָתִיד תִּהְיֶה לְז' נְחָלִים, שֶׁאֵין זֶה כְּמוֹ בִּקְרִיעַת יַם־סוּף שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם** שהרי ים סוף נבקע לי"ב גזרים ולא לשבעה?. **גַּם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁכָּתוּב וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים, שֶׁהַפֵּרוּשׁ הַפָּשׁוּט הוּא שֶׁיֶּחֱרַב** שיתייבש **הַנָּהָר וְיוּכְלוּ לַעֲבוֹר וְלִדְרֹךְ בּוֹ בַּנְּעָלִים** בנעליים, **דִּלְכְאוֹרָה, כֵּיוָן שֶׁכְּבָר נֶאֱמַר וְהָיְתָה מְסִלָּה גו', שֶׁפֵּרוּשׁוֹ שֶׁתִּהְיֶה בּוֹ דֶּרֶךְ סְלוּלָה, חֲרֵי מוּבָן שֶׁיּוּכְלוּ לַעֲבוֹר בּוֹ בֶּחָרָבָה** ביבשה, **וּמַהוּ עִנְיַן וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים** ומה הדבר מוסיף על האמור שתהיה דרך סלולה לעבור בה?. **וּמִכְּלָלוּת הָעִנְיָן מַשְׁמַע שֶׁוְּהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים הוּא אֶחָד הָעִנְיָנִים הַנִּפְלָאִים שֶׁיִּהְיוּ בַּגְּלוּיִים דִּלְעָתִיד לָבֹא, שֶׁלָּכֵן מוֹנֶה עִנְיָן זֶה יַחַד עִם הַמַּעֲלוֹת דְּוְהֶחֱרִים הֲוָיָ' אֶת לְשׁוֹן יַם מִצְרַיִם וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הָעִנְיָן בָּזֶה. וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁכָּתוּב וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים, שֶׁהוּא דֶּגְמַת עִנְיַן הֵ"א הַיְדִיעָה, מַה הֵם הַנְּעָלִים הַיְדוּעִים שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים.?**

ב) **וּלְהָבִין** זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה בְּאוּר הָעִנְיָן דִּקְרִיעַת יַם־סוּף שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם, דְּכֵיוָן שֶׁהַכָּתוּב מַדְגִּישׁ כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלוֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, הַיְינוּ, שֶׁבְּקִרְיַעַת הַנָּהָר דִּלְעָתִיד הִיא דֶּגְמַת הָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם (כַּנַּ"ל), אִם־כֵּן בִּכְדֵי לְהָבִין הָעִנְיָנִים דִּלְעָתִיד, יֵשׁ לְבָאֵר תְּחִלָּה אֶת הָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם. וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה שֶׁכָּתוּב[3] כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, כִּימֵי לְשׁוֹן רַבִּים[4], וּפֵרֵשׁ כְּבוֹד־קְדוֹשַׁת

ביאור בדרך אפשר

עַל הַנָּהָר, וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהוּ הָעִנְיָן בָּזֶה שבגללו הוא מפורט כחידוש וייעוד בפני עצמו?. **וְגַם צָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶׁכָּתוּב וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים, שֶׁהוּא דֶּגְמַת עִנְיַן הֵ"א הַיְדִיעָה** כיוון שהכתוב אומר "בנעלים" בפתח ולא בְּנעלים בשווא הרי זה כאילו נאמר בהנעלים, היינו בנעלים הידועים, ונשאלת השאלה: **מַה הֵם הַנְּעָלִים הַיְדוּעִים שֶׁעֲלֵיהֶם נֶאֱמַר וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים.?**

ב) וּלְהָבִין פרטי הדברים האמורים לעיל אודות בקיעת הנהר לעתיד לבוא **יֵשׁ לְהַקְדִּים תְּחִלָּה בְּאוּר הָעִנְיָן דִּקְרִיעַת יַם־סוּף שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם, דְּכֵיוָן** המדבר על בקיעת הנהר לעתיד לבוא **שֶׁהַכָּתוּב מַדְגִּישׁ** שבקיעת הנהר תהיה **כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלוֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, הַיְינוּ, שֶׁבְּקִרְיַעַת הַנָּהָר דִּלְעָתִיד הִיא דֶּגְמַת הָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם (כַּנַּ"ל), אִם־כֵּן בִּכְדֵי לְהָבִין הָעִנְיָנִים דִּלְעָתִיד, יֵשׁ לְבָאֵר תְּחִלָּה הָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם שֶׁהָיוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם** שהרי המשל והדוגמא מלמדים על הנמשל. **וְכַמּוּבָן גַּם מִמַּה שֶׁכָּתוּב[3]** אודות הגאולה העתידה **כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, כִּימֵי לְשׁוֹן רַבִּים[4],** וזאת על אף שהיציאה ממצרים היתה ביום אחד בלבד (וראה גם בהרחבה במאמר ד"ה כימי צאתך ה'תשח"י שמופיע בדבר מלכות פרשת שמיני (לכל העולם)

---

1) ישעי' יא, טו־טז — הפטרת היום. 2) ראה שער האמונה פנ"ב ואילך. המשך והחרים תרל"א בתחילתו. 3) מיכה ז, טו. 4) ראה זח"ג קעו, א.

ביאור בדרך אפשר

עמוד ה ואילך) **וּפֵרֵשׁ כְּבוֹד קְדוּשַׁת מוֹרִי וְחָמִי אַדְמוֹ״ר**[5] הרבי הריי״צ, שבפסוק נאמר ״כימי״ לשון רבים משום **שֶׁמִּשְׁעַת יְצִיאַת מִצְרַיִם הִתְחִלָּה הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה** והיא הולכת ונמשכת כל הימים, **וְאִם כֵּן**, גם מפסוק זה ופירושו מובן כי **הַבֵּאוּר בְּעִנְיְנֵי הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה**, ובענינו – בקיעת הנהר לעתיד לבוא, **יוּבָן מֵהָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁאֶחָד מֵהֶם הוּא הָעִנְיָן דִּקְרִיעַת יַם־סוּף. וְכִידּוּעַ בְּעִנְיָן הַצָּרֵךְ דִּקְרִיעַת הַיָּם, דְּכֵיוָן שֶׁבְּאוֹתוֹ צַד שֶׁיָּרְדוּ בְּאוֹתוֹ צַד עָלוּ[6], חֲרֵי מוּבָן, שֶׁקְּרִיעַת הַיָּם לֹא הָיְתָה בִּשְׁבִיל הַצָּלַת יִשְׂרָאֵל מִפַּרְעֹה וּמִמִּצְרַיִם**, כי מאחר שעלו מן הים באותו צד שבו ירדו אל הים, מובן שלמעשה קריעת הים לא שימשה לבני ישראל כאפשרות מילוט והצלה מפרעה ומצרים **אֶלָּא זֶהוּ עִנְיָן שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת מִצַּד עַצְמוֹ** וכיוון שכך, מודגש עוד יותר שביאור עניינו של קריעת ים סוף הוא ההקדמה הראויה לביאור עניין בקיעת הנהר לעתיד לבוא (כאשר בקיעת הנהר לא תהיה לצורך אפשרות מילוט אלא עניין ״מצד עצמו״).

וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּם הַקּוּשְׁיָא[7] שמקשים בתורת החסידות, **מַהִי הָרְבוּתָא** הגדולה **כָּל־כָּךְ בְּעִנְיָן קְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁהוּא אַחַד הַנִּסִּים הַגְּדוֹלִים וְהַנִּפְלָאִים** שהתרחשו אי פעם, **עַד שֶׁגַּם לְגַבֵּי לְמַעְלָה** ביחס לקדוש־ברוך־הוא **חֲרֵי זֶה דָּבָר קָשֶׁה כִּבְיָכוֹל, כַּלָּשׁוֹן הָרָגִיל** בדברי חכמינו ז״ל בבואם לתאר עד כמה דברים מסויימים קשים (״קשין מזונותיו של אדם״ וכן ״קשה זיווגו של אדם״) **קָשֶׁה כִּקְרִיעַת יַם סוּף**[8], **דִּלְכְאוֹרָה,** לא מדובר בתופעה חסרת תקדים כי **חֲרֵי הָיָה כְּבָר עִנְיָן זֶה** של הפיכת ים ליבשה **בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[9] בתיאור הבריאה בששת ימי בראשית **יִקָּווּ** ייאספו **הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה, וְהַיְנוּ,** שהתרחש נס דומה לקריעת ים סוף כיוון **שֶׁמִּצַּד הַטֶּבַע חֲרֵי הַמַּיִם צְרִיכִים לִהְיוֹת מֵעַל לַיַּבָּשָׁה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם**[10] **בְּעִנְיַן הַגַּלְגַּלִּים שֶׁכָּל גַּלְגַּל סוֹבֵב וּמַקִּיף אֶת שֶׁתַּחְתָּיו, וּבְעִנְיַן הַיְסוֹדוֹת הַיְנוּ שֶׁיְּסוֹד הַמַּיִם סוֹבֵב אֶת יְסוֹד הָעָפָר, וְיסוֹד הָרוּחַ סוֹבֵב אֶת יְסוֹד הַמַּיִם, וְיסוֹד הָאֵשׁ סוֹבֵב אֶת יְסוֹד הָרוּחַ, וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא שֶׁהַמַּיִם הֵם** מטבעם **לְמַעְלָה מֵהָאָרֶץ לְפִי שֶׁיְּסוֹד הַמַּיִם קַל יוֹתֵר, וְיסוֹד הָעָפָר כָּבֵד יוֹתֵר,** ומצד הטבע הכבד יותר צריך להיות נמוך יותר **וְלָכֵן הִנֵּה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הָיָה בֶּאֱמֶת כֵּן** והמים היו מעל היבשה, **וּמִכָּל־מָקוֹם גָּזַר הַקָּבָּ״ה** גזירה שהיא היפך הטבע **שֶׁיִּקָּווּ** ייאספו **הַמַּיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה, וְנִמְצָא, שֶׁעִנְיָן זֶה יֶשְׁנוֹ כְּבָר בַּבְּרִיאָה עַצְמָהּ, הַיְנוּ בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** האור האלוקי שיורד מלמעלה למטה לברוא ולקיים את העולם נקרא ׳סדר השתלשלות׳ על שם שהוא יורד מדרגה לדרגה בדומה לשלשלת ארוכה שהטבעות שלה אחוזות זו בזו וכאשר העולם מתנהל כטבעו וכסדרו הרי זה על פי ׳סדר השתלשלות׳ ואילו כאשר מתרחש נס בניגוד לדרכי הטבע יש צורך בגילוי והמשכת אור אלוקי למעלה מסדר השתלשלות, **וְאִם כֵּן,** שהפיכת המים ליבשה הוא דבר שכבר נטבע בבריאה **אֵינוֹ מוּבָן מַהוּ הַפֶּלֶא כָּל־כָּךְ בְּעִנְיַן קְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁהוּא אַחַד הַנִּסִּים הַנִּפְלָאִים הַיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵּי הַטֶּבַע וּמֵהַגְּבָלוֹת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** והרי דבר דומה התרחש בבריאה והפך לטבע העולם?.

ביאור בדרך אפשר

מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ״ר[5] שֶׁמִּשְׁעַת יְצִיאַת מִצְרַיִם הִתְחִלָּה הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, וְאִם כֵּן, הַבֵּאוּר בְּעִנְיְנֵי הַגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, יוּבָן מֵהָעִנְיָנִים שֶׁהָיוּ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, שֶׁאֶחָד מֵהֶם הוּא הָעִנְיָן דִּקְרִיעַת יַם־סוּף. וְכִידּוּעַ בְּעִנְיָן הַצָּרֵךְ דִּקְרִיעַת הַיָּם, דְּכֵיוָן שֶׁבְּאוֹתוֹ צַד שֶׁיָּרְדוּ בְּאוֹתוֹ צַד עָלוּ[6], חֲרֵי מוּבָן, שֶׁקְּרִיעַת הַיָּם לֹא הָיְתָה בִּשְׁבִיל הַצָּלַת יִשְׂרָאֵל מִפַּרְעֹה וּמִמִּצְרַיִם, אֶלָּא זֶהוּ עִנְיָן שֶׁהָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת מִצַּד עַצְמוֹ.

וְיוּבָן בְּהֶקְדֵּם הַקּוּשְׁיָא[7], מַהִי הָרְבוּתָא כָּל־כָּךְ בְּעִנְיָן קְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁהוּא אַחַד הַנִּסִּים הַגְּדוֹלִים וְהַנִּפְלָאִים, עַד שֶׁגַּם לְגַבֵּי לְמַעְלָה חֲרֵי זֶה דָּבָר קָשֶׁה כִּבְיָכוֹל, כַּלָּשׁוֹן הָרָגִיל קָשֶׁה כִּקְרִיעַת יַם סוּף[8], דִּלְכְאוֹרָה, חֲרֵי הָיָה כְּבָר עִנְיָן זֶה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[9] יִקָּווּ הַמַּיִם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה, וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד הַטֶּבַע חֲרֵי הַמַּיִם צְרִיכִים לִהְיוֹת מֵעַל לַיַּבָּשָׁה, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ם[10] בְּעִנְיַן הַגַּלְגַּלִּים שֶׁכָּל גַּלְגַּל סוֹבֵב וּמַקִּיף אֶת שֶׁתַּחְתָּיו, וּבְעִנְיַן הַיְסוֹדוֹת הַיְנוּ שֶׁיְּסוֹד הַמַּיִם סוֹבֵב אֶת יְסוֹד הָעָפָר, וְיסוֹד הָרוּחַ סוֹבֵב אֶת יְסוֹד הַמַּיִם, וְיסוֹד הָאֵשׁ סוֹבֵב אֶת יְסוֹד הָרוּחַ, וְעַל־פִּי־זֶה נִמְצָא שֶׁהַמַּיִם הֵם לְמַעְלָה מֵהָאָרֶץ לְפִי שֶׁיְּסוֹד הַמַּיִם קַל יוֹתֵר, וְיסוֹד הָעָפָר כָּבֵד יוֹתֵר, וְלָכֵן הִנֵּה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הָיָה בֶּאֱמֶת כֵּן, וּמִכָּל־מָקוֹם גָּזַר הַקָּבָּ״ה שֶׁיִּקָּווּ הַמַּיִם אֶל מָקוֹם אֶחָד וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה, וְנִמְצָא, שֶׁעִנְיָן זֶה יֶשְׁנוֹ כְּבָר בַּבְּרִיאָה עַצְמָהּ, הַיְנוּ בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְאִם כֵּן, אֵינוֹ מוּבָן מַהוּ הַפֶּלֶא כָּל־כָּךְ בְּעִנְיַן קְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁהוּא אַחַד הַנִּסִּים הַנִּפְלָאִים הַיּוֹצְאִים מִדַּרְכֵּי הַטֶּבַע וּמֵהַגְּבָלוֹת

---

5) רד״ה כימי צאתך מארמ״צ תש״ח (ע׳ 159). 6) ראה תוד״ה כשם – ערכין טו, א. 7) בהבא לקמן – ראה ד״ה וירא ישראל את היד הגדולה בתו״ח בשלח ריד, א ואילך (בהוצאה החדשה – ח״א קנג, ב ואילך). 8) פסחים קיח, א. סוטה ב, א. זח״ב קע, א. 9) בראשית א, ט. 10) הל׳ יסוה״ת רפ״ג. שם ה״י. פ״ד ה״ב.

ביאור בדרך אפשר

וְיֵשׁ לְהוֹסִיף בָּזֶה ולהעצים את השאלה עוד יותר, **דְּהִנֵּה, טַעַם הַגְּזֵרָה יִקָּווּ הַמַּיִם** לפי פנימיות הדברים **הוּא בִּכְדֵי שֶׁתֵּרָאֶה הַיַּבָּשָׁה, הַיְינוּ שֶׁיִּתְגַּלֶּה יְסוֹד הֶעָפָר** ולא יהיה מכוסה במים, **וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁיְּסוֹד הֶעָפָר יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה יְתֵרָה,** ובלשון הפסוק בקוהלת **שֶׁהַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר**[11] (ובלשון הכתוב: "הכל הולך אל מקום אחד, הכל היה מן העפר והכל שב אל העפר") והעפר הוא היסוד העיקרי והמרכזי מבין ארבעת היסודות אש, מים, רוח עפר, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב** בסיפור הבריאה בששת ימי בראשית כיצד בעצם כל הנבראים מכל הסוגים – דומם, צומח, חי ומדבר, נבראו מהארץ, היינו מיסוד העפר **תּוֹצֵא הָאָרֶץ נֶפֶשׁ חַיָּה**[12], **תַּדְשֵׁא הָאָרֶץ גו'**[13], **עַד הַמַּאֲמָר נַעֲשֶׂה אָדָם**[14], **שֶׁגַּם הָאָדָם נִבְרָא מִן הֶעָפָר, וְשֶׁעִנְיָן זֶה נוֹגֵעַ גַּם לִבְרוּאֵי הַיָּם** למרות שהמים מכסים על קרקעית הים ורק המים נראים, לאמיתו של דבר גם הברואים שבים הם מן העפר וקשורים בארץ, וכדברי המדרש שיסוד העפר נוגע לכל הנבראים ללא יוצא מן הכלל **וַאֲפִלּוּ לְגַלְגַּל חַמָּה**[15] כדור השמש שלכאורה אין לו כל קשר לאדמה. **וְטַעַם הַדָּבָר הוּא לְפִי שֶׁנָּעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן**[16], כלל הוא שהראש והסוף של כל דבר קשורים זה בזה ולענין הבריאה - **וְהַיְינוּ, שֶׁכֹּחַ הַהִתְהַוּוּת** להוות ולברוא יש (דבר) מאין (לא דבר) **שֶׁהוּא** כוח מיוחד במינו **מִצַּד עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ** של הקדוש־ברוך־הוא בעצמו **דַּוְקָא, כִּי רַק הוּא לְבַדּוֹ שֶׁאֵין לוֹ עִלָּה וְסִבָּה שֶׁקְּדְמָה לוֹ חַס־וְשָׁלוֹם** והוא עצמו לא קיים כ'יש' מ'יש' אחר שקדם לו או שקיימת סיבה חיצונית כלשהי לקיומו אלא "מציאותו מעצמותו", **בְּכֹחוֹ וִיכָלְתּוֹ לְהַוּוֹת יֵשׁ** [=מציאות][17] ואפס מוחלט, **הִנֵּה כֹּחַ זֶה נִתְגַּלָּה בִּיסוֹד הֶעָפָר דַּוְקָא,** כי דוקא בגלל היותו היסוד הכי גשמי והכי חומרי (לעומת המים, הרוח והאש) והוא "סוף" הבריאה, לכן דוקא בו בא לידי ביטוי וגילוי הכוח להוות יש מאין **שֶׁלָּכֵן הַכֹּל** כל סוגי הנבראים **הָיָה מִן הֶעָפָר. וּמִזֶּה מוּבָן, שֶׁהַגְּזֵרָה דְּיִקָּווּ הַמַּיִם גו'** שהמים יאספו ויזוז הצידה כדי שהיבשה שהיא העפר, תבוא לידי גילוי **נוֹגַעַת לִכְלָלוּת עִנְיַן הַבְּרִיאָה, שֶׁהֵרֵי דַּוְקָא עַל־יְדֵי** סילוק המים וכתוצאה מכך **גִּלּוּי הַיַּבָּשָׁה נַעֲשָׂה שֶׁהַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר, וְאִם כֵּן, הֲרֵי זֶה** הפיכת המים ליבשה **עִנְיָן תְּמִידִי בַּבְּרִיאָה. וְעַל־פִּי־זֶה יֻקְשֶׁה בְּיוֹתֵר מַהוּ** אם כן **הַפֶּלֶא כָּל־כָּךְ בְּעִנְיַן קְרִיעַת יַם־סוּף** שכל עניינו היה הפיכת הים ליבשה?.

אַךְ הָעִנְיָן המענה לשאלה **הוּא**[18] שלאמיתו של דבר יש הבדל מהותי בין "יקוו המים" בבריאה לקריעת ים סוף שהיא אכן דבר הרבה יותר נעלה ולא רק חזרה על מה שכבר היה קודם לכן, כפי שהולך ומבאר, **שֶׁבִּגְזֵרַת יִקָּווּ הַמַּיִם גו'** כאשר הקדוש־ברוך־הוא גָּזַר שלמרות שְׁמַן הראוי היה שהמים יהיו מעל העפר (הכבד יותר) בכל זאת העפר ייראה **לֹא נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בְּמַהוּת הַמַּיִם עַצְמָם, כִּי אִם שִׁנּוּי מָקוֹם בִּלְבַד, דִּתְמוּרַת זֶה שֶׁבִּתְחִלָּה הָיוּ** אותם **הַמַּיִם** עצמם **עַל פְּנֵי כָּל הָאָרֶץ** ועפר הארץ היה מכוסה, **נַעֲשָׂה שִׁנּוּי בַּמַּיִם** מבחינת המיקום **שֶׁנִּתְכַּנְּסוּ אֶל מָקוֹם אֶחָד** ושוב לא כיסו את כל הארץ, **וְעַל־יְדֵי־זֶה נִתְגַּלְּתָה הַיַּבָּשָׁה, וְאִם־כֵּן הֲרֵי זֶה שִׁנּוּי מָקוֹם בִּלְבַד** אך לא שינוי במהות המים. **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בִּקְרִיעַת יַם־סוּף כְּתִיב**[19] **הָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה, הַיְינוּ, שֶׁהַיָּם עַצְמוֹ נַעֲשָׂה יַבָּשָׁה** וכך הפך את טבעו ומהותו למהות אחרת, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[20] **וַיָּבוֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בַּיַּבָּשָׁה, שֶׁבְּתוֹךְ הַיָּם עַצְמוֹ נַעֲשָׂה** שינוי מהותי והים חדל להיות ים והפך להיות **יַבָּשָׁה.**

---

11) קהלת ג, כ. 12) בראשית א, כד. 13) שם, יא. 14) שם, כו. 15) ראה קהלת רבה עה"פ. 16) ספר יצירה פ"א מ"ז. 17) תניא אגה"ק ס"כ. 18) ראה גם סה"מ תרס"ד ס"ע שיב ואילך (בהוצאת תשנ"ד – ס"ע קפג ואילך). 19) תהלים סו, ו. 20) בשלח יד, כב.

ביאור בדרך אפשר

ג) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן יוּבָן בְּהַקְדִּים הַיָּדוּעַ שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁלְּמַטָּה בְּגַשְׁמִיּוּת הֵם מִצַּד שָׁרְשָׁם לְמַעְלָה בְּרוּחָנִיּוּת, שהרי הגשמיות היא השתלשלות מהרוחניות ולא מציאות עצמאית **וַהֲבָנַת הָעִנְיָנִים לְמַעְלָה** ברוחניות שהיא בלתי אפשרית לגבי שכל אנושי שבעצם אין לו מושג במהותם של דברים רוחניים **הִיא עַל־פִּי בֵּאוּר עִנְיָנָם** של העניינים הרוחניים כפי שנשתלשלו ובאו לידי ביטוי **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם,** (וכמו שכתב רבנו הזקן בספר התניא (פרק ג) שבנפש האדם יש עשר בחינות, שלושת המוחין חכמה, בינה ודעת ושבעת המידות ״כנגד עשר ספירות עליונות שנשתלשלו מהן״) **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלֹקָה**[21] היינו שבאמצעות התבוננות במבנה הגוף והנפש ובכוחות הנפש (״מבשרי״), ניתן להגיע להבנה מסוימת (״אחזה״) בענייני אלוקות.

וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבְּחִינַת יָם וְיַבָּשָׁה (אֶרֶץ) לְמַעְלָה הוּא עִנְיָן עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא וְעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא על הכתוב ״ברוך ה׳ אלוקי ישראל מן העולם ועד העולם״ אמרו בזוהר: מעלמא דאתכסיא לעלמא דאתגליא. ומוסבר על כך בתורת החסידות כי כשם שבעולם הזה יש ״ים״ שהוא עולם שהנבראים הנמצאים בו מכוסים ויש ״יבשה״ שהיא עולם גלוי והנבראים בו גלויים, על דרך זה למעלה, להבדיל, יש דרגות גבוהות שבגלל הרוממות שלהם הן נעלמות ומכוסות ונקראות ״עלמא דאתכסיא״ ואילו האור האלוקי המצומצם שיורד ומתגלה לנבראים נקרא ״עלמא דאתגליא״, **וְעִנְיָנָם** של ״עלמא דאתכסיא״ ו״עלמא דאתגליא״ **בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם הוּא מַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר, שֶׁהַדִּבּוּר הוּא גִּלּוּי לְזוּלָתוֹ** שהרי הדיבור מגלה לזולת את מה שמכוסה במוחו ובליבו של הַמְדַבֵּר **וְהוּא בְּחִינַת יַבָּשָׁה וְהַמַּחְשָׁבָה הִיא בְּהֶעְלֵם** לגבי אחרים, שהנבראים בה גלויים לעין, **שֶׁהֲרֵי הַזּוּלַת אֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלָל מַה שֶּׁהוּא חוֹשֵׁב, וְהוּא בְּחִינַת יָם** שהנבראים שבו מכוסים במים ואינם נראים.

וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר הַמַּחְשָׁבָה הִיא בְּתָקְפָּהּ, הַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ שֶׁהִיא מְשׁוֹטֶטֶת תָּמִיד ללא הפסק, דבר המוכיח על חוזק ותוקף המחשבה, **אַזַי אֵין נְתִינַת מָקוֹם לִמְצִיאוּת שֶׁל דִּבּוּר מְסֻדָּר** המביע רעיונות שכליים או רגשות בצורה ברורה ומסודרת **(שֶׁזֶּהוּ אֹפֶן הַדִּבּוּר כְּפִי שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת** בצורה מסודרת), כי כאשר עומק הרעיון או עֶצְמַת הרגש ניכרים ונרגשים האדם לא מסוגל ״לארגן״ ולסדר את הדברים בדיבור בצורה מסודרת ובהירה **וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה דִּבּוּר מְסֻדָּר** וברור, **צָרִיךְ לִהְיוֹת צִמְצוּם** והלישות **בְּמַחְשָׁבָה, הַיְינוּ, שֶׁהַמַּחְשָׁבָה לֹא תָּאִיר בְּתֹקֶף** ובעוצמה, **אֶלָּא שֶׁעֶצֶם הַמַּחְשָׁבָה תִּתְעַלֵּם, וְיִמְשַׁךְ** ויתגלה **מִמֶּנָּהּ חֵלֶק קָטָן בִּלְבַד, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה אֶפְשָׁרוּת לְהִתְגַּלּוּת הַדִּבּוּר** בצורה מסודרת (כמבואר בחסידות שכאשר יש פער גדול בין רמת השכל וההבנה של הרב לזו של התלמיד, הרב צריך תחילה לצמצם את עומק ועושר הרעיון השכלי ולהשפיע לתלמיד רק חלק קטן ומועט של הרעיון).

וּמִבְּשָׂרִי ממושג המחשבה והדיבור כפי שהוא באדם **אֶחֱזֶה אֱלֹקָה,** ניתן להבין את הדברים כפי שהם במקורם ושורשם הרוחני **שֶׁכְּמוֹ כֵן יֵשׁ גַּם לְמַעְלָה ב׳ הַבְּחִינוֹת דְּדִבּוּר וּמַחְשָׁבָה, שֶׁהֵם גִּלּוּי** הדיבור **וְהֶעְלֵם** המחשבה, **וְהַיְינוּ, שֶׁהַדִּבּוּר** העליון **הוּא שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר הַנִּבְרָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[22] **בִּדְבַר הֲוָיָ׳** בדיבורו של הקדוש־ברוך־הוא **שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם, וּבַעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת** של הקדוש־ברוך־הוא שאמר ״יהי אור״, ״יהיה רקיע״ וכו׳ **נִבְרָא הָעוֹלָם**[23], **וְהַמַּחְשָׁבָה** העליונה, שהיא **בְּחִינַת הֶעְלֵם, הִיא לְמַעְלָה מִשֹּׁרֶשׁ הַנִּבְרָאִים** בחינה כל כך נעלית ונסתרת באלוקות שאין לה כל שייכות לנבראים גשמיים והיא אפילו לא שורש ומקור להם. **וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר הַמַּחְשָׁבָה** העליונה **הִיא בְּגִלּוּי** והאור האלוקי הנעלה והנסתר בדרך כלל בא לידי גילוי, **אַזַי אִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת הַדִּבּוּר שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר הַנִּבְרָאִים** כי לעומת אותה בחינה נעלית אין

ג) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן יוּבָן בְּהַקְדִּים הַיָּדוּעַ שֶׁכָּל הָעִנְיָנִים שֶׁלְּמַטָּה בְּגַשְׁמִיּוּת הֵם מִצַּד שָׁרְשָׁם לְמַעְלָה בְּרוּחָנִיּוּת, וַהֲבָנַת הָעִנְיָנִים לְמַעְלָה הִיא עַל־פִּי בֵּאוּר עִנְיָנָם בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב מִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלֹקָה[21]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה, שֶׁבְּחִינַת יָם וְיַבָּשָׁה (אֶרֶץ) לְמַעְלָה הוּא עִנְיָן עָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא וְעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, וְעִנְיָנָם בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם הוּא מַחֲשָׁבָה וְדִבּוּר, שֶׁהַדִּבּוּר הוּא גִּלּוּי לְזוּלָתוֹ וְהוּא בְּחִינַת יַבָּשָׁה, וְהַמַּחְשָׁבָה הִיא בְּהֶעְלֵם, שֶׁהֲרֵי הַזּוּלַת אֵינוֹ יוֹדֵעַ כְּלָל מַה שֶּׁהוּא חוֹשֵׁב, וְהוּא בְּחִינַת יָם. וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר הַמַּחְשָׁבָה הִיא בְּתָקְפָּהּ, הַיְינוּ כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ שֶׁהִיא מְשׁוֹטֶטֶת תָּמִיד, אַזַי אֵין נְתִינַת מָקוֹם לִמְצִיאוּת שֶׁל דִּבּוּר מְסֻדָּר (שֶׁזֶּהוּ אֹפֶן הַדִּבּוּר כְּפִי שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת), וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה דִּבּוּר מְסֻדָּר, צָרִיךְ לִהְיוֹת צִמְצוּם בַּמַּחְשָׁבָה, הַיְינוּ, שֶׁהַמַּחְשָׁבָה לֹא תָּאִיר בְּתֹקֶף, אֶלָּא שֶׁעֶצֶם הַמַּחְשָׁבָה תִּתְעַלֵּם, וְיִמְשַׁךְ מִמֶּנָּהּ חֵלֶק קָטָן בִּלְבַד, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה תִּהְיֶה אֶפְשָׁרוּת לְהִתְגַּלּוּת הַדִּבּוּר. וּמִבְּשָׂרִי אֶחֱזֶה אֱלֹקָה, שֶׁכְּמוֹ כֵן יֵשׁ גַּם לְמַעְלָה ב׳ הַבְּחִינוֹת דְּדִבּוּר וּמַחְשָׁבָה, שֶׁהֵם גִּלּוּי וְהֶעְלֵם, וְהַיְינוּ, שֶׁהַדִּבּוּר הוּא שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר הַנִּבְרָאִים, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[22] בִּדְבַר הֲוָיָ׳ שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּיו כָּל צְבָאָם, וּבַעֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם[23], וְהַמַּחְשָׁבָה, בְּחִינַת הֶעְלֵם, הִיא לְמַעְלָה מִשֹּׁרֶשׁ הַנִּבְרָאִים. וְהִנֵּה, כַּאֲשֶׁר הַמַּחְשָׁבָה הִיא בְּגִלּוּי, אַזַי אִי־אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת הַדִּבּוּר שֶׁהוּא שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר הַנִּבְרָאִים, וְלָכֵן הֶצְרֵךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה

---

21) איוב יט, כו. וראה תניא אגה״ק רסט״ו. 22) תהלים לג, ו. 23) אבות רפ״ה.

צִמְצוּם בִּבְחִינַת הַמַּחֲשָׁבָה, הַיְינוּ, שֶׁהָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לֹא יָאִיר בְּגִלּוּי, אֶלָּא יְמֻשָׁךְ מִמֶּנּוּ הָאָרָה בִּלְבַד, עַד שֶׁיִּהְיֶה שַׁיָּךְ לְהִיוֹת הִתְגַּלּוּת הַדִּבּוּר, שֹׁרֶשׁ הַנִּבְרָאִים, וְכֵיוָן שֶׁאֹפֶן הַהִתְהַוּוּת הוּא עַל־יְדֵי צִמְצוּם הַמַּחֲשָׁבָה לְמַעְלָה, לָכֵן הִנֵּה גַּם לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הָיְתָה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הַגְּזֵרָה יִקָּווּ הַמַּיִם (בְּחִינַת הַהֶעְלֵם) אֶל מָקוֹם אֶחָד, וְהוּא עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְהַהֶעְלֵם בִּבְחִינַת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁמִּתְעַלֶּמֶת לְמַעְלָה וְאֵינָהּ מְאִירָה בְּגִלּוּי, וּמַה שֶׁנִּתְגַּלָּה מִמֶּנָּה הוּא רַק חֵלֶק קָטָן בִּלְבַד, וְעַל־יְדֵי־זֶה וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה, גִּלּוּי יְסוֹד הֶעָפָר, שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה הַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר.

וְהִנֵּה כָּל זֶה הוּא בְּאֹפֶן שֶׁעֶצֶם הַמַּחֲשָׁבָה הִיא בְּהֶעְלֵם, וּמַה שֶׁנִּמְשַׁךְ מִמֶּנָּה הֲרֵי זֶה רַק חֵלֶק קָטָן בִּלְבַד. אָמְנָם הָעִנְיָן דִּקְרִיעַת יַם־סוּף הוּא שֶׁהָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה, שֶׁהַיָּם עַצְמוֹ נֶהֱפַךְ לְיַבָּשָׁה, וְעִנְיָנוֹ לְמַעְלָה בְּרוּחָנִיּוּת הוּא שֶׁבְּחִינַת עֶצֶם הַמַּחֲשָׁבָה נִמְשְׁכָה בְּגִלּוּי, וְלָכֵן נַעֲשָׂה כֵּן גַּם לְמַטָּה, שֶׁהַיָּם עַצְמוֹ נֶהֱפַךְ לְיַבָּשָׁה. וַהֲגַם שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁעֶצֶם הַמַּחֲשָׁבָה אִי־אֶפְשָׁר שֶׁתָּאִיר בְּגִלּוּי בִּבְחִינַת הַדִּבּוּר, דְּכַאֲשֶׁר מֵאִיר עֶצֶם הַמַּחֲשָׁבָה אֲזַי אִי־אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה דִּבּוּר מְסֻדָּר, הִנֵּה כָּל זֶה הוּא בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַהַגְבָּלָה שֶׁעֶצֶם הַמַּחֲשָׁבָה הִיא לְמַעְלָה וּבְהֶעְלֵם מֵהַדִּבּוּר, אֲבָל בִּקְרִיעַת יַם־סוּף שֶׁהֵאִיר אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[24] וַיּוֹלֶךְ הָרוּחַ קָדִים עַזָּה כָּל הַלַּיְלָה,

ביאור בדרך אפשר

לנבראים שום תפיסת מקום, **וְלָכֵן הִצְרַךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה צִמְצוּם** ומיעוט של האור העליון המאיר **בִּבְחִינַת הַמַּחֲשָׁבָה, הַיְינוּ, שֶׁהָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת לֹא יָאִיר בְּגִלּוּי** כפי שהוא, **אֶלָּא יְמֻשָׁךְ מִמֶּנּוּ הָאָרָה** מועטת ומצומצמת **בִּלְבַד, עַד שֶׁיִּהְיֶה שַׁיָּךְ** ותהיה נתינת מקום שתוכל להיות **הִתְגַּלּוּת** בחינת **הַדִּבּוּר** העליון, שהוא **שֹׁרֶשׁ הַנִּבְרָאִים, לִהְיוֹת** על מנת שתוכל להיות מבחינת הדיבור בריאה בפועל **בִּדְבַר הֲוָיָ' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ. וְכֵיוָן** שֶׁאֹפֶן **הַהִתְהַוּוּת** של הנבראים (בכלל והנבראים התחתונים בפרט) **הוּא עַל־יְדֵי צִמְצוּם** והסתר בחינת **הַמַּחֲשָׁבָה לְמַעְלָה, לָכֵן הִנֵּה גַּם לְמַטָּה בָּעוֹלָם הַזֶּה הָיְתָה בִּתְחִלַּת הַבְּרִיאָה הַגְּזֵרָה יִקָּווּ הַמַּיִם (בְּחִינַת הַהֶעְלֵם) אֶל מָקוֹם אֶחָד,** וכאמור כל העניינים הגשמיים באים ומשתלשלים מהעניינים הרוחניים **וְהוּא** המשמעות הרוחנית הפנימית של אסיפת המים שהיו בתכלית הגילוי עד כדי כך שהיו מכסים את כל הארץ, היא **עִנְיַן הַצִּמְצוּם וְהַהֶעְלֵם בִּבְחִינַת הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁמִּתְעַלֶּמֶת לְמַעְלָה וְאֵינָהּ מְאִירָה בְּגִלּוּי, וּמַה שֶׁנִּתְגַּלָּה מִמֶּנָּה הוּא רַק חֵלֶק קָטָן בִּלְבַד, וְעַל־יְדֵי־זֶה וְתֵרָאֶה הַיַּבָּשָׁה, גִּלּוּי יְסוֹד הֶעָפָר** וכאמור לעיל שכאשר ישנה התגלות של האור העליון הנעלה, בחינת המחשבה שבדרך כלל נעלמת ונסתרת, לא יכולה להיות התהוות של נבראים ורק לאחר הצמצום וההעלם של בחינה זו יכולה להיות הבריאה, והביטוי של ענין רוחני עליון זה בעולם הגשמי הוא שהמים המעלימים על העפר הוסטו הצידה והיבשה נראתה **שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה** נוצרו נבראים גשמיים, **הַכֹּל הָיָה מִן הֶעָפָר** שכולם באים מיסוד העפר, כמבואר לעיל.

וְהִנֵּה כָּל זֶה צורה זו של בריאה והתהוות **הוּא בְּאֹפֶן שֶׁעֶצֶם הַמַּחֲשָׁבָה** העלוינה, האור האלוקי הנעלה שבבחינת "עלמא דאתכסיא" **הִיא בְּהֶעְלֵם** לאחר הצמצום והמיעוט של האור, **וּמַה שֶׁנִּמְשַׁךְ** ומתגלה

ביאור בדרך אפשר

מִמֶּנָּה כדי לברוא את העולם **הֲרֵי זֶה רַק חֵלֶק קָטָן** והארה מועטת **בִּלְבַד** וזה הסדר הרגיל והטבעי של הבריאה. **אָמְנָם הָעִנְיָן דִּקְרִיעַת יַם־סוּף הוּא שֶׁהָפַךְ יָם** "עלמא דאתכסיא", מחשבה **לְיַבָּשָׁה** "עלמא דאתגליא", דיבור באופן כזה **שֶׁהַיָּם עַצְמוֹ נֶהֱפַךְ לְיַבָּשָׁה, וְעִנְיָנוֹ לְמַעְלָה בְּרוּחָנִיּוּת הוּא שֶׁבְּחִינַת עֶצֶם הַמַּחֲשָׁבָה** שבדרך כלל נסתרת ונעלמת **נִמְשְׁכָה** למטה ובאה **בְּגִלּוּי, וְלָכֵן נַעֲשָׂה כֵּן גַּם** בעולם הזה הגשמי **לְמַטָּה, שֶׁהַיָּם עַצְמוֹ נֶהֱפַךְ לְיַבָּשָׁה. וַהֲגַם שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁעֶצֶם הַמַּחֲשָׁבָה** הנעלמת שהיא אור עליון מאד נעלה **אִי־אֶפְשָׁר** לא תיתכן **שֶׁתָּאִיר בְּגִלּוּי בִּבְחִינַת הַדִּבּוּר** היא הבחינה שמשמשת שורש ומקור לנבראים, **דְּכַאֲשֶׁר מֵאִיר עֶצֶם הַמַּחֲשָׁבָה אֲזַי אִי־אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה דִּבּוּר מְסֻדָּר** כי במצב כזה הדיבור לא מסוגל להכיל את האור הגדול של המחשבה, כשם שבאדם כאשר הרעיון עמוק מאד או כאשר הֶרֶגֶשׁ מאוד עוצמתי קשה להביע אותו בדיבור מסודר, ואם כן איך יכול להיות שעצם המחשבה העלוינה ("ים") תאיר למטה (ב"יבשה")? הרי המענה על כך הוא: **הִנֵּה כָּל זֶה הוּא בְּסֵדֶר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** האמור לעיל שרק אור מועט ומצומצם מהמחשבה מתגלה בדיבור אבל עצם המחשבה נשארת בהעלם, נכון כל עוד מדובר במסלול הרגיל והקבוע של ירידת האור האלוקי מדרגה לדרגה הקרוי "סדר השתלשלות" **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ הַהַגְבָּלָה שֶׁעֶצֶם הַמַּחֲשָׁבָה הִיא לְמַעְלָה וּבְהֶעְלֵם מֵהַדִּבּוּר** כי ב"סדר השתלשלות" האור בא ומאיר בכל דרגה לפי עניינה ולפי הגדרים ויכולת הקליטה שלה ולפי הכללים הללו עצם המחשבה חייבת להשאר בהעלם, **אֲבָל בִּקְרִיעַת יַם־סוּף** ההגבלות הללו לא היו בתוקף כיוון **שֶׁהֵאִיר** באותה שעה **אוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[24] בתורה בתיאור נס קריעת ים סוף **וַיּוֹלֶךְ הָרוּחַ אֶת הַיָּם בְּרוּחַ קָדִים** מזרחית **עַזָּה כָּל הַלַּיְלָה,** ואמרו חכמינו ז"ל

24) בשלח יד, כא.

והחרים הוי׳ את לשון ים מצרים

ביאור בדרך אפשר

במדרש שהביטוי **רוּחַ קָדִים** משמעו רוח **דְּקַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם**[25] הקדוש־ברוך־הוא שמציאותו קֶדֶמָה למציאות העולם, היינו גילוי והארה אלוקית **שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת** שלגביה ההגבלות של סדר השתלשלות לא תקפות, כי **חֲרִי לְגַבֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ** ביחס לקדוש־ברוך־הוא **כַּחֲשֵׁכָה כָּאוֹרָה**[26] החושך הוא כאור, כי מבחינתו שום דבר לא יכול להחשב העלם והסתר אמיתי שימנע ממנו להתגלות, **הַיְינוּ, שֶׁהַחֹשֶׁךְ** והעלם **דְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא וְהָאוֹר** והגילוי **דְּעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא הֵם בְּהַשְׁוָאָה, וְלָכֵן, מִצַּד בְּחִינַת רוּחַ הַקָּדִים דְּקַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, עֶצֶם הַנָּה גַּם הַיָּם עַצְמוֹ, עֶצֶם הַמַּחְשָׁבָה,** בחינת ״עלמא דאתכסיא״, בא מהעלם אל הגילוי עד כדי כך שהוא עצמו **נֶהֱפַךְ לַיַּבָּשָׁה** ונעשה גלוי כמו ״עלמא דאתגליא״.

וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב בתורה בנס קריעת ים סוף **וְהַמַּיִם** שנעמדו היו **לָהֶם** לבני ישראל **חוֹמָה מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם, דְּזֶה שֶׁהַמַּיִם הָיוּ חוֹמָה מִימִינָם, בְּצַד דָּרוֹם, הוּא לְפִי שֶׁהָרוּחַ הָיָה מְנַשֵּׁב מִצָּפוֹן לְדָרוֹם,** הקדים שהעמידה את המים **הָיָה מְנַשֵּׁב מִצָּפוֹן לְדָרוֹם, וְזֶה שֶׁהַמַּיִם הָיוּ חוֹמָה מִשְּׂמֹאלָם, מִצַּד צָפוֹן, הוּא לְפִי שֶׁהָרוּחַ הָיָה מְנַשֵּׁב מִדָּרוֹם לְצָפוֹן,** ומאחר שהייתה רוח משני הכיוונים גם יחד, המים עמדו גם מימינם, מצד דרום וגם משמאלם, מצד צפון **וְאֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁהָיוּ ב׳ רוּחוֹת** בשני כיוונים נוגדים, **כִּי אִם** שנעשה נס, היפך הטבע, כך **שֶׁאוֹתוֹ הָרוּחַ** עצמו **הָיָה מְנַשֵּׁב הֵן מִצָּפוֹן לְדָרוֹם וְהֵן מִדָּרוֹם לְצָפוֹן** בו־זמנית, **וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁרוּחַ זֶה** שְׁנָשַׁב כל אותו הלילה על הים לא הייתה רוח טבעית רגילה אלא **הָיָה רוּחַ קָדִים דְּקַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם,** רוח ניסית מאת הקדוש־ברוך־הוא **שֶׁאֵין בּוֹ הַגְּבָלוֹת הַקְּצָווֹת דְּצָפוֹן וְדָרוֹם** הרוח נשבה במקביל הן לצפון והן לדרום. **וּמִצַּד זֶה** מאותה סיבה שהרוח לא היתה מוגבלת **נַעֲשָׂה גַּם הָעִנְיָן דְּהָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה** בניגוד גמור לטבעו ורגילותו של הים, **לְפִי שֶׁרוּחַ זֶה** רוח הקדים הניסית העל־טבעית **אֵין בּוֹ הַהַגְבָּלוֹת דְּיַם וְיַבָּשָׁה, הֶעְלֵם וְגִלּוּי** וגם מה שבדרך כלל נעלם, הפך להיות גלוי.

ביאור בדרך אפשר

1 רוּחַ קָדִים דְּקַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם[25], שֶׁלְּמַעְלָה
2 מֵהַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, חֲרִי לְגַבֵּיהּ יִתְבָּרֵךְ כַּחֲשֵׁכָה
3 כָּאוֹרָה[26], הַיְינוּ, שֶׁהַחֹשֶׁךְ דְּעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא
4 וְהָאוֹר דְּעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא הֵם בְּהַשְׁוָאָה, וְלָכֵן,
5 מִצַּד בְּחִינַת רוּחַ הַקָּדִים דְּקַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַנָּה
6 גַּם הַיָּם עַצְמוֹ, עֶצֶם הַמַּחְשָׁבָה, נֶהֱפַךְ לְיַבָּשָׁה.
7 וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב וְהַמַּיִם לָהֶם חוֹמָה
8 מִימִינָם וּמִשְּׂמֹאלָם, דְּזֶה שֶׁהַמַּיִם הָיוּ חוֹמָה
9 מִימִינָם, בְּצַד דָּרוֹם, הוּא לְפִי שֶׁהָרוּחַ הָיָה מְנַשֵּׁב
10 מִצָּפוֹן לְדָרוֹם, וְזֶה שֶׁהַמַּיִם הָיוּ חוֹמָה מִשְּׂמֹאלָם,
11 מִצַּד צָפוֹן, הוּא לְפִי שֶׁהָרוּחַ הָיָה מְנַשֵּׁב מִדָּרוֹם
12 לְצָפוֹן, וְאֵין זֶה בְּאֹפֶן שֶׁהָיוּ ב׳ רוּחוֹת, כִּי אִם
13 שֶׁאוֹתוֹ הָרוּחַ הָיָה מְנַשֵּׁב הֵן מִצָּפוֹן לְדָרוֹם וְהֵן
14 מִדָּרוֹם לְצָפוֹן, וְהַיְינוּ לְפִי שֶׁרוּחַ זֶה הָיָה רוּחַ
15 קָדִים דְּקַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, שֶׁאֵין בּוֹ הַגְּבָלוֹת
16 הַקְּצָווֹת דְּצָפוֹן וְדָרוֹם. וּמִצַּד זֶה נַעֲשָׂה גַּם הָעִנְיָן
17 דְּהָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה, לְפִי שֶׁרוּחַ זֶה אֵין בּוֹ
18 הַהַגְבָּלוֹת דְּיַם וְיַבָּשָׁה, הֶעְלֵם וְגִלּוּי.

19 ד) **וְהִנֵּה** עִנְיָן הַמְּשָׁכַת הַהֶעְלֵם בְּגִלּוּי בִּקְרִיעַת
20 יַם־סוּף הָיְתָה לֹא רַק בָּעוֹלָמוֹת,
21 שֶׁעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא הֵאִיר בְּעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, אֶלָּא
22 עִנְיָן הַמְּשָׁכַת הַהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי הָיָה גַּם
23 בַּמַּדְרֵגוֹת הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנוֹת, וְגַם בִּבְחִינַת שְׁמוֹתָיו
24 יִתְבָּרֵךְ, שֶׁגַּם בָּהֶם יֶשְׁנוֹ עִנְיָן הַהֶעְלֵם וְהַגִּלּוּי,
25 וּבִשְׁמוֹתָיו עַצְמָם הָיָה עִנְיָן הַמְּשָׁכַת הַהֶעְלֵם אֶל
26 הַגִּלּוּי, גַּם בִּבְחִינַת שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ שֶׁהוּא שֵׁם
27 הַוָּיָ׳[27]. וְהָעִנְיָן בָּזֶה[28], דְּהִנֵּה כְּתִיב[29] וַיִּקְרָא הַוָּיָ׳
28 הַוָּיָ׳, ב׳ פְּעָמִים הַוָּיָ׳, דְּהַיְינוּ שֵׁם הַוָּיָ׳ שֶׁבְּגִלּוּי
29 וְשֵׁם הַוָּיָ׳ שֶׁבְּהֶעְלֵם, שֶׁהֵם הַוָּיָ׳ דִּלְתַתָּא וַהַוָּיָ׳
30 דִּלְעֵילָא. וּבִקְרִיעַת יַם־סוּף הֵאִיר הַוָּיָ׳ דִּלְעֵילָא
31 בַּהַוָּיָ׳ דִּלְתַתָּא.

ד) **וְהִנֵּה** עִנְיָן הַמְּשָׁכַת הַהֶעְלֵם בְּגִלּוּי בִּקְרִיעַת יַם־
50 סוּף הָיְתָה לֹא רַק בָּעוֹלָמוֹת,
51 שֶׁעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא הֵאִיר
52 בְּעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, כמבואר
53 לעיל, אֶלָּא עִנְיָן הַמְּשָׁכַת
54 הַהֶעְלֵם אֶל הַגִּלּוּי והסרת
55 הצמצומים וההסתרים הָיָה גַּם
56 בַּמַּדְרֵגוֹת הַיּוֹתֵר עֶלְיוֹנוֹת
57 באלוקות, וְגַם בִּבְחִינַת שְׁמוֹתָיו
58 יִתְבָּרֵךְ, שֶׁגַּם בָּהֶם יֶשְׁנוֹ עִנְיָן
59 הַהֶעְלֵם וְהַגִּלּוּי, כפי שיבואר
60 להלן, וּבִשְׁמוֹתָיו עַצְמָם הָיָה
61 עִנְיָן הַמְּשָׁכַת והתגלות הַהֶעְלֵם
62 אֶל הַגִּלּוּי, ועניין זה של התגלות
63 הנעלם בשמותיו של הקדוש־ברוך־הוא
64 היה בכל השמות ובכל הדרגות גַּם
65 בִּבְחִינַת שֵׁם הַמְּפֹרָשׁ שֶׁהוּא
66 שֵׁם הַוָּיָ׳[27].
67
68 והולך ומבאר את עניין גילוי ההעלם
69 שהיה בקריעת ים סוף כפי שהוא
70 בשמותיו של הקדוש־ברוך־הוא:
71 וְהָעִנְיָן בָּזֶה[28], דְּהִנֵּה כְּתִיב[29]
72 בפסוקי י״ג מידות הרחמים, ויעבור ה׳
73 על פניו וַיִּקְרָא הַוָּיָ׳ הַוָּיָ׳, ובפסוק
74 נאמר ב׳ פְּעָמִים הַוָּיָ׳, דְּהַיְינוּ
75 שֵׁם הַוָּיָ׳ שֶׁבְּגִלּוּי וְשֵׁם הַוָּיָ׳
76 שֶׁבְּהֶעְלֵם, שֶׁהֵם הַוָּיָ׳ דִּלְתַתָּא
77 שלמטה, הוא שם הוי׳ שיורד למטה
78 ובא לידי גילוי וַהַוָּיָ׳ דִּלְעֵילָא
79 שלמעלה, הוא שם הוי׳ שבדרך כלל
80 נמצא בהעלם ואינו מתגלה.
81 וּבִקְרִיעַת יַם־סוּף כאשר ״עלמא
82 דאתכסיא״ ירד והתגלה בתוך ״עלמא
83 דאתגליא״, כמבואר לעיל, היה דבר
84 דומה גם בשמותיו של הקדוש־ברוך־
85 הוא ואז הֵאִיר הַוָּיָ׳ דִּלְעֵילָא
86 שתמיד נמצא בהעלם והתגלה בַּהַוָּיָ׳ דִּלְתַתָּא.

---

25) ראה לקו״ת צו יד, ג. ובכ״מ. וראה ב״ר פל״ח, ז. 26) תהלים קלט, יב. 27) רמב״ם הל׳ יסוה״ת פ״ו ה״ב. הל׳ נשיאת כפים פי״ד ה״י. 28) ראה גם תו״א בשלח סא, סע״ד ואילך. 29) תשא לד, ו.

ביאור בדרך אפשר

וּבֵאוּר עִנְיַן שֵׁם **הֲוָיָ'** יוּבָן מִד' הָאוֹתִיּוֹת שֶׁבּוֹ[30]. דְּהִנֵּה, **הֲוָיָ' הוּא** לְשׁוֹן מְהַוֶּה[31], שֶׁכְּלָלוּת **הַהִתְהַוּוּת** הַיְינוּ, שֶׁמִּצַּד שֵׁם **הֲוָיָ'**, **וּכְמוֹ** שֶׁכָּתוּב בִּדְבַר **הֲוָיָ'** שָׁמַיִם **נַעֲשׂוּ**, וכך גם כל שאר הנבראים נבראו על ידי דיבורו של הקדוש־ברוך־הוא כפי שבא ומשתלשל משם הוי' **וְהַיְנוּ, שֶׁמִּצַּד שֵׁם הֲוָיָ' נַעֲשֵׂית הַהִתְהַוּוּת מֵאַיִן** ואפס **לְיֵשׁ** ומציאות, **שֶׁהִתְהַוּוּת זוֹ אֵינָהּ בְּאֹפֶן שֶׁל הַמְשָׁכָה שֶׁבְּסֵדֶר וְהַדְרָגָה, כִּי אִם הַמְשָׁכָה שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ, עַד שֶׁמִּבְּחִינַת אֵין נַעֲשֶׂה יֵשׁ** המשכה והתגלות של דרגה אחת מהדרגה הקודמת לה יכולה להיות בצורה הדרגתית (למשל, טבעי שהשכל ׳מוליד׳ רגשות) אבל הפער בין "יש" ל"אין" הוא ללא כל יחס ודמיון והתהוות יש מאין היא לא בצורה הדרגתית אלא חידוש ופלא עצום **וְכֵיוָן שֶׁזּוֹהִי הַמְשָׁכָה שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ**, כי אין כל יחס ודמיון בין ה"יש" המתהווה וה"אין" המהווה אותו **הֲרֵי בִּתְחִלָּה** בשלב ראשון של ההתהוות **צָרִיךְ לִהְיוֹת סִלּוּק הָאוֹר**, כלומר צמצום ומיעוט כל כך גדול של האור העליון, ה"אין" שאיננו רק הפחתה מסויימת בעוצמת האור אלא סילוק מוחלט שלו **עַל־דֶּרֶךְ־מָשָׁל הָרַב** שמעוניין להעביר רעיון שכלי לתלמיד שהמרחק והפער ביניהם הוא "באין ערוך", ללא כל יחס, **שֶׁמְּסַלֵּק אוֹר שֶׁכְּלוֹ** סילוק מוחלט ולא רק צמצום ומיעוט קטן, **עַד שֶׁנִּשְׁאָר רַק בְּחִינַת נְקוּדָה בִּלְבַד** מהעומק והעושר של הרעיון כפי שהוא בשכלו של הרב, וכמו כן בנמשל לגבי הצמצום בדרך סילוק שצריך להיות ב"אין" כדי להוות "יש" שהוא סילוק מלא של האור הגדול עד שלא תישאר ממנו אלא נקודה בלבד **וּנְקֻדָּה זוֹ** בשם הוי' שהוא המקור להתהוות היש מהאין **הוּא עִנְיַן הַיּוּ"ד דְּשֵׁם הֲוָיָ'** שגם בצורתה דומה לנקודה.

ביאור בדרך אפשר

וְהַיּוּ"ד של שם הוי' **עַצְמָהּ** יש בה שני עניינים שבאים לידי ביטוי בצורתה **יֵשׁ בָּהּ קוֹץ הָעֶלְיוֹן (שֶׁנִּקְרָא קוּצוֹ שֶׁל יוּ"ד) וְקוֹץ הַתַּחְתּוֹן.** ובמשל האמור מרב ותלמיד **קוֹץ הָעֶלְיוֹן** של האות יו"ד **הוּא נְקוּדַת שֶׁכָּל הָרַב, שֶׁכָּל שֶׁכֶל הָרַב** שעבר צמצום בדרך סילוק **נִכְלָל** כעת **רַק בִּנְקֻדָּה אַחַת** קטנה ומצומצמת. **וְקוֹץ הַתַּחְתּוֹן הוּא הַנְּקֻדָּה שֶׁכּוֹלֶלֶת בְּתוֹכָהּ אֶת הַשֵּׂכֶל** המצומצם **שֶׁשִּׁפְּיַע** הרב **לְהַמְקַבֵּל** התלמיד. **וְהַיְנוּ, שֶׁבִּתְחִלָּה** השלב הראשון של העברת נקודה משכל הרב אל התלמיד הוא כאשר **מְצַמְצֵם הָרַב אֶת שִׂכְלוֹ** ומעלים את כל האור הגדול שלו **וְנִשְׁאֶרֶת רַק נְקוּדָה בִּלְבַד מִשִּׂכְלוֹ שֶׁהוּא קוֹץ הָעֶלְיוֹן, וְעַל־יְדֵי־זֶה** הודות לצמצום הגדול, בדרך סילוק, **נִמְשָׁךְ אַחַר־כָּךְ** בשלב שני **קוֹץ הַתַּחְתּוֹן שֶׁהִיא הַנְּקֻדָּה הַכּוֹלֶלֶת אֶת שֵׂכֶל הַמְקַבֵּל**, היינו השכל שהרב מועיד למסור לתלמיד המקבל.

וְהִנֵּה, אַף שֶׁבַּקּוֹץ הַתַּחְתּוֹן יֶשְׁנוֹ כְּבָר כָּל שֵׂכֶל הַמְקַבֵּל כי הנקודה ׳מרוכזת׳ ובעצם היא מכילה את כל מה שהתלמיד־המקבל אמור לקבל מהרב, **מִכָּל־מָקוֹם, הֲרֵי** לעת עתה **הַשֵּׂכֶל הוּא בִּבְחִינַת נְקוּדָה בִּלְבַד, וְלָכֵן צָרִיךְ לִהְיוֹת אַחַר־כָּךְ** בשלב הבא, לאחר שהרב מסר לתלמיד את נקודת הרעיון **הַהַמְשָׁכָה** ו׳ההתפשטות׳ של הנקודה **לְאֹרֶךְ וְרֹחַב, שֶׁהוּא עִנְיַן צִיּוּר אוֹת הֵ"א** שבשונה מהאות יו"ד שאינה אלא נקודה, בצורתה של האות ה"א יש אורך ורוחב. **וְהַמְשָׁכָה זוֹ** של הנקודה כדי שיתגלה האורך והרוחב שטמון ונעלם בה **הִיא עַל־יְדֵי צִמְצוּם נוֹסֵף, וְהוּא עִנְיַן הַיּוּ"ד שֶׁבִּתְחִלַּת** בראש של **אוֹת הֵ"א, שֶׁעַל־יְדֵי צִמְצוּם זֶה** שבאות ה"א עצמה **נִמְשָׁךְ** ומתגלה **מִבְּחִינַת קוֹץ הַתַּחְתּוֹן** הנקודה שבה מרוכז הרעיון על מנת להעבירו לתלמיד **לְשֶׁטַח הַמְקַבֵּל** ושם הנקודה מתרחבת ומתפשטת לאורך ורוחב.

---

30) בהבא לקמן – ראה תו"ח שם רח, ב ואילך (בהוצאה החדשה – ח"א קמט, ד ואילך). 31) פרדס שער א (שער עשר ולא תשע) פ"ט. תניא שעהיוה"א רפ"ד. וראה זח"ג רנז, סע"ב (ברע"מ).

ביאור בדרך אפשר

וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[32] **בְּעִנְיַן אוֹת יו״ד**, המורכבת משלושת האותיות י׳ ו׳ ד׳, שגם בה עצמה יש הליך דומה **שֶׁמִּבְּחִינַת הַיּוֹ״ד** שהיא נקודה בלבד **נַעֲשֶׂה הַהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי הַוָּא״ו** שצורתה היא כקו ארוך היורד מלמטה למעלה ומורה על ההמשכה **לְבְחִינַת הַד׳ שֶׁהוּא עִנְיַן אֹרֶךְ וְרֹחַב** כי גם לאות ד׳ (בדומה לאות ה׳) יש גם אורך וגם רוחב, **וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה** האמורה **מֵאוֹת יו״ד לְאוֹת הֵ״א, שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא עַל־יְדֵי שֶׁבִּתְחִלַּת** בראש **אוֹת הֵ״א** שתפקידה דומה לתפקיד האות וא״ו ביו״ד עצמה. **וְהַיְנוּ, שֶׁלְּאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם** בדרך סילוק **שֶׁכָּל שֶׁכֶל הָרַב נִתְעַלֵּם בִּבְחִינַת נְקוּדָה בִּלְבַד עַד שֶׁנַּעֲשָׂה קוֹץ הַתַּחְתּוֹן וְהוּא נְקוּדַת שֶׁכֶל הַמְקַבֵּל, הִנֵּה אַחַר־כָּךְ יֶשְׁנוֹ עוֹד צִמְצוּם** של הרעיון השכלי **עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ לִבְחִינַת הֵ״א שֶׁהוּא שֶׁטַח הַמְקַבֵּל** (והצמצום הנוסף הכרחי כי כפי שהכל נמצא בנקודה שבאות יו״ד הוא נעלה מכדי לבוא לידי גילוי באות ה׳). **אָמְנָם גַּם בְּחִינַת הֵ״א** שבה ובאמצעותה הרעיון השכלי עובר אל ״שטח המקבל״ **הוּא** סוף סוף **עִנְיַן שֶׁטַח הַמְקַבֵּל כְּפִי שֶׁהוּא בַּמַּשְׁפִּיעַ עֲדַיִן** כי כאמור מדובר ב״קוץ התחתון״, הנקודה המכילה את הרעיון כפי שצומצם לצורך המקבל, כפי שהוא אצל הרב המכין ומועיד אותו להעברה לתלמיד. **וְאַחַר־כָּךְ צְרִיכָה לִהְיוֹת הַהַמְשָׁכָה** של הרעיון מהמשפיע אל המקבל **עַל־יְדֵי אוֹת וָא״ו, שֶׁהַתְּחָלָתָהּ הִיא גַּם כֵּן בָּאוֹת יו״ד** כי בדומה לאות ה׳ גם בראשה של האות וא״ו יש יו״ד, **הַיְנוּ, שֶׁנַּעֲשֶׂה צִמְצוּם** ב״נקודה״ האמורה שהיא **בִּבְחִינַת שֶׁטַח הַמְקַבֵּל כְּפִי שֶׁהוּא בַּמַּשְׁפִּיעַ** וכמו בצמצומים הקודמים כוונת ההעלם היא לא כדי למנוע גילוי והשפעה אלא להיפך כדי לאפשר גילוי **וְעַל־יְדֵי־זֶה** הודות לצמצום **נַעֲשֵׂית הַהַמְשָׁכָה דְּאוֹת וָא״ו, וְגַם הַוָּא״ו עַצְמָהּ הִיא בְּאֹפֶן שֶׁכָּל מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ הוּא הוֹלֵךְ וּמִתְקַצֵּר** ונהיה יותר ויותר צר לעומת חלקו העליון הרחב, ומכאן שפעולת ההמשכה שבאה על ידי אות וא״ו היא על ידי צמצום נוסף. **וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ לָאוֹת הֵ״א אַחֲרוֹנָה** הה׳ השנייה של שם הוי׳, **שֶׁהוּא עִנְיַן שֶׁטַח הַמְקַבֵּל** עצמו, כפי שהוא בעולמו של המקבל, **וְגַם הַהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא עַל־יְדֵי צִמְצוּם** נוסף, **שֶׁזֶּהוּ הַיּוֹ״ד שֶׁבִּתְחִלַּת אוֹת הֵ״א** שצורתו, כנקודה קטנה, מלמדת על צמצום נוסף.

וְהַדֻּגְמָא מִזֶּה ממשל העברת השכל מהרב אל התלמיד **יוּבָן לְמַעְלָה**, בהתהוות ה״יש״ מה״אין״ על ידי שם הוי׳ **שֶׁהַמְשָׁכַת שֵׁם הְוָיָ׳** להוות עולמות **שֶׁהִיא הַמְשָׁכָה שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ** כיוון שבין ה״אין״ ל״יש״ קיים פער עצום **כַּנַּ״ל, הִיא עַל־יְדֵי ד׳ אוֹתִיּוֹת הְוָיָ׳** בהליך ובסדרה של שלבים בדומה למבואר לעיל לגבי העברת רעיון שכלי מהרב אל התלמיד, **וְהַיְנוּ שֶׁהָאוֹר** האלוקי **שֶׁלְּמַעְלָה מְעוֹלְמוֹת** וכשהוא לעצמו אין לו כל יחס לעולמות **נַעֲשֶׂה בּוֹ צִמְצוּם** בדרך סילוק, **וְנִשְׁאָר רַק בְּחִינַת נְקוּדָה בִּלְבַד, שֶׁהוּא קוֹץ הָעֶלְיוֹן** שמעל היו״ד, **וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה** על ידי צמצום נוסף **קוֹץ הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהוּא עִנְיַן הַנְּקֻדָּה שֶׁשַּׁיֶּכֶת לָעוֹלָמוֹת. וְאַחַר־כָּךְ נַעֲשֶׂה בּוֹ עוֹד צִמְצוּם, וְהוּא עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה לָאוֹת הֵ״א, שֶׁזֶּהוּ שֶׁטַח הַמְקַבֵּל כְּפִי שֶׁהוּא בַּמַּשְׁפִּיעַ, וְהוּא עִנְיָן שֶׁשֵּׁעֵר בְּעַצְמוֹ בְּכֹחַ כָּל מַה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּפֹעַל**[33]. מושג מכתבי האריז״ל שמשמעו כי בעצם ובפנימיות כל מה שמתגלה בדרגות תחתונות ואפילו הנבראים הגשמיים קיים (בהעלם) בדרגות עליונות כי הקדוש־ברוך־הוא ״שיער״ בתוך עצמו, כביכול, ״בכוח״, בתור אפשרות את מה שעתיד להיות אחר כך בכוח. כלומר, עדיין מדובר בדרגה כזו באלוקות

ביאור בדרך אפשר

1 וְעַל־דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר[32] בְּעִנְיַן אוֹת
2 יו״ד, י׳ ו׳ ד׳, שֶׁמִּבְּחִינַת הַיּוֹ״ד נַעֲשֶׂה הַהַמְשָׁכָה
3 עַל־יְדֵי הַוָּא״ו לִבְחִינַת הַד׳ שֶׁהוּא עִנְיַן אֹרֶךְ
4 וְרֹחַב, וּכְמוֹ כֵן הוּא גַּם עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה מֵאוֹת
5 יו״ד לְאוֹת הֵ״א, שֶׁהַהַמְשָׁכָה הִיא עַל־יְדֵי הַיּוֹ״ד
6 שֶׁבִּתְחִלַּת אוֹת הֵ״א. וְהַיְנוּ, שֶׁלְּאַחֲרֵי הַצִּמְצוּם
7 שֶׁכָּל שֵׂכֶל הָרַב נִתְעַלֵּם בִּבְחִינַת נְקוּדָה בִּלְבַד עַד
8 שֶׁנַּעֲשָׂה קוֹץ הַתַּחְתּוֹן וְהוּא נְקוּדַת שֵׂכֶל הַמְקַבֵּל,
9 הִנֵּה אַחַר־כָּךְ יֶשְׁנוֹ עוֹד צִמְצוּם עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ
10 לִבְחִינַת הֵ״א שֶׁהוּא שֶׁטַח הַמְקַבֵּל. אָמְנָם גַּם
11 בְּחִינַת הֵ״א הוּא עִנְיַן שֶׁטַח הַמְקַבֵּל כְּפִי שֶׁהוּא
12 בַּמַּשְׁפִּיעַ עֲדַיִן. וְאַחַר־כָּךְ צְרִיכָה לִהְיוֹת
13 הַהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי אוֹת וָא״ו, שֶׁהַתְּחָלָתָהּ הִיא גַּם
14 כֵּן בָּאוֹת יו״ד, הַיְנוּ, שֶׁנַּעֲשֶׂה צִמְצוּם בִּבְחִינַת
15 שֶׁטַח הַמְקַבֵּל כְּפִי שֶׁהוּא בַּמַּשְׁפִּיעַ וְעַל־יְדֵי־זֶה
16 נַעֲשֵׂית הַהַמְשָׁכָה דְּאוֹת וָא״ו, וְגַם הַוָּא״ו עַצְמָהּ
17 הִיא בְּאֹפֶן שֶׁכָּל מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ הוּא הוֹלֵךְ וּמִתְקַצֵּר.
18 וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ לָאוֹת הֵ״א אַחֲרוֹנָה, שֶׁהוּא עִנְיַן
19 שֶׁטַח הַמְקַבֵּל, וְגַם הַמְשָׁכָה זוֹ הִיא עַל־יְדֵי
20 צִמְצוּם, שֶׁזֶּהוּ הַיּוֹ״ד שֶׁבִּתְחִלַּת אוֹת הֵ״א.
21 וְהַדֻּגְמָא מִזֶּה יוּבָן לְמַעְלָה, שֶׁהַמְשָׁכַת שֵׁם הְוָיָ׳
22 שֶׁהִיא הַמְשָׁכָה שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ כַּנַּ״ל, הִיא עַל־יְדֵי
23 ד׳ אוֹתִיּוֹת הְוָיָ׳, וְהַיְנוּ שֶׁהָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה
24 מְעוֹלְמוֹת נַעֲשֶׂה בּוֹ צִמְצוּם, וְנִשְׁאָר רַק בְּחִינַת
25 נְקוּדָה בִּלְבַד, שֶׁהוּא קוֹץ הָעֶלְיוֹן, וְעַד שֶׁנַּעֲשֶׂה
26 קוֹץ הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהוּא עִנְיַן הַנְּקֻדָּה שֶׁשַּׁיֶּכֶת
27 לָעוֹלָמוֹת. וְאַחַר־כָּךְ נַעֲשֶׂה בּוֹ עוֹד צִמְצוּם, וְהוּא
28 עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה לָאוֹת הֵ״א, שֶׁזֶּהוּ שֶׁטַח הַמְקַבֵּל
29 כְּפִי שֶׁהוּא בַּמַּשְׁפִּיעַ, וְהוּא עִנְיָן שֶׁשֵּׁעֵר בְּעַצְמוֹ
30 בְּכֹחַ כָּל מַה שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּפֹעַל[33]. וְאַחַר־כָּךְ

ביאור בדרך אפשר

44 וָא״ו, וְגַם הַוָּא״ו עַצְמָהּ הִיא בְּאֹפֶן שֶׁכָּל מַה שֶׁנִּמְשָׁךְ הוּא
45 הוֹלֵךְ וּמִתְקַצֵּר
46 שֶׁמִּבְּחִינַת הַיּוֹ״ד הַהַמְשָׁכָה עַל־יְדֵי הַוָּא״ו
47 וְאַחַר־כָּךְ נִמְשָׁךְ לָאוֹת הֵ״א אַחֲרוֹנָה
48 שֶׁהוּא עִנְיַן שֶׁטַח הַמְקַבֵּל
49 וְגַם הַהַמְשָׁכָה זוֹ הִיא עַל־יְדֵי
50 צִמְצוּם
51 שֶׁזֶּהוּ הַיּוֹ״ד
52 שֶׁבִּתְחִלַּת אוֹת הֵ״א
53 נוסף.
54
55 וְהַדֻּגְמָא מִזֶּה
56 יוּבָן
57 לְמַעְלָה,
58 שֶׁהַמְשָׁכַת שֵׁם
59 הְוָיָ׳
60 שֶׁהִיא
61 הַמְשָׁכָה שֶׁבְּאֵין־עֲרוֹךְ
62 כַּנַּ״ל, הִיא עַל־יְדֵי ד׳ אוֹתִיּוֹת
63 הְוָיָ׳
64
65
66 וְהַיְנוּ שֶׁהָאוֹר
67 מְעוֹלָמוֹת
68 נַעֲשֶׂה בּוֹ צִמְצוּם
69 וְנִשְׁאָר רַק בְּחִינַת
70 נְקוּדָה בִּלְבַד, שֶׁהוּא קוֹץ
71 הָעֶלְיוֹן
72 שֶׁנַּעֲשֶׂה קוֹץ
73 הַתַּחְתּוֹן, שֶׁהוּא עִנְיַן הַנְּקֻדָּה
74 שֶׁשַּׁיֶּכֶת לָעוֹלָמוֹת. וְאַחַר־כָּךְ
75 נַעֲשֶׂה בּוֹ עוֹד צִמְצוּם, וְהוּא
76 עִנְיַן הַהַמְשָׁכָה לָאוֹת הֵ״א,
77 שֶׁזֶּהוּ שֶׁטַח הַמְקַבֵּל כְּפִי
78 שֶׁהוּא בַּמַּשְׁפִּיעַ, וְהוּא עִנְיָן
79 שֶׁשֵּׁעֵר בְּעַצְמוֹ בְּכֹחַ כָּל מַה
80 שֶׁעָתִיד לִהְיוֹת בְּפֹעַל[33]
81
82
83
84
85
86

32) ראה אמרי בינה פתח השער פ״ד (ב, סע״ב). ובכ״מ. 33) ראה ע״ח שער א (דרוש עיגולים ויושר) בתחילתו. מקדש מלך לזח״א טו, א. וראה סה״מ תש״ט ס״ע 38 בהערה. וש״נ.

ביאור בדרך אפשר

שלמעלה מהעולמות אבל עם זאת זהו שלב שבו יש לעולמות תפיסת מקום כלשהי אלא שכמו במשל הרב והתלמיד יש דרגה בשכל הרב עצמו שבה הרעיון מצומצם בצורה ובמידה שניתן יהיה מאוחר יותר למסור אותו לתלמיד כך למעלה מדובר על האור האלוקי העליון ("אין") שלמעלה מעולמות, אבל כפי שהקדוש־ברוך־הוא שיער בעצמו בכוח (באפשרות, בפוטנציאל) כל שעתיד להיות בפועל, כאשר לאחר סדרה נוספת של צמצומים יתהוו עולמות. **וְאַחַר־כָּךְ נַעֲשָׂה עוֹד צִמְצוּם, וְהוּא עִנְיַן הַמְשֻׁכַּת הָוָא"ו, קָו וְחוּט** האור שהאיר לאחר הצמצום הראשון שהוא אור מועט הנמשל לקו דק והוא עניינה של האות וא"ו שהולכת ונעשית יותר ויותר דקה וצרה, **עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ בִּבְחִינַת הֵ"א אַחֲרוֹנָה, שֶׁטַח הָעוֹלָמוֹת** מקביל ל"שטח המקבל" במשל הרב והתלמיד.

וְהִנֵּה כָּל זֶה הוּא בְּעִנְיַן הַהִתְהַוּוּת כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד שֵׁם הֲוָיָ' דִּלְתַתָּא שם הוי' התחתון שהתהוות העולמות היא עניינו ופעולתו. **אָמְנָם בְּעִנְיַן הַהִתְהַוּוּת שֶׁמִּצַּד שֵׁם הֲוָיָ' דִּלְעֵילָא** העליון, **כְּתִיב**[34] שהנבראים **יְהַלְּלוּ** וישבחו **אֶת שֵׁם הֲוָיָ' כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ, וְנִבְרָאוּ דָּיְיקָא, בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא** מבלי התעסקות ישירה, כפי שיתבאר להלן. **וְיוּבָן זֶה** כשם שעניין ההתהוות כפי שהוא מצד "שם הוי' דלתתא" הובהר על פי משל מרב ותלמיד, כך גם עניין ההתהוות כפי שהוא מצד "שם הוי' דלעילא" יובן **גַּם כֵּן עַל־פִּי מָשָׁל הַנַּ"ל מֵרַב וְתַלְמִיד. דְּהִנְּהָ, כְּלָלוּת הַשְׁפָּעַת הָרַב** עצם הענין שהרב משפיע לתלמיד **וְכָל אוֹפַנֵּי הַצִּמְצוּם שֶׁבָּזֶה** שכאמור נועדו כדי לאפשר את הגילוי ואת ההשפעה, **חֲרֵי סִבַּת הַהַשְׁפָּעָה בְּפֹעַל** בסיום השלבים השונים של הצמצום **הִיא מִפְּנֵי שֶׁבִּתְחִלָּה** עוד לפני הצמצום והסילוק הראשון **עָלָה בִּרְצוֹנוֹ** של הרב **לְהַשְׁפִּיעַ** לתלמיד רעיון שכלי. **וְרָצוֹן זֶה, עִם הֱיוֹתוֹ לְמַעְלָה מֵהַהַשְׁפָּעָה בְּפֹעַל** מבחינת הדרגה שלו בכוחות הנפש של הרב, הרצון ממוקם בדרגה יותר נעלית

ביאור בדרך אפשר

(ויותר קרובה לעצם הנפש) מאשר ההשפעה בפועל, **מִכָּל־מָקוֹם, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁכָּל הַפְּרָטִים שֶׁבְּהַשְׁפָּעָה** שבסופו של דבר יבואו לידי גילוי **יֶשְׁנָם כְּבָר בָּרָצוֹן** למרות שהוא כללי ולא מוגדר, **אֶלָּא שֶׁהֵם בְּהֶעְלֵם עֲדַיִן** ולא באו לידי ביטוי מוגדר ומפורט.

וְכַמְבֹאָר[35] **בְּזֶה** בתורת החסידות **הַמָּשָׁל מֵעִנְיַן עֲלִיַּת** התעוררות **הָרָצוֹן** בנפש האדם **לִבְנוֹת בַּיִת, אוֹ לְצַיֵּר אֵיזֶה צִיּוּר אוֹ לִכְתֹּב דְּבַר מַה, שֶׁבְּכָל הַמְּשָׁלִים הַנַּ"ל** בכל שלושת הדוגמאות מבית, ציור וכתב **מוּבָן שֶׁבַּעֲלִיַּת הָרָצוֹן** כבר בהתחלת ההתעוררות של הרצון **יֶשְׁנָם** (בהעלם) בעצם **כְּבָר כָּל הַפְּרָטִים שֶׁיִּהְיוּ אַחַר־כָּךְ בְּפֹעַל** ובגלוי. **וּכְמוֹ כֵּן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הָרָצוֹן לְהַשְׁפִּיעַ** ולהעניק לזולת (כל השפעה, ובענייננו – השפעה של רעיון שכלי מהרב אל התלמיד), **שֶׁבְּרָצוֹן זֶה יֶשְׁנָם כְּבָר כָּל הַפְּרָטִים שֶׁיִּהְיוּ אַחַר־כָּךְ בְּפֹעַל, אֶלָּא שֶׁהֵם בְּהֶעְלֵם, וְאַחַר־כָּךְ הֵם בָּאִים בְּגִלּוּי.**

וְהַדִּגְמָא הנמשל **מִזֶּה יוּבַן לְמַעְלָה** לגבי תהליך הבריאה וההתהוות מ"אין" ל"יש", **שֶׁבַּעֲלִיַּת הָרָצוֹן עַל הָעוֹלָמוֹת** החל מהשלב הראשון של התעוררות הרצון של הקדוש־ברוך־הוא, כביכול, לברוא עולמות ולהוות אותם **יֶשְׁנוֹ כְּבָר כָּל הַצִּיּוּר שֶׁל ד' אוֹתִיּוֹת הֲוָיָ'** שבאמצעותם היא ההתהוות (על ידי הירידות וההשפעות והצמצומים, כמבואר לעיל), **וְהֵינוּ, שֶׁמִּיָּד שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ** הרי בעצם **נִתְהַוּוּ כְּבָר כָּל הָעוֹלָמוֹת,** ובמובן מסויים ההליך כולו הושלם מיד עם תחילתו **אֶלָּא שֶׁהֵם** עדיין **בְּהֶעְלֵם. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר** שהנבראים **יְהַלְּלוּ אֶת שֵׁם הֲוָיָ' כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ,** הוא ב'גוף שלישי' (לשון נסתר) בשונה מ'אתה' ב'גוף ראשון' (בלשון נוכח), **לְשׁוֹן הֶעְלֵם, וְקָאֵי עַל** ומתייחס אל **הֲוָיָ' דִּלְעֵילָא שֶׁהוּא הֲוָיָ' שֶׁבְּהֶעְלֵם,** בשונה מ"הוי' דלתתא" שהוא הוי' שבגלוי **וְעַל־זֶה נֶאֱמַר וְנִבְרָאוּ, בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא,** מבלי התעסקות ופעילות ישירה כדי ליצור את

---

1 נַעֲשָׂה עוֹד צִמְצוּם, וְהוּא עִנְיַן הַמְשֻׁכַּת הָוָא"ו, קָו וְחוּט, עַד שֶׁנִּמְשָׁךְ בִּבְחִינַת הֵ"א אַחֲרוֹנָה, שֶׁטַח הָעוֹלָמוֹת.

4 **וְהִנֵּה** כָּל זֶה הוּא בְּעִנְיַן הַהִתְהַוּוּת כְּפִי שֶׁהוּא מִצַּד שֵׁם הֲוָיָ' דִּלְתַתָּא. אָמְנָם בְּעִנְיַן הַהִתְהַוּוּת שֶׁמִּצַּד שֵׁם הֲוָיָ' דִּלְעֵילָא, כְּתִיב[34] יְהַלְּלוּ אֶת שֵׁם הֲוָיָ' כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ, וְנִבְרָאוּ דָּיְיקָא, בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא. וְיוּבָן זֶה גַּם כֵּן עַל־פִּי מָשָׁל הַנַּ"ל מֵרַב וְתַלְמִיד. דְּהִנְּהָ, כְּלָלוּת הַשְׁפָּעַת הָרַב וְכָל אוֹפַנֵּי הַצִּמְצוּם שֶׁבָּזֶה, חֲרֵי סִבַּת הַהַשְׁפָּעָה בְּפֹעַל הִיא מִפְּנֵי שֶׁבִּתְחִלָּה עָלָה בִּרְצוֹנוֹ לְהַשְׁפִּיעַ. וְרָצוֹן זֶה, עִם הֱיוֹתוֹ לְמַעְלָה מֵהַהַשְׁפָּעָה בְּפֹעַל, מִכָּל־מָקוֹם, בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁכָּל הַפְּרָטִים שֶׁבַּהַשְׁפָּעָה יֶשְׁנָם כְּבָר בָּרָצוֹן, אֶלָּא שֶׁהֵם בְּהֶעְלֵם עֲדַיִן. וְכַמְבֹאָר[35] בְּזֶה הַמָּשָׁל מֵעִנְיַן עֲלִיַּת הָרָצוֹן לִבְנוֹת בַּיִת, אוֹ לְצַיֵּר אֵיזֶה צִיּוּר אוֹ לִכְתֹּב דְּבַר מַה, שֶׁבְּכָל הַמְּשָׁלִים הַנַּ"ל מוּבָן שֶׁבַּעֲלִיַּת הָרָצוֹן יֶשְׁנָם כְּבָר כָּל הַפְּרָטִים שֶׁיִּהְיוּ אַחַר־כָּךְ בְּפֹעַל. וּכְמוֹ כֵּן הוּא גַּם בְּעִנְיַן הָרָצוֹן לְהַשְׁפִּיעַ, שֶׁבְּרָצוֹן זֶה יֶשְׁנָם כְּבָר כָּל הַפְּרָטִים שֶׁיִּהְיוּ אַחַר־כָּךְ בְּפֹעַל, אֶלָּא שֶׁהֵם בְּהֶעְלֵם, וְאַחַר־כָּךְ הֵם בָּאִים בְּגִלּוּי. וְהַדִּגְמָא מִזֶּה יוּבָן לְמַעְלָה, שֶׁבַּעֲלִיַּת הָרָצוֹן עַל הָעוֹלָמוֹת יֶשְׁנוֹ כְּבָר כָּל הַצִּיּוּר שֶׁל ד' אוֹתִיּוֹת הֲוָיָ', וְהֵינוּ, שֶׁמִּיָּד שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ נִתְהַוּוּ כְּבָר כָּל הָעוֹלָמוֹת, אֶלָּא שֶׁהֵם בְּהֶעְלֵם. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר יְהַלְּלוּ אֶת שֵׁם הֲוָיָ' כִּי הוּא צִוָּה וְנִבְרָאוּ, הוּא לְשׁוֹן הֶעְלֵם, וְקָאֵי עַל הֲוָיָ' דִּלְעֵילָא שֶׁהוּא הֲוָיָ' שֶׁבְּהֶעְלֵם, וְעַל־זֶה

---

34) תהלים קמח, ה. 35) נתבאר בארוכה בהמשכי ר"ה דשנת תרס"ה, תש"א ותש"ג בתחילתם.

ביאור בדרך אפשר

הבריאה **כִּי, הַהִתְהַוּוּת שֶׁמְּצַד שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא הִיא בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת** כך שהאור האלוקי מותאם לפי הנבראים ומתחבר ומתאחד עם הבריאה, **מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַהִתְהַוּוּת שֶׁמְּצַד שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא הִיא בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא וּבְדֶרֶךְ מַקִּיף,** וגם לאחר שירוד ומשפיע ומהווה עולמות הוא נשאר ׳מקיף׳ מבלי להתלבש בהם ולהתחבר איתם **לְפִי שֶׁבְּחִינָה זוֹ הִיא** בעצם **לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת** (על דרך המבואר בחסידות לגבי ההבדל בין ״אור הממלא כל עלמין״ שהוא אור פנימי המתלבש בעולמות ובנבראים ומותאם להם ו״אור הסובב כל עלמין״ שהוא מקיף שלמעלה מהעולמות).

וְעִנְיַן קְרִיעַת **יַם־סוּף** כאשר ״עלמא דאתכסיא״ האיר ב״עלמא דאתגליא״, כמבואר לעיל, **הוּא שֶׁגַּם שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא** העליון, **שֶׁהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבִּבְחִינַת הָרָצוֹן, דְּהַיְנוּ בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר** כשם שבאדם עשרה כוחות הנפש מ״חכמה״ עד ״מלכות״ המקבילים לעשר הספירות העליונות הם כוחות ׳פנימיים׳ המותאמים לאברי הגוף והיכולות של האדם ואילו כוח הרצון הוא כוח ׳מקיף׳ כללי שלא מתלבש באברים אלא נמצא בכולם בשווה, כך גם למעלה כביכול הרצון העליון הוא למעלה מעשרת הספירות ונקרא ״כתר עליון״ בדומה לכך שהכתר הוא מעל הראש של האדם ובחינה זו היא עניינו של ״שם הוי׳ דלעילא״ שלמעלה מהעולמות הִנֵּה בעת קריעת ים סוף, כאשר ההסתרים ׳נקרעו׳, **גַּם שֵׁם הֲוָיָ׳ זֶה הֵאִיר בְּגִלּוּי. וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה יוֹתֵר,** שבסולם הדרגות הוא נמוך יותר מ״שם הוי׳ דלעילא״ שהרי מדובר על ״עולם״ **הֵאִיר בְּעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, וְעַד שֶׁנַּעֲשָׂה כֵּן גַּם לְמַטָּה בְּגַשְׁמִיּוּת הָעִנְיָן דְּהַפַּךְ יָם** שענייני העלם והסתר **לְיַבָּשָׁה** לכל ההתגלויות שהיו בעת קריעת ים סוף הן גילוי, **שֶׁהַשֹּׁרֶשׁ לְכֹל זֶה הוּא לְפִי** שבשמותיו של הקדוש־ברוך־הוא הייתה התגלות אור עליון שלמעלה מעולמות **שֶׁהֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא הֵאִיר בַּהֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא.**

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בִּקְרִיעַת יַם־סוּף וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה הֲוָיָ׳ בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת הֲוָיָ׳ גו׳[36], והעובדה ששם הוי׳ נזכר בפסוק פעמיים מלמדת שלפי פנימיות הדברים, הכתוב נדרש כך: **וַיַּרְא גו׳ אֲשֶׁר עָשָׂה הֲוָיָ׳ הוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא, וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת הֲוָיָ׳ הוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא** כי בקריעת ים סוף הייתה התגלות של שתי הבחינות גם יחד. **וְכֹל זֶה** הטעם הפנימי לכך שבעת קריעת ים סוף הייתה גם התגלות ״הוי׳ דלעילא״ **הוּא לְפִי שֶׁקְּרִיעַת יַם־סוּף הָיְתָה הֲכָנָה לְמַתַּן־תּוֹרָה. דְּהִנֵּה, בְּמַתַּן־תּוֹרָה כְּתִיב**[37] **וַיֵּרֶד הֲוָיָ׳ עַל הַר סִינַי, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה (לֹא לְשֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא שֶׁמְּהַוֶּה עוֹלָמוֹת, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה קָדְמָה לָעוֹלָם**[38], **אֶלָּא) לְשֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, וְהַיְנוּ, שֶׁשֵּׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת הֵאִיר בְּמַתַּן־תּוֹרָה בְּגִלּוּי לְמַטָּה. וְלָכֵן הַהֲכָנָה לְמַתַּן־תּוֹרָה הָיְתָה עַל־יְדֵי קְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁאָז הֵאִיר שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, שֶׁמִּצַּד זֶה נַעֲשָׂה לְמַטָּה הָעִנְיָן דְּהַפַּךְ יָם לְיַבָּשָׁה. וּבָזֶה יוּבָן גַּם כֵּן מַה שֶּׁבִּקְרִיעַת יַם־סוּף הָיְתָה בְּקִיעָה אַחַת (אֶלָּא שֶׁנֶּחְלַק לִי״ב גְּזָרִים, כְּנֶגֶד י״ב שְׁבָטִים, דְּכָל שֵׁבֶט בִּמְסִלָּתוֹ יַעֲלֶה, אֲבָל הַבְּקִיעָה עַצְמָהּ בְּקִיעָה אַחַת בְּמֵי הִים ״לגוזר ים סוף לגזרים״), כְּנֶגֶד י״ב שְׁבָטִים, דְּכָל שֵׁבֶט בִּמְסִלָּתוֹ יַעֲלֶה, אֲבָל הַבְּקִיעָה עַצְמָהּ הָיְתָה** במסלול ובשביל המיוחד לו **הוּא לְפִי** שבשמותיו של

ביאור בדרך אפשר

נֶאֱמַר וְנִבְרָאוּ, בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא, כִּי, הַהִתְהַוּוּת שֶׁמְּצַד שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא הִיא בְּדֶרֶךְ הִתְלַבְּשׁוּת, מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן הַהִתְהַוּוּת שֶׁמְּצַד שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא הִיא בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא וּבְדֶרֶךְ מַקִּיף, לְפִי שֶׁבְּחִינָה זוֹ הִיא לְמַעְלָה מֵהָעוֹלָמוֹת.

וְעִנְיַן קְרִיעַת יַם־סוּף הוּא שֶׁגַּם שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, שֶׁהוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבִּבְחִינַת הָרָצוֹן, דְּהַיְנוּ בִּבְחִינַת הַכֶּתֶר, הִנֵּה גַּם שֵׁם הֲוָיָ׳ זֶה הֵאִיר בְּגִלּוּי. וּמִזֶּה נִמְשָׁךְ גַּם לְמַטָּה יוֹתֵר, שֶׁעָלְמָא דְּאִתְכַּסְיָא הֵאִיר בְּעָלְמָא דְּאִתְגַּלְיָא, וְעַד שֶׁנַּעֲשָׂה כֵּן גַּם לְמַטָּה בְּגַשְׁמִיּוּת הָעִנְיָן דְּהַפַּךְ יָם לְיַבָּשָׁה. וְכֹל זֶה הוּא לְפִי שֶׁהַשֹּׁרֶשׁ לְכֹל זֶה הוּא לְפִי שֶׁהֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא הֵאִיר בַּהֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא. וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב בִּקְרִיעַת יַם־סוּף וַיַּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת הַיָּד הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה הֲוָיָ׳ בְּמִצְרַיִם וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת הֲוָיָ׳ גו׳[36], וַיַּרְא גו׳ אֲשֶׁר עָשָׂה הֲוָיָ׳ הוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא, וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת הֲוָיָ׳ הוּא עִנְיַן שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא. וְכֹל זֶה הוּא לְפִי שֶׁקְּרִיעַת יַם־סוּף הָיְתָה הֲכָנָה לְמַתַּן־תּוֹרָה. דְּהִנֵּה, בְּמַתַּן־תּוֹרָה כְּתִיב[37] וַיֵּרֶד הֲוָיָ׳ עַל הַר סִינַי, וְהַכַּוָּנָה בָּזֶה (לֹא לְשֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְתַתָּא שֶׁמְּהַוֶּה עוֹלָמוֹת, שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה קָדְמָה לָעוֹלָם[38], אֶלָּא) לְשֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, וְהַיְנוּ, שֶׁשֵּׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא שֶׁלְּמַעְלָה מֵעוֹלָמוֹת הֵאִיר בְּמַתַּן־תּוֹרָה בְּגִלּוּי לְמַטָּה. וְלָכֵן הַהֲכָנָה לְמַתַּן־תּוֹרָה הָיְתָה עַל־יְדֵי קְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁאָז הֵאִיר שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, שֶׁמִּצַּד זֶה נַעֲשָׂה לְמַטָּה הָעִנְיָן דְּהַפַּךְ יָם לְיַבָּשָׁה. וּבָזֶה יוּבָן גַּם כֵּן מַה שֶּׁבִּקְרִיעַת יַם־סוּף הָיְתָה בְּקִיעָה אַחַת (אֶלָּא שֶׁנֶּחְלַק לִי״ב גְּזָרִים, כְּנֶגֶד י״ב שְׁבָטִים, דְּכָל שֵׁבֶט בִּמְסִלָּתוֹ יַעֲלֶה, אֲבָל הַבְּקִיעָה עַצְמָהּ

---

36) בשלח יד, לא. 37) יתרו יט, כ. 38) פסחים נד, א. ב״ר פ״א, ד.

ביאור בדרך אפשר

בְּקִיעָה אַחַת), דְּכֵיוָן שֶׁעִנְיָן זֶה הָיָה לִפְנֵי מַתַּן־תּוֹרָה, הַיְינוּ, שֶׁלֹּא הָיוּ עֲדַיִן פְּרָטֵי עִנְיְנֵי הָעֲבוֹדָה שקשורים בעניינים שונים בתורה ובמצוות שניתנו במתן תורה ולא היו קודם לכן, כִּי אִם הֲכָנָה כְּלָלִית בִּלְבַד לְמַתַּן־תּוֹרָה ללא הפרטים, לָכֵן הָיְתָה רַק בְּקִיעָה אַחַת כללית.

ה) אָמְנָם יֵשׁ גַּם שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הָרָצוֹן, וְהוּא שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבְּ׳עַצְמוּת׳ בעצמותו ומהותו של הקדוש־ברוך־הוא הנעלה מבחינת "שם הוי׳ דלעילא" שעליה דובר עד כאן והגילוי שלה היה החידוש של קריעת ים סוף (שכתוצאה מכך קריעת ים סוף היא חידוש לעומת "יקוו המים" בששת ימי בראשית"). וְזֶהוּ מַה שֶּׁיִּתְחַדֵּשׁ בְּגִלּוּיִים של האור האלוקי דִּלְעָתִיד לָבֹא, שֶׁגַּם הֲוָיָ׳ שֶׁבְּ׳עַצְמוּת׳ יִהְיֶה אָז בְּגִלּוּי. וְיוּבָן גַּם זֶה עַל־פִּי מָשָׁל הַנַּ"ל מִענְין הַהַשְׁפָּעָה, דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהַהַשְׁפָּעָה בְּפֹעַל הִיא לְפִי שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ לְהַשְׁפִּיעַ. וַהֲרֵי סִבַּת עֲלִיַּת הָרָצוֹן הִיא לְפִי שֶׁבִּתְחִלָּה מֵחֶלְט הָרָצוֹן בְּעַצְמוּתוֹ, וּמִצַּד זֶה מִתְעוֹרֵר אַחַר־כָּךְ בְּרָצוֹן גָּלוּי. וּכְמוֹ כֵן יוּבָן לְמַעְלָה, שֶׁהַסִּבָּה לַעֲלִיַּת הָרָצוֹן עַל עוֹלָמוֹת הִיא מִצַּד הָרָצוֹן הַמֻּחְלָט בְּעַצְמוּתוֹ. וְגַם בָּרָצוֹן הַמֻּחְלָט יֶשְׁנוֹ עִנְיָן ד׳ הָאוֹתִיּוֹת דְּשֵׁם הֲוָיָ׳, אֶלָּא שֶׁשָּׁם אֵינָן בְּגֶדֶר הִתְחַלְּקוּת כְּלָל. וּבְחִינָה זוֹ תִּהְיֶה בְּגִלּוּי לֶעָתִיד לָבֹא.

וּמִכָּל־מָקוֹם בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁגַּם בִּקְרִיעַת יַם־סוּף הֵאִיר בְּחִינָה זוֹ. דְּהִנֵּה, קְרִיעַת יַם־סוּף הָיְתָה הֲכָנָה לְמַתַּן־תּוֹרָה, וּבְמַתַּן־תּוֹרָה נִתְּנוּ בְּהֶעְלֵם גַּם הַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד לָבֹא, שֶׁהֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה לֹא יִהְיֶה עוֹד פַּעַם[39], וּמִזֶּה מֻכְרָח שֶׁגַּם פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה וְטַעֲמֵי תּוֹרָה שֶׁיִּתְגַּלּוּ לֶעָתִיד נִתְּנוּ כְּבָר בְּמַתַּן־תּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא בְּהֶעְלֵם, וּלְעָתִיד כְּתִיב[40] יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ שֶׁיִּתְגַּלּוּ גַּם טַעֲמֵי תּוֹרָה[41] וכפירוש רש"י על פסוק זה: "ומובטחים מאיתו [מהקדוש־ברוך־הוא] להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה". וּכְשֵׁם שֶׁבִּשְׁבִיל כְּלָלוּת גִּלּוּי הַתּוֹרָה שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם הֵצְרַךְ לִהְיוֹת הַהֲכָנָה דִּקְרִיעַת יַם־סוּף שֶׁיִּתְגַּלֶּה שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, הֲוָיָ׳ שֶׁבָּרָצוֹן, וכאמור המטרה של התגלות הנעלית הזו בקריעת ים סוף הייתה כהכנה למתן תורה הִנֵּה כְּמוֹ כֵן בִּשְׁבִיל הַגִּלּוּי דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה דִּלְעָתִיד, שֶׁכְּבָר

ביאור בדרך אפשר

וְגַם בָּרָצוֹן הַמֻּחְלָט יֶשְׁנוֹ עִנְיָן ד׳ הָאוֹתִיּוֹת דְּשֵׁם הֲוָיָ׳, שדרכם הרצון בא ומתגלה ויורד מדרגה לדרגה אֶלָּא שֶׁשָּׁם אֵינָן בְּגֶדֶר הִתְחַלְּקוּת כְּלָל ולמרות שהאותיות של שם הוי׳ קיימות, ההבדלים בין האותיות לא ניכרים ולא נרגשים ולא ניתן להגדיר אותן ולחלק ביניהם כי מציאותם היא בצורה מופשטת ולא מוגדרת. וּבְחִינָה זוֹ של אותיות שם הוי׳ כפי שהוא בעצמותו של הקדוש־ברוך־הוא תִּהְיֶה בְּגִלּוּי לֶעָתִיד לָבֹא.

וּמִכָּל־מָקוֹם למרות המבואר לעיל שבקריעת ים סוף האירה בחינת "שם הוי׳ דלעילא" שהיא שם הוי׳ כפי שהוא ברצון העליון בְּהֶכְרֵחַ לוֹמַר שֶׁגַּם בִּקְרִיעַת יַם־סוּף הֵאִיר גם בְּחִינָה זוֹ של שם הוי׳ כפי שהוא בעצמותו. דְּהִנֵּה, קְרִיעַת יַם־סוּף הָיְתָה הֲכָנָה לְמַתַּן־תּוֹרָה, כאמור, וּבְמַתַּן־תּוֹרָה נִתְּנוּ בְּהֶעְלֵם גַּם הַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד לָבֹא, שֶׁהֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה לֹא יִהְיֶה עוֹד פַּעַם[39], וּמִזֶּה מֻכְרָח שֶׁגַּם פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה וְטַעֲמֵי תּוֹרָה שֶׁיִּתְגַּלּוּ לֶעָתִיד נִתְּנוּ כְּבָר בְּמַתַּן־תּוֹרָה, אֶלָּא שֶׁעִנְיָן זֶה הוּא בְּהֶעְלֵם, וּלְעָתִיד כְּתִיב[40] יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ שֶׁיִּתְגַּלּוּ גַּם טַעֲמֵי תּוֹרָה[41]. וּכְשֵׁם שֶׁבִּשְׁבִיל כְּלָלוּת גִּלּוּי הַתּוֹרָה שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם הֵצְרַךְ לִהְיוֹת הַהֲכָנָה דִּקְרִיעַת יַם־סוּף שֶׁיִּתְגַּלֶּה שֵׁם הֲוָיָ׳ דִּלְעֵילָא, הֲוָיָ׳ שֶׁבָּרָצוֹן, הִנֵּה כְּמוֹ כֵן בִּשְׁבִיל הַגִּלּוּי דִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה דִּלְעָתִיד, שֶׁכְּבָר

39) סה"מ תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג. תקמו. המשך תער"ב ח"א ע' שסו. סה"מ עטר"ת ע' רצא. תרפ"ה ע' קצט. תש"ט ע' 51 (השני). 40) שה"ש א, ב. 41) ראה פרש"י עה"פ.

ביאור בדרך אפשר

נִתַּן בְּמַתַּן־תּוֹרָה, הֵצַרְךָ לִהְיוֹת הַכָּנָה דִּקְרִיעַת יַם־סוּף בְּגִלּוּי הֲוָיָ׳ שֶׁבְּ׳עַצְמוּת׳, אֶלָּא שֶׁאָז הָיָה זֶה בְּהֶעְלֵם, וּלְעָתִיד יִהְיֶה זֶה בְּגִלּוּי.

וּבְאוּר הָעִנְיָן, דְּהִנֵּה נִתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁבִּקְרִיעַת יַם־סוּף הֵאִיר בְּגִלּוּי שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבִּבְחִינַת הָרָצוֹן, שֶׁזֶּהוּ שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבַּכֶּתֶר וְהִנֵּה בַּכֶּתֶר יֵשׁ ב׳ בְּחִינוֹת, חִצּוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר וּפְנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, וְהֵם דֶּגְמַת רָצוֹן וְתַעֲנוּג, דְּרָצוֹן הוּא חִצּוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר, וְתַעֲנוּג הוּא פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר. וְלָכֵן בִּקְרִיעַת יַם־סוּף שֶׁהֵאִיר בְּחִינַת הַכֶּתֶר בְּגִלּוּי, הִנֵּה אַף שֶׁנִּתְגַּלָּה רַק חִצּוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר שֶׁהוּא עִנְיָן הָרָצוֹן, מִכָּל־מָקוֹם, יֶשְׁנוֹ בָּזֶה גַּם בְּחִינַת פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר, אֶלָּא שֶׁפְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר הָיָה בְּהֶעְלֵם, וּמַה שֶׁהֵאִיר בְּגִלּוּי הוּא רַק חִצּוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר, אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם יֶשְׁנוֹ בָּזֶה גַּם הַפְּנִימִיּוּת. וְהַיְנוּ דְּעִם הֱיוֹת שֶׁבְּגִלּוּי הֵאִיר שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבָּרָצוֹן, הִנֵּה בִּפְנִימִיּוּת הָיָה בָּזֶה גַּם שֵׁם הֲוָיָ׳ שֶׁבָּרָצוֹן הַמֻּחְלָט, שֶׁהוּא הֲוָיָ׳ שֶׁבְּ׳עַצְמוּת׳. וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב בִּקְרִיעַת יַם־סוּף וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת הֲוָיָ׳ וַיַּאֲמִינוּ בַּהֲוָיָ׳ וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ, וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת הֲוָיָ׳ הוּא הֲוָיָ׳ שֶׁבָּרָצוֹן, וַיַּאֲמִינוּ בַּהֲוָיָ׳ הוּא הֲוָיָ׳ שֶׁבְּ׳עַצְמוּת׳. וּבָזֶה יְתֹרַץ מַה שֶׁהִקְשָׁה בַּזֹּהַר[42], וְהָא חָמוּ כּוֹ׳ מַאי וַיַּאֲמִינוּ, אַךְ הָעִנְיָן דְּמַה שֶׁכָּתוּב וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת הֲוָיָ׳ הוּא הֲוָיָ׳ שֶׁבָּרָצוֹן, וּמַה שֶׁכָּתוּב וַיַּאֲמִינוּ בַּהֲוָיָ׳ הוּא הֲוָיָ׳ שֶׁבְּ׳עַצְמוּת׳, שֶׁגַּם זֶה נִמְשָׁךְ בִּשְׁעַת קְרִיעַת יַם־סוּף אֶלָּא שֶׁלֹּא הֵאִיר בְּגִלּוּי מַמָּשׁ, רַק בִּבְחִינַת אֱמוּנָה בִּלְבַד, בְּחִינַת מַקִּיף, כְּמוֹ שֶׁבְּהִתְגַּלּוּת חִצּוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר נִמְשָׁךְ גַּם פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר. וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת הֲוָיָ׳, דִּבְתִיבַת וַיִּירְאוּ יֵשׁ

ביאור בדרך אפשר

אבל נותר בהעלם, בשתי דרגות שונות בשם הוי׳ שהיה באותה שעה בגלוי, שבערצון אבל נמצא בו בהעלם ולמעשה גם הוא ניתן בקריעת ים סוף.

וּבָזֶה יְתֹרַץ מַה שֶׁהִקְשָׁה בַּזֹּהַר[42] על פסוק זה שלכאורה דברי הכתוב ״ויאמינו בה׳״ תמוהים, כי מאחר שבקריעת ים סוף היתה התגלות אלוקות למטה לעיני כל למה היה צורך באמונה, ובלשון הזוהר: **וְהָא** חמו והרי ראו **כּוֹ׳ מַאי וַיַּאֲמִינוּ** ומהו ״ויאמינו״ והרי לדבר הנראה לעיניים אין צורך באמונה?, **אַךְ הָעִנְיָן** המענה לשאלת הזוהר הוא שמדובר בשתי דרגות שונות של שם הוי׳ **דְּמַה שֶׁכָּתוּב וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת הֲוָיָ׳ הוּא הֲוָיָ׳ שֶׁבָּרָצוֹן** שבא ״בגילוי ממש״ ולגבי דרגה זו אכן לא היה צורך באמונה, **וּמַה שֶׁכָּתוּב וַיַּאֲמִינוּ בַּהֲוָיָ׳ הוּא הֲוָיָ׳ שֶׁבְּ׳עַצְמוּת׳, שֶׁגַּם זֶה נִמְשָׁךְ בִּשְׁעַת קְרִיעַת יַם־סוּף אֶלָּא שֶׁלֹּא הֵאִיר בְּגִלּוּי מַמָּשׁ,** באותה מידה שבה האיר שם הוי׳ שברצון, אבל אין הכוונה שלא התגלה והאיר כלל אלא שההתגלות שלו לא היתה ״בגלוי ממש״ **רַק בִּבְחִינַת אֱמוּנָה בִּלְבַד, בְּחִינַת מַקִּיף,** כמבואר בחסידות שלעומת ראיה בעיניים או הבנה שכלית טובה וברורה שהם אמצעים לקליטת הדברים בצורה פנימית, הרי כאשר הדברים לא חודרים בצורה פנימית וקיימת רק אמונה הרי זה קשר ׳מקיף׳ שהשפעתו הרבה יותר קטנה ובכל זאת גם בחינה זו באה וירדה לעולם בעת קריעת ים סוף **עַל־יְדֵי הַגִּלּוּי דְּהַוָיָ׳ שֶׁבָּרָצוֹן** שטומן בחובו גם את בחינת שם הוי׳ שבעצמות. **וְכַנַּ״ל שֶׁבְּהִתְגַּלּוּת חִצּוֹנִיּוּת הַכֶּתֶר נִמְשָׁךְ** אם כי בהעלם **גַּם פְּנִימִיּוּת הַכֶּתֶר.**

וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב וַיִּירְאוּ הָעָם אֶת הֲוָיָ׳, דִּבְתִיבַת וַיִּירְאוּ יֵשׁ

---

42) ח״ב נג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ב' פְּרוּשִׁים. רְאִיָּה בעיניים, **וְיִרְאָה** [=פחד]. **הִנֵּה עִנְיַן הָרְאִיָּה הָיָה בְּגִלּוּי דְּשֵׁם הֲוָיָ' שֶׁבָּרָצוֹן** כיוון שבעת קריעת ים סוף בחינה זו באה "בגילוי ממש", **וְעִנְיַן הַיִּרְאָה וּפַחַד הָיָה מִצַּד הַמְּשָׁכַת** והתגלות **שֵׁם הֲוָיָ' שֶׁבְּ'עַצְמוּת'** שכאמור אמנם נמשך בהעלם אבל גם הוא נמשך. **וְהַיְנוּ, שֶׁאֵין הַכַּוָּנָה לְיִרְאָה וּפַחַד מִצַּד עִנְיָן שֶׁבָּא בְּגִלּוּי, וּכְמוֹ הָעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּא בְּאֵימָה וָפַחַד מִצַּד רְאִיַּת הַמֶּלֶךְ** והראיה היא מוחשית ובורורה, **אֶלָּא הַכַּוָּנָה כָּאן לְיִרְאָה וָפַחַד שֶׁמִּצַּד גִּלּוּי עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁנִּמְשָׁךְ** והתגלה **בְּדֶרֶךְ מַקִּיף בִּלְבַד** ולא "בגילוי ממש" כדבר מוחשי, **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[43] בהגדה של פסח שהאמור בתורה שיציאת מצרים הייתה **וּבְמוֹרָא גָּדוֹל זֶה גִּלּוּי שְׁכִינָה, שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָּ"ה בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ**[44], **וְהוּא גִּלּוּי עַצְמוּתוֹ וּמַהוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, שֶׁזֶּהוּ גַּם מַה שֶׁכָּתוּב**[45] בשירת הים שנאמרה בעקבות ההתגלות האלוקית שהייתה בקריעת ים סוף **כִּי גָאֹה גָּאָה, וְתִרְגֵּם** בתרגום אונקלוס **אִתְגָּאֵי עַל גֵּוְתָנַיָּא,** התגאה על הגאים **וְהוּא** בחינה זו של גאווה על הגאים קשורה ברוממות והפלאה גדולה ביותר **הֲוָיָ' שֶׁבְּ'עַצְמוּת'** שלמעלה מהורי' שברצון, **וְגִלּוּי זֶה, אַף שֶׁהָיָה בִּבְחִינַת מַקִּיף** ולא חדר בפנימיות ולא היה מוחשי כדבר הנראה לעיניים, **מִכָּל־מָקוֹם, פָּעַל מוֹרָא גָּדוֹל** בגלל עצמת האור שגם לא בא "בגילוי ממש" בכוחו לפעול אימה ופחד. **וּבְמִכָּל־שֶׁכֵּן מִמַּה שֶׁכָּתוּב**[46] באותה שירה שנאמרה על קריעת ים סוף **תִּפֹּל עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וָפַחַד, שֶׁפָּעַל יִרְאָה וָפַחַד עַל כָּל הָעַמִּים, דְּאַף־עַל־גַּב דְּאִיהוּ לֹא חָזֵי מַזְּלֵיהּ חָזֵי**[47], נאמר בספר דניאל: "וראיתי אני לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה אבל חרדה גדלה נפלה עליהם ויברחו בהחבא. אומרים על כך חכמינו ז"ל שהאנשים הם הנביאים חגי, זכריה ומלאכי שלא ראו את ההתגלות שראה דניאל באותה שעה. והגמרא שואלת: ומאחר שלא ראו מדוע נחרדו? ועונה: אף על פי שהם לא ראו, המזל שלהם (שורש נשמתם) ראה. וכך גם בענייננו, אף שאומות העולם לא ראו את ההתגלות האלוקית שבני ישראל ראו, כיוון שהמזל (השורש הרוחני העליון) שלהם כן ראה, נפלה עליהם אימה ופחד. ואם הדברים אמורים לגבי אומות העולם - **וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה בְּנוֹגֵעַ לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁגִּלּוּי** שם הוי' כפי שהוא מצד **עַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ פָּעַל אֶצְלָם יִרְאָה וָפַחַד, אַף שֶׁלֹּא הֵאִיר בְּגִלּוּי מַמָּשׁ** אלא היה נעלם בתוך שם הוי' כפי שהוא ברצון.

וּבֶאֱמֶת למרות שלמעשה באותה שעה שם הוי' כפי שהוא בעצמות לא התגלה אלא נותר בהעלם (ורק לעתיד לבוא יהיה בגלוי לעין כל) כבר אז **נִתַּן הַכֹּחַ לְהַמְשִׁיךְ זֹאת גַּם בִּפְנִימִיּוּת** שלא יאיר רק בדרך 'מקיף' וזאת **עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה** כאשר האדם עובד את ה' כראוי תחילה עם ההארה שבאה בגלוי הרי בסופו של דבר ביכלתו להחדיר בעצמו בפנימיות גם את הדרגה הנעלית שהגילוי שלה מלמעלה היה בדרך 'מקיף', **וּבִפְרָט עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּמִשָּׁה עַבְדּוֹ, שֶׁעִנְיָנוֹ הוּא הַמְשָׁכַת הָאֱמוּנָה בִּפְנִימִיּוּת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[48] **וּרְעֵה אֱמוּנָה** ומשה רבנו נקרא "רעיא מהימנא", רועה נאמן, על שם שהוא רועה, היינו מפרנס ומשפיע ומסייע להחדיר בפנימיות את הענייינים ה'מקיפים' שלולי המאמץ של האדם בכוחו של משה רבנו לא היו חודרים בפנימיות.

ו) **וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה עִם מַה שֶׁכָּתוּב**[49] **לַמְנַצֵּחַ אַל תַּשְׁחֵת לְדָוִד מִכְתָּם, וְתִרְגֵּם יוֹנָתָן לְשַׁבָּחָא עַל עַקְתָא** לשבח על הצרה **בִּזְמַן דִּי אָמַר דָּוִד לָא תְּחַבֵּל** בשעה שאמר דוד לא תשחת אתאמר **עַל יָד**

ביאור בדרך אפשר

1 ב' פרושים. ראיה בעיניים, ויראה [=פחד]. הנה ענין הראיה
2 היה בגלוי דשם הוי' שברצון כיוון שבעת קריעת ים סוף בחינה זו
3 באה "בגילוי ממש", וענין היראה ופחד היה מצד המשכת
4 והתגלות שם הוי' שב'עצמות' שכאמור אמנם נמשך בהעלם אבל גם
5 הוא נמשך. והיינו, שאין הכונה
6 ליראה ופחד מצד ענין שבא
7 בגלוי כצורה ניכרת ונרגשת, וכמו
8 העומד לפני המלך שהוא
9 באימה ופחד מצד ראית
10 המלך והראיה היא מוחשית ובורורה,
11 אלא הכונה כאן ליראה
12 ופחד שמצד גלוי עצמותו
13 יתברך שנמשך והתגלה בדרך
14 מקיף בלבד ולא "בגילוי ממש"
15 כדבר מוחשי, וכמו שכתוב[43]
16 בהגדה של פסח שהאמור בתורה
17 שיציאת מצרים הייתה ובמורא
18 גדול זה גלוי שכינה, שנגלה
19 עליהם מלך מלכי המלכים
20 הקב"ה בכבודו ובעצמו[44],
21 והוא גלוי עצמותו ומהותו
22 יתברך, שזהו גם מה
23 שכתוב[45] בשירת הים שנאמרה
24 בעקבות ההתגלות האלוקית שהייתה
25 בקריעת ים סוף כי גאה גאה,
26 ותרגם בתרגום אונקלוס אתגאי
27 על גוותניא, התגאה על הגאים
28 והוא בחינה זו של גאווה על הגאים
29 קשורה ברוממות והפלאה גדולה
30 ביותר הוי' שב'עצמות' שלמעלה
31 מהורי' שברצון, וגלוי זה, אף
32 שהיה בבחינת מקיף ולא חדר
33 בפנימיות ולא היה מוחשי כדבר
34 הנראה לעיניים, מכל־מקום,
35 פעל מורא גדול בגלל עצמת
36 האור שגם לא בא "בגילוי ממש"
37 בכוחו לפעול אימה ופחד. ובמכל־
38 שכן ממה שכתוב[46] באותה שירה שנאמרה על קריעת ים סוף תפל
39 עליהם אימתה ופחד, שפעל יראה ופחד על כל העמים,
40 דאף־על־גב דאיהו לא חזי מזליה חזי[47], נאמר בספר דניאל:
41 "וראיתי אני לבדי את המראה והאנשים אשר היו עמי לא ראו את המראה

1 דבתיבת ויירא יש ב' פרושים. ראיה, ויראה.
2 הנה ענין הראיה היה בגלוי דשם הוי' שברצון,
3 וענין היראה ופחד היה מצד המשכת שם הוי'
4 שב'עצמות'. והיינו, שאין הכונה ליראה ופחד
5 מצד ענין שבא בגלוי, וכמו העומד לפני המלך
6 שהוא באימה ופחד מצד ראית המלך, אלא
7 הכונה כאן ליראה ופחד שמצד גלוי עצמותו
8 יתברך שנמשך בדרך מקיף בלבד, וכמו
9 שכתוב[43] ובמורא גדול זה גלוי שכינה, שנגלה
10 עליהם מלך מלכי המלכים הקב"ה בכבודו
11 ובעצמו[44], והוא גלוי עצמותו ומהותו יתברך,
12 שזהו גם מה שכתוב[45] כי גאה גאה, ותרגם
13 אתגאי על גוותניא, והוא הוי' שב'עצמות', וגלוי
14 זה, אף שהיה בבחינת מקיף, מכל־מקום, פעל
15 מורא גדול. ובמכל־שכן ממה שכתוב[46] תפל
16 עליהם אימתה ופחד, שפעל יראה ופחד על כל
17 העמים, דאף־על־גב דאיהו לא חזי מזליה
18 חזי[47], ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לישראל,
19 שגלוי עצמותו יתברך פעל אצלם יראה ופחד,
20 אף שלא האיר בגלוי ממש. ובאמת נתן הכח
21 להמשיך זאת גם בפנימיות על־ידי העבודה,
22 ובפרט על־ידי העבודה דמשה עבדו, שענינו
23 הוא המשכת האמונה בפנימיות, כמו שכתוב[48]
24 ורעה אמונה.
25 ו) ויש לקשר זה עם מה שכתוב[49] למנצח אל
26 תשחת לדוד מכתם, ותרגם יונתן
27 לשבחא על עקתא בזמן די אמר דוד לא תחבל

---

43) תבוא כו, ח. 44) הגדה של פסח פיסקא "מצה זו". ושם לפנ"ז פיסקא "ויוציאנו". 45) בשלח טו, א. 46) שם, טז. 47) מגילה ג, סע"א. וש"נ. 48) תהלים לז, יג. וראה לקו"ש חט"ז ע' 54. וש"נ. 49) תהלים נז, א – הקאפיטל שהתחילו לומר בי"א ניסן השתא (ראה סה"מ י"א ניסן ח"א ע' 1. וש"נ).

ביאור בדרך אפשר

נאמר על ידי **דָּוִד מַכִּיךְ** שדוד הוא מך (עניו) **וּשְׁלִים**. **וּמְבָאֵר כְּ״ק אַדְמוֹ״ר (מהוֹרָשַׁ״ב) נִשְׁמָתוֹ־עֵדֶן**[50], **שֶׁהַתַּרְגּוּם מְפָרֵשׁ** את המילים **אַל תַּשְׁחֵת בִּשְׁנֵי אוֹפַנִּים, אֹפֶן הָא׳, שֶׁתַּשְׁחֵת פְּרוּשׁוֹ עַקְתָא** צרה, **וְקָאֵי עַל** והכתוב מתייחס אל **הַיִּסּוּרִים** והצרות **שֶׁהָיוּ לְדָוִד שֶׁהָיָה יָרֵא פֶּן יֵהָרֵג עַל־יְדֵי שָׁאוּל, וּמְפָרֵשׁ אַל (תַּשְׁחֵת) כְּמוֹ עַל (עַל עַקְתָא)**, ולפי זה התרגום מפרשת את המילים ״אל תשחת״ כאילו היה כתוב ״על (בעי״ן) תשחת״ **כִּי א׳ וְע׳ מִתְחַלְּפוֹת בְּחִלּוּפֵי אוֹתִיּוֹת אחה״ע**[51] שארבעתן אותיות גרוניות ולעתים מתחלפות זו בזו ולפי פירוש זה אין הכוונה לא תשחית אלא שהכתוב מדבר על הצרה והיסורים. **וְאֹפֶן הַב׳, שֶׁתַּשְׁחֵת פְּרוּשׁוֹ תְּחַבֵּל, וְאַל תַּשְׁחֵת** לחבול, לא **פְּרוּשׁוֹ שֶׁלֹּא לַהֲרֹג אֶת שָׁאוּל, כְּמוֹ שֶׁאָמַר דָּוִד לַאֲבִישַׁי אַל תַּשְׁחִיתֵהוּ**[52]. **וּמִכְּתָם, תַּרְגּוּמוֹ מַכִּיךְ וּשְׁלִים, וְכִדְאִיתָא בְּמַסֶּכֶת סוֹטָה**[53] **מִכְּתָם שֶׁהָיָה דָּוִד מָךְ וְתַם לַכֹּל, וּפֵרֵשׁ רַשִׁ״י מָךְ עָנִיו וְתַם תָּמִים בִּדְרָכָיו.**

**וְיֵשׁ לוֹמַר הַבֵּאוּר בָּזֶה, דְּהִנֵּה, ב׳ הַפֵּרוּשִׁים הַנַּ״ל בְּתֵבוֹת אַל תַּשְׁחֵת, עַל עַקְתָא (עַל הַיִּסּוּרִים שֶׁהָיוּ לְדָוִד מִשָּׁאוּל), וְלֹא תְּחַבֵּל (שֶׁלֹּא לַהֲרֹג אֶת שָׁאוּל), בָּאִים בְּהֶמְשֵׁךְ זֶה לָזֶה, הַיְינוּ, שֶׁעֵם הֱיוֹת שֶׁהָיוּ לְדָוִד יִסּוּרִים מִשָּׁאוּל (עַל עַקְתָא), מִכָּל־מָקוֹם אָמַר שֶׁלֹּא יַהַרְגוּהוּ (אַל תְּחַבֵּל). וְצָרִיךְ לְהָבִין, אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁתִּהְיֶה בַּקָּשָׁה אַחַת, בְּאוֹתָן תֵּבוֹת, עַל ב׳ עִנְיָנִים הָפְכִּיִּים, עַל עַקְתָא, וְלֹא תְּחַבֵּל. וְעַל־זֶה מַמְשִׁיךְ הַכָּתוּב וּמְבָאֵר לְדָוִד מִכְּתָם, מַכִּיךְ וּשְׁלִים, שֶׁהָיָה דָּוִד מָךְ וְתַם לַכֹּל, הַיְינוּ, שֶׁהָאֶפְשָׁרוּת לְבַקֵּשׁ עַל ב׳ דְּבָרִים הָפְכִּיִּים בְּבַקָּשָׁה אַחַת הִיא מִצַּד עִנְיַן הַבִּטּוּל. וְעַל־זֶה מַמְשִׁיךְ לְבָאֵר בַּמַּאֲמָר, שֶׁדָּוִד הָיָה בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, שֶׁהָיָה מֻרְכָּבָה לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת[54], וְלָכֵן הָיָה אֶצְלוֹ בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא עִנְיַן הַבִּטּוּל, כְּמוֹ בַּתְּפִלָּה שֶׁעֵינָיו לְמַטָּה[55], הַיְינוּ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְרוֹמֵם עֵינָיו כְּלָל לִהְיוֹת בְּאֵיזֶה בְּחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת, מִגֹּדֶל עֹצֶם הַפַּחַד וְהַבִּטּוּל לִהְיוֹתוֹ עוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁמִּתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ, וּכְאָמְרוֹ וְאָנֹכִי תּוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ[56], וְיִתֵּירָה מִזֶּה, שִׁוִּיתִי

ביאור בדרך אפשר

וְלֹא תַּחְבֹּל שמצד אחד דוד מבקש להינצל מצרת היסורים ששאול גורם לו ומצד שני הוא קורא שלא להשחית את שאול!. **וְעַל־זֶה מַמְשִׁיךְ הַכָּתוּב וּמְבָאֵר לְדָוִד מִכְּתָם, מַכִּיךְ וּשְׁלִים, שֶׁהָיָה דָּוִד מָךְ וְתַם לַכֹּל, הַיְינוּ, שֶׁהָאֶפְשָׁרוּת לְבַקֵּשׁ עַל ב׳ דְּבָרִים הָפְכִּיִּים** גם נגד שאול וגם בעד שאול **בְּבַקָּשָׁה אַחַת** באותו ביטוי ״אל תשחת״ **הִיא מִצַּד עִנְיַן הַבִּטּוּל** כיון שדוד היה עניו ותמים ולא החשיב את מציאותו האישית הוא לא ראה סתירה בין הבקשה שיינצל משאול לבקשה ששאול לא ייפגע. **וְעַל־זֶה מַמְשִׁיךְ לְבָאֵר בַּמַּאֲמָר, שֶׁדָּוִד הָיָה בְּתַכְלִית הַבִּטּוּל, שֶׁהָיָה מֻרְכָּבָה** המושג ״מרכבה״ מבטא את תכלית הביטול שכן כאשר רוכב מנהיג מרכבה מובן שאין לה כל רצון משלה והיא נשלטת לחלוטין בידי הרוכב ודוד המלך היה ״מרכבה״, כלומר בביטול מוחלט **לִסְפִירַת הַמַּלְכוּת**[54] האלוקית העליונה, **וְלָכֵן הָיָה אֶצְלוֹ בְּדֶרֶךְ מִמֵּילָא עִנְיַן הַבִּטּוּל** מבלי שיצטרך להתייגע ולהתאמץ כדי לבטל את מציאותו האישית, **כְּמוֹ בַּתְּפִלָּה שֶׁעֵינָיו לְמַטָּה**[55], כמאמר חכמינו ז״ל ״המתפלל צריך שיתן לבו למעלה ועיניו למטה״ **הַיְינוּ, שֶׁאֵינוֹ יָכוֹל לְרוֹמֵם** להרים את **עֵינָיו כְּלָל לִהְיוֹת בְּאֵיזֶה בְּחִינַת הִתְפַּשְׁטוּת** מחוץ לעצמו אלא להיות בענווה והתבטלות מוחלטת, **מִגֹּדֶל עֹצֶם הַפַּחַד וְהַבִּטּוּל לִהְיוֹתוֹ עוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ שֶׁמִּתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ, וּכְאָמְרוֹ** וכפי שאמר דוד המלך על עצמו **וְאָנֹכִי תּוֹלַעַת וְלֹא אִישׁ**[56], לשון שמבטא התבטלות עצומה **וְיִתֵּירָה מִזֶּה, שִׁוִּיתִי**

---

50) בד״ה זה דשנת עזר״ת – שנת הנ״ז שלו (סה״מ עזר״ת ע׳ עז). 51) זח״ב קלד, א. ובמקדש מלך שם. וראה אג״ק ח״ב ע׳ קטז ואילך. 52) שמואל־א כו, ט. 53) יו״ד, ב. 54) ראה פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) פ״ד. ובכ״מ. 55) יבמות קה, ב. 56) תהלים כב, ז.

ביאור בדרך אפשר

וְדוֹמַמְתִּי[57] לשון נוסף שדוד המלך אמר על עצמו והוא מבטא ביטול עוד יותר עמוק ועוד יותר פנימי שנמצא בשתיקה ובדממה מלאה והמציאות שלו לא מקבלת שום ביטוי מכל סוג שהוא.

וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהַבִּטּוּל דְּדָוִד (שֶׁמִּצַּד זֶה הָיָה יָכוֹל לְבַקֵּשׁ ב' דְּבָרִים הָפְכִּיִּים בְּבַקָּשָׁה אַחַת גם להינצל משאול וגם ששאול לא ייפגע, כאמור) **הוּא** ביטול כל כך גדול ועצום **עַל־דֶּרֶךְ עִנְיַן הַיִּרְאָה וּפַחַד** שנפלו על בני ישראל בעת קריעת ים סוף, ככתוב "וירא העם את ה'" **שֶׁמִּצַּד שֵׁם הֲוָיָ' שֶׁבְּ'עַצְמוּת' שֶׁנִּתְגַּלָּה בִּקְרִיעַת יַם־סוּף, מֵעֵין וְדֵגְמַת גִּלּוּי שֵׁם הֲוָיָ' שֶׁבְּ'עַצְמוּת' שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד לָבוֹא,** כי בתוך "שם הוי' שברצון" שהתגלה באותה שעה לעין כל היה גם "שם הוי' שבעצמות" ונמצא שבקריעת ים סוף היתה התגלות שהיא לא ממש כמו ההתגלות שתהיה לעתיד לבוא אבל היא "מעין ודוגמת" אותה התגלות ויש לה קשר מיוחד לדוד המלך כי ההתגלות שלעתיד לבוא תהיה **עַל־יְדֵי מָשִׁיחַ שֶׁהוּא בֶּן דָּוִד.**

ז) וְהִנֵּה הַגִּלּוּיִים דִּלְעָתִיד בָּאִים עַל־יְדֵי הַקְדָּמַת עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים כמבואר בחסידות שכאשר אדם בא במגע עם ענייני העולם הגשמיים בדרך הנכונה על פי התורה, הוא מפריד בין הטוב והרע המעורבים בהם, ומברר את הטוב ומעלה אותו לקדושה אלא שכעת הוא הזמן לביצוע העבודה והתוצאות של הבירור ייראו ויתגלו לעתיד לבוא (כמבואר בספר התניא (פרק לז): "תכלית ההשלימות הזה של ימות המשיח ותחית המתים שהוא גילוי אור אין סוף ברוך הוא בעולם הזה הגשמי, תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות") ונמצא שעבודת הבירורים' היא ההקדמה וההכנה לגילוי האלוקות שיהיה בימות המשיח.

וְזֶהוּ מַה שֶּׁכָּתוּב גַּבֵּי בְּקִיעַת הַנָּהָר דִּלְעָתִיד וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים ובניגוד לקריעת ים סוף שהים נקרע לבקיעה אחת, הבקיעה של הנר לעתיד לבוא תהיה של שבעה חלקים **דְּהִנֵּה**[58]**, ז' הַנְּחָלִים הֵם ז' הַמִּדּוֹת** העליונות של הקדוש־ברוך־הוא (מ"חסד" עד "מלכות") בכל הדרגות של המידות בכל עולם ובכל דרגה מהמידות כפי שהן בעולמות הנחותים **עַד בְּחִינַת ז' תַּחְתּוֹנוֹת דְּעַתִּיק,** כמבואר בחסידות שפנימיות הכתר העליון נקראת "עתיק יומין" [על שם שנעתק ונבדל, הינו מושלל מ"יומין" וגילוי אלא הוא נעלם ונסתר] ואף שזו בחינה שלמעלה מהספירות והמידות, בהעלם יש גם בעתיק בחינות שהם מקבילות לעשר הספירות המתחלקות ל"ג' ראשונות" שהם המוחין חכמה בינה ודעת ו"ד' תחתונות" שהם שבע המידות **וְהִתְגַּלּוּתָם לֶעָתִיד הִיא עַל־יְדֵי הָעֲבוֹדָה דְּבִרּוּר הַנִּצּוֹצוֹת דִּז' מְלָכִין קַדְמָאִין דְּתֹהוּ** המלכים הקדמונים של עולם התוהו כתוב בתורה בפרשת וישלח שהיו מלכי אדום שמלכו לפני שהיו מלכים בבני ישראל ומבואר על כך בקבלה וחסידות שלפי פנימיות הדברים הכוונה לשבעה "מלכים", כנגד שבע המידות, שמלכו ב"עולם התוהו" שקדם ל"עולם התיקון" שהוא העולם הנוכחי וכיוון שב"תוהו" היו אורות מרובים בכלים מועטים נוצרה "שבירת הכלים" וניצוצות של קדושה נפלו לתוך ה'קליפות' וה'סטרא אחרא' וצריך לברר אותם ולהעלות אותם בחזרה לקדושה ועבודה זו של בירור הניצוצות גורמת ומביאה את הגילויים שיהיו לעתיד לבוא.

וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב בהמשך הפסוק המתאר את בקיעת הנהר לעתיד לבוא **וְהִנִּיחַ** הקדוש־ברוך־הוא, כביכול **יָדוֹ עַל הַנָּהָר בַּעִיִּם** בחוזק **רוּחוֹ, דְּקָאֵי עַל** ש"רוחו" מתייחס אל **רוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, דְּהִנֵּה, כְּשֵׁם שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל שֶׁהָעִנְיָן דִּקְרִיעַת יַם־סוּף שֶׁהָפַךְ יָם לְיַבָּשָׁה הוּא עַל־יְדֵי** התגלות **רוּחַ קָדִים דְּקַדְמוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, כָּךְ גַּם הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד יִהְיֶה עַל־יְדֵי** התגלות **רוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ. וּבֶאֱמֶת** בעצם, לאמיתו של דבר **הֲרֵי גַּם גִּלּוּי זֶה** התגלות "רוחו של משיח" ופעולתה בעולם **נִמְשָׁךְ כְּבָר בִּשְׁעַת קְרִיעַת יַם־סוּף,** כמבואר לעיל בהרחבה כיצד בעצם הגילוי שבקריעת ים סוף מכיל בתוכו גם את הגילוי שיהיה לעתיד לבוא **שֶׁזֶּהוּ שֶׁבִּקְרִיעַת יַם־סוּף הָיְתָה בְּקִיעָה אַחַת, שֶׁהוּא עִנְיָן כְּלָלִי** שכולל בתוכו עניינים פרטיים רבים **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בְּהֶעְלֵם כָּל הַפְּרָטִים שֶׁיִּתְגַּלּוּ לֶעָתִיד, שֶׁהוּא עִנְיָן וְהִכָּהוּ לְז' נְחָלִים,** שהם בעצם פרטים של הבקיעה האחת הכללית **שֶׁגִּלּוּי זֶה יִהְיֶה עַל־יְדֵי רוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ, שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַבְּרוּרִים, שֶׁזֶּהוּ**

---

57) שם קלא, ב. 58) בהבא לקמן – ראה תו"ח שם רכא, ב (בהוצאה החדשה – ח"א קנח, ב). וראה ד"ה תפול עליהם בתו"ח שם רפד, ב (שם – קצח, ג).

ביאור בדרך אפשר

גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב[59] בששת ימי בראשית **וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת** ואמרו בזוהר **דָּא רוּחָא דִּמְשִׁיחָא**[60], זו רוחו של משיח **דִּמְרַחֶפֶת** הביטוי "מרחפת" כולל בתוכו את האותיות רפ"ח שהוא, על פי הקבלה, מספר הניצוצות שנפלו, **הוּא עִנְיַן בֵּרוּר הָרַפַּ"ח נִיצוֹצִין**[61], **וְעַל־יְדֵי־זֶה** כאשר מבררים את הניצוצות **נַעֲשָׂה הַגִּלּוּי דְּרוּחוֹ שֶׁל מָשִׁיחַ.**

וְזֶהוּ גַּם כֵּן מַה שֶּׁכָּתוּב בהמשך הפסוק שלאחר בקיעת הנהר יהיה **וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים, דְּהִנֵּה, נַעֲלַיִם הֵם מְעוֹר דַּוְקָא, כְּמוֹ שֶׁמָּצִינוּ גַּבֵּי יוֹם הַכִּפּוּרִים**[62] שאסור ללבוש בו נעליים והאיסור חל דווקא לגבי נעלי עור, **וְיָדוּעַ שֶׁלְּבוּשׁ הָעוֹר נִתְחַדֵּשׁ עַל־יְדֵי חֵטְא,** חטא עץ הדעת שבעקבותיו ידעו אדם וחוה כי ערומים הם והקדוש־ברוך־הוא הלביש אותם בבגד עור **שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן כָּתְנוֹת עוֹר**[63], **דִּבְתְחִלָּה** קודם החטא **הָיָה אוֹר, וְעַל־יְדֵי חֵטְא** שגרם העלם והסתר וחומריות **נַעֲשָׂה עוֹר**[64], **וְלָכֵן צְרִיכָה לִהְיוֹת הָעֲבוֹדָה דְּעֲבוֹד עוֹרוֹת, שֶׁזֶּהוּ עִנְיַן עוֹבֵד אֱלֹקִים**[65], כמבואר בחסידות שכללות עניין עבודת ה' נמשל לעיבוד עורות שקודם העיבוד העור הוא עבה וגס ולא ראוי ללבישה או לעשיית נעליים והעיבוד מְעַדֵּן אותו וכך גם עבודת ה' מעדנת את הגוף ואת הנפש הבהמית ועושה אותם ראויים לקלוט את אור הנפש האלוקית **וְזֶהוּ וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים, שֶׁהוּא עִנְיַן עֲבוֹדַת בֵּרוּר הַנִּצוֹצוֹת.**

וְעַל־יְדֵי־זֶה כאשר מבררים את הניצוצות ומעלים אותם לקדושה **נַעֲשָׂה גַּם פֵּרוּשׁ הַב׳ בְּוְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים, דְּנַעַל הוּא בְּחִינַת מָטָ"ט** המלאך "מטטרון" **שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם נַעַל דִּשְׁכִינְתָּא**[66], **וּמְבֹאָר בָּזֶה**[67], **שֶׁהַהַמְשָׁכָה מֵאֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה בָּאָה עַל־יְדֵי לְבוּשׁ הַנַּעַל.** כמו שנרמז בפסוק זה בנבואת בלעם: ""עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה חיבתן לעין כל שהן יושבין לפניו ולמדים תורה מפיו ומחיצתן לפנים ממלאכי השרת והם [המלאכים] ישאלו להם מה פעל א־ל...", **וְהַהַמְשָׁכָה מִנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת תִּהְיֶה עַל־יְדֵי לְבוּשׁ הַנַּעַל.** כי המלאכים לא יוכלו לקבל את ההמשכה כמו שהיא אלא באמצעות לבושים. **וְעִלּוּי זֶה בְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה עַל־יְדֵי עֲבוֹדַת הַבֵּרוּרִים,** כעת בזמן הגלות, **שֶׁזֶּהוּ פֵּרוּשׁ הָא׳ בְּוְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים. וְזֶהוּ וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים הַיְדוּעִים,** של עבודת הבירורים מעולם האצילות - שעם היותו עולם בכל זאת הוא "אלוקות ממש" - לעולמות בריאה־יצירה־עשיה היא ירידה גדולה ביותר והעולמות בי"ע אינם יכולים להכיל ולקלוט את האור האלוקי הנעלה המאיר באצילות, יש בין אצילות לבי"ע "לבושים" ו"מסכים" המעלימים על האור כדי שרק הארה מועטת ממנו תרד וכאשר מידת החסד, למשל, באה ויורדת מאצילות לבי"ע היא מתלבשת בכמה לבושים ובכלל זה התלבשות במלאך מט"ט הנזכר שעל פי הקבלה נקרא "נעל" לשכינה כי אור החסד מתלבש בכמה לבושים **עַד לְבוּשׁ הַנַּעַל שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַיּוֹתֵר גַּס,** כמובן גם מכך שדווקא הנעל עשויה מעור, כאמור, **וְלָכֵן מָטָ"ט שֶׁהוּא שָׂרוֹ שֶׁל עוֹלָם**[68] ודרכו עוברות ההשפעה לעולם **נִקְרָא בְּשֵׁם נַעַל דִּשְׁכִינְתָּא, לְפִי שֶׁעַל־יָדוֹ הִיא הַהַמְשָׁכָה מֵאֲצִילוּת לִבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל־יְדֵי לְבוּשׁ הַנַּעַל. וְעַל־זֶה נֶאֱמַר** כאן אודות ההתגלות האלוקית שתהיה לעתיד לבוא **וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים, שֶׁלֶּעָתִיד יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל לִפְנִים מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת**[69], היינו יותר נעלים מהמלאכים **עַד שֶׁיִּשְׁאֲלוּ אֶצְלָם** המלאכים ישאלו את בני ישראל **מַה פָּעַל אֵ־ל**[70], וכפירוש רש"י על פסוק זה בנבואת בלעם: ""עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה חיבתן לעין כל שהן יושבין לפניו ולמדים תורה מפיו ומחיצתן לפנים ממלאכי השרת והם [המלאכים] ישאלו להם מה פעל א־ל...", **וְהַהַמְשָׁכָה מִנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל לְמַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת תִּהְיֶה עַל־יְדֵי לָבוּשׁ הַנַּעַל**

---

59) בראשית א, ב. 60) זח"א רמ, רע"א. רסג, א. ב"ר פ"ב, ד. פ"ח, א. 61) ראה עץ חיים שער יח (שער רפ"ח ניצוצין) פ"א־ב. 62) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתרי"ד ס"ב. לקו"ת שה"ש מד, רע"א. 63) בראשית ג, כא. 64) ראה ב"ר פ"כ, יב. 65) מלאכי ג, יח. תניא פט"ו. 66) ראה תקו"ז תכ"א (סא, א). פרדס (שער אבי"ע) פ"ד. עמה"מ שער טז (שער רישא דז"א) פי"א (קכט, סע"ג). 67) ראה תו"א לך לך יב, ד. לקו"ת שה"ש כה, א. סה"מ תרנ"ט ע' קיח. ובכ"מ. 68) ראה יבמות טז, ב ובתוד"ה פסוק זה. 69) ירושלמי שבת ספ"ו. פרש"י בלק כג, כג. 70) בלק שם ובפרש"י וירושלמי שם.

ביאור בדרך אפשר

וְכַנַּ"ל, שֶׁעַל־יְדֵי פְּרוּשׁ הָא' בְּעִנְיַן הַנְּעָלִים שֶׁהוּא עִנְיַן עִבּוּד הָעוֹרוֹת וּבֵרוּר הַנְּצוֹצוֹת, עַל־יְדֵי־זֶה יִתְעַלּוּ בַּפְּרוּשׁ הַב', שֶׁיִּשְׂרָאֵל יִהְיוּ לִפְנִים מִמַּלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת, וְכָל הַהַמְשָׁכָה מִנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה עַל־יְדֵי לְבוּשׁ הַנַּעַל, כֵּיוָן שֶׁיִּהְיוּ לְמַעְלָה מִכָּל הַגְּבָלוֹת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְעַד שֶׁיִּתְעַלּוּ בַּהֲוָיָ' שֶׁבְּ'עַצְמוּת', וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[71] עֲתִידִים צַדִּיקִים שֶׁיִּקְרְאוּ לְהם, בִּשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וְהוּא עִנְיַן שֵׁם הַוָיָ' שֶׁבְּ'עַצְמוּת' וכיוון שבני ישראל יהיו במעלה ובדרגה כל כך גבוהה, ההשפעה לא תוכל לבוא מהם ישירות אלא דווקא על ידי לבוש וכיסוי. וּמְסַיֵּם הנביא את היעוד "והחרים" וגו', שלאחר בקיעת הים תיווצר דרך מעבר וְהָיְתָה מְסִלָּה לִשְׁאָר עַמּוֹ גוֹ' כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלוֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁתְּחִלַּת הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד הָיְתָה בִּשְׁעַת יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְכַנַּ"ל בְּפְרוּשׁ כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר עַל פָּסוּק כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, שֶׁתְּחִלַּת גִּלּוּי הַנִּפְלָאוֹת דִּלְעָתִיד הָיְתָה בִּיצִיאַת

ביאור בדרך אפשר

מִצְרַיִם, ולכן נאמר "כימי" לשון רבים כי היציאה ממצרים הייתה רק התחלה והגילוי הולך ונמשך עד שיגיעו לשיאו לעתיד לבוא אֶלָּא שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָיָה זֶה בְּהֶעְלֵם, וּמַה שֶׁהָיָה בְּגִלּוּי הוּא רַק שֵׁם הַוָיָ' שֶׁבְּרָצוֹן, וְלָכֵן הִנֵּה הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד שֶׁהוּא שֵׁם הַוָיָ' שֶׁבְּ'עַצְמוּת' הוּא נִפְלָאוֹת גַּם לְגַבֵּי הַגִּלּוּי שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם, כי בקריעת ים סוף רק שם הוי' שברצון היה "בגילוי ממש" ולעתיד לבוא גם שם הוי' שבעצמות יתגלה עד כדי כך אֲבָל מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי גַּם עִנְיַן זֶה גילוי שם הוי' שבעצמות הָיָה בִּשְׁעַת קְרִיעַת יַם־סוּף, אֶלָּא שֶׁזֶּה הָיָה בְּהֶעְלֵם, וּלְעָתִיד יִהְיֶה אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, שֶׁהַנִּפְלָאוֹת יִהְיוּ בְּגִלּוּי, וְהַגִּלּוּי יִהְיֶה עַל־יְדֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁיִּגְאָלֵנוּ בְּקָרוֹב.

1 בַּנְּעָלִים, בַּנְּעָלִים הַיְדוּעִים, וְכַנַּ"ל, שֶׁעַל־יְדֵי
2 פְּרוּשׁ הָא' בְּעִנְיַן הַנְּעָלִים שֶׁהוּא עִנְיַן עִבּוּד
3 הָעוֹרוֹת וּבֵרוּר הַנְּצוֹצוֹת, עַל־יְדֵי־זֶה יִתְעַלּוּ
4 בַּפְּרוּשׁ הַב', שֶׁיִּשְׂרָאֵל יִהְיוּ לִפְנִים מִמַּלְאֲכֵי
5 הַשָּׁרֵת, וְכָל הַהַמְשָׁכָה מִנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל תִּהְיֶה
6 עַל־יְדֵי לְבוּשׁ הַנַּעַל, כֵּיוָן שֶׁיִּהְיוּ לְמַעְלָה מִכָּל
7 הַגְּבָלוֹת הַהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְעַד שֶׁיִּתְעַלּוּ בַּהֲוָיָ'
8 שֶׁבְּ'עַצְמוּת', וּכְמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[71] עֲתִידִים
9 צַדִּיקִים שֶׁיִּקְרְאוּ בִּשְׁמוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה, וְהוּא עִנְיַן
10 שֵׁם הַוָיָ' שֶׁבְּ'עַצְמוּת'. וּמְסַיֵּם, וְהָיְתָה מְסִלָּה
11 לִשְׁאָר עַמּוֹ גוֹ' כַּאֲשֶׁר הָיְתָה לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם
12 עֲלוֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁתְּחִלַּת הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד
13 הָיְתָה בִּשְׁעַת יְצִיאַת מִצְרַיִם, וְכַנַּ"ל בְּפְרוּשׁ כְּבוֹד־קְדוּשַׁת מוֹרִי־וְחָמִי אַדְמוֹ"ר
14 עַל פָּסוּק כִּימֵי צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, שֶׁתְּחִלַּת גִּלּוּי הַנִּפְלָאוֹת
15 דִּלְעָתִיד הָיְתָה בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, אֶלָּא שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָיָה זֶה בְּהֶעְלֵם, וּמַה
16 שֶׁהָיָה בְּגִלּוּי הוּא רַק שֵׁם הַוָיָ' שֶׁבְּרָצוֹן, וְלָכֵן הִנֵּה הַגִּלּוּי דִּלְעָתִיד שֶׁהוּא שֵׁם
17 הַוָיָ' שֶׁבְּ'עַצְמוּת' הוּא נִפְלָאוֹת גַּם לְגַבֵּי הַגִּלּוּי שֶׁבִּיצִיאַת מִצְרַיִם, אֲבָל
18 מִכָּל־מָקוֹם הֲרֵי גַּם עִנְיַן זֶה הָיָה בִּשְׁעַת קְרִיעַת יַם־סוּף, אֶלָּא שֶׁזֶּה הָיָה
19 בְּהֶעְלֵם, וּלְעָתִיד יִהְיֶה אַרְאֶנּוּ נִפְלָאוֹת, שֶׁהַנִּפְלָאוֹת יִהְיוּ בְּגִלּוּי, וְהַגִּלּוּי יִהְיֶה
20 עַל־יְדֵי מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁיִּגְאָלֵנוּ בְּקָרוֹב.

71) ב"ב עה, ריש ע"ב.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ' א

1 על כל הענין בשביל החידוש שמתחדש שם. ולכך סובר רבי
2 ישמעאל שאין לדרוש ממה שחזרה התורה על הפסוק 'וקנא לאשתו'
3 שחייב לקנאות, שהרי הייתה צריכה התורה לכתוב 'והיא לא
4 נטמאה' כפי שהתבאר, ולכן חזרה שוב גם על ענין הקינוי.
5 מבארת הגמרא את מחלוקתם השנייה של רבי ישמעאל ורבנן. "לָהּ
6 **יַטְמָא**" רְשׁוּת – מותר לכהן להיטמא לקרוביו, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל,
7 **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** – מצוה עליו להיטמא לקרוביו. שואלת
8 הגמרא, **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה
9 חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, שאין
10 ללמוד מהפסוק שחובה עליו להיטמא, אלא **אֵיידֵי דְּכְתִיב** – מאחר
11 שכתוב "**אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא**
12 **יִטַּמָּא בְּעַמָּיו**" – שאסרה התורה על הכהנים להיטמא למתים,
13 **אִיצְטְרִיכָא לְמִיכְתַּב 'לָהּ יִטַּמָּא'** – הוצרכה התורה לכתוב 'לה
14 יטמא', ללמדנו שמותר לכהן להיטמא לאחותו ולכל קרוביו, אך אין
15 זו חובה. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** מניין לו שחייב להיטמא, הרי
16 פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין איסור בדבר ומנין שחובה עליו
17 להיטמא. ומשיבה, סובר רבי עקיבא שדבר זה נלמד מהפסוק "**מִכִּי**
18 **אִם לִשְׁאֵרוֹ נִפְקָא**, וכיון שכך, 'לָהּ יִטַּמָּא' לָמָה לִי – לשם מה חזרה
19 התורה וכתבה 'לה יטמא', לְחוֹבָה – ללמדנו שמצוה עליו להיטמא
20 לקרוביו. שואלת הגמרא, אם כן **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שסובר שאין חיוב
21 להטמא מה דורש מהפסוק 'לה יטמא', שהרי למדנו שאין איסור
22 בדבר מהפסוק 'כי אם לשארו'. ומשיבה, דורש 'לָהּ מִיטַּמֵּא' **וְאֵין**
23 **מִיטַּמֵּא לְאִיבָרֶיהָ** – שאסור לכהן להטמא לאברים של קרוביו, אלא
24 רק לכל גופם.

בס"ד. ר"ד יום ג', ח"י ניסן*, ב' דחול המועד פסח, ה'תשח"י.

- לאחר תפלת שחרית -

בלתי מוגה

[הרה"ג וכו' מוה"ר אפרים אליעזר שי' הכהן יאלעס נתן לכ"ק אדמו"ר שליט"א מעות פדיון הבן[1], ואמר לו כ"ק אדמו"ר שליט"א:]

א. חג הפסח שייך לפדיון הבן[2] - כי, פסח קשור עם מצות מילה[3], שהרי מילה מעכבת מאכילת הפסח (וכן מאכילת תרומה), ועד שאפילו מילת עבדיו מעכבתו מאכילת הפסח[4]; וממילה - באים לפדיון הבן[5].

ב. ובענין זה שנינו בגמרא בסיום מסכת פסחים:

"פשיטא על פדיון הבן.. אבי הבן מברך",

- והמעלה שבזה, כי, אילו הי' הכהן מברך, הרי כאשר יש ענין של טומאה, אזי הכהן אינו יכול לגשת כו' (שהרי אסור לו להטמא, "כי אם לשארו הקרוב אליו לאביו ולאמו וגו'"[6]), מה־שאין־כן כאשר האב מברך, אזי אין דבר המונע -

אבל "ברוך שהחיינו.. כהן מברך או אבי הבן מברך", ומסיק, "והלכתא אבי הבן מברך שתים".

והענין בזה[7]: ענינה של ברכת שהחיינו - שמברכים אותה רק על שמחה גלויה[8] (ולא על שמחה נסתרת), ועד שצריכה להיות גם הנאת הגוף[9].

וזהו שבני־ישראל מבקשים ופועלים שהגאולה תהיה באופן ש"אבי הבן", הקב"ה, יהיה "מברך שתים", לא רק "על פדיון הבן", אלא גם "שהחיינו" - שלא מספיקה היציאה מן הגלות אל הגאולה כפי שהיא אצל הקב"ה, אלא הגאולה צריכה להיות באופן שיהיה אפשר לברך גם "שהחיינו", מתוך שמחה גלויה והנאת הגוף, כיון שגם הגוף מרגיש את היציאה מכל הענינים המבלבלים שבזמן הגלות.

ג. והנה, רבינו הזקן פוסק בספר התניא[10] שהגילוי דימות המשיח "תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות", שמזה מובן, שבזמן הגלות צריכים כבר להתחיל לעסוק בהענינים דימות המשיח.

ועל־פי מאמר רז"ל[11] על הפסוק[12] "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", "הקב"ה כו' מה שהוא עושה אומר לישראל לעשות ולשמור" - הרי כיון שהקב"ה צוה שבזמן הגלות יתחילו כבר לעסוק בהענינים דימות המשיח, צריך גם הוא לעשות כן, להתחיל ליתן את הענינים דימות המשיח.

(וסיים כבוד־קדושת אדמו"ר שליט"א:)

ה' יתברך יעזור שיקויים כבר הענין ד"אבי הבן מברך שתים", הן "על פדיון הבן" והן "שהחיינו", שתיכף ומיד תהיה אתחלתא דגאולה וגאולה השלימה והאמיתית, וחירות אמיתית מכל הענינים.

) יום הולדת של כ"ק הרה"ג והרה"ח המקובל וכו' מוהר"ר לוי יצחק ז"ל שניאורסאהן (אביו של כ"ק אדמו"ר שליט"א) בשנת תרל"ח. ויום הברית־מילה של בנו כ"ק אדמו"ר שליט"א בשנת תרס"ב.

1) כך נהג במשך כו"כ שנים למסור לכ"ק אדמו"ר שליט"א החמשה סלעים דפדיון הבן שקיבל במשך השנה, באמרו, שזה שייך לנשיא הדור** (המו"ל).

2) ראה גם ר"ד יום ג', ח"י ניסן, ב' דחוהמ"פ תשט"ו (תורת מנחם — התוועדויות חי"ד ע' 321א ואילך).

3) ראה גם מכתב ו' אדר שנה זו (אג"ק חט"ז ע' שכ ואילך).

4) ראה יבמות ע, א ואילך.

5) ראה גם "רשימות" חוברת כו ע' 7.

6) אמור כא, ב.

7) ראה גם לקו"ש חי"א ע' 48 ואילך.

8) ראה תוד"ה העושה (הב') סוכה מו, א. וראה גם לקו"ש שם הערה 66.

9) ראה לקו"ש חי"ט ע' 372 ובהערה 12 שם. וש"נ.

10) רפל"ז.

11) שמו"ר פ"ל, ט.

12) תהלים קמז, יט.

---

*) השייכות של שני ענינים אלו – ביאר בארוכה הרלוי"צ ז"ל בעת הברי"מ של כ"ק אדמו"ר שליט"א (מסיפורי הרבנית חנה ז"ל – אמו של כ"ק אדמו"ר שליט"א). – הערה בקונטרס שיחות שי"ל בח"י ניסן תשל"ב.

**) להעיר מספר "פדיון הבן כהלכתו" פ"ז הערה 72.

בס"ד. שיחת יום ה' דחג הפסח ה'תשמ"ח
לילדים וילדות – "צבאות השם" שיחיו
בבית הכנסת, לאחרי תפילת מנחה.

בלתי מוגה

...יג. כמוזכר לעיל, וכנהוג בכינוסים אלו, הנה לאחר תפילת המנחה ביחד - קו התפילה, ואמירת י"ב הפסוקים ומאמרי חז"ל - קו התורה, נסיים בעמוד השלישי - קו הצדקה, שיש לה שייכות מיוחדת הן לענין התפילה והן לענין התורה, וכמו־כן לכללות ענין הגאולה, וכמאמר רבותינו ז"ל[37] - "גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה".

והנה, כדי להדגיש את גודל הענין, נהוג לתת כמה מטבעות (שכולם מתאחדים לדבר אחד), ובעמדנו בחג הפסח, יש שתי אפשרויות בדבר: (א) לתת שלשה מטבעות כנגד שלוש המצות של ליל הסדר, או (ב) ארבע מטבעות כנגד ארבעת הכוסות שבליל הסדר, והרי שני אלו (המצות וארבעת הכוסות) הן שתי המצוות העיקריות של ליל הסדר (מדאורייתא ומדרבנן).

ובכן, כמובן מאליו, המקבל יהיה מרוצה יותר כשיקבל ארבע מטבעות, אבל נוסף על זה יש בנתינת ארבע מטבעות מעלה נוספת, ובפשטות: מספר ארבע כולל בתוכו גם את מספר שלש, ולכן יש בכך את שתי המעלות יחד, הן מעלת 'שלש' והן מעלת 'ארבע'.

וכפי שמצינו גם בכללות עניני קדושה, שתי המעלות - הן המעלה המיוחדת במספר שלש, החל משלשה העמודים שעליהם העולם עומד: תורה, עבודה וגמילות חסדים[39], והן המעלה במספר ארבע - כפי שמצינו בנוגע ל"עולם" עצמו - "מארבע כנפות הארץ". וכמו־כן - כללות העולם מורכב מארבעה יסודות, ומזה - ארבע נטיות ותכונות בנפש כו'. ולאידך - "עולם" זה עומד על שלשה העמודים הנ"ל, והיינו שכל דבר בעולם (הבנוי מארבעה יסודות) צריך להיות מיוסד על שלושת העמודים, ובלשון הכתוב "יסודתו בהררי קודש"[40], דהיינו שלושה העמודים שהקב"ה נתן בתורתו שהיא "אור גדול", ובלשון צחה וברורה.

יד. ויש להוסיף, שמספר ארבע שייך לכללות עם ישראל שנחלק לארבעה דגלים, כמסופר בתורה[41] ביחס לציווי המיוחד של ה"מפקד העליון" הקב"ה אל "כל יוצא צבא בישראל"[42] להיות מסודרים בשבטים שיתחלקו לארבעה דגלים.

וגם בזה יש ללמוד הוראה: ארבעת הדגלים היו מחולקים בארבע הרוחות, כך שארון הקודש והמשכן יהיו מוקפים מכל ארבעה הדגלים שבישראל, ועל־דרך־זה צריך להיות בחיי היום־יום של כל אחד ואחת מבני־ישראל, ובפרט של אלו שהם ב"צבאות השם" בגלוי - לקיים הציווי[43] "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" - בתוך לבם ובתוך ביתם, כאילו שבתוכם ישנו ארון הקודש, לוחות התורה, וספר התורה, כפי שהיו בקודש הקדשים בבית־המקדש ובמשכן, היינו שכל אחד ואחד צריך לעשות מכל חייו ומביתו שיהיה מקום קדוש, ששם ילמדו את התורה הקדושה, ויקיימו מצוות ומתוך שמחה וטוב לבב, שאזי מובטח לו שהדבר יהיה בר־קיימא בהמשך נצחי.

ונוסף על זה - פעולה זו צריכה להיות על־ידי כל בני הבית, כך שכל הבית כולו יהיה מוקף בעניני יהדות מכל ארבע רוחותיו – על־ידי־זה שיהיה מוקף ביהודים, בדוגמת ארבעה הדגלים של בני־ישראל שהקיפו והגינו על המשכן שהיה באמצע - וכפי שרואים במוחש, אשר הדברים היקרים שבבית נמצאים במקום מיוחד, ובכל אופן – גם הדברים שאינם יקרים כל כך, מוקפים בקירות הבית מכל ארבעה הצדדים, בדוגמת ארבעה הדגלים,

---

39) אבות פ"א מ"ב.
40) תהלים פז, א.
41) במדבר ב, א ואילך.
42) שם א, ג.
43) תרומה כה, ח.

[ולהעיר גם ממה שמצינו בעוד כמה וכמה ענינים במצוות מספר ארבע: המצוה העיקרית בחג הסוכות היא - ״ולקחתם לכם״ ארבעה מינים, ובהדגשה יתירה בחג הפסח, חג המצות, שתחילתו ב״ליל הסדר״ בארבע קושיות (אשר, כמובן, דרושים ארבעה תירוצים) וכן ארבע כוסות של יין, כנ״ל].

טו. סיום הכנס יהיה כרגיל, בניגוני שמחה, ובפרט בעמדנו ב״מועדים לשמחה״, ועל־פי פסק אדמו״ר הזקן ב׳שולחן ערוך׳[44] ישנה חובת שמחה, ״ושמחת בחגך״[45] גם בחול־המועד, ולכן הזמן גרמא לשיר ״ושמחת בחגך״ (ובפרט כשנמצאים באופן ד״קהל גדול״, ובמקום שמגדלין בו תורה ומגדלין בו תפילה).

ולאחרי זה - הניגון אודות הקב״ה, ״והוא יכוננה עליון״, פסוק מהפרק בתהלים שסיומו ״כל מעיני בך״ - בעצמותך (שהוא בעצמו, כביכול, ״בוחן כליות ולב״, כפי שאמרתם בי״ב הפסוקים ומאמרי חז״ל).

וכן - הניגון שמבטא את תוכן הענין ד״אין עוד מלבדו״ (״ניעט ניעט ניקאווא״), כהתחלת ספר ׳משנה תורה׳ להרמב״ם: ״יסוד היסודות ועמוד החכמות, לידע שיש שם מצוי ראשון.. ומאמיתת המצאו נמצאו כל הנמצאים״, וכמו שכתב הרמב״ם בסיום ספרו, אשר ״באותו הזמן״ - שהוא הזמן הזה, הזמן דעיקבתא דמשיחא, אשר לאחרי ההכנה של מעשינו ועבודתינו שכבר נעשו וכבר נשלמו כדבעי, בא זמן הגאולה האמיתית והשלימה - יהיה גילוי ״אמיתת המצאו שממנו נמצאו כל הנמצאים״, ״כי מלאה הארץ דעה את הוי׳ כמים לים מכסים״[46], דהיינו ידיעת ה׳ כפי כח הנבראים.

טז. לאחר סיום הניגונים, יואילו ה״טנקיסטים״ לחלק ארבע מטבעות לכל אחד ואחד מהמבוגרים, והמדריכים והמדריכות יואילו לעשות זאת בנוגע ל״צבאות השם״.

ועוד והוא העיקר - אשר מהדיבור והפעולות בכל ענינים אלו, יהיה תיכף ומיד ״ושמחת בחגך״ בזמן שמחתנו - לשון רבים, המאחד שתי השמחות: ״ישמח ה׳ במעשיו״ ו״ישמח ישראל בעושיו״ (כפירוש אדמו״ר הזקן)[47].

ותיכף ומיד ממש, לא עיכבן אפילו כהרף עין, תבוא ״שמחת עולם על ראשם״[48], שמחת הגאולה האמיתית והשלימה, במהרה בימינו ממש.

44) או״ח סתקכ״ט ס״ד.
45) פ׳ ראה טז, יד.
46) ישעי׳ יא, ט.
47) לקו״ת דרושים לשמע״צ פח, ד ואילך.
48) ישעי׳ לה, יו״ד. נא, יא.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום רביעי לעומר עמ׳ א

הוא כְּדֵי לִגְמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ, ואילו הָכָא - בברייתא השנייה, אָמַר שהשיעור הוא כְּדֵי לִגּוֹמְעָהּ – לגמוע ביצה אחת. מתרצת הגמרא, מה שאמר רבי יהודה בן בתירא בברייתא הראשונה שהשיעור הוא כדי לגמוע שלש ביצים, אין זו דעתו, שהרי הוא סובר כדי גמיעת ביצה אחת. אלא לִדְבָרָיו דְּרַבִּי עֲקִיבָא קָאָמַר, דְּקָאָמַר רבי עקיבא שִׁמְשַׁעֲרִין בִּצְלִיאָה וּבִגְמִיעָה של ביצה אחת, וכפי שביארה הגמרא את שיטתו, ולדבריו אמר רבי יהודה בן בתירא, מדוע אתה משער בצלייה וגמיעה של ביצה אחת, אֵימָא - תאמר שִׁיעוּר של גְּמִיעָה לְחוּדָהּ, כלומר כְּדֵי לִגְמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ, דְּהַיְינוּ צְלִיאָה וּגְמִיעָה – ששיעור זה שווה לצלייה וגמיעה של ביצה אחת.

שנינו בברייתא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִרְמְיָה אוֹמֵר שהשיעור הוא כְּדֵי שֶׁיַּקְשׁוֹר גְּרִדִּי נַיְמָא – שיקשור האורג את החוטים שיוצאים מהבד. בָּעֵי רַב אַשִׁי לפי איזה שיעור זמן משערים, דִּמְרַחֵק – קשירת שני חוטים שרחוקים אחד מהשני, אוֹ דְּמִקְרַב – קשירת שני חוטים שקרובים אחד לשני, ונדרש פחות זמן לקושרם. מסיקה הגמרא, תֵּיקוּ.

שנינו בברייתא, חָנִין בֶּן פִּנְחָס אוֹמֵר שהשיעור הוא כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיָּהּ לִיטּוֹל את הקִיסָם. בָּעֵי רַב אַשִׁי לפי איזה שיעור זמן משערים, דִּמְהַדַּק אוֹ דְּלָא מְהַדַּק – להוציא קיסם שנמצא דחוק בין השניים, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא, תֵּיקוּ.

שנינו בברייתא, פְּלֵימוֹ אוֹמֵר שהשיעור הוא כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לַסַּל לִיטּוֹל כִּכָּר ותיטלו. בָּעֵי רַב אַשִׁי לפי איזה שיעור זמן משערים, דִּמְהַדַּק אוֹ דְּלָא מְהַדַּק – להוציא ככר שנמצא דחוק בסל, או שאינו דחוק ונדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים בְּחַדְתָּא אוֹ בְּעַתִּיקָא – בסל חדש או בישן, סל חדש אינו נוח לשימוש משום שיוצאים ממנו חוטי האריגה, אך סל ישן נוח לשימוש ונדרש פחות זמן להוציא ממנו את הככר. וכן יש להסתפק האם משערים בַּחֲמִימָא אוֹ בִּקְרִירָא – בככר חם או קר, ככר חם צריך להוציאו מן הסל בנחת כדי שלא ימעך ויפול מידו, אך ככר קר נדרש פחות זמן להוציאו מן הסל.

בס"ד. שיחת אחרון של פסח ה'תשח"י.

בלתי מוגה

...מא. אחת המעלות שמצינו במשיח היא — "ושפט בצדק דלים"[147].

כבר דובר לעיל (סעיף לד) שכל סיפורי התורה אודות הנהגותיו של מלך המשיח, הם הוראות בעבודתנו עכשיו, כי הגילויים דלעתיד תלויים במעשינו ועבודתנו עכשיו, והיינו, שעל־ידי עבודתנו עכשיו באופן דמעין דלעתיד, עושים כלים לקבל את האורות והגילויים דלעתיד.

הפירוש "ושפט בצדק דלים" אינו רק כפשוטו, שלא יעשה עול במשפט, שהרי זהו מילתא דפשיטא, אלא כפי שפירש כ"ק מו"ח אדמו"ר[148] שהמשפט בצדק היינו שמלך המשיח ילמד זכות על כל ישראל, וכמאמר רבותינו ז"ל[149] "אל תדין את חבירך עד שתגיע למקומו".

חובתם של דיינים אינה רק בכך שכאשר באים אליהם לדבר משפט אזי ישפטו כפי הדין; בכך אינם יוצאים עדיין ידי־חובתם, אלא עליהם לסבב בכל ערי ישראל, להשפיע עליהם, ולהדריכם בדרך התורה והמצוה.

וכדאיתא בתנא דבי אליהו[150] "שהיה להם לסנהדרי גדולה לילך ולקשור חבלים של ברזל במתניהם . . ויחזרו בכל עיירות ישראל כו'". הסנהדרין אינם צריכים לחכות עד שיבואו ישראל אליהם לבקש תורת ה' מפיהם, אלא עליהם לסבב בערי ישראל, ולחגור עצמם בשלשלאות של ברזל, דבר המביא לזריזות, בכדי שיספיקו להיות ביותר עיירות. ואם אינם עושים כן, הרי הקולר תלוי בצווארם. וכמאמר רבותינו ז"ל[151] שסנהדרין ההורגת אחת לשבעים שנה נקראת חבלנית.

וכיון שכל הענינים דלעתיד תלויים במעשינו עכשיו, לכן, כל אחד ואחד שיש לו השפעה על סביבתו, על מכריו, או גם על איש יחיד, עליו לחגור עצמו בשלשלאות של ברזל, ולהדריכם בדרך התורה והמצוה.

* * *

מב. בענין "והניף ידו על הנהר"[50] שנאמר גבי משיח, נתבאר במאמר[152] שבקיעת הנהר דלעתיד היא הכנה להתגלות פנימיות התורה על־ידי מלך המשיח, כי, כשם שקריעת ים־סוף היתה הכנה לגילוי גליא דתורה בשעת מתן־תורה, כך גם בקיעת הנהר דלעתיד תהיה הכנה לגילוי פנימיות התורה לעתיד.

ונתבאר, שבאמת הנה גם פנימיות התורה ניתנה כבר בשעת מתן־תורה, שהרי מתן־תורה לא יהיה עוד פעם[153], כי כל התורה ניתנה כבר בשעת מתן־תורה, אלא שעד עכשיו היה בגילוי רק גליא דתורה בלבד, ולעתיד תתגלה גם פנימיות התורה.

וכיון שכל הענינים דלעתיד תלויים במעשינו עכשיו כנ"ל, לכן, ההכנה לבקיעת הנהר דלעתיד היא — לימוד והפצת פנימיות התורה.

וגם בזה אין צריך לחכות עד שיבואו אליו לבקש פנימיות התורה מפיהו, אלא עליו לחגור עצמו בשלשלאות של ברזל, ולהפיץ את פנימיות התורה בכל מקום שידו מגעת.

ועל־ידי ההתעסקות בהפצת המעיינות חוצה, נזכה לקיום ההבטחה דקא אתי מר[154], במהרה בימינו.

* * *

147) שם יא, ד.
148) לקו"ד ח"ב שיז, ב. סה"ש תר"ץ ע' 118.
149) אבות פ"ב מ"ד.
150) רבה — פי"א.
151) מכות ז, א (במשנה). וש"נ.
152) פ"ה ואילך (לעיל ע' טו ואילך).
153) ראה סה"מ תרכ"ו ע' שכו. תרנ"ו ע' שנו. המשך תרס"ו ע' כג. ע' תקמו. תער"ב ח"א ע' שסו. סה"מ עטר"ת ע' רצא. תרפ"א ע' קסז. תרפ"ה ע' קצט. תש"ט ע' 57. ועוד.
154) ראה אגה"ק דהבעש"ט — כש"ט בתחלתו. ובכ"מ.

מג. דובר לעיל (סעיף יא) ששביעי של פסח הוא זמן לידת הנשמות, וכיון ש"אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף", לכן שביעי של פסח הוא הכנה לגילוי הארת המשיח באחרון של פסח.

כל ענין צריך להביא לידי פועל. לידה הוא ענין גילוי ההעלם. לידת הנשמות הוא על־ידי לימוד התורה וקיום המצוות, כי תכלית ירידת הנשמה למטה היא — "אני לא נבראתי אלא לשמש את קוני"[155]. ולכן, ענין לידת הנשמות בעבודה בפועל הוא — שיהיו הבנים לומדי תורה.

וכשם שמתן־תורה היה על־ידי חינוך הבנים, כמאמר[156] בנינו ערבים בעדינו, כך גם גילוי פנימיות התורה דלעתיד, הוא על־ידי חינוך הבנים, שיעמידו דור של "זרע ברך הוי'"[157], אשר עמהם יצאו לקראת משיח צדקנו.

ענין החינוך תלוי בידי האמהות. ולכן, עליהן לדעת את גודל האחריות וגודל הזכות שבידיהן.

ולכן, בפרשה שקורין היום בתורה, מסופר אודות שירת מרים[158], וגם ההפטרה היתה צריכה להיות "ותשר דבורה"[159] (אלא שמשום כבודו של משיח מפטירין "וידבר דוד"[3]), אשר על־ידי עבודתה פעלה "ותשקוט הארץ ארבעים שנה"[160], שקיטה מכל הענינים המבלבלים,

וכך גם עכשיו, שעל־ידי עבודת האמהות שיחנכו את בניהם בדרך התורה, יסירו את כל הענינים המבלבלים, ויעמידו דור של "זרע ברך הוי'", שנצא עמהם מהגלות לקראת משיח צדקנו במהרה בימינו.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכל האורחים הנוסעים לערי השדה, יין מההתוועדות, כדי לערוך התוועדות במקומם[161].

אחר־כך ברך כ"ק אדמו"ר שליט"א ברכת המזון על הכוס, ואחרי תפילת ערבית והבדלה, נתן לכל הנאספים מ"כוס של ברכה".

טרם צאתו אמר:]

קיץ בריא וקיץ שמח, און אַ געזונטער תמיד.

155) משנה ובריתא סוף קידושין (ע"פ הגירסא בש"ס כת"י (אוסף כתבי היד של תלמוד הבבלי — ירושלים תשכ"ד). וכ"ה במלאכת שלמה למשניות קידושין שם. ועוד).
156) שהש"ר פ"א, ד.
157) ישעי' סא, ט.
158) בשלח טו, כ ואילך.
159) ס' שופטים ה, א ואילך.
160) שם, לא.
161) ראה גם שיחת אחש"פ דאשתקד בסופה (תו"מ חי"ט ס"ע 338). וש"נ.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שביעי לעומר עמ' א

שָׁשֶׁם הוא המקום שבו היו **מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת, וּמְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת** – שהיו עומדות שם היולדות בשעה שמקריבים את קרבן טהרתם, **וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְּצוֹרָעִין** – מזים את הדם על ידם ורגלם. **וְכֹהֵן אוֹחֵז בִּכְנָפֶיהָ** – בפתח הצואר, ומושך כלפי מטה, **אִם נִקְרְעוּ** בגדיה מחמת המשיכה, **נִקְרְעוּ** ואינו מקפיד על כך, **וְאִם נִפְרְמוּ** – ואף אם נפרמו לקרעים רבים, **נִפְרְמוּ**, וכך מושך הכהן את בגדה **עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבָּהּ**. וכן, **וְסוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ** – מתיר הכהן את שערה מקשירתו לאחר שגילה את שערה, כדי לנוולה ויגרום לה שתודה. **רַבִּי יְהוּדָה** חולק **וְאוֹמֵר, שֶׁאִם הָיָה לִבָּהּ נָאֶה לֹא הָיָה מְגַלֵּהוּ, וְאִם הָיָה שְׂעָרָהּ נָאֶה לֹא הָיָה סוֹתֵר**, כדי שלא יתגרו בה הכהנים. אם **הָיְתָה מִתְכַּסָּה בְּלְבָנִים** – אם היתה לבושה בגדים לבנים, **מְכַסָּה בְּשְׁחוֹרִים** – מלבישים לה בגדים שחורים כדי לנוולה. וכן אם **הָיָה עָלֶיהָ כְּלֵי זָהָב** - תכשיטי זהב,

בס"ד. שיחת אחרון של פסח (בסעודה) ה'תשמ"ח.

בלתי מוגה

...ו. נוסף על כללות ענין "סעודת משיח" ב'אחרון של פסח' בכל שנה ושנה - ישנו עילוי נוסף מצד קביעות 'אחרון של פסח' בשנה זו, ביום השבת־קודש, שהרי יום השבת בכללותו קשור עם ענין הגאולה - "מזמור שיר ליום השבת, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים"[27].

זאת ועוד: כש'אחרון של פסח' חל בשבת - אזי באים מ"סעודת משיח" (ב'אחרון של פסח') ל"סעודתא דדוד מלכא משיחא"[28] במוצאי שבת־קודש.

[המשך השיחה - נכלל בשיחות דלעיל סעיף ג ואילך, ובסיום הענין - בהמשך להמדובר (שם סעיף ה) שעיקר החידוש של משיח צדקנו הוא בנוגע לתיקון ושלימות אומות העולם - אמר:]

ומכאן באים להמדובר כמה פעמים אודות החיוב לפעול על אומות העולם לקיים מצוות שנצטוו בני־נח[29] - כי קיום מצוות בני־נח על־ידי אומות העולם, מהוה הכנה לקיום היעוד[30] "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד".

דוגמא לדבר - ב"גר שנתגייר" בזמן הזה:

גר שיש לו רצון ותשוקה להכנס תחת כנפי השכינה - מסתבר בפשטות שיקיים עוד לפני־זה כל המצוות שיכול לקיימן, "מצוות שנצטוו בני־נח", שהרי אם הוא דתי עד כדי כך שרוצה להתגייר, ולא עוד אלא שגם לאחרי שבית־דין משתדלים למנוע אותו מלהתגייר, על־ידי־זה ש"אומרים לו: מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה כו'"[31], מכל־מקום אינו נרתע, ומקבל על עצמו "מצוות קלות ומצוות חמורות"[31] - הרי בוודאי שרגש הדתיות מחייבו לקיים תיכף ומיד את המצוות שיש ביכלתו לקיים, "מצוות שנצטוו בני־נח". ואדרבה — לאחרי שמקיים בשלימות "מצוות שנצטוו בני־נח", אינו מסתפק בכך, אלא רוצה להכנס תחת כנפי השכינה כישראל.

כלומר: הגיור בפועל - תלוי בבית־דין כו', דמכיון שמשתדלים להניאו מלהתגייר, לא יתכן שאף פעם לא יצליחו בכך... היפך המציאות, נוסף לכך שזה גם היפך השכל [או להיפך: היפך השכל, נוסף לכך שזה גם היפך המציאות — על־דרך שני האופנים בנוגע "קרא" ו"סברא"[32]], אבל מצדו של הגר, הרי הרצון שלו להתגייר (אפילו אם בפועל ממש יצליחו בית־דין להניאו מלהתגייר) מוכיח שכבר לפני־זה קיים "מצוות שנצטוו בני־נח".

ועל־דרך־זה מובן גם בנוגע להיעוד "אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד" - שההכנה לזה מחייבת שעוד לפני־זה יקיימו אומות העולם "מצוות שנצטוו בני־נח".

ולכן, בעמדנו ב"סעודת משיח", ובפרט כשבאים ממנה ל"סעודתא דדוד מלכא משיחא" במוצאי שבת־קודש - הרי זה הזמן המתאים לעורר עוד פעם אודות הפעולה על אומות העולם לקיים שבע מצוות בני־נח, כהכנה לקיום היעוד "אז אהפוך גו' לעבדו שכם אחד".

ויהי־רצון שכל אחד ואחת - האנשים והנשים, ואפילו הטף - יעסוק בענין זה בפועל ממש למטה מעשרה טפחים, ותיכף ומיד, ללא עיכוב אפילו כהרף עין, אשר על־ידי־זה פועלים שנתינת השכר על־ידי הקב"ה (מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה) - קיום היעוד "אז אהפוך גו' לעבדו שכם אחד" - יהיה גם באופן ש"לא עיכבן המקום כהרף עין", תיכף ומיד ממש.

* * *

27) תמיד בסופה.
28) סידור האריז"ל (להר"ש מרשקוב). ועוד.
29) רמב"ם הל' מלכים ספ"ח.
30) צפני' ג, ט. רמב"ם שם ספי"א.
31) יבמות מז, א. רמב"ם הל' איסורי ביאה פי"ג הי"ד. שם רפי"ד. טושו"ע יו"ד סרס"ח ס"ב.
32) ראה כתובות כב, א. תוד"ה איבעית — שבועות כב, סע"ב. שד"ח כללים ס, כלל סג. וש"נ.

ז. האמור לעיל אודות העילוי של "סעודת משיח" ביום השבת - שייך בכל 'אחרון של פסח' שחל בשבת, אשר קביעות כזו חוזרת ונשנית במשך כל כמה שנים, לא רק פעם אחת בשמיטה.

ובזה נוסף חידוש מיוחד ב'אחרון של פסח' בשנה זו - מצד עילוי כללות השנה, שנת "הקהל", מוצאי שביעית, זמן המסוגל לביאת בן דוד[33].

וחידוש נוסף בשנה זו - שנת תשמ"ח, הדגשת ענין השמחה, הקשורה אף היא עם ענין הגאולה, כמובן מדברי הגמרא[34] ש"ביקש הקב"ה לעשות חזקיהו משיח", אלא ש"אמרה מדת הדין לפני הקב"ה . . חזקיהו שעשית לו כל הנסים הללו ולא אמר שירה לפניך כו'", ובגלל זה, סובלים אנו בגלות עד היום הזה (בוודאי לא יקפיד חזקיהו על זה...).

ויש להוסיף, שהעילוי בשנת תשמ"ח הוא דבר נדיר ביותר - לא רק פעם אחת בשמיטה (כמו "הקהל"), או אפילו פעם אחת במאה שנים, אלא פעם אחת באלף שנים!

[ולהעיר, שבהלכות 'קידוש החודש' מדגיש הרמב"ם את המעלה והחשיבות במספר 'אלף', שלכן מביא גם החשבון שיהיה "אפילו אחר אלף שנים"[35], אף־על־פי שאין זה נוגע לידיעת מולד הלבנה וכיוצא בזה].

ובפרט כשישנו צירוף כל ענינים אלו יחדיו — 'אחרון של פסח' שחל בשבת, ב'שנת הקהל', ושנת תשמ"ח, אשר גם לפני אלף שנה לא היו כל ענינים אלו יחדיו.

ומזה מובן גודל העילוי והחביבות כו' שצריך להיות ב"סעודת משיח" בשנה זו - כטבעו של כל אדם נורמלי ביחס לדבר שצריכים להמתין לו אלף שנה!

ועתה, תארו לעצמכם גודל השמחה שצריכה להיות ב"סעודת משיח" זו - עד כמה צריכים לשיר ולרקוד "עד מתי"!

ובפרט ב"סעודת משיח" שנערכת במקום קדוש, "בית גדול", "שמגדלין בו תורה ומגדלין בו תפילה"[36], ומגדלין בו (החלטות טובות לתת) צדקה, כללות כל המצוות ומעשים טובים, בארבע אמותיו של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (כידוע[37] שקדושה לא זזה ממקומה), שתבע ותובע - בדרכי נועם ודרכי שלום — לקרב את הגאולה על־ידי הפעולה בכל עניני תורה ומצוות באופן של הוספה, כמרומז בשמו "יוסף", על שם "יוסף ה' לי בן אחר"[38] (ככל הפירושים שבזה[39]), ובאופן של שמחה, כמרומז בשמו "יצחק", על שם "כל השומע יצחק לי"[40], ובפרט בשנת תשמח.

ופשוט, שאם כל הנ"ל נשאר רק במחשבה או בדיבור, ואפילו באופן של שירה - לא לכך התכוון כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו, וכן הנשיאים שלפניו.

ולא עוד, אלא שאין זו גם כוונתו - רצונו האמיתי והפנימי — של כל אחד ואחד, אלא שמפני סיבה שונה ומשונה מתעצל...

ולכן, "איש את רעהו יעזורו ולאחיו יאמר חזק"[41] - לשיר לשמוח ולרקוד באופן הראוי לשמחה על דבר חביב שבא לאחרי אלף שנים!

[כל הקהל ניגנו "עד מתי כו'" בהתלהבות רבה, וכ"ק אדמו"ר שליט"א עמד ורקד על מקומו בשמחה רבה ועצומה].

* * *

33) ראה סנהדרין צז, א.
34) שם צד, א.
35) הל' קידוה"ח פי"ב ה"ב. ועוד.
36) מגילה כז, רע"א.
37) ראה ע"ח שער ד פ"ג. של"ה פ"א. אגה"ק ביאור לסי' זך (קמז, א).
38) ויצא ל, כד.
39) ראה אוה"ת להצ"צ עה"פ. ועוד.
40) וירא כא, ו.
41) ישעי' מא, ו.

ח. נוסף על כל האמור לעיל, אודות הדגשת ענינו של משיח והגאולה ב"סעודת משיח" בשנה זו - הן מצד הקביעות ביום השבת, הן מצד 'שנת הקהל' והן מצד שנת תשמ"ח, ועל־אחת־כמה־וכמה בצירוף כולם יחדיו (שעל־ידי־זה נוסף עוד יותר, כמובן ממשל הגבהת משא על־ידי שנים[42]) - מודגש ענינו של משיח והגאולה גם בקביעות בפרשת השבוע, "ויהי ביום השמיני":

"שמיני" (מספר שמונה) - קשור עם ימות המשיח, כמאמר רבותינו ז"ל[43] "כינור של מקדש של שבעה נימין היה.. ושל ימות המשיח שמונה, שנאמר[44] למנצח על השמינית", כמבואר גם בדרושי חנוכה[45] - שמונה ימים ושמונה נרות - שייכות מספר שמונה לענין הגאולה.

ובפרט על־פי המבואר במדרשי רבותינו ז"ל[46] ש"אותו יום נטל עשר עטרות" - שהרי "עטרה" (כתר) שייכת לענין המלכות, ושלימות המלכות - "עשר עטרות" - קאי על מלכותו של מלך המשיח.

ו"יום השמיני" - מורה שהענין ד"שמיני" (הגילוי בימות המשיח) נמשך ומתגלה בעולם, כי "יום" מורה על ענין הזמן, גדרי העולם (זמן ומקום)[47], ומורה גם על האור והגילוי, כמו שכתוב[48] "ויקרא אלקים לאור יום".

ולכן, כאשר 'אחרון של פסח' חל בפרשת "שמיני", אזי מודגש בו יותר הקשר והשייכות לימות המשיח והגאולה העתידה.

ט. זאת ועוד:

גם בקביעות 'אחרון של פסח' בפרשת "שמיני" (שהיא בריבוי שנים) יש עילוי מיוחד בקביעות שנה זו, ש'אחרון של פסח' חל ביום השבת - שפרשת "שמיני" שייכת לרוב ימי חודש ניסן, ועד שקוראין "ויהי ביום השמיני" שמונה פעמים, היינו, שהעילוי ד"שמיני" גופא הוא שמונה פעמים, שבזה מודגש עוד יותר ענינו של משיח צדקנו.

ולהעיר, שהעילוי המיוחד שבקריאת "ויהי ביום השמיני" שמונה פעמים, ישנו כבר בתחילת הענין ד"ויהי ביום השמיני" — אף־על־פי שהקריאה השמינית תהיה רק לאחרי זמן, ביום השבת־קודש הבא־עלינו־לטובה - מכיון שיודעים מלכתחילה (בברכת החודש, ולפני־זה מאז שנקבע חשבון קידוש החדשים) שבקביעות זו קוראין "ויהי ביום השמיני" שמונה פעמים.

ובפרט לאחרי שקוראין בפועל "ויהי ביום השמיני", ולא רק פעם אחת, אלא כמה פעמים, עד למנחת שבת (רעוא דרעוין[49]) ב'אחרון של פסח', שממנו מתברכים ימי השבוע שמהם נבנה יום השבת שבו יקראו "ויהי ביום השמיני" בפעם השמינית, ויתירה מזה - שיום השבת (שבו קוראין "ויהי ביום השמיני" בפעם השמינית) עצמו מתברך אף הוא מיום השבת ב'אחרון של פסח'.

י. ויש להוסיף ולהעיר גם מהפתגם הידוע אצל חסידי פולין "שמונה שמיני שמינה", היינו, שכאשר קוראין שמונה פעמים "ויהי ביום השמיני" אזי השנה היא שמינה:

"שמן" - רומז למשיח צדקנו, כמו שכתוב "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו", ועד כדי כך, שנקרא על שם המשיחה בשמן - "משיח".

ומרומז בו גם ענין ההמשכה והגילוי בעולם (על־דרך ענין "יום השמיני") - כידוע[50] ששמן מפעפע בכל דבר, ובנידון־דידן שהגילוי בימות המשיח חודר ופועל שלימות בכל הבריאה כולה, שלא ישאר ענין ונקודה בעולם - בכל סדר ההשתלשלות - שלא יהיה בו הגילוי ד"והיתה לה' המלוכה"[51], לא רק אצל בני־אדם ("אז אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחר"), אלא גם בכל פרטי הנבראים: חי צומח ודומם, "לתקן עולם במלכות שד־י"[52].

---

42) סוטה לד, א. פירש"י שלח יג, כג.
43) ערכין יג, ב.
44) תהלים יב, א.
45) ראה ד"ה ת"ר מצות נ"ח תשל"ח פ"ז (סה"מ מלוקט ח"ב).
46) שבת פז, ב. ועוד.
47) ראה שעהיוה"א פ"ז (פב, א).
48) בראשית א, ה.
49) זח"ב פח, סע"ב.
50) ראה חולין צז, רע"א. שו"ע יו"ד סק"ה ס"ה.
51) עובדי' בסופו.
52) בתפילת "ועל כן נקוה".

וכמובן גם מביאור אדמו"ר האמצעי[53] במה שכתוב "ושם נעשה לפניך . . כמצות רצונך" — שלעתיד־לבוא ("שם" דייקא) יהיה ענין הקרבנות "כמצות רצונך":

בקרבנות כלולים כל ארבעה סוגים דומם־צומח־חי־מדבר: דומם — כמו שכתוב[54] "על כל קרבנך תקריב מלח", שמלח הוא מין הדומם[55]. צומח - מנחות ונסכים. חי — הקרבנות עצמם. ומדבר - הכהן המקריב, "כהנים בעבודתם, לוים בדוכנם וישראל במעמדם", וכן בעלי הקרבן.

ומכיון שלעתיד־לבוא יהיו כל עניני הבריאה - דומם צומח חי ומדבר - בתכלית השלימות, לכן תהיה גם עבודת הקרבנות (בכל ארבעה הסוגים דומם־צומח־חי־מדבר) בתכלית השלימות. היינו, לא רק שלימות ממומין, "תמים" (תנאי המעכב בקרבנות), אלא תכלית השלימות, "כמצות רצונך" - דבר שלא היה בזמן 'בית שני', ואפילו לא בזמן 'בית ראשון' (כולל גם מלכות שלמה, אף שנאמר בו[56] "וישב שלמה על כסא ה'"), אלא בימות המשיח.

ונמצא, שענינו של משיח חודר ופועל שלימות בכל הבריאה כולה - בדוגמת ענין ה"שמן" ("מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו") שמפעפע בכל דבר.

יא. ויהי־רצון - והוא העיקר - שעוד לפני שיקראו "ויהי ביום השמיני" בפעם השמינית, יבוא כבר משיח צדקנו בפועל ובגלוי, ואז תהיה המשך הקריאה בפרשת "שמיני", עד לקריאת פרשת "שמיני" כולה (ביום השבת הבא־עלינו־לטובה), ביחד עם משיח צדקנו, שהרי גם לעתיד־לבוא יקראו בתורה (כתקנת משה[57] - בשני וחמישי, ועל־אחת־כמה־וכמה ביום השבת).

ובפשטות - ביאת משיח צדקנו בפועל ובגלוי, ש"מראה באצבעו ואומר זה", הנה זה שעליו נאמר "בשמן קדשי משחתיו", ותיכף ומיד ממש — בעיצומה של "סעודת משיח" זו,

וביחד עמו רוקדים ל"סעודתא דדוד מלכא משיחא" במוצאי שבת־קודש - לאחרי ברכת המזון ותפילת ערבית שבינתיים.

וכן המשך הענינים בימי החול שלאחרי־זה - בתכלית השלימות, "כמצות רצונך", מכיון שגם בימי החול תתגלה שלימות הקדושה, עד לדרגת הקדושה ד"חטאת" (למעלה מארבע הדרגות: חולין, מעשר, תרומה וקודש)[58], מכיון שיקויים היעוד[59] "וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם גו'".

ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לעניני קדושה - כמו קריאת התורה (גם בימי החול), ובבית המקדש - ככל הפרטים בנוגע לסדר העבודה היום־יומית (כולל גם קריאת התורה)[60] כפי שנתבארו במסכת תמיד - רמז לתמידיות ונצחיות העבודה בבית־המקדש השלישי, "מקדש אדנ־י כוננו ידיך"[61], בית נצחי[62], שירד ויתגלה מן השמים תיכף ומיד, אפילו בלילה, זמן הקטרת חלבים ואיברים, כפי שלמדים[63] ממה שכתוב "זאת תורת העולה גו' כל הלילה" - פסוק בפרשת "צו"[64], "אין צו אלא לשון זירוז, מיד ולדורות"[65].

ועד לסיומה וחותמה של מסכת תמיד - "מזמור שיר ליום השבת, ליום שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים".

והעיקר - שיומשך בפועל ובגלוי בשבת זו ממש, ב'אחרון של פסח' ("מאסף לכל המחנות"[66]) ב'שנת הקהל' ושנת תשמ"ח (ככל פרטי העילויים בקביעות זו, שנתבארו לעיל בארוכה), ובאופן ש"מראה

---

53) תו"ח ר"פ ויחי.
54) ויקרא ב, יג.
55) ראה ע"ח שער נו"ן פ"ב.
56) דה"א כט, כג.
57) רמב"ם הל' תפילה רפי"ב (מב"ק פב, א — ראה כס"מ שם).
58) חגיגה יח, ב.
59) יחזקאל לו, כה.
60) רמב"ם הל' כלי המקדש פ"ו ה"ד.
61) בשלח טו, יז.
62) זהר ח"א כח, א. ח"ג רכא, א.
63) מגילה כא, א. הובא בפירש"י עה"פ.
64) ו, ב.
65) תו"כ ופירש"י ר"פ צו.
66) ל' הכתוב — בהעלותך יו"ד, כה. וראה שיחת ליל אחש"פ ס"ב ואילך.

באצבעו ואומר זה", עד לשתי פעמים "זה", "ואמר ביום ההוא, הנה אלקינו זה גו' זה ה' קוינו לו, נגילה ונשמחה בישועתו"[67], "נגילה ונשמחה בך"[68], בעצמותך ממש[69].

יב. ענין נוסף ב'אחרון של פסח' שנתגלה ונתפרסם על־ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - אכילת 'מצה שרויה'[70]:

בנוגע לשבעת ימי הפסח - נזהרין ביותר מ'מצה שרויה', עד כדי כך, שמכסין המצות שעל השולחן שלא יפלו עליהן מים, וכן מכסין המים שלא יפול בהם פירור מצה. ואף־על־פי־כן ב'אחרון של פסח' - לא זו בלבד שמקילים באכילת 'מצה שרויה', אלא אדרבה, מדקדקים ומהדרים לאכול 'מצה שרויה', כפי שסיפר כ"ק מו"ח אדמו"ר[71] אודות הנהגת אביו, כ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן, הן בנוגע לתכלית הזהירות מ'מצה שרויה' בשבעת ימי הפסח, והן בנוגע להידור באכילת 'מצה שרויה' ב'אחרון של פסח'.

וכן ראינו בהנהגת כ"ק מו"ח אדמו"ר על שולחנו - שהיה מהדר לאכול 'מצה שרויה' בכל הסעודות של 'אחרון של פסח', החל מסעודת הלילה, ולא רק פעם אחת בסעודה או שלש פעמים, אלא בכל מאכל ומאכל, דגים ובשר כו', ועל־אחת־כמה־וכמה מרק, היה מערב 'מצה שרויה' (אפילו במאכלים שבמשך כל השנה כולה לא רגילים לאכלם עם לחם וכיוצא בזה), שמזה מובן גודל ההדגשה שבדבר, באופן שכל המרבה כו'.

וענין זה נעשה הוראה לרבים - לא רק הנהגה השייכת ליחידי סגולה, ועל־אחת־כמה־וכמה לא רק לנשיאים בלבד, אלא כפי שהורה כ"ק מו"ח אדמו"ר גם לכל אלו שהסבו על שולחנו שיש לנהוג כן, וכן נהגו לא רק בפניו, בסעודות שהסבו על שולחנו, אלא גם שלא בפניו כו', וממילא זה נעשה הוראה לרבים, אנשים נשים וטף.

ועל־פי תורת הבעל־שם־טוב[72] שמכל ענין יש ללמוד הוראה בעבודת ה', ועל־אחת־כמה־וכמה בענין השייך ליום־טוב, ובפרט 'אחרון של פסח', מנהגי הסעודה[73], ובפרט מנהג שנתגלה ונתפרסם על־ידי נשיא הדור - יש להתעכב על הלימוד וההוראה בעבודת ה' ממנהג אכילת 'מצה שרויה' ב'אחרון של פסח' [גם אם אין מביאים ראיה לדבר שאין עליה תשובה, מכיון שעיקר הכוונה היא שעל־ידי־זה יתוסף ביראת שמים כו'[74]], באופן המובן ושייך לכל אחד ואחת מישראל, וגם לטף, שהרי בחג הפסח מודגש הענין ד"והגדת לבנך"[75], ובאופן ד"את פתח לו"[76], שנעשה ענין שלו, לפי ערך שכלו והבנתו, כדלקמן.

יג. החידוש שב'מצה שרויה' הוא - ענין המשקה, כלומר, מצה בפני־עצמה הוא ענין של מאכל, וב'מצה שרויה' נוסף גם ענין המשקה, לא מיבעי כששורין את המצה במשקין בפני־עצמם (יין, מים, מרק וכיוצא בזה), אלא גם כששורין את המצה עם דגים ובשר כו', הרי העיקר הוא מפני המשקה שבהם.

ולכן, החידוש ב'מצה שרויה' יובן בהקדים ביאור החילוק שבין מאכל למשקה:

איתא במשנה[77] "בכל מערבין . . חוץ מן המים ומן המלח", וטעם הדבר - ש"אין ראוי שיהיה דבר מזה העירוב אלא במאכלים, והמים והמלח אינם מן המזונות, אבל הם מוליכין המזון למקומותיו הידועות"[78], כלומר, מאכל הוא המזון עצמו, דבר המשביע ומזין את האדם, ומשקה אינו מזון אלא מוליך את המזון למקום הראוי, שעל־ידי־זה יתפשט המזון להחיות את כל אברי הגוף.

וכדאיתא בגמרא[79] "אכל ולא שתה - אכילתו דם", היינו, דם שנשאר במקומו ואינו מתפשט באברי הגוף כו' (כמבואר גם בדרושי חסידות[80]).

---

67) ישעי' כה, ט. וראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג.
68) שה"ש א, ד.
69) ראה תו"א בשלח סד, סע"ב. שער האמונה ספנ"ו. תו"ח שמות קעח, א ואילך. ועוד.
70) בהבא לקמן — ראה לקו"ש חכ"ב ע' 30 ואילך. וש"נ.
71) סה"ש תש"ב ע' 105.
72) "היום יום" ט' אייר. ובכ"מ.
73) ראה לעיל ס"ב.
74) ראה גם שיחת ליל אחש"פ הערות 18, 29.
75) בא יג, ח.
76) נוסח הגש"פ.
77) עירובין רפ"ג.
78) פיהמ"ש להרמב"ם על המשנה.
79) שבת מא, א.
80) ראה שערי אורה שער הפורים, ד"ה וקבל היהודים פכ"א. המשך תער"ב ח"א ר"פ קפא.

יד. וביאור הענין בעבודת האדם - בנוגע למזון הנפש, תורה ומצוות[81]:

אכילה - קאי על קיום התורה ומצוות עצמן, שהן מזון הנפש, ואילו שתיה - קאי על פעולת ההמשכה בשאר המקומות (דוגמת הולכת המזון בכל הגוף), החל מהענין ד"מצוה גוררת מצוה"[82], ועד לכללות ענין הפעולה על הזולת, בדוגמת המים (כללות ענין המשקין) שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך[83].

ונמצא, שתוכן 'מצה שרויה' - ששורין המצה (מאכל) במשקה ועל־ידי־זה באה המצה בכל מקום[84] - הוא, שאין להסתפק בקיום התורה ומצוות עצמן, אלא יש צורך להדגיש במיוחד את ענין המשקין, היינו, שפעולת התורה ומצוות תומשך בכל המקומות כו', כולל ובמיוחד - ההשפעה על הזולת, "יפוצו מעינותיך חוצה".

טו. על־פי־זה יש לבאר החילוק בין שבעת ימי הפסח ל'אחרון של פסח' בנוגע לאכילת 'מצה שרויה':

העילוי ב'אחרון של פסח' ביחס לשבעת ימי הפסח הוא — על־דרך ובדוגמת העילוי בשלימות העבודה לגבי תחילת העבודה. כלומר, בחג הפסח מתחיל כללות ענין העבודה[85], ולאחרי העבודה במשך שבעת ימי הפסח, כנגד שבעת ימי הבנין, שבע מדות, באים לשלימות העבודה — אחרון של פסח (בחינת "שמיני"[86]).

ולהעיר, שהעילוי ב'אחרון של פסח' לגבי שבעת ימי הפסח, מרומז גם בזה שאינו אלא מדברי סופרים, שחביבין וחמורין כו' יותר מדברי תורה[87], על־דרך עילוי ה"רשות"[88], ויתירה מזה, שהרי ענין ה"רשות" אינו אלא בנוגע לאכילת מצה בלבד, ואילו ענין ה"רשות" ב'אחרון של פסח' (להיותו מדברי סופרים) הוא בנוגע לכללות היום.

ולכן:

בשבעת ימי הפסח צריכה להיות אכילת מצה בפני־עצמה (ללא עירוב מים[89]), כי כשנמצאים בתחילת העבודה צריך להיות עיקר ההדגשה על האכילה, ענין המזון. היינו, עצם קיום תורה ומצוות במעשה בפועל להיות מזון לנפשו (ללא עירוב ענין אחר, אפילו עניני קדושה), ועדיין אי־אפשר להדגיש[90] את פעולת ההתפשטות (על־ידי המשקין) בכל מקום, גם מחוץ הימנו, כל זמן שעצם המזון אינו בשלימותו.

אמנם, ב'אחרון של פסח' מדייקים ומהדרים לאכול 'מצה שרויה' דוקא, ובכל מאכל ומאכל כו' - דמכיון שכבר נשלמה עבודת עצמו (על־ידי המזון בשבעת ימי הפסח), צריך להיות עיקר ההדגשה על ההתפשטות בכל מקום, כאמור, על־ידי ענין המים שיורדים ממקום גבוה למקום נמוך.

ויש להאריך בכל זה, אבל נקודת הענין מובנת בפשטות גם על־פי המבואר לעיל, בקיצור על־כל־פנים.

טז. וכאן המקום להזכיר חידוש נוסף ב'אחרון של פסח', שנתגלה על־ידי כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו - מנהג שתיית ארבע כוסות ב"סעודת משיח"[1]:

מנהג זה נתגלה כבר על־ידי כ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן, אבל רק בנוגע לתלמידי ישיבת 'תומכי תמימים': ואילו כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו גילה ופרסם מנהג זה לכל ישראל, אנשים נשים וטף, והולך ומתפשט בכל תפוצות ישראל.

[ופשיטא - באופן של זהירות משכרות חס־ושלום, היפך הציווי והיפך הרצוי כו', על־ידי־זה שיקח כוסות שלפי־ערכו, או שישתה רוב כוס, וכיוצא בזה].

---

81) ראה תניא פ"ה. ובכ"מ.

82) אבות פ"ד מ"ב.

83) תענית ז, א. וראה תניא פ"ד.

84) כנראה במוחש — גם לקטנים — שע"י ששורין המצה במים, מתפשטים פירורי המצה בכל מקום, כולל שיורדים — ביחד עם המים — גם למקום נמוך.

85) שהרי חג הפסח הוא לידת עם ישראל (ראה בארוכה בשיחה ע"ד יום הולדת).

86) ראה גם שיחת אחש"פ תשמ"ה (התוועדויות ח"ג ע' 1795 ואילך).

87) סנהדרין פח, ב — במשנה. ירושלמי שם פ"ב ה"ז. ועוד.

88) ראה בארוכה שיחת ליל שביעי של פסח ס"ג.

89) ועאכו"כ יין, שאז אין זה "לחם עוני".

90) אף שישנה במדה מסויימת, ולדוגמא, הענין ד"מצוה גוררת מצוה", אלא שאין זה בהדגשה, אלא בדרך ממילא כו'.

ובנוגע לפועל - בוודאי יקיימו עתה מנהג זה, על־ידי־זה שבאי־כח הנהלת הישיבה יחלקו ארבע כוסות לכל המסובים כאן, אשר על־ידי־זה יתוסף עוד יותר בשמחה הקשורה עם שנת "תשמח", כנ"ל בארוכה.

ובוודאי יעשו כל זה בזריזות גדולה, שהרי נשארו עוד כמה ענינים שיש לדבר ולהזכיר אודותם, וצריכים גם להתפלל ערבית וספירת העומר בזמן כו', שלכן ענין הזריזות - כאן מקומו, וכל המרבה הרי זה משובח.

והעיקר - שזוכים תיכף ומיד ל"כוסי רויה"[91] דדוד מלכא משיחא[92], ולפני־זה — סעודת לויתן ושור הבר, ויין המשומר (יין שלפני הסעודה, שבתוך הסעודה ושלאחרי הסעודה), ו"לאחר שאוכלין ושותין . אומר לו לדוד: טול (כוס של ברכה) וברך, אומר להן: אני אברך ולי נאה לברך, שנאמר[93] כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא"[94], "כסא דדוד לעלמא דאתי, מאתן ועשרין וחד לוגא מחזיק, שנאמר כוסי רויה, "רויה" בגימטריא הכי הוי"[91] - רכ"א לוגין, בגימטריא 'ארך', בחינת 'אריך'[95].

ויהי־רצון שיהיה באופן ש"מראה באצבעו ואומר זה", ובאופן של זריזות - "לא עיכבן המקום כהרף עין", תיכף ומיד ממש.

יז. דובר בענין 'יום הולדת' (בתור השתתפות ב"כינוס־תורה") - הוגה על־ידי כ"ק אדמו"ר שליט"א - נדפס לעיל.

יח. כאן המקום להזכיר כמה ענינים השייכים ל'אחרון של פסח', סיום החג - שלאחריו מתחילים ימי הקיץ:

א) בנוגע לפעולות בענין החינוך - להשתדל שגם במשך ימי הקיץ יקבלו ילדי ישראל חינוך על טהרת הקודש, ועל־כל־פנים חינוך הכשר, במחנות־קיץ הכשרים, עד לטהרת הקודש, לרשמם בעוד מועד וכו'.

ב) בנוגע לעניני עבודת בירור המדות — כמו שכתב רבינו הזקן בסידורו ש"נוהגין לומר פרקי אבות, פרק אחד בכל שבת שבין פסח לעצרת", וטעם הדבר - כמבואר במפרשי מסכת אבות[96] - שבימי הקיץ מתגבר טבע העולם כו', ולכן יש צורך להוסיף בעבודת בירור המדות, וההתחלה בזה - קבלת החלטות טובות ביום השבת, שממנו מתברך השבת שלאחרי הפסח (שבו מתחילין לומר פרקי־אבות).

ויהי־רצון שההחלטה להוסיף בעבודת בירור שבע המדות, תפעל תיכף ומיד את ענין כיבוש ארץ שבע אומות שהן כנגד שבע המדות, ותיכף ומיד - "לא עיכבן המקום כהרף עין" - גם כיבוש ארץ קיני קניזי וקדמוני, שהם כנגד שלושה המוחין[97], מכיון שהקב"ה נותן לכל אחד ואחד מישראל - בעין יפה[98], מידו המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה[99] - גם השלימות בעבודת המוחין.

יט. והעיקר - שכל הענינים האמורים יהיו בפועל ממש, למטה מעשרה טפחים, באופן ש"מראה באצבעו ואומר זה", הנה ארץ עשר האומות,

ובפשטות - ש"בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"[100] באים לארץ עשר אומות, ושם גופא - לירושלים עיר הקודש, עיר הבירה של ארץ ישראל,

[שלכן, מושלת היא גם על העולם כולו, היינו, שבכל העולם כולו יומשך ויתגלה ענין יראת ה', תוכנה של "ירושלים", על שם יראה ועל שם שלם[101], שלימות היראה[102], וכדאיתא ב'תוספות'[103] בנוגע

---

91) תהלים כג, ה.
92) יומא עו, א.
93) תהלים קטז, יג.
94) פסחים קיט, ב.
95) תו"א תולדות יט, רע"א. ובכ"מ.
96) מדרש שמואל בהקדמה (ד"ה אמר המחבר).
97) ראה ד"ה אל תצר את מואב — מאמרי אדמו"ר האמצעי ע"ס דברים בתחילתו.
98) ראה ב"ב נג, רע"א. וש"נ.
99) ברכה שלישית בברכת המזון.
100) בא יו"ד, ט.
101) תוד"ה הר — תענית טז, א (מב"ר פנ"ו, יו"ד).
102) ראה לקו"ת פ' ראה כט, ד. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.
103) ד"ה כי מציון — ב"ב כא, א (מספרי).

לאכילת מעשר שני בירושלים, ש"היה עומד בירושלים.. והיה רואה שכולם עסוקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוון ליראת שמים כו'"].

ובירושלים עצמה – לבית־המקדש, ועד לקודש הקדשים.

ובלשון הכתוב[104] "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה והוא יכוננה עליון", היינו, שהקב"ה בונה ומכונן את ציון (ירושלים) ומביא לשם את כל אחד ואחד מישראל, ש"יולד בה", מצד פנימיות נשמתו, "ציון" שבנשמה, יחידה שבנפש, הקשורה עם בחינת היחידה הכללית בישראל, נשמתו של משיח צדקנו, ודוגמתה במקום - קודש הקדשים.

ועוד והוא העיקר - שכל זה יהיה תיכף ומיד ממש, נשמות בגופים, באופן דתִּשְׁמַח וּתְשַׂמַּח, ובאופן ד"הקהל את העם, האנשים והנשים והטף"[105].

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה להכריז שיסיימו שתיית ארבע הכוסות בזריזות].

* * *

כ. מאמר דיבור־המתחיל "והניף ידו על הנהר" גו'.

* * *

[כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ניגון הכנה, ניגון אדמו"ר הזקן (בבא הרביעית – פעם אחת), "ניע זשוריצי כלאפצי". אחר־כך צוה להכריז אודות ה"כינוס־תורה".

לאחרי ברכת המזון, תפילת ערבית והבדלה - חילק כ"ק אדמו"ר שליט"א "כוס של ברכה".

טרם צאתו התחיל לנגן "כי בשמחה תצאו"].

104) תהלים פז, ה.

105) וילך לא, יב.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד ניסן, תשי"ג
ברוקלין.

התאחדות עולי צפון אפריקה בישראל תל אביב
ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מה נעם לי להוודע מהרבני עוסק בצרכי צבור באמונה איש רב פעלים ובעל מרץ לכבוד ה' ותורתו יראת ה' אוצרו מצליח גם בארץ ההיא בשנה ההיא זמן קשה ומקום קשה ויברכהו ה' מוה"ר יצחק שי' אלמליח, מפעולותיהם הטובות לטובת עולי מרוקו אשר בארצנו הקדושה תבנה ותכונן במהרה בימינו על ידי משיח צדקנו.

ולאות הוקרה לעבודתם הנעלית גם בתור עדוד וחיזוק אשר תחזקנה ידיהם לעזרת ישראל בגבורים, הנני מצרף בזה איזה סקריפ אשר נלקח מאחת הקופות של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע צי"ע נשיא ישראל הוא אדמו"ר יוסף יצחק, ובודאי יקויים בקופתו מאמר רז"ל (ב"ב טו, ע"ב) כל הנוטל פרוטה מאיוב מתברך.

ינעם לי לשמוע מכבודם מהצלחתם בפעולותיהם הטובות בטוב לבריות וטוב לשמים, אשר שכר מצוה זו גם בעלמא דידן איכא והשי"ת יצליחם.

בברכת הצלחה בעבודתם בקדש.

בס"ד. משיחות אחרון של פסח ה'תשמ"ח

תרגום מאידיש

...י. נוסף להעילוי של 'אחרון של פסח' ('סעודת משיח') בכל שנה - ניתוסף בזה בקביעות שנה זו ש'אחרון של פסח' חל בפרשת "שמיני". ובזה גופא - קוראים פרשת "שמיני" שמונה פעמים. וכמדובר פעם[89] הפתגם בזה מחסידי פולין: "שמיני" "שמונה" "שמנה". כלומר, ששנה שקוראים בה פרשת "שמיני" שמונה פעמים - תהיה שנה "שמנה".

ויש לבאר השייכות להנ"ל בנוגע 'סעודת משיח' ב'אחרון של פסח':

"שמיני" מרמז לכינור של ימות המשיח שהוא משמונה נימין[90]. ובלשון החסידות[91] (מיוסד על תשובת הרשב"א[92]): "שמיני" מרמז על האור שלמעלה מהתלבשות בעולם, בחינת האור שלמעלה מסדר השתלשלות, ששומר את ההיקף.

וכאשר קוראים אותה שמונה פעמים, ישנה ב"שמיני" גופא — השלימות של שמונה, על־דרך "נסי נסים", דילוג על גבי פתח, "ופסח" - דילוג.

וזה פועל שתהיה שנה "שמנה", גם מלשון שמן, שזה קאי על משיח, על שם משיחתו בשמן, כמו שכתוב[93] "מצאתי דוד עבדי בשמן קדשי משחתיו", ובספירות - ספירת החכמה[94], שלמעלה מסדר השתלשלות, על־דרך השמן שצף על גבי יין[95] (ועל גבי כל המשקין), וביחד עם זה - נמשך מזה בכל סדר השתלשלות (כמו שכתוב[96] "כולם בחכמה עשית"), כמו שמן שמפעפע בכל דבר[97], ועד גם (בכל) זמן (ומקום[98]) - "ביום השמיני".

שזהו ענינו של משיח, שיפעל שכל הבריאה כולה על כל פרטיה, תהיה חדורה ב"והיתה לה' המלוכה", "לתקן עולם במלכות שד־י"[99].

יא. בכל הנ"ל, במעלת "סעודת משיח" בשנה זו ביום השבת ובפרשת "שמיני" - ישנה הוספה וחידוש בשנה זו, שהיא 'שנת הקהל', ועוד וגם זה עיקר - שנת תִּשְׂמַח וּתְשַׂמַּח:

קביעות 'אחרון של פסח' בשבת ישנה בכל כמה שנים. מה־שאין־כן 'שנת הקהל' היא רק פעם אחת בשמיטה, בשבע שנים.

ויתירה מזו: שנת תשמ"ח היא רק פעם אחת באלף שנה!

ומזה יוכל כל אחד ואחד להעריך את גודל היוקר והחשיבות של 'סעודת משיח' ב'אחרון של פסח' בשנה שבאה רק פעם אחת באלף שנה! ושאז זה לא היה ב'שנת הקהל'.

יב. לימוד והוראה מהאמור לעיל:

איתא בספרים[100] שכל יהודי יש בתוכו ניצוץ של משיח. כמדובר כמה פעמים[101], הראיה לזה משני הפירושים בחז"ל על הפסוק "דרך כוכב מיעקב"[102] פירוש אחד - שזה קאי על משיח[103]. ופירוש שני, שזה קאי על יהודי סתם[104]. ועל־פי הידוע[105] ששני פירושים באותו פסוק יש ביניהם שייכות, מובן שכל יהודי קשור עם משיח, כיון שיש בו ניצוץ של משיח.

ועל־פי־זה מתורץ ומובן מה שכל אחד ואחד אומר ב"רבונו של עולם" לפני קריאת התורה ביום־טוב - "ויתקיים בנו מקרא שכתוב, ונחה עליו רוח ה' גו'", שפירוש "עליו" הוא משיח צדקנו!

---

89) ראה לקו"ש ח"ז ע' 297. שיחת אחש"פ וש"פ שמיני תשמ"ה.

90) ערכין יג, ב. וראה כלי יקר ר"פ שמיני. הובא ונת' בד"ה ויהי ביום השמיני תרע"ח. תש"ד. תש"ה. ועוד.

91) דרושים שבהערה הקודמת.

92) ח"א ס"ט.

93) תהלים פט, כא.

94) זח"ג לד, א. תו"א תצוה פא, סע"ג ואילך. שם בהוספות קי, ד ואילך. לקו"ת שלח מב, א. שה"ש ג, רע"ג. ועוד.

95) שבת ה, ב. וראה לקו"ת שה"ש שם.

96) תהלים קד, כד.

97) ראה חולין צז, רע"א. שו"ע יו"ד סק"ה ס"ה.

98) ראה שעהיוה"א פ"ז.

99) בתפילת ועל כן נקוה.

100) מאור עינים ס"פ פינחס. וראה גם סה"מ תרמ"ג ע' ע.

101) לקו"ש ח"ב ע' 599. ע' 692 בהערה. ובכ"מ.

102) בלק כד, יז.

103) ירושלמי תענית פ"ד ה"ח. רמב"ן עה"פ. ועוד.

104) ירושלמי מעשר שני פ"ד ה"ו.

105) ראה לקו"ש ח"ג ע' 782. ובכ"מ.

ובעבודת האדם - קאי "משיח" על 'יחידה שבנפש', הכח דמסירת־נפש.

ויש לומר, שמובן שהענין פועל בהדגשה יתירה על כל אחד ואחת - כשאוכלים 'סעודת משיח' ב'אחרון של פסח' (שאז מאיר גילוי הארת המשיח), וביום השבת, שנכנסים מיד ל"סעודתא דדוד מלכא משיחא", ובפרשת "שמיני", וב'שנת הקהל' ושנת 'תשמח'.

ומזה מובן ההוראה בנוגע לפועל - איך שכל אחד ואחד צריך לנצל גילוי 'הארת המשיח' שבו, בזמן הזה בכלל, ובפרט לגלות הכח דמסירת־נפש בכל כחות הנפש, להתעסק בעבודתו בימים האחרונים של הגלות בקיום התורה והמצוות, כולל גם - לתקן חלקו בעולם, כל עניני החול שלו. כולל גם (ובמיוחד) - כמדובר לאחרונה[106] - על־ידי־זה שמנצל את יום הולדתו להוספה בתורה ומצוות, שעל־ידי־זה ממשיך קדושה ביום חול וכו'.

וגם - להשפיע על יהודים בסביבתו בכל הנ"ל, כולל גם ובמיוחד בענינים שהזמן גרמא - ומהם, לוודא שכל ילד יהודי ילך בזמן הקיץ ל'מחנה קיץ' וכיוצא בזה, ששם יקבל חינוך הכשר ועל טהרת הקודש.

וגם להשפיע על אומות העולם בנוגע לשבע מצוות בני נח. ויש לומר, גם כהכנה ומעין ל"ויתקן העולם כולו לעבוד את ה'", "אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו'" שיהיה לעתיד־לבוא על־ידי משיח צדקנו.

וכל פעולות אלו בגילוי ניצוץ המשיח שבתוך כל אחד ואחד - ימהר ויזרז הגילוי בפועל של (יחידה הכללית) משיח צדקנו, ובקרוב ממש ממש.

106) שיחת כ"ה אדר. ש"פ ויקרא. ובארוכה – בהתוועדות זו.

אגרות קודש

ב"ה, י"ג ניסן, תשי"ג
ברוקלין.

הנהלת אגודת חב"ד באה"ק ת"ו
ד' עליהם יחיו

שלום וברכה!

מפני הסדר מאשר הנני עוה"פ קבלת מכתביהם מו' תשרי, כ"ה חשון, י"ז כסלו ו' שבט וכ"ה אדר.

ב) בנוגע לשאלתם במפעלות בשטח טהרת המשפחה, הנה א) יקחו על הוצאתם תשלום תקון מקוה אחת של מרכז טהרת המשפחה המתנהלת ע"י הרב הלפרין, ומובן שצריכה להיות באופן שתתאים לתקנות כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע, ויתדברו בזה עם המרכז הנ"ל שיהי' התקון על שמו אבל בידם לפרסם שזהו על הוצאות אגו"ח, כי כן הי' המדובר עם הרב ברזל שי' שהציע לפני את כל ענין זה.

ג) נוסף ע"ז ישנה מקוה שאודותה כתב אלי הרה"ח דאברוסקין שי' מחיפה וכותב שפונה אלי בהצעתם, והתקון דורש סכום של ק"ן לא"י לפ"ע, וא"כ לדעתי גם זה נכון.

וע"פ הנ"ל שיהי' כדרישת תקנת כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע.

ד) כנראה שהמבקרים פסקו את פעולתם, ואיני יודע ממי היא המניעה, וכותב הנני להמבקרים ביחוד ולהמוסדות ביחוד, שכוונתי בזה שיבקרו בפועל ולא לבד בהכתרתם בשם זה בלבד, ובמילא הצעתי בביקורם בתקפה כאז כן היום ות"ח בעד הביאור בזה.

בברכה לחג הפסח כשר ושמח המחכה לבשו"ט.

לסיבה לא הספיק הזמן קודם החג שיחתום כ"ק אדמו"ר שליט"א את המכתב, ומפני קדושת המועד, הנני חותם בשמו.

המזכיר
א. קווינט

בס"ד. משיחת אחרון של פסח ה'תשמ"ח

- ע"ד ההנהגה ביום הולדת -

א. מהענינים העיקריים דחג הפסח - הולדת עם ישראל[1], כלשון הכתוב[2] "לקחת לו גוי מקרב גוי", כמבואר בארוכה ובפרטיות בנבואת יחזקאל: "ומולדתיך ביום הולדת אותך"[3], "כשבחרתי בך במצרים . . דימה הדבר ללידה (ובהמשך לזה) הזכיר כאן תיקוני הולד"[4], וממשיך בכתוב[5] "ואעבור עליו ואראך מתבוססת בדמיך גו' רבבה כצמח השדה נתתיך גו'", כפי שאומרים בנוסח ה"הגדה" בליל הפסח מידי שנה בשנה.

ועפ"ז יש לומר, שענינו ד'אחרון של פסח' - יום השמיני ללידת עם ישראל - הוא ע"ד ובדוגמת ברית מילה ביום השמיני ללידה, שאז נעשה "תחילת כניסת נפש זו הקדושה"[6], ודוגמתו בנוגע ללידת כלל ישראל - "ואבוא בברית אותך . . ותהיי לי"[7].

ויש לקשר זה עם הידוע ש'אחרון של פסח' קשור עם הגאולה העתידה (כמשנת"ל בארוכה[8]) - כי ענין המילה כולל גם "ומלתם את ערלת לבבכם"[9], ולא רק הסרת הערלה הגסה (שנעשה ע"י עבודת האדם בזמן הזה, "ומלתם . . אתם בעצמכם", אלא גם הסרת הקליפה הדקה (פריעה), ש"זהו דבר הקשה על האדם, וע"ז נאמר בביאת המשיח ומל[10] ה' אלקיך את לבבך" (כמבואר באגה"ק[11]), ועד לתכלית השלימות - "והסירותי את לב האבן מבשרכם ונתתי לכם לב בשר"[12].

ב. וע"פ הידוע שהמציאות דכללות ישראל משתקפת גם במציאותו של כל איש פרטי מישראל[13] - מובן, שיש קשר ושייכות בין "יום הולדת אותך" דכללות ישראל (בחג הפסח) ליום הולדת כל איש פרטי מישראל.

ולכן, בעמדנו בסיום וחותם דחג הפסח, "יום הולדת" עם ישראל — יש לעורר עוה"פ[14] אודות סדר ההנהגה ביום הולדת דכאו"א מישראל, אנשים נשים וטף, לנצל את יום ההולדת לחיזוק והוספה בכל עניני יהדות, תורה ומצוותי', החל מג' הקוין־עמודים, תורה תפילה וצדקה[15], להוסיף בהם ביום ההולדת עצמו, ולקבל החלטות טובות להמשיך ולהוסיף עוד יותר במשך השנה כולה.

ועוד וג"ז עיקר - לערוך התוועדות של שמחה (של מצוה) ביום ההולדת (עם בני ביתו, חבריו וידידיו כו'), שעי"ז יתוסף יותר בקבלת החלטות טובות וקיומן במעשה בפועל, הן מצד התוועדות כמה מישראל, כידוע[16] ש"ההסכם אשר עושים שנים או רבים, יש לזה חיזוק הרבה יותר מההסכם שעושה בפ"ע", והן מצד השמחה שמוסיפה זירוז מרץ וחיות (עד לאופן דפריצת גדר[17]) בכל הענינים.

ג. ויש להוסיף עוד ענין עיקרי בזה — שב'יום הולדת' יש מקום לענין של שמחה, שבח והודי' להשי"ת, על הלידה:

לידה - הו"ע של שמחה, לכל לראש - שמחת ההורים שנולד להם בן או בת, ועד שיש חיוב על

---

1) ראה תו"א ר"פ וארא. תו"ח שם צו, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ מצות ק"פ פ"ב (דרמ"צ עז, סע"ב ואילך). מכתב ר"ח ניסן שנה־זו ועוד.

2) ואתחנן ד, לד.

3) טז, ד.

4) פירש"י עה"פ.

5) שם, ו.

6) שו"ע אדה"ז או"ח (מהדו"ב) סוס"ד.

7) יחזקאל שם, ח. — ואף שענין זה קאי על הברית בהר סיני (כמבואר במפרשי הכתוב), י"ל שהכנה ומעין זה נעשה כבר באחרון של פסח, שבו נשלם השבוע הראשון דספירת העומר, הכנה למ"ת.

8) בשיחות דלעיל ס"א. וש"נ.

9) עקב יו"ד, טז.

10) נצבים ל, ו.

11) ס"ד (קה, ב).

12) יחזקאל לו, כו. ועד"ז שם יא, יט.

13) להעיר גם מהמאמר הידוע (כש"ט הוספות סקט"ז. וש"נ) העצם כשאתה תופס בחלקו אתה תופס בכולו, והרי כאו"א מישראל הוא חלק מהמציאות דכללות ישראל, "קומה אחת שלימה" (לקו"ת ר"פ נצבים), ו"חלק אלקה ממעל ממש" (תניא רפ"ב), ולכן משתקף בו העצם כולו — "ישראל וקוב"ה כולא חד" (ראה זח"ג עג, א).

14) ראה גם שיחת כ"ה אדר.

15) ראה אבות פ"א מ"ב.

16) קונטרס החלצו פ"י (סה"מ תרנ"ט ע' סא).

17) ראה המשך שמח תשמח תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ס"ע רכג ואילך).

האב והאם לברך על שמחה זו[18], וגם שמחה אצל כלל ישראל, שניתוסף עוד יהודי לכלל ישראל[19].

ופשיטא, שזהו"ע של שמחה לנולד עצמו - לא רק שמחה על דבר פרטי (כ"כל שמחת לבב הבאה לאדם מטובת עולם הזה (ש)חייב לברך עלי'"[20]), כי־אם שמחה על עצם מציאותו.

ולהעיר, שיש מקום לסברא וקס"ד שמכיון שביציאתו לאויר העולם אין בו דעת להרגיש השמחה, ועאכו"כ להודות ולברך עלי', היו צריכים לקבוע חיוב של שבח והודי' על שמחת הלידה (לא רק על אביו ואמו, אלא גם) על האדם עצמו[21] - ביום הולדתו הי"ד[22], לאחרי שנשלמו י"ג שנה, ונתחייב במצוות[23].

ועד"ז ביום ההולדת בכל שנה ושנה[24] - שמצד הזכרון על ענין הלידה, יש מקום לחיוב שבח והודי' להשי"ת[25].

ויש להביא דוגמא לדבר בהלכה - "יחיד שנעשה לו נס באיזה מקום . . חייב הוא עצמו, כשרואה אותו מקום לאחר שלושים יום, לברך ברוך . . שעשה לי נס במקום הזה . . ואם חוזר ורואה מקום זה לאחר ל' יום מראי' הראשונה חוזר ומברך, וכן לעולם"[26], ודוגמתו בזמן[27] - כאשר מגיע אותו זמן שבו נולד, זמן שמזכיר המאורע דהלידה (כמו שהמקום מזכיר המאורע שאירע במקום זה) - יום ההולדת.

ובכל אופן, גם את"ל שאין חיוב אמירת ברכה כו', פשוט, שאין זה שולל ח"ו, נתינת שבח והודי' להשי"ת, ומתוך שמחה, בבוא יום הולדתו בכל שנה ושנה, כשזוכר ומתבונן בחסדי ה' עמו ביחס לכללות מציאותו[28], החל מעצם לידתו[29].

ולהעיר, שמצינו במדרש[30] ש"רוב בני אדם מחבבים יום שהוא תשלום שנתן, שהוא כנגד אותו היום שנולד, ושמחין בו ועושים בו משתה"[31].

ד. ויש להוסיף, שביום ההולדת בכל שנה ושנה (לא רק נזכרים על המאורע דהלידה, אלא יתירה מזה - שבו ביום) חוזר ונשנה[32] (מעין ודוגמת) ענין הלידה[33]. והמקור לזה — בדברי הירושלמי:

---

18) ברכות נט, ב. טושו"ע או"ח ר"ס רכג. סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פי"ב הי"ב.

19) ובפרט שעי"ז מקרבים את הגאולה — כמארז"ל (יבמות סב, סע"א. וש"נ) "אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף", "אוצר יש ושמו גוף, ומבראשית נוצרו כל הנשמות העתידות להולד ונתנם לשם" (פירש"י ע"ז ה, רע"א).

20) סדר ברכת הנהנין לאדה"ז רפי"ב.

21) ע"ד ובדוגמת חיוב שבח והודי' על החזרת הנשמה בגוף בכל יום ויום — "מודה אני כו' שהחזרת בי נשמתי כו'", ובשם ומלכות — "אלקי נשמה שנתת בי כו' המחזיר נשמות לפגרים מתים".

22) ובנוגע לבת — ביום הולדתה הי"ג, לאחרי שנשלמו י"ב שנה, ונתחייבה במצוות.

23) ואולי לפנ"ז, כשנעשה בן י"ב שנה (ובנוגע לבת — י"א שנה), שאם יודע לשם מי נדר מחויב בנדרים (נדה מה, ריש ע"ב — במשנה. רמב"ם הל' נדרים רפי"א), או אפילו בשנים שלפנ"ז, בהגיעו לכלל הבנה וחינוך*, שתלוי "בכל תינוק לפי חריפותו וידיעתו בכל דבר לפי ענינו" (שו"ע אדה"ז או"ח סשמ"ג ס"ג).

24) להעיר ממארז"ל (שמו"ר פט"ו, ט־ ע"פ גירסת המהרז"ו) עה"פ החודש הזה לכם ראש חדשים, משל למלך שהי' עושה בכל שנה יום שמחה ללידת בנו כו', דעפ"ז י"ל, שהיו"ט דפסח בכל שנה ושנה הוא ע"ד יום שמחה דלידת עם ישראל.

25) וי"ל שגם אצל ההורים צ"ל ענין של שמחה, שבח והודי' כו', ביום ההולדת בכל שנה ושנה (נוסף על השמחה דהלידה בפעם ראשונה, שמחה מברכים עלי' — למנהג הנ"ל בפנים), וראה לקמן הערה 31.

*) אבל יש להעיר מהדין דברכת הגומל ש"קטן אין צריך להודות אפילו הגיע לחינוך מצוה" (סדר ברכת הנהנין לאדה"ז פי"ג ה"ג).

26) סדר ברכת הנהנין לאדה"ז רפי"ג (מברכות נד, א). — ולא עוד אלא ש"כל יוצאי ירכו של אותו אדם שנעשה לו נס באותו מקום . . חייבים הם ובניהם עד סוף כל הדורות לברך כשרואים המקום" (שם).

27) להעיר גם מברכת הניסים (בחנוכה ופורים) - "שעשה נסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה".

28) ע"ד מארז"ל "על כל נשימה ונשימה שאדם נושם צריך לקלס לבורא, מ"ט כל הנשמה תהלל י־ה" (ב"ר פי"ד, ט).

29) להעיר, שענין הלידה הוא מהענינים ש"בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח" (תענית בתחילתה).

30) מדרש שכל טוב עה"פ וישב מ, כ.

31) ראה גם שו"ת גנזי יוסף ס"ד: יודע אני מאנשי מעשה שבכל שנה כשמגיע יום הולדתם, מהדרין לברך שהחיינו על פרי או בגד חדש, ובעל ישרי לב נהג לעשות סעודה לת"ח בכל שנה ביום הולדתו. וכן כתב בבן איש חי (חלק ההלכות — שנה א' פ' ראה סי"ז): יש נוהגים לעשות בכל שנה את יום הלידה ליום־טוב, וסימן יפה הוא, וכן נוהגים בביתנו. — ונהרא נהרא ופשטי'.

32) להעיר גם ממ"ש (אסתר ט, כח) "הימים האלה נזכרים ונעשים" — שהזכרון ("נזכרים") הוא באופן שהדבר חוזר ונשנה ונעשה ("נעשה") מחדש, כבפעם הראשונה (רמ"ז בס' תיקון שובבים. הובא ונת' בס' לב דוד (להחיד"א) פכ"ט). וידועה הראי' מדברי המשנה (גיטין פ"ג מ"ח) "בשלשה פרקים בודקין את היין . . בהוצאת סמדר", וטעם הדבר — "כי בזמן התחלת גידול הענבים, רגיל להיות נעשה שינוי גם ביין שבחביות, והיינו דבזמן הזה אשר הבורא קבע זמן התחלת גידול הענבים בפעם הראשונה, הנה בזמן הזה בכל שנה ושנה נמשך השפעת פרי הגפן ממקורו, לכן אז יפול שינויים אפילו ביין דאשתקד" (סה"מ תש"ד ע' 13. ועוד).

33) וע"ד יום הולדתו של אדה"ר — בראש השנה, שנשמתו מתחדשת בכל ר"ה (לקו"ת נצבים מז, א. שה"ש נ, ב), ועד"ז

בענין מלחמת עמלק ("והי' כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וגו'"[34]) - איתא בירושלמי[35]: "מה הי' עושה (עמלק), הי' מעמיד (למלחמה עם ישראל) בני אדם ביום גינוסיא שלו (שהי' אותו היום יום לידתו), לומר, לא במהרה אדם נופל ביום גינוסיא שלו (ביום מולדתו, שאז המזל השולט ביום ההוא עוזר לו), מה עשה משה: עירבב את המזלות (שלא ישלוט ביום ההוא המזל שנולד בו ויפול), הה"ד[36] שמש ירח עמד זבולה".

וההסברה בזה - ע"פ האמור, שביום ההולדת חוזר ונשנה ענין הלידה, חידוש המשכת החיות כו', ולכן כשם שבלידתו קיבל חיותו ע"י המזל שנולד בו, הרי גם ביום הולדתו בכל שנה ושנה חוזר ונשנה המשכת חיותו ממזל זה, ובאופן שמזל זה (שנולד בו) עוזר לו, עד לעזר באופן של התגברות, כלשון הכתוב[34] "וגבר", מזלו גובר.

ולהעיר, שהמדובר כאן אודות התגברות ה"מזל" ביום ההולדת מידי שנה בשנה, הוא - לא בנוגע לי"ב המזלות די"ב חדשים, טלה שור וכו' (שהרי, המזל מי"ב המזלות שנולד בו, אינו משמש ביום ההולדת בכל שנה ושנה, כפשוט[37]), כי־אם בנוגע לז' המזלות הקשורים עם ז' כוכבי לכת (חנכ"ל שצ"ם) המשמשין כל אחד בשעה שלו, כדאיתא במסכת שבת[38] "מזל שעה[39] גורם, האי מאן דבחמה וכו'"[40], שז' מזלות אלו משמשים כל כ"ד שעות המעת־לעת, היינו, שבכל יום ויום משמשים כל שבעת המזלות (כל מזל בשעה אחת) ג' פעמים (ויותר[41]), אלא שביום ההולדת של האדם, המזל שנולד בו (מזל שעה, שמשמש (לפחות) ג"פ במשך היום, בכל יום[42]) הוא באופן של שליטה והתגברות (ביחס להאדם שנולד ביום זה) גם על שאר המזלות המשמשים ביום זה[43] לעזור לו כו'[44].

ועפ"ז, ענין השמחה ונתינת שבח והודי' כו' ביום ההולדת דכאו"א מישראל, הוא - לא רק ביחס למאורע דהלידה בפעם הראשונה (שנזכר ביום זה), אלא גם ביחס לענין הלידה כפי שנעשה ביום זה ממש, שחוזר ונשנה המשכת חיותו ע"י מזל זה[45] (ובאופן שהמזל שנולד בו עוזר לו, עד

בנוגע ליום הולדתו של כל אדם פרטי (שהוא כמו אדה"ר – ראה סנהדרין לז, א).

34) בשלח יז, יא.

35) ר"ה פ"ג ה"ח, ובקרבן העדה.

36) חבקוק ג, יא.

37) וכדי לדעת הזמן המדוייק שחוזר ומשמש המזל שנולד בו – צ"ל חכם גדול בחכמת התכונה.

38) קנו, א.

39) להעיר, שבהתחלת הסוגיא מובן גם הענין ד"מזל יום", האי מאן דבחד שבתא וכו'" (הנולד באחד בשבת), אבל אין זה שייך ליום ההולדת בכל שנה ושנה, שאינו חל באותו יום בשבוע שבו נולד. ועפ"ז י"ל, שכאשר יום ההולדת חל באותו יום בשבוע שבו נולד, אזי ישנו גם העזר ד"מזל יום".

40) ופשוט, שאין זה רק בנוגע לתכונות המיוחדות שנזכרו בסוגיא, אלא שכללות החיות שנמשך לאדם קשור עם (ונמשך ע"י) מזל השעה שבה נולד (ואדרבה – זוהי הסיבה לכך שיש לו גם התכונות המיוחדות השייכות למזל זה).

41) שהרי, גם לאחרי שימוש כל שבעת המזלות ג"פ (במשך כ"א שעות), נשארו עוד ג' שעות שבהם חוזרים ומשמשים ג' מזלות פעם רביעית (וביום שלאח"ז – ג' מזלות אחרים, וכן הלאה).

42) שלכן, ה"ז שייך ונוגע לפעולות כל אדם, גם מי שאינו חכם בתכונה כלל, וגם כשאינו יודע השעה המדוייקת (והמזל המשמש בה) שנולד בה – בידעו שהמזל שנולד בו (איזה שיהי') משמש ביום זה (לכה"פ) ג"פ.

43) וי"ל, שמכיון שגם השפעת י"ב המזלות קשורה ושייכת לז' (המזלות ד)כוכבי לכת – פועל ה"מזל שעה" (שנולד בה) גם על המזל מי"ב המזלות (שנולד בו), שגם הוא (מזל טלה וכיו"ב) יפעל בהתגברות יתירה (ביחס לאדם זה), אע"פ שמצ"ע אינו משמש ביום ההולדת ממש (אלא בימים שלפניו או שלאחריו).

44) ופעולת משה ש"עירבב את המזלות" (אף שעדיין שימשו כל שבעת המזלות, כולל גם מזלם של העמלקים שנולדו בשעות אלו) – "שלא ישלוט ביום ההוא* המזל שנולד בו", מכיון שהשפעתה (קצתה) מעורבבת, או שבטלה במיעוט, וכיו"ב.

45) שהרי כללות הסוגיא בענין "מזל שעה" קאי (גם – ואדרבה – בעיקר) בנוגע לישראל, וכדאיתא שם: "אמר רבה, אנא במאדים כו'", והובא גם לדינא (לא רק בחלק האגדה והדרוש שבתורה) – שלא לעשות קידוש בליל שבת בזמן שליטת מזל מאדים (שו"ע אדה"ז או"ח סרע"א ס"ג).

והפלוגתא (בהמשך הסוגיא) אם "יש מזל לישראל" היא (לא רק בנוגע לעצם העובדה דהשפעת המזל על ישראל, אלא) בנוגע לאפשרות לשנות השפעת המזל ע"י הזכות דתפילה וצדקה (פירש"י ותוס' שם), אבל בענינים טובים – בוודאי ישנה השפעת המזל גם (ובעיקר) לישראל**.

ויתירה מזה: בישראל ניתוסף גם ה"מזל" דמקור הנשמה ושרשה, בבחי' "אין" (שאינו מושג) שהוא המזל דישראל (ראה לקו"ת ר"פ האזינו. ועוד).

---

*) וביום ההוא עצמו – **בשעות** המלחמה דעמלקי פרטי זה, ורק במקום מסויים – (חזקל מ)רפידים.

) ולהעיר מהמשך הסוגיא בנוגע למזלו של אברהם "צדק" – שפעל פעולתו בענינים **טובים, "מאן דבצדק, יהא גבר צדקן במצוות, וכתיב באברהם כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו וגו' ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט" (חדא"ג מהרש"א לשבת שם, ב) אלא שבנוגע ללידת בנים הי' צורך **לשנות** המזל, "צא מאצטגנינות שלך שאין מזל לישראל, מאי דעתיך דקאי צדק (שהוא מזל שלך) במערב, מהדרנא ומוקימנא לי' במזרח כו'" (שבת שם).

לעזר באופן של התגברות - "וגבר ישראל"), המשכת חיות חדש על כל השנה כולה[46].

ה. לכאורה, יש מקום לשאלה על השמחה שביום ההולדת:

תכלית ומטרת לידת האדם, היא - כלשון חז"ל[47] "אני נבראתי לשמש את קוני", היינו, שיחנכוהו לתורה ומצוות, עד שיהי' בן י"ג שנה ויום אחד, שאז יקיים תורה ומצוות בתור "מְצוּוֶה ועושה"[48], במשך כל ימי חייו.

ומכיון שאין אדם יודע מה יהי' בסופו, ואמרו חז"ל[49] "אל תאמין בעצמך כו'" - מה מקום לשמחה על הולדתו, כשאינו יודע אם ישלים תכלית ומטרת בריאתו, לשמש את קונו?!

וכדרשת חז"ל[50] על הפסוק[51] "טוב . . יום המות מיום הוולדו", "נולד אדם הכל שמחין, מת הכל בוכין, ואינו כן, אלא נולד אדם ואין שמחין לו, שאין יודעין באיזה פרק ומעשים יעמוד, אם צדיק אם רשע אם טוב ואם רע, ומה הם צריכין לשמוח, שנפטר בשם טוב ויצא מן העולם בשלום".

ולא עוד, אלא ש"נימנו וגמרו, נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא"[52], כי "בתחילת לידתו (ש)אין ידוע מה יהא בסופו"[53], ורק "כשהוא צדיק, אשריו ואשרי הדור שהוא בתוכו"[54].

ועפ"ז יומתק שהעילוי דיום הולדת, שמחה וכיו"ב, נזכר במדרשי חז"ל רק אצל צדיקים[55], ולאחרי שנתברר שהיו צדיקים[56], ולא מיד בעת הלידה[57].

ו. אמנם, כד דייקת שפיר - אין לומר שטעם הנ"ל שולל ענין של שמחה ביום הולדת, כי: איתא בזהר[58] שביום ה'בר מצוה' של רבי אלעזר, עשה רשב"י שמחה גדולה, כמו ביום החופה, ולכאורה, ע"פ סברא הנ"ל שאין לשמוח ביום ההולדת מכיון שלא ידוע מה יהא בסופו - בודאי שאין לשמוח גם (ובמכ"ש וק"ו) ביום ה'בר מצוה', שאז מתחייב בכל המצוות, וגם נעשה בר עונשין[59]?!

ואין לומר שהשמחה ד'בר מצוה' הו"ע השייך רק לרשב"י, שמכיון שאמר "ראיתי בני עלי' והן מועטין כו' אם שנים הם אני ואלעזר בני"[60], היינו, שהי' ברור אצלו, באופן של ראי' ("ראיתי כו'"), גודל צדקתו של ר"א בנו, עד כדי כך, שאם שנים הם, בוודאי שר"א בנו אחד מהם, מסתבר לומר שגם ביום ה'בר מצוה' ראה כבר שר"א בנו יהי' צדיק[61] - שהרי ענין זה הובא במג"א[62] בנוגע לכאו"א מישראל[63], ש"מצוה על האדם לעשות

---

46) כמו "ראש השנה" (ראה לעיל הערה 33) שבו נמשך החיות לכל השנה כולה (לקו"ת נצבים מז, א־ב. עט"ר בתחילתו. ובכ"מ), ובאופן של עילוי והוספה משנה לשנה – "בכל שנה ושנה . . נמשך אור חדש . . עליון יותר שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה" (אגה"ק סי"ד").

47) משנה ובריתא סוף מס' קידושין.

48) קידושין לא, סע"א. וש"נ. וראה רמב"ם הל' ת"ת ספ"א.

49) אבות פ"ב מ"ד.

50) קה"ר עה"פ (פ"ז, א (ד)). תנחומא ושמו"ר ר"פ ויקהל. ועוד.

51) קהלת ז, א.

52) עירובין יג, ב.

53) תוד"ה שאלמלא – ע"ז ה, רע"א.

54) תוס' - עירובין וע"ז שם.

55) ולדוגמא: לידת האבות – ר"ה יא, א. לידת יצחק (בהדגשה מיוחדת) – שמו"ר טו, יא. תנחומא בא ט. ובקשר לענין של שמחה – תנחומא ס"פ פקודי. ועוד.

56) ולכן גם הענין ד"יומא טבא לרבנן" ד"בר שיתין" ש"נפקי לי מכרת" נתפרש בגמרא (מו"ק כח, א) רק אצל רב יוסף – שהיו לו סיבות מיוחדות לשמחה (הן בנוגע לשנים שעברו, והן בנוגע לשנים הבאות), כמשנ"ת בארוכה בלקו"ש ח"ה ע' 132 ואילך.

57) ושאני משה רבינו, ש"ביום הוולדו . . שמחו שמחה גדולה" (תוד"ה אמר כמשה – נזיר יד, א) – מכיון ש"בשעה שנולד נתמלא הבית כולו אור" (סוטה יב, א). וראה לקו"ש חכ"ו בתחילתו.

58) ראה זו"ח בראשית יו"ד, סע"ג. טו, ד.

59) וי"ל דוגמא לדבר – שאין מברכים שהחיינו במצות מילה משום צערא דינוקא (אבודרהם ברכות שער ג. הגהות מיימוניות הל' מילה פ"ג ה"ג).

60) סוכה מה, ב.

61) ואין זה סתירה לבחירתו החפשית של ר"א – כי מובן בפשטות שידיעת איזה דבר אינה סיבה לדבר, אלא להיפך, הידיעה מסובבת מהדבר, וכמו"כ בידיעת העתידות – ובנדו"ד, ידיעת וראיית רשב"י שר"א בנו יהי' צדיק כו' – שבחירתו של ר"א היא הסיבה לידיעה וראי' של רשב"י.

ומ"ש הרמב"ם (הל' תשובה ספ"ה) ש"תשובת שאלה זו (דידיעה ובחירה) ארוכה מארץ מדה כו'", ו"אין בנו כח לידע היאך ידע הקב"ה כו'" – כי ידיעת הקב"ה אינה מחמת הדבר שיודע, כי־אם שיודע מצד עצמו, ולכן יש מקום לשאלה שידיעתו ית' תשפיע על האדם. משא"כ ידיעת האדם, גם ידיעת העתידות – שהיא מסובבת מהדבר. וראה בארוכה לקו"ש ח"ז ע' 365. הדרן על הרמב"ם תשמ"ו הערה 14. וש"נ.

62) או"ח סרכ"ה.

63) ועפ"ז י"ל שהחידוש בסיפור הזוהר אודות הנהגת רשב"י, הוא רק בנוגע לפרטי הדברים בנוגע להילולא זו ("סעודתא רבה . . חפה כל ביתא במאני דיקר . . והוה קא בדח טובא . . בדיחותא שלימתא . . אסחר אשא בביתא . . חמו קיטורא דהוה סליק

סעודה ביום שנעשה בו בר־מצוה כיום שנכנס לחופה"[64].

ועכצ"ל, שהשמחה ביום ה'בר מצוה' היא - על יסוד הכלל בהלכה שכל ישראל בחזקת כשרות[65], היינו, שבוודאי יקיים כל דיני התורה ומצוותי' [ובלשון הרמב"ם[66] "מאחר שהוא מישראל.. רוצה לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות", עד לדרגת ה"בינוני"[67], ש"לא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם"[68], אשר "מדת הבינוני היא מדת כל אדם ואחרי' כל אדם ימשוך"[69]], ולכן שמח ביום שזכה[70] לחיוב במצוות[71].

מבתיא כו'"), אבל כללות ענין של שמחה ביום הבר־מצוה, הי' דבר הרגיל אצל כולם.

64) ראה גם מהרש"ל (ביש"ש לב"ק פ"ד סל"ז – הובא במחצה"ש או"ח שם) שמביא ראי' לזה מדברי הגמרא (ב"ק פז, א. קידושין לא, סע"א) "השתא דשמענא . . גדול המְצַוֶּה ועושה . . עבדינא יומא טבא לרבנן", ואם על הבשורה ד"גדול המְצַוֶּה ועושה" רצה לעשות יו"ט – על בוא העת וזמן ד"מְצַוֶּה ועושה" עאכו"כ שראוי לעשות יו"ט.

65) רמב"ם הל' קידוה"ח פ"ב ה"ב (וראה נו"כ שם). השגות הראב"ד הל' גירושין פ"י הי"ט. ובכ"מ.

66) הל' גירושין ספ"ב.

67) ראה תניא פי"ב.

68) ע"ד לשון הרמב"ם (הל' תשובה פ"ב ה"ב) "ומהי התשובה . . ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם", היינו, שמעמדו ומצבו בהוה הוא באופן "שלא ישוב לזה החטא לעולם".

69) תניא רפי"ד.

70) כמארז"ל רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות" (מכות כג, ריש ע"ב – במשנה).

71) והטעם שאין מברכים שהחיינו על שמחה זו*, הוא (לא מפני שיש ספק שמא לא יקיים המצוות ח"ו, אלא) מפני שברכת שהחיינו אינה אלא על שמחת הלב בדבר שישנו בפועל ובגלוי בהוה, ולא על דבר שיהי' בעתיד**, כבנדו"ד, קיום התומ"צ במשך כל השנה ובמשך כל ימי חייו.

ולהעיר, שגם לדעת החת"ס (בשו"ת או"ח סנ"ה) ש"הנכנס לחיוב מצוות" צריך לברך שהחיינו, "וע"כ יברך כל בר מצוה בתחלת הנחת תפילין על כל מצוות שעתיד לעשות כל ימיו"*** - הרי, מדגיש שברכה זו צ"ל "בתחלת הנחת תפילין", היינו, מצוה שמקיימה בפועל ממש תיכף ומיד (אלא שמכוין גם על כל מצוות שעתיד לעשות כל ימיו).

*) אף שמקילים בה (גם במקום של ספק כו'), מכיון שאינה דומה לשאר ברכות, להיותה על שמחות לבו של אדם (ראה אנציק' תלמודית ערך ברכות (ע' דש). וש"נ).

) להעיר גם מהשייכות לאחרון של פסח – שהרי, מהטעמים (בפנימיות הענינים) שאין מברכים שהחיינו בימים האחרונים דפסח הוא, מכיון שהשמחה דימים האחרונים דפסח קשורה ושייכת להגאולה **העתידה, ועל שמחה שתהי' בעתיד אין מברכים (ראה לקו"ש ח"ב ע' 545. ועוד).

***) לאחרי אריכות השקו"ט ע"ד ההיתר והקולא בברכת שהחיינו במקום שנהגו (בענין דוגמתו), ומסיים, "והיכי דלא נהיג לא נהיג כו'".

ומזה מובן גם בנוגע לשמחה ביום ההולדת[72] - היום שבו ירדה נשמתו לעולם כדי שיוכל לשמש את קונו ע"י קיום התומ"צ, ומצד חזקת כשרות בוודאי יתנהג כן בפועל ממש, ובפרט כשהשמחה היא ביחד עם הוספה בתומ"צ וקבלת החלטות טובות כו', היינו, שה'חזקת כשרות' באה לידי פועל ממש בשמחה שביום ההולדת גופא.

ז. ע"פ האמור לעיל, ניתוסף עוד טעם לעריכת התוועדות של שמחה ביום הולדת דכאו"א מישראל, אנשים נשים וטף - שמחה שיש בה שבח והודי' להשי"ת על עצם לידתו וכללות מציאותו.

ויש להוסיף עוד ענין בנוגע לאנשים ונשים לאחרי בר־מצוה ובת־מצוה - שהשמחה ביום הולדת היא לא רק על עצם הלידה, אלא גם על שביום זה זכה להיות מְצַוֶּה ועושה[73], אשר גם ענין זה חוזר ונשנה בכל שנה ושנה, "הימים האלה נזכרים ונעשים[74].

בסגנון אחר: השמחה ביום הולדת היא (א) על הולדת גשמית – יום הלידה, (ב) ועל הולדת רוחנית – יום ה'בר מצוה'[75], "גמר ועיקר כניסת נפש הקדושה באדם . . בי"ג שנה ויום א' לזכר, וי"ב לנקבה, שלכן נתחייבו אז במצוות מן התורה".

ובפרט כשעריכת התוועדות של שמחה ביום ההולדת קשורה עם שמחה של תורה ושמחה של מצוה, ע"י ההוספה בתורה תפילה וצדקה, וקבלת החלטות טובות כו' (כנ"ל ס"ב) - שמנצלים את יום ההולדת (שמזלו גובר[76]) להוסיף בתכלית ומטרת בריאתו, לשמש את קונו.

ח. ויה"ר שההצעה האמורה - לחגוג את יום ההולדת דכאו"א מישראל ע"י הוספה בעניני

72) ומשארז"ל "נוח לו לאדם שלא נברא כו'" (כנ"ל ס"ה) – מבאר רבינו הזקן (לקו"ת ראה כט, א) ש"לא אמרו ח"ו טוב לו שלא נברא, דזה א"א לומר שהרי הירידה . . היא בשביל עליה גדולה ונפלאה לאין קץ . . וע"כ אמרו שנוח וקל הי' לו שלא נברא . . משיכנס בתוך המלחמה עצומה כו'".

73) ראה לעיל הערה 64.

74) ראה לעיל הערה 32.

75) להעיר מזה"ב צח, רע"א: "כד מטה דוד לתליסר שנין, וזכה בההוא יומא דעאל לארביסר, כדין כתיב (תהלים ב, ז) ה' אמר אלי, בני אתה אני היום ילדתיך", ושם קא, א: "כד סליק אינש (לא רק דוד אלא כל אדם) לי"ג שנין, מה כתיב: ה' אמר אלי, בני אתה אני היום ילדתיך", היינו שביום הבר־מצוה נולד ממש.

76) כולל – עזר מיוחד שעניני העבודה דתומ"צ יהיה באופן של התגברות.

תומ"צ מתוך התוועדות של שמחה - תתקבל אצל כל בנ"י, אשר גם אם עד עתה לא הי' הדבר נהוג ומפורסם כו', הרי זה כבכו"כ עניני תומ"צ שנתגלו בזמנים מיוחדים, ובפרט ענינים שמדברי סופרים ומנהגי ישראל כו' שנתגלו ע"י תלמיד ותיק וכו', וריבוי "עשרה מישראל" שכבר נוהגים כן כו"כ שנים בפועל — בוודאי עדיף מתלמיד ותיק אחד, ובנדו"ד ועיקר - שכבר נתקבל ע"י כו"כ מישראל ומספרם הולך וגדל, ובפרט בימינו אלו, אשר מכיון ש"החושך יכסה ארץ גו'"[77], חושך כפול ומכופל דעקבות משיחא[78], יש להוסיף ולהרבות יותר באור, ע"י הוספה בעניני טוב וקדושה, כולל גם - עניני הרשות, כ"יום הולדת", לנצלו באופן ד"בכל דרכיך (דרכים שלך) דעהו"[79], שעל־ידו יתוסף עוד יותר בתומ"צ[80], כפי שכבר ניסו וראו את התוצאה בפועל ממש.

77) ישעי' ס, ב.

78) להעיר, שבעקבות משיחא, דור האחרון של הגלות, ניתוסף בשמחה דיום הולדת — כי מלבד ה'חזקת כשרות' דכאו"א מישראל (שימלא תכלית בריאתו), ישנה גם הבטחתו של הקב"ה ש"לא ידח ממנו נדח" (ש"ב יד, יד), ובוודאי יעשה תשובה בגלגול זה או בגלגול אחר (הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג), ומכיון שנמצאים בדור האחרון, בהכרח שיקויים הדבר בגלגול זה.

79) משלי ג, ו. וראה ברכות סג, א. רמב"ם הל' דעות ספ"ג. שו"ע אדה"ז או"ח סקנ"ו ס"ב.

80) וי"ל שזה א' הטעמים לפרסום ההנהגה דיום ההולדת בדורנו זה דוקא — כדי לסיים גם הבירורים האחרונים בעניני הרשות.

והעיקר - שהפעולה בעניני יום הולדת כל איש פרטי בישראל, תמהר ותזרז עוד יותר את שלימות הלידה דכללות ישראל, כידוע[81] שהגלות נמשל לעיבור, והגאולה ללידה, "כימי[82] צאתך מארץ מצרים (ויתירה מזה) אראנו נפלאות"[83].

וזוכים לקיום היעוד[84] "ולציון יאמר איש ואיש יולד בה", "זה הי' ממשפחת הנולדים בציון"[85], "זה יולד שם"[86], שרואים בגלוי - מראה באצבעו ואומר זה[87] - שכאו"א מישראל הוא "ממשפחת הנולדים בציון" (ירושלים), מכיון שניכר עליו בגלוי הענין ד"ירושלים", שלימות היראה[88], ועד להמשך וסיום המזמור "ושרים כחוללים כל מעיני בך"[89], שלימות השמחה[90], ע"ד מ"ש לעתיד־לבוא "נגילה ונשמחה בך"[91], במהרה בימינו ממש.

81) ראה תו"א ותו"ח וסהמ"צ שבהערה 1. שיחות דלעיל ס"ו. ועוד.

82) מיכה ז, טו.

83) ראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תפז). וש"נ.

84) תהלים פז, ה.

85) פירש"י שם, ד.

86) תהלים שם, ד־ו.

87) ראה תענית בסופה. שמו"ר ספכ"ג. פירש"י בשלח טו, ב.

88) ראה לקו"ת פ' ראה כט, ד. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.

89) שם, ז.

90) וי"ל שהשמחה ("שרים כחוללים") קשורה גם עם ענין הלידה בציון, "איש ואיש יולד בה" — ע"ד ובדוגמת השמחה ביום הולדת, כנ"ל בארוכה.

91) שה"ש א, ד.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שני לעומר עמ' ב

יותר מתקבלת תשובת חכמים שיש לחשוש שמתוך כעסו יאמר שקינא לה. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר** – כך נאמרו הדברים, **אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה וְאַף לְמִשְׁנָתֵינוּ אֵין לַדָּבָר סוֹף**, ואכן עיקר תשובת חכמים היא על שיטת רבי יוסי ברבי יהודה, וחידשו שאף למשנתנו יש תשובה לשיטת רבי אליעזר.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִפּוּרָא, לֹא לֵימָא אִינִישׁ לְאִיתְּתֵיהּ בְּזִמַּן הַזֶּה שאין בית המקדש קיים ולא ניתן להשקות את הסוטה, **לֹא תִּיסַּתְּרֵי בַּהֲדֵי פְּלוֹנִי** – אל תתיחדי עם פלוני, ואפילו בינו לבינה בלא עדים לא יאמר כך לאשתו, משום **דִּילְמָא קַיְימָא לָן כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה** – שמא הלכה כרבי יוסי ברבי יהודה **דְּאָמַר** בשם רבי אליעזר **קִינּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמִיסַּתְּתְּרָא** – והאשה תתיחד עם אותו פלוני בפני שנים, והרי היא סוטה **וְלֵיכָּא הָאִידְנָא מֵי סוֹטָה לְמִיבְדְּקָהּ** – ואין בזמן הזה מי סוטה לבודקה, **וְקָאָסַר לָהּ עֲלָוֵיהּ אִיסּוּרָא דְּלְעוֹלָם** – ומספק תהיה אסורה עליו לעולם. לכן לא יקנא הבעל לאשתו בזמן הזה, וממילא לא תיחשב סוטה להיאסר עליו.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, מַה לְּשׁוֹן קִינּוּי – מפני מה נקרא ציווי הבעל לאשתו 'קינוי', משום שהוא **דָּבָר הַמֵּטִיל קִנְאָה בֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים** – הקינוי גורם שאחרים יבעסו עליה, וקינוי מלשון כעס. מדייקת הגמרא מדבריו, **אַלְּמָא קָסָבַר** שקינוי **עַל פִּי עַצְמוֹ** – שאין צריך לקנאות בפני עדים, **וְכוּלֵּי עָלְמָא לֹא יָדְעֵי דְּקַנֵּי לָהּ** – ולכן האנשים לא ידעו שקינא לה, **וְאָמְרִי מַאי דְּקַמָּא דְּקָא בָדְלָה** – ויאמרו מפני מה היא מתרחקת מהאנשים, **וְאָתוּ לְמֶיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ** – ויבואו לידי כעס ומריבה עמה. **וְרַב יֵימַר בַּר רַבִּי שֶׁלֶּמְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּאַבַּיֵּי אָמַר,** נקרא 'קינוי' משום שהוא **דָּבָר הַמֵּטִיל קִנְאָה בֵּינוֹ לְבֵינָהּ** – שבאה לידי כעס ומריבה עם בעלה על שחושד בה. מדייקת הגמרא **אַלְּמָא קָסָבַר** כמשנתנו שקינוי **עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים**, וממילא **וְכוּלֵּי עָלְמָא יָדְעֵי דְּקַנֵּי לָהּ** ואינם באים עם האשה לידי כעס, **וְאִיהוּ הוּא דְּאָתֵי לְמֶיעֲבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ** – ורק לבעל יגרם כעס ומריבה עם האשה.

לקוטי שיחות חג הפסח כרך ז

מתורגם ללשון הקודש

א.
תקנת חז"ל ביום טוב שחל בשבת

בכל חג יש ענינים יחודיים שבהם הוא נבדל מהחגים האחרים. כך גם לגבי פסח, בכל שנה. ובמיוחד כאשר הוא חל, כבשנה זו, בשבת, שאז ניכרת יותר יחודיותו משאר החגים, כפי שיוסבר להלן.

בגמרא[1] נאמר, שאין תוקעים בשופר ב"יום טוב של ראש השנה שחל להיות בשבת", כי "הכל חייבין בתקיעת שופר ואין הכל בקיאין... גזירה שמא יטלנו בידו ויוליכנו אצל הבקי ללמוד ויעבירנו ד' אמות ברשות הרבים". ומסיימת שם הגמרא[2]: "והיינו טעמא דלולב והיינו טעמא דמגילה", שמאותה סיבה – שמא יעבירנו – אין נוטלים את הלולב בסוכות שחל בשבת, ואין קוראים את המגילה בפורים שחל בשבת.

שואלים ה"אחרונים"[3]: לפי זה צריך היה לגזור, לכאורה, שגם בפסח שחל בשבת לא יאכלו מצה ומרור, לא ישתו ארבע כוסות, ולא יאמרו את ההגדה, ובמיוחד כאשר לגבי המצה והמרור ושתיית ארבע הכוסות יש הלכות רבות ומפורטות, יותר מאשר בשופר ובמגילה, ועל־אחת־כמה־וכמה בלולב, שאי־הבקיאות בו הוא לגבי "נענועו או ברכתו"[4]?

ב.
בפסח הולכים הבקיאים אל הבתים

בין התשובות לשאלה זו[5]:

בפסח הלכו הבקיאים אל בתיהם של אלו שאינם בקיאים, כדי לערוך עבורם את הסדר, ולומר עמם את ההגדה[6]. ולכן אין קיים בפסח החשש "שמא ילך אצל הבקי ללמוד"[7].

אך תירוץ זה אינו מובן:

א) בודאי יש אנשים שמתביישים להראות שהם עמי הארץ ואינם בקיאים בהלכות, ובמיוחד אנשים שבכל זאת יודעים לומר את ההגדה וכדומה, ואל אנשים אלו אין הבקיאים באים. ואם כך, קיים החשש לגביהם, שהם ילכו בחשאי אל הבקי ללמוד?

ב) לפי זה יוצא, שבפשטות, גם בפסח קיים החשש וצריך היה לקבוע תקנה זו, אלא שמפני שבית דין נהגו לשלוח שליחים אל הבתים, לא גזרו גזירה זו בפועל. אך דבר זה הוא חידוש מיוחד, שהגמרא, או, לפחות, מפרשי הגמרא, ה"ראשונים", היו צריכים לציינו. ואילו בפועל אין מוזכרת קושיה זו או הסיבה דלעיל, אלא רק ב"אחרונים"!

ג.
לימוד ההלכות במקום קיום המצוה בפועל

תירוץ נוסף מופיע בדברי ה"אחרונים"[8]:

תקנת חכמים, שבראש השנה ובסוכות שחלים בשבת לא יתקעו בשופר ולא יברכו על הלולב, אינה עוקרת לחלוטין את מצות תקיעת שופר ונטילת לולב, כי גם בשבת אפשר ללמוד את ההלכות של מצוות אלו, וכל העוסק בתורת עולה כאילו[9] הקריב עולה".

ואילו במצוות הפסח חייבות גם נשים[10], וכיון שנשים פטורות מתלמוד תורה[11], יוצא, שאם יקבעו תקנה זו, תבוטלנה מצוות אלו אצל הנשים לחלוטין.

לפי זה אפשר לומר, שה"חידוש", שגזירת רבה אינה קיימת בפסח שחל בשבת, אינו מופיע בגמרא וב"ראשונים", כי מלכתחילה נקבעה תקנה זו רק כאשר

---

1) ר"ה כט, ב.

2) וכ"ה גם בסוכה מב, ב. מגילה ד, ב.

3) שואל ומשיב מהדורא ד' ח"א ס"ה. העמק שאלה לשאלתות שאלתא סז סכ"א.

4) רש"י סוכה שם סע"ב.

5) העמק שאלה שם.

6) ראה רי"ף סוף מס' פסחים. טור או"ח סתפ"ד.

7) עוד תירוץ בהעמק שאלה שם, שבלילה אין דרך לצאת כ"כ, ומשום הכי לא גזרו במצה וכו' שהם בלילה (וע"פ סברא זו רוצה לחדש שגם במגילה הי' מותר בעצם לקרות בליל שבת, ועיקר הגזירה היא מצד הקריאה שביום, עיי"ש).

אבל קשה לומר כן, כי – בכדי לצאת י"ח מצה וכו' בודאי ילך לבקי גם בלילה. ובפרט שהוא ליל שימורים.

8) חמדת ישראל (להר' מאיר דן פלאָצקי) בהקדמה.

9) מנחות קי, א. ובפרט לפי דעת רבא במנחות שם (שלא רק כאילו הקריב, אלא) ש"אינו צריך לא עולה כו'".

10) פסחים מג, ב – בנוגע למצה. וראה שו"ע אדה"ז הל' פסח סתע"ב סכ"ה ש"כל המצות הנוהגות בלילה זה אין חילוק בין אנשים לנשים".

11) קידושין כט, ב. הל' ת"ת לאדה"ז ספ"א.

ואף שחייבות ללמוד הלכות הצריכות להן (הל' ת"ת שם) – הרי באם יפטרון ממצוות אלו בפסח, שוב אין צריכות להן הלכות אלו עד לשנה הבאה.

ויתירה מזו י"ל (גם באם ילמדו ההלכות), דמכיון שהלימוד שלהן הוא רק בכדי לידע את המעשה, היינו שהוא טפל מעין הכשר מצוה – אין זה פוטר מהמצוה עצמה (משא"כ באנשים).

אין היא מבטלת את המצוה לחלוטין, ואילו כאשר המצוה נעקרת, מובן מאליו שהתקנה אינה קיימת.

אך גם תירוץ זה אינו מובן: לפי זה, הרי צריך היה להופיע, בשולחן ערוך או בספרי הלכה אחרים, שבראש השנה ובסוכות שחלים בשבת חובה ללמוד את ההלכות של שופר[12] ולולב?

ד.
מקרא מגילה - מדרבנן

לכאורה, מתעוררת שאלה נוספת על התירוץ שהובא לעיל: גם במקרא מגילה נשים חייבות[13], ובכל זאת נקבעה הגזירה של רבה גם על כך!

אך לאמיתו של דבר אין זה קושי כלל, כי בנוסף לכך שיש לומר[14], שמצות קריאת מגילה נקבעה לאחר גזירת רבה[15], ולכן תיקנו במקרא מגילה מלכתחילה[16] שכאשר פורים חל בשבת, יקראו את המגילה ביום חול[17],

הרי בנוסף לכך: אף לדעת רש"י[18], שמלכתחילה "י"ד הוקבע לפרזים" (אפילו כשחל בשבת), ו"חכמי ישראל שאחר כנסת הגדולה" תיקנו שכאשר חל פורים בשבת יקראו ביום חול,

הרי כיון שמקרא מגילה היא מצוה מדרבנן בלבד, יש בכוחם של חכמים לעקור את המצוה לגמרי[19], כי "הם אמרו והם אמרו"[20]. לעומת זאת, מצוות שופר ולולב הן מדאורייתא, ואם לא תהיה אפשרות לקיימן לפחות על ידי עיסוק בתורת שופר ולולב, הרי לא

אבל צ"ע בזה. כי מזה שמברכות ברכות התורה – לפי שחייבות ללמוד מצות הצריכות להן (שו"ע אדה"ז או"ח סוסמ"ז), משמע שלימוד זה, אף שהוא רק בכדי לידע איך לקיים את המצות, הו"ע של תורה*. ולהעיר גם ממ"ש בסוסמ"ז שם "ובקריאת פ' התמיד הן שוות לאנשים", ושם רסמ"ח: כאילו הקריבו כו'. וראה לקו"ש חי"ד ע' 37 ואילך.

12) בנוגע לשופר, י"ל (בדוחק גדול עכ"פ) שזה נעשה ע"י אמירת פסוקי שופרות.

ואף שהלשון במנחות שם הוא "כל העוסק כו'", צ"ל שהעוסק לאו דוקא – ראה תענית כז, ב: בזמן שקוראין כו'. (ובפרט שבב"י (או"ח סוס"א) הביא ב' מרז"ל אלו ביחד). וכן מוכח מזה שאומרים פרשת העולה כו' קודם התפלה מטעם כל העוסק כו' כאילו הקריב (או"ח שם) – אף שלימוד התורה שקודם התפלה אינו בדרך התעסקות**.

ועפ"ז יומתק מה שאדה"ז (במהדו"ב סוס"א) מוסיף שדרשת כל העוסק כו' היא ע"פ זאת התורה לעולה גו' (דלכאורה, למאי נפק"מ) – שהוא לתרץ ולהכריח ש"עוסק" לאו דוקא, כ"א שתהי' "התורה לעולה". – ולהעיר מהל' ת"ת לאדה"ז פ"ב הי"א.

13) מגילה ד, א. או"ח ר"ס תרפט.

14) ראה טורי אבן (מגילה ה, א), שלדעת רב יוסף (ד, ב) שהטעם דאין קוראין מגילה בשבת הוא "מפני שעיניהם של עניים כו'", מוכרח לומר שכן היתה התקנה מלכתחלה. כי מטעם ש"עיניהם כו'" לא היו רבנן בתראי יכולין לבטל זמן מקרא מגילה שציוו חכמים שלפניהם. עיי"ש. ועפ"ז י"ל, שכ"ה גם לדעת רבה (ודלא כמ"ש בטו"א שם), כי דוחק לומר*** שרבה ור"י חולקים בזמן תקנת הקדמת קריאת המגילה.

15) ברש"י (הובא לקמן בפנים. וראה גם תשב"ץ ח"ג סי' חצר) שתקנת הקדימה היתה מחכמי ישראל שאחר כנסת הגדולה, אבל במדרש שכל טוב וירא (כב, יח): גזרו אנשי כנסת הגדולה על השופר ועל הלולב ועל המגילה. ולהעיר מלקו"ת ר"ה נז, ג. ולהעיר מסמ"ג מ"ע רכד, שהשבות דהזאה משום גזירה דרבה (פסחים סט, א) היתה בימי משה.

16) וכפשטות המשמעות דלשון הש"ס (מגילה ה, א) "דערב שבת זמנם הוא"****. ומה שס"ל לרבי "הואיל ונדחו כו'" (אף שאין סברא לומר שחולקים בזה מתי תיקנו שלא לקרוא בשבת), י"ל שפלוגתת רבי ורבנן היא, שרבי סובר שהתקנה דמקרא מגילה (מצד עצמה) היא שבכל שנה יקראו פרזים בי"ד ומוקפין בט"ו, אלא שמצד גזירה דרבה דחו (באותו זמן עצמו) תקנה זו. ורבנן ס"ל שמצד גזירה דרבה היתה התקנה דמקרא מגילה, ששכשיחול בשבת יקדימו את קריאתה. וראה הערה הבאה.

17) ועפ"ז תובן קושיית הש"ס (מגילה ד, ב) "וסבר רבי עיירות לא דחינן ליום הכניסה והתניא חל להיות בשבת.. הואיל ונדחו עיירות ממקומן ידחו ליום הכניסה"

– דלכאורה: הרי בברייתא זו עצמה אומר "הואיל ונדחו כו'", ומהיכי תיתי לומר שגם כשחל פורים בערב שבת ידחו עיירות ממקומן?

– כי מכיון שהתקנה דמקרא מגילה היתה מלכתחלה שכשחל בשבת יקראו בזמן אחר, לכן ס"ל להמקשן שכוונת רבי ב"הואיל ונדחו כו' ממקומן" היא – דחי' שנדחו מזמנם שבכל שנה ושנה. ומכיון שס"ל לרבי שהיכא שנדחו מזמנם שבכל שנה נדחין ליום הכניסה, לכן מקשה שגם כשחל פורים בערב שבת ידחו ליום הכניסה בכדי שיהיו עיירות קודמין למוקפין, כי כשיקראו שניהם באותו היום – הוא שינוי מזמנם שבכל שנה (דוגמת "נדחו ממקומן").

וע"ז מחדש התרצן "התם זמנם שבת הוא כו'", שפירוש "הואיל ונדחו כו'" הוא (לא מזמנם שבכל שנה, כ"א) מעיקר התקנה, כי לדעת רבי, התקנה מצד עצמה היא לקרוא בי"ד בכל שנה, כבהערה הקודמת.

18) מגילה ה, א.

19) ובפרט שלא עקרו את המצוה לגמרי, ורק דחו אותה לזמן אחר.

20) וכמו שמתרץ בחמדת ישראל – במפתחות והוספות בתחלתם.

---

*) וכן מוכח גם ממחז"ל (סנה' נט, א) עכו"ם שעסק בתורה ה"ה ככה"ג – שזהו מצד המעלה **דתורה** – אף שהלימוד שלו הוא רק **בשבע מצות דידהו**, בכדי לידע איך לקיימם.

**) ולהעיר שעיקר זמן ת"ת (עיין בשו"ע אדה"ז או"ח ר"ס קנה) ומעלת לימוד התורה הוא לאחרי התפלה, כידוע בענין שתהא תפלתי סמוכה למטתי (לקו"ת ברכה צו, ב).

***) להעיר גם ממ"ש התוס' (ד"ה ורב יוסף) "דאיכא נפקותא מיהא במקדש כו'", ואילו להטו"א הרי יש נפקותא בכל משך הזמן עד שהיתה גזירה דרבה. – אף שי"ל, שהתוס' נקטו נפקותא שישנה **תמיד**, וכיו"ב.

****) מה שמקשה שם "ערב שבת זמנם והא שבת זמנם הוא" – יש לומר:

א) שהמקשה סבר שהא דנקט "זמנם" הוא ע"פ לשון הכתוב (מג"א ש, כז). והרי בפסוק שם קאי "זמנם" (משא"כ "בזמניהם" שם, ל – ראה מגילה ב, א) רק על "שני הימים האלה".

ב) שהמקשה סבר, שגם לדעת רבנן, מה שמקדימים את קריאת המגילה (כשחל פורים בשבת) הוא בדרך **דחי**, כמו לרבי (ורק שלא ס"ל הטעם ד"הואיל ונדחו כו' ידחו ליום הכניסה", ולכן דוחין רק ליום אחד), ומשו"ז מקשה "והא שבת זמנם הוא". ועל זה מחדש התרצן "לאפוקי מדרבי.. הא קמ"ל דערב שבת **זמנם** הוא", היינו שלדעת רבנן, אי"ז בגדר דחי', כבפנים ההערה.

יעקרו אותן חכמים. ולכן לא גזרו חכמים גזירה זו לגבי אכילת מצה, שהיא מצות עשה מן התורה[21], כיון שהיא חלה גם על נשים, כדלעיל, ואם תחול לגביה תקנה זו, תיעקר בכך לחלוטין מצות עשה מן התורה.

אך עדיין נותרה בעינה השאלה, כדלעיל בסעיף ג׳: מזה שלא כתוב בשום מקום שבר״ה ובסוכות שחלים בשבת קיימת חובה מיוחדת ללמוד הלכות שופר ולולב, הכרחי, לכאורה, שמפני החשש ״שמא יעבירנו...״ נעקרה מצות עשה מן התורה. ואם כך, מדוע לא נקבעה תקנה זו גם בקשר לאכילת מצה וכדומה בפסח שחל בשבת?

ה.
בשבת אין צורך בתקיעת שופר

להבנת הדברים בדרך החסידות, יש להקדים ולבאר שאלה המובאת בכמה מאמרי חסידות על כך שאין תוקעים בשופר בראש השנה שחל בשבת: כיצד דחו חז״ל מצות עשה מדאורייתא מפני החשש ״שמא יעבירנו...״?

מכך מוכיחה תורת החסידות, שבראש השנה שחל בשבת אין זקוקים לשופר, כי השפע הרוחני ש״נמשך״ על ידי תקיעת שופר (לאחר חורבן בית ראשון), ״נמשך״ בשבת מצד עצמו, ללא תקיעת שופר.

ולכאורה לא מובן: ההלכה קובעת[22], ש״יש כוח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה״, ומדוע אפוא מתעורר הקושי ״איך[23] דחו״ או ״איך[24] היה כוח ביד חכמים לעקור״[25]?

ההסבר לכך הוא:

הקדוש־ברוך־הוא מהווה תמיד את הבריאה מאין ליש[26], ותכלית הבריאה היא בשביל ישראל ובשביל התורה[27]. לפיכך לא ייתכן מצב בבריאה או בקביעות הזמנים אשר יפריע לקיום תורה ומצוות, כך שהאדם לא יוכל לקיים מצוה שהוא חייב לקיימה, למרות שירצה לקיימה.

וכיון שגם בשבת חלה חובת תקיעת שופר, כדלעיל בסעיף ד׳, לא ייתכן שיהא צורך לחשוש ״שמא יעבירנו״, שהרי אז יוצא שהקדוש־ברוך־הוא קבע בבריאה מצב המחייב מניעה של המצוה של תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת. ומשום שדבר זה לא ייתכן, הכרחי לומר שאין לחשוש ״שמא יעבירנו״.

ומכך שחז״ל בכל זאת עוררו חשש זה, ותיקנו בגינו שבראש השנה שחל בשבת לא יתקעו בשופר[28], מוכיחה תורת החסידות, שבראש השנה שחל בשבת אין צורך בתקיעת שופר[29], כדלעיל.

ו.
בפסח אין אפשרות לחטא

מכך מובן בענינו, שלגבי פסח שחל בשבת לא תיקנו חכמים את הגזירה של רבה, כי הענינים הרוחניים ה״נמשכים״ על ידי אכילת מצה וכדומה אינם ״נמשכים״ בשבת מאליהם. וכיון שגם בשבת זקוקים לאכילת מצה וכדומה, הרי זו הוכחה לכך שאין קיים כאן החשש ״שמא יעבירנו...״[30].

וזוהי מעלת הפסח, והמצוות הקשורות בו, על שאר המועדים ומצוותיהם, שבחג זה אין קיים החשש אפילו לפגיעה בהלכה בשוגג[31].

---

21) ובמילא לא גזרו גם על שתיית ד׳ כוסות, כי אין תיקון ע״י אי שתיית ד׳ כוסות – שהרי גם אז ילך אצל הבקי ללמוד בנוגע למצה וכו׳. ולחשוש להבקי במצה ואינו בקי בד׳ כוסות – לא שכיחא. ואדרבה, שהרי באכילת מצה ישנם כו״כ דינים ועד לפלוגתת חכמים והלל.

22) תוד״ה וחותם – ברכות טז, א. ובכ״מ.

23) רד״ה יו״ט של ר״ה דשנת תרנ״ט, תרס״ה, תש״ג, ועוד.

24) סידור רמ, ג.

25) בלקו״ת ר״ה נו, א ובהמשך ר״ה תרס״ו בתחלתו, הלשון הוא: ״מה ראו כו׳ והלא החשש הוא להדיוטים וקלי הדעת כו׳״. (ועפ״ז הי׳ אפ״ל, שהקושיא היא למה עקרו את המצוה מאלו שאין לחשוש בהן שיעבירו ד״א – בשביל ההדיוטים כו׳ (וע״ד שאין אומרים לאדם חטוא בשביל שיזכה חבירך)). אבל בסדור שם ועוד – אינו מסיים ״והלא החשש הוא להדיוטים כו׳״, ומזה משמע שהקושיא היא גם על מה שביטלו את המצוה מאלו שיש עליהם חשש זה. ומ״ש בלקו״ת ובתרס״ו ״והלא החשש הוא כו׳״ – היינו רק בכדי לחזק את הקושיא. ובהמשך ר״ה תש״ג בתחלתו, מפורש ועוד זאת כו׳.

26) שעהיוה״א בתחלתו.

27) נסמן בלקו״ש [המתורגם] ח״ה ע׳ 159 הערה 62.

28) ולהעיר ג״כ שדוחים ר״ה מלחול בימי אד״ו ולא דחו מלחול בשבת (עכ״פ – בכדי שלא לדחות לפעמים לארבעה ימים (ראה שו״ת רש״י דלהלן) – במקום יום א׳ או וא״ו) מפני שופר ולולב [ראה ירושלמי סוכה פ״ד סוף ה״א (ובפרט לתוס׳ רי״ד (מהדו״ק) למגילה (ד, ב) ולמהרש״א פסחים (עא, א ד״ה ליל) דהדחי׳ מיום א׳ מפני ערבה – תקנוה לאחר זמן); אבל ראה תוד״ה לא (סוכה מג, ב) פרדס לרש״י שו״ת סקנ״ג (ובהוצאת שהרנרייך – סוף הל׳ חוה״מ). שו״ת רש״י סקי״ח].

ועוד ועיקר דאנו אין לנו למסקנא אלא דברי הרמב״ם (הל׳ קדה״ח פ״ז ה״ז) דהדחיות הם בכדי לפגוע ביום קיבוץ האמתי, ולכן גם צ״ל ג׳ ימים דחויים ובהפסק (יום) ביניהם. ו(כדברי הלבוש או״ח סתכ״ז) בחרו בימי אד״ו – מפני ערבה מתייא וירקא.

ועפ״ז שתי השגות הראב״ד על הרמב״ם שם מתורצות זב״ז.

הדעות בהנ״ל ושקו״ט וכו׳ – ראה תורה שלימה חי״ג (בא). ואכ״מ.

29) ראה עד״ז תו״א צח, ג.

30) ועפ״ז תתורץ גם קושיית התוס׳ (מגילה ד, ב ד״ה ויעבירנה) בנוגע למילה. ולהעיר שמילה ופסח שייכים זל״ז (ראה בארוכה לקו״ש [המתורגם] ח״ג ע׳ 121 ואילך. מכתב כללי לפסח – תש״ל – נדפס בהגש״פ (קה״ת תשמ״ו ושלאח״ז) ע׳ תרכו. ועוד).

31) ואולי י״ל שג״ז שייך להענין דליל שימורים.

ההסבר לכך הוא:

חטא בשוגג נובע מהתגברות הנפש הבהמית[32], וכיון שבפסח "לא הספיק להחמיץ" — אין כלל אפשרות[33] לחמץ (זה היצר הרע[34]), לכן כל ישראל, אפילו "הדיוטים וקלי הדעת"[35], נמצאים בדרגה שבה "לא[36] יאונה לצדיק כל און", אפילו בענינים שאינם קשורים באכילה[37].

(משיחות ליל ב' דחג הפסח ואחש"פ תשכ"ה)

32) אגה"ק סו"ס כח.

33) ראה לקו"ת צו יד, א: "דאין ביכולתו להחמיץ כלל מפני עוצם הגילוי דבחי' ממה"מ שנגלה עליהם".

ואף שגילוי זה הוא אחר חצות — הרי מבואר בלקו"ת שם ד"לאחר שקיבלו ישראל תומ"צ.. גם במצה זו שאנו אוכלים קודם חצות יכולים אנו לקבל.. מבחי' שנגלה.. אחר חצות", עיי"ש.

34) ראה לקו"ת שם יג, ג ובהנסמן שם.

35) לשון אדה"ז בלקו"ת (נעתק לעיל הערה 25).

36) משלי יב, כא.

37) ראה תוד"ה השתא — גיטין ז, א. וש"נ. אבל ראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 187 הערה 23.

המשך ביאור למס' הוריות ליום שני עמ' ב

קרבן חטאת יחיד.

מבארת הגמרא: **אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר** – האם אין כוונת הברייתא לומר כך, **מִיעוּט קָהָל שֶׁחָטְאוּ בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה** [שלא בהוראה], פשוט הוא שחַיָּבִין קרבן יחיד, משום **שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְכִיאִין עַל יְדֵיהֶן פַּר בְּהוֹרָאָה** – משום שבאופן שחטאו על פי הוראת בית דין, אין מביאים בית דין פר [שהרי אינם רוב ציבור], ומדברי הברייתא הללו מוכח שסוברת הברייתא **הָא הֵן חַיָּבִין** – שמיעוט הציבור שעשו על פי הוראת בית דין אכן חייבים קרבן חטאת [ומכאן שהיה פשוט לברייתא שאף בששגגו מיעוט הציבור שלא בהוראה יהיו חייבים קרבן], כלומר שדעת הברייתא היא שיחיד התולה בבית דין חייב. וביאור המשך דברי הברייתא הוא, **יָכוֹל** היית לפרש שרוֹב **צִבּוּר שֶׁעָשׂוּ בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה** [בלא הוראה], לא יהא דינם כמיעוט, אלא **יְהוּ פְּטוּרִין, שֶׁהֲרֵי בֵּית דִּין מְכִיאִין עֲלֵיהֶם פַּר [בְּהוֹרָאָה]** – שהרי באופן שחטאו בהוראת בית דין, בית דין מביאים פר והציבור פטורים, ואם כן אולי נאמר שרוב הציבור פטורים אף כשחטאו שלא בהוראה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב באומרו 'מֵעַם הָאָרֶץ', לרבות **שֶׁאֲפִילּוּ רוּבּוֹ** של ציבור שחטא שלא בהוראה, חייב בקרבן יחיד.

רב פפא מקשה על ביאור זה בדברי הברייתא: **אָמַר רַב פָּפָּא, מִמַּאי** – מהיכן מוכח מהברייתא שיחיד התולה בבית דין חייב, **דִּלְמָא** – אולי כוונת הברייתא היא שאף שהדין באופן שעשו מיעוט הציבור על פי הוראת בית דין הוא **שֶׁלֹּא הֵן** [הציבור] **וְלֹא בֵּית דִּין** חייבים, כלומר יחיד התולה בבית דין פטור, מכל מקום היתה הוה אמינא לברייתא לפטור רוב ציבור שלא בהוראה, משום שבית דין מביאים עליהם פר בהוראה.

מתרצת הגמרא: **אִי הָכִי** – אם אכן זו דעת הברייתא, **מַאי אִירְיָא דְּקָמְהַדַּר עַל רוּבָּא לְחִיּוּבָא** – מדוע דורשת הברייתא את הריבוי ['מעם הארץ'] לחייב רוב ציבור שלא בהוראה, ופשוט לה יותר לחייב מיעוט ציבור שלא בהוראה, **לָאו מִכְּלָל דְּמִיעוּט בְּהוֹרָאָה קָיְימָא לֵיהּ דְּמִיחַיְּבוּ בְּהוֹרָאָה** – האם אין זה משום שודאי לברייתא שמיעוט ציבור בהוראה חייב קרבן יחיד, ולכן יותר פשוט לברייתא החיוב של מיעוט הציבור [שלא בהוראה] מהחיוב של רוב ציבור, ומה שנצרך ריבוי מיוחד הוא לרוב הציבור [שלא בהוראה]. שאילו לשיטת רב פפא שהברייתא סוברת שיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, קשה, **וְנֶהֱדַר בְּרֵישָׁא עַל מִיעוּטָא דְּמִיחַיַּיב בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, וּלְבַסּוֹף נָיְיהַדַּר עַל רוּבָּא לְחִיּוּבָא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה** – שהיה לברייתא לחזור אחר דרשה לחיוב מיעוט ציבור בשגגת מעשה, ורק אחר כך לבקש דרשה נוספת לחייב את רוב הציבור בשגגת מעשה, **אֶלָּא לָאו מִדְּלָא מְהַדַּר עַל מִיעוּט דְּמִיחַיְּבִין בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה וּבַסּוֹף מְהַדַּר עַל רוּבָּא לְחִיּוּבָא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה** – אלא מכך שלא דרשה הברייתא באופן זה, שלא דרשה מתחילה לחייב מיעוט ציבור בשגגת מעשה ואחר כך לחייב רוב ציבור בשגגת מעשה, ודאי **שְׁמַע מִינָּהּ** – מוכח מכך שודאי לברייתא **שְׁמִיעוּט** ציבור **בְּהוֹרָאָה חַיָּיבִין הֵן כִּשְׁבָה וּשְׂעִירָה** [–חטאת יחיד], **וְלֵכוְן** פשוט לברייתא **שֶׁשְּׁלֹא בְּהוֹרָאָה בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה חַיָּיבִין** הם חטאת יחיד כמו כן, ואם כן, מוכח מהברייתא שיחיד העושה בהוראת בית דין חייב. לעיל אמר רב יהודה בשם שמואל, שלדעת רבי יהודה יחיד התולה בבית דין פטור, ולדעת חכמים הוא חייב, והביאה הגמרא שתי ברייתות, שאחת מהן סוברת שיחיד פטור באופן זה והשניה סוברת שהוא חייב. הגמרא מבררת מנין לנו שהברייתות הללו אכן נשנו על ידי רבי יהודה וחכמים.

מִכְּדֵי תַּרְוַיְיהוּ סְתָמֵי תְּנַן – הרי שתי הברייתות נשנו באופן סתמי, ולא נזכר מידהו התנא ששנה כל אחת מהן, ואם כן **מִמַּאי דְּקַמַּיְיתָא** – מנין לנו שהברייתא הראשונה היא אכן דעת **רַבִּי יְהוּדָה, וּבַתְרַיְיתָא** – והברייתא האחרונה היא **רַבָּנָן, אֵימָא אִיפְּכָא** – אולי נאמר להיפך, שהראשונה [הפוטרת יחיד התולה בבית דין] היא דעת חכמים והשניה [המחייבתו] היא דעת רבי יהודה, ואם כן משנתינו הפוטרת יחיד זה היא כדעת חכמים.

מתרצת הגמרא: הרי הברייתא הראשונה דורשת מהפסוק 'ואם נפש אחת' וגו' שלשה מיעוטים, **וּמַאן שְׁמָעַת לֵיהּ דְּדָרֵישׁ מִיעוּטֵי כִּי הַאי גַּוְונָא** – איזה תנא מצינו שדורש מיעוטים באופן זה, **רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר,**

בראשית לו, לג־לד: וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה: וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חֻשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי:

קלד

רמזים דהָמָן שרשו מעולם התהו, והג׳ לשונות שאמר (אסתר ג, יג) "להשמיד להרוג ולאבד" הוא כנגד הג׳ מלכים דתהו "בלע, יובב, חשם", וכנגד זה הוא הג׳ נפילות של המן "אם החילות לנפול... כי נפל תפול"

גזירת המן על ישראל שרצה לאבדם כו׳, והוא, מפני שרש המן [1]מתהו, כי המן שהוא מסטרא דלעו״ז שרשו מתהו. וזהו שהמן הי׳ בבחי׳ הישות והגסות, שהי׳ גס[2] רוח, ובבחי׳ רבוי ופירוד כמ״ש[3] ורב בניו, ורב הוא רבוי ופירוד. והיינו כמו תהו שהי׳ בישות וגסות ובבחי׳ הרבוי ופירוד, ענפין מתפרדין. והמן הוא[4] מעשו אבי[5] אדום, היינו ממלכי אדום דתהו. והמן וי׳[6] בניו הוא לנגד[7] הי״א ארורים, הי״א[8] בחי׳ שנפלו מתהו.

וזהו שאיתא באגדה הובא במאורי אור[9] מע׳ אחשורוש, שאחשורוש זה הקב״ה שאחרית וראשית שלו, והמן זה מדת הדין ע״ש. והיינו הקב״ה שאחרית וראשית שלו קאי על א״ק שכולל כל ההשתלשלות מרכ״ד עד סוכ״ד, ומדת הדין הוא עולם התהו שע״ז איתא[10] מתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין כידוע.

הרי שהמן שרשו ובחינתו הוא מתהו. והמן נקרא צר ואויב כמ״ש[11] אי״ש צר ואויב המן הרע הזה. צר ואויב[12] גימטריא שט״ו ז׳ פעמים[13] אדם, והיינו הז׳ מדות דתהו שנשברו, ועיין בע״ח[14] שרפ״ח ניצוצין פ״ה ע״ש.

ומצד כחו ושרשו מתהו רצה לאבד את ישראל, שישראל שרשם מזו״ן דתיקון, והמן רצה להמשיך מזו״ן דתהו שנשברו, ועי״ז יאבד את ישראל, שהמה ג״כ ישברו ויאבדו ח״ו.

וזהו שגזירת המן לאבדם הי׳[15] ביום שלשה עשר בניסן. ואימתי לאבדם ג״כ ביום[16] שלשה עשר דוקא, בי״ג באדר, והיינו בתחלת השנה בחדש הראשון בי״ג, ובסוף[17] השנה בחדש הי״ב, בי״ג. שלשה עשר רומז על שם ב״ן[18] דתהו, שאותיותיו הפשוטים הם ד׳ ובמלוי הוא ט׳, (והיינו[19] עמוד בן ט׳ ורחבו ד׳, ורבים והיום

---

1) ראה גם לעיל סימן צב. צג. צד. קא. קב.

2) כמו שאמר (אסתר ו, ו) "למי יחפוץ המלך לעשות יקר יותר ממני". ראה לעיל סימן קא. קב. בביאור שם "אגג".

3) אסתר ה, יא. ראה גם לעיל סוף סימן צ.

4) המן מזרע אגגי (אסתר ג, א), ואגג מעמלק (במדבר כד, ז. שמואל־א טו, יח), ועמלק מעשו (בראשית לו, יב).

5) בראשית לו, מג.

6) אסתר ט, י. ראה גם לקמן סימן קעד. ילקוט לוי יצחק עה״ת ח״א סימן ריא.

7) דברים כז, פסוקים טו־כה.

8) ראה פרי עץ חיים שער עולם העשי׳ פרק ה וז״ל: הז׳ מלכים דשמתו בארץ אדום שהם ז׳ תחתונים, ועוד ד׳ אחוריים של חכמה ובינה וישראל סבא ותבונה, וסודם הוא ב׳ אותיות אחרונות שבכח הוי׳ וה, שהם גי׳ י״א. וכבר ידעת כי ב׳ אותיות אלו הם ז״ון שהם ז״ת, אמנם עם ד׳ אחוריים הנז׳ שירדו למטה במקום ז״ון הם י״א, כמנין ו״ה, כי כ״ז הוא בכלל ז״ון. ולכן תמצא כי לעולם אין הפגם עולה רק נגד ז״ון, ולא בא״וא. וזהו ענין הקליפה הנקרא* תולע, הנזכר בפסוק (שמות ל, לד) עולת תמיד, וע״ש. כי הנה הם י״א קליפות של י״א סמני הקטורת, והם (שמות לו, יד) י״א יריעות עזים, והם י״א ארורים הנזכר (דברים כז) בפרשת כי תבא.

והנה כ״א מי״א נקראים אדם מבחינת ארץ אדום, וי״א פעמים אדם, גימטריא תולע. וז״ס (איכה ג, לו) לעו״ת אד״ם** בריב״ו אדני לא ראה, ע״י י״א אדם אלו, שהם גימטריא לעו״ת, משם נמשך עיוות הדין אל האנשים, ע״ש.

*) ראה לקוטי תורה פרשת חוקת עמוד נח, ד. אור התורה שם עמוד תשנט. תורת מנחם התוועדויות ה׳תשמ״ה חלק ג׳ עמוד 1846.

**) ובהערה שם בפרי עץ חיים וז״ל: "סופי תיבות מת״ו, שי״א אדם מתו בסוד שבירה. נלע״ד נתן".

9) מערכת אות א׳ סעיף קפד וז״ל: אחשורוש יש באגדה, ויאמר המן זה מדת הדין, אחשורוש זה הקב״ה שאחרית וראשית שלו.

10) בראשית רבה פרשה יב, טו. רש״י בראשית א, א.

11) אסתר ז, ו.

12) צר (בגי׳ 290) + ואויב (25) = 315, שט״ו.

13) פירוש: אד״ם (בגי׳ 45) 315 = 7 d, שט״ו, והם כנגד ז׳ מלכי אדום (דתהו) שנפלו. כמבואר בעץ חיים המצויין כאן.

14) שער יח. וז״ל: ז׳ מלכים שמתו הם מבחי׳ ז״א (ז׳ מדות), והנה נק׳ אדם, לפי שהוא הוי׳ במלוי אלפין גי׳ אד״ם [יוד, הא, ואו, הא גי׳ אד״ם], וכל מלך א׳ מאלו הוא אדם א׳, נמצא כי ז׳ פעמים אדם הוא גי׳ שט״ו אשר כולם הם ניצוצין של גבורה ודינין גמורין של מלכים שמתו . . והיא כוללת ה׳ גבורות ובין כולם הם ש״ך ניצוצין ע״ש.

15) אסתר ג, יב "ויקראו ספרי המלך בחדש הראשון בשלשה עשר יום בו".

16) אסתר שם פסוק יג "ונשלוח ספרים . . להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן טף ונשים ביום אחד בשלשה עשר לחודש שנים עשר הוא חודש אדר".

17) ראה בפנים בלקוטי לוי יצחק ביאור הענין שהי׳ ב"תחילת" השנה, וב"סוף" השנה.

18) פירוש: שֵם ב״ן הוא: יו״ד, ה״ה, ו״ו, ה״ה בגי׳ (52) ב״ן, ויש ד׳ אותיות השם, וט׳ אותיות המלוי. ד (4) + ט (9) = 13. ראה אור התורה על מארז״ל וענינים עמוד רנ ואילך. שיחות קודש ה׳תש״מ פרשת האזינו סעיף כט. ספר הערכים חב״ד אותיות ז־ת עמוד נה.

19) רמז למארז״ל שבת ח. "עמוד ט׳ ורחבו ד׳ ורבים מכתפים עליו", דמרמז לשם ב״ן כנ״ל, והוא שיעור ד׳־ט׳, רשות הרבים טורי דפרודא, ורשות היחיד — יחידו של עולם — הוא ד׳ ברוחב י״י טפחים בגובה, והוא שם הוי׳ במילוי יודי״ן "יו״ד, ה״י, וי״ו, ה״י" דיש עשרה אותיות במילוי. ראה לעיל סימן כט. ילקוט לוי יצחק עה״ת חלק א׳ סימן מח. סוף סימן עג.

ובענין שיעור רשות היחיד י״ד, ראה שיחות קודש ה׳תשל״ט ש״פ

דעתה הוא עולם התיקון.

תמו"ל[20] גימטריא בל"ע יוב"ב חוש"ם, (כי בדברי הימים[21] כתיב חושם בו').

בל"ע יוב"ב חש"ם עם י' אותיותיהן גי'[22] לילית[23].

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות־דברים ענמוד שב, שג

נצבים סעיפים יא. לב. ה'תשל"ז שיחות מוצש"ק י' שבט סעיף מט.

20) פירוש: תמו"ל בגי' 476, וכן בל"ע (102), + יוב"ב (20), + חוש"ם (354) = 476. וראה לעיל סימן קכג. קכו. לקמן סימן קלד. קלה. קלו. קמב. דעיקר השבירה הי' בהג' מלכים הראשונים בלע יובב חשם.

21) דברי הימים־א א, מה.

22) בל"ע (בגי' 102), + יוב"ב (20), + חש"ם (348), + 10 אותיות בלע, יובב, חשם" = 480, כמספר לילית".

23) לילית: ראה זהר חלק ב' דף צו, ב. תיקוני זהר תיקון כב. פרי עץ חיים שער ק"ש שעל המטה פרק יא ד"ה הלחש קודם הזווג. קהלת יעקב ערך לילית. תורת חיים פרשת וארא עד, ב. ועוד.

המשך ביאור למס' הוריות ליום שלישי עמ' א

1 דְּאָזִיל בָּתַר יְדִיעָה, מְחַיֵּב, שכן נודע לציבור אחר שנתרבו, ולכן הם
2 נידונים כרוב ציבור וחייבים, וְרַבָּנָן דְּאָזְלִי בָּתַר חַטָּאָה, פָּטְרִי, שהרי
3 החטא היה בזמן שהיו מועטים, ולכן הם נידונים כמיעוט ציבור
4 ופטורים, [אוֹ לֹא] – או נאמר שלא נחלקו רבי שמעון וחכמים
5 באופן זה, מַאי – מהו הדין בזה.
6 דוחה הגמרא: וְתִיסְבְּרָא – וכי תסבור שיש לומר שנחלקו בזה רבי
7 שמעון וחכמים, אֵימוֹר דְּשָׁמְעַת לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָזִיל אַף בָּתַר
8 יְדִיעָה – אמור ששמעת שדעת רבי שמעון היא שהולכים אף אחר
9 שעת הידיעה, כלומר שדבריו אמורים [הֵיכִי דְּהָוֵי יְדִיעָה וְחַטָּאָה
10 בְּחִיּוּב] – באופן שגם שעת הידיעה וגם שעת החטא הם באותו
11 חיוב, כגון הדיוט שחטא, ונודע לו שחטא קודם שנתמנה להיות
12 כהן משיח או נשיא, אך באופן שהיה חיוב בזמן יְדִיעָה וּדְלֹא בזמן
13 חַטָּאָה, כגון כאן שחטאו מיעוט ציבור [שאין בזה חיוב כלל] ונודע
14 להם כשהיו רוב ציבור [שיש בזה חיוב פר], מִי שָׁמְעַת לֵיהּ – האם
15 שמעת שגם בזה מחייב רבי שמעון ואינו מחשיב את שעת
16 החטאה, דְּאִם כֵּן – שהרי אם כך, שרבי שמעון הולך אחר שעת
17 הידיעה אף אם בשעת החטא היה פטור לגמרי, אם כן אף הדיוט
18 שחטא ואחר כך נתמנה לַיְּיתֵי כִּי הַשְׁתָּא – שיביא קרבן נשיא או
19 משיח, כחיובו עכשיו, שהרי אין מתחשבים בשעת החטא, והרי
20 אין זה כך, שכן רבי שמעון פוטר הדיוט שחטא ואחר כך נתמנה,
21 אֶלָּא מוכח שדעת רַבִּי שִׁמְעוֹן חַטָּאָה וִידִיעָה כָּעֵי – שצריך שגם
22 החטא וגם הידיעה יהיו בזמן חיוב, ויהיו החיובים הללו שווים,
23 ואם כן באופן של מועטים ונתרבו הם פטורים לגמרי אף לדעת
24 רבי שמעון, אף אם נודע להם אחר שנתרבו, שהרי חטאם היה
25 בזמן שאין חיוב, שכן יחיד שעשה בהוראת בית דין פטור.
26 הגמרא דנה באיזה אופנים מצטרפות שתי הוראות, כדי לצרף את
27 כל החוטאים שיהיו רוב ציבור: אִיבַּעְיָא לְהוּ – נסתפקו בני הישיבה,
28 באופן שהוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר, וְעָשׂוּ מִיעוּט הַקָּהָל על פיהם,
29 וְחָזְרוּ בֵּית דִּין בָּהֶן ואסרו את החלב, וְשוב חזרו והוֹרוּ שחלב מותר
30 וְעָשׂוּ מִיעוּט אַחֵר על פיהם, ושני המיעוטים יחד הם רוב קהל, מַהוּ
31 הדין, האם נאמר שכֵּיוָן דְּשָׁתֵּי יְדִיעוֹת נִינְהוּ – כיון שנודע לבית דין
32 בינתיים שהוראתם היא טעות, לכן לֹא מְצַטְרֵף המיעוט הראשון
33 למיעוט השני, ואין כאן רוב ציבור, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּאִידִי וְאִידִי –
34 כיון שזה וזה חֵלֶב הוּא, וכל החוטאים חטאו באותו איסור, מְצַטְרֵף
35 המיעוט הראשון למיעוט השני ויש כאן רוב.
36 וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר שכֵּיוָן דְּאִידִי וְאִידִי חֵלֶב הוּא, לכן מְצַטְרֵף ויש כאן
37 רוב, אם כן יש להסתפק באופן שמִיעוּט חטאו בְּחֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי הַקֵּבָה
38 [בהוראת בית דין], וּמִיעוּט אחר חטאו בְּחֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי דַּקִּין – שעל
39 בני המעיים, מַהוּ הדין, האם הָכָא וַדַּאי כֵּיוָן דְּכַתְּרֵי קְרָאֵי קָאָתֵי –
40 כיון שאיסור שני סוגי חלבים אלו נלמד משני פסוקים שונים, הרי
41 אלו שני איסורים שונים וּלֹא מְצַטְרֵף מיעוט זה למיעוט זה, אוֹ
42 דִּלְמָא כֵּיוָן דְּאִידִי וְאִידִי חֵלֶב הוּא – כיון ששני חלבים אלו נקראו
43 בסתם 'חלב', לכן הרי הם כאיסור אחד וּמְצַטְרֵף המיעוט השני עם
44 הראשון ויש כאן רוב.
45 וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר שֵׁם חֵלֶב הוּא – ששני איסורים אלו, איסור חלב
46 הם ולכך מְצַטְרֵף המיעוט כיון שחטאו כולם באיסור שוה, אם כן
47 יש להסתפק באופן שחטאו מִיעוּט הקהל בְּחֵלֶב וּמִיעוּט הקהל בְּדָם,
48 מַהוּ הדין, האם הָכָא וַדַּאי (כֵּיוָן) דְּתְרֵי אִיסּוּרֵי נִינְהוּ – ששני
49 איסורים שונים הם [וְכֵיוָן דְּאֵין אִיסּוּרָן שָׁוֶה] לֹא מְצַטְרֵף, אוֹ דִּלְמָא
50 כֵּיוָן (דאיסורן שוה) דְּקָרְבָּנָן שָׁוֶה – ששניהם הם חיוב חטאת,
51 מְצַטְרֵף.
52 וְאִם תִּמְצָא לוֹמַר שכֵּיוָן (דאיסורן שוה) דְּקָרְבָּנָן שָׁוֶה, מְצַטְרֵף, אם
53 כן באופן שחטאו מִיעוּט הקהל בְּחֵלֶב וּמִיעוּט הקהל כַּעֲבוֹדַת
54 כּוֹכָבִים, מַהוּ הדין, האם הָכָא וַדַּאי אֵין אִיסּוּרָן שָׁוֶה וְאֵין קָרְבָּנָן שָׁוֶה,
55 שהרי חטאת עבודת כוכבים אינה כחטאת חלב, ולכן אין
56 מצטרפים, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּאִידִי וְאִידִי כָּרֵת הוּא – שגם חלב וגם
57 עבודה זרה שוים בכך ששניהם איסור כרת הם [במזיד], מְצַטְרֵף
58 המיעוט שחטא בעבודה זרה עם המיעוט שחטא בכרת. מסיקה
59 הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו בספק, שלא נפשטה.
60 הגמרא דנה באופן אחר של שתי הוראות: אִיבַּעְיָא לְהוּ – נסתפקו
61 בני הישיבה באופן שהוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר, וְעָשׂוּ מִיעוּט הַקָּהָל
62 על פיהם, וּמֵת אוֹתוֹ בֵּית דִּין, וְעָמַד בֵּית דִּין אַחֵר תחתיהם, וְחָזְרוּ
63 וְהוֹרוּ שוב שחלב מותר, וְעָשׂוּ מִיעוּט אַחֵר על פיהם, מהו הדין,
64 האם מצטרפים שני המיעוטים לרוב ציבור ומביאים פר. הגמרא
65 מבארת את השאלה: אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר בֵּית דִּין מַיְּיתִי – לשיטת
66 רבי מאיר, הסובר (להלן ד:) שחיוב הבאת הפר מוטל על בית דין,
67 שבית דין הם המביאים את הפר, לֹא תִּיבָּעֵי לָךְ – אין מקום
68 להסתפק, דְּהָא לַיְּתַנְהוּ – שהרי בית דין הקודם אינו, שהרי מתו,
69 ואי אפשר לצרפם להביא יחד פר. אֶלָּא כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ – מה שיש
70 לך להסתפק, זהו אַלִּיבָּא דְּמַאן דְּאָמַר צִבּוּר הָבִיא מַיְּיתִי – לשיטת רבי
71 יהודה, הסובר (שם) שהציבור הם המביאים את הפר, ואם כן מַאי
72 הדין, האם צִבּוּר הָא קָאֵי – הציבור הרי קיים, ויש לצרף את
73 המיעוט הראשון עם המיעוט השני ולהביא פר,

ט, כב – וישא אהרן את-ידיו אל-העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים

א. בגאולת מצרים נתחנכה כהונה ע"י אהרן במלואים, ועולי בבל ג"כ הקריבו מלואים בימי עזרא[1], ועתידים מלואים ליקרב בחנוכת הבית השלישי במהרה בימינו[2] על ידי כהן צדק שזכרו רבותינו במסכת סוכה מכלל ארבעה חדשים שראה זכרי' והוא מן הכהנים מזרע אהרן כמו עזרא אע"פ שאחרים לא פירשו כן ולעולם כהונה מחזרת על אכסניא שלה ולא עלה עזרא מבבל עד שיחס עצמו ועלה[3] דוק בקראי כרוך ותני ותשכח מרגניתא.

עשרה מאמרות מאמר חקור דין ח"ג פ"כ

י, א – ויקחו בני אהרן נדב ואביהוא איש מחתתו ויתנו בהן אש וישימו עליה קטורת ויקריבו לפני ה' אש זרה אשר לא צוה אותם

ב. אשר לא צוה אותם. י"ל ע"ד הרמז כי יש רל"א שערים גימטרי' ויאדי"ר, ועם הכולל [גימטרי'] יה"י או"ר, שהוא האור הגנוז שיתגלה ביום התיקון בבי"א, והוא גמטרי' ר"ת כ'י ר'וצה י'ה'ו' ב'עמו (תהלים קמט, ד), ונדב ואביהו חשבו אותו היום הוא יום התיקון, ורשאים וכמעט חובה להכנס לפני ולפנים, והיינו אש"ר ל"א אותיות א"ש רל"א, שהאש והאור של רל"א והוא ציוה אותם להקריב אש ההוא, וטעו והי' אש זר"ה ולא אש רל"א, וההפרש בין זר"ה [עם הכולל] לרל"א הוא ח"י, ע"כ מתו.

חתם סופר

ט, ה – ויקחו את אשר צוה משה אל פני אוהל מועד ויקרבו כל-העדה ויעמדו לפני ה'

ג. וימותו לפני ה' וגו'. איתא בילקוט (שמיני תקכ"ד) ר"ע אומר לא מתו בני אהרן אלא בפנים וכו', וישאום בכותנותם מלמד שהטילו עליהם חניתות של ברזל וגררם והוציאם לחוץ.

י"ל הא דקאמר ר"ע חניתות של ברזל היינו דר"ע לטעמי' דס"ל (סוכה כה:) דאותן אנשים אשר היו טמאים מישאל ואלצפן הוי, והתוס' הקשו בסנהדרין דף נב. (ד"ה ההיא שריפה ממש) למ"ד שריפת נשמה וגוף איך נטמאו בהן, ותירצו דשילדן קיימת הוי.

והנה לפי מאי דאיתא בנדה (כז:) גבי שפיר ושלי' דכל שטלטלוה ממקומו א"א שלא נתבלבל, א"כ ה"נ כיון שע"כ הוציאם ע"י כלי דזר אינו נכנס להיכל, א"כ כבר לא היתה שילדן קיימת ואף שנטמא הכלי בתחלה כשהכניסו אותו שעדיין היתה שילדן קיימת, מ"מ הכלי הוי אב הטומאה והנוגע בו אינו אלא ראשון ולא היו טמאין טומאת שבעה פשיטא שהיו יכולין ליטהר אפילו אי נימא דהוי ביום ח' לחודש, להכי אמר בחניתות של ברזל וקי"ל (פסחים יד:) בכלי מתכות בחלל חרב חרב הרי הוא כחלל וכיון שנגעו בחניתות של ברזל הוי כנוגע במת עצמו.

אמנם שמעתי מכבוד אמ"ו הגאון זללה"ה לפמ"ש הר"ש בריש כלים (פ"א, מ"א) דחלל חרב לאו דוקא, אלא כל כלים או בגדים הנוגעים במת הרי הן כמת עצמו, א"כ כיון דמקשה שם בסנהדרין (נב.) למ"ד שריפת נשמתן וגופם והא כתיב וימותו כעין מיתה ומשני דאתחיל מגואי ואמרינן שם ותאכל אותם ולא בגדיהם, הרי בשעה שהי' עדיין הגוף קיים נטמאו הבגדים, וכיון דכתיב וישאום בכותנותם נטמאו הן מבגדים.

ועיין בחידושינו סוף כתובות (קיא: ד"ה ואמר ר' חייא בר יוסף) דמהאי טעמא שאלו אנשי אלכסנדריא סוף מס' נדה (ע:) מתים לע"ל צריכין שלישי ושביעי ולא שאלו אם נטמאו, ואחז"ל (כתובות קיא:) עתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהם א"כ נטמאו מן הבגדים ולא שאלו אלא אם הם צריכין הזאה ג' וז' אך ז"א לשיטת הר"ש וע"ש.

פנים יפות

1) ועתידים מלואים וכו', כמפורש ביחזקאל.

2) ע"י כהן צדק וכו', במסכת סוכה פ' החליל (דף נ"ב ע"ב) ויראני ד' חרשי' מאן נינהו ד' חרשי' אמר רב חמא בר ביזנא אמר רבי שמעון חסידא זה משיח בן דוד ומשיח בן יוסף ואלי' וכהן צדק פירש"י כהן צדק שם בן נח וכו' ע"ש, ולהרב ניחא לפרש על אחד מן הכהנים מזרע אהרן שיהי' גלגול אהרן כמו עזרא וכדמסיק בסמוך.

3) דוק בקראי כתיב עזרא בן זריה וגו', ותשכח מרגנית' שאהרן הכהן הוא עצמו עזרא והיינו בגלגול.

המשך ביאור למס' הוריות ליום שישי עמ' ב

1 **הָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן, כְּגוֹן שֶׁהוֹרָה לעצמו בטעות מאיזה טעם שהוא,**
2 **היתר לעבירה, וְשָׁכַח מֵאֵיזֶה טַעַם הוֹרָה, וּבְשָׁעָה שֶׁטָּעָה ובא לעבור**
3 **את העבירה, אָמַר, הֲרֵינִי עוֹשֶׂה עַל דַּעַת (הוראתו) [הוֹרָאָתִי]**
4 **שהיתה להיתר ששכחתי את טעמה, דְּמַהוּ דְּתֵימָא** – שמא תאמר,
5 **כֵּיוָן דְּאִלּוּ מְתַיְּדַע לֵיהּ** – שאילו היה נזכר כשעשה העבירה מאיזה
6 **טעם הורה להיתר, [שֶׁמָּא] הַדַּר בֵּיהּ** – יתכן שהיה חוזר בו, ומשום
7 **כך הרי הוא כְּמֵזִיד דָּמֵי, שלא היה לו לעשות על פי הוראה ששכח**
8 **טעמה, וְאם כן לֹא לְחַיֵּיב חטאת, קָא מַשְׁמַע לָן** – משמיענו התנא
9 **שנחשב לשוגג, שהרי חשב שהמעשה מותר שכן הסתמך על**
10 **היתרו הקודם.**
11 **שנינו במשנה: מֵזִיד וְעָשָׂה שׁוֹגֵג כו' פטור, שהוראת כהן משיח**
12 **לעצמו כהוראת בית דין לציבור. מבררת הגמרא: מְנָא הַנִּי מִילֵּי –**
13 מהיכן למדנו דבר זה בתורה שהכהן המשיח חייב חטאת דווקא
14 כשקדם והתיר לעצמו את העבירה בשוגג. משיבה הגמרא: דְּתָנוּ
15 רַבָּנַן בברייתא, כתוב בתורה בפרשת כהן משיח (ויקרא ד ג), 'אִם
16 הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם', חֲרֵי הוקש בזה כהן המשיח
17 לעם, ללמדנו שכהן הַמָּשִׁיחַ כְּצִבּוּר – כפר העלם דבר של ציבור,
18 כשם שחיוב פר הציבור הוא דווקא כשהתירו בית דין בשוגג,
19 ועשו הציבור את העבירה על פיהם, כמו כן חיוב כהן המשיח בפר
20 הוא דווקא כשהורה קודם להיתר ועשה בשוגג.
21 מקשה הברייתא: (שֶׁיָּכוֹל) וַהֲלֹא דִּין הוּא – מדוע צריך לימוד
22 מיוחד להשוות כהן משיח לציבור שעשו על פי בית דין, הרי אף
23 לולי זה אפשר ללמוד את דינו מציבור.

◆ יום ראשון ט"ז ניסן ◆

ט (א) וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל:

א וַהֲוָה בְּיוֹמָא תְּמִינָאָה קְרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹהִי וּלְסָבֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י ◄ **וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי.** שְׁמִינִי לַמִּלּוּאִים, הוּא רֹאשׁ־חֹדֶשׁ נִיסָן שֶׁהוּקַם הַמִּשְׁכָּן בּוֹ בַּיּוֹם; וְנָטַל עֶשֶׂר עֲטָרוֹת הַשְּׁנוּיוֹת בְּ"סֵדֶר עוֹלָם". **וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל.** לְהַשְׁמִיעָם שֶׁעַל־פִּי הַדִּבּוּר אַהֲרֹן נִכְנָס וּמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה, וְלֹא יֹאמְרוּ מֵאֵלָיו נִכְנָס.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחות שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, כ' אדר שני ה'תשד"מ)

אַף־עַל־פִּי שֶׁגַּם לִפְנֵי יוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּילּוּאִים הָיוּ כָּל עִנְיְנֵי הַמִּשְׁכָּן בִּשְׁלֵמוּתָם, קַרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וְכוּ' וְכֵן כָּל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן, וְעַד שֶׁמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ הִקְרִיב כְּבָר קָרְבָּנוֹת, שֶׁהֲרֵי "כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּילּוּאִים (שֶׁ)הֶעֱמִידוֹ מֹשֶׁה לַמִּשְׁכָּן וְשִׁמֵּשׁ בּוֹ" - הִנֵּה כָּל עִילּוּיִים אֵלּוּ לֹא הִסְפִּיקוּ עֲדַיִן, וְהָיָה צוֹרֶךְ בְּעִנְיָן נַעֲלֶה יוֹתֵר ("מַעֲלִין בַּקֹּדֶשׁ") - יוֹם הַשְּׁמִינִי לַמִּילּוּאִים, שֶׁאָז נִתְקַיְּמָה הַבְּרָכָה דְּ"וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹקֵינוּ עָלֵינוּ . . תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם", כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה' וַתֹּאכַל עַל הַמִּזְבֵּחַ גו' וַיַּרְא כָּל הָעָם וַיָּרֹנּוּ".

וּמִזֶּה מוּבָן גַּם בְּנוֹגֵעַ לַעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בַּמִּשְׁכָּן הַפְּרָטִי שֶׁבּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב "וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹכָם", דְּקָאֵי עַל כָּל בַּיִת יְהוּדִי, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת מִשְׁכָּן וּמִקְדָּשׁ לַהקָּבָ"ה, עַל־יְדֵי־זֶה שֶׁהַבַּיִת מִתְנַהֵל וְחָדוּר בַּאֲוִירָה יְהוּדִית, וּמוּאָר בְּאוֹר דְּ"נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אוֹר", עַל־יְדֵי כָּל עִנְיְנֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, וּבְמִיּוּחָד עַל־יְדֵי הַדְלָקַת נֵרוֹת־שַׁבָּת־קֹדֶשׁ - שֶׁהֲעֲבוֹדָה בְּכָל זֶה צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן שֶׁאֵינוֹ מִסְתַּפֵּק בַּהֶישֵׂגִים הַקּוֹדְמִים, אֶלָּא מוֹסִיף וּמַעֲלֶה בַּקֹּדֶשׁ בְּיֶתֶר שְׂאֵת וּבְיֶתֶר עוֹז.

(ב) וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ עֵגֶל בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם וְהַקְרֵב לִפְנֵי יְהוָה:

ב וַאֲמַר לְאַהֲרֹן סַב לָךְ עֵגַל בַּר תּוֹרֵי לְחַטָּאתָא וּדְכַר לַעֲלָתָא שַׁלְמִין וְקָרֵב קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄ **קַח־לְךָ עֵגֶל.** לְהוֹדִיעַ שֶׁמְּכַפֵּר לוֹ הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עַל־יְדֵי עֵגֶל זֶה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל שֶׁעָשָׂה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כב עמ' 19)

קַח לְךָ עֵגֶל (ט, ב) **לְהוֹדִיעַ שֶׁמְּכַפֵּר לוֹ הַקָּבָ"ה . . עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל** (רש"י) יֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי בְּשִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הִקְרִיב אַהֲרֹן פַּר כְּדֵי לְכַפֵּר עַל הָעֵגֶל (תצוה כט, א), וּלְשֵׁם מַה הִקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁיֵּשׁ כָּאן שְׁנֵי שְׁלַבִּים בַּכַּפָּרָה. (**א**) "שֶׁנִּמְחַל לוֹ לְגַמְרֵי מַה שֶׁעָבַר עַל מִצְוַת הַמֶּלֶךְ.. וְנִפְטַר לְגַמְרֵי מִן הַדִּין". (**ב**) "שֶׁיִּהְיֶה לְרָצוֹן לִפְנֵי ה', וּמְרֻצֶּה וְחָבִיב . . כְּקֹדֶם הַחֵטְא . . לִהְיוֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנוֹ".

(ג) וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה:

ג וְעִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּל לְמֵימַר סִיבוּ צְפִיר בַּר עִזִּין לְחַטָּאתָא וְעֵגֶל וְאִמַּר בְּנֵי שְׁנָא שַׁלְמִין לַעֲלָתָא:

(ד) וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם:

ד וְתוֹר וּדְכַר לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְדַבְּחָא קֳדָם יְיָ וּמִנְחָתָא דְּפִילָא בְּמִשְׁחָא אֲרֵי יוֹמָא דֵּין יְקָרָא דַיְיָ מִתְגְּלֵי לְכוֹן:

רש"י ◄ **כִּי הַיּוֹם ה' נִרְאָה אֲלֵיכֶם.** לְהַשְׁרוֹת שְׁכִינָתוֹ בְּמַעֲשֵׂה יְדֵיכֶם; לְכָךְ קָרְבָּנוֹת הַלָּלוּ בָּאִין חוֹבָה לְיוֹם זֶה.

(ה) וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יְהוָה:

ה וּנְסִיבוּ יָת דִּי פַקִּיד מֹשֶׁה לְקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וּקְרִיבוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא וְקָמוּ קֳדָם יְיָ:

(ו) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וֵירָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה׃

ו וַאֲמַר מֹשֶׁה דֵּין פִּתְגָמָא דִּי פַקִּיד יְיָ תַּעְבְּדוּן וְיִתְגְּלֵי לְכוֹן יְקָרָא דַיְיָ׃

(ז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה׃

ז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן קְרַב לְמַדְבְּחָא וְעִבֵּד יָת חַטָּאתָךְ וְיָת עֲלָתָךְ וְכַפַּר עֲלָךְ וְעַל עַמָּא וְעִבֵּד יָת קָרְבַּן עַמָּא וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ׃

רש"י◄ **קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ •** (ת"כ) שֶׁהָיָה אַהֲרֹן בּוֹשׁ וְיָרֵא לָגֶשֶׁת. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה: 'לָמָּה אַתָּה בּוֹשׁ? לְכָךְ נִבְחַרְתָּ!'. **אֶת חַטָּאתְךָ •** עֵגֶל בֶּן בָּקָר. **וְאֶת־עֹלָתֶךָ •** אַיִל. **קָרְבַּן הָעָם •** שְׂעִיר עִזִּים וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ. כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר "עֵגֶל", בֶּן שָׁנָה הוּא, וּמִכָּאן אַתָּה לָמֵד.

(ח) וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ׃

ח וּקְרֵב אַהֲרֹן לְמַדְבְּחָא וּנְכֵס יָת עֶגְלָא דְחַטָּאתָא דִי לֵהּ׃

(ט) וַיַּקְרִבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ׃

ט וְקָרִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵהּ וּטְבַל אֶצְבְּעֵהּ בִּדְמָא וִיהַב עַל קַרְנַת מַדְבְּחָא וְיָת דְּמָא אֲרִיק לִיסוֹדָא דְמַדְבְּחָא׃

(י) וְאֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת מִן־הַכָּבֵד מִן־הַחַטָּאת הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה׃

י וְיָת תַּרְבָּא וְיָת כָּלְיָתָא וְיָת חִצְרָא מִן כַּבְדָּא מִן חַטָּאתָא אַסֵּק לְמַדְבְּחָא כְּמָא דִי פַקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃

(יא) וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַّחֲנֶה׃

יא וְיָת בִּשְׂרָא וְיָת מַשְׁכָּא אוֹקִיד בְּנוּרָא מִבָּרָא לְמַשְׁרְיָתָא׃

רש"י◄ **וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הָעוֹר וְגוֹ' •** לֹא מָצִינוּ חַטָּאת חִיצוֹנָה נִשְׂרֶפֶת אֶלָּא זוֹ וְשֶׁל מִלּוּאִים; וְכֻלָּן עַל־פִּי הַדִּבּוּר.

(יב) וַיִּשְׁחַט אֶת־הָעֹלָה וַיַּמְצִאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב׃

יב וּנְכֵס יָת עֲלָתָא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן לֵהּ יָת דְּמָא וּזְרָקֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

רש"י◄ **וַיַּמְצִאוּ •** לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה וְהַזְמָנָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 54)

לְשׁוֹן הוֹשָׁטָה וְהַזְמָנָה (רש"י ט, יב) כָּאן נֶאֱמַר "וַיַּמְצִיאוּ", וְאִלּוּ בְּחַטָּאת נֶאֱמַר "וַיַּקְרִיבוּ". וְיֵשׁ לְבָאֵר, דְּהִנֵּה זְרִיקַת דַּם הַחַטָּאת הָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת טְבִילַת הָאֶצְבַּע בַּדָּם, וְאִלּוּ זְרִיקַת דַּם הָעוֹלָה הָיְתָה בְּאֶמְצָעוּת כְּלִי שֶׁבּוֹ נָתוּן הַדָּם. לָכֵן נֶאֱמַר "וַיַּמְצִיאוּ" ("הוֹשָׁטָה וְהַזְמָנָה") רַק בְּעוֹלָה, שֶׁכֵּן עִם הוֹשָׁטַת הַדָּם לְאַהֲרֹן הָיָה הַדָּם מוּכָן וּמְזֻמָּן לִזְרִיקָה; וְאִלּוּ בְּחַטָּאת הָיָה צֹרֶךְ בִּפְעֻלָּה נוֹסֶפֶת לְאַחַר מְסִירַת הַדָּם - טְבִילַת אֶצְבַּע.

(יג) וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו לִנְתָחֶיהָ וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ׃

יג וְיָת עֲלָתָא אַמְטִיאוּ לֵהּ לְאֵבְרָהָא וְיָת רֵישָׁא וְאַסֵּק עַל מַדְבְּחָא׃

(יד) וַיִּרְחַץ אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעַיִם וַיַּקְטֵר עַל־הָעֹלָה הַמִּזְבֵּחָה׃

יד וְחַלִּיל יָת גַּוָּא וְיָת כְּרָעַיָּא וְאַסֵּק עַל עֲלָתָא לְמַדְבְּחָא׃

(טו) וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח אֵת־שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ כָּרִאשׁוֹן׃

רש"י ◄ וַיְחַטְּאֵהוּ • עָשָׂהוּ כְּמִשְׁפַּט חַטָּאת. כָּרִאשׁוֹן • כָּעֵגֶל שֶׁלּוֹ.

טו וְקָרֵב יָת קָרְבַּן עַמָּא וּנְסִיב יָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא דִּי לְעַמָּא וְנָכְסֵהּ וְכַפַּר בִּדְמֵהּ כְּקַדְמָאָה׃

(טז) וַיַּקְרֵב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט׃

רש"י ◄ וַיַּעֲשֶׂהָ כַּמִּשְׁפָּט • הַמְפֹרָשׁ בְּעוֹלַת נְדָבָה בְּ"וַיִּקְרָא" (ביצה כ).

טז וְקָרֵב יָת עֲלָתָא וְעָבְדַהּ כִּדְחָזֵי׃

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

עטרת מרים

א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם׃ ב וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה׃ מִפְּנֵי שֶׁמְּצָאוּ שֶׁהָיָה גְּלָל בַּתּוֹכֵחָה שֶׁפִּיּוּטָהּ אֵלֶּה דִּבְרֵי הַבְּרִית: ג וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד מָקוֹם מַעֲמַד הַמֶּלֶךְ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית ׀ לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחַר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדְוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית׃ ד וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי הַמִּשְׁנֶה סְגָנֵי כְּהוּנָּה גְּדוֹלָה כְּסֵגֶן מִשּׁוּחַ מִלְּחָמָה וְאֶת־שֹׁמְרֵי הַסַּף הַשּׁוֹעֲרִים לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָה אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם בְּשַׁדְמוֹת בְּמִישׁוֹר

עטרת מרים

מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדְוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית׃ ד וַיְצַו

הפטרה ליום שני של פסח מלכים ב פרק כג

כג א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם׃ ב וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם אִתּוֹ וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּקְרָא בְּאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה׃ ג וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית ׀ לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחַר יְהוָה וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדְוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית׃ ד וַיְצַו

קִדְרוֹן וְנָשָׂא אֶת־עֲפָרָם בֵּית־אֵל כִּי שָׁם הָיָה מָקוֹם טוּמְאָה: ח וְהִשְׁבִּית
בִּיטֵּל אֶת־הַכְּמָרִים כֹּהֲנֵי עֲבוֹדָה זָרָה אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי
יְהוּדָה וַיְקַטֵּר לִהְיוֹת מְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְבִּיבוֹת
יְרוּשָׁלִָם וְאֶת־הַמְקַטְּרִים לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת וּלְכָל צְבָא
הַשָּׁמָיִם גַּם אוֹתָם הִשְׁבִּית: ו וַיֹּצֵא
אֶת־הָאֲשֵׁרָה מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ
לִירוּשָׁלִַם אֶל־נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף
אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיִּדֶק לְעָפָר
שְׂרֵפָהּ עַד שֶׁהִיְתָה דַק כְּעָפָר וַיַּשְׁלֵךְ
אֶת־עֲפָרָהּ עַל־קֶבֶר בְּנֵי הָעָם
שֶׁהָיוּ עוֹבְרִים לֶחֶם: ז וַיִּתֹּץ אֶת־בָּתֵּי
הַקְּדֵשִׁים בָּתֵּי הַזְּמָה אֲשֶׁר בְּבֵית
יְהוָה אֲשֶׁר הַנָּשִׁים מְיוּחָדוֹת לְזֹנוּת
אֹרְגוֹת שָׁם בָּתִּים יְרִיעוֹת
לָאֲשֵׁרָה: ח וַיָּבֵא לִירוּשָׁלִַם
לְהַחֲזִירָם בִּתְשׁוּבָה אֶת־כָּל־הַכֹּהֲנִים
מִזֶּרַע אַהֲרֹן מֵעָרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר נַעֲשׂוּ
בָּמָרִים לַעֲבוֹדָה זָרָה וַיְטַמֵּא אֶת־
הַבָּמוֹת הַשְּׁלִיךְ שָׁם גְּבֻלוֹת וְכַדּוֹמָה
אֲשֶׁר קִטְּרוּ שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים
הַבָּמוֹת אֲשֶׁר עָמְדוּ מִגֶּבַע עַד־בְּאֵר
שֶׁבַע וְנָתַץ אֶת־בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים
אֲשֶׁר עָמְדוּ מוּל הַשְּׁעָרִים וְאֲשֶׁר
בְּפֶתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שַׂר־הָעִיר

עטרת מרים

אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאול אִישׁ בְּבוֹא אֶל הָעִיר בְּשַׁעַר הָעִיר: ט אַךְ לֹא יָעֲלוּ
כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת עוֹד לְשָׁרֵת אֶל־מִזְבַּח יְהוָה בִּירוּשָׁלִָם כִּי לֹא הוּכְשְׁרוּ עוֹד
לֶעֱבוֹדָה כִּי אִם־אָכְלוּ מַצּוֹת מְנָחוֹת הַנֵּאָפוֹת מַצּוֹת, וְהוּא הַדִּין לִשְׁאָר קָדָשִׁים
בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: כא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶסַח לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּכָּתוּב עַל סֵפֶר
הַבְּרִית הַזֶּה: כב כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה מִימֵי הַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר שָׁפְטוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכֹל יְמֵי מַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה: כג כִּי אִם־בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה
לַיהוָה בִּירוּשָׁלִָם: כד וְגַם אֶת־
הָאֹבוֹת וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִים וְאֶת־
הַתְּרָפִים וְאֶת־הַגִּלֻּלִים וְאֵת כָּל
׀ הַשִּׁקֻּצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ
יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם בִּעֵר יֹאשִׁיָּהוּ
לְמַעַן הָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה
הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר בַּעֲבוּר הַסֵּפֶר
אֲשֶׁר מָצָא חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן בֵּית
יְהוָה כִּי הַסֵּפֶר הַזֶּה הָיְתָה סִיבָּה לְכָל
זֶה: כה וְכָמֹהוּ לֹא־הָיָה לְפָנָיו
מֶלֶךְ אֲשֶׁר שָׁב אֶל־יְהוָה בְּכָל־
לְבָבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ וּבְכָל־מְאֹדוֹ
בְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא־
קָם כָּמֹהוּ:

הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי
הַמִּשְׁנֶה וְאֶת־שֹׁמְרֵי הַסַּף לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל
יְהוָה אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה
וּלְכָל צְבָא הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם
בְּשַׁדְמוֹת קִדְרוֹן וְנָשָׂא אֶת־עֲפָרָם בֵּית־אֵל:
ח וְהִשְׁבִּית אֶת־הַכְּמָרִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי
יְהוּדָה וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמִסְבִּיבֹת
יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־הַמְקַטְּרִים לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ
וְלַמַּזָּלוֹת וּלְכָל צְבָא הַשָּׁמָיִם: ו וַיֹּצֵא אֶת־
הָאֲשֵׁרָה מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם אֶל־נַחַל
קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיַּדֶּק לְעָפָר
וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־עֲפָרָהּ עַל־קֶבֶר בְּנֵי הָעָם: ז וַיִּתֹּץ

אֶת־בָּתֵּי הַקְּדֵשִׁים אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר הַנָּשִׁים אֹרְגוֹת שָׁם בָּתִּים
לָאֲשֵׁרָה: ח וַיָּבֵא אֶת־כָּל־הַכֹּהֲנִים מֵעָרֵי יְהוּדָה וַיְטַמֵּא אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר קִטְּרוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים
מִגֶּבַע עַד־בְּאֵר שֶׁבַע וְנָתַץ אֶת־בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר־פֶּתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שַׂר־הָעִיר אֲשֶׁר־עַל־
שְׂמֹאול אִישׁ בְּשַׁעַר הָעִיר: ט אַךְ לֹא יָעֲלוּ כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת אֶל־מִזְבַּח יְהוָה בִּירוּשָׁלִַם כִּי אִם־אָכְלוּ
מַצּוֹת בְּתוֹךְ אֲחֵיהֶם: כא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־הָעָם לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶסַח לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּכָּתוּב עַל
סֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה: כב כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה מִימֵי הַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר שָׁפְטוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכֹל יְמֵי
מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה: כג כִּי אִם־בִּשְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה
לַיהוָה בִּירוּשָׁלִַם: כד וְגַם אֶת־הָאֹבוֹת וְאֶת־הַיִּדְּעֹנִים וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־הַגִּלֻּלִים וְאֵת כָּל ׀
הַשִּׁקֻּצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם בִּעֵר יֹאשִׁיָּהוּ לְמַעַן הָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה הַכְּתֻבִים
עַל־הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מָצָא חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן בֵּית יְהוָה: כה וְכָמֹהוּ לֹא־הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁב אֶל־יְהוָה
בְּכָל־לְבָבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ וּבְכָל־מְאֹדוֹ בְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא־קָם כָּמֹהוּ:

◆ יום שני י"ז ניסן ◆

(יז) וַיִּקְרַבְ֗ אֶת־הַמִּנְחָה֙ וַיְמַלֵּ֣א כַפּ֔וֹ מִמֶּ֖נָּה וַיַּקְטֵ֑ר עַל־הַמִּזְבֵּ֖חַ מִלְּבַ֥ד עֹלַ֖ת הַבֹּֽקֶר׃

יז וְקָרֵב יָת מִנְחָתָא וּמְלָא יְדֵהּ מִנַּהּ וְאַסֵּק עַל מַדְבְּחָא בַּר מֵעֲלַת צַפְרָא׃

רש"י ◄ **וַיְמַלֵּא כַפּוֹ** • הִיא קְמִיצָה. **מִלְּבַד עֹלַת הַבֹּקֶר** • כָּל אֵלֶּה עָשָׂה אַחַר עוֹלַת הַתָּמִיד.

(יח) וַיִּשְׁחַ֣ט אֶת־הַשּׁ֗וֹר וְאֶת־הָאַ֤יִל זֶֽבַח־הַשְּׁלָמִים֙ אֲשֶׁר־לָעָ֔ם וַיַּמְצִ֥אוּ בְנֵי־אַהֲרֹ֖ן אֶת־הַדָּ֑ם אֵלָ֗יו וַיִּזְרְקֵ֛הוּ עַל־הַמִּזְבֵּ֥חַ סָבִֽיב׃

יח וּנְכַס יָת תּוֹרָא וְיָת דִּכְרָא נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּי לְעַמָּא וְאַמְטִיאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן יָת דְּמָא לֵהּ וּזְרָקֵהּ עַל מַדְבְּחָא סְחוֹר סְחוֹר׃

(יט) וְאֶת־הַחֲלָבִים֙ מִן־הַשּׁ֔וֹר וּמִן־הָאַ֖יִל הָאַלְיָ֑ה וְהַמְכַסֶּה֙ וְהַכְּלָיֹ֔ת וְיֹתֶ֖רֶת הַכָּבֵֽד׃

יט וְיָת תַּרְבַּיָּא מִן תּוֹרָא וּמִן דִּכְרָא אַלְיָתָא וְחָפֵי גַוָּא וְכָלְיָתָא וַחֲצַר כַּבְדָּא׃

רש"י ◄ **וְהַמְכַסֶּה** • חֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב.

(כ) וַיָּשִׂ֣ימוּ אֶת־הַחֲלָבִים֮ עַל־הֶחָזֹת֒ וַיַּקְטֵ֣ר הַחֲלָבִ֔ים הַמִּזְבֵּֽחָה׃

כ וְשַׁוִּיאוּ יָת תַּרְבַּיָּא עַל חֲדָתָא וְאַסֵּק תַּרְבַּיָּא לְמַדְבְּחָא׃

רש"י ◄ **וַיָּשִׂימוּ אֶת הַחֲלָבִים עַל־הֶחָזוֹת** • לְאַחַר הַתְּנוּפָה נִתְּנָן כֹּהֵן הַמֵּנִיף לְכֹהֵן אַחֵר לְהַקְטִירָם, נִמְצְאוּ הָעֶלְיוֹנִים לְמַטָּה.

(כא) וְאֶת־הֶחָזֹ֣ות וְאֵת֩ שׁ֨וֹק הַיָּמִ֜ין הֵנִ֣יף אַהֲרֹ֗ן תְּנוּפָה֙ לִפְנֵ֣י יְהוָ֔ה כַּאֲשֶׁ֥ר צִוָּ֖ה מֹשֶֽׁה׃

כא וְיָת חֲדָתָא וְיָת שׁוֹקָא דְיַמִּינָא אֲרֵם אַהֲרֹן אֲרָמָא קֳדָם יְיָ כְּמָא די פַּקִּיד מֹשֶׁה׃

(כב) וַיִּשָּׂ֥א אַהֲרֹ֖ן אֶת־יָדָ֑יו אֶל־הָעָ֖ם וַיְבָרְכֵ֣ם וַיֵּ֔רֶד מֵעֲשֹׂ֥ת הַחַטָּ֖את וְהָעֹלָ֥ה וְהַשְּׁלָמִֽים׃

כב וַאֲרֵם אַהֲרֹן יָת יְדוֹהִי עַל עַמָּא וּבָרְכִנּוּן וּנְחַת מִלְּמֶעְבַּד חַטָּאתָא וַעֲלָתָא וְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא׃

רש"י ◄ **וַיְבָרְכֵם** • בִּרְכַּת כֹּהֲנִים: יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא. **וַיֵּרֶד** • מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך כב, עמוד 39 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

בִּרְכַּת כֹּהֲנִים בְּפָרָשַׁת שְׁמִינִי

וַיִּשָּׂא אַהֲרֹן אֶת־יָדָו גו' וַיְבָרְכֵם

וַיְבָרְכֵם – בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא (ט, כב. ובפירוש רש"י)

בַּמְּפָרְשִׁים הִקְשׁוּ עַל פֵּרוּשׁ רַשִׁ"י: א. הֲרֵי עַל מִצְוַת בִּרְכַּת כֹּהֲנִים נִצְטַוּוּ רַק לְקַיֵּם בְּפָרָשַׁת נָשֹׂא, וּמַדּוּעַ מְפָרֵשׁ שֶׁהַבְּרָכָה כָּאן הִיא בִּרְכַּת כֹּהֲנִים. ב. מַדּוּעַ מְפָרֵט "יְבָרֶכְךָ יָאֵר יִשָּׂא", הֲרֵי פְּשִׁיטָא שֶׁבִּרְכַּת כֹּהֲנִים כּוֹלֶלֶת ג' בְּרָכוֹת אֵלּוּ. וְתֵרְצוּ בְּכַמָּה אוֹפַנִּים (ראה רמב"ן, שפתי חכמים, משכיל לדוד, ועוד).

וְיֵשׁ לוֹמַר בָּזֶה, דְּחָדָא מִתּוֹרָצֶת בַּחֲבֵירְתָּהּ; וְהַכַּוָּנָה בְּ"וַיְבָרְכֵם", הִיא לֹא שֶׁקִּיֵּם אַהֲרֹן אֶת **מִצְוַת** בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, אֶלָּא שֶׁבָּחַר אַהֲרֹן **בִּרְצוֹנוֹ** לְבָרֵךְ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּאוֹתָהּ עֵת בְּפָסוּקֵי בִּרְכַּת כֹּהֲנִים, "יְבָרֶכְךָ, יָאֵר, יִשָּׂא" [לְהָעִיר, שֶׁזֶּהוּ רַק לְרַשִׁ"י הַמְּפָרֵשׁ "פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא", מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן בְּדָרְוָ הַהֲלָכָה. כִּדְמוּכָח בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בַּשַּׁ"ס שֶׁ"וַיְבָרְכֵם" קָאֵי עַל **מִצְוַת** בִּרְכַּת כֹּהֲנִים].

דְּהִנֵּה, הַשְּׂרָאַת הַשְּׁכִינָה בַּמִּשְׁכָּן הָיְתָה הוֹכָחָה עַל כַּפָּרַת חֵטְא הָעֵגֶל, וּכְמוֹ שְׁכָתַב רַשִׁ"י עַל הַפָּסוּק מִשְׁכַּן הָעֵדוּת

(סוף פרשת פקודי) "עֵדוּת לְיִשְׂרָאֵל שֶׁוִּיתֵר לָהֶם הַקָּבָּ"ה עַל מַעֲשֵׂה הָעֵגֶל, שֶׁהֵרֵי הִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בֵּינֵיהֶם".
וְזֶהוּ תּוֹכֶן הַבְּרָכָה שֶׁבֵּירֵךְ אַהֲרֹן אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **יְבָרֶכְךָ ה'** – הַבְּרָכָה תַּגִּיעַ מֵהַקָּבָּ"ה בְּעַצְמוֹ, שֶׁאַחֲרֵי כַּפָּרַת חֵטְא הָעֵגֶל, הוֹדִיעַ הַקָּבָּ"ה שֶׁ"פָּנַי יֵלֵכוּ" – "אֲנִי בְּעַצְמִי" (תשא לג, יד ורש"י שם).
יָאֵר – "יַרְאֶה לְךָ פָּנִים שׂוֹחֲקוֹת" (רש"י נשא ו, כה), וְהַיְנוּ שֶׁתִּשְׁכּוֹן וְתִשְׁרֶה הַשְּׁכִינָה בֵּין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
וְהוּא עַל־יְדֵי שֶׁ"**יִשָּׂא**" – "יִכְבּוֹשׁ כַּעֲסוֹ" (רש"י שם, כו), הַיְנוּ שֶׁיְּכַפֵּר הַקָּבָּ"ה עַל חֵטְא הָעֵגֶל.

(כג) **וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם וַיֵּרָא כְּבוֹד־יְהוָה אֶל־כָּל־הָעָם:**

כג וְעַל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וּנְפָקוּ וּבָרִיכוּ יָת עַמָּא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַיְיָ לְכָל עַמָּא:

רש"י ◄**וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְגוֹ'** • לָמָּה נִכְנְסוּ? מָצָאתִי בְּפָרָשַׁת מִלּוּאִים בַּבָּרַיְתָא הַנּוֹסֶפֶת עַל 'תּוֹרַת כֹּהֲנִים' שֶׁלָּנוּ: לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן? לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת. אוֹ, לֹא נִכְנַס אֶלָּא לְדָבָר אַחֵר? הֲרֵינִי דָּן יְרִידָה וּבִיאָה טְעוּנוֹת בְּרָכָה: מַה יְּרִידָה מֵעֵין עֲבוֹדָה, אַף בִּיאָה מֵעֵין עֲבוֹדָה. הָא לָמַדְתָּ, לָמָּה נִכְנַס מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן? לְלַמְּדוֹ עַל מַעֲשֵׂה הַקְּטֹרֶת. דָּבָר אַחֵר: כֵּיוָן שֶׁרָאָה אַהֲרֹן שֶׁקָּרְבוּ כָּל הַקָּרְבָּנוֹת וְנַעֲשׂוּ כָּל הַמַּעֲשִׂים וְלֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל, הָיָה מִצְטַעֵר וְאוֹמֵר: 'יוֹדֵעַ אֲנִי שֶׁכָּעַס הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עָלַי, וּבִשְׁבִילִי לֹא יָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל'! אָמַר לוֹ לְמֹשֶׁה: 'מֹשֶׁה אָחִי, כָּךְ עָשִׂיתָ לִי, שֶׁנִּכְנַסְתִּי וְנִתְבַּיַּשְׁתִּי'? מִיָּד נִכְנַס מֹשֶׁה עִמּוֹ וּבִקְּשׁוּ רַחֲמִים וְיָרְדָה שְׁכִינָה לְיִשְׂרָאֵל. **וַיֵּצְאוּ וַיְבָרְכוּ אֶת־הָעָם**• אָמְרוּ: "וִיהִי נֹעַם ה' אֱלֹהֵינוּ עָלֵינוּ" (תהלים צ), 'יְהִי רָצוֹן שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בְּמַעֲשֵׂה יָדֵיכֶם'. לְפִי שֶׁכָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים שֶׁהֶעֱמִידוֹ מֹשֶׁה לַמִּשְׁכָּן וְשִׁמֵּשׁ בּוֹ וּפֵרְקוֹ בְּכָל יוֹם, לֹא שָׁרְתָה בּוֹ שְׁכִינָה, וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל נִכְלָמִים וְאוֹמְרִים לְמֹשֶׁה: 'מֹשֶׁה רַבֵּנוּ, כָּל הַטֹּרַח שֶׁטָּרַחְנוּ, שֶׁתִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בֵּינֵינוּ וְנֵדַע שֶׁנִּתְכַּפֵּר לָנוּ עֵגֶל הָעֵגֶל'! לְכָךְ אָמַר לָהֶם: "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'", אַהֲרֹן אָחִי כְּדַאי וְחָשׁוּב מִמֶּנִּי, שֶׁעַל־יְדֵי קָרְבְּנוֹתָיו וַעֲבוֹדָתוֹ תִּשְׁרֶה שְׁכִינָה בָּכֶם וְתִדְּעוּ שֶׁהַמָּקוֹם בָּחַר בּוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ז עמ' 237)

וַיֵּרָא כְּבוֹד ה' אֶל כָּל הָעָם (ט, כג) 'עַם', מִלְּשׁוֹן גֶּחָלִים עוֹמְמוֹת, מוֹרֶה עַל בְּחִינָה נְמוּכָה. בִּשְׁבִעַת יְמֵי הַמִּלּוּאִים הָיְתָה הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה עַל יְדֵי עֲבוֹדַת **יִשְׂרָאֵל** (הַקְרָבַת קָרְבָּנוֹת), וַעֲבוֹדַת הַ'מַּטָּה' מַמְשִׁיכָה אוֹר מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. אַךְ בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי הָיְתָה הַשְּׁרָאָה זוֹ מִצַּד **הַקָּבָּ"ה**, וְלָכֵן נִמְשְׁכָה בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מִסֵּדֶר הִשְׁתַּלְשְׁלוּת. וּבְהֶתְאֵם לַכְּלָל שֶׁכָּל הַגָּבוֹהַּ יוֹתֵר, יוֹרֵד לְמַטָּה יוֹתֵר - הִגִּיעַ הַגִּלּוּי גַּם לְ'עַם'.

◆ יום שלישי י"ח ניסן ◆

(כד) **וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַחֲלָבִים וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיָּרֹנּוּ וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם:**

כד וּנְפָקַת אֶשְׁתָּא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת עַל מַדְבְּחָא יָת עֲלָתָא וְיָת תַּרְבָּיָא וַחֲזָא כָּל עַמָּא וְשַׁבָּחוּ וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן:

רש"י ◄**וַיָּרֹנּוּ** • כְּתַרְגּוּמוֹ.

י (א) **וַיִּקְחוּ בְנֵי־אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אִישׁ מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ בָהֵן אֵשׁ וַיָּשִׂימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת וַיַּקְרִיבוּ לִפְנֵי יְהוָה אֵשׁ זָרָה אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם:**

א וּנְסִיבוּ בְּנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא גְּבַר מַחְתִּיתֵהּ וִיהָבוּ בְּהֵן אֶשְׁתָּא וְשַׁוִּיאוּ עֲלַהּ קְטֹרֶת וְקָרִיבוּ קֳדָם יְיָ אֶשְׁתָּא נוּכְרִיתָא דִּי לָא פַּקִּיד יָתְהוֹן:

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 99)

אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם (י, א) כָּתַב בְּ'אוֹר הַחַיִּים', שֶׁבְּנֵי אַהֲרֹן מֵתוּ מִ'כִּלּוֹת הַנֶּפֶשׁ', תְּשׁוּקָה עַזָּה לַהקָּבָּ"ה. וְיֵשׁ לִשְׁאֹל, הֲרֵי כְּתִיב "אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אוֹתָם", וּמַשְׁמָע שֶׁעָבְרוּ עַל רְצוֹן ה'. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁהָיוּ בְּדַרְגָּה כָּזוֹ שֶׁל הִתְקַשְּׁרוּת וְהִתְחַבְּרוּת לַה' (קְטֹרֶת מִלְּשׁוֹן הִתְקַשְּׁרוּת) עַד **שֶׁלֹּא נִזְקְקוּ לְצִוּוּי**; כָּל מַעֲשֵׂיהֶם הָיוּ **בְּדֶרֶךְ מְמֵילָא** בְּהִתְאָמָה מְלֵאָה לִרְצוֹן ה', כִּי רְצוֹנוֹ הָפַךְ לִרְצוֹנָם שֶׁלָּהֶם.

(ב) **וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וַיָּמֻתוּ לִפְנֵי יְהוָה:**

ב וּנְפָקַת אֶשְׁתָּא מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכָלַת יָתְהוֹן וּמִיתוּ קֳדָם יְיָ:

רש"י ◄**וַתֵּצֵא אֵשׁ•** רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: לֹא מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֶלָּא עַל־יְדֵי שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן. רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר: שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ. תֵּדַע, שֶׁאַחַר מִיתָתָן הִזְהִיר הַנּוֹתָרִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן לַמִּקְדָּשׁ. מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֵּן בַּיִת וְכוּ', כִּדְאִיתָא בְּ"וַיִּקְרָא רַבָּה".

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (משיחת שבת פרשת שמיני, מברכים החודש אייר תשכ"ו)

עִם הֱיוֹת שֶׁמַּדְרֵגָתָם שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא הָיְתָה נַעֲלֵית בְּיוֹתֵר, וְעַד כְּדֵי־כָּךְ שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: "שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנּוּ וּמִמְּךָ", וְהַקָּבָּ"ה קָרָאם "בִּקְרוֹבַי - בִּבְחִירַי", בְּכָל זֹאת נֶעֱנְשׁוּ בְּעוֹנֶשׁ חָמוּר בְּיוֹתֵר, בִּגְלַל הָעֶדֶר הַ"בִּיטוּל" הָרָאוּי לְרַבָּם - שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בְּפָנָיו.

וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר - לַמְּרוֹת כֹּחוֹ הָרַב בַּתּוֹרָה כַּנַּ"ל - הוּא הָאוֹמֵר שֶׁ"הָאוֹמֵר דָּבָר שֶׁלֹּא שָׁמַע מִפִּי רַבּוֹ, גּוֹרֵם לַשְּׁכִינָה שֶׁתִּסְתַּלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל", שֶׁהַבִּיטּוּל לְרַבּוֹ הוּא דָּבָר הַנּוֹגֵעַ לְגִילוּי הַשְּׁכִינָה לִכְלָלוּת יִשְׂרָאֵל.

וּמִזֶּה הַהוֹרָאָה, שֶׁאַל יֹאמַר אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל: לְמִדָּן אֲנִי וְתַלְמִיד־חָכָם הִנְנִי, וְאֵיךְ אֶהְיֶה בָּטֵל לְרַב וּלְחַכּוֹת שֶׁיּוֹרֶה לִי הַהֲלָכָה בַּתּוֹרָה, וְכֵן בַּהֲלִיכוֹת עוֹלָם, וְהַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אֵלֵךְ בָּהּ בַּעֲבוֹדַת ה' - וַהֲלֹא בְּכוֹחִי לְהוֹרוֹת לְעַצְמִי!

- כִּי מִי לָנוּ גָּדוֹל כְּנָדָב וַאֲבִיהוּא, וּבְכָל־זֹאת זֶה הָיָה **כָּל** חֶטְאָם, "**לֹא** מֵתוּ בְּנֵי אַהֲרֹן **אֶלָּא** עַל־יְדֵי שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה רַבָּן", וְעַד כְּדֵי כָּךְ - שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לֹא רַק לָהֶם, אֶלָּא שֶׁגּוֹרֵם לְהֵיפֶךְ הָעִנְיָן שֶׁל גִּילוּי הַשְּׁכִינָה בְּיִשְׂרָאֵל.

לְאִידָךְ גִּיסָא: דּוֹרְשִׁים מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁלִּימוּד הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹ יִהְיֶה דַּוְקָא בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה בִּשְׂכְלוֹ הוּא - וְעַד שֶׁכָּל כּוּלוֹ יִהְיֶה חָדוּר בַּהֲבָנַת הַתּוֹרָה.

- וְזֶהוּ שֶׁמַּמְשִׁיךְ רַשִּׁ"י וְאוֹמֵר "רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ **לַמִּקְדָּשׁ**": יַיִן הוּא בְּחִינַת בִּינָה - הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וּ"**שְׁתוּיֵי** יַיִן" פֵּירוּשׁוֹ שֶׁהָיוּ מְלֵאִים וַחֲדוּרִים הֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וְהַחֵטְא הוּא - שֶׁנִּכְנְסוּ **לַמִּקְדָּשׁ** בְּצִיּוּר זֶה: הַחִסָּרוֹן שֶׁל "שְׁתוּיֵי יַיִן" אֵינוֹ אֶלָּא בְּעֵת הַכְּנִיסָה **לַמִּקְדָּשׁ** - אֲבָל עֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ כְּשֶׁאֵינוֹ בַּמִּקְדָּשׁ, הֲרֵי אַדְּרַבָּה, צְרִיכָה לִהְיוֹת בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה:

מִקְדָּשׁ הוּא עִנְיַן הַתְּפִלָּה, שֶׁאָז עוֹמֵד הָאָדָם לִפְנֵי מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָּ"ה, וּמָאן דְּמַחֲוֵי בְּמָחוֹג קַמֵּי מַלְכָּא וְכוּ' - שֶׁצָּרִיךְ לִהְיוֹת בְּתַכְלִית הַבִּיטּוּל "כְּעַבְדָּא קַמֵּי מָרֵיהּ", אֲבָל עֲבוֹדָתוֹ וִיגִיעָתוֹ בַּתּוֹרָה צְרִיכוֹת לִהְיוֹת בְּאוֹפֶן דְּ"שְׁתוּיֵי יַיִן" שֶׁכָּל מְצִיאוּתוֹ מְמוּלֵאת וַחֲדוּרָה בְּשֵׂכֶל הַתּוֹרָה.

- וּכְמוֹ שֶׁמְּצִינוּ בְּרַבִּי יְהוּדָה בְּרַבִּי אִילְעָאִי שֶׁאָמְרָה לוֹ מַטְרוֹנִיתָא, שֶׁפָּנָיו הָיוּ דּוֹמִים לִפְנֵי "שְׁתוּי יַיִן". וְאָמַר לָהּ רַבִּי יְהוּדָה שֶׁזֶּהוּ לְפִי שֶׁתַּלְמוּדוֹ מְצוּי בְּיָדוֹ - וְהַיְנוּ דְּזֶה שֶׁבְּגַשְׁמִיּוּת הָיָה נִרְאֶה כִּ"שְׁתוּי יַיִן", הֲרֵי זֶה מִפְּנֵי שֶׁהַגַּשְׁמִיּוּת שֶׁלּוֹ הָיְתָה כְּפִי הָרוּחָנִיּוּת שֶׁלּוֹ, וּבְרוּחָנִיּוּת הָיָה "שְׁתוּי יַיִן" - חָדוּר בַּהֲבָנַת הַתּוֹרָה -

וְהִנֵּה זֶה שֶׁבִּזְמַן הַתְּפִלָּה (בַּמִּקְדָּשׁ), מִתְבַּטֵּל הָאָדָם מִמְּצִיאוּתוֹ לְגַמְרֵי כַּנַּ"ל - הֲרֵי זֶה נוֹתֵן כֹּחַ וּפוֹעֵל שֶׁגַּם עֲבוֹדָתוֹ אַחַר־כָּךְ בְּלִימוּד הַתּוֹרָה בְּשִׂכְלוֹ הוּא, תִּהְיֶה בְּבִיטּוּל הָרָאוּי, עִם שֶׁהִיא גַּם בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה כִּדְבָעֵי.

אָמְנָם נִשְׁאֶלֶת הַשְּׁאֵלָה: אֵיךְ יִתְּכֵן הַחִיבּוּר שֶׁל שְׁנֵי הֲפָכִים בְּלִימוּד הַתּוֹרָה: הֲרֵגֶשׁ שִׂכְלוֹ וַהֲבָנָתוֹ שֶׁל הַלּוֹמֵד, וּבִיטּוּל מְצִיאוּתוֹ וְכוּ'? - הַתְּשׁוּבָה נִיתֶּנֶת בְּהֶמְשֵׁךְ פֵּירוּשׁ רַשִּׁ"י לְהַלָּן: "מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ **בֶּן־בַּיִת** וְכוּ'" - מִכֵּיוָן שֶׁהַמְּדוּבָּר בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם "בֶּן־בַּיִת" שֶׁל מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּבָּ"ה, הֲרֵי הוּא יִתְבָּרֵךְ נוֹתֵן לָהֶם הַכֹּחַ לְחַבֵּר בִּ' הַהֲפָכִים, שֶׁיּוּכְלוּ לִלְמוֹד בַּהֲבָנָה וְהַשָּׂגָה, וּבְיַחַד עִם זֶה לִהְיוֹת בַּבִּיטּוּל הַמַּתְאִים וְכוּ': עַד שֶׁעַל־יְדֵי־זֶה יִפְעֲלוּ אֶת הַחִיבּוּר (דִּבְ' הַהֲפָכִים) שֶׁל עוֹלָם וְאֲלוּקוּת, הָעוֹלָם מִתְנַהֵג עַל־פִּי פְּסַק־דִּין שֶׁל הַלּוֹמֵד וּמִסְקָנָתוֹ בְּלִימוּדוֹ, וְכִדְרָשַׁת רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל עַל הַפָּסוּק לְאַ־ל גּוֹמֵר עָלַי, וּמְקָרֵב עַל־יְדֵי־זֶה אֶת קִיּוּם הַיִּעוּד "וְנִגְלָה כְּבוֹד הֲוָיָ' וְרָאוּ כָל **בָּשָׂר** יַחְדָּיו כִּי פִי הֲוָיָ' דִּבֵּר". בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יב עמ' 51)

שֶׁהוֹרוּ הֲלָכָה בִּפְנֵי מֹשֶׁה . . שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ (רש"י י, ב) יֵשׁ לִתְמֹהַּ, הֲרֵי הַחֵטְא מְפֹרָשׁ בַּכָּתוּב – הֵם הִקְטִירוּ קְטֹרֶת בְּנִגּוּד לְצִוּוּי ה'. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה לְעֵיל בְּסָמוּךְ נֶאֱמַר לְגַבֵּי הַשְּׁרָאַת הַשְּׁכִינָה "וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי ה'"; וּמִזֶּה שֶׁלְּשׁוֹן **זֶה עַצְמוֹ** מוֹפִיעַ גַּם בִּבְנֵי אַהֲרֹן, מוּכָח שֶׁאַף עֲבוֹדָתָם גְּרָמָה גִּלּוּי הַשְּׁכִינָה. לָכֵן מְפָרֵשׁ שֶׁהָעֲבוֹדָה כְּשֶׁלְּעַצְמָהּ הָיְתָה כִּדְבָעֵי, אֶלָּא שֶׁהָיָה חִסָּרוֹן בְּאֹפֶן הַנְהָגָתָם בָּעֲבוֹדָה זוֹ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי־שיחות כרך יב, עמוד 49 – מתוך 'לקראת שבת')

בְּנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה

וַתֵּצֵא אֵשׁ מִלִּפְנֵי יְהוָה וַתֹּאכַל אוֹתָם וגו'

וַתֵּצֵא אֵשׁ – . . רַבִּי יִשְׁמָעֵאל אוֹמֵר שְׁתוּיֵי יַיִן נִכְנְסוּ לַמִּקְדָּשׁ, תֵּדַע שֶׁאַחַר מִיתָתָן הִזְהִיר הַנּוֹתָרִים שֶׁלֹּא יִכָּנְסוּ שְׁתוּיֵי יַיִן לַמִּקְדָּשׁ, מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּוַיִּקְרָא רַבָּה (י,ב. ובפירוש רש"י)

מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת נֶאֱמָן, מְצָאוֹ עוֹמֵד עַל פֶּתַח חֲנוּיוֹת וְהִתִּיז אֶת רֹאשׁוֹ בִּשְׁתִיקָה, וּמִנָּה בֶּן בַּיִת אַחֵר תַּחְתָּיו, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִים מִפְּנֵי מַה הָרַג אֶת הָרִאשׁוֹן, אֶלָּא מִמַּה שֶׁמְּצַוֶּה אֶת הַשֵּׁנִי וְאָמַר לֹא תִּכָּנֵס בְּפֶתַח חֲנוּיוֹת, אָנוּ יוֹדְעִים שֶׁמִּתּוֹךְ כָּךְ הָרַג אֶת הָרִאשׁוֹן. (ויקרא רבה)

וְצָרִיךְ לְהָבִין מַהִי כַּוָּנַת רַשִּׁ"י בְּהַעְתָּקָתוֹ מִדִּבְרֵי הַמִּדְרָשׁ "מָשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת וְכוּ'", דְּמִמַּה־נַּפְשְׁךָ, אִם כַּוָּנָתוֹ רַק לְצַיֵּן לְדִבְרֵי הַמִּדְרָשׁ, הָוָה לֵיהּ לְקַצֵּר וְלוֹמַר "מָשָׁל לְמֶלֶךְ וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּוַיִּקְרָא רַבָּה", וְאִם בִּרְצוֹנוֹ לְהוֹדִיעַ גַּם אֶת תּוֹכֶן הַמָּשָׁל, הֲרֵי אֵין דַּי בִּתְחִלַּת הַמָּשָׁל שֶׁהֵבִיא?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּבִדְבָרָיו אֵלּוּ מְתָרֵץ מִפְּנֵי מַה נֶעֱנְשׁוּ נָדָב וַאֲבִיהוּא, וַהֲרֵי לֹא נִצְטַוּוּ עַל הָאִסּוּר דִּשְׁתִּיַּת יַיִן, וְעַל זֶה תֵּרֵץ מִמָּשָׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהָיָה לוֹ בֶּן בַּיִת, דְּזֶה שֶׁהֶעֱנִישׁוֹ הַמֶּלֶךְ, אַף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא הוּזְהַר עַל כָּךְ, הוּא מִפְּנֵי שֶׁבְּהִיוֹתוֹ "**בֶּן בַּיִת**" שֶׁל הַמֶּלֶךְ הָיָה צָרִיךְ לְהָבִין **מֵעַצְמוֹ** - גַּם מִבְּלִי אַזְהָרָה מְפוֹרֶשֶׁת - שֶׁהַנְהָגָה זוֹ הִיא הֵפֶךְ רְצוֹנוֹ שֶׁל הַמֶּלֶךְ.

וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה בְּעִנְיָנֵנוּ, מִכֵּיוָן שֶׁבְּנֵי אַהֲרֹן הָיוּ בְּנֵי בֵּיתוֹ שֶׁל הַקָּבָּ"ה "בִּקְרוֹבַי אֶקָּדֵשׁ", הִנֵּה מֵעַצְמָם יָדְעוּ הַנְהָגוֹת בֵּיתוֹ, גַּם כְּשֶׁלֹּא נִצְטַוּוּ עַל זֶה בְּפֵרוּשׁ.

(ג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן הֽוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר יְהֹוָה לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן׃

ג וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן הוּא דִּי מַלִּיל יְיָ לְמֵימַר בְּקָרִיבַי אִתְקַדַּשׁ וְעַל אַפֵּי כָל עַמָּא אִתְיַקַּר וּשְׁתִיק אַהֲרֹן׃

רש"י◄ **הוּא אֲשֶׁר־דִּבֶּר וְגוֹ'•** (זבחים קטו) הֵיכָן דִּבֵּר? "וְנִעַדְתִּי שָׁמָּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְנִקְדַּשׁ בִּכְבֹדִי" (שמות כט). אַל תִּקְרֵי "בִּכְבֹדִי", אֶלָּא 'בִּמְכֻבָּדַי'. אָמַר לוֹ מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן: אַהֲרֹן אָחִי! יוֹדֵעַ הָיִיתִי שֶׁיִּתְקַדֵּשׁ הַבַּיִת בִּמְיֻדָּעָיו שֶׁל מָקוֹם, וְהָיִיתִי סָבוּר: אוֹ בִּי אוֹ בְּךָ. עַכְשָׁיו, רוֹאֶה אֲנִי שֶׁהֵם גְּדוֹלִים מִמֶּנִּי וּמִמְּךָ! (ת"כ. ויקרא רבה)• **וַיִּדֹּם אַהֲרֹן•** (שם ושם) קִבֵּל שָׂכָר עַל שְׁתִיקָתוֹ, וּמַה שָׂכָר קִבֵּל? שֶׁנִּתְיַחֵד עִמּוֹ הַדִּבּוּר, שֶׁנֶּאֱמְרָה לוֹ לְבַדּוֹ פָּרָשַׁת שְׁתוּיֵי יַיִן. **בִּקְרֹבַי•** בִּבְחִירַי. **וְעַל־פְּנֵי כָל־הָעָם אֶכָּבֵד•** כְּשֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה דִּין בַּצַּדִּיקִים מִתְיָרֵא וּמִתְעַלֶּה וּמִתְקַלֵּס; אִם כֵּן בְּאֵלּוּ, כָּל־שֶׁכֵּן בָּרְשָׁעִים. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים סח) "נוֹרָא אֱלֹהִים מִמִּקְדָּשֶׁיךָ" — אַל תִּקְרֵי "מִמִּקְדָּשֶׁיךָ", אֶלָּא 'מִמְּקַדְּשֶׁיךָ'.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (אגרות קודש ח"ח ע' קעג)

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל אַהֲרֹן הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר ה' לֵאמֹר בִּקְרֹבַי אֶקָּדֵשׁ וְעַל פְּנֵי כָל הָעָם אֶכָּבֵד וַיִּדֹּם אַהֲרֹן (י, ג)

מַשְׁמַע מֵהַפָּסוּק שֶׁמֹּשֶׁה יָדַע עַל מַה שֶׁעוֹמֵד לְהִתְרַחֵשׁ וְאִלּוּ אַהֲרֹן לֹא יָדַע. וְיֵשׁ לְבָאֵר הַטַּעַם לְכָךְ: מְבֹאָר בַּחֲסִידוּת שֶׁמֹּשֶׁה הוּא "שׁוֹשְׁבִינָא דְּמַלְכָּא" - שֶׁתַּפְקִידוֹ לְהַמְשִׁיךְ אֱלֹקוּת בָּעוֹלָם. וְאַהֲרֹן הוּא "שׁוֹשְׁבִינָא דְּמַטְרוֹנִיתָא" - שֶׁתַּפְקִידוֹ לְהַעֲלוֹת אֶת הָעוֹלָם לְמַעְלָה. עוֹד מְבֹאָר, שֶׁעֶצֶם יְדִיעַת הָרַע יְכוֹלָה לִגְרֹם נֵזֶק לָאָדָם, וְאִלּוּ בְּדַרְגּוֹת אֱלֹקִיּוּת שֶׁאֵין לָהֶם כָּל קֶשֶׁר לָרַע, אֵין יְדִיעַת הָרַע גּוֹרֶמֶת לְנֶזֶק. לָכֵן מֹשֶׁה יָדַע עַל הַהוֹלֵךְ לְהִתְרַחֵשׁ, כִּי מֹשֶׁה הוּא בִּבְחִינַת אֱלֹקוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָעוֹלָם וִידִיעַת הָרַע לֹא מַזִּיקָה לוֹ. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אַהֲרֹן עֶצֶם הַיְדִיעָה הָיְתָה יְכוֹלָה לְהַזִּיק לוֹ, לָכֵן לֹא יָדַע מֵהַהוֹלֵךְ לְהִתְרַחֵשׁ.

(ד) וַיִּקְרָא מֹשֶׁה אֶל־מִישָׁאֵל וְאֶל אֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל דֹּד אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם קְרֹבוּ שְׂאוּ אֶת־אַחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי־הַקֹּדֶשׁ אֶל־מִחוּץ לַמַّחֲנֶה׃

ד וּקְרָא מֹשֶׁה לְמִישָׁאֵל וּלְאֶלְצָפָן בְּנֵי עֻזִּיאֵל אַח אֲבוּהִי דְּאַהֲרֹן וַאֲמַר לְהוֹן קְרִיבוּ טוּלוּ יָת אֲחוּכוֹן מִן קֳדָם אַפֵּי קוּדְשָׁא לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא׃

רש"י◄ **דֹּד אַהֲרֹן•** עֻזִּיאֵל אָחִי עַמְרָם הָיָה, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות ו) "וּבְנֵי קְהָת וְגוֹ'". **שְׂאוּ אֶת־אַחֵיכֶם וְגוֹ'•** כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה, שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב אֶת הַשִּׂמְחָה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז עמוד 107 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

המשימה של כל 'לוי'

עַל הַפָּסוּק "שְׁאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה" (י, ד), מְפָרֵשׁ רַשִׁ"י כְּאָדָם הָאוֹמֵר לַחֲבֵירוֹ הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה, שֶׁלֹּא לְעָרְבֵב אֶת הַשִּׂמְחָה.

מָצִינוּ שֶׁבְּמַעֲשֶׂה זֶה דְּ"הַעֲבֵר אֶת הַמֵּת" - נִצְטַוּוּ קְרוֹבֵי הַמֵּת, הַלְוִיִּים.

וּמִזֶּה יֵשׁ לִלְמוֹד הוֹרָאָה נִפְלָאָה בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם (סוף הל' שמיטה ויובל) "לֹא שֵׁבֶט לֵוִי בִּלְבַד אֶלָּא כָּל אִישׁ וְאִישׁ כּוֹ' אֲשֶׁר נָדְבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ וְהֵבִינוֹ מַדָּעוֹ לְהִבָּדֵל לַעֲמוֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְעָבְדוֹ כּוֹ' וּפָרַק מֵעַל צַוָּארוֹ עוֹל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרַבִּים אֲשֶׁר בִּקְשׁוּ בְּנֵי הָאָדָם, הֲרֵי זֶה נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וְיִהְיֶה ה' חֶלְקוֹ וְנַחֲלָתוֹ כּוֹ' כְּמוֹ שֶׁזָּכָה לְכֹהֲנִים לְלִוִּיִּם".

וְהִנֵּה אִישׁ זֶה שֶׁ"נָדְבָה רוּחוֹ אוֹתוֹ" וְהוּא בִּבְחִינַת "לֵוִי", יָכוֹל לַחְשׁוֹב, שֶׁמִּכֵּיוָן שֶׁ"נִתְקַדֵּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים" עָלָיו לַעֲסוֹק רַק בְּעִנְיְנֵי תּוֹרָה וּקְדוּשָׁה, אַף בְּעִנְיָנִים הַקְּשׁוּרִים בְּ"סוּר מֵרָע" וּ"לְאַפְרוּשֵׁי מֵאִיסּוּרָא" - מוּטָב שֶׁיַּעַסְקוּ בָּזֶה אֵלּוּ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִתְקַדְּשׁוּ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים, וַעֲדַיִן לֹא פָּרְקוּ מֵעַל צַוָּארָם "הַחֶשְׁבּוֹנוֹת הָרַבִּים".

וְזֶה מַשְׁמִיעֵנוּ הַכָּתוּב, שֶׁכְּדֵי "לֹא לְעָרְבֵב אֶת הַשִּׂמְחָה", שֶׁהָעוֹלָם יִהְיֶה מָכוֹן וּמְדוֹר לִשְׁבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ, צָרִיךְ לְ"הַעֲבִיר אֶת הַמֵּת" וּלְאַפְרוּשֵׁי מֵאִיסּוּרָא. וּבְצִוּוּי זֶה "שְׁאוּ אֶת אֲחֵיכֶם מֵאֵת פְּנֵי הַקֹּדֶשׁ" נִצְטַוּוּ הַלְוִיִּים דַּוְקָא. דְּאַף שֶׁהֵם מוּרָמִים מֵעָם, וּמוּבְדָּלִים "לַעֲמוֹד לִפְנֵי ה' לְשָׁרְתוֹ וּלְעָבְדוֹ" - עֲלֵיהֶם לַעֲסוֹק בְּהַעֲבָרַת הָאִיסּוּר וְהַ"לִּכְלוּף", "מִלִּפְנֵי הַכַּלָּה". וְרַק בְּאוֹפָן זֶה יָכְשַׁר הָעוֹלָם לִהְיוֹת מָכוֹן וּמְדוֹר לִשְׁבָתוֹ יִתְבָּרֵךְ.

(ה) **וַיִּקְרְבוּ וַיִּשָּׂאֵם בְּכָתְּנֹתָם אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה:**

ה **וּקְרִיבוּ וּנְטָלֵנוּן בְּכִתֵּגֵיהוֹן לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא כְּמָא דִי מַלִּיל מֹשֶׁה:**

רש"י ◄ **בְּכָתְּנֹתָם** • שֶׁל מֵתִים, מְלַמֵּד שֶׁלֹּא נִשְׂרְפוּ בִּגְדֵיהֶם, אֶלָּא נִשְׁמָתָם; כְּמִין שְׁנֵי חוּטִין שֶׁל אֵשׁ נִכְנְסוּ לְתוֹךְ חוֹטְמֵיהֶם (סנהדרין נב. ת"כ).

(ו) **וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בָּנָיו רָאשֵׁיכֶם אַל־תִּפְרָעוּ וּבִגְדֵיכֶם לֹא־תִפְרֹמוּ וְלֹא תָמֻתוּ וְעַל כָּל־הָעֵדָה יִקְצֹף וַאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּ אֶת־הַשְּׂרֵפָה אֲשֶׁר שָׂרַף יְהוָה:**

ו **וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן וּלְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר בְּנוֹהִי רֵישֵׁיכוֹן לָא תְרַבּוּן פֵּרוּעַ וּלְבוּשֵׁיכוֹן לָא תְבַזְּעוּן וְלָא תְמוּתוּן וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רוּגְזָא וַאֲחֵיכוֹן כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל יִבְכּוּן יָת יָקְדְתָּא דִי אוֹקִיד יְיָ:**

רש"י ◄ **אַל־תִּפְרָעוּ** • אַל תְּגַדְּלוּ שֵׂעָר. מִכָּאן, שֶׁאָבֵל אָסוּר בְּתִסְפֹּרֶת. (מו"ק יד ב) אֲבָל אַתֶּם אַל תְּעַרְבְּבוּ שִׂמְחָתוֹ שֶׁל מָקוֹם. **וְלֹא תָמֻתוּ** • הָא אִם תַּעֲשׂוּ כֵּן, תָּמוּתוּ. **וַאֲחֵיכֶם כָּל־בֵּית יִשְׂרָאֵל** • מִכָּאן, שֶׁצָּרָתָן שֶׁל תַּלְמִידֵי־חֲכָמִים מֻטֶּלֶת עַל הַכֹּל לְהִתְאַבֵּל בָּהּ.

(ז) **וּמִפֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא תֵצְאוּ פֶּן־תָּמֻתוּ כִּי־שֶׁמֶן מִשְׁחַת יְהוָה עֲלֵיכֶם וַיַּעֲשׂוּ כִּדְבַר מֹשֶׁה: פ**

ז **וּמִתְּרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לָא תִּפְקוּן דִּילְמָא תְּמוּתוּן אֲרֵי מְשַׁח רְבוּתָא דַיְיָ עֲלֵיכוֹן וַעֲבָדוּ כְּפִתְגָּמָא דְּמֹשֶׁה:**

(ח) **וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר:**

ח **וּמַלִּיל יְיָ לְאַהֲרֹן לְמֵימָר:**

(ט) **יַיִן וְשֵׁכָר אַל־תֵּשְׁתְּ אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד וְלֹא תָמֻתוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם:**

ט **חֲמַר וּמְרַוִּי לָא תִּשְׁתֵּי אַתְּ וּבְנָיךְ עִמָּךְ בְּמֵעֲלְכוֹן לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְלָא תְמוּתוּן קְיָם עָלָם לְדָרֵיכוֹן:**

רש"י ◄ **יַיִן וְשֵׁכָר** • יַיִן כְּדֶרֶךְ שִׁכְרוּתוֹ. **בְּבֹאֲכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד** • (ת"כ) אֵין לִי אֶלָּא בְּבוֹאָם לַהֵיכָל, בְּגִשְׁתָּם לַמִּזְבֵּחַ מִנַּיִן? נֶאֱמַר כָּאן 'בִּיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד', וְנֶאֱמַר בְּקִדּוּשׁ יָדַיִם וְרַגְלַיִם: 'בִּיאַת אֹהֶל מוֹעֵד', מַה לְּהַלָּן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד, אַף כָּאן עָשָׂה גִּישַׁת מִזְבֵּחַ כְּבִיאַת אֹהֶל־מוֹעֵד.

(י) וְלַהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחֹל וּבֵין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר׃

י וּלְאַפְרָשָׁא בֵּין קוּדְשָׁא וּבֵין חֻלָּא וּבֵין מְסָאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא׃

רש"י◄ **וּלַהַבְדִּיל** • כְּדֵי שֶׁתַּבְדִּילוּ בֵּין עֲבוֹדָה קְדוֹשָׁה לִמְחֻלֶּלֶת. הָא לָמַדְתָּ, שֶׁאִם עָבַד — עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה (זבחים יז. ת"כ)◆

(יא) וּלְהוֹרֹת אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַחֻקִּים אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֲלֵיהֶם בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ

יא וּלְאַלָּפָא יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת כָּל קְיָמַיָּא דִּי מַלִּיל יְיָ לְהוֹן בִּידָא דְּמֹשֶׁה׃

רש"י◄ **וּלְהוֹרֹת** • לִמֵּד שֶׁאָסוּר שִׁכּוֹר בְּהוֹרָאָה (ת"כ). יָכוֹל יְהֵא חַיָּב מִיתָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "אַתָּה וּבָנֶיךָ אִתָּךְ... וְלֹא תָמֻתוּ" (במדבר יח). כֹּהֲנִים בַּעֲבוֹדָתָם בְּמִיתָה וְאֵין חֲכָמִים בְּהוֹרָאָתָם בְּמִיתָה◆

◆ יום רביעי י"ט ניסן ◆

(יב) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־אֶלְעָזָר וְאֶל־אִיתָמָר בָּנָיו הַנּוֹתָרִים קְחוּ אֶת־הַמִּנְחָה הַנּוֹתֶרֶת מֵאִשֵּׁי יְהוָה וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא׃

יב וּמַלִּיל מֹשֶׁה עִם אַהֲרֹן וְעִם אֶלְעָזָר וְעִם אִיתָמָר סִיבוּ יָת מִנְחָתָא דְּאִשְׁתָּאֲרַת מִקֳּרְבָּנַיָּא דַיְיָ וְאִכְלוּהָ פַּטִּיר בִּסְטַר מַדְבְּחָא אֲרֵי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא׃

רש"י◄ **הַנּוֹתָרִים** • מִן הַמִּיתָה. מְלַמֵּד, שֶׁאַף עֲלֵיהֶם נִקְנְסָה מִיתָה עַל עֲוֹן הָעֵגֶל. הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (דברים ט) "וּבְאַהֲרֹן הִתְאַנַּף ה' מְאֹד לְהַשְׁמִידוֹ", וְאֵין 'הַשְׁמָדָה' אֶלָּא כִּלּוּי בָּנִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (עמוס ב) "וָאַשְׁמִיד פְּרִיוֹ מִמַּעַל"; וּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בִּטְלָה מֶחֱצָה, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ט): "וָאֶתְפַּלֵּל גַּם־בְּעַד אַהֲרֹן בָּעֵת הַהִוא". קְחוּ אֶת הַמִּנְחָה • אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִין, וְקָדָשִׁים אֲסוּרִים לְאוֹנֵן. אֶת־הַמִּנְחָה • זוֹ מִנְחַת שְׁמִינִי וּמִנְחַת נַחְשׁוֹן. וְאִכְלוּהָ מַצּוֹת • מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? לְפִי שֶׁהִיא מִנְחַת צִבּוּר וּמִנְחַת שָׁעָה וְאֵין כַּיּוֹצֵא בָהּ לְדוֹרוֹת, הֵצְרַךְ לְפָרֵשׁ בָּהּ דִּין שְׁאָר מִנְחוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ט עמ' 275)

וּתְפִלָּתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה בִּטְלָה מֶחֱצָה (רש"י י, יב) סִפֵּר כ"ק מו"ח אַדְמו"ר, שֶׁמהר"י סלנטר שָׁאַל אֶת הָרַבִּי מַהֲרַ"שׁ, מַדּוּעַ מַאֲרִיכִים חֲסִידִים כָּל־כָּךְ בַּתְּפִלָּה, וְעָנָהוּ, שֶׁיְּדוּעָה הַפְּלוּגְתָּא אִם תְּפִלָּה עוֹשָׂה מֶחֱצָה אוֹ כֻּלָּהּ, וְלָכֵן מַאֲרִיכִים בְּתְפִלָּה, כְּדֵי שֶׁגַּם מֶחֱצָה תַּסְפִּיק. וְיֵשׁ לְפָרֵשׁ: עַל יְדֵי אֲרִיכוּת הַתְּפִלָּה מַגִּיעִים בְּדַרְגָּה עֶלְיוֹנָה יוֹתֵר, וְ'רַגְלֵי' הַדַּרְגָּה הָעֶלְיוֹנָה הֵם כְּנֶגֶד **כָּל** הַדַּרְגּוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנָּה.

(יג) וַאֲכַלְתֶּם אֹתָהּ בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ כִּי חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ הִוא מֵאִשֵּׁי יְהוָה כִּי־כֵן צֻוִּיתִי׃

יג וְתֵיכְלוּן יָתַהּ בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי חֻלָּקָךְ וְחֻלַּק בְּנָיךְ הִיא מִקֳּרְבָּנַיָּא דַיְיָ אֲרֵי כֵּן אִתְפַּקֶּדֶת׃

רש"י◄ **וְחָק־בָּנֶיךָ** • אֵין לְבָנוֹת חֹק בְּקָדָשִׁים. כִּי־כֵן צֻוִּיתִי • בַּאֲנִינוּת יֹאכְלוּהָ (ת"כ. זבחים קא)◆

(יד) וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה וְאֵת שׁוֹק הַתְּרוּמָה תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ אִתָּךְ כִּי־חָקְךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ מִזִּבְחֵי שַׁלְמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃

יד וְיָת חֲדֵיָא דַאֲרַמּוּתָא וְיָת שׁוֹקָא דְּאַפְרְשׁוּתָא תֵּיכְלוּן בַּאֲתַר דְּכֵי אַתְּ וּבְנָיךְ וּבְנָתָיךְ עִמָּךְ אֲרֵי חֻלָּקָךְ וְחֻלַּק בְּנָיךְ אִתְיְהִיבוּ מִנִּכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃

רש"י◄ **וְאֵת חֲזֵה הַתְּנוּפָה** • שֶׁל שַׁלְמֵי צִבּוּר. **תֹּאכְלוּ בְּמָקוֹם טָהוֹר** • וְכִי אֶת הָרִאשׁוֹנִים אָכְלוּ בְּמָקוֹם טָמֵא? אֶלָּא, הָרִאשׁוֹנִים שֶׁהֵם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, הֵזֶקְקָה אֲכִילָתָם בְּמָקוֹם קָדוֹשׁ. אֲבָל אֵלּוּ אֵין צְרִיכִים תּוֹךְ

הַקְּלָעִים, אֲבָל צְרִיכִים הֵם לְהֵאָכֵל תּוֹךְ מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, שֶׁהוּא טָהוֹר מִלְּהִכָּנֵס שָׁם מְצֹרָעִים (שם נה). מִכָּאן, שֶׁקָּדְשִׁים קַלִּים נֶאֱכָלִין בְּכָל הָעִיר. **אַתָּה וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ** • (ת״כ) אַתָּה וּבָנֶיךָ בְּחֵלֶק, אֲבָל בְּנוֹתֶיךָ לֹא בְּחֵלֶק, אֶלָּא אִם תִּתְּנוּ לָהֶן מַתָּנוֹת, רַשָּׁאוֹת הֵן לֶאֱכֹל בְּחָזֶה וָשׁוֹק. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אַף הַבָּנוֹת בְּחֵלֶק? תַּלְמוּד לוֹמַר: ״כִּי־חָקֶךָ וְחָק־בָּנֶיךָ נִתְּנוּ״ — חֹק לַבָּנִים וְאֵין חֹק לַבָּנוֹת.

(טו) שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים יָבִיאוּ לְהָנִיף תְּנוּפָה לִפְנֵי יְהוָה וְהָיָה לְךָ וּלְבָנֶיךָ אִתְּךָ לְחָק־עוֹלָם כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה:

טו שׁוֹקָא דְּאַפְרְשׁוּתָא וְחֶדְיָא דַּאֲרָמוּתָא עַל קֻרְבָּנֵי תַרְבֵּיָא יַיְתּוּן לַאֲרָמָא אֲרָמָא קֳדָם יְיָ וִיהֵי לָךְ וּלְבָנָיךְ עִמָּךְ לִקְיָם עָלָם כְּמָא דִּי פַּקִּיד יְיָ:

רש״י◄ **שׁוֹק הַתְּרוּמָה וַחֲזֵה הַתְּנוּפָה** • לְשׁוֹן ״אֲשֶׁר הוּנַף וַאֲשֶׁר הוּרַם״. תְּנוּפָה — מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, תְּרוּמָה — מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. וְלָמָּה חִלְּקָן הַכָּתוּב תְּרוּמָה בְּשׁוֹק, וּתְנוּפָה בְּחָזֶה? לֹא יָדַעְנוּ, שֶׁשְּׁנֵיהֶם בַּהֲרָמָה וַהֲנָפָה. **עַל אִשֵּׁי הַחֲלָבִים** • מִכָּאן שֶׁהַחֲלָבִים לְמִזְבֵּחַ בִּשְׁעַת תְּנוּפָה. וְיִשּׁוּב הַמִּקְרָאוֹת שֶׁלֹּא יַכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה, כְּבָר פֵּרַשְׁתִּי שְׁלָשְׁתָּן בְּ״צַו אֶת אַהֲרֹן״.

◆ יום חמישי כ׳ ניסן ◆

(טז) וְאֵת ׀ שְׂעִיר הַחַטָּאת דָּרֹשׁ דָּרַשׁ מֹשֶׁה וְהִנֵּה שָׂרֵף וַיִּקְצֹף עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן הַנֹּתָרִם לֵאמֹר:

טז וְיָת צְפִירָא דְּחַטָּאתָא מִתְבַּע תָּבְעֵי מֹשֶׁה וְהָא אִתּוֹקַד וּרְגַז עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר בְּנֵי אַהֲרֹן דְּאִשְׁתָּאֲרוּ לְמֵימָר:

רש״י◄ **שְׂעִיר הַחַטָּאת** • שְׂעִיר מוּסְפֵי רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וּשְׁלֹשָׁה שְׂעִירֵי חַטָּאוֹת קָרְבוּ בּוֹ בַּיּוֹם: שְׂעִיר עִזִּים וּשְׂעִיר נַחְשׁוֹן וּשְׂעִיר רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וּמִכֻּלָּן לֹא נִשְׂרַף אֶלָּא זֶה. וְנֶחְלְקוּ בַּדָּבָר חַכְמֵי יִשְׂרָאֵל (בת״כ), יֵשׁ אוֹמְרִים: מִפְּנֵי טוּמְאָה שֶׁנִּגְּעָה בּוֹ נִשְׂרַף, וְיֵשׁ אוֹמְרִים: מִפְּנֵי אֲנִינוּת נִשְׂרַף, לְפִי שֶׁהוּא קָדְשֵׁי דּוֹרוֹת; אֲבָל בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה סָמְכוּ עַל מֹשֶׁה, שֶׁאָמַר לָהֶם בַּמִּנְחָה: ״וְאָכְלוּהָ מַצּוֹת״. **דָּרֹשׁ דָּרַשׁ** • שְׁתֵּי דְּרִישׁוֹת הַלָּלוּ: מִפְּנֵי־מָה נִשְׂרַף זֶה, וּמִפְּנֵי־מָה נֶאֱכְלוּ אֵלּוּ? כָּךְ הוּא בְּ׳תּוֹרַת כֹּהֲנִים׳ (ועיין זבחים קי״א הגירסא לא נאכלו אלו וכן גרס הרא״ם הכי ומפני מה לא נאכלו). **עַל־אֶלְעָזָר וְעַל־אִיתָמָר** • בִּשְׁבִיל כְּבוֹדוֹ שֶׁל אַהֲרֹן, הָפַךְ פָּנָיו כְּנֶגֶד הַבָּנִים וְכָעַס. **לֵאמֹר** • אָמַר לָהֶם: הֲשִׁיבוּנִי עַל דְּבָרַי!.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך ח עמ׳ 182)

וַיִּקְצֹף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר (י, טז) בְּפָרָשַׁת מַטּוֹת (לא, כא) פֵּרֵשׁ רַשִׁ״י: ״וַיִּקְצֹף . . בָּא לִכְלַל כַּעַס בָּא לִכְלַל טָעוּת״. וּמַה שֶׁלֹּא כָּתַב כֵּן כָּאן — יֵשׁ לוֹמַר: הַחִלּוּק בֵּין קָדְשֵׁי שָׁעָה לְקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת הוּא דָּבָר הַתָּלוּי בִּסְבָרָא, וּבְזֶה אֶפְשָׁר שֶׁתִּהְיֶה מַחֲלֹקֶת מִפְּנֵי שֶׁאֵין דֵּעוֹת בְּנֵי אָדָם שָׁווֹת, וְלֹא מִפְּנֵי שֶׁאֶחָד מֵהֶם טוֹעֶה. אֲבָל לְאַחֲרֵי שֶׁלִּמַּדְנוּ **שָׁם** שֶׁטָּעָה מִפְּנֵי הַכַּעַס, יֵשׁ לְפָרֵשׁ כֵּן גַּם כָּאן.

(יז) מַדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא וְאֹתָהּ ׀ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לִפְנֵי יְהוָה:

יז מָדֵין לָא אֲכַלְתּוּן יָת חַטָּאתָא בַּאֲתַר קַדִּישׁ אֲרֵי קֹדֶשׁ קוּדְשִׁין הִיא וְיָתַהּ יְהַב לְכוֹן לְסַלָּקָא עַל חוֹבֵי כְּנִשְׁתָּא לְכַפָּרָא עֲלֵיהוֹן קֳדָם יְיָ:

רש״י◄ **מַדּוּעַ לֹא־אֲכַלְתֶּם אֶת־הַחַטָּאת בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ** • וְכִי חוּץ לַקֹּדֶשׁ אֲכָלוּהָ, וַהֲלֹא שְׂרָפוּהָ?! וּמַהוּ אוֹמֵר ״בִּמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ״? אֶלָּא אָמַר לָהֶם: שֶׁמָּא חוּץ לַקְּלָעִים יָצְאָה וְנִפְסְלָה?. **כִּי קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִוא** • וְנִפְסֶלֶת בְּיוֹצֵא, וְהֵם אָמְרוּ לוֹ: לָאו. אָמַר לָהֶם: הוֹאִיל וּבִמְקוֹם הַקֹּדֶשׁ הָיְתָה, מַדּוּעַ לֹא אֲכַלְתֶּם אוֹתָהּ?. **וְאֹתָהּ נָתַן לָכֶם לָשֵׂאת וְגוֹ׳** • שֶׁהַכֹּהֲנִים אוֹכְלִים וּבְעָלִים מִתְכַּפְּרִים. **לָשֵׂאת אֶת־עֲוֹן הָעֵדָה** • מִכָּאן לָמַדְנוּ שֶׁשְּׂעִיר רֹאשׁ־חֹדֶשׁ הָיָה, שֶׁהוּא מְכַפֵּר עַל עֲוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, שֶׁחַטַּאת שְׁמִינִי וְחַטַּאת נַחְשׁוֹן לֹא לְכַפָּרָה בָּאוּ.

(יח) הֵן לֹא־הוּבָא אֶת־דָּמָהּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ פְּנִימָה אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ בַּקֹּדֶשׁ כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי:

יח הָא לָא אִתְּעַל יָת דְּמַהּ לְבֵית קוּדְשָׁא גַּוָּאָה מֵיכַל תֵּיכְלוּן יָתַהּ בְּקוּדְשָׁא כְּמָא דִי פַקֵּדִית:

רש"י◄ הֵן לֹא־הוּבָא וְגוֹ' • שֶׁאִלּוּ הוּבָא הָיָה לָכֶם לִשְׂרָפָהּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל ו) "וְכָל־חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ וְגוֹ'". אָכוֹל תֹּאכְלוּ אֹתָהּ • הָיָה לָכֶם לְאָכְלָהּ אַף־עַל־פִּי שֶׁאַתֶּם אוֹנְנִים. כַּאֲשֶׁר צִוִּיתִי • לָכֶם בַּמִּנְחָה.

(יט) וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן אֶל־מֹשֶׁה הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ אֶת־חַטָּאתָם וְאֶת־עֹלָתָם לִפְנֵי יְהוָה וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה וְאָכַלְתִּי חַטָּאת הַיּוֹם הַיִּיטַב בְּעֵינֵי יְהוָה:

יט וּמַלִּיל אַהֲרֹן עִם מֹשֶׁה הָא יוֹמָא דֵּין קָרִיבוּ יָת חַטָּאתְהוֹן וְיָת עֲלָתְהוֹן קֳדָם יְיָ וַעֲרָעָא יָתִי עָקָן כְּאִלֵּין אִלּוּ פוּן אֲכָלִית חַטָּאתָא יוֹמָא דֵּין הֲתַקֵּן קֳדָם יְיָ:

רש"י◄ וַיְדַבֵּר אַהֲרֹן • אֵין לְשׁוֹן "דִּבּוּר" אֶלָּא לְשׁוֹן עַז, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כא) "וַיְדַבֵּר הָעָם וְגוֹ'". אֶפְשָׁר, מֹשֶׁה קָצַף עַל אֶלְעָזָר וְעַל אִיתָמָר, וְאַהֲרֹן מְדַבֵּר? הָא יָדַעְתָּ, שֶׁלֹּא הָיְתָה אֶלָּא מִדֶּרֶךְ כָּבוֹד. אָמְרוּ: אֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיְּהֵא אָבִינוּ יוֹשֵׁב וְאָנוּ מְדַבְּרִים לְפָנָיו, וְאֵינוֹ בַּדִּין שֶׁיְּהֵא תַּלְמִיד מֵשִׁיב אֶת רַבּוֹ. יָכוֹל מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הָיָה בְּאֶלְעָזָר לְהָשִׁיב? תַּלְמוּד לוֹמַר: (שם לא) "וַיֹּאמֶר אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶל־אַנְשֵׁי הַצָּבָא וְגוֹ'". הֲרֵי כְּשֶׁרָצָה, דִּבֵּר לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִים! זוֹ מָצָאתִי בְּ'סִפְרֵי' שֶׁל פָּנִים שֵׁנִי. הֵן הַיּוֹם הִקְרִיבוּ • מַהוּ אוֹמֵר? (זבחים קא) אֶלָּא, אָמַר לָהֶם מֹשֶׁה: שֶׁמָּא זְרַקְתֶּם דָּמָהּ אוֹנְנִים, שֶׁהָאוֹנֵן שֶׁעָבַד חִלֵּל. אָמַר לוֹ אַהֲרֹן: וְכִי הֵם הִקְרִיבוּ, שֶׁהֵם הֶדְיוֹטוֹת? אֲנִי הִקְרַבְתִּי, שֶׁאֲנִי כֹּהֵן גָּדוֹל וּמַקְרִיב אוֹנֵן. וַתִּקְרֶאנָה אֹתִי כָּאֵלֶּה • אֲפִלּוּ לֹא הָיוּ הַמֵּתִים בָּנַי, אֶלָּא שְׁאָר קְרוֹבִים, שֶׁאֲנִי חַיָּב לִהְיוֹת אוֹנֵן עֲלֵיהֶם כָּאֵלּוּ, כְּגוֹן כָּל הָאֲמוּרִים בְּפָרָשַׁת כֹּהֲנִים, שֶׁהַכֹּהֵן מִטַּמֵּא לָהֶם. וְאָכַלְתִּי חַטָּאת • וְאִם אָכַלְתִּי, הַיִּיטַב וְגוֹ'?. הַיּוֹם • (שם) אֲבָל אֲנִינוּת לַיְלָה מֵתָר, שֶׁאֵין אוֹנֵן אֶלָּא בְּיוֹם קְבוּרָה. הַיִּיטַב בְּעֵינֵי ה' • אִם שָׁמַעְתָּ בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה, אֵין לְךָ לְהָקֵל בְּקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך יז עמ' 106)

אִם שָׁמַעְתָּ בְּקָדְשֵׁי שָׁעָה, אֵין לְךָ לְהָקֵל בְּקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת (רש"י י, יט) מֹשֶׁה סָבַר שֶׁהַהֵתֶר לֶאֱכֹל קֳדָשִׁים בַּאֲנִינוּת הוּא כְּדֵי שֶׁלֹּא לִפְגֹּעַ בִּשְׂמְחָה עַל יְדֵי מִנְהֲגֵי אֲבֵלוּת (בְּדוֹמֶה לַצַּוּוּי "רָאשֵׁיכֶם אַל תִּפְרָעוּ"), וְאִם כֵּן אֵין הֶבְדֵּל בֵּין קָדְשֵׁי שָׁעָה לְקָדְשֵׁי דּוֹרוֹת. עַל כָּךְ הֵשִׁיב לוֹ אַהֲרֹן, שֶׁהַהוֹרָאָה לְהִמָּנַע מֵאֲבֵלוּת אֵינָהּ אֶלָּא **לִפְנֵי ה'**, בְּמָקוֹם הַמִּזְבֵּחַ, אַךְ אֲכִילַת הַקָּרְבָּנוֹת אֵינָהּ **לִפְנֵי ה'** וְלָכֵן אֵין לְאוֹכְלָם (מִלְּבַד קָדְשֵׁי שָׁעָה, שֶׁלְּגַבֵּיהֶם הָיְתָה הוֹרָאָה מְיֻחֶדֶת).

(כ) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה וַיִּיטַב בְּעֵינָיו: פ

כ וּשְׁמַע מֹשֶׁה וּשְׁפַר בְּעֵינוֹהִי:

רש"י◄ וַיִּיטַב בְּעֵינָיו • (ת"כ) הוֹדָה, וְלֹא בוֹשׁ לוֹמַר: 'לֹא שָׁמַעְתִּי'.

◆ יום שישי כ"א ניסן ◆

יא (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר אֲלֵהֶם:

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר לְהוֹן:

רש"י◄ אֶל מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן • לְמֹשֶׁה אָמַר שֶׁיֹּאמַר לְאַהֲרֹן. לֵאמֹר אֲלֵהֶם • אָמַר שֶׁיֹּאמַר לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא "לֵאמֹר" לְיִשְׂרָאֵל? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר: "דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", הֲרֵי דִּבּוּר אָמוּר לְיִשְׂרָאֵל. הָא מָה אֲנִי מְקַיֵּם: "לֵאמֹר אֲלֵהֶם"? לְבָנָיו, לְאֶלְעָזָר וּלְאִיתָמָר.

(ב) דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֹאת הַחַיָּה אֲשֶׁר תֹּאכְלוּ מִכָּל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר עַל־הָאָרֶץ:

ב מַלִּילוּ עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר דָּא חַיְתָא דִי תֵּיכְלוּן מִכָּל בְּעִירָא דִי עַל אַרְעָא:

רש"י◄ **דַּבְּרוּ אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל•** אֶת כֻּלָּם הִשְׁוָה לִהְיוֹת שְׁלוּחִים בְּדִבּוּר זֶה, לְפִי שֶׁהֵשִׁיבוּ בִּדְמִימָה וְקִבְּלוּ עֲלֵיהֶם גְּזֵרַת הַמָּקוֹם מֵאַהֲבָה. **זֹאת הַחַיָּה•** לְשׁוֹן חַיִּים, לְפִי שֶׁיִּשְׂרָאֵל דְּבוּקִים בַּמָּקוֹם וּרְאוּיִין לִהְיוֹת חַיִּים, לְפִיכָךְ, הִבְדִּילָם מִן הַטֻּמְאָה וְגָזַר עֲלֵיהֶם מִצְוֹת, וּלְאֻמּוֹת הָעוֹלָם לֹא אָסַר כְּלוּם. מָשָׁל לְרוֹפֵא שֶׁנִּכְנַס לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה וְכוּ' כִּדְאִיתָא בְּמִדְרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא.

זֹאת הַחַיָּה• מְלַמֵּד, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה אוֹחֵז בַּחַיָּה וּמַרְאֶה אוֹתָהּ לְיִשְׂרָאֵל: זֹאת תֹּאכְלוּ, וְזֹאת לֹא תֹּאכְלוּ. "אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ וְגוֹ'", אַף בְּשִׂרְצֵי הַמַּיִם אָחַז מִכָּל מִין וָמִין וְהֶרְאָה לָהֶם, וְכֵן בָּעוֹף: "וְאֶת אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף", וְכֵן בַּשְּׂרָצִים: "וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא". **זֹאת הַחַיָּה. מִכָּל הַבְּהֵמָה•** (מנחות כ) מְלַמֵּד שֶׁהַבְּהֵמָה בִּכְלַל חַיָּה.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (שיחת שבת פרשת שמיני, פרשת פרה, כ' אדר שני ה'תשד"מ)

מַה שֶּׁלֹּא נִצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל עַל הָאִיסּוּר דַּאֲכִילַת חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת שֶׁאֵינָן טְהוֹרוֹת מִיַּד לְאַחֲרֵי מַתַּן־תּוֹרָה - אֶפְשָׁר לִתְרֵץ בְּפַשְׁטוּת, שֶׁבִּתְקוּפָה זוֹ לֹא הָיָה עִנְיָן זֶה נוֹגֵעַ לְמַעֲשֶׂה בְּפוֹעַל:

בְּמֶשֶׁךְ כָּל הַתְּקוּפָה הַסְּמוּכָה לְמַתַּן־תּוֹרָה - חָנוּ יִשְׂרָאֵל בִּסְבִיבוֹת הַר סִינַי, כְּלוֹמַר, בְּמִדְבַּר סִינַי (עַד לַשָּׁנָה הַבָּאָה). וּמִכֵּיוָן שֶׁבְּמָקוֹם מִדְבָּר אֵינָם בְּנִמְצָא כְּלָל בַּעֲלֵי־חַיִּים, כְּגוֹן: גָּמָל, שָׁפָן וְאַרְנֶבֶת, וְכֵן עוֹפוֹת, כְּמוֹ "נֶשֶׁר" וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה "כָּל אֲשֶׁר בַּמַּיִם" - אֵין צוֹרֶךְ לְהַזְהִיר מִיָּד עַל אִיסּוּר אֲכִילָתָם, מִכֵּיוָן שֶׁבְּלֹאו־הָכִי לֹא הָיְתָה קַיֶּמֶת אֶפְשָׁרוּת כְּלָל לְאָכְלָם.

וּבְנוֹגֵעַ לְ"נָחָשׁ" ("כֹּל הוֹלֵךְ עַל גָּחוֹן") שֶׁנִּמְצָא בַּ"מִדְבָּר" [וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב "הַמּוֹלִיכֶךָ בַּמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא נָחָשׁ שָׂרָף וְעַקְרָב גוֹ'"] - הֲרֵי הַבֵּן־חָמֵשׁ לְמִקְרָא יוֹדֵעַ שֶׁבְּצֵאתָם מִמִּצְרַיִם הָלַךְ לִפְנֵיהֶם "עַמּוּד עָנָן", שֶׁתַּפְקִידוֹ הָיָה "לַנְחוֹתָם הַדֶּרֶךְ", וְכֵן לַהֲרוֹג נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. וּכְפִי שֶׁיּוֹדֵעַ הַבֵּן־חָמֵשׁ לְמִקְרָא אוֹדוֹת קִיּוּם מִצְוַת סוּכָּה "לְמַעַן יֵדְעוּ דּוֹרוֹתֵיכֶם כִּי בַּסֻּכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם", וּבְוַדַּאי הִסְבִּיר לוֹ אָבִיו שֶׁהַכַּוָּנָה לְ"עֲנָנֵי כָּבוֹד" שֶׁהִקִּיפוּ אֶת מַחֲנֵה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וּמִכֵּיוָן שֶׁכֵּן, מֵבִין בְּפַשְׁטוּת שֶׁבַּשֶּׁטַח דְּמַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל לֹא הָיוּ בִּנְמְצָא נְחָשִׁים וְעַקְרַבִּים. וְלָכֵן, לְכָל־לְרֹאשׁ בָּאוּ עִנְיָנִים שֶׁהַזְּמַן גְּרָמָא - נִדְבַּת הַמִּשְׁכָּן וַהֲקָמָתוֹ כוּ', וְרַק אַחַר־כָּךְ נִצְטַוּוּ עַל אִיסּוּר אֲכִילַת חַיּוֹת וּבְהֵמוֹת שֶׁאֵינָן טְהוֹרוֹת, דָּבָר שֶׁיִּהְיֶה נוֹגֵעַ לְפוֹעַל בַּזְּמַן שֶׁלְּאַחֲרֵי־זֶה - כַּאֲשֶׁר יִתְקָרְבוּ לִמְקוֹם יִשּׁוּב, לְאֶרֶץ סִיחוֹן וְעוֹג, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה, שֶׁאָז תִּהְיֶה בְּאֶפְשָׁרוּתָם לִקְנוֹת מִתַּגְּרֵי אוּמּוֹת הָעוֹלָם, וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה.

(ג) כֹּל ׀ מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע פְּרָסֹת מַעֲלַת גֵּרָה בַּבְּהֵמָה אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ:

רש"י◄ **מַפְרֶסֶת•** כְּתַרְגּוּמוֹ: 'סְדִיקָא'. **פַּרְסָה•** פלאנט"ה בְּלַעַ"ז. **וְשֹׁסַעַת שֶׁסַע•** שֶׁמֻּבְדֶּלֶת מִלְּמַעְלָה וּמִלְּמַטָּה בִּשְׁתֵּי צִפָּרְנַיִן, כְּתַרְגּוּמוֹ: "וּמְטַלְּפָא טְלִפִין", שֶׁיֵּשׁ שֶׁפַּרְסוֹתָיו סְדוּקוֹת מִלְּמַעְלָה וְאֵינָן שְׁסוּעוֹת וּמֻבְדָּלוֹת לְגַמְרֵי, שֶׁמִּלְּמַטָּה מְחֻבָּרוֹת (חולין עא). **מַעֲלַת גֵּרָה•** מַעֲלָה וּמִקִּיאָה הָאֹכֶל מִמֵּעֶיהָ וּמַחֲזֶרֶת אוֹתוֹ לְתוֹךְ פִּיהָ לְכָתְשׁוֹ וּלְטַחֲנוֹ הָדֵק. **גֵּרָה•**

גְּרָה בְּלַעַז: **כָּל דִּי סְדִיקָן פַּרְסָתָא וּמַטְלְפָן טְלִפִין פַּרְסָתָא מַסְקָא פִּשְׁרָא בִּבְעִירָא יָתַהּ תֵּיכְלוּן:**

כָּךְ שְׁמוֹ; וְיִתָּכֵן מִגִּזְרַת: (שמואל ב יד) "וְכַמַּיִם הַנִּגָּרִים", שֶׁהוּא נִגְרָר אַחַר הַפֶּה; וְתַרְגּוּמוֹ: 'פִּשְׁרָא', שֶׁעַל־יְדֵי הַגֵּרָה, הָאֹכֶל נִפְשָׁר וְנִמּוֹחַ. **בַּבְּהֵמָה•** תֵּבָה זוֹ יְתֵרָה הִיא לִדְרָשָׁה, לְהַתִּיר אֶת הַשְּׁלִיל הַנִּמְצָא בְּמֵעֵי אִמּוֹ. **אֹתָהּ תֹּאכֵלוּ•** וְלֹא בְּהֵמָה טְמֵאָה. וַהֲלֹא בְּאַזְהָרָה הִיא? אֶלָּא לַעֲבֹר עָלֶיהָ בַּ'עֲשֵׂה', וְ'לֹא תַעֲשֶׂה' (זבחים לד).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך א עמ' 222)

מַפְרֶסֶת פַּרְסָה . . מַעֲלַת גֵּרָה (יא, ג). **מַפְרֶסֶת פַּרְסָה** – רָמֵז לְאָדָם שֶׁעוֹבֵד אֶת ה' בִּשְׁנֵי הַקִּוּיִם שֶׁל חֶסֶד (יָמִין מְקָרֶבֶת) וּגְבוּרָה (שְׂמֹאל דּוֹחָה), שֶׁאָז מוּכָח שֶׁעוֹשֶׂה זֹאת לְשֵׁם שָׁמַיִם, לֹא מִצַּד טִבְעוֹ. **מַעֲלַת גֵּרָה** – רָמֵז לְאָדָם שֶׁבּוֹחֵן שׁוּב וְשׁוּב הַאִם הַמַּעֲשֶׂה שֶׁהוּא עוֹמֵד לַעֲשׂוֹת, הוּא אָכֵן, טוֹב וְנָחוּץ. מִי שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי 'סִמָּנִים' הַלָּלוּ – נַפְשׁוֹ הַבַּהֲמִית הִיא 'בְּהֵמָה טְהוֹרָה'.

(ד) אַךְ אֶת־זֶה לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעֲלֵי הַגֵּרָה וּמִמַּפְרִסֵי הַפַּרְסָה אֶת־הַגָּמָל כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הוּא וּפַרְסָה אֵינֶנּוּ מַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם:

ד **בְּרַם יָת דֵּין לָא תֵּיכְלוּן מִמַּסְּקֵי פִּשְׁרָא וּמִמַּסְדִּיקֵי פַּרְסָתָא יָת גַּמְלָא אֲרֵי מַסִּיק פִּשְׁרָא הוּא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲב הוּא לְכוֹן:**

(ה) וְאֶת־הַשָּׁפָן כִּי־מַעֲלֵה גֵרָה הֽוּא וּפַרְסָה לֹא יַפְרִיס טָמֵא הוּא לָכֶם׃

ה וְיָת טַפְזָא אֲרֵי מַסִּיק פִּשְׁרָא הוּא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲב הוּא לְכוֹן׃

(ו) וְאֶת־הָאַרְנֶבֶת כִּי־מַעֲלַת גֵּרָה הֽוּא וּפַרְסָה לֹא הִפְרִיסָה טְמֵאָה הִוא לָכֶם׃

ו וְיָת אַרְנְבָא אֲרֵי מַסְקָא פִּשְׁרָא הִיא וּפַרְסָתָא לָא סְדִיקָא מְסָאֲבָא הִיא לְכוֹן׃

(ז) וְאֶת־הַחֲזִיר כִּי־מַפְרִיס פַּרְסָה הֽוּא וְשֹׁסַע שֶׁסַע פַּרְסָה וְהוּא גֵרָה לֹא־יִגָּר טָמֵא הִוא לָכֶם׃

ז וְיָת חֲזִירָא אֲרֵי סְדִיק פַּרְסָתָא הוּא וּמַטִּילְפָן טִלְפִין פַּרְסָתֵהּ וְהוּא פִּשְׁרָא לָא פָּשֵׁר מְסָאֲב הוּא לְכוֹן׃

(ח) מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ טְמֵאִים הֵם לָכֶם׃

ח מִבִּסְרְהוֹן לָא תֵיכְלוּן וּבִנְבִלְתְּהוֹן לָא תִקְרְבוּן מְסָאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן׃

רש"י◄ **מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ•** אֵין לִי אֶלָּא אֵלּוּ, שְׁאָר בְּהֵמָה טְמֵאָה שֶׁאֵין לָהּ שוּם סִימַן טָהֳרָה, מִנַּיִן? אָמַרְתָּ קַל־וָחֹמֶר: וּמָה אֵלּוּ, שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן קְצָת סִימָנֵי טָהֳרָה אֲסוּרוֹת וְכוּ' (כל הענין בתורת כהנים). **מִבְּשָׂרָם•** עַל בְּשָׂרָם בְּאַזְהָרָה, וְלֹא עַל עֲצָמוֹת וְגִידִין וְקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם. **וּבְנִבְלָתָם לֹא תִגָּעוּ•** יָכוֹל יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִים עַל מַגַּע נְבֵלָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (לקמן כא) "אֱמֹר אֶל־הַכֹּהֲנִים וְגוֹ'" — כֹּהֲנִים מֻזְהָרִין וְאֵין יִשְׂרָאֵל מֻזְהָרִין, קַל־וָחֹמֶר מַעַתָּה: וּמַה טֻמְאַת הַמֵּת חֲמוּרָה - לֹא הִזְהִיר בָּהּ אֶלָּא כֹּהֲנִים, טֻמְאַת נְבֵלָה קַלָּה - לֹא כָּל־שֶׁכֵּן?! וּמַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תִגָּעוּ"? בָּרֶגֶל, וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֶגֶל (ר"ה יז).

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך לב עמ' 58)

חַיָּב אָדָם לְטַהֵר עַצְמוֹ בָּרֶגֶל (רש"י יא, ח) יֵשׁ לִשְׁאֹל, מִנַּיִן לוֹ שֶׁחוֹבַת הַטָּהֳרָה מִתְיַחֶסֶת לָרֶגֶל דַּוְקָא. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּהִנֵּה רַשִׁ"י פֵּרֵשׁ לְעֵיל בְּפָרָשַׁת בֹּא עַל הַפָּסוּק "מִקְרָא קֹדֶשׁ" - "קְרָא אוֹתוֹ קֹדֶשׁ לַאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה וּכְסוּת". וּמֵאַחַר שֶׁמָּטָל עַל הָאָדָם לְקַדֵּשׁ אֶת הַיּוֹם בַּאֲכִילָתוֹ וּבִשְׁתִיָּתוֹ, מוּבָן שֶׁעָלָיו לְהִטָּהֵר, שֶׁהֲרֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה בְּטֻמְאָה אֵין בְּכֹחָם לְקַדֵּשׁ אֶת הַיּוֹם.

(ט) אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים אֹתָם תֹּאכֵלוּ׃

ט יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל דִּי בְמַיָּא כֹּל דִּי לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִין בְּמַיָּא בְּיַמְמַיָּא וּבְנַחֲלַיָּא יָתְהוֹן תֵּיכְלוּן׃

רש"י◄ **סְנַפִּיר•** אֵלּוּ שֶׁשָּׁט בָּהֶם. **קַשְׂקֶשֶׂת•** אֵלּוּ קְלִפִּין הַקְּבוּעִים בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א יז) "וְשִׁרְיוֹן קַשְׂקַשִּׂים הוּא לָבוּשׁ".

(י) וְכֹל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּיַּמִּים וּבַנְּחָלִים מִכֹּל שֶׁרֶץ הַמַּיִם וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר בַּמָּיִם שֶׁקֶץ הֵם לָכֶם׃

י וְכֹל דִּי לֵית לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִין בְּיַמְמַיָּא וּבְנַחֲלַיָּא מִכֹּל רְחֵשָׁא דְמַיָּא וּמִכֹּל נַפְשָׁא חַיְתָא דִּי בְמַיָּא שִׁקְצָא אִנּוּן לְכוֹן׃

רש"י◄ **שֶׁרֶץ•** בְּכָל מָקוֹם מַשְׁמָעוֹ: דָּבָר נָמוּךְ שֶׁרוֹחֵשׁ וְנָד עַל הָאָרֶץ.

סִימְנֵי הַכַּשְׁרוּת – בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם

אֶת־זֶה תֹּאכְלוּ מִכֹּל אֲשֶׁר בַּמָּיִם כֹּל אֲשֶׁר־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמַּיִם . . כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמָּיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: (יא, ט־יב)

כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, וְיֵשׁ שֶׁיֵּשׁ לוֹ סְנַפִּיר וְאֵין לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת (נדה נא, ב).

וְיֵשׁ לְבָאֵר זֹאת בַּעֲבוֹדַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ:

דָּגִים הַנִּמְצָאִים תָּמִיד בִּמְקוֹם חִיּוּתָם – מַיִם, רוֹמְזִים לְיוֹשְׁבֵי אֹהֶל שֶׁעוֹסְקִים בַּתּוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁלָה לְמַיִם, וְהִיא מְקוֹם חִיּוּתָם שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וְצָרִיךְ לִהְיוֹת בָּהֶם קַשְׂקַשִּׂים וּסְנַפִּירִים, שֶׁשְּׁנֵיהֶם אֵינָם מֵעִקַּר הַדָּג, וְאֵינָם אֶלָּא טְפֵלִים וּמְשַׁמְּשִׁים אֶת הַגּוּף: קַשְׂקַשִּׂים שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַמֵּגֵן עַל הַדָּג, וּסְנַפִּירִים שֶׁבָּהֶם הַדָּג שָׁט מִמְּקוֹם לְמָקוֹם.

וְזֶה מוֹרֶה, עַל עִנְיָנִים בְּלִימוּד הַתּוֹרָה שֶׁאֵינָם מִגּוּף הַלִּימוּד, אֲבָל נִצְרָכִים הֵם לְהַלִּימוּד: קַשְׂקֶשֶׂת – יִרְאַת שָׁמַיִם שֶׁמְּשַׁמֶּרֶת עַל הַלִּימוּד, כְּמוֹ קַב חוּמְטִין הַמְשַׁמֶּרֶת אֶת הַתְּבוּאָה. וּסְנַפִּירִים שֶׁבָּהֶם הַדָּג שָׁט לְמָקוֹם אַחֵר, מוֹרֶה עַל כֹּחַ הַחִידּוּשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאַף הוּא עִנְיָן הַמּוּכְרָח. וְזֶהוּ הָרֶמֶז בְּמַה דְּאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל שֶׁלִּכְאוֹרָה הַתּוֹרָה לֹא הָיְתָה צְרִיכָה לִכְתּוֹב סְנַפִּיר, כִּי כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, אֶלָּא "אָמַר קְרָא מִשּׁוּם יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר", שֶׁהַסְּנַפִּיר עִנְיָנוֹ יַגְדִּיל תּוֹרָה – כֹּחַ הַחִידּוּשׁ בַּתּוֹרָה.

וְהַנָּה עַל־זֶה אָמְרוּ בְּמַסֶּכֶת נִדָּה, דָּג שֶׁיֵּשׁ לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת – תַּלְמִיד־חָכָם שֶׁהוּא יְרֵא־שָׁמַיִם – יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר, הוּא בְּוַדַּאי יְחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה וְהוּא דָּג טָהוֹר – כָּךְ צָרִיךְ לִנְהוֹג. אֲבָל יֵשׁ לוֹ סְנַפִּיר וְאֵין לוֹ קַשְׂקֶשֶׂת – מִי שֶׁמְּחַדֵּשׁ בַּתּוֹרָה בְּלֹא יִרְאַת־שָׁמַיִם הוּא דָּג טָמֵא, כְּמַאֲמַר רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל "לֹא זָכָה נַעֲשֵׂית לוֹ סַם הַמָּוֶת".

(יא) **וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכֵלוּ וְאֶת־נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ:**

יא וְשִׁקְצָא יְהוֹן לְכוֹן מִבִּסְרְהוֹן לָא תֵיכְלוּן וְיָת נִבְלָתְהוֹן תְּשַׁקְּצוּן:

רש"י◄ **וְשֶׁקֶץ יִהְיוּ•** לֶאֱסֹר אֶת עֲרוּבֵיהֶן, אִם יֵשׁ בּוֹ בְּנוֹתֵן טַעַם (חולין צט)• **מִבְּשָׂרָם•** אֵינוֹ מֵזְהָר עַל הַסְּנַפִּירִים וְעַל הָעֲצָמוֹת. **וְאֶת נִבְלָתָם תְּשַׁקֵּצוּ•** (שם

סו) לְרַבּוֹת יַבְחוּשִׁין שֶׁסְּנָנָן. יַבְחוּשִׁין מושיירונ"ש בְּלַעַ"ז.

(יב) **כָּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמָּיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם:**

יב כֹּל דִּי לֵית לֵהּ צִיצִין וְקַלְפִּין בְּמַיָּא שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן:

רש"י◄ **כֹּל אֲשֶׁר אֵין לוֹ וְגוֹ'•** (ת"כ) מַה תַּלְמוּד לוֹמַר? שֶׁיָּכוֹל, אֵין לִי שֶׁיְּהֵא מֻתָּר אֶלָּא הַמַּעֲלֶה סִימָנִין שֶׁלּוֹ לַיַּבֶּשָׁה; הַשִּׁירָן בַּמַּיִם מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר "כֹּל אֲשֶׁר אֵין־לוֹ סְנַפִּיר וְקַשְׂקֶשֶׂת בַּמָּיִם", הָא אִם הָיוּ לוֹ בַּמַּיִם, אַף־עַל־פִּי שֶׁהִשִּׁירָן בַּעֲלִיָּתוֹ, מֻתָּר.

(יג) **וְאֶת־אֵלֶּה תְּשַׁקְּצוּ מִן־הָעוֹף לֹא יֵאָכְלוּ שֶׁקֶץ הֵם אֶת־הַנֶּשֶׁר וְאֶת־הַפֶּרֶס וְאֶת הָעָזְנִיָּה:**

יג וְיָת אִלֵּין תְּשַׁקְּצוּן מִן עוֹפָא לָא יִתְאַכְלוּן שִׁקְצָא אִנּוּן נִשְׁרָא וְעָר וְעַזְנְיָא:

רש"י◄ **לֹא יֵאָכְלוּ•** (שבת קיד) לְחַיֵּב אֶת הַמַּאֲכִילָן לְקָטַנִּים, שֶׁכָּךְ מַשְׁמָעוֹ: לֹא יִהְיוּ נֶאֱכָלִים עַל־יָדְךָ. אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא לְאָסְרָן בַּהֲנָאָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: (דברים יד) "לֹא תֹאכְלוּ", בַּאֲכִילָה אֲסוּרִין - בַּהֲנָאָה מֻתָּרִין. כָּל עוֹף שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לְמִינָהּ", "לְמִינוֹ", "לְמִינֵהוּ", יֵשׁ בְּאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁאֵין דּוֹמִין זֶה לָזֶה, לֹא בְּמַרְאֵיהֶם וְלֹא בִּשְׁמוֹתָם, וְכֻלָּן מִין אֶחָד.

(יד) **וְאֶת־הַדָּאָה וְאֶת־הָאַיָּה לְמִינָהּ:**

יד וְיָת דַּיְתָא וְטָרְפִיתָא לִזְנֵהּ:

(טו) **אֵת כָּל־עֹרֵב לְמִינוֹ:**

טו יָת כָּל עוּרְבָּא לִזְנֵהּ:

(טז) וְאֵת֩ בַּ֨ת הַיַּעֲנָ֜ה וְאֶת־הַתַּחְמָ֗ס וְאֶת־הַשָּׁ֨חַף וְאֶת־הַנֵּ֜ץ לְמִינֵ֗הוּ׃

טז וְיָת בַּת נַעֲמִיתָא וְיָת צִיצָא וְיָת צִפַּר שַׁחְפָּא וְיָת נְצָא לִזְנוֹהִי׃

רש״י◄ הַנֵּץ • אישפרוי״ר.

(יז) וְאֶת־הַכּ֜וֹס וְאֶת־הַשָּׁלָ֗ךְ וְאֶת־הַיַּנְשׁ֥וּף׃

יז וְיָת קַרְיָא וְיָת שָׁלֵי נוּנָא וְיָת קִפּוֹפָא׃

רש״י◄ הַשָּׁלָךְ • פֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ: (חולין סה) זֶה הַשּׁוֹלֶה (פי׳ מַגְבִּיהַּ) דָּגִים מִן הַיָּם. וְזֶהוּ שֶׁתַּרְגֵּם אוּנְקְלוֹס: וְשָׁלֵינוּנָא. כּוֹס וַיַּנְשׁוּף • הֵם צואיטי״ש הַצּוֹעֲקִים בַּלַּיְלָה וְיֵשׁ לָהֶם לְסָתוֹת כְּאָדָם, וְעוֹד אַחֵר דּוֹמֶה לוֹ שֶׁקּוֹרִין ייב״ו.

(יח) וְאֶת־הַתִּנְשֶׁ֜מֶת וְאֶת־הַקָּאָ֗ת וְאֶת־הָרָחָֽם׃

יח וּבַוְתָא וְקָאתָא וּיַרַקְרַקָא׃

רש״י◄ תִּנְשֶׁמֶת • הִיא קלב״א שורי״ץ וְדוֹמָה לְעַכְבָּר וּפוֹרַחַת בַּלַּיְלָה; וְתִנְשֶׁמֶת הָאֲמוּרָה בַּשְּׁרָצִים הִיא דּוֹמָה לָהּ, וְאֵין לָהּ עֵינַיִם וְקוֹרִין לָהּ טלפ״א.

(יט) וְאֵת֩ הַחֲסִידָ֨ה הָאֲנָפָ֜ה לְמִינָ֗הּ וְאֶת־הַדּוּכִיפַ֥ת וְאֶת־הָעֲטַלֵּֽף׃

יט וְחַנְרִיתָא וְאִבּוּ לִזְנַהּ וְנַגַּר טוּרָא וַעֲטַלֵּפָא׃

רש״י◄ הַחֲסִידָה • זוֹ דַּיָּה לְבָנָה ציגוני״א. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמָהּ חֲסִידָה? שֶׁעוֹשָׂה חֲסִידוּת עִם חַבְרוֹתֶיהָ בַּמְּזוֹנוֹת. הָאֲנָפָה • הִיא דַּיָּה רַגְזָנִית. וְנִרְאָה לִי שֶׁהִיא שֶׁקּוֹרִין לָהּ היירו״ן. הַדּוּכִיפַת • תַּרְנְגוֹל הַבָּר וְכַרְבָּלְתּוֹ כְּפוּלָה, וּבְלַעַ״ז הרופ״א. וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ דּוּכִיפַת? שֶׁהוֹדוֹ כָּפוּת, וְזוֹ הִיא כַּרְבָּלְתּוֹ. ״וְנַגַּר טוּרָא״, נִקְרָא עַל שֵׁם מַעֲשָׂיו, כְּמוֹ שֶׁפֵּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּמַסֶּכֶת גִּטִּין בְּפֶרֶק ״מִי שֶׁאָחָזוֹ״ (דף ס״ג).

(כ) כָּל־שֶׁ֣רֶץ הָעוֹף֮ הַהֹלֵךְ֒ עַל־אַרְבַּע֙ שֶׁ֣קֶץ הֽוּא׃ לָכֶֽם׃

כ כֹּל רִחֲשָׁא דְּעוֹפָא דִּמְהַלֵּךְ עַל אַרְבַּע שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן׃

רש״י◄ שֶׁרֶץ הָעוֹף • הֵם הַדַּקִּים הַנִּמּוּכִים הָרוֹחֲשִׁין עַל הָאָרֶץ, כְּגוֹן: זְבוּבִים וּצְרָעִין וְיַתּוּשִׁים וַחֲגָבִים.

(כא) אַךְ֩ אֶת־זֶ֨ה תֹּאכְל֜וּ מִכֹּ֣ל שֶׁ֣רֶץ הָעוֹף֮ הַהֹלֵךְ֒ עַל־אַרְבַּע֙ אֲשֶׁר־לּ֣וֹ כְרָעַ֔יִם מִמַּ֥עַל לְרַגְלָ֖יו לְנַתֵּ֑ר בָּהֵ֥ן עַל־הָאָֽרֶץ׃

כא בְּרַם יָת דֵּין תֵּיכְלוּן מִכֹּל רִחֲשָׁא דְּעוֹפָא דִּמְהַלַּךְ עַל אַרְבַּע דִּי לֵהּ קַרְצוּלִין מֵעִלָּוֵי רַגְלוֹהִי לְקַפָּצָא בְּהוֹן עַל אַרְעָא׃

רש״י◄ עַל אַרְבַּע • עַל אַרְבַּע רַגְלַיִם. מִמַּעַל לְרַגְלָיו • סָמוּךְ לְצַוָּארוֹ יֵשׁ לוֹ כְּמִין שְׁתֵּי רַגְלַיִם לְבַד אַרְבַּע רַגְלָיו, וּכְשֶׁרוֹצֶה לָעוּף וְלִקְפֹּץ מִן הָאָרֶץ, מִתְחַזֵּק בְּאוֹתָן שְׁתֵּי כְּרָעַיִם וּפוֹרֵחַ. וְיֵשׁ מֵהֶן הַרְבֵּה, כְּאוֹתָן שֶׁקּוֹרִין לנגושט״א, אֲבָל אֵין אָנוּ בְּקִיאִין בָּהֶן, שֶׁאַרְבָּעָה סִימָנֵי טָהֳרָה נֶאֱמְרוּ בָּהֶם: אַרְבַּע רַגְלַיִם וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם וְקַרְסֻלַּיִן, אֵלּוּ כְּרָעַיִם הַכְּתוּבִים כָּאן, וּכְנָפָיו חוֹפִין אֶת רֻבּוֹ. וְכָל סִימָנִים הַלָּלוּ מְצוּיִין בְּאוֹתָן שֶׁבֵּינוֹתֵינוּ, אֲבָל יֵשׁ שֶׁרֹּאשָׁן אָרֹךְ, וְיֵשׁ שֶׁאֵין לָהֶם זָנָב, וְצָרִיךְ שֶׁיְּהֵא שְׁמוֹ ׳חָגָב׳; וּבָזֶה אֵין אָנוּ יוֹדְעִים לְהַבְדִּיל בֵּינֵיהֶם.

(כב) אֶת־אֵ֣לֶּה מֵהֶ֗ם תֹּאכְל֜וּ אֶת־הָאַרְבֶּ֤ה לְמִינֹו֙ וְאֶת־הַסָּלְעָ֣ם לְמִינֵ֔הוּ וְאֶת־הַחַרְגֹּ֖ל לְמִינֵ֑הוּ וְאֶת־הַחָגָ֖ב לְמִינֵֽהוּ׃

כב יָת אִלֵּין מִנְּהוֹן תֵּיכְלוּן יָת גּוֹבָא לִזְנַהּ וְיָת רִשּׁוּנָא לִזְנוֹהִי וְיָת חַרְגּוֹלָא לִזְנוֹהִי וְיָת חֲגָבָא לִזְנוֹהִי׃

(כג) וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף אֲשֶׁר־לוֹ אַרְבַּע רַגְלָיִם שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם׃

כג וְכֹל רִחֲשָׁא דְּעוֹפָא דִּי לֵהּ אַרְבַּע רַגְלִין שִׁקְצָא הוּא לְכוֹן׃

רש"י◄ וְכֹל שֶׁרֶץ הָעוֹף וְגוֹ׳• (ת"כ) בָּא לְלַמֵּד שֶׁאִם יֵשׁ לוֹ חָמֵשׁ – טָהוֹר.

(כד) וּלְאֵלֶּה תִּטַּמְּאוּ כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃

כד וּלְאִלֵּין תִּסְתָּאֲבוּן כָּל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא׃

רש"י◄ וּלְאֵלֶּה• (ת"כ) הָעֲתִידִין לְהֵאָמֵר לְמַטָּה בָּעִנְיָן. תִּטַּמְּאוּ• כְּלוֹמַר, בִּנְגִיעָתָם יֵשׁ טֻמְאָה.

(כה) וְכָל־הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב׃

כה וְכָל דְּיִטּוֹל מִנִּבְלְתְּהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא׃

רש"י◄ וְכָל־הַנֹּשֵׂא מִנִּבְלָתָם• כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמְרָה טֻמְאַת מַשָּׂא, חֲמוּרָה מִטֻּמְאַת מַגָּע, שֶׁהִיא טְעוּנָה כִּבּוּס בְּגָדִים.

(כו) לְכָל־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִוא מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֶׁסַע אֵינֶנָּה שֹׁסַעַת וְגֵרָה אֵינֶנָּה מַעֲלָה טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִטְמָא׃

כו לְכָל בְּעִירָא דִּי הִיא סְדִיקָא פַּרְסָתָא וְטַלְפִּין לֵיתָהָא מַטְלְפָא וּפִשְׁרָא לֵיתָהָא מַפְּקָא מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בְּהוֹן יְהֵי מְסָאָב׃

רש"י◄ מַפְרֶסֶת פַּרְסָה וְשֶׁסַע אֵינֶנָּה שֹׁסַעַת• כְּגוֹן גָּמָל שֶׁפַּרְסָתוֹ סְדוּקָה לְמַעְלָה, אֲבָל לְמַטָּה הִיא מְחֻבֶּרֶת. כָּאן לְמֶדְךָ, שֶׁנִּבְלַת בְּהֵמָה טְמֵאָה מְטַמְּאָה, וּבָעִנְיָן שֶׁבְּסוֹף הַפָּרָשָׁה פֵּרֵשׁ עַל בְּהֵמָה טְהוֹרָה.

(כז) וְכֹל הוֹלֵךְ עַל־כַּפָּיו בְּכָל־הַחַיָּה הַהֹלֶכֶת עַל־אַרְבַּע טְמֵאִים הֵם לָכֶם כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃

כז וְכֹל דִּמְהַלֵּךְ עַל יְדוֹהִי בְּכָל חַיְתָא דִּמְהַלְּכָא עַל אַרְבַּע מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן כָּל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא׃

רש"י◄ עַל־כַּפָּיו• כְּגוֹן: כֶּלֶב וְדֹב וְחָתוּל. טְמֵאִים הֵם לָכֶם• לְמַגָּע.

(כח) וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב טְמֵאִים הֵמָּה לָכֶם׃ ס

כח וּדְיִטּוֹל יָת נִבְלְתְּהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאָב עַד רַמְשָׁא מְסַאֲבִין אִנּוּן לְכוֹן׃

(כט) וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא בַּשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ הַחֹלֶד וְהָעַכְבָּר וְהַצָּב לְמִינֵהוּ׃

כט וְדֵין לְכוֹן מְסָאֲבָא בְּרִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא חֵלְדָא וַעַכְבְּרָא וְצָבָא לִזְנוֹהִי׃

רש"י◄ וְזֶה לָכֶם הַטָּמֵא• כָּל טֻמְאוֹת הַלָּלוּ אֵינָן לְאִסּוּר אֲכִילָה, אֶלָּא לְטֻמְאָה מַמָּשׁ; לִהְיוֹת טָמֵא בְּמַגָּעָן וְנֶאֱסָר לֶאֱכֹל תְּרוּמָה וְקָדָשִׁים וְלִכָּנֵס לַמִּקְדָּשׁ. הַחֹלֶד• מושטיל"ה. וְהַצָּב• פויי"ט, שֶׁדּוֹמֶה לִצְפַרְדֵּעַ.

(ל) וְהָאֲנָקָה וְהַכֹּחַ וְהַלְּטָאָה וְהַחֹמֶט וְהַתִּנְשָׁמֶת׃

ל וְיָלָא וְכֹחָא וְחֵלְטִיתָא וְחֻמְטָא וְאָשׁוּתָא׃

רש"י◄ וְהָאֲנָקָה• הריצו"ן. וְהַלְּטָאָה• לישרד"ה. וְהַחֹמֶט• לימצ"א. וְהַתִּנְשָׁמֶת• טלפ"א.

(לא) אֵלֶּה הַטְּמֵאִים לָכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ בָּהָרֶץ בְּמוֹתָם יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:

לא אִלֵּין דִּמְסַאֲבִין לְכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ בְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:

(לב) וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל־עָלָיו מֵהֶם בְּמוֹתָם יִטְמָא מִכָּל־כְּלִי־עֵץ אוֹ בֶגֶד אוֹ־עוֹר אוֹ שָׂק כָּל־כְּלִי אֲשֶׁר־יֵעָשֶׂה מְלָאכָה בָהֶם בַּמַּיִם יוּבָא וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְטָהֵר:

לב וְכֹל דִּי יִפֵּל עֲלוֹהִי מִנְּהוֹן בְּמוֹתְהוֹן יְהֵי מְסָאֵב מִכָּל מַאן דְּאָע אוֹ לְבוּשׁ אוֹ מְשַׁךְ אוֹ שָׂק כָּל מָאן דִּי תִתְעֲבֵד עִבִידָא בְּהוֹן בְּמַיָּא יִתְּעַל וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא וְיִדְכֵּי:

רש"י ◄בַּמַּיִם יוּבָא• (יבמות עה) וְאַף לְאַחַר טְבִילָתוֹ, טָמֵא הוּא לִתְרוּמָה. עַד הָעָרֶב• וְאַחַר־כָּךְ — וְטָהֵר• בְּהָעֶרֶב הַשֶּׁמֶשׁ.

"בשבת ראש חודש מפטירין בציבור הפטרה הקשורה עם ראש חודש – "השמים כסאי" עד והי' מידי חודש בחדשו גו'", ולא ההפטרה דפרשת השבוע. ואף על פי כן, ידוע המנהג שנתפרסם על ידי כ"ק מורי וחמי אדמו"ר, שביחיד – יש לומר גם את ההפטרה דפרשת השבוע. ועל דרך זה בנוגע לשבת חול המועד, שבציבור מפטירין בהפטרה המיוחדת לשבת חול המועד, אבל ביחיד – יש לומר גם את ההפטרה הקשורה עם פרשת השבוע".

התוועדויות חלק א תשמ"ה עמוד 351

הפטרה ליום שביעי של פסח

בשמואל ב פרק כב

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה אֹתוֹ מִכַּף כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל: ב וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי וּמְצָדָתִי וּמְפַלְטִי־לִי: ג אֱלֹהֵי צוּרִי אֶחֱסֶה־בּוֹ מָגִנִּי וְקֶרֶן יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוֹסִי מֹשִׁיעִי מֵחָמָס תֹּשִׁיעֵנִי: ד מְהֻלָּל אֶקְרָא יְהוָה וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ: ה כִּי אֲפָפֻנִי מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי: ו חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי מֹקְשֵׁי־מָוֶת: ז בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו: ח וַיִּתְגָּעַשׁ נָעוּ וַתִּרְעַשׁ יוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ מֹרוּב הִפְּחַד, מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ וַיִּתְגָּעֲשׁוּ כִּי

שי למורא

א) בְּיוֹם הִצִּיל ה' אוֹתוֹ מִכַּף כָּל אוֹיְבָיו, לְעֵת זִקְנָתוֹ לְאַחַר שֶׁעָבְרוּ עָלָיו כָּל צָרוֹתָיו וְנִצַּל מִכֹּלָּם. פֵּרוּשׁ אַחַר, בְּכָל עֵת שֶׁבָּאָה עָלָיו צָרָה וְנִצַּל מִמֶּנָּה הָיָה שָׁר הַשִּׁירָה הַזֹּאת. **וּמִכַּף שָׁאוּל,** לְפִי שֶׁהָיָה אוֹיְבוֹ וְרוֹדְפוֹ מִכֹּלָּם, הִזְכִּירוֹ לְחוּד. ב) **סַלְעִי,** חָזְקִי, כְּמוֹ סֶלַע חָזָק. **וּמְצָדָתִי,** מִבְצָרִי. **וּמְפַלְטִי לִי,** מְפַלֵּט אוֹתִי עִם צְבָא יִשְׂרָאֵל בַּמִּלְחָמָה. וְגַם בְּהֵיוֹתִי לְבַדִּי. ג) **צוּרִי,** חָזְקִי, כְּמוֹ צוּר וְסֶלַע. **וְקֶרֶן יִשְׁעִי,** הוּא לִי לְעֵזֶר כְּמוֹ קֶרֶן לְבַעַל הַקְּרָנַיִם. **מִשְׂגַּבִּי,** סוֹמֵךְ אוֹתִי. **וּמְנוֹסִי,** שֶׁהָיִיתִי נָס אֵלָיו לְעֶזְרָה. **מֵחָמָס,** מֵאַנְשֵׁי חָמָס. ד) **מְהֻלָּל אֶקְרָא** ה' וגו', כַּאֲשֶׁר אֲנִי קוֹרֵא אֶל ה' בְּהַלֵּל, אָז אֲנִי נוֹשָׁע. ה) **אֲפָפֻנִי,** סְבָבוּנִי. **מִשְׁבְּרֵי מָוֶת,** צָרוֹת שׁוֹבְרוֹת מוֹבִילוֹת אֶל מָוֶת. פֵּרוּשׁ אַחֵר, גַּלֵּי מָוֶת. **נַחֲלֵי בְלִיַּעַל,** גְּיָסוֹת שׁוֹטְפוֹת כְּנַחַל, מֵאַנְשֵׁי בְלִיַּעַל. **יְבַעֲתֻנִי,** יַבְעִיתוּ וַיְחֵרִידוּ אוֹתִי. ו) **חֶבְלֵי שְׁאוֹל,** מַכְאוֹבֵי מָוֶת. "חֶבְלֵי", כְּמוֹ "חֶבְלֵי יוֹלֵדָה" (הושע יג,יג). **קִדְּמֻנִי,** בָּאוּ לְפָנַי. ח) **וַיִּתְגָּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ,** נַעַשׂ וְרַעַשׁ וְרַעַשׁ תִּקְפּוּ אֶת אוֹיְבֵי יוֹשְׁבֵי

עטרת מרים

א וַיְדַבֵּר דָּוִד לַיהוָה אֶת־דִּבְרֵי הַשִּׁירָה הַזֹּאת בְּיוֹם הִצִּיל יְהוָה אֹתוֹ לְעֵת זִקְנָתוֹ מִכַּף מִיַּד כָּל־אֹיְבָיו וּמִכַּף שָׁאוּל וְנִצּוֹל מִכֻּלָּם: ב וַיֹּאמַר יְהוָה סַלְעִי מַחְסִי וּמְצָדָתִי מִבְצָר חָזָק וּמְפַלְטִי־לִי וּמַצִּיל אוֹתִי: ג אֱלֹהֵי צוּרִי חָזְקִי אֲשֶׁר אֶחֱסֶה מִתְכַּסֶּה בּוֹ מָגִנִּי מָגֵן לִי וְקֶרֶן וְתֹקֶף יִשְׁעִי מִשְׂגַּבִּי וּמְנוֹסִי יַעַד לָנוּס מֵאֵיּוּם הָאוֹיֵב מֹשִׁעִי מֵחֲמָס מֵאַנְשֵׁי חָמָס תֹּשִׁיעֵנִי: ד מְהֻלָּל אֶקְרָא אֶל יְהוָה בְּהַלֵּל כְּשֶׁאֲנִי מִתְפַּלֵּל וְאֶקְרָא אֶל יְהוָה אָז וּמֵאֹיְבַי אִוָּשֵׁעַ אֲנִי נוֹשֵׁעַ: ה כִּי אֲפָפֻנִי מִשְׁבְּרֵי־מָוֶת נַחֲלֵי בְלִיַּעַל יְבַעֲתֻנִי:

ו חֶבְלֵי שְׁאוֹל סַבֻּנִי קִדְּמֻנִי מֹקְשֵׁי־מָוֶת: ז בַּצַּר־לִי אֶקְרָא יְהוָה וְאֶל־אֱלֹהַי אֶקְרָא וַיִּשְׁמַע מֵהֵיכָלוֹ קוֹלִי וְשַׁוְעָתִי בְּאָזְנָיו: ח וַיִּתְגָּעַשׁ וַתִּרְעַשׁ הָאָרֶץ מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגְּזוּ

עטרת מרים

כַּאֲשֶׁר חָרָה לוֹ לָקַחַת מֵהֶם נִקְמָתוֹ: **ט** עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ מָשָׁל עַל חָרוֹן אַפּוֹ בָּאוֹיְבִים **וְאֵשׁ** מִגִּזְרַת דָּבָר מִפִּיו **תֹּאכֵל** בָּרְשָׁעִים, **גֶּחָלִים בָּעֲרוּ מִמֶּנּוּ** לִשְׁרוֹף בְּשׂוֹנְאָי: **י וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד** לְהִנָּקֵם מֵאוֹיְבָיו **וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו** לִהְיוֹת מוּכָן לְהִפָּרַע מֵהֶם: **יא וַיִּרְכַּב** כְּאִלּוּ **עַל־כְּרוּב** מַלְאָךְ **וַיָּעָף** בִּמְהִירוּת **וַיֵּרָא** הָיָה נִרְאֶה בָּא **עַל־כַּנְפֵי־רוּחַ: יב וַיָּשֶׁת** שָׁם **חֹשֶׁךְ סְבִיבֹתָיו סֻכָּה** לִהְיוֹת מוּכָן לְהַחֲשִׁיךְ לָאוֹיֵב, **חֲשַׁרַת** רִבּוּי **מַיִם הַנִּקְשָׁרִים בְּעָבֵי שְׁחָקִים: יג מִנֹּגַהּ** מֵהָאוֹרָה **נֶגְדּוֹ** מֵאִיר לְאוֹהֲבָיו, וּלְשׂוֹנְאָיו **בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי־אֵשׁ** מִשְּׁמִיעַ קוֹל רַעַם: **יד יַרְעֵם** מִן־**שָׁמַיִם יְהוָה וְעֶלְיוֹן יִתֵּן קוֹלוֹ: טו וַיִּשְׁלַח חִצִּים** הֵם הָאֵשִׁים הַבּוֹעֲרִים שֶׁיָּרְדוּ בְּחוֹזֶק מֵהָעָנָן **וַיְפִיצֵם בָּרָק** וְהֵם מִתְחַדְּשִׁים מִגּוּף הַבָּרָק **וַיָּהֹם: טז וַיֵּרָאוּ** הָיוּ נִרְאִים **אֲפִיקֵי יָם** קַרְקָעוֹת מֵי הַיָּם כִּי נִבְקְעוּ הַמַּיִם **יִגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל** כִּי נִבְקַע הַתְּהוֹם **בִּגַּעֲרַת יְהוָה** בְּקָמִים עָלַי **מִנִּשְׁמַת** מִנְשִׁיבַת **רוּחַ אַפּוֹ** וְהַכֹּל הוּא בְּדֶרֶךְ מָשָׁל: **יז יִשְׁלַח מִמָּרוֹם** עֶזְרָתִי **יִקָּחֵנִי** מִיַּד הָאוֹיֵב **יַמְשֵׁנִי** הוֹצִיאֵנִי **מִמַּיִם רַבִּים** מִיַּד הָרַבִּים הַקָּמִים עָלַי: **יח יַצִּילֵנִי מֵאֹיְבִי עֹז מִשֹּׂנְאַי כִּי כַּאֲשֶׁר אָמְצוּ** הִתְחַזְּקוּ **מִמֶּנִּי: יט יְקַדְּמֻנִי** הָרָע **בְּיוֹם אֵידִי** בְּעֵת יִקְרָנִי מִקְרֶה רָע **וַיְהִי יְהוָה מִשְׁעָן לִי** וְאַף כִּי נָפַלְתִּי, הִנֵּה קַמְתִּי: **כ וַיֹּצֵא לַמֶּרְחָב** לְמָקוֹם רָחָב **אֹתִי יְחַלְּצֵנִי** יוֹצִיאֵנִי מִן הַמֵּצַר **כִּי־חָפֵץ בִּי: כא יִגְמְלֵנִי יְהוָה כְּצִדְקָתִי** כְּפִי צִדְקָתִי **כְּבֹר** כְּנִקְיוּת **יָדַי יָשִׁיב לִי: כב כִּי שָׁמַרְתִּי דַּרְכֵי יְהוָה וְלֹא רָשַׁעְתִּי מֵאֱלֹהָי: כג כִּי כָל־מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי עֵינַי תָּמִיד** לְהַנְהִיג עַצְמִי בָּהֶם, **וְחֻקֹּתָיו לֹא־אָסוּר** אֲפִילּוּ מֵאַחַת **מִמֶּנָּה: כד וְאֶהְיֶה תָמִים לוֹ וְאֶשְׁתַּמְּרָה מֵעֲוֹנִי: כה וַיָּשֶׁב יְהוָה לִי כְּצִדְקָתִי כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו: כו עִם־חָסִיד תִּתְחַסָּד עִם־גִּבּוֹר תָּמִים תִּתַּמָּם: כז עִם־נָבָר תִּתָּבָר וְעִם־עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל: כח וְאֶת־עַם עָנִי תּוֹשִׁיעַ וְעֵינֶיךָ עַל־רָמִים תַּשְׁפִּיל: כט כִּי־אַתָּה נִירִי יְהוָה**

שי למורא

הָאָרֶץ. **מוֹסְדוֹת הַשָּׁמַיִם יִרְגָּזוּ**, שֶׁהִרְעִישׁ הקב"ה גַּם אֶת צְבָא הַשָּׁמַיִם בִּשְׁבִילִי. **כִּי חָרָה לוֹ**, כַּאֲשֶׁר חָרָה לוֹ עַל מַעֲשֵׂיהֶם וְנָקַם מֵהֶם נִקְמָתִי. **ט) עָלָה עָשָׁן בְּאַפּוֹ**, הוּא עִנְיָן כַּעַס. כְּמוֹ "אָז יֶעְשַׁן אַף ה'" (דברים כט,יט). **תֹּאכֵל**, תִּשְׂרֹף אֶת הַקָּמִים עָלַי. **י) וַיֵּט שָׁמַיִם וַיֵּרֶד**, נָטָה אֶת הַשָּׁמַיִם לְמַטָּה לָאָרֶץ וְיָרַד עֲלֵיהֶם לְהִתְקָרֵב אֶל שׂוֹנְאַי לְהַכּוֹת בָּהֶם. כְּלוֹמַר שֶׁהָיָה מְמַהֵר לְהִפָּרַע מֵהֶם. **וַעֲרָפֶל תַּחַת רַגְלָיו**, שֶׁיָּרַד בְּעֵב הֶעָנָן לִהְיוֹת מוּכָן לְהִפָּרַע מִשּׂוֹנְאַי. **יא) וַיִּרְכַּב עַל כְּרוּב וַיָּעָף** וגו', הוּא מָשָׁל עַל מְהִירוּתוֹ לָבוֹא לְעֶזְרָה. **יב) וַיָּשֶׁת חֹשֶׁךְ סְבִיבוֹתָיו סֻכָּה**, שָׂם אֶת הַחֹשֶׁךְ סְבִיבוֹתָיו לְסֻכָּה לְהָגֵן עָלָיו. כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר "וַיְהִי הֶעָנָן וְהַחֹשֶׁךְ" (שמות יד,כ) שֶׁהָיָה מַפְסִיק בֵּין הַמִּצְרִים לְיִשְׂרָאֵל. **חֲשַׁרַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים**, קְשׁוּר הַמַּיִם בְּעָנְנֵי הַשָּׁמַיִם, מֵהֶם בָּא הַחֹשֶׁךְ. **יג) מִנֹּגַהּ נֶגְדּוֹ** וגו', מִתּוֹךְ הָאוֹר שֶׁלְּפָנָיו אֲשֶׁר חָפַצוּ לְהָאִיר וּלְהוֹשִׁיעַ לִי, מֵזֶה עַצְמוֹ בָּעֲרוּ גַּחֲלֵי אֵשׁ בְּאוֹיְבֵי. **יד) יַרְעֵם**, יִתֵּן בָּהֶם רְעָמִים. **טו) וַיָּהֹם**, עָשָׂה בָּהֶם מְהוּמָה. **טז) וַיֵּרָאוּ אֲפִיקֵי יָם**, וְנִרְאוּ מַעֲמַקֵּי הַיָּם. כְּלוֹמַר, נִתְגַּלּוּ דְּבָרִים סְתוּמִים וְנִפְלָאִים. **יִגָּלוּ מוֹסְדוֹת תֵּבֵל**, נִתְגַּלּוּ הַיְסוֹדוֹת הָעֲמֻקִּים שֶׁל יְשׁוּב הָעוֹלָם. **יז) יַמְשֵׁנִי מִמַּיִם רַבִּים**, כְּלוֹמַר, שֶׁהִצִּילוּנִי מִצָּרוֹת רַבּוֹת. **יח) מֵאֹיְבִי עֹז**, מֵאוֹיְבִי שֶׁהָיָה חָזָק. **כִּי אָמְצוּ מִמֶּנִּי**, כַּאֲשֶׁר הִתְחַזְּקוּ מִמֶּנִּי. **יט) יְקַדְּמֻנִי בְּיוֹם אֵידִי**, בְּיוֹם שֶׁהָיָה קוֹרֶה לִי מִקְרֶה רָע הָיוּ אוֹיְבַי מַקְדִּימִים לָבוֹא עָלַי. **כא) כְּבֹר יָדַי**, כְּפִי שֶׁיָּדַי בְּרוּרוֹת וּנְקִיּוֹת מַעֲוֹל. **כג) כִּי כָל מִשְׁפָּטָיו לְנֶגְדִּי**, כִּי כָּל מִשְׁפְּטֵי תּוֹרָתוֹ לְנֶגֶד עֵינַי תָּמִיד לְהִתְנַהֵג לְפִיהֶם. **כה) כְּבֹרִי לְנֶגֶד עֵינָיו**, כְּבְרִירוּתִי אֲשֶׁר הִיא לְנֶגֶד עֵינָיו. **כו) גִּבּוֹר תָּמִים**, כְּמוֹ "גֶּבֶר תְּמִים". **תִּתַּמָּם**, אַתָּה נוֹהֵג עִמּוֹ בְּתֻמִּימוּת. **כז) עִם נָבָר תִּתָּבָר**, עִם אִישׁ בְּרוּר וְנָקִי, תִּתְנַהֵג בִּבְרִירוּת. **וְעִם עִקֵּשׁ תִּתַּפָּל**, וְעִם אִישׁ הַמִּתְנַהֵג בְּעִקְמִימוּת, תָּבוֹא עָלָיו בְּדַרְכּוֹ הַנִּפְתֶּלֶת וְהַמְעֻקֶּמֶת. **כח) עַם עָנִי**, מְבֻנָּע בְּעָנִי. **וְעֵינֶיךָ עַל רָמִים תַּשְׁפִּיל**, וְתִתֵּן עֵינֶיךָ עַל הַמִּתְגָּאִים לְהַשְׁפִּילָם. **כט) כִּי אַתָּה נִירִי**, כִּי אַתָּה תָּאִיר לִי כְּנֵר. **יַגִּיהַּ חָשְׁכִּי**, יָאִיר לִי אֶת הַחֹשֶׁךְ, כְּלוֹמַר, יוֹצִיאֵנִי מִן

שי למורא

הַצָּרָה. ל) כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד, כִּי בְּעֶזְרָתְךָ אָרוּץ אֶל גְּדוּדֵי הַגּוֹיִם. אֲדַלֶּג שׁוּר, אֶקְפֹּץ עַל הַחוֹמוֹת שֶׁל עָרֵי אוֹיְבֵי לְכִבְשָׁם. לא) תָּמִים דַּרְכּוֹ, לְגִמּוּל לְאִישׁ כְּמִפְעָלוֹ. צְרוּפָה, נְקִיָּה מִפְּסֹלֶת, כְּכֶסֶף צָרוּף. לג) מָעוּזִּי חָיִל, מְחַזֵּק אוֹתִי בְּכֹחַ. וַיַּתֵּר תָּמִים דַּרְכִּי, וְהִתִּיר וּפָתַח דַּרְכִּי בַּמִּלְחָמָה בְּאֹפֶן תָּמִים וְשָׁלֵם, שֶׁלֹּא נֶחְסַר אֶחָד מֵאֲנָשַׁי בַּמִּלְחָמָה. לד) מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת, מַשִּׂים רַגְלַי קַלּוֹת לָרוּץ אַחַר הָאוֹיֵב, כְּאַיָּלָה זוֹ שֶׁרָצָה מַהֵר. וְעַל בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי, וְהֶעֱמִיד אוֹתִי עַל גָּבְהֵי הַגְּדֻלָּה. לה) וְנִחַת קֶשֶׁת נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי, וְנִדְרְכָה קֶשֶׁת נְחוּשָׁה עַל יְדֵי זְרוֹעוֹתַי. "קֶשֶׁת נְחוּשָׁה" הוּא כִּנּוּי לְקֶשֶׁת עֲשׂוּיָה מִמַּתֶּכֶת חֲזָקָה וּגְמִישָׁה. לו) מָגֵן יִשְׁעֶךָ, יִשְׁעֶךָ הָיָה לִי לְמָגֵן. וַעֲנֹתְךָ תַּרְבֵּנִי, הָעֲנָוָה שֶׁבְּךָ לְהַשְׁגִּיחַ בִּי, עֲשָׂתָה אוֹתִי כְּאִלּוּ הָיִיתִי עַם רַב. לז) תַּרְחִיב צַעֲדִי וגו', הִרְחַבְתָּ פְּסִיעוֹתַי, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמְעַדוּ רַגְלַי. כְּלוֹמַר, שֶׁלֹּא כְּפָלְתִּי בִּידֵי שׂוֹנְאַי. מ) וַתַּזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה, אֲזַרְתָּ אוֹתִי בְּכֹחַ לְהִלָּחֵם. תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתַּנִי, וְאֶת שׂוֹנְאַי תַּפִּיל לְכֶרַע תַּחְתַּי. מא) תַּתָּה לִּי עֹרֶף, נָתַתָּ אוֹתָם שֶׁיָּנוּסוּ וְיַהְפְּכוּ לִי עָרְפָּם. מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם, וְגַם מְשַׂנְאַי יָנוּסוּ, וְעַם כָּל זֶה אַשִּׁיגֵם וְאַכְרִיתֵם. מב) יִשְׁעוּ וְאֵין מוֹשִׁיעַ וגו', כְּמוֹ "יִשְׁעוּ אֶל ה' וְלֹא עָנָם וְאֵין מוֹשִׁיעַ", כִּי הֵם רְשָׁעִים וְקוֹרְאִים אֶל ה' וְלִבָּם לֹא נָכוֹן עִמּוֹ. אֲדִקֵּם אֶרְקָעֵם, אֶעֱשֶׂה אוֹתָם דַּק דַּק וַאֲרַדֵּד אוֹתָם עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה. מד) מְרִיבֵי עַמִּי, מֵאַנְשֵׁי מִלְחַמְתִּי אֲשֶׁר בִּבְנֵי עַמִּי הַלּוֹחֲמִים נֶגְדִּי. תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם, שְׁמַרְתַּנִי מִיַּד כֻּלָּם עַד שֶׁהֲבֵאתַנִי לִהְיוֹת לְרֹאשׁ גּוֹיִם. עַם לֹא יָדַעְתִּי, עַמִּים אֲשֶׁר הֵם מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה. מה) לִשְׁמוֹעַ אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי, מִפְּנֵי מִשְׁמַע אָזְנֵיהֶם בִּלְבַד, אֲפִלּוּ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי, יִהְיוּ נִשְׁמָעִים לִי. מו) בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ, אוֹיְבֵי הַגּוֹיִם יִבְלוּ וְיִכָּמְשׁוּ. וְיַחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם, וְיִהְיוּ חֲגֻרִים בְּרַגְלֵיהֶם מִמַּה שֶׁיִּהְיוּ סְגוּרִים בְּיָדֵי בְּכֶבְלֵי בַרְזֶל. מז) וְיָרֵם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי, וְהָאֱלֹהִים שֶׁהוּא תֹּקֶף יִשְׁעִי הוּא רָם עַל כָּל רָמִים, וְלָכֵן לֹא אִירָא מֵאוֹיְבֵי. מח) הַנּוֹתֵן נְקָמוֹת

עטרת מרים

אַתָּה נַיְרִי יְהוָה כִּנֹּר וַיהוָה יַגִּיהַ יָאִיר לִי חָשְׁכִּי יוֹצִיאֵנִי מִן הַצָּרָה: ל כִּי בְכָה אָרוּץ גְּדוּד בְּעֶזְרָתְךָ אָרוּץ לִקְרַאת גְּדוּד אוֹיְבַי, בֵּאלֹהַי וּבְמַאֲמַר אֱלֹהַי אַדַּלֶּג־שׁוּר אֶקְפֹּץ עַל הַחוֹמָה, לִכְבּוֹשׁ עֲיָרוֹת: לא הָאֵל תָּמִים דַּרְכּוֹ לִגְמוֹל לְאִישׁ כְּמִפְעָלוֹ אִמְרַת יְהוָה צְרוּפָה בְּרוּרָה, שֶׁאֵין בָּהּ סִיגִים וְדָבָר לְלֹא תּוֹעֶלֶת מָגֵן הוּא מַחֲסֶה בְּמָגֵן לְכֹל הַחֹסִים בּוֹ: לב כִּי מִי־אֵל מִבַּלְעֲדֵי יְהוָה וּמִי צוּר מִבַּלְעֲדֵי אֱלֹהֵינוּ: לג הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל וַיַּתֵּר תָּמִים דַּרְכִּי: לד מְשַׁוֶּה רַגְלַי כָּאַיָּלוֹת וְעַל־בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי: לה מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה וְנִחַת קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי: לו וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ וַעֲנֹתְךָ תַּרְבֵּנִי: לז תַּרְחִיב צַעֲדִי תַּחְתָּנִי וְלֹא מָעֲדוּ קַרְסֻלָּי: לח אֶרְדְּפָה אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם: לט וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי: מ וַתַּאַזְּרֵנִי חַיִל לַמִּלְחָמָה תַּכְרִיעַ קָמַי תַּחְתָּנִי: מא וְאֹיְבַי תָּתָּה לִּי עֹרֶף מְשַׂנְאַי וָאַצְמִיתֵם: מב יִשְׁעוּ וְאֵין מֹשִׁיעַ אֶל־יְהוָה וְלֹא עָנָם: מג וְאֶשְׁחָקֵם כַּעֲפַר אָרֶץ כְּטִיט־חוּצוֹת אֲדִקֵּם אֶרְקָעֵם: מד וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי תִּשְׁמְרֵנִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם לֹא־יָדַעְתִּי יַעֲבֹדֻנִי: מה בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי לִשְׁמֹעַ אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי: מו בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ וְיַחְגְּרוּ מִמִּסְגְּרוֹתָם: מז חַי־יְהוָה וּבָרוּךְ צוּרִי וְיָרֹם אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי: מח הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמוֹת לִי וְהַמּוֹרִיד עַמִּים תַּחְתָּי: ל מוֹצִיאִי מֵאֹיְבָי אַף מִן קָמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חָמָס תַּצִּילֵנִי: לא עַל־כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: לב מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ לְדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם: לג הָאֵל מָעוּזִּי חָיִל וַיַּתֵּר תָּמִים דַּרְכִּי מִבְּלִי מִכְשׁוֹל: לד מְשַׁוֶּה מַשִּׂים רַגְלַי קַלּוֹת כָּאַיָּלוֹת לָרוּץ מַהֵר אַחַר הָאוֹיֵב וְעַל־בָּמֹתַי יַעֲמִידֵנִי שָׁם בְּטוּחַ: לה מְלַמֵּד יָדַי לַמִּלְחָמָה לְהִלָּחֵם בְּטוּב וְנִחַת נָתַתָּ בִּי כֹּחַ לִשְׁבֹּר קֶשֶׁת־נְחוּשָׁה זְרֹעֹתָי בְּעֵת הִפְתְּחִי לִירוֹת: לו וַתִּתֶּן־לִי מָגֵן יִשְׁעֶךָ יִשְׁעֶךָ הָיָה לִי לְמָגֵן וַעֲנֹתְךָ מִדַּת עֲנָוְתָנוּתְךָ תַּרְבֵּנִי עֲשָׂתָה כְּאִלּוּ הָיִיתִי עַם רַב: לז תַּרְחִיב הִרְחַבְתָּ צַעֲדִי פְּסִיעוֹתַי תַּחְתָּנִי וְלֹא לְבַל יְמַעֲדוּ קַרְסֻלָּי רַגְלַי לִנְפּוֹל בָּאָרֶץ: לח אֶרְדְּפָה אֹיְבַי וָאַשְׁמִידֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד־כַּלּוֹתָם: לט וָאֲכַלֵּם וָאֶמְחָצֵם עִם פְּצָעִים וְלֹא יְקוּמוּן וַיִּפְּלוּ תַּחַת רַגְלָי: מ וַתַּזְּרֵנִי וַתְּאַזְּרֵנִי חַיִל כֹּחַ לַמִּלְחָמָה לְהִלָּחֵם, וְאֶת שׂוֹנְאַי תַּכְרִיעַ קָמַי תַּפִּיל לִכְרוֹעַ תַּחְתָּנִי: מא וְאֹיְבַי שֶׁיִּבְרְחוּ לְפָנַי תָּתָּה לִּי הָפַכְתָּ לִי עֹרֶף מְשַׂנְאַי עַם כִּי יָנוּסוּ, אֲשִׁיגֵם וָאַצְמִיתֵם אֶכְרוֹת אוֹתָם: מב יִשְׁעוּ יִפְנוּ אֶל מַלְכֵי הָאֲדָמָה וְאֵין מֹשִׁיעַ לְאַחַר זְמַן יִפְנוּ אֶל־יְהוָה לְהִתְפַּלֵּל אֵלָיו, אֲבָל וְלֹא עָנָם: מג וְאֶשְׁחָקֵם אֶכְתֹּשׁ אוֹתָם לִהְיוֹת דַּק כַּעֲפַר אָרֶץ כְּטִיט הַמּוּשְׁלָךְ בַּחוּצוֹת אֲדִקֵּם אֶעֱשֶׂה אוֹתָם דַּק דַּק אֶרְקָעֵם אֶרְמְסֵם: מד וַתְּפַלְּטֵנִי מֵרִיבֵי עַמִּי כְּמוֹ שָׁאוּל וְנָבָל וַאֲחִיתוֹפֶל וְאַבְשָׁלוֹם תִּשְׁמְרֵנִי מִיַּד כּוּלָּם, עַד שֶׁהָיִיתִי לְרֹאשׁ גּוֹיִם עַם אֲשֶׁר לֹא־יָדַעְתִּי וְהֵם יַעֲבְדֻנִי: מה בְּנֵי נֵכָר יִתְכַּחֲשׁוּ־לִי יְכַזְּבוּ לִי מִיְּרֵאָתָם אוֹתִי, וְיֹאמְרוּ לֹא חָטָאנוּ לָךְ, אֲפִילוּ שֶׁלֹּא בִּפְנֵי לִשְׁמֹעַ אֹזֶן יִשָּׁמְעוּ לִי יִהְיוּ נִשְׁמָעִים אֵלַי לְכָל אֲשֶׁר אֲצַוֵּם: מו בְּנֵי נֵכָר יִבֹּלוּ יִהְיוּ אֲבוּדִים וְיַחְגְּרוּ וְיִהְיוּ חֲגֻרִים מִמִּסְגְּרוֹתָם מִקּוֹשִׁי יִסּוּרֵי מִסְגַּר שֶׁאֲנִי מְיֻסָּרָן בָּהֶם: מז חַי־יְהוָה הָעוֹשֶׂה לִי אֵלֶּה וּבָרוּךְ עַל כָּל בְּרָכָה וּתְהִלָּה צוּרִי תְּקִפִּי וְחִזְקִי וְיָרֹם הוּא רָם עַל כָּל רָמִים אֱלֹהֵי צוּר יִשְׁעִי וְלָזֶה לֹא אִירָא שֶׁתִּקְצַר

עטרת מרים

יָדוֹ מִלְּהוֹשִׁיעֲנִי: **מח** הָאֵל הַנֹּתֵן נְקָמוֹת לִי הַנּוֹקֵם נִקְמָתִי וּמֹרִיד עַמִּים תַּחְתֵּנִי: **מט** וּמוֹצִיאִי מֵאֹיְבָי וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי מֵאִישׁ חֲמָסִים תַּצִּילֵנִי: **נ** עַל־כֵּן אוֹדְךָ יְהוָה בַּגּוֹיִם וּלְשִׁמְךָ אֲזַמֵּר: **נא** דְּעוּ אֲשֶׁר ה' מִגְדּוֹל עוֹשֶׂה יְשׁוּעוֹת גְּדוֹלוֹת לְמַלְכּוֹ וְעֹשֶׂה־חֶסֶד וְעֹשֶׂה חֲסָדִים לִמְשִׁיחוֹ כְּדָוִד וּלְזַרְעוֹ עַד־עוֹלָם:

שי למורא

לִי, הַנּוֹקֵם נִקְמָתִי. **מט**) וּמוֹצִיאִי מֵאוֹיְבָי, וּמַצִּילֵנִי מֵאוֹיְבַי. וּמִקָּמַי תְּרוֹמְמֵנִי, וּמִן הַקָּמִים עָלַי תַּגְבִּיהֵנִי. **נ**) מִגְדּוֹל יְשׁוּעוֹת מַלְכּוֹ, מִגְדַּל יְשׁוּעוֹת הוּא לְמַלְכּוֹ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁאָדָם נָס בְּמִגְדַּל־עֹז וְהוּא נָצוֹל מֵאוֹיְבָיו, כְּמוֹ כֵן נַסְתִּי אֵלָיו וְנוֹשַׁעְתִּי מֵאוֹיְבַי. **וְעֹשֶׂה חֶסֶד לִמְשִׁיחוֹ**, כְּלוֹמַר, לֹא כַּעֲבוּר תַּשְׁלוּם גְּמוּל, כִּי־אִם בְּחַסְדּוֹ הַגָּדוֹל שֶׁהוּא עוֹשֶׂה לִמְשִׁיחוֹ שֶׁהוּא דָּוִד הַמֶּלֶךְ. **וּלְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם**, כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לְדָוִד, כֵּן יַעֲשֶׂה לְזַרְעוֹ עַד עוֹלָם.

◆ שבת קודש כ"ב ניסן ◆

(לג) וְכָל־כְּלִי־חֶרֶשׂ אֲשֶׁר־יִפֹּל מֵהֶם אֶל־תּוֹכוֹ כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ:

לג וְכָל מַאן דַּחֲסַף דִּי יִפֵּל מִנְּהוֹן לְגַוֵּהּ כֹּל דִּי בְגַוֵּהּ יִסְתָּאַב וְיָתֵהּ תִּתַּבְּרוּן:

רש"י ◄ **אֶל־תּוֹכוֹ** • אֵין כְּלִי חֶרֶס מִטַּמֵּא אֶלָּא מֵאֲוִירוֹ (חולין כד). **כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא** • הַכְּלִי חוֹזֵר וּמְטַמֵּא מַה שֶׁבַּאֲוִירוֹ (ספרים אחרים: צָרִיךְ לוֹמַר: 'בְּתוֹכוֹ'). **וְאֹתוֹ תִשְׁבֹּרוּ** • (ת"כ) לְמֵד שֶׁאֵין לוֹ טָהֳרָה בְּמִקְוֶה.

(לד) מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מָיִם יִטְמָא וְכָל־מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי יִטְמָא:

לד מִכָּל מֵיכְלָא דְּמִתְאֲכֵל דִּי יַעֲלוּן עֲלוֹהִי מַיָּא יְהֵי מְסָאֵב וְכָל מַשְׁקֶה דִּי יִשְׁתֵּתֵי בְּכָל מָאן יְהֵי מְסָאֵב:

רש"י ◄ **מִכָּל־הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל** • מוּסָב עַל מִקְרָא הָעֶלְיוֹן: כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא.. מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל, אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא — יִטְמָא; וְכֵן כָּל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי וְהוּא בְּתוֹךְ כְּלִי חֶרֶס הַטָּמֵא — יִטְמָא. לָמַדְנוּ מִכָּאן דְּבָרִים הַרְבֵּה: לָמַדְנוּ שֶׁאֵין אֹכֶל מֵכְשָׁר וּמִתְקַבֵּל לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם פַּעַם אַחַת, וּמִשֶּׁבָּאוּ עָלָיו מַיִם פַּעַם אַחַת, מְקַבֵּל טֻמְאָה לְעוֹלָם וַאֲפִלּוּ נָגוּב; וְהַיַּיִן וְהַשֶּׁמֶן וְכָל הַנִּקְרָא מַשְׁקֶה, מַכְשִׁיר זְרָעִים לְטֻמְאָה כַּמַּיִם, שֶׁכָּךְ יֵשׁ לִדְרֹשׁ הַמִּקְרָא: 'אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם, אוֹ כָּל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל־כְּלִי — יִטְמָא הָאֹכֶל'. וְעוֹד לָמְדוּ רַבּוֹתֵינוּ (פסחים כ) מִכָּאן: שֶׁאֵין וְלַד הַטֻּמְאָה מְטַמֵּא כֵּלִים, שֶׁכָּךְ שָׁנִינוּ: יָכוֹל יִהְיוּ כָּל הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס? תַּלְמוּד לוֹמַר: "כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא... מִכָּל־הָאֹכֶל", אֹכֶל וּמַשְׁקֶה מִטַּמֵּא מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, וְאֵין כָּל הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, לְפִי שֶׁהַשֶּׁרֶץ אֲבִי הַטֻּמְאָה וְהַכְּלִי שֶׁנִּטְמָא מִמֶּנּוּ וְלַד הַטֻּמְאָה, לְפִיכָךְ אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְטַמֵּא כֵּלִים שֶׁבְּתוֹכוֹ. וְלָמַדְנוּ עוֹד שֶׁהַשֶּׁרֶץ שֶׁנָּפַל לַאֲוִיר תַּנּוּר וְהַפַּת בְּתוֹכוֹ וְלֹא נָגַע הַשֶּׁרֶץ בַּפַּת: הַתַּנּוּר — רִאשׁוֹן, וְהַפַּת — שְׁנִיָּה; וְלֹא נֹאמַר רוֹאִין אֶת הַתַּנּוּר כְּאִלּוּ מָלֵא טֻמְאָה וּתְהֵא הַפַּת תְּחִלָּה, שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר כֵּן, לֹא נִתְמַעֲטוּ כָּל הַכֵּלִים מִלִּטַּמֵּא מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, שֶׁהֲרֵי טֻמְאָה עַצְמָהּ נִגְעָה בָּהֶן מִגַּבָּן; וְלָמַדְנוּ עוֹד עַל בִּיאַת מַיִם שֶׁאֵינָהּ מַכְשֶׁרֶת זְרָעִים, אֶלָּא־אִם־כֵּן נָפְלוּ עֲלֵיהֶן מִשֶּׁנִּתְלַשּׁוּ; שֶׁאִם אַתָּה אוֹמֵר מְקַבְּלִין הֶכְשֵׁר בְּמְחֻבָּר, אֵין לְךָ שֶׁלֹּא בָּאוּ עָלָיו מַיִם. וּמַהוּ אוֹמֵר: "אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם"?. וְלָמַדְנוּ עוֹד, שֶׁאֵין אֹכֶל מְטַמֵּא אֲחֵרִים, אֶלָּא־אִם־כֵּן יֵשׁ בּוֹ כְּבֵיצָה (ת"כ. יומא פ), שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יֵאָכֵל", אֹכֶל הַנֶּאֱכָל בְּבֵת אַחַת, וְשִׁעֲרוּ חֲכָמִים: 'אֵין בֵּית הַבְּלִיעָה מַחֲזִיק יוֹתֵר מִבֵּיצַת תַּרְנְגֹלֶת'.

(לה) וְכֹל אֲשֶׁר־יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עָלָיו יִטְמָא תַּנּוּר וְכִירַיִם יֻתָּץ טְמֵאִים הֵם וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם:

לה וְכֹל דִּי יִפֵּל מִנִּבְלָתְהוֹן עֲלוֹהִי יְהֵי מְסָאֵב תַּנּוּר וְכִירַיִם יִתְּרְעוּן מְסַאֲבִין אִנּוּן וּמְסַאֲבִין יְהוֹן לְכוֹן:

רש"י◄ **תַּנּוּר וְכִירַיִם•** (כלים יא) כֵּלִים הַמִּטַּלְטְלִים הֵם, וְהֵם שֶׁל חֶרֶס וְיֵשׁ לָהֶן תּוֹךְ, וְשׁוֹפֵת אֶת הַקְּדָרָה עַל גָּקֵב הֶחָלָל, וּשְׁנֵיהֶם פִּיהֶם לְמַעְלָה. יֶתֶץ• שֶׁאֵין לִכְלִי חֶרֶס טָהֳרָה בִּטְבִילָה. **וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם•** שֶׁלֹּא תֹּאמַר: 'מְצֵוֶּה אֲנִי לְנָתְצָם', תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּטְמֵאִים יִהְיוּ לָכֶם"; אִם רָצָה לְקַיְּמָן בְּטֻמְאָתָן — רַשַּׁאי.

(לו) **אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה־מָיִם יִהְיֶה טָהוֹר וְנֹגֵעַ בְּנִבְלָתָם יִטְמָא:**

לו **בְּרַם מַעְיָן וְגוּב בֵּית כְּנִישׁוּת מַיָּא יְהֵי דְּכֵי וּדְיִקְרַב בִּנְבִלְתְּהוֹן יְהֵי מְסָאֵב:**

רש"י◄ **אַךְ מַעְיָן וּבוֹר מִקְוֵה־מַיִם•** הַמְחֻבָּרִים לַקַּרְקַע, אֵין מְקַבְּלִין טֻמְאָה; וְעוֹד יֵשׁ לְךָ לִלְמֹד. **יִהְיֶה טָהוֹר•** הַטּוֹבֵל בָּהֶם — מִטֻּמְאָתוֹ. **וְנֹגֵעַ בִּנְבִלָתָם יִטְמָא•** (ת"כ) אֲפִלּוּ הוּא בְּתוֹךְ מַעְיָן וּבוֹר וְנֹגֵעַ בִּנְבִלָתָם, יִטְמָא. שֶׁלֹּא תֹּאמַר קַל־וָחֹמֶר: אִם מְטַהֵר אֶת הַטְּמֵאִים מִטֻּמְאָתָם, קַל־וָחֹמֶר שֶׁיַּצִּיל אֶת הַטָּהוֹר מִלִּטָּמֵא, לָכֵן נֶאֱמַר: "וְנֹגֵעַ בִּנְבִלָתָם יִטְמָא".

(לז) **וְכִי יִפֹּל מִנִּבְלָתָם עַל־כָּל־זֶרַע זָרוּעַ אֲשֶׁר יִזָּרֵעַ טָהוֹר הוּא:**

לז **וַאֲרֵי יִפֵּל מִנִּבְלְתְּהוֹן עַל כָּל בַּר זְרַע זְרוּעַ דִּי יִזְדְּרַע דְּכֵי הוּא:**

רש"י◄ **זֶרַע זָרוּעַ•** זְרִיעָה שֶׁל מִינֵי זֶרְעוֹנִין. "זָרוּעַ" שֵׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ: (דניאל א) "וְיִתְּנוּ־לָנוּ מִן־הַזֵּרְעוֹנִים". **טָהוֹר הוּא•** לְמֶדֶךְ הַכָּתוּב, שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר וְנִתְקַן לְקָרוֹת אֹכֶל לְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם.

(לח) **וְכִי יֻתַּן־מַיִם עַל־זָרַע וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו טָמֵא הוּא לָכֶם: ס**

לח **וַאֲרֵי יִתְיַהֲבוּן מַיָּא עַל (בַּר) זַרְעָא וְיִפֵּל מִנִּבְלְתְּהוֹן עֲלוֹהִי מְסָאֵב הוּא לְכוֹן:**

רש"י◄ **וְכִי יֻתַּן־מַיִם עַל־זָרַע•** לְאַחַר שֶׁנִּתְלַשׁ. שֶׁאִם תֹּאמַר: "יֵשׁ הֻכְשַׁר בִּמְחֻבָּר", אֵין לְךָ זֶרַע שֶׁלֹּא הֻכְשַׁר!. **מַיִם עַל זָרַע•** בֵּין מַיִם בֵּין שְׂאָר מַשְׁקִין, בֵּין הֵם עַל הַזֶּרַע בֵּין הַזֶּרַע נָפַל לְתוֹכָן; הַכֹּל נִדְרָשׁ בְּ'תוֹרַת כֹּהֲנִים'. **וְנָפַל מִנִּבְלָתָם עָלָיו•** אַף מִשֶּׁנֶּגַּב מִן הַמַּיִם, שֶׁלֹּא הִקְפִּידָה תּוֹרָה אֶלָּא לִהְיוֹת עָלָיו שֵׁם אֹכֶל, וּמִשֶּׁיֵּרֵד עָלָיו הֻכְשַׁר קַבָּלַת טֻמְאָה פַּעַם אַחַת, שׁוּב אֵינוֹ נֶעֱקָר הֵימֶנּוּ.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקוטי שיחות כרך כז עמ' 74)

וְכִי יֻתַּן מַיִם עַל זָרַע . . טָמֵא הוּא לָכֶם (יא, לח) **מַאֲכָל יָבֵשׁ** – רוֹמֵז לַעֲבוֹדַת ה' 'יְבֵשָׁה'. **מַאֲכָל רָטֹב** – רוֹמֵז לַעֲבוֹדָה מִתּוֹךְ חַיּוּת וְ'לַחְלוּחִית'. וּמַאֲכָל אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה עַד שֶׁיָּבוֹאוּ עָלָיו מַיִם, שֶׁכֵּן הַטֻּמְאָה נִמְשֶׁכֶת דַּוְקָא לְמָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ קְדֻשָּׁה יְתֵרָה, כְּדֵי לְקַבֵּל מִשָּׁם תּוֹסֶפֶת חַיּוּת. וּכְפִי שֶׁמָּצִינוּ לְגַבֵּי נְגִיעָה בְּמַאֲכָל לִפְנֵי נְטִילַת יָדַיִם: "לִנְגִיעַת הַנָּכְרִים אֵין לְחוּשׁ, כִּי רוּחַ טֻמְאָה זוֹ אֵינָהּ מִתְאַוָּה לִשְׁרוֹת אֶלָּא . . בִּמְקוֹם קְדֻשָּׁה שֶׁנִּסְתַּלֵּק".

(לט) **וְכִי יָמוּת מִן־הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־הִיא לָכֶם לְאָכְלָה הַנֹּגֵעַ בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב:**

לט **וַאֲרֵי יְמוּת מִן בְּעִירָא דִּי הִיא לְכוֹן לְמֵיכָל דְּיִקְרַב בִּנְבִלְתַּהּ יְהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:**

רש"י◄ **בְּנִבְלָתָהּ•** (חולין קיח. ת"כ) וְלֹא בַּעֲצָמוֹת וְגִידִים, וְלֹא בְּקַרְנַיִם וּטְלָפַיִם, וְלֹא בְּעוֹר.

(מ) **וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב:**

מ **וּדְיֵכוּל מִנִּבְלְתַּהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא וּדְיִטּוֹל יָת נְבִלְתַּהּ יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאֵב עַד רַמְשָׁא:**

רש"י◄ **וְהַנֹּשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ•** חֲמוּרָה טֻמְאַת מַשָּׂא מִטֻּמְאַת מַגָּע, שֶׁהַנּוֹשֵׂא מְטַמֵּא בְּגָדִים, וְהַנּוֹגֵעַ אֵין בְּגָדָיו טְמֵאִין, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר בּוֹ: "יְכַבֵּס בְּגָדָיו". **וְהָאֹכֵל מִנִּבְלָתָהּ•** יָכוֹל תְּטַמְּאֶנּוּ אֲכִילָתוֹ? כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר בִּנְבֵלַת עוֹף טָהוֹר: (לקמן כב) "נְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא יֹאכַל לְטָמְאָה־בָהּ", אוֹתָהּ מְטַמְּאָה בְּגָדִים בַּאֲכִילָתָהּ וְאֵין נִבְלַת בְּהֵמָה מְטַמְּאָה בְּגָדִים בַּאֲכִילָתָהּ בְּלֹא מַשָּׂא, כְּגוֹן: אִם תְּחָבָהּ לוֹ חֲבֵרוֹ בְּבֵית הַבְּלִיעָה; אִם־כֵּן מַה תַּלְמוּד לוֹמַר "הָאֹכֵל"? לִתֵּן שִׁעוּר לַנּוֹשֵׂא וְלַנּוֹגֵעַ כְּדֵי אֲכִילָה, וְהוּא כְּזַיִת (נדה מב). **וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב•** אַף־עַל־פִּי שֶׁטָּבַל, צָרִיךְ הַעֲרֵב שֶׁמֶשׁ.

(מא) וְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ שֶׁקֶץ הוּא לֹא יֵאָכֵל׃

מא וְכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא שִׁקְצָא הוּא לָא יִתְאֲכֵל׃

רש"י◄ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ • (חולין סז) לְהוֹצִיא אֶת הַדִּיתוּשִׁין שֶׁבַּכְּלִיסִין וְשֶׁבַּפּוּלִין וְאֶת הַדִּיזִים שֶׁבַּעֲדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי לֹא שָׁרְצוּ עַל הָאָרֶץ אֶלָּא בְּתוֹךְ הָאֹכֶל, אֲבָל מִשֶּׁיָּצְאוּ לָאֲוִיר וְשָׁרְצוּ, הֲרֵי נֶאֱסְרוּ. לֹא יֵאָכֵל • לְחַיֵּב עַל הַמַּאֲכִיל כָּאוֹכֵל. וְאֵין קָרוּי "שֶׁרֶץ" אֶלָּא דָּבָר נָמוּךְ קְצַר רַגְלַיִם שֶׁאֵינוֹ נִרְאֶה אֶלָּא כְּרוֹחֵשׁ וָנָד.

(מב) כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן וְכֹל הוֹלֵךְ עַל־אַרְבַּע עַד כָּל־מַרְבֵּה רַגְלַיִם לְכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ עַל־הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלוּם כִּי־שֶׁקֶץ הֵם׃

מב כֹּל דִּמְהַלֵּךְ עַל מְעוֹהִי וְכֹל דִּמְהַלֵּךְ עַל אַרְבַּע עַד כָּל סְגִיאוּת רַגְלָאִין לְכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא לָא תֵיכְלֻנּוּן אֲרֵי שִׁקְצָא אִנּוּן׃

רש"י◄ הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן • זֶה נָחָשׁ. וּלְשׁוֹן "גָּחוֹן", שֶׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח וְנוֹפֵל עַל מֵעָיו. כֹּל הוֹלֵךְ • לְהָבִיא הַשְּׁלְשׁוּלִין וְאֶת הַדּוּמָה לַדּוּמָה. הוֹלֵךְ עַל אַרְבַּע • זֶה עַקְרָב. כֹּל • לְהָבִיא אֶת הַחִפּוּשִׁית אשקרבו"ט בְּלַעַ"ז וְאֶת הַדּוּמָה לַדּוּמָה. מַרְבֵּה רַגְלַיִם • זֶה נָדָל, שֶׁרֶץ שֶׁיֵּשׁ לוֹ רַגְלַיִם מֵרֹאשׁוֹ וְעַד זְנָבוֹ לְכָאן וּלְכָאן וְקוֹרִין צינטפיד"ש.

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך יז, עמוד 122 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הָעִצָּה שֶׁלֹּא לִהְיוֹת "נוֹפֵל עַל מֵעָיו"

כֹּל הוֹלֵךְ עַל־גָּחוֹן

זֶה נָחָשׁ. וּלְשׁוֹן גָּחוֹן שֶׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח, וְנוֹפֵל עַל מֵעָיו (יא, מב. ובפירוש רש"י)

יֵשׁ לְפָרֵשׁ הַטַּעַם שֶׁנְּקַט הַכָּתוּב מִכָּל תְּכוּנוֹת הַנָּחָשׁ דַּוְקָא "לְשׁוֹן גָּחוֹן שֶׁחִיָּה, שֶׁהוֹלֵךְ שָׁח" - בְּדֶרֶךְ הַדְּרוּשׁ:

אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זַ"ל (זהר חלק א לה, ב) "נָחָשׁ דָּא יֵצֶר־הָרַע". וּמִשֶּׁמִּיעֲנוּ הַכָּתוּב, שֶׁאֵין הַיֵּצֶר־הָרַע בָּא לְאָדָם לְפַתּוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ עַל מֵעָיו", שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּעַ בְּתַאֲוַת הָאֲכִילָה וּבְעִנְיָנִים אַרְצִיִּים, אֶלָּא בָּרִאשׁוֹנָה אוֹמֵר הַיֵּצֶר־הָרַע לָאָדָם שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ שָׁח".

כְּלוֹמַר: בְּנִגּוּד לְהוֹרָאַת הַתּוֹרָה "שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה" (ישעיה מ, כו), שֶׁהָאָדָם צָרִיךְ לְהַעֲלוֹת רֹאשׁוֹ, וּלְהִתְבּוֹנֵן בְּגַדְלוּת הָאֵ־ל, אוֹמֵר הַיֵּצֶר־הָרַע לָאָדָם לְהוֹרִיד רֹאשׁוֹ וְלִהְיוֹת "הוֹלֵךְ שָׁח". וְעַל־יְדֵי־זֶה יָכוֹל הַיֵּצֶר־הָרַע לְהוֹרִיד אֶת הָאָדָם, רַחֲמָנָא־לִיצְלָן, עַד שֶׁלֹּא זוֹ בִּלְבַד שֶׁיִּהְיֶה "הוֹלֵךְ" עַל מֵעָיו, אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה "נוֹפֵל עַל מֵעָיו", דְּהַיְנוּ שֶׁיִּהְיֶה שָׁקוּעַ לְגַמְרֵי בְּתַאֲוַוֹת רַחֲמָנָא־לִיצְלָן.

וּכְמַאֲמַר חֲכָמֵינוּ זַ"ל (שבת קה, ב) "כָּךְ אוּמָנוּתוֹ שֶׁל יֵצֶר־הָרַע, הַיּוֹם אוֹמֵר לוֹ עֲשֵׂה כָּךְ וְכוּ' עַד שֶׁאוֹמֵר לוֹ עֲבוֹד עֲבוֹדָה־זָרָה". וְהָעִצָּה לְהִנָּצֵל מִזֶּה הִיא לִהְיוֹת שָׁקוּעַ בְּעִנְיָנֵי "מָרוֹם" וְ"שָׁמַיִם" שֶׁהוּא הָעֵסֶק בַּתּוֹרָה בִּכְלָל וּבִפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה בִּפְרָט (ראה 'תורה אור' לבעל התניא בתחילתו. לקוטי־שיחות חלק ד' עמוד 9-1038), דִּכְשֶׁ"מֵּרִים" רֹאשׁוֹ וְעוֹסֵק בַּתּוֹרָה, הֲרֵי הוּא נִצּוֹל מֵ"הַנָּחָשׁ דָּא יֵצֶר־הָרַע".

(מג) אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הַשֹּׁרֵץ וְלֹא תִטַּמְּאוּ בָהֶם וְנִטְמֵתֶם בָּם׃

מג לָא תְשַׁקְּצוּ יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ וְלָא תִסְתַּאֲבוּן בְּהוֹן וְתִסְתַּאֲבוּן פּוֹן בְּהוֹן׃

רש"י◄ אַל־תְּשַׁקְּצוּ • בַּאֲכִילָתָן, שֶׁהֲרֵי כְּתִיב: "נַפְשֹׁתֵיכֶם". וְאֵין שִׁקּוּץ נֶפֶשׁ בְּמַגָּע. וְכֵן וְלֹא תִטַּמְּאוּ, בַּאֲכִילָתָם. וְנִטְמֵתֶם בָּם • אִם אַתֶּם מִטַּמְּאִין בָּהֶם בָּאָרֶץ, אַף אֲנִי מְטַמֵּא אֶתְכֶם בָּעוֹלָם הַבָּא וּבִישִׁיבַת מַעְלָה.

(מד) כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי וְלֹא תְטַמְּאוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל־הַשֶּׁרֶץ הָרֹמֵשׂ עַל־הָאָרֶץ׃

מד אֲרֵי אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן וְתִתְקַדְּשׁוּן וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא וְלָא תְסַאֲבוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּכָל רִחֲשָׁא דְּרָחֵשׁ עַל אַרְעָא׃

רש"י◄ **כִּי אֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם • כְּשֵׁם שֶׁאֲנִי קָדוֹשׁ, שֶׁאֲנִי ה׳ אֱלֹהֵיכֶם, כָּךְ: "וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם", קַדְּשׁוּ אֶת עַצְמְכֶם לְמַטָּה. וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים • לְפִי שֶׁאֲנִי אֲקַדֵּשׁ אֶתְכֶם לְמַעְלָה וּבָעוֹלָם הַבָּא. וְלֹא תְטַמְּאוּ וְגוֹ׳ • לַעֲבֹר עֲלֵיהֶם בְּלָאוִין הַרְבֵּה; וְכָל לָאו – מַלְקוּת. וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ בַּגְּמָרָא: אָכַל פּוּטִיתָא – לוֹקֶה אַרְבַּע, נְמָלָה – לוֹקֶה חָמֵשׁ, צִרְעָה – לוֹקֶה שֵׁשׁ.**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (על־פי לקוטי־שיחות כרך לב, עמוד 66 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

הַזְהִירוּת בְּבֵל תְּשַׁקְּצוּ לְטָהֲרַת הַנֶּפֶשׁ

אַל־תְּשַׁקְּצוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם גו׳ וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי (יא, מג־מד)

כָּתַב הָרַמְבַּ"ם בְּסוֹף הִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת, לְאַחֲרֵי שֶׁמּוֹנֶה אֶת הַדְּבָרִים שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁהֵם "בִּכְלָל אַל תְּשַׁקְּצוּ אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם", "כָּל הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ מֵבִיא קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ, וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּבָּ"ה, שֶׁנֶּאֱמַר וְהִתְקַדִּשְׁתֶּם וְהְיִיתֶם קְדוֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי".

וְיֵשׁ לְעַיֵּן מַדּוּעַ כָּתַב הָרַמְבַּ"ם שֶׁ"הַנִּזְהָר בִּדְבָרִים אֵלּוּ" דַּוְקָא שֶׁהֵם הַדְּבָרִים שֶׁאָסְרוּם חֲכָמִים מִפְּנֵי "בַּל תְּשַׁקְּצוּ", "מֵבִיא קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ", וְלֹא כָּתַב כֵּן לְגַבֵּי דְּבָרִים הַמְפוֹרָשִׁים בִּקְרָא שֶׁהֵם בְּ"בַּל תְּשַׁקְּצוּ"?

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּבָזֶה הִשְׁמִיעָנוּ גֶּדֶר הַזְּהִירוּת מֵהַדְּבָרִים שֶׁהֵם בְּ"בַל תְּשַׁקְּצוּ" מִדִּבְרֵיהֶם.

דְּהִנֵּה הַדְּבָרִים שֶׁאָסְרוּ חֲכָמִים מִשּׁוּם "בַּל תְּשַׁקְּצוּ", הֵם דְּבָרִים "שֶׁנֶּפֶשׁ רוֹב בְּנֵי אָדָם קָרְהָ מֵהֶן כוּ׳ מִתְאַוֶּנֶת מֵהֶם" (לשון הרמב"ם כאן הלכה כט), וְאִם כֵּן יֵשׁ מָקוֹם לִתְמוֹהַּ, מָה רָאוּ חֲכָמִים לְהַזְהִיר שֶׁצָּרִיךְ לְהִמָּנַע מִדְּבָרִים אֵלּוּ, כַּאֲשֶׁר בְּלַאוֹ־הָכִי טֶבַע רוֹב בְּנֵי אָדָם לְהִתְרַחֵק מֵהֶם?

וְזֶה מַשְׁמִיעֵנוּ הָרַמְבַּ"ם, שֶׁכַּוָּנַת הָאָדָם בִּזְהִירוּתוֹ בִּדְבָרִים אֵלּוּ צְרִיכָה לִהְיוֹת לֹא רַק מִצַּד טֶבַע גּוּפוֹ, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁ"הַנִּזְהָר מִדְּבָרִים אֵלּוּ מֵבִיא קְדוּשָׁה וְטָהֳרָה יְתֵרָה לְנַפְשׁוֹ וּמְמָרֵק נַפְשׁוֹ לְשֵׁם הַקָּבָּ"ה" הַיְינוּ שֶׁזֶּה נוֹגֵעַ לִקְדוּשַׁת וְטָהֳרַת הַנֶּפֶשׁ.

(מה) כִּי ׀ אֲנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיֹת לָכֶם לֵאלֹהִים וְהְיִיתֶם קְדֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אָנִי׃

מה אֲרֵי אֲנָא יְיָ דְּאַסֵּק יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ וּתְהוֹן קַדִּישִׁין אֲרֵי קַדִּישׁ אֲנָא׃

רש"י◄ **כִּי אֲנִי ה׳ הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם • עַל־מְנָת שֶׁתִּקָּבְלוּ מִצְוֹתַי הֶעֱלִיתִי אֶתְכֶם. [דָּבָר אַחֵר: "כִּי אֲנִי ה׳ הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם", בְּכֻלָּן כְּתִיב: "הוֹצֵאתִי", וְכָאן כְּתִיב: "הַמַּעֲלֶה". תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל: אִלְמָלֵא לֹא הֶעֱלִיתִי אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁאֵין מִטַּמְּאִין בִּשְׁרָצִים כִּשְׁאָר אֻמּוֹת – דַּיָּם, וּמַעֲלִיוּתָא הִיא גַּבַּיְהוּ, וְהוּא לְשׁוֹן "מַעֲלֶה"].**

(מו) זֹאת תּוֹרַת הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכֹל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת בַּמָּיִם וּלְכָל־נֶפֶשׁ הַשֹּׁרֶצֶת עַל־הָאָרֶץ׃

מו דָּא אוֹרַיְתָא דִּבְעִירָא וּדְעוֹפָא וּדְכֹל נַפְשָׁתָא חַיְתָא דִּרְחֵשָׁא בְּמַיָּא וּלְכָל נַפְשָׁא דִּרְחֵשָׁא עַל אַרְעָא׃

(מז) לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר לֹא תֵאָכֵל׃ פפפ

מז לְאַפְרָשָׁא בֵּין מְסָאֲבָא וּבֵין דַּכְיָא וּבֵין חַיְתָא דְּמִתְאַכְלָא וּבֵין חַיְתָא דִּי לָא מִתְאַכְלָא׃ פ פ פ

רש"י◄ **לְהַבְדִּיל • לֹא בִּלְבַד הַשּׁוֹנָה, אֶלָּא שֶׁתְּהֵא יוֹדֵעַ וּמַכִּיר וּבְקִי בָּהֶן. בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהֹר • צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין חֲמוֹר לְפָרָה? וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵם?! אֶלָּא בֵּין טְמֵאָה לְךָ לִטְהוֹרָה לְךָ, בֵּין נִשְׁחַט חֶצְיוֹ שֶׁל קָנֶה לְנִשְׁחַט רֻבּוֹ. וּבֵין הַחַיָּה הַנֶּאֱכֶלֶת • צָרִיךְ לוֹמַר בֵּין צְבִי לְעָרוֹד? וַהֲלֹא כְּבָר מְפֹרָשִׁים הֵם?! אֶלָּא בֵּין שֶׁנּוֹלְדוּ בָּהּ סִימָנֵי טְרֵפָה כְּשֵׁרָה, לְנוֹלְדוּ בָּהּ סִימָנֵי טְרֵפָה פְּסוּלָה:**

~ **נקודות משיחות קודש** ~ (לקו"ש כרך ז ע' 65, משיחות שבת פרשת שמיני תשכ"ה)

כְּבָר הֻסְבַּר פְּעָמִים רַבּוֹת, שֶׁשֵּׁם הַפָּרָשָׁה מֵכִיל אֶת תָּכְנָהּ שֶׁל כָּל הַפָּרָשָׁה וְהַפְּסוּקִים שֶׁבָּהּ, וְעַל־אַחַת־כַּמָּה־וְכַמָּה אֶת סִיּוּמָהּ, בִּבְחִינַת "נָעוּץ תְּחִלָּתָן בְּסוֹפָן וְסוֹפָן בִּתְחִלָּתָן".

וְצָרִיךְ לְהָבִין: מַהוּ הַקֶּשֶׁר בֵּין הַמִּלִּים וְהַמַּשְׁמָעוּת שֶׁל "לְהַבְדִּיל בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר" לְבֵין שֵׁם הַפָּרָשָׁה "שְׁמִינִי"? וּלְהֵיפֶךְ: "שְׁמִינִי" הוּא מִסְפָּר מְקֻדָּשׁ, וּמִפְּנֵי הַמַּעֲלָה שֶׁבִּ"שְׁמִינִי" - אַף, בְּיֵינָהּ שֶׁל תּוֹרָה, מִלְּשׁוֹן "שֶׁמֶן" - נָטַל יוֹם זֶה עֶשֶׂר עֲטָרוֹת, וְכַאֲשֶׁר מְדֻבָּר עַל דַּרְגָּה כֹּה נַעֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר לְגַבֵּיהָ "לֹא יְגוּרְךָ רָע", כֵּיצַד תִּתְּכֵן טֻמְאָה, שֶׁבְּגִינָהּ יֵשׁ צֹרֶךְ בְּהַבְדָּלָה "בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר"?

הַהֶסְבֵּר לְכָךְ הוּא: כַּאֲשֶׁר עוֹסְקִים בְּהַבְדָּלָה בֵּין טָמֵא לְטָהוֹר הַמִּתְבַּטֵּאת בְּדַקּוּת, כְּחוּט הַשְּׂעָרָה, כָּךְ שֶׁנִּתָּן לַחֲשֹׁב שֶׁהַטָּמֵא הוּא טָהוֹר, וּבְכָל זֹאת נִדְרָשִׁים לְהַבְדִּיל וּלְהַדְגִּישׁ שֶׁהוּא טָמֵא וְלִדְחוֹתוֹ - לְשֵׁם כָּךְ יֵשׁ צֹרֶךְ בִּנְתִינַת כֹּחַ מְיֻחֶדֶת, דַּוְקָא מֵהַדַּרְגָּה הַנַּעֲלֵית שֶׁל "שְׁמִינִי":

בְּדַרְגָּה שֶׁל "שִׁבְעַת יְמֵי **הַבְּנָיָן**", בְּדַרְגַּת "הִשְׁתַּלְשְׁלוּת", קָשֶׁה לְהַבְדִּיל כְּרָאוּי בְּסָפֵק דַּק כְּחוּט הַשְּׂעָרָה. אַדְרַבָּה: הַיֵּצֶר הָרַע, שֶׁהוּא הַ"פִּקֵּחַ", עוֹטֶה "גְּלִימָה שֶׁל מָשִׁי", אִיצְטְלָא דִּקְדוּשָׁה, וְטוֹעֵן כְּלַפֵּי הָאָדָם:

כֵּיוָן שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁהַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא מְזַמֵּן לָאָדָם, הֲרֵי זֹאת כְּדֵי שֶׁהָאָדָם יְבָרֵר וְיַזְכִּיחַ אֶת הַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי הַטָּמוּן בַּדָּבָר, וְאִם כָּךְ - טוֹעֵן הַיֵּצֶר הָרַע - כֵּיצַד תּוּכַל לְהִמָּנַע מִשִּׁמּוּשׁ בְּמַאֲכָל וְלִדְחוֹת אֶת הַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי שֶׁבּוֹ? אָמְנָם, יֵשׁ סָפֵק, שֶׁמָּא הַדָּבָר אָסוּר, אַךְ מַדּוּעַ עָלֶיךָ לַחֲשֹׁשׁ לְכָךְ? וּבְכְלָל - כָּךְ טוֹעֵן הַיֵּצֶר הָרַע - כַּאֲשֶׁר שׁוֹחֲטִים בְּהֵמָה, הֲרֵי זוֹ שְׁחִיטָה כְּשֵׁרָה. רֹב הַשְּׁחִיטוֹת הֵן כְּשֵׁרוֹת, וּמַדּוּעַ לְהַעֲלוֹת חֲשַׁשׁ וּמִשּׁוּם כָּךְ לִדְחוֹת אֶת הַנִּצּוֹץ הָאֱלֹקִי שֶׁבַּדָּבָר?

אַךְ כַּאֲשֶׁר יֵשׁ לִיהוּדִי דַּרְגָּה שֶׁל "שְׁמִינִי" שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, יֵשׁ לוֹ רָצוֹן אֱמִתִּי שֶׁלֹּא לַעֲבֹר חַס־וְשָׁלוֹם עַל רְצוֹן הָעֶלְיוֹן אַף כְּחוּט הַשְּׂעָרָה, וְיֵשׁ לְכָךְ תֹּקֶף הַנַּעֲלֶה מֵהַגְּבָלוֹת הַשֵּׂכֶל - אָז אֵין נִכְנָעִים לְפִתּוּיֵי הַיֵּצֶר, כִּי הַנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית אֵינָהּ יְכוֹלָה לְהַכְנִיעַ אֶת הָרָצוֹן הָעַצְמִי שֶׁל הַיְּהוּדִי, שֶׁהוּא 'לְמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת' בַּנֶּפֶשׁ.

כַּיָּדוּעַ בְּעִנְיַן הַתְּשׁוּבָה, שֶׁעַל סָפֵק שֶׁל חֵטְא, הַתְּשׁוּבָה קָשָׁה וַעֲמֻקָּה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר עַל חֵטְא וַדַּאי, וּמִשּׁוּם כָּךְ עֶרְכּוֹ שֶׁל קָרְבַּן חַטָּאת הוּא דַּנְקָא (דַּוְקָא, אוֹ פָּחוֹת), וְעֶרְכּוֹ שֶׁל אָשָׁם - שְׁתַּיִם (שְׁנֵי סְלָעִים - 48 דַּנְקָא). וְכָךְ גַּם לְגַבֵּי הַמָּנְעוּת מֵאִסּוּר מִלְּכַתְּחִלָּה, שֶׁכְּדֵי לְהִשָּׁמֵר מִסָּפֵק אִסּוּר, וּבְמִיְּחָד מִסָּפֵק שֶׁיֵּשׁ צֹרֶךְ "לְהַבְדִּיל" בּוֹ - יֵשׁ צֹרֶךְ בְּדַרְגַּת "שְׁמִינִי". זֶהוּ גַּם הַקֶּשֶׁר בֵּין פָּרָשַׁת שְׁמִינִי לַפָּרָשָׁה שֶׁלְּאַחֲרֶיהָ - "אִשָּׁה כִּי תַזְרִיעַ וְיָלְדָה זָכָר": עַל־יְדֵי שֶׁמְּעוֹרְרִים אֶת דַּרְגַּת הַ"שְׁמִינִי" שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁאֵין בָּהּ שִׁנּוּיִים, אַף כַּאֲשֶׁר הַהִגָּיוֹן שׁוֹנֶה מֵהָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן, בְּכָל זֹאת עוֹמְדִים בְּתֹקֶף וְכוּ' - אָז מַגִּיעִים לְ"וְיָלְדָה זָכָר", שִׁיר חָדָשׁ, בִּלְשׁוֹן **זָכָר**, בַּגְּאוּלָה הָעֲתִידָה, גְּאוּלָה שֶׁאֵין אַחֲרֶיהָ גָּלוּת (לְמַעְלָה מִשִּׁנּוּיִים), בַּגְּאוּלָה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה, בְּבִיאַת מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, בְּקָרוֹב מַמָּשׁ.

צ"א פסוקים, עבדי"ה סימן. חסלת פרשת שמיני

הפטרת אחרון של פסח

ישעיה פרק י

לב עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב לַעֲמֹד יִנֹּפֵף יָדוֹ הַר בַּת־צִיּוֹן גִּבְעַת יְרוּשָׁלִָם: לג הִנֵּה הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת מְסָעֵף פֻּארָה בְּמַעֲרָצָה וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדֵעִים וְהַגְּבֹהִים יִשְׁפָּלוּ: לד וְנִקַּף סִבְכֵי הַיָּעַר בַּבַּרְזֶל וְהַלְּבָנוֹן בְּאַדִּיר יִפּוֹל: **יא** א וְיָצָא חֹטֶר מִגֶּזַע יִשָׁי וְנֵצֶר מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה: ב וְנָחָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת יְהוָה: ג וַהֲרִיחוֹ בְּיִרְאַת יְהוָה וְלֹא־לְמַרְאֵה עֵינָיו יִשְׁפּוֹט וְלֹא־לְמִשְׁמַע אָזְנָיו יוֹכִיחַ: ד וְשָׁפַט בְּצֶדֶק דַּלִּים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר לְעַנְוֵי־אָרֶץ וְהִכָּה־אֶרֶץ בְּשֵׁבֶט פִּיו וּבְרוּחַ שְׂפָתָיו יָמִית רָשָׁע: ה וְהָיָה צֶדֶק אֵזוֹר מָתְנָיו וְהָאֱמוּנָה אֵזוֹר חֲלָצָיו: ו וְגָר זְאֵב עִם־כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם־גְּדִי יִרְבָּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא יַחְדָּו וְנַעַר קָטֹן נֹהֵג בָּם:

עטרת מרים

לב מֶלֶךְ אַשּׁוּר אָמַר עוֹד הַיּוֹם בְּנֹב עֲלִינוּ לַעֲמֹד כִּי מִשָּׁם נִרְאֵית יְרוּשָׁלַיִם וְאִז יִנֹּפֵף יָדוֹ עֲלֵיהָ בְּדֶרֶךְ לַעַג כְּאוֹמֵר הֵלֹא בְּנִקֵּל אֶכְבְּשֶׁנָּה לְהַר בַּת־צִיּוֹן גִּבְעַת יְרוּשָׁלָם: לג אֲבָל לֹא הָיָה כְּמוֹ שֶׁחָשַׁב כִּי הִנֵּה בַּלַּיְלָה הַהוּא הָאָדוֹן יְהוָה צְבָאוֹת מְסָעֵף פֹּארָה פֹּרֵת עֲנָפָיו בְּמַעֲרָצָה בְּמִשּׁוֹר, כְּלוֹמַר, שָׁלַח הַמַּלְאָךְ וְהִכָּה בָּהֶם וְרָמֵי הַקּוֹמָה הַשָּׂרִים הַגְּדוֹלִים גְּדֵעִים נִכְרְתוּ וְהַגְּבֹהִים יִשְׁפָּלוּ: לד וְנִקַּף וְיִכְרוֹת סִבְכֵי הַיָּעַר הָעֲנָפִים הַמְסֻבָּכִים זֶה בָּזֶה בַּבַּרְזֶל רוֹצֶה לוֹמַר: חֵילוֹ הָרַב יוּמְתוּ עַל יְדֵי הַמַּלְאָךְ וְהַלְּבָנוֹן מַרְבִּית חֵילוֹתָיו בְּאַדִּיר עַל יְדֵי הַמַּלְאָךְ הָאַדִּיר וְהַחָזָק יִפּוֹל: **א** אַל תִּתְמְהוּ מֵהַפֶּלֶא הַגָּדוֹל הַזֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה בִּימֵי חִזְקִיָּהוּ בְּמַפֶּלֶת מַחֲנֵה אַשּׁוּר כִּי יָבוֹא זְמַן בִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ שֶׁיַּפְלִיא לַעֲשׂוֹת עוֹד יוֹתֵר מִזֶּה וְיָצָא חֹטֶר שֵׁבֶט מְלוּכָה מִגֶּזַע יִשָׁי

עטרת מרים

מִגֶּזַע דָּוִד הוּא מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ וְנֵצֶר נֶטַע מִשָּׁרָשָׁיו יִפְרֶה יַעֲשֶׂה פְּרִי: **ב** וְנָחָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה רוּחַ נְבוּאָה רָוּחַ חָכְמָה וּבִינָה רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה רוּחַ דַּעַת וְיִרְאַת יְהוָה: **ג** וַהֲרִיחוֹ יְהוָה: מְשַׁמֵּשׁ בְּמִעֵט הַבָּנָה כְּמוֹ רִיחַ, יַרְגִּישׁ וְיַבְחִין בִּבְנֵי אָדָם הַטּוֹבִים הַמָּה אִם רָעִים, וְהַכֹּל בְּיִרְאַת יְהוָה שֶׁיֵּשׁ לוֹ וְלֹא יִצְטָרֵךְ לְמַרְאֵה עֵינָיו כְּדֵי שֶׁיִּשְׁפּוֹט וְלֹא־לְמִשְׁמַע אָזְנָיו כְּדֵי שֶׁיּוֹכִיחַ כִּי בִּלְבָבוֹ יָכִין מִדַּעְתּוֹ: **ד** וְשָׁפַט בְּצֶדֶק אֶת מִשְׁפַּט דַּלִּים וְהוֹכִיחַ בְּמִישׁוֹר כְּפִי הָרָאוּי לְעַנְוֵי־אָרֶץ שֶׁלֹּא יְגוֹלוּם עוֹד וְהִכָּה רִשְׁעֵי אֶרֶץ בְּשֵׁבֶט בְּקִלְלַת פִּיו וּבְרוּחַ שְׂפָתָיו יָמִית רָשָׁע: **ה** וְהָיָה צֶדֶק וֶאֱמוּנָה שֶׁיַּחֲזִיק בָּהֶן יִהְיוּ לוֹ אֵזוֹר מָתְנָיו לְחוּזֶק וְהָאֱמוּנָה אֵזוֹר חֲלָצָיו: **ו** וְגָר יָדוּר זְאֵב עִם־כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם־גְּדִי יִרְבָּץ וְעֵגֶל וּכְפִיר וּמְרִיא בְּהֵמָה

פְּטוּמָה יַחְדָּו וְנַעַר קָטָן נֹהֵג בָּם יוֹלִיךְ אוֹתָם: ז וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן:
ח וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק יִתְעַפֵּק לִשְׁמוֹחַ בְּהוֹשָׁטַת יָדוֹ עַל־חֹר פֶּתֶן אֲשֶׁר הַפֶּתֶן
יוֹשֵׁב שָׁם וְלֹא יַזִּיקֶנּוּ וְעַל מְאוּרַת הַבָּקָע שֶׁיּוֹשֵׁב שָׁם צִפְעוֹנִי גָּמוּל יָדוֹ
הָדָה יוֹשִׁיט שָׁם: ט הַנְּחָשִׁים הָרָעִים
לֹא־יָרֵעוּ עוֹד וְלֹא־יַשְׁחִיתוּ מִשֶּׁהוּ
בְּכָל־הַר קָדְשִׁי הַטּוֹבָה הַזֹּאת תִּהְיֶה
כִּי־מֶלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת־יְהוָה
כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים: י וְהָיָה בַּיּוֹם
הַהֹוּא מְשִׁיחַ הַיּוֹצֵא מִשֹּׁרֶשׁ יִשַׁי
אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים בְּיוֹם קִבּוּץ
גָּלֻיּוֹת אֵלָיו כָּל גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ כְּדֵי
לַעֲשׂוֹת מַה שֶּׁיְּצַוּוּם וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ
לְכָבוֹד כִּי כָּל הַגּוֹיִם יְכַבְּדוּהוּ
וְיַעֲבְדוּהוּ: יא וְהָיָה | בַּיּוֹם
הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי | שֵׁנִית
כְּנֶגֶד גְּאוּלַּת מִצְרַיִם יָדוֹ לִקְנוֹת
אֶת־שְׁאָר עַמּוֹ אֶת הַנִּשְׁאָרִים בַּגּוֹלָה
אֲשֶׁר לֹא מֵתוּ אֲשֶׁר־יִשְׁאַר מֵאַשּׁוּר
וּמִמִּצְרַיִם וּמִפַּתְרוֹס וּמִכּוּשׁ
וּמֵעֵילָם וּמִשִּׁנְעָר וּמֵחֲמָת וּמֵאִיֵּי
הַיָּם: יב וְנָשָׂא נֵס לַגּוֹיִם לְעוֹרֵר
לֵב הַפְּרִסִים לְשַׁלּוֹחַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִן
הַגּוֹלָה וּבְזֶה וְאָסַף נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל
וּנְפֻצוֹת יְהוּדָה יְקַבֵּץ מֵאַרְבַּע
כַּנְפוֹת הָאָרֶץ: יג וְסָרָה קִנְאַת
אֶפְרַיִם לֹא יִתְקַנְּאוּ בִּיהוּדָה וְצָרְרֵי
יְהוּדָה הֵם בְּנֵי אֶפְרַיִם יִכָּרֵתוּ
אֶפְרַיִם מְשִׁיחַ בֶּן יוֹסֵף לֹא יִקַּנֵּא
אֶת־יְהוּדָה וִיהוּדָה לֹא יָצַר אֶת־אֶפְרָיִם:
יד וְעָפוּ בְכָתֵף פְּלִשְׁתִּים יָמָּה יַחְדָּו יָבוּזוּ
אֶת־בְּנֵי־קֶדֶם אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹחַ יָדָם וּבְנֵי

בְּכָתֵף בְּצַד פְּלִשְׁתִּים יָמָּה בְּמַעֲרָבָהּ שֶׁל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, יַחְדָּו יְהוּדָה וְאֶפְרַיִם
יָבוּזוּ אֶת־בְּנֵי־קֶדֶם אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹחַ יָדָם לְבַזָּם וּבְנֵי
עַמּוֹן יָסוּרוּ אֶל מִשְׁמַעְתָּם לְקַבֵּל מִצְוָתָם: טו וְהֶחֱרִים יַכְרִית יְהוָה אֵת
לְשׁוֹן יַם מֵי נְהַר מִצְרַיִם וְהֵנִיף יָדוֹ עַל־הַנָּהָר פְּרַת בַּעֲיָם רוּחוֹ
וְהִכָּהוּ יַחֲלֹק אוֹתוֹ לְשִׁבְעָה נְחָלִים
עִם דֶּרֶךְ בֵּינֵיהֶם וְהִדְרִיךְ יַדְרִיךְ
עֲלֵיהֶם אֶת בְּנֵי הַגּוֹלָה בַּנְּעָלִים אֲשֶׁר
בִּרְגְלֵיהֶם לָשׁוּב מֵהַגּוֹלָה: טז וְהָיְתָה
מְסִלָּה דֶּרֶךְ סְלוּלָה לִשְׁאָר עַמּוֹ
שֶׁלֹּא מֵתוּ בַּגּוֹלָה אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר
מֵאַשּׁוּר כַּאֲשֶׁר הָיְתָה
לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם:
א וְאָמַרְתָּ בַּיּוֹם הַהוּא אוֹדְךָ יְהוָה כִּי אָנַפְתָּ בִּי יָשֹׁב
אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי: ב הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְהוָה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה:
ג וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: ד וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַיהוָה קְרָאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ
בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ: ה זַמְּרוּ יְהוָה כִּי גֵאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ:
ו צַהֲלִי וְרָנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

ז וּפָרָה וָדֹב תִּרְעֶינָה יַחְדָּו יִרְבְּצוּ יַלְדֵיהֶן וְאַרְיֵה
כַּבָּקָר יֹאכַל־תֶּבֶן: ח וְשִׁעֲשַׁע יוֹנֵק עַל־חֹר פֶּתֶן
וְעַל מְאוּרַת צִפְעוֹנִי גָּמוּל יָדוֹ הָדָה: ט לֹא־יָרֵעוּ
וְלֹא־יַשְׁחִיתוּ בְּכָל־הַר קָדְשִׁי כִּי־מָלְאָה הָאָרֶץ
דֵּעָה אֶת־יְהוָה כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים: י וְהָיָה
בַּיּוֹם הַהוּא שֹׁרֶשׁ יִשַׁי אֲשֶׁר עֹמֵד לְנֵס עַמִּים
אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ וְהָיְתָה מְנֻחָתוֹ כָּבוֹד:
יא וְהָיָה | בַּיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף אֲדֹנָי | שֵׁנִית
יָדוֹ לִקְנוֹת אֶת־שְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר־יִשָּׁאֵר
מֵאַשּׁוּר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפַּתְרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמֵעֵילָם
וּמִשִּׁנְעָר וּמֵחֲמָת וּמֵאִיֵּי הַיָּם: יב וְנָשָׂא נֵס
לַגּוֹיִם וְאָסַף נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל וּנְפֻצוֹת יְהוּדָה
יְקַבֵּץ מֵאַרְבַּע כַּנְפוֹת הָאָרֶץ: יג וְסָרָה קִנְאַת
אֶפְרַיִם וְצֹרְרֵי יְהוּדָה יִכָּרֵתוּ אֶפְרַיִם לֹא־יְקַנֵּא
אֶת־יְהוּדָה וִיהוּדָה לֹא־יָצַר אֶת־אֶפְרָיִם:
יד וְעָפוּ בְכָתֵף פְּלִשְׁתִּים יָמָּה יַחְדָּו יָבוּזוּ
אֶת־בְּנֵי־קֶדֶם אֱדוֹם וּמוֹאָב מִשְׁלוֹחַ יָדָם וּבְנֵי
עַמּוֹן מִשְׁמַעְתָּם: טו וְהֶחֱרִים יְהוָה אֵת לְשׁוֹן יַם־מִצְרַיִם וְהֵנִיף יָדוֹ עַל־הַנָּהָר בַּעֲיָם רוּחוֹ וְהִכָּהוּ
לְשִׁבְעָה נְחָלִים וְהִדְרִיךְ בַּנְּעָלִים: טז וְהָיְתָה מְסִלָּה לִשְׁאָר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׁאֵר מֵאַשּׁוּר כַּאֲשֶׁר הָיְתָה
לְיִשְׂרָאֵל בְּיוֹם עֲלֹתוֹ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם: **יב** א וְאָמַרְתָּ בַּיּוֹם הַהוּא אוֹדְךָ יְהוָה כִּי אָנַפְתָּ בִּי יָשֹׁב
אַפְּךָ וּתְנַחֲמֵנִי: ב הִנֵּה אֵל יְשׁוּעָתִי אֶבְטַח וְלֹא אֶפְחָד כִּי עָזִּי וְזִמְרָת יָהּ יְהוָה וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה:
ג וּשְׁאַבְתֶּם־מַיִם בְּשָׂשׂוֹן מִמַּעַיְנֵי הַיְשׁוּעָה: ד וַאֲמַרְתֶּם בַּיּוֹם הַהוּא הוֹדוּ לַיהוָה קְרָאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ
בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו הַזְכִּירוּ כִּי נִשְׂגָּב שְׁמוֹ: ה זַמְּרוּ יְהוָה כִּי גֵאוּת עָשָׂה מוּדַעַת זֹאת בְּכָל־הָאָרֶץ:
ו צַהֲלִי וְרָנִּי יוֹשֶׁבֶת צִיּוֹן כִּי־גָדוֹל בְּקִרְבֵּךְ קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל:

עטרת מרים

א כְּשֶׁהִמְלִיכוּ אֶת דָּוִד בְּחֶבְרוֹן נֶאֱסְפוּ עָלָיו רַבִּים, וְזוּ הָיְתָה אֲסִיפָה שְׁנִיָּה, לָזֶה אָמַר וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף לְהַעֲלוֹת הָאָרוֹן: **ב** וַיָּקָם | וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה הִיא קִרְיַת יְעָרִים (יהושע טו ט) כִּי בָּאוּ שָׁמָּה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא לוֹ לְאָרוֹן שֵׁם וּמֵהוּ הַשֵּׁם, שֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו: **ג** וַיַּרְכִּבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה וַיִּשָּׂאֻהוּ על יְדֵי הַבָּקָר אֲשֶׁר מִשְׁכּוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי אֲבִינָדָב נֹהֲגִים נָהֲגוּ הַבָּקָר הַמּוֹשְׁכִים אֶת־הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה: **ד** וַיִּשָּׂאֻהוּ על יְדֵי הַבָּקָר אֲשֶׁר מִשְׁכּוּ הָעֲגָלָה מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַאַחְיוֹ הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן וְעֻזָּה הָלַךְ מִצַּד הָאָרוֹן, וְלָזֶה הִרְגִּישׁ הוּא אֲשֶׁר שָׁמְטוּ הַבָּקָר לָאָרוֹן, וְאַחְיוֹ אָחִיו לֹא הִרְגִּישׁ: **ה** וְדָוִד | וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה בְּכָל כֵּלֵי שִׁיר הָעֲשׂוּיִים מֵעֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְנַעֲנְעִים וּבְצֶלְצְלִים: **ו** וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּה הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֶז בּוֹ כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר וְחִשֵּׁב עֻזָּה שֶׁיִּפּוֹל מִן הָעֲגָלָה: **ז** וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּה על מִיעוּט הָאֲמָנָתוֹ בּה, לְחַשּׁוּב שֶׁיִּפּוֹל אֲרוֹנוֹ לָאָרֶץ וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשָּׁל על הַשִּׁגְגָה וַיָּמֶת שָׁם עִם סְמוּךְ לַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים: **ח** וַיִּחַר לְדָוִד על עַצְמוֹ חָרָה כְּדַרְדְּ הַמִּצְר וְנִבְהַל עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: **ט** וַיִּרָא דָוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי אֲרוֹן יְהוָה הֲלֹא אִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת נִזְהָר בִּקְדֻשָּׁתוֹ: **י** וְלֹא־אָבָה דָוִד לְהָסִיר אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה עַל־עִיר דָּוִד וַיַּטֵּהוּ דָוִד נָטָה אוֹתוֹ מִדַּרְדְּ עִיר דָּוִד אֶל בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם הַגִּתִּי: **יא** וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן יְהוָה בֵּית עֹבֵד אֱדֹם הַגִּתִּי לֵוִי הָיָה וּמִן הַשְּׁעָרִים הָיָה (ד"ה־א טו כא),

שי למורא

א וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת כָּל בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל, לְפִי שֶׁהָיוּ רַבִּים נֶאֱסָפִים אֵלָיו מֵעֵת הִמְּלְכוֹ, אֹמֵר כָּאן שֶׁהוֹסִיף עוֹד לֶאֱסֹף אֵלָיו אֶת הַנִּבְחָרִים בְּיִשְׂרָאֵל לְהַעֲלוֹת אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. וּבִירוּשַׁלְמִי (סנהדרין פרק י' הלכה ב') לָמְדוּ מִכָּאן שֶׁדָּוִד הִמְלִךְ בְּיוֹם אֶחָד שְׁלֹשִׁים אֶלֶף מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁיִּהְיוּ רְאוּיִים לַסַּנְהֶדְרִין. וּרְאֵה רַמְבַּ"ם הִלְכוֹת סַנְהֶדְרִין פֶּרֶק ד' הֲלָכָה ז'. **ב** מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה, הִיא "קִרְיַת יְעָרִים", שֶׁלְּשֵׁם הֹעֲלָה אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ מִבֵּית שֶׁמֶשׁ. אֲשֶׁר נִקְרָא שֵׁם שֵׁם ה' וגו', אֲשֶׁר נִקְרָא לוֹ לָאָרוֹן שֵׁם, וּמֵהוּ הַשֵּׁם, שֶׁיִּהְיֶה ה' צְבָאוֹת יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים עָלָיו. **ג** אֶל עֲגָלָה חֲדָשָׁה, לִכְבוֹד אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ עָשׂוּ עֲגָלָה חֲדָשָׁה שֶׁלֹּא הִשְׁתַּמְּשׁוּ בָּהּ לְצֹרֶךְ הֶדְיוֹט. אֲבָל טָעוּ בְּדִבֵּר, כִּי לֹא זֶהוּ הַכָּבוֹד שֶׁצָּרִיךְ לַעֲשׂוֹת לוֹ, אֶלָּא כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה "בַּכְּתֵף יִשָּׂאוּ" (במדבר ז,ט) עַל יְדֵי הַלְּוִיִּם. נֹהֲגִים אֶת הָעֲגָלָה, הָעֲגָלָה הָיְתָה רְתוּמָה לְבָקָר, וְהֵם נָהֲגוּ בָּהּ. **ד** וַיִּשָּׂאֻהוּ וגו', הַבָּקָר נָשְׂאוּ אֶת הָעֲגָלָה עִם הָאָרוֹן אֲשֶׁר עָלָיו. **ה** בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים, בְּכָל כְּלֵי שִׁיר הָעֲשׂוּיִים מֵעֲצֵי בְרוֹשִׁים. **ו** וַיִּשְׁלַח עֻזָּה, הוֹשִׁיט אֶת יָדוֹ. כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר, כִּי שִׁמְּטוּהוּ הַבָּקָר וְנִגְנְעוּהוּ. **ז** וַיִּחַר אַף ה' בְּעֻזָּה, עַל שֶׁהוֹשִׁיט יָדוֹ לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא נִתְּנָה רְשׁוּת כִּי אִם לַלְּוִיִּם. וְעוֹד, שֶׁהָיָה לוֹ לִדְרֹשׁ קַל־וָחֹמֶר, אִם הָאָרוֹן נוֹשֵׂא אֶת נוֹשְׂאָיו כְּפִי שֶׁהָיָה בְּעָבְרָם בַּיַּרְדֵּן בִּזְמַן יְהוֹשֻׁעַ, הוּא עַצְמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. עַל הַשָּׁל, עַל הַשִּׁכְחָה וְהַשִּׁגְגָה. עִם אֲרוֹן, סְמוּךְ לַאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. **ח** וַיִּחַר לְדָוִד, עַל עַצְמוֹ חָרָה לוֹ, כְּדַרְדְּ הַמִּצְר וְנִבְהַל. **ט** אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי וגו', כִּי חָשַׁב שֶׁאִי אֶפְשָׁר לִהְיוֹת נִזְהָר בִּקְדֻשָּׁתוֹ. **י** וַיַּטֵּהוּ דָוִד, הִטָּה אוֹתוֹ מִדַּרְדְּ עִיר דָּוִד אֶל בֵּית עוֹבֵד אֱדוֹם. הַגִּתִּי, שֶׁהָיָה מִתְגּוֹרֵר בְּגַת. וְהָיָה מִשֵּׁבֶט לֵוִי מִן הַשּׁוֹעֲרִים, כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר "דִּבְרֵי הַיָּמִים". **יא** וַיְבָרֶךְ ה' אֶת עֹבֵד אֱדֹם, אִשְׁתּוֹ וּשְׁמוֹנָה כַּלּוֹתֶיהָ יָלְדוּ שִׁשָּׁה בָּנִים

הפטרה לפרשת שמיני לשמו"ת

בשמואל ב פרק ו

ו **א** וַיֹּסֶף עוֹד דָּוִד אֶת־כָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל שְׁלֹשִׁים אֶלֶף: **ב** וַיָּקָם | וַיֵּלֶךְ דָּוִד וְכָל־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ מִבַּעֲלֵי יְהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם שֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים עָלָיו: **ג** וַיַּרְכִּבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֶל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ בְּנֵי אֲבִינָדָב נֹהֲגִים אֶת־הָעֲגָלָה חֲדָשָׁה: **ד** וַיִּשָּׂאֻהוּ מִבֵּית אֲבִינָדָב אֲשֶׁר בַּגִּבְעָה עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְאַחְיוֹ הֹלֵךְ לִפְנֵי הָאָרוֹן: **ה** וְדָוִד | וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים לִפְנֵי יְהוָה בְּכָל עֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְנַעֲנְעִים וּבְצֶלְצְלִים: **ו** וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן נָכוֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּה אֶל־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֹּאחֶז בּוֹ כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר: **ז** וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּעֻזָּה וַיַּכֵּהוּ שָׁם הָאֱלֹהִים עַל־הַשָּׁל וַיָּמֶת שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים: **ח** וַיִּחַר לְדָוִד עַל אֲשֶׁר פָּרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּה וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּה עַד הַיּוֹם הַזֶּה: **ט** וַיִּרָא דָוִד אֶת־יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא וַיֹּאמֶר אֵיךְ יָבוֹא אֵלַי אֲרוֹן יְהוָה: **י** וְלֹא־אָבָה דָוִד לְהָסִיר אֵלָיו אֶת־אֲרוֹן יְהוָה עַל־עִיר דָּוִד וַיַּטֵּהוּ דָוִד בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם הַגִּתִּי: **יא** וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן יְהוָה בֵּית עֹבֵד אֱדֹם

שי למורא

בְּכֶרֶם אַחַת, וְכַכָּתוּב בְּ"דִבְרֵי הַיָּמִים" רִבּוּי הַבָּנִים שֶׁהָיוּ לָהֶם. **יב) עִיר** דָּוִד, לְעִיר דָּוִד. **יד) מְכַרְכֵּר,** מְרַקֵּד מִתּוֹךְ שִׂמְחָה. **אֵפוֹד בָּד,** מְעִיל עָשׂוּי מִפִּשְׁתָּן. **טז) מְפַזֵּז,** גַּם הוּא עִנְיַן רִקּוּד (בִּפְזִיזוּת וּמְהִירוּת). **וַתִּבֶז** לוֹ **בְּלִבָּהּ,** כִּי חָשְׁבָה שֶׁאֵין זֶה מְדֻרְגָּךְ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת כָּכָה אֲפִלּוּ לִפְנֵי אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ. **יט) לְאִישׁ,** כְּלוֹמַר, לְכָל אֶחָד, בֵּין אִישׁ וּבֵין אִשָּׁה. **וְאֶשְׁפָּר,** מָנָה יָפָה שֶׁל בָּשָׂר.

עטרת מרים

וּקְרָאוּ גִּתִּי לְפִי שֶׁהִתְגּוֹרֵר בְּגַת שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים **וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־בֵּיתוֹ: יב וַיֻּגַּד לַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר בֵּרַךְ יְהוָה אֶת־בֵּית עֹבֵד אֱדֹם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ בַּעֲבוּר אֲרוֹן הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ, וַיֵּלֶךְ דָּוִד וַיַּעַל אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִבֵּית עֹבֵד אֱדֹם לְעִיר דָּוִד הִיא** צִיּוֹן **בְּשִׂמְחָה: יג וַיְהִי כִּי צָעֲדוּ נֹשְׂאֵי אֲרוֹן יְהוָה שִׁשָּׁה צְעָדִים וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא: יד וְדָוִד מְכַרְכֵּר בְּכָל עֹז לִפְנֵי יְהוָה וְדָוִד חָגוּר אֵפוֹד בָּד: טו וְדָוִד וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן יְהוָה בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל שוֹפָר: טז וְהָיָה אֲרוֹן יְהוָה בָּא עִיר דָּוִד וּמִיכַל בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקְפָה | בְּעַד הַחַלּוֹן וַתֵּרֶא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִד מְפַזֵּז וּמְכַרְכֵּר לִפְנֵי יְהוָה וַתִּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ: יז וַיָּבִאוּ אֶת־אֲרוֹן יְהוָה וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ בִּמְקוֹמוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ דָּוִד וַיַּעַל דָּוִד עֹלוֹת לִפְנֵי יְהוָה וּשְׁלָמִים: יח וַיְכַל דָּוִד מֵהַעֲלוֹת הָעוֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיְבָרֶךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה צְבָאוֹת: יט וַיְחַלֵּק לְכָל־הָעָם לְכָל־הֲמוֹן יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ חַלַּת לֶחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:**

הַגִּתִּי שְׁלֹשָׁה חֲדָשִׁים

וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ לְכָל אֶחָד חַלַּת לֶחֶם אַחַת וְאֶשְׁפָּר מָנָה יָפָה בָּשָׂר אֶחָד וַאֲשִׁישָׁה אֶחָת כְּלִי אֲשֶׁר יָשִׂימוּ בָּהּ הַיַּיִן, וַיֵּלֶךְ כָּל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ:

המשך ביאור למס' הוריות ליום שני עמ' א

1 **מַאי טַעֲמָא, אָמַר קְרָא** (במדבר טו כו) 'כִּי לְכָל הָעָם **בִּשְׁגָגָה**', שאין
2 מביאים פר העלם דבר **עַד שֶׁיְּהוּ כּוּלָּן** – כל רוב הציבור שוגגים
3 **בִּשְׁגָגָה אַחַת** על פי בית דין, והרי כאן חצי ציבור שגגו שחלב מותר
4 על פי בית דין, ויחיד זה שגג בין חלב לשומן, ולכן אין זו שגגה
5 אחת ואינו מצטרף עמהם.
6 שנינו במשנה: הורו בית דין וכו' והלך היחיד ועשה שוגג על פיהן,
7 **בֵּין שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה עִמָּהֶן כּוּ'** בין שעשו ועשה אחריהן בין שלא עשו
8 ועשה, פטור וכו'. הורו בית דין וידע אחר מהן שטעו וכו', בין
9 שעשו ועשה עמהן בין שעשו ועשה אחריהן בין שלא עשו ועשה
10 חייב וכו'. מקשה הגמרא: **לָמָּה לֵיהּ לְמִיתְנָא** [–לשנות] **כָּל הָנֵי** – כל
11 אלו האופנים. **בִּשְׁלָמָא בְּרֵישָׁא,** שתלה בבית דין, בדרך **'לֹא זוֹ אַף**
12 **זוֹ' קָתָנֵי** [–שנתה המשנה], שבכל אופן יש חידוש יותר מהאופן
13 שלפניו, שאין היחיד פטור רק באופן שעשה עם בית דין ממש,
14 אלא אף אם עשה אחריהם, ולא רק באופן זה אלא אף אם לא
15 עשו בית דין כלל. **אֶלָּא בְּסֵיפָא,** שידע שטעו, **דְּלְחִיּוּבָא** – שנאמרו
16 כל אלו בכדי לחייבו קרבן, **אִיפְּכָא מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היתה המשנה
17 צריכה לשנות אופנים אלו בסדר הפוך, שאין הוא חייב רק באופן
18 שלא עשו בית דין כלל, אלא אף אם עשו בית דין [ועשה
19 אחריהם], ולא רק באופן זה, אלא אף אם עשה איתם ממש.

שיעורי תהלים לשבוע אחרון של פסח

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ט"ז ניסן פרק כ, מפרק עט עד סוף פרק פב	**יום רביעי - י"ט ניסן** פרק כ, מפרק צ עד סוף פרק צו
יום שני - י"ז ניסן פרק כ, מפרק פג עד סוף פסוק פז	**יום חמישי - כ' ניסן** פרק כ, מפרק צז עד סוף פרק קג
יום שלישי - י"ח ניסן פרק כ, מפרק פח עד סוף פרק פט	**יום שישי - כ"א ניסן** פרק כ, מפרק קד עד סוף פרק קה
שבת קודש - כ"ב ניסן פרק כ מפרק קו עד סוף פרק קז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון ט"ז ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 110, והנה אף דדחילו... עד עמ' נו, באריכות:

וְהִנֵּה, אַף דִּדְחִילוּ וּרְחִימוּ – יראה ואהבה, **הֵם גַּם־כֵּן מִתַּרְיֵ"ג מִצְוֹת, אַף־עַל־פִּי־כֵן נִקְרָאִין** – התורה והמצוות, **"גַּדְפִּין",** – כנפיים, **לִהְיוֹת כִּי תַּכְלִית הָאַהֲבָה הִיא הָעֲבוֹדָה מֵאַהֲבָה.** – הרי, אף שגם אהבת ה' היא מצוה, אבל התכלית במצוה זו, היא לא האהבה כשלעצמה, אלא שהאהבה תביא לעבודת ה'. ומכיוון שהאהבה משמשת כאמצעי לעבודת התורה והמצוות, היא (וכן היראה) נקראת "גדפין" (כנפיים) – כמו הכנפיים שתפקידן לשמש את גוף העוף. **וְאַהֲבָה בְּלִי עֲבוֹדָה,** – אהבה שאיננה מביאה ל"תכלית", לקיום התורה והמצוות, אלא היא "תכלית" לעצמה – **הִיא "אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים",** – מדריגה עליונה ביותר באהבה, להתענג מאלקות, **לְהִתְעַנֵּג עַל ה' מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא** – ענינו של עולם הבא, הוא הרי "נהנין מזיו השכינה" – תענוג מאלקות, ואהבה זו היא מעין התענוג שבעולם הבא, **וְכַקַּבָּלַת שָׂכָר,** – באהבה זו יש גם משום קבלת שכר (ולא ענין של עבודה), כלומר: יש לאותו אדם, כאן למטה בעולם הזה, מעין, משהו, מהשכר שנותנים בעולם הבא עבור עבודה; **וְ"הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם", כְּתִיב, וּ"לְמָחָר לְקַבֵּל שְׂכָרָם"**[15]. – והרי כתוב "היום" לעשותם, "היום" – בעולם הזה הוא הזמן ל"מעשה", ל"עבודה", ו"למחר" – בעולם הבא, ב"גן עדן", הוא הזמן של קבלת שכר. לפיכך, הרי "היום", כאן בעולם הזה, ובזמן של "עבודה" – נוגעת האהבה המביאה ל"עבודה" ולקיום תורה ומצוות. **וּמִי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְמִדָּה זוֹ, לִטְעֹם מֵעֵין עוֹלָם הַבָּא,** – "אהבה בתענוגים" שהיא מעין עולם הבא, **אֶלָּא עֲדַיִן נַפְשׁוֹ שׁוֹקֵקָה וּצְמֵאָה לַה' וְכָלְתָה אֵלָיו כָּל הַיּוֹם, וְאֵינוֹ מַרְוֶה צִמְאוֹנוֹ** – לאלקות, **כְּמֵי הַתּוֹרָה שֶׁלְּפָנָיו - הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁעוֹמֵד בַּנָּהָר וְצוֹעֵק: "מַיִם! מַיִם"! לִשְׁתּוֹת, כְּמוֹ שֶׁקּוֹבֵל עָלָיו הַנָּבִיא**[16]**: "הוֹי כָּל צָמֵא לְכוּ לַמַּיִם",** – חכמינו ז"ל מפרשים: "מים" היינו "תורה" – "אין מים אלא תורה"[17] – ואותו "צמא" שהנביא קובל עליו, אינו מתכוון שהוא צמא ללימוד התורה, שהרי אם כך, ירווה בעצמו את צמאונו בלימוד תורה – מדוע, איפוא, קובל עליו הנביא וקורא לו ללמוד תורה? אלא, ה"צמא" כאן מתכוון, שהוא צמא ומקוננת בו אהבה חזקה לאלקות. ועל כך אומר לו הנביא ומצביע שעליו לרוות את צמאונו לאלקות – בלימוד התורה, ובלשון ה"תניא": **כִּי לְפִי פְּשׁוּטוֹ** – של הפסוק "הוי כל צמא", שהצמאון הוא ללימוד התורה, **אֵינוֹ מוּבָן, דְּמִי שֶׁהוּא צָמֵא וּמִתְאַוֶּה לִלְמֹד, פְּשִׁיטָא שֶׁיִּלְמֹד מֵעַצְמוֹ, וְלָמָּה לוֹ** – איפוא, **לַנָּבִיא לִצְעֹק עָלָיו "הוֹי"?** – אלא, משמעות המלה "צמא" כאן, היא, שהוא צמא לאלקות, ולו היתה באהבה כזו (להקב"ה) כשלעצמה, משום "תכלית" – היה יכול להסתפק בעבודת התפילה המביאה את האהבה והצמאון לאלקות; אך, כיוון שה"תכלית" היא ה"עבודה" הבאה מן האהבה – לכן "צועק" הנביא, ומכריז, שבל יסתפק באהבה עצמה, אלא – ילמד תורה, ובכך ירווה את צמאונו לאלקות ויגיע ל"תכלית" האהבה, **וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת:**

ליקוטי אמרים

הגהה

(או אפילו בעשיה בי"ם דקדושה מקום מצות מעשיות וכן מקרא אבל במשנה מתגלה היחוד ואור אין סוף ברוך הוא ביצירה ובתלמוד בבריא' דהיינו שבלימוד מקרא מתפשט היחוד ואור א"ם ב"ה מאצילו' עד העשיה ובמשנה עד היצירה לבדה ובתלמוד עד הבריאה לבדה כי כולן באצילות אבל קבלה אינה מתפשטת כלל מאצילות לבי"ע כמ"ש בפרע"ח):

והנה אף דדחילו ורחימו הם ג"כ מתרי"ג מצות אעפ"כ נקראין גדפין להיות כי תכלית האהבה היא העבודה מאהבה ואהבה בלי עבודה היא אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עוה"ב וקבלת שכר והיום לעשות' כתי' ולמחר לקבל שכרם ומי שלא הגיע למדה זו לטעום מעין עוה"ב אלא עדיין נפשו שוקקה וצמאה לה' וכלתה אליו כל היום ואינו מרוה צמאונו במי התורה שלפניו הרי זה כמי שעומד בנהר וצועק מים מים לשתות כמו שקובל עליו הנביא הוי כל צמא לכו למים. כי לפי פשוטו אינו מובן דמי שהוא צמא ומתאווה ללמוד פשיטא שילמוד מעצמו ולמה לו לנביא לצעוק עליו הוי וכמ"ש במ"א באריכות:

יום שני י"ז ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נו, פרק מא ברם... עד עמ' 112, ותפילין.

פֶּרֶק מא. כפי שמובא בדף־השער של ספר זה, מבוסס ספר ה"תניא", על הפסוק: "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך ובלבבך לעשותו", שקרוב וקל ליהודי לקיים תורה ומצוות עם **הלב**, מתוך אהבת ה' ויראת ה'; **אהבת ה'** היא השורש לקיומן של כל מצוות־העשה, שלצורך קיומן כראוי, הדבר צריך להיות תוצאה של אהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו להיות דבוק בו – שבגלל זה הוא מקיים מצוה, משום שעל ידה הוא מתדבק עם הקב"ה; **יראת ה'** היא שורש לקיומן של כל מצוות הלא־תעשה, הימנעותו של יהודי לעבור

15. עירובין כב, א. 16. ישעי' נה, א. 17. בבא קמא יז, א.

ליקוטי אמרים

פרק מא ברם צריך להיות לזכרון תמיד ראשית העבודה ועיקרה ושרשה. והוא כי אף שהיראה היא שרש לסור מרע והאהבה לועשה טוב. אעפ"כ לא די לעורר האהבה לבדה לועשה טוב ולפחות צריך לעורר תחלה היראה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל שלא למרוד בממ"ה הקב"ה כנ"ל שתהא בהתגלות לבו או מוחו עכ"פ דהיינו להתבונן במחשבתו עכ"פ גדולת א"ם ב"ה ומלכותו אשר היא מלכות כל עולמים עליונים ותחתונים ואיהו ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין וכמ"ש הלא את השמים ואת הארץ אני מלא ומניח העליונים ותחתונים ומייחד מלכותו על עמו ישראל בכלל ועליו בפרט כי חייב אדם לומר בשבילי נברא העולם והוא גם הוא מקבל עליו מלכותו להיות מלך עליו ולעבדו ולעשות רצונו

1 עבירה, באה מיראתו ופחדו להמרות ציוויו של הקב"ה.
2 בפרקים הקודמים למדנו גם כן שאהבת ה' ויראת ה' הן "כנפיים" (גדפין),
3 על ידן מתעלות התורה והמצוות בספירות העולמות העליונים; כשחסרה
4 בקיום המצוות הכוונה של אהבת ה' ויראת ה' – המצוות הן אז, כגוף בלי
5 נשמה. בפרק מ"א, אותו אנו
6 מתחילים ללמוד, יוסבר,
7 שיראת ה' היא **ראשיתה**
8 **ועיקרה** של עבודת ה',
9 ולמרות שכאמור, אהבת ה'
10 היא שורש קיומן של מצוות־
11 עשה, בכל זאת, לא די
12 ב"אהבת ה'" בלבד לשם קיום
13 מצוות־העשה, ומן ההכרח
14 לעורר, לשם כך, לכל הפחות,
15 גם דרגה קטנה של "יראת ה'",
16 שכן, יש לשרת את הקב"ה
17 באופן של **עבודה** דוקא
18 (**עבודת** ה'), ככתוב: "**ועבדתם**
19 את ה' אלקיכם", "ואותו
20 **תעבודו**", כמו **עבד** המשרת
21 את אדונו. ובעבודת עבד
22 נדרש ענין היראה. לכן, יראה היא ראשיתה ועיקרה של עבודה (ובאהבת
23 ה' ויראת ה' – יראה קודמת לאהבה). **בְּרַם, צָרִיךְ לִהְיוֹת לְזִכָּרוֹן**
24 **תָּמִיד** – ולתשומת לב מתמדת את **רֵאשִׁית הָעֲבוֹדָה** – עבודת
25 ה', **וְעִקָּרָהּ וְשָׁרְשָׁהּ. וְהוּא, כִּי אַף שֶׁהִיְרָאָה הִיא שֹׁרֶשׁ לְ"סוּר**
26 **מֵרַע"** – למרות שיראת ה' היא השורש להימנעות מעשיית רע,
27 שלא לעבור על מצות לא־תעשה, **וְהָאַהֲבָה** – היא שורש,
28 **לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב"**, – לקיום מצוות־עשה, **אַף־עַל־פִּי־כֵן לֹא דַּי**
29 **לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה לְבַדָּהּ לְ"וַעֲשֵׂה טוֹב"**, – גם לשם קיומן של
30 מצוות־העשה, לא די ליהודי לעורר בקרבו "אהבת ה'" בלבד,
31 ואילו "יראת ה'" תישאר חבויה עמוק בלבו; **וּלְפָחוֹת צָרִיךְ** –
32 לשם קיום המצוות, **לְעוֹרֵר תְּחִלָּה הִיְרָאָה הַטִּבְעִית הַמְסֻתֶּרֶת**
33 **בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל**, – המביאה, **שֶׁלֹּא לִמְרֹד בְּמֶלֶךְ מַלְכֵי**
34 **הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל**, – שבלב כל יהודי
35 ישנה יראה מסותרת טבעית – פחד שלא להמרות ציוויו של
36 הקב"ה. יראה זו לכל הפחות, עליו לעורר כדי לקיים "ועשה
37 טוב", כלומר: לאמיתו של דבר, על יהודי לעורר יראה מהקב"ה
38 על ידי התבוננות בגדלות ה', אך אם אין בכוחו להגיע לכך –
39 עליו, לכל הפחות, לעורר את היראה הטבעית המסותרת בלבו,
40 שלשם כך לא נדרש ממנו להתעמק בגדלות ה', באותה מדה
41 שהדבר נדרש, כשהוא רוצה לעורר את המדריגה העליונה
42 יותר שביראה (על ידי התבוננות). **שֶׁהִיא** – יראה זו, **בְּהִתְגַּלּוּת**
43 **לִבּוֹ אוֹ מֹחוֹ עַל־כָּל־פָּנִים.** – גם בהתעוררות יראה זו, ישנם
44 שני אופנים: א) הוא מעורר את היראה עד לידי הרגשתה בלבו.
45 ("בהתגלות לבו"). ב) אין בכוחו לעורר יראה זו בהרגשת הלב,
46 אלא, שתהא מורגשת במוחו ובמחשבתו בלבד ("מוחו על־כל־
47 פנים"), **דְּהַיְנוּ** – כיצד מעורר אדם בקרבו יראה **זו**? – על ידי
48 שהוא מביא את עצמו **לְהִתְבּוֹנֵן בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ עַל־כָּל־פָּנִים** –
49 כדי לעורר יראת ה' בהתגלות בלב – יש להתבונן מתוך העמקת
50 **הדעת**, ואילו אם אין בכוחו של אדם להגיע לכך – עליו לפחות
51 להתבונן במחשבתו, בלי
52 העמקת הדעת, **בִּגְדֻלַּת**
53 **אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא,**
54 **וּמַלְכוּתוֹ אֲשֶׁר הִיא** –
55 מלכותו, היא, "**מַלְכוּת**
56 **כָּל עוֹלָמִים**" - **עֶלְיוֹנִים**
57 **וְתַחְתּוֹנִים,** – וככל
58 שגדולה יותר מלכותו של
59 מלך, היא מעוררת יותר
60 מורא ופחד מהמלך,
61 **וְאִיהוּ "מְמַלֵּא כָּל**
62 **עָלְמִין"** – הקב"ה "ממלא"
63 את כל העולמות ומחיה
64 אותם בחיות פנימית. חיות
65 **זו** אפשר שתהא מורגשת
66 בנבראים, ונבראים אפשר
67 שתהיה להם השגה והבנה
68 בחיות אלקית **זו**, **וְ"סוֹבֵב כָּל עָלְמִין"**, – והקב"ה "סובב" כל
69 העולמות, הוא מחיה אותם גם בחיות שאינה מורגשת בנבראים
70 ואין ביכולת הנבראים להשיג חיות **זו**; **וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב**[1]**: "הֲלֹא**
71 **אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ אֲנִי מָלֵא"**, – אומר הקב"ה, **וּמַנִּיחַ**
72 **הָעֶלְיוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים** – הקב"ה "מניח" את הנבראים של
73 העולמות העליונים והתחתונים, כלומר, כל אלה אינם מהווים
74 תכלית הבריאה, ואין הקב"ה מייחד מלכותו עליהם, שייקרא
75 אלקה ומלך **שלהם**, אלא, **וּמְיַחֵד מַלְכוּתוֹ עַל עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל**
76 **בִּכְלָל**, – שכן, הקב"ה נקרא "מלך ישראל", **וְעָלָיו בִּפְרָט**, –
77 מייחד הקב"ה את מלכותו, **כִּי חַיָּב אָדָם לוֹמַר**[2]**: בִּשְׁבִילִי**
78 **נִבְרָא הָעוֹלָם**, – כל כוונת הבריאה, שהיא כדי שהקב"ה יהיה
79 מלך, הרי זה "בשבילי", שיהיה מלך עלי, ובפשטות – האמת
80 אכן כך היא, כי כל ישראל הם הרי קומה אחת שלימה, כמו גוף
81 אחד, המכיל אברים שונים – הרי כל אבר נוגע לגוף כולו,
82 וכשאדם הוא חס־ושלום בעל מום, ביד או ברגל, מהווה הדבר
83 פגם בכל הגוף, כולל הראש – כך גם ביחס למה שהקב"ה מייחד
84 מלכותו על **עם** ישראל, הרי כאשר חסר משהו ביהודי אחד –
85 חסר בקומת כלל ישראל כולה. ענין זה, שהקב"ה מייחד מלכותו
86 עליו בפרט, מטיל על היחיד יתר אחריות ויתר קבלת עול מלכות
87 שמים – ובפרט לפי ביאורו של הרבי שליט"א (בשיחתו הנדפסת
88 בסוף פרק זה), הרי זה חל עליו **במיוחד** בתור יחיד. **וְהוּא גַּם**
89 **הוּא מְקַבֵּל עָלָיו** – מצדו, **מַלְכוּתוֹ, לִהְיוֹת מֶלֶךְ עָלָיו,** –
90 שהקב"ה יהיה מלך עליו, **וּלְעָבְדוֹ וְלַעֲשׂוֹת רְצוֹנוֹ בְּכָל מִינֵי**
91 **עֲבוֹדַת עֶבֶד,** – בענין זה עליו להתעמק במחשבתו, כדי לקבל
92 על עצמו עול מלכות שמים. שכן, יהודי בכלל צריך שיהיה לו

---

1. ירמי' כו, כד. **2.** סנהדרין פרק ד, משנה ה.

עול מלכות שמים ולהיות נבון לעשות רצון הקב"ה, כמו עבד שעושה רצון אדונו. להלן מסביר רבנו הזקן, שהתבוננות זו (כדי לעורר את היראה הטבעית במוחו כו') צריכה להיות לא רק שהקב"ה מייחד עליו מלכותו באופן כללי – כי אם, יתירה מזו, **ובלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ולא רק מייחד מלכותו בכללות כ"א עוד זאת": "**וְהִנֵּה ה' נִצָּב עָלָיו**"[3], **וּ"מְלֹא כָל הָאָרֶץ** – הוא רק, **כְּבוֹדוֹ", וּמַבִּיט עָלָיו,** – לא זו בלבד שהקב"ה נמצא בכל מקום ורואה כל דבר, אלא, הוא מביט עליו באופן מיוחד, **וּבוֹחֵן כְּלָיוֹת וָלֵב** – הקב"ה בוחן רגשותיו ורעיונותיו הפנימיים של האדם, **אִם עוֹבְדוֹ כָּרָאוּי, וְעַל כֵּן צָרִיךְ** – האדם, **לַעֲבֹד לְפָנָיו בְּאֵימָה וּבְיִרְאָה, – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לא רק כזה שנמצא במדינת המלך, כי אם", **כְּעוֹמֵד לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ.** – כמי שעומד בעצמו לפני מלך. **וְיַעֲמִיק** – ויתעמק, **בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ וְיָאִרִיךְ בָּהּ כְּפִי יְכֹלֶת הַשָּׂגַת מֹחוֹ וּמַחֲשַׁבְתּוֹ, וּכְפִי הַפְּנַאי שֶׁלּוֹ,** – שיש ביכולתו להקדיש להתבוננות זו. שעתה של התבוננות זו, היא: **לִפְנֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה, אוֹ הַמִּצְוָה, כְּמוֹ** – למשל, **לִפְנֵי לְבִישַׁת טַלִּית וּתְפִלִּין.** – **לפני** שהוא עוסק בעבודת ה', בלימוד תורה או בקיום מצוות, יתעמק בהתבוננות האמורה, כדי שה"עבודה" שהוא עומד לעשות תהיה מתוך יראת ה' שהוא יעורר בקרבו על ידי התבוננות. להלן מסביר רבנו הזקן ענין נוסף של התבוננות, שאיננה התבוננות כללית שצריכה להיות כאמור **לפני** עבודת ה' **בכלל** – אלא התבוננות פרטית, לפני עשותו מצוה פרטית – התבוננות **זו** קשורה בתוכנה וחידושה של כל מצוה, והשפעתה על נפשו.

ליקוטי אמרים

בכל מיני עבודת עבד. והנה ה' נצב עליו ומלא כל הארץ כבודו ומביט עליו ובוחן כליות ולב אם עובדו כראוי. ועל כן צריך לעבוד לפניו באימה וביראה כעומד לפני המלך ויעמיק במחשבה זו ויאריך בה כפי יכולת השגת מוחו ומחשבתו וכפי הפנאי שלו לפני עסק התורה או המצוה כמו לפני לבישת טלית ותפילין

יום שלישי י"ח ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 112, וגם יתבונן איך... עד עמ' נז, ליודעים:

וְגַם יִתְבּוֹנֵן, אֵיךְ שֶׁאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַ"סּוֹבֵב כָּל עָלְמִין" וּ"מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין", – כל העולמות, **הוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן,** – כפי שלמדנו בפרקים הקודמים, שהרצון העליון הוא מקור חיות כל העולמות, המחיה אותם באופן של "סובב" ו"ממלא" – ורצון זה, **הוּא מְלֻבָּשׁ בְּאוֹתִיּוֹת וְחָכְמַת הַתּוֹרָה,** – אותיות התורה הנאמרות על ידו, וחכמת התורה שהוא מבין – בהן מלובש רצון הקב"ה, כפי שלמדנו בפרק ד', שהרצון העליון התלבש באותיות הדיו שנכתבו על קלף של ספר תורה ובחכמת התורה – מה שחכמת התורה מחייבת שהדבר כשר או פסול, בכך גלום הרצון העליון, כך רוצה הקב"ה שדבר זה יהיה כשר או פסול – וכשאדם מתבונן לפני עסקו בתורה יתעמק בכך, איך שאור אין־סוף ברוך־הוא (הרצון העליון), מלובש באותיות ובחכמת התורה שהוא עומד ללמוד, **אוֹ בְּצִיצִית וּתְפִלִּין אֵלּוּ,** – אם ההתבוננות היא לפני שהוא עומד ללבוש ציצית או להניח תפילין – יתבונן איך שהרצון העליון מלובש בציצית ובתפילין אלו שהוא עומד ללבוש – שכן, זהו רצונו של הקב"ה, שיהודי ילבש ציצית ויניח תפילין, **וּבִקְרִיאָתוֹ** – בקריאת ולימוד התורה שלו, כאשר ההתבוננות היא לפני עסקו בתורה, **אוֹ בִּלְבִישָׁתוֹ** – ציצית ותפילין, של המתבונן לפני לבישה זו, **הוּא מַמְשִׁיךְ אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ עָלָיו, דְּהַיְנוּ עַל "חֵלֶק אֱלוֹהַּ מִמַּעַל" שֶׁבְּתוֹךְ גּוּפוֹ,** – על נפשו האלקית, המחיה את גופו שהיא חלק אלקה ממעל, וזאת כדי, **לְכַלֵּל וְלִבְטֵל בְּאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ.** – זו תהיה פעולת התורה שהוא לומד והציצית שהוא לובש, על נפשו האלקית בכלל, וביתר פירוט הרי פעולת הנחת תפילין על כוחות הנפש האלקית, היא, כפי שנלמד מיד, על המוח והלב – **וְדֶרֶךְ פְּרָט,** – באופן מפורט, תהיה הפעולה על נפשו: **בִּתְפִלִּין** – על ידי התפילין שהוא מניח, תהיה הפעולה, **לְבַטֵּל וְלִכְלֵל בְּחִינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּבְחִינַת חָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ שֶׁל אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, הַמְלֻבָּשׁוֹת דֶּרֶךְ פְּרָט בְּפָרָשִׁיּוֹת: "קֹדֶשׁ", "וְהָיָה כִּי יְבִיאֲךָ",** – בפרשיות "קדש" ו"והיה כי יביאך" שבתפילין, מלובשות חכמתו ובינתו של אין־סוף ברוך־הוא: בפרשת "קדש" – חכמה, ובפרשת "והיה כי יביאך" – בינה[4]; וחכמתו ובינתו של האדם המניח את התפילין, נכללות ובטלות בחכמתו ובינתו של אין־סוף ברוך־הוא שבשתי פרשיות אלו. **דְּהַיְנוּ** – במה מתבטאת ונראית התכללותן וביטולן של חכמתו ובינתו? – הרי זה, **שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחָכְמָתוֹ וּבִינָתוֹ**

ליקוטי אמרים

וגם יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסובב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלובש באותיו' וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו דהיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלובשות דרך פרט בפ' קדש והיה כי יביאך דהיינו

---

3. בראשית כח, יג. **4.** "כמבואר בארוכה בדרושי תפילין שבפע"ח, בסידור (שעם מאמרי החסידות), באמרי בינה וכו'" - **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.**

שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, בִּלְתִּי לַה' לְבַדּוֹ, – שישתמש בחכמתו ובינתו לתורה ומצוות בלבד, להבין את התורה וגדלות ה' וכו'; וְכֵן לִבְטֵל וְלִכְלֵל בְּחִינַת הַדַּעַת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ, – החלק השלישי שבמוח, הַכּוֹלֵל – מוח הדעת כולל בתוכו, חֶסֶד וּגְבוּרָה, שֶׁהֵן יִרְאָה וְאַהֲבָה שֶׁבְּלִבּוֹ, – מוח הדעת כולל אותן ועל־ידו הן נוצרות. שכן, על ידי התקשרות והתעמקות מוח ה"דעת" בגדולת ה' – נוצרות המדות יראת ה' ואהבת ה' – כפי שלמדנו בסוף פרק ג. – ותפקידו של אדם למסור את כוח ה"דעת" שבנפשו, בְּבִחִינַת דַּעַת הָעֶלְיוֹן – בבחינת ה"דעת" שלמעלה, הַכּוֹלֵל חֶסֶד וּגְבוּרָה, הַמְלֻבָּשׁ – הדעת העליון מלובש, בְּפָרָשִׁיּוֹת: "שְׁמַע", "וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ", וְהֵינוּ כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ"שֻׁלְחָן עָרוּךְ"[5]: – שהכוונה בשעת הנחת תפילין, צריכה להיות: לְשַׁעֲבֵד הַלֵּב וְהַמֹּחַ כוּ'; – להקב"ה. זוהי פעולת מצות תפילין על הנפש האלקית בכלל ועל כוחות השכל והמדות שלה בפרט. וּבַעֲטִיפַת צִיצִית, יְכַוֵּן כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר: לְהַמְשִׁיךְ עָלָיו מַלְכוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, אֲשֶׁר הִיא – למרות שמלכותו היא, "מַלְכוּת כָּל עוֹלָמִים" וכו', – אף על פי כן[6] יכוון ויפעול, לְיַחֲדָהּ – את מלכותו יתברך, עָלֵינוּ עַל־יְדֵי מִצְוָה זוֹ, – של לבישת ציצית, המסוגלת במיוחד להמשיך עלינו קבלת מלכות שמים. וְהוּא כְּעִנְיַן "שׂוֹם תָּשִׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ"[7]. – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "שפי"[8] – שלפני השימה אין לו מלך ועתה **הוא** משים ע"ע מלך". כלומר: לפני שהוא שם על עצמו מלך, אין לו מלך, ועכשיו **הוא** שם על עצמו מלך. וַאֲזַי, – כשהוא יתבונן בהאמור, אַף אִם בְּכָל זֹאת לֹא תִּפֹּל עָלָיו אֵימָה וָפַחַד בְּהִתְגַּלּוּת לִבּוֹ, – לפני הקב"ה, מִכָּל־מָקוֹם מֵאַחַר שֶׁמְּקַבֵּל עָלָיו מַלְכוּת שָׁמַיִם, וּמַמְשִׁיךְ עָלָיו יִרְאָתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּהִתְגַּלּוּת מַחֲשַׁבְתּוֹ וּרְצוֹנוֹ שֶׁבְּמֹחוֹ, וְקַבָּלָה זוֹ – שמקבל על עצמו עול מלכות שמים ומורא ופחד מהקב"ה, הִיא – הרי, אֲמִתִּית בְּלִי שׁוּם סָפֵק, שֶׁהֲרֵי הִיא – קבלה זו, טֶבַע נַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֹּא לִמְרֹד בַּמֶּלֶךְ הַקָּדוֹשׁ יִתְבָּרֵךְ – בהקב"ה הֲרֵי הַתּוֹרָה שֶׁלּוֹמֵד אוֹ הַמִּצְוָה שֶׁעוֹשֶׂה מַחֲמַת קַבָּלָה זוֹ – של מלכות שמים, וּמַחֲמַת הַמְשָׁכַת הַיִּרְאָה שֶׁבְּמֹחוֹ, נִקְרָאוֹת – תורה ומצוות אלו, בְּשֵׁם "עֲבוֹדָה שְׁלֵמָה", – עבודה שלימה היא דוקא זו שבאה מתוך יראה מהקב"ה, כפי שנלמד להלן – כְּכָל עֲבוֹדַת הָעֶבֶד לַאֲדוֹנוֹ וּמַלְכּוֹ. – שהיא באה מתוך יראה. כל האמור הוא, כשאדם מעורר בקרבו, לפחות, דרגה קטנה של יראה, גם אם זה במחשבה בלבד, וביראה זו הוא לומד תורה ומקיים מצוות. מַה־שֶּׁאֵין־כֵּן אִם לוֹמֵד וּמְקַיֵּם הַמִּצְוָה בְּאַהֲבָה לְבַדָּהּ, – בלי יראה כלל, כְּדֵי לְדָבְקָה בּוֹ – יתברך, עַל־יְדֵי תּוֹרָתוֹ וּמִצְוֹתָיו - אֵינָהּ נִקְרֵאת – עבודה זו, בְּשֵׁם עֲבוֹדַת הָעֶבֶד, וְהַתּוֹרָה – הרי, אָמְרָה[9]: "וַעֲבַדְתֶּם אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו'", – הרי שנאמר "**ועבדתם**", לשון **עבודה**, כמו עבודת עבד, שהיא מתוך יראה, "וְאוֹתוֹ תַעֲבֹדוּ וְגו'"[10]; – גם כן לשון **עבודה**, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר [פָּרָשַׁת בְּהַר]: "כְּהַאי תּוֹרָא דְּיַהֲבִין עֲלֵיהּ עַל בְּקַדְמִיתָא כְּגִין לְאַפְּקָא מִנֵּיהּ טַב לְעָלְמָא כוּ'", – כאותו שור ששמים עליו עול בתחילה, כדי להפיק ממנו טוב לעולם, הָכִי נָמֵי אִצְטְרִיךְ לְכַר נַשׁ לְקַבָּלָא עֲלֵיהּ עַל מַלְכוּת שָׁמַיִם בְּקַדְמִיתָא כוּ', – כך צריך גם האדם לקבל על עצמו בתחילה עול מלכות שמים (ולאחר מכן לעסוק בעבודת ה'), וְאִי הַאי לָא אִשְׁתַּכַּח גַּבֵּהּ - לָא שַׁרְיָא בֵּיהּ קְדֻשָּׁה כוּ'"; – ואם אין בו קבלת עול מלכות שמים, אינה שורה בו קדושה. [וּכְ'דַעְיָא מְהֵימְנָא' שָׁם דַּף קיא עַמּוּד ב] – נאמר: שֶׁכָּל אָדָם צָרִיךְ לִהְיוֹת – בעבודת ה', בִּשְׁתֵּי בְּחִינוֹת וּמַדְרֵגוֹת, וְהֵן: בְּחִינַת "עֶבֶד" וּבְחִינַת "בֵּן". – **עבד** – שעבודתו היא מתוך

ליקוטי אמרים

שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חו"ג שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חו"ג המלובש בפ' שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו' ובעטיפת ציצית יכוין כמ"ש בזהר להמשיך עליו מלכותו ית' אשר היא מלכות כל עולמים וכו' לייחדה עלינו ע"י מצוה זו והוא כענין שום תשים עליך מלך ואזי אף אם בכל זאת לא תפול עליו אימה ופחד בהתגלות לבו מ"מ מאחר שמקבל עליו מלכות שמים וממשיך עליו יראתו ית' בהתגלות מחשבתו ורצונו שבמוחו וקבלה זו היא אמיתית בלי שום ספק שהרי היא טבע נפשות כל ישראל שלא למרוד במלך הקדוש ית' הרי התורה שלומד או המצוה שעושה מחמת קבלה זו ומחמת המשכת היראה שבמוחו נקראות בשם עבודה שלימה ככל עבודת העבד לאדונו ומלכו משא"כ אם לומד ומקיים המצוה באהבה לבדה כדי לדבקה בו על ידי תורתו ומצותיו אינה נקראת בשם עבודת העבד והתורה אמרה ועבדתם את ה' אלהיכם וגו' ואותו תעבודו וגו' וכמ"ש בזהר [פ' בהר] כהאי תורא דיהבין עליה עול בקדמיתא בגין לאפקא מיניה טב לעלמא כו' הכי נמי אצטריך לב"נ לקבלא עליה עול מלכות שמים בקדמיתא כו' ואי האי לא אשתכח גביה לא שריא ביה קדוש' כו' [ובר"מ שם ד' קי"א ע"ב] שכל אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות והן בחי' עבד ובחי' בן

---

5. אורח חיים סימן כה, סעיף ה. **6.** "כנ"ל בראש הפרק" - הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. **7.** דברים יז, טו. **8.** ראה לקוטי תורה מסעי צ, ד. **9.** שמות כג, כה. **10.** דברים יג, ה.

יראה, הוא ירא מאדונו, כך על האדם לעבוד את ה' מתוך יראה; **בן** – עושה למען אביו מתוך אהבה, כך, על האדם להיות בבחינת בן ולעבוד את ה' מתוך אהבה. **וְאַף דְּיֵשׁ** – מדריגה של **"בֵּן" שֶׁהוּא** – בד בבד, **גַּם־כֵּן "עֶבֶד", הֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לָבֹא לְמַדְרֵגָה זוֹ בְּלִי קְדִימַת הַיִּרְאָה עִלָּאָה, כִּידוּעַ לַיּוֹדְעִים.** – כלומר: גם מדריגה **זו** של בן (שהוא עבד), קדמה לה יראה. – על כל פנים, רואים אנו שגם כשישנה לאדם אהבת ה', אלא שחסרה לו יראת ה', אין בכך משום קיום תורה ומצוות, באותה מדה שהתורה קוראת בשם "עבודה"; וכשאין ביכולת האדם ליצור הרגשת יראה מהקב"ה בלבו – יעורר לכל הפחות יראה במוחו ומחשבתו, ששם, לכל הפחות, **ירגיש** יראה זו. להלן יסביר רבנו הזקן, שגם מי שאינו מסוגל לעורר אפילו במוחו יראה מוחשית ומורגשת – בכל זאת, כיוון שהוא מתעמק בדברים האמורים, וכוונתו בשעת לימודו תורה וקיומו מצוות היא כדי לשרת את הקב"ה, את המלך, יש כבר בכך משום עבודה אמיתית.

ליקוטי אמרים

ואף דיש בן שהוא ג"כ עבד הרי אי אפשר לבא למדרגה זו בלי קדימת היראה עילאה כידוע ליודעים:

יום רביעי י"ט ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נז, והנה אף מי... עד עמ' 114, כנ"ל.

וְהִנֵּה, אַף מִי שֶׁגַּם בְּמֹחוֹ וּבְמַחֲשַׁבְתּוֹ אֵינוֹ מַרְגִּישׁ שׁוּם יִרְאָה וּבוּשָׁה, – שההתבוננות האמורה – כיצד מייחד הקב"ה את מלכותו עליו, ויתירה מזו – איך הקב"ה "עומד" עליו ומביט אם הוא עובדו כראוי וכו' – איננה מעוררת בו הרגשת היראה, גם לא במוחו ומחשבתו בלבד, וסיבת הדבר היא – **מִפְּנֵי פְּחִיתוּת עֶרֶךְ נַפְשׁוֹ מִמָּקוֹר חֶצְבָּהּ, מִמַּדְרֵגוֹת תַּחְתּוֹנוֹת דְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּעֲשִׂיָּה,** – שמקור נפשו הוא מהעולם התחתון ביותר, "עולם העשיה", ובעולם זה עצמו – מהמדריגות התחתונות ביותר בעשר הספירות שבו – ומשום כך, אין ביכולתו לגלות בקרבו הרגש אלקי, של יראה אלקית, גם לא במוחו, **אַף־עַל־פִּי־כֵן, מֵאַחַר שֶׁמִּתְכַּוֵּן בַּעֲבוֹדָתוֹ** – בקיום תורה ומצוות, **כְּדֵי לַעֲבֹד אֶת הַמֶּלֶךְ** – את הקב"ה, שהוא המלך שלו, **הֲרֵי זוֹ עֲבוֹדָה גְּמוּרָה,** – לא חסר מאומה במה ששייך ל"עבודה" – קיומו תורה ומצוות הוא באופן ההולם את התואר "עבודה", **כִּי הַיִּרְאָה וְהָעֲבוֹדָה** – יראה, ועבודת השי"ת, **נֶחְשָׁבוֹת לִשְׁתֵּי מִצְוֹת** – נפרדות, **בְּמִנְיַן תַּרְיַ"ג,** – 613 מצוות, **וְאֵינָן מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ.** – ולמרות שאין הוא מקיים מצות היראה, כי על היראה להיות מורגשת בלב, או לכל הפחות במוח – בכל זאת, אין בכך משום עיכוב בקיום מצות עבודת ה', בלומדו תורה ובקיומו מצוות כדי לשרת את הקב"ה שהוא המלך שלו. ורבנו הזקן ממשיך ואומר יתר על כן שלמרות שאין הוא מרגיש את היראה גם לא במוחו, אך מכיוון שהוא מתעמק בענינים שעליהם לעורר יראה, ובמחשבתו הוא **מהרהר** בענינים של יראה – הוא אף מקיים בכך מצות יראה. **וְעוֹד,** – יתירה מזו, **שֶׁבֶּאֱמֶת מְקַיֵּם גַּם מִצְוַת יִרְאָה** – לא רק מצות ה"עבודה", **בְּמַה** – על ידי, **שֶׁמַּמְשִׁיךְ הַיִּרְאָה בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ,** – שבמחשבתו הוא **מהרהר** אודות יראה זו ומנסה לעורר אותה, **כִּי בְּשָׁעָה וְרֵגַע זוֹ עַל־כָּל־פָּנִים מוֹרָא שָׁמַיִם עָלָיו, עַל־כָּל־פָּנִים כְּמוֹרָא בָּשָׂר־וָדָם הֲרִיוּט לְפָחוֹת שֶׁאֵינוֹ מֶלֶךְ, הַמַּכִּיט עָלָיו, שֶׁנִּמְנַע בַּעֲבוּרוֹ מִלַּעֲשׂוֹת דָּבָר שֶׁאֵינוֹ הָגוּן בְּעֵינָיו,** – כשמישהו מסתכל עליו, גם אם הוא איננו מלך, כי־אם בשר־ודם פשוט – מונעת אותו הסתכלות זו לעשות דברים בלתי הוגנים – באותה מדה הוא מונע את עצמו, בשעה שהוא מהרהר בעניני אותה יראה, מלעשות דבר המנוגד לרצון הקב"ה, **שֶׁזּוֹ** – ביטוי פשוט זה של מורא, **נִקְרֵאת יִרְאָה, כְּמוֹ שֶׁאָמַר רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי לְתַלְמִידָיו[11]: "יְהִי רָצוֹן שֶׁיְּהֵא מוֹרָא שָׁמַיִם עֲלֵיכֶם כְּמוֹרָא בָּשָׂר־וָדָם כו'",** – וכשתלמידיו שאלוהו: האם אין מורא נעלה מכך? – ענה: **תֵּדְעוּ כְּשֶׁאָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה אוֹמֵר שֶׁלֹּא יִרְאֵנִי אָדָם כו'".** – הרי, שמורא כזה מפני הקב"ה יעצור בכם מלעבור עבירות. על כל פנים, אנו רואים, שזה נקרא **מורא** שמים – יראה, מכיוון שזה מונע מלעבור עבירה, באותה מדה שהמורא שלו מבשר־ודם מונע ממנו עשיית דברים בלתי רצויים. הרי,

ליקוטי אמרים

והנה אף מי שגם במוחו ובמחשבתו אינו מרגיש שום יראה ובושה מפני פחיתות ערך נפשו ממקור חוצבה ממדרגות תחתונו' די"ם דעשיה אעפ"כ מאחר שמתכוין בעבודתו כדי לעבוד את המלך הרי זו עבודה גמורה כי היראה והעבודה נחשבות לשתי מצות במנין תרי"ג ואינן מעכבות זו את זו. ועוד שבאמת מקיים גם מצות יראה במה שממשיך היראה במחשבתו כי בשעה ורגע זו עכ"פ מורא שמים עליו עכ"פ כמורא בשר ודם הדיוט לפחות שאינו מלך המכיט עליו שנמנע בעבורו מלעשות דבר שאינו הגון בעיניו שזו נק' יראה כמו שאמר רבן יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם כו' תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם כו' רק שיראה זו נקראת

---

11. ברכות כח, ב.

שהוא מקיים גם מצות היראה, בכך שהוא ממשיך יראה זו במחשבתו על ידי התבוננות. **רַק שֶׁיִּרְאָה זוֹ נִקְרֵאת "יִרְאָה תַּתְּאָה"** – "יראה תחתונה" וכן **וְ"יִרְאַת חֵטְא"** – לא "יראת ה'" או "יראת אלקים", כי־אם "יראת חטא" – הוא ירא לעבור עבירה, ויראה זו היא **שֶׁקּוֹדֶמֶת לְחָכְמָתוֹ**[12], – היא משמשת כהקדמה ל"חכמה", שהיא קיומן של תורה ומצוות (כי "תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים"[13], ולכן נקראים המעשים הטובים של קיום התורה והמצוות, בשם "חכמה"), הרי יראה זו, עליה אנו לומדים כעת, היא הקדמה ל"חכמה" – לקיום התורה והמצוות (שכן, אנו לומדים[14]: "אם אין חכמה אין יראה"[15], ש"חכמה" היא הקדמה ל"יראה", ומאידך אנו לומדים ש"אם אין יראה אין חכמה", ש"יראה" היא הקדמה ל"חכמה", מכאן שישנן שתי מדריגות ביראה: א) "יראה תתאה" – יראה תחתונה, והיא משמשת כהקדמה לקיום תורה ומצוות, הנקרא "חכמה", ועל כך נאמר "אם אין יראה אין חכמה". ב) "יראה עילאה" – יראה עליונה, יראה זו באה **אחרי** קיומן של תורה ומצוות, ועל כך נאמר "אם אין חכמה אין יראה") ואילו **וְ"יִרְאָה עִלָּאָה" הוּא "יִרֵא בֹּשֶׁת" כּוּ'**, – היראה העליונה היא יראה המבוססת על הבושה שלו מפני גדלות ה', **דְּאִית יִרְאָה וְאִית יִרְאָה כּוּ'**. – יש יראה ויש יראה. כאמור ישנן שתי מדריגות ביראה, יראה המביאה לקיום תורה ומצוות, ויראה הנוצרת על ידי קיום תורה ומצוות. **אֲבָל בְּלִי יִרְאָה כְּלָל** – אם אין אפילו "יראה תתאה" **לָא פָּרְחָא לְעֵילָא** – אין עבודתו בקיום תורה ומצוות, "פורחת" (עולה) למעלה, **בְּאַהֲבָה לְבַדָּהּ**, – אם הוא מקיים תורה ומצוות מתוך אהבת ה' בלבד, אין אהבה זו מעלה את התורה והמצוות למעלה בספירות העליונות, **כְּמוֹ שֶׁהָעוֹף אֵינוֹ יָכוֹל לִפְרֹחַ בְּכָנָף אֶחָד**[16], **דְּדַחְילוּ וְרַחֲימוּ הֵן תְּרֵין גַּדְפִּין** – שכן, יראה ואהבה הן שתי כנפיים, [**כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּ'תִּקּוּנִים'**]. – ב"תיקוני זוהר" – ששתי הכנפיים ("גדפין") של אהבה ויראה, מעלות את התורה והמצוות (הנעשות על ידן) לספירות העולמות העליונים, כפי שלמדנו בפרקים הקודמים. אך, כשחסרה ההתעוררות של יראת ה', והוא מקיים מצוות מתוך אהבה בלבד – הרי שקיימת כאן "כנף" אחת בלבד, וב"כנף" אחת אין ביכולת התורה והמצוות לעלות למעלה. **וְכֵן הַיִּרְאָה לְבַדָּהּ** – בלי אהבה, **הִיא כָּנָף אֶחָד, וְלָא פָּרְחָא בָּהּ לְעֵילָא,** – העבודה מתוך יראה לבדה, אינה "פורחת" (עולה) למעלה, **אַף שֶׁנִּקְרֵאת "עֲבוֹדַת עֶבֶד"**. – שכן, העבודה הרי נעשית מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו, אך, בכל זאת, אין די ב"עבודת עבד", **וְצָרִיךְ לִהְיוֹת גַּם־כֵּן בְּחִינַת "בֵּן"**, – עבודה מתוך אהבה, הנקראת בחינת "בן", שכן בן עושה למען אביו מתוך אהבה – **לְעוֹרֵר הָאַהֲבָה הַטִּבְעִית עַל־כָּל־פָּנִים** – להקב"ה, **הַמְסֻתֶּרֶת בְּלִבּוֹ, שֶׁתְּהֵא בְּהִתְגַּלּוּת מֹחוֹ עַל־כָּל־פָּנִים, לִזְכֹּר אַהֲבָתוֹ לַה' אֶחָד בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ וּבִרְצוֹנוֹ, לְדָבְקָה בּוֹ יִתְבָּרֵךְ**. – זכרון אהבתו המסותרת, תעורר בו את הרצון להיות דבוק בהקב"ה; **וְזֹאת תִּהְיֶה כַּוָּנָתוֹ בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה אוֹ הַמִּצְוָה הַזּוֹ,** – שהוא עומד להתעסק בהן: **לְדָבְקָה בּוֹ** – בהקב"ה, **נַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית וְהַחִיּוּנִית וּלְבוּשֵׁיהֶן, כַּנִּזְכָּר לְעֵיל.** – כפי שלמדנו, שהעסק בתורה ומצוות פועל על הנפש האלקית ועל הנפש החיונית ולבושיהן, שתהיינה דבוקות בהקב"ה. הרי, שבעבודתו של יהודי צריכות להיות שתי הבחינות: בחינת "עבד" – העובד את הקב"ה מתוך יראה, כעבודת עבד לאדונו, ובחינת "בן" – העושה למען אביו מתוך אהבה. למדנו שכוונתו של יהודי בשעת קיומו תורה ומצוות, צריכה להיות, כדי לדבק את נפשו בהקב"ה, – ורבנו הזקן ממשיך ומוסיף, יהודי הרי צריך להכליל את עצמו ב"כלל ישראל", ולכן עליו לשאוף ולכוון בעבודתו, לא רק **שנפשו** תהיה דבוקה בהקב"ה, אלא שגם מקור נפשו ומקור נפשות **כל** ישראל – יהיה דבוק בהקב"ה, על־ידי־זה מייחדים, כלומר – מאחדים ומדבקים את קודשא־בריך־הוא (הקב"ה) ושכינתיה (ושכינתו), שכן "קודשא־בריך־הוא" הוא מקור התורה והמצוות, ו"שכינה" היא מקור נפשות כל ישראל – זהו פירוש הנוסח "לשם יחוד" שאומרים לפני קיום מצוה, שיהיה "יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתיה" וזאת "בשם כל ישראל" – "שפי' – והיחוד (עשיית המצוה) הוא בשם כל ישראל – וע"פ הנ"ל מובן ההכרח בזה, כיון שצ"ל היחוד עם שכינת' שהיא מקור נפשות **כל** ישראל" – **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.** כלומר: משמעות "בשם כל ישראל" היא, שהיחוד (זאת אומרת: מעשה המצוה) הוא בשם כל ישראל – שעשיית המצוה היא בשביל ובשם כל כלל ישראל, מכיון שהיחוד, ההתייחדות וההתאחדות (של קודשא־בריך־הוא), הנוצרת על־ידי קיום המצוה הוא עם "שכינתיה" (השכינה שלו), שהיא מקור **כל** ישראל.

ליקוטי אמרים

יראה תתאה ויראת חטא שקודמת לחכמתו ויראה עילאה הוא ירא בושת כו' דאית יראה ואית יראה כו' אבל בלי יראה כלל לא פרחא לעילא באהבה לבדה כמו שהעוף אינו יכול לפרוח בכנף אחד דדחילו ורחימו הן תרין גדפין [כמ"ש בתיקונים] וכן היראה לבדה היא כנף אחד ולא פרחא בה לעילא אף שנק' עבודת עבד וצריך להיות ג"כ בחי' בן לעורר האהבה הטבעית עכ"פ המסותרת בלבו שתהא בהתגלות מוחו עכ"פ לזכור אהבתו לה' אחד במחשבתו וברצונו לדבקה בו ית' וזאת תהיה כוונתו בעסק התורה או המצוה הזו לדבקה בו נפשו האלהית והחיונית ולבושיהן כנ"ל.

---

12. ראה אבות פרק ג משנה ט. **13.** ברכות יז, א. **14.** ראה בתחילת פרק מג באריכות. **15.** אבות פרק ג משנה יז. **16.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ומש"כ במדרש הובא בתוד"ה כנפי' (שבת מט, א) 'פורחת באחת' - הרי בשעת מעשה יש להם גם כנף שני, וכהסיום 'ונינוחת באחת' - משא"כ בנידו"ד שאין לו אלא כנף אחד. ולגירסת ופירוש המת"כ (לט, ח) צ"ל פריחה במקצת - גם בכנף הב', לפי שא"א לפרוח באחד'".

יום חמישי כ' ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 114, אך אמנם אמרו... עד עמ' נח, החסדים:

ליקוטי אמרים

אך אמנם אמרו רז"ל לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל לכן יתכוין ליחד ולדבקה בו ית' מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל שהוא רוח פיו ית' הנק' בשם שכינה על שם ששוכנת ומתלבשת תוך כל עלמין להחיותן ולקיימן והיא היא המשפעת בו כח הדבור הזה שמדבר בדברי תורה או כח המעשה הזה לעשות מצוה זו ויחוד זה הוא ע"י המשכת אור א"ס ב"ה למטה ע"י עסק התורה והמצות שהוא מלובש בהן ויתכוין להמשיך אורו ית' על מקור נפשו ונפשות כל ישראל לייחדן וכמ"ש לקמן פי' יחוד זה באריכות ע"ש. וזהו פי' לשם יחוד קב"ה ושכינתיה בשם כל ישראל*

אך אמנם אמרו רז"ל לעולם אל יוציא אדם עצמו מן הכלל לכן יתכוין ליחד ולדבקה בו ית' מקור נפשו האלהית ומקור נפשות כל ישראל שהוא רוח פיו ית' הנק' בשם "שְׁכִינָה", עַל שֵׁם שֶׁשּׁוֹכֶנֶת וּמִתְלַבֶּשֶׁת תּוֹךְ כָּל עָלְמִין - בתוך כל העולמות, לְהַחֲיוֹתָן וּלְקַיְּמָן, וְהִיא - ה"שכינה", הִיא הַמַּשְׁפַּעַת בּוֹ - באדם הלומד תורה, כֹּחַ הַדִּבּוּר הַזֶּה שֶׁמְּדַבֵּר בְּדִבְרֵי תּוֹרָה, אוֹ כֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה לַעֲשׂוֹת מִצְוָה זוֹ. - שהוא עוסק בהן כעת – הרי שעל־ידי לימוד התורה או קיום המצוה, יתכוון לדבק ולאחד באור אין־סוף, את מקור כוח הדיבור או כוח המעשה, שהוא גם מקור נפשו האלקית ונפשות כל ישראל. וְיִחוּד זֶה, - של מקור נפשות ישראל באור אין־סוף הוּא עַל־יְדֵי הַמְשָׁכַת אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא לְמַטָּה, עַל־יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת שֶׁהוּא - אור אין־סוף ברוך־הוא, מְלֻבָּשׁ בָּהֶן. - בתורה ובמצוות; וְיִתְכַּוֵּן לְהַמְשִׁיךְ אוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ עַל מְקוֹר נַפְשׁוֹ וְנַפְשׁוֹת כָּל יִשְׂרָאֵל לְיַחֲדָן, - לאחד את מקור נפשו ונפשות כל ישראל באורו יתברך, וּכְמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן פֵּרוּשׁ יִחוּד זֶה כַּאֲרִיכוּת, עַיֵּן שָׁם. וְזֶהוּ פֵּרוּשׁ "לְשֵׁם יִחוּד קֻדְשָׁא־בְּרִיךְ־הוּא וּשְׁכִינְתֵּהּ בְּשֵׁם כָּל יִשְׂרָאֵל". - שאומרים לפני קיומן של מצוות, שעל ידי קיום מצוות, יהיה יחוד קודשא־בריך־הוא (הקב"ה), מקור התורה והמצוות, ושכינה, וזאת "בשם כל ישראל", כי כאמור, שכינה היא מקור **כל** נפשות ישראל. הנהה בהנהה שאנו עומדים ללמוד, מסביר רבנו הזקן, שנוסף על הדבקות באור אין־סוף ברוך־הוא, שלימוד התורה וקיום המצוה יוצרים בנפשו ובמקור נפשות כל ישראל – "יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתיה" – מביא הדבר גם ל"המתקת הדינים", שה"גבורות" נהפכות ל"חסדים", שיהיה חסד בלבד. דבר זה בא מהיחוד של המדות למעלה, שחסד וגבורה, שהן הפכיות ומנוגדות זו לזו, יהיו לענין אחד, על ידי המשכת אור שלמעלה משתי מדות אלו, עד ששתיהן בטלות לעומת אור זה, והניגוד שבין מדה אחת לחברתה – מתבטל ממילא. אור זה, המביא יחוד זה במדות, הוא הרצון העליון הנמשך על ידי קיום תורה ומצוות – שכן, תורה ומצוות הן הרי רצונו של הקב"ה שלמעלה מעלה מהמדות חסד וגבורה – וכשרצון עליון זה, שהוא מקור החסדים, נמשך ומתגלה על ידי לימוד תורה וקיום מצוות, מתאחדות מדות אלו, ו"גבורה" נהפכת ל"חסד". * (וְגַם עַל־יְדֵי־זֶה - על ידי קיום תורה ומצוות, יִתְמַתְּקוּ גַּם כֵּן הַגְּבוּרוֹת בַּחֲסָדִים - התוקף של ה"גבורות" יומתק מְמֵילָא, בְּהִתְכַּלְּלוּת - על ידי התכללות, הַמִּדּוֹת וְיִחוּדָם, - שהמדות למעלה יתאחדו ויתכללו אחת בשניה, עַל־יְדֵי גִּלּוּי רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, הַמִּתְגַּלֶּה לְמַעְלָה בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא, - על ידי התעוררות מלמטה, הוּא גִּלּוּיוֹ לְמַטָּה בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה - בעסק זה מתגלה הרצון העליון, שֶׁהֵן - התורה והמצוות, הן רְצוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ; - ובשעה שיהודי, ממשיך ומגלה, על ידי עיסוקו בתורה ובמצוות, את הרצון העליון למטה – מתגלה גם למעלה במדות העליונות, הרצון העליון, וזה מביא את ההתכללות וה"יחוד" במדות, שה"גבורות" נמתקות ונהפכות ל"חסדים". וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּ'אִדְּרָא רַבָּא' וּבְ'מִשְׁנַת חֲסִידִים' מַסֶּכֶת אֲרִיךְ־אַנְפִּין פֶּרֶק ד, שֶׁתַּרְגְּ"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה נִמְשָׁכוֹת מֵ"חִוָּרְתָּא" דַּ"אֲרִיךְ־אַנְפִּין", שֶׁהוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן, מְקוֹר

הנהה

(וגם על ידי זה יתמתקו גם כן הגבורות בחסדים ממילא בהתכללות המדות ויחודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה למעלה באתערותא דלתתא הוא גילויו למטה בעסק התורה והמצוה שהן רצונו ית' וכמ"ש באדרא רבא ובמשנת חסידים מסכת א"א פ"ד שתרי"ג מצות התורה נמשכות מחיוורתא דא"א שהוא רצון העליון מקור החסדים):

ואף שלהיות כוונה זו אמיתית בלבו שיהיה לבו חפץ באמת יחוד העליון הזה צריך להיות בלבו אהבה רבה לה' לבדו לעשות נחת רוח לפניו לבד ולא לרוות נפשו הצמאה לה' אלא כברא דאשתדל בתר אבוי ואמי' דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה כו' [כמ"ש לעיל בשם רעיא מהימנא]. מ"מ

---

17. ברכות מט, ב.

הַחֲסָדִים): - אלו הן לשונות של "קבלה", ותוכנן הוא כאמור, שעל ידי לימוד תורה וקיום מצוות, נמשך חסד וטוב בעולם. למדנו, שבשעה שיהודי לומד תורה או מקיים מצוה, לא די שיכוון לדבק על־ידי־זה את נפשו בלבד עם הקב"ה, אלא, עליו גם לכוון לדבק ולאחד על־ידי־זה את מקור נפשות **כל** ישראל באור אין־סוף ברוך־הוא. אך, יש הבדל בין שני סוגי הכוונה: רצונו וכוונתו של יהודי לדבק את נפשו בהקב"ה – באים מהאהבה שישנה בכל אחד מישראל להקב"ה (שכן, מתוך שיש לו אהבה להקב"ה – הוא רוצה להיות דבוק בו), וממילא – כוונה **זו** היא בודאי אמיתית. ואילו, כדי לרצות שעל־ידי התורה והמצוות שלו יהיה יחוד מקור כל נפשות ישראל באור אין־סוף – "יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתיה" – יש להזדקק כבר לאהבה גדולה ומיוחדת להקב"ה: לרצות גם לגרום נחת רוח להקב"ה, אי לכך, יתכן שכוונה **זו** לא תהיה בו כל כולה אמיתית – ובעבודת ה' יש להיזהר מדבר שאינו כולו אמת, כיצד, איפוא, אומרים שעל כל יהודי לכוון כוונה זו? – מסביר רבנו הזקן להלן, שגם אם אין כוונה זו אצלו כולה אמת, אבל מכיון שיש בה קצת מן האמת – שהרי כל יהודי רוצה לקיים רצונו של הקב"ה (וענין זה, שיהיה יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתיה, הוא הרי רצונו האמיתי של הקב"ה), לכן, בל ימנע עצמו מלכוון כוונה זו, כי אין בכך משום רמיה עצמית, שהרי, מצד הנשמה גם כוונה זו היא אמיתית כולה.

יום שישי כ"א ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 114, ואף שלהיות כוונה... עד עמ' נח, באריכות.

וְאַף שֶׁלִּהְיוֹת כַּוָּנָה זוֹ אֲמִתִּית בְּלִבּוֹ, שֶׁיִּהְיֶה לִבּוֹ חָפֵץ בֶּאֱמֶת יִחוּד הָעֶלְיוֹן הַזֶּה, - של מקור **כל** נפשות ישראל באור אין־סוף ברוך־הוא, **צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּלִבּוֹ אַהֲבָה רַבָּה לַה' לְבַדּוֹ,** - שכן, כל אהבה "חוזרת אל האוהב", כלומר: הוא אוהב דבר מה מפני שזה טוב **לו,** (והיינו שבעצם הוא אוהב את **עצמו** – את מה שטוב **לעצמו**); על־דרך־זה גם באהבתו של יהודי להקב"ה ורצונו להיות דבוק בו על ידי קיום תורה ומצוות – הרי גם זה נובע ממה שהוא רוצה את הטוב **שלו,** מה שטוב לנפש **שלו.** אך כדי לרצות שמקור נפשות כל ישראל יהיה דבוק בהקב"ה, והרי אין בכך משום ענין שטוב **לו עצמו,** שמספיקה לשם כך אהבה להקב"ה שמורגש בה מה שטוב **לעצמו** – אלא, לשם כך, נדרשת אהבה כזו שהיא כל כולה רק להקב"ה בלבד – **לַעֲשׂוֹת נַחַת רוּחַ לְפָנָיו לְבַד, וְלֹא לְרַוּוֹת** - צמאון, **נַפְשׁוֹ** - הנפש **שלו, הַצְמָאָה לַה', אֶלָּא כִּבְרָא דְּאִשְׁתַּדֵּל בָּתַר אֲבוּי וְאִמֵּיהּ** - כבן המסור ונמשך אחרי אביו ואמו, **דְּרָחִים לוֹן יָתִיר מִגַּרְמֵיהּ וְנַפְשֵׁיהּ כּוּ'** - שהוא אוהב אותם יותר מאשר גופו ונפשו, [**כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל** - בפרק י', **בְּשֵׁם 'רַעְיָא מְהֵימְנָא'**], - שכך היתה אהבתו של משה רבנו, שמסר את נפשו לשם יחוד קודשא־בריך־הוא ושכינתיה, כבן המוסר את נפשו עבור אביו ואמו – כיצד, איפוא, אנו אומרים שעל כל אחד מישראל לכוון את הכוונה האמורה, בשעה שכדי שתהא זו כוונה אמיתית, נדרשת לכך מדריגה נעלה ביותר של אהבה? **מִכָּל־מָקוֹם יֵשׁ לְכָל אָדָם לְהַרְגִּיל עַצְמוֹ בְּכַוָּנָה זוֹ, כִּי אַף שֶׁאֵינָהּ בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ לְגַמְרֵי בְּלִבּוֹ שֶׁיְּחַפֵּץ בָּזֶה בְּכָל לִבּוֹ,** - שכאמור, נדרשת לכך מדריגה נעלה ביותר של אהבה, **מִכָּל־מָקוֹם מְעַט מִזְעַר** - במדה מועטה לפחות, **חָפֵץ לִבּוֹ בָּזֶה בֶּאֱמֶת, מִפְּנֵי אַהֲבָה הַטִּבְעִית שֶׁבְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל** - ואהבה טבעית זו מניעה אותו **לַעֲשׂוֹת כָּל מַה שֶּׁהוּא רְצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא, וְיִחוּד זֶה** - של מקור נפשות כל ישראל באור אין־סוף ברוך־הוא, **הוּא** - הרי, **רְצוֹנוֹ הָאֲמִתִּי,** - של הקב"ה, **וְהַיְנוּ יִחוּד הָעֶלְיוֹן שֶׁבְּאֲצִילוּת, הַנַּעֲשֶׂה בְּאִתְעָרוּתָא דִּלְתַתָּא,** - על ידי התעוררות מלמטה, **עַל־יְדֵי יִחוּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית וְהִתְכַּלְּלוּתָהּ בְּאוֹר ה' הַמְלַבֵּשׁ בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת שֶׁעוֹסֶקֶת בָּהֶן, וְהָיוּ** - הנפש האלקית ואור ה', **לַאֲחָדִים מַמָּשׁ,** - מאוחדים כדבר אחד ממש, **כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל,** - שעל־ידי־זה נעשה היחוד ב"עולם האצילות", **כִּי עַל־יְדֵי־זֶה מִתְיַחֲדִים גַּם־כֵּן מְקוֹר הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, שֶׁהוּא הַקָּדוֹשׁ־בָּרוּךְ־הוּא, עִם מְקוֹר נַפְשׁוֹ**

ליקוטי אמרים

הגהה

(וגם על ידי זה יתמתקו גם כן הגבורות בחסדים ממילא בהתכללות המדות ויחודם על ידי גילוי רצון העליון ב"ה המתגלה למעלה באתערותא דלתתא הוא גילויו למטה בעסק התורה והמצוה שהן רצונו ית' וכמ"ש באדרא רבא ובמשנת חסידים מסכת א"א פ"ד שתרי"ג מצות התורה נמשכות מחיוורתא דא"א שהוא רצון העליון מקור החסדים):

ואף שלהיות כוונה זו אמיתית בלבו שיהיה לבו חפץ באמת יחוד העליון הזה צריך להיות בלבו אהבה רבה לה' לבדו לעשות נחת רוח לפניו לבד ולא לרוות נפשו הצמאה לה' אלא כברא דאשתדל בתר אבוי ואמי' דרחים לון יתיר מגרמיה ונפשיה כו' [כמ"ש לעיל בשם רעיא מהימנא]. מ"מ יש לכל אדם להרגיל עצמו בכוונה זו כי אף שאינה באמת לאמיתו לגמרי בלבו שיחפוץ בזה בכל לבו מ"מ מעט מזער חפץ לבו בזה באמת מפני אהבה הטבעית שבלב כל ישראל לעשות כל מה שהוא רצון העליון ב"ה ויחוד זה הוא רצונו האמיתי והיינו יחוד העליון שבאצילות הנעשה באתערותא דלתתא ע"י יחוד נפש האלהית והתכללותה באור ה' המלובש בתורה ומצות שעוסקת בהן והיו לאחדי' ממש כמש"ל כי עי"ז מתיחדים ג"כ מקור התורה והמצות שהוא הקב"ה עם מקור נפשו האלהית הנקרא בשם שכינה

הָאֱלֹהִית, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "שְׁכִינָה", - על ידי יחוד הנפש עם אור ה' שבתורה ומצוות, מתהווה היחוד של **מקור** הנפש – "שכינה", עם מקור התורה והמצוות – "קודשא בריך הוא", שֶׁהֵן - ביחס לאורות העליונים הכלליים: בְּחִינַת "מְמַלֵּא כָּל עָלְמִין" וּבְחִינַת "סוֹבֵב כָּל עָלְמִין", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר בַּאֲרִיכוּת. - אך, כל האמור הוא ביחס לכך שעל יהודי לכוון לפעול יחודו של מקור נפשות כל ישראל במקור התורה והמצוות, ולמרות שאין הוא נמצא במדריגה עילאית זו של אהבת ה' היוצרת ומעוררת בנפש שאיפה ל"יחוד" כזה – בכל זאת, יש קצת מן האמת בכך בכל אחד מישראל, שהרי כל יהודי רוצה למלא את רצון הקב"ה. ואילו, הרצון בכל אחד מישראל לאחד את הנפש **שלו** באור ה' – הוא, כפי שיסוכם להלן, רצון אמיתי, שהוא כולו אמת לאמיתו, ובא מהאהבה המסותרת שבכל אחד מישראל להקב"ה.

ליקוטי אמרים

שהן בחי' ממלא כל עלמין ובחי' סובב כל עלמין כמ"ש במ"א באריכות.

יום שבת קודש כ"ב ניסן

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' נח, אבל יחוד נפשו... עד עמ' 116, אתה וכה"ג.

אֲבָל יִחוּד נַפְשׁוֹ וְהִתְכַּלְּלוּתָהּ בְּאוֹר ה' - שהנפש **שלו** תהיה מאוחדת וכלולה לגמרי באור ה', לִהְיוֹת - הנפש ואור ה', לַאֲחֵרִים, בְּזֶה חָפֵץ כָּל אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל בֶּאֱמֶת לַאֲמִתּוֹ לְגַמְרֵי בְּכָל לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ - ובא, מֵאַהֲבָה הַטִּבְעִית הַמְסֻתֶּרֶת בְּלֵב כָּל יִשְׂרָאֵל, לְדָבְקָה בַּה', וְלֹא לִפְרֵד וְלִהְיוֹת נִכְרָת וְנִבְדָּל חַס־וְשָׁלוֹם מִיִּחוּדוֹ וְאַחְדוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ בְּשׁוּם אֹפֶן, אֲפִלּוּ בִּמְסִירַת נֶפֶשׁ מַמָּשׁ. - האהבה המסותרת שבלב כל אחד מישראל להקב"ה, מעוררת ויוצרת את הרצון להתאחד עם הקב"ה ושלא להיות בשום אופן נפרד ונבדל מאחדות ה', גם אם זה קשור במסירת נפש ממש, ולמשל: כשכופים עליו לעבוד חלילה עבודה־זרה, או אפילו רק להשתחוות בצורה חיצונית בלבד לעבודה־זרה – ימסור את נפשו שלא לעשות זאת, כדי שלא להיות נכרת מאחדות ה'. וְעֶסֶק הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת וְהַתְּפִלָּה הוּא גַּם־כֵּן עִנְיַן - של, מְסִירַת נֶפֶשׁ מַמָּשׁ, כְּמוֹ בְּצֵאתָהּ - של הנשמה, מִן הַגּוּף בִּמְלֹאת - לה, שִׁבְעִים שָׁנָה, שֶׁאֵינָהּ מְהַרְהֶרֶת - אז, בִּצְרְכֵי הַגּוּף, אֶלָּא מַחְשַׁבְתָּהּ מְיֻחֶדֶת וּמְלֻבֶּשֶׁת בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה, שֶׁהֵן דְּבַר ה' וּמַחְשַׁבְתּוֹ יִתְבָּרֵךְ, וְהָיוּ - הנפש ואותיות התורה והתפילה, שהן דיבורו ומחשבתו של הקב"ה, לַאֲחֵרִים מַמָּשׁ, שֶׁזֶּהוּ כָּל עֶסֶק הַנְּשָׁמוֹת בְּגַן־עֵדֶן, כִּדְאִיתָא - כמו שכתוב, בַּגְּמָרָא וּבַזֹּהַר, - שכל עיסוקה של הנשמה ב"גן עדן" הוא באותיות התורה והתפילה בלבד – כך הדבר גם כעת, בשעה שהוא לומד תורה ועוסק בעבודת התפילה, הרי זה גם כן מסירות נפש: הנשמה משתחררת מכל צרכי הגוף, ונתונה כל כולה באותיות התורה והתפילה, כך שגם דבר זה הוא ענין של מסירות נפש ממש, הבא מהאהבה המסותרת שבכל אחד מישראל. אֶלָּא - ההבדל הוא, שֶׁשָּׁם - בשעה שהנשמות נמצאות כבר ב"גן עדן" ומתעסקות שם באותיות התורה והתפילה, הן מִתְעַנְּגִים בְּהַשָּׂגָתָם וְהִתְכַּלְּלוּתָם בְּאוֹר ה'. - ואילו כאן למטה בעולם הזה, כשיהודי נתון כולו באותיות התורה והתפילה, אין הוא מרגיש בתענוג הגדול שיש לנשמה ב"גן עדן". ברם, בעצם הענין שני הזמנים שווים. וְזֶהוּ שֶׁתִּקְּנוּ - אנשי כנסת הגדולה, לומר בִּתְחִלַּת בִּרְכוֹת הַשַּׁחַר קֹדֶם הַתְּפִלָּה: "אֱלֹהַי, נְשָׁמָה וְכוּ' וְאַתָּה נְפַחְתָּהּ בִּי' וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי וְכוּ'", כְּלוֹמַר - יהודי אומר: מֵאַחַר שֶׁ"אַתָּה - הקב"ה נְפַחְתָּהּ בִּי וְאַתָּה עָתִיד לִטְּלָהּ מִמֶּנִּי", לָכֵן מֵעַתָּה אֲנִי מוֹסְרָהּ וּמַחֲזִירָהּ לְךָ לְיַחֲדָהּ בְּאַחְדוּתְךָ, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[18]: "אֵלֶיךָ, ה', נַפְשִׁי אֶשָּׂא", - שהנפש תתאחד עם הקב"ה; וְהָיוּ עַל־יְדֵי הִתְקַשְּׁרוּת מַחֲשַׁבְתִּי בְּמַחֲשַׁבְתְּךָ - במחשבתו של הקב"ה, וְדִבּוּרִי בְּדִבּוּרְךָ,

ליקוטי אמרים

אבל יחוד נפשו והתכללותה באור ה' להיות לאחדים בזה חפץ כל אדם מישראל באמת לאמיתו לגמרי בכל לב ובכל נפש מאהבה הטבעית המסותרת בלב כל ישראל לדבקה בה' ולא ליפרד ולהיות נכרת ונבדל ח"ו מיחודו ואחדותו ית' בשום אופן אפי' במסירת נפש ממש ועסק התורה ומצות והתפלה הוא ג"כ ענין מסירת נפש ממש כמו בצאתה מן הגוף במלאת שבעים שנה שאינה מהרהרת בצרכי הגוף אלא מחשבתה מיוחדת ומלובשת באותיות התורה והתפלה שהן דבר ה' ומחשבתו ית' והיו לאחדים ממש שזהו כל עסק הנשמות בג"ע כדאיתא בגמרא ובזהר אלא ששם מתענגים בהשגתם והתכללותם באור ה' וזהו שתקנו בתחלת ברכות השחר קודם התפלה אלהי נשמה וכו' ואתה נפחתה כו' ואתה עתיד ליטלה ממני כו' כלומ' מאחר שאתה נפחתה בי ואתה עתיד ליטלה ממני לכן מעתה אני מוסרה ומחזירה לך לייחדה באחדותך וכמ"ש אליך ה' נפשי אשא והיינו על ידי התקשרות מחשבתי במחשבתך ודיבורי בדיבורך

---

18. תהלים כה, א.

ליקוטי אמרים

באותיות התורה והתפלה ובפרט באמירה לה' לנכח כמו ברוך אתה וכה"ג

1 **בְּאוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה וְהַתְּפִלָּה,** - שיהודי חושב ומדבר בהן, **בַּאֲמִירָה לַה' לְנֹכֵחַ, כְּמוֹ "בָּרוּךְ אַתָּה", וּכְהַאי גַּוְנָא.**
2 מתאחדים ומתקשרים - וכדומה, שפונים אל
3 מחשבתו ודיבורו הקב"ה בברכה זו, באופן
4 במחשבתו ודיבורו של[1] בלתי אמצעי, בלשון
5 הקב"ה, **וּבִפְרָט**[2] נוכח,

פירוש התוספות למס' הוריות דף ג עמ' ב

כל הוראה שיצתה ברוב צבור — למעוטי דאם חטאו חצי צבור ועשה גם הוא — חייבין. **שעירי** עבודה זרה — משום הכי נקיט לשון רבים, דאיכא טובא שעירים: שעירי ראש חודש ושעירי רגלים, שהן מרובים, ואיידי דקאמר התם "שעירים" — נקיט נמי הכא, אף על גב דאינו [אלא] אחד כמו פר העלם. **משל** דרבי אליעזר כו' — תימה: דהתם בספק אכל — ספק לו ולכולי עלמא, אבל הכא — לו אין ספק, וכן בסומכוס? מיהו, יש לומר דבהא תרוייהו שוין, דספק הוי.

פירוש התוספות למס' הוריות דף ד עמ' א

שהביא כפרתו בין השמשות — משמע אבל קודם לכן נתכפר, אף על גב דקרב אחר תמיד בין הערבים. וקשה: דבתוספתא משמע דפסולין, וכן משמע בפסחים, דרמי התם: כתיב "לא ילין עד בוקר" הא כל הלילה — ילין. וכתיב "השלמים" — עליה השלם כו'. ולא משני: הא לכתחלה הא דיעבד, אלמא דפסולין. ושמא הכא נמי איירי במחוסר כפורים בערב פסח, כדאמרינן התם: אין מתעכב אחר התמיד בין הערבים אלא קטרת ונרות ומחוסר כפורים בערב פסח. **קרי** ביה ונעלם מדבר — דמ"ם מ"ונעלם" קאי להכא ולהכא. ואמר בירושלמי דאיכא דאמר גורעין ודורשין מתחלת פרשה לסופה, ואיכא דאמר אף באמצע פרשה. "ויצקת עליה שמן" — הצקת שמן המנחה, ללמד כל המנחות ליציקה. הקשה רבינו יהודה בן קלונימוס ברבי מאיר: מאי שנא דהכא דרשינן "ונעלם מדבר", וגבי עדות "יקום דבר" לכולי עלמא דרשינן: דבר ולא חצי דבר. ויש לומר: דודאי "דבר" כולה דבר משמע, והכא מעניינו דקרא. מכדי כתיב "אחת מכל מצות ה'" דמשמע מצוה שלימה, למאי הלכתא כתב "דבר"? אלא על כרחך למדרש "ונעלם מדבר" אפילו דבר אחד מן המצות. וכן בכל דוכתי גורעין ומוסיפין ודורשין משום דוחקא דקרא, דאיהו דחיק ומוקים אנפשיה. כי ההוא ד"הזהב" דהוה ליה למכתב "וחמישיתו יוסף עליו" כי היכי דכתיב גבי מעשר. ובפרק "יש נוחלין" הוה ליה למכתב "אשתו תירש את הנחלה", וכי כתב קרא — צריך ליישב המקרא על ידי גרעון ותוספת. תימה: מנא לן דאתי קרא לחייב רק קיום מקצת וביטול מקצת? דלמא קרא אתא אפילו לחייב בכך, וכל שכן בביטול כל הגוף, כדאמר בפרק "הנחנקין" גבי עבודה זרה דכתיב "מן הדרך" אפילו מקצת דרך, וחייב בקיום מקצת ובין על כל הגוף, אבל בשאר מצות אינו חייב אלא בביטול כל הגוף. ויש לומר: דהתם כתיב "ללכת בה", ותניא בספרי: ולא העושה במקצת, משייר מקצת מיעוט בהדי קיום מקצת. להכי, בעבודה זרה דגלי קרא — חייב אפילו במקצת הגוף. וגם בביטול כל הגוף חייב, דלא גרע משאר מצות. ואי לאו מיעוט דשאר מצות והוי כתיב סתמא, היה חייב נמי בשאר מצות בכל ענין. והכי נמי הכא, ולהכי כתיב הכא "דבר" למעוטי כל הגוף. וליכא למימר אפכא, ד"דבר" כולו דבר משמע, דתניא בתורת כהנים: כתיב הכא "מכל מצות ה'" וכתיב במשיח "מכל מצות ה'" ואי לא דמיחייב אלא בעוקר כל הגוף — לא משכחת במצות האמורות אלא בתו מאנוסתו ואם חמותו ואם חמיו, דבר שאין הצדוקין מודין בו. הועתק מפירוש רבינו שמחה זכר צדיק לברכה. **רב** אשי אמר יליף דבר דבר מזקן ממרא — והתם יליף בתוספתא: "בין דם לדם" — ולא כל דבר, והני דהכא לא שמיע להו ברייתא דילן מטעמא אחרינא. **בדבר** שאין הצדוקין מודין בו — והא דאצטריך למעוטי כוליה דבר, ולא נפיק משום דצדוקין מודין בו. כמו בתו מאנוסתו דלית להו גזירה שוה, או אם חמיו ואם חמותו. ומתניתין דנקט נדה ושבת ועבודה זרה — לא משום דאהנהו דוקא קאי, אלא רק לפרש קיום מקצת נקטינהו. **יש** נדה אבל הבא על שומרת יום כו' — בנדה גופה הוי מצי לאשכוחי טובא, כגון בדם אדום בדם שחור, וטובא דחשיב בתורת כהנים. אלא דאתא לאשמועינן אפילו בשומרת יום ובנדה מקרי קיום מקצת וביטול מקצת. ובגמרא דפריך: אי הכי אפילו נדה נמי — הכי פירושו: אפילו נדה בכהאי גוונא, אי הוה בדבר שאין הצדוקין מודין בו — הוי קיום מקצת. **הכתיב** — וספרה לה לא גרסינן, דהא בשמעתא בתרייתא דנדה מפיק לה מ"משכב נדתה יהיה לה". **שלא** בדרכה נמי הכתיב כו' — משמע דצדוקין מודין בו, ובפרק "אחד דיני ממונות" גבי טעה בנואף ונואפת משמע דאין צדוקין מודין בו — התם בהעראה שלא כדרכה. **הכתיב** כל ימי זובה — הוה מצי לאתויי קרא קמא דכתיב "זוב דמה ימים רבים". **דאמרי** הוצאה אסירא והכנסה שריא — ותנא הוצאה הכנסה קרי לה, כדאמרינן במסכת שבת (ב, ב) ובמסכת שבועות (ה, א). **איכא** דאמרי הוצאה והכנסה (שריא) [הוא דאסירא] — אף על גב דהכנסה לא כתיבא, סברא היא: מה לי אפוקי מה לי עיולי (שבת צו, ב).

פירוש התוספות למס' הוריות דף ה עמ' א

אם חלב אכל חייב כו' — תימה: מי דמיי? התם בין בחלב בין בנותר חד קרבן הוא, אבל הכא קרבן דעבודה זרה אינו שוה לחלב! וצריך לומר: דהכי נמי ידעי דלא איירי אלא בעניינים שקרבנם שוה, כעין חלב ודם, כדפירש רש"י. **ורבי** שמעון תלתא קהלי כתיבי כו' — יש ספרים דגרסי: תרי קהל כתיבי. וכן נראה. ובעי למימר דחד "קהל" כוליה קרא לאורחא דקרא, וחד "קהל" דרשינן "קהל" "הקהל", והיינו תרי "קהל". ולרבי מאיר חד "קהל" כוליה לאורחא דקרא, ומיניה נמי שמעינן דאיירי בבית דין ולא בצבור. וחד "קהל" לגזירה שווה. ולפי הגירסא הכתוב בספרים בעי למימר דתרוייהו אתו לגזירה שווה, ולא נהירא. מיהו, אפשר דתלמודא בעי למימר לרבי שמעון ד"קהל" האמור למעלה הוא בית דין עם הצבור, ואי לא כתיב ההוא "קהל" — הוה אמינא ד"קהל" למטה היינו צבור ולא בית דין. ולרבי מאיר משמע איפכא. ועוד קשה: אליבא דרבי שמעון, לימא ארבעה "קהל" כתיבי, ומייתר ליה חד "קהל" למעשה תלוי בקהל, ולא הוה צריך לאהדורי אקרא אחרינא? מיהו, ליכא למפרך לרבי מאיר לדרוש שלשה "קהל" כרבי שמעון למודרש מעשה תלוי בקהל. כיון דאית ליה גזירה שווה ד"קהל" בבית דין אמור, אם כן לא מצי למילף משם מעשה תלוי בקהל. דהא לעיל אמר "הקהל ועשו" — הוראה תלויה בבית דין ומעשה תלוי בקהל. אם כן מי שלמד משם סובר ד"קהל" האמור למעלה בצבור מיירי. ולרבי מאיר לא סבירא ליה הכי דבצבור מיירי.

יום ראשון

יום רביעי — **טז ניסן, ב דחהמ"צ, אחד לעומר** — ה'תש"ג

לֵיל ב' דְּחַג הַמַּצּוֹת – קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה כְּמוֹ בְּכָל יוֹם טוֹב.

שיעורים. חומש: אחרי מות, רביעי עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: אך אמנם . . . 116 אתה וכה"ג.

גם מי שאין לו אב, ר"ל, אומר לפני מה נשתנה "טאטע איך וועל בא דיר פרעגן פיר קשיות". וסמוכות לזה, שגם מי שאין לו אב ואם, ר"ל, צ"ל בברכת המזון: הרחמן הוא יברך את אבי מורי כו' אמי מורתי כו'.

גַּם מִי שֶׁאֵין לוֹ אָב, רַחֲמָנָא לִצְלָן, אוֹמֵר לִפְנֵי "מַה נִּשְׁתַּנָּה": "אַבָּא, אֶשְׁאַל אוֹתְךָ אַרְבַּע קוּשְׁיוֹת". וּסְמוּכוֹת לָזֶה, שֶׁגַּם מִי שֶׁאֵין לוֹ אָב וָאֵם, רַחֲמָנָא לִצְלָן, צָרִיךְ לוֹמַר בְּבִרְכַּת הַמָּזוֹן: הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אֶת אָבִי מוֹרִי כו' אִמִּי מוֹרָתִי כו'.

יום שני

יום חמישי — **יז ניסן, שני לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, חמישי עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: והנה בהכנה . . . 116 כנודע.

"הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח" – "זֶה" מוֹרֶה עַל מַדְרֵגָה דִּקְדֻשָּׁה, "הִנֵּה אֱלֹקֵינוּ זֶה" – וְכָל הַמַּרְבֶּה כו', "זֶה" שֶׁלּוֹ הוּא מְשֻׁבָּח.

יום שלישי

יום ששי — **יח ניסן, שלשה לעומר** — ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, ששי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: והנה כל . . . וכו' כנ"ל.

בְּמִנְחָה אֵין אוֹמְרִים הוֹדוּ, אֲבָל אוֹמְרִים פָּתַח אֵלִיָּהוּ.

שְׁנַת תר"ח אָמַר הַ"צֶּמַח צֶדֶק" מַאֲמָר עַל הַפָּסוּק "אִם כֶּסֶף תַּלְוֶה גוֹ'", כֶּסֶף הוּא הַנְּשָׁמָה, עַל שֵׁם שֶׁהִיא תָּמִיד בְּכִסֶּף [=בְּגַעֲגוּעִים] וּתְשׁוּקָה לַעֲלוֹת לְמַעְלָה, וּכְדִכְתִיב "רוּחַ הָאָדָם הִיא הָעוֹלָה לְמַעְלָה", דְּאָדָם הֵם נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, "אַתֶּם קְרוּיִים אָדָם", וְהַנְּשָׁמָה נִתּוּנָה בְּהַלְוָאָה לְהָאָדָם, וּכְתִיב "יָמִים יָצָרוּ גוֹ'", דְּיֵשׁ מִסְפָּר קָבוּעַ כו', וְחָסֵר יוֹמָא חָדָא – חָסֵר לְבוּשָׁא חָדָא [וּכְשֶׁחָסֵר יוֹם אֶחָד – חָסֵר לְבוּשׁ אֶחָד].

יום רביעי

שבת — **יט ניסן, ארבעה לעומר** — ה'תש"ג

גַּם בְּשַׁמְּחָה וּבְצַהֲלָה.
שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם, אֵשֶׁת חַיִל, מִזְּמוֹר לְדָוִד, דָּא הִיא סְעוּדָתָא, וְיִתֶּן לָךְ – אוֹמְרִים בְּלַחַשׁ.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שביעי עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: פרק מב. והנה . . . 118 ידע וגו'.

פַּעַם פֵּרֵשׁ אָדוֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ"ב]: מַה בִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה – גְּלוּת שֶׁנִּמְשַׁל לְלַיְלָה – הַזֶּה – הָאַחֲרוֹן – מִכָּל הַלֵּילוֹת – גְּלֻיּוֹת שֶׁקְּדָמוּהוּ.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין – לְשׁוֹן מֵרוּק, נְקָיוֹן וְטָהֳרָה – אֲפִילוּ פַּעַם אֶחָת – לֹא נִגְמַר

הַמֵּרוּק בָּהֶם, כִּי הֲרֵי הָיָה אַחֲרֵיהֶם עוֹד גָּלוּת - הַלַּיְלָה הַזֶּה שֶׁתֵּי פְּעָמִים - מֵרוּק גּוּף וְגִלּוּי הַנֶּפֶשׁ.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ אוֹ מַצָּה - הַיְנוּ כִּי גַּם אַחַר הַגָּלוּת, הָעֲבוֹדָה הִיא מִצַּד נֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית, מַצָּה בִּטּוּל, וּמִצַּד נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית, חָמֵץ יֵשׁוּת - הַלַּיְלָה הַזֶּה - אַחַר גָּלוּת הָאַחֲרוֹן - כֻּלּוֹ מַצָּה - שֶׁיְּעֻבַּר רוּחַ הַטֻּמְאָה.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת - כָּל הַמְּקַנֵּא פָּנָיו מוֹרִיקוֹת, וּבְכָל הַגָּלְיוֹת הַרְבֵּה בְּחִינוֹת בַּקְּנָאָה: קִנְאַת סוֹפְרִים וְהַדּוֹמֶה - הַלַּיְלָה הַזֶּה - אַחַר גָּלוּת הָאַחֲרוֹן - כֻּלּוֹ מָרוֹר - קִנְאָה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלָה, עַל דֶּרֶךְ מַאֲמַר רַז"ל כָּל צַדִּיק נִכְוֶה מֵחֲפָּתוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ.

שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין בֵּין מְסֻבִּין - כָּל הַגִּלּוּיִים שֶׁעַל יְדֵי הַגָּלְיוֹת - אוֹכְלִין - בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג, וְיֵשׁ הִתְפַּשְׁטוּת הַתַּעֲנוּג וְתַעֲנוּג הָעַצְמִי, וְיֵשׁ מִי שֶׁמַּגִּיעַ בַּעֲבוֹדָתוֹ לְהִתְפַּשְׁטוּת הַתַּעֲנוּג וְיֵשׁ לְתַעֲנוּג הָעַצְמִי - הַלַּיְלָה הַזֶּה - אַחַר גָּלוּת הָאַחֲרוֹן - כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין - שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל יַגִּיעוּ לִבְחִינַת תַּעֲנוּג הָעַצְמִי.

יום חמישי

יום ראשון **כ ניסן, חמשה לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, פ' ראשונה עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: וכח . . . 118 כמ"ש שם.

פעם נכנס כ"ק הר' חיים אברהם (בן רבינו הזקן) אל אדמו"ר האמצעי בחג הפסח לאמר גוט יום טוב. וסיפר אז – הרח"א – שרבינו הזקן אמר: פסח דארף איינער דעם אנדערען ניט מכבד זיין באכילה ושתי', אָבער נעמען אליין מעג מען.

פַּעַם נִכְנַס כְּבוֹד קְדֻשַּׁת הָרַב חַיִּים אַבְרָהָם (בֶּן רַבֵּנוּ הַזָּקֵן) אֶל אַדְמוֹ"ר הָאֶמְצָעִי בְּחַג הַפֶּסַח לֹאמַר גּוּט יוֹם טוֹב [="חַג שָׂמֵחַ"]. וְסִפֵּר אָז - הָרַב חַיִּים אַבְרָהָם - שֶׁרַבֵּנוּ הַזָּקֵן אָמַר: בְּפֶסַח אֵין לְאֶחָד לְכַבֵּד אֶת זוּלָתוֹ בַּאֲכִילָה וּשְׁתִיָּה, אַךְ לָקַחַת לְבַד מֶתֶר.

יום שישי

יום שני **כא ניסן, שביעי של פסח, ששה לעומר** ה'תש"ג

בְּעֵת קְרִיאַת הַשִּׁירָה – עוֹמְדִים.

שיעורים. חומש: אחרי מות, שני עם פירש"י.
תהלים: קד־קה.
תניא: והשנית . . . ס שומעת כו'.

אין ליובאוויטש פלעגט מען זיין אויף שש"פ – אויך שבועות און הושענא רבה. אז איך בין אלט געווען ניין יאָהר האָב איך זיך שוין ניט געלייגט שלאָפען שש"פ – מ'דארף לערנען א גאנצע נאַכט.

בְּלִיוּבַאוִוִיטְשׁ הָיוּ נֵעוֹרִים בִּשְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח - גַּם בְּשָׁבוּעוֹת וְהוֹשַׁעְנָא רַבָּה. כְּשֶׁהָיִיתִי בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים, כְּבָר לֹא שָׁכַבְתִּי לִישֹׁן בִּשְׁבִיעֵי שֶׁל פֶּסַח - יֵשׁ לִלְמֹד לַיְלָה שָׁלֵם.

שבת קודש

יום שלישי כב ניסן, אחרון של פסח [בחו"ל], שבעה לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: אחרי מות, שלישי עם פירש"י.
תהלים: קו־קז.
תניא: וגם . . . 120 כנ"ל פ"ב.

בְּיוֹם מְזֻהָרִים: לְקַדֵּשׁ, אַחַר־כָּךְ מִתְפַּלְּלִים תְּפִלַּת הַמִּנְחָה, וְאַחֲרֵי־הָ סְעֻדַּת יוֹם־טוֹב.

הבעש"ט היה אוכל ג' סעודות באחש"פ.

סעודת אחרון של פסח היתה נקראת – אצל הבעש"ט – משיח'ס סעודה. אחש"פ איז משיח'ס סעודה, ווייל אחש"פ איז מאיר גילוי הארת המשיח.

בשנת תרס"ו התחיל הסדר, אשר תלמידי תומכי תמימים יאכלו יחד בחה"פ בהיכל הלימוד והי' אז ש"י תלמידים וח"י שלחנות. סעודת אחש"פ אכל אאמו"ר ביחד עם התלמידים, וציווה לתת לכל תלמיד ד' כוסות. ואמר אז: דאָס איז סעודת משיח.

הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב הָיָה אוֹכֵל ג' סְעוּדוֹת בְּאַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח.

סְעוּדַת אַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח הָיְתָה נִקְרֵאת – אֵצֶל הַבַּעַל־שֵׁם־טוֹב – "סְעוּדַת מָשִׁיחַ". "סְעוּדַת מָשִׁיחַ" הִיא בְּאַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח, כִּי בְּאַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח מֵאִיר גִּלּוּי הָאָרַת הַמָּשִׁיחַ.

בִּשְׁנַת תרס"ו הִתְחִיל הַסֵּדֶר, אֲשֶׁר תַּלְמִידֵי תּוֹמְכֵי תְּמִימִים יֹאכְלוּ יַחַד בְּחַג הַפֶּסַח בְּ'הֵיכַל הַלִּמּוּד'. וְהָיָה אָז ש"י תַּלְמִידִים וְח"י שֻׁלְחָנוֹת. סְעוּדַת אַחֲרוֹן־שֶׁל־פֶּסַח אָכַל אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַּׁ"בּ] בְּיַחַד עִם הַתַּלְמִידִים, וְצִוָּה לָתֵת לְכָל תַּלְמִיד ד' כּוֹסוֹת. וְאָמַר אָז: זוֹהִי סְעוּדַת מָשִׁיחַ.

המשך ביאור למס' הוריות ליום חמישי עמ' ב

באופן שחטא שבט אחד. אֶלָּא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, ומוכח שהוא מחשיב אף שבט אחד כמרובים ולא כיחידים, ולכך אף שבט אחד שהוא מיעוט קהל שחטא בהוראת ב"ד הגדול, חייב. מסיקה הגמרא: אכן שָׁמַע מִינָּהּ.

מבואר במשנה שלרבי יהודה ורבי שמעון, כל שבט מביא פר, כלומר שמה שאמרה תורה 'והקריבו הקהל', כל שבט נקרא 'קהל'. הגמרא מבררת את מקור הדין: וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, שֵׁבֶט אֶחָד דְּאִקְּרֵי קָהָל, מְנָא לְהוּ. משיבה הגמרא: אָמְרִי, המקור הוא מה שנאמר כשבאו בני מואב ועמון להלחם ביהודה, ונקבצו יהושפט המלך עם כל יהודה אל בית המקדש להתפלל, דִּכְתִיב שם (דברי הימים ב' כ ה) 'וַיַּעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט בִּקְהַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם, (נֹכַח חָצֵר בֵּית ה') הַחֲדָשָׁה'. ומהלשון 'קהל יהודה' מבואר ששבט יהודה לבדו נקרא 'קהל', ואם כן מוכח ששבט אחד נקרא 'קהל'. הגמרא מבארת את הפסוק: מַאי חֲדָשָׁה – מדוע נקראת חצר בית המקדש 'חצר חדשה', הרי לא היתה חדשה בימי יהושפט. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, קראה הפסוק 'חדשה' מפני שֶׁאותו היום חִידְּשׁוּ בה דְּבָרִים – הלכות, וְאָמְרוּ, טְבוּל יוֹם אַל יִכָּנֵס בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה – לעזרת נשים, שגזרו להוסיף על קדושת עזרת נשים, שלא יכנס בה טבול יום, אף שמותר מדאורייתא. הגמרא דוחה שאין מהפסוק ראיה ששבט נקרא קהל: מַתְקִיף לַהּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, מְמַאי, דִּלְמָא שַׁאנֵי – אולי שונה שבט יהודה, שנקרא 'קהל' כשהיה בִּירוּשָׁלַיִם מפני דַּהֲוָה נַמִּי שבט בִּנְיָמִין שם מלבד יהודה, שהרי ירושלים היא גם בחלקו של בנימין. ואם כן אין מוכח שאפילו שבט אחד נקרא 'קהל'.

הגמרא מבארת את המקור: אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, המקור הוא הפסוק שבו מספר יעקב ליוסף את דברי ה' אליו, דִּכְתִיב (בראשית מח ד) 'וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לְקָהַל עַמִּים' וגו', וכוונת יעקב לדברי הקדוש ברוך הוא שנאמרו לו לפני שובו לארץ ישראל, 'וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶל יַעֲקֹב עוֹד בְּבֹאוֹ מִפַּדַּן אֲרָם וַיְבָרֶךְ אֹתוֹ' (בראשית לה ט), ונאמר שם (שם לה יא) 'וַיֹּאמֶר לוֹ אֱלֹהִים אֲנִי אֵל שַׁדַּי, פְּרֵה וּרְבֵה, גּוֹי וּקְהַל גּוֹיִם יִהְיֶה מִמֶּךָּ', שציוהו להוליד עוד ילדים והבטיח לו שהם יהיו 'קהל', וּמַאן אַתְּלִיד לֵיהּ הַהִיא שַׁעְתָּא – מי עוד היה עתיד להיוולד לו אחר אותה הבטחה, רק בִּנְיָמִין, שכן שאר ילדיו נולדו לפני כן, ואם כן שְׁמַע מִינָּהּ שהָכִי קָאָמַר לו רַחֲמָנָא, מִתְּלִיד לָךְ הַשְׁתָּא קָהָל אַחֲרִינָא – יוולד לך עכשיו 'קהל' נוסף על ילדיך שנולדו כבר, כלומר מי שיוולד לך עכשיו יקרא 'קהל', ואם כן מוכח שבנימין, שהוא שבט אחד, נקרא 'קהל'. מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב שֶׁבָא לְרַב כַּהֲנָא, דִּלְמָא ששבט אחד אינו 'קהל', וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא ליעקב, לְכִי [–כאשר] מִתְּלִיד לָךְ בִּנְיָמִין, אז הוּא דְּהָווּ [–הם יהיו] שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים דְּמִתְקְרֵיֵת – שיהיו נקראים 'קָהָל', כלומר שרק שנים עשר שבטים יחד קרויים 'קהל', וכאשר יוולד בנימין נמצא שיש 'קהל'. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב כהנא לרב שבא, אֶלָּא לפי דבריך שלפני לידת בנימין לא היו השבטים 'קהל', האם יתכן שרק שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים אִיקְּרוּ קָהָל אך אֲחַד עָשָׂר שְׁבָטִים לֹא אִיקְּרוּ קָהָל, והרי לעיל הוכח מ'וַיַּעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט' וגו' שאף שני שבטים קרויים 'קהל'. אלא ודאי משמעות הפסוק היא שהקדוש ברוך הוא מבטיח ליעקב שיוולד לו 'קהל' נוסף, ומוכח ששבט אחד קרוי 'קהל'.

הגמרא מקשה על רבי מאיר: תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר – מה מלמד הכתוב שנאמר לגבי הקרבנות שהוקרבו כשהוקדשו הלויים לעבודת המקדש, 'וְלָקְחוּ פַּר וגו' וּפַר שֵׁנִי בֶּן בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת' (במדבר ח ח), ומה מלמדתנו המילה 'שני', אִם לְלַמֵּד שֶׁהֵם שְׁנַיִם – שצריך להביא שני פרים, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר (שם פסוק יב) 'וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עוֹלָה לַה'', ומוכח שהפרים הם שנים. [אֶלָּא] כך מלמדנו הפסוק, שיָכוֹל הייתי לומר ש[תְּהֵא] נֶאֱכֶלֶת חַטָּאת זו לַלְוִיִּם – לכהנים, כדרך ששאר חטאות נאכלות, תַּלְמוּד לוֹמַר (שם פסוק ח) 'וּפַר שֵׁנִי', ומשמעות 'שני' היא שפר החטאת הוא שֵׁנִי לָעוֹלָה, ודינו כעולה לענין זה שדורשים מָה עוֹלָה לֹא נֶאֱכֶלֶת, שהרי עולה מוקטרת כליל על המזבח,

הוראת בית־דין המבוססת על טעות — יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשע"ח

הלכות שגגות פרק ה, הלכה ה: הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעֲלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וְשָׁמְעָה שֶׁמֵּת, אוֹ בָּאוּ עֵדִים שֶׁמֵּת, וְנִשֵּׂאת... עַל פִּי בֵּית דִּין, וְנוֹדַע שֶׁבַּעֲלָהּ קַיָּם - חַיֶּבֶת קָרְבָּן.

מבואר בגמרא (יבמות צב, א) שבית־דין שהתירו לאשה להינשא על סמך עד אחד שמת בעלה, ונודע שבעלה קיים, אינה 'הוראה' ש'הורו' היתר להינשא (והעושים על פיה פטורים מקרבן) אלא 'טעות' והאשה חייבת בקרבן חטאת. וכן כתב הרמב"ם להלן (פי"ד ה"ג) שאם הורו בית־דין על סמך טעות במציאות (ולא טעות בהלכה) והתירו אשת איש להינשא "לפי שהעידו בפניהם שמת בעלה, ואחר כך בא בעלה, אין זו הוראה אלא טעות" וחייבת חטאת.

והקשה ה'לחם משנה' (וכן הקשה המשנה למלך להלן שם):

הלכה זו שההוראה להתיר לאשה להינשא על סמך ידיעה מוטעית אינה 'הוראה' אלא 'טעות', היא לדעת רבי יהודה (הוריות ב, א) שיחיד העושה על פי הוראת בית דין ששגו פטור מחטאת, אבל לדעת חכמים רק אם רוב הקהל עשה על פי הוראת בית דין ששגו אין היחידים מביאים חטאת, אבל יחיד שעשה על פי הוראתם חייב חטאת (גם אם זו 'הוראה' ולא 'טעות'), וכן כתב הרמב"ם (להלן פי"ג ה"א) שאם מיעוט הקהל עשו על פי בית דין ונודעה השגגה - "המיעוט שעשו חייבין וכל אחד ואחד מביא חטאתו". ואם כן, מדוע הוצרך הרמב"ם להסבר ש"אין זו הוראה אלא טעות", הרי כאן היחיד (האשה שנשאת) עשה על פי הוראת ב"ד ולא 'רוב הקהל'?

ומבאר ה'חלקת מחוקק' (אהע"ז סי' יז סקע"ח):

אמנם יחיד שעשה בהוראת ב"ד ששגו חייב חטאת, אך הלכה היא (להלן פי"ג ה"ד) שאם הורו ב"ד למיעוט הקהל ואחר כך הורו בשגגה למיעוט אחר, מצטרף מיעוט אחד לחבירו (אף שהן שתי הוראות נפרדות) ונעשים 'רוב הקהל' וכל יחיד פטור מקרבן. ולכן כתב הרמב"ם שאם התירו בית־דין לאשה להינשא ואחר כך נודע שבעלה קיים חייבת קרבן כי "אין זו הוראה אלא טעות", להשמיענו שאף אם תהיה הוראה נוספת בשגגה ואשה זו תצטרף ל'רוב הקהל' — עדיין חייבת היא להביא קרבן על שגגתה.

הזכות להיות יהודי — יום שני י"ז ניסן ה'תשע"ח

הלכות שגגות פרק ז, הלכה ב: כָּל הַשּׁוֹחֵט עֵקֶר שַׁבָּת... אוֹ שֶׁנִּשְׁבָּה וְהוּא קָטָן לְבֵין הַגּוֹיִם, אוֹ נִתְגַּיֵּר קָטָן וְהוּא בֵּין הַגּוֹיִם... אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.

האם ניתן לגייר תינוק גוי המאומץ על ידי הורים יהודים שאינם שומרי מצוות?

בגמרא (כתובות יא, א) מבואר שניתן לגייר ילד קטן על סמך הכלל 'זכין לאדם שלא בפניו'. כלומר: על אף שאין בו דעת כדי להחליט בעצמו על הגירות, מאחר וזו זכות עבורו להצטרף לעם היהודי, יכולים בית הדין לעשות זאת בשבילו.

אך לכאורה הדברים אמורים רק בתינוק העתיד לזכות לחינוך יהודי כשר, ואילו בתינוק הגדל על ידי הורים שמן הסתם לא יחנכוהו למצוות, הכניסה לעם ישראל אינה זכות אלא נטל, שהרי הוא עתיד לעבור על איסורי תורה חמורים, שבעודו גוי לא היה מצווה בהם והיה די לו בקיום שבע מצוות בני נח. ומאחר וגיור זה אינו זכות אלא חובה לא נוכל לגיירו!

אך מדברי הרמב"ם כאן יש להוכיח שאפילו במצב כזה ניתן לגייר שהרי מדובר בתינוק שהתגייר בקטנותו בין הגויים, ומוכח מכך שאפשר לגייר אע"פ שמן הסתם לא יתחנך כלל לתורה ומצוות.

אמנם, ניתן לדחות ולומר כי כאן מדובר באופן שהגירות נעשתה במטרה להוציאו מבין הגויים למקום של יהודים אלא שבסופו של דבר נשאר בין הגויים ולפי זה אין ראיה שניתן לגייר כאשר על פי הנתונים העומדים לפנינו בשעת הגירות לא יתחנך לשמירת מצוות.

אך מסתבר יותר לפרש שההלכה לא נאמרה רק במקרה מסוים זה אלא גם כאשר מן הסתם ישאר בין הגויים ולא יתחנך לשמירת מצוות ניתן לגיירו. והטעם, כי אף אם לא ישמור מצוות, הרי נכנס לקדושת ישראל ויקבל שכר על מעשיו הטובים אף אם עשה אותם שלא לשם מצוה, ואילו האיסורים שיעבור יהיו רק שוגג, ולכן גם לגביו הגירות היא זכות.

(דברות משה שבת סי' סד, הערה יא)

איזו חטאת העוף באה על הספק? — יום שלישי י"ח ניסן ה'תשע"ח

הלכות שגגות פרק יא, הלכה ב: יֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵלּוּ הַחַיָּבִין בְּקָרְבָּן מִסָּפֵק - אֵינָן מְבִיאִין קָרְבָּן, שֶׁמָּא יַכְנִיסוּ חֵלֶב לָעֲזָרָה. וְאִם תֹּאמַר: 'הַלֹּא חַטַּאת הָעוֹף בָּאָה עַל הַסָּפֵק, וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת'? מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּבִיא אוֹתָהּ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים, וְאָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ; אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים, אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן מִסָّפֵק.

יולדת, שהיא אחת מ'מחוסרי כפרה', מביאה קרבן עולה וחטאת העוף (לעיל פ"י ה"ב). ואם היא 'ספק יולדת' (שהפילה ולא ידוע אם הנפל הוא וולד גמור) - מביאה עולה, ומתנה עליה: אם חייבת, תהא לחובתה ואם לאו הריהי נדבה, אבל על החטאת אי אפשר להתנות, כי אין חטאת באה בנדבה (רש"י כריתות ז, ב. ד"ה מביאה). והגמרא (נזיר כט, א) לומדת מלימוד מיוחד שחטאת העוף כן באה על הספק.

ומבאר כאן הרמב"ם שחטאת העוף באה על הספק רק ב'מחוסרי כפרה', האסורים באכילת קדשים קודם הבאת הקרבן, והקרבן מתיר את אכילתם (ראה הל' מחוסרי כפרה פ"א ה"א).

אבל בספק טומאת מקדש וקדשיו שאינו 'מחוסר כפורים' (שהרי יכול לאכול בקדשים אף לפני הבאת הקרבן), אינו מביא חטאת העוף מספק, שמא עובר על האיסור להביא חולין בעזרה (הל' שחיטה פ"ב ה"א).

והקשו אחרונים (שער המלך שחיטה פ"ב ה"ב. דברי נחמיה יו"ד סי' כא אות ג):

נזיר שנטמא מביא חטאת העוף לטהרתו, ונפסקה הלכה שמביא את חטאתו אף בספק טומאה (הל' נזירות פ"ט הט"ו), אף שאינו 'מחוסר כפרה' ויכול לאכול קדשים לפני הבאת הקרבן. ואם כן, איך כתב הרמב"ם כאן "מי שאינו מחוסר כיפורים אינו מביא קרבן מספק"?

ומבאר ה'דברי נחמיה':

טעמו של הרמב"ם ש'מחוסר כפורים' יכול להביא קרבן מספק כדי שיוכל לאכול בקדשים, הוא: כיון שהקרבן מתקן חסרון באדם זה, יש להביאו גם מספק, ואלא שב'מחוסרי כפרה' ה'תיקון' הוא בהתרת אכילת קדשים, ואילו בנזיר ה'תיקון' הוא בכך שאחר הבאת הקרבן יוכל להתחיל למנות נזירות בטהרה, ולולא זאת יצטרך להיות נזיר עולם.

שבט קרוי 'קהל'

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשע"ח

הלכות שגגות פרק יב, הלכה א: וְאִם בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת שָׁגְגוּ, מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים חַטָּאוֹת.. וְכָל פַּר מֵהֶן נִקְרָא 'פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר', שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל" - כָּל קָהָל וְקָהָל; וְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט קָרוּי "קָהָל".

שגו בית דין בהוראה ועשה הקהל כהוראתם, מביא הקהל חטאת. ונחלקו בדבר בגמרא (הוריות ד, ב). לדעה אחת, כל שבט נקרא קהל וצריך להביא קרבן 'פר העלם דבר של ציבור', ולדעה שניה "שבט אחד לא אקרי קהל" ודי בקרבן אחד עבור כל השבטים. ופסק הרמב"ם, "מביאין שנים עשר פרים", כי "כל שבט ושבט קרוי קהל".

והקשה ה'מגן אברהם' (או"ח סי' ריח סק"ג):

בהלכות קרבן פסח, פסק הרמב"ם (פ"ז ה"א), "יחידים נדחים ואין הציבור נדחה". כלומר, יחיד שהיה טמא מת בזמן קרבן הפסח נדחה לפסח שני, אך אם רוב הקהל נטמאו מקריבים את הפסח בטומאה. וכאשר רק שבט אחד נטמא ושאר השבטים טהורים, לפי הדעה ש"שבט אחד אקרי קהל", אין אנשי השבט נדחים לפסח שני אלא עושים את הפסח בטומאה (פסחים פ, א).

אך הרמב"ם סובר שרק כאשר רוב הקהל (או מחצית הקהל) היו טמאים עושים את הפסח בטומאה, ולא הביא להלכה שגם שבט אחד שנטמא עושה את הפסח בטומאה, ולפי דבריו כאן ש"כל שבט ושבט קרוי קהל", מדוע לא יקריבו בטומאה (מג"א)?

ותירץ:

בפר העלם דבר של ציבור, נאמר בתורה במפורש "והקריב הקהל", ו'שבט אחד אקרי קהל', ולכן צריך כל שבט להביא חטאת, אבל בפסח שלא נאמר 'קהל', והדבר נלמד רק מדיוק בפסוק "שנאמר ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם – יחידים נדחים ואין הציבור נדחה" (הל' ק"פ שם), יש לומר כי "התורה לא מיעטה אלא דוקא כל או רוב ישראל, אבל שבט אחד – אף על גב דמקרי קהל גם כן – מכל־מקום אפשר דלפעמים גם כן הוא בכלל איש, ולא נתמעט" (מחצית השקל על המג"א שם).

מתי מושלמת הגירות?

יום חמישי כ' ניסן ה'תשע"ח

הלכות מחוסרי כפרה פרק א, הלכה ב: גֵּר שֶׁמָּל וְטָבַל, וַעֲדַיִן לֹא הֵבִיא קָרְבָּנוֹ - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ, אֵינוֹ מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה; שֶׁקָּרְבָּנוֹ עֹכְבוֹ לִהְיוֹת גֵּר גָּמוּר, וְלִהְיוֹת כְּכָל כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל, וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל בַּקָּדָשִׁים, שֶׁעֲדַיִן לֹא נַעֲשָׂה כִּכְשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל.

הפוסקים דנו האם גר שעדיין לא הביא את קרבנו אסור להינשא לבת ישראל או שהקרבן מעכב רק לאכילת קדשים.

יש שלמדו מזה שהרמב"ם הביא את חיוב הקרבן גם בין שאר דיני הגירות (בהל' איסורי ביאה פי"ג ה") שהקרבן מעכב לא רק לאכילת קדשים אלא אף להינשא לבת ישראל (אבני נזר יו"ד סי' שמד).

אך יש שדייקו מדבריו להיפך, שכן בהלכות איסורי ביאה (שם) לא הזכיר שאינו נחשב 'ככשרי ישראל' כמו בהלכה זו ומזה יש ללמוד שרק לאכילת קדשים אין הוא 'ככשרי ישראל' אך לשאר הדינים הוא ישראל גמור (צפנת פענח הל' איסו"ב שם).

ואסור באכילת קדשים למרות שנחשב כישראל לשאר הדינים, משום שהגירות כוללת שני ענינים: דין ישראל לעניין חיוב מצוות, ובנוסף לכך קדושת ישראל ורוממותם על העמים. ולעצם הכניסה לחיוב מצוות די במילה וטבילה וקבלת מצוות, אך קדושת ישראל שמכוחה הם מותרים באכילת קדשים היא רק על ידי הקרבת הקרבן שבזה נעשה שותף לעבודת המקדש (משך חכמה פרשת שלח ד"ה 'כל האזרח').

ולפי זה מיושבת עוד קושיא: איך יתכן שגר שלא הביא קרבן ייאסר באכילת קדשים והרי אפילו לגוי גמור אין זה איסור (ורק הישראל מצווה שלא להאכיל אותו) שהרי גוי אינו מצווה בשום איסור מלבד שבע מצוות בני נח?

ולפי האמור מובן, כי על ידי המילה והטבילה נעשה כישראל לכל דבר, וממילא חלים עליו כל דיני התורה ובכללם איסור אכילת קדשים לפני הבאת הקרבן (תורת מיכאל סי' נ).

מצורע חסר בוהן יכול להיטהר? יום שישי כ"א ניסן ה'תשע"ח

הלכות מחוסרי כפרה פרק ה, הלכה א: אֵין לוֹ כֹּהֵן יָד יְמָנִית, אוֹ כֹּהֵן רֶגֶל יְמָנִית... אֵין לוֹ טָהֳרָה עוֹלָמִית.

ביום השמיני לטהרתו, מביא המצורע קרבן אשם והכהן נותן מדם האשם על בוהן ידו הימנית של המצורע ועל בוהן רגלו הימנית (ויקרא יד, יד). ואם אין לו בוהן יד או בוהן רגל, לדעת חכמים (נגעים פי"ד מ"ט) אי אפשר לטהרו. ומבואר הטעם בגמרא (סנהדרין מה, ב) משום ש'קרא כדכתיב', היינו קיום המצוה צריך להיות עם כל הפרטים האמורים בה, ואחד הפרטים לטהרת המצורע הוא נתינת הדם על הבהונות. וכיון שאי אפשר לקיימו, אינו יכול להיטהר.

וכתבו התוספות (שם ד"ה אין. וכ"כ הרע"ב נגעים שם) כי זהו רק אם נקטעו הבהונות לאחר שנטמא, אבל אם היו חסרים לפני שנצטרע – אין זה מעכב ויש לו טהרה, כי הגמרא (שם) מדמה את המצורע לחייב מיתת בית־דין שאם נקטעה יד העדים לפני ביצוע הדין, נפטר ממיתה שנאמר "יד העדים תהיה בו בראשונה", והרי 'קרא כדכתיב' ואם נקטעה היד, אין הדין יכול להתקיים. וזהו דוקא אם נקטעה היד לאחר שהעידו, כי 'יד העדים...' משמעו ה'יד' שהיתה לעדים בשעת העדות היא 'תהיה בו בראשונה להמיתו', אבל אם היו גידמים מתחילה, חייבים להמיתו כי זו אותה 'יד' שהיתה להם מתחילה. וכך גם במצורע: אם היו לו בהונות בעת שנצטרע ואחר כך נקטעו, אינו יכול להיטהר, ואם היו חסרים מתחילה יש לו טהרה.

ולפי זה הקשה ה'תוספות יום טוב' (נגעים שם): כאן כתב הרמב"ם שמצורע מחוסר בוהן אין לו טהרה עולמית ולא חילק בין נקטע הבוהן לאחר שנצטרע או שהיה חסר קודם לכן, ואילו בהלכות סנהדרין (פי"ד ה"ח) פסק שרק "אם נקטע יד העדים אחר העדתם פטור ממיתה, אבל אם היו גידמים מתחילה, יהרג בידי אחרים"!

ומבאר ה'משנה אחרונה' (נגעים שם):

לדעת הרמב"ם יש לחלק בין העדים למצורע: ב"יד העדים' הדין צריך להתקיים כמו שכתוב, אך בגידם מתחילה יש לומר שזו ה"יד' שלו שהרי מצינו בתורה 'יד' אף שאינה 'יד' כפשוטו (לדוגמא: "וירא ישראל את היד הגדולה", "ויקח את ארצו מידו") וגם "יד העדים' אינו כפשוטו אלא שהריגת העדים באה מכח עדותם, אבל במצורע 'בהן ידו' ו'בהן רגלו' הוא כפשוטו ובין אם נקטע ובין שהיה חסר מתחילה לא מתקיים הכתוב בתורה. ולכן במצורע סתם הרמב"ם וכתב "אין לו בוהן יד... אין לו טהרה" כי אף אם היה חסר מתחילה אי אפשר לטהרו.

מתי דיבור נחשב כמעשה? שבת קודש כ"ב ניסן ה'תשע"ח

הלכות תמורה פרק א, הלכה א: מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁכָּל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהּ מַעֲשֶׂה, אֵין לוֹקִין עָלֶיהָ - חוּץ מִנִּשְׁבָּע, וּמֵמִיר.

האם ניתן להעניש על אמירה גרידא?

בהלכה כאן מדובר על מקרה כזה. האדם הממיר אינו עושה כלום מלבד אמירה שבהמת חולין תהא תמורת הקרבן, ודיבורו מוגדר כ'לאו שאין בו מעשה' שבדרך כלל אינו מחייב מלקות.

לכאורה, דברים אלו סותרים את הנאמר בהלכות שכירות (פי"ג, ה"ב. ומ"מ שם), שהחוסם בהמתו כדי למנוע ממנה את האכילה בשעת מלאכה לוקה משום 'לא תחסום', אף אם לא עשה מעשה אלא חסם אותה בקולו בלבד, היינו שדיבור כן מוגדר כמעשה!

אלא שיש להבחין בין סוגי הדיבור: יש דיבור שכתוצאה ממנו היה מעשה, ובהתאם לכך הוא מוגדר כמעשה; ויש דיבור שאינו מביא למעשה ממשי, והלכך אינו חשוב מעשה.

וזה ההבדל בין המקרים: החוסם בהמתו בקולו לוקה, כי גרם בכך למעשה – שהבהמה תסגור את פיה ותימנע מאכילה. לעומת זאת בממיר קרבן, בהמת החולין התקדשה כתוצאה שנגרמה מאליה מהדיבור, ואין כאן כל 'מעשה' (נודע ביהודה תנינא, יו"ד קסח).

וה'שפת אמת' (תמורה ג, א) מיישב כך את הסתירה:

כאשר על ידי הדיבור מתבצעת בסופו של דבר הפעולה אותה רצה האדם לבצע – דיבורו אכן ייחשב כמעשה. לכן חסימת הבהמה בקולו מוגדרת מעשה, שהרי דיבורו הביא את התוצאה המבוקשת ומנע מהבהמה לאכול.

אבל המרת בהמת קרבן בבהמת חולין נעשתה כדי שבהמת הקרבן תיהפך לחולין. רצון זה לא מתבצע, שהרי בהמת הקרבן נשארת בקדושתה. אי לכך, דיבור כזה אינו נחשב מעשה.

פירוש התוספות למס' הוריות דף ה עמ' ב

הוה אמינא עד דעבדי בית דין בהדי רובא כו' — תימה: השתא אף על פי שמיעוט נשארו מצבור לא חיישינן, כל שכן דלא ניחוש לבית דין כיון דרובא נינהו. בשלמא אי הוי בעינן כולהו — ניחא דליבעי בית דין בהדייהו. **שבעה** שבטים הוא דמייתו כו' — לרבי יהודה דקאמר בברייתא לעיל אפילו שני שבטים — הוה מצי למיבעי אבל בשני שבטים לא. אלא אמתניתין מיבעי ליה, דאיירי בשבעה שבטים. **כגון** שחטאו ששה שבטים והן רובן כו' — תימה: אם כן מאי טעמא דרבי שמעון דלא מחייב אלא פר אחד? הא לא אשכחן דפליג ארבי יהודה אלא דבעי נמי פר לבית דין, אבל מודה מיהו לרבי יהודה דשבט אחד איקרי קהל. **הנני** מפרך והרביתיך וגו' — תימה דשביק קרא דאמר הקדוש ברוך הוא ליעקב "גוי וקהל גוים יהיה ממך".

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – ט"ז־כ"ב ניסן תשע"ח

יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשע"ח

הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר מי שהעידו עליו עדים שחטא חטא שחייבין עליו חטאת קבועה ולא התרו בו.

א. מִי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו עֵדִים[2] שֶׁחָטָא[3] חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו חַטָּאת קְבוּעָה, וְלֹא הִתְרוּ בּוֹ[4] אֶלָּא אָמְרוּ: רְאִינוּךָ שֶׁעָשִׂיתָ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת אוֹ שֶׁאָכַלְתָּ חֵלֶב, וְהוּא אוֹמֵר: אֲנִי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁלֹּא עָשִׂיתִי דָּבָר זֶה - אֵינוֹ חַיָּב חַטָּאת. הוֹאִיל וְאִם יֹאמַר מֵזִיד הָיִיתִי - יִפָּטֵר מִן הַקָּרְבָּן, כְּשֶׁאָמַר לָהֶן לֹא אָכַלְתִּי וְלֹא עָשִׂיתִי - נַעֲשָׂה כְּאוֹמֵר לֹא אָכַלְתִּי בִּשְׁגָגָה אֶלָּא בְּזָדוֹן[5], שֶׁהוּא פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן, וְלֹא הִכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים[6].

2) שני עדים או יותר. 3) בשוגג. 4) שאילו התרו בו הרי הוא מזיד, ואינו מביא חטאת. 5) במשנה שם: "אמרו לו [חכמים לרבי מאיר]: מה אם ירצה לומר מזיד הייתי פטור", ופירשו בגמרא שם יב. שהוא נאמן משום "מיגו", ופירשו בתוספות (דיבור המתחיל או) שהכוונה בזה, שמתרץ דיבורו, שמה שאמר לא אכלתי, היינו לא אכלתי שוגג אלא מזיד, שאם לא כן הרי הוא "מיגו במקום עדים" ואינו נאמן וכן דברי רבינו. 6) אבל אם מכחיש את העדים ואומר לא אכלתי לא שוגג ולא מזיד אינו נאמן, וחייב חטאת.

ב. שָׁתַק וְלֹא הִפְלִיג[7] אֶת הָעֵדִים[8], (אֶלָּא) אָפְלוּ אָמְרָה לוֹ אִשָּׁה[9]: אָכַלְתָּ חֵלֶב אוֹ עָשִׂיתָ מְלָאכָה בְּשַׁבָּת, וְשָׁתַק - חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת[10]. אָמַר לוֹ עֵד אֶחָד: חֵלֶב הוּא זֶה, וְשָׁתַק[11], וְחָזַר וַאֲכָלוֹ בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא חַטָּאת. וְאִם הִתְרוּ בּוֹ[12] - לוֹקֶה עָלָיו[13], אַף עַל פִּי שֶׁעֵקֶר הָעֵדוּת בְּעֵד אֶחָד[14].

7) כלומר, לא חלק על העדים = לא הכחישם. 8) בין עד אחד בין שני עדים. 9) ואף שנשים פסולות לעדות נתרבו כאן נשים, בתורת כהנים (פרק ז) ממה שנאמר (ויקרא ד, כח): "או הודע אליו חטאתו" - אפילו אמרה לו אשה אפילו אמרה לו שפחה. 10) שם בגמרא: "עד אומר אכל והוא אומר לא אכלתי פטור - טעמא דמכחיש ליה, אבל שתיק מיחייב". 11) שאם מכחישו אין העד נאמן. 12) בשני עדים. 13) כדין אוכל חלב בהתראה, שחייב מלקות, נוסף על עונש כרת. 14) כן הוא בירושלמי (סוטה פרק ו הלכה ב ונזיר פרק ח הלכה א): "אמר לו עד אחד: חלב הוא, והתרו בו שניים - לוקה. ועיקר עדותו לא בעד אחד?" (משנה למלך). ואף על פי שעד אחד אינו נאמן אלא להתיר ולא לאסור - זה אינו אלא בדבר שיש לו חזקת היתר, אבל חתיכה זו מעולם לא הייתה בחזקת היתר, ולכן נאמן הוא להעיד עליה שהיא חלב.

ג. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין, שֶׁהַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ עַל הַחֵלֶב שֶׁאָכַל - לֹא יְבִיאֶנָּה עַל הַשַּׁבָּת שֶׁחִלֵּל אוֹ עַל הַדָּם שֶׁאָכַל; שֶׁנֶּאֱמַר: וְהֵבִיא קָרְבָּנוֹ שְׂעִירַת עִזִּים וְגוֹמֵר עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא - עַד שֶׁיִּהְיֶה קָרְבָּנוֹ לְשֵׁם חֶטְאוֹ, לֹא שֶׁיַּקְרִיבֶנָּה מֵחֵטְא עַל חֵטְא. וְאִם הִקְרִיב - פְּסָלָהּ[15]. יָתֵר עַל זֶה אָמְרוּ: הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל אֶמֶשׁ - לֹא יְבִיאֶנָּה עַל חֵלֶב שֶׁאָכַל הַיּוֹם; וְאִם הֵבִיא - כִּפֵּר. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם הִפְרִישָׁהּ אָבִיו וָמֵת, וְהָיָה הַבֵּן מְחֻיָּב בְּאוֹתוֹ הַחֵטְא[16] - שֶׁלֹּא יְבִיאֶנָּה הַבֵּן עַל חֶטְאוֹ[17], כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר שָׁם[18].

15) כן הוא בכריתות כז: "הפריש בהמה על החלב והביאה על הדם, על הדם והביאה על החלב הרי לא מעל ולא כיפר וכו' קרבנו על חטאתו עד שיהא קרבנו לשם חטאו". ובזבחים ט: אמרו: "רב אחא בריה דרבא מתני כולהו (=חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם, לשם חטאת עבודה זרה, לשם חטאת נזיר) לפסולא, מאי טעמא (ויקרא ד, לב) ושחט אותה לחטאת, לשם אותה חטאת". 16) לפי נוסחה אחת בדברי רבינו אם הפריש חטאת על חלב שאכל אמש והביאה על חלב שאכל היום - אם הביא כיפר, ולפי זה משמיענו כאן שחטאת של אב אינה מכפרת על הבן אפילו באותו החטא (לחם משנה שם). [ולפי הנוסחא השנייה שם ש"אם הביא לא כיפר", צריך לומר, שבחטאת של אב היה מקום לטעות, כי הבן עומד במקום האב, ומשמיענו כי אין הדבר כן]. 17) דקדק לכתוב על חטאו (=על חטאו שלו) שעל חטאו של אביו בוודאי שאין להביא, שהרי חטאת שמתו בעליה תמות. ונלמד בברייתא שם ממה שנאמר (ויקרא ד, כח) "קרבנו" - "בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו". 18) [פרק ד הלכה א, שחטאת שמתו בעליה - תמות. הרי שאין היורשים מקריבים אותה לעצמם].

ד. הַמֵּבִיא חַטָּאת[19] עַל שְׁנֵי חֲטָאִים[20] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם וְתִמָּכֵר[21], וְיָבִיא בִּדְמֵי חֶצְיָהּ לְחֵטְא זֶה וּבִדְמֵי חֶצְיָהּ לַחֵטְא הַשֵּׁנִי. וְכֵן שְׁנַיִם שֶׁהֵבִיאוּ חַטָּאת אַחַת עַל שְׁנֵי חֲטָאֵיהֶם[22] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם וְתִמָּכֵר, וְיָבִיא זֶה חַטָּאתוֹ בִּדְמֵי חֶצְיָהּ וְיָבִיא זֶה חַטָּאתוֹ בִּדְמֵי חֶצְיָהּ.

19) כלומר, הפריש חטאת אחת. 20) וכיוון שפירש כי חטאת זו על שני החטאים הללו, אי אפשר להקריבה, שהרי נאמר "קרבנו על חטאתו" ולא קרבנו על שני חטאים, ולהקריבו על חטא אחד גם כן אי אפשר, שהרי הפריש אותו על שני חטאים ואין זה קרבנו על חטאתו. 21) שהרי אסור לפדות קדשים הראויים למזבח עד שיפול בם מום.

22) שאי אפשר להקריבו בשותפות על שני חטאיהם, שהרי כתוב "קרבנו על חטאתו" ואם אחד אינו יכול להביא קרבן אחד על שני חטאיו - כל שכן שני אנשים על שני חטאיהם, ולהקריבו לשם אחד בלבד גם כן אי אפשר, שהרי גם השני הפרישו לחטאת שלו ואין אדם יוצא בקרבנו של חבירו.

ה. הֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת עַל חֵטְא אֶחָד - יַקְרִיב אִי זוֹ שֶׁיִּרְצֶה, וְהַשְּׁנִיָּה תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה[23].

23) והרי זה כמפריש שתי חטאות לאחריות (שאם תאבד האחת יביא את השנייה), שמתכפר באיזו שירצה, והשנייה תרעה עד שיפול בה מום, ויפלו דמיה לנדבה (=שנותן המעות בתיבה מיוחדת שהייתה לשם כך במקדש, ובית דין מקריבים באותם המעות שבתיבה עולות נדבה).

ו. הֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת עַל שְׁנֵי חֲטָאִים[24] - זוֹ תִּשָּׁחֵט לְשֵׁם חֵטְא הָאֶחָד, וְהַשְּׁנִיָּה לְשֵׁם הַחֵטְא הַשֵּׁנִי.

24) הפריש סתם ולא פירש איזו מהן על חטא זה ואיזו מהן על חטא זה.

ז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהַמּוּמָר לַעֲבוֹדָה זָרָה[25] אוֹ לְחַלֵּל שַׁבָּתוֹת בְּפַרְהֶסְיָא[26] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ קָרְבָּן כְּלָל[27], וְהַמּוּמָר לַעֲבֵרָה[28] מִשְּׁאָר עֲבֵרוֹת[29] - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ חַטָּאת עַל אוֹתוֹ הַחֵטְא[30]. כֵּיצַד? מוּמָר לֶאֱכֹל חֵלֶב שֶׁאָכַל חֵלֶב בִּשְׁגָגָה וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ עַד שֶׁיְּחַזֵּר בִּתְשׁוּבָה[31]. אֲפִלּוּ הָיָה מוּמָר לֶאֱכֹל חֵלֶב לְתֵאָבוֹן[32], וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשֶׁמֶן וַאֲכָלוֹ, וְהֵבִיא קָרְבָּן - אֵין מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ. שֶׁמִּשֶּׁאָכַל בְּזָדוֹן, בֵּין לְהַכְעִיס בֵּין לְתֵאָבוֹן, הֲרֵי הוּא מוּמָר. הָיָה מוּמָר לֶאֱכֹל חֵלֶב וְשָׁגַג וְאָכַל דָּם - מְקַבְּלִין מִמֶּנּוּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

25) שכל המודה בה הרי הוא ככופר בכל התורה כולה. 26) שהוא ככופר במעשיו של הקדוש־ברוך־הוא ומעיד עדות שקר, שח"ו לא ברא את עולמו ולא שבת במעשה בראשית. 27) אף על עבירה אחרת. ודינו כמומר לכל התורה כולה, שנתמעט מן הקרבן ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן", מכם, ולא כולכם, להוציא המומר (גמרא חולין שם). 28) עבירה אחת לעבור עליה בזדון. 29) "והוא מפורסם וידוע לעשותה והורגל בה". 30) שם ה: "רבי שמעון בן יוסי אומר משום רבי שמעון, אשר לא תעשינה בשגגה ואשם (ויקרא ד, כב), השב מידיעתו מביא קרבן על שגגתו, אינו שב מידיעתו, אינו מביא קרבן על שגגתו" (=כלומר שוגג כזה, שאם היה יודע שדבר זה אסור היה נזהר ונבדל מלעבור - מקבלים ממנו קרבן על שגגתו. אבל שוגג כזה, שאם היה יודע כי דבר זה אסור גם כן היה עובר, אין מביא קרבן על שגגתו) ודווקא על אותו החטא אינו מביא קרבן, אבל על חטא אחר מביא. 31) מה שכתב רבינו "עד שיחזור בתשובה", היינו שאחרי שיחזור בתשובה וייכשל בשוגג יביא אז חטאת, אבל על החטאים שחטא בהיותו מומר אינו מביא קרבן, שהרי אינו שב מידיעתו. 32) לא מצד שהוא רוצה לעבור על האיסור בזדון, כדי להכעיס, אלא בגלל שהוא מתאווה לאכול בשר, וכיוון שאין לו בשר של היתר - אוכל של איסור.

ח. מִי שֶׁשָּׁגַג[33] וְהִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאַחַר כָּךְ[34] נַעֲשָׂה מוּמָר[35] וְחָזַר בִּתְשׁוּבָה, אוֹ נִשְׁתַּטָּה[36] וְחָזַר וְנִשְׁתַּפָּה[37], אַף עַל פִּי שֶׁנִּדְחָה הַקָּרְבָּן בֵּינְתַּיִם[38] - הֲרֵי זֶה חָזַר וְנִרְאֶה[39]; שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין[40], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. לְפִיכָךְ יַקְרִיבֶנָּה עַצְמָהּ. וּכְשֵׁם שֶׁאִם נוֹלַד בּוֹ מוּם עוֹבֵר[41] וְנִתְרַפֵּא - יַחֲזֹר לְכַשְׁרוּתוֹ[42], כָּךְ אִם נִדְחוּ הַבְּעָלִים וְחָזְרוּ וְנִרְאוּ - יִקְרַב.

33) ועשה אחד מן הדברים האסורים ועונשם בשוגג חטאת. 34) אחר שהפריש ולפני שהקריב. 35) לכל התורה, או לעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאין מקריבין קרבנו. 36) אחר שהפריש את החטאת ואז אין מקריבין קרבנו, מפני שצריך שיהיה בשעת הכפרה בדעה צלולה. 37) נתרפא וחזר לאיתנו. 38) שאין להקריב את הקרבן לא בשעת היותו מומר, ולא בשעה שהיה שוטה. 39) הקרבן חוזר להיות ראוי להקרבה אחרי חזרו בתשובה, ואחרי שנשתפה. 40) כלומר, אין אומרים שמכיוון שנדחה פעם מהקרבה, שוב לא יוכלו להקריבו לעולם - אלא מיד שמסתלקת הסיבה לדיחויו שוב ראוי הוא להקרבה, וכרב ביומא סד. הסובר שבעלי חיים אינם נדחים, ולא כר' יוחנן שאמר (בזבחים שם) שאם אכל חלב והפריש קרבן והמיר את דתו וחזר בתשובה, או נשתטה וחזר ונשתפה, שאין הקרבן חוזר ונראה. 41) כלומר, מום העובר במשך הזמן, אבל כל זמן שלא עבר - אין להקריבו. 42) שנאמר (ויקרא כב, כה): "כי משחתם בהם מום בם לא יירצו לכם", ולמדו מזה: "מום בם הוא דלא יירצו (=כל זמן שמום בהם לא יירצו) הא עבר מומן יירצו".

ט. חַיָּבֵי חַטָּאוֹת[43] וַאֲשָׁמוֹת וַדָּאִים שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶן יוֹם הַכִּפּוּרִים - חַיָּבִין לְהָבִיא לְאַחַר יוֹם הַכִּפּוּרִים[44], וְחַיָּבֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין - פְּטוּרִים[45]. שֶׁנֶּאֱמַר: מִכֹּל חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תִּטְהָרוּ. כָּךְ לָמְדוּ מִפִּי הַשְּׁמוּעָה[46], שֶׁכָּל חֵטְא שֶׁאֵין מַכִּיר בּוֹ אֶלָּא ה' נִתְכַּפֵּר לוֹ. לְפִיכָךְ[47], מִי שֶׁבָּא עַל יָדוֹ סְפֵק עֲבֵרָה[48] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֲפִלּוּ עִם חֲשֵׁכָה[49] - פָּטוּר מֵאָשָׁם תָּלוּי, שֶׁכָּל הַיּוֹם מְכַפֵּר[50]. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁאֵין מְבִיאִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים אָשָׁם תָּלוּי, אֶלָּא אִם לֹא כִּפֶּר לוֹ יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

43) שעברו בשוגג על דבר שחייבין על זדונו כרת. 44) ואף על פי שכתב רבינו בהלכות תשובה, כי יום הכיפורים מכפר לשבים על כל העבירות (שם פרק א, הלכה ג) - אם נתחייב קרבן או מלקות, אין יום הכיפורים מכפר אלא אם מביא קרבנו, או ילקה. 45) להביא אשם תלוי אחר שעבר עליהם יום הכיפורים וגם זה במשנה שם. ואם נודע לו אחר יום הכיפורים, שבוודאי חטא בשוגג, חייב

להביא חטאת. 46) שם כה: בשם ר' אלעזר. ורב תחליפא משמו של רבא למד מדקדוק פסוק זה על חייבי קרבנות שמכירים בהם, כגון חטאות ואשמות וודאים - שחייבים. 47) כיוון שחייבי אשמות תלויין, שעבר עליהם יום הכיפורים, פטורים מקרבן. 48) שנסתפק אם עבר בשוגג על אחת מחייבי כריתות. 49) קודם שתחשך (ראה שבת לד. ופרק ה מהלכות שבת הלכה ג). כשאחר מעשה העבירה יש עוד שהות מן היום. אבל אם חטא סמוך לשקיעת החמה שאין עוד שהות מן היום, אין יום הכיפורים מכפר (שבועות יג:). 50) ואין צריך ליום שלם, אלא כל שעה ושעה שלו מכפרת.

1 **י. אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים וְלֹא הַחַטָּאת וְלֹא הָאָשָׁם**
2 **מְכַפְּרִין אֶלָּא עַל הַשָּׁבִים[51] הַמַּאֲמִינִים בְּכַפָּרָתָן; אֲבָל**
3 **הַמְבַעֵט בָּהֶן - אֵינָן מְכַפְּרִין בּוֹ. כֵּיצַד? הָיָה מְבַעֵט**
4 **וְהֵבִיא חַטָּאתוֹ אוֹ אֲשָׁמוֹ וְהוּא אוֹמֵר אוֹ מְחַשֵּׁב בְּלִבּוֹ**
5 **שֶׁאֵין אֵלּוּ מְכַפְּרִין, אַף עַל פִּי שֶׁקָּרְבוּ כְּמִצְוָתָן - לֹא**
6 **נִתְכַּפֵּר לוֹ, וּכְשֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה מִבְּעִיטָתוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא**
7 **חַטָּאתוֹ וַאֲשָׁמוֹ[52]. וְכֵן הַמְבַעֵט בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים[53] -**
8 **אֵין יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר עָלָיו. לְפִיכָךְ, אִם נִתְחַיֵּב**
9 **בְּאָשָׁם תָּלוּי וְעָבַר עָלָיו יוֹם הַכִּפּוּרִים וְהוּא מְבַעֵט**
10 **בּוֹ - הֲרֵי זֶה לֹא נִתְכַּפֵּר לוֹ, וּכְשֶׁיַּחֲזֹר בִּתְשׁוּבָה אַחַר**
11 **יוֹם הַכִּפּוּרִים חַיָּב לְהָבִיא כָּל אָשָׁם תָּלוּי שֶׁהָיָה חַיָּב**
12 **בּוֹ[54].**

51) שגמרו לשוב אל ה' מדרכם הרעה. [וראה שם הלכה ב שעל מצוות קלות, כגון לא תעשה ועשה שאין בהן כרת, שעיר המשתלח מכפר בלי תשובה]. 52) שהרי לא נתכפר בקרבן שבעט בו. 53) שאמר או חשב בליבו, שאין יום הכיפורים, מכפר. 54) כיוון שיום הכיפורים לא כיפר עליו.

13 **יא. כָּל אֲשָׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה מְעַכְּבִין אֶת הַכַּפָּרָה[55], חוּץ**
14 **מֵאֲשַׁם נָזִיר[56]. סְפֵק נָזִיר[57] וּסְפֵק מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[58]**
15 **וּסְפֵק סוֹטָה[59] - כֻּלָּם מְבִיאִין קָרְבְּנוֹתֵיהֶן אַחַר יוֹם**
16 **הַכִּפּוּרִים[60].**

55) כלומר, כל חייבי אשמות שבתורה אינם מתכפרים עד שיביאו את קרבנם [ובריתא היא בנזיר יח: "לפי שמצינו שכל אשמות שבתורה שהן מעכבין"]. 56) הנזיר מביא אשם אם נטמא, ואין האשם הזה מעכב את כפרתו, אלא מיד לאחר שמביא את חטאתו מתחיל למנות ימי נזירות חדשים (שהאשם הזה אינו אלא לדורון בלבד), ולמדו כן (נזיר יט.) ממה שנאמר (במדבר ו, יב): "והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם", הרי הקדים הפסוק "והזיר" ל"והביא האשם" ללמד שאף על פי שלא הביא אשמו נתכפר. 57) כריתות כו. כלומר, שמסתפק אם נטמא אם לא (רש"י שם). 58) כגון זב, זבה, יולדת ומצורע. זב שנסתפק אם ראה שתי ראיות או שלוש ראיות, שמביא חטאת העוף הבאה על הספק; וזבה שנסתפקה אם היא זבה גדולה או זבה קטנה, שמביאה חטאת העוף הבאה על הספק, ואף ספק יולדת חייבת חטאת העוף מספק.

59) כלומר, סתם סוטה, שקינא לה בעלה ונסתרה, וספק אם נטמאה אם לא נטמאה, שחייבת להביא מנחת קנאות. 60) כריתות כו. אף שיום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא ה' - אלו צריכים להביא קרבנותיהם אפילו אחר שעבר יום הכיפורים, משום שנאמר ביום הכיפורים (ויקרא טז, טז־כא) "וכיפר על הקודש וגו' לכל חטאתם - והתוודה וכו' לכל חטאתם", ודרש ר' אושעיא (שם) "לכל חטאתם ולא לכל טומאתם". וכל אלו (=ספק נזיר, ספק מחוסרי כפרה וספק סוטה) אין קרבנותיהם אלא לטהרם, או להתירם באכילת קדשים, ולא לכפר על החטא (גמרא שם).

17 **יב. מִי שֶׁהוּא מְחֻיָּב חַטָּאת אוֹ אָשָׁם וַהֲרֵי הוּא יוֹצֵא**
18 **מִבֵּית דִּין לֵהָרֵג[61]: אִם הָיָה זִבְחוֹ זָבוּחַ[62] - מַשְׁהִין**
19 **אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּזְרֹק הַדָּם וְאַחַר כָּךְ יֵהָרֵג; וְאִם עֲדַיִן לֹא**
20 **נִשְׁחַט הַזֶּבַח - אֵין מַשְׁהִין אוֹתוֹ עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ עָלָיו[63].**

61) שחוץ ממה שעבר עבירה בשוגג, עשה גם אחד מהדברים שחייבים עליהם מיתת בית דין. והמדובר בכל עבירות שבתורה חוץ מעבודה זרה וחילול שבת בפרהסיא, שאף אם עבד עבודה־זרה וחילל שבת פעם אחת נעשה מומר ואין מקבלין ממנו קרבן. 62) כלומר, שנגמר דינו אחר שנשחט קרבנו. 63) ברייתא בערכין ז. ומפרש ר' יוסף (שם) שלכך אין משהין אותו עד שישחטו ויזרק הדם - משום שאסור לענות את הדין, אלא משנגמר דינו הורגין אותו מיד, אבל אם זבחו זבוח כבר, שהשהייה היא קצרה, משהין אותו עד שייזרק הדם כדי שיתכפר על החטא.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר דין העושה עבירות הרבה בהעלם אחד, ואם עשה מעשה שחייב עליו משום שמות הרבה אם חייב על כל שם.

21 **א. הָעוֹשֶׂה עֲבֵרוֹת[2] הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אַחַת[3] - חַיָּב**
22 **חַטָּאת עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[4]. אֲפִלּוּ עָשָׂה הָאַרְבָּעִים**
23 **וְשָׁלֹשׁ אֵלּוּ שֶׁמָּנִינוּ[5] בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב אַרְבָּעִים**
24 **וְשָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[6]. וְכֵן אִם עָשָׂה מַעֲשֶׂה אֶחָד שֶׁהוּא**
25 **חַיָּב עָלָיו מִשּׁוּם שֵׁמוֹת הַרְבֵּה[7] - חַיָּב עַל כָּל שֵׁם**
26 **וָשֵׁם[8]. וְהוּא שֶׁהָיוּ הָאִסּוּרִין כֻּלָּן בָּאִין כְּאַחַת[9] אוֹ**
27 **אִסּוּר מוֹסִיף[10] אוֹ אִסּוּר כּוֹלֵל[11]. כֵּיצַד? הַשּׁוֹחֵט**
28 **בְּהֵמַת קָדָשִׁים חוּץ לָעֲזָרָה בְּשַׁבָּת לַעֲבוֹדָה זָרָה -**
29 **חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[12]: מִשּׁוּם שׁוֹחֵט קָדָשִׁים בַּחוּץ,**
30 **וּמִשּׁוּם מְחַלֵּל שַׁבָּת, וּמִשּׁוּם עוֹבֵד עֲבוֹדָה זָרָה;**
31 **שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשֶׁת הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[13]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
32 **אֲמוּרִים?[14] בְּאוֹמֵר בִּגְמַר זְבִיחָה הוּא עוֹבֵד אוֹתָהּ[15];**
33 **אֲבָל אִם לֹא הָיְתָה כַּוָּנָתוֹ לְכָךְ[16] - מִשֶּׁשִּׁחֵט בָּהּ מְעַט**
34 **לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה תֵּאָסֵר[17], וְאֵינוֹ חַיָּב מִשּׁוּם שְׁחוּטֵי**
35 **חוּץ עַד שֶׁיִּשְׁחוֹט שְׁנַיִם[18] אוֹ רֹב שְׁנַיִם[19], וְנִמְצָא**
36 **כְּשֶׁגָּמַר הַשְּׁחִיטָה שָׁחַט בְּהֵמָה הָאֲסוּרָה לְקָרְבָּן,**
37 **שֶׁאֵינוֹ חַיָּב עָלֶיהָ מִשּׁוּם שׁוֹחֵט בַּחוּץ[20], כְּמוֹ**
38 **שֶׁבֵּאַרְנוּ[21]. הָיְתָה[22] חַטַּאת הָעוֹף[23], וְהָיָה חֲצִי קָנֶה**
39 **שֶׁלָּהּ פָּגוּם[24], וְהוֹסִיף בּוֹ[25] כָּל שֶׁהוּא[26] בַּשַּׁבָּת לְשֵׁם**
40 **עֲבוֹדָה זָרָה - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[27], שֶׁהֲרֵי שְׁלֹשֶׁת**

1 **הָאִסּוּרִין בָּאִים כְּאַחַת[28]. וְכֵן הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה[29] בְּיוֹם**
2 **הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[30],**
3 **מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[31]. הַבָּא עַל אֵשֶׁת**
4 **אָחִיו הַקַּיָּם[32] כְּשֶׁהִיא נִדָּה - מֵבִיא שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[33]:**
5 **מִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָח, וְהֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין**
6 **הַבָּאִין כְּאַחַת, וּמִשּׁוּם נִדָּה, שֶׁהוּא אִסּוּר מוֹסִיף[34];**
7 **שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁנִּתּוֹסֵף בָּהּ אִסּוּר זֶה לְבַעְלָהּ - נוֹסֵף**
8 **לִיבָמָהּ[35]. וְכֵן כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. הַבָּא עַל אָבִיו - חַיָּב**
9 **שְׁתַּיִם[36]: אַחַת מִשּׁוּם עֶרְוַת אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה, וּמִשּׁוּם**
10 **וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב. וְכֵן הַבָּא עַל אֲחִי אָבִיו - חַיָּב**
11 **שְׁתַּיִם[37], שֶׁנֶּאֱמַר: עֶרְוַת אֲחִי אָבִיךָ לֹא תְגַלֵּה[38]. הַבָּא**
12 **עַל הַזְּכוּר וְהֵבִיא זְכוּר עָלָיו[39] בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל**
13 **פִּי שֶׁהֵן שְׁנֵי גּוּפִין[40] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[41];**
14 **שֶׁנֶּאֱמַר: וְאֶת זָכָר לֹא תִשְׁכַּב - הַשּׁוֹכֵב וְהַנִּשְׁכָּב שֵׁם**
15 **אֶחָד[42] הוּא. וְכֵן הַבָּא עַל הַבְּהֵמָה וְהֵבִיא בְּהֵמָה**
16 **עָלָיו[43] בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[44].**
17 **עָשׂוּ הַשּׁוֹכֵב וְהַנִּשְׁכָּב בִּבְהֵמָה וּזְכוּר כִּבְעִילָה אַחַת.**

2) שהעושה אותן בשוגג, חייב עליהן חטאת. 3) כן בכתב־יד תימן. ובדפוס רומי כאן ולהלן בסמוך, ובדפוסים חדשים, בטעות: "אחת". ורוצה לומר, אפילו בהעלם אחד (וכל־שכן אם עשה בכמה העלמות). והיינו, שנעלמו ממנו כל האיסורים האלו, וחשב שהם מותרים, ורק אחר שעשה כל אותן העבירות, נודע לו שהם אסורים. 4) דברי ר' יוחנן בכריתות ב: ולמד זאת ממה שכתבה התורה בבא על אחותו חיוב כרת באופן מיוחד בפרשת קדושים (ויקרא כ, יז), אף כי אחותו נכללה בין שאר עריות החייבים כרת (שם יח, כט), וזה בא ללמד, שכשם שאחותו חייב עליה אפילו אם עשאה ביחד עם עבירות אחרות, כמו כן כל יתר העריות כולן - חייב הוא על כל אחת ואחת מהן. ורבי יצחק וכן רבנן (כריתות שם) למדו זאת ממה שנאמר (שם יט): "ואל אשה בנדת טומאתה לא תקרב לגלות ערותה", ולא נאמר "ואל נדה בטומאתה לא תקרב" - ללמדך שהוא חייב על כל אשה ואשה, אפילו בהעלם אחד. 5) למעלה פ"א הלכה ד. 6) ארבעים ושלש לאו דוקא, שהרי באשה לא שייך "השוכב עם זכר", ו"הבא על אביו", ו"הבא על אחי אביו" ו"שוכב עם בהמה". ובגבר לא שייך "האשה שמביאה עליה את הבהמה" (לחם־משנה). 7) כלומר, משום מקראות רבים = אזהרות הרבה. 8) משנה בכריתות יג: וראה בפ"ג מהלכות איסורי ביאה הלכה יב. 9) שאם לא כן "אין איסור חל איסור" (פי"ז מהלכות איסורי ביאה הלכה ח). 10) כשבא על אשת אחיו הקיים, כשהיא נדה, כמבואר להלן. וראה בהלכות איסורי ביאה שם. 11) כאן לא נתן לנו רבינו דוגמא מ"איסור כולל". אבל כבר פירשה בפרק יד מהלכות מאכלות אסורות הלכות יח־יט, והדגימה באחד שאכל חלב ביום הכיפורים, שכיון שאיסור יוכ"פ חל גם על דברים המותרים, חל הוא גם על חלב, ובניגוד ל"איסור מוסיף" שלמעלה, שחל איסור נוסף על האיסור גופו, ואנו אומרים: מתוך שהגרושה אסורה לכהן הדיוט, אסורה היא גם לכהן גדול, אע"פ שבלא זה היא אסורה עליו - כאן ב"איסור כולל" לא נוסף איסור על האיסור גופו, אלא אנו אומרים: מתוך שאסור הוא לאכול ביום הכיפורים דברים המותרים, נאסר הוא גם בחלב. 12) ברייתא בחולין מ. 13) שהרי כל האיסורים הללו אינם על ה"חפצא", אלא על ה"גברא" ומוזהר על כולם כאחד - בשעת שחיטה. 14) שהוא חייב שלש חטאות. 15) לעבודה־זרה, גמרא שם: 16) שיעבוד אותה בגמר זביחה, אלא עובד אותה מיד עם התחלת השחיטה. 17) דברי עולא שם. כי במעשה כל שהוא בבהמה לשם ע"ז נאסרה הבהמה (פ"ח מהלכות ע"ז הלכה א). ואף־על־פי שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו (ראה שם), וקדשים שלו אף הם ממון גבוה - כיון שהוא מתכפר בהם הם נחשבים שלו והוא יכול לאוסרם (גמרא שם, וראה גם רש"י - לח"מ). ולפי מה שכתב רבינו בפ"ב מהלכות שחיטה הלכה כא, שמה שאין אדם אוסר דבר שאינו שלו הוא משום שאין כוונתו אלא לצערו, אין צריך לטעם הנ"ל, לאסור את הקדשים, שהרי בקדשים לא שייך לומר שהוא מתכוון לצערו (מרכבת המשנה בהלכות ע"ז שם). 18) שני הסימנים = הקנה והווושט. 19) רוב שני הסימנים. ראה משנה חולין כז. "שחט רוב שנים בבהמה, שחיטתו כשרה". וראה שם מ. שאינו חייב משום שחוטי חוץ אם לא שחט אלא סימן אחד. 20) דברי הגמרא שם, שהוא כמחתך בעפר. 21) בפי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו ואילך, שאינו חייב על שחיטת קדשים בחוץ אלא על הראויים ליקרב על המזבח. 22) זו ששחט בחוץ, בשבת לע"ז. 23) שהעוף מותר בשחיטת רוב סימן אחד (חולין כז.) ואף־על־פי שהכשירו בפנים (=בעזרה) במליקה - לענין "שחוטי חוץ", אינו חייב אלא אם שחטו (זבחים קיא: במשנה). 24) חתוך. 25) שחט אותה. 26) וע"י הכל־שהו נגמרת השחיטה בעוף, ואם היה העוף חולין, מותר הוא באכילה (פ"א מהלכות שחיטה הלכה יא). 27) חולין מ: 28) שבשחיטת הכל־שהו עובר הוא על שחוטי חוץ, על שחיטה לע"ז והוא מחלל את השבת. 29) בשוגג. 30) גם משום שבת וגם משום יוהכ"פ. והיא מחלוקת בברייתא חולין קא: ודין זה הביא רבינו גם להלן פ"ו הלכה ו. 31) בברייתא שם למדו ממה שנאמר (ויקרא כג, ג־כז) "שבת היא", "יום הכיפורים הוא", לחייב על שניהם. אבל לפי מה שפסק רבינו, שאיסור חל על איסור בבת אחת, אין צורך ללימוד זה, ועיין רש"י שם ד"ה שלח. 32) החי, ואם כן היא גם אשת אח וגם אשת איש. 33) משנה ביבמות לג: 34) שהרי היא נאסרת גם על בעלה בזמן נדתה. 35) לאחיו של בעלה, זה שבא עליה באיסור. 36) סנהדרין נד. 37) שם. 38) וגם משום "ואת זכר לא תשכב". 39) כלומר, אותו הזכור שלפני זה בא הוא עליו, אבל אם הביא עליו זכר אחר חייב שתים, ראה להלן פ"ה הלכה ג. 40) ראה להלן שם, כי גופין מחלקין לחייבו שתים. 41) מחלוקת בין ר' ישמעאל ור"ע בכריתות ג., ופסק כר"ע (כסף־משנה). 42) שר"ע דורש שם "לא תשכב", קרי ביה גם "לא תשכיב", ונחשב כאילו בא הוא פעמיים על הזכר הזה בהעלם אחד. 43) אותה הבהמה שבא עליו לפני זה. ראה להלן פ"ה שם. 44) כריתות שם. ולדברי אביי, גם ר' ישמעאל שמחייב שתים אצל הבא על

הזכור והביא זכר עליו, מחייב רק אחת אצל הבא על הבהמה והביא בהמה עליו, וראה להלן שם.

ב. יֵשׁ בּוֹעֵל[45] בְּעִילָה אַחַת[46] וְחַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חַטָּאוֹת[47]. כֵּיצַד? יַעֲקֹב[48] שֶׁהָיְתָה לוֹ בַּת מִזִּלְפָּה[49] וּשְׁמָהּ תִּמְנַע, נָשָׂא לָבָן[50] תִּמְנַע[51] וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בַּת וּשְׁמָהּ סֶרַח, וְאֵין לְלָבָן בַּת[52] אֶלָּא רָחֵל לְבַדָּהּ[53], נִמְצָאת סֶרַח בַּת בַּת יַעֲקֹב[54] וַאֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[55] מֵאָבִיהָ[56] הֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִין כְּאַחַת[57]. נִשֵּׂאת סֶרַח לִרְאוּבֵן[58] וְנֶאֱסְרָה[59] עַל שְׁאָר בְּנֵי יַעֲקֹב[60], נוֹסַף בָּהּ[61] אִסּוּר לְיַעֲקֹב וַהֲרֵי הִיא כַּלָּתוֹ[62]. מֵת רְאוּבֵן אוֹ גֵרֵשׁ וְנִשֵּׂאת סֶרַח זוֹ לַאֲחִי יַעֲקֹב מֵאִמּוֹ[63] - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסְרָה עַל שְׁאָר אֲחֵי יַעֲקֹב[64], נוֹסַף לְיַעֲקֹב בָּהּ[65] אִסּוּר אֵשֶׁת אָחִיו[66]. מֵת אוֹ גֵרֵשׁ[67] וְנִשֵּׂאת סֶרַח זוֹ לְיִשְׁמָעֵאל[68] - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסְרָה עַל שְׁאָר אֲחֵי יִשְׁמָעֵאל[69], נוֹסַף לְיַעֲקֹב בָּהּ[70] אִסּוּר אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו. מֵת יִשְׁמָעֵאל וְנָפְלָה לְיִבּוּם לִפְנֵי יִצְחָק[71], וְעָבַר יִצְחָק וְיִבְּמָהּ אַף עַל פִּי שֶׁהִיא שְׁנִיָּה לוֹ[72] - מִתּוֹךְ שֶׁנֶּאֱסְרָה עַל שְׁאָר אֶחָיו[73], נוֹסַף בָּהּ אִסּוּר לְיַעֲקֹב מִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, שֶׁשְּׁנֵי הָאִסּוּרִין בָּאִין כְּאַחַת[74]. אִם שָׁגַג יַעֲקֹב וּבָא עַל סֶרַח זוֹ כְּשֶׁהִיא נִדָּה[75] בְּחַיֵּי יִצְחָק בַּעְלָהּ[76] וּבְחַיֵּי רָחֵל אֵשֶׁת יַעֲקֹב[77] - הֲרֵי זֶה חַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנֶה חַטָּאוֹת: מִשּׁוּם בַּת בִּתּוֹ[78], וּמִשּׁוּם אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ[79], וּמִשּׁוּם כַּלָּתוֹ[80], וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָחִיו[81], וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אֲחִי אָבִיו[82], וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אָבִיו, וּמִשּׁוּם אֵשֶׁת אִישׁ, וּמִשּׁוּם נִדָּה. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

45) בשוגג. ומקור הלכה זו בכריתות יד: במשנה ובגמרא. 46) אסורה. 47) משום שמונה שמות. משנה שם. 48) שהוא בעלה של רחל, בתו של לבן. 49) שהיא אשתו השניה, ואינה בתו של לבן. 50) שהוא חותנו של יעקב. 51) שהיא מותרת לו, שהרי זלפה אינה קרובתו. 52) אחרת חוץ מסרח. 53) שעדיין אין על יעקב שום איסור "אחות אשתו", וכשנולדה סרח חלים על יעקב שני האיסורים: "בת בתו" ו"אחות אשתו" בבת אחת, ואילו היתה ללבן עוד בת, לא היתה סרח נאסרת משום בת בתו, כיון שיעקב כבר נאסר באיסור "אחות אשתו" באחותה של רחל, אין איסור "בת בתו" חל עליו, אף כי לגבי סרח באים שני האיסורים כאחד (מרכבת המשנה, וראה לחם־משנה). 54) נכדתו, שהיא בת תמנע, שהיא בתו של יעקב. 55) רחל. 56) לבן. ולא מאמה. 57) שמיד עם לידתה של סרח, חלים על יעקב שני האיסורים כאחד, וכבר אמרנו למעלה, שבבת אחת חל איסור על איסור. 58) בן יעקב, שהיא בת אחותו, ומותרת לו. 59) בנישואין אלו. 60) משום "אשת אחיו". 61) בנישואין אלו. 62) שמתוך שנאסרה על בני יעקב, נאסרה גם על יעקב עצמו, שהרי באיסור מוסיף - חל איסור על איסור, כנ"ל. 63) נקט אחי יעקב מאמו, משום דלהלן, שנשאת לישמעאל ונפלה לייבום לפני יצחק, שאם היתה נשואה לפני זה לאחי יעקב מאביו, הרי היא כלתו של יצחק, ואינה נופלת לפניו לייבום, כמפורש בפ"ו מהלכות יבום וחליצה שערוה פטורה מן החליצה ומן היבום (כסף־משנה), ואפילו אם עבר ויבמה אינה "אשת אב", שהרי אין קידושין תופסין בכלתו. ועוד, שהרי היא אסורה עליהם משום אשת אח, ולא חל עליהם שום איסור אחר. לכן כתב שנישאה לאחי יעקב מאמו, ואם כן אינה אסורה לא על יצחק ולא על אחי יעקב מאביו. 64) משום אשת אח. 65) בנישואין אלו, על האיסורים הקודמים. 66) שאיסור חל על איסור באיסור מוסיף. 67) בעלה, שהוא אח של יעקב. 68) דוד יעקב, שהוא אחי יצחק אביו. 69) באיסור אשת אח. 70) בנישואין אלו. 71) שהוא אביו של יעקב. שמן התורה יש חיוב על יצחק לייבמה, ורק מדרבנן אסרו לייבם בת נכדתו, משום איסור שניות, ראה יבמות כא. כי בת נכדתו היא איסור שניות מדרבנן (פ"א מהלכות אישות הלכה ו, אות יא). ובמשנה שם כ. "איסור מצוה = שניות מדברי סופרים, חולצת ולא מתייבמת". 72) ותופסין קידושין באיסור דרבנן. 73) של יעקב מאביו, משום אשת אב. 74) וחלים שניהם בבת אחת על האיסורים הקודמים, ששניהם מוסיפים עליהם, ובאיסור מוסיף אמרינן איסור חל על איסור. 75) ומתוך שנאסרה על בעלה יצחק, נאסרה גם על יעקב, כמבואר למעלה הלכה א. 76) אבל לאחר מיתתו, אינו חייב משום אשת איש. 77) שהיא אחות סרח, אבל לאחר מותה של רחל אינו חייב משום איסור אחות אשתו, שאיסור אחות אשתו אינו אלא בחיי אשתו (ויקרא יח, יח). 78) סרח בת תמנע בת יעקב. 79) שהיא בתו של לבן, והיא אחות רחל אשת יעקב. 80) אשת בנו ראובן, שאסורה עליו גם לאחר מות בנו או לאחר שגירשה (פ"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה א). 81) שהרי נישאה לאחיו מאמו, ועיין שם הלכה ב. 82) שהרי נישאה לישמעאל.

ג. כָּל אֵלּוּ שֶׁתְּאָסֵר זוֹ הָעֲרָוָה עֲלֵיהֶן בְּאִסּוּר מוֹסִיף, צָרִיךְ שֶׁיִּהוּ הָאֲנָשִׁים הָאֲחֵרִים מְצוּוִּין בָּעוֹלָם[83] כְּדֵי שֶׁתְּאָסֵר עֲלֵיהֶן, וּמִתּוֹךְ שֶׁתְּאָסֵר עֲלֵיהֶן יִתּוֹסֵף אִסּוּר אַחֵר לָזֶה; אֲבָל אִם אֵינָן מְצוּוִּין - אֵין אוֹמְרִין: הוֹאִיל וְאִלּוּ הָיָה לָזֶה בָּנִים אוֹ אַחִים הָיְתָה נֶאֱסֶרֶת עֲלֵיהֶן - יִתּוֹסֵף אִסּוּר לַזָּקֵן[84], שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם עַתָּה לֹא בֵּן וְלֹא אָח. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן.

83) כך נלמד מהגמרא בכריתות שם, שאמרו "מודה ר' יוסי באיסור מוסיף, מאי איסור מוסיף איכא הכא? דאיכא ברא לסבא, מיגו דאיתוסף איסורא לגבי בריה, איתוסף איסורא לגבי דידיה". הרי שדווקא אם יש לו לאביו בן, הרי זה איסור מוסיף (כסף־משנה). 84) לזה שהיא אסורה עליו מקודם באיסור אחר.

ד. מִי שֶׁהָיָה נָשׂוּי שָׁלֹשׁ נָשִׁים, וּבָא עַל אִמָּהּ שֶׁל אַחַת מֵהֶן, שֶׁהִיא אֵם אִמָּהּ שֶׁל שְׁנִיָּה, שֶׁהִיא אֵם אָבִיהָ שֶׁל שְׁלִישִׁית[85], אַף עַל פִּי שֶׁזְּקֵנָה זוֹ הִיא חֲמוֹתוֹ וְאֵם חֲמוֹתוֹ וְאֵם חָמִיו וּשְׁלִשָׁה שֵׁמוֹת הֵן[86] וְאִסּוּר בַּת־ אַחַת הִיא[87] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[88]. לְפִי שֶׁנֶּאֱמַר בְּאִשָּׁה וּבִתָּהּ: וּבַת בְּנָהּ וּבַת בִּתָּהּ שַׁאֲרָה הֵנָּה זִמָּה הִיא - הַכָּתוּב עָשָׂה שְׁלֹשָׁה

גּוּפִין כְּגוּף אֶחָד[89], לְפִיכָךְ יֵחָשְׁבוּ הַשְּׁלֹשָׁה שֵׁמוֹת כְּשֵׁם אֶחָד[90].

85) כגון שנשא את לאה ונשא גם את בתה של רחל אחותה של לאה, וגם את בת בנו של לבן, שהוא אחיהן של לאה ורחל, ושגג ובא על אשת לבן (אחר מותו) שהיא אמם של לאה ורחל אחיהן. 86) ג' איסורים הם. 87) כגון שקידש את שלשתן בבת אחת על־ידי שליח. 88) משנה בכריתות יד: "ר' יוחנן בן נורי אומר, הבא על חמותו, חייב עליה משום חמותו ואם חמותו ואם חמיו. אמרו לו, שלשתן שם אחד הן". 89) כלומר, התחיל בשלש נשים, וסיים בלשון יחיד "זימה היא", להורות כי לפעמים אינו חייב על שלש אלו אלא חטאת אחת, כגון שבא על אשה אחת שישנם עליה שלשה לאווין אלו (שם טו. דברי ר' אבהו בשם ר' יוחנן). 90) וזהו מה שאמרו (שם) במשנה "אמרו לו, שלשתן שם אחד הן".

ה. אֲבָל הַבָּא עַל אֲחוֹתוֹ, שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו וְהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[91]; שֶׁנֶּאֱמַר: עֶרְוַת אֲחוֹת גִּלָּה - חַיָּב עַל אֲחוֹתוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְאַף עַל פִּי שֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ וַאֲחוֹת אָבִיו[92]. וְהֵיאַךְ תִּהְיֶה זֹאת? כְּגוֹן שֶׁבָּא עַל אִמּוֹ וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה שְׁתֵּי בָּנוֹת, וּבָעַל אַחַת מִבְּנוֹתָיו וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן; כְּשֶׁיָּבוֹא הַמַּמְזֵר הַזֶּה עַל הַבַּת הַשֵּׁנִית, שֶׁהִיא אֲחוֹת אִמּוֹ הַמַּמְזֶרֶת, שֶׁהִיא אֲחוֹתוֹ מֵאָבִיו, שֶׁהִיא אֲחוֹת אָבִיו מֵאִמּוֹ - חַיָּב שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[93].

91) משנה וגמרא שם טו. 92) שהענין הזה של "ערות אחותו גילה" נכפל בפסוק (שם) כדי להורות שהוא חייב על כל שם ושם. 93) אם עשה מעשה אחד שחייב עליו משום שמות הרבה, שחייב על כל שם ושם, ראה למעלה הלכה א.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר דין הבא על ערוה אחת בביאות הרבה בהעלם אחד או על עריות הרבה.

א. הַבָּא עַל עֶרְוָה[2] בִּיאוֹת הַרְבֵּה[3] בְּהֶעְלֵם אַחַת[4], אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בֵּין בְּעִילָה וּבְעִילָה יָמִים הַרְבֵּה[5], הוֹאִיל וְלֹא נוֹדַע לוֹ בֵּינְתַּיִם[6] וַהֲרֵי הִיא גּוּף אֶחָד[7] - הֲרֵי הַכֹּל שְׁגָגָה אַחַת וְאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[8]. אֲבָל אִם שָׁגַג בָּהּ וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְשָׁגַג בָּהּ עַצְמָהּ וּבְעָלָהּ וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְשָׁגַג בָּהּ עַצְמָהּ וּבְעָלָהּ - חַיָּב עַל כָּל בְּעִילָה וּבְעִילָה[9]; שֶׁהַיְדִיעוֹת מְחַלְּקוֹת הַשְּׁגָגוֹת[10].

2) אחת הנשים האסורות עליו באיסור עריות המנויות בפרשת אחרי מות, ופורטו למעלה (פ"א ה"ד). 3) בא עליה וחזר ובא עליה על אותה הערוה עצמה כמה פעמים. 4) כן הוא "אחד", בכת"י תימן ובדפוס רומי (וכן צריך להיות להלן בכל הפרק). והיינו שנעלם ממנו כל הזמן כי אשה זו אסורה עליו. 5) להלן פ"ז ה"ב לענין שבת (אם ידע עיקר דין שבת, ושכח בכמה שבתות, שהם שבת בהעלם אחת) ולהלן ה"ה לענין נדה (אם שגג ובא על נדה אחת כמה פעמים בזמנים שונים של נדות, כגון שבא עליה וטהרה מנדתה וטבלה, וחזרה וראתה ובא עליה פעם שניה באותה שגגה עצמה, בהעלם אחד) כתב רבינו כי ימים מחלקים את השגגה האחת לחייבו כמה חטאות. והיינו מפני שיש ימי היתר בין פעולה אחת של איסור לבין פעולה שניה, אבל כאן שאין ימי היתר מפסיקים בין ביאה לביאה – הכל שגגה אחת, וראה להלן פ"ו ה"א, ובכריתות יז, א. 6) בין ביאה אחת לשניה, וכל הבעילות האסורות נעשו בהעלם אחד. 7) וראה להלן ה"ג, כי גופים מחלקים את ההעלמה האחת לחייבו בכמה חטאות. 8) כריתות טו, א. מחלוקת רבי אליעזר וחכמים, ופסק רבינו כחכמים. 9) קרבן חטאת. 10) כלומר, הידיעות שבין בעילה אחת לשניה מחלקות השגגות, שלא יחשבו כשגגה אחת, וחייב על כל ידיעה וידיעה. ראה להלן פ"ו ה"א וה"ט, ומקור דבר זה בשבת עא, ב - ובכריתות יז, ב - במשנה: "אם אכל חלב וחלב וכו' אם היתה ידיעה בינתיים וכו' מביא חטאת על כל אחת ואחת וכו'".

ב. הַבָּא עַל הָעֶרְוָה בִּיאוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְזוֹ הַנִּבְעֶלֶת הָיְתָה לָהּ יְדִיעָה בֵּין כָּל בִּיאָה וּבִיאָה[11], שֶׁנִּמְצְאוּ הַבִּיאוֹת אֶצְלָהּ בְּהַעְלָמוֹת הַרְבֵּה - הוּא מֵבִיא חַטָּאת אַחַת, וְהִיא מְבִיאָה חַטָּאת עַל כָּל בִּיאָה וּבִיאָה[12]. הוּא הָיוּ לוֹ יְדִיעוֹת בֵּינְתַּיִם[13], וְהִיא בְּהֶעְלֵם אַחַת - הוּא מֵבִיא חַטָּאוֹת הַרְבֵּה[14], וְהִיא מְבִיאָה חַטָּאת אַחַת[15].

11) כגון שבשעת ביאה נעלם ממנה שזה אסור, ואחר הביאה נודע לה, ושוב שכחה, ושוב נודע לה, וחזר הדבר כמה וכמה פעמים, ולו לא נודע עד לאחר כל הביאות. 12) תוספתא, כריתות פ"א (הובאה בכריתות, שם). 13) שנודע לו בין ביאה לביאה כי בעל באיסור, ובשעת הביאות שכח שדבר זה אסור. 14) על כל ביאה וביאה. 15) תוספתא, שם.

ג. הַבָּא עַל עֲרָיוֹת הַרְבֵּה[16] בְּהֶעְלֵם אַחַת[17], אַף עַל פִּי שֶׁכֻּלָּן מִשֵּׁם אֶחָד[18], הוֹאִיל וְהֵן גּוּפִים מֻחְלָקִים[19] - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[20]. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁבָּעַל חָמֵשׁ נָשִׁים נִדּוֹת אוֹ שֶׁבָּא עַל חָמֵשׁ אַחְיוֹתָיו אוֹ עַל חָמֵשׁ בְּנוֹתָיו בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב עַל כָּל גּוּף וָגוּף. מִכָּאן[21] אַתָּה לָמֵד, שֶׁזֶּה שֶׁאָמְרוּ חֲכָמִים[22]: הַבָּא עַל הַזָּכוּר וְהֵבִיא זְכוּר עָלָיו בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב חַטָּאת אַחַת[23], בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה אוֹתוֹ הַזָּכוּר עַצְמוֹ[24]; אֲבָל אִם הָיָה זְכוּר אַחֵר, בֵּין שֶׁבָּא עַל שְׁנֵיהֶם[25] בֵּין שֶׁבָּא עַל זֶה[26] וְהֵבִיא זֶה עָלָיו[27] - חַיָּב עַל כָּל גּוּף וָגוּף[28]. וְהוּא הַדִּין בְּבָא עַל הַבְּהֵמָה וְהֵבִיא בְּהֵמָה עָלָיו[29].

16) בא בשוגג על כמה נשים האסורות עליו. 17) שנעלם ממנו שדבר זה אסור במשך כל זמן הביאות האלו, ולא נודע לו בין ביאה לביאה. 18) כלומר, משום איסור אחד. 19) מכיון שהביאות הללו לא היו בגוף אחד אלא בכמה גופים. 20) על כל גוף וגוף חייב קרבן חטאת מיוחד,

משנה כריתות טו, א: "הבא על חמש נשיו נדות בהעלם אחת, שהוא חייב על כל אחת ואחת", ובגמרא שם, נאמר הטעם: "הואיל והן גופים מוחלקים". וכ"ש אם היו הנשים הללו אסורות כל אחת משום איסור אחר, שהרי אפילו במעשה אחד אם יש בו כמה שמות, חייב כמה חטאות על כל שם ושם, ראה למעלה פ"ד ה"א. 21) שאנו מחלקים באיסור אחד בין כמה גופים, שחייב כמה חטאות, לבין גוף אחד שחייב חטאת אחת על כמה ביאות, ראה למעלה ה"א. 22) כריתות ג, א. וסנהדרין נד, ב. דברי רבי עקיבא. 23) ראה למעלה פ"ד ה"א. 24) כלומר, הזכר שבא עליו מקודם, אותו הזכר עצמו הביא אחר־כך עליו. 25) שני זכרים. 26) על זכר אחד. 27) זכר אחר. 28) כן הוא ב"ירושלמי" סנהדרין פ"ז ה"ט, ובבלי כריתות שם, אבל מהבבלי סנהדרין שם נשמע לכאורה לרבי ישמעאל כי אף בשני גופים חייב אחת, וראה ב"אור שמח" כאן, וב"מעשה רוקח" פ"ד ה"א, מה שכתבו בזה. 29) שמה שאנו אומרים כי הבא על בהמה והביא בהמה עליו בהעלם אחד שאינו חייב אלא חטאת אחת (ראה למעלה פ"ד שם), שאין זה אלא אותה הבהמה שבא עליה לפני זה, אותה הבהמה עצמה הביא עליו לאחר מכן, אבל בבהמה אחרת – חייב שתי חטאות, משום שהם שני גופים.

1 **ד. הָאִשָּׁה שֶׁהֵבִיאָה עָלֶיהָ בְּהֵמוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם**
2 **אַחַת - חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה[30], שֶׁהֲרֵי**
3 **גּוּפִין מֻחְלָקִין; וַהֲרֵי זוֹ כְּמִי שֶׁנִּבְעֲלָה לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה**
4 **בְּהֶעְלֵם אֶחָד, שֶׁהִיא חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל אִישׁ**
5 **וָאִישׁ[31].**

30) נלמד ממה שכתב קודם ה"ג (כסף־משנה), ואף אם הביאה את הבהמה הזאת עליה כמה פעמים, אינה חייב על בהמה אחת כי־אם חטאת אחת, ועל עוד אחרת חטאת שניה. 31) ראה להלן ה"ה.

6 **ה. הָאִשָּׁה שֶׁהָלַךְ בַּעְלָהּ לִמְדִינַת הַיָּם, וְשָׁמְעָה[32]**
7 **שֶׁמֵּת אוֹ שֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁמֵּת, וְנִשֵּׂאת, בֵּין עַל פִּי**
8 **עַצְמָהּ[33] בֵּין עַל פִּי בֵּית דִּין[34], וְנוֹדַע שֶׁבַּעְלָהּ קַיָּם -**
9 **חַיֶּבֶת קָרְבָּן[35] אֶחָד[36]. וְאִם נִשֵּׂאת לַאֲנָשִׁים הַרְבֵּה[37] אוֹ**
10 **שֶׁזִּנְּתָה עִם אֲנָשִׁים הַרְבֵּה[38] - חַיֶּבֶת חַטָּאת עַל כָּל**
11 **אִישׁ וָאִישׁ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן גּוּפִים מֻחְלָקִין, וְאַף עַל פִּי**
12 **שֶׁהַכֹּל בִּשְׁגָגָה[39] אַחַת. הַבָּא עַל הַנִּדָּה בִּשְׁגָגָה,**
13 **וְטָהֲרָה מִנִּדָּתָהּ וְטָבְלָה, וְחָזְרָה וְרָאָתָה נִדָּה, וּבָא**
14 **עָלֶיהָ פַּעַם שְׁנִיָּה בְּאוֹתָהּ שְׁגָגָה עַצְמָהּ[40] - חַיָּב עַל**
15 **כָּל פַּעַם וָפַעַם[41], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵם אַחַת[42]**
16 **וְהוּא גּוּף אֶחָד[43]; שֶׁזְּמַן נִדּוּת זֶה חוּץ מִזְּמַן נִדּוּת**
17 **הַשֵּׁנִית[44], וַהֲרֵי הֵן כִּשְׁתֵּי נָשִׁים נִדּוֹת[45].**

32) מעד אחד, או מעבד ושפחה וגוי המסיח לפי תומו, ואע"פ שאין דבר שבערוה פחות משנים – הקילו רבנן בדבר זה להאמין לכל אלו, משום שדבר העשוי להתגלות הוא ואינם חשודים לשקר בו, ועוד שלא תשארנה בנות ישראל עגונות (פי"ב מהל' גירושין הט"ו, ופי"ג הכ"ט). 33) זה מוסב על "באו עדים שמת ונישאת", שאפשר לה להנשא אפילו בלא הוראת בית־דין (ראה רש"י יבמות פז: ד"ה ניסת שלא ברשות ב"ד). 34) זה מוסב על "שמעה שמת", וכגון שהעיד לפניהם עד אחד או עבד ושפחה וגוי המסיח לפי תומו, שכל ההיתר הוא על־פי בית־דין. 35) משנה, יבמות פז, ב: "האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובאו ואמרו לה מת בעלך וכו', ניסת שלא ע"פ ב"ד, תצא וחייבת בקרבן". ומה שאמרו שם במשנה: "ניסת על־פי בית־דין תצא ופטורה מן הקרבן" – נדחה מן ההלכה, שכן אמרו זעירי ורבא (שם צב.) שאין זו הוראה כלל, אלא טעות היא, וראה להלן פי"ד ה"ג, ובמה שכתבנו שם. 36) מחלוקת רבי אליעזר וחכמים (שם צב. לענין הורוה בית־דין להנשא והלכה וקלקלה, כגון אלמנה לכהן גדול וכו', והוא־הדין, לפי ההלכה, בנישאת על־פי בית־דין שחייבת בקרבן) ופסק כחכמים, שחייבת קרבן אחד על כל הביאות שבא עליה בעלה השני, הואיל ולא נודע לה בינתיים שבעלה הראשון חי, וראה רש"י שם. 37) שם: "מודים חכמים לרבי אליעזר, שאם נשאת לחמשה בני אדם שחייבת קרבן על כל איש ואיש, הואיל והם גופים מוחלקים". 38) משנה, שם פז, ב: "הורוה ב"ד לינשא, והלכה וקלקלה - חייבת בקרבן", ובגמרא שם צב, א - "מאי קלקלה, ר"א אומר זינתה (= כלומר בלי קידושין), ורבי יוחנן אומר אלמנה לכ"ג, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט", אבל זינתה פטורה מן הקרבן, שטוענת לב"ד: אתם עשיתם אותי לפנויה. וכל זה אינו לפי דעת המשנה שנישאת על־פי ב"ד פטורה מן הקרבן, אבל לפי ההלכה שגם נישאת חייבת קרבן, כל־שכן שזינתה, חייבת בקרבן (ועי' 'מאירי' שם פז:). 39) כגון שחשב שהיא טהורה, או ששכח שהנדה אסורה. 40) בהעלם אחד, שלא נודע לו כל הזמן שהיא נדה, וכגון שהיא לא סיפרה לו כל הדבר שהיא נדה וטבלה ושוב פרסה נדה, או שלא נודע לו כל הזמן שהנדה אסורה. 41) חטאת אחת על כל עת נדתה (דברי רבא, כריתות יז.). 42) כלומר, שהוא בעל את הנדה בכל הפעמים בהעלם אחד. 43) כלומר, האיסור הוא גוף אחד, שהרי בעל אותה אשה כמה פעמים ולא בעל כמה נדות, ובהעלם אחד וגוף אחד, היה מן הדין שלא לחייב אלא חטאת אחת בלבד. 44) כלומר, שעת נדתה הראשונה אינו בעת נדתה השניה. וזה כאילו שכח בכמה שבתות שהן שבת ועשה בהן מלאכה בהעלם אחד, שהימים שבין שתי השבתות מחלקים לחייבו בכמה חטאות (ראה להלן פ"ז ה"ב) – כמו כן גם הטבילות שבין עת נדתה האחת לבין עת נדתה השניה, נחשבות כמו הימים שבין השבתות. 45) שהבא עליהן בהעלם אחד, חייב שתי חטאות, ראה למעלה ה"ג וה"א.

18 **ו. הַבָּא עַל אִשְׁתּוֹ שֶׁלֹּא בִּשְׁעַת וֶסְתָּהּ[46] וְרָאָתָה דָּם**
19 **בִּשְׁעַת הַתַּשְׁמִישׁ[47] - הֲרֵי אֵלּוּ[48] פְּטוּרִין מִקָּרְבַּן**
20 **חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁזֶּה כְּאָנוּס הוּא וְלֹא שׁוֹגֵג[49]. שֶׁהַשּׁוֹגֵג[50]**
21 **הָיָה לוֹ לִבְדֹּק וּלְדַקְדֵּק, וְאִלּוּ בָּדַק יָפֶה יָפֶה וְדִקְדֵּק**
22 **בִּשְׁאֵלוֹת - לֹא הָיָה בָּא לִידֵי שְׁגָגָה, וּלְפִי שֶׁלֹּא טָרַח**
23 **בִּדְרִישָׁה וּבַחֲקִירָה וְאַחַר כָּךְ יַעֲשֶׂה צָרִיךְ כַּפָּרָה; אֲבָל**
24 **זֶה - מַה לּוֹ לַעֲשׂוֹת? הֲרֵי טְהוֹרָה הָיְתָה וְשֶׁלֹּא בִּשְׁעַת**
25 **וֶסְתָּהּ בָּעַל. אֵין זֶה אֶלָּא אֹנֶס. וּלְפִיכָךְ[51], בֵּין שֶׁנִּמְצָא**
26 **דָּם עַל עֵד שֶׁלָּהּ[52] בֵּין שֶׁנִּמְצָא עַל עֵד שֶׁלּוֹ[53] -**

1 פְּטוּרִין[54]. אֲבָל אִם עָבַר וּבָא עָלֶיהָ סָמוּךְ לַוֶּסֶת[55],
2 וְדַמָּהּ שֶׁיִּבְעַל וְיִפְרֹשׁ קֹדֶם שֶׁתִּרְאֶה דָּם, וְרָאֲתָה בִּשְׁעַת
3 הַתַּשְׁמִישׁ - חַיָּבִין בְּקָרְבָּן, שֶׁזּוֹ הִיא שְׁגָגָה[56]. לְפִיכָךְ[57],
4 אִם נִמְצָא דָם עַל עֵד עֶשֶׂר שֶׁלּוֹ[58] - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים[59] וְחַיָּבִין
5 בְּקָרְבָּן[60]. נִמְצָא[61] עַל עֵד שֶׁלָּהּ: אִם קִנְּחָה עַצְמָהּ מִיָּד
6 כְּשֶׁפֵּרֵשׁ הַבַּעַל וְלֹא שָׁהֲתָה[62] - שְׁנֵיהֶם טְמֵאִים וְחַיָּבִין
7 בְּקָרְבָּן[63]; וְאִם שָׁהֲתָה[64] כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט יָדָהּ לְתַחַת הַכַּר
8 אוֹ לְתַחַת הַכֶּסֶת וְתִטֹּל עֵד לִבְדֹּק בּוֹ וְאַחַר כָּךְ קִנְּחָה
9 עַצְמָהּ - שְׁנֵיהֶן טְמֵאִים בְּסָפֵק[65] וּפְטוּרִין מִקָּרְבָּן[66];
10 וְאִם שָׁהֲתָה כְּדֵי שֶׁתֵּרֵד מִן הַמִּטָּה וְתָדִיחַ אֶת פָּנֶיהָ[67]
11 וְאַחַר כָּךְ קִנְּחָה עַצְמָהּ[68] וְנִמְצָא דָם[69] - בַּעְלָהּ טָהוֹר[70].

46) קביעותה לראות דם. 47) והרי נכשל ובא על נדה. 48) שניהם הבעל ואשתו. 49) שבועות יח, א. 50) שמחויב קרבן. וכגון שבא על אשתו נדה וחשבה שהיא טהורה, ראה למעלה פ"ב ה"ח. 51) כלומר, כיון שזה אונס. 52) המטלית שהיא מקנחת עצמה אחר התשמיש. 53) המטלית שהוא מקנח עצמו אחר התשמיש. כי דרך איש ואשה לבדוק עצמם אחר התשמיש: הוא קינח עצמו במטלית שלו, והיא במטלית שלה (פ"ד מהל' איסורי ביאה הי"ד־טו). וראה להלן בהמשך ההלכה, לענין בא עליה סמוך לוסת, שלפעמים יש הבדל בין אם נמצא הדם על שלה, לבין אם נמצא הדם על שלו. 54) אף כי ודאי בעל נדה, פטורים מטעם הנ"ל שזה אונס גמור, ואין חיוב חטאת אלא על השוגג. 55) שאסור לבוא עליה בעונה הסמוכה לוסתה, שמא תראה דם בשעת תשמיש (הל' איסורי ביאה שם הי"ב, ועיי"ש כמה הוא זמן עונה). 56) כלומר, אין זה מזיד, שהרי לא התכוון לבעול בעת שהיא נדה. וגם אין זה אונס, כי לא היה לו לבעול סמוך לוסת, אלא שוגג הוא, וראה למעלה פ"ב ה"ט בדין אומן. 57) כיון שזהו שוגג, וחייבים חטאת. 58) שהוא קינח בו אחר התשמיש. 59) שבעת ימים, היא משום טומאת נדתה, והוא משום שהבועל נדה כנדה, כמו שנאמר (ויקרא טו, כד) "ותהי נדתה עליו וטמא שבעת ימים". 60) חטאת כל אחד מהם, משנה נדה יד, א. לפי מה שביארו בשבועות יח, א - שמשנה זו עוסקת בבא עליה סמוך לווסתה. ואף־על־פי שקינח זמן רב אחרי התשמיש – כיון שנמצא על שלו, בוודאי ממנה הוא שראתה בשעת תשמיש. ועי' רש"י שם. 61) הדם. 62) כלום, אלא קינחה עצמה מיד סמוך לפרישתו. 63) משנה, שם: "נמצא על שלה אותיום (=תיכף) טמאין וחייבין קרבן", שגם כאן ברור הדבר שראתה דם בשעת התשמיש. 64) מזמן פרישתו של הבעל, ועד שקינחה את עמצה. 65) טומאת שבעה. שיתכן כי הדם בא לאחר התשמיש, ברייתא שם, ב. ומפרש רב חסדא (שם) כי גם במשנה הביאור כך. 66) מן החטאת (שם). ומשום שאין חטאת בהמה באה על הספק (ראה פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"י), אבל הם חייבים בקרבן אשם תלוי (גמרא, שם טו.). 67) "כוונת פניה, הוא לשון נקיה" (רבינו בפיה"מ, נדה שם). כלומר, פניה של מטה, אותו המקום (ראה רש"י, שם). 68) כלומר, ששהתה זמן שאפשר בו לרדת מן המיטה וכן לקנח את עצמה. ורק לאחר משך זמן זה קינחה עצמה. 69) על המטלית שקינחה בה. 70) שאנו תולין כי הדם הזה בא לאחר גמר התשמיש, ואילו בשעת התשמיש לא היתה נדה כלל (משנה, נדה שם, מחלוקת רבי עקיבא וחכמים, ופסק כחכמים).

12 ז. מִי שֶׁעָבַר וּבָעַל סָמוּךְ לַוֶּסֶת[71] עַל דַּעַת שֶׁתִּקְדֹּם
13 בִּיאָתוֹ לִרְאִיַּת הַדָּם, וְהִרְגִּישָׁה הָאִשָּׁה שֶׁנִּטְמֵאת
14 בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ וְאָמְרָה לוֹ נִטְמֵאתִי - הֲרֵי זֶה לֹא
15 יִפְרֹשׁ כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה[72], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת
16 אִסּוּרֵי בִּיאָה[73]. וְאִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד וּפֵרֵשׁ
17 כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֶּׁה - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[74]: אַחַת עַל
18 כְּנִיסָתוֹ, שֶׁהֲרֵי בָּעַל נִדָּה[75], וְאַחַת עַל יְצִיאָתוֹ[76],
19 שֶׁיְּצִיאָתוֹ הֲנָאָה לוֹ כְּבִיאָתוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[77]
20 כְּשֶׁיָּדַע שֶׁאָסוּר לִבְעֹל בִּשְׁעַת הַוֶּסֶת וְדַמָּהּ שֶׁתִּקְדֹּם
21 בְּעִילָתוֹ לִרְאִיָּתָהּ, וְלֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד,
22 שֶׁנִּמְצָאוּ לוֹ שְׁתֵּי הֶעְלֵמוֹת[78] בִּשְׁתֵּי הַבְּעִילוֹת[79]; אֲבָל
23 אִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִבְעֹל בִּשְׁעַת הַוֶּסֶת[80], וְלֹא יָדַע
24 שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִן הַטֻּמְאָה מִיָּד, אַף עַל פִּי שֶׁפֵּרֵשׁ
25 מִיָּד וְהוּא מִתְקַשֶּׁה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[81];
26 מִפְּנֵי שֶׁכְּנִיסָתוֹ וִיצִיאָתוֹ, שֶׁהֵן כִּשְׁתֵּי בְּעִילוֹת, בִּשְׁגָגָה
27 אַחַת הֵן, וּבְהֶעְלֵם אַחַת עָשָׂה הַכֹּל[82]. וְהוּא הַדִּין
28 בִּשְׁאָר הָעֲרָיוֹת[83], שֶׁאִם שָׁגַג וּבָא עַל הָעֶרְוָה עַל דַּעַת
29 שֶׁהִיא מֻתֶּרֶת, וְנוֹדַע לוֹ שֶׁהִיא עֶרְוָה וְהוּא בְּתוֹךְ
30 הַתַּשְׁמִישׁ - לֹא יִפְרֹשׁ מִיָּד, שֶׁיְּצִיאָתוֹ הֲנָאָה לוֹ
31 כְּבִיאָתוֹ. וְאִם לֹא יָדַע שֶׁאָסוּר לִפְרֹשׁ מִיָּד וּפֵרֵשׁ וְהוּא
32 מִתְקַשֶּׁה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[84], שֶׁהַכֹּל שְׁגָגָה
33 אַחַת הִיא.

71) נקט כן כדי לחייבו גם על הכניסה כדלהלן, ואילו שלא בשעת וסתה פטור על הכניסה (למעלה ה"ו). 72) כשהאבר עדיין חי. 73) פ"ד הי"א. 74) משנה, שבועות יד, ב: "היה משמש עם הטהורה, ואמרה לו נטמאתי ופירש מיד - חייב, מפני שיציאתו הנאה לו כביאתו", ובגמרא שם יז, ב: "איתמר, אביי וכו' חייב שתיים". 75) בשוגג. 76) שפירש באבר חי, ופרישה זו נחשבת לו כביאה בפני עצמה. 77) שם יח, א - בגמרא. 78) לפי שענין שגגת הכניסה אינו מענין שגגת הפרישה. שהרי שגגת הכניסה, לאו במותר ואסור היתה השגגה, כמו שהיתה שגגת הפרישה, אלא ביכול לבעול לפני זיבת הדם ובאינו יכול, ולעולם יודע הוא שהוא מוזהר שלא לבעול סמוך לוסתה, וכיון שענין שגגת הכניסה אינו מענין שגגת הפרישה, אינו שייך לדין של אכל שני זיתי חלב בהעלם אחד שהוא חייב חטאת אחת (ר"י מיגש, שבועות שם). ורש"י פירש שם, שהן שתי העלמות לפי שישנה ידיעה באמצע. 79) בכניסה וביציאה, שהן כשתי בעילות נפרדות. 80) ואמרה לו באמצע התשמיש: נטמאתי. 81) (שבועות, שם). 82) ששתי השגגות בענין אחד הם, שהוא במותר ואסור שבבעילת הנדה (ר"י מיגש, שם), ולפירוש רש"י שם הטעם, משום שאין כאן ידיעת החטא, כי הוא סבור שהוא אנוס ולא עשה חטא, מכיון שאינו יודע

שאסור לבעול סמוך לווסת, ונחשב הכל להעלמה אחת. 83) פשוט הוא (כסף־משנה). 84) בהיתר ואיסור הביאה, ואע"פ שיש כאן ידיעה בינתיים, בין הכניסה לבין היציאה (וראה למעלה ה"א, כי הידיעות מחלקות השגגות) וצריך להתחייב שתי חטאות, גם על הכניסה וגם על היציאה – מכיון ששגגת הכניסה גרמה לשגגת היציאה, אין הידיעה מחלקת ואינו חייב אלא חטאת אחת ('אור שמח'. וראה ב'הר המוריה' ובהגהות הגרע"א בשם סדרי טהרה).

יום שני י"ז ניסן ה'תשע"ח

פֶּרֶק שִׁשִּׁי[1]

1) יבאר שדין שגגת המאכלות כדין שגגת הבעילות, ואם האיסורין מצטרפין לקרבן.

1 **א. דִּין שִׁגְגַת הַמַּאֲכָלוֹת[2] כְּדִין שִׁגְגַת הַבְּעִילוֹת[3].**
2 **לְפִיכָךְ, אִם אָכַל אֲכִילוֹת הַרְבֵּה מִשֵּׁם אֶחָד בְּהֶעְלֵם**
3 **אַחַת[4], אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בֵּינֵיהֶן יָמִים רַבִּים - אֵינוֹ חַיָּב**
4 **אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[5]. כֵּיצַד? אָכַל חֵלֶב הַיּוֹם וְאָכַל חֵלֶב**
5 **לְמָחָר וְחֵלֶב לְמָחָר[6] בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן**
6 **בִּשְׁלֹשָׁה תַּמְחוּיִין[7] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת. אֲבָל אִם**
7 **אָכַל כְּזַיִת חֵלֶב וְנוֹדַע לוֹ, וְחָזַר וְאָכַל כְּזַיִת חֵלֶב**
8 **וְנוֹדַע לוֹ - חַיָּב עַל כָּל אֲכִילָה וַאֲכִילָה; שֶׁהַיְדִיעוֹת**
9 **מְחַלְּקוֹת הַשְּׁגָגוֹת[8]. אָכַל כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב[9] וְחָזַר וְאָכַל**
10 **כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שְׁנֵי**
11 **תַּמְחוּיִין[10] וְאַף עַל פִּי שֶׁהִפְסִיק בֵּינֵיהֶן[11] - הֲרֵי אֵלּוּ**
12 **מִצְטָרְפִין וּמֵבִיא חַטָּאת; שֶׁאֵין הַתַּמְחוּיִין מְחַלְּקִין[12].**
13 **וְהוּא שֶׁלֹּא יִשְׁהֶה בֵּינֵיהֶן[13] יוֹתֵר מִכְּדֵי אֲכִילַת שָׁלֹשׁ**
14 **בֵּיצִים[14], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת.**
15 **שֶׁכְּשֵׁם שֶׁמִּצְטָרֵף הַשִּׁעוּר[15] לְמֵזִיד לְמַלְקוּת, כָּךְ**
16 **מִצְטָרֵף הַשִּׁעוּר לְשׁוֹגֵג לְקָרְבָּן[16].**

2) האסורים. 3) ברור הוא, מדברי המשנה כריתות יא: 4) כלומר, אם אכל דבר איסור כמה פעמים, ונעלם ממנו במשך כל הזמן (מהתחלת האכילה הראשונה עד סוף האכילה האחרונה) כי דבר זה אסור באכילה. 5) על כל האכילות, כי לעניין האכילות אין הימים מחלקים, כי אם הידיעות מחלקות וכל זמן שלא נודע לו ביניהם אינו חייב אלא אחת. 6) כלומר, למחר של המחר, שהוא יומיים אחרי האכילה הראשונה. 7) נתבשלו בשלוש קערות, בשינוי מלאכת בישולם. וראה להלן פרק ט הלכה ט כי התמחויין מחלקים במעילה, אבל לעניין חיוב כריתות פסק כרבי עקיבא (כריתות טו:) כי אין התמחויין מחלקים את ההעלם בין להקל ובין להחמיר, שאינו חייב חטאת על כל תמחוי ותמחוי, אף כי רבי יהושע שהוא רבו של רבי עקיבא סובר כי התמחויין מחלקין, פסק כרבי עקיבא שהשיב לרבי יהושע במשנה (שם), ובגמרא נסתפקו אם קיבל רבי יהושע תשובת רבי עקיבא או לא קיבל, וכיוון שרבי עקיבא הוא וודאי ורבי יהושע הוא ספק - אין ספק מוציא מידי וודאי. 8) במשנה: "אם אכל חלב וחלב וכו' אם הייתה ידיעה בינתיים וכו' מביא חטאת על כל אחת ואחת". 9) כי שיעור אכילת חלב לעניין כרת ומלקות במזיד, וחטאת בשוגג - הוא בכזית. 10) בשתי קערות ושנתבשל חצי זית זה בשינוי מלאכת הבישול מאשר חצי הזית השני - אין אומרים התמחויין מחלקים, אלא שני החצאי זיתים מצטרפים. 11) שאכלם בנפרד ובהפסקה ביניהם. 12) בין להקל ובין להחמיר וכרבי עקיבא. 13) אין הכוונה שלא ישהה מסוף אכילת חצי זית ראשון להתחלת אכילת חצי זית שני, אלא מתחילת אכילת החצי זית הראשון עד סוף אכילת החצי זית השני. וכן מצאנו בגמרא ברכות יב: "כל השנה כולה אדם מתפלל וכו' חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכיפורים", הרי ש"בין", הוא מתחילת ראש השנה עד סוף יום הכיפורים, שהרי בלעדי ראש השנה ויום הכיפורים אין עשרה ימים. 14) כחכמים במשנה כריתות יב: האומרים עד שישהה מתחילה ועד סוף כדי אכילת פרס ופסק גם כר' יוחנן בן ברוקא עירובין פג. כי שיעור אכילת פרס הוא כדי אכילת שלוש בצים. 15) לכזית שלם. 16) לא מבורר למה פשוט לו לרבינו שמצטרף למלקות יותר ממה שמצטרף לקרבן.

17 **ב. אָכַל נוֹתָר[17] מֵחַמִּשָּׁה זְבָחִים, כְּזַיִת[18] מִכָּל זֶבַח,**
18 **בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁאֲכָלָן בַּחֲמִשָּׁה תַּמְחוּיִין[19]**
19 **- אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; שֶׁכֻּלָּן שֵׁם אֶחָד הֵן[20],**
20 **וְהַתַּמְחוּיִין אֵינָן מְחַלְּקִין[21]. וְגוּפֵי הַזְּבָחִים אֵינָן**
21 **מְחַלְּקִין[22], שֶׁאֶחָד הָאוֹכֵל בָּשָׂר מִזְּבָחִים רַבִּים אוֹ**
22 **מִזֶּבַח אֶחָד[23]. וְכֵן הַשּׁוֹחֵט חֲמִשָּׁה זְבָחִים בַּחוּץ[24]**
23 **בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[25]. הָא**
24 **לְמָה זֶה דּוֹמֶה? לְמִשְׁתַּחֲוֶה לְחָמֵשׁ צוּרוֹת[26] בְּהֶעְלֵם**
25 **אַחַת[27].**

17) בשר זבח שנותר לאחר זמן אכילתו, שאם אכלו במזיד חייב כרת ובשוגג מביא חטאת. 18) כי שיעור אכילת נותר להתחייב בה, הוא כזית. 19) נתבשלו כל זבח וזבח בקערה אחרת. 20) כלומר, אינם אלא איסור אחד והוא איסור נותר. 21) את השגגות שיתחייב בהן כמה חטאות. 22) לחייבו כמה חטאות ואף על פי שבעריות אמרנו למעלה (פרק ה הלכה ג) שגופים מחלקים - שם בעריות אי אפשר לבעול כולן בבת אחת, ולפיכך הגופים מחלקים, אבל אכילת נותר יכולה להיות מכל הזבחים בבת אחת, ולכן אין הגופים מחלקים. 23) שווים הם, שאינו חייב אלא חטאת אחת, שאין הדין משתנה על ידי היותם כמה גופין, וכרבי עקיבא במשנה שם. 24) בחוץ לעזרה. 25) במשנה שם: שאל ר' עקיבא לר' יהושע על השוחט ה' זבחים בחוץ בהעלם אחד, אם חייב חמש חטאות או חטאת אחת, ואמר ר' יהושע שהוא חייב חמש בקל־וחומר ממעילה, ודחה ר' שמעון דבריו, עיין שם, וכשם שאין גופים מחלקים לגבי אכילת נותר, כך אין מחלקים לעניין שחיטת קדשים בחוץ, שאפשר לשחוט את כולם בבת אחת. 26) של עבודה זרה. 27) בהשתחוואה פשוט הדבר בהעלם אחד, שהרי בהשתחוואה אחת יכול לעבוד לחמש צורות, ואילו באכילה ושחיטה - לכל אחד אכילה מיוחדת ושחיטה מיוחדת.

26 **ג. הִקִּיז דָּם[28] לְבְהֶמְתּוֹ[29] וְקִבְּלוֹ[30] בִּשְׁנֵי כּוֹסוֹת וּשְׁתָאָן**
27 **בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[31].**

28) חיבל בבהמה והוציא דם שהנפש יוצאה עימו, והוא דם הקילוח (=היוצא בזרם חזק), שהשותה דם זה במזיד - חייב כרת, ובשוגג מביא חטאת. 29) בהמתו לאו דווקא אלא הוא הדין לחיה ועוף, ולא בא אלא למעט דם דגים, חגבים, שקצים, רמשים, ודם האדם. 30) לדם. 31) ומפרש רבינו שהמדובר בהעלם אחד, אבל בשתי העלמות הכל מודים שחייב שתיים.

ד. הָאוֹכֵל מַאֲכָלוֹת הַרְבֵּה מִשְּׁמוֹת הַרְבֵּה בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם[32]. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁאָכַל חֵלֶב וְדָם וְנוֹתָר וּפִגּוּל[33], כְּזַיִת מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד, בְּהֶעְלֵם אַחַת - מֵבִיא אַרְבַּע חַטָּאוֹת. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ. וְכָל הָאוֹכֵל כְּזַיִת אֶחָד שֶׁנִּתְקַבְּצוּ בּוֹ שֵׁמוֹת הַרְבֵּה[34] בְּהֶעְלֵם אַחַת[35], אִם נִתְקַבְּצוּ בְּאִסּוּר מוֹסִיף אוֹ בְּאִסּוּר כּוֹלֵל אוֹ בְּאִסּוּר בַּת אַחַת[36] - חַיָּב עַל כָּל שֵׁם וָשֵׁם[37]. לְפִיכָךְ, הַטָּמֵא שֶׁאָכַל כְּזַיִת חֵלֶב[38] וְנוֹתָר[39] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים - מֵבִיא אַרְבַּע חַטָּאוֹת וְאָשָׁם[40]: חַטָּאת אַחַת מִשּׁוּם טָמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ, וְאַחַת מִשּׁוּם אוֹכֵל חֵלֶב, וְאַחַת מִשּׁוּם אוֹכֵל נוֹתָר, וְאַחַת מִשּׁוּם יוֹם הַכִּפּוּרִים. וְהוּא שֶׁיִּצְטָרֵף אֹכֶל אַחֵר עִם כְּזַיִת זֶה עַד שֶׁיַּשְׁלִימוֹ לְכַפּוֹתֶבֶת[41]. וּמֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי לִמְעִילָה, שֶׁהֲרֵי נֶהֱנֶה מִן הַהֶקְדֵּשׁ בִּשְׁגָגָה[42].

32) חטאת מיוחדת. 33) שעל כל אלו חייב חטאת בשוגג. 34) כלומר, שחלו על כזית זה כמה איסורים. 35) שנעלמו ממנו כל האיסורים האלו. 36) אבל חוץ מהאופנים הנ"ל - אין איסור חל על איסור. 37) משנה בכריתות יג: "יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ד' חטאות ואשם", ובגמרא יד. אמרו כי באיסור מוסיף ובאיסור כולל לא אמרו "אין איסור חל על איסור". 38) מבהמת קדשים. 39) שנותר לאחר זמן הקרבתו, שאסור גם משום נותר. 40) "אמרו שאמתת הדין הזה הוא שיהא האוכל נטמא קודם שיביא שתי שערות בשנים המסויימות, לכשיגיע לפרקו נאסר עליו אכילת חלב ואכילת קדשים בטומאה בשעה אחת, הרי אלו שני איסורין באים כאחת וחייב גם כן במעילה על האכילה הזאת, לפי שקודם שהייתה הבהמה קודש היה אסור לאכול חלבה ומותר ליהנות בו ולפי שהקדש נאסר בהנאה, מיגו דאיתוסף ביה איסור הנאה איתוסף נמי איסור לעניין אכילה דחייב על אכילתו אשם מעילה וזהו איסור מוסיף, וגם כן החלב הזה שאכל קודם שיהא נותר היה מותר לגבוה ואסור להדיוט וכשיהיה נותר נאסר לגבוה, איתוסף נמי בה איסור לעניין אכילה, ולפיכך חייב על אכילתו משום נותר, ואם אכלו ביום הכיפורים איתוסף עליו איסורי אכילת היום שהוא איסור כולל כל האוכלים וכל המשקים והואיל ואסור ביום הזה לאכול דבר המותר הרי הוא גם כן מוסיף איסור בדבר האסור באכילתו, לפי שהוא כולל החלב הזה בכלל מה שאסור לאכול". 41) ששיעור אכילה שחייבים עליה ביום הכיפורים הוא ככותבת הגסה (=תמרה גדולה). 42) כי המועל בהקדש בשוגג משלם מה שנהנה בתוספת חומש ומביא איל לאשם.

ה. הָאוֹכֵל וְשׁוֹתֶה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת. אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה אַחַת הִיא[43].

43) כלומר, שתייה בכלל אכילה היא, ושתיהן נלמדו מפסוק אחד. וראה למעלה הלכה א כי האוכל אכילות הרבה משם אחד בהעלם אחד אינו חייב אלא חטאת אחת.

ו. הָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנֵי אִסּוּרִין הַבָּאִין כְּאֶחָד[44].

44) דין זה מובא גם למעלה פרק ד הלכה א (ופורש שם) וחזר רבינו ושנאו כאן לחלק בינו לבין אוכל ושותה שקדם (כסף משנה).

ז. אָכַל כַּחֲצִי זַיִת חֵלֶב וְכַחֲצִי זַיִת דָּם בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב קָרְבָּן. כְּשֵׁם שֶׁאֵין הָאִסּוּרִין מִצְטָרְפִין לְמַלְקוּת[45], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת[46], כָּךְ אֵין מִצְטָרְפִין לְקָרְבָּן.

45) ראה בפרק יט מהלכות סנהדרין הלכה א כי האוכל כזית חלב או כזית דם וכו' במזיד - חייב מלקות, נוסף לחיוב הכרת. 46) פרק ד הלכה יז ופרק יד הלכה ה, שאם אכל כחצי זית מאיסור אחד ועוד חצי זית מאיסור אחר אין מצטרפין לכזית שלם לחייב מלקות.

ח. אָכַל כַּחֲצִי זַיִת[47] וְנוֹדַע לוֹ[48] וְחָזַר וְשָׁכַח[49], וְאָכַל כַּחֲצִי זַיִת אַחֵר[50] בְּהֶעְלֵם שֵׁנִי - פָּטוּר[51]; שֶׁהֲרֵי נוֹדַע לוֹ בֵּינְתַּיִם, וְיֵשׁ יְדִיעָה לַחֲצִי שִׁעוּר[52]. וְכֵן אִם כָּתַב אוֹת אַחַת [בְּשַׁבָּת][53] בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ וְחָזַר וְשָׁכַח, וְכָתַב אוֹת שְׁנִיָּה סְמוּכָה לָהּ[54] בְּהֶעְלֵם שֵׁנִי - פָּטוּר מִקָּרְבַּן חַטָּאת[55]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. וְכֵן אִם הוֹצִיא שְׁתֵּי אַמּוֹת בְּשׁוֹגֵג[56] וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּמֵזִיד וּשְׁתֵּי אַמּוֹת בְּשׁוֹגֵג[57]: אִם בִּזְרִיקָה[58] - חַיָּב. לֹא מִפְּנֵי שֶׁאֵין יְדִיעָה לַחֲצִי שִׁעוּר, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁאֵין בְּיָדוֹ לְהַחֲזִירָהּ[59], לְפִיכָךְ לֹא הוֹעִילָה לוֹ הַיְדִיעָה שֶׁבֵּינְתַּיִם[60]. וְאִם בְּהַעֲבָרָה[61] - פָּטוּר; שֶׁיֵּשׁ יְדִיעָה לַחֲצִי שִׁעוּר[62], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

47) מדבר איסור, בשוגג. 48) שאכל דבר איסור. 49) כי דבר זה אסור באכילה. 50) מאותו איסור. 51) מחיוב חטאת, אף כי אכל כזית שלם בפחות מכדי אכילת שלוש ביצים. 52) כלומר, הידיעה בין אכילת החצי שיעור הראשון לאכילת החצי השני מועילה לחלק בין שני חצאי השיעורים שלא יצטרפו זה עם זה להוות ביחד שיעור שלם לחייבו. 53) ראה בפרק יא מהלכות שבת הלכה ט כי אין חייבים על כתיבה בשבת אלא אם כתב שתי אותיות לפחות. 54) לאות הראשונה. ראה שם הלכה יא כי אין חייב על כתיבת שתי אותיות בשבת אלא אם נהגות (=נקראות) זו עם זו. 55) שיש ידיעה לחצי שיעור. 56) כלומר, הוציא ברשות הרבים בשבת, כי המעביר ארבע אמות ברשות הרבים בשבת בשוגג חייב חטאת. 57) שיש לו בזה

ידיעה, בין שתי האמות הראשונות שהעביר, לבין שתי האמות האחרונות. 58) כלומר, אם הוצאה זו הייתה דרך זריקה שזרק חפץ ובשעה שהחפץ עבר את שתי האמות הראשונות היה שוגג, ובשתי האמות האמצעיות נודע לו, ושוב שכח בשעה שהחפץ עבר את שתי האמות האחרונות. 59) כרבא בשבת קב. שאף לחכמים הסוברים יש ידיעה לחצי שיעור, בזריקה מצטרפות, כיוון שאין בידו להחזירה. 60) והרי זה כאילו לא הייתה לו ידיעה כלל. 61) שהעבירו ברגליו. 62) בשבת שם אמר רבה שאפילו לרבן גמליאל האומר "אין ידיעה לחצי שיעור", אין זה אלא באופן ששיעור המלאכה נגמר כשהוא שוגג, אבל כאן ששיעור ארבע אמות (עם כלות שתי האמות השניות) נגמר בהיותו מזיד, מודה רבן גמליאל שהוא פטור. [ולפי מה שרבינו פוסק כרבנן, שיש ידיעה לחצי שיעור - אפילו אם לא היה מזיד אלא באמצע ולא במשך שתי אמות שניות, באופן ששיעור המלאכה נגמר בהיותו שוגג, גם כן פטור].

ט. הָאוֹכֵל כְּזַיִת חֵלֶב וּכְזַיִת חֵלֶב בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ עַל הָרִאשׁוֹן וְחָזַר וְנוֹדַע לוֹ עַל הַשֵּׁנִי - מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת; שֶׁהַיְדִיעוֹת מְחַלְּקוֹת[63] וְאַף עַל פִּי שֶׁעֲדַיִן לֹא הִפְרִישׁ הַקָּרְבָּן[64]. אֲבָל אִם נוֹדַע לוֹ עַל שְׁנֵיהֶן כְּאַחַת - מֵבִיא חַטָּאת אַחַת. וְכֵן יֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא הַדִּין בַּבְּעִילוֹת[65].

63) בין הכזית הראשון לשני, להתחייב שתי חטאות, אף אם הידיעה לא הייתה בין אכילה לאכילה. 64) על הכזית הראשון שנודע לו לראשונה. כן אמר רב אשי (שם) שדברי רבי יוחנן הם בין לפני שהפריש הקרבן ובין לאחר שהפריש הקרבן. 65) שאף על פי שלעניין "גופים מחלקים" יש הבדל בין אכילת איסור שאין הגופים מתחלקים, לבין ביאות אסורות שהגופים מחלקים לפי שאי אפשר לבעול כולן בבת אחת, - כאן לעניין "ידיעות מחלקות" אין הבדל בין אכילות אסורות לבין ביאות אסורות שבשתיהן אמרו ידיעות מחלקות.

י. אָכַל כְּזַיִת וּמֶחֱצָה[66] בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ עַל כְּזַיִת[67], וְחָזַר וְאָכַל חֲצִי זַיִת בְּהֶעְלֵמוֹ שֶׁל שֵׁנִי[68] - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[69]; שֶׁאֵין חֲצִי זַיִת הָאַחֲרוֹן מִצְטָרֵף לָרִאשׁוֹן, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא בְּהֶעְלֵמוֹ, שֶׁהֲרֵי נוֹדַע לוֹ עַל מִקְצָת הַעְלָמָה רִאשׁוֹנָה[70].

66) חלב. 67) ועל מחצית הכזית לא נודע לו. 68) כלומר, בהעלם אחד עם מחצית הכזית הקודמת, שעדיין לא נודע לו עליה עד שגמר לאכול גם המחצית השנייה. 69) על אכילת הכזית הראשון. 70) והרי זה כאילו נודע לו על כל ההעלמה, וגם על מחצית הכזית, שהרי אם היה מביא קרבן על הכזית הראשון והיה מתכפר גם על מחצית הכזית הראשון שלא נודע לו, אף על פי שכזית שלם אינו מתכפר אלא אם כן נודע לו, ואף ר' יוחנן האומר: ידיעות מחלקות גם לאחר אכילה - בכזית, מודה בחצי זית.

יא. אָכַל שְׁנֵי זֵיתֵי חֵלֶב בְּהֶעְלֵם אַחַת[71] וְנוֹדַע לוֹ עַל אֶחָד מֵהֶן, וְחָזַר וְאָכַל כְּזַיִת אַחֵר בְּהֶעְלֵמוֹ שֶׁל שֵׁנִי, וְהֵבִיא חַטָּאת עַל הָרִאשׁוֹן[72] - רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי מִתְכַּפְּרִין[73], אֲבָל שְׁלִישִׁי לֹא נִתְכַּפֵּר[74]; אֶלָּא כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ עָלָיו - יָבִיא חַטָּאת אַחֶרֶת. הֵבִיא חַטָּאת עַל הַשְּׁלִישִׁי[75] - שְׁלִישִׁי וְשֵׁנִי מִתְכַּפְּרִין, שֶׁשְּׁנֵיהֶם בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְרִאשׁוֹן לֹא נִתְכַּפֵּר בְּחַטָּאת זוֹ. הֵבִיא חַטָּאת עַל הָאֶמְצָעִי[76] - שְׁלָשְׁתָּן מִתְכַּפְּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהָרִאשׁוֹן וְהַשְּׁלִישִׁי בְּהֶעְלֵמוֹ שֶׁל אֶמְצָעִי; וּכְשֶׁיִּוָּדַע לוֹ עַל הָרִאשׁוֹן וְעַל הַשְּׁלִישִׁי - אֵין צָרִיךְ לְהָבִיא חַטָּאת אַחֶרֶת.

71) שאינו חייב אלא חטאת אחת. 72) ועל השני והשלישי לא נודע לו עוד. 73) ששניהם בהעלם אחד, ואף על פי שידיעות מחלקות (למעלה הלכה ט) - אין זה אלא אם נודע לו על השני לפני שהקריב החטאת, אבל אם הקריב החטאת לפני שנודע לו על השני, כיוון שעדיין לא נתחייב עליה קרבן, כל זמן שלא נודע לו, נגררת היא אחרי הראשונה ומתכפרת איתה. 74) אף על פי שבגמרא שם אמרו שרבא חזר בו ופסק שהשלישי נגרר אחרי השני ומתכפר איתו - אין זה אלא לריש לקיש שסובר ידיעות אינן מחלקות (שם עא:) והשני מתכפר ביחד עם הראשון (בלי גרירה) ולפיכך גורר הוא את השלישי, אבל לדעת רבינו שידיעות מחלקות והשני אינו מתכפר אלא משום שנגרר אחרי הראשון, מאחר שלא נודע עליו בעת הקרבת הקרבן כנ"ל, אינו יכול לגרור את השלישי, כי הכל מודים שאין גרירה אחר גרירה. 75) כלומר, נודע לו עליו ועדיין לא נודע לו לא על השני ולא על הראשון, והביא קרבן על השלישי. 76) וכגון שנודע לו על זה, ועל הראשון ועל השלישי לא נודע לו לפני ההקרבה, שאם נודע לו חייב חטאת על כל אחד ואחד שהרי ידיעות מחלקות.

יב. מִי שֶׁאָכַל חֲתִיכָה מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת[77] וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָכַל חֵלֶב אוֹ שֻׁמָּן, וְאָכַל חֲתִיכָה אַחֶרֶת מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת[78] וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אָכַל חֵלֶב אוֹ שֻׁמָּן, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ בְּוַדַּאי שֶׁחֵלֶב אָכַל בָּרִאשׁוֹנָה וּבַשְּׁנִיָּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[79]; שֶׁיְּדִיעַת סָפֵק שֶׁהָיְתָה לוֹ בֵּינְתַּיִם, אַף עַל פִּי שֶׁמְּחַלֶּקֶת לַאֲשָׁמוֹת[80], אֵינָהּ מְחַלֶּקֶת לְחַטָּאוֹת[81].

77) ואחת מהחתיכות הייתה חלב ואחת הייתה שומן. 78) שגם בהן אחת של שומן ואחת של חלב. 79) שהייתה כאן ידיעה אחת וודאית על שניהם בסופה. וראה למעלה הלכה ט שאם נודע לו על שניהם כאחת מביא חטאת אחת. 80) לחייבו שני אשם תלוי על כל אחת ואחת. 81) פשוט הוא לדברי כולם בכריתות יח:

פֶּרֶק שְׁבִיעִי[1]

1) יבאר העושה ארבע עבודות לעבודה־זרה בהעלם אחד, וכל השוכח עיקר שבת.

א. הַמִּשְׁתַּחֲוֶה[2] לַעֲבוֹדָה זָרָה[3] וְנִסֵּךְ[4] וְקִטֵּר[5] וְזִבַּח[6] בְּהֶעְלֵם אַחַת[7] - חַיָּב אַרְבַּע חַטָּאוֹת[8]. וְכֵן אִם פִּעֵר

1 עַצְמוֹ לִפְעוֹר[9] וְזָרָק אֶבֶן[10] לְמַרְקוּלִיס[11] בְּהֶעְלֵם אַחַת
2 - חַיָּב שְׁתַּיִם[12]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה[13] יְהֵא חַיָּב עַל
3 כָּל עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵזִיד
4 בַּעֲבוֹדָה זָרָה וְשָׁגַג בַּעֲבוֹדוֹת אֵלּוּ; אֲבָל אִם הֵזִיד
5 בַּעֲבוֹדוֹת אֵלּוּ וְשָׁגַג בַּעֲבוֹדָה זָרָה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא
6 חַטָּאת אַחַת[14]. כֵּיצַד? יָדַע שֶׁזּוֹ עֲבוֹדָה זָרָה וְשֶׁאָסוּר
7 לְעָבְדָהּ, אֲבָל לֹא יָדַע שֶׁהִשְׁתַּחֲוָיָה וְהַנְּסוּךְ עֲבֵרָה,
8 וְהִשְׁתַּחֲוָה וְנִסֵּךְ - חַיָּב שְׁתַּיִם. יָדַע שֶׁאֵלּוּ עֲבוֹדוֹת הֵן
9 וְאָסוּר לַעֲבֹד בָּהֶן לְאֵל אַחֵר, וְלֹא יָדַע שֶׁזּוֹ עֲבוֹדָה
10 זָרָה, לְפִי שֶׁלֹּא הָיְתָה שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב[15], וְעָלָה עַל
11 דַּעְתּוֹ שֶׁאֵין קְרוּיִין עֲבוֹדָה זָרָה אֶלָּא שֶׁל כֶּסֶף וְזָהָב,
12 וַעֲבָדָהּ בְּכָל הָעֲבוֹדוֹת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת.

2) השתחוואה היא אחת מארבע עבודות (פ"ג מהלכות עבודה זרה הלכה ג). אחד השתחויה בפישוט ידים ורגלים או בלא פישוט ידים ורגלים, משעה שיכבוש פניו בקרקע - נסקל (פ"ו שם הלכה ח). 3) ואפילו אין דרך עבודתה בד' עבודות הללו (סנהדרין ס: ושם פ"ג הלכה ג). 4) יין, ככתוב (דברים לב, לח) "יין נסיכם". או דם שכתוב (תהלים טז, ד) "בל אסיך נסכיהם מדם" (סנהדרין שם). 5) הקטיר החלבים, כמו שנאמר (דברים שם) "אשר חלב זבחימו", וראה בסנהדרין שם: "ולהקטיר חלבה". ובתפארת ישראל פ"ז מסנהדרין משנה ו, פירש: "המקטר בשר או קטורת מבשמים". 6) שנאמר (שמות כב, יט) "זובח לאלהים יחרם". 7) שנעלם ממנו כי הדברים האלה אסורים. 8) על כל דבר ודבר, גמ' סנהדרין סב. "תני רבי זכאי קמיה דר' יוחנן, זיבח וקיטר וניסך והשתחווה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת, שנאמר (שם כ, ה) "לא תעבדם", הכתוב עשאן כולן עבודה אחת - (שם סג.). אמר ליה, פוק תני לברא [דטעות הוא - רש"י]. ובדף סג. "אמר אביי, שלש השתחוואות בעבודה־זרה (="לא תשתחוה להם" - שמות שם, "כי לא תשתחוה לאל אחר - שם לד, יד, "לא תשתחוה לאלהיהם" - שם כג, כד) למה? - אחת לדרכה, אחת לשלא כדרכה, ואחת לחלק". כלומר, לחלק, שחייב על כל עבודה ועבודה, ופסק רבינו כר' יוחנן ואביי. 9) עושה צרכיו לפני עבודה־זרה שנקראת פעור, וזו היא דרך עבודתה. 10) או מסלק אבן (רבינו בפיה"מ סנהדרין שם, וכן כתב הרע"ב שם). 11) שדרך עבודתה בזריקת אבן (או בסילוק אבן). ומרקוליס פירושו: חילוף שבח, "מר" מלשון חילוף, "קילוס" מלשון שבח (רע"ב שם) [שאעפ"י שבמקרא הוא לשון גנאי - בתלמוד הוא לשון שבח, וראה ב"ערוגת הבושם" חלק א עמוד 150 והערה 18]. וכל זה דוקא בפעור ובמרקוליס, אבל בעבודה־זרה אחרת, שאין דרך עבודתה בכך - פטור (שם סא.). 12) כמבואר למעלה שהשתחוואה יצאה לחלק, לחייב על כל עבודה ועבודה. 13) כלומר, בשאר עבודות שדרכם בכך. 14) על כל העבירות, שם סב. ובכריתות ג. אמרו על מה שנאמר (ויקרא ד, ב) "ועשה אחת מהנה" - פעמים שחייב אחת על כולן, ופעמים שחייב על כל אחת ואחת, וכו'. אחת שהיא הנה: זדון עבודה־זרה ושגגת עבודות. הנה שהיא אחת: שגגת עבודה־זרה וזדון עבודות. 15) בסנהדרין ובכריתות שם, משום שנאמר (שמות כ, כ) "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב", טעה וסבר שרק עבודה־זרה של כסף וזהב אסור.

13 ב. כְּלָל גָּדוֹל אָמְרוּ בְּשַׁבָּת[16]: כָּל הַשּׁוֹכֵחַ עִקַּר שַׁבָּת
14 וְשָׁכַח שֶׁנִּצְטַוּוּ יִשְׂרָאֵל[17] עַל הַשַּׁבָּת, אוֹ שֶׁנִּשְׁבָּה
15 וְהוּא קָטָן לְבֵין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[18], אוֹ נִתְגַּיֵּר קָטָן
16 וְהוּא בֵּין הָעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים[19], אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה
17 מְלָאכוֹת הַרְבֵּה בְּשַׁבָּתוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא
18 חַטָּאת אַחַת[20], שֶׁהַכֹּל שְׁגָגָה אַחַת הִיא[21]. וְכֵן חַיָּב
19 חַטָּאת אַחַת עַל כָּל חֵלֶב שֶׁאָכַל[22], וְחַטָּאת אַחַת עַל
20 דָּם[23] שֶׁאָכַל, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בַּעֲבוֹדוֹת[24] אֵלּוּ[25].
21 וְכָל הַיּוֹדֵעַ עִקַּר שַׁבָּת אֲבָל שָׁכַח שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְדִמָּה
22 שֶׁהוּא חֹל, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה בּוֹ מְלָאכוֹת הַרְבֵּה -
23 חַיָּב חַטָּאת אַחַת עַל הַיּוֹם כֻּלּוֹ, וְכֵן חַטָּאת עַל כָּל
24 שַׁבָּת וְשַׁבָּת שֶׁשָּׁגַג בּוֹ[26].

16) כן לשון המשנה שבת סז: ובגמרא שם סח. ביארו למה נקט התנא לשון "גדול". וראה בפירוש המשניות לרבינו שם, ודבריו מתאימים למה שכתב בפירושו לתלמוד ב"מספרות הגאונים" להר"ש אסף, ירושלים תרצ"ג עמוד 192. וראה מש"כ אאמו"ר שליט"א ב"סיני" כרך כו עמוד סו. 17) במשנה (שם סז:): "כל השוכח עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, אינו חייב אלא חטאת אחת". ואמרו בגמרא (שם סח:) "ששוכח עיקר השבת" הוא בין אם הכיר ולבסוף שכח, ובין אם לא ידע מעולם, כגון תינוק שנשבה בין הגוים או גר שנתגייר בין הגוים (וראה להלן). וכתב רבינו בפירוש המשניות שם: "ואמרם כל השוכח עיקר שבת, רצונו־לומר ואפילו היתה לו ידיעה קודם לכן, ומלת שוכח תורה על זה, והוא שישכח כי השם יתעלה צוה לבני ישראל באיסור מלאכה בשבת". ונראה שכן כוונת רבינו כאן במה שכתב "ושכח שנצטוו ישראל", שזהו פירוש למה שכתב קודם "השוכח עיקר שבת". 18) ולא ידע מעולם כי יש שבת בישראל. כרב ושמואל (שם סח:) וראה למעלה פ"ב הלכה ו. 19) שלא ידע מעולם כי ה' צוה על השבת (ועיין למעלה שם). והזכיר רבינו "נתגייר קטן", שאם היה גר גדול, הרי ודאי הודיעוהו ממצות שבת (והוא בכלל שכתב למעלה "השוכח עיקר שבת"), אבל קטן שמטבילין אותו על דעת בית־דין אין צורך להודיעו (כסף־משנה). 20) על כל המלאכות שעשה בכל השבתות - משנה שם. 21) בעיקר השבת. ובגמרא (שם סט:) למדו זאת ממה שנאמר (ויקרא יט, ל) "את שבתותי תשמורו" - "שמירה אחת לשבתות הרבה". כלומר, אינו חייב אלא חטאת אחת לשגגות הרבה שבתות, אם שכח עיקר השבת. 22) כרבנן (שם סח:) ולא כמונבז הפוטרו לגמרי מקרבן, וראה למעלה שם. והוא־הדין אם ידע שדבר זה אסור ושכח, שאינו חייב אלא חטאת אחת על אכילות הרבה, וכתבה רבינו למעלה פ"ו הלכה א. 23) בכ"י תימן: "על כל דם". וכן הגיה מעשה רוקח. 24) צ"ל "בעבירות", וכן בכ"י תימן. 25) כלומר, בכל עבירות שחייבים עליהן חטאת (ראה למעלה פ"א הלכה ד), ולא ידע מעולם שדבר זה אסור, ואעפ"כ הוא חייב חטאת, ולא כמונבז החולק על רבנן וסובר שהוא פטור לגמרי.

26) במשנה שם סז: "היודע עיקר שבת ועשה מלאכות הרבה בשבתות הרבה, חייב על כל שבת ושבת". ובכריתות טז: נאמר ע"ז משום שלענין שבת אמרינן שימים שבינתיים מחלקים לחייבו על כל שבת ושבת. ולמדו זאת (שבת סט:) ממה שנאמר (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת" - "שמירה אחת לכל שבת ושבת".

1 **ג. וְכָל הַיּוֹדֵעַ שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְשָׁגַג בַּמְּלָאכוֹת וְלֹא יָדַע**
2 **שֶׁמְּלָאכוֹת אֵלּוּ אֲסוּרוֹת[27] אוֹ שֶׁיָּדַע שֶׁהֵן אֲסוּרוֹת וְלֹא**
3 **יָדַע שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן כָּרֵת[28], וְעָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה -**
4 **חַיָּב חַטָּאת עַל כָּל אַב מְלָאכָה וּמְלָאכָה. אֲפִלּוּ עָשָׂה**
5 **הָאַרְבָּעִים חָסֵר אַחַת[29] בְּהֶעְלֵם אַחַת[30] - מֵבִיא**
6 **שְׁלֹשִׁים וְתֵשַׁע חַטָּאוֹת[31].**

27) במשנה שבת שם: "היודע שהוא שבת ועשה מלאכות הרבה וכו' חייב על כל אב מלאכה ומלאכה". 28) כר' יוחנן שם סט. וראה למעלה פ"ב הלכה ב. 29) ל"ט אבות המלאכות שבשבת, ראה משנה שבת עג. 30) כלומר, לא ידע שחייבים עליהן כרת, אבל ידע שהן אסורות. וזה מוסב רק על הסיפא, ולא על הרישא כ"שלא ידע שמלאכות אלו אסורות", שאם לא ידע כל הארבעים חסר אחת, במה ידע שהיום שבת? (לחם־משנה, ועיין כסף־משנה). 31) דברי ר' יוחנן כריתות ב: ושבת שם, וראה למעלה פ"ד ה"א.

7 **ד. שָׁכַח שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְשָׁגַג אַף בַּמְּלָאכוֹת וְלֹא יָדַע**
8 **שֶׁמְּלָאכוֹת אֵלּוּ אֲסוּרוֹת - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת**
9 **אַחַת[32].**

32) זו היא בעיית רבא מרב נחמן (שבת ע:) "העלם זה וזה בידו, מהו". כלומר, שכח שהיום שבת, וכן שכח שמלאכות אלו שעשה, אסורות בשבת, אם הולכים אחר שכחת השבת לחייבו אחת בלבד, או אחר שגגות מלאכות לחייבו על כל מלאכה ומלאכה. ואמרו במסקנא שם: "לא שנא", ופירש רש"י: "ואינו חייב אלא אחת".

10 **ה. הָעוֹשֶׂה אָב וְתוֹלְדוֹתָיו[33] בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב**
11 **אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[34]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר הָעוֹשֶׂה תּוֹלְדוֹת**
12 **הַרְבֵּה שֶׁל אָב אֶחָד, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[35].**

33) ראה פ"ז מהלכות שבת, מהו אב מלאכה ומהי תולדה. 34) משנה שם סח. "העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא חטאת אחת", ומפרש רבינו בפיה"מ "מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, שיעשה בשגגה אב מאבות מלאכות עם תולדותיו וכו' אינו חייב אלא חטאת אחת", וכ"ה בבבא קמא ב. לדעת רבנן ולא כר' אליעזר. וראה בפ"ז מהלכות שבת הלכות ז־ח. 35) בכריתות טז. "שאל רבי עקיבא את רבי אליעזר, בעושה מלאכות הרבה וכו' מעין מלאכה אחת בהעלם אחד וכו'" ומפרש רבינו בפיה"מ שם "כגון שיהיו ד' וה' מלאכות כולן תולדות אב אחד", ופסק כר' עקיבא שאינו חייב אלא חטאת אחת.

13 **ו. עָשָׂה תּוֹלְדָה שֶׁל אָב זֶה וְתוֹלְדָה שֶׁל אָב זֶה**
14 **בְּהֶעְלֵם אַחַת - יֵרָאֶה לִי, שֶׁהוּא חַיָּב שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[36].**

36) כן מפורש בבבא קמא שם: "ומה יש בין תולדה לאב? - שאם עשה שתי אבות ביחד או שתי תולדות ביחד, חייב על כל אחד ואחד". ונראה שרבינו לא גרס שם "או שתי תולדות ביחד" (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס, ועיין שם מה שכתב בשם הר"א בן רבינו) [וכן נראה מדברי רבינו בפ"ז מהלכות שבת הלכה ז, שלא גרס בגמרא שם אלא: "אילו עביד שתי אבות בהדי הדדי", עיין שם].

15 **ז. עָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת[37], כְּגוֹן**
16 **שֶׁזָּרַע[38] וְהִבְרִיךְ[39] וְהִרְכִּיב[40] בְּהֶעְלֵם אַחַת - אֵינוֹ חַיָּב**
17 **אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[41]. וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת[42]**
18 **הָאָבוֹת[43] וְהַתּוֹלְדוֹת[44] וְהַמְּלָאכוֹת שֶׁהֵן מֵעֵין אָבוֹת[45].**

37) שעשה כמה מלאכות הדומות זו לזו, וכולם אבות מלאכות של אב אחד, ראה פ"ז מהלכות שבת הלכה ג. 38) זרעים. 39) כפף ענף עץ בקרקע וכסהו בעפר למען יקלט ויהיה לעץ בפני עצמו. 40) שם ענף רך בעץ אחר, ו"כל אלו אב אחד הן מאבות מלאכות וענין אחד, שכל אחת מהן לצמח דבר הוא מתכוון" (רבינו בהלכות שבת שם). 41) ברייתא שבת עג: "תנא, הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב, כולן מלאכה אחת הן", ובגמרא שם: "מאי קמ"ל, העושה מלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, אינו חייב אלא אחת". וכן כתב רבינו, שם הלכה ט. ושם העתיק כל המלאכות המפורשות בברייתא הנ"ל: "הרי שזרע ונטע והבריך והרכיב וזמר בהעלם אחד". 42) פ"ז. 43) שם בהלכה א. 44) שם בהלכות ה־ו. 45) שם בהלכות ב־ג־ד.

19 **ח. עָשָׂה מְלָאכוֹת הַרְבֵּה מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת בְּשַׁבָּתוֹת**
20 **הַרְבֵּה[46], בֵּין בִּזְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת בֵּין בְּשִׁגְגַת**
21 **שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת - חַיָּב עַל כָּל מְלָאכָה**
22 **וּמְלָאכָה[47]. כֵּיצַד? יָדַע שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְזָרַע בּוֹ מִפְּנֵי**
23 **שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַזְּרִיעָה מְלָאכָה, וְכֵן בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה יָדַע**
24 **שֶׁהוּא שַׁבָּת וְנָטַע בָּהּ מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַנְּטִיעָה**
25 **אֲסוּרָה מִשּׁוּם מְלָאכָה, וְכֵן בְּשַׁבָּת שְׁלִישִׁית הִבְרִיךְ**
26 **מִפְּנֵי שֶׁלֹּא יָדַע שֶׁהַהַבְרָכָה מְלָאכָה - חַיָּב עַל כָּל**
27 **אַחַת וְאַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהִיא מֵעֵין מְלָאכָה אַחַת,**
28 **מִפְּנֵי שֶׁהַשַּׁבָּתוֹת כְּגוּפִין מֻחְלָקִין[48].**

46) כלומר, בכל שבת עשה מלאכה אחרת. 47) משנה בכריתות טז. "אמר רבי עקיבא, שאלתי את רבי אליעזר בעושה מלאכות הרבה בשבתות הרבה מעין מלאכה אחת בהעלם אחת מהו, חייב אחת על כולן או חייב על כל אחת ואחת. אמר לי, חייב על כל אחת ואחת". ובגמרא שם: אמר רב חסדא, זדון שבת ושגגת מלאכות, אפילו רבי עקיבא סבר שהן כגופים מחולקים, והוא שאל רק שגגת שבת וזדון מלאכות, אם הימים שבינתיים הם כידיעה לחלק או לא, ופשט לו ר"א ימים שבינתיים הוי ידיעה לחלק, וקיבל ממנו ר"ע דין זה. ופסק רבינו כרב חסדא. ולפי"ז לאו דוקא במלאכות הרבה מעין מלאכה אחת, חייב על כל מלאכה ומלאכה, אלא אפילו עשה מלאכה אחת בשבתות הרבה - חייב על כל שבת ושבת (קרית ספר, וראה בלח"מ). 48) כאילו בא על כמה עריות בהעלם אחד (ראה למעלה פ"ה הלכה ג), שחייב על כל אחת ואחת אף שהבעילה

מעשה אחד, שאין בין בעילה לבעילה ולא כלום (רבינו בפיה"מ שם).

ט. שָׁגַג שֶׁהַיּוֹם שַׁבָּת וְזָרַע בּוֹ וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהַזְּרִיעָה מְלָאכָה, וְכֵן בְּשַׁבָּת שְׁנִיָּה שָׁכַח שֶׁהוּא שַׁבָּת וְנָטַע בּוֹ וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהַנְּטִיעָה מְלָאכָה, וְכֵן בַּשְּׁלִישִׁית שָׁכַח שֶׁהוּא שַׁבָּת וְהִבְרִיךְ אַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדֵעַ שֶׁהַהַבְרָכָה מְלָאכָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁהַיָּמִים שֶׁבֵּין שַׁבָּת לְשַׁבָּת הֲרֵי הֵן כִּידִיעָה אַחַת[49] לְחַלֵּק[50].

49) כלומר, ששת הימים שבין שבת לשבת, הרי הם כידיעה המחלקת. ולשון "אחת" אינה מובנת. 50) וראה למעלה הלכה ב בדברינו, כי דין זה, שהימים שבין שבת לשבת מחלקים לחייבו על כל שבת ושבת, נלמד בשבת סט: ממה שנאמר (שמות לא, טז) "ושמרו בני ישראל את השבת" - שמירה אחת לכל שבת ושבת.

י. מִי[51] שֶׁקָּצַר וְטָחַן כִּגְרוֹגֶרֶת[52] בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת[53], וְחָזַר וְקָצַר וְטָחַן כִּגְרוֹגֶרֶת[54] בִּזְדוֹן שַׁבָּת[55] וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת, שֶׁהוּא חַיָּב עַל כָּל מְלָאכָה וּמְלָאכָה[56], וְנוֹדַע לוֹ עַל קְצִירָה שֶׁל שִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת[57] - קְצִירָה[58] גּוֹרֶרֶת קְצִירָה[59] וּטְחִינָה[60] גּוֹרֶרֶת טְחִינָה[61], וּכְאִלּוּ עָשָׂה אַרְבַּעְתָּן בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת, שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא חַטָּאת אַחַת; וְכֵיוָן שֶׁהִקְרִיב חַטָּאת זוֹ נִתְכַּפֵּר לוֹ עַל הַכֹּל, וּכְשֶׁיֵּדְעֵם אַחַר כֵּן - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא חַטָּאת אַחֶרֶת[62]. אֲבָל אִם נוֹדַע לוֹ תְּחִלָּה עַל קְצִירָה שֶׁל זְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת וְהִקְרִיב חַטָּאת - נִתְכַּפֵּר לוֹ עַל זוֹ הַקְּצִירָה שֶׁנּוֹדַע לוֹ עָלֶיהָ וְעַל הַקְּצִירָה וְהַטְּחִינָה שֶׁל שִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת; מִפְּנֵי שֶׁשְּׁנֵיהֶן כִּמְלָאכָה אַחַת[63], וְנִגְרְרָה קְצִירָה וּטְחִינָה עִם הַקְּצִירָה, וְתִשָּׁאֵר הַטְּחִינָה שֶׁל זְדוֹן שַׁבָּת עַד שֶׁיּוּדַע לוֹ עָלֶיהָ וְיָבִיא חַטָּאת שְׁנִיָּה[64]. קָצַר כַּחֲצִי גְרוֹגֶרֶת בְּשִׁגְגַת שַׁבָּת וּזְדוֹן מְלָאכוֹת, וְחָזַר וְקָצַר כַּחֲצִי גְרוֹגֶרֶת[65] בִּזְדוֹן שַׁבָּת וְשִׁגְגַת מְלָאכוֹת - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין. קְצִירָה גּוֹרֶרֶת קְצִירָה[66]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה בִּשְׁאָר מְלָאכוֹת.

51) שבת ע: מימרא של רבא. 52) כלומר, קצר כגרוגרת וטחן כגרוגרת (רש"י שם). 53) למעלה הלכה ב. 54) אף כאן: קצר כגרוגרת וטחן כגרוגרת כנ"ל. 55) כלומר, נודע לו ששבת היום, אבל לא נזכר שלפני כן קצר וטחן בשגגת שבת. 56) למעלה הלכה ג. 57) ואילו על "זדון שבת ושגגת מלאכות" לא נודע לו. 58) של "שגגת שבת וזדון מלאכות". 59) של "זדון שבת ושגגת מלאכות" אעפ"י שאינה אתה בהעלם אחד. 60) של "שגגת שבת וזדון מלאכות". 61) של "זדון שבת ושגגת מלאכות". 62) ואף־על־פי שידיעות שלאחר החטא אף הן מחלקות (למעלה פ"ו הלכה ט) כיון שלא נודע לו על "זדון שבת ושגגת מלאכות" אלא לאחרי הקרבת הקרבן, נתכפר לו על זה. וכן כתב רבינו בפירושו לתלמוד מסכת שבת ("מספרות הגאונים" לר"ש אסף ירושלים תרצ"ג עמוד 195, ועיין עליו ב"סיני" כרך כו עמוד סו מאמר של אאמו"ר הגרמי"ל זק"ש שליט"א): "קצר וטחן כגרוגרת וכו' נודע לו על הקצירה של שגגת שבת וזדון מלאכות וכו' והקריב קרבן הקצירה, קצירה של שגגת שבת וגו' (=וגומר) שחיוב שתיהן אחת גוררת קצירה של זדון שבת ושגגת מלאכות וכו'. 63) כלומר, הקצירה והטחינה של "שגגת שבת וזדון מלאכות". 64) ואין אומרים תגרור טחינה של "שגגת שבת וזדון מלאכות" לטחינה של "זדון שבת ושגגת מלאכות" - שאין גרירה אחר גרירה (שם עא.). 65) שם. 66) כלומר, כשם שקצירה של שגגת שבת וכו' גוררת קצירה של זדון שבת וכו', כמו כן הן מצטרפות לכשיעור.

יא. הַמִּתְכַּוֵּן לַחְתּוֹךְ[67] אֶת הַתָּלוּשׁ[68] וְחָתַךְ אֶת הַמְּחֻבָּר[69], אַף עַל פִּי שֶׁנִּתְכַּוֵּן לַחֲתִיכָה[70], הוֹאִיל וְלֹא עָשָׂה מַחֲשַׁבְתּוֹ[71] - פָּטוּר מִן הַחַטָּאת[72]; שֶׁזֶּה כְּמִתְעַסֵּק[73], וְלֹא אָסְרָה תּוֹרָה אֶלָּא מְלֶאכֶת מַחֲשֶׁבֶת[74], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ כַּמָּה פְּעָמִים[75].

67) בשבת. 68) תלוש מן הקרקע. 69) מחובר לקרקע. שהעוקרו בשבת חייב משום קוצר (פ"ח מהלכות שבת הלכה ג). 70) למעשה החיתוך. 71) כלומר, לא חתך את המחובר במחשבה. 72) כרבא, ולא כאביי, שם עב: 73) שלא חשב כלל לעשות דבר זה שעשה. ואינו דומה לשוגג, שהשוגג מתכוון לעשות דבר שעשה אלא שחשב שמותר לעשותו. ראה רש"י בכריתות יט: 74) ולמדו כן ממה שנאמר במלאכת המשכן סמוך לאיסור מלאכה בשבת (שמות לה, לג) "לעשות בכל מלאכת מחשבת", שכשם שבמשכן היו המלאכות מכוונות לפי חישוב מתחילה, כמו כן במלאכות שבת (כריתות יט: דברי רב נחמן). 75) ראה עוד למעלה פ"ב הלכה ז, ובפ"א מהלכות שבת הלכות ח־ט.

יב. הַחוֹתֶה גֶּחָלִים[76] בְּשַׁבָּת, שֶׁהוּא מְכַבֶּה אֶת הָעֶלְיוֹנוֹת וּמַדְלִיק אֶת הַתַּחְתּוֹנוֹת[77], אִם נִתְכַּוֵּן לְכַבּוֹת וּלְהַבְעִיר - חַיָּב שְׁתַּיִם[78]. חָתָה גֶּחָלִים לְהִתְחַמֵּם מֵהֶם וְהֶבְעֵרוּ מֵאֵלֵיהֶן[79] - חַיָּב שְׁתַּיִם[80]; מִפְּנֵי שֶׁמְּלָאכָה שֶׁאֵינָהּ צְרִיכָה לְגוּפָהּ - חַיָּב עָלֶיהָ[81], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת[82], וּכְשֵׁם שֶׁחַיָּבִין עַל זְדוֹנָהּ כָּרֵת, כָּךְ חַיָּב עַל שִׁגְגָתָהּ קָרְבַּן חַטָּאת.

76) לוקח גחלים ממקום ריכוזם ומכניסם לתוך כלי. ראה רש"י כריתות כ. 77) כלומר, הגחלים שהיו במקום הריכוז למעלה לוחשות (=בוערות), הם עכשיו בתוך הכלי עוממות (=כבויות) על־ידי כובד המשא של הגחלים שעליהם, והגחלים שהיו קודם למטה עוממות מחמת העליונות, נמצאות עכשיו למעלה בתוך הכלי לוחשות. 78) [אבל אם לא נתכוון אלא לכבות ולא להבעיר, והובערו מאליהן אינו חייב אלא אחת בלבד, אף שהדבר ידוע שאי־אפשר לחתות לשם כיבוי מבלי שיובערו - והרי זהו כ"פסיק רישיה ולא ימות" (ראה בפ"א מהלכות שבת הלכה ו) - סובר רבינו כדעת הערוך שכיון שפעולת ההבערה אינה נעשית בידים אלא מאליה, והוא לא ניחא לו שיבעור, אין כאן איסור (ראה שם הערה כז) ולא כדעת התוספות בשבת קג.

ש"פסיק רישיה דלא ניחא ליה" הוא כמו "מלאכה שאינה צריכה לגופה". וכן מפרש רבינו מה שאמרו בכריתות שם "תנו רבנן, החותה גחלים בשבת חייב חטאת. רשב"א אומר משום ר"א ברבי צדוק חייב שתים, מפני שהוא מכבה את העליונות ומבעיר את התחתונות. רב אשי אמר, כגון שנתכוון לכבות והובערו מאליהן, תנא־קמא סבר כרבי שמעון דאמר דבר שאינו מתכוון מותר (ולפיכך אינו מחויב על ההבערה). ורבי אליעזר ברבי צדוק סבר כרבי יהודה דאמר דבר שאינו מתכוון חייב" - שזוהי פלוגתא חדשה בין ר' שמעון לבין ר' יהודה, שלר' שמעון: דבר שאינו מתכוון ופסיק רישא דלא ניחא לו, הרי הוא כדבר שאינו מתכוון ומותר. ולר' יהודה הרי זו כמלאכה שאינה צריכה לגופה וחייב (ועיין שם בתוספות) ופסק רבינו בזה כר' שמעון, אף־על־פי שלענין מלאכה שאינה צריכה לגופה - פסק כרבי יהודה]. 79) בניגוד לדין הראשון, ששם לא היתה פעולתו בהבערה אלא בכיבוי - כאן הובערו אותם גחלים שחתה אותם ברצון לכבותם ולא להבעירם. 80) בכריתות שם: ת"ר החותה גחלים בשבת להתחמם בהם והובערו מאליהן, תני חדא חייב (=על ההבערה), ותני אידך פטור. הדתניא חייב, קסבר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה. והא דתנא פטור, קסבר מלאכה שאצל"ג פטור", ופסק רבינו כברייתא המחייבת, כשיטתו שמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב (פ"א מהלכות שבת הלכה ז). 81) כדעת רבי יהודה ולא כרבי שמעון. 82) שם.

פֶּרֶק שְׁמִינִי[1]

1) יבאר מי שנסתפק לו אם שגג בדבר זה אם לאו שיביא אשם תלוי.

א. כָּל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ[2] חַטָּאת[3] קְבוּעָה[4] - חַיָּבִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלּוֹ אָשָׁם תָּלוּי[5]. וּמַהוּ לֹא נוֹדַע? אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג בְּדָבָר זֶה אוֹ לֹא שָׁגַג - הֲרֵי זֶה מְצֻוֶּה לְהַקְרִיב אָשָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: וְלֹא יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ, וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכֻפָּר עַל הַסָּפֵק וְתוֹלֶה לוֹ[6] עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ בְּוַדַּאי שֶׁחָטָא בִּשְׁגָגָה וְיַקְרִיב חַטָּאתוֹ[7].

2) כשנודע לו חטאתו. 3) ראה למעלה פ"א ה"א־ב, שהוא חטא שחייבין על זדונו כרת. ואם חייבים על שגגתו אשם, אין חייבים על לא הודע שלו, אשם תלוי (כריתות כב. במשנה, כחכמים ולא כרבי עקיבא. וראה להלן פ"ט הי"א). 4) אבל חטא שחייבים על שגגתו עולה ויורד, אין חייבים אשם תלוי על לא הודע שלו (שם ב. במשנה. וברש"י שם נראה שכן גרס במשנה שם כה. — 'הר המוריה'). וכן הוא בהוריות ח, ב - במשנה. וכן כתב רבינו להלן פי"א ה"ה. 5) משנה, שם כה, א: "וחכ"א אין מביא אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". 6) כלומר, הקרבן הזה מכפר עליו כפרה שאינה גמורה. 7) כריתות כו, ב. ולמדו שם ממה שנאמר בחטאת (ויקרא ד, כח) "או הודע אליו — מכל־מקום", כלומר, בכל אופן חייב חטאת כשנודע לו חטאו, ואפילו כבר הקריב אשם תלוי. וכן הוא שם כה, ב: "תנו רבנן, חמשה אשמות מכפרין, אשם תלוי אין מכפר", "אמר רב יוסף, ה"ק חמשה אשמות מכפרין כפרה גמורה, ואשם תלוי אין מכפר כפרה גמורה". ופירש רש"י שם "דלכי מתיידע לו מביא חטאת".

ב. אֵינוֹ חַיָּב בְּאָשָׁם תָּלוּי עַד שֶׁיִּהְיֶה שָׁם אִסּוּר קָבוּעַ[8]. כֵּיצַד? אָכַל חֵלֶב[9], וְסָפֵק אִם הָיָה[10] כְּזַיִת אוֹ פָּחוֹת מִכְּזַיִת[11]; אוֹ שֶׁהָיְתָה לְפָנָיו חֲתִיכַת חֵלֶב וְחֲתִיכַת שֻׁמָּן[12], וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זֶה מֵהֶן אָכַל; אִשְׁתּוֹ וַאֲחוֹתוֹ עִמּוֹ בַּבַּיִת[13], בָּעַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ מֵהֶן בָּעַל; שַׁבָּת וָחֹל[14], וְעָשָׂה מְלָאכוֹת בְּאֶחָד מֵהֶם וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זֶה יוֹם עָשָׂה; אוֹ שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה[15] בְּשַׁבָּת וְלֹא יָדַע מֵעֵין אֵי זוֹ מְלָאכָה[16] עָשָׂה - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. אֲבָל אִם הָיְתָה לְפָנָיו חֲתִיכָה אַחַת, סָפֵק שֶׁהִיא חֵלֶב סָפֵק שֶׁהִיא שֻׁמָּן, וַאֲכָלָהּ - פָּטוּר, שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן אִסּוּר קָבוּעַ[17]. וְכֵן הָאוֹכֵל חֵלֶב הַכּוּי[18] - פָּטוּר מֵאָשָׁם תָּלוּי[19], שֶׁהֲרֵי אֵין כָּאן אִסּוּר קָבוּעַ. וְכֵן הַבָּא עַל אִשָּׁה שֶׁהִיא סְפֵק נִדָּה[20] אוֹ סְפֵק עֶרְוָה שֶׁל קֵרוּב בָּשָׂר[21] - פָּטוּר מֵאָשָׁם תָּלוּי. לְפִיכָךְ, הָאִשָּׁה שֶׁנִּמְצָא דָם עַל עֵד שֶׁלָּהּ[22] לְאַחַר זְמַן[23], וְהַנּוֹשֵׂא יְבִמְתּוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים[24] וְיָלְדָה וְאֵין יָדוּעַ אִם בֶּן תִּשְׁעָה לָרִאשׁוֹן[25] אוֹ בֶּן שִׁבְעָה לָאַחֲרוֹן[26] - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן[27]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּאֵלּוּ, שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם אִסּוּר קָבוּעַ.

8) כרב נחמן (שם יח.). 9) היתה חתיכה גדולה שיש בה כמה כזיתים ('הר המוריה' ו'תפארת ישראל' שם, וראה להלן). 10) באכילתו, ראה להלן. 11) משנה, כריתות יז, א: "אכל, ספק יש בו כשיעור וספק אין בו", ופירשו ה'תוספות' (שם יז: ד"ה מדסיפא) כי מדובר בשתי חתיכות. אבל רבינו שפסק כרב נחמן (ראה למעלה) סובר, שכיון שיש בחתיכה כמה כזיתים, הרי זה "איסור קבוע". 12) במשנה, שם יז, ב. 13) במשנה שם, וכגון שאשתו היתה טהורה, אבל אם היתה אשתו נדה, פטור מאשם תלוי, שהרי יודע בוודאי שחטא. ראה להלן ה"ה. 14) במשנה, שם. 15) בכת"י תימן: "שעשה מעשה". 16) כלומר, יודע שעשה מעשה ואינו יודע אם היתה מלאכה האסורה בשבת או מעשה המותר בשבת, כגון שחתך ואינו יודע אם חתך המחובר או חתך התלוש, אבל אם ברור לו שעשה מלאכה האסורה בשבת, אלא שלא נודע לו איזו מלאכה עשה - אינו חייב אשם תלוי, שהרי יודע בוודאי שחטא, ראה להלן ה"ה. וראה 'כסף משנה' ו'לחם משנה'. ומה שאמרו במשנה (שם יט.): "העושה ואינו יודע מעין איזו מלאכה עשה וכו', ורבי יהושע פוטר וכו' אף מאשם תלוי" — הכוונה שוודאי עשה מלאכה אסורה שאינו יודע איזו היא (לחם־משנה). (ויש לציין, כי רבינו השמיט הבבא הנ"ל ולא כתבה למעלה פ"ב ה"ג, ולהלן ה"ה, וצריך עיון). 17) כדעת חייא בר רב, ורב יהודא אמר רב (כריתות יז:). וכמה טעמים נאמרו שם בדבר זה, ורבינו כתב טעמו של רב נחמן שם יח, א. ואף־על־פי שרבא, שהוא בתרא, חולק

עליו – פסק רבינו כרב נחמן שהובאו דבריו לאחרונה, אחר דברי רבא, ומזה נראה שהגמרא סוברת כמותו (תוספות יום־טוב' כריתות פ"ד מ"א). 18) כוי הוא ספק חיה וחלבו מותר, כמפורש בחולין קיז, א - במשנה, ספק בהמה וחלבו אסור, וראה פ"ב מהל' נזירות ה"י. 19) ובכריתות שם אמרו: "רבי אליעזר אומר, כוי חייבין עליו אשם תלוי", כי הוא סובר שאין צורך שיהיה איסור קבוע, אבל רבינו שפוסק שצריך שיהיה איסור קבוע – פוטרו מאשם תלוי. 20) ביארו רבינו להלן. 21) כלומר, ערוה של שאר בשר (= קרובות), בניגוד לערוה של אשת איש, שיבואר להלן ה"ג. ומהו ספק ערוה של שאר בשר, ביארו רבינו להלן בהמשך הדברים. 22) מטלית שמקנחת בה אחר תשמיש, ראה פ"ד מהל' איסורי ביאה הי"ד. 23) ששהתה אחר שפירש הבעל "כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת, ותטול עד לבדוק בו, ואחר קינחה עצמה", ששניהם טמאים בספק, ראה למעלה פ"ה ה"ו. 24) למות אחיו – בעלה. 25) והיא אסורה עליו משום אשת אח שלא במקום מצוה, שהרי יש לו בן, ראה למעלה פ"א ה"ד. 26) ונמצא שאחיו מת בלא בנים, ואשתו מותרת לשני, ומצות ליבמה. 27) כריתות שם, דלא כרבי אליעזר שאינו מצריך איסור קבוע באשם תלוי, וראה למעלה

1 **ג. הָאוֹכֵל חֲתִיכָה, וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר לוֹ: זֶה שֶׁאָכַלְתָּ**
2 **חֵלֶב הָיָה, וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר: לֹא אָכַלְתָּ חֵלֶב[28], אִשָּׁה**
3 **אוֹמֶרֶת[29] אָכַל, וְאִשָּׁה אוֹמֶרֶת לֹא אָכַל, הוֹאִיל וְנִקְבַּע**
4 **הָאִסּוּר[30] וְהוּא אֵינוֹ יוֹדֵעַ[31] אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא -**
5 **הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. וְכֵן כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ**
6 **שֶׁעֵד אֶחָד אוֹמֵר מֵת בַּעְלָהּ וְעֵד אֶחָד אוֹמֵר לֹא מֵת**
7 **- חַיָּב בְּאָשָׁם תָּלוּי[32]. וְהוּא הַדִּין לִסְפֵק מְגֹרֶשֶׁת[33],**
8 **שֶׁהֲרֵי נִקְבַּע הָאִסּוּר[34]. אֲבָל סְפֵק מְקֻדֶּשֶׁת - לֹא נִקְבַּע**
9 **הָאִסּוּר.**

28) משנה, כריתות יא, ב. וכתבו שם ה'תוספות' (ד"ה אמרו לו) כי מדובר כשהעידו שני העדים בבת אחת, שאם העידו בזה אחר זה – כיון שנתקבל עדות הראשון שוב לא מתחשבים בעדות השני, שכיון שהאמינה תורה עד אחד, הרי כאן שנים. 29) במשנה, שם. ואף כי נשים פסולות לעדות אחרת – נתרבו כאן ממה שנאמר (ויקרא ד, כח) "או הודע אליו חטאתו" – אפילו אמרה אשה ('סיפרא' ויקרא, דיבורא דחובה פ"ז ה"א). 30) לפי דעת הראב"ד, לא יתכן שנקבע האיסור אלא אם היו שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, ואחד אומר חלב אכלת ואחד אומר שומן אכלת, אבל בחתיכה אחת, אין זה נקבע האיסור. ויתכן כי כן גם כוונת רבינו (כסף־משנה). 31) ה'תוספות' (שם) כתבו כי אינו חייב אלא אם שתק, אבל אם אמר "איני יודע" פטור הוא מקרבן, שנאמר (שם) "או הודע אליו חטאתו" – "ולא שיודיעוהו אחרים" (גמרא שם, לענין חטאת, והוא־הדין לענין אשם תלוי). אבל לדעת רבינו אין ללמוד מפסוק זה אלא לגבי חטאת ולא לגבי אשם תלוי, ועי' 'לחם משנה' ו'ערוך לנר' כריתות שם. 32) ביבמות קיז, ב - אמרו: "עד אומר מת ועד אומר לא מת וכו' לא תנשא", ובפי"ב מהל' גירושין הי"ט כתב רבינו שאם נשאת תצא, וכיון שתצא, הבא עליה חייב אשם תלוי, כמו שאמרו גבי תרי ותרי (שם פח: ובכתובות כב:), שהבא עליה חייב באשם תלוי, כיון שנקבע האיסור, שהיתה אשת איש ('קרית ספר'). 33) כגון שנים אומרים נתגרשה, ושנים אומרים לא נתגרשה, שלא תנשא ואם נשאת תצא (כתובות שם, והל' גירושין שם ה"ו), וכיון שתצא – חייב עליה אשם תלוי, שהרי נקבע האיסור שהיא בחזקת אשת איש כנ"ל. 34) שהרי היא בחזקת פנויה, ולפיכך אין הבא עליה חייב אשם תלוי.

10 **ד. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת, אַחַת שֶׁל חֵלֶב**
11 **וְאַחַת שֶׁל שֻׁמָּן, וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וּבָא עוֹבֵד כּוֹכָבִים**
12 **אוֹ כֶּלֶב וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה[35], אוֹ שֶׁאָכַל עוֹבֵד כּוֹכָבִים**
13 **אוֹ כֶּלֶב אֶת הָרִאשׁוֹנָה וּבָא יִשְׂרָאֵל וְאָכַל הַשְּׁנִיָּה[36],**
14 **אוֹ שֶׁאָכַל רִאשׁוֹנָה בְּזָדוֹן[37] וּשְׁנִיָּה בִּשְׁגָגָה[38], אוֹ**
15 **שֶׁאָכַל רִאשׁוֹנָה בִּשְׁגָגָה וּשְׁנִיָּה בְּזָדוֹן[39] - הֲרֵי זֶה חַיָּב**
16 **בְּאָשָׁם תָּלוּי, הוֹאִיל וְהָיָה שָׁמָּה אִסּוּר קָבוּעַ. אָכַל**
17 **שְׁתֵּיהֶן בְּזָדוֹן - פָּטוּר מִקָּרְבָּן[40]. אָכַל שְׁתֵּיהֶן בִּשְׁגָגָה**
18 **- מֵבִיא חַטָּאת[41]. אָכַל אֶת הָרִאשׁוֹנָה בִּשְׁגָגָה וּבָא**
19 **אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה בִּשְׁגָגָה - שְׁנֵיהֶן חַיָּבִין בְּאָשָׁם**
20 **תָּלוּי[42]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

35) ברייתא, כריתות יח, א. 36) שם, מחלוקת רבי ורבנן. ופסק כרבי שהוא מחייב אשם תלוי, ואף שבשעה שאכל הישראל לא היתה אלא חתיכה אחת, ספק איסור ספק היתר, כיון שלפני כן היו שתי חתיכות ואחת מהן היתה ודאי של איסור, הרי זה כנקבע האיסור, ופסק כרבי לגבי רבנן, משום שרב נחמן סובר כמותו. וראה למעלה ה"ב הערה טז. 37) כלומר, היה יודע שיש כאן חתיכה אחת של חלב, ואף־על־פי־כן אכל (רש"י, שם). 38) שם בברייתא, וכרבי. ואף כי עכשיו בשעה שאכל את השניה בשוגג, לא היתה כי־אם חתיכה אחת ועל אכילת הראשונה אין לחייבו שהרי נאכלה במזיד, מ"מ כיון שלפני כן היו שתי חתיכות, ואחת מהן היתה ודאי של איסור, הרי זה כנקבע האיסור. וכגון שחזר בתשובה, ראה למעלה פ"ג ה"ז. 39) חייב אשם תלוי. שם בברייתא. ואף כי בוודאי אכל את האיסור, ואשם תלוי אינו בא אלא על הספק – כיון שאכל את השניה בזדון, ועליה אינו חייב קרבן, חייב אשם תלוי על הראשונה, כי ספק הוא אם זה איסור או היתר. וראה להלן באכל שתיהן בשגגה. 40) שם בברייתא. כלומר, פטור מאשם תלוי, כי אין כאן ספק שוודאי אכל חלב בזדון, ופטור מחטאת, שהרי אכל בזדון, ראה למעלה פ"א ה"א, כי אין חטאת באה אלא על עבירה בשוגג. והוא־הדין לאשם תלוי (למעלה ה"א). 41) שם בברייתא. שהרי ברור שאכל חלב. 42) מחלוקת תנאים במשנה, כריתות כג, א. ופסק כת"ק. ומשום שכל אחד ואחד מהם אכל חתיכה שהיא ספק חלב ספק שומן.

21 **ה. חֵלֶב וְנוֹתָר לְפָנָיו, אָכַל אַחַת מֵהֶן[43] וְאֵין יָדוּעַ**
22 **אֵי זוֹ מֵהֶן אָכָל; אִשְׁתּוֹ נִדָּה וַאֲחוֹתוֹ עִמּוֹ בַּבַּיִת,**
23 **וְשָׁגַג בְּאַחַת מֵהֶן[44] וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ מֵהֶן בָּעַל; שַׁבָּת**
24 **וְיוֹם הַכִּפּוּרִים, וְעָשָׂה מְלָאכָה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת**

שֶׁבֵּינֵיהֶן[45] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן. וְאֵינוֹ מֵבִיא חַטָּאת[46], שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ יוֹדֵעַ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא[47], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[48]; וְאֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[49], שֶׁהֲרֵי יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁחָטָא[50].

43) בשוגג, שחשב כי הם שומן של היתר. 44) שחשב כי היא אשתו והיא טהורה. 45) למעלה פ"ב ה"ג, לענין פטור מקרבן חטאת, כתב רבינו "שבת ויום הכיפורים לפניו, ועשה מלאכה באחד מהן" ואינו מזכיר שעשה בין השמשות, וראה משנה כריתות יט, א - שאמרו שבבין השמשות לדברי הכל פטור ואין כאן מחלוקת, לפי שאפשר שמקצת מלאכה נעשתה בשבת ומקצתה נעשתה ביום הכיפורים. ועי' ב'ערוך לנר' שם. 46) כרבי יהושע במשנה, כריתות שם. 47) ונאמר (ויקרא ד, כג) "אשר חטא בה" – "עד שיוודע לו במה חטא" (שם לדברי רבי יהושע). 48) למעלה פ"ב שם. 49) במשנה, שם: "א"ר יהודא, פוטרו היה רבי יהושע אף מאשם תלוי". 50) כן הוא בברייתא (שם:) בטעמו של רבי יהושע, שנאמר (שם ה, יז) "כי תחטא – ולא ידע" – "פרט לזה שידע שחטא".

ו. כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל וַדָּאוֹ חַטָּאת קְבוּעָה[51] אַחַת - חַיָּבִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלּוֹ אָשָׁם תָּלוּי אֶחָד, וְכָל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל וַדָּאוֹ חַטָּאוֹת הַרְבֵּה - חַיָּבִין עַל לֹא הוֹדַע שֶׁלּוֹ אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין הַרְבֵּה כְּמִנְיַן הַחַטָּאוֹת[52]. כֵּיצַד? כְּשֵׁם שֶׁאִם אָכַל חֵלֶב וְדָם וְנוֹתָר וּפִגּוּל בְּהֶעְלֵם אַחַת - חַיָּב אַרְבַּע חַטָּאוֹת, כָּךְ אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם אֲכָלָן אוֹ לֹא אָכַל אֶלָּא חֲתִיכוֹת שֶׁל הֶתֵּר שֶׁהָיוּ עִמָּהֶם - מֵבִיא אַרְבָּעָה אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין. וְכֵן אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם הָאִשָּׁה שֶׁבָּא עָלֶיהָ אִשְׁתּוֹ אוֹ פִּלּוֹנִית הָעֲרָוָה שֶׁהָיְתָה עִמָּהּ שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ שְׁמוֹנָה חַטָּאוֹת[53] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׁמוֹנָה אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין.

51) ראה למעלה ה"א, ולהלן פי"א ה"ה. 52) משנה, שם יז, ב. 53) ראה למעלה פ"ד ה"ב. ודבר זה, שהוא חייב על מעשה אחד כמה אשמות תלויין, "נראה שלמד זאת מתוספתא פ"ה דכריתות: חתיכה של חלב פיגול וחתיכה של חולין לפניו, אכל אחת מהן ואין ידוע איזו מהן - מביא שני אשמות תלויין" (הגהות הרש"ש על הרמב"ם).

ז. הָאוֹכֵל חֲתִיכָה מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם שֶׁל חֵלֶב אָכַל אוֹ שֶׁל שֻׁמָּן אָכַל, וְאַחַר שֶׁנּוֹלַד לוֹ הַסָּפֵק אָכַל חֲתִיכָה מִשְּׁתֵּי חֲתִיכוֹת אֲחֵרוֹת וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם שֶׁל חֵלֶב אָכַל אוֹ שֶׁל שֻׁמָּן - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׁנֵי אֲשָׁמוֹת תְּלוּיִין[54].

54) פסק כרבי, בברייתא שם יח, ב. ואף־על־פי שרבים חולקים עליו, פסק כמותו, משום שהאמוראים מפרשים דבריו (כסף־משנה), ועוד שסתם משנה שם יז, ב - כמותו, שאמרו שם: "אם היתה ידיעה בינתיים (ידיעת ספק – רש"י), כשם שהוא מביא חטאת על כל אחת ואחת, כך מביא אשם תלוי על כל אחת ואחת" (הגהות הרש"ש על הרמב"ם).

ח. כְּשֵׁם שֶׁיְּדִיעַת וַדַּאי בֵּינְתַּיִם[55] מְחַלֶּקֶת לְחַטָּאוֹת[56], כָּךְ יְדִיעַת סָפֵק בֵּינְתַּיִם מְחַלֶּקֶת לַאֲשָׁמוֹת[57]. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל חֲמִשָּׁה זֵיתֵי חֵלֶב בְּהֶעְלֵם אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ יְדִיעַת סָפֵק עַל אַחַת מֵהֶם, וְחָזַר וְנוֹדַע לוֹ יְדִיעַת סָפֵק אַחֶרֶת עַל הַשֵּׁנִי, וְכֵן עַל כָּל אַחַת וְאַחַת - חַיָּב אָשָׁם תָּלוּי עַל כָּל אַחַת וְאַחַת.

55) כלומר, שאכל כזית חלב וכזית חלב בהעלם אחד, ואחר שאכלם נודע לו על הראשון וחזר ונודע לו על השני. 56) שמביא שתי חטאות, ראה למעלה פ"ו ה"ט. 57) שכשם שבידיעה שבין אכילה לאכילה למעלה לא חילקו בין ספק לוודאי (ראה למעלה ה"ז), כמו כן בידיעה שלאחר האכילות - אין להבדיל בין ידיעת ספק לידיעת ודאי.

ט. חֲתִיכָה שֶׁל שֻׁמָּן וַחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב, אָכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא, וְהֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, וְחָזַר וְאָכַל אֶת הַשֵּׁנִיָּה - מֵבִיא חַטָּאת[58]. וְכֵן אִם אָכַל אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה - מֵבִיא הָאַחֵר אָשָׁם תָּלוּי[59], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[60].

58) משנה, שם כג, א: "חתיכת חלב וחתיכת חולין (= שומן של היתר) אכל אחת מהן ואינו יודע איזו מהן אכל, מביא אשם תלוי. אכל את השניה, מביא חטאת". 59) כרבי עקיבא, שם במשנה: "אכל אחד את הראשונה, ובא אחר ואכל את השניה, זה מביא אשם תלוי וזה מביא אשם תלוי, דברי ר"ע. וסובר רבינו, כי אף אם אכל את השני אחר שהראשון הביא אשם תלוי, מביא הוא אשם תלוי. 60) למעלה ה"ד, כי זהו בכלל "נקבע האיסור".

י. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב וַחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב נוֹתָר[61], אָכַל אֶת אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא - מֵבִיא חַטָּאת עַל הַחֵלֶב[62] וְאָשָׁם תָּלוּי מְשׁוּם נוֹתָר[63]. אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה בְּהֶעְלֵם שֵׁנִי[64] - מֵבִיא שָׁלֹשׁ חַטָּאוֹת[65]. וְאִם הָיָה בָּהּ שָׁוֶה פְּרוּטָה[66] - מֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי מְשׁוּם מְעִילָה[67]. אָכַל אֶחָד אֶת אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן, וּבָא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשֵּׁנִיָּה - זֶה מֵבִיא חַטָּאת וְאָשָׁם תָּלוּי, וְזֶה מֵבִיא חַטָּאת וְאָשָׁם תָּלוּי[68]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.

61) ראה למעלה פ"ו ה"ד כי האוכל חלב שהוא גם נותר, חייב שתי חטאות, אחת על אכילת חלב ואחת על אכילת נותר, ואשם ודאי על מעילה בהקדש, שאיסור חל על איסור באיסור מוסיף, באיסור כולל ובאיסורים הבאים בבת אחת. 62) כי הרי ודאי אכל חלב. 63) כי ספק הוא אם החתיכה שאכל היתה נותר (שם, במשנה). אבל על ספק מעילה בהקדש, אינו מביא קרבן, ראה להלן פ"ט הי"א. 64) כלומר, שלפני שאכל את החתיכה השני' נודע לו שהחתיכה הראשונה שאכל היא של חלב, או אפילו נודע לו אחר שאכל את השניה, אבל הידיעות על שתי החתיכות לא היו ביחד כי־אם ידיעה אחר ידיעה, אבל אם לא נודע לו שהראשונה היא חלב אלא לאחר שאכל את השניה, והידיעה היתה לשתי החתיכות כאחת – אינו חייב על אכילת החלב כי־אם קרבן אחד, ראה למעלה פ"ו ה"א

וה"ט. 65) אחת על אכילת החלב של החתיכה האחת, ואחת על החלב של החתיכה האחרת, ואחת על אכילת הנותר של אחת מהחתיכות (שם, במשנה). 66) כלומר, כל חתיכה וחתיכה היתה שוה פרוטה, הרי חוץ ממה שעבר על איסור אכילת חלב ואכילת נותר – נהנה גם שוה פרוטה מן ההקדש. 67) כן אמרו בגמרא שם, כי מה שאמרו במשנה שם שחייב שלש חטאות, מדובר שלא היה בכל חתיכה שוה פרוטה, אבל אם היו שוות פרוטה כל אחת, חייב גם אשם ודאי. 68) כתנא־קמא במשנה, שם. שהרי כל אחד מהם בוודאי אכל חלב שחייב עליו קרבן חטאת, וספק אם אכל נותר, שחייב עליו אשם תלוי. ועל ספק מעילה אינו חייב כלום, כמבואר למעלה, ולהלן פ"ט הי"א.

יום שלישי י"ח ניסן ה'תשע"ח

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) יבאר שעל חמש עבירות מביאין קרבן אשם ודאי, ואם אמרו לו שניים: בעלת שפחה חרופה והוא אומר לא בעלתי.

א. עַל חָמֵשׁ עֲבֵרוֹת מֵבִיא קָרְבַּן אָשָׁם. וְהוּא הַנִּקְרָא אָשָׁם וַדַּאי, שֶׁהֲרֵי אֵינוֹ בָּא מִשּׁוּם סָפֵק[2]. וְאֵלּוּ הֵן: עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה[3], וְעַל הַגָּזֵל, וְעַל הַמְּעִילָה, וְעַל טֻמְאַת נָזִיר[4], וְעַל הַצָּרַעַת כְּשֶׁיִּטְהַר מִמֶּנָּה[5]. עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה כֵּיצַד? הַבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה[6], בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה - מֵבִיא אָשָׁם[7]. וְהוּא שֶׁתִּהְיֶה[8] גְּדוֹלָה[9] וּמְזִידָה[10] וּבְרְצוֹנָהּ[11], וְתִהְיֶה בְּעוּלָה[12] כְּדַרְכָּהּ[13], וּבִגְמַר בִּיאָה[14], כְּדֵי שֶׁתִּלְקֶה[15]; שֶׁנֶּאֱמַר: בִּקֹּרֶת תִּהְיֶה וְהֵבִיא אֶת אֲשָׁמוֹ - הִיא לוֹקָה[16] וְהוּא מֵבִיא קָרְבָּן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הבא על שפחה חרופה, בין בזדון בין בשגגה, מביא אשם גזילות ומתכפר לו על הכל על הזדונות ועל השגגות".

וממשיך "כל מי שיש בידו משוה פרוטה ומעלה ממון ישראל... הרי זה מביא אשם על חטאו", וכן "הנשבע שבועת עדות בין בזדון בין בשגגה" מקריב קרבן עולה ויורד.

וידוע ביאור אדמו"ר הזקן ב'אגרת הקודש' בעניין פרה אדומה הנעשית מחוץ לשלוש מחנות ולא בפנים כקרבן חטאת, כי טהרת פרה אדומה היא משלוש קליפות הטמאות שלמטה מנוגה "... משא"כ קרבנות שעל גבי המזבח מכפרין על השגגות שהן מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה", כי כאשר יהודי עובר עבירה בשוגג אינו נמצא עדיין "בחוץ" מקום הקליפות, ולכן יכול להתכפר ע"י קרבן הנעשה בפנים.

וקשה איך יתאים הביאור הנ"ל עם מה שמצינו שיש קרבנות המכפרים הן בשוגג והן במזיד. והנה אדמו"ר המהר"ש כתב בנוגע לאשם גזילות "ובאשם גזילות הקרבן צריך להיות עם התשובה, התשובה עושה ממזיד שוגג, ואז מתכפר הקרבן". ועדיין צריך להבין, אם התשובה עושה כל מזיד לשוגג, היו צריכים כל הקרבנות לכפר על מזיד, שהרי בכל קרבן ישנו התנאי ש"שב מידיעתו" היינו תשובה, והרי כבר נעשה ממזיד שוגג, ומדוע אינו יכול להתכפר על־ידי הקרבן?

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן י)

2) כמו אשם תלוי שעיקרו בא על ספק. 3) "שפחה חרופה האמורה בתורה היא שחצייה שפחה וחצייה בת חורין ומקודשת לעבד עברי וכו'". 4) שנטמא במת בין בשוגג בין במזיד. 5) כלומר, הנזיר והמצורע, בנזיר נאמר (במדבר ו, יב) "והזיר לה' את ימי נזרו והביא כבש בן שנתו לאשם וכו'". ובמצורע נאמר (ויקרא יד, י־יב) "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכו' ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם". 6) שנאמר (שם יט, כ־כא) "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע והיא שפחה נחרפת לאיש וכו' והביא את אשמו לה' אל פתח אהל מועד איל אשם". 7) ולמדו כן בגמרא ממה שנאמר (שם, כב) "וכפר עליו הכהן באיל האשם לפני ה' ונסלח לו מחטאתו אשר חטא" - "לעשות מזיד כשוגג" (רצונו לומר שנסלח לו בקרבן זה באיזה עניין שיהיה). 8) השפחה החרופה. 9) שהיא בת ענשים וחייבת מלקות, אבל קטנה אינה בת עונשין. 10) אבל שוגגת אינה בת חיוב מלקות. וכן הוא בתוספתא "כל עריות שבתורה עושה אונס (כלומר אנס אותה), כרצון, וכו' ישינה כעירה וכו' מה שאין כן בשפחה חרופה" וכן כתבו התוספות (שם יא.) שמה שאמרו במשנה "שעשה בה את המזיד כשוגג", אין זה אלא על האיש, אבל השפחה - מזידה, שאם לא כן, שניהם פטורים. 11) ולא אנוסה. 12) שם יא. "אמר רבי יצחק לעולם אינו חייב אלא על שפחה בעולה בלבד, שנאמר (שם): והיא שפחה נחרפת לאיש". היינו נבעלת לאיש, כלומר, נשתנה גופה (שם). 13) שהבעילה שנחרפה לאיש, הייתה כדרכה, דרך אותו מקום, שעל ידי הבעילה נשרו בתוליה ונשתנה גופה [ואף על פי שנבעלה על ידי בעלה, ודינה כבעולה אף על פי שנבעלה שלא כדרכה - "נחרפת לאיש", היינו נשתנה גופה, אינה, אף שיש לה דין בעולה]. 14) כלומר, בעלה גמר בה בעילתו, שהכניס את כל האבר, שאם לא כן, הרי לא נקרעו בתוליה ולא נשתנה גופה. 15) כלומר, בשביל כך צריך שתהיה גדולה ומזידה משום שאז היא מחוייבת מלקות. 16) כי "בקורת" היא לשון של מלקות, שכל הלוקה קוראים עליו פסוקים מן התורה ו"בקורת" מלשון קריאה, וכן בודקים אותו ואומדים כוחותיו כמה מלקות יכול לקבל ו"בקורת" מלשון בקורת וחקירה.

ב. וּמִפְּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבִּזְמַן שֶׁהִיא חַיֶּבֶת מַלְקוּת[17] - הוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן, וּבִזְמַן שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִן הַמַּלְקוּת - הוּא פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן[18].

17) שהיא מזידה, וגדולה. 18) כגון שהיא קטנה או שוגגת או אנוסה. אבל לא נבעלה על ידי בעלה, או נבעלה שלא כדרכה, או על ידי התחלת ביאה בלבד - כל אלה לא נלמדו מפסוק זה, אלא מהמלה "נחרפת", שנשתנה גופה.

ג. בֶּן תֵּשַׁע שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד[19] שֶׁבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה[20] - הֵיא לוֹקָה וְהוּא מֵבִיא קָרְבָּן[21]. וְיֵרָאֶה לִי, שֶׁאֵינוֹ מֵבִיא עַד שֶׁיַּגְדִּיל וְיִהְיֶה בֶּן דַּעַת[22].

19) אבל בפחות מזה אין ביאתו ביאה. 20) גדולה ומזידה. 21) כן הוא בספרא (קדושים פרק ה הלכה א) "איש פרט לקטן, או יכול שאני מוציא בן תשע שנים ויום אחד, תלמוד לומר ואיש". 22) ראה להלן בפרק א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ה שכל מחוייבי קרבן אין מקריבין על ידם אלא מדעתם.

ד. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאוֹת אֲסוּרוֹת מַה הִיא הַשִּׁפְחָה הַחֲרוּפָה הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, וְשֶׁאֵינָן חַיָּבִין[23] עַד שֶׁיִּבְעוֹל כְּדַרְכָּהּ וְיִגְמֹר[24]. לְפִיכָךְ[25], אִם אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם[26]: בָּעַלְתָּ שִׁפְחָה חֲרוּפָה, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא בָּעַלְתִּי - נֶאֱמָן, וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶן; שֶׁהֲרֵי הוּא יוֹדֵעַ אִם גָּמַר בִּיאָתוֹ[27] אוֹ לֹא גָּמַר, וְזֶה שֶׁאָמַר לֹא בָּעַלְתִּי - כְּלוֹמַר לֹא גָּמַרְתִּי[28].

23) הבועל - קרבן, והשפחה חרופה - מלקות. 24) משום שנאמר (ויקרא יט, כ): "ואיש כי ישכב את אשה שכבת זרע", ואם בעל שלא כדרכה, או שבעל כדרכה ולא גמר ביאתו, אין זה נחשב לשכבת זרע, שאינה ראוייה להתעבר מביאות אלו. 25) מכיוון שאינו חייב עד שיגמור ביאתו. 26) שני עדים. 27) והעדים אינם יכולים לראות אם גמר ביאתו. 28) ראה למעלה פרק ג הלכה א שאם עדים מעידים אותו שאכל חלב והוא אומר שלא אכל נעשה כאומר לא אכלתי שוגג אלא מזיד וכחכמים דרבי מאיר. וכאן אף רבי מאיר מודה (כריתות יב:) שלא חלק על חכמים אלא משוגג למזיד, שאין אדם רוצה להיעשות רשע.

ה. הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה[29] בִּיאוֹת הַרְבֵּה - אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אָשָׁם אֶחָד[30]. כֵּיצַד? הַבָּא עַל הַשִּׁפְחָה בִּיאוֹת הַרְבֵּה בְּזָדוֹן, אוֹ שֶׁבָּא עָלֶיהָ בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ וְחָזַר וּבָא עָלֶיהָ בִּשְׁגָגָה וְנוֹדַע לוֹ, אֲפִלּוּ מֵאָה פְּעָמִים בְּמֵאָה הֶעְלָמוֹת[31] - מַקְרִיב אָשָׁם אֶחָד[32] וּמִתְכַּפֵּר לוֹ עַל הַכֹּל, עַל הַזְּדוֹנוֹת שֶׁבָּהּ וְעַל הַשְּׁגָגוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁפְחָה אַחַת; אֲבָל הַבָּא עַל שְׁפָחוֹת הַרְבֵּה, אֲפִלּוּ בְּהֶעְלֵם אַחַת[33] - חַיָּב אָשָׁם עַל כָּל שִׁפְחָה וְשִׁפְחָה[34].

29) חרופה. 30) ונלמד זאת בגמרא שם ממה שכתוב (ויקרא יט, כב) "וכיפר עליו הכהן באיל האשם וגו' על חטאתו אשר חטא" "שעניינו מכל חטא שחטא בבעילה זו, איל האשם מכפר עליו". וכל זה הוא לבועל, אבל השפחה עצמה "חייבת מלקות על כל ביאה וביאה כשאר חייבי לאווין, אם הייתה מזידה". 31) שאם לא נודע לו הרי גם בשאר איסורין אינו חייב אלא חטאת אחת כמפורש למעלה פרק ה הלכה א. 32) אף על פי שאמרו בשבת עב. שלמי שסובר שבאשם וודאי צריך שייוודע לו חטאו תחילה - הידיעות מחלקות בשפחה חרופה. והרי פסק רבינו כן להלן הלכה י - סמך רבינו על הסוגיא הנ"ל בכריתות, שאמרו שם שבחמש העלמות בשפחה חרופה אינו חייב אלא אחת, הרי שאין הידיעות מחלקות בשפחה חרופה. 33) שלא הייתה ידיעה בין ביאה לביאה. 34) שהגופים הם המחלקים לחייבו על כל שפחה ושפחה קרבן מיוחד, שנאמר (שם) "והיא שפחה", לחלק על כל שפחה ושפחה.

ו. בָּעַל שִׁפְחָה[35] וְהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ, וְחָזַר וּבְעָלָהּ אַחֵר שֶׁהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ - חַיָּב עַל כָּל אַחַת וְאַחַת; שֶׁהַהַפְרָשָׁה מְחַלֶּקֶת[36], וְנִמְצָא כְּמִי שֶׁהִקְרִיב וְאַחֵר כָּךְ בָּעַל. וְכֵן אִם בָּעַל חָמֵשׁ בְּעִילוֹת בְּהֶעְלֵם אַחַת בִּשְׁפִחָה אַחַת, וְנוֹדַע לוֹ עַל אַחַת מֵהֶן[37] וְהִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע עַל הַשְּׁנִיָּה - מַפְרִישׁ אָשָׁם אַחֵר[38]. אַף עַל פִּי שֶׁבְּהֶעְלֵם אַחַת הָיוּ כֻּלָּן, הוֹאִיל וְלֹא נוֹדַע לוֹ אֶלָּא אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ, נִמְצָא כְּבוֹעֵל אַחַר שֶׁהִפְרִישׁ. שֶׁדִּין הַשּׁוֹגֵג וְהַמֵּזִיד בַּשִּׁפְחָה אֶחָד הוּא[39].

35) כלומר, שפחה חרופה שהבא עליה כמה ביאות אפילו נודע לו ביניהן אינו חייב אלא אחת. 36) כן אמרו בשבת שם אפילו למי שסובר שבאשם וודאי אין צורך בידיעה בתחילה, מודה הוא שהפרשה מחלקת, אם כן הוא הדין לדידן, שידיעות אינן מחלקות בשפחה - שההפרשות מחלקות. 37) שאף על פי שלעניין אכילת חלב ידיעה שלאחר עבירה מחלקת - כאן בשפחה חרופה, שאין הידיעה מחלקת באמצע, בוודאי שאינה מחלקת לאחר עבירה, אלא אם כן יש עימה גם הפרשה. 38) [אף על פי שבגמרא (שבת שם) לא אמרו אלא: "מעשה דלאחר הפרשה לא קאמינא", כלומר, אם בעל ונודע לו והפריש קרבן, ואחר כך שוב בעל, אבל לא הזכירו דין הפרשה שלאחר המעשים אם היא מחלקת - למד זאת רבינו ממה שאמרו שם: "מתקיף לה רב המנונא אלא מעתה בעל וחזר ובעל והפריש קרבן ואמר המתינו לי עד שאבעול, הכי נמי דאינו חייב אלא אחת"? - הרי הזכירו "בעל וחזר ובעל" ומזה נראה שחייב כאן שלושה אשמות: שניים על שתי הבעילות שקדמו להפרשה ואחד על בעילה שלאחר הפרשה - הרי מפורש שהפרשה שלאחר המעשים מחלקת]. 39) ולפיכך אין הידיעות בלבדן מחלקות עד שתהיה איתן גם הפרשה.

ז. עַל הַגָּזֵל[40] כֵּיצַד? כָּל מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ מִשֶּׁוָה פְּרוּטָה וָמַעְלָה[41] מִמָּמוֹן יִשְׂרָאֵל, בֵּין שֶׁגְּזָלוֹ[42] בֵּין שֶׁגְּנָבוֹ[43], בֵּין שֶׁהִפְקִידוֹ אֶצְלוֹ אוֹ הִלְוָהוּ, אוֹ מִשּׁוּם שֶׁתָּפוּת אוֹ מִשְׁאָר דְּרָכִים[44], וְכָפַר בּוֹ[45] וְנִשְׁבַּע לַשֶּׁקֶר, בֵּין בְּזָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה[46] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם עַל חֶטְאוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא אֲשַׁם גְּזֵלוֹת. וּמִפְרָשׁ בַּתּוֹרָה, שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ בְּאָשָׁם זֶה עַד שֶׁיָּשִׁיב הַמָּמוֹן שֶׁבְּיָדוֹ לִבְעָלָיו[47]; אֲבָל הַחֹמֶשׁ[48] אֵינוֹ מְעַכֵּב הַכַּפָּרָה[49]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת, אֵימָתַי יִהְיֶה חַיָּב בִּשְׁבוּעָה זוֹ שֶׁמַּקְרִיב עָלֶיהָ אָשָׁם זֶה[50], וְאֵימָתַי יִהְיֶה פָּטוּר מִמֶּנָּה; וְעַל אֵי זוֹ דֶּרֶךְ יִתְחַיֵּב אֲשָׁמוֹת רַבּוֹת כְּמִנְיַן חִיּוּב הַשְּׁבוּעוֹת, וְעַל אֵי זוֹ דֶּרֶךְ לֹא יִהְיֶה חַיָּב אֶלָּא אָשָׁם אֶחָד[51].

40) שיש על זה קרבן אשם. 41) אבל פחות מפרוטה אינו ממון, והכופר ונשבע על פחות משווה פרוטה פטור משבועת הפקדון. 42) שלקח ממון אדם בגלוי ובפרהסיא בחוזק יד. 43) שלקח ממון אדם בסתר כגון שפשט ידו לתוך כיס חבירו ואין הבעלים יודעים. 44) כגון עושק, או מצא אבידה וכיחש בה, או עשה לו מלאכה ולא נתן לו שכרו. 45) כשתבעו שיחזיר לו הממון. 46) ולמדו זה בגמרא שם בגזירה שווה "תחטא - תחטא", משבועת העדות. 47) שנאמר (שם כג־כה) "והיה כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל וגו' ושלם אותו וגו' ואת אשמו יביא וגו'". הרי שרק אחר השבת הגזילה מתכפר באשם. ובבבא קמא קי. במשנה: "הביא אשמו עד שלא הביא גזילו לא יצא". ובגמרא שם קיא. למדו כן ממה שנאמר בגזל הגר (במדבר ה, ח): "מלבד איל הכיפורים אשר יכפר בו עליו", הרי נאמר "אשר יכפר" בלשון עתיד, להורות, שאינו מתכפר אלא אחר כך, אחרי שישיב את הגזילה לכהן. 48) שהוא מחוייב להוסיף חומש על הקרן, שהוא אחד מארבעה מהקרן מפני שכתוב (ויקרא שם, כד) "ושלם אותו בראשו וחמישיתיו יוסף עליו". 49) בבא קמא שם במשנה: "נתן את הקרן ולא נתן את החומש אין החומש מעכב", ולמדו כן בגמרא שם קיא. הדיוט מהקדש (=מן הנהנה מן ההקדש) מה הקדש אם מעל לא מעכב החומש את הכפרה, אף הדיוט אין החומש מעכב את הכפרה. 50) כלומר, אימתי מתחייב קרבן אשם גזלות על שבועה זו ואימתי פטור. 51) על כמה וכמה שבועות.

1 **ח. עַל הַמְּעִילָה[52] כֵּיצַד? כָּל הַנֶּהֱנֶה מִשָּׁוֶה פְּרוּטָה[53]**
2 **מִן הַהֶקְדֵּשׁ בִּשְׁגָגָה[54] - מַחֲזִיר מַה שֶּׁנֶּהֱנָה וְיוֹסִיף**
3 **חֹמֶשׁ וְיַקְרִיב אָשָׁם וְיִתְכַּפֵּר לוֹ[55]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ**
4 **בְּהִלְכוֹת מְעִילָה, שֶׁהַקָּרְבָּן וְהַקֶּרֶן מְעַכְּבִין הַכַּפָּרָה,**
5 **וְאֵין הַחֹמֶשׁ מְעַכֵּב[56].**

52) ראה למעלה הלכה א שיש על זה קרבן אשם. 53) משנה מעילה יח. ובבא מציעא נה. "הנהנה בשווה פרוטה מן ההקדש מעל". 54) אבל במזיד לוקה ומשלם קרן בלבד. 55) שנאמר (שם, טו־טז) "נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה מקדשי ה' והביא את אשמו לה' ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישיתו יוסף עליו וגו'". 56) שנאמר (שם) "יכפר עליו באיל האשם" - איל ואשם מעכבין ואין החומש מעכב.

6 **ט. הָאוֹכֵל מִדָּבָר שֶׁמּוֹעֲלִין בּוֹ בַּחֲמִשָּׁה תַּמְחוּיִין[57]**
7 **בְּהֶעְלֵם אַחַת, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִזֶּבַח אֶחָד, אִם יֵשׁ**
8 **בְּכָל אֲכִילָה וַאֲכִילָה שָׁוֶה פְּרוּטָה - חַיָּב אָשָׁם עַל**
9 **כָּל אֶחָד וְאֶחָד[58]; שֶׁהַתַּמְחוּיִין מְחַלְּקִין בִּמְעִילָה,**
10 **וַהֲרֵי הֵן כְּמִינִין הַרְבֵּה[59], אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מֵחֲלָקִים**
11 **בְּחִיּוּב הַכְּרֵתוֹת[60]. חֲמָרָא יְתֵרָה יֵשׁ בִּמְעִילָה: שֶׁהֲרֵי**
12 **עָשָׂה בָּהּ הַמְהַנֶּה כַּנֶּהֱנֶה[61], וּמִצְטָרֶפֶת לִזְמַן מְרֻבֶּה[62],**
13 **וְשָׁלִיחַ שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ[63] - חַיָּב הַמְשַׁלֵּחַ[64]; מַה**
14 **שֶׁאֵין דְּבָרִים אֵלּוּ בִּשְׁאָר הָאִסּוּרִין.**

57) שמתבשלים בחמש קערות נפרדות, כלומר, בחמשה מיני תבשילים. 58) משנה בכריתות טו: "אמר רבי יהושע שמעתי באוכל מזבח אחד בה' תמחויין בהעלם אחת שהוא חייב על כל אחת ואחת משום מעילה". 59) כלומר, כאילו אכל כמה מיני איסורים שחייב על כל איסור ואיסור בנפרד. 60) ראה למעלה פרק ו שם שבשאר האיסורים אין תמחויין מחלקים. 61) כלומר, אם אחד נותן לשני דבר הקדש שיאכלנו או שייהנה ממנו - חייב הנותן, ולא זה שקיבל (רש"י שם). 62) שאם אכל חצי זית מדבר שמועלין בו, ולאחר זמן רב, אפילו אחר שלוש שנים, אכל חצי זית שני - מצטרפין שני חצאי הזיתים לחייבו אשם מעילה, ולמדו זאת (שם יח:) ממה שנאמר (שם, טו) "תמעול מעל". הלשון הכפולה "תמעול מעל" מרבה גם צירוף כזה. 63) שאמר לו תן בשר זה לאורחים ונתן. 64) משנה מעילה כ. "השליח שעשה שליחותו בעל הבית מעל", מה שאין כן בכל האיסורים, שאמרו בהם: "אין שליח לדבר עבירה" והשליח חייב.

15 **י. כָּל הַמְחֻיָּב אָשָׁם וַדַּאי צָרִיךְ שֶׁיִּוָּדַע לוֹ חֶטְאוֹ**
16 **תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ יַקְרִיב[65] אֲשָׁמוֹ; אֲבָל אִם הִקְרִיבוֹ**
17 **קֹדֶם שֶׁיִּוָּדַע לוֹ וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁהִקְרִיב - אֵינוֹ עוֹלֶה**
18 **לוֹ[66]. וְכָל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו אָשָׁם וַדַּאי - אֶחָד**
19 **הַמֶּלֶךְ וְאֶחָד כֹּהֵן מָשׁוּחַ[67] אוֹ שְׁאָר עַם הָאָרֶץ שָׁוִין**
20 **בּוֹ[68].**

65) פשטות הפסוק משמע כך, שכתוב (שם, כג־כה) "והיה כי יחטא ואשם" כשיכיר בעצמו לשוב בתשובה ולדעת ולהודות כי "חטא ואשם והשיב את הגזלה וכו' ואת אשמו יביא וכו'". 67) וצריך להביא אשם אחר גדול בימי בית ראשון, שנמשח בשמן המשחה. 68) שחייבים אשם. מה שאין כן באשם תלוי, שאינם שווים, שהכהן המשוח אינו חייב בו. וכמו כן לעניין קרבן חטאת חלוקים הם, שהמלך מביא שעיר עזים, והכהן המשוח - פר בן בקר, ושאר עם הארץ מביאין שעירת עזים או נקבה מן הצאן.

21 **יא. כָּל חֵטְא שֶׁחַיָּבִין עָלָיו אָשָׁם וַדַּאי, אִם נִסְתַּפֵּק**
22 **לוֹ אִם עֲשָׂאָהוּ אוֹ לֹא עֲשָׂאָהוּ - פָּטוּר מִכֻּלּוּם[69].**
23 **לְפִיכָךְ, הַבָּא עַל יָדוֹ סְפֵק מְעִילָה - אֵינוֹ חַיָּב**
24 **כְּלוּם[70], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מְעִילָה.**

69) שאינו חייב אשם תלוי, אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. ודבר זה נחלקו בו חכמים ורבי עקיבא במשנה כריתות כב. ופסק רבינו כחכמים. 70) הזכיר באופן מיוחד ספק מעילה משום שבה המחלוקת של רבי עקיבא וחכמים הנ"ל.

25 **יב. הָיְתָה לְפָנָיו חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב וַחֲתִיכָה שֶׁל**
26 **הֶקְדֵּשׁ, אֲכַל אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אֵי זוֹ הִיא -**
27 **פָּטוּר[71]; חָזַר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - מֵבִיא אָשָׁם עַל**
28 **מְעִילָתוֹ[72]; אֲכַל אַחֵר אֶת הַשְּׁנִיָּה - שְׁנֵיהֶן פְּטוּרִין[73].**

71) שהוא ספק אם מעל בהקדש או לא, וכדברי חכמים החולקים על רבי עקיבא, שם כב במשנה. 72) שהרי וודאי מעל. 73) כי כל אחד מהם הוא בספק אם מעל או לא.

יג. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב[74] וַחֲתִיכָה שֶׁל הֶקְדֵּשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן[75] - מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי מִשּׁוּם חֵלֶב; אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה[76] - מֵבִיא חַטָּאת עַל הַחֵלֶב[77] וְאָשָׁם וַדַּאי שֶׁל מְעִילָה עַל הַהֶקְדֵּשׁ[78]; בָּא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - אַף הַשֵּׁנִי מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[79]. חֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב[80] וַחֲתִיכָה שֶׁל חֵלֶב הֶקְדֵּשׁ, אָכַל אַחַת מֵהֶן - מֵבִיא חַטָּאת[81]; אָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה אַחַר שֶׁנּוֹדַע לוֹ עַל הָרִאשׁוֹנָה[82] - מֵבִיא שְׁתֵּי חַטָּאוֹת[83] וְאָשָׁם וַדַּאי עַל מְעִילָתוֹ[84]; בָּא אַחֵר וְאָכַל אֶת הַשְּׁנִיָּה - זֶה מֵבִיא חַטָּאת וְזֶה מֵבִיא חַטָּאת[85] בִּלְבַד[86]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת מַאֲכָלוֹת אֲסוּרוֹת מֵאֵיזֶה טַעַם נוֹסָף אִסּוּר הֶקְדֵּשׁ עַל אִסּוּר חֵלֶב[87]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הָאִסּוּרִין.

74) חולין. 75) בשוגג. 76) בשוגג אפילו אחר שהביא אשם תלוי. 77) שם. שהרי אכל וודאי חלב, והאוכל חלב בשוגג חייב חטאת. 78) שהרי אחת מהן הוא של הקדש. 79) שם. כי גם זה הוא ספק אכל חלב או לא שחייב אשם תלוי. וראה למעלה הלכה ז כי זהו איסור קבוע. 80) חולין. 81) שהרי שתי החתיכות הן חלב, וחייב חטאת על איסור אכילת חלב בשגגה. ואינו חייב אשם תלוי על ספק הקדש משום שפוסק כחכמים שאין מחייבים על ספק מעילה. 82) שהידיעות מחלקות. אבל בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת. 83) על שתי אכילות של חלב, אחת על חתיכת חלב החולין ואחת על חתיכת חלב של הקדש. 84) שהרי אכל חתיכת חלב של הקדש, וחוץ מאיסור חלב עבר גם על איסור מעילה בהקדש. 85) שם במשנה, שהרי כל אחד מהם אכל חלב וודאי. 86) ואינם חייבים אשם תלוי על ספק מעילה. 87) שאף על פי ש"אין איסור חל על איסור" - חל איסור הקדש על איסור חלב, מפני שהוא איסור מוסיף, שהחלב הזה לא היה אסור אלא באכילה, וכשהקדישו נאסר גם בהנאה, ומתוך שנוסף בו איסור הנאה, נוסף עליו גם איסור אכילה לחייבו גם משום חלב וגם משום הקדש, ובאיסור מוסיף אמרו "איסור חל על איסור".

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) יבאר מה בין שגגת מקדש וקדשיו לשאר כריתות, והחייבים קרבן מספק אם מביאים אותו.

א. שִׁשָּׁה[2] מִצְוָתָן שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[3], וְאֵלּוּ הֵן: א. הַמְּצֹרָע[4]. ב. וְהַיּוֹלֶדֶת[5]. ג. וְהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת הָעֵדוּת[6] בֵּין בְּדָדוֹן בֵּין בִּשְׁגָגָה[7]. ד. וְהַנִּשְׁבָּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי לַשֶּׁקֶר[8] בִּשְׁגָגָה[9]. ה. וְהַטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה[10]. ו. וְהַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגָגָה.

2) אנשים. ובמשנה (כריתות ט.) תנן "חמשה", משום שהמשנה מונה טמא שאכל קודש וטמא שנכנס למקדש, לאחד. ואילו רבנן מונה אותם לשתים (כסף־משנה). 3) כלומר, קרבן שאינו קבוע. שאם היה עשיר, מביא בהמה; ואם היה עני מביא עוף או עשירית האיפה, ראה למעלה פ"א הלכה ד. 4) שנאמר (ויקרא יד, י, כא־כב): "וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו' ואם דל וגו' ולקח כבש וגו' ושתי תורים וגו'". 5) שנאמר (שם יב, ו־ח) "ובמלאות ימי טהרה וגו' תביא כבש בן שנתו לעולה ובן יונה או תור לחטאת וגו' ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים או שני בני יונה אחד לעולה ואחד לחטאת וגו'". 6) שידעו העדים עדות ממון ותבעם בעל העדות להעיד לו, וכפרו בעדותן ולא העידו ונשבעו שאינן יודעין לו עדות, זו היא שבועת העדות (פרק א מהלכות שבועות הלכה יב). ונאמר (שם ה, א, ו־ז) "ונפש כי תחטא ושמעה קול אלה וגו' והביא את אשמו וגו' כשבה או שעירת עזים וגו' ואם לא תגיע ידו די שה והביא וגו' שתי תורים וגו'". 7) משנה שם ט. ובגמרא שם, נלמד משום שבכולן נאמר בתורה "ונעלם", וכאן (בשבועת העדות - שם, א) לא נאמר "ונעלם", הרי משום שחייבה התורה על המזיד כשוגג. 8) שנשבע (=לעתיד) שלא יאכל, ואכל. או שנשבע שיאכל, ולא אכל. או שנשבע (=לעבר) שלא אכל, ואכל. או שאכל, ולא אכל (שם הלכה ג). ואמר (שם, ד, ו־ז) "או נפש כי תשבע לבטא בשפתים וגו' והביא את אשמו וגו' כשבה או שעירת עזים וגו' ואם לא תגיע ידו די שה והביא וגו' שתי תורים או שני בני יונה". 9) שנאמר (שם, ד) "ונעלם ממנו". 10) שנאמר (שם, ב־ג) "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו' ונעלם ממנו וגו'". וראה להלן הלכה ה, כי מפי השמועה למדו שהפסוק הזה מדבר בטמא שנכנס למקדש או טמא שאכל קודש ולא ידע. וראה למעלה פ"א הלכה ג.

ב. קָרְבַּן הַיּוֹלֶדֶת[11]: אִם הָיְתָה עֲשִׁירָה - מְבִיאָה כֶּבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תּוֹר לְחַטָּאת; וְאִם אֵין יָדָהּ מַשֶּׂגֶת - הֲרֵי קָרְבָּנָהּ יוֹרֵד וּמְבִיאָה שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. אֲפִלּוּ הָיְתָה יָדָהּ מַשֶּׂגֶת לְשֵׂה וְאֵינָהּ מַשֶּׂגֶת לִנְסָכָיו[12] - מְבִיאָה קָרְבַּן עָנִי[13].

11) שם יב, ו־ח. וראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 12) ראה בפ"ב מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב והלכה ד, שכבש היולדת הקרב לעולה טעון גם נסכים: עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן, ויין לנסך רביעית ההין. 13) שתי תורים או שני בני יונה, ונלמד דין זה בספרא (פרשת תזריע פרק ד הלכה א) ממה שנאמר (שם, א) "ואם לא תמצא ידה די שה", ללמד שאם יש לה שה ואין לה הדברים הנצרכים לשה זה - שמביאה קרבן עני.

ג. הַמְּצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר - מֵבִיא שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת[14]. מֵהֶן שְׁנֵי כְּבָשִׂים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אָשָׁם, וְכִבְשָׂה[15] לְחַטָּאת. אִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - מֵבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, וְכֶבֶשׂ לְאָשָׁם.

14) שם יד, י, כא־כב. וראה בפ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ג. 15) נקבה מן הכבשים.

ד. עַל שְׁבוּעַת הָעֵדוּת[16] וְעַל שִׁגְגַת שְׁבוּעַת בִּטּוּי[17]

1 **וְעַל שִׁגְגַת טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְטֻמְאַת קָדָשָׁיו[18] מֵבִיא**
2 **כִּשְׁבָּה[19] אוֹ שְׂעִירָה[20], כִּשְׁאָר הַחַטָּאוֹת הַקִּבּוּעוֹת[21].**
3 **וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת - מֵבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי**
4 **יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת**
5 **לָעוֹף - מֵבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[22] סֹלֶת. וְהִיא הַקָּרוּיָה**
6 **מִנְחַת חוֹטֵא, שֶׁכְּבָר נִתְפָּרְשׁוּ מַעֲשֶׂיהָ בְּהִלְכוֹת**
7 **מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[23].**

16) בין בזדון בין בשגגה (למעלה הלכה א). 17) שם ה, ד, ו־ז. 18) שם, ב־ג, ו־ז. 19) נקבה מן הכבשים. 20) נקבה מן העזים. 21) ראה למעלה פ"א הלכה ד. 22) שם, יא. 23) פי"ז.

8 **ה. כָּל הַקָּרְבָּנוֹת הָאֵלּוּ מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה וּמְפֹרָשׁ זֶה**
9 **שֶׁחַיָּב לַהֲבִיאָן, חוּץ מִטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגָגָה**
10 **אוֹ אֲכַל קֹדֶשׁ[24]. שֶׁכָּךְ כָּתוּב שָׁם: וְנֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא**
11 **וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה[25] וְגוֹמֵר. אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל**
12 **דָּבָר טָמֵא[26] וְגוֹמֵר. אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא**
13 **בִּשְׂפָתַיִם[27] וְגוֹמֵר. וְהָיָה כִּי יֶאְשַׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה**
14 **וְגוֹמֵר. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[28], שֶׁזֶּה שֶׁחַיָּב כָּאן קָרְבָּן**
15 **לַטָּמֵא - כְּשֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ**
16 **וְהוּא לֹא יָדַע[29]. אַף עַל פִּי שֶׁהַדָּבָר מִפִּי הַקַּבָּלָה[30]**
17 **- חֲרֵי הוּא כְּמְפֹרָשׁ[31], שֶׁחֲרֵי בְּפֵרוּשׁ חִיְּבָה תּוֹרָה**
18 **כָּרֵת לַטָּמֵא שֶׁאָכַל קֹדֶשׁ וּלַטָּמֵא שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[32].**
19 **בְּאוֹכֵל נֶאֱמַר: וְהַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל בָּשָׂר מִזֶּבַח**
20 **הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַה' וְטֻמְאָתוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָה. וּבְנִכְנָס**
21 **לַמִּקְדָּשׁ נֶאֱמַר: וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִיא מִתּוֹךְ הַקָּהָל**
22 **כִּי אֶת מִקְדַּשׁ ה' טִמֵּא[33]. וְכֵיוָן שֶׁחִיְּבָה תּוֹרָה כָּרֵת[34]**
23 **עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו, פֵּרֵשׁ הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין**
24 **עַל שִׁגְגָתָן[35].**

24) בשגגה, שאינם מפורשים בתורה שחייבים להביא קרבן עולה ויורד. 25) זוהי שבועת העדות. 26) ולא מפורש שאכל קודש בטומאה או שנכנס למקדש בטומאה. 27) זוהי שבועת ביטוי. 28) בשבועות ו: ז. 29) שם ז. אמר רבא, שלמדו גזירה־שוה "טומאתו - טומאתו". נאמר כאן בקרבן עולה ויורד (שם ה, ג) "או כי יגע בטומאת אדם לכל טומאתו", וכתוב במטמא מקדש (במדבר יט, יג) "את משכן ה' טמא ונכרתה הנפש ההיא מישראל, כי מי נדה לא זורק עליו טמא יהיה עוד טומאתו בו" - מה להלן טומאת מקדש, אף כאן (שלא פירש מה היא טומאה זו שחייבין עליה קרבן עולה ויורד) היא טומאת מקדש. ואוכל קודש, נלמד (שם) בברייתא: רבי אומר אקרא אני חיה, בהמה למה נאמר (שבקרבן עולה ויורד כתוב, ויקרא ה, ב) "או נפש אשר תגע בכל דבר טמא או בנבלת חיה טמאה או בנבלת בהמה טמאה וגו'", וכיון שמזכיר "חיה" הרי גם בהמה בכללה (שהרי כתוב שם יא, ב "זאת החיה אשר תאכלו", ומיד סמוך לזה כתוב (שם, ג) "כל מפרסת פרסה וגו' בבהמה אותה תאכלו", הרי שבהמה בכלל חיה) ולמה לו להזכיר כאן גם "בהמה טמאה", כדי ללמוד גז"ש "בהמה טמאה - בהמה טמאה": נאמר כאן "בהמה טמאה", ונאמר להלן (שם ז, כא) באוכל קדשים בטומאה "ונפש כי תגע בכל טמא, בטומאת אדם או בבהמה טמאה או בכל שקץ טמא, ואכל מבשר זבח השלמים אשר לה' ונכרתה הנפש ההיא מעמיה", מה שם מדובר לענין אוכל קודש בטומאה, אף כאן (בקרבן עולה ויורד) שכתוב טומאה, מדובר באוכל קודש בטומאה. 30) שהרי אין זה מפורש בתורה, אלא נלמד בגזירה־שוה. 31) בתורה. 32) במזיד. 33) במכות יד: למדו זאת מן הפסוק (שם יט, יג) "את משכן ה' טמא ונכרתה". וראה בספר המצוות לא־תעשה עז, ובהערה שם שי. 34) במזיד. 35) בברייתא שבועות ו: "מנין שאין הכתוב (=נפש אשר תגע בכל דבר טמא וגו'") מדבר אלא בטומאת מקדש וקדשיו (=שאין מחייבו על מגע אלא־אם־כן אכל קודש בטומאה או נכנס למקדש בטומאה). ודין הוא: הואיל והזהיר וענש על הטומאה [בזדון - רש"י] וחייב קרבן על הטומאה, מה כשהזהיר וענש על הטומאה לא הזהיר וענש אלא על טומאת מקדש וקדשיו, אף כשחייב קרבן על הטומאה לא חייב אלא על טומאת מקדש וקדשיו".

ו. כָּל קָרְבָּנוֹת[36] שֶׁהָאִשָּׁה חַיֶּבֶת - בַּעְלָהּ מֵבִיא[37] עַל
יָדֶיהָ[38]. אִם הָיָה עָנִי - מֵבִיא קָרְבַּן עָנִי, וְאִם הָיָה
עָשִׁיר - מֵבִיא עַל יָדֶיהָ קָרְבַּן עָשִׁיר[39]. וּמֵבִיא אָדָם[40]
עַל יְדֵי בְּנוֹ[41] וְעַל יְדֵי בִּתּוֹ וְעַל יְדֵי עַבְדּוֹ וְשִׁפְחָתוֹ[42]
קָרְבַּן עָנִי[43] וּמַאֲכִילָן בַּזְּבָחִים[44].

36) לדעת הר"ש (פי"ד מנגעים משנה יב בשם ספרי זוטא) אין הבעל חייב אלא בקרבנות שבאים לטהרתה, והם קרבנות לידה, זיבה וסוטה. אבל קרבנות שבאים לכפרתה, כגון שאכלה חלב או חיללה שבת בשוגג - אינו חייב להביא. וראה בתפארת ישראל שם אות צד. [ועיין בנדרים לו. ובגליון הש"ס שם]. 37) חייב להביא, משנה בנגעים שם, ובריתא בנדרים לה: ובנזיר כד. ובבא מציעא קד. 38) בשבילה (רבינו בפיה"מ שם). 39) דברי ר' יהודא במשנה שם, ואין חולק עליו (כסף־משנה). ואין אומרים, כיון שנשאת היא עניה, שהרי מה שקנתה אשה קנה בעלה, יביא בשבילה קרבן עני אף אם הוא עשיר, אלא מביא עליה קרבן עשיר, שאשתו כגופו. ראה בפיה"מ לרבינו, בנגעים שם. 40) שהוא עשיר. נגעים שם. 41) בשביל בנו. 42) [בין עבדים ובין כנענים. ואף לדעת הר"ש, שהמדובר רק במחוסרי כפרה (ראה למעלה), הרי טומאת צרעת נוהגת גם בעבדים כנענים (פ"ט מהלכות טומאת צרעת הלכה א), וכמו כן נוהגת בהם טומאת זיבה (פ"א מהלכות מטמאי משכב ומושב הלכה ד), והם מחוייבים בקרבנות]. 43) אף אם הוא עשיר. ובנו ובתו ועבדו ושפחתו לאו דוקא, כי הוא הדין שמביא בשביל כל אדם, אלא מזכיר אלו להודיענו שאף בנו ובתו הקטנים או אפילו הגדולים הסמוכים על שולחנו (דומיא דעבדו ושפחתו), שיש לו הכרח להביא בשבילם קרבן כדי שלא יטמאו טהרותיו על שולחנו, והיה מקום לסברא שיביא בשבילם קרבן עשיר, אם הוא עצמו עשיר - השמיענו שאין הדבר כן, אלא מביא בשבילם קרבן עני, שהתורה חסה עליו (משנה אחרונה, נגעים שם).

44) קרבן זה מטהרן לאכול בקדשים. ראה להלן פ"א מהלכות מחוסרי כפרה הלכה א, שמחוסרי כפרה אינם אוכלים בקדשים עד שיביאו קרבנן, וראה שם הלכה ה.

1 ז. הַמֶּלֶךְ וְכֹהֵן מָשִׁיחַ מְבִיאִין קָרְבָּנָן[45] עַל שְׁבוּעַת
2 הָעֵדוּת אוֹ עַל שְׁבוּעַת בִּטּוּי אוֹ עַל טֻמְאַת מִקְדָּשׁ
3 וְקָדָשָׁיו[46] כִּשְׁאָר הֶדְיוֹטוֹת[47]; שֶׁלֹּא חִלֵּק הַכָּתוּב קָרְבַּן
4 מֶלֶךְ מִקָּרְבַּן הֶדְיוֹט וּמִקָּרְבַּן כֹּהֵן מָשִׁיחַ[48] אֶלָּא
5 בַּמִּצְוֹת[49] שֶׁחַיָּבִים עַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה, כְּמוֹ
6 שֶׁבֵּאַרְנוּ[50], אֲבָל בְּקָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד כֻּלָּן שָׁוִים[51]. כְּבָר
7 בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁבוּעוֹת[52], אֵימָתַי יִהְיֶה חַיָּב עַל
8 שְׁבוּעַת הָעֵדוּת וְעַל שְׁבוּעַת שִׁגְגַת בִּטּוּי, וְאֵימָתַי
9 יִהְיֶה פָּטוּר עֲלֵיהֶן; וְעַל אֵי זֶה דֶּרֶךְ יִהְיֶה חַיָּב קָרְבָּנוֹת
10 הַרְבֵּה כְּמִנְיַן הַשְּׁבוּעוֹת, וְעַל אֵי זֶה דֶּרֶךְ לֹא יִהְיֶה חַיָּב
11 אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד. וּבְהִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[53] אֲבָאֵר,
12 בְּאֵיזֶה דֶּרֶךְ תִּתְחַיֵּב הַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצֹרָע קָרְבָּנוֹת הַרְבֵּה,
13 וּבְאֵי זֶה דֶּרֶךְ יִתְחַיֵּב כָּל אֶחָד מֵהֶן קָרְבָּן אֶחָד.

45) משנה בהוריות ט. "על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו בית־דין פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין". ומה שאמרו שם ח: במשנה "אין חייבין (כהן המשיח ובית־דין) על שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו, והנשיא כיוצא בהם, דברי רבי יוסי הגלילי" מפרש רבינו (בפיה"מ שם) שאין כהן המשיח מביא פר, והמלך שעיר עזים, אלא מביאין כהדיוט קרבן עולה ויורד (וראה בהשגת הראב"ד וכסף־משנה כאן). ומה שאמר רבי עקיבא (במשנה שם) כי המלך אינו חייב בשבועת העדות, שהמלך לא דן ולא דנין אותו, לא מעיד ולא מעידין אותו (וכן פסק רבינו בפ"י מהלכות שבועות הלכה א "היו עדיו וכו' או שהיה המלך אחד מעידיו שאינו ראוי להעיד וכו' ונשבעו, פטורין משבועת העדות") - כל זה אינו אלא משום שאין זה מכבודו של מלך לבוא לבית־הדין להגיד עדותו, אבל אם באו בית־הדין והנתבעים לבית המלך והעיד שם, מקבלים עדותו, ובאופן זה אם כפר ונשבע שאינו יודע עדות חייב בקרבן שבועה, וראה במרכבת המשנה ובמעשה רוקח. 46) [למעלה (ה"א) מנה רבינו גם מצורע ויולדת", וכאן השמיטם; לפי ש"יולדת" אינה לא במלך (ראה בפ"א מהלכות מלכים ה"ה, שאין מעמידים מלכה), ולא בכהן גדול (ראה בפ"ט מהל' ביאת מקדש ה"א, שבבנות אהרן אין קדושת כהונה). ו"מצורע", אע"פ שישנו בכ"ג, שאם כי נפסל מלהיות כ"ג (ראה בהוריות יב: ובבכורות מה: במשנה. ומה שאמרו במועד קטן יד: "והצרוע לרבות כהן גדול, והא כהן גדול דכל השנה כרגל וכו' שמע־מינה (מצורע) נוהג צרעתו ברגל", היינו משום שגם כהן גדול שעבר, אינו פורע ופורם, כמפורש בהוריות יא: ולפי דברי רבינו להלן פט"ו הלכה ז, גם כהן גדול שעבר מחמת מום, כל דיני כהונה גדולה עליו, ואם כן הרי הוא ככל אדם ברגל. ועיין בריטב"א שם ובתוספות ר' ידידיה תלמיד ר"י מפריש שם ח"ב עמודים יז־יח הערה 8) - מביא הוא פר הבא על כל המצוות, ככהן גדול המשמש, הרי גם כהן גדול שעבר מחמת מום, מביא פר כמפורש להלן פט"ו שם, והיה לו להביא כאן, שלענין קרבן עולה ויורד הרי הוא כהדיוט, - השמיטו משום שבמלך אינו שייך, שהרי נשיא (=מלך) שנצטרע עבר מנשיאותו, והרי הוא כהדיוט (להלן שם הלכה ט, וכן מפורש בסנהדרין קז: ועיין שם כ. ובתוספות ד"ה שתי שנים), ואין צריך לומר שלענין עולה ויורד, הרי הוא כהדיוט]. 47) קרבן עולה ויורד. וראה למעלה הלכה ד, מהו קרבן עולה ויורד. 48) שהמלך מביא שעיר עזים (זכר), והכהן המשוח - פר בן בקר, וההדיוט - שעירת עזים (נקבה) או נקבה מן הכבשים. 49) כלומר מצוות לא־תעשה. 50) למעלה פ"א הלכה א. 51) המלך והכהן המשוח וההדיוט. משנה שם (ט.): "כל המצוות שבתורה שחייבין על זדונן כרת ועל שגגתן חטאת, היחיד מביא כשבה ושעירה, והנשיא שעיר, ומשיח ובית־דין מביאין פר וכו' ועל שמיעת הקול ועל ביטוי שפתים ועל טומאת מקדש וקדשיו בית־דין פטורין, והיחיד והנשיא והמשיח חייבין". ופירש רש"י שם "דכתיב באשמות ואם נפש, ונשיא ומשיח בכלל נפש אחת הן". 52) פרקים ד־ו, ט־י. 53) פ"א ופ"ד.

14 ח. כָּל הַמֵּבִיא קָרְבָּן עַל הַזָּדוֹן כִּשְׁגָגָה[54], אִם הָיָה
15 אָנוּס - פָּטוּר מִן הַקָּרְבָּן[55]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שְׁאָר
16 עֲבֵרוֹת שֶׁאֵינוֹ חַיָּב חַטָּאת אֶלָּא עַל שִׁגְגָתָן[56], שֶׁאִם
17 הָיָה אָנוּס - פָּטוּר[57].

54) כגון הבא על שפחה חרופה (למעלה פרק ט הלכה א), ושבועת העדות (למעלה בפרק זה הלכה א), ושבועת הפקדון (למעלה פ"ט הלכה ז). 55) תוספתא בכריתות פ"א: "ארבעה מביאין על הזדון כשגגה, כולם באונס פטורים, חוץ מן הנזיר" (=שחייב על הזדון כשוגג, וגם חייב על האונס, ראה בפ"ו מהלכות נזירות הלכה ג) וראה בקרית־ספר ולחם־משנה כאן. 56) ולא על זדונן, שכיון שלא חייבה התורה אלא על השוגג בלבד ולא על המזיד - כל־שכן שלא חייבה על האונס. 57) ראה בשבועות יז: ויח. (ולמעלה פ"ה הלכה ו) שהבא על אשתו שלא בשעת וסתה וראתה דם בשעת תשמיש, הרי אלו פטורין מקרבן חטאת, מפני שזה אנוס ומה היה לו לעשות.

18 ט. מִי שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לְכִבְשָׂה שֶׁל חַטָּאתוֹ[58] וְצָרִיךְ
19 לָהֶן[59] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שְׂעִירָה[60] וִיחַלֵּל אוֹתָם הַמָּעוֹת
20 עַל הַשְּׂעִירָה[61] וְיֵהָנֶה בָּהֶן[62]. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ
21 לַשְּׂעִירָה[63] וְלָקַח כִּשְׂבָּה[64] - יֵהָנֶה בָּהֶן.

58) המדובר כאן בקרבן חטאת של עולה ויורד (ובעשיר שמביא כבשה או שעירה), ראה להלן טעמו של דבר, אבל בחטאת קבועה (ראה למעלה פ"א הלכה ד, שמביא כבשה או שעירה), אם נשאר מן המעות שהפריש לחטאת - יפלו לנדבה, ראה פ"ה מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ט. 59) למעות הללו, וכגון שהעני, וכגון שדמי השעירה פחותים מדמי הכבשה. 60) משנה בכריתות כז: 61) הוא פודה את המעות מקדושתם על השעירה הזאת, והיא נכנסת בקדושה תחת המעות היוצאים לחולין. 62) במעות האלו שחסך מההפרש שבין כבשה לשעירה.

ולמדו כן (שם בגמרא) ממה שנאמר בקרבן עולה ויורד (ויקרא ה, ו-י) "מחטאתו" - "מחטאתו" - ממקצת חטאתו. כלומר, ממקצת הדבר שהפריש לחטאתו, שאם העני מתכפר במקצת, והנותר מותר בהנאה, וראה גם בפיה"מ לרבינו שם. ונראה מדברי רבינו שדווקא אם הוא צריך למעות, וכגון שהשעירה יותר זולה (או להיפך כשהכבשה יותר זולה), אז מותר לו לשנות, אבל אם אינו צריך למעות, לא ישנה מן כבשה לשעירה או משעירה לכבשה. ובפירש"י במשנה כריתות שם, נראה שהכל תלוי ברצונו, וראה מרכבת המשנה. 63) משנה שם. כלומר, שהפריש מעות בשביל לקנות שעירה, והעני, והכבשה יותר זולה, וצריך למעות הללו שבהפרש בין שווי הכבשה לשווי השעירה. 64) וחילל את המעות על-ידי הכבשה, כמבואר למעלה.

י. הִפְרִישׁ מָעוֹת לַבְּהֵמָה[65] וְהֶעֱנִי[66] - יִקַּח שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה[67] וִיחַלֵּל עֲלֵיהֶן אוֹתָם הַמָּעוֹת וְיֶהֱנֶה בָּהֶם. הִפְרִישׁ מָעוֹת לִבְנֵי יוֹנָה אוֹ לַתּוֹרִים[68] וְהֶעֱנִי - יָבִיא עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[69] וִיחַלֵּל עֲלֵיהֶן אוֹתָם הַמָּעוֹת וְיֶהֱנֶה בָּהֶן. וְכֵן אִם הָיָה עָנִי וְהִפְרִישׁ מָעוֹת לַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה וְהֶעֱשִׁיר - יוֹסִיף עֲלֵיהֶן[70] וְיָבִיא עוֹף. הִפְרִישׁ לְעוֹף וְהֶעֱשִׁיר - יוֹסִיף עֲלֵיהֶן וְיָבִיא כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה. אֲפִלּוּ הָיָה מוֹרִישׁוֹ גוֹסֵס[71] - הֲרֵי זֶה עָנִי[72] עַד שֶׁיָּמוּת מוֹרִישׁוֹ וְיִירָשֶׁנּוּ[73].

65) המדובר באחד מהששה שמצוותם שיקריבו קרבן עולה ויורד (למעלה הלכה א), ובעשיר שהפריש מעות כדי לקנות בהמה (=שעירה או כבשה) לחטאת. 66) ירד מנכסיו, וראה למעלה הלכות ב-ג-ד כי קרבן העני - שתי תורים או שני בני יונה. 67) משנה שם. ואף כי כבר הפריש מעות לקרבן עשיר, כיון שהעני אינו מביא אלא קרבן עני. ואף זה למדו שם ממה שנאמר (ויקרא ה, ו) "וכפר עליו הכהן מחטאתו" - "מחטאתו", משמע מקצת חטאתו (ראה למעלה), כלומר, אם העני יביא עוף ממקצת הדמים. 68) המדובר כאן בשבועת העדות או שבועת ביטוי או טומאת מקדש וקדשיו, שיש בהם שלש דרגות של עולה ויורד, ראה למעלה הלכה ד. 69) במשנה שם. ואף שהפריש כבר מעות לשתי תורים או לשני בני היונה - כיון שהעני עוד, מביא רק עשירית האיפה סולת למנחה. ואף זה נלמד (שם) ממה שנאמר (שם, י) "וכפר עליו הכהן מחטאתו", מקצת חטאתו. כלומר, אם הפריש מעות לשתי תורים או שני בני יונה, ושוב העני עוד, מביא ממקצת הדמים הללו, עשירית האיפה. 70) משנה שם. ואף כי כבר הפריש המעות לקרבן עני - כיון שהעשיר צריך להוסיף ולהביא קרבן עשיר. ולמדו כן בגמרא שם ממה שנאמר (שם, יג) "וכפר עליו הכהן על חטאתו", "על חטאתו" משמע שאם העשיר בינתיים, צריך להוסיף על הדמים ולהביא קרבן עשיר. 71) ועתיד לירש ממנו, ויהיה עשיר. 72) כל זמן שלא ירש אותו, ומביא קרבן עני. 73) ויצטרך להוסיף מעות עד לקרבן עשיר. משנה ערכין יז: "אבל בקרבנות אינו כן, אפילו מת אביו והניח לו וכו' אין להקדש בה כלום". ופירשו (שם יח. בגמרא) שכוונת המשנה שהיה אביו גוסס, מהו דתימא רוב גוסס למיתה, קא-משמע-לן שכל זמן שלא מת נחשב עדיין היורש לעני, לפי שהגוסס הוא כחי לכל דבריו, ראה נזיר מג.

יא. עָשִׁיר שֶׁהִפְרִישׁ כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה וְנָפַל בָּהּ מוּם[74] [וְהֶעֱנִי] - אִם רָצָה[75], יָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹף. אֲבָל אִם הִפְרִישׁ עוֹף וְנִפְסַל[76] - לֹא יָבִיא בְּדָמָיו עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, שֶׁאֵין לָעוֹף פִּדְיוֹן[77].

74) ברייתא כריתות כז: 75) כן הוא בברייתא שם. ומשמע שאם רצה יביא בדמיה כשבה אחרת, אף-על-פי שעכשיו העני. וכן מפורש בר"ש וברע"ב בנגעים פרק יד משנה יב, שמה שאמרו "מצורע עני שהביא קרבן עשיר, יצא", היינו אפילו לכתחילה [וראה בתפארת ישראל כריתות פ"ו משנה ח אות נה, וצריך עיון]. 76) בעוף לא כתב "ונפל בו מום", לפי שאין המומים פוסלים בעוף (פ"ג מהלכות איסורי מזבח הלכה א) אלא "ונפסל", היינו שנקטעה רגלו, שאין מקריבים חסר על גבי המזבח (שם). 77) ברייתא שם. ובספרא (בחוקותי פרשה ד הלכה ה) אמרו: "והעמיד את הבהמה לפני הכהן (ראה בתמורה לב: שפסוק זה מדבר בפסולי המוקדשין), בהמה נפדית ואין העופות והעצים וכו' נפדים". וראה בדברי רבינו בפירוש המשניות שם, בפ"ה מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י, ובפ"ו מהלכות איסורי מזבח הלכה ד.

יב. הִפְרִישׁ[78] עֲשִׂירִית הָאֵיפָה[79] וְהֶעֱשִׁיר: עַד שֶׁלֹּא קָדְשָׁה בַכְּלִי[80] - הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת[81], וְתִפָּדֶה וְתֵאָכֵל[82]; וּמִשֶּׁקָּדְשָׁה בַכְּלִי[83] - תְּעֲבַר צוּרָתָהּ וְתֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[84].

78) תוספתא כריתות פ"ד. 79) כדין עני. 80) כל זמן שלא שם עדיין הסולת לתוך כלי שרת, לא קדשה קדושת הגוף, אלא קדושת דמים, וקדושת דמים נפדית (מנחות ק: והלכות איסורי מזבח שם הלכה ה). 81) שנטמאו ושנפסלו שפודין אותן, ראה הלכות איסורי מזבח שם. 82) אף-על-פי שלא נטמאה. וכן אמרו במנחות קא. "רבי אליעזר אומר, כולן טמאין נפדין, טהורין אין נפדין. חוץ מעשירית האיפה של מנחת חוטא, שהרי אמרה תורה (ויקרא ה, ו, י-יג) "מחטאתו" "על חטאתו", כלומר, לכך כתוב אצל עשירית האיפה "על חטאתו", שאם היה עני והפריש עשירית האיפה, והעשיר, יפדנה ויוסיף עליה מעות, ויביא כבשה או שעירה, כמו שאמרו בכריתות שם (רש"י שם). 83) מִשֶּׁשָּׁם את הסולת לתוך כלי שרת, קדשה הסולת קדושת הגוף, ואין קדושת הגוף נפדית (שם). 84) תוספתא כריתות שם. כלומר, מכיון שהפסול אינו בגוף המנחה אלא בבעל המנחה שהעשיר, אסור לשרוף את המנחה מיד אלא תעובר צורתה ואחר-כך תשרף, ראה בפ"ד מהלכות קרבן פסח הלכה ג.

יג. עָשִׁיר שֶׁהִפְרִישׁ קֵן[85] לְמָכְרָהּ וְלִקַּח בְּדָמֶיהָ כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה[86] וְהֶעֱנִי[87] - יָבִיא קֵן זוֹ[88], אַף עַל פִּי שֶׁהִיא קְדֻשַּׁת דָּמִים שֶׁהִיא נִדְחֵית[89]. וְלָמָּה לֹא נִדְחֵית?[90] מִפְּנֵי שֶׁדְּחוּי מֵעִקָּרוֹ אֵינוֹ דְּחוּי[91], וַהֲרֵי

נִרְאֶה קֵן זוֹ לוֹ עַתָּה. עָנִי שֶׁהִקְרִיב[92] קָרְבַּן עָשִׁיר - יָצָא, וְעָשִׁיר שֶׁהִקְרִיב קָרְבַּן עָנִי - לֹא יָצָא.

85) בכריתות כז: כח. "אמר ר' אלעזר אמר רבי אושעיא, מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לכבשתו והעני". ומפרש רבינו "לכבשתו" - "למכרה וליקח בדמיה כשבה". 86) והרי היא קדושה בקדושת דמים, למכרה לצורך קרבן עשיר. 87) שיכול להביא קרבן עני. 88) לאחר שיפדה אותה ויקדישנה לקרבן עני. 89) כלומר, קדושת דמים זו לקרבן עשיר - נדחית, לפי שעני אינו ראוי לכתחילה לקרבן עשיר. 90) כלומר, אילו היתה בקדושת הגוף נדחית, ודאי היתה צריכה להידחות לגמרי מלהקריבה, אלא אפילו אם אין עליה אלא קדושת דמים נדחית, צריכה היא להידחות מהקרבה (לחם־משנה). וכן נראה מדברי רבינו בפרק טו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, שקדושת דמים נדחית, מדחה הקרבן. 91) בגמרא שם אמרו שקדושת דמים מדחה, אבל רבינו לא פסק כן. ולמעלה פרק ג הלכה ח כתב רבינו, שגם בנראה ונדחה אין בעלי חיים נדחים. וכ"כ גם בפ"ג מפסולי המוקדשין הלכה כג. ועיי"ש גם בהלכה כ"ד, ובפט"ו ממעשה הקרבנות ה"ד, ובלח"מ למעלה פ"ג שם. 92) נגעים פי"ד מי"ב. וראה למעלה הי"א.

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) יבאר דיני קרבן עולה ויורד.

א. שְׁנוּי יֵשׁ בְּשִׁגְגַת טֻמְאַת מִקְדָּשׁ[2] וְקָדָשָׁיו[3] מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁאָר כְּרֵתוֹת. שֶׁכָּל הַכְּרֵתוֹת, כֵּיוָן שֶׁשָּׁגַג וְנוֹדַע לוֹ בַּסּוֹף שֶׁחָטָא, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת; אֲבָל בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד עַד שֶׁתְּהֶיה לוֹ יְדִיעָה לַטֻּמְאָה[4] וִידִיעָה לַקֹּדֶשׁ[5] אוֹ לַמִּקְדָּשׁ[6] בַּתְּחִלָּה[7], וִידִיעָה לַטֻּמְאָה וִידִיעָה לַקֹּדֶשׁ אוֹ לַמִּקְדָּשׁ בַּסּוֹף, וְהֶעְלֵם בֵּינְתַּיִם. כֵּיצַד? נִטְמָא[8] וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ[9], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ שֶׁנִּטְמָא וְשֶׁהָיָה טָמֵא בְּשָׁעָה שֶׁאָכַל אוֹ שֶׁנִּכְנַס, וְשֶׁקֹּדֶשׁ הָיָה זֶה שֶׁאָכָלוֹ[10] אוֹ מִקְדָּשׁ הָיָה זֶה שֶׁנִּכְנַס לוֹ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן, עַד שֶׁיֵּדַע שֶׁנִּטְמָא [וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ] וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ קֹדֶם שִׁיכָּנֵס אוֹ קֹדֶם שִׁיֹּאכַל. כֵּיצַד? נִטְמָא[11] וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא וְיָדַע שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ[12] וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ, וְאַחַר כָּךְ נֶעֱלְמָה מִמֶּנּוּ הַטֻּמְאָה וְשָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל[13] קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ וְשֶׁזֶּה קֹדֶשׁ; אוֹ שֶׁשָּׁגַג וְשָׁכַח שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ אוֹ שֶׁזֶּה בְּשַׂר קֹדֶשׁ, וְהוּא יוֹדֵעַ שֶׁהוּא טָמֵא, וְנִכְנַס אוֹ אָכַל; אוֹ שֶׁשָּׁגַג אוֹ שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְשָׁכַח שֶׁזֶּה בְּשַׂר קֹדֶשׁ וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ, וְנִכְנַס אוֹ אָכַל; וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ דְּבָרִים שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד בְּכָל צַד וָצַד מִשֵּׁשׁ מַחֲלוֹקוֹת אֵלּוּ[14]. וּמִנַּיִן שֶׁדִּין שִׁגְגַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו כָּךְ הוּא? שֶׁהֲרֵי בִּשְׁאָר שְׁגָגוֹת נֶאֱמַר: בַּעֲשׂוֹתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם, אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא - כֵּיוָן שֶׁיָּדַע בַּסּוֹף, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בַּתְּחִלָּה; וּבְטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו נֶאֱמַר: וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם. מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ, מִכְּלָל שֶׁהָיְתָה שָׁם יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה, וְנֶאֱמַר וְהוּא יָדַע. [וְאָשֵׁם] הָא לָמַדְתָּ, שֶׁהוּא צָרִיךְ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה וִידִיעָה בַּסּוֹף וְהֶעְלֵם בֵּינְתַּיִם[15].

2) כלומר, טמא שנכנס למקדש. 3) טמא שאכל קודש, ושניהם חייבים כרת במזיד, ומביאים קרבן עולה ויורד בשוגג (למעלה פ"א ה"ג). 4) ידיעה שהוא נטמא. 5) ידיעה שזהו קודש (באכל את הקודש). 6) ידיעה שזהו מקדש (בנכנס למקדש). 7) לפני ששגג ואכל את הקודש, או לפני שנכנס למקדש. משנה, שבועות ב, א: "ידיעות הטומאה שתים שהן ארבע וכו' את שיש בה ידיעה בתחילה וידיעה בסוף והעלם בינתיים, הרי זה בעולה ויורד". ולדעת רבי (שם יד:) צריך ידיעה גם למקדש. 8) ולא ידע שנטמא. 9) כלומר, נטמא ולא ידע שנטמא ואכל קודש. 10) שידע לפני זה שנטמא, אלא שלא ידע שזה שאכל הוא קודש, ורק עכשיו נודע לו. 11) משנה, שם יד, א. 12) כרבי ורבי ישמעאל, שמחייבין גם על העלם מקדש, במשנה שם יד, ב. ובגמרא שם. 13) כלומר, שנעלמו ממנו שני הדברים גם יחד, ששכח שזה בשר קודש או שזה מקדש, וגם שכח שהוא טמא, או שידע שהוא טמא וחשב שמותר לטמא לאכול קודש וליכנס למקדש. 14) כלומר, שלשה באוכל קודש בטמואה, והם: א. ידע שזהו קודש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו קודש. ג. נעלם ממנו זה וזה. ושלשה בנכנס למקדש בטומאה: א. ידע שזהו מקדש ונעלם ממנו שהוא טמא. ב. ידע שהוא טמא ונעלם ממנו שזהו מקדש. ג. נעלם ממנו זה וזה. וראה בגמרא שם יד, ב. 15) ברייתא, שם ד, א. כרבי, אבל רבי עקיבא לומד זאת ממה שנאמר פעמים "ונעלם — ונעלם" = "ונעלם ממנו והוא טמא" (ויקרא ה, ב) "ונעלם ממנו והוא ידע" (שם, ג).

ב. נִטְמָא וְיָדַע שֶׁנִּטְמָא [וְיָדַע שֶׁזֶּה קֹדֶשׁ וְשֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ] אֲבָל לֹא יָדַע בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא, וְשָׁכַח שֶׁנִּטְמָא וְאַחַר כָּךְ נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ, וְנוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁנִּכְנַס אוֹ אַחַר שֶׁאָכַל בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא[16] - [הֲרֵי זֶה חַיָּב קָרְבָּן][17]; אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַע בַּתְּחִלָּה בְּאֵי זֶה אָב נִטְמָא, הוֹאִיל וְיָדַע שֶׁהוּא טָמֵא - הֲרֵי הָיְתָה שָׁם יְדִיעַת טֻמְאָה בַּתְּחִלָּה. אֲבָל אִם נֶעֱלְמוּ מִמֶּנּוּ הִלְכוֹת טֻמְאָה, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָא בְּכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ, וְיָדַע שֶׁהַשֶּׁרֶץ מְטַמֵּא וְלֹא יָדַע בַּשְּׁעוּר[18], וְשָׁכַח שֶׁנָּגַע בַּשֶּׁרֶץ כְּלָל וְנִכְנַס אוֹ אָכַל, וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לוֹ [שֶׁנָּגַע] בְּכַעֲדָשָׁה מִן הַשֶּׁרֶץ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם חַיָּב קָרְבָּן אוֹ פָּטוּר[19]. וְכֵן מִי שֶׁלֹּא רָאָה הַמִּקְדָּשׁ מִיָּמָיו וְלֹא הֵבִין מְקוֹמוֹ[20], אִם נִטְמָא וְיָדַע[21] שֶׁנִּטְמָא וְנִכְנַס לַמִّקְדָּשׁ, וְלֹא יָדַע בַּתְּחִלָּה[22] שֶׁזֶּהוּ מְקוֹמוֹ שֶׁהֲרֵי לֹא רָאָהוּ מֵעוֹלָם, וְאַחַר כָּךְ זָכַר הַטֻּמְאָה וְיָדַע שֶׁזֶּה מִקְדָּשׁ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם יְדִיעָה שֶׁיֵּשׁ מִקְדָּשׁ

בְּעוֹלָם יְדִיעָה, אוֹ עַד שֶׁיֵּדַע מְקוֹמוֹ תְּחִלָּה. יְרֵאָה לִי, שֶׁאִלּוּ הַחַיָּבִים קָרְבָּן[23] מִסָּפֵק - אֵינָן מְבִיאִין קָרְבָּן, שֶׁמָּא יַכְנִיסוּ חֵלֶב לְעַזָּרָה. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלוֹא חַטַּאת הָעוֹף בָּאָה עַל הַסָּפֵק וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת?[24] מִפְּנֵי שֶׁהַמֵּבִיא אוֹתָהּ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[25] וְאָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ[26]; אֲבָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְחֻסַּר כִּפּוּרִים[27] - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן מִסָּפֵק[28].

16) אם בשרץ או בנבלה. 17) כרבי עקיבא (במשנה שם יד: , ובגמרא יח:) שמספיק אם ידוע שהוא טמא, אף אם אינו יודע מהות הטומאה. וממה שכתב רבינו "ונודע לו אחר וכו' באי זה אב נטמא", נראה שהידיעה שבסוף צריכה להיות גם במה נטמא, ובזה גם רבי עקיבא מודה. וראה למעלה פ"ב ה"ג שצריך שיידע החטא שחטא בו. וראה 'לחם משנה' שהקשה על זה מגמרא נדה כח, ב. 18) כלומר, לא ידע כמה יהא בשרץ ויטמא. 19) בעיית רב פפא, שם יד, ב - ונשארה בתיקו. 20) כלומר, לא הבין בשכלו לקבוע, לפי ידיעותיו, את מקום המקדש. 21) בכת"י תימן ובדפוס רומי, נוסף "ושכח שנטמא". וכן נראה ממה שכתב להלן "ואחר־כך זכר הטומאה וידע שזה מקדש". אבל צריך עיון, שהרי גם אם ידע שנטמא הרי הוא שוגג, שהרי לא ידע שזהו המקדש. 22) בעיית רבי ירמיה, שם יד, ב: "בן בבל שעלה לארץ ישראל, ונעלם ממנו מקום מקדש מהו וכו' כיון דידע דאיכא מקדש בעולם ידיעה היא, או דילמא כיון דמקומו לא ידע ליה, העלמה היא". ונשאר הדבר בתיקו 23) חטאת. שאין חטאת באה בנדבה, ואינו יכול להתנות. אם הוא מחויב הרי הוא קרבן חובה, ואם לאו הרי הוא קרבן נדבה, אבל בקרבן אחר שבא בנדבה, אפשר להתנות כנ"ל. 24) נזיר כט, א: "מנין לחטאת העוף שהיא באה על הספק שאינה נאכלת", כגון שהיתה האשה ספק זבה או ספק יולדת (פ"ז מהל' פסולי המוקדשין ה"י). 25) שכן זבה ויולדת הן מחוסרות כיפורים. 26) ראה להלן פ"א מהל' מחוסרי כפרה ה"א. 27) כגון טומאת מקדש וקדשיו, שאין ידו משגת ומביא שתי תורים או שני בני יונה, אחד לעולה ואחד לחטאת (ויקרא ה, ז). 28) כן מפורש בתוספתא כריתות פ"ב, "המביא חטאתו ושחטה, ספק נזרק הדם, ספק לא נזרק הדם, יצא ואינו מביא אשם תלוי, אם היה מחוסר כפרה ספק חשיכה ספק לא חשיכה, הרי זה מביא חטאת העוף ספק", הרי שרק מחוסר כפרה מביא חטאת העוף בספק ('אור שמח'). ועי' 'תוספות' גיטין כח, ב - ד"ה אבל ('הר המוריה').

ג. מִי שֶׁנִּטְמָא[29] בָּעֲזָרָה[30] - צָרִיךְ שֶׁיֵּדַע תְּחִלָּה שֶׁנִּטְמָא וְשֶׁזֶּה מִקְּדָשׁ, וְאִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ אַחֲרֵי כֵן שֶׁנִּטְמָא וַהֲרֵי הוּא זָכוּר שֶׁזֶּה מִקְּדָשׁ, אוֹ שֶׁנֶּעְלַם מִמֶּנּוּ שֶׁזֶּה מִקְּדָשׁ וְלֹא שָׁכַח שֶׁנִּטְמָא, אוֹ שֶׁנִּתְעַלְּמוּ מִמֶּנּוּ זֶה וָזֶה - כְּשֶׁיֻּדַּע לוֹ יָבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד[31]. וְהוּא שֶׁיִּשְׁהֶה כַּשִּׁעוּר[32], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת בִּיאַת מִקְדָּשׁ[33].

29) משנה, שבועות יד, ב. (ומדובר שידע שהוא טמא, אלא שנטמא באונס, ראה להלן ה"ד, שאם נטמא בשוגג, אין זו ידיעה בתחילה, ואין לחייבו בקרבן, ראה למעלה ה"א). 30) שמחוייב למהר ולצאת בבהילות בדרך קצרה, ואם שהה בשוגג חייב קרבן, ראה פ"ג מהל' ביאת המקדש הכ"א־כב. 31) בגמרא שם טז, ב - למדו מזה שנאמרו בתורה שני פסוקים לגבי חיוב קרבן בטומאת מקדש: "את משכן ה' טמא" (במדבר יט, יג) ו"את מקדש ה' טמא" (שם, כ) — אחד לנטמא בחוץ ואחד לנטמא בפנים, ששניהם חייבים קרבן. 32) השתחויה, שהוא כדי לקרות את דברי הפסוק: "ויכרעו אפים ארצה וגו'" שבדברי־הימים ב, ז' ג'. 33) שם הכ"ג.

ד. מִי שֶׁטִּמֵּא עַצְמוֹ[34] בְּמֻזִיד[35] וְלֹא שָׁהָה כַּשִּׁעוּר - הֲרֵי זֶה סָפֵק, אִם שִׁעוּר הִשְׁתַּחֲוָיָה[36] לְאָנוּס בִּלְבַד[37] אוֹ אַף לְמֻזִיד[38]. וּלְפִיכָךְ, אִם נֶעְלַם מִמֶּנּוּ[39] וְיָצָא וְלֹא שָׁהָה - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן[40]. וְכֵן אִם תָּלָה עַצְמוֹ בַּאֲוִיר עֲזָרָה[41] - הַדָּבָר סָפֵק, אִם אֲוִיר עֲזָרָה כָּעֲזָרָה אוֹ אֵינוֹ כָּעֲזָרָה[42].

34) כשהוא בעזרה. 35) שידע שהוא במקדש, אלא שלא ידע שחייבים כרת על טומאת מקדש, שדינו כשוגג לענין קרבן והוא בכלל "שב מידיעתו", כמפורש למעלה פ"ב ה"ב (הגהות מצפה איתן, שבועות יז. וראה משנה־למלך). (וצריך לומר שאע"פ שלא ידע שחייב כרת — כיון שידע שטמא וידע שזהו מקדש, הרי זו ידיעה לגבי טומאת מקדש וקדשיו (ראה למעלה ה"א) לחייבו בקרבן, וראה להלן בסמוך. ודלא כ'מנחת חינוך' מצוה קכג ס"ק א). 36) כלומר, מה שצריך לחיוב קרבן שישהה בעזרה כדי השתחוויה אחר שנטמא, כמבואר למעלה. 37) ראה למעלה ה"ג. אבל במזיד, אפילו לא שהה כלום — חייב קרבן. 38) שגם טימא עצמו במזיד ונעלם ממנו אינו קרבן עד שישהה כדי השתחוויה, וזוהי בעייתו של רב אשי שם יז, א. ונשארה בתיקו. 39) (כן הוא בפירוש ר"ח שם. ואע"פ שבחיובי קרבן אחרים, כיון ששגג בכרת, חייב הוא בקרבן (למעלה פ"ב ה"ב) — כאן בטומאת מקדש וקדשיו שמפורש בתורה "ונעלם — ונעלם", אינו חייב אלא אם נעלמה ממנו הטומאה או המקדש וקדשיו, לגמרי, אלא שצריך שיהיה בתחילה שוגג בקרבן (ראה למעלה), שאם לא כן לא תועיל ההעלמה שבסוף, שהרי הוא אינו שב מידיעתו). 40) ראה למעלה ה"ב, כי מי שאינו מחוסר כיפורים אינו מביא קרבן חטאת מספק, שמא יכניסו חולין בעזרה. 41) כלומר, נטמא בעזרה ושהה כדי השתחוויה באויר העזרה. 42) שם בעייתו של רבא, ונשארה בתיקו. וכגירסת הספרים שהובאה ב'תוספות' שם ד"ה תלה. ואע"פ שלענין קבלת הדם, אמרו שאם תלה הבהמה וקיבל הדם באויר כשר (זבחים כו. ופ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב), הרי שאויר העזרה כעזרה — אף כאן ידעו זאת, אלא שהסתפקו אם קדושת האויר היא קדושה עצמית והרי הוא כמי שהלך בעזרה ממקום למקום, שאם יצא בדרך ארוכה, שאינו צריך ללכת בה, שהוא חייב אף אם לא שהה (פ"ג מהל' ביאת מקדש הכ"ב) או שכל קדושתו היא מחמת קרקע העזרה, ואם כן אינו כבא בדרך ארוכה אלא כעומד במקומו שצריך שהייה ('אור שמח').

ה. מִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם נִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ בְּטֻמְאָה אוֹ לָאו - אֵינוֹ מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[43]; שֶׁאֵין מְבִיאִין קָרְבָּן[44] עַל לֹא הוֹדַע אֶלָּא בְּכָרֵת שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה[45].

43) משנה, כריתות ב, א: "על אלו חייבין, על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת ועל לא הודע שלהם אשם תלוי, חוץ מן המטמא מקדש וקדשיו מפני שהוא בעולה ויורד". וכן הוא בגמרא שם ז, א: "חוץ ממטמא מקדש וקדשיו שאינו מביא אשם תלוי". 44) כלומר, אשם תלוי. 45) אבל טומאת מקדש וקדשיו שמביא בשוגג קרבן עולה ויורד (ראה למעלה פ"א ה"ג), אינו מביא אשם תלוי בספק. והיא משנה בכריתות כה, א: "וחכ"א אין מביאין אשם תלוי אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת (קבועה)".

ו. מִי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו שְׁנֵי שְׁבִילִים, אֶחָד טָמֵא וְאֶחָד טָהוֹר, הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְחָזַר וְהָלַךְ בַּשֵּׁנִי, וּבְעֵת שֶׁהָלַךְ בַּשֵּׁנִי שָׁכַח שֶׁהָלַךְ בָּרִאשׁוֹן, וְנֶעֱלְמָה מִמֶּנָּה טֻמְאָה זוֹ וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - חַיָּב. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הָיְתָה לוֹ בַּתְּחִלָּה יְדִיעָה גְּמוּרָה לְטֻמְאָה אֶלָּא מִקְצָת יְדִיעָה, שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע שֶׁהָלַךְ בִּשְׁנֵי שְׁבִילִין שֶׁבְּהִלּוּךְ שְׁנֵיהֶן יְהֵא טָמֵא בְּוַדַּאי, וְאַף עַל פִּי כֵן חַיָּב חַטָּאת, שֶׁמִּקְצָת יְדִיעָה כְּכָל יְדִיעָה[46]. הָלַךְ בָּרִאשׁוֹן וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ אוֹ אָכַל קֹדֶשׁ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא סְפֵק טָמֵא[47].

46) פלוגתא בברייתא, שבועות יט, א. ובכריתות יח, ב. ולפי ביאורו של רבא בשבועות שם עמוד ב, ובכריתות יט, א. ופסק כת"ק. 47) שמא השביל הראשון הוא הטהור, ואין חייבין אשם תלוי על ספק טומאת מקדש וקדשיו, ראה למעלה ה"ה. והוא בברייתא שם, לפי הגירסא שבכריתות שם.

ז. הִזָּה שְׁלִישִׁי וּשְׁבִיעִי[48] וְטָבַל, וְאַחַר[49] שֶׁנִּכְנַס לַמִּקְדָּשׁ הָלַךְ[50] בַּשֵּׁנִי וְחָזַר וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ[51] - חַיָּב[52]; שֶׁהֲרֵי נִכְנַס כְּשֶׁהוּא טָמֵא לַמִּקְדָּשׁ בְּוַדַּאי, אוֹ בְּפַעַם רִאשׁוֹנָה אוֹ בְּפַעַם שְׁנִיָּה. וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּל יְדִיעָה מֵהֶן סְפֵק יְדִיעָה הִיא[53], שֶׁהֲרֵי כָּל שְׁבִיל מֵהֶן סָפֵק הוּא - כָּאן בְּטֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו עָשׂוּ סְפֵק יְדִיעָה כִּידִיעָה[54].

48) כדין טמא מת, שמזים עליו מי חטאת ביום שלישי וביום שביעי לטומאתו, וטובל ביום השביעי אחר ההזאה (פי"א מהל' פרה אדומה ה"א). 49) בכת"י תימן: אחר. כלומר, אחר שנכנס למקדש הזה ג' וז' וטבל. 50) כבדפוס רומי. 51) אחר ששכח טומאתו. 52) פסק כתנא־קמא בברייתא, שם. 53) שבכל פעם שנכנס למקדש לא היתה לו ידיעה וודאית. 54) שם, דברי רבי יוחנן בביאור דברי תנא־קמא.

ח. הָיָה טָמֵא וְאָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: נִכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ, וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: לֹא נִכְנַסְתִּי - נֶאֱמָן וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן; שֶׁאִם יִרְצֶה, יֹאמַר מֵזִיד הָיִיתִי[55]. אָמְרוּ לוֹ שְׁנַיִם: טָמֵא הָיִיתָ כְּשֶׁנִּכְנַסְתָּ לַמִּקְדָּשׁ וּבְפָנֵינוּ נִטְמֵאתָ וְיָדַעְתָּ שֶׁאַתָּה טָמֵא, אַף עַל פִּי שֶׁהָיָה בֵּין טֻמְאָה זוֹ שֶׁמְּעִידִין בָּהּ וּבֵין כְּנִיסָתוֹ לַמִּקְדָּשׁ יָמִים רַבִּים, שֶׁאֶפְשָׁר לוֹ שֶׁיֹּאמַר כְּבָר טָבַלְתִּי, הוֹאִיל וְהִכְחִישׁ אֶת הָעֵדִים וְאָמַר לֹא נִטְמֵאתִי מֵעוֹלָם - הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים[56] וּמֵבִיא קָרְבָּן עַל פִּיהֶם. אִם הֶבִיאוּהוּ שְׁנַיִם לִידֵי מִיתָה חֲמוּרָה, קַל וָחֹמֶר שֶׁיְּבִיאוּהוּ לִידֵי קָרְבָּן הַקַּל, שֶׁהֲרֵי הִכְחִישָׁן.

55) כלומר, הוא לא מכחיש את דיבורו הקודם שאמר לא נכנסתי, כי כוונתו היתה להוסיף על דבריו לאמר: "לא נכנסתי בשוגג אלא במזיד". וראה להלן דברי הברייתא והגמרא בכריתות יב, א. 56) ואינו יכול לתרץ דבריו לומר: לא עמדתי בטומאתי וטבלתי, כי הרי אמר תחילה שלא נטמא. והוא ברייתא שם: "יכול אפילו שנים מכחישין אותו (= שהם אומרים נטמאת והוא אומר לא נטמאתי, שיהיה פטור בנכנס למקדש). אמר רבי מאיר, אם הביאוהו שנים לידי מיתה חמורה, לא יביאוהו לידי קרבן הקל! רבי יהודה אומר, נאמן אדם על עצמו יותר ממאה איש, ומודים חכמים לרבי יהודה בחלבים (= באוכל חלב) ובביאת המקדש (= שהם אומרים נכנסת למקדש בטומאה, והוא אומר לא נכנסתי, שנאמן משום שכוונתו להוסיף על דבריו: "לא נכנסתי שוגג אלא מזיד", ראה בתחילת ההלכה כאן), אבל בטומאה לא". ומפרש רבינא (שם:) כי מחלוקת חכמים ורבי יהודה היא בטומאה ישנה (= שיש לו אפשרות לומר כבר טבלתי), ובאמרו לו נטמאת ונכנסת למקדש והוא אומר לא נטמאתי, שחכמים סוברים שאין מיישבין דבריו לומר לא עמדתי בטומאה אלא טבלתי, כי בזה הוא מכחיש את דבריו הראשונים שאמר לא נטמאתי מעולם, ורבי יהודה סובר שמיישבין דבריו, אף אם בזה מכחיש דבריו הראשונים. אבל בטומאה חדשה (= שאמרו לו נטמאת היום ואפילו יטבול היום, הרי אסור לטבול יום ליכנס למקדש) — גם רבי יהודה מודה שאינו נאמן, משום שאין כאן מיגו, וגם מה שר"י מאמין לו בטומאה ישנה הוא מחמת מיגו, ולא מחמת שאדם נאמן על עצמו (כס"ד דגמ' שם). ולענין ההלכה, נאמר שם בגמרא: אמר רב נחמן, הלכה כרבי יהודה. אמר רב יוסף, לא אמרה אלא בינו לבין עצמו ולעצמו, ומפרש רבינו (לא כרש"י) שרב יוסף חולק על רב נחמן, וסובר שאין הלכה כרבי יהודה אלא כחכמים (ראה 'מרכבת המשנה'), ופסק רבינו כרב יוסף (וראה בהשגות הראב"ד, כסף־משנה ולחם־משנה).

ט. טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדְשָׁיו[57] שֶׁהָיָה לָהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה[58] וְלֹא הָיָה לָהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף[59] - שָׁעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים הַנַּעֲשָׂה בִּפְנִים[60] וְיוֹם הַכִּפּוּרִים[61] תּוֹלִין[62], עַד שֶׁיִּוָּדַע לוֹ[63] וְיָבִיא קָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד. וְשֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה בַּתְּחִלָּה[64] אֲבָל יֵשׁ בָּהּ יְדִיעָה בַּסּוֹף[65] - שָׁעִיר הַנַּעֲשָׂה בַּחוּץ[66] בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפְּרִין[67]. וְעַל שֶׁאֵין בָּהּ יְדִיעָה לֹא בַּתְּחִלָּה וְלֹא בַּסּוֹף - שְׁעִירֵי הָרְגָלִים[68] וּשְׁעִירֵי רָאשֵׁי חֳדָשִׁים

1 מְכַפְּרִין[69]. וְעַל זְדוֹן טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְקָדָשָׁיו[70] - פַּר
2 כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר, אִם הָיָה הַמֵּזִיד
3 מִן הַכֹּהֲנִים[71]; וְאִם הָיָה מִיִּשְׂרָאֵל - דַּם שָׂעִיר
4 הַנַּעֲשֶׂה בִּפְנִים וְיוֹם הַכִּפּוּרִים מְכַפֵּר[72], שֶׁנֶּאֱמַר[73]:
5 וְכִפֶּר עַל הַקֹּדֶשׁ מִטֻּמְאֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל[74].

57) משנה, שבועות ב, א. 58) שלפני שנכנס למקדש או אכל קודש, ידע שזה מקדש או שזה קודש, וידע שנטמא, ובשעה שנכנס למקדש או אכל קודש, נעלם ממנו שזה מקדש וקודש או שנעלם ממנו שנטמא, ראה למעלה ה"א. 59) כלומר, לא נודע לו בסוף מה שנעלם ממנו בתחילה, ובאופן זה אינו חייב בקרבן (למעלה ה"א). 60) הוא השעיר שעלה עליו הגורל לה' שעשהו חטאת (ויקרא טז, ט – טו). 61) עצם היום. 62) מכפרין להגן עליו מן היסורים (שבועות ח. בגמרא) שאע"פ שלא עשה מזיד, ראויין לבוא עליו ייסורים, על שלא נזהר שלא יבוא לידי איסור בשוגג (ראה רש"י במשנה שם, ו'תפארת ישראל') ולמדו זאת (שם ז:) ממה שנאמר (שם, טז) "וכיפר על הקודש מטומאות בני ישראל" – "מטומאות ולא כל טומאות". והכוונה לטומאת מקדש וקדשיו, שחלק אותה הכתוב משאר עבירות שחייבה עליה קרבן עולה ויורד, ולדעת רבי שמעון יש ללמוד כן ממה שנאמר (שם) "ומפשעיהם לכל חטאתם" – חטאים דומיא דפשעים, מה פשעים שאינם בני קרבן, שהם במזיד, אף חטאים שאינם בני קרבן, ומנין ליש בה ידיעה בתחילה ואין בה ידיעה בסוף, ששעיר זה תולה, ת"ל "לכל חטאתם" הראויה לבוא לכלל חטאת אם ייודע לו, משא"כ אם לא היו לו ידיעה בתחילה, שלא יבואו לכלל קרבן לעולם, אין שעיר זה מכפר. ויום הכיפורים עצמו שמכפר על כך, נלמד ממה שנאמר (שם כג, כח) "כי יום כיפורים הוא" (רש"י במשנה, שם ב.). 63) שאז אין מכפרין עליו עוד. 64) "זה אפשר בתינוק שנשבה לבין הגויים, ולא קדמה לו ידיעה שהוא איסור על בני ישראל ביאה למקדש והוא טמא, ונעלמה ממנו טומאה ונכנס למקדש" (רבינו בפיה"מ, שבועות שם). 65) שנודע לו אח"כ שבשעה שנכנס למקדש היה טמא. וכי אסור לטמא ליכנס למקדש (שם). 66) זהו שעיר של מוסף, הנזכר בבמדבר כט, יא. 67) שם במשנה. ונלמד זאת (שם) ממה שנאמר בשעיר הנעשה בחוץ (במדבר שם) "שעיר עזים אחד חטאת (= שעיר הנעשה בחוץ) מלבד חטאת הכיפורים (= שעיר הנעשה בפנים)" – הוקשו זה לזה ללמד, על מה שזה מכפר זה מכפר, מה הפנימי אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בתחילה), אף החיצון אין מכפר אלא על דבר שיש בה ידיעה (= בסוף). וזה מכפר כפרה גמורה בלא תליה, שהרי לעולם לא יבוא לידי קרבן, כיון שלא ידע בתחילה (רש"י במשנה, שם). ויום הכיפורים עצמו שמכפר, שנאמר (שם) "כי יום כיפורים הוא", כנ"ל. 68) שעירי חטאת שמביאין בכל הרגלים. 69) במשנה שם, וספק כרבי יהודה ולא כרבי שמעון (שם) האומר ששעירי ראשי חדשים אינם מכפרים. ולמד רבי יהודה דבר זה (שם ט.) ממה שנאמר בשעירי ראשי חדשים (במדבר כח, טו) "ושעיר עזים אחד לחטאת לה'" – חטא שאין מכיר בו אלא ה' (ואילו החוטא אינו יודע כלל) יהא שעיר זה מכפר, ושעירי רגלים שמכפרים, נלמד לרבי יהודה (שם:) ממה שנאמר ברגלים (שם, טז) "ושעיר עזים" ב"וי"ו" – "וי"ו" מוסיף על ענין ראשון, להקיש שעירי רגלים לשעירי ר"ח, מה שעירי ר"ח אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף, אף שעירי הרגלים אינם מכפרים אלא על שאין בה ידיעה לא בתחילה ולא בסוף. 70) שידע שנטמא ואסור לו ליכנס למקדש לאכול קודש, ואעפי"כ עשה כן בזדון. וכגון שלא התרו בו, שאם התרו בו אינו מתכפר אלא במלקות ('תפארת ישראל'). 71) משנה, שבועות ב, ב. ואין הכהנים מתכפרים בשעיר הנעשה בפנים, שנאמר (ויקרא טז, טו) "ושחט את שעיר החטאת אשר לעם", ואמרו בגמ' (שם יג:) "אשר לעם" שאין הכהנים מתכפרין בו, ובמה מתכפרין? – בפרו של אהרן, ואף־על־פי שנאמר בפרו של אהרן (שם טז, ו) "אשר לו" – "לו, לא לאחרים", הרי נאמר עוד (שם) "וכיפר בעדו ובעד ביתו" וכל הכהנים הם בכלל ביתו, שנאמר (תהלים קלה, יט) "בית אהרן ברכו את ה'". ולא רק על זדון טומאת מקדש וקדשיו פרו של כהן גדול מכפר על הכהנים, אלא אף על השוגג. ראה בגמרא שם (לחם־משנה). 72) במשנה, שם. 73) בשעיר הנעשה בפנים. 74) ונאמר עוד שם "ומפשעיהם לכל חטאתם" – "פשעים אלו המרדים" (שם יב:).

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) יבאר כל דבר שחייבין על שגגתן חטאת קבועה, ושגג בית־דין הגדול בהוראה.

6 א. כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת[2] קְבוּעָה[3], אִם
7 שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל[4] בְּהוֹרָאָה וְהוֹרוּ לְהַתִּירוּ, וְשָׁגְגוּ
8 הָעָם[5] בְּהוֹרָאָתָן וְעָשׂוּ הָעָם וְהֵם סוֹמְכִין עַל
9 הוֹרָאָתָן[6], וְאַחַר כָּךְ נוֹדַע לְבֵית דִּין שֶׁטָּעוּ - הֲרֵי
10 בֵּית דִּין חַיָּבִין[7] לְהָבִיא קָרְבַּן חַטָּאת עַל שִׁגְגָתָן
11 בְּהוֹרָאָה[8], וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא עָשׂוּ הֵן בְּעַצְמָן מַעֲשֶׂה;
12 שֶׁאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל עֲשִׂיַּת בֵּית דִּין כְּלָל בֵּין עָשׂוּ בֵּין
13 לֹא עָשׂוּ, אֶלָּא עַל הוֹרָאָתָן בִּלְבַד[9]. וּשְׁאָר הָעָם
14 פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן[10], וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵם הָעוֹשִׂין,
15 מִפְּנֵי שֶׁתָּלוּ בְּבֵית דִּין[11]. וּמַה הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁמְּבִיאִין
16 עַל שִׁגְגָה זוֹ? אִם בַּעֲבוֹדָה זָרָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ[12] -
17 מְבִיאִין פַּר לְעוֹלָה וְשָׂעִיר לְחַטָּאת מִכָּל שֵׁבֶט
18 וָשֵׁבֶט[13]. וְקָרְבָּן זֶה הוּא הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת שְׁלַח לְךָ,
19 שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה[14].
20 מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁבִּשְׁגִגַת עֲבוֹדָה זָרָה הוּא
21 מְדַבֵּר[15]. וְאִם בִּשְׁאָר כְּרֵתוֹת שֶׁחַיָּבִין עַל שִׁגְגָתָן
22 חַטָּאת קְבוּעָה שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ - מֵבִיא כָּל שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט
23 פַּר חַטָּאת. וְזֶהוּ הָאָמוּר בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא, שֶׁנֶּאֱמַר:
24 וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ[16]. נִמְצָאתָ לָמֵד, שֶׁאִם
25 שָׁגְגוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בְּהוֹרָאָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה -

1 מְבִיאִין כָּל הַקָּהָל שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים[17] עוֹלוֹת וּשְׁנֵים
2 עָשָׂר שְׂעִירִים חַטָּאוֹת. וְהֵם נִשְׂרָפוֹת, שֶׁהֲרֵי דָּמָן
3 נִכְנָס לִפְנִים[18]. וְהֵם הַנִּקְרָאִין שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה.
4 וְאִם בִּשְׁאָר הַמִּצְוֹת שָׁגְגוּ - מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים
5 חַטָּאוֹת. וְהֵן נִשְׂרָפוֹת[19], מִפְּנֵי שֶׁדָּמָם נִכְנָס לִפְנִים[20].
6 וְכָל פַּר מֵהֶן נִקְרָא פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר.
7 שֶׁנֶּאֱמַר[21]: וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל - כָּל קָהָל וְקָהָל; וְכָל
8 שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט קְרוּי קָהָל[22], שֶׁנֶּאֱמַר: וַיַּעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט
9 בִּקְהַל יְהוּדָה[23]. בֵּין שֶׁעָשׂוּ כָּל יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאֶרֶץ
10 יִשְׂרָאֵל[24] עַל פִּי בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ, בֵּין שֶׁעָשׂוּ רֹב
11 יִשְׂרָאֵל אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִעוּט מִנְּיַן הַשְּׁבָטִים[25], בֵּין
12 שֶׁעָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִעוּט כָּל
13 יִשְׂרָאֵל[26] - מְבִיאִין כְּמִנְיַן כָּל הַשְּׁבָטִים, פַּר לְכָל
14 שֵׁבֶט וָשֵׁבֶט, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה פַּר וְשָׂעִיר לְכָל שֵׁבֶט
15 וָשֵׁבֶט, שֶׁאַף אֵלּוּ[27] שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין[28] עַל יְדֵי
16 הַחוֹטְאִים[29]. אֲפִלּוּ עָשָׂה שֵׁבֶט אֶחָד בִּלְבַד וְהוּא רֹב
17 הַקָּהָל[30] - הֲרֵי כָּל הַצִּבּוּר מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים,
18 וּבַעֲבוֹדָה זָרָה שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵים עָשָׂר
19 שְׂעִירִים.

2) משנה הוריות ח. "אין בית־דין חייבין עד שיורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת". ולמדו זאת (בגמרא שם) בגזירה שווה "עליה - עליה", נאמר בשגגת הוראת בית־דין (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת אשר חטאו עליה", ונאמר בפרשת עריות (שם יח, יח) "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערוותה עליה בחייה", מה להלן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, אף כאן דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, ושגגת עבודה זרה שהורו בית דין ועשה העם על פיהם שאינה כתובה כאן, נלמדה (שם) בגזירה שווה אחרת - "מעיני - מעיני", נאמר כאן בשגגת הוראה באיסורים אחרים (שם ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל וגו'", ונאמר בשגגת הוראה בעבודה זרה (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה", מה כאן בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, כמבואר למעלה, אף בשגגת עבודה זרה, אין חייבין אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, יצאו חיבוק ונישוק שאין בהן כרת. ואם הורו בית דין להתיר בדבר שחייבין עליו אשם וודאי ועשו העם על פיהם, בית־דין פטורין, משום שבאשם וודאי נאמר (שם ה, א) "ונפש" ובית־דין אינם בכלל נפש. 3) אבל דבר שחייבים עליו קרבן עולה ויורד, אין בית דין חייבים להביא קרבן על שגגתם. ולמדו כן (בגמרא שם) בגזירה שווה: נאמר בחטאת של בית דין (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו וגו' ואשמו", ונאמר בחטאת של יחיד (שם, כז) "ואם נפש אחת תחטא וגו' ואשם" - מה "ואשם" שנאמרה ביחיד - בחטאת קבועה, אף "ואשמו" שנאמר בבית דין - בחטאת קבועה. 4) של שבעים ואחד. 5) כלומר, רוב העם. 6) של בית דין, אבל אם תולים בעצמם להיתר, אף שגם בית הדין הורו להתירו, חייב כל אחד ואחד מהעם קרבן חטאת בפני עצמו. 7) להלן בהלכה זו כתב רבינו שכל שבט ושבט מביא פר, ואם כן מה שכתב כאן ש"בית דין חייבין", היינו שבית דין חייבים להביא לכל שבט ושבט, או שכל שבט ושבט מביא בשביל בית דין (כסף משנה). 8) משנה שם ד: "הורו בית דין שוגגין ועשו כל הקהל שוגגין מביאין (בית דין) פר". 9) בהוריות ג. אמרו שאם הורו בית דין ועשו הם ולא עשו רוב הקהל - שהם פטורים, ולמדו זאת ממה שנאמר (שם) "ואם כל עדת ישראל ישגו ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו אחת מכל מצוות ה' וגו'", הרי שמעשה תלוי בקהל והוראה תלוייה בבית־דין. וסובר רבינו שמכאן יש ללמוד גם, שאם עשו רוב הקהל ובית־דין לא עשו - שבית דין חייבים. 10) כלומר, פטורים מלהביא כל אחד ואחד קרבן יחיד. 11) שם ב: "יכול רוב ציבור שעשו בשגגת מעשה יהיו פטורין, שהרי בית דין מביאים עליהם פר [בהוראה] [והם פטורים - רש"י שם]". 12) שמותר לכרוע לעבודה זרה בלי פישוט ידים ורגלים. 13) כרבי יהודה במשנה שם ד: שאם הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובן על פיהן מביאין י"ב שבטים י"ב פרים, ובעבודה זרה מביאין י"ב פרים וי"ב שעירים. 14) "ועשו כל העדה פר בן בקר אחד לעולה וגו' ושעיר עזים אחד לחטאת". 15) לפי שנאמר (שם, כב) "וכי תשגו ולא תעשו את כל המצוות האלה אשר דבר ה' אל משה", ואמרו (שם): "איזו היא מצוה שהיא שקולה כנגד כל המצוות הוי אומר זו עבודת כוכבים" (שכל המודה בה ככופר בכל התורה כולה) 16) "ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו וגו' והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת וגו'". 17) ואפרים ומנשה אינם נחשבים לשבטים נפרדים אלא לעניין נחלה, אבל לא לדבר זה. 18) להזות על הפרוכת ועל מזבח הזהב. "ולא נתפרש בהן בתורה כיצד נותן דמן ולהיכן הוא נותן אלא לפי שהן חטאות הקהל, דינן כדין פר העלם דבר, שהוא חטאת הקהל, לכל האמור בו: למתן דמים ולשריפה וכו'". 19) שנאמר (שם, כא) "והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושרף אותו". 20) כמו שנאמר (שם, טז) "והביא הכהן המשיח מדם הפר (=פר העלם דבר של צבור) אל אהל מועד" ועוד נאמר (שם ו, כג): "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש לא תאכל, באש תשרף". 21) כלומר, משום כך חייבין להביא מכל שבט ושבט. 22) לפיכך חייב כל שבט ושבט להביא קרבן. 23) וירושלים. הרי שגם שני שבטים (=יהודה ובנימין) נקראים "קהל". ואם כן מה שנאמר (בראשית מח, ד) "ויאמר אלי הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים", - אי אפשר לפרש שמעכשיו, עם לידתו של בנימין, שיהיו י"ב שבטים, יקראו "קהל", שהרי כבר למדנו מהפסוק הקודם שגם שני שבטים נקראים "קהל", ועל כרחנו צריך לפרש שעכשיו נולד קהל, היינו ששבט בנימין לבדו נקרא "קהל", הרי ששבט אחד נקרא "קהל". 24) ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ, שאין קרוי קהל אלא בני ארץ ישראל". 25) כלומר, כשמספר אנשי חמשה שבטים הוא יותר גדול ממספר אנשי שבעת השבטים. 26) כרבי שמעון בן אלעזר בברייתא שם. שאמר: "חטאו שישה שבטים והם רובו של קהל, או ז' (שהם רוב השבטים) אף על פי שאינו רובו של קהל - מביאין", ולמד זאת (שם) ממה שנאמר (במדבר טו, כד) "והיה אם מעיני העדה", שמשמע אפילו מיעוט, מעיני ולא כל עיני, ונאמר עוד (שם,

כו) "כי לכל העם בשגגה" הרי שרק כולו או רובו (שרובו ככולו, ראה נזיר מב.) "הא כיצד? עשו ו' והן רובו של קהל או ז' אף על פי שאינן רובו של קהל חייבין". 27) השבטים. 28) קרבן. 29) כלומר, הם נגררים אחרי השבטים החוטאים ומתחייבים בקרבן על ידם. 30) שם: "איבעיא להו שבט אחד לרבי יהודה בהוראת בית דין הגדול מי מייתי שאר שבטים או לא", ונפשטה הבעיא שם כי אף בשבט אחד, נגררים שאר השבטים להתחייב בקרבן, וברור הדבר כי המדובר באופן שהשבט הזה הוא רוב הקהל, שאם לא כן, אין כל ספק כי אינו גורר את שאר השבטים.

ב. בֵּית דִּין שֶׁנִּסְתַּפֵּק לָהֶן אִם שָׁגְגוּ בְּהוֹרָאָה אוֹ לֹא שָׁגְגוּ[31] - אֵינָן חַיָּבִין בְּאָשָׁם תָּלוּי[32]; שֶׁנֶּאֱמַר[33]: וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת - עַד שֶׁתִּוָּדַע וְאַחַר כָּךְ יִתְחַיְּבוּ בַּקָּרְבָּן[34], כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבֵּית דִּין חַיָּבִין וְאֵלּוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן? כְּשֶׁהָיוּ הַמּוֹרִים בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁל שִׁבְעִים וְאֶחָד; וְיִהְיֶה רֹאשׁ יְשִׁיבָה[35] עִמָּהֶן בַּהוֹרָאָה[36]; וְיִהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[37]; וְיִטְעוּ כֻּלָּן אוֹ רֻבָּן[38] בְּדָבָר זֶה שֶׁהוֹרוּ בּוֹ; וְיוֹרוּ בְּפֵרוּשׁ וְיֹאמְרוּ לָעָם: מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[39], וְכֵן אֵלּוּ שֶׁשָּׁמְעוּ מִפִּי בֵּית דִּין, אִם אָמְרוּ לַאֲחֵרִים: מֻתָּרִים אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[40]; וַיַּעֲשׂוּ כָּל הַקָּהָל אוֹ רֻבּוֹ[41] עַל פִּיהֶם[42]; וְיִהְיוּ הָעוֹשִׂים שׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם וּמְדַמִּים שֶׁהַדָּבָר שֶׁהוֹרוּ בּוֹ כַּדָּת הוֹרוּ[43]; וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, לֹא שֶׁעֲקָרוּ כָּל הַגּוּף[44]; וּכְשֶׁיּוֹדַע לָהֶם[45] יֵדְעוּ גּוּפוֹ שֶׁל דָּבָר שֶׁהוֹרוּ בּוֹ בִּשְׁגָגָה[46]. בְּכָל אֵלּוּ הַמְאֹרָעִים הוּא שֶׁהָיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן וְהָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר. אֲבָל אִם חָסֵר אַחַת מִכָּל אֵלּוּ הַדְּרָכִים - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, וְכָל מִי שֶׁשָּׁגַג וְעָשָׂה מַעֲשֶׂה מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ.

31) וכגון שהיו שם שתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן, והתירו אחת ואינם יודעים איזו התירו, שהרי גם ביחיד אין חיוב אשם תלוי אלא באופן שנקבע האיסור. 32) משנה שם ט. "אשם תלוי, היחיד והנשיא חייבין ומשיח ובית דין פטורין". 33) בקרבן צבור. 34) כלומר, לא חייבה תורה קרבן בבית דין אלא באופן שנודע להם חטאתם, אבל באשם תלוי, שהוא בא על לא הודע החטאת, לא חייבה תורה. ובכהן משיח שלא נאמר "ונודעה החטאת" הוצרכו ללמוד מפסוק אחר. 35) מופלא שבסנהדרין. 36) כלומר: גם הוא יהיה עמהם בשגגתם. שאם לא יהיה מופלא של בית דין (=ראש ישיבה) שם (=עמהם בשגגת ההוראה) אין בית דין חייבין קרבן. 37) אבל אם היו בין הסנהדרין גר או ממזר וכו', שאינם ראויים להוראה - פטורין. 38) שם ג: דוחה הגמרא דברי ר' יונתן הסובר שאין חייבין עד שיורו כולן, אלא אפילו הורו רובן והיתר שתקו בית דין חייבין, אבל אם אמר להם אחד מהן: טועים אתם, - בית דין פטורים. 39) אבל אם אמרו להם רק "מותרים אתם" ולא הוסיפו לומר גם "לעשות", הם פטורים, שלא נגמרה עדיין הוראתם. 40) כלומר, אין צורך שכל הקהל או רובו ישמע ההוראה מפי בית־דין [שאם לא כן למה הוצרכו להוציא את יושבי חוצה לארץ מכלל זה], אלא אפילו אם שומעים איש מפי איש כי בית דין פסק ואמר: "מותרים אתם לעשות" - כל העושים על פיהם (אם הם יושבי ארץ ישראל), מצטרפים לקהל לחייב בית דין בקרבן. 41) משנה שם ד: "הורו בית דין ועשו כל הקהל או רובו על פיהם מביאין פר", שהרי בכל התורה כולה קיימא לן רובו ככולו. 42) כלומר, הם תולים את מעשיהם בהוראת ההיתר של בית דין הגדול. 43) אבל אם ידעו שבית דין טעו, אלא שחשבו שאף על פי כן מצוה לסמוך על הוראתם - חייב כל אחד ואחד קרבן בפני עצמו. ואם ידעו שאסור לסמוך על הוראתם זו, ובכל זאת עשו, הרי הם מזידין, ופטורים מקרבן. 44) [והשמיט רבינו שצריך שיהיה בדבר שאינו מפורש בתורה, שכל הטועה בדבר המפורש בתורה הרי הוא כעוקר כל הגוף, ואם כן הוא בכלל מה שכתב "ויורו לבטל מקצת וכו' לא שיעקרו כל הגוף"]. 45) ששגגו. 46) ברייתא שם ה. "תנו רבנן ידעו שהורו וטעו מה הורו יכול יהיו חייבין תלמוד לומר (ויקרא ד, יד) "ונודעה החטאת", ולא שיודעו החוטאין".

פֶּרֶק שְׁלִשָׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר שישנם אופנים שיפטרו בית־דין ויתחייבו העושין.

א. כֵּיצַד אִם חָסֵר אַחַת[2] מִכָּל הַדְּרָכִים שֶׁבֵּאַרְנוּ[3] - יִפְּטְרוּ בֵּית דִּין וְיִתְחַיְּבוּ הָעוֹשִׂים? הֲרֵי שֶׁהוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים[4] לָהֶם שֶׁחֵלֶב הַקֵּבָה[5] מֻתָּר[6], וַאֲכָלוּהוּ אַנְשֵׁי מְקוֹמָם[7] עַל פִּיהֶם - אוֹתוֹ בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה[8] עַל שִׁגְגָתוֹ. וְכֵן אִם הוֹרוּ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁדַּם הַלֵּב מֻתָּר[9], וְלֹא הָיָה רֹאשׁ יְשִׁיבָה עִמָּהֶן[10], אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן אֵינוֹ רָאוּי לִהְיוֹת מִמֻּנֶּה בַּסַּנְהֶדְרִין[11], כְּגוֹן שֶׁהָיָה גֵּר אוֹ מַמְזֵר[12] אוֹ זָקֵן[13] אוֹ שֶׁלֹּא רָאָה פָּנִים[14] וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן[15], וְעָשׂוּ הָעָם עַל פִּיהֶם[16] וְאָכְלוּ דַּם הַלֵּב - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ[17]. וּמִנַּיִן שֶׁאֵין הַכָּתוּב מְדַבֵּר אֶלָּא בְּבֵית דִּין הַגָּדוֹל? שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְגוֹמַר[18]. וּמִנַּיִן שֶׁעַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה?[19] שֶׁנֶּאֱמַר[20] וְאִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה[21] - עַד שֶׁיִּהְיוּ לָהֶם כְּעֵינַיִם[22]. וּלְהַלָּן[23] הוּא אוֹמֵר: וְשָׁפְטוּ הָעֵדָה; מָה הָעֵדָה הָאֲמוּרָה בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת - כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[24], אַף עֵדָה הָאֲמוּרָה בִּשְׁגָגָה זוֹ[25] - עַד שֶׁיִּהְיוּ כֻּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה[26]. וְכֵן אִם הוֹרוּ, וְיָדַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ וְאָמַר לָהֶם: טוֹעִים אַתֶּם, וְרַבּוּ עָלָיו הַמַּתִּירִים וְהִתִּירוּ - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין[27], וְכָל מִי שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם חַיָּב לְהָבִיא חַטָּאת קְבוּעָה עַל שִׁגְגָתוֹ; שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ - עַד שֶׁיִּשְׁגּוּ כָּל הַסַّנְהֶדְרִין[28]. יָדַע אֶחָד מִן הַסַּנְהֶדְרִין אוֹ מְעוּטָן שֶׁטָּעוּ הַמַּתִּירִין וְשָׁתְקוּ, הוֹאִיל וְהוֹרוּ וְלֹא הָיָה שָׁם חוֹלֵק וּפָשְׁטָה הַהוֹרָאָה בְּרֹב הַקָּהָל[29] - הֲרֵי

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46

1 בֵּית דִּין חַיָּבִין בַּקָּרְבָּן[30], וְכֹל שֶׁעָשָׂה עַל פִּיהֶם פָּטוּר.
2 וְאֵלּוּ שֶׁשָּׁתְקוּ, אִם עָשׂוּ עַל פִּי אֵלּוּ שֶׁהוֹרוּ[31] - הֲרֵי
3 אֵלּוּ חַיָּבִין[32], מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָּלוּ בְּבֵית דִּין[33]. וְכֵן אִם
4 נָשְׁאוּ וְנָתְנוּ[34] בַּדָּבָר וְאָמְרוּ[35]: דָּבָר זֶה מֻתָּר הוּא, וְלֹא
5 הוֹרוּ לָעָם וְלֹא אָמְרוּ לָהֶם: מֻתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת[36],
6 וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן בְּעֵת שֶׁגָּמְרוּ מֻתָּר וְהָלַךְ וְעָשָׂה
7 כְּפִי מַה שֶּׁשָּׁמַע - הֲרֵי כָּל הָעוֹשֶׂה חַיָּב חַטָּאת
8 קְבוּעָה, וּבֵית דִּין פְּטוּרִין, שֶׁהֲרֵי לֹא הוֹרוּ לָהֶם
9 בְּפֵרוּשׁ לַעֲשׂוֹת. וְכֵן אִם הוֹרוּ וְעָשׂוּ מִעוּט הַקָּהָל עַל
10 פִּיהֶם וְנוֹדְעָה הַשְּׁגָגָה - הֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְאֵלּוּ
11 הַמְּעוּט שֶׁעָשׂוּ חַיָּבִין, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵבִיא
12 חַטָּאתוֹ[37].

2) בכ"י תימן: "אחד", כנ"ל. 3) למעלה פי"ב. 4) ולא בית־דין הגדול של שבעים ואחד, ראה למעלה פי"ב הלכה ב. 5) העקום כמו קשת, והוא אסור (פ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו). וראה להלן הלכה ה, ובהוריות ג. ובמשנה־למלך להלן הלכה ה. 6) אף־על־פי שאינם עוקרים גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א) שהרי לא התירו אלא חלב הקיבה בלבד ולא כל החלב, ואין זה מפורש בתורה שחלב הקיבה אסור, ראה להלן שם (לחם־משנה כאן). 7) ואפילו היה שבט זה רוב ישראל, ראה למעלה פי"ב הלכה א. 8) כחכמים (הוריות ה.) שאינם חייבין אלא על הוראת ב"ד הגדול בלבד. וראה להלן, בהמשך ההלכה. ולפיכך חייב כל אחד ואחד להביא חטאת קבועה על שגגתו. 9) אף־על־פי שהוראה זו אינה עוקרת גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד שם), שהרי לא התירה אלא דם חלב בלבד, ואין איסורו מפורש בתורה, ראה להלן שם (לחם־משנה). 10) משנה הוריות ד: וראה למעלה פי"ב הלכה ב. "ואפילו היה מניינם (בלעדו) שלם, רוצה לומר שבעים ואחד" (רבינו בפיה"מ שם). 11) במשנה שם. 12) ראה להלן בהמשך ההלכה שנלמד מפסוק בתורה, שאין ממנין לסנהדרין רק "מיוחסין". 13) "מופלג בשנים שיש בו אכזריות" (כיון ששכח כבר צער גידול בנים - רש"י סנהדרין לו:), שאין מעמידין אותו לב"ד (פרק ב מהלכות סנהדרין הלכה ב). 14) שאין מושיבין אותו לסנהדרין (הלכות סנהדרין שם). "משום שהוא אכזרי ולא ירחם על בני אדם, לפי שאינו יודע אהבת בנים" (ראה בפיה"מ שם). וכן הוא בברייתא סנהדרין לו: "אין מושיבין בסנהדרין זקן וסריס ומי שאין לו בנים", וכן הביא רבינו בהלכות סנהדרין שם. "אין מעמידין בכל הסנהדרין לא זקן מופלג בשנים ולא סריס, מפני שיש בהן אכזריות. ולא מי שאין לו בנים, כדי שיהא רחמן". אבל בדפוסים אחרים בנוסח בדברי רבינו כאן: "זקן שלא ראה בנים". ולפי זה, זקן ולא ראה בנים הם אחד, וכן הוא במשנה שם, וכן הוא בפירוש המשניות שם. 15) כגון נתין (=מבני הגבעונים, שגזר עליהם יהושע ונתנם לחוטבי עצים ושואבי מים - יהושע ט, כג) הנזכר במשנה שם (מעשה רוקח). שאין מושיבין בב"ד אלא רק מיוחסין. 16) כלומר, כל העם או רוב העם (ראה למעלה פי"ב הלכה ב). 17) במשנה שם. 18) ולא עדת אותו שבט (שם במשנה ה. המשך דברי חכמים). 19) נראה שנשמטה כאן בבא שלימה, וכן צריך להיות: "[ומנין שעד שיהיה ראש הישיבה עמהם], ומנין שעד שיהיו כולם ראויין להוראה". [וכללם יחד מפני שלמד שניהם מפסוק אחד ("מעיני העדה"), ראה להלן]. וראה בלחם־משנה ובהגהות מעשה ר"ב. 20) בשגגת עבודה־זרה. 21) בפסוק שם: "והיה אם מעיני העדה". 22) כלומר, לפיכך צריך שיהיה ראש ישיבה עמהם שהוא עשוי עינים לעדה (ירושלמי הוריות פ"ד הלכה ד). וראה לחם־משנה ומעשה ר"ב. ובבבלי שם נתנו טעם אחר, מפני שהיה להם ללמוד ולא למדו, והרי הם קרובים למזיד (ראה ברש"י שם ד. ד"ה זיל קרי בי רב). 23) בדיני נפשות. 24) שנאמר (שמות יח, כב) "ונשאו אתך", ואמר רב נחמן בר יצחק (הוריות ד:) "אתך בדומין לך", שיהיו ראויים להוראה. 25) היינו "והיה אם מעיני העדה", וכן כתב רבינו בפיה"מ שם. וראה למעלה הערה יח. ורש"י (שם) כתב עד האמורה כאן (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", וראה לחם־משנה כאן. 26) משנה שם ד: 27) במשנה שם. 28) בגמרא שם ג: 29) ראה למעלה פי"ב הלכה ב. 30) בהוריות שם: "אמר ר' יונתן, מאה שישבו להורות אין חייבין עד שיורו כולן, שנאמר: ואם כל עדת ישראל ישגו, עד שישגו כולן". ולפי דבריו, אפילו ידע אחד מהן ושתק פטורין, אבל הגמרא שם דוחה דבריו, מברייתא שנשמע בה שאם ידע אחד מהן שטעה ושתק שהם חייבין. 31) שטעו וחשבו כי אף שהב"ד טועים, מצוה לשמוע דברי חכמים (רש"י שם ב. ד"ה או תלמיד) ולפיכך הם נחשבים לשוגגין, שחייבין חטאת. 32) קרבן בפני עצמן, אף כי ב"ד מביאין פר העלם דבר של ציבור (במשנה שם). 33) שהרי ידעו כי ב"ד הם טועים. משנה שם "הורו ב"ד וידע אחד מהן שטעו וכו' ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב, מפני שלא תלה בב"ד". 34) הסנהדרין התווכחו בינם לבין עצמם באחד מן הדברים. 35) הגיעו לידי החלטה סופית בוויכוח זה. 36) מחלוקת בגמרא (שם ב.) אם צריך לומר "מותרים אתם לעשות, או שמספיק אפילו אמרו "מותרים אתם". ופסק רבינו כשמואל בלשון השני, וכרב דימי בלשון הראשון, כי אין ב"ד חייבין עד שיאמרו להן "מותרין אתם לעשות", וראה למעלה פי"ב הלכה ב. 37) במשנה שם: "הורו ב"ד לעבור על אחת מכל מצוות האמורות בתורה, והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם וכו' פטור מפני שתלה בב"ד", ובגמרא (שם ב:) "אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי ר' יהודה, אבל חכמים אומרים יחיד שעשה בהוראת בית־דין חייב". ופסק רבינו כחכמים.

13 ב. וְהַסַּנְהֶדְרִין עַצְמָן שֶׁעָשׂוּ בְּהוֹרָאָתָן[38] - אֵינָן
14 מִצְטָרְפִין לְרֹב הַקָּהָל[39], עַד שֶׁיִּהְיוּ הָרֹב שֶׁעָשׂוּ חוּץ
15 מִן הַסַּנְהֶדְרִין. עָשׂוּ רֹב אַנְשֵׁי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[40] עַל
16 פִּיהֶם אַף עַל פִּי שֶׁאֵלּוּ הָעוֹשִׂים שֵׁבֶט אֶחָד[41], וְכֵן
17 אִם עָשׂוּ רֹב הַשְּׁבָטִים אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִעוּט הַקָּהָל
18 - בֵּית דִּין חַיָּבִים[42], וְהָעוֹשִׂין פְּטוּרִין. כֵּיצַד? הָיוּ
19 יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד, וְהָיוּ
20 הָעוֹשִׂין בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְאֶחָד
21 וַהֲרֵי כֻּלָּן בְּנֵי יְהוּדָה בִּלְבַד, אוֹ שֶׁהָיוּ הָעוֹשִׂים בְּנֵי

שִׁבְעָה שְׁבָטִים כֻּלָּן אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ בָּהֶן מֵאָה אֶלֶף - חֲרֵי בֵּית דִּין חַיָּבִין, וְכָל הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל יוֹשְׁבֵי חוּצָה לָאָרֶץ[43], שֶׁאֵין קָרוּי קָהָל אֶלָּא בְּנֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל[44]. וְשֵׁבֶט מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם אֵינָן חֲשׁוּבִין כְּשֵׁנֵי שְׁבָטִים לָעִנְיָן הַזֶּה[45], אֶלָּא שְׁנֵיהֶם שֵׁבֶט אֶחָד[46].

38) כלומר, בהוראת עצמן. 39) כלומר, אינם מצטרפים עם הקהל להוות עמהם רוב קהל (כגון שחטאו רק מחצית הקהל בלעדי הסנהדרין) שיתחייבו ב"ד פר העלם דבר של ציבור, ועל כל אחד ואחד מהחוטאים להביא קרבן חטאת בפני עצמו. כן הוא בברייתא שם ג. "הורו ועשו, רבי מאיר פוטר, וחכמים מחייבין" ומפרש רב פפא שפלוגתתם היא אם ב"ד משלים לרוב ציבור, שרבי מאיר פוטר את הציבור, שלא יביאו כל אחד ואחד קרבן לעצמו, משום שב"ד משלים לרוב ציבור, וחייבים ב"ד להביא פר העלם דבר של ציבור, וחכמים מחייבין לכל אחד ואחד מהחוטאים (כולל גם כל אחד ואחד מהסנהדרין), להביא קרבן לעצמו, משום שאין ב"ד משלים לרוב ציבור, ואין ב"ד מביאין קרבן העלם דבר של ציבור. ופסק רבינו כחכמים. 40) ראה להלן בהמשך ההלכה ש"אין משגיחין על יושבי חוצה לארץ". 41) ראה למעלה פי"ב הלכה א. 42) להביא קרבן העלם דבר של ציבור. 43) כלומר, אין מתחשבים בתושבי חוץ-לארץ בענין רוב קהל ומיעוט קהל. 44) כלומר, אצל קרבן העלם דבר של ציבור כתוב (ויקרא ד, יד) "והקריבו הקהל", ובהוריות ג. "אמר רב אסי, ובהוראה הלך אחר רוב יושבי ארץ ישראל, שנאמר (מלכים-א, ח, סה) "ויעש שלמה בעת ההיא את החג וכל ישראל עמו קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים לפני ה' וגו'", מכדי כתיב וכל ישראל עמו, קהל גדול מלבוא חמת עד נחל מצרים, למה לי? - שמע-מינה הני (=בני ארץ ישראל) הוא דאיקרי קהל, אבל הנך (=בני חוצה-לארץ) לא איקרי קהל". והרי כאן בשגגת הוראה נאמר (ויקרא ד, יג) "ונעלם דבר מעיני הקהל". 45) שאם חטאו שבטי מנשה ואפרים, ועמהם עוד חמשה שבטים, והם מיעוט הקהל, אין חיוב להביא קרבן העלם דבר של ציבור, שאין כאן רוב שבטים. וכן אם חטאו כל הקהל או רובו (שחייבין כל שבט ושבט קרבן) אין מביאין אלא שנים עשר פרים בלבד, פר לכל שבט, ולאפרים ומנשה קרבן אחד, ראה למעלה פי"ב הלכה א. 46) כרבא, שם ו: שמה שנאמר (בראשית מח, ה-ו) "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי", היינו רק לנחלה, כמו שנאמר שם "על שם אחיהם יקראו בנחלתם" - לנחלה הוקשו, ולא לדבר אחר.

ג. הָיוּ הָעוֹשִׂים מְרֻבִּין[47] בִּשְׁעַת הַחֵטְא וּמוּעָטִין[48] בִּשְׁעַת יְדִיעָה, אוֹ מוּעָטִין[49] בִּשְׁעַת הַחֵטְא וּמְרֻבִּין[50] בִּשְׁעַת יְדִיעָה - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר שְׁעַת הַמַּעֲשֶׂה[51].

47) כלומר, רוב הקהל. 48) כגון שמתו חלק מן החוטאים לפני שנודע החטא, באופן שמעתה אינם אלא מיעוט הקהל. 49) מיעוט הקהל. 50) כגון שמתו חלק מהקהל שלא חטאו, באופן שמעתה מהווים החוטאים רוב הקהל. 51) אחר שעת החטא, שאם היו החוטאים בשעת החטא רוב הקהל, ב"ד פטורים וכל אחד ואחד מביא קרבן לעצמו. ופסק כחכמים שחולקים על ר"ש במשנה הוריות י. לענין נשיא וכהן משיח, ובגמרא שם ג. אמרו כי הם חולקים גם בענין זה.

ד. הוֹרוּ בֵּית דִּין בְּחֵלֶב מִן הַחֲלָבִים[52] שֶׁהוּא מֻתָּר, וְאָכַל מִעוּט הַקָּהָל עַל פִּיהֶם, וְנוֹדַע לָהֶם שֶׁחָטְאוּ וְחָזְרוּ בָּהֶן[53], וְאַחַר כָּךְ הוֹרוּ שֶׁעֲבוֹדָה זָרָה פְּלוֹנִית מֻתֶּרֶת[54], וְעָבַד אוֹתָהּ עֲבוֹדָה זָרָה מִעוּט אַחֵר עַל פִּיהֶם, וּכְשֶׁיִּצְטָרְפוּ הָאוֹכְלִים לָעוֹבְדִים יִהְיוּ רֹב - חֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[55], אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה לָהֶן יְדִיעָה בֵּינְתַּיִם[56]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה הַמּוֹרֶה בֵּית דִּין אֶחָד[57]; אֲבָל אִם מֵת בֵּית דִּין שֶׁהוֹרָה תְּחִלָּה[58], וְעָמַד אַחֵר[59] וְהוֹרוּ[60] - אֵין אֵלּוּ מִצְטָרְפִין[61] לָאֵלּוּ.

52) כגון שהורו על חלב הקיבה שהוא מותר, שאין זה עוקר גוף מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה א, ולמעלה הלכה א), שהרי לא התירו כל החלבים. 53) כן הוא בגמרא שם. באיבעיא הראשונה: "הורו ב"ד חלב מותר, ועשו מיעוט הקהל, וחזרו ב"ד בהן, והורו ועשו מיעוט אחר, מהו וכו'" ואחר-כך איבעיא להו "מיעוט בחלב ומיעוט בעבודה-זרה", ומשמע שגם זה ב"חזרו ב"ד בהן". 54) שלא עקרו גוף עבודה-זרה מגופי התורה (ראה להלן פי"ד הלכה ב), שהרי לא התירו כל מיני עבודה-זרה. 55) שאין כל אחד ואחד מביא חטאת בפני עצמו, והחיוב הוא על ב"ד. ודבר זה הוא איבעיא שם ג. ונשאר הדבר בתיקו, אבל רבינו "נראה שאינו גורס כאן תיקו, אלא שמשיבין שאלה זו עם שאלה שאחריה, באם-תמצי-לומר. כלומר, אם-תמצי-לומר אידי ואידי כרת הוא, הורו ב"ד ומתו וכו' וכבר ידעת כל שבאם-תמצי-לומר, הלכה היא ברוב מקומות" (מאירי שם, וראה בראב"ד, בכסף-משנה, במרכבת המשנה ובאור שמח). ויש חולקים בזה, איזה קרבן מביאין הב"ד: של עבודה-זרה או של חלב. ויש אומרים שמביאים שניהם, גם של עבודה-זרה וגם של חלב (ראה בתוספות ובמאירי שם). 56) כמבואר למעלה. 57) שהורו גם על עבודה-זרה וגם על חלב. 58) על החלב. 59) ב"ד אחר. 60) על עבודה-זרה. 61) המיעוט שאכל חלב, עם המיעוט שעבד עבודה-זרה, להוות ביחד רוב קהל, אלא כל אחד ואחד מביא קרבן על שגגת עצמו, והיא בעיא שלא נפשטה שם (ראה בכסף-משנה). אבל אמרו שם, שזה אינו אלא למי שסובר ציבור מייתי (=היינו ר' שמעון במשנה שם ה. שסובר שב"ד מביאים פר מיוחד, ואם-כן על-כרחינו שכל הפרים הם עבור הבית-דין - מרכבת המשנה שם) לא תיבעי לך שהרי אינם כבר (שם), ורבינו פסק למעלה פי"ב הלכה א, כי ב"ד הם החייבים, ומה שכתב שם שכל שבט ושבט מביא פר, היינו שהציבור מביא בשביל הב"ד (ראה מאירי הוריות ד: במשנה, ובכסף-משנה פי"ב שם).

ה. [62]אֲפִלּוּ הוֹרוּ שְׁנֵי בָּתֵּי הַדִּינִים בְּדָבָר אֶחָד, כְּגוֹן חֵלֶב וְחֵלֶב אוֹ דָּם וָדָם[63]. [64]וְכֵן אִם לֹא הָיוּ הָעוֹשִׂים שׁוֹגְגִין עַל פִּי הַהוֹרָאָה[65] - חֲרֵי בֵּית דִּין פְּטוּרִין, וְכָל

הָעוֹשִׂים חַיָּבִין. כֵּיצַד? הוֹרוּ בֵּית דִּין לֶאֱכֹל חֵלֶב הַקֶּבָה כֻּלּוֹ[66], וְיָדַע אֶחָד מִן הַקָּהָל שֶׁטָּעוּ וְשֶׁחֵלֶב הַקֶּבָה אָסוּר, וַאֲכָלוֹ מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן, שֶׁהָיָה עוֹלֶה עַל דַּעְתָּן[67] שֶׁמִּצְוָה לִשְׁמֹעַ מִבֵּית דִּין אַף עַל פִּי שֶׁהֵם טוֹעִים - הֲרֵי זֶה הָאוֹכֵל חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה עַל אֲכִילָתוֹ[68], וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם[69].

בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה זֶה שֶׁיָּדַע שֶׁטָּעוּ חָכָם אוֹ תַּלְמִיד שֶׁהִגִּיעַ לַהוֹרָאָה; אֲבָל אִם הָיָה עַם הָאָרֶץ - הֲרֵי זֶה פָּטוּר[70], שֶׁאֵין יְדִיעָתוֹ בְּאִסּוּרִין יְדִיעָה וַדָּאִית, וּמִצְטָרֵף לְכְלַל הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם. וְכֵן אִם לֹא יָדַע שֶׁטָּעוּ[71], וְנִתְכַּוֵּן לֶאֱכֹל שֵׁמֶן[72] וְחֵלֶב[73], וְאָכַל חֵלֶב הַקֶּבָה[74] שֶׁהִתִּירוּהוּ, וְהוּא לֹא יָדַע שֶׁהוּא חֵלֶב הַקֶּבָה - הֲרֵי זֶה חַיָּב[75]; מִפְּנֵי שֶׁאֲכִילָתוֹ מִפְּנֵי שִׁגְגָתוֹ, לֹא מִפְּנֵי הַהוֹרָאָה. וְאֵינוֹ מִצְטָרֵף לְמִנְיַן הַשּׁוֹגְגִים עַל פִּיהֶם[76], שֶׁנֶּאֱמַר: לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה - עַד שֶׁתִּהְיֶה שְׁגָגָה אַחַת לַכֹּל[77]. וְכֵן אִם תָּלָה בְּעַצְמוֹ וְאָכַל חֵלֶב הַקֶּבָה שֶׁהוֹרוּ לְהַתִּירוֹ לֹא מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא מֵתֵר בְּדַעְתּוֹ - הֲרֵי זֶה חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[78]. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַתּוֹלֶה בְּבֵית דִּין - פָּטוּר[79], וְהוּא שֶׁיִּהְיוּ שָׁם כָּל הַדְּרָכִים שֶׁמָּנִינוּ; וְכָל הַחַיָּב בִּפְנֵי עַצְמוֹ - אֵינוֹ מִצְטָרֵף לְרֹב הַשּׁוֹגְגִים[80].

62) בכ"י תימן אין כאן ציון הלכה, והא דלהלן שייך למעלה, וציון ההלכה להלן לפני המלים "וכן אם לא היו העושים". וכן נראה בדפוס רומי. וכן הגיה אור שמח. 63) שהרי האיבעיא בגמרא שם בהוראת שני בתי דינים, היא בחלב וחלב, ופסק רבינו שאין מצטרפים. וראה למעלה. 64) כן בכ"י תימן, וכן נראה בדפוס רומי, וכן הגיה אור שמח. 65) של הב"ד. 66) כי בחלב שע"י הקיבה יש חלק שהוא מותר באכילה, והוא חוט משוך כמו יתר. ויש חלק שאסור באכילה והוא עקום כמו קשת, ראה בפ"ז מהלכות מאכלות אסורות הלכה ו. והב"ד הורו שכל החלב שע"ג הקיבה מותר באכילה (שער יוסף ג, א). 67) צ"ל על דעתו (מעשה רקח). 68) משנה הוריות ב. "הורו ב"ד, וידע אחד מהן שטעו או תלמיד והוא ראוי להוראה והלך ועשה על פיהן וכו' הרי זה חייב (=קרבן לעצמו) מפני שלא תלה בב"ד", ובגמרא שם: אמרו שחשב שמצוה לשמוע מב"ד אף־על־פי שידע שהם טועים. ולפיכך אינו נחשב לתולה בב"ד, שהרי ידע שהם טועים, וגם אינו מזיד שהרי טעה שמצוה לשמוע דברי חכמים, וחייב קרבן לעצמו. 69) כלומר, אם היו החוטאים מחצית הקהל, אינו מצטרף זה אליהם לעשותם רוב הקהל. 70) בגמרא שם אמרו על דברי המשנה: "וידע אחד מהן שטעו או תלמיד וראוי להוראה", שצריך להיות או גמיר (=למד הדבר) או סביר (=מבין דבר מתוך דבר), אבל אם הוא לא גמיר ולא סביר (="עם הארץ"), הרי הוא תולה בבית־דין. 71) ב"ד, להתיר חלב הקיבה. 72) של היתר. 73) תיבה זו מיותרת, ובכ"י תימן איננה. 74) אלא חשב שזהו שומן. 75) קרבן בפני עצמו, כאיכא־דאמרי אמר רבא שם. שאם נתחלף לו חלב בשומן ואכלו חייב. 76) להשלים, שיהיו החוטאים רוב קהל (שם). 77) כן הוא בגמרא שם. 78) בגמרא שם: אמרו: "זה הכלל, התולה בעצמו חייב - לרבות מבעט בהוראה". ומפרש רבינו שהוא האומר שאינו צריך להוראתן, אלא הוא עצמו יודע שזה מותר (כסף־משנה, וקרית ספר). 79) משנה שם. 80) שיהיו רוב. "וזה דבר פשוט" (כסף־משנה).

ו. הוֹרוּ בֵּית דִּין לְהַתִּיר דָּבָר הָאָסוּר בְּזָדוֹן[81], וְעָשׂוּ הַקָּהָל עַל פִּיהֶם בִּשְׁגָגָה - בֵּית דִּין פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְזִידִין[82], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם חַיָּב קָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא שׁוֹגֵג[83]. הוֹרוּ בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְיָדְעוּ הַקָּהָל שֶׁטָּעוּ[84] וְשֶׁאֵין רָאוּי לְקַבֵּל מֵהֶן[85], וְאַף עַל פִּי כֵן עָשׂוּ הַקָּהָל עַל פִּיהֶם - אֵלּוּ וָאֵלּוּ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן[86]. בֵּית דִּין פְּטוּרִין - שֶׁהֲרֵי לֹא עָשׂוּ הַקָּהָל מִפְּנֵי הוֹרָאָתָן שֶׁהִטְעָתַם; וְכָל הָעוֹשִׂים פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן - מִפְּנֵי שֶׁמְּזִידִין הֵם[87], שֶׁהֲרֵי יָדְעוּ שֶׁטָּעוּ וְשֶׁאֵין רָאוּי לַעֲשׂוֹת.

81) שידעו שהדבר אסור ואף־על־פי־כן הורו להתיר. 82) והרי נאמר (ויקרא ד, יג) "ואם כל עדת ישראל ישגו", בעינן שוגגין בב"ד (רש"י הוריות ד: במשנה). "ואעפ"י שמשל ציבור היה בא, הואיל ולשם ב"ד היה בא, פטורין, שהרי מזידין הם ואין מקום לקרבן הבא על שמם" (מאירי שם). 83) משנה שם ד: "הורו ב"ד וכו' מזידין ועשו שוגגין מביאין (=כל אחד ואחד מן הקהל) כשבה ושעירה". 84) הב"ד. 85) כלומר, ידעו גם שבמקום טעות אין מצוה לשמוע דברי חכמים. 86) משנה שם: "שוגגין (=הב"ד) ועשו (=הקהל) מזידין, הרי אלו פטורין". 87) ואין הקרבן בא אלא על השוגג, ראה למעלה פ"א הלכה א.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) יבאר ב"ד ששגגו והורו לעקור גוף מגופי תורה ועשו כל העם על פיהם.

א. בֵּית דִּין שֶׁשָּׁגְגוּ וְהוֹרוּ לַעֲקֹר גּוּף מִגּוּפֵי תּוֹרָה[2], וְעָשׂוּ כָּל הָעָם עַל פִּיהֶם - בֵּית דִּין פְּטוּרִין[3], וְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הָעוֹשִׂים חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה[4]; שֶׁנֶּאֱמַר[5]: וְנֶעְלַם דָּבָר - וְלֹא כָּל הַגּוּף[6].

2) כגון שאמרו אין איסור נדה בתורה, אין דיני שבת בתורה, אין איסור ע"ז בתורה, ראה להלן ה"ב. 3) מלהביא קרבן, משנה הוריות ג, ב. וראה למעלה פי"ב ה"ב. 4) כדין כל חוטא בשוגג. 5) בקרבן העלם דבר של ציבור. 6) ברייתא שם ד, א: "ונעלם דבר, ולא שיעקר המצוה כולה". ומפרש עולא, שם: "קרי ביה ונעלם מדבר" כי ה"מ"ם" של "ונעלם" נקראת גם עם "ונעלם" וגם עם "דבר" – "ונעלם מדבר", מדבר ולא כל דבר" (רש"י שם).

ב. לְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין[7] עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת[8] בִּדְבָרִים שֶׁאֵינָן מְפֹרָשִׁין בַּתּוֹרָה וּמְבֹאָרִים[9], וְאַחַר כָּךְ[10] יִהְיוּ בֵּית דִּין חַיָּבִין בְּקָרְבָּן,

1 **וְהָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם פְּטוּרִין. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ**
2 **שֶׁמֻּתָּר לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת לַעֲבוֹדָה זָרָה[11], אוֹ שֶׁמֻּתָּר**
3 **לְהוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת[12], אוֹ שֶׁמֻּתָּר לָבוֹא עַל**
4 **שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם[13] - הֲרֵי אֵלּוּ כְּמִי שֶׁאָמְרוּ: אֵין**
5 **שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה, אוֹ אֵין נִדָּה**
6 **בַּתּוֹרָה, שֶׁעָקְרוּ כָּל הַגּוּף, וְאֵין זוֹ וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה שְׁגֻגַת**
7 **הוֹרָאָה אֶלָּא שִׁכְחָה[14]. לְפִיכָךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן,**
8 **וְכָל הָעוֹשֶׂה עַל פִּיהֶן חַיָּב חַטָּאת בִּפְנֵי עַצְמוֹ. אֲבָל**
9 **אִם טָעוּ וְהוֹרוּ וְאָמְרוּ: הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת הוּא**
10 **שֶׁחַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: אַל יֵצֵא אִישׁ מִמְּקֹמוֹ, אֲבָל הַזּוֹרֵק**
11 **אוֹ הַמּוֹשִׁיט[15] מֵתָּר, אוֹ שֶׁעָקְרוּ אָב מֵאֲבוֹת מְלָאכוֹת[16]**
12 **וְהוֹרוּ שֶׁאֵינָהּ מְלָאכָה - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[17]. וְכֵן אִם**
13 **טָעוּ וְאָמְרוּ: הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לַעֲבוֹדָה זָרָה בְּפִשּׁוּט יָדַיִם**
14 **וְרַגְלַיִם הוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל**
15 **אַחֵר, אֲבָל הַכּוֹרֵעַ עַל הָאָרֶץ וְלֹא פָּשַׁט יָדָיו וְרַגְלָיו**
16 **הֲרֵי הוּא מֻתָּר - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[18]. וְכֵן אִם טָעוּ**
17 **וְאָמְרוּ: הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם שֶׁרָאֲתָה דָּם**
18 **בַּיּוֹם הוּא חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: כָּל יְמֵי זוֹבָהּ, אֲבָל רָאֲתָה**
19 **בַּלַּיְלָה מֻתָּר לָבוֹא עָלֶיהָ[19]; וְכֵן אִם הוֹרוּ וְאָמְרוּ,**
20 **שֶׁמִּי שֶׁפֵּרְשָׁה אִשְׁתּוֹ נִדָּה בִּשְׁעַת תַּשְׁמִישׁ מֻתָּר לִפְרֹשׁ**
21 **מִמֶּנָּה כְּשֶׁהוּא מִתְקַשֵּׁה[20] - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין[21]. וְכֵן אִם**
22 **טָעוּ וְאָמְרוּ, שֶׁהָאוֹכֵל דָּם שֶׁיָּצָא בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה הוּא**
23 **הַחַיָּב, אֲבָל הָאוֹכֵל דַּם הַלֵּב מֻתָּר - הֲרֵי אֵלּוּ**
24 **חַיָּבִים[22]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בְּטָעֲיוֹת אֵלּוּ, אִם הוֹרוּ בָּהֶן**
25 **וְעָשׂוּ רֹב הַקָּהָל עַל פִּיהֶן - פְּטוּרִין, וּבֵית דִּין מְבִיאִין**
26 **קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתָן.**

7) משנה, שם ג, ב. 8) של איסור. 9) דברי רב יהודה אמר שמואל, שם ד, א: "שאין ב"ד חייבין (קרבן העלם דבר של ציבור) עד שיורו (בשוגג) בדבר שאין הצדוקים מודים בו (כלומר, שאינו מפורש בתורה), אבל בדבר שהצדוקים מודים בו (שהוא מפורש בתורה) פטורין, מאי טעמא זיל קרי בי רב הוא", וראה להלן. 10) כלומר, רק באופן זה יהיו ב"ד חייבין וכו'. 11) שלא התירו איסור עבודה־זרה בכללה, אלא השתחויה בלבד. ואיסור השתחויה לעבודה־זרה מפורש הוא בתורה, שנאמר (שמות לד, יד) "לא תשתחוה לאל אחר" (הוריות ד.). 12) כלומר, מרשות היחיד לרשות הרבים. וגם זה מפורש בתורה, שנאמר (שם טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" (הוריות שם, לפי נוסחא אחרת. וראה בדברי רבינו להלן), כאילו נאמר "אל יוציא איש וגו'", (וראה בעירובין יז: שהפסוק הזה עוסק באיסור יציאה חוץ לתחום, וכן הוא בפכ"ז מהל' שבת ה"א, וב'ספר המצוות' לא־תעשה שכא). 13) התבאר בפ"ו מהל' איסורי ביאה ה"א־ז. ונקראת כן משום שצריכה לשמור "ימים נקיים" כמספר הימים שראתה דם, ודבר זה מפורש בתורה שנאמר (ויקרא טו, כח) "וספרה לה" – מלמד שסופרת יום כנגד יום (הוריות, שם). 14) כן הוא בפירוש המשניות, שם. והוסיף על זה, שם: "והוא ענין אמרם (בגמרא שם ד.) זיל קרי בי רב הוא". ורש"י שם פירש: "כיון דאפשר לו ללמוד ולידע, לא הוי שוגג מעליא, וקרוב למזיד הוי". 15) שהוא בעצמו אינו מוציא את ההפץ מרשות לרשות, אלא זורקו או מושיטו והוא עצמו נשאר במקומו. וזה אינו מפורש בתורה, שהרי לא נאמר אלא: "אל יצא איש ממקומו". 16) שאינם מפורשים בתורה. 17) בגמרא שם ד, ב: "בעי רב יוסף, אין חרישה בשבת מהו, מי אמרינן כיון דקא מודו בכולהו מילתא, כביטול מקצת וקיום מקצת דמי, או דילמא כיון דקא עקריין ליה לחרישה כל עיקר – כעקירת גוף דמי", וסובר רבינו כי כל שאלתו של רב יוסף אינה אלא על החרישה המפורשת בתורה, שנאמר (שמות לד, כא) "בחריש ובקציר תשבות" (ראה במנחות עב. שפסוק זה לענין שבת. ועי' פ"א מהל' שמיטה ויובל ה"א, ובפירוש המשנה לרב נתן אב הישיבה, שביעית פ"א הערה 52). אבל אב מלאכה ממלאכות אחרות, שאינו מפורש בתורה, פשוט הוא שאין זה נחשב כי־אם למבטל מקצת ומקיים מקצת וחייבים. וצריך לומר שרב יוסף לית ליה הא דשמואל, דאמר אין חייבין עד שיורו בדבר שהצדוקים מודים בו, ולפיכך שאל על זה (תוספות הרא"ש שם). אולם לדעת רבינו שפסק כשמואל - אין זו בעיא כלל, ואם הורו שאין חרישה בשבת, אין זו הוראה, שהרי כתוב מפורש: "בחריש ובקציר תשבות". וראה ב'מאירי' שם, ב'כסף משנה' ו'לחם משנה', ב'חפץ ה"' ו'שער יוסף'. 18) וזהו מקיים מקצת ומבטל מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהשתחויה משמע לצדוקים רק בפישוט ידים ורגלים, כמו שנאמר (בראשית יט, א) "וישתחו אפים ארצה" (שם ד.). 19) וזהו מבטל מקצת ומקיים מקצת, בדבר שאין הצדוקים מודים בו, שהצדוקים משמע להם שהאיסור אינו אלא אם ראתה דם ביום, אבל ראתה דם בלילה אינה אסורה (שם בגמרא). 20) כשהאבר מוקשה, ראה למעלה פ"ה ה"ז, ופ"ד מהל' איסורי ביאה הי"א, כי אסור לפרוש כשהוא מתקשה, כשפירסה אשתו נדה בשעת תשמיש. והוא במשנה שם ח, ב: "חייבין על עשה ועל לא־תעשה שבנדה כו' פרוש מן הנדה", וראה בפירוש המשניות שם. 21) שאין הצדוקים מודים בו, וזו הוראה של קיום מקצת וביטול מקצת. 22) ודבר זה אין הצדוקים מודים בו. וכן מוכח מדברי הגמרא (הוריות ג.) "מיעוט בחלב ומיעוט בדם, מהו". ועיי"ש ב'תוספות' שהקשו הלא דם הוא דבר שהצדוקים מודים בו, ולדברי רבינו אתי שפיר ('הר המוריה').

27 **ג. הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁיָּצָא הַשַּׁבָּת, לְפִי שֶׁנִּתְכַּסִּית**
28 **הַחַמָּה[23] וְדִמּוּ[24] שֶׁשָּׁקְעָה חַמָּה[25], וְאַחַר כָּךְ זָרְחָה[26]**
29 **- אֵין זוֹ הוֹרָאָה[27] אֶלָּא טָעוּת[28], וְכָל שֶׁעָשָׂה מְלָאכָה**
30 **חַיָּב, אֲבָל בֵּית דִּין פְּטוּרִין. וְכֵן אִם הִתִּירוּ בֵּית דִּין**
31 **אֵשֶׁת אִישׁ לְהִנָּשֵׂא, לְפִי שֶׁהֵעִידוּ בִּפְנֵיהֶם[29] שֶׁמֵּת**
32 **בַּעְלָהּ, וְאַחַר כָּךְ בָּא בַּעְלָהּ - אֵין זוֹ הוֹרָאָה[30] אֶלָּא**
33 **טָעוּת[31], וְהָאִשָּׁה וּבַעְלָהּ הָאַחֲרוֹן חַיָּבִין חַטָּאת עַל**
34 **שִׁגְגָתָן. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה.**

23) בעננים. 24) נדמה היה להם. 25) ועשו רוב העם מלאכות האסורות בשבת. 26) החמה, והתברר שחיללו את השבת. 27) בשוגג. 28) ואין זה "העלם דבר",

יבמות צב, א. וכרבא נגד רב נחמן שהוא בתרא (כסף־משנה). 29) עדים הנאמנים להעיד שמת בעלה (ראה פי"ב מהל' גירושין הט"ו). והיינו "נשאת על־פי בית־דין" שבמשנה (יבמות פז, ב). אבל אם העידו עליו שני עדים כשרים, אין זה "נשאת על־פי בית־דין" ואין כאן שום חידוש שחייבת קרבן. 30) בשוגג. 31) ואין זה העלם דבר, במשנה יבמות שם: "ניסת על־פי ב"ד, תצא ופטורה מן הקרבן" ובברייתא שם צב, א: "רבי אליעזר אומר, יקוב הדין את ההר ותביא (האשה שנשאת ע"פ ב"ד) חטאת שמינה". ובגמרא שם, אמר זעירי, וכן רבא "ליתא (= אין אנו פוסקים) למתניתין (שכתוב בה שהיא פטורה) מדתנא בי מדרשא וכו' שאין זו הוראה אלא טעות". ובאמת הלכה זו מיותרת, שהרי כל הסוגיא הנ"ל היא לפי מי שסובר "יחיד שעשה בהוראת ב"ד, פטור", אבל לפי מה שפסק רבינו (למעלה ה"ב ופי"ג ה"א) ש"יחיד שעשה בהוראת ב"ד, חייב" – אין צריך לטעם זה משום שהיא "טעות", שהרי אפילו לא היתה זו הוראה מעליא, גם כן היו שניהם חייבין, וראה 'משנה למלך' ו'אור שמח' – כאן, ו'לחם משנה' למעלה פ"ה ה"ה.

1 **ד. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה וְשָׁכְחוּ עַצְמוֹ שֶׁל חֵטְא**
2 **שֶׁהוֹרוּ בּוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁהֵן יוֹדְעִים בְּוַדַּאי שֶׁחָטְאוּ**
3 **בִּשְׁגָגָה[32], וְאַף עַל פִּי שֶׁהָעָם מוֹדִיעִין אוֹתָן וְאוֹמְרִים**
4 **לָהֶן: בְּכָךְ וָכָךְ הוֹרֵיתֶם לָנוּ[33] - הֵם פְּטוּרִין, וְהָעוֹשִׂים**
5 **עַל פִּיהֶם חַיָּבִין בִּפְנֵי עַצְמָן; שֶׁנֶּאֱמַר: וְנוֹדְעָה**
6 **הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ - לֹא שֶׁיּוֹדִיעוּ אוֹתוֹ**
7 **הַחוֹטְאִים[34]. כֵּיצַד? שָׁגְגוּ וְהִתִּירוּ חֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי**
8 **הַקֵּבָה וַאֲכָלוּהוּ רֹב הָעָם, וְאַחַר שֶׁיָּדְעוּ שֶׁשָּׁגוּ**
9 **בְּהוֹרָאָה וְשֶׁהִתִּירוּ דָּבָר שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנוֹ כָּרֵת וְעַל**
10 **שִׁגְגָתוֹ חַטָּאת קְבוּעָה נִסְתַּפֵּק לָהֶם אִם מִקְצָת הַחֲלָבִים**
11 **הִתִּירוּ אוֹ מִקְצָת הַדָּמִים הִתִּירוּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין,**
12 **וְכָל מִי שֶׁאָכַל מֵבִיא חַטָּאת קְבוּעָה.**

32) כלומר, שהורו בשוגג. 33) והם עצמם לא נזכרו אפילו לאחר שהודיע להם. 34) ברייתא, הוריות ה, א: "תנו רבנן, ידעו שהורו וטעו מה הורו, יכול יהיו חייבין, ת"ל ונודעה החטאת – ולא שיודעו החוטאין". ורבינו גרס שם "שיודיעו" (ולפני רש"י היתה הנוסחא: "שידעו", עיי"ש).

13 **ה. בֵּית דִּין שֶׁהוֹרוּ בִּשְׁגָגָה וְנוֹדְעָה לָהֶם שִׁגְגָתָן, בֵּין**
14 **שֶׁהֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן בֵּין שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ, כָּל הָעוֹשֶׂה כְּפִי**
15 **הוֹרָאָתָן שֶׁפָּשְׁטָה בְּרֹב הַצִּבּוּר[35] מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ[36] -**
16 **הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[37]; הוֹאִיל וְהָיָה לוֹ לִשְׁאֹל**
17 **בְּכָל עֵת עַל דְּבָרִים שֶׁנִּתְחַדְּשוּ בְּבֵית דִּין וְלֹא שָׁאַל**
18 **- הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא[38].**
19 **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים?[39] בְּמִי שֶׁהָיָה עִם בֵּית דִּין**
20 **בַּמְּדִינָה; אֲבָל מִי שֶׁרָאָה הַהוֹרָאָה וְהָלַךְ לִמְדִינָה**
21 **אַחֶרֶת, אַף עַל פִּי שֶׁעָשָׂה אַחַר שֶׁיָּדְעוּ - פָּטוּר, מִפְּנֵי**
22 **שֶׁתָּלָה בָּהֶן וַהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לוֹ לִשְׁאֹל[40]. וְלֹא עוֹד,**
23 **אֶלָּא הַנִּבְהָל לָצֵאת[41], אַף עַל פִּי שֶׁעַדַּיִן לֹא יָצָא**
24 **לַדֶּרֶךְ, וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם מֵאַחַר שֶׁיָּדְעוּ - הֲרֵי זֶה**
25 **פָּטוּר[42].**

35) כלומר, שעשו רוב ציבור, אבל אם לא עשו רוב ציבור – חייבים היחידים להביא כל אחד ואחד, חטאת קבועה (למעלה פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א). 36) כלומר, מכיון שנודע אח"כ לב"ד שטעו וחזרו מהוראתן. 37) כרבי אליעזר, במשנה שם ג, ב - האומר "ספק", כלומר, שהוא ספק תולה בב"ד וספק תולה בעצמו, ופירשו בגמרא שם, שכוונת רבי אליעזר לחייבו באשם תלוי. 38) שחייב באשם תלוי. ושם גמרא: "א"ר זירא, משל דרבי אליעזר למה הדבר דומה, לאדם שאכל ספק חלב ספק שומן ונודע לו, שמביא אשם (תלוי)". 39) שחייב אשם תלוי, משום שהיה לו לשאול. 40) במשנה שם: "איזהו ספק (כלומר, למי מחייב רבי אליעזר אשם תלוי) ישב לו בתוך ביתו חייב, הלך לו למדינת הים פטור, אמר רבי עקיבא מודה אני בזה (בהולך למדינת הים) שהוא קרוב לפטור מן החובה. 41) כלומר, הממהר ללכת למדינה אחרת. 42) כרבי עקיבא ולא כבן עזאי (שם ד.) שמכיון שהוא טרוד, לא היתה לו שום אפשרות לשמוע שחזרו הב"ד מהוראתם, והוא נחשב לתולה בב"ד שהוא פטור (רש"י שם). ו"דוקא שעשה אחר שחטאו רוב הקהל על־פי ב"ד (ראה למעלה בתחילת ההלכה), אבל אם עשה זה ולא חטאו רוב הקהל – מביא חטאת יחיד, שהרי פסק למעלה (פי"ב ה"ב, ופי"ג ה"א) יחיד שעשה בהוראת ב"ד חייב" (השגות הראב"ד).

יום חמישי כ' ניסן ה'תשע"ח

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) יבאר אימתי יהיה חייב הכהן המשיח פר על שגגתו, וכהן משיח שנסתפק לו אם שגג שגגה זו עם המעשה.

26 **א. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל שְׁגָגָה שֶׁהֵהֵדִיוֹט מֵבִיא עָלֶיהָ**
27 **חַטָּאת הַקְּבוּעָה כִּשְׂבָה אוֹ שְׂעִירָה, אִם שָׁגַג בָּהּ**
28 **הַנָּשִׂיא - מֵבִיא שָׂעִיר[2], וְאִם שָׁגַג בָּהּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ[3] -**
29 **מֵבִיא פַּר[4]. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁכֹּהֵן מָשִׁיחַ מֵבִיא**
30 **פַּר עַל שִׁגְגָתוֹ? כְּשֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאַת עַצְמוֹ[5], וְעָשָׂה**
31 **מַעֲשֶׂה בְּשִׁגְגַת הוֹרָאָתוֹ[6] לְבַדָּהּ[7]. וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה חָכָם**
32 **מֻפְלָא[8]. שֶׁנֶּאֱמַר: אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת**
33 **הָעָם - הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר: מָה הַצִּבּוּר, שֶׁהֵן בֵּית דִּין,**
34 **אֵינָן חַיָּבִין בִּקְרְבָּן עַד שֶׁיִּהְיוּ חֲכָמִים רְאוּיִין**
35 **לְהוֹרָאָה, וְיִטְעוּ בְּהוֹרָאָה, וַיַּעֲשׂוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּיהֶם,**
36 **וְיוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת, כָּךְ הַמָּשִׁיחַ בְּכָל**
37 **הַדְּרָכִים הָאֵלּוּ[9].**

2) נאמר (ויקרא ד, כב־כג) "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים". 3) "כהן גדול שנמשח בשמן המשחה ולא המרובה בבגדים". 4) שנאמר (שם ו, ג) "אם הכהן המשיח יחטא וגו' והקריב וגו' פר בן בקר תמים לה' לחטאת". 5) שהורה לעצמו בטעות כי דבר זה מותר. 6) משנה הוריות ו: ו־ז: "הורה כהן משיח לעצמו שוגג ועשה שוגג מביא פר וכו' שהוראת

כהן משיח לעצמו כהוראת בית דין לציבור, אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, וכן המשיח". ודבר זה נלמד (שם ו:) ממה שנאמר בכהן משיח (שם) "לאשמת העם", הרי משיח כציבור, אבל אם לא הורה לעצמו להתיר אלא שגג ועשה בלי הוראתו להיתר, אינו מביא כלל קרבן. 7) שאם הורה עם בית דין, הואיל ולא סמך בשעת מעשה על הוראתו לבדה - הרי זה פטור. 8) אבל אם אינו מופלא אין הוראתו הוראה מעליא. ומופלא הוא שהוסמך להוראה, כמו מופלא שבבית דין אצל זקן ממרא, אבל לא צריך שיהיה ראש ישיבה כמו במופלא שבבית דין שבמשנה ד: "או שלא היה מופלא של בית דין". 9) עניין "שיבטל מקצת ויקיים מקצת". וברור כי אינו חייב אלא בדבר שאין הצדוקים מודים בו, כדין הצבור. וכן נראה מדברי רבינו להלן (הלכה ב). שהדגים רק בזורק מרשות לרשות, ולא במוציא מרשות לרשות.

1 **ב. כֵּיצַד[10]? כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁטָּעָה בְּהוֹרָאָה לְעַצְמוֹ**
2 **וְדִמָּה שֶׁהַזּוֹרֵק מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת בְּשַׁבָּת מֵתָּר[11], וְזָרַק**
3 **מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת וְהוּא תּוֹלֶה בְּהוֹרָאָתוֹ לְעַצְמוֹ -**
4 **כְּשֶׁיִּוָּדַע לוֹ חֶטְאוֹ יָבִיא פַּר לְחַטָּאת. אֲבָל אִם לֹא**
5 **תָּלָה בְּהוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא שָׁגַג וְזָרַק בִּשְׁגָגָה, אוֹ שֶׁתָּלָה**
6 **בְּהוֹרָאָתוֹ וְלֹא הָיָה חָכָם מֻפְלָא[12], אוֹ שֶׁעָקַר כָּל הַגּוּף**
7 **בְּהוֹרָאָתוֹ[13] לְעַצְמוֹ, אוֹ שֶׁשָּׁגַג בְּהוֹרָאָתוֹ לְבַטֵּל**
8 **מִקְצָת, וְלֹא עָשָׂה וְהוּא סוֹמֵךְ עַל הוֹרָאָתוֹ, אֶלָּא**
9 **עָשָׂה בִּשְׁגָגָה אַחֶרֶת[14], אוֹ שֶׁהָיָה מֵזִיד בְּהוֹרָאָה וְשָׁגַג**
10 **בְּמַעֲשֶׂה[15] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר מִקָּרְבָּן כְּלָל; שֶׁדֵּינוֹ**
11 **לְהוֹרַאַת עַצְמוֹ כְּדִין הַקָּהָל לְהוֹרַאַת בֵּית דִּין לְכָל**
12 **דָּבָר. הוֹרָה לְעַצְמוֹ וְשָׁכַח מֵאֵי זֶה טַעַם הוֹרָה,**
13 **וּבִשְׁעַת מַעֲשֶׂה אָמַר: הֲרֵינִי עוֹשֶׂה עַל דַּעַת הוֹרָאָתִי**
14 **- הֲרֵי זֶה מֵבִיא פַּר חַטָּאת[16].**

10) חייב כהן משיח להביא פר לחטאת. 11) אבל אם הורה שהמוציא מרשות לרשות בשבת מותר - אינה הוראה, כמפורש למעלה. 12) שם ז. שהוראתו אינה כלום. 13) משנה שם. "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח". 14) כלומר, הורה להתיר חלב הקיבה, ועכשיו רוצה לאכול שומן של היתר ונתחלף לו ואכל בשוגג חלב הקיבה. 15) וכגון שידע שהתיר במזיד מטעם שאינו נכון, וכשבא מעשה לידו שכח זדונו וסבר שמטעם נכון הורה ואכלו בחזקת היתר. 16) משנה שם "שוגג ועשה שוגג מביא פר", ובגמרא שם: "אמר אביי הכא במאי עסקינן כגון שהורה ושכח מאיזה טעם הורה ובשעה שטעה אמר הריני עושה על דעת הוראתי".

15 **ג. הוֹרָה לְעַצְמוֹ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּם מִקְצָת**
16 **בַּעֲבוֹדָה זָרָה[17] וְעָשָׂה כְּפִי הוֹרָאָתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא**
17 **שְׂעִירָה כְּהֶדְיוֹט[18]. וְהוּא שֶׁשִּׁגֵּג בְּהוֹרָאָה[19], כְּמוֹ**
18 **שֶׁבֵּאַרְנוּ. שֶׁאֵין הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ חַיָּב קָרְבָּן אֶלָּא**
19 **בְּהֶעְלֵם דָּבָר בְּהוֹרָאָה עִם שְׁגִגַת הַמַּעֲשֶׂה כְּצִבּוּר;**
20 **אֲבָל אִם שָׁגַג בְּמַעֲשֶׂה בִּלְבַד בְּלֹא הוֹרָאָה, בֵּין**
21 **בַּעֲבוֹדָה זָרָה בֵּין בִּשְׁאָר מִצְוֹת - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן**
22 **כְּלָל[20].**

17) במשנה שם "שאין בית דין חייבין עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת, וכן המשיח, ולא בעבודת כוכבים עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת". 18) ברייתא (שם): "דתניא משיח בעבודת כוכבים וכו' ושווין שבשעירה וכו' מנלן דאמר קרא (במדבר טו, כז) ואם נפש אחת - אחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח כולם נפש אחת הן". 19) משנה שם. "אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה וכן המשיח ולא בעבודת כוכבים אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה" ובמסקנת הגמרא שם אמרו כי מה שאמרו במשנה "וכן המשיח" מוסב גם על סוף המשנה "ולא בעבודת כוכבים וכו'". וכן דעת חכמים בברייתא שם ודלא כרבי. 20) "תנו רבנן ואם נפש אחת תחטא מעם הארץ (ויקרא ד, כז) - פרט למשיח וכו' שיכול משיח על העלם דבר עם שגגת מעשה מביא פר, על שגגת מעשה לחודיה מביא כשבה ושעירה, תלמוד לומר מעם הארץ - פרט למשיח".

23 **ד. הוֹרָה הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ עִם בֵּית דִּין[21], וְשָׁגַג הוּא**
24 **וָהֵם בְּהוֹרָאָה, אַף עַל פִּי שֶׁעָשׂוּ[22] עַל פִּי הַהוֹרָאָה**
25 **הַזֹּאת שֶׁטָּעוּ בָּהּ[23], הוֹאִיל וְלֹא סָמַךְ[24] בִּשְׁעַת מַעֲשֶׂה**
26 **עַל הוֹרָאָתוֹ לְבַדָּהּ אֶלָּא עַל הוֹרָאָתוֹ עִם הוֹרָאַת בֵּית**
27 **דִּין[25] - הֲרֵי זֶה פָּטוּר וְאֵין צָרִיךְ לְהָבִיא כַּפָּרָה בִּפְנֵי**
28 **עַצְמוֹ[26]. אֶלָּא אִם הָיוּ בֵּית דִּין מְבִיאִין קָרְבָּן -**
29 **מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּכְלַל הַצִּבּוּר[27]; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים הֵם**
30 **הַמְּבִיאִים קָרְבָּן[28] - הוּא אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי אֵין**
31 **צָרִיךְ כַּפָּרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ[29].**

21) כלומר, הורו בית דין בשוגג להתיר וגם הכהן המשיח הצטרף עמהם בשוגג בהיתר זה. 22) הקהל וכן הכהן המשיח. 23) הכהן המשיח ובית־הדין. 24) הכהן המשיח. 25) היינו, שהיה אחד מהסנהדרין או שעל כל פנים ידע מהוראת בית דין. אבל אם לא ידע כלל מהוראת בית דין חייב קרבן בפני עצמו. 26) שזה נחשב לשגגת מעשה לבד בלי שגגת הוראה ואינו מחוייב. 27) משנה שם ז. "הורה עם הצבור (=בית־דין) ועשה עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". ובברייתא שם נלמד ממה שנאמר בכהן משיח (ויקרא שם, ג) "על חטאתו אשר חטא", הא כיצד חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור. 28) כגון שלא עשו רוב הקהל, שכל אחד ואחד מביא קרבן יחיד לעצמו. 29) שהרי זה כשגג במעשה בלבד בלי הוראה.

32 **ה. הוֹרָה עִם בֵּית דִּין בִּשְׁגָגָה, וְשָׁגְגוּ הֵם בְּדָם וְהוּא**
33 **בְּחֵלֶב - אֵינוֹ מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, אֶלָּא מֵבִיא פַּר**
34 **לְעַצְמוֹ.**

35 **ו. כֹּהֵן מָשִׁיחַ שֶׁנִּסְתַּפֵּק לוֹ אִם שָׁגַג שְׁגָגָה זוֹ, שֶׁהִיא**
36 **שְׁגִגַת הוֹרָאָה עִם הַמַּעֲשֶׂה, אוֹ לֹא שָׁגַג אוֹתָהּ - אֵינוֹ**
37 **מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּהּ כְּצִבּוּר[30] שֶׁאֵינָן**

מְבִיאִין אָשָׁם תָּלוּי עַל לֹא הוֹדַע שֶׁל שִׁגְגַת הוֹרָאָה. אֲבָל הַנָּשִׂיא, אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי כִּשְׁאָר הַהֶדְיוֹטוֹת, מִפְּנֵי שֶׁאֵין שִׁגְגָתוֹ תְּלוּיָה בְּהוֹרָאָתוֹ[31]. אֵי זֶהוּ נָשִׂיא הָאָמוּר בַּתּוֹרָה? זֶה מֶלֶךְ, שֶׁאֵין עָלָיו רָשׁוּת מֵאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל וְאֵין לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ בְּמַלְכוּתוֹ אֶלָּא ה' אֱלֹהָיו[32]. בֵּין שֶׁהָיָה מִבֵּית דָּוִד אוֹ מִשְּׁאָר שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל. וְאִם הָיוּ מְלָכִים רַבִּים וְאֵין אֶחָד מֵהֶן עוֹבֵד אֶת חֲבֵרוֹ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן מֵבִיא שְׂעִיר עִזִּים עַל שִׁגְגָתוֹ[33]. וְאֵי זֶהוּ כֹּהֵן מָשִׁיחַ? זֶה כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה, לֹא הַמְּרֻבֶּה בְּבְגָדִים[34].

~ נקודות משיחות קודש ~

"איזהו נשיא האמור בתורה, זה מלך שאין עליו רשות מאדם מישראל ואין למעלה ממנו במלכותו כו'".

וצריך עיון בלשונו ש"אין עליו רשות אדם מישראל כו'". והלא מקורו במשנה (הוריות י,א.) ושם הלשון "שאין על גביו אלא ה' אלקיו".

30) כלומר, דינו בזה כדין הציבור. 31) והרי הוא בכלל מה שנאמר "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג" - מי שחטאו בשגגה, חייב. 32) משנה שם י. "איזהו נשיא זה מלך שנאמר (שם ד, כב) מכל מצוות ה' אלוקיו - שאין על גביו אלא ה' אלוקיו". 33) ברייתא שם: "מלכי ישראל ומלכי בית דוד, אלו מביאין לעצמם ואלו מביאים לעצמם" וביארו שם בגמרא: "התם לא כייפי אהדדי" (מלך ישראל ומלך בית דוד אינם שולטים אחד על השני). 34) משנה שם. "ואיזהו המשיח המשוח בשמן המשחה לא המרובה בבגדים". "ומרובה בגדים הוא שלא נמשח בשמן המשחה אבל לבש שמונה בגדים ובלבשו אותם נתרבה על שאר הכהנים וכו' וכן היו כהני בית שני, שנעדר בו שמן המשחה". כי יאשיהו המלך גנז את צלוחית שמן־המשחה.

ז. כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּמְשַׁח בְּשֶׁמֶן הַמִּשְׁחָה וְעָבַר מֵעֲבוֹדָתוֹ מִפְּנֵי מוּם אוֹ זִקְנָה[35] וְכֵיוֹצֵא בָהֶן[36] וְחָטָא בִּשְׁגָגָה זוֹ[37] - מֵבִיא פַּר עַל שִׁגְגָתוֹ. לְפִי שֶׁאֵין בֵּין כֹּהֵן מָשִׁיחַ הַמְשַׁמֵּשׁ לְכֹהֵן מָשִׁיחַ שֶׁעָבַר אֶלָּא פַּר יוֹם הַכִּפּוּרִים[38] וַעֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁל כָּל יוֹם[39], שֶׁאֵין מַקְרִיב אוֹתָן אֶלָּא כֹּהֵן הַמְשַׁמֵּשׁ בִּכְהֻנָּה גְּדוֹלָה; אֲבָל פַּר הַבָּא עַל כָּל הַמִּצְוֹת - שָׁוִים הֵם בּוֹ.

35) שהוא פסול לעבודה. 36) משנה שם ט: "משיח שעבר ממשיחותו ואחר כך חטא וכו' מביא פר" ובגמרא שם י. למדו זאת ממה שנאמר (שם, ג) "והקריב על חטאתו", מלמד שמביא חטאתו משעבר, ומפרשה רבינו גם בעבר מחמת מום, שכן אמרו שם יב: "בעא מיניה רבה מרב נחמן משיח שנצטרע מהו באלמנה, מידחא דחי או מיפטר פטר (פירוש: מדחא דחי מדברים שאי אפשר לקיימן כשהוא מצורע, אבל איסור אלמנה וכיוצא בה שאפשר לקיימה לא מדחי, או דילמא מפטר פטור מכל דין כהונה לגמרי והרי הוא מותר באלמנה, תוספות הרא"ש) - תנינא אין לי אלא שעבר מחמת קריו, עבר מחמת מומין מניין (=שאסור בבעולה) תלמוד לומר והוא". וסובר רבינו שהוא הדין לכל דיני כהונה גדולה. 37) שחייבו עליה כהן המשיח, בפר. 38) הוא הנאמר בויקרא טז, ג "בזאת יבוא אהרן אל הקודש בפר בן בקר לחטאת ואיל לעולה". 39) זהו מנחת חביתי כהן גדול שמביא כל יום שנאמר (שם ו, יג־טו) "זה קרבן אהרן ובניו וגו' עשירית האיפה סולת מנחה תמיד מחציתה בבוקר ומחציתה בערב וגו' והכהן המשיח תחתיו מבניו יעשה אותה חק עולם".

ח. נָשִׂיא שֶׁעָשָׂה[40] עִם הַצִּבּוּר בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין[41] - הֲרֵי זֶה מִתְכַּפֵּר לוֹ בְּכְלַל הָעָם[42]. שֶׁאִם הָיוּ בֵּית דִּין הֵם שֶׁהִקְרִיבוּ עַל שִׁגְגָתָן[43] - כָּל הָעָם וְהַמֶּלֶךְ פְּטוּרִין מִן הַקָּרְבָּן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; וְאִם הָיוּ הָעוֹשִׂים עַל פִּי בֵּית דִּין הֵם שֶׁחַיָּבִין בְּקָרְבָּן[44], וְהָיָה הַמֶּלֶךְ מִן הָעוֹשִׂים - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר; שֶׁשְּׂעִיר נָשִׂיא בִּמְקוֹם כִּשְׂבָּה אוֹ שְׂעִירָה שֶׁל הֶדְיוֹט הוּא עוֹמֵד[45].

40) עבירה בשוגג. 41) שהורו בית דין בשוגג להתיר דבר האסור. 42) בקרבן פר העלם דבר של ציבור שחייבין בית דין להביא מכל שבט ושבט. ברייתא שם ז. "נשיא חטא בפני עצמו מביא בפני עצמו, חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור". 43) וכגון שחטאו רוב הקהל וכו'. 44) וכגון שחטאו רק מיעוט הקהל וכו'. 45) שנאמר (שם ד, כב־כג): "אשר נשיא יחטא וגו' בשגגה וגו' והביא את קרבנו שעיר עזים זכר תמים".

ט. נָשִׂיא שֶׁנִּצְטָרַע - עָבַר מִנְּשִׂיאוּתוֹ[46], וְנָשִׂיא שֶׁעָבַר מִנְּשִׂיאוּתוֹ - הֲרֵי הוּא כְּהֶדְיוֹט[47]. חָטָא כְּשֶׁהָיָה נָשִׂיא וְעָבַר מִגְּדֻלָּתוֹ - הֲרֵי זֶה מֵבִיא שָׂעִיר; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא[48] - כְּשִׁעַת חַטָּאתוֹ הוּא מֵבִיא.

46) ברייתא וגמרא שם י. "תנו רבנן, אשר נשיא יחטא (שם, כב) וכו' - פרט לנשיא שנצטרע שנאמר (מלכים־ב טו, ה) "וינגע ה' את המלך ויהי מצורע עד יום מותו וישב בבית החפשית ויותם בן המלך על הבית". ומדקאמר בבית החפשית מכלל דעד השתא עבד הווה", כלומר, נעשה חפשי מן המלכות, שכשהיה מלך היה כעבד, שהשררה היא כעבדות, שמוטל עליו עול ציבור. 47) במשנה שם ט: "וכן הנשיא שעבר מגדולתו, ואחרי כן וכו' כהדיוט" ובגמרא שם י. נלמד ממה שנאמר (שם) "אשר נשיא יחטא", כשהוא נשיא, אבל לא כשהוא הדיוט. 48) פסוק זה לא נאמר בנשיא, אלא בכהן משיח, וממנו למדו (שם י.) שכהן משיח שעבר ואחר כך חטא גם כן מביא פר.

י. כֹּהֵן מָשִׁיחַ אוֹ מֶלֶךְ שֶׁחָטְאוּ עַד שֶׁלֹּא נִתְמַנּוּ, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נוֹדַע לָהֶם אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּתְמַנּוּ - הֲרֵי אֵלּוּ כְּהֶדְיוֹט; שֶׁנֶּאֱמַר: אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא - עַד שֶׁיֶּחֱטָא כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא וּכְשֶׁהוּא מָשִׁיחַ. לְפִיכָךְ, אִם אָכַל סְפֵק חֵלֶב כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט[49], וְנוֹדַע לוֹ עַל סְפֵקוֹ אַחַר שֶׁנִּתְמַנָּה לִהְיוֹת כֹּהֵן גָּדוֹל[50] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי[51]. אָכַל חֲצִי זַיִת חֵלֶב

כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט וַחֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא בְּהֶעְלֵם אַחַת, אוֹ שֶׁאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא נָשִׂיא[52] וַחֲצִי זַיִת אַחֵר שֶׁעָבַר - אֵינוֹ מִצְטָרֵף וּפָטוּר[53]. אָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט, וְנִתְמַנָּה וְעָבַר, וְאָכַל חֲצִי זַיִת כְּשֶׁהוּא הֶדְיוֹט - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם מִצְטָרֵף אוֹ כְּבָר הִפְסִיקָה הַנְּשִׂיאוּת[54].

49) שאם אכל אחר שנתמנה לכהן גדול, אינו מביא אשם תלוי. 50) כתב רק כהן גדול, שהרי המלך מביא אשם תלוי גם אם אכל אחר שנתמנה. 51) כיוון שהלכה כחכמים שהולכים אחר זמן החטא, פשוט הוא שמביא אשם תלוי. 52) [כאן נקט "נשיא" בדווקא, אבל בכהן משיח בוודאי מצטרף ומביא פר, שהרי גם אם אכל כזית לאחר שעבר - מביא פר, כמפורש למעלה בהלכה י]. 53) ברייתא שם "מעם הארץ" פרט לנשיא שאינו מביא כשבה או שעירה כעם הארץ, ובגמרא אמר רב זביד הכא במאי עסקינן כגון שאכל חצי זית כשהוא הדיוט וחצי זית כשהוא נשיא. 54) בעיא בגמרא שם, אם מצטרפים לחייבו קרבן הדיוט, ולא איפשטא.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת שְׁגָגוֹת בְּסִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא

הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה

יֵשׁ בִּכְלָלָן אַרְבַּע מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְזֶה הוּא פִּרְטָן: א) שֶׁתַּקְרִיב הַזָּבָה כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן. ב) שֶׁתַּקְרִיב הַיּוֹלֶדֶת כְּשֶׁתִּטְהַר קָרְבָּן. ג) שֶׁיַּקְרִיב הַזָּב כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. ד) שֶׁיַּקְרִיב מְצֹרָע כְּשֶׁיִּטְהַר קָרְבָּן. וְאַחַר שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן תִּגְּמֹר טָהֳרָתָן.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ואחר שיקרבו קרבנותיהן תיגמר טהרתן...".

מחוסר כיפורים הוא זה שטבל ועלה והעריב שמשו, אבל עדיין לא הביא קרבנו שאסור באכילת קדשים, ואם שימש בבית המקדש חייב מיתה ופוסל את העבודה.

לשיטת הרמב"ם, גדר מחוסר כיפורים הוא שלא נגמרה טהרתו ולא שיש עליו עוד טומאה כלשהי. והביא את הדרשה "וטהרה, מכלל שהיא טמאה" בשני מקומות: במחוסר כיפורים שעבד ש"עבודתו פסולה", ולגבי איסור כניסה למקדש שינה מלשון הדרשה, וכתב: "וטהרה, מכלל שעדיין לא נגמרה טהרתה", ובלשונו משמיענו שיטתו שחסרונו של מחוסר כיפורים אינו מצד הטומאה שעליו אלא שחסר בטהרתו.

ויש בזה נפקא־מינה להלכה, כי מכיון שלמד הרמב"ם כך את גדרו של מחוסר הכפרה, פסק גם שמחוסר כיפורים שאכל קודש או שימש אינו חייב מיתה, כי לשיטתו גדרו הוא שחסר בטהרתו, אבל לא שיש עליו עוד טומאה. משא"כ הראב"ד השיג עליו והקשה מהגמרא במסכת מכות "עוד טומאתו בו, לרבות מחוסר כיפורים, ועוד "וטהרה" כתיב ביולדת, מכלל דעד השתא טמאה היא, ואמרינן בזבחים מחוסר כיפורים דזב כזב דמי, ובתוספתא דזבחים מונה אותו עם אותן שבמיתה". ושיטתו ברורה שגדרו של מחוסר כיפורים הוא שכל עוד שלא הביא קרבן עדיין נשארה בו (חלק) מהטומאה.

(על־פי לקו"ש חלק כ"ז עמוד 80 והערה 11)

וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר כמה נקראים מחוסרי כפרה, וגר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו.

א. אַרְבָּעָה הֵן הַנִּקְרָאִין מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[2]: הַזָּבָה[3], וְהַיּוֹלֶדֶת, וְהַזָּב[4], וְהַמְּצֹרָע. וְלָמָּה נִקְרְאוּ מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה? שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן, אַף עַל פִּי שֶׁטָּהַר מִטֻּמְאָתוֹ[5] וְטָבַל[6] וְהֶעֱרִיב שִׁמְשׁוֹ[7], עֲדַיִן הוּא חָסֵר, וְלֹא גָּמְרָה טָהֳרָתוֹ כְּדֵי לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים[8] עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[9], וְקֹדֶם שֶׁיָּבִיא כַּפָּרָתוֹ אָסוּר הוּא לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים[10], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[11].

2) משנה כריתות ח: 3) ראה להלן הלכה ו, איזו היא הזבה. 4) ראה להלן פ"ב, ה"א, איזהו הזב. 5) כלומר זב, זבה ומצורע שספרו שבעת ימי טהרה, והיולדת שעברו ארבעים יום מיום הלידה לזכר, ושמונים יום מיום הלידה לנקבה. 6) כל אחד מהם כדינו: היולדת, הזבה והמצורע שטבלו במקוה; והזב שטבל במעין, ראה תוספתא זבים פ"ג, ופ"א מהלכות מקוואות הלכה ה. 7) כלומר, שקע שמשו של יום שביעי, אצל זב, זבה ומצורע; ואצל יולדת ששקע שמשו של יום מ' לזכר ויום פ' לנקבה. 8) אע"פ שהוא טהור לאכילת תרומה (פ"ז מהלכות תרומות, ה"ב). 9) ראה להלן ה"ג פרטי דיני קרבנותיהם. 10) נגעים פי"ד משנה ג, ויבמות עד: "הביא כפרה אוכל בקדשים", ולמדו זאת (יבמות שם) ממה שנאמר (ויקרא יב, ח) "וכפר עליה הכהן וטהרה", שכל זמן שלא הביא קרבן, אע"פ שטבל והעריב שמשו - אינו טהור לאכילת קדשים. 11) פרק יח הלכה יד.

ב. גֵּר שֶׁמָּל וְטָבַל וַעֲדַיִן לֹא הֵבִיא קָרְבָּנוֹ[12], אַף עַל פִּי שֶׁהוּא אָסוּר לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים עַד שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ[13] - אֵינוֹ מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה[14]; שֶׁקָּרְבָּנוֹ עִכְּבוֹ לִהְיוֹת גֵּר גָּמוּר וְלִהְיוֹת כָּכָל כְּשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל[15], וּמִפְּנֵי זֶה אֵינוֹ אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים שֶׁעַדַיִן לֹא נַעֲשָׂה כִּכְשֵׁרֵי יִשְׂרָאֵל[16], וְכֵיוָן שֶׁיָּבִיא קָרְבָּנוֹ וְיֵעָשֶׂה יִשְׂרָאֵל כָּשֵׁר אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים. הֵבִיא[17] פְּרִידָה אַחַת[18] בְּשַׁחֲרִית - אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים[19] לָעֶרֶב[20], וְיָבִיא פְּרִידָה שְׁנִיָּה[21]. שֶׁקָּרְבָּנוֹ שֶׁל גֵּר עוֹלַת בְּהֵמָה אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אוֹ שְׁתֵּי תּוֹרִים[22] וּשְׁנֵיהֶן עוֹלָה[23], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[24].

~ נקודות משיחות קודש ~

"גר שמל וטבל ועדיין לא הביא קרבנו, אע"פ שהוא אסור לאכול בקדשים עד שיביא קרבנו אינו ממחוסרי כפרה כו'".

ובהלכות איסורי ביאה (פי"ב) כתב "בשלושה דברים נכנסו

ישראל לברית, במילה וטבילה וקרבן, וכן לדורות כו'" ובהלכה שאח"כ כתב "ובזמן הזה שאין שם קרבן, צריך מילה וטבילה, וכשיבנה בית־המקדש יביא קרבן".

ובטעם הדין שבזמן הזה נעשה גר גמור על־ידי מילה וטבילה בלבד, כתב הרוגוצו'בי "דרק לקדשים לא מקרי עדיין גר גמור, אבל לשאר דברים הוה כישראל לכל דבר כו'". ובמקום אחר כתב "והוי כמו בן נח לקדשים", וצריך להבין אף שאינו נקרא גר גמור רק לעניין אכילת קדשים, ואכילת קדשים אינה בזמן הזה, היאך יתכן שכל הגרים שהתגיירו משחרב בית־המקדש וביניהם כמה וכמה מגדולי ישראל, אין עליהם דין ישראל גמור והוי כבן נח.

ובפרט שידועה תשובת הרמב"ם לר' עובדיה הגר, שמעלתו גדולה ממעלת בני ישראל, שהם מתייחסים לאברהם יצחק ויעקב, ואילו הגרים מתייחסים למי שאמר והיה העולם, והרי על־פי הנ"ל שגר שנתגייר בזמן הזה הוי כבן נח, איך כותב הרמב"ם לר' עובדיה הגר שמעלתו גדלה ממעלת שאר בני ישראל.

ויש לומר שבגדר שלושת הדברים שבהם נכנסו ישראל לברית, ישנם שני עניינים. האחד הוא מילה וטבילה, שבלעדיהם אין נכנסים בברית כפשוטו, והשני הוא הקרבן שאינו בגדר תנאי לכניסה בברית אלא בבחינת הסרת המונע "ארי' הוא דרביע עליה". ועל־פי־זה תובן תשובת הרמב"ם לר' עובדי' הגר, כי איסור אכילת קדשים עד שיביא קרבנו הוא מפני דבר צדדי, ואין זה חיסרון בגברא. ומדוייק בלשון הרמב"ם "שקרבנו עיכבו להיות גר גמור", היינו שאין הבאת הקרבן עושה אותו גר (כמו מילה וטבילה) אלא כיון שמחוייב להביא קרבן, הרי שאי הבאתו מעכבתו מלהיות "גר גמור".

(על־פי לקו"ש חלק כ"ח עמוד 290)

12) ראה בפי"ג מהלכות איסורי ביאה ה"ד והלכה ה, שאם ירצה הגוי להכנס לברית, ולהסתופף תחת כנפי השכינה ולקבל עליו עול תורה, צריך מילה וטבילה והרצאת קרבן, ולמדו כן (כריתות ט.) ממה שנאמר (במדבר טו, טו) "ככם כגר יהיה לפני ה'" - "מה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא במילה וטבילה והרצאת דם - אף גר כן". 13) שם ח: "ת"ר גר מעוכב לאכול בקדשים עד שיביא קינו". 14) כחכמים במשנה שם. ולא כר' אליעזר בן יעקב, הסובר שגר מעוכב כפרה הוא. וסובר רבינו שהברייתא הנ"ל, שהוא אסור לאכול בקדשים היא גם לפי דעת חכמים החולקים על ר' אליעזר בן יעקב. ובפירוש המשניות שם כתב, שלדעת החכמים אין הקרבן אלא למצוה לכתחילה בלבד, ואינו מעכבו מלאכול בקדשים. 15) שם בגמרא. 16) כלומר: לפיכך לא נמנה הגר עם מחוסרי הכפרה (שם). 17) הגר. ברייתא שם. 18) כלומר, תור אחת או בן יונה אחד, וראה להלן ה"ג שקרבנו שתי תורים או שני בני יונה. 19) ואע"פ שצריך להביא שנים - אינו מעכבו באכילת קדשים אלא האחד (שיטה מקובצת). 20) שהרי גר שנתגייר הרי הוא כפורש מן הקבר (פ"ו מהלכות קרבן פסח, הלכה ז) וצריך הזאה שלישי ושביעי (רש"י בפסחים צב.) וגם הערב שמש (ראה בפי"א מהלכות פרה, הלכה א, ובהלכות קרבן פסח שם) וכן כתבו התוספות בזבחים צח: צט. ד"ה טבול יום, שבגר צריך הערב שמש ("הר המוריה"). 21) פירוש: ובלבד שיביא אפילו לאחר זמן את הפרידה השניה, שהרי אמרו בברייתא שם ט. "להביא פרידה אחת אי־אפשר", וכן כתב רש"י שם ח: ד"ה אוכל בקדשים. 22) שם. 23) אע"פ שכל הקינין שבתורה אחד חטאת ואחד עולה - כאן שתיהן עולות, משום שנאמר (במדבר טו, יד) "וכי יגור אתכם גר וגו' ועשה אשה ריח נחוח לה', כאשר תעשו כן יעשה", ודרשו (שם) איזהו דבר שכולו לה', הוי אומר זה עולת העוף (=שהרי עולת בהמה עורה לכהנים). ואע"פ שבקבלת התורה נאמר: "ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים" (שמות כד, ו) - נאמר כאן בגר (במדבר שם, טו): "ככם כגר יהי' לכם" - לכם הקשתיו, ולא לקרבנותיכם" - כלומר, במקצת הקשתיו. ומסתבר שלעולה הוקש, שכולה לה' (רש"י שם). ועיין בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות, ה"ו, שהביא רבינו עולה ושלמים. 24) שם.

ג. הַזָּב וְהַזָּבָה - קָרְבַּן כָּל אֶחָד מֵהֶן שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת[25]. וְהַיּוֹלֶדֶת - קָרְבָּנָהּ כֶּבֶשׂ עוֹלָה וּבֶן יוֹנָה אוֹ תּוֹר חַטָּאת[26]. וְאִם אֵין יָדָהּ מַשֶּׂגֶת[27] - מְבִיאָה שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת[28]. וְהַמְּצֹרָע - קָרְבָּנוֹ שְׁלֹשָׁה כְּבָשִׂים, אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד אָשָׁם וְכֶבֶשָׂה לְחַטָּאת[29]. וְאִם אֵין יָדוֹ מַשֶּׂגֶת[30] - מֵבִיא קֵן[31], אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת, וְכֶבֶשׂ לְאָשָׁם[32].

25) כן מפורש בתורה אצל זב (ויקרא טו, יד־טו) ואצל זבה (שם, כט־ל). 26) שם יב, ו. 27) להביא כבש. 28) שם ח. 29) שם יד, י. 30) להביא שלשה כבשים. 31) כלומר, שתי תורים או שני בני יונה. 32) שם, כא־כב.

ד. הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַמְּצֹרָע - מֵבִיא כָּל אֶחָד מִשְּׁלָשְׁתָּן כַּפָּרָתוֹ[33] בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי לְטָהֳרָתוֹ; שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן סוֹפֵר שִׁבְעָה יְמֵי טָהֳרָה, וְטוֹבֵל בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וּמַקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי[34].

33) קרבנו, שיכפר עליו. 34) במצורע נאמר (שם, ח־י) "ורחץ במים וטהר וגו' וישב מחוץ לאהלו שבעת ימים. והיה ביום השביעי וגו' ורחץ את בשרו במים וטהר. וביום השמיני יקח שני כבשים תמימים וכבשה וגו'; ובזה נאמר (שם טו, יג־יד) "וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים וטהר. וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו'"; ובזבה נאמר (שם, כח־כט) "ואם טהרה מזובה וספרה לה שבעת ימים ואחר תטהר. וביום השמיני תקח לה שתי תורים או שני בני יונה וגו'".

ה. הַיּוֹלֶדֶת אֵינָהּ מְבִיאָה קָרְבָּנָהּ בְּיוֹם אַרְבָּעִים לְזָכָר

אוֹ בְּיוֹם שְׁמוֹנִים לִנְקֵבָה[35], אֶלָּא מַעֲרֶכֶת שִׁמְשָׁהּ וּמְבִיאָה קָרְבָּנָהּ לְמָחָר, שֶׁהוּא יוֹם אַרְבָּעִים וְאֶחָד לִזָּכָר וְיוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד לִנְקֵבָה. וְהוּא הַיּוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת[36] תָּבִיא וְגוֹמֵר. וְאִם הֵבִיאָה קָרְבָּנָהּ תּוֹךְ יְמֵי מְלֹאת[37] - לֹא יָצָאת[38]. אֲפִלּוּ הֵבִיאָה עַל וְלָדוֹת הָרִאשׁוֹנִים[39] בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת שֶׁל וָלָד זֶה - לֹא יָצָאת[40]. עָבְרוּ יָמִים אֵלּוּ[41] וְלֹא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן - הֲרֵי אֵלּוּ מַקְרִיבִין כַּפָּרָתָן לְאַחַר זְמַן. וְכָל זְמַן שֶׁלֹּא הִקְרִיבוּ חַטָּאתָם אֲסוּרִים לֶאֱכֹל בַּקֳּדָשִׁים[42], אֲבָל הָעוֹלָה (וְהָאָשָׁם) אֵינָן מְעַכְּבִין[43]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת[44], שֶׁכָּל מְחֻיְּבֵי קָרְבָּן אֵין מַקְרִיבִין עַל יָדָן אֶלָּא מִדַּעְתָּן, חוּץ מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה שֶׁאֵין צְרִיכִין דַּעַת בְּעָלִים[45], שֶׁהֲרֵי אָדָם מֵבִיא קָרְבָּן עַל בָּנָיו וּבְנוֹתָיו[46] הַקְּטַנִּים[47] אִם הָיוּ מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה וּמַאֲכִילָן בִּזְבָחִים[48].

35) ראה שם יב, ב־ה, שהילדת זכר טמאה שבעת ימים, ושלושים ושלושה ימים יושבת בדמי טהרה, שהם ביחד מ' יום; והילדת נקבה טמאה שבועיים, וששים וששה ימים יושבת על דמי טהרה, - שהם ביחד שמונים יום. 36) כלומר, אחר שמלאו ימי הטהרה, שעברו ארבעים יום לזכר ושמונים יום לנקבה. 37) תוך ארבעים יום לזכר או תוך שמונים יום לנקבה. 38) ידי חובת הבאת קרבן, שהוא רק אחר שעברו מ' לזכר ו־פ' לנקבה; וכן מפרש בספרא שדרשינן (פרשת תזריע תחילת פרק ג) "ובמלאת - אינה מביאה בתוך מלאת. ואם הביאה תוך מלאת, לא יצא". וראה למעלה פי"ח מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח־ט. 39) שילדה מלפני זמן רב, אלא שהשהתה קרבנותיה. 40) אף כי בספרא אמרו: "יכול לא תביא בתוך מלאת על הוולדות הראשונות, ת"ל תביא" (ראה כס"מ כאן) - אין זה אלא אם עבר זמן רב ולא הביאה קרבנותיה, ואחרי כן ילדה. אבל אם ילדה נקבה וחזרה והפילה תוך פ', ושוב חזרה והפילה תוך פ' לשניה (כמו שמדובר בנזיר סד:) שזה חשוב כלידה אחת, ואין מביאה אלא קרבן אחד, ולפיכך אם הביאה תוך מלאת של השלישית קרבן על שתי הלידות הראשונות, שזהו אחרי מלאת שלהם, לא יצאה ידי חובה. וראה בהשגות הראב"ד כאן (מרכבת המשנה). 41) כלומר: יום השמיני אצל זב וזבה ומצורע, וארבעים ואחד או שמונים ואחד ביולדת. 42) ראה למעלה הלכה א. ובספרא (פרשת תזריע פרק ג הלכה ה) מפורש: "והקריבו" - אחד מעכבה, ואין שנים מעכבין אותה וכו'. כשהוא אומר וכפר, מה מצינו בכל מקום כפרה - בחטאת". וכן שם פרק ד הלכה ג: "ואחד לחטאת וכפר, מלמד שהכפרה בחטאת, וטהרה לאכול בזבחים". 43) כן מפורש שם פרשת מצורע פרק ג הלכה יג: "ועשה הכהן את החטאת וכפר וגו', מלמד שכפרה בחטאת". והכסף־משנה מוחק המלה "והאשם", שהרי מפורש בפסחים נט. שאשם מצורע מעכב. אבל בכתב־יד דקדוקי סופרים שם גרס: "וכי תימא אשם לא מעכב, והתניא ר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקא אומר: כשם שחטאתו מעכבתו, כך אשמו מעכב". וכן גם בפירוש רבינו חננאל, ורש"י מחקה. ולפי זה נחלקו תנא־קמא ור"י בנו של ר"י בן ברוקא בזה שלת"ק אינו מעכב אלא חטאת ולא אשם, ולר"י בנו של ר"י בן ברוקא גם אשם מעכב. וכעין זה נחלקו בנזיר יח: ופסק רבינו כתנא־קמא. וכן פסק בפ"י מהלכות נזירות הלכה ח. וכן כתב המאירי בפסחים שם, שרק החטאת מעכבת ולא העולה והאשם. וראה להלן פ"ה הלכה ג, ולמעלה בפ"ג מהלכות שגגות הלכה יא, וצריך עיון. 44) פי"ד הלכה י. 45) נדרים לה: א"ר יוחנן, הכל צריכין דעת חוץ ממחוסרי כפרה, שהרי אדם מביא קרבן וכו'. 46) נגעים פי"ד משנה יב: "מביא אדם ע"י בנו ובתו, עבדו ושפחתו, קרבן עני ומאכילן בזבחים". 47) נדרים שם, דברי ר' יוחנן. ולמד זאת מן הכתוב (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב", בין גדול בין קטן. 48) נגעים שם.

ו. אֵי זוֹ הִיא זָבָה? זוֹ שֶׁזָּב דָּמָהּ שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה[49] בְּלֹא עֶת נִדָּתָהּ[50]. וְזוֹ הִיא זָבָה גְּדוֹלָה[51], שֶׁצְּרִיכָה סְפִירַת שִׁבְעָה[52] וְחַיֶּבֶת בְּקָרְבָּן[53]. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּעִנְיַן הַנִּדָּה[54], אֵימָתַי תִּהְיֶה הָאִשָּׁה זָבָה בַּדָּמִים שֶׁתִּרְאֶה, וְאֵימָתַי לֹא תִּהְיֶה זָבָה אֶלָּא נִדָּה אוֹ טְהוֹרָה[55], וּמָתַי תִּהְיֶה סְפֵק זָבָה[56]. כָּל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא זָבָה וְסוֹפֶרֶת שִׁבְעָה - הֲרֵי הִיא חַיֶּבֶת לְהָבִיא קָרְבָּן וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא סְפֵק זָבָה - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[57]; שֶׁכְּבָר בֵּאַרְנוּ[58], שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק תִּשָּׂרֵף[59]. וְשָׁם בֵּאַרְנוּ[60], מַה תֵּלֵד הָאִשָּׁה אוֹ מַה תַּפִּיל וְתִהְיֶה טְמֵאָה לֵדָה, וּמַה תֵּלֵד אוֹ תַּפִּיל וְלֹא תִּהְיֶה טְמֵאָה לֵדָה. וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁהִיא טְמֵאָה לֵדָה - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן וְחַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, וְכָל מָקוֹם שֶׁאָמַרְנוּ שֶׁאֵינָהּ טְמֵאָה לֵדָה - הֲרֵי זוֹ פְּטוּרָה מִן הַקָּרְבָּן[61].

49) כך דרשו בספרא מצורע פרק זבים פרשה ד הלכות ה־ט על הפסוק (שם, כה) "ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים" - "ימים שנים, רבים שלשה". 50) ויקרא שם. 51) ראה בפ"ו מהלכות איסורי ביאה הלכות ז־ח. 52) ימים נקיים (שם). 53) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה הלכה ג. 54) שם הלכות ב־ו. 55) כגון דם הקושי (שם, הלכה א) או דם טוהר (שם, הלכה ז). 56) שם פרק ו הלכה יט. 57) שהרי חטאתה באה מן העוף, ראה למעלה הלכה ג. 58) פרק יט מהלכות פסולי המוקדשין הלכה י. 59) משנה תמורה לד כדעת תנא־קמא ולא כרבי יהודה. וכתב רש"י שם שדינה ככל פסולי המוקדשין שהם בשריפה. 60) בהלכות איסורי ביאה פ"י, וכן בפ"ה שם לענין מפלת. 61) "שכתוב (שם יד, ו) "ובמלאות ימי טהרה לבן או לבת תביא" וגו', כל שטמאה לידה ויש לה ימי טהרה - מביאה קרבן, אבל שאינה טמאה לידה אינה מביאה קרבן (קרית ספר).

ז. הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא הֶחֱזִקָה עֻבָּרָהּ[62] וְהִפִּילָה וְלֹא יָדְעָה מַה הִפִּילָה, אִם גֵּפֶל שֶׁחַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן[63] אוֹ דָּבָר

שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן[64] - הֲרֵי זוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת, וּמְבִיאָה קָרְבָּן וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[65]. וְכֵן שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁהִפִּילוּ שְׁנֵי נְפָלִים, נֵפֶל אֶחָד רָאוּי לְהַקְרִיב עָלָיו[66] וְהַנֵּפֶל הָאַחֵר פְּטוּרָה עָלָיו[67], וְאֵין אַחַת מֵהֶן מַכֶּרֶת נִפְלָהּ - כָּל אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן מְבִיאָה קָרְבָּן מִסָּפֵק[68], וְאֵין חַטָּאת אַחַת מִשְּׁתֵיהֶן נֶאֱכֶלֶת. שֶׁחַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק נִשְׂרֶפֶת[69], שֶׁמָּא אֵינָהּ חַיֶּבֶת וְנִמְצֵאת חַטָּאת זוֹ חֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בְּעַזָּרָה[70] שֶׁהֵן אֲסוּרִין בַּהֲנָאָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שְׁחִיטָה[71].

62) לא ידעה אם היא מעוברת. 63) כגון שהיתה לו צורת אדם (פ"י שם הלכה ח). 64) כגון המפלת כמין דגים וחגבים ושקצים ורמשים שאינה חייבת קרבן, ראה משנה כריתות ז: 65) משנה שם "ואלו מביאות ואינן נאכלות, המפלת ואין ידוע מה הפילה וכו'". ובנדה כט. מפרשת הגמרא שהמשנה שם מדברת באופן שלא הוחזקה עוברה (ראה הגהות עמק המלך, כאן). 66) שהנפל היה בצורת אדם, וחייבים עליו קרבן. 67) כגון שהיה הנפל שפיר מלא מים או דגים וחגבים. 68) כחכמים במשנה שם, ולא כר' יוסי הסובר שיביאו חטאת אחת ויתנו ביניהן, אם אני היא החייבת הרי היא שלי, ואם את החייבת היא שלך. 69) ראה למעלה הלכה ו. 70) נזיר כט: ושם נט. למדו שרק להקריב התירה התורה, ולא לאכול. ועוד מפורש שם, שיש גם איסור נבילה, שהרי חולין אינם נאכלים במליקה. 71) פרק ב הלכה ב, שחולין שנשחטו בעזרה אסורים בהנאה כבשר בחלב.

ח. אַחַת הַיּוֹלֶדֶת וְאַחַת הַמַּפֶּלֶת וָלָד אֶחָד אוֹ וְלָדוֹת הַרְבֵּה - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד לְכֻלָּן[72]. וְהוּא שֶׁתֵּלֵד כֻּלָּן בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת[73]. אֲבָל אִם הִפִּילָה אַחַר יְמֵי מְלֹאת - מְבִיאָה אַף עַל הַשֵּׁנִי[74]. כֵּיצַד? יָלְדָה נְקֵבָה - כָּל נְפָלִים שֶׁתַּפִּיל[75] מִיּוֹם הֵלֵדָה עַד סוֹף יוֹם שְׁמוֹנִים הֲרֵי הֵן נֶחְשָׁבִין עִם הַוָּלָד הָרִאשׁוֹן, וּכְאִלּוּ יָלְדָה תְּאוֹמִים זֶה אַחַר זֶה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד[76]. הִפִּילָה נֵפֶל בְּיוֹם שְׁמוֹנִים וְאֶחָד[77] וּמִיּוֹם אֶחָד וּשְׁמוֹנִים וָהָלְאָה, אִם הִיא רְאוּיָה לְקָרְבָּן[78] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה עָלָיו בִּפְנֵי עַצְמוֹ[79]. יָלְדָה נְקֵבָה וּלְאַחַר שִׁשִּׁים אוֹ שִׁבְעִים יוֹם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁנִיָּה - כָּל נֵפֶל שֶׁתַּפִּיל בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה זוֹ הַשְּׁנִיָּה פְּטוּרָה עָלָיו[80]. וְכֵן אִם הִפִּילָה נְקֵבָה שְׁלִישִׁית אַחַר שִׁשִּׁים אוֹ שִׁבְעִים יוֹם שֶׁל נְקֵבָה שְׁנִיָּה - הֲרֵי כָּל נֵפֶל שֶׁתַּפִּיל בְּתוֹךְ שְׁמוֹנִים שֶׁל נְקֵבָה שְׁלִישִׁית פְּטוּרָה עָלָיו. מִפְּנֵי שֶׁהוּא חָשׁוּב עִם הַנֵּפֶל הַשְּׁלִישִׁי[81], וְהַנֵּפֶל הַשְּׁלִישִׁי חָשׁוּב עִם הַשֵּׁנִי, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בְּתוֹךְ יְמֵי מְלֹאת שֶׁלּוֹ, וְהַשֵּׁנִי חָשׁוּב עִם הָרִאשׁוֹנָה, וְאֵינָהּ מְבִיאָה אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד עַל הַכֹּל[82].

72) כן למדו (כריתות ט:) ממה שנאמר (שם יב, ו) "זאת תורת היולדת" - "מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות הרבה" - משמע תורה אחת ליולדת ולדות הרבה (רש"י בנדה מ.) 73) שהם מ' לזכר ו־פ' לנקבה, ראה למעלה הלכה ד. 74) גם זה נלמד (שם) מהפסוק הנ"ל "זאת תורת היולדת", יכול ותביא קרבן אחד על הלידה שלפני מלאת, ועל הלידה שלאחר מלאת? - ת"ל "זאת". 75) כגון שטבלה לאחר שבועיים ללידתה, ונתעברה והפילה לאחר מ' יום של יצירת הולד, שזה נד ימים ללידה הראשונה. וכל זה רק אצל נקבה, אבל אצל זכר אין אפשרות כזאת, שהרי יולדת זכר אסורה לבעלה שבעת ימים, וימי מלאת של זכר הוא ארבעים יום, ואם נתעברה שנית, והפילה בתוך ארבעים יום של הלידה, אין זה נפל כי אם מים בלבד, שאין הולד נוצר עד מ' יום, ואין זה בכלל חיוב קרבן (רש"י כריתות שם ד"ה האשה). 76) משנה שם. 77) שזהו אחר ימי מלאת, והוא־הדין בליל שמונים ואחד, וכבית־הלל שם ז: וכן פסק רבינו להלן פרק ג הלכה ד (לחם־משנה). 78) כלומר, אם הפילה ולד ודאי. אבל אם הפילה ספק ולד, אינה מביאה אלא קרבן אחד, ראה להלן הלכה י. 79) שם ט: 80) כלומר, שהיא פטורה להביא קרבן מיוחד גם על הולד השלישי וכו'. 81) כלומר הוא נחשב עם הנפל השלישי, שהרי היא הפילתו בתוך השמונים של השלישי. 82) כחכמים שם במשנה, ולא כר' יהודה הסובר שהוולד הרביעי או השלישי שהפילה אחר יום מלאת של הראשון אינו נחשב עם הלידה הראשונה, אף כי את השני הפילה בתוך יום מלאת של השלישי.

ט. הַיּוֹלֶדֶת טֻמְטוּם אוֹ אַנְדְּרוֹגִינוֹס[83] וְהִפִּילָה נֵפֶל אַחַר אַרְבָּעִים מִיּוֹם לֵדָתוֹ[84] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה קָרְבָּן עַל נֵפֶל זֶה, שֶׁמָּא זָכָר הוּא הָרִאשׁוֹן[85] וַהֲרֵי הִפִּילָה אַחַר מְלֹאת; וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת, שֶׁמָּא נְקֵבָה הִיא הָרִאשׁוֹנָה[86] וּבְתוֹךְ מְלֹאת הִפִּילָה שֶׁהִיא פְּטוּרָה מִקָּרְבָּן[87] שֵׁנִי.

83) שהם ספק זכר ספק נקבה, שיש עליה חומרת זכר וחומרת נקבה, מונה ארבעה־עשר ימי טומאה כבנקבה, ורק ארבעים ימי טהרה כבזכר; ראה נדה כח. במשנה, ובדברי רבינו בפ"י מהלכות איסורי ביאה הלכה יח "וחיוב קרבן ליולדת טומטום או אנדרוגינוס יש ללמוד ממה שנאמר (ויקרא יב, ה) "ואם נקבה תלד", ולא נאמר "ואם נקבה היא", הרי שהכל תלוי בלידה (קרית ספר). 84) כגון מיום מ"א, ומכיון "שאין צורת הולד נגמרת לפחות מארבעים יום" (איסורי ביאה שם ה"א) - על־כרחינו שכאן מדובר כשבא עליה באיסור בשוגג מיד אחרי הלידה (כסף־משנה בשם ר' אברהם בנו של רבינו). אבל יש מקום לפרש שהמדובר כשבא עליה בהיתר לאחר ארבעה־עשר ימי טומאה, ונולד ביום החמישים וארבעה (לח"מ). 85) וימי טהרתה הם רק עד מ' יום ללידה. 86) וימי טהרתה הם פ' יום אחר הלידה. 87) על נפל זה, שהרי היא מביאה קרבן אחד על כל הוולדות שתלד בתוך ימי מלאת, ראה למעלה בהתחלת הלכה ח.

י. הָאִשָּׁה[88] שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ סְפֵק חָמֵשׁ לֵדוֹת[89] אוֹ סְפֵק חָמֵשׁ זִיבוֹת[90] - מְבִיאָה קָרְבָּן אֶחָד[91] וְאוֹכֶלֶת בַּזִּבָּחִים[92], וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה[93]. הָיוּ עָלֶיהָ[94] חָמֵשׁ לֵדוֹת וַדָּאוֹת וְחָמֵשׁ זִיבוֹת[95] וַדָּאוֹת - מְבִיאָה

קָרְבָּן אֶחָד[96] וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים, וְהַשְּׁאָר עָלֶיהָ חוֹבָה[97].
וְכֵן הַדִּין בַּזָּב[98]. הָיוּ עָלֶיהָ חָמֵשׁ לֵדוֹת[99] וַדָּאוֹת
וְחָמֵשׁ לֵדוֹת סָפֵק, אוֹ חָמֵשׁ לֵדוֹת וַדָּאוֹת וְחָמֵשׁ
זִיבוֹת סָפֵק - מְבִיאָה שְׁנֵי קָרְבָּנוֹת[100]: אֶחָד עַל
הַוּדַּאי, וְנֶאֱכָל[101], וּשְׁאָר הַוַּדָּאוֹת עָלֶיהָ חוֹבָה[102],
וְאֶחָד עַל הַסָּפֵק, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[103], וְאֵין הַשְּׁאָר עָלֶיהָ
חוֹבָה, וְאוֹכֶלֶת בַּזְּבָחִים[104].

88) כל הלכה זו היא במשנה כריתות ח. 89) פירוש, שהפילה כמה פעמים ואין ידוע לה אם הפילה מין חיוב שהוא צורת ולד או שהפילה מין פטור כגון דגים וחגבים ושליא מלאה מים. וראה למעלה הלכה ז שספק לידה מביאה קרבן. וחמש שכתב לאו דוקא, ואפילו פחות או יותר, אלא שלשון המשנה נקט. 90) פירוש, שראתה כמה פעמים דם, ובכל פעם נמשך שלשה ימים רצופים, והיא מסופקת אם זה היה בעת נידתה שאינה זבה, או שזה היה בלא עת נידתה והיא זבה שחייבת קרבן, ראה למעלה הלכה ו. וספק זבה מביאה קרבן (ראה למעלה הלכה ז). 91) כלומר, קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות, כדי שתהיה מותרת לאכול בקדשים, ראה למעלה הלכה א, שיולדת וזבה הן מחוסרי כפרה, ואינן אוכלות בקדשים עד שיביאו כפרתן. ואף כי יש כאן ספק כמה לידות ושלא בתוך ימי המלאת - מועיל קרבן אחד לכל הלידות, כדי להתירה לאכול בקדשים, שקרבן זה הוא כטבילה, שאם נטמאה כמה פעמים טבילה אחת עולה לכולן, כמו כן קרבן זה עולה לכל ספקי הלידות. 92) פירוש, בקדשים. אבל החטאת שלה אינה נאכלת. ראה למעלה הלכה ו־ז. 93) לא הצריכוה להביא קרבן על כל ספק לידה ולידה, שהרי זה ספק מליקת חולין למזבח, ורק לקרבן אחד התירו בקושי להביא כדי לטהרה לאכול בקדשים, ראה רש"י שם. 94) במשנה שם. 95) כלומר: או חמש זיבות (רש"י שם). 96) כלומר: קרבן אחד לכל הלידות או קרבן אחד לכל הזיבות. 97) שאף־על־פי שלענין טהרה, קרבן אחד מטהר אותה לאכול בקדשים כמו טבילה אחת שעולה לכמה טומאות, - אינה נפטרת מחיובה אלא־אם־כן מביאה קרבן על כל לידה ולידה, אם היו הלידות כל אחת אחרי יום המלאת של הלידה הקודמת. ולמדו כן (שם ט:) ממה שנאמר (ויקרא יב, ז) "זאת תורת היולדת" - "זאת" לחייב על לידה שלפני מלאת ועל לידה שאחרי מלאת. ואף־על־פי שלפנינו במשנה שם אמר רבן שמעון בן גמליאל שאין השאר עליה חובה, נראה שלפני רבינו היתה הגירסא שם "והשאר עליה חובה", כמו שכתב רבינו־תם בתוספות בבא בתרא קסו: ד"ה הכי גרסינן נכנס (השמטה ללחם־משנה סוף הלכות מחוסרי כפרה, וראה בראב"ד, במרכבת המשנה, ובהגהות בן אריה כאן). 98) אם היו עליו כמה זיבות, מביא קרבן אחד כדי לטהרו שיוכל לאכול בקדשים, והשאר עליו חובה. 99) צ"ל: זיבות (רש"ש ובן אריה, הר המוריה וחזון איש, וכן הגיהו הב"ח ומסורת הש"ס בגמרא שם), שהרי גם לחמש לידות ודאיות מספיק בקרבן אחד כדי לטהרה, וכל־שכן לוודאי לידה ולספק לידה ביחד. וראה בגליון הש"ס להגרע"א שם.

100) אף כי קרבן אחד מטהר אותה (לענין אכילת קדשים) מחמש לידות או מחמש זיבות - כשהיא גם לידה וגם זבה, אין קרבן אחד מטהרה, וכן אמרו בספרא מגלת מצורע פרק ג הלכה יג "וכפר על המטהר מטומאתו, ולא מזובו". פירוש, שאם היה זב ומצורע, אין קרבן זה עולה לשתיהן (קרבן אהרן), והיינו אף לטהרו לאכילת קדשים (רש"ש לכריתות שם). 101) קרבן החטאת. 102) ראה למעלה בתחילת ההלכה. 103) ראה למעלה ה"ו וה"ז, שספק זיבה או ספק יולדת אין חטאתה נאכלת, שחטאת העוף הבא על הספק תשרף. 104) ראה למעלה בהתחלת הלכה זו.

יא. הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְגַּיְּרָה וְאֵין יָדוּעַ אִם עַד שֶׁלֹּא נִתְגַּיְּרָה
יָלְדָה[105] אוֹ מִשֶּׁנִּתְגַּיְּרָה יָלְדָה[106] - הֲרֵי זוֹ מְבִיאָה
קָרְבָּן מִסְּפֵק[107], וְאֵין חַטָּאתָהּ נֶאֱכֶלֶת[108]. כְּבָר בֵּאַרְנוּ
בְּהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת[109], שֶׁכָּל מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה מִסָּפֵק שֶׁעָבַר
עֲלֵיהֶם [יוֹם הַכִּפּוּרִים] - חַיָּבִין לְהָבִיא אַחַר יוֹם
הַכִּפּוּרִים[110], שֶׁקָּרְבָּן זֶה מַכְשִׁירָן לֶאֱכֹל בַּקָּדָשִׁים[111].

105) ולא נתחייבה להביא קרבן על הלידה. 106) ונתחייבה להביא קרבן. 107) בחולין קלד. אמר רב חסדא וכן תני ר' חייא, שמונה ספקות נאמרו בגר, ארבע לחיוב וארבע לפטור, קרבן אשתו וכו' לחיוב, ומפרש רש"י קרבן אשתו, ספק ילדה כשהיתה עובדת כוכבים, ספק ילדה משנתגיירה מביאה קרבן, דספק איסור כרת הוא לאכול בקדשים עד שתביא כפרה, דמחוסרי כיפורים אסורים בקדשים וענוש כרת. 108) שחטאת העוף הבא על הספק תשרף, ראה למעלה ה"ו וה"ז. 109) פ"ג הלכה יא. 110) ואף כי יום הכיפורים מכפר על חטא שאין מכיר בו אלא המקום. 111) כלומר שקרבן זה לא לכפרה בא, שהרי נתכפרו כבר, יולדת בצער לידה, ומצורע מנגעיו, והקרבן אינו בא אלא להכשיר אותם לאכילת קדשים, ועל זה אין יום הכיפורים מועיל (כריתות כו.).

יב. הָאִשָּׁה שֶׁיֵּשׁ עָלֶיהָ לֵדָה אוֹ זִיבָה[112] - מְבִיאָה
מָעוֹת הַקִּנִּים[113] וְנוֹתֶנֶת בַּשּׁוֹפָר[114] וְאוֹכֶלֶת[115]
בַּקָּדָשִׁים לָעֶרֶב[116]. חֲזָקָה שֶׁאֵין בֵּית דִּין שֶׁל כֹּהֲנִים
עוֹמְדִין מִשָּׁם[117] עַד שֶׁיִּכְלוּ כָּל הַמָּעוֹת שֶׁבַּשּׁוֹפָר
וְיַקְרִיבוּ כְּנֶגְדָּן קִנִּים[118], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים[119]
וּבְהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ וְהָעוֹבְדִין בּוֹ[120].

112) ברייתא בעירובין לב. 113) כסף של שתי תורים. 114) קופסא בצורת שופר, ראה שקלים פ"ו משנה ה, כי י"ג שופרות היו במקדש, ואחד מהם היו כתוב בו "קינים" להטיל שם מעות הקינים, והיתה כל אשה ואשה צוררת לה מעותיה בצרור מיוחד כדי שלא יתערבו המעות עם של אחרת, ומטילה לשופר (תוספות פסחים צ: ד"ה עד). 115) [לפנינו בגמרא שם: "וטובלת ואוכלת". ולפי זה, יש מקום לומר, שמה שאמרו "ואוכלת לערב" היינו מפני שצריכה הערב שמש (ראה תוספות חגיגה כא. ד"ה האונן). אבל לפי נוסחת רבינו, יותר מסתבר כמו שמבואר להלן, וכמו שכתבו התוספות שם]. 116) אבל לא לפני זה, שמא עדיין לא הקריבו את קרבנותיה. 117) יורדים מן המזבח.

118) דברי רב שמעיה בעירובין שם. 119) פ"ב הלכה ב. 120) פ"ז הלכה ט.

1 **יג. הָאִשָּׁה[121] שֶׁהֵבִיאָה חַטָּאתָהּ וָמֵתָה - יָבִיאוּ**
2 **הַיּוֹרְשִׁים עוֹלָתָהּ[122]. אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁה**
3 **אוֹתָהּ[123] מֵחַיִּים, כְּבָר נִשְׁתַּעְבְּדוּ נְכָסֶיהָ לַקָּרְבָּן,**
4 **וְהַשִּׁעְבּוּד דִּין תּוֹרָה[124] הוּא.**

121) יולדת או זבה. 122) קינים פ"ב משנה ה, אבל אם הביאה עולתה ומתה, לא יביאו יורשים חטאתה (שם במשנה) שאין חטאת באה לאחר מיתה. 123) לעולה. 124) קידושין יג: מחלוקת בין רב אסי בשם רבי יוחנן לבין רב יהודה בשם שמואל, ופסק כר' יוחנן, שאמר אפילו לא הפרישה מחיים, משום שמן התורה משועבדים הנכסים של המת לחוב המוטל עליו.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר אי זהו זב האמור בתורה.

5 **א. הַזָּב הָאָמוּר בַּתּוֹרָה[2] הוּא שִׁכְבַת זֶרַע הַבָּא מֵחֲלָיֵי**
6 **הַחֲלָלִים[3] שֶׁהִיא מִתְקַבֶּצֶת בָּהֶן[4]. וּכְשֶׁיּוֹצֵא הַזּוֹב -**
7 **אֵינוֹ יוֹצֵא בְּקֹשִׁי[5] כְּשִׁכְבַת זֶרַע, וְאֵין בִּיצִיאָתוֹ תַּאֲוָה**
8 **וְלֹא הֲנָאָה, אֶלָּא נִגְרָר וְיוֹצֵא כְּמוֹ בָּצֵק שֶׁל שְׂעוֹרִים[6],**
9 **כֵּהֶה[7] כְּלֹבֶן בֵּיצָה הַמּוּזֶרֶת[8]. אֲבָל שִׁכְבַת זֶרַע - לְבָנָה**
10 **קְשׁוּרָה כְּלֹבֶן בֵּיצָה שֶׁאֵינָהּ מוּזֶרֶת[9].**

~ נקודות משיחות קודש ~

"הזב האמור בתורה כו'".

בדיני הזב, מצינו הבדלים בין ראי' ראשונה שני' ושלישית, שהראשונה מטמאת אפילו באונס, והשני' אינה מטמאה אלא אם היא ברצון, ובעל שלוש ראיות אינו חייב קרבן אלא־אם־כן היתה הראי' הראשונה ברצון. וצריך להבין, מדוע הראי' השלישית של בעל שלוש ראיות מחייבתו קרבן גם אם היא מחמת אונס, ולאידך הראי' הראשונה שלו צריכה להיות ברצון דווקא, משא"כ בבעל שתי ראיות שגם אם הראי' הראשונה באונס - טמא בראי' שני' (כשהיא ברצון).

והביאור בזה: עניין הזוב הוא חולי, כמבואר ברמב"ם שיש טומאה היוצאת מהגוף באופן טבעי, אבל זוב הוא הטומאה היוצאת מהגוף מצד חולי. ובעבודת ה', הטומאה היוצאת מהגוף מורה על הרע שיש באדם. א. הרע הטבעי מצד עצם בריאתו שנדבק בו על־ידי חטא עץ הדעת. ב. רע שלא על־פי הטבע הרגיל, והוא זה שהאדם מגרה יצרו עליו שעל־ידי־זה מתווסף אצלו רע עוד יותר ממה שיש בו מצד חטא עץ הדעת.

ראי' ראשונה מרמזת על הרע הטבעי, ולכן מטמאת באונס, כי על הרע הזה האדם אנוס, שהרי דבוק בו מיום לידתו מצד חטא עץ הדעת. אבל הראי' השניה מורה על הרע שאינו מטבע בריאתו, ולכן הוא ברצון דווקא.

(על־פי לקו"ש חלק ל"ז עמוד 43)

2) ויקרא טו, ב: "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". 3) מקומות חלולים בתוך הגוף. 4) כלומר, שכבת הזרע יוצאה בגלל שהמקומות החלולים שהיא מתקבצת בהן בתוך הגוף, נחלשו ואין בכוחם להחזיקה, אבל שאר אברי הגוף נשארו איתנים ובריאים, וראה בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים פ"ב מ"ב. 5) כלומר, לא בקישוי האבר, אלא יוצא כשהאבר מת, וכן מפורש בתוספתא זבים פ"ב: "זוב בא מבשר המת, שכבת זרע בא מבשר החי". 6) נדה לה, ב: "אמר רב הונא, זוב דומה למי בצק של שעורים". 7) בכת"י תימן: "דוהה". וכן בדפוס ווניציאה (ובדפוס רומי, בטעות "מהה") וכן הוא בתוספתא זבים שם, ובנדה שם. 8) ביצה שאינה מזכר, "זוב דיהה ודומה כלובן ביצה המוזרת" – "וביאור דיהה, עכור מעט הבהירות" (רבינו בפיה"מ נגעים פ"ב מ"ב). 9) תוספתא וגמרא שם: "ושכבת זרע קשורה כלובן ביצה שאינה מוזרת (שמשרצת אפרוח תחת תרנגולת)".

11 **ב. הָרוֹאֶה רְאִיּוֹת הַזּוֹב הַגּוֹרְמוֹת לוֹ לִהְיוֹת זָב[10]**
12 **מֵחֲמַת חֹלִי[11] אוֹ אֹנֶס וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן - אֵינוֹ זָב;**
13 **שֶׁנֶּאֱמַר: זָב מִבְּשָׂרוֹ[12] - מֵחֲמַת בְּשָׂרוֹ[13] הוּא שֶׁיִּהְיֶה**
14 **טָמֵא, לֹא מֵחֲמַת דָּבָר אַחֵר[14]. מִכָּאן[15] אָמְרוּ[16]:**
15 **בְּשִׁבְעָה דְרָכִים בּוֹדְקִין אֶת הַזָּב: בְּמַאֲכָל וּבְמִשְׁתֶּה,**
16 **בְּמַשָּׂא וּבְקְפִיצָה, בְּחֹלִי וּבְמַרְאֶה וּבְהִרְהוּר. כֵּיצַד?**
17 **אָכַל אֲכִילָה גַּסָּה אוֹ שָׁתָה הַרְבֵּה, אוֹ שֶׁאָכַל אוֹ**
18 **שָׁתָה[17] אֲכָלִין אוֹ מַשְׁקִין הַמְּבִיאִין לִידֵי שִׁכְבַת**
19 **זֶרַע[18], אוֹ שֶׁנָּשָׂא מַשּׂוֹי כָּבֵד, אוֹ שֶׁקָּפַץ מִמָּקוֹם**
20 **לְמָקוֹם, וּבִכְלַל דָּבָר זֶה אִם הֵכָּה עַל גַּבּוֹ[19], אוֹ שֶׁהָיָה**
21 **חוֹלֶה, אוֹ שֶׁרָאָה אִשָּׁה וְהִתְאַוָּה שְׁכִיבָתָהּ[20], אוֹ**
22 **שֶׁהִרְהֵר בְּעִסְקֵי בְּעִילָה אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִרְהֵר**
23 **בִּבְעִילַת אִשָּׁה שֶׁהוּא מַכִּירָהּ[21], אִם קָדַם אֶחָד מִכָּל**
24 **אֵלּוּ וְרָאָה רְאִיָּה שֶׁל זוֹב - תּוֹלִין בּוֹ וְאֵינוֹ מְטַמֵּא.**

10) כלומר, ראיה שניה (להלן ה"ו), אבל ראיה ראשונה מטמאה אפילו באונס (להלן ה"ה). 11) של שאר אברי הגוף ולא של אברי כלי הזרע, ראה למעלה ה"א. 12) "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא". 13) מחמת חולשת כלי הזרע, ראה בדברי רבינו בפיה"מ זבים פ"ב מ"ב. 14) כריתות ח, ב: "דתניא, מבשרו ולא מחמת אונסו". 15) מלימוד זה של "מחמת בשרו, ולא מחמת דבר אחר". 16) חכמים, במשנה נזיר סה, ב. ובמסכת זבים פ"ב מ"ב. 17) אפילו במדה מועטת. 18) תוספתא זבים פ"ב: "ר"א בן פנחס אומר בשם ר' יהודא בן בתירא, החלב והגבינה ובשר שמן ויין ישן וגריסין של פול וביצים ומורייס, מרגילין לדבר זיבה". 19) וכן כתב רבינו במסכת זבים שם, וכן נראה בחולין נא, א. נא, ב. 20) זהו מה שאמרו במשנה זבים פ"ב מ"ב: "ראה עד שלא הרהר". 21) זהו מה שאמרו שם במשנה: "הרהר עד שלא ראה". ועי' בפיה"מ שם, וב'כסף משנה' כאן.

25 **ג. הָרוֹאֶה קֶרִי[22] - אֵינוֹ מִתְטַמֵּא בְּזוֹב[23] מֵעֵת לְעֵת[24];**
26 **שֶׁרְאִיָּה זוֹ שֶׁל זוֹב מֵחֲמַת שִׁכְבַת זֶרַע הִיא[25]. וְכֵן**
27 **לְמַרְאֶה וּלְהִרְהוּר תּוֹלִין בָּהֶן מֵעֵת לְעֵת[26]. אֲבָל**

לְמַאֲכָל וּלְמִשְׁתֶּה וְלִקְפִיצָה וּלְמַשָּׂא - תּוֹלִין בָּהֶן כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר[27].

22) שכבת זרע הבאה בקושי, כמבואר למעלה ה"א. 23) אם ראה בראיה שניה, ראה להלן ה"ו. 24) עשרים וארבע שעות לאחר שראה את הקרי, זבים שם מ"ג, וכת"ק שם, וראה להלן ה"ד לעניין גוי שנתגייר. 25) כיון שראה קרי, הזיבה מחמת חולשה דקרי ('קרית ספר') וכן הוא בנזיר סו, א. וראה ב'לחם משנה'. 26) אם ראה זיבה בתוך המעת־לעת מאז שהרהר או ראה, תולין בהרהור ובמראה, אבל יותר ממעת־לעת אין תולין בהרהור ובמראה, והוא בתוספתא זבים פ"ב "כשם שתולין שכבת זרע מעת לעת, כך תולין למראה ולהרהור מעת לעת". 27) תוספתא שם, ופירשו שמרוב האכילה והשתיה שהכבידו עליו, וכן מהקפיצה והמשא שנחלשו כחותיו ומצטער משום כך, ראה בדברי רבינו בפירוש המשנה, זבים שם מ"ב.

ד. מִי שֶׁמָּל וְאַחַר כָּךְ רָאָה זוֹב[28], בֵּין עוֹבֵד כּוֹכָבִים בֵּין יִשְׂרָאֵל - תּוֹלִין בַּמִּילָה כָּל זְמַן שֶׁמִּצְטַעֵר[29]. עוֹבֵד כּוֹכָבִים שֶׁרָאָה קֶרִי וְאַחַר כָּךְ נִתְגַּיֵּר - מְטַמֵּא בְּזִיבָה מִיָּד, וְאֵין תּוֹלִין לוֹ מֵעֵת לְעֵת[30]. קָטָן[31] - אֵין תּוֹלִין לוֹ לֹא בְּמַרְאֶה וְלֹא בְּהִרְהוּר, שֶׁאֵין לַקָּטָן מַרְאֶה וְהִרְהוּר הַמֵּבִיא לִידֵי זוֹב. לְפִיכָךְ בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בַּחֲמִשָּׁה דְרָכִים בִּלְבַד[32].

28) ראיה ראשונה או שניה, ראה להלן בבירור הדברים (זיבה שלישית, שהיא זיבה שניה אחר שנתגייר, ראה להלן בדברי ה'אורח מישור'). 29) תוספתא, זבים שם. "והטעם שאין לך חולי גדול מהמילה, והא קי"ל (למעלה ה"ב) שהחולי הוא אחד מהדרכים שבודקים את הזב" (כסף־משנה), ואינו זב אפילו אחר מעת־לעת של המילה, כל זמן שמצטער. 30) אע"פ שבישראל תולין מעת־לעת אחר ראיית קרי (ראה לעיל ה"ג) ואין הראיה הראשונה מצטרפת לראיה השלישית לחייבו קרבן (ראה להלן), - בגר, שהוא כקטן שנולד, אין משגיחים לדבר מעניניו הקודמים (רבינו בפירוש המשנה, זבים פ"ב, וראה בלחם־משנה). 31) ראה להלן פ"ג ה"ו, ואפילו בן יום מטמא בזיבה. 32) תוספתא זבים שם, "תינוק תולין לו בחמשה דברים, במאכל ובמשתה, במשא ובקפיצה, בחולי שלו" וכו'.

ה.[33] וּכְשֵׁם שֶׁתּוֹלִין לְקָטָן בְּחָלְיוֹ, כָּךְ תּוֹלִין לוֹ בָּחֳלִי אִמּוֹ[34], אִם הָיָה יוֹנֵק מִמֶּנָּה אוֹ צָרִיךְ לְאִמּוֹ[35]. [36]בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁבּוֹדְקִין אֶת הַזָּב בִּדְרָכִים אֵלּוּ? בְּרִאיָּה שְׁנִיָּה שֶׁל זוֹב, שֶׁבָּהּ יֵעָשֶׂה זָב כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר[37]. אֲבָל רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה, אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָהּ בְּאֹנֶס[38] וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה מֻחֱמֶצֶת בְּשָׂרוֹ[39] - הֲרֵי זֶה טָמֵא טֻמְאַת זִיבוּת; וְאַף עַל פִּי כֵן בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּרִאשׁוֹנָה, כְּדֵי לִמְנוֹת בָּהּ שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת לְחַיְּבוֹ קָרְבָּן[40]. רְאִיָּה שְׁלִישִׁית - אֵין בּוֹדְקִין אוֹתוֹ בָּהּ, אֶלָּא אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָהּ מֻחֱמֶצֶת אֹנֶס[41]. הוֹאִיל וְנִזְקַק לְטֻמְאָה[42], שֶׁהֲרֵי רְאִיּוֹת שֶׁנַּעֲשָׂה בָּהֶן זָב מֻחֱמֶצֶת בְּשָׂרוֹ הָיָה, לְפִיכָךְ יִתְחַיֵּב בְּקָרְבָּן.

33) בכת"י תימן, זה מחובר עם מה שלמעלה. וכן נראה בדפוס רומי. 34) שלא יהיה עליו דין זב. בתוספתא שם: תינוק תולין לו וכו' בחולי שלו ובחולי אמו. 35) שאמו מקנחתו (סוכה כח:) שהיונק ממנה או שצריך לאמו, נדבק ממחלת אמו. וראה כתובות עז, ב: הזהרו מזבובי(ם) של בעלי ראתן (= מוכי שחין). רבי זירא לא הוא יתיב בזיקיה (= לא ישב במקום שמנשבת הרוח עליו ועל החולה). 36) בכת"י תימן מתחילה כאן הלכה חדשה, וכן נראה בדפוס רומי. 37) להלן ה"ו. 38) נדה לה, א: אמר רב הונא, ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס, שנאמר (ויקרא טו, לב) "זאת תורת הזב ואשר תצא ממנו שכבת זרע". מה שכבת זרע מטמאה באונס, אף ראיה ראשונה של זב מטמאה באונס. 39) ולא מחמת אונסו, ראה למעלה ה"ב. 40) שמה שמפורש בתורה שזב חייב קרבן, אינו אלא אם ראה שתי ראיות זוב מחמת בשרו, ולא מחמת אונסו. אבל אם ראיה ראשונה היתה באונס ושניה מבשרו, אף־על־פי שהוא טמא זב לענין ספירת שבעה נקיים, אין עליו חיוב קרבן, אף לאחר ראיה שלישית. בנדה לה, א: "ת"ש, ראה ראיה ראשונה של זב בודקין אותו (זבים פ"ב מ"ב) מאי לאו לטומאה, לא לקרבן", ומפרש רש"י שאם הראיה הראשונה של זב היתה מחמת אונס, איננה מצטרפת לשלש ראיות לחייבו קרבן, אלא לראיה השניה שהיתה מחמת בשרו ולא באונס, לספור שבעה נקיים. 41) מצטרפת לשתי הראיות הראשונות, שהיו מחמת בשרו, ולא באונס כדי לחייבו קרבן (זבים פ"ב מ"ב, וכתנא־קמא). 42) כן הוא במשנה שם: "בשבעה דרכים בודקים את הזב עד שלא נזקק לזיבה וכו', ראה ראיה ראשונה בודקין אותו, בשניה בודקין אותו, בשלישית אין בודקין אותו", הרי שמה שלא בודקים בשלישית הוא מפני שכבר נזקק לזיבה. ואם ראה ראיה ראשונה באונס, אינה מצטרפת לשלישית להבאת קרבן, הואיל והיה האונס לפני שנזקק לזיבה.

ו. הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת שֶׁל זוֹב - הֲרֵי הוּא כְּבַעַל קֶרִי[43]. רָאָה שְׁתַּיִם - הֲרֵי זֶה זָב, וְצָרִיךְ סְפִירַת שִׁבְעָה[44] וּבִיאַת מַיִם חַיִּים[45], וְאֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבָּן. רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת - הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר וְחַיָּב בְּקָרְבָּן[46]. וְאֵין בֵּין זָב שֶׁרָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת לְרוֹאֶה שָׁלֹשׁ אֶלָּא קָרְבָּן בִּלְבַד[47]. וּדְבָרִים אֵלּוּ כֻּלָּן דִּבְרֵי קַבָּלָה מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ מִסִּינַי[48].

43) כבית־הלל, זבים פ"א מ"א, והוא כמו ראשון לטומאה (פ"ה מהל' אבות הטומאה ה"א). 44) ימים נקיים מכל זוב, וצריך שיהיו רצופים זה אחר זה. 45) טבילה במעיין ולא במקווה, משום שנאמר (ויקרא טו, יג) "ורחץ בשרו במים חיים וטהר", והוא מטהר בכלשהו, כלומר: אינו צריך ארבעים סאה כמו מקווה (פ"ט מהל' מקוואות ה"ח). 46) שתי תורים או שני בני יונה, אחד עולה ואחד חטאת, ראה למעלה פ"א ה"ג. 47) משנה, מגילה ח, א. ונלמד שם בגמרא, ממה שמנה הכתוב (שם, ב־ג) שתים וקראו טמא (הזכיר שתי פעמים זב "איש איש כי יהיה זב מבשרו, זובו טמא הוא") ומנה שלש וקראו טמא ("וזאת תהיה טומאתו בזובו, רר בשרו את זובו, או החתים בשרו מזובו,

טומאתו היא"), הא כיצד? שתים לטומאה ושלש לקרבן, ועוד נאמר (שם, טו) "וכיפר עליו הכהן לפני ה' מזובו", ולמדו מזה (שם) "מזובו" מקצת זבין מביאין קרבן, ומקצת זבין אין מביאים קרבן, הא כיצד? ראה שלש מביא קרבן, ראה שתים אין מביא קרבן. 48) שזה לא מפורש בתורה אלא נלמד בקבלה מן הפסוקים הנ"ל.

ז. אֶחָד הָרוֹאֶה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת אוֹ שָׁלֹשׁ בְּשָׁעָה אַחַת זוֹ אַחַר זוֹ, אוֹ שֶׁרָאָה רְאִיָּה בְּכָל יוֹם זֶה אַחַר זֶה[49] - הֲרֵי זֶה זָב. לְפִי שֶׁתָּלָה הַכָּתוּב אֶת הַזָּבָה[50] בְּיָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי יָזוּב זוֹב דָּמָהּ יָמִים רַבִּים[51], וְהַזָּב[52] לֹא תָּלָה אוֹתוֹ בְּיָמִים[53].

49) כלומר, בשלשה ימים רצופים זה לזה, ראה כל יום ראיה אחת. 50) הנקבה. 51) ודרשו ב'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"ד ה"ה-ט) "ימים שנים, רבים שלשה". ואם ראתה שלש פעמים ביום אחד, אינה זבה עד שתראה שלשה ימים. 52) הזכר. 53) שנאמר (שם, ג) "וזאת תהיה טומאתו בזובו" – תלה הכתוב את הזב בראיות, וכתוב שם שלש פעמים "זב" וכתוב "טומאתו", שמשמע שבאלו השלש הוא טמא, וכתוב גם (שם) "והזב את זובו לזכר ולנקבה" מקיש זכר לנקבה (ולא נקבה לזכר) מה נקבה בימים, אף זכר בימים (ב"ק כד. וכריתות ח:), הרי שהזב נטמא בראה שלש ראיות בשעה א', וגם בג' ראיות בג' ימים.

ח. וְאִם הִפְסִיק הַזָּב בֵּין רְאִיָּה לִרְאִיָּה יוֹם גָּמוּר[54] - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת[55]. כֵּיצַד? רָאָה רְאִיָּה בְּשַׁבָּת[56] וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה בְּשֵׁנִי בַּשַּׁבָּת - אֵינָן מִצְטָרְפוֹת וְאֵינוֹ זָב[57]. וְכֵן אִם רָאָה רְאִיָּה שְׁנִיָּה בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת[58] וְרָאָה רְאִיָּה שְׁלִישִׁית בְּשְׁלִישִׁי בַּשַּׁבָּת - אֵינוֹ חַיָּב בְּקָרְבָּן[59]; שֶׁאֵין זוֹ מִצְטָרֶפֶת לַשְּׁתַּיִם, שֶׁהֲרֵי הִפְסִיק בֵּינֵיהֶן יוֹם אֶחָד. אֲבָל אִם רָאָה אַחַת הַיּוֹם וְאַחַת בַּלַּיְלָה שֶׁלְּאַחֲרָיו - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[60]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, שֶׁאִם רָאָה אַחַת בַּלַּיְלָה וּשְׁנִיָּה בַּיּוֹם - שֶׁהֵן מִצְטָרְפוֹת[61]. וְכֵן אִם רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בִּשְׁלֹשָׁה לֵילוֹת זֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפוֹת[62].

54) מעת לעת שלם, היינו עשרים וארבע שעות. 55) כך נשמע מדברי המשנה, זבים פ"א מ"א ומ"ו. 56) ראיה ראשונה. 57) אלא בעל קרי, ראה למעלה ה"ו. 58) וראיה ראשונה ראה בשבת. 59) אלא טמא טומאת זב, וצריך ספירת שבעה נקיים וטבילה, ראה למעלה ה"ו. 60) אף-על-פי שהלילה אינו שייך ליום שלפניו, אלא ליום שלאחריו. 61) ששתי הראיות היו ביום אחד, ואין זה בכלל ראיית שלשה ימים, אלא בכלל שלש ראיות שזב נטמא בהם אף אם לא היו בשלשה ימים, ראה למעלה ה"ז. ומה שכתב רבינו "ואין צריך לומר", הוא על-פי מה שאמרו בבבא-קמא כד, א - גבי שור המועד "ריחק נגיחותיו, חייב (נזק שלם). קירב נגיחותיו, לא כל-שכן". ורק בזבה אינו כן מפני שמיעט הכתוב זבה מראיות, ולא טמאה אלא בימים (שם). 62) זבים פ"א מ"ג: "ראה וכו' שלש לשלשה ימים או לשלשה לילות, הרי זה זב גמור".

ט. רְאִיַּת הַזָּב אֵין לָהּ שִׁעוּר, אֶלָּא הָרוֹאֶה כָּל שֶׁהוּא - טָמֵא[63]; שֶׁנֶּאֱמַר: הֶחְתִּים בְּשָׂרוֹ - כֹּל שֶׁהוּא נִכָּר בִּבְשָׂרוֹ מְטַמֵּא[64].

63) משנה, נדה מ, א: "אבל הזב ובעל הקרי וכו' ומטמאין בכל שהוא, אפילו כעין החרדל ובפחות מכן". 64) 'סיפרא' פרשת מצורע (פרק זבים פ"א ה"ג), (ראיות) קטנות מנין, ת"ל "תהיה" אפילו כל שהוא, "החתים" אפילו כל שהוא, "בשרו" אפילו כל שהוא.

י. הָיָה הַזּוֹב נִגְרָר וְיוֹצֵא וְלֹא פָּסַק: אִם יֵשׁ מִתְּחִלַּת הָרְאִיָּה עַד סוֹפָהּ כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג[65] אוֹ יָתֵר - הֲרֵי זוֹ נֶחְשֶׁבֶת כִּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת[66], הוֹאִיל וְהִיא אֲרֻכָּה כִּשְׁתַּיִם[67]; וְאִם לֹא הָיְתָה אֲרֻכָּה כַּשָּׁעוּר הַזֶּה[68], אֲפִלּוּ פָּסַק הַזּוֹב בֵּינְתַּיִם[69] - הֲרֵי זוֹ רְאִיָּה אַחַת. וְכֵן אִם הָיְתָה רְאִיָּה אַחַת אֲרֻכָּה כְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת, שֶׁנִּמְצָא מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹפָהּ כִּשְׁתֵּי טְבִילוֹת וּשְׁנֵי סִפּוּגִין - הֲרֵי זוֹ נֶחְשֶׁבֶת כְּשָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת וְיָבִיא קָרְבָּן[70].

65) זבחים פ"א מ"ד, ובתוספתא (שם פ"א) והיא כשיעור מהלך חמישים אמה של אדם בינוני (פירוש הרא"ש למסכת זבים פ"א מ"ג, וראה ב'סיפרא' שם, ה"ד). 66) כת"ק נגד רבי יוסי, בתוספתא זבים, שם. 67) משום שזוב אין לו שיעור (ראה למעלה ה"ט), א"כ כשראה ראיה אחת ארוכה, כיון שמתחילת ראייתו נטמא בכל שהוא, והיה לו שהות לטבול, ועדיין הוא ממשיך לראות, אנו חושבים לראיה זו כשתי ראיות ('קרית ספר'), וראה למעלה ה"ו דין הרואה שתי ראיות. 68) שם בתוספתא "ואם לאו (שאין מתחילת הראיה עד סופה כדי טבילה וסיפוג) אין בידו אלא אחת". 69) פירוש, ראה זוב והפסיק, ושוב ראה, ואין במשך זמן ההפסקה, כדי טבילה וסיפוג. 70) זבים פ"א מ"ה, ולמדו זאת ב'סיפרא' פרשת מצורע (שם) מן הפסוק (ויקרא שם, ג) "בזובו רר" "מלמד שהוא מטמא בג' ראיות. אין לי אלא גדולות, קטנות מנין, ת"ל "תהיה", אפילו כל שהוא וכו', אם נאמר בגדולות למה נאמר בקטנות, אלא ליתן שיעור לגדולות שאם ראה אחת מרובה כשלש, שהוא כמגד יון לשילוח שהם כדי שתי טבילות ובשני סיפוגים, הרי זה זב גמור".

יא. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג[71], וְאַחַר כָּךְ רָאָה שְׁתַּיִם[72] אוֹ אַחַת אֲרֻכָּה כִּשְׁתַּיִם[73]; אוֹ שֶׁרָאָה שְׁתַּיִם אוֹ אַחַת מְרֻבָּה כִּשְׁתַּיִם וְהִפְסִיק כְּדֵי טְבִילָה וְסִפּוּג, וְאַחַר כָּךְ רָאָה רְאִיָּה אַחַת - הֲרֵי זֶה זָב גָּמוּר[74].

71) בא להשמיענו שההפסק בין ראיה לראיה הוא כדי טבילה וסיפוג, אבל אם ההפסק בין ראיה לראיה היה פחות מכדי טבילה וסיפוג, נחשבות שתי הראיות (אם נמשכו כל אחת מהן פחות מכדי טבילה וסיפוג, ראה למעלה ה"י) לראיה אחת. 72) ובין אלו השתיים היה הפסק גדול יותר

מאשר כדי טבילה וסיפוג. 73) ראה למעלה שם. 74) זבים פ"א מ"ד, ובא להשמיענו שאף ראיה אחת ארוכה כשתים מצטרפת עם ראיה אחת קצרה לחייבו קרבן, כמו שלש ראיות נפרדות, שלא נטעה לומר: כיון שראיה אחת ארוכה למדו ב'סיפרא' מ"בזובו רר", וראיה קצרה למדים מ"החתים" (ראה למעלה שם) וכיון שהפסוק אומר "או החתים", הכוונה או זה או זה ואינן מצטרפות ('משנה אחרונה' זבים שם).

1 **יב. רָאָה רְאִיָּה אַחַת מִקְצָתָהּ בְּסוֹף הַיּוֹם וּמִקְצָתָהּ**
2 **בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה[75], אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָהּ אֲרֻכָּה כִּשְׁתַּיִם[76]**
3 **- הֲרֵי אֵלּוּ שְׁתֵּי רְאִיּוֹת, שֶׁהַיָּמִים מְחַלְּקִין הָרְאִיָּה[77].**
4 **לְפִיכָךְ, הָרוֹאֶה רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, שֶׁהוּא**
5 **סָפֵק מִן הַיּוֹם וּמִן הַלַּיְלָה[78] - הֲרֵי זֶה סָפֵק לְטַמְּאָה[79].**

75) פירוש, אם היה ידוע לנו זמן של סוף היום וזמן של תחילת הלילה, והוא ראה ראיה אחת שהתחילה בסוף היום ונגמרה בתחילת הלילה (ראה פירוש הרא"ש זבים פ"א מ"ו). 76) אלא נמשכה רגע אחד בסוף היום, ורגע אחד בתחילת הלילה. 77) תוספתא זבים פ"א: "ומודה רבי יוסי, שאם ראה ראיה אחת בין השמשות אע"פ שאין בה כדי טבילה וסיפוג, יש בידו שתי ראיות, מפני ששני ימים חולקים אותה". 78) "תנו רבנן, בין השמשות ספק מן היום ומן הלילה (כלומר, ספק אם יש בו משניהם. רש"י) וספק שהוא כולו מן היום וספק שהוא כולו מן הלילה" (שבת לד:) ובין השמשות הוא משך הזמן משתשקע החמה עד שייראו ג' כוכבים בינונים (ראה בהל' שבת פ"ה ה"ד). 79) תוספתא שם, ופ"א דמס' זבים מ"ו. כלומר, ספק טמא כזב שצריך ספירת שבעה נקיים או אינו טמא אלא כבעל קרי (ראה למעלה ה"ו), שמא בין השמשות הוא גם יום וגם לילה, והוא ראה מקצת היום ומקצת הלילה, והימים חולקים את הראיה לשתי ראיות.

6 **יג. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בַּיּוֹם וְאַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת - הֲרֵי**
7 **זֶה וַדַּאי לְטַמְּאָה[80] וְסָפֵק לְקָרְבָּן[81], וּמֵבִיא קָרְבָּן**
8 **וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[82].**

80) כלומר, לספור שבעה נקיים, כי יש כאן שתי ראיות לפחות. 81) שמא ראיית בין השמשות היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, והימים חלקו את הראיה הזאת לשניים, וביחד עם הראיה הראשונה יש כאן שלש ראיות וחייב קרבן (ראה למעלה שם), או שאין כאן אלא שתי ראיות בלבד ואין כאן קרבן, ודין זה הוא במס' זבים שם. 82) שחטאת העוף הבאה על הספק אינה נאכלת, ראה למעלה פ"א ה"ו וה"ז.

9 **יד. [רָאָה] רְאִיָּה אַחַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת [שֶׁל שַׁבָּת]**
10 **וּרְאִיָּה שְׁנִיָּה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁל מוֹצָאֵי שַׁבָּת[83] - הֲרֵי**
11 **זֶה סָפֵק לְטַמְּאָה וְסָפֵק לְקָרְבָּן[84]. סָפֵק לְטַמְּאָה -**
12 **שֶׁמָּא רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת וּשְׁנִיָּה**
13 **בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, וַהֲרֵי הִפְסִיק שַׁבָּת בֵּינֵיהֶן וְאֵין כָּאן**
14 **זִיבוּת כְּלָל[85]; וַהֲרֵי הוּא סָפֵק לְקָרְבָּן - שֶׁמָּא אַחַת**
15 **מֵהֶן הָיְתָה מִקְצָתָהּ בַּיּוֹם וּמִקְצָתָהּ בַּלַּיְלָה, שֶׁהִיא**
16 **חֲשׁוּבָה כִּשְׁתַּיִם[86], וַהֲרֵי רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת שֶׁהוּא חַיָּב**
17 **בְּקָרְבָּן[87]. וּלְפִיכָךְ מֵבִיא קָרְבָּן וְאֵינוֹ נֶאֱכָל[88].**

83) "וכגון שלא היו באותו הזמן (אלא ראיה ראשונה בתחילת בין השמשות של ערב שבת, וראיה שניה בסוף בין השמשות של מוצאי שבת)", ר"ש זבים, שם. 84) זבים שם, ותוספתא שם פ"א. 85) ראה למעלה ה"ח, שאם הפסיק יום גמור בין ראיה לראיה – אינן מצטרפות. אבל יתכן שאחת מן הראיות היתה בשבת, ולא היה הפסק יום גמור בין ראיה לראיה והוא זב לטומאה. 86) ראה למעלה הי"ב. 87) ואולי אף אחת משתי הראיות לא היתה מקצתה ביום ומקצתה בלילה, ואין כאן שלש ראיות ואינו חייב קרבן. 88) שחטאת העוף באה על הספק ונשרפת, ראה למעלה פ"א ה"ו-ז, ולמעלה בפרק זה הי"ג.

יום שישי כ"א ניסן ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שהימים שהזב רואה בהן זיבות הוא טמא ומונה משיפסוק.

18 **א. כָּל הַיָּמִים שֶׁהַזָּב רוֹאֶה בָּהֶן זִיבוּת הֲרֵי הוּא**
19 **טָמֵא[2]. וּכְשֶׁיִּפְסֹק הַזִּיבוּת[3] מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים[4]**
20 **כְּזָבָה, וְטוֹבֵל בַּשְּׁבִיעִי[5] וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ, וּבַשְּׁמִינִי**
21 **מֵבִיא קָרְבָּנוֹ[6] אִם הָיָה בַּעַל שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת. וְאִם רָאָה**
22 **רְאִיָּה שֶׁל זוֹב, אֲפִלּוּ בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי אַחַר שֶׁטָּבַל**
23 **- סָתַר הַכֹּל, וּמַתְחִיל לִמְנוֹת שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים**
24 **מֵאַחַר יוֹם רְאִיָּה הָאַחֲרוֹנָה[7].**

2) כמפורש בפסוק (ויקרא טו, ג) "איש איש כי יהיה זב מבשרו זובו טמא הוא". 3) גם להלן בהלכה ג כתב רבינו וזה לשונו: "בדק ביום הטומאה עצמה ומצא טהור ופסק הזוב" וכו', ומכאן שהוא צריך הפסק טהרה. 4) ויקרא שם, יג, וכי יטהר הזב מזובו וספר לו שבעת ימים לטהרתו". 5) שנאמר (שם): "וספר לו שבעת ימים וגו' ורחץ בשרו במים חיים (=מי מעיין) וטהר". ואם הוא זב בעל שתי ראיות די לו בכך וטהור. 6) שם, יד-טו: "וביום השמיני יקח לו שתי תורים או שני בני יונה וגו' אחד חטאת והאחד עולה". 7) פירוש למחרת יום הראיה האחרונה.

25 **ב. זָב שֶׁרָאָה קֶרִי בְּאֶחָד מִשִּׁבְעַת יְמֵי הַסְּפִירָה - אֵינוֹ**
26 **סוֹתֵר אֶלָּא יוֹמוֹ בִּלְבַד, וּמַשְׁלִים שִׁבְעָה יָמִים וּמֵבִיא**
27 **קָרְבָּנוֹ. כֵּיצַד? רָאָה קֶרִי בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי - סוֹפֵר**
28 **אַחֲרָיו שִׁלְשָׁה יָמִים[8], וְטוֹבֵל בַּשְּׁלִישִׁי, וּמֵבִיא קָרְבָּנוֹ**
29 **בָּרְבִיעִי.**

8) שספירת היום החמישי נסתרה ונשארו לו רק ארבעה ימים נקיים, ומוסיף להם עוד שלושה להשלים השבעה.

30 **ג. זָב שֶׁבָּדַק בְּיוֹם רִאשׁוֹן מִימֵי הַסְּפִירָה וּמָצָא**
31 **טָהוֹר, וְלֹא בָּדַק כָּל שִׁבְעָה, וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי בָּדַק**
32 **וּמָצָא טָהוֹר - הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה. אֲפִלּוּ בָּדַק**
33 **בְּיוֹם הַטֻּמְאָה עַצְמָהּ[9] וּמָצָא טָהוֹר, וּפָסַק הַזּוֹב[10],**

1 **וְלֹא בָּדַק לְמָחָר בִּתְחִלַּת יְמֵי הַסְּפִירָה[11], וּבָדַק**
2 **בַּשְּׁבִיעִי[12] אוֹ בַּשְּׁמִינִי[13] וּמָצָא טָהוֹר - עָלוּ לוֹ יְמֵי**
3 **הַסְּפִירָה, וַהֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת טָהֳרָה.**

9) פירוש שבאותו יום שראה לפני זה זיבה, בדק אחרי כן. 10) נראה שצריך להיות "ופסק הזוב ומצא טהור". 11) כלומר, למחר שהוא היום הראשון של שבעת ימי הטהרה. 12) לדעת רבי אליעזר כי גם אם בדק בסוף ימי הטהרה שהוא יום שביעי ולא בדק בהתחלת ימי הספירה שהוא יום ראשון של ימי הטהרה. 13) כלומר: שהבדיקה השנייה היתה ביום השמיני, ואילו הבדיקה הראשונה היתה ביום הראשון של הספירה, שהיתה כאן בדיקה בהתחלת הספירה ולא היתה בדיקה בסוף הספירה שהוא ביום שביעי, וכרב, שחולק על רבי חנינא (שם) וסובר שאף אם היתה בדיקה בהתחלת הספירה (ביום ראשון) ולא היתה בדיקה בסוף הספירה (ביום שביעי), או שהיתה בדיקה בסוף הספירה, אבל אם לא היתה בדיקה בהתחלת הספירה, טהור לפי רבי אליעזר, אבל אם לא היתה בדיקה לא בהתחלה ולא בסוף, אף על פי שבדק ביום הטומאה עצמו, וכן ביום השמיני - אינו טהור (כסף משנה). וכן כתב רבינו בפרק ו מהלכות איסורי ביאה, הלכה כב לעניין זבה: "וכן אם בדקה ביום ראשון מימי הספירה ומצאה טהור, וביום הח' ומצאה טהור, הרי זו בחזקת טהרה", משמע שצריך שתבדוק ביום הראשון כדי שתהיה טהורה כשתבדוק ביום השמיני, אבל אם לא בדקה ביום הראשון צריך שתבדוק ביום השביעי, שכן כתב שם אחרי כן "בדקה ביום ג' לזיבתה ומצאה שפסק הדם ולא בדקה ביום ראשון מימי הספירה, ובשביעי בדקה ומצאה טהור הרי זו בחזקת טהרה". והוסיף שם "והוא הדין לזב" (לחם משנה).

4 **ד. כָּל רְאִיָּה שֶׁהִיא סוֹתֶרֶת אֵינָהּ מְבִיאָה לִידֵי קָרְבָּן.**
5 **כֵּיצַד? רָאָה שְׁתֵּי רְאִיּוֹת וְהִפְסִיק יוֹם אוֹ יוֹמַיִם, וַהֲרֵי**
6 **הוּא מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים, וּבְתוֹךְ הַשִּׁבְעָה רָאָה**
7 **רְאִיָּה שֶׁל זוֹב - אֵינָהּ מִצְטָרֶפֶת לַשְּׁתַּיִם, אֶלָּא סוֹתֶרֶת**
8 **וּמַתְחִיל לִמְנוֹת[14] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אֲפִלּוּ רָאָה בְּתוֹךְ יְמֵי**
9 **הַסְּפִירָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת זוֹ אַחַר זוֹ, אֲפִלּוּ רָאָה אוֹתָם**
10 **בְּיוֹם אֶחָד, אֲפִלּוּ רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בְּסוֹף יוֹם שְׁבִיעִי**
11 **שֶׁל שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁרְאִיּוֹת**
12 **אֵלּוּ לִסְתִירָה הֵן. רָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת בְּלֵיל שְׁמִינִי[15] -**
13 **מֵבִיא קָרְבָּן, שֶׁאֵין רְאִיּוֹת אֵלּוּ סוֹתְרִין[16]. בַּמֶּה דְּבָרִים**
14 **אֲמוּרִים? בְּזָב בַּעַל שְׁתֵּי רְאִיּוֹת[17]; אֲבָל זָב בַּעַל שָׁלֹשׁ**
15 **שֶׁרָאָה שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת[18] בְּלֵיל שְׁמִינִי[19] שֶׁלְּאַחַר שִׁבְעַת**
16 **יָמִים נְקִיִּים - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן שֵׁנִי עַל שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת**
17 **אֵלּוּ, אֶלָּא קָרְבָּן אֶחָד עַל הַשָּׁלֹשׁ הָרִאשׁוֹנוֹת. שֶׁאַף עַל**
18 **פִּי שֶׁאֵין שָׁלֹשׁ אַחֲרוֹנוֹת סוֹתְרוֹת, הֲרֵי לֹא יָצָא לִזְמַן**
19 **שֶׁרָאוּי לְקָרְבָּן[20]. וְהַלַּיְלָה מְחֻסַּר זְמַן הוּא[21] לַכֹּל[22],**
20 **חוּץ מִיּוֹלֶדֶת[23] שֶׁהִפִּילָה בְּלֵיל שְׁמוֹנִים וְאֶחָד, שֶׁהִיא**
21 **מְבִיאָה קָרְבָּן שֵׁנִי[24], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וְדָבָר זֶה מִפִּי**
22 **הַקַּבָּלָה[25].**

14) שבעה ימים נקיים אחרים. 15) אחר שנגמרו שבעה ימים נקיים. 16) משום שנגמרו כבר ספירת שבעה נקיים. 17) שלא התחייב בקרבן אלא בספירת שבעה בלבד, ולכך אם ראה בליל שמיני, אחר גמר ספירת הנקיים, שלוש ראיות - מתחייב הוא בקרבן. 18) שסופר שבעה נקיים וגם חייב קרבן ביום השמיני. 19) כלומר: ראה בליל שמיני שלוש ראיות. 20) שהרי אינו יכול להביא קרבנו עד למחרת שהוא יום השמיני. ונחשבות ג' הראיות של ליל שמיני כאילו יש בו זיבה ארוכה שהתחילה בג' הראיות הראשונות. 21) כלומר: מה שאינו מביא קרבנו עד יום שמיני, אינו משום שהוא לילה, ובלילה אין מקריבין קרבנות, אלא משום שלא הגיע זמנו עוד עד יום השמיני. ומשום כך אם ראה בליל שמיני שלוש ראיות, נחשבות ראיות אלו לזיבה ארוכה. 22) לכל דיני התורה. 23) ראה למעלה פרק א הלכה ח, שהיולדת שהפילה בתוך שמונים יום מלידתה, שהם ימי מלאת, מביאה קרבן אחד על הלידה ועל ההפלה. 24) אף על פי שלילה מחוסר זמן וכל חיוב הקרבן אינו אלא ביום פ"א. והיתה צריכה להיות פטורה בקרבן אחד - ובכל זאת מביאה קרבן שני משום שנאמר (ויקרא יב, ו) "ובמלאת ימי טהרה לבן או לבת תביא כבש וגו'" ודרשו בית הלל (כריתות שם) "או לבת" לרבות אור שמונים ואחד. 25) שאין זה מפורש בכתוב אלא נלמד מריבוי של "או".

23 **ה. רָאָה רְאִיָּה אַחַת בְּלֵיל שְׁמִינִי וּשְׁתֵּי רְאִיּוֹת בְּיוֹם**
24 **שְׁמִינִי - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, וּמֵבִיא קָרְבָּן שֵׁנִי עַל**
25 **זִיבוֹת הָאַחֲרוֹנוֹת; שֶׁהֲרֵי רְאִיָּה רִאשׁוֹנָה שֶׁל כָּל זָב**
26 **כְּשִׁכְבַת זֶרַע הִיא חֲשׁוּבָה[26], וְאִם רָאָה אַחֲרֶיהָ שְׁתַּיִם**
27 **- מִצְטָרֶפֶת עִמָּהֶם לְקָרְבָּן[27]. אֲבָל אִם רָאָה שְׁתַּיִם**
28 **בְּלֵיל שְׁמִינִי וְאַחַת בְּיוֹם שְׁמִינִי - אֵין מִצְטָרֶפֶת,**
29 **וְאֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל הַזִּיבָה זוֹ הָאַחֲרוֹנָה[28].**

26) ואין עליו דין זב, אלא הרי הוא כבעל קרי. 27) כלומר: אף על פי שראיה ראשונה אינה אלא כקרי, ובכל זאת מצטרפת היא לשתיים שאחריה לחייבו בקרבן - אם ראה ראייה אחת של זוב בליל שמיני, אף על פי שלילה מחוסר זמן כמבואר למעלה, מצטרפת היא לשתי ראיות שראה למחר, לחייבו בקרבן שני. 28) שם המשך דברי רבי יוחנן למי שסובר "לילה מחוסר זמן הוא". שהרי עיקר הזיבה היה בלילה, שבשתי ראיות נעשה זב.

30 **ו. הַכֹּל מִתְטַמְּאִין בִּזִּיבָה, אֲפִלּוּ קָטָן בֶּן יוֹמוֹ[29],**
31 **וְהַגֵּרִים וְהָעֲבָדִים[30], וְחֵרֵשׁ וְשׁוֹטֶה. וְיֵרָאֶה לִי,**
32 **שֶׁמְּבִיאִין עֲלֵיהֶן[31] כַּפָּרָה[32] כְּדֵי לְהַאֲכִילָן בַּקֳּדָשִׁים[33]**
33 **וְחַטָּאתָן נֶאֱכֶלֶת, שֶׁהֲרֵי הֵן כְּקָטָן שֶׁאֵינוֹ בֶּן דַּעַת.**
34 **וּסְרִיס אָדָם[34] וּסְרִיס חַמָּה[35] מִתְטַמְּאִין בִּזִּיבָה כְּכָל**
35 **הָאֲנָשִׁים[36].**

29) ואמרו בערכין ג. ונדה לב: "הכל" לאתויי קטן בן יומו, דתניא מה תלמוד לומר (ויקרא טו, ב) "איש איש"? - לרבות תינוק בן יום אחד שמטמא בזיבה. 30) עבדים כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות. 31) [על החרש והשוטה, אף על פי שפטורים ממצוות ואין עליהם איסור לאכול קדשים. אבל גרים ועבדים שמחוייבים במצוות, בוודאי מביאים עליהם, כמפורש בנגעים פרק יד משנה יב].

32) אחרים מביאים קרבונותיהם שמחוייבים מטעם זב. 33) שאסור להאכילם לפני זה, כשם שאסור להאכיל להם איסורים אחרים. 34) שנסתרס על ידי אדם. 35) שלא ראה חמה מעולם, כגון שנולד סריס ממעי אמו. 36) ואף על פי שאין להם שכבת זרע - יש להם זיבות. .

1 **ז. הַטְּמֻטּוּם וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס[37] - נוֹתְנִין עֲלֵיהֶן חֲמָרֵי**
2 **הָאִישׁ[38] וְחֲמָרֵי הָאִשָּׁה[39]: מִתְטַמְּאִין בְּדָם כְּנָשִׁים,**
3 **וּבְלֹבֶן כַּאֲנָשִׁים. וְטֻמְאָתָן בְּסָפֵק[40]. לְפִיכָךְ, אִם הָיָה**
4 **אֶחָד מֵהֶן בַּעַל שָׁלֹשׁ רְאִיּוֹת[41] אוֹ זָבָה שֶׁרָאַתָה דָּם**
5 **שְׁלֹשָׁה יָמִים זֶה אַחַר זֶה[42] - מְבִיאִין קָרְבָּן[43] וְאֵינוֹ**
6 **נֶאֱכָל[44]. הָיָה מוֹנֶה שִׁבְעָה יָמִים נְקִיִּים לְלֹבֶן וְרָאָה**
7 **אָדֹם, אוֹ לְאָדֹם וְרָאָה[45] לֹבֶן - הֲרֵי זֶה אֵינוֹ סוֹתֵר[46].**

37) הם ספק זכר ספק נקבה, ואף על פי שאמרו בגמרא אנדרוגינוס ברייה בפני עצמה היא - לא ברייה בעלמא היא אלא ספק (תוספות יום טוב זבים פרק ב משנה א). 38) שהאיש מטמא בלובן שהוא זב ואינו מטמא בראה דם. 39) שהאשה טמאה בראיית דם אבל אינה טמאה בלובן. 40) שאם ראה לובן, שמא היא נקבה ואינה מטמאה בלובן; ואם ראה דם, שמא הוא זכר ואינו טמא בדם. "אבל אם ראה לובן ואודם כאחד טומאתן וודאי ממה נפשך" (רע"ב שם). 41) של זוב שאז חייב הזב להביא קרבן. 42) שאז חייבת הזבה להביא קרבן. 43) חטאת העוף הבאה על הספק. 44) שחטאת העוף הבאה על הספק נשרפת. 45) מנה שבעה נקיים אחר שראה ג' ימים דם. 46) את הספירה, שאף על פי שמטמא גם בלובן וגם באודם אין זה אלא מחמת ספק, שמא הוא איש ושמא היא אשה; אבל כשסופר ז' נקיים משום ראיית לובן של איש - אין האודם שהוא משום אשה, סותר ללובן של איש, וכמו כן אין ראיית לובן של איש, סותרת את שבעת הנקיים שסופר לאחר שראה אודם של אשה.

פֶּרֶק רְבִיעִי[1]

1) יבאר הקרבנות שמביא המצורע אחר שיתרפא מצרעתו, והטבילות שטובל, וכיצד עושים לו.

8 **א. כְּשֶׁיִּתְרַפֵּא הַצָּרוּעַ מִצָּרַעְתּוֹ[2], אַחַר שֶׁמִּטַּהֲרִין**
9 **אוֹתוֹ[3] בְּעֵץ אֶרֶז[4] וְאֵזוֹב[5] וּשְׁנֵי תּוֹלַעַת[6] וּשְׁתֵּי צִפֳּרִים[7]**
10 **וּמְגַלְּחִין אֶת כָּל בְּשָׂרוֹ[8] וּמַטְבִּילִין אוֹתוֹ[9], אַחַר כָּל**
11 **זֹאת יִכָּנֵס לִירוּשָׁלַיִם[10] וּמוֹנֶה שִׁבְעַת יָמִים[11], וּבַיּוֹם**
12 **הַשְּׁבִיעִי מְגַלֵּחַ תִּגְלַחְתּוֹ שְׁנִיָּה[12] כַּתִּגְלַחַת הָרִאשׁוֹנָה[13]**
13 **וְטוֹבֵל[14], וַהֲרֵי הוּא טָבוּל יוֹם[15] וּמַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ[16],**
14 **וּלְמָחָר בַּשְּׁמִינִי טוֹבֵל פַּעַם שְׁנִיָּה[17] וְאַחַר כָּךְ**
15 **מַקְרִיבִין קָרְבְּנוֹתָיו. וּמִפְּנֵי מָה טוֹבֵל בַּשְּׁמִינִי אַחַר**
16 **שֶׁטּוֹבֵל מֵאֶמֶשׁ? מִפְּנֵי שֶׁהָיָה רָגִיל בְּטֻמְאָה[18] בִּימֵי**
17 **חֻלּוּטוֹ[19], וְאֵינוֹ נִזְהָר מִשּׁוּם טֻמְאָה, וְשֶׁמָּא נִטְמָא**
18 **אַחַר שֶׁטָּבַל. לְפִיכָךְ טוֹבֵל בַּשְּׁמִינִי בְּעִזְרַת הַנָּשִׁים**
19 **בְּלִשְׁכַּת הַמְּצֹרָעִים שֶׁשָּׁם[20], אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִסִּיחַ**
20 **דַּעְתּוֹ[21].**

2) מנגעו, וראה בהלכות טומאת צרעת מפ"א עד פ"ט, כללי הנגע. 3) ראה בהלכות טומאת צרעת פי"א, כיצד הוא הסדר של עץ הארז, האזוב והצפרים. 4) מקל של עץ ארז (רש"י ויקרא יד, ד). 5) צמח קטן. 6) חוט צמר צבוע בצבע אדום, והצבע נלקח מביצי תולעת. 7) כמו שנאמר (שם): "ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות ועץ ארז, ושני תולעת ואזוב". 8) כל שערו שעל בשרו, ובמשנה (נגעים פי"ד משנה ב) "בא לו לגלח את המצורע, העביר תער על כל בשרו". 9) אחרי שעשה את מעשה הטהרה, ככתוב (שם, ח) "וגלח את כל שערו ורחץ במים וטהר". 10) כמו שנאמר (שם): "ואחר יבוא אל המחנה"; שהרי מצורע נשלח מחוץ לג' מחנות שהם מחנה שכינה, מחנה לויה ומחנה ישראל, כמו שכתוב (שם יג, מו): כל ימי אשר הנגע בו יטמא טמא הוא, בדד ישב, מחוץ למחנה מושבו"; ממה שכתוב "בדד ישב" נשמע שלא ישב אף עם שאר טמאים, כמו זב וטמא מת, שטמא מת מותר במחנה לויה ואסור במחנה שכינה, וזב אסור גם במחנה לויה ומותר במחנה ישראל, והמצורע אסור גם במחנה ישראל. ומפתח ירושלים עד הר הבית הוא מחנה ישראל (ראה תוספתא, הובאה בפיה"מ לכלים פ"א מ"ח). ואחר שהוא נטהר נכנס לירושלים, אבל יושב מחוץ לביתו שבעת ימים, שאסור בתשמיש המיטה (פי"א מהלכות טומאת צרעת הלכה א). 11) ובמשך שבעת ימים אלו "עדיין הוא אב הטומאה" לטמא אדם וכלים במגע (שם, הלכה ב). 12) שנאמר (שם, ט): "והיה ביום השמיני יגלח את כל שערו" וגו'. 13) משנה בנגעים שם. 14) שנאמר (שם): "ורחץ את בשרו במים וטהר". 15) ואוכל במעשר שני (שם משנה ג, והלכות טומאת צרעת שם). 16) ואוכל בתרומה, אם הוא כהן (שם, ושם). 17) שם משנה ח. מחלוקת בין ת"ק לרבי יהודה, ופסק כת"ק. וטבילה זו היא מדרבנן, שהרי לא כתוב בתורה שצריך טבילה זו (קרית ספר). 18) יומא ל: 19) כלומר, הימים שהיה מצורע מוחלט. 20) נגעים שם: "ומצורע טבל בלשכת המצורעים וכו'". ובמדות פ"ב משנה ה, מפורש שלשכת המצורעים היתה בעזרת נשים. 21) ולא נטמא, לא הבדילו חכמים והצריכוהו לטבול (יומא שם), שאם הסיח דעתו צריך גם הזאה שלישי ושביעי (תוספות שם, ד"ה היסח).

21 **ב. נִתְאַחֵר וְלֹא גִּלַּח בַּשְּׁבִיעִי וְגִלַּח בַּשְּׁמִינִי אוֹ אַחַר**
22 **כַּמָּה יָמִים - בַּיּוֹם שֶׁיְּגַלַּח יִטְבֹּל וְיַעֲרִיב שִׁמְשׁוֹ,**
23 **וּלְמָחָר יָבִיא קָרְבְּנוֹתָיו[22] אַחַר שֶׁיִּטְבֹּל פַּעַם שְׁנִיָּה**
24 **כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[23]. כֵּיצַד עוֹשִׂין לוֹ? הַמְּצֹרָע עוֹמֵד חוּץ**
25 **לְעֶזְרַת יִשְׂרָאֵל[24] כְּנֶגֶד פֶּתַח מִזְרָחִית בְּאַסְקֻפַּת[25] שַׁעַר**
26 **נִיקָנוֹר[26] וּפָנָיו לְמַעֲרָב[27]. וְשָׁם עוֹמְדִים כָּל מְחֻסְּרֵי**
27 **כַּפָּרָה בְּעֵת שֶׁמִּטַּהֲרִין אוֹתָן[28], וְשָׁם מַשְׁקִין אֶת**
28 **הַסּוֹטוֹת[29]. וְהַכֹּהֵן לוֹקֵחַ אָשָׁם שֶׁל מְצֹרָע כְּשֶׁהוּא**
29 **חַי[30] וּמְנִיפוֹ[31] עִם לֹג הַשֶּׁמֶן[32] בְּמִזְרָח[33], כְּדֶרֶךְ כָּל**
30 **הַתְּנוּפוֹת[34]. וְאִם הֵנִיף זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ**
31 **- יָצָא[35]. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא אֶת הָאָשָׁם שֶׁל מְצֹרָע עַד**
32 **הַפֶּתַח[36], וּמַכְנִיס שְׁתֵּי יָדָיו לָעֲזָרָה וְסוֹמֵךְ עָלָיו,**
33 **וְשׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ מִיָּד[37]. וּמְקַבְּלִין שְׁנֵי כֹּהֲנִים אֶת דָּמוֹ,**
34 **אֶחָד מְקַבֵּל בִּכְלִי וְזוֹרְקוֹ עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, וְאֶחָד**

2) מנגעו, וראה בהלכות טומאת צרעת מפ"א עד פ"ט, כללי

1 בְּיָדוֹ[38] הַיְמָנִית[39] וּמְעָרֶה[40] לְיָדוֹ הַשְּׂמָאלִית וּמַזֶּה[41]
2 בְּאֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית[42]. וְאִם שִׁנָּה וְקִבֵּל בַּשְּׂמֹאל תְּחִלָּה -
3 פָּסַל[43]. הַכֹּהֵן שֶׁקִּבֵּל מִקְצָת הַדָּם בַּכְּלִי מוֹלִיכוֹ וְזוֹרְקוֹ
4 עַל הַמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה. וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא הַכֹּהֵן שֶׁקִּבֵּל הַדָּם
5 בְּכַפּוֹ אֵצֶל הַמְּצֹרָע[44], הַכֹּהֵן מִבִּפְנִים וְהַמְּצֹרָע
6 מִבַּחוּץ[45], וּמַכְנִיס הַמְּצֹרָע רֹאשׁוֹ[46] וְנוֹתֵן הַכֹּהֵן מִן
7 הַדָּם שֶׁבְּכַפּוֹ עַל תְּנוּךְ אָזְנוֹ[47] הַיְמָנִית[48]. וְאַחַר כָּךְ
8 יַכְנִיס יָדוֹ הַיְמָנִית וְיִתֵּן עַל בֹּהֶן יָדוֹ, וְאַחַר כָּךְ יַכְנִיס
9 רַגְלוֹ הַיְמָנִית וְיִתֵּן עַל בֹּהֶן רַגְלוֹ[49]. וְאִם נָתַן עַל
10 הַשְּׂמֹאל - לֹא יָצָא[50]. וְאַחַר כָּךְ[51] יַקְרִיב חַטָּאתוֹ
11 וְעוֹלָתוֹ[52]. וְאַחַר שֶׁיִּתֵּן הַדָּם[53] עַל הַבְּהוֹנוֹת נוֹטֵל
12 הַכֹּהֵן מִלֹּג הַשֶּׁמֶן וְיוֹצֵק לְתוֹךְ כַּפּוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ[54]
13 הַשְּׂמָאלִית[55]. וְאִם יָצַק לְתוֹךְ כַּף עַצְמוֹ[56] - יָצָא.
14 וְטוֹבֵל אֶצְבָּעוֹ הַיְמָנִית[57] בַּשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ וּמַזֶּה שֶׁבַע
15 פְּעָמִים[58] כְּנֶגֶד בֵּית קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים[59], עַל כָּל הַזָּיָה
16 טְבִילַת אֶצְבַּע בַּשֶּׁמֶן[60]. וְאִם הִזָּה וְלֹא כִּוֵּן כְּנֶגֶד בֵּית
17 קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים - כְּשֵׁרוֹת[61]. וְאַחַר כָּךְ יָבוֹא אֵצֶל
18 הַמְּצֹרָע וְיִתֵּן מִן הַשֶּׁמֶן עַל מְקוֹם דַּם הָאָשָׁם בִּתְנוּךְ
19 אֹזֶן וּבֹהֶן יָדוֹ וּבֹהֶן רַגְלוֹ[62]. וְהַנּוֹתָר מִן הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ
20 יִתְּנֶנּוּ עַל רֹאשׁ הַמִּתְטַהֵר[63]. וְאִם לֹא נָתַן - לֹא כִּפֵּר[64].
21 וּשְׁאָר הַלֹּג[65] מִתְחַלֵּק לַכֹּהֲנִים[66].

22) פשוט הוא במשנה נזיר מד: (כסף־משנה). וכן הוא בספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע, פרק ב, הלכה ז). 23) למעלה הלכה א. 24) לפי שאין מחוסר כפורים נכנס לעזרת ישראל, כמפורש בכלים פרק א משנה ח (כסף־משנה). 25) משקוף (=סף). ראה בפיה"מ שבת צא: עומד באסקופה שהוא חוץ לשער, אבל אסור לו לעמוד בתוך השער שנחשב לעזרת ישראל, ומחוסרי כפרה אסורים ליכנס לעזרת ישראל, וכן כתב רבינו בפירוש המשנה נגעים פרק יד משנה ט, ובפ"ג מהלכות סוטה הלכה ד: "כנגד שער המזרח מבחוץ". אבל דעת רש"י (סוטה ז.) שעומד בחלל השער שלא נתקדש בקדושת העזרה. 26) נגעים פי"ד משנה ח "בא ועמד בשערי ניקנור", ושער ניקנור הוא השער העליון שנכנסים בו מעזרת נשים לעזרת ישראל (מדות פ"ב, משנה ו), ונקרא שער ניקנור על שמו של אדם גדול שהביא דלתות השער מאלכסנדריא של מצרים, ובדרך אירעו נסים, ראה ביומא לח. 27) ספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע פרשה ג, הלכה ו) "והעמיד הכהן המְטהר את האיש המִטהר לפני ה' פתח אהל מועד, מעמידו בשער ניקנור אחוריהם למזרח, ופניהם למערב". 28) חוץ ממצורע, עומדת גם היולדת בעת טהרתה בשער ניקנור (משנה סוטה ז.), שמצוה לאדם שיעמוד וישמור על קרבנו, ונלמד בספרי (פרשת פנחס) ממה שכתוב (במדבר כח, ב) "תשמרו להקריב לי במועדו"; ומי שיכול להכנס לעזרה נכנס, ואלו שהם מחוסרי כפרה עומדים ליד שער ניקנור, וכמו כן זבים וזבות (סוטה ח. וראה רש"י שם). 29) משנה סוטה שם, ומשום שנאמר בה (שם ה, יח) "והעמיד הכהן את האשה לפני ה'" (שם, בגמרא). 30) משנה במנחות סא. 31) הכהן מניפו, ואין המצורע משתתף בזה. ואע"פ שבתוספתא נגעים פ"ח (הוצאת צוקרמנדל, עמ' 628.34) אמרו שמביא אשמו ולוגו בידו, ומעמידו בשער ניקנור, והכהן עומד מבפנים ומצורע מבחוץ, ומצורע מניח ידו וכו'; הרי שגם המצורע מניף - זה אינו אלא לדעת התוספתא, שמביא האשם לשער ניקנור, אבל לפי דברי המשנה שמניפו במזרח העזרה, כדלהלן, אי־אפשר שהמצורע יניף, שהרי אסור לו להכנס לעזרה (לחם־משנה; ועיין ראב"ד). 32) שנאמר (ויקרא יד, יב): "ולקח הכהן את הכבש האחד והקריב אותו לאשם ואת לוג השמן, והניף אותם תנופה לפני ה'", מלמד שטעונים תנופה כאחד (ספרא שם הלכה ז). 33) "לפני ה'", במזרח (ספרא שם) והוא מזרח העזרה. וראה ברש"י מנחות שם, שכתב: "במזרח, כלומר אפילו במזרחו של מזבח יכול להניף, וכל־שכן במערבו דקרוב יותר להיכל". ואע"פ שבתוספתא הנ"ל מפורש "שמביא אשמו ולוגו בידו, ומעמידו בשער ניקנור" - אין דעת רבינו כן, אלא כמו שאמרו במשנה הנ"ל שהוא במזרח העזרה. וראה למעלה. 34) שהם במזרח, ראה מנחות שם במשנה, ובפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ו, ובפ"ח מהלכות תמידין ומוספין הלכה יא. 35) ספרא וגמרא שם: "מנין אם הניף זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, יצא? תלמוד־לומר (שם) אותו לאשם". 36) אע"פ שבתוספתא שם נשמע שהסמיכה היתה באותו מקום שהיתה התנופה - אין כן דעת רבינו, אלא כמו דברי המשנה הנ"ל שלא היתה התנופה באותו מקום של הסמיכה, וראה למעלה. 37) נגעים פי"ד משנה ח: "בא לו אצל האשם, וסמך שתי ידיו עליו ושחטו וכו'". ובתוספתא נגעים שם "כל הסמיכות שבמקדש תיכף לסמיכה שחיטה, חוץ מזו שהיתה בשער ניקנור, וכל הסמיכות שבמקדש היו לצפונו של מזבח, חוץ מזו שהיתה בשער ניקנור, שאין יכול המצורע להכנס לעזרה עד שיזרוק עליו מדם האשם והחטאת שלו". וכתב רבינו "ושוחטין אותו מיד", שאע"פ שאי־אפשר שיהיה תיכף לסמיכה שחיטה, שהרי שוחטו בצד צפון של מזבח (ויקרא יד, יד) - אעפ"כ לא יעכבנו יותר אלא מיד כשיגיע למקום השחיטה ישחטנו (קרית ספר). 38) משנה ותוספתא נגעים שם. ומכיון שגם הקבלה בכלי וגם הקבלה ביד, צריכות ימין - לפיכך הצריכו שני כהנים (קרית ספר). 39) תוספתא זבחים פ"א (הוצאת צוקרמנדל עמוד 480.34): "דם אשמו של מצורע מקבל בימינו, ומערה בשמאלו, ומזה באצבע הימנית". ומה שאמרו בתוספתא בנגעים פ"ט (עמוד 629.11) "זה שקיבל ביד מקבל בשמאל", היינו הקבלה השניה שמקבל בשמאל מן הימין (כסף־משנה בשם ר"י קורקוס). 40) שופך. 41) על המצורע, כדלהלן. 42) תוספתא זבחים שם. והיינו באצבע על היד הימנית, ו"אצבע" היא השניה לבהן (אגודל) המשמש לרמיזה; וראה להלן בהמשך ההלכה, סדר נתינת הדם על המצורע. 43) תוספתא זבחים שם. 44) כן נראה בתוספתא (נגעים שם), שאמרו: "זה שקיבל בכלי, בא וזורקו על גבי המזבח, וזה שקיבל ביד בא לו אצל מצורע", הרי שכן הוא הסדר, שלאחרי שזרק הראשון הדם על המזבח, בא לו השני אצל המצורע. 45) מבחוץ לשער ניקנור (תוספתא נגעים פ"ח). 46) לתוך שער ניקנור. 47) נגעים פי"ד משנה ט. וראה להלן פ"ה הלכה א, אי זהו

תנוך אוזן. 48) כמפורש בתורה (ויקרא יד, יד־כה). 49) שכתוב (שם) "ונתן על תנוך אוזן המִטהר הימנית, ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית", ופסק כת"ק (נגעים שם) שאינו מכניס את שלשתן כאחת. ו"בהן" זה אגודל שהוא האצבע הקטנה הקיצונה העבה שביד ושברגל. 50) דלא כר' שמעון (שם), שהרי כתוב (שם) "הימנית", וכתוב (שם, ב) "זאת תהיה תורת המצורע" - "תהיה" לעיכובא (קרית ספר כאן). 51) אחר שגמר סדר האשם. 52) שכתוב (שם, יט) אחר סדר האשם "ועשה הכהן את החטאת וכפר על המִטהר מטומאתו, ואחר ישחט את העולה". 53) דם האשם לפני שמקריב החטאת והעולה, וראה ב"משנה אחרונה" לנגעים, שם משנה י. 54) שם. ולמדו כן ממה שכתוב (שם, טו): "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק על כף הכהן השמאלית". הרי שהכהן המזה היה יוצק על כף כהן אחר (ר"ש ורא"ש נגעים שם). 55) כמפורש (שם) "ויצק על כף הכהן השמאלית". 56) נגעים שם, שהרי לא כתוב מפורש בתורה שיצוק לתוך כף כהן אחר, וכמו כן כתוב (שם) "וטבל הכהן את אצבעו הימנית מן השמן אשר על כפו השמאלית", שמשמע כף של הכהן המזה עצמו (קרית ספר). 57) שכתוב (שם) "וטבל הכהן את אצבעו הימנית". 58) במנחות כז: אמרו: "בהזאות וכו' שבפנים ושבמצורע", הרי שבמצורע לא היתה ההזאה בפנים, אלא הופך פניו לצד בית קודש־הקדשים (ר"ש נגעים שם), וראה ברש"י מנחות עד: ותוס' שם ד"ה איכא. 59) נגעים שם, שכתוב (ויקרא יד, טז) "והזה מן השמן באצבעו שבע פעמים לפני ה'", והיינו כנגד בית קודש־הקדשים. 60) נגעים שם, והיינו שלא יטבול פעם אחת ויזה שתי פעמים או יותר, שמה שכתוב (שם) "שבע פעמים" מוסב גם על "והזה" וגם על "וטבל" שבפסוק שם (ר"ש שם). 61) תוספתא זבחים פ"א (עמוד 480,23) "הזאות של מצורע וכו' שאינן מכוונות וכו' הרי אלו כשירות" (כסף־משנה). 62) נגעים שם, כמו שכתוב (ויקרא שם, יז) "ומיתר השמן אשר על כפו, יתן הכהן על תנוך אזן המִטהר הימנית ועל בהן ידו הימנית ועל בהן רגלו הימנית, על דם האשם". 63) המצורע, נגעים שם. כמו שכתוב (שם, יח) "והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המִטהר, וכפר עליו הכהן לפני ה'". 64) כר"ע שם, וראה להלן פ"ה הלכה ה. 65) שאר השמן שבלוג. 66) בזבחים מד: למדו כן ממה שנאמר (במדבר יח, ט) "זה יהיה לך מקודש הקדשים מן האש, כל קרבנם וגו'", "כל קרבנם" לרבות לוג שמן של מצורע שהוא נאכל לכהנים (הגהת מעשה ר"ב). ובספרא פרשת מצורע (מגלת מצורע פרק ג הלכה ב) למדו מן הפסוק (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא לכהן קודש קדשים הוא" - "לרבות לוג שמן של מצורע".

1 **ג. שְׁיָרֵי הַלֹּג אֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא בָּעֲזָרָה לְזִכְרֵי כְּהֻנָּה[67]**
2 **כִּשְׁאָר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי הֵקֵשׁ לָאָשָׁם[68]. וְאָסוּר**
3 **לֶאֱכֹל מִלֹּג הַשֶּׁמֶן עַד שֶׁיִּתֵּן מִמֶּנּוּ מַתַּן שֶׁבַע וּמַתַּן**
4 **בְּהוֹנוֹת[69]. וְאִם אָכַל - לוֹקֶה[70], כְּאוֹכֵל קָדָשִׁים קֹדֶם**
5 **זְרִיקָה[71].**

67) במשנה שם צא. "אמר רבי שמעון, אם ראית שמן שמתחלק בעזרה אין צריך לשאול מהו, אלא הוא וכו' ולוג שמן של מצורע". ומאחר שמתחלק בעזרה, משמע שהיה נאכל לזכרי כהונה שהיו שם (כסף־משנה), וכן מפורש בתוספתא נגעים פ"ט "שירי השמן שבלוג נאכל לזכרי כהנים". 68) כן מפורש במנחות כח. שלוג השמן הוקדש לאשם, בין לר' אליעזר בין לרבנן, ודברי הלחם־משנה כאן אינם מובנים (הר המוריה). 69) ברייתא בזבחים מד. "לוג שמן של מצורע וכו' ושוין שאסור באכילה עד שיתן מתן שבע ומתן בהונות". 70) שמשמע לרבינו שאסור באכילה שכתוב בברייתא הוא איסור מן התורה (כסף־משנה). ודעת רש"י שם שאיסורו מדרבנן. 71) ראה בפי"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד

פֶּרֶק חֲמִישִׁי[1]

1) יבאר אי זהו תנוך אוזן, ואם אין לו בהן יד או בהן רגל או אוזן ימנית.

6 **א. אֵי זֶהוּ תְּנוּךְ אֹזֶן?[2] זֶה גֶּדֵר הָאֶמְצָעִי[3]. נָתַן[4] עַל**
7 **צִדֵּי הַבְּהוֹנוֹת[5] - כָּשֵׁר; נָתַן עַל צִדֵּי צִדֵּיהֶן[6] - פָּסוּל[7].**
8 **בֵּין שֶׁנָּתַן הַשֶּׁמֶן עַל דַּם הָאָשָׁם עַצְמוֹ מִלְּמַעְלָה[8] בֵּין**
9 **שֶׁנָּתַן בְּצַד הַדָּם[9], אֲפִלּוּ נִתְקַנֵּחַ הַדָּם קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן**
10 **הַשֶּׁמֶן עַל בְּהוֹנוֹת[10] - יָצָא[11]; שֶׁנֶּאֱמַר: עַל מְקוֹם דַּם**
11 **הָאָשָׁם[12]. אֵין לוֹ בֹּהֶן יָד יְמָנִית אוֹ בֹּהֶן רֶגֶל יְמָנִית**
12 **אוֹ שֶׁאֵין לוֹ אֹזֶן יְמָנִית - אֵין לוֹ טָהֲרָה עוֹלָמִית[13].**

2) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שנותן הכהן מן הדם ומן השמן על תנוך אוזן הימנית של המצורע. 3) 'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ג ה"ה) והוא בשר הבולט והחזק הדומה לעצם, שבפנים האוזן, ושנמשך שם מן הבשר הרך המקיף את כל האוזן, ראה בפירוש המשנה לרבינו, נגעים פי"ד מ"ט. 4) השמן. 5) "על הבהן" הוא הצד שבו הצפורן, "וצדי הבוהן" הם שני הצדדים של הבוהן הקרובים לצד הצפורן. 6) "צדי צדדין" הם מתחת לצד של הצפורן, היינו כנגד כף היד. ראה רש"י במנחות י, א. 7) במנחות ט: "אמר ליה רבי ירמיה לרבי זירא "על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית" (שכתוב בויקרא יד, יז אצל נתינת השמן על המצורע) למה לי (כיון שכתוב שם שנותנו על מקום דם האשם, א"כ יודעים אנו שזהו על בוהן ידו ורגלו הימניות). חד להכשיר צדדין (בוהן אחד המיותר – להכשיר צידי הבוהן של יד ושל רגל) וחד לפסול צידי צדדין" (בין של יד ובין של רגל). 8) כשר, ואין הדם חוצץ, ראה מנחות י, א - שלמדו זה ממה שנאמר (שם) "על דם האשם". 9) שנתן על יד הדם ולא על הדם ממש. 10) מנחות שם, ו'סיפרא' שם ה"י. 11) בדפוס רומי וויניציא, וכת"י תימן: "נותן השמן על הבהונות". 12) "הוי אין הדם גורם אלא המקום גורם" ('סיפרא' שם, ה"י). 13) נגעים פי"ד מ"ט, ו'סיפרא' שם הי"א וכתנא־קמא, ולא כרבי אליעזר ורבי שמעון שכל מה שנאמר במצורע הוא לעיכובא, שכן אמרה תורה (ויקרא יד, ב) "זאת תהיה תורת המצורע", ראה במנחות כז, א ('קרית ספר'), וראה ב'תוספות' סנהדרין מה, ב - ד"ה אין לו בהן,

שכתבו שמדובר כשנקטעו הבוהן או האוזן אחר שנצטרע, אבל אם נקטעו לפני שנצטרע אין זה מעכב, וראה ב'מעשה רוקח' כאן.

ב. אֲשַׁם מְצֹרָע[14] שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ[15] אוֹ שֶׁלֹּא נָתַן מִדָּמוֹ עַל גַּבֵּי בְּהוֹנוֹת[16] - הֲרֵי זֶה עוֹלֶה לַמִּזְבֵּחַ[17], וְטָעוּן נְסָכִים[18] כְּנִסְכֵּי אֲשַׁם מְצֹרָע[19], וְצָרִיךְ הַמְּצֹרָע אָשָׁם אַחֵר[20] לְהַכְשִׁירוֹ[21].

14) תוספתא נגעים פ"ט, הובאה במנחות ה, א. ויומא סא, ב. 15) וכגון ששחטו לשם קרבן עולה או לשם קרבן שלמים. 16) כגון שנשפך הדם. 17) שהדין הוא שכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, זבחים ב, א - במשנה. 18) במנחות פט, ב - מפרש רבי יוחנן הטעם שצריך נסכים, שאם אי אתה אומר כן פסלתו מלהקריבו על גבי המזבח, שהרי למצורע אינו ראוי שהרי נשחט שלא לשמו ולא עלו לו לחובה (זבחים ב.), ולשנותו לקרבן אחר אי־אפשר משום שהופרש לשם אשם, ולנדבה אינו יכול להקריבו שאין אשם בא נדבה, והוכרח להקריבו בתור אשם מצורע ואין אשם מצורע בלא נסכים (משנה מנחות צ:), וראה פט"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ז. 19) הם: עשרון סולת בלול ברביעית ההין שמן ורביעית יין (פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ו). 20) שזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרים, ולא עלו לבעלים לשם חובה (זבחים ב. במשנה). 21) למצורע שיוכל לאכול בקדשים, ראה למעלה פ"א ה"א.

ג. הִקְדִּים חַטָּאתוֹ לַאֲשָׁמוֹ[22] - לֹא יִהְיֶה אַחֵר מְמָרֵס בְּדָמָהּ[23], אֶלָּא תְּעֵבֵר צוּרָתָהּ וְתֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה[24].

22) תוספתא פסחים פ"ד (הוצאת צוקרמנדל עמ' 160.24), הובאה במנחות ה, בבא־קמא פ"י (עמ' 368.17) ונגעים פ"ח (עמ' 629.4) וראה בזבחים צ, ב — במשנה: "כל החטאות שבתורה קודמות לאשמות, חוץ מאשם מצורע מפני שהוא בא על הכשר". 23) כלומר: אין אומרים מכיון ששחיטה לאו עבודה היא, ינענע כהן אחר את הכלי עם הדם למען לא יקרש, ובינתיים ישחוט הוא את האשם ויזה מדמו ואח"כ יזה מדם החטאת, ותהיה עי"ז עבודת האשם קודמת לעבודת החטאת — אלא תעובר צורתו, משום שבעת ששחטו החטאת היתה מחוסרת זמן, שהרי דינה להשחט לאחר האשם "ויש מחוסר זמן לבו ביום" (מנחות שם). אבל צריך עיון שהרי למעלה פ"א ה"ה, כתב רבינו שהאשם אינו מעכב. 24) יניח את החטאת עד שתתעפש ותפסיד (ראה פירוש המשנה, פסחים פב:) ותשרף, שכל שהפסול אינו בגוף הקרבן אינו נשרף מיד אלא לאחר שיעובר צורתו (ראה פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ג).

ד. יֵשׁ לְאָדָם לְהָבִיא אֲשָׁמוֹ הַיּוֹם וְלֵגוֹ אַחַר עֲשָׂרָה יָמִים[25]. וְאִם רָצָה לְשַׁנּוֹת הַלֹּג לַאֲשַׁם מְצֹרָע אַחֵר - מְשַׁנֶּה, אַף עַל פִּי שֶׁקָּדַשׁ בַּכְּלִי[26]. חָסַר הַלֹּג[27] עַד שֶׁלֹּא יָצַק[28] - יְמַלְּאֶנּוּ[29]; חָסַר מֵאַחַר שֶׁיָּצַק[30] - יָבִיא אַחֵר בַּתְּחִלָּה[31].

25) תוספתא זבחים פ"ה, והובאה במנחות טו, ב. ועשרה ימים לאו דוקא, אלא אפילו יותר. 26) שם בתוספתא כתנא־קמא של רבי מאיר, וקדש בכלי, היינו שהלוג שהוא כלי שרת מקדש את השמן, ואעפ"כ יכול לשנות את השמן שיהיה לאשם מצורע אחר. 27) שנשפך מעט מן השמן ונחסר ממדת לוג, ומקור הלכה זו ב'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ג ה"ב), ולמדו כן מן הפסוק (ויקרא יד, יג) "כי כחטאת האשם הוא לכהן קודש קדשים הוא", "קודש קדשים" לרבות לוג של מצורע, "הוא" פרט לשחסר כל שהוא, וראה במנחות ט, ב - שגם מנחה שחסרה סלתה או שמנה, פסולה וצריך להביא שמן או סולת אחר. 28) לתוך כף הכהן, ראה למעלה פ"ד ה"ב. 29) פירוש, שהשמן הנשאר לא נפסל, ורק משלים את החסר, וכרבי עקיבא בנגעים פי"ד מ"י, כי אין הלוג קובע לפסול בחסרון אלא היציקה היא הקובעת (מנחות ט.) וב'סיפרא' (שם ה"ו) נלמד ממה שכתוב (שם, טו) "ולקח הכהן מלוג השמן ויצק וגו'" — "מלוג השמן ויצק, חסר הלוג על שלא יצק - ימלאנו, משיצק - יביא אחר בתחילה, דברי רבי עקיבא". 30) אחרי שיצק נחסר השמן. 31) כדברי רבי עקיבא (שם), וראה להלן ה"ה־ו.

ה. יָצַק מִן הַשֶּׁמֶן לְכַפּוֹ וְהִתְחִיל לְהַזּוֹת[32] וְנִשְׁפַּךְ הַלֹּג: אִם עַד שֶׁלֹּא גָּמַר מַתַּן שֶׁבַע נִשְׁפַּךְ הַלֹּג - יָבִיא אַחֵר וְיַתְחִיל בְּמַתַּן שֶׁבַע[33]; גָּמַר מַתַּן שֶׁבַע וְנִשְׁפַּךְ הַלֹּג - יָבִיא אַחֵר וְיַתְחִיל לְכַתְּחִלָּה בַּבְּהוֹנוֹת[34]. הִתְחִיל בַּבְּהוֹנוֹת[35] וְנִשְׁפַּךְ הַלֹּג קֹדֶם שֶׁיִּגְמֹר - יָבִיא אַחֵר וְיַתְחִיל לְכַתְּחִלָּה בַּבְּהוֹנוֹת. גָּמַר הַבְּהוֹנוֹת וְאַחַר כָּךְ נִשְׁפַּךְ הַלֹּג[36] קֹדֶם שֶׁיִּתֵּן שְׁאָר הַשֶּׁמֶן שֶׁבְּכַפּוֹ עַל רֹאשׁ הַמִּטַּהֵר[37] - אֵינוֹ צָרִיךְ לְהָבִיא לֹג אַחֵר; שֶׁמַּתְּנַת הָרֹאשׁ אֵינָהּ מְעַכֶּבֶת[38], שֶׁנֶּאֱמַר: וְהַנּוֹתָר בַּשֶּׁמֶן[39], וּמִיֶּתֶר הַשֶּׁמֶן[40].

32) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה מן השמן שבע פעמים כנגד בית קדשי הקדשים. 33) כתנא־קמא בתוספתא נגעים פ"ט (הובאה ביומא סא.), שכל ז' ההזאות הן מצוה אחת ('קרית ספר'). 34) ואינו מתחיל בהזאות אלא ממשיך בנתינת השמן על הבהונות, ראה למעלה פ"ד ה"ב, והיא בתוספתא שם (לפי גירסת הגר"א). ובגמרא, יומא שם. 35) כתנא־קמא בתוספתא וגמרא שם, שמתן כל הבהונות הן מצוה אחת, ולכן מתחיל בשמן החדש, מתן הבהונות מחדש ('קרית ספר' שם). 36) כלומר, נשפך השמן שבלוג שמתחלק לכהנים, אבל השמן שבכפו לא נשפך. 37) ראה למעלה פ"ד ה"ב. 38) תוספתא שם (לפי גירסת הגר"א) ויומא שם, כלומר אע"פ שחסר השמן שבלוג, אינו צריך להביא לוג אחר, אלא נותן השמן שבכפו על ראש המטהר, שמתנת הראש אינה מעכבת שיהיה הלוג שלם בשעת נתינת השמן על ראש המטהר, כשם שכל שאר המתנות מעכבות כמבואר למעלה. אבל אם נשפך גם השמן שבכף, צריך להביא לוג אחר, ואם לא נתן על ראש המטהר לא כיפר, כמו שכתב רבינו למעלה פ"ד ה"ב ('קרן אורה' זבחים ו.) וראה ב'כסף משנה' בשם ר"י קורקוס, ועי' ב'תוספות' יומא סא, א. וזבחים שם. 39) "והנותר בשמן אשר על כף הכהן יתן על ראש המטהר". 40) "ומיתר השמן אשר על כפו, יתן הכהן על תנוך אוזן המטהר וגו'", ודרשו ביומא סא, א

- מ"והנותר" "ומיתר" שמתנת הראש אינה מעכבת (כלומר, אין צורך שיהיה הלוג שלם בשעת נתינת השמן על הראש – 'קרן אורה' שם).

1 **ו. הִקְדִּים מַתַּן שֶׁמֶן לְמַתַּן דָּם[41] - יְמַלֵּא הַלּוֹג שֶׁמֶן[42]**
2 **וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן הַשֶּׁמֶן אַחַר הַדָּם[43]. הִקְדִּים מַתַּן שֶׁמֶן עַל**
3 **הַבְּהוֹנוֹת לְמַתַּן שֶׁבַע[44] - יְמַלֵּא הַלּוֹג וְיַחֲזֹר וְיִתֵּן עַל**
4 **הַבְּהוֹנוֹת אַחַר מַתַּן שֶׁבַע[45]. שֶׁנֶּאֱמַר: זֹאת תִּהְיֶה תּוֹרַת**
5 **הַמְּצֹרָע - שֶׁתִּהְיֶה כָּל תּוֹרָתוֹ עַל הַסֵּדֶר[46].**

41) ראה למעלה פ"ד ה"ב שמתן דם קודם למתן שמן. 42) שהרי חסר ביציקה ראשונה, שנעשתה שלא כדין, וצריך יציקה שניה. ואע"פ שאם חסר לאחר יציקה מביא לוג חדש (למעלה ה"ד) – כאן לא צריך לוג חדש, לפי שאין זה אלא ביציקה הנעשית בכשרות ולא ביציקה הנעשית בפסול (קודם מתן דם), שאין זו יציקה ('תוספות' מנחות ט. ד"ה עד שלא יצק, וראה לחם־משנה למעלה ה"ד). 43) כלומר, אחר נתינת הדם, תוספתא נגעים פ"ט הובאה במנחות ה, א. שנאמר (ויקרא יד, כח) "ונתן הכהן מן השמן וגו' על מקום דם האשם" ('קרית ספר'). 44) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה שבע פעמים כנגד קודש הקדשים ואחר־כך נותן השמן על הבהונות. 45) תוספתא נגעים פ"ט (לפי גירסת הגר"א) הובאה במנחות ה, א. פשטות הדברים הוא שעדיין לא היה מתן שבע, לכך ימלא ויתן מתן שבע ויחזור ויתן על הבהונות. אבל ב'קרית ספר' כתב "ונראה מלשון התוספתא, דלא בעינן שיחזור גם למתן שבע כי־אם למתן בהונות, וכן כתב הר"ש, שעלו לו מתן שבע אף אם חסר הלוג", ע"ש. 46) מנחות שם, וראה 'לחם משנה' ו'מרכבת המשנה' כאן.

6 **ז. נָתַן שֶׁבַע הַמַּתָּנוֹת[47] שֶׁלֹּא לְשֶׁמֶן[48] - לֹא הֵרְצָה,**
7 **וְהֶכְשֵׁר הַמְּצֹרָע[49].**

47) ראה למעלה פ"ד ה"ב, שמזה מן השמן שבכפו שבע פעמים כנגד בית קודש הקדשים. 48) שלא לשם המצורע הזה. 49) במנחות כח, א - מביאה הגמרא שתי ברייתות הסותרות זו את זו: באחת מפורש שהזאות שבמצורע שעשאן שלא לשמן פסולות, ובברייתא השניה מפורש שהן כשרות. ומתרץ רבא, כאן להכשיר וכאן להרצות. ומפרש רש"י שם, כאן להרצות - שהברייתא שכתוב בה פסולות, הכוונה שהמצורע לא הורצה ואינו יכול לאכול בקדשים, וכאן להכשיר - הברייתא שכתוב בה כשרות, הכוונה להכשיר שיירי הלוג באכילה. וזו גם כוונת רבינו, שרק המצורע לא הורצה על ידי הקרבן ולא הוכשר לאכילת קדשים, אבל הלוג עצמו הותר באכילה. אלא שרבינו לא תפס לשון הגמרא, שבלשון הגמרא הכוונה "להכשיר" הוא ללוג, ואילו בדברי רבינו גם "הוכשר" הכוונה למצורע, וראה ב'מרכבת המשנה' וב'קרן אורה' מנחות שם.

8 **ח. מְצֹרָע שֶׁנִּתְנַגַּע אַחַר שֶׁהֵבִיא אֲשָׁמוֹ[50] - צָרִיךְ**
9 **קָרְבָּן אַחֵר לְצָרַעַת שְׁנִיָּה[51]. וְכֵן אִם הֵבִיא אֲשָׁמוֹ[52]**
10 **וְנִתְנַגַּע[53] - צָרִיךְ קָרְבָּן עַל כָּל אַחַת וְאַחַת[54]. אֲבָל אִם**
11 **נִתְנַגַּע וְנִרְפָּא וְהֵבִיא צִפֳּרָיו[55], וְחָזַר וְנִתְנַגַּע[56] וְנִתְרַפֵּא**
12 **וְהֵבִיא צִפֳּרָיו - קָרְבָּן אֶחָד לְכֻלָּן[57].**

50) אף־על־פי שלא הקריב עוד חטאתו. 51) כדברי חכמים בתוספתא נגעים פ"ט, ובתוספתא כריתות פ"א, ודלא כרבי אליעזר שאמר שכיון שכבר הביא ציפוריו, מביא קרבן על כל אחד ואחד, ודלא כרבי שמעון שאמר שכל זמן שלא הביא חטאתו מביא קרבן אחד על הכל, ועי' ב'כסף משנה'. 52) בשביל הצרעת השניה (הגהות רש"ש על הרמב"ם). 53) בשלישית. 54) תוספתא, נגעים וכריתות שם. 55) אותם הוא מביא מיד כשירפא מן הצרעת (שם, שם ד). 56) לפני שהביא האשם לצרעת הראשונה. 57) מקריב אשם אחד לכל הנגעים, תוספתא נגעים וכריתות שם, לפי דעת חכמים, ודלא כרבי אליעזר. וב'סיפרא' פרשת מצורע (מגילת מצורע פ"ב ה"ט) למדו כן ממה שנאמר (ויקרא יד, י) "וכבשה אחת" – "אחת על נגעים הרבה".

13 **ט. מְצֹרָע שֶׁהֵבִיא קָרְבַּן עָנִי[58] וְהֶעֱשִׁיר אוֹ עָשִׁיר[59]**
14 **וְהֶעֱנִי קֹדֶם שֶׁיַּקְרִיב קָרְבְּנוֹתָיו - הַכֹּל הוֹלֵךְ אַחַר**
15 **הָאָשָׁם[60]: אִם הָיָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטַת הָאָשָׁם עָשִׁיר[61] -**
16 **יְשַׁלֵּם קָרְבַּן עָשִׁיר, וְאִם הָיָה עָנִי - יְשַׁלֵּם קָרְבַּן**
17 **עָנִי[62].**

58) שהוא כבש אחד לאשם ושתי תורים או שני בני יונה, והיה אחד חטאת ואחד עולה (שם, כא־כב). וראה למעלה פ"א ה"ג. 59) שחייב להביא שני כבשים, אחד אשם ואחד עולה וכבשה אחת לחטאת, ראה למעלה שם. 60) כרבי יהודה, נגעים פי"ד מי"א, ובכריתות ט, ב - שבאשם שווים הם העשיר והעני, ששניהם מביאים כבש לאשם, והוא ראשון לקרבנות המצורע ומיוחד לטהרתו יותר מכולם (רע"ב שם). ודרשו כן בכריתות שם, מהפסוק (שם, לב) "אשר לא תשיג ידו בטהרתו", דבר המכשירו לאכול בקדשים, והוא האשם שמדמו נותן על בהונותיו ומכשירו בקדשים, ראה רש"י כריתות שם. 61) ישלים את החטאת והעולה כבש וכבשה. 62) שתי תורים, אחד לעולה ואחד לחטאת.

18 **י. שְׁנֵי מְצֹרָעִים[63] שֶׁנִּתְעָרְבוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶן[64] וְנִזְרַק דַּם**
19 **אַחַת מִשְּׁתֵי הַחַטָּאוֹת שֶׁלָּהֶן[65] וְאַחַר כָּךְ מֵת אֶחָד מִן**
20 **הַמְּצֹרָעִים[66] - כֵּיצַד עוֹשֶׂה זֶה הַמְּצֹרָע הַחַי? לְהָבִיא**
21 **חַטַּאת בְּהֵמָה[67] אֵינוֹ יָכוֹל, שֶׁמָּא זוֹ שֶׁנִּזְרַק דָּמָהּ**
22 **חַטָּאתוֹ הִיא, וְאֵין מְבִיאִין חַטַּאת בְּהֵמָה עַל**
23 **הַסָּפֵק[68]; וּלְהָבִיא חַטַּאת הָעוֹף[69] אֵינוֹ יָכוֹל, שֶׁעָשִׁיר**
24 **שֶׁהֵבִיא קָרְבַּן עָנִי לֹא יָצָא[70]. וְכֵיצַד יַעֲשֶׂה? יִכְתֹּב כָּל**
25 **נְכָסָיו לְאַחֵר וְנִמְצָא עָנִי, וְיָבִיא חַטַּאת הָעוֹף מִסָּפֵק[71]**
26 **וְלֹא תֵּאָכֵל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[72], וְנִמְצָא אוֹכֵל בַּקֳּדָשִׁים[73].**

63) עשירים, כל הלכה זו בנגעים פי"ד מי"ג, ותוספתא שם פ"ט. 64) אשמותיהם, חטאותיהם ועולותיהם (ראה נדה ע.). 65) נראה מדברי רבינו, שרק החטאת קרבה אבל לא האשם, וכן נכון לשיטת רבינו שפסק למעלה (פ"א ה"ה) שהאשם אינו מעכב. ועוד, שהרי הכל הולך אחר האשם, ואם היה עשיר בעת הקרבת האשם והעני אחר־כך, אינו יכול להביא קרבן עני (למעלה ה"ט), ואם כן היאך מביא חטאת העוף מספק? ועי' 'לחם משנה'. ואין זה כשיטת הגמרא בנדה שם, שאמרו שמדובר כשקרב אשמו, ששם

נקטו שהאשם מעכב, והכל הולך אחר החטאת. 66) שאם לא מת אחד מהם, היו מקריבים החטאת השניה בשביל מי שהיא שלו, ועכשיו שמת אחד מהם, אינו יכול להקריבה, שהרי חטאת שמתו בעליה – תמות, ואם עדיין לא הקריב אף אחד מהם ומת אחד מהמצורעים, היו שתי החטאות מתות, והמצורע החי היה מביא חטאת אחרת. 67) אחרת מן השוק. 68) ויתנה בהבאתה, אם החטאת שנזרק דמה אינה שלו - תהיה זו חטאת, ואם היה שלו - הרי זו נדבה, משום שאין חטאת באה נדבה. 69) אף כי חטאת העוף באה על הספק, ראה למעלה פ"א ה"ו. 70) נגעים פי"ד מי"ב. 71) אם החטאת שנזרק דמה אינה שלו, הרי זו חטאתו, שגזירת הכתוב היא שחטאת העוף באה בספק, ואת האשם אינו מקריב שהרי אינו מעכב. 72) למעלה פ"א ה"ז. 73) כלומר, על־ידי־זה אפשר לו למצורע לאכול בקדשים, שהיה אסור לו בעת צרעתו, שהרי הביא קרבנו.

1 **יא. עָשִׁיר שֶׁאָמַר: קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצֹרָע זֶה עָלַי[74],**
2 **וְהַמְּצֹרָע הָיָה עָנִי - הֲרֵי זֶה מֵבִיא עַל יָדוֹ קָרְבְּנוֹת**
3 **עָשִׁיר[75], שֶׁהֲרֵי יַד הַנּוֹדֵר מַשֶּׂגֶת[76]. וְעָנִי שֶׁאָמַר:**
4 **קָרְבָּנוֹ שֶׁל מְצֹרָע זֶה עָלַי, וְהָיָה הַמְּצֹרָע עָשִׁיר - הֲרֵי**
5 **זֶה מֵבִיא עַל יָדוֹ קָרְבְּנוֹת עָשִׁיר[77], שֶׁהֲרֵי זֶה הַנּוֹדֵר**
6 **חַיָּב[78] בְּקָרְבְּנוֹת עָשִׁיר.**

~ נקודות משיחות קודש ~

"עשיר שאמר קרבנו של מצורע זה עלי, והמצורע היה עני, הרי זה מביא על ידו קרבנות עשיר, שהרי יד העשיר משגת".

וממשיך: "ועני שאמר קרבנו של מצורע זה עלי, והיה המצורע עשיר, הרי זה מביא על ידו קרבנות עשיר, שהרי זה הנודר חייב בקרבנות עשיר".

ולכאורה צריך להבין: במקרה של עשיר שאמר קרבנו של מצורע עני זה עלי, מה נוגע שיד העשיר משגת, הרי לא התכוון להתחייב על קרבן עשיר, ואמר קרבנו של זה העני עלי וצריך להתחייב בקרבן עני בלבד.

עוד צריך להבין קושיית ה'כסף משנה' שדברי הרמב"ם כאן סותרים למה שכתב בהלכות מעשה הקרבנות "מביא הנודר קרבן עני" סתם, ולא פירט שזה רק אם היה הנודר עני, אבל אם היה עשיר מביא קרבן עשיר שהרי ידו משגת כדבריו כאן.

ומתרץ ה'כסף משנה' שהרמב"ם אכן סובר שהעשיר צריך להביא קרבן עשיר, ומה שלא פירט זאת במעשה הקרבנות הוא לפי שסמך על דבריו כאן.

אמנם, תירוצו מתאים רק לשיטת ה'כסף משנה' שהרמב"ם בספרו סומך במקום אחד גם על מה שכתב מאוחר יותר, אבל לפי הדעות (וכך מסתבר) שהרמב"ם סומך רק על מה שכבר כתב, אין לומר שבמעשה הקרבנות לא פירט שרק אם הנודר עני מביא קרבן עני, כי סמך על מה שפירט כאן בהלכות מחוסרי כפרה, שאם הוא עשיר ואמר הרי עלי קרבן עני זה שמביא קרבן עשיר.

לכן יש לומר שבדין זה ישנם שני גדרים, מצד מעשה הקרבנות מספיק שהעשיר יביא עבור המצורע העני קרבנות עני, משא"כ מצד הלכות מחוסרי כפרה מחוייב העשיר להביא קרבנות עשיר.

וטעם הדבר: הדין ש"חטאת ואשם... אינן באין בנדר ונדבה.. האומר עלי חטאת או אשם לא אמר כלום". אבל אם אמר חטאתו של פלוני עלי, אם רצה אותו פלוני הרי זה מניחו להקריבן על ידו ומתכפר לו". ושני חידושים בדין זה, האחד: מצד הלכות נדרים שהאומר הרי עלי חטאת לא אמר כלום, רק כשאין שום צד חיוב בקרבן החטאת. אבל כאשר הנודר אומר חטאתו של פלוני (שמחוייב בדבר) עלי, חל על הנודר חיוב להביא קרבן מצד דין נדר. והשני מצד המתכפר, הגם שהחיוב חל כמובן על מי שנכשל בחטא, חידשה התורה שמצד דין ערבות של בני ישראל, יכול יהודי אחר להביא קרבנות על ידו.

וזהו החילוק בין שני הדינים, בהלכות מעשה הקרבנות בא הדין "האומר קרבן מצורע זה עלי" בהמשך לדיני נדרים ונדבות שבקרבנות, היינו בחיוב המוטל על הנודר לקיים את נדרו, ולכן כתב הרמב"ם ש"מביא הנודר קרבן עני" כי זה מה שנדר. משא"כ בהלכות מחוסרי כפרה התוכן הוא כפרת המצורע, ומודגש בזה שהנודר מביא את הקרבן לא לשם קיום נדרו אלא לשם כפרת המצורע, ולכן אם היה המצורע עשיר מביא קרבן עשיר.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן יא)

74) פירוש, שהוא מתחייב להביא קרבנות כמו שמביא מצורע זה. 75) אע"פ שהמצורע הזה העני, מביא קרבן עני – חייב הוא להביא קרבן עשיר. 76) ערכין יז, א - במשנה ובגמרא שם. 77) שם. 78) כלומר, חייב עצמו על ידי נדרו.

סְלִיקוּ לְהוֹ הִלְכוֹת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה בְּסַיְּעָתָא דִשְׁמַיָּא

יום ש"ק כ"ב ניסן ה'תשע"ח

הִלְכוֹת תְּמוּרָה

7 **יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת. אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם**
8 **מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פְּרָטָן: א) שֶׁלֹּא יָמִיר**
9 **בְּהֵמָה בִּבְהֵמָה. ב) שֶׁתִּהְיֶה הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ אִם**
10 **הֵמִיר. ג) שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה הַקָּדָשִׁים מִקְּדֻשָּׁה לִקְדֻשָּׁה.**
11 **וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:**

פֶּרֶק רִאשׁוֹן[1]

1) יבאר שכל הממיר לוקה, ולמה לוקין על התמורה.

12 **א. כָּל הַמֵּמִיר[2] - לוֹקֶה[3] עַל כָּל בְּהֵמָה וּבְהֵמָה[4]**
13 **שֶׁיָּמִיר, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא יָמִיר אֹתוֹ, וְאַף עַל**
14 **פִּי שֶׁלֹּא עָשָׂה מַעֲשֶׂה[5]. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ[6], שֶׁכָּל**
15 **מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה שֶׁאֵין בָּהּ מַעֲשֶׂה - אֵין לוֹקִין עָלֶיהָ[7],**

1 חוץ מִנִּשְׁבָּע[8] וּמֵמִיר[9] וּמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ בְּשֵׁם[10].
2 שְׁלֹשָׁה לָאוִין אֵלּוּ אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה בָּהֶן מַעֲשֶׂה
3 כְּלָל[11] וְלוֹקִין עֲלֵיהֶן. וְלָמָּה לוֹקִין עַל הַתְּמוּרָה, וַהֲרֵי
4 לָאו שֶׁבָּהּ נִתַּק לַעֲשֹׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: וְאִם הָמֵר יְמִירֶנּוּ
5 וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ[12]? מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ
6 עֲשֵׂה וּשְׁנֵי לָאוִין[13]. וָעוֹד, שֶׁאֵין לָאו שֶׁבָּהּ שָׁוֶה
7 לַעֲשֵׂה[14]; שֶׁהַצִּבּוּר וְהַשֻּׁתָּפִין[15] אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה אִם
8 הֵמִירוּ[16], אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מֻזְהָרִין שֶׁלֹּא יָמִירוּ[17].
9 נִמְצֵאתָ אוֹמֵר, שֶׁהַיָּחִיד שֶׁהֵמִיר - הֲרֵי הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ.
10 וַאֲפִלּוּ הֵמִיר בְּשַׁבָּת - לוֹקֶה אַרְבָּעִים[18]. וְאֶחָד מִן
11 הַשֻּׁתָּפִין[19] שֶׁהֵמִיר[20], אוֹ מִי שֶׁהֵמִיר[21] בְּקָרְבָּן
12 מִקָּרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר[22], הוֹאִיל וְיֵשׁ לוֹ בָּהֶן שֻׁתָּפוּת[23] -
13 הֲרֵי זֶה לוֹקֶה וְאֵין הַתְּמוּרָה קֹדֶשׁ[24].

~ נקודות משיחות קודש ~

"הציבור והשותפין אין עושין תמורה אם המירו, אע"פ שהם מוזהרין שלא ימירו...".

נמצאנו למדים שהיחיד שהמיר - הוא ותמורתו קודש, אבל ציבור או שותפין שהמירו - הרי זה לוקה אבל אין התמורה קודש. ובטעם הדבר יש לומר שהרמב"ם ביארו בסיום הלכות תמורה, במה שכתב "אע"פ שכל חוקי התורה גזירות הם ראוי להתבונן בהם...", ומסיים "וכל אלו הדברים כדי לכוף את יצרו ולתקן דעותיו, ורוב דיני התורה אינן אלא עצות מרחוק מגדול העצה לתקן הדעות וליישר כל המעשים". ועפ"ז יש לבאר ההלכה הנ"ל, כי מה שאסרה תורה להמיר הוא מפני החשש שימיר טוב ברע כדי "להרבות קניינו ולחוס על ממונו", אבל בנוגע לשותפין כיון שטובת ההנאה שבדבר אינה לגמרי של הממיר אלא חצי' בלבד, ועל־אחת־כמה־וכמה בנוגע לציבור, שאז חלקו של הממיר קטן מאוד, אבל העבירה היא לגמרי שלו. והוא על־דרך "אין אדם חוטא ולא לו", ולא יחטא כדי להרבות קניינו של השותף או של הציבור.

(על־פי 'יין מלכות' ספר קרבנות סימן יג)

2) "שאמר בעל הקרבן על בהמת חולין שיש לו: הרי זו (=החולין) תחת זו (=הקרבן)". 3) סופג מלקות ארבעים. 4) לוקה בנפרד, ואפילו המיר (שתי בהמות או יותר) בבת אחת, לוקה כמה פעמים. 5) שהרי התמורה נעשתה על ידי דיבורו, ועקימת שפתיים אינה מעשה, ואף על פי שלעניין חסימת שור בדישו פסק רבינו (פרק י"ג מהלכות שכירות הלכה ב) שאם חסם בקול לוקה, וכרבי יוחנן (בבא מציעא צ:) שאמר שעקימת פיו היא מעשה, וכן אמר רבי יוחנן שם ובתמורה ג: שממיר בדיבורו עושה מעשה - סמך רבינו על הלשון השנייה שבסוגיית הגמרא בתמורה ד: שהלאו ישנו גם בשותפין ואילו העשה אינו אלא ביחיד, הרי שלוקה אף על פי שאין בו מעשה. וכן אמרו בכמה מקומות בשם רבי יוסי הגלילי, שממיר אין בו מעשה ודלא כרבי יוחנן שאמר שיש בו מעשה. 6) כלומר, אין זה מפורש בתורה, אלא רק מפי השמועה למדו - תמורה ג. בשם רבי יוסי הגלילי. 7) משום שנאמר (דברים כח, נח) "אם לא תשמור לעשות", וכתיב (שם, נט) "והפלא ה' את מכותך" ולמדו מכאן (מכות יג:) שרק ב"לעשות" (שיש מעשה) - לוקין, אבל לאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו. 8) לשקר או לשוא. שכתוב (שמות כ, ז) "לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא כי לא ינקה" בית דין של מעלה אין מנקים אותו, אבל בית דין של מטה מלקין אותו ומנקין אותו. 9) העושה תמורה, ולוקה משום "ולא ימיר אותו". 10) בשמו של הקדוש־ברוך־הוא, ולוקה משום שנאמר (דברים שם, נח) "אם לא תשמור לעשות וגו' ליראה את ה'" (שיירא מלהוציא את השם לבטלה, ומקלל את חבירו בשם מוציאו לבטלה, רש"י שם) וכתיב (שם, נט) "והפלא ה' את מכותך" הפלאה זו מלקות. אבל מקלל את חבירו בלא שם - אינו לוקה. 11) וכל איסורן אינו אלא על ידי דיבור. 12) כלומר, אם עבר והמיר, מצוות עשה היא לנהוג קדושה בשתיהן, בתמורה ובקרבן. וכל לאו שניתק לעשה אין לוקין עליו. 13) "לא יחליפנו, ולא ימיר אותו" (שם) ואין כוחה של עשה לעקור חיוב מלקות משני לאווין (תמורה שם). ואף על פי שאמרו "לא יחליפנו בשל אחרים ולא ימיר אותו בשל עצמו" ואם כן אין שני הלאווין במקום אחד - מכל מקום אין העשה יכול לנתק לאו של תמורה, כיוון שיש בעניין תמורה לאו נוסף. 14) שאין הלאו דומה לעשה בכל, שהרי כל הממיר עובר בלאו, ולא כל הממיר תמורתו תמורה, לכך לוקה כל העובר בלאו זה, שאין כוח ביד עשה, שאין כולם חייבין בה, שתנתק לאו שכולם חייבים בו. 15) כלומר, בהמת חולין של ציבור או של שותפין. 16) [כלומר, הציבור והשותפין המירו, אבל אם רק אחד מן הציבור או מן השותפין המיר, בוודאי אינה תמורה כלל, ואפשר שגם אזהרה אין כאן, שהרי היחיד הזה אינו יכול להמיר אלא על חלקו, והרי זה כאומר "רגלה של בהמה זו או ידה תחת עולה זו" שאינה תמורה. ואף על פי שיש לו חלק באברים שהנשמה תלוייה בהם, אינה תמורה כלל, שהרי אי אפשר לומר כן "פשטה קדושה בכולה", שהרי אין כולה שלו]. 17) ובכל זאת אין התמורה קודש, ולמדו כן במשנה (תמורה יג.) ממה שנאמר בלשון יחיד: "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" - יחיד עושה תמורה ואין הציבור והשותפין עושים תמורה". 18) ואף על פי שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", אינו לוקה שמונים, שהרי שני הלאווין אינם בעניין אחד, אלא אחד בשל אחרים ואחד בשל עצמו. 19) כאן המדובר כשהיה שותף בבהמת הקרבן, ואילו שותפין שלמעלה היינו שבהמת החולין היתה בשותפות. 20) בבהמת חולין שהיא שלו. 21) יחיד בבהמת חולין שלו. 22) שכל אחד ואחד מישראל יש לו חלק בהם. 23) והרי הוא כאילו ממיר בקרבן שלו, או על כל פנים בקרבן של אחר ברשותו של בעל הקרבן. 24) למדו כן במשנה ובברייתא (תמורה יג.) ממעשר בהמה שנאמר בו (ויקרא כז, לג) "ולא ימירנו ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", "והרי מעשר בכלל (כל הקרבנות לעניין תמורה) ולמה יצא? לומר לך: מה מעשר קרבן יחיד (שאינו נוהג בשותפות - פרק ו מהלכות בכורות הלכה י) יצאו קרבנות צבור והשותפין".

ב. אֶחָד הַמֵּמִיר בְּזָדוֹן[25] אוֹ שֶׁהֵמִיר בִּשְׁגָגָה - הֲרֵי זֶה עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[26] וְלוֹקֶה. כֵּיצַד[27]? הַמִּתְכַּוֵּן לוֹמַר: הֲרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה שֶׁיֵּשׁ לִי, וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ תְּמוּרַת שְׁלָמִים שֶׁיֵּשׁ לִי[28] - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה וְלוֹקֶה[29]. אֲבָל אִם דִּמָּה שֶׁמַּתָּר לְהָמִיר וְהֵמִיר[30], אוֹ שֶׁאָמַר: אֶכְנַס לְבַיִת זֶה וְאָמִיר מִדַּעְתִּי, וְנִכְנַס וְשָׁכַח וְהֵמִיר שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ[31] - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה וְאֵינוֹ לוֹקֶה עָלֶיהָ[32].

25) ידע שאסרה התורה להמיר וגם התכוון לומר הרי זו תמורת עולה, ואמר כן. 26) משנה בתמורה יז. "ר' יוסי בר' יהודה אומר עשה שוגג כמזיד בתמורה ולא עשה שוגג כמזיד במוקדשים". וכתב רבינו בפירוש המשניות שם שההלכה היא כר' יוסי שאין עליו שום חולק. 27) כלומר, איזהו שוגג שהוא כמזיד. 28) מזיד הוא על האיסור, כי יודע הוא שאסור להמיר, רק שוגג הוא על התמורה שרצה להמיר בזה וטעה והמיר באחר. 29) ולמדו כן (בגמרא שם) ממה שנאמר (שם, י) "יהיה קודש" - "לרבות שוגג כמזיד". 30) אינו לוקה, כר' יוחנן וריש לקיש שם ולא כחזקיה שאמר, שאם דימה שמותר להמיר והמיר לוקה, וסברו רבי יוחנן וריש לקיש שלא נתרבה שוגג כמזיד אלא אם היתה השגגה רק בתמורה, כגון שידע שאסור להמיר, אלא שנתכוון להמיר שלמים והמיר עולה, אבל אם היתה השגגה גם באיסור, שחשב שאין איסור להמיר - לא נתרבה לחיוב מלקות. 31) כלומר: התרו בו שלא ימיר והוא אומר שייכנס לבית זה וימיר מדעתו (וכדרך כל מקבלי התראה, שאומרים: על מנת כן אנו עושים), ושוב נכנס לבית ושכח שהתרו בו והמיר. 32) משום שצריך שתהיה ההתראה בתוך כדי דיבור של המעשה, כדי שיהיה זוכרה, אבל אם שכח את ההתראה אינו חייב מלקות, ודלא כרב ששת שם המחייב מלקות. וסובר רבינו שכל המחלוקת של רבי יוחנן וריש לקיש, וחזקיה ורב ששת אינה אלא לעניין מלקות, אבל בחלות התמורה אין חולקים, וכולם סוברים שתמורתו תמורה (כסף משנה).

ג. אֵין אָדָם מֵמִיר בְּהֶמְתּוֹ בְּקָרְבָּן שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ[33]. וְאִם אָמַר בַּעַל הַקָּרְבָּן: כָּל הָרוֹצֶה לְהָמִיר בִּבְהֶמְתִּי יָבוֹא וְיָמִיר - הֲרֵי זֶה מֵמִיר בָּהּ[34]. הֵמִיר קָרְבָּנוֹ בִּבְהֵמָה שֶׁאֵינָהּ שֶׁלּוֹ[35] - אֵינָהּ תְּמוּרָה, שֶׁאֵין אָדָם מַקְדִּישׁ דָּבָר שֶׁאֵינוֹ שֶׁלּוֹ.

33) כי "התמורה היא שיאמר בעל הקרבן על בהמת החולין שיש לו: הרי זו תחת זו", אבל אם אמר על בהמת חולין שיש לו שתהיה תמורת קרבן של אחרים, אין זו תמורה, שאין אדם מתפיש בדבר שאינו שלו (תמורה ט.). ולמדו כן (שם ב.) ממה שנאמר בעניין סמיכה (ויקרא ג, ב) "וסמך ידו על ראש קרבנו" = "קרבנו, ולא קרבן חבירו". 34) כלומר: חלה התמורה. 35) אמר על בהמת חולין שאינה שייכת לו הרי זו תמורת קרבן השייך לו.

ד. הַמִּתְכַּפֵּר הוּא שֶׁעוֹשֶׂה תְּמוּרָה, אֲבָל לֹא הַמַּקְדִּישׁ[36]. כֵּיצַד? הִקְדִּישׁ בְּהֵמָה שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהּ חֲבֵרוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִקְדִּישׁ קָרְבְּנוֹת נָזִיר שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהֶם פְּלוֹנִי הַנָּזִיר[37] - אוֹתוֹ הַנָּזִיר הוּא שֶׁעוֹשֶׂה בָּהֶן תְּמוּרָה, אֲבָל לֹא זֶה שֶׁהִקְדִּישׁ[38], לְפִי שֶׁאֵינָן שֶׁלּוֹ[39].

36) תמורה ב: "שכיוון שהופרש [הקרבן] לצרכו [של המתכפר] קרינא ביה "קרבנו" דבתר המתכפר אזלינן". 37) אותו הנזיר הוא שעושה בהם תמורה. 38) דבתר מתכפר אזלינן ולא בתר מקדיש. 39) שהקרבן הוא של המתכפר ואינו של המקדיש, ואין אדם ממיר בהמתו בקרבן שאינו שלו.

ה. הַיּוֹרֵשׁ[40] מֵמִיר[41]. הִנִּיחַ בְּהֵמָה לִשְׁנֵי בָנָיו וָמֵת - הֲרֵי זוֹ קְרֵבָה[42], וְאֵין מְמִירִין בָּהּ; שֶׁהֲרֵי הֵם בָּהּ שֵׁתָּפִין[43], וְהַשֵּׁתָּפִין אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

40) שהפריש אביו קרבן ולא הספיק להקריבו עד שמת. 41) ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "ואם המר ימיר" הלשון הכפולה באה לרבות את היורש שתמורתו תמורה. 42) מקריבים היורשים הקרבן לאחר מותו, והמדובר בעולה או בשלמים, אבל חטאת ואשם שמתו בעליהם, אינם קרבים. 43) אף כי אינם מתכפרים בה כפרה קבועה - מתכפרים בה בקופיא (כפרה שטחית) והרי הם כשותפים, ומכיוון שאין אף אחד מתכפר בקרבן זה מקיבעא (כפרה קבועה) הרי הם, המתכפרים בקופיא - בעלי הקרבן.

ו. אֵין קָדְשֵׁי נָכְרִים[44] עוֹשִׂין תְּמוּרָה[45] מִן הַתּוֹרָה; אֲבָל מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהַנָּכְרִי שֶׁהֵמִיר - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה[46]. הִקְדִּישׁ הַנָּכְרִי בְּהֵמָה שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּהּ יִשְׂרָאֵל וְהֵמִיר בָּהּ הַנָּכְרִי - הֲרֵי זוֹ סְפֵק תְּמוּרָה[47].

44) ראה בפרק ג מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ב, שמקבלים מן הגויים קרבן עולה ומקריבים אותו. 45) כרבי שמעון בברייתא (תמורה ב:) "קדשי עכו"ם לא נהנין ולא מועלין וכו' אין עושים תמורה דברי רבי שמעון". 46) אין זה מפורש, אבל כן נראה ממה שאמר רבי שמעון באותה ברייתא "קדשי עכו"ם לא נהנין ולא מועלין" הרי שמדרבנן אסור ליהנות בהן. והמדובר כשהמיר בקדשיו, אבל אם המיר בקדשי ישראל ראה להלן. 47) כן הוא בתמורה שם לפי מסקנת הגמרא בביאור בעייתו של רמי בר חמא, שאם הקדיש גוי להתכפר גוי - בוודאי אינה עושה תמורה מן התורה, כדברי רבי שמעון, וכמבואר למעלה, וכל בעייתו אינה אלא כשהקדיש גוי להתכפר בה ישראל: אם צריך שיהיה הקרבן מתחילה ועד סוף ביד זה שקרבנו עושה תמורה מן התורה, או שמספיק אם הוא עושה עכשיו, ביד זה שקרבנו עושה תמורה, אף שבתחילה היה ביד העכו"ם, ולא נפשטה הבעייה ולכן פסק רבינו שהיא ספק תמורה.

ז. אֶחָד אֲנָשִׁים וְאֶחָד נָשִׁים אִם הֵמִירוּ - עוֹשִׂין תְּמוּרָה[48].

48) שאף על פי שהלאו של "לא יחליפנו ולא ימיר" נאמר בלשון זכר - למדו (שם בגמרא) ממה שנאמר (ויקרא שם) "ואם המר ימירנו": יתרה של "ואם" באה לרבות את האשה, שאף היא תמורתה תמורה.

ח. קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְעוֹנַת נְדָרִים[49] שֶׁהֵמִיר, אַף עַל פִּי

שֶׁאֵינוֹ לוֹקֶה[50] - יֵשׁ בּוֹ סָפֵק אִם עוֹשֶׂה תְּמוּרָה אוֹ אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[51].

49) בן י"ב שנה, שאם נדר להקדיש, נדרו קיים, ולמדו כן (נזיר סב.) ממה שכתוב (ויקרא כז, ב) "כי יפליא נדר" - לרבות מופלא הסמוך לאיש - שהוא בן י"ב שנה, שהקדשו הקדש. 50) שקטן אינו בר עונשין. 51) בעיא של רמי בר חמא (תמורה שם) אם מדמים דין תמורה לדין הקדש, שכשם שהקטן יכול להקדיש, כמו כן יכול הוא גם להמיר, או מכיוון שקטן אינו בכלל דיני עונשין, ואינו לוקה - אינו יכול להמיר.

ט. אֵין הַכֹּהֲנִים מְמִירִין בְּחַטָּאת וּבְאָשָׁם[52]; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֵם שֶׁלָּהֶם[53] - אֵינָן זוֹכִין בָּהֶן מֵחַיִּים[54], שֶׁאֵין לָהֶם בַּבָּשָׂר עַד שֶׁיִּזְרֵק הַדָּם[55]. וְאֵין הַכֹּהֲנִים מְמִירִין בַּבְּכוֹרָה; שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהוּא זוֹכֶה בּוֹ מֵחַיִּים[56] - אֵינוֹ זוֹכֶה בּוֹ מִתְּחִלָּה, שֶׁהֲרֵי תְּחִלָּתוֹ בְּבֵית יִשְׂרָאֵל[57] הוּא. אֲבָל הַבְּעָלִים[58] שֶׁהֵמִירוּ בַּבְּכוֹר כָּל זְמַן שֶׁהוּא בְּבֵיתָם - עוֹשִׂים תְּמוּרָה. וְכֵן כֹּהֵן שֶׁהֵמִיר בַּבְּכוֹר שֶׁנּוֹלַד לוֹ[59], לֹא בַּבְּכוֹר שֶׁלָּקַח מִיִּשְׂרָאֵל - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה[60].

52) של ישראל שנתנו להם כדי להקריבם. 53) ראה בפרק י מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג, שאין חטאת ואשם נאכלים אלא לזכרי כהונה. 54) במשנה תמורה ז: וראה למעלה הלכה ג, שאין אדם ממיר בהמתו בקרבן שאינו שלו. 55) שהרי האוכל לפני הזריקה - לוקה. 56) שמצוה להפריש בכור וליתנו לכהן. 57) שאין נותנין את הבכור לכהן כשיוולד - אלא יטפל בו בעליו עד שיגדיל מעט ויתננו לכהן, ודרש רבי עקיבא במשנה (תמורה שם) "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (ויקרא כז, י): "היכן קדושה חלה עליו - בבית הבעלים, אף תמורה בבית הבעלים. 58) ישראל. 59) ראה פרק א מהלכות בכורות הלכה ז, שגם הכהנים חייבים בבכור בהמה טהורה. 60) פשוט הוא "שלא גרע הכהן מישראל והרי זה בבית בעלים".

י. אֵילוּ שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל[61] עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[62], אֲבָל פָּרוּ[63] אֵינוֹ עוֹשֶׂה תְּמוּרָה[64]; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מִשֶּׁלּוֹ[65], הוֹאִיל וְאָחָיו הַכֹּהֲנִים מִתְכַּפְּרִין בּוֹ[66] - הֲרֵי הֵם בּוֹ כְּשֶׁתָּפִין[67].

61) שהוא מקריב ביום הכיפורים העולה ביחד עם הפר לחטאת. 62) אם המיר הכהן הגדול בהמת חולין באיל זה, חלה התמורה, שבאיל זה מתכפר הכהן הגדול לבדו. 63) פר החטאת של כהן גדול. 64) שלא הסתפקו בזה ביומא נ: אלא לדעת רבי מאיר שקרא לפר זה "קרבן יחיד" - אולי אין אחיו הכהנים מתכפרים בו, אלא מקופיא (ומכיוון שהכהן הגדול מתכפר בו מקיבעא, הוא בעל הקרבן ולא הם), אבל אליבא דרבנן אין כאן ספק כלל. 65) שכתוב (שם טז, ז) "את פר החטאת אשר לו". 66) שהפר מכפר על הכהן הגדול ועל שאר הכהנים, כמו שנאמר (שם, יג) "וכפר בעדו ובעד ביתו", והכהנים הם ביתו כמו שנאמר (תהילים קלה, יט) "בית אהרן ברכו את ה'". ונראה בגמרא (יומא נא:) שמתכפרים מקיבעא. 67) בפר החטאת של הכהן הגדול (שם בגמרא) וראה למעלה הלכה א, שאין השותפין עושין תמורה.

יא. הָעוֹפוֹת וְהַמְּנָחוֹת אֵינָן עוֹשִׂין תְּמוּרָה, שֶׁלֹּא נֶאֱמַר אֶלָּא בְּהֵמָה[68].

68) "ואם בהמה אשר יקריבו ממנה קרבן לה' כל אשר יתן ממנו לה' יהיה קודש וגו' ואם המר ימיר בהמה בבהמה והיה הוא ותמורתו יהיה קודש".

יב. קָרְבְּנוֹת בֶּדֶק הַבַּיִת[69] אֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה. שֶׁנֶּאֱמַר בַּמַּעֲשֵׂר: לֹא יְבַקֵּר בֵּין טוֹב לָרַע וְלֹא יְמִירֶנּוּ[70]. וַהֲלוֹא הַמַּעֲשֵׂר בִּכְלַל כָּל הַקֳּדָשִׁים הָיָה[71], וְלָמָּה יָצָא[72]? לְלַמֵּד עַל הַכְּלָל[73]: מַה מַּעֲשֵׂר קָרְבַּן יָחִיד[74], יָצְאוּ קָרְבְּנוֹת צִבּוּר וְכֵן הַשֵּׁתָפִין[75]. מַה מַּעֲשֵׂר קָרְבַּן מִזְבֵּחַ[76], יָצְאוּ קָדְשֵׁי בֶדֶק הַבַּיִת. מַה מַּעֲשֵׂר בְּהֵמָה הֵקֵשׁ לְמַעֲשֵׂר דָּגָן[77], שֶׁאֵין חַיָּבִין בּוֹ אֶלָּא יִשְׂרָאֵל וְלֹא נָכְרִים[78], יָצְאוּ קָרְבְּנוֹת נָכְרִים שֶׁאֵין עוֹשִׂין תְּמוּרָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[79].

69) בהמות שהוקדשו על מנת שיפדום ודמיהם יהיו לתיקון בית המקדש. 70) לא יעשה בו תמורה, וגומר: "ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש" (שם). 71) ויודעים אנו שאסור להמיר, שנאמר בהם (שם) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו וגו' והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". 72) למה ייחדה התורה פסוק מיוחד למעשר בהמה. 73) על יתר הקדשים. וזו היא אחת משלוש עשרה המידות שהתורה נדרשת בהן "כל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד, לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא". 74) ואינו בא בשותפות. 75) שאין עושין תמורה. 76) שמקריבו על המזבח. 77) שכתוב (דברים יד, כב) "עשר תעשר וגו'", ואמרו על זה בבכורות נג: כי בשתי מעשרות הכתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן והושוו זה לזה לדיניהן. 78) שכתוב אצל מעשר דגן (במדבר יח, כד) "כי את מעשר בני ישראל אשר ירימו לה'" ומשמע בני ישראל ולא גויים, אף מעשר בהמה, בני ישראל ולא נכרים (תמורה ג.). 79) למעלה הלכה ו, ושם מבואר שמדברי סופרים הגוי שהמיר תמורתו תמורה.

יג. הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ[80] - אֵינָהּ עוֹשָׂה תְּמוּרָה, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ גּוּפָהּ קִדּוּשׁ גָּמוּר, וְאֵינָהּ אֶלָּא קְדֻשַּׁת דָּמִים[81]. אֲבָל הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם עוֹבֵר[82], אוֹ שֶׁהִקְדִּישׁ תְּמִימָה וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד לָהּ מוּם קָבוּעַ - הֲרֵי זוֹ עוֹשָׂה תְּמוּרָה[83].

80) כגון שהיה מחוסר אבר. 81) שקדושת דמים אינה עושה תמורה. 82) שקדושה קדושת הגוף. 83) משנה שם, שמכיוון שבשעה שהקדיש לא היה בה מום קבוע, הרי הוא טוב מעיקרו ועליו אמרה התורה "ולא יחליפנו וגו' טוב ברע או רע בטוב" - "טוב מעיקרו עושה תמורה" (שם יד:). וכל זה דווקא אם אמר "הרי זו תמורת זו", או "הרי זו

חליפי זו". אבל אם אמר "הרי זו תחת זו", משמעותה של "תחת" היא גם חילול, ובבעלת מום שעומדת לפדיון, אנו מפרשים דבריו, שלחילול נתכוון ולא לתמורה ואינו לוקה.

יד. אֶחָד הַמֵּמִיר תָּמִים בְּבַעַל מוּם[84] אוֹ בַּעַל מוּם בְּתָמִים[85], אוֹ שֶׁהֵמִיר בָּקָר בְּצֹאן[86] אוֹ צֹאן בְּבָקָר[87], אוֹ כְּבָשִׂים בְּעִזִּים[88] אוֹ עִזִּים בִּכְבָשִׂים[89], אוֹ נְקֵבוֹת בִּזְכָרִים אוֹ זְכָרִים בִּנְקֵבוֹת[90], אוֹ שֶׁהֵמִיר אֶחָד בְּמֵאָה[91] אוֹ מֵאָה בְּאֶחָד[92], בֵּין בְּבַת אַחַת בֵּין בָּזוֹ אַחַר זוֹ[93] - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה, וְלוֹקִין כְּמִנְיַן הַבְּהֵמוֹת שֶׁהֵמִיר[94].

84) כלומר, בהמת החולין תמימה ובהמת ההקדש בעלת מום, וכגון שהיתה תמימה בעת ההקדש ואחרי כן הוממה. 85) בהמת החולין בעלת מום, אפילו בעל מום קבוע, ובהמת ההקדש תמימה. ולמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו טוב ברע או רע בטוב" (רע, זה בעלת מום) וכתיב שם "ואם המר ימיר והיה הוא ותמורתו יהיה קודש". 86) המיר בקר של חולין בעז או כבש של הקדש (משנה שם). 87) צאן של חולין בבקר של הקדש. 88) כבשים של חולין בעזים של הקדש. 89) עזים של חולין בכבשים של הקדש. 90) וכל אלו הדברים למדו בברייתא שם ממה שכתוב (ויקרא שם) "ואם המר ימיר בהמה בבהמה", וכל אלו נקראים בשם בהמה. 91) המיר בהמה אחת של חולין במאה בהמות של הקדש. 92) המיר מאה בהמות של חולין בבהמה אחת של הקדש, כתנא קמא במשנה שם ודלא כרבי שמעון, ולמדו גם ממה שכתוב (שם) "בהמה בבהמה", ואף בהמות רבות נקראות בהמה בלשון יחיד, כמו שנאמר (יונה ד, יא) "ובהמה רבה". 93) שהמיר את המאה של חולין באחד של הקדש בזו אחר זו, כן נשמע בגמרא שם מדברי ריש לקיש שאף ר' שמעון שאמר: "אין ממירים אלא אחד באחד" מודה שאם המיר בזה אחר זה שתמורתו תמורה, ואם כן דעת חכמים שממירין בבת אחת - בוודאי שממירים בזה אחר זה. 94) כן מפורש בתמורה כז. שהממיר בבת אחת לוקה על כל בהמה ובהמה ואף על פי שהמיר רק פעם אחת - הגופין מחלקים ונחשב כאילו המיר על כל אחד ואחד בנפרד. וכל זה אינו אלא בהמיר מאה של חולין באחד של הקדש, אבל אם המיר אחד של חולין במאה של הקדש, אינו לוקה אלא אחד.

טו. אֵין הַתְּמוּרָה עוֹשָׂה תְּמוּרָה[95], וְלֹא וְלַד בְּהֵמוֹת הַהֶקְדֵּשׁ[96] עוֹשֶׂה תְּמוּרָה. שֶׁנֶּאֱמַר: וְהָיָה הוּא וּתְמוּרָתוֹ; 'הוּא' - וְלֹא וְלָדוֹ, 'וּתְמוּרָתוֹ' - וְלֹא תְּמוּרַת תְּמוּרָתוֹ. אֲבָל הַמֵּמִיר בִּבְהֵמָה[97] וְחָזַר וְהֵמִיר בָּהּ וְחָזַר וְהֵמִיר, אֲפִלּוּ אֶלֶף - כֻּלָּן תְּמוּרָה, וְלוֹקֶה עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

95) בהמת חולין שהמירה בבהמת הקדש וחלה עליה קדושה - אינה עושה תמורה, אם המיר בה בהמת חולין אחרת, משנה בתמורה יב. 96) שהקדיש בהמה ונתעברה אחר שהוקדשה וילדה (שאם היתה מעוברת כשהקדישה אין זה וולד קרבן, אלא הוא עצמו קרבן, ראה להלן הלכה ט), אין הוולד עושה תמורה אם המיר בה בהמת חולין. 97) כלומר, בבהמת הקדש.

טז. אֵין מְמִירִין אֵיבָרִים אוֹ עֲבָרִים בִּשְׁלֵמִים וְלֹא שְׁלֵמִים בָּהֶן. כֵּיצַד? הָאוֹמֵר: רַגְלָהּ שֶׁל בְּהֵמָה זוֹ אוֹ יָדָהּ תַּחַת עוֹלָה זוֹ[98], אוֹ שֶׁאָמַר עֵבֶר בְּהֵמָה זוֹ תַּחַת עוֹלָה זוֹ - אֵינָהּ תְּמוּרָה. וְכֵן הָאוֹמֵר: בְּהֵמָה זוֹ תַּחַת יָדָהּ אוֹ רַגְלָהּ שֶׁל עוֹלָה זוֹ, אוֹ שֶׁאָמַר: בְּהֵמָה זוֹ תַּחַת עֵבָרָהּ שֶׁל חַטָּאת[99] זוֹ - אֵינָהּ תְּמוּרָה[100].

98) ייתכן כי בכוונה כתב רבינו יד או רגל שהם אברים שאין הנשמה תלוייה בהם, אבל אם אמר: לבה או ראשה של בהמה זו תחת עולה זו - תמורתו תמורה. 99) המדובר, שהקדישה כשהיתה מעוברת שאין לה דין של "וולד קרבן", אלא היא עצמה קרבן, כמפורש בפרק ד מהלכות פסולי המוקדשין הלכה ו, ולכן לא מיעטו כאן אלא כל זמן שהוא עובר, אבל אם הקדישה ואחרי כן נתעברה הרי כתב רבינו למעלה (הלכה טו) שוולד אינו עושה תמורה (לחם משנה). 100) אפשר שלמדו כן ממה שנאמר (ויקרא כז, י) "בהמה בבהמה" - משמע שלימה בשלימה, להוציא אברים ועוברים.

יז. הַמֵּמִיר בְּכִלְאַיִם[101] אוֹ בִּטְרֵפָה[102] וְיוֹצֵא דֹּפֶן[103] אוֹ בְּטֻמְטוּם[104] וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס[105] - אֵין הַקְּדֵשָׁה חָלָה עֲלֵיהֶן, וַהֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהֵמִיר בְּגָמָל אוֹ בַּחֲמוֹר[106], לְפִי שֶׁאֵין בְּמִינָן קָרְבָּן[107], וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה. מַה בֵּין אֵלּוּ לְבַעַל מוּם[108]? בַּעַל מוּם יֵשׁ בְּמִינוֹ קָרְבָּן[109], אֵלּוּ אֵין בְּמִינָם קָרְבָּן[110].

101) בהמת חולין שנולדה מתיש (=גדי זכר) ורחל (=כבשה). 102) כלומר, בהמת החולין היתה טריפה. 103) בבהמת חולין, וכגון שנתקשתה אמו בלידתו וחתכו דפנה של האם והוציאו הוולד דרך החתך. 104) "שאין לו לא אבר זכרות ולא אבר נקבות, אלא הוא אטום (=סתום)". 105) "שיש לו אבר זכרות וגם אבר נקבות והוא ספק אם זכר אם נקבה". 106) שאין במין הגמל או החמור שיהיו קרבים, ואין ממירים אותם. 107) ראה בפרק ג מהלכות איסורי מזבח הלכות א־ג שכלאיים, טריפה, טומטום ואנדרוגינוס ויוצא דופן פסולים למזבח. 108) שאם היתה בהמת חולין בעלת מום קבוע מעיקרה ואמר, הרי היא תמורה תחת בהמת הקדש, תמורתו תמורה. 109) במין הבהמה שייך קרבן כגון בהמה תמימה, ובעל מום בעצמו אף שאסור להקריבו על המזבח - הרי הוא מותר באכילת בני אדם. 110) שבהמות תמימות אינם מין אחד עמם. וטריפה אף שאינה מין בפני עצמה - כיוון שאסורה באכילת בני אדם דומה היא לבהמה טמאה.

יח. הָרוֹבֵעַ[111] וְהַנִּרְבָּע[112] - הֲרֵי הֵם כְּבַעַל מוּם וְעוֹשִׂין תְּמוּרָה[113]. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן[114].

111) שור שבא על אשה. 112) בהמה שנבעלה על ידי אדם, ושניהם, הרובע והנרבע, אסורים בהקרבה ממה שנאמר (ויקרא א, ב) "אדם כי יקריב מכם קרבן לה' מן הבהמה מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" ודרשו

בספרא שם: "מן הבהמה" ולא כל בהמה, להוציא את הרובע והנרבע, וכן הוא בתמורה כח. וכגון שנודע לנו על זה שרבע או שנרבעה על פי עד אחד בלבד או על פי הבעלים, אבל אם העידו על זה שני עדים - הבהמה נסקלת ואסורה באכילה ואינה עושה תמורה. 113) שהרי הם מותרים באכילה. 114) כגון מוקצה לעבודה זרה, נעבד, אתנן זונה ומחיר כלב, שאסורים בהקרבה ואסורים באכילת אדם.

1 **יט. בְּהֵמָה שֶׁחֵצְיָהּ קֹדֶשׁ וְחֶצְיָהּ חֹל[115] - לֹא עוֹשָׂה**
2 **תְּמוּרָה[116] וְלֹא נַעֲשֵׂית תְּמוּרָה[117].**

115) כגון שהיתה של שני שותפין, והלך אחד מן השותפין והקדיש את החלק שלו. 116) אם התפיס בה בהמת חולין. 117) אם אמר שתהיה מחצית הבהמה מחלק החולין תחת בהמת הקדש. וטעם הדבר הוא משום שכתוב (ויקרא כז, י) "ואם המר ימיר בהמה בבהמה", וצריך שתהיה הבהמה של חולין שלימה, שכולה חולין. וכמו כן הבהמה של הקדש, שהיא קדושה כולה ולא מחציתה.

3 **כ. כָּל הַחַטָּאוֹת שֶׁדִּינָן שֶׁיָּמוּתוּ[118] - אֵינָן עוֹשִׂין**
4 **תְּמוּרָה[119], וְכָל חַטָּאת שֶׁדִּינָהּ שֶׁתִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ**
5 **מוּם וְתִמָּכֵר[120] - עוֹשָׂה תְּמוּרָה[121].**

118) חטאות המתות הן: וולד חטאת, תמורת חטאת, חטאת שמתו בעליה, וחטאת שאבדה ונמצאה אחר שהבעלים נתכפרו בחטאת אחרת. 119) ומשום שהם עומדים למות פרחה הקדושה מהם ואינם עושים תמורה (שיטה מקובצת תמורה שם), ובוולד חטאת ותמורת חטאת יש טעם נוסף כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה טו) "שאין התמורה עושה תמורה ולא וולד בהמות הקדש עושה תמורה". 120) ראה בפרק ד מהלכות פסולי המוקדשין שכמה חטאות אינן מתות אלא רועות עד שיפול בהן מום, ונמכרות ומביא בדמיהן אחרות. 121) משנה שם כב. שהרי היא קדושה קדושת הגוף (תמורה כ.) ודמיה עתידים להיקרב על המזבח.

6 **כא. הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לְפִסְחוֹ אוֹ לְעוֹלָתוֹ אוֹ לַאֲשָׁמוֹ -**
7 **עוֹשָׂה תְּמוּרָה[122]; אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לִקָּרֵב[123],**
8 **הוֹאִיל וְיָרְדוּ לִקְדֻשַּׁת דָּמִים וַהֲרֵי הֵם תְּמִימִים[124] -**
9 **יָרְדוּ לִקְדֻשַּׁת הַגּוּף. אֲבָל הַמַּפְרִישׁ שָׂעִיר[125] לְחַטָּאתוֹ,**
10 **וְנָשִׁיא[126] שֶׁהִפְרִישׁ שְׂעִירָה[127] לְחַטָּאתוֹ, וְכֹהֵן גָּדוֹל**
11 **שֶׁהִפְרִישׁ פָּרָה לְחַטָּאתוֹ[128] - אֵינָן עוֹשִׂין תְּמוּרָה;**
12 **שֶׁכָּל הַמְשַׁנֶּה בַּחַטָּאוֹת - לֹא נִתְקַדְּשָׁה כְּלָל וַאֲפִלּוּ**
13 **קְדֻשַּׁת דָּמִים[129], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי**
14 **הַמֻּקְדָּשִׁין.**

122) אם התפיס בהם בהמת חולין, כרבנן בברייתא שהובאה בתמורה יט: 123) שכולם אינם קרבים אלא זכר, ראה בפרק א מהלכות קרבן פסח הלכה א לעניין קרבן פסח. ובפרק א מהלכות מעשה הקרבנות הלכות ח־י לעניין עולה ואשם. 124) אבל בעל מום אינו עושה תמורה. 125) זכר מן העזים. וראה בפרק א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה טו, כי קרבן חטאת ליחיד באה רק נקבה מן הצאן. 126) שחטא. 127) נקבה מן העזים. וחטאתו של נשיא הוא שעיר עזים זכר. 128) ראה בהלכות מעשה הקרבנות שם, כי הכהן הגדול מביא ביום הכיפורים פר לחטאת. 129) וממילא אינו יכול להתפיס בהמת חולין.

פֶּרֶק שֵׁנִי[1]

1) יבאר איך היא התמורה.

15 **א. הַתְּמוּרָה[2] הוּא שֶׁיֹּאמַר בַּעַל הַקָּרְבָּן עַל בְּהֵמַת**
16 **חֵלִין שֶׁיֵּשׁ לוֹ: הֲרֵי זוֹ[3] תַּחַת זוֹ[4], אוֹ הֲרֵי זוֹ חֲלִיפַת**
17 **זוֹ[5]. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר, אִם אָמַר: הֲרֵי זוֹ תַּחַת חַטָּאת**
18 **זוֹ אוֹ תַּחַת עוֹלָה זוֹ - שֶׁהִיא תְּמוּרָה[6]. וְכֵן אִם אָמַר:**
19 **הֲרֵי זוֹ תַּחַת חַטָּאת שֶׁיֵּשׁ לִי בְּתוֹךְ הַבַּיִת אוֹ תַּחַת**
20 **עוֹלָה שֶׁיֵּשׁ לִי בִּמְקוֹם פְּלוֹנִי - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה. וְהוּא**
21 **שֶׁיֵּשׁ לוֹ[7]. אֲבָל אִם אָמַר עַל בְּהֵמַת חֵלִין: הֲרֵי זוֹ**
22 **תַּחַת עוֹלָה[8] אוֹ הֲרֵי זוֹ תַּחַת חַטָּאת[9] - לֹא אָמַר**
23 **כְּלוּם[10]. וְכֵן אִם אָמַר: הֲרֵי זוֹ מְחֻלֶּלֶת עַל זוֹ[11] -**
24 **אֵינָהּ תְּמוּרָה[12].**

2) שאמרנו למעלה בפרק א שאסור להמיר, וכל העובר לוקה ותמורתו תמורה. 3) בהמת החולין. 4) בהמת ההקדש. כלומר, שהוא מתפיס את החולין בהקדש, והוא במשנה תמורה כו: ומפרש אביי בגמרא שם, שהמובן של "תחת" אינו חילול אלא התפסה, ולמדו כן ממה שכתוב (ויקרא יג, כג) "ואם תחתיה תעמוד הבהרת". ואף־על־פי שלא אמר מפורש "זו תחת בהמת הקדש זו" - כיון שאמר תחת זו והיא הקדש - תמורתו תמורה, וראה להלן. וכל זה דוקא כשההקדש תמימה, אבל אם ההקדש בעלת מום, ואמר "זו תחת זו" - בוודאי נתכוון לחילול ולא לתמורה ואינו לוקה. ראה להלן הלכה ג, ולמעלה פ"א הלכה יג. 5) במשנה שם. וגם זה לשון תמורה, שהרי כתוב (ויקרא כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". 6) שהזכיר מפורש שם הקרבן, שבוודאי תמורתו תמורה (משנה שם כז:). 7) גם זה במשנה שם. 8) סתם ולא הזכיר עולה מסויימת. 9) סתם ולא הזכיר חטאת מסויימת. 10) במשנה שם, "והטעם בזה, מה שאמר רחמנא "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" (ויקרא שם), עד שיהיה הקדש ידוע ומיוחד, ואז עושה תמורתו" (רבינו בפירוש המשנה שם). 11) חילול הוא לשון פדיון. 12) משנה שם כו: שכיון שאמר בלשון חילול, לא אמר כלום, שאין בהמת הקדש תמימה יוצאת לחולין (רש"י שם).

25 **ב. הָיוּ לְפָנָיו[13] שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת, אַחַת חֵלִין וְאַחַת הֶקְדֵּשׁ**
26 **שֶׁנָּפַל בָּהּ מוּם[14], הִנִּיחַ יָדוֹ עַל בְּהֵמַת חֵלִין וְאָמַר:**
27 **הֲרֵי זוֹ תַּחַת זוֹ - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה[15] וְלוֹקֶה[16]. הִנִּיחַ יָדוֹ**
28 **עַל בְּהֵמַת הַקֹּדֶשׁ וְאָמַר: הֲרֵי זוֹ תַּחַת זוֹ - הֲרֵי זֶה**
29 **חִלְּלָהּ עַל בְּהֵמַת הַחֵלִין, וְאֵין זוֹ תְּמוּרָה, אֶלָּא**
30 **כְּפוּדֶה בַּעֲלַת מוּם בְּזוֹ הַבְּהֵמָה[17].**

13) שם כז. 14) ראה למעלה פ"א הלכה יג שהמקדיש בהמה תמימה ואח"כ נולד לה מום קבוע, הרי זו עושה תמורה. 15) שכיון שהניח ידו על החולין, ודאי התכוון לקדש את החולין, ולא לחלל את הקודש, והרי זה כאומר

הרי זו תמורת זו. 16) משום "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", ראה למעלה פ"א הלכה א. 17) שכיון שהניח ידו על ההקדש, בוודאי כוונתו לחלל את ההקדש שנפל בה מום על בהמת החולין, שהמובן של "תחת" הוא גם לשון חילול, כמו שכתוב (ישעיה ס, יז) "תחת הנחושת אביא זהב" (שם בגמרא).

ג. הָיוּ לְפָנָיו שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוּם[18] שֶׁהֲרֵי הִיא עוֹמֶדֶת לְפִדְיוֹן[19], וְשָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת תְּמִימוֹת חֻלִּין, וְאָמַר: הֲרֵי אֵלּוּ תַּחַת אֵלּוּ[20] - הֲרֵי שְׁתַּיִם מִן הַחֻלִּין תַּחַת שְׁתַּיִם הַתְּמִימוֹת תְּמוּרָתָן תְּמוּרָה, וְלוֹקֶה עֲלֵיהֶם שְׁתַּיִם; וְהַבְּהֵמָה הַשְּׁלִישִׁית הִיא תַּחַת בַּעֲלַת מוּם שֶׁנִּתְחַלְּלָה עָלֶיהָ[21], וּלְחַלְּלָהּ נִתְכַּוֵּן וְלֹא לְהָמִיר בָּהּ. שֶׁכֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו דֶּרֶךְ אִסּוּר, וְהִיא הַתְּמוּרָה[22], וְדֶרֶךְ הֶתֵּר, וְהוּא הַחִלּוּל[23] - חֲזָקָה הִיא שֶׁאֵין אָדָם מַנִּיחַ הַהֶתֵּר וְעוֹשֶׂה הָאִסּוּר[24], וּלְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה שָׁלֹשׁ מַלְקִיּוֹת[25]. וְכֵן אִם אָמַר: עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת אֵלּוּ תַּחַת עֶשֶׂר בְּהֵמוֹת אֵלּוּ, וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוּם[26] - אֵינוֹ לוֹקֶה אֶלָּא תֵּשַׁע מַלְקִיּוֹת; שֶׁהַבְּהֵמָה הָעַשִּׂירִית[27] לְחַלְּלָהּ נִתְכַּוֵּן וְלֹא לְהָמִיר בָּהּ[28]. שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁהֶחֱזַק זֶה בְּמַלְקִיּוֹת הַרְבֵּה[29], הוֹאִיל וְיֵשׁ שָׁם דֶּרֶךְ הֶתֵּר - אֵינוֹ מַנִּיחַ דְּבַר הַהֶתֵּר וְעוֹשֶׂה הָאִסּוּר[30]. שְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל הֶקְדֵּשׁ וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוּם, וּשְׁתֵּי בְּהֵמוֹת שֶׁל חֻלִּין וְאַחַת מֵהֶן בַּעֲלַת מוּם, וְאָמַר: הֲרֵי אֵלּוּ תַּחַת אֵלּוּ - הֲרֵי הַתְּמִימָה תְּמוּרַת הַתְּמִימָה וְלוֹקֶה אַחַת, וּבַעֲלַת הַמּוּם מְחֻלֶּלֶת עַל בַּעֲלַת הַמּוּם[31]; שֶׁאֵינוֹ מַנִּיחַ הַהֶתֵּר וְעוֹשֶׂה הָאִסּוּר.

18) אע"פ שהוממה לאחר שהוקדשה, שעושה תמורה, ראה למעלה פ"א הלכה יג. 19) ראה בפ"א מהלכות איסורי מזבח הלכה י. 20) ולא הניח ידו על החולין ולא על ההקדש, ראה רש"י תמורה כז. 21) שבעלת המום יצאה לחולין, והחולין נתקדשה תחתה. 22) להתפיס את החולין בהקדש, שאסור לעשות כן, כמו שנאמר "לא יחליפנו ולא ימיר אותו". 23) לפדות את ההקדש בבהמת חולין. 24) בתמורה כז. היא הבעיא השלישית של אביי. ושוב אמר: אם־תמצי־לומר שאין אדם מניח דרך של היתר ועובר לדרך של איסור, כל שיכול לעשות בהיתר, אע"פ שבאותו מעמד הוא עובר פעמיים על האיסור. וידועה דעתו של רבינו כי זוהי פשיטות לבעיא. 25) כי־אם שתי מלקיות על שתי הבהמות התמימות שהתפיס בשתי הבהמות של ההקדש. 26) הבעיא הרביעית של אביי בתמורה שם, ושם הגירסא "ארבע בהמות", ורבינו מביא כאן "עשר בהמות" משום שבוודאי "ארבע" לאו דוקא, והוא הדין יותר (קרית ספר כאן). 27) שהיא בעלת מום. 28) כיון שבעלת מום יוצאת לחולין בפדיון. 29) כלומר, אע"פ שעבר יותר משלש פעמים על איסור, ויש מקום לומר שלא נתכוון כלל לחללה אלא להמיר אותה. 30) בתמורה שם, היא בעיא שלא נפשטה. ופסק בה רבינו להקל, משום שאין מלקין על הספק (כסף־משנה). ואם כן, לא נתחללה בעלת המום והרי היא בקדושתה מספק, וראה במעשה רוקח. 31) שם בתמורה הבעיא השניה של אביי. ואומר, אם תרצה לומר, שאין אדם מניח היתר ועושה איסור, מה הדין בג' בהמות וכו'. ואחרי־זה שאל מה הדין בד' בהמות, שהוחזק במלקיות. ואם כן, דברי רבינו צריכים עיון, שהרי הפך את סדר הדברים, וכתב מקודם את הדין של עשר בהמות, ופסקו לקולא. אם כן, בשתי בהמות, שלא הוחזק במלקיות, בוודאי כוונתן לחילול ולא לתמורה (לחם־משנה).

ד. הָאוֹמֵר: הֲרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה וּשְׁלָמִים - דְּבָרָיו קַיָּמִים[32], וְתִתְמַכֵּר[33] וְיָבִיא בַּחֲצִי דָמֶיהָ תְּמוּרַת עוֹלָה וּבַחֲצִי דָמֶיהָ תְּמוּרַת שְׁלָמִים[34]. אָמַר: הֲרֵי זוֹ תְּמוּרַת עוֹלָה וּתְמוּרַת שְׁלָמִים, אִם נִתְכַּוֵּן לְכָךְ מִתְּחִלָּה[35] - דְּבָרָיו קַיָּמִים[36]; וְאִם לֹא נִתְכַּוֵּן בַּתְּחִלָּה אֶלָּא לִתְמוּרַת עוֹלָה, וְחָזַר וְאָמַר תְּמוּרַת שְׁלָמִים, אַף עַל פִּי שֶׁחָזַר בְּתוֹךְ כְּדֵי דִּבּוּר - אֵין תּוֹפְשִׁין אֶלָּא לָשׁוֹן רִאשׁוֹן, וַהֲרֵי הִיא תְּמוּרַת עוֹלָה בִּלְבַד[37].

32) בזה אין צריך בדיקה אם נתכוון לשניהם, שבוודאי לכך נתכוון. ואף מי שסובר "תפוס לשון ראשון" מודה בזה (תמורה כו.). והמדובר כאן, שהיו לו לאדם זה עולה ושלמים לפניו, או שהיו לו עולה ושלמים בביתו, כמו שכתב רבינו למעלה הלכה א (תוי"ט תמורה פ"ה משנה ג, ומעשה רוקח כאן). 33) כלומר, לאחר שיפול בה מום, תמורה כו. וראה בפירוש המשנה לרבינו שם. 34) כדין האומר בהמה זו חציה עולה וחציה שלמים (פט"ו מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ג, וראה להלן פ"ג ה"ג). 35) שתהיה תמורת עולה וגם תמורת שלמים. 36) ותימכר ויביא במחצית הדמים עולה ובמחצית הדמים שלמים, כר"י בתמורה שם כה: 37) שתוך כדי דיבור כדיבור (ואפשר לחזור בו) חוץ ממקדיש ומימר, מחרף, ועובד עבודה־זרה, מקדש ומגרש (רבינו בפירוש המשנה תמורה כה. וראה גם בפט"ו מהלכות מעשה הקרבנות ה"א).

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי[1]

1) יבאר שיש תמורה קריבה, ותמורה שאינה קריבה.

א. כֵּיצַד דִּין הַתְּמוּרוֹת לִקָּרֵב? תְּמוּרַת הָעוֹלָה[2] - תִּקָּרֵב עוֹלָה[3]. וְאִם הָיְתָה תְּמוּרָתָהּ נִקְבָּה[4] אוֹ בַּעֲלַת מוּם[5] - תִּרְעֶה הַנִּקְבָּה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִתְמַכֵּר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹלָה[6]. תְּמוּרַת הַחַטָּאת[7] - תָּמוּת[8], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[9]. תְּמוּרַת הָאָשָׁם[10] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם[11], וְיִפְּלוּ דָמֶיהָ לִנְדָבָה[12]. תְּמוּרַת הַשְּׁלָמִים - כַּשְּׁלָמִים לְכָל דָּבָר[13], טְעוּנָה סְמִיכָה[14] וּנְסָכִים[15] וּתְנוּפַת חָזֶה וָשׁוֹק[16]. תְּמוּרַת הַתּוֹדָה - כַּתּוֹדָה[17], אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ טְעוּנָה לֶחֶם[18], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[19]. תְּמוּרַת הַפֶּסַח: אִם הֵמִיר בָּהּ קֹדֶם חֲצוֹת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר - אֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה[20], אֶלָּא תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ שְׁלָמִים; וְאִם הֵמִיר בָּהּ אַחַר חֲצוֹת -

1 **הֲרֵי הַתְּמוּרָה עַצְמָהּ תִּקְרַב שְׁלָמִים**[21]. [22]**תְּמוּרַת**
2 **הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשֵׂר**[23] **- אֵינָם קְרֵבִין לְעוֹלָם**[24]. **שֶׁנֶּאֱמַר**
3 **בַּבְּכוֹר: לַה' הוּא, מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ**[25]**: הוּא קָרֵב,**
4 **וְאֵין תְּמוּרָתוֹ קְרֵבָה; וְדִין הַמַּעֲשֵׂר כַּבְּכוֹר**[26].
5 **תְּמוּרָתָן**[27] **תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם וְתֵאָכֵל**[28].

2) שהמיר זכר בעולה. 3) משנה, תמורה יח, ב. ולמדו כן (שם יז:) ממה שנאמר (דברים יב, כו-כז) "רק קדשיך אשר יהיו לך ונדריך, תשא ובאת אל המקום אשר יבחר ה', ועשית עולותיך הבשר והדם על מזבח ה' וגו'" – "רק קדשיך, אלו תמורות וכו', תשא ובאת, יכול יכניסנו לבית הבחירה וימנע מהם מים ומזון כדי שימותו, ת"ל ועשית עולותיך הבשר והדם, כדרך שאתה נוהג בעולה, אתה נוהג בתמורה וכו', כדרך שאתה נוהג בשלמים, אתה נוהג בוולדי שלמים ובתמורה", וראה להלן. 4) ואין נקבה קריבה עולה, ראה למעלה פ"א הכ"א, וראה שם הי"ד, שממירים נקבות בזכרים, וזכרים בנקבות. 5) ואסור ליקרב על המזבח. 6) שהרי המקדיש נקבה לעולה, דינה שתרעה עד שתסתאב ותימכר ויביא בדמיה עולה (במשנה, שם יח:). ותמורת עולה כעולה, והוא-הדין שבעלת מום, שהזכיר רבינו לפני כן – "תימכר ויביא בדמיה עולה". 7) בין זכר בין נקבה. 8) משנה, שם כא, ב. 9) פ"ד ה"א, ודבר זה הלכה למשה מסיני. ומיתה זו היא: שמכניסה לבית ונועל עליה הדלת עד שמתה (רבינו, שם). 10) בין זכר בין נקבה. 11) משנה, שם כ, ב – כתנא-קמא, ולא כרבי אליעזר. "שכל שבחטאת מתה – באשם רועה" – "עד שיפול בו מום ויפלו דמיו לנדבה" (שם יח. ופ"ד מהל' פסולי המוקדשין הי"ד, וראה להלן פ"ד ה"ד). 12) במשנה, שם. "והוא שיתן המעות בשופרות שהיו במקדש (ראה פ"ב מהל' שקלים ה"ב), ובית-דין מקריבים באותן מעות עולות נדבה" (להלן פ"ד ה"ה). 13) ראה למעלה הערה ב. 14) שיסמוך שתי ידיו על ראש הקרבן סמוך לשחיטתו. 15) יין וסולת בלולה בשמן, שמביאים עם הקרבן, וראה פ"ב מהל' מעשה הקרבנות ה"ד, כמה הוא שיעור הנסכים. 16) ראה פ"ט מהל' מעשה הקרבנות ה"ו-ז, סדר התנופה והלכותיה. 17) שהאימורים קרבים על המזבח, והבשר נאכל ליום ולילה (משנה, תמורה יח: וראה רש"י שם). ולמדו כן (בגמרא שם) ממה שנאמר (ויקרא ז, יב) "אם על תודה יקריבנו" – "אם על תודה" לרבות תמורות וחליפות וולדות תודה. 18) במשנה, שם. ואף-על-פי שהמביא תודה מביא לחם, שנאמר "והקריב על זבח התודה חלות וגו'" – תמורת תודה אינה חייבת בלחם, ולמדו כן מהפסוק הנ"ל: "התודה – תודה טעונה לחם, ולא ולד תודה ולא תמורת וחליפת תודה טעונות לחם" (תמורה שם, וראה להלן פ"ד ה"א). 19) פי"ב ה"ח. ושם מבואר, שאין הדברים אמורים אלא בתודת חובה, ולאחר שכיפר בתודה העיקרית, אבל לפני הכפרה או בתודת נדבה, אפילו לאחר כפרה – צריך לחם. 20) משום שהפסח קודם חצות לא נקבע עדיין בשם פסח, ואם רצו הבעלים יכולים להפריש פסח אחר, ופסח ראשון יהיה מותר הפסח, שדינו שקרב שלמים – דינו כפסח שאבד, ונמצא אחר חצות קודם שחיטת השני, שכיון שאפשר להקריבו פסח ואפשר להקריבו שלמים, ואין בו קדושה אחת קבועה, אין בו כח להתפיס לתמורתו ליקרב, אלא רועה עד שיסתאב, כמפורש פ"ד מהל' קרבן פסח ה"ו ('מרכבת המשנה' שם), וראה להלן. 21) שחצות היום קבע את הכבש שהפריש לפסח, להיקרב לקרבן פסח, ואם הוא מתפיס בו בהמה אחרת נחשבת תמורה זו למותר הפסח, שהדין הוא שקרב שלמים ('מרכבת המשנה' שם). וכל זה אינו אלא אם הפריש כבש אחד לפסח, אבל אם נאבד הפסח והפריש אחר תחתיו ואחר-כך נמצא הראשון והמיר בו, הדין הוא שאם "נמצא אחר שחיטה" והמיר בו, התמורה קרבה שלמים, אבל אם נמצא לפני שחיטה והמיר בו אפילו לאחר חצות – כיון שיש כאן שני כבשים ואיזה שירצה יכול להקריב, נחשב זה כאילו פסח ושלמים מעורבים בכל כבש וכבש, ואין תמורתו קריבה. וכרבה בפסחים צו, ב - ודלא כרבי זירא שם, ראה בהל' קרבן פסח פ"ד ה"ו ('מרכבת המשנה' חלק ב, פ"ד מהל' קרבן פסח שם, וחלק א כאן. 'מעשה רוקח' כאן. וכן נראה בדברי ה'מאירי' בפסחים, שם. וראה כסף-משנה ולחם-משנה כאן). 22) (כן הוא לפי כת"י תימן, וראה להלן). 23) מעשר בהמה. 24) שאפילו לאחר שיפול בהם מום, אינו מביא בדמיהם קרבן, ראה להלן בהמשך הלכה זו ובה"ב. 25) אביי ורבא, בתמורה ה, ב. (וראה שם כא. וזבחים לז: וב'תוספות' שם דיבור-המתחיל קודש הם, ובלחם-משנה כאן). 26) שהרי בבכור נאמר (שמות יג, יב) "והעברת כל פטר רחם", ובמעשר נאמר (ויקרא כז, לב) "כל אשר יעבור תחת השבט", ולמדו מעשר מבכור בגזירה-שוה "עברה עברה" (חולין לז:). 27) של בכור ושל מעשר. 28) משנה, תמורה כא, א: "תמורת הבכור והמעשר וכו', הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים".

6 **ב.**[29] **תְּמוּרַת הַבְּכוֹר - לַכֹּהֲנִים, וּתְמוּרַת הַמַּעֲשֵׂר -**
7 **לַבְּעָלִים**[30]**. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין פּוֹדִין בְּכוֹר וּמַעֲשֵׂר שֶׁנָּפַל**
8 **בָּהֶן מוּם**[31]**, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת אִסּוּרֵי מִזְבֵּחַ**[32]**, כָּךְ**
9 **אֵין פּוֹדִים תְּמוּרָתָן**[33].

29) (בכת"י תימן, אין כאן הפסק, ו"תמורת הבכור וכו'" מחובר למה שלפניו: "עד שיפול בם מום ותאכל תמורת הבכור וכהנים וכו'", וכן נכון). 30) כלומר, מה שאמרו במשנה שם "תמורת הבכור והמעשר הרי אלו כבכור וכמעשר ויאכלו במומן לבעלים", היינו כשם שהמעשר שייך לבעלים, והבכור שייך לכהנים והם בעליו, כמו כן תמורתם: המעשר לבעלים והבכור לכהנים, שהם הבעלים שלו ולא הישראל שהמיר. וכן נראה בזבחים ט, א - משאלת הגמרא בעניין מותר הפסח שהוא שלמים – "אימא, אם שחטו לשם בכור שיהיה בכור וכו' ליתביה לכהן", והוא-הדין לתמורה שכתוב בה "והיה הוא ותמורתו יהיה קודש", שהיא שייכת לכהן, אבל דעת ה'תוספות' (זבחים עה: דיבור-המתחיל "בכור") שתמורת הבכור לבעלים, היינו לישראל ולא לכהן, וראה להלן פ"ד ה"ו ('אור שמח'). 31) ראה מה שכתב רבינו בפ"א מהל' בכורות הי"ז לעניין בכור, ובפ"ו שם ה"ה-ו לעניין מעשר בהמה. 32) פ"א

הי"ב. 33) בזבחים עה, ב - פשט רבא בעייתו של רמי בר חמא, לעניין תמורת בכור, מהברייתא "בכור ומעשר שהוממו, עושין תמורה ותמורתן כיוצא בהן" (וראה ב'תוספות' הנ"ל שם). ובתמורה יג, ב - מפורש כן לעניין תמורת מעשר בהמה, שאינה נגאלת ('יד איתן').

1 **ג. בְּהֵמָה שֶׁהִקְדִּישָׁהּ חֶצְיָהּ עוֹלָה וְחֶצְיָהּ שְׁלָמִים[34] -**
2 **תְּמוּרָתָהּ[35] כָּמוֹהָ[36]. וְכֵן כָּל בְּהֶמַת הֶקְדֵּשׁ שֶׁאֵינָהּ**
3 **קְרֵבָה מִפְּנֵי תְּחִלַּת הֶקְדֵּשָׁהּ[37] - הֲרֵי תְּמוּרָתָהּ כָּמוֹהָ[38].**
4 **אָמַר: חֲצִי בְּהֵמָה זוֹ תְּמוּרָה וְחֶצְיָהּ עוֹלָה - הֲרֵי זוֹ**
5 **תִּקְרַב עוֹלָה[39]. חֶצְיָהּ עוֹלָה וְחֶצְיָהּ מַעֲשֵׂר - תִּקְרַב**
6 **עוֹלָה[40]. חֶצְיָהּ תְּמוּרָה וְחֶצְיָהּ מַעֲשֵׂר[41] - הֲרֵי זוֹ**
7 **סָפֵק[42], וְאֵינָהּ קְרֵבָה.**

34) שהיא "קדושה ואינה קריבה אלא רועה עד שיפול בה מום ותמכר ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים (פט"ו מהל' מעשה הקרבנות ה"ג, וראה למעלה פ"ב ה"ד). 35) אם המיר בה. 36) שאינה קריבה אלא תרעה עד שיפול בה מום ותמכר, ויביא בחצי דמיה עולה ובחצי דמיה שלמים. והוא בברייתא תמורה כו, א. 37) נראה, שהכוונה לבעלת מום עובר, או הקדיש תמימה ואחר־כך נולד לה מום קבוע, שעושות תמורה (למעלה פ"א הי"ג) ורובע ונרבע וכיוצא בהן (למעלה שם הי"ח), והמפריש נקבה לפסחו או לעולתו או לאשמו (שם הכ"א), שכולן אינן קריבות אלא נפדות אחר שנופל בהן מום קבוע (פ"ג מהל' איסורי מזבח ה"י. פ"ד מהל' פסולי המוקדשין הט"ז־יז, ופ"ד מהל' קרבן פסח ה"ד). 38) נלמד מדין בהמה, שהקדישה חצייה עולה וחצייה שלמים, שלמעלה (כסף־משנה). 39) [בתמורה כו, ב: "אמר אביי, אמר חצייה עולה וחצייה מעשר, דברי הכל עולה קריבה". "ואפשר שבנוסחאות שלו (= של רבינו) מצא חצייה עולה וחצייה תמורה, דברי הכל עולה קריבה וכו'" (הראב"ד, וראה להלן). וכעין זה כתב ה'כסף משנה': "ורבינו נראה שהיה גורס הכל מודים, היכא דאמר חצייה תמורה וחצייה עולה, דברי הכל קריבה. חצייה עולה וחצייה מעשר, תקרב עולה". והראב"ד הטעים בזה "כיון דאיכא איסורא (= שאסור להמיר) לא איכוין מעיקרא לאיסורא, ולבסוף הוא דטעה ואימליך (= ונמלך) והמיר". אבל זה אינו אלא לפי גירסתו "חצייה עולה וחצייה תמורה", אבל לפי דברי רבינו "חצי בהמה זו תמורה, וחצייה עולה" שהקדים "תמורה" ל"עולה", אין לומר כדברי הראב"ד. וצריך לומר כמו שכתבנו למעלה (פ"א הט"ז, הערה קטז), שאע"פ שאין ממירים באיברים, אם אמר "לבה או ראשה של בהמה זו תמורה" פשטה קדושה בכולה, ואם כן כאן באומר "חצי בהמה זו תמורה וחציה עולה, שוודאי נתכוון לשתיהן, אין מקום להתפשטות הקדושה בכולה ע"י החצי של התמורה, שהרי החצי השני – עולה, ומכיון שכך לא חלה התמורה כלל, שהרי אין ממירים באיברים, ולעומת זאת, חצי העולה – נשאר, שהרי אפשר להקדיש חצי עולה ושוב פשטה קדושה בכולה, וראה להלן]. 40) [אף כאן, כמו למעלה בתמורה, אין מעשר בהמה לחצאין (הראב"ד, וכן הוא בעירובין נ.) והואיל והחצי השני הוא עולה, לא שייך לומר פשטה קדושה בכולה, ונשאר רק חצי עולה, ושוב פשטה קדושה בכולה כנ"ל]. 41) [הואיל ואף אחד מהם אינו נתפס לחצאין, והואיל ולא שייך באף אחד מהם "פשטה קדושה בכולה", כיון שכל אחד השני עומד כנגדו – על כרחנו שכוונתו היתה לומר או חצייה תמורה או חצייה מעשר, ועי' ב'אור שמח']. 42) אם כוונתו לתמורה הנוהגת בכל הקרבנות, או כוונתו למעשר בהמה שיש לו חומרות אחרות (תמורה שם).

8 **ד. הַמַּקְדִּישׁ בַּעֲלַת מוּם עוֹבֵר[43], וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר**
9 **תְּמִימָה[44], וְאַחַר כָּךְ נוֹלַד בָּהּ[45] מוּם קָבוּעַ וְנִפְדֵּית,**
10 **וְהֵמִיר בָּהּ אַחַר שֶׁנִּפְדֵּית - הֲרֵי זוֹ תְּמוּרָה[46], וְאֵינָהּ**
11 **קְרֵבָה וְאֵינָהּ נִפְדֵּית[47], אֶלָּא מַנִּיחָהּ עַד שֶׁתָּמוּת[48].**
12 **אֵינָהּ קְרֵבָה - מִפְּנֵי שֶׁבָּאָה מִכֹּחַ קְדֻשָּׁה דְּחוּיָה[49],**
13 **וְאֵינָהּ נִפְדֵּית - שֶׁאֵין בְּכֹחַ קְדֻשָּׁתָהּ לִתְפֹּשׂ פִּדְיוֹנָהּ[50].**

43) שאילו בעלת מום קבוע, אינה עושה תמורה (למעלה פ"א הי"ג). 44) כלומר, הקדיש בהמה תמימה. 45) כלומר, לתמימה או לבעלת המום העובר. 46) בבכורות טז, א: "בין לפני פדיונו בין לאחר פדיונו, עושה תמורה", שהרי "אינם יוצאים לחולין לכל דבר כדי שיהיו מותרים בגיזה ועבודה אחר פדיונם" (להלן ה"ה, ועי' 'תוספות' שם ד"ה "ותמורה"). 47) כלומר, אין אפשרות לפדות תמורה זאת. 48) דברי רב נחמן בשם רבה בר אבוה, בבכורות שם. 49) שהתפיס אותה בבהמה שנפדתה כבר. 50) בכורות, שם.

14 **ה. כָּל הַתְּמוּרוֹת שֶׁהָיוּ בַּעֲלֵי מוּמִין קְבוּעִין**
15 **מִתְּחִלָּתָן[51] - הֲרֵי אֵלּוּ יִפָּדוּ, וְאֵינָן יוֹצְאִין לְחֻלִּין לְכָל**
16 **דָּבָר כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ מֻתָּרִין בְּגִזָּה וַעֲבוֹדָה אַחַר פִּדְיוֹנָן[52].**
17 **שֶׁהַקְּדֻשָּׁה חָלָה בִּתְמוּרָה עַל בַּעֲלַת מוּם קָבוּעַ[53],**
18 **שֶׁנֶּאֱמַר: אוֹ רַע בְּטוֹב, וְרַע הָאָמוּר כָּאן הוּא בַּעַל**
19 **מוּם[54] וְכַיּוֹצֵא בּוֹ שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לְקָרְבָּן, וְאַף עַל פִּי כֵן**
20 **כָּתוּב בּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ[55].**

51) כלומר, אף־על־פי שהיו בעלי מומין קבועים מתחילתן, וכל־שכן אם היו תמימים מתחילתן ואח"כ נפל בהם מום. 52) משנה, תמורה טז, ב. יז, א. 53) כלומר, אע"פ שבהקדש אם הקדיש בעל מום בתחילה, מותר בגיזה ועבודה אחר פדייה (ראה פ"א מהל' מעילה ה"ט), לפי שלא חלה עליו קדושת הגוף אלא קדושת דמים בלבד – בתמורה חלה קדושת הגוף אף על בעל מום. 54) ראה במשנה, תמורה ט, א. 55) ראה רש"י שם יז, א.

21 **ו. עוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּזְבָחִים[56] וְהֵמִיר[57] בְּאַחַת מִן**
22 **הַתַּעֲרוּבוֹת[58] - הֲרֵי זֶה מֵבִיא[59] בְּהֵמָה אַחֶרֶת וְאוֹמֵר:**
23 **אִם תְּמוּרַת עוֹלָה הִיא זוֹ - הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ שְׁלָמִים[60],**
24 **וְאִם תְּמוּרַת שְׁלָמִים הִיא זוֹ - הֲרֵי בְּהֵמָה זוֹ עוֹלָה[61].**
25 **וְנִמְצָא הַבְּהֵמָה שֶׁהֵבִיא עִם הַתְּמוּרָה כְּעוֹלָה וּשְׁלָמִים**
26 **שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה[62]. חָזַר וְהֵמִיר[63] בְּאַחַת מִשְּׁתֵיהֶן**
27 **וְאֵין יָדוּעַ בְּאֵי זוֹ מִזֶּהוּ הֵמִיר[64] - מֵבִיא זֶבַח[65] אַחֵר**
28 **מִתּוֹךְ בֵּיתוֹ וְאוֹמֵר עַל הַתְּמוּרָה הַשְּׁנִיָּה[66]: אִם תְּמוּרַת**

תְּמוּרָה[67] הִיא זוֹ[68] - הֲרֵי זוֹ שֶׁהֵבִיא חֻלִּין[69], וְאִם תְּמוּרַת עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים הִיא[70] - הֲרֵי זֶה שֶׁהֵבִיא[71] עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים[72]. וַהֲרֵי זֶה שֶׁהֵבִיא עִם הַתְּמוּרָה הַשְּׁנִיָּה כְּזֶבַח וּתְמוּרָה[73] שֶׁנִּתְעָרְבוּ זֶה בָּזֶה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ דִּין הַתַּעֲרוּבוֹת בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין[74].

56) כלומר, בשלמים – בתוספתא תמורה פ"ג (הוצאת צוקרמנדל עמ' 555, 13): "עולה שנתערבה בזבחים, ירעה (צ"ל: ירעו) עד שיסתאבו וימכרו, ויביא בדמי יפה שבהן זבח, ובדמי יפה שבהן עולה". והביאה רבינו בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין ה"ה-ו. 57) בתוספתא, שם. 58) ואינו יודע באיזה מהן (תוספתא, שם). והרי תמורה זו הראשונה ספק עולה ספק שלמים, ואי אפשר להקריבה על המזבח, אלא תרעה עד שתסתאב ויפול בה מום ויפדה אותה ויביא בדמיה עולה או שלמים, אחד משני הקרבנות האלה, ויביא מביתו לקרבן השני. אלא שחששו שמא עד שיפול בה מום – ישכחו שספק הוא ולא יפדו אלא על קרבן אחד, ולכן הצריכוהו לקחת בהמה אחרת, כדלקמן, כדי שיהיו לפניו שני קרבנות, ולכשיסתאבו ויפלו בהם מומים, יפדו שניהם (לחם־משנה, ועי' ראב"ד). 59) תוספתא, שם. 60) כלומר, מקדישה נדבה. 61) נדבה כנ"ל. 62) שדינם נתבאר למעלה, ומפורש בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין שם, שירעו עד שיסתאבו וכו'. 63) תוספתא, שם. 64) שאם ידע שהמיר בזו התמורה (הראשונה) – הרי זו חולין "שאין התמורה עושה תמורה" (למעלה פ"א הט"ו) אבל עכשיו שאינו יודע באיזו המיר, הרי היא מוטלת בשני ספקות שהם שלשה: א' שמא היא תמורת התמורה והרי היא חולין, ב' שמא היא תמורת השניה, שהיא ספק עולה ספק שלמים, והרי היא כמותה, וגם בזה אי אפשר שתרעה עד שתסתאב ותיפדה מספק כיון שהביא אחת, שמא ישכחוה ויפדוה על אחת (כנ"ל בשם לחם־משנה). 65) תוספתא, שם. כלומר, בהמת חולין (כסף־משנה). 66) שהמירה על אחד מהתערובת השניה (= תמורת ספק וקרבן פסח). 67) כלומר, תמורת תמורה ראשונה. 68) זו התמורה השניה. 69) כלומר, החולין שהביא מתוך ביתו נשאר חולין כמו שהיה, שהרי גם התמורה, השניה שעמה היא חולין, כמבואר למעלה (ובפ"א הט"ו). 70) כלומר, התמורה השניה היא תמורת הבהמה האחרת, שהביא אותה בצירוף התמורה הראשונה (היא ספק הקרבן). 71) כלומר, החולין שהביא מביתו. 72) כלומר, אם התמורה השניה היא עולה – הרי הוא מקדיש זו החולין לשלמים, ואם התמורה השניה היא שלמים – הרי זו לעולה. 73) תוספתא, שם. כלומר, ספק זבח וספק תמורה (שהרי יש גם ספק חולין). 74) פ"ו.

ז. שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִּבְכוֹר אוֹ בְּמַעֲשֵׂר[75] וְהֵמִיר בְּאֶחָד מֵהֶן[76] - הֲרֵי זֶה לֹא יִקְרַב[77], אֶלָּא יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם וְיִפָּדֶה[78], וְיֵאָכֵל כַּבְּכוֹר אוֹ כַּמַּעֲשֵׂר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[79].

75) תוספתא, תמורה פ"ג: "שלמים שנתערבו בבכור, שניהם ירעו עד שיסתאבו ויאכלו כבכור" (וראה בפ"ו מהל' פסולי המוקדשין הי"ד). (וברור שצריך לפדות את זה שהוא שלמים, אע"פ שאינו יודע מי הוא, כדלהלן). 76) ואם כן, התמורה היא ספק שלמים ספק בכור (או מעשר). 77) תוספתא שם, שהרי תמורת הבכור (או המעשר) אינם קריבים, אלא נאכלים במומם (ראה למעלה ה"ב). 78) אף שתמורות הבכור והמעשר שנפל בהן מום, אינם צריכים פדיון (למעלה ה"ב) – צריך כאן פדיון משום תמורת שלמים, שדין תמורת שלמים כשלמים (למעלה ה"א). ובדפוס רומי וויניציאה ובכת"י תימן, חסרה המילה "ויפדה", וראה ב'לחם משנה' 'מעשה רוקח' ו'אור שמח'. 79) למעלה ה"ב.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – ט"ז-כ"ב ניסן תשע"ח

יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשע"ח

הִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי[1]

1) ימי שנת החמה.

א. שְׁנַת הַחַמָּה - יֵשׁ מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁאוֹמְרִים, שֶׁהִיא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם וּרְבִיעַ יוֹם, שֶׁהוּא שֵׁשׁ שָׁעוֹת; וְיֵשׁ מֵהֶן שֶׁאוֹמְרִים, שֶׁהוּא פָּחוֹת מֵרְבִיעַ הַיּוֹם. וְכֵן חַכְמֵי יָוָן וּפָרַס יֵשׁ בֵּינֵיהֶן מַחֲלֹקֶת בְּדָבָר זֶה.

ב. מִי שֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁהִיא שס"ה יוֹם וּרְבִיעַ יוֹם, יִשָּׁאֵר מִכָּל מַחֲזוֹר שֶׁל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה שָׁעָה אַחַת וְאַרְבַּע מֵאוֹת וּשְׁמוֹנִים וַחֲמִשָּׁה חֲלָקִים, כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, וְיִהְיֶה בֵּין תְּקוּפָה לִתְקוּפָה[2] אֶחָד וְתִשְׁעִים יוֹם וְשֶׁבַע שָׁעוֹת וַחֲצִי שָׁעָה. וּמִשֶּׁתֵּדַע תְּקוּפָה אַחַת בְּאֵי זֶה יוֹם בְּאֵיזוֹ שָׁעָה הִיא, תַּתְחִיל לִמְנוֹת מִמֶּנָּה לַתְּקוּפָה הַשְּׁנִיָּה שֶׁאַחֲרֶיהָ, וּמִן הַשְּׁנִיָּה לַשְּׁלִישִׁית, עַד סוֹף הָעוֹלָם.

2) ארבע תקופות בשנה: תקופת ניסן - התחלת האביב; תקופת תמוז - התחלת הקיץ; תקופת תשרי - התחלת הסתיו; תקופת טבת - התחלת החורף.

ג. תְּקוּפַת נִיסָן הִיא הַשָּׁעָה וְהַחֵלֶק שֶׁתִּכָּנֵס בּוֹ הַשֶּׁמֶשׁ בְּרֹאשׁ מַזַּל טָלֶה, וּתְקוּפַת תַּמּוּז - הֵיוֹת

1 הַשֶּׁמֶשׁ בְּרֹאשׁ מַזַּל סַרְטָן, וּתְקוּפַת תִּשְׁרֵי - הֵיוֹת
2 הַשֶּׁמֶשׁ בְּרֹאשׁ מַזַּל מֹאזְנַיִם, וּתְקוּפַת טֵבֵת - הֵיוֹת
3 הַשֶּׁמֶשׁ בְּרֹאשׁ מַזַּל גְּדִי[3]. וּתְקוּפַת נִיסָן הָיְתָה בַּשָּׁנָה
4 הָרִאשׁוֹנָה שֶׁל יְצִירָה לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה קֹדֶם מוֹלַד
5 נִיסָן: בְּשִׁבְעָה יָמִים, וְתֵשַׁע שָׁעוֹת, וְשֵׁשׁ מֵאוֹת
6 וּשְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. סִימָנָהּ: ז"ט תרמ"ב.

3) מזל = קבוצת כוכבים. הקדמונים מנו שנים עשר מזלות.

7 ד. דֶּרֶךְ חֶשְׁבּוֹן הַתְּקוּפָה כָּךְ הִיא: תֵּדַע תְּחִלָּה כַּמָּה
8 מַחֲזוֹרִין שְׁלֵמִים מִשְּׁנַת הַיְצִירָה עַד הַמַּחֲזוֹר
9 שֶׁתִּרְצֶה, וְקַח לְכָל מַחֲזוֹר מֵהֶן שָׁעָה אַחַת וְתפ"ה
10 חֲלָקִים; קַבֵּץ כָּל הַחֲלָקִים - שָׁעוֹת, וְכָל הַשָּׁעוֹת -
11 יָמִים, וְתִגְרַע מִן הַכֹּל שִׁבְעָה יָמִים וְתֵשַׁע שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ
12 מֵאוֹת וּשְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים, וְהַשְּׁאָר תּוֹסִיף אוֹתוֹ
13 עַל מוֹלַד נִיסָן שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה מִן הַמַּחֲזוֹר; יֵצֵא
14 לְךָ בְּאֵי זוֹ שָׁעָה וּבְכַמָּה בַּחֹדֶשׁ תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן
15 שֶׁל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה מִן הַמַּחֲזוֹר, וּמִמֶּנָּה תַּתְחִיל לִמְנוֹת
16 אֶחָד וְתִשְׁעִים יוֹם וְשֶׁבַע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה לְכָל תְּקוּפָה
17 וּתְקוּפָה. וְאִם תִּרְצֶה לֵידַע תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל שָׁנָה זוֹ,
18 שֶׁהִיא שְׁנַת כָּךְ וָכָךְ בַּמַּחֲזוֹר שֶׁאַתָּה עוֹמֵד בּוֹ - קַח
19 לְכָל הַמַּחֲזוֹרִין הַשְּׁלֵמִים שָׁעָה וְתפ"ה לְכָל מַחֲזוֹר,
20 וּלְכָל הַשָּׁנִים הַגְּמוּרוֹת שֶׁשָּׁלְמוּ מִן הַמַּחֲזוֹר - עֲשָׂרָה
21 יָמִים וְאַחַת וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת וּמָאתַיִם וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים
22 לְכָל שָׁנָה, וְקַבֵּץ הַכֹּל, וְתִגְרַע מִמֶּנּוּ שִׁבְעָה יָמִים
23 וְתֵשַׁע שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים,
24 וְהַשְּׁאָר תַּשְׁלִיכֵם חָדְשֵׁי הַלְּבָנָה - תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם
25 וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שָׁעוֹת וּשְׁבַע מֵאוֹת וְשָׁלֹשׁ וְתִשְׁעִים
26 חֲלָקִים, וְהַנִּשְׁאָר פָּחוֹת מֵחֹדֶשׁ הַלְּבָנָה - תּוֹסִיף אוֹתוֹ
27 עַל מוֹלַד נִיסָן שֶׁל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה, וְתֵדַע זְמַן תְּקוּפַת
28 נִיסָן שֶׁל אוֹתָהּ הַשָּׁנָה בְּכַמָּה יוֹם בַּחֹדֶשׁ הִיא וּבְכַמָּה
29 שָׁעָה. תְּקוּפַת נִיסָן לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה אֵינָהּ לְעוֹלָם אֶלָּא
30 אוֹ בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה, אוֹ בַּחֲצִי הַלַּיְלָה, אוֹ בִּתְחִלַּת
31 הַיּוֹם, אוֹ בַּחֲצִי הַיּוֹם; וּתְקוּפַת תַּמּוּז לְעוֹלָם אֵינָהּ
32 אֶלָּא אוֹ בְּשֶׁבַע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, אוֹ בְּשָׁעָה אַחַת
33 וּמֶחֱצָה, בֵּין בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה; וּתְקוּפַת תִּשְׁרֵי לְעוֹלָם
34 אֵינָהּ אֶלָּא בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת, אוֹ בְּשָׁלֹשׁ שָׁעוֹת, בֵּין בַּיּוֹם
35 בֵּין בַּלַּיְלָה; וּתְקוּפַת טֵבֵת לְעוֹלָם אֵינָהּ אֶלָּא אוֹ
36 בְּעֶשֶׂר שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, אוֹ בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, בֵּין
37 בַּיּוֹם בֵּין בַּלַּיְלָה. אִם תִּרְצֶה לֵידַע בְּאֵי זֶה יוֹם מִימֵי
38 הַשָּׁבוּעַ וּבְאֵי זוֹ שָׁעָה תִּהְיֶה הַתְּקוּפָה - קַח שָׁנִים
39 גְּמוּרוֹת שֶׁעָבְרוּ מִשְּׁנַת הַיְצִירָה עַד שָׁנָה שֶׁתִּרְצֶה,
40 וְהַשְׁלֵךְ הַכֹּל שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים,
41 וְהַנִּשְׁאָר יוֹתֵר מִשְּׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים - קַח לְכָל שָׁנָה יוֹם
42 אֶחָד שֵׁשׁ שָׁעוֹת, וְקַבֵּץ הַכֹּל, וְהוֹסֵף עָלָיו שְׁלֹשָׁה,
43 וְהַשְׁלֵךְ הַכֹּל שִׁבְעָה שִׁבְעָה, וְהַנִּשְׁאָר מִן הַיָּמִים וּמִן
44 הַשָּׁעוֹת תַּתְחִיל לִמְנוֹת מִתְּחִלַּת לֵיל אֶחָד בְּשַׁבָּת,
45 וְלַאֲשֶׁר יַגִּיעַ הַחֶשְׁבּוֹן בּוֹ תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן. וְלָמָּה
46 מוֹסִיפִין שְׁלִשָּׁה? לְפִי שֶׁתְּקוּפָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל שְׁנַת
47 יְצִירָה הָיְתָה בִּתְחִלַּת לֵיל רְבִיעִי.

48 ה. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע תְּקוּפַת נִיסָן[4] שֶׁל שְׁנַת
49 תְּשַׁע מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים לַיְצִירָה -
50 כְּשֶׁתַּשְׁלִיךְ הַכֹּל שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים שְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים,
51 תִּשָּׁאֵר שָׁנָה אַחַת; תִּקַּח לָהּ יוֹם אֶחָד וְשֵׁשׁ שָׁעוֹת
52 וְתוֹסִיף עָלָיו שָׁלֹשׁ, נִמְצֵאת תְּקוּפַת נִיסָן בְּלֵיל
53 חֲמִישִׁי שֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּלַּיְלָה. וּכְשֶׁתּוֹסִיף עָלֶיהָ שֶׁבַע
54 שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה - הֲרֵי תִּהְיֶה תְּקוּפַת תַּמּוּז בְּשָׁעָה
55 וּמֶחֱצָה מִיּוֹם חֲמִישִׁי; וּכְשֶׁתּוֹסִיף עָלֶיהָ שֶׁבַע שָׁעוֹת
56 וּמֶחֱצָה - תִּהְיֶה תְּקוּפַת תִּשְׁרֵי בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת מִיּוֹם
57 חֲמִישִׁי; וּכְשֶׁתּוֹסִיף עָלֶיהָ שֶׁבַע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה -
58 תִּהְיֶה תְּקוּפַת טֵבֵת בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה מִלֵּיל
59 שִׁשִּׁי; וּכְשֶׁתּוֹסִיף עָלֶיהָ שֶׁבַע שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה - תִּהְיֶה
60 תְּקוּפַת נִיסָן הַבָּאָה בִּתְחִלַּת יוֹם שִׁשִּׁי. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ
61 עַד סוֹף הָעוֹלָם, תְּקוּפָה אַחַר תְּקוּפָה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"שנת תשע מאות שלושים וארבעה אלפים ליצירה... שנת תתק"ל שהיא שנה תשיעית ממחזור ר"ס"

וצריך להבין, לפי זה נמצא שכתיבת הדברים היתה בשנה זו, אבל בהלכות שאח"ז כותב "...משנה זו שהיא שנת י"ז ממחזור ר"ס שהיא שנת תתקל"ח - שמונה שנים לאחרי זה! והרי לא יתכן שעבר משך זמן של שמונה שנים בין כתיבת פרק ט' לכתיבת פרק י"א, שכן הרמב"ם עצמו כותב שכתיבת חיבורו נמשכה עשר שנים. וגם לולי מה שכתב הרי ידוע שעריכת חיבורו נשלמה בשנת תתק"מ וא"כ איך יתכן שכתיבת הלכות קידוש החודש שבתחילת ה"יד החזקה" היתה בשנת תתקל"ח, היינו קרוב לסוף זמן הכתיבה.

והביאור בזה: ידוע שלאחר שכתב הרמב"ם ספרו חזר והגיהו ותיקנו בשתים או שלוש מהדורות (כנזכר במכתבו לחכמי לוניל) ומובן שלא תיקן את כל הספר אלא רק את הדברים הצריכים תיקון. ולכן, מה שכתב בסוף פרק י"א "שהיא שנת תתקל"ח וארבעת אלפים ליצירה" היה כשתיקן ההלכה במהדורה השניה, ולכן בכתיבת השנה כתב את השנה שעמד בה בשעת התיקון ולא את התאריך הישן של שעת הכתיבה הראשונה, ומה שכתב בפרק ט' לא היה צריך תיקון ולכן נשארה השנה כפי שהיתה בשעת הכתיבה.

(על פי "יין מלכות" ספר זמנים סימן מג)

4) באיזה יום בשבוע ובאיזו שעה.

62 ו. אִם תִּרְצֶה לֵידַע בְּכַמָּה יוֹם בַּחֹדֶשׁ תִּהְיֶה תְּקוּפַת
63 נִיסָן שֶׁל שָׁנָה זוֹ[5] - תֵּדַע תְּחִלָּה בְּאֵי זֶה יוֹם מִימֵי

הַשָּׁבוּעַ תִּהְיֶה, וּבְאֵי זֶה יוֹם יִקָּבְעוּ נִיסָן שֶׁל שָׁנָה זוֹ, וְכַמָּה שָׁנִים גְּמוּרוֹת עָבְרוּ מִן הַמַּחֲזוֹר, וְתִקַּח לְכָל שָׁנָה אַחַד עָשָׂר יוֹם, וְתוֹסִיף עַל סְכוּם הַיָּמִים שִׁבְעָה יָמִים בִּזְמַנִּים אֵלּוּ, וְהַשְּׁלֵךְ הַכֹּל שְׁלֹשִׁים שְׁלֹשִׁים, וְהַנִּשְׁאָר פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים - תַּתְחִיל לִמְנוֹתוֹ מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן; אִם יַגִּיעַ לְיוֹם הַתְּקוּפָה - מוּטָב, וְאִם לָאו - הוֹסֵף יוֹם אוֹ שְׁנֵי יָמִים אוֹ שְׁלֹשָׁה יָמִים עַל הַמִּנְיָן, עַד שֶׁיַּגִּיעַ לְיוֹם הַתְּקוּפָה. וְאִם תִּהְיֶה הַשָּׁנָה מְעֻבֶּרֶת - תַּתְחִיל לִמְנוֹת מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ אֲדָר שֵׁנִי, וְלַיּוֹם שֶׁיַּגִּיעַ הַחֶשְׁבּוֹן - בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם מִן הַחֹדֶשׁ תִּהְיֶה הַתְּקוּפָה.

5) בלי לדעת את השעה המדוייקת.

ז. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע בְּכַמָּה בַּחֹדֶשׁ תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל שְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּתְשַׁע מֵאוֹת, שֶׁהִיא שָׁנָה תְּשִׁיעִית מִמַּחֲזוֹר ר"ס - מָצָאנוּ רֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן נִקְבַּע בָּהּ בַּחֲמִישִׁי, וּתְקוּפַת נִיסָן בַּחֲמִישִׁי; וּלְפִי שֶׁהָיְתָה שָׁנָה זוֹ תְּשִׁיעִית לַמַּחֲזוֹר, יִהְיוּ הַשָּׁנִים הַגְּמוּרוֹת שְׁמוֹנָה; כְּשֶׁתִּקַּח לְכָל שָׁנָה מֵהֶן אַחַד עָשָׂר יוֹם, יִהְיוּ כָּל הַיָּמִים שְׁמוֹנָה וּשְׁמוֹנִים; תּוֹסִיף שִׁבְעָה, הֲרֵי הַכֹּל חֲמִשָּׁה וְתִשְׁעִים; תַּשְׁלִיךְ הַכֹּל שְׁלֹשִׁים שְׁלֹשִׁים, נִשְׁאֲרוּ חֲמִשָּׁה יָמִים; כְּשֶׁתַּתְחִיל לִמְנוֹת חֲמִשָּׁה יָמִים מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ נִיסָן, שֶׁהָיָה בַּחֲמִישִׁי, יַגִּיעַ הַחֶשְׁבּוֹן לְיוֹם שֵׁנִי; וּכְבָר יָדַעְנוּ שֶׁאֵין הַתְּקוּפָה בְּשֵׁנִי בְּשַׁבָּת אֶלָּא בַּחֲמִישִׁי, לְפִיכָךְ תּוֹסִיף יוֹם אַחַר יוֹם עַד שֶׁתַּגִּיעַ לַחֲמִישִׁי, שֶׁהוּא יוֹם הַתְּקוּפָה; נִמְצֵאת תְּקוּפַת נִיסָן בְּשָׁנָה זוֹ בְּיוֹם שְׁמִינִי מֵחֹדֶשׁ נִיסָן. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת תַּעֲשֶׂה בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.

ח. זֶה שֶׁאָמַרְנוּ: תּוֹסִיף יוֹם אַחַר יוֹם עַד שֶׁתַּגִּיעַ לְיוֹם הַתְּקוּפָה - לְעוֹלָם לֹא תִּהְיֶה צָרִיךְ לְהוֹסִיף אֶלָּא יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם אוֹ שְׁלֹשָׁה. וּפְלֵא גָּדוֹל הוּא שֶׁתִּהְיֶה צָרִיךְ לְהוֹסִיף אַרְבָּעָה יָמִים. וְאִם מָצָאתָ שֶׁאַתָּה צָרִיךְ לְהוֹסִיף יוֹם עַל זֶה - תֵּדַע שֶׁטָּעִיתָ בַּחֶשְׁבּוֹן, וְתַחֲזֹר וְתַחְשֹׁב בִּדְקְדּוּק.

יום שני י"ז ניסן ה'תשע"ח

פֶּרֶק עֲשִׂירִי[1]

1) הימים שבין תקופה לתקופה.

א. שְׁנַת הַחַמָּה לְמִי שֶׁהוּא אוֹמֵר שֶׁהוּא פָּחוֹת מֵרְבִיעַ - מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל[2] יֵשׁ מִי שֶׁאוֹמֵר: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם, וְחָמֵשׁ שָׁעוֹת, וּתְשַׁע מֵאוֹת שִׁבְעָה וְתִשְׁעִים חֲלָקִים, וּשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים רֶגַע[3]. וְהָרֶגַע - אֶחָד מִשִּׁשָּׁה וְשִׁבְעִים בְּחֵלֶק. וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה תִּהְיֶה תּוֹסֶפֶת שְׁנַת הַחַמָּה עַל שְׁנַת הַלְּבָנָה: עֲשָׂרָה יָמִים, וְאַחַת וְעֶשְׂרִים שָׁעָה, וּמֵאָה וְאֶחָד וְעֶשְׂרִים חֵלֶק, וּשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים רֶגַע. סִימָן לָהֶם: יכ"א קכ"א מ"ח. וְלֹא תִּמְצָא תּוֹסֶפֶת בְּמַחֲזוֹר שֶׁל תְּשַׁע עֶשְׂרֵה שָׁנָה כְּלָל, אֶלָּא בְּכָל מַחֲזוֹר מֵהֶם יִשְׁלְמוּ שְׁנֵי הַחַמָּה עִם שְׁנֵי הַלְּבָנָה הַפְּשׁוּטוֹת וְהַמְעֻבָּרוֹת[4].

2) עי' פ"ט ה"א. 3) הכוונה ל"תקופת רב אדא", ועי' בהערה הקודמת ובהערה הבאה. 4) י"ט שנות המחזור הקטן על שבעת חדשי העיבור שבהן (גו"ח אדז"ט) הן מאתים ושלושים וחמשה חדשי לבנה. 29 יום, 12 שעות, 793 חלקים X 235 = 365 יום, 5 שעות, 48/76 997 חלקים X 19. המעברים חשבו, שהמחזור הקטן, על השנים המעוברות שבו גו"ח אדז"ט, בנוי על תקופת רב אדא. ואלה הנימוקים: 1. לפי תקופת שמואל, קיים הפרש של שעה אחת ותפ"ה חלקים בין י"ט שנות החמה לי"ט שנות הלבנה. במשך מאות בשנים נצטבר הפרש של ימים. לפי זה יצא, שתקופת השמש של ניסן תהיה מרוחקת ממולד ניסן בראש המחזור מרחק ששיעורו כמספר הימים שנצטברו. אבל למעשה נוכחו לדעת, שהתקופה קרובה למולד ניסן בראש המחזור, וי"ט שנות המחזור נגמרות בשווה עם רל"ה חדשי הלבנה בלי עודף. מכאן ששנת החמה קטנה יותר מזו שקבע שמואל. 2. תקופת ניסן חלה תמיד לפני ט"ז בניסן בהתאם לדעת רב אדא, שאם תקופת טבת נמשכת עד ט"ז בניסן, עלינו לעבר את השנה (ראש השנה כא. הגירסה בתלמוד שלנו - רב הונא; ה"פירוש" מביא רב "אדא"), ולפי תקופת שמואל, חלה תקופת ניסן פעמים רבות אחרי ט"ז בניסן. מכאן הסיקו, שיסוד העיבור של גו"ח אדז"ט במחזור הקטן מבוסס על תקופת רב אדא, שלפיה, אם מעברים גו"ח אדז"ט, תחול תקופת ניסן לפני ט"ז בניסן. השם "תקופת רב אדא" מקורו כנראה בזה, שהחשבון מתאים לדברי רב אדא הנ"ל (עי' 'יסודי העיבור' לחיים זעליג סלונימסקי).

ב. בֵּין כָּל תְּקוּפָה וּתְקוּפָה לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה: אֶחָד וְתִשְׁעִים יוֹם, וְשֶׁבַע שָׁעוֹת, וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעָה עָשָׂר חֲלָקִים, וְאֶחָד וּשְׁלֹשִׁים רֶגַע. סִימָן לָהֶם: צא"ז תקי"ט ל"א. וּכְשֶׁתֵּדַע תְּקוּפָה מִן הַתְּקוּפוֹת אֵימָתַי הָיְתָה - תַּחְשֹׁב מֵאוֹתוֹ רֶגַע מִנְיָן זֶה, וְתֵדַע תְּקוּפָה שֶׁאַחֲרֶיהָ, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּתְקוּפַת הַשָּׁנָה שֶׁהִיא רְבִיעַ[5].

5) עי' פ"ט.

ג. תְּקוּפַת נִיסָן לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה הָיְתָה בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל יְצִירָה קֹדֶם מוֹלַד נִיסָן בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים[6]. סִימָן לָהֶם: ט' תרמ"ב. וְכֵן הִיא לְעוֹלָם, בְּכָל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה שֶׁל כָּל מַחֲזוֹר, קֹדֶם מוֹלַד נִיסָן בְּתֵשַׁע שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים[7].

6) תקופת רב אדא מבוססת על דעת רבי יהושע, שלפיה אנו

מונים מניסן לא רק את חשבון התקופות, אלא גם את חשבון המולדות (ראש השנה ח, א). מולד ניסן היה ד', ט', תרמ"ב (עי' למעלה פ"ט ה"ג, הערה ט'). בתחילת ליל יום ד' זה - כשנבראו המאורות - היתה תקופת ניסן, התקופה הראשונה (לפי תקופת שמואל היתה תקופת תשרי ראשונה, אלא שלצורך חשבון התקופות מתחילים מניסן). מכאן שקדמה תקופת ניסן למולד ניסן ט', תרמ"ב. 7) משום שלפי תקופת רב אדא, י"ט שנות הלבנה (על המעוברות שבהן) שוות לי"ט שנות החמה, ללא שארית.

ד. כְּשֶׁתֵּדַע תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל שָׁנָה רִאשׁוֹנָה מִן הַמַּחֲזוֹר - תַּחְשֹׁב מִמֶּנָּה אֶחָד וְתִשְׁעִים יוֹם, וְשֶׁבַע שָׁעוֹת, וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעָה עָשָׂר חֲלָקִים, וְאֶחָד וּשְׁלֹשִׁים רֶגַע, לְכָל תְּקוּפָה וּתְקוּפָה, עַד סוֹף הַמַּחֲזוֹר.

ה. אִם תִּרְצֶה לֵידַע מָתַי תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן[8] לְפִי חֶשְׁבּוֹן זֶה - תֵּדַע תְּחִלָּה שָׁנִים גְּמוּרוֹת שֶׁעָבְרוּ מִן הַמַּחֲזוֹר, וְתִקַּח לְכָל שָׁנָה מֵהֶן תּוֹסֶפֶת, וְהִיא יכ"א קכ"א מ"ח, וְקַבֵּץ כָּל הָרְגָעִים - חֲלָקִים, וְכָל הַחֲלָקִים - שָׁעוֹת, וְכָל הַשָּׁעוֹת - יָמִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁתַּחְשֹׁב בַּמּוֹלָדוֹת, וְתִגְרַע מִן הַכֹּל תֵּשַׁע שָׁעוֹת וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּשְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים[9], וְהַנִּשְׁאָר תַּשְׁלִיךְ חָדְשֵׁי לְבָנָה, וְהַנִּשְׁאָר - שֶׁאֵין בּוֹ חֹדֶשׁ לְבָנָה - תּוֹסִיף אוֹתוֹ עַל מוֹלַד נִיסָן שֶׁל אוֹתָהּ שָׁנָה, וּבְרֶגַע שֶׁיִּגִּיעַ הַמִּנְיָן בּוֹ תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן שֶׁל אוֹתָהּ שָׁנָה.

8) בשנה מסוימת במחזור. 9) שקדמה תקופת ניסן הראשונה למולד ניסן הראשון (בניגוד לז', ט', תרמ"ב על־פי שמואל). הלכות אלה ג, ד, ה, מקבילות לחשבון התקופה על־פי שמואל בפ"ט, ה"ד. 1. ידיעת תקופת ניסן של השנה הראשונה במחזור - הלכה ג'. לפי תקופת שמואל, אנו צריכים לדעת את מספר המחזורים השלמים שעברו משנת היצירה עד המחזור הנוכחי בגלל השארית שבכל מחזור. לפי תקופת רב אדא, אין צורך בידיעה זו, מכיון שאין שארית למחזור. 2. ידועה תקופת ניסן של השנה הראשונה מן המחזור, על פיה אנו מחשבים את כל התקופות בכל שנות המחזור - הלכה ד'. 3. לחשב את תקופת ניסן בשנה מסוימת במחזור, כשתקופת ניסן של השנה הראשונה במחזור אינה ידועה - הלכה ה'.

ו. וְנִרְאִין לִי הַדְּבָרִים, שֶׁעַל חֶשְׁבּוֹן תְּקוּפָה זוֹ[10] הָיוּ סוֹמְכִין לְעִנְיַן עִבּוּר הַשָּׁנָה בְּעֵת שֶׁבִּית דִּין הַגָּדוֹל מָצוּי, שֶׁהָיוּ מְעַבְּרִין מִפְּנֵי הַזְּמַן אוֹ מִפְּנֵי הַצֹּרֶךְ[11], לְפִי שֶׁחֶשְׁבּוֹן זֶה הוּא הָאֱמֶת יוֹתֵר מִן הָרִאשׁוֹן[12], וְהוּא קָרוֹב מִן הַדְּבָרִים שֶׁנִּתְבָּאֲרוּ בְּאִיצְטַגְנִינוּת יוֹתֵר מִן הַחֶשְׁבּוֹן הָרִאשׁוֹן, שֶׁהָיְתָה בּוֹ שְׁנַת הַחַמָּה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חֲמִשָּׁה וְשִׁשִּׁים יוֹם וּרְבִיעַ יוֹם.

10) של רב אדא. 11) עי' פ"ד, הלכות א־ו. 12) זוהי גם דעת האסטרונומיה כיום.

ז. וְחֶשְׁבּוֹן שְׁתֵּי תְּקוּפוֹת הָאֵלּוּ שֶׁבֵּאַרְנוּ דַּרְכָּם - הַכֹּל בְּקֵרוּב הוּא[13], וּבְמַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי, לֹא בִּמְקוֹמָהּ הָאֲמִתִּי[14]; אֲבָל בִּמְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי תִּהְיֶה תְּקוּפַת נִיסָן בִּזְמַנִּים אֵלּוּ בִּכְמוֹ שְׁנֵי יָמִים קֹדֶם שְׁתֵּי הַתְּקוּפוֹת שֶׁיּוֹצְאִין בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה - בֵּין בְּחֶשְׁבּוֹן מִי שֶׁחָשַׁב רְבִיעַ יוֹם גָּמוּר, בֵּין לְמִי שֶׁמְּחַשֵּׁב לְפָחוֹת מֵרְבִיעַ יוֹם.

13) חשבון לא מדויק. 14) בחשבון שתי התקופות, של שמואל ושל רב אדא, חילקו את אורך השנה לארבעה חלקים שווים. על־ידי־זה נתקבל אורך אחיד לכל תקופות השנה. לפי שמואל: 365, 25/4 = 91 יום, 71/2 שעות. לפי רב אדא: רבע של שס"ה יום, ה' שעות, תתקצ"ז חלקים, מ"ח רגעים = צ"א יום, ז' שעות, תקי"ט חלקים, ל"א רגעים. אבל לאמיתו של דבר, אין התקופות שוות באורכן. עובדה זו היתה ידועה כבר להיפרכוס (תוכן יווני במאה השניה לפני הספירה, מייסד האסטרונומיה המדעית), שקבע את אורך תקופת אביב — 94 יום וחצי, תקופת קיץ — 92 יום וחצי, תקופת סתיו - 88, תקופת חורף - 90 יום. (ועי' פי"א, הי"ד וט"ו).

יום שלישי י"ח ניסן ה'תשע"ח

פֶּרֶק אַחַד עָשָׂר[1]

1) דרכי החשבון במהלך הלבנה, וסוד העיבור.

א. לְפִי שֶׁאָמַרְנוּ בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ[2], שֶׁבֵּית דִּין הָיוּ מְחַשְּׁבִין בִּדְקֵדּוּק וְיוֹדְעִים אִם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ אוֹ לֹא יֵרָאֶה[3], יָדַעְנוּ שֶׁכָּל מִי שֵׁרוּחוֹ נְכוֹנָה וְלִבּוֹ תָּאֵב לְדִבְרֵי הַחָכְמוֹת וְלַעֲמֹד עַל הַסּוֹדוֹת[4] - יִתְאַוֶּה לֵידַע אוֹתָן הַדְּרָכִים שֶׁמְּחַשְּׁבִין בָּהֶם, עַד שֶׁיֵּדַע אָדָם אִם יֵרָאֶה הַיָּרֵחַ בְּלֵיל זֶה אוֹ לֹא יֵרָאֶה.

2) עי' למעלה פ"א ה"ו; פ"ב ה"ד; פ"ו ה"א. 3) בליל שלושים. 4) סוד העיבור, ועי' להלן הלכה ד'.

ב. וְדַרְכֵי הַחֶשְׁבּוֹן יֵשׁ בָּהֶן מַחֲלוֹקוֹת גְּדוֹלוֹת בֵּין חַכְמֵי הַגּוֹיִם הַקַּדְמוֹנִים, שֶׁחָקְרוּ עַל חֶשְׁבּוֹן הַתְּקוּפוֹת[5] וְהַגִּימַטְרִיָּאוֹת[6]. וַאֲנָשִׁים חֲכָמִים גְּדוֹלִים נִשְׁתַּבְּשׁוּ בָּהֶן, וְנִתְעַלְּמוּ מֵהֶן דְּבָרִים, וְנוֹלְדוּ לָהֶן סְפֵקוֹת. וְיֵשׁ מִי שֶׁדִּקְדֵּק הַרְבֵּה, וְלֹא פָּגַע בַּדֶּרֶךְ הַנְּכוֹנָה בְּחֶשְׁבּוֹן רְאִיַּת הַיָּרֵחַ[7], אֶלָּא צָלַל בְּמַיִם אַדִּירִים וְהֶעֱלָה חֶרֶס בְּיָדוֹ[8].

5) הזמן הדרוש לשמש להקיף את הארץ. 6) הנדסה, ובמובן רחב יותר - מתימטיקה בכלל. הסבר מפורט למונח "חשבון התקופות והגימטריאות" ראה "קובץ תשובות הרמב"ם ואיגרותיו" חלק שני ע' 25 לפסיא 1859. 7) הכוונה לירח החדש שנראה אחרי הקיבוץ עם השמש. 8) זוהי מליצה תלמודית. השווה בבא־קמא צא, א.

ג. וּלְפִי אֹרֶךְ הַיָּמִים וְרֹב הַבְּדִיקוֹת וְהַחֲקִירוֹת נוֹדְעוּ לְמִקְצָת הַחֲכָמִים דַּרְכֵי חֶשְׁבּוֹן זֶה[9]. וְעוֹד, שֶׁיֵּשׁ לָנוּ

בְּעִקָּרִים אֵלּוּ קַבָּלוֹת מִפִּי הַחֲכָמִים, וּרְאָיוֹת שֶׁלֹּא נִכְתְּבוּ בַּסְּפָרִים הַיְדוּעִים לַכֹּל[10]. וּמִפְּנֵי כָּל אֵלּוּ הַדְּבָרִים[11] כָּשֵׁר בְּעֵינַי לְבָאֵר דַּרְכֵי חֶשְׁבּוֹן זֶה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נָכוֹן לְמִי שֶׁמְּלָאוֹ לִבּוֹ לִקְרְבָה אֶל הַמְּלָאכָה לַעֲשׂוֹת אוֹתָהּ[12].

9) של ראיית הירח. 10) הרמב"ם מזכיר ב'מורה נבוכים' את התוכן אבן אפלח האישבילייי באנדלוסיה "אשר התחברתי עם בנו", וכמו כן את "הפילוסוף המעולה אבובכ"ר בן אלצ"איג אשר קראתי עם אחד מתלמידיו, והראה אפני ראיות" (חלק שני, פרק ט'). 11) 1. דרכי חשבון ראיית הירח, ידועים למקצת החכמים בלבד. 2. לרמב"ם היו קבלות וראיות שעדיין לא נתפרסמו, ולא היו ידועות אפילו למקצת החכמים. 12) השווה שמות לו, ב. שם כתוב: "כל אשר נשאו לבו לקרבה אל המלאכה לעשות אתה". הביטוי "מלאו לבו" לקוח ממגילת אסתר ז, ה.

ד. וְאַל יִהְיוּ דְּרָכִים אֵלּוּ קַלִּים[13] בְּעֵינֶיךָ, מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ צְרִיכִין לָהֶם בַּזְּמַן הַזֶּה; שֶׁאֵלּוּ הַדְּרָכִים - דְּרָכִים רְחוֹקִים וַעֲמֻקִּים הֵן, וְהוּא סוֹד הָעִבּוּר[14], שֶׁהָיוּ הַחֲכָמִים הַגְּדוֹלִים יוֹדְעִים אוֹתוֹ, וְאֵין מוֹסְרִין אוֹתוֹ לְכָל אָדָם, אֶלָּא לִסְמוּכִים נְבוֹנִים[15]. אֲבָל זֶה הַחֶשְׁבּוֹן בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאֵין בֵּית דִּין לִקְבֹּעַ עַל פִּי הָרְאִיָּה, שֶׁאָנוּ מְחַשְּׁבִין בּוֹ הַיּוֹם[16] - אֲפִלּוּ תִּינוֹקוֹת שֶׁל בֵּית רַבָּן מַגִּיעִין עַד סוֹפוֹ בִּשְׁלֹשָׁה וְאַרְבָּעָה יָמִים.

13) קלי ערך. 14) הדרכים "שבית־דין היו מחשבין בדקדוק, ויודעים אם יראה הירח או לא יראה" (למעלה ה"א), "עיבור" - על שם הוספת יום לחודש וחודש לשנה. 15) לחכמים שהוכתרו בתואר "רבי", אבל אין מוסרים את סוד העיבור לכל הסמוכים, אלא לנבונים שבהם בלבד. ועי' למעלה פ"א ה"ו־ח; פ"ה ה"א. 16) עי' למעלה פרק ו' ופרק ז'. כוונת הרמב"ם היא, שבחשבון שאנו משתמשים בו היום לשם קביעת החודש - אין חכמה, אבל החכמה האמיתית היא בחשבון הראיה, שאין אנו משתמשים בו כיום.

ה. שֶׁמָּא יִתְבּוֹנֵן חָכָם מֵחַכְמֵי הָאֻמּוֹת אוֹ מֵחַכְמֵי יִשְׂרָאֵל, שֶׁלָּמְדוּ חָכְמַת יָוָן, בִּדְרָכִים אֵלּוּ שֶׁאֲנִי מְחַשֵּׁב בָּהֶן לִרְאִיַּת הַיָּרֵחַ, וְיִרְאֶה קֵרוּב[17] מְעַט בְּמִקְצָת הַדְּרָכִים, וַיַּעֲלֶה עַל דַּעְתּוֹ שֶׁנִּתְעַלֵּם מִמֶּנּוּ דָּבָר זֶה, וְלֹא יָדַעְנוּ שֶׁיֵּשׁ בְּאוֹתוֹ הַדֶּרֶךְ קֵרוּב - אַל יַעֲלֶה זֶה עַל דַּעְתּוֹ; אֶלָּא כָּל דָּבָר שֶׁלֹּא דִּקְדַּקְנוּ בּוֹ - מִפְּנֵי שֶׁיָּדַעְנוּ בְּעִקַּר הַגִּימַטְרִיָּאוֹת בִּרְאָיוֹת בְּרוּרוֹת שֶׁאֵין דָּבָר זֶה מַפְסִיד בִּידִיעַת הָרְאִיָּה וְאֵין חוֹשְׁשִׁין לוֹ[18], לְפִיכָךְ לֹא דִּקְדַּקְנוּ בּוֹ.

17) אי־דיוק. 18) הרמב"ם לא הקפיד על האי־דיוק המתמטי, כשזה לא השפיע על ידיעת הראיה.

ו. וְכֵן כְּשֶׁיִּרְאֶה בְּדֶרֶךְ מִן הַדְּרָכִים חֶסְרוֹן מְעַט מֵחֶשְׁבּוֹן הָרָאוּי לְאוֹתָהּ הַדֶּרֶךְ - בְּכַוָּנָה עָשִׂינוּ זֶה, לְפִי שֶׁיֵּשׁ כְּנֶגְדּוֹ יִתְרוֹן בְּדֶרֶךְ אַחֶרֶת, עַד שֶׁיֵּצֵא הַדָּבָר לַאֲמִתּוֹ בִּדְרָכִים קְרוֹבִים בְּלֹא חֶשְׁבּוֹן אָרֹךְ, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִבָּהֵל הָאָדָם, שֶׁאֵינוֹ רָגִיל בִּדְבָרִים אֵלּוּ, בְּרֹב הַחֶשְׁבּוֹנוֹת שֶׁאֵין מוֹעִילִין בִּרְאִיַּת הַיָּרֵחַ[19].

19) הרמב"ם ויתר על שבר קטן בחשבון במקום אחד בידעו שחסרון זה יאוזן במקום אחר על־ידי יתרון שבר מתאים. מגמתו היתה להקל על הקורא, ולעשות את החשבון פשוט יותר.

ז. הָעִקָּרִים שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לֵידַע תְּחִלָּה לְכָל חֶשְׁבּוֹנוֹת הָאִיצְטַגְנִינוּת - בֵּין לְדַרְכֵי חֶשְׁבּוֹן הָרְאִיָּה בֵּין לִשְׁאָר דְּבָרִים[20] - אֵלּוּ הֵן: הַגַּלְגַּל[21] מֵחֻלָּק בְּשִׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת[22]. כָּל מַזָּל[23] וּמַזָּל שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת. וּמַתְחִיל מִתְּחִלַּת מַזַּל טָלֶה. וְכָל מַעֲלָה וּמַעֲלָה - שִׁשִּׁים חֲלָקִים. וְכָל חֵלֶק וָחֵלֶק - שִׁשִּׁים שְׁנִיּוֹת. וְכָל שְׁנִיָּה וּשְׁנִיָּה - שִׁשִּׁים שְׁלִישִׁיּוֹת. וְכֵן תְּדַקְדֵּק הַחֶשְׁבּוֹן[24] וּתְחַלֵּק כָּל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה.

20) כגון מקומם של שבעת כוכבי לכת. 21) גלגל המזלות, שבו מקיפה השמש את הארץ במשך השנה. 22) כדרך כל מעגל. נוסף על כך חילקו את הגלגל לשנים עשר חלקים של שלושים מעלות כל אחד, לפי מספר חדשי השנה. לכל חלק ניתן שם של קבוצת כוכבים מתאימה. 23) קבוצת כוכבים. המזלות נקראו על־פי רוב, בשמות של בעלי חיים על־ידי הבבלים והיוונים (עי' להלן הלכה ט'). 24) המספרים הנ"ל מאפשרים חשבון מדויק עד כדי השבר הקטן ביותר.

ח. לְפִיכָךְ, אִם יָצָא לְךָ בְּחֶשְׁבּוֹן, שֶׁכּוֹכָב פְּלוֹנִי מְקוֹמוֹ בַּגַּלְגַּל בְּשִׁבְעִים מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - תֵּדַע, שֶׁכּוֹכָב זֶה הוּא מַזַּל[25] תְּאוֹמִים בַּחֲצִי מַעֲלָה אַחַת עֶשְׂרֵה מִמַּזָּל זֶה; לְפִי שֶׁמַּזַּל טָלֶה שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וּמַזַּל שׁוֹר שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, נִשְׁאָר עֶשֶׂר מַעֲלוֹת וּמֶחֱצָה מִמַּזַּל תְּאוֹמִים, וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת מֵחֲצִי הַמַּעֲלָה הָאַחֲרוֹן.

25) נכון יותר "במזל" תאומים, וכך הוא בכת"י התימני א, מוסד הרב קוק, ובכת"י תימני ת־ב של הרב מימון.

ט. וְכֵן אִם יָצָא מְקוֹמוֹ בַּגַּלְגַּל בְּשִׁלֹּשׁ מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת - תֵּדַע, שֶׁכּוֹכָב זֶה בְּמַזַּל דְּלִי בְּעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת בּוֹ. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ בְּכָל הַמִּנְיָנוֹת. וְסֵדֶר הַמַּזָּלוֹת כָּךְ הוּא: טָלֶה, שׁוֹר, תְּאוֹמִים, סַרְטָן, אַרְיֵה, בְּתוּלָה, מֹאזְנַיִם, עַקְרָב, קֶשֶׁת, גְּדִי, דְּלִי, דָּגִים.

י. הַחֶשְׁבּוֹנוֹת כֻּלָּם[26], כְּשֶׁתְּקַבֵּץ שְׁאֵרִית לִשְׁאֵרִית אוֹ כְּשֶׁתּוֹסִיף מִנְיָן עַל מִנְיָן, תְּקַבֵּץ כָּל מִין עִם מִינוֹ: הַשְּׁנִיּוֹת עִם הַשְּׁנִיּוֹת, וְהַחֲלָקִים עִם הַחֲלָקִים, וְהַמַּעֲלוֹת עִם הַמַּעֲלוֹת. וְכָל זְמַן שֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן הַשְּׁנִיּוֹת שִׁשִּׁים - תָּשִׂים חֵלֶק אֶחָד וְתוֹסִיף עַל הַחֲלָקִים; וְכֹל שֶׁיִּתְקַבֵּץ מִן הַחֲלָקִים שִׁשִּׁים - תָּשִׂים

אותו[27] מַעֲלָה וְתוֹסִיף אוֹתָהּ עַל הַמַּעֲלוֹת. וּכְשֶׁתְּקַבֵּץ הַמַּעֲלוֹת - תַּשְׁלִיךְ אוֹתָן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, וְהַנִּשְׁאָר מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וּלְמַטָּה - הוּא שֶׁתּוֹפְסִין אוֹתוֹ לְחֶשְׁבּוֹן.

26) זהו עיקרון מתמטי כללי, ואינו מיוחד לאסטרונומיה בלבד, וכן החשבון בהלכה י"א. 27) מוסב על "וכל" (אחרת היה צריך להיות כתוב "אותם").

יא. בְּכָל הַחֶשְׁבּוֹנוֹת כֻּלָּן, כְּשֶׁתִּרְצֶה לִגְרֹעַ מִנְיָן מִמִּנְיָן, אִם יִהְיֶה זֶה שֶׁגּוֹרְעִין אוֹתוֹ יָתֵר עַל זֶה שֶׁגּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ, אֲפִלּוּ בְּחֵלֶק אֶחָד - תּוֹסִיף עַל זֶה שֶׁגּוֹרְעִין מִמֶּנּוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶא אֶפְשָׁר לִגְרֹעַ זֶה הַמִּנְיָן מִמֶּנּוּ.

יב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהִצְרִיכְךָ הַחֶשְׁבּוֹן לִגְרֹעַ מָאתַיִם מַעֲלוֹת וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת - סִימָן: רנ"ם - מִמְּאָה מַעֲלוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת - סִימָנָן: קכ"ל - תּוֹסִיף עַל הַמְּאָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, יִהְיוּ הַמַּעֲלוֹת אַרְבַּע מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים. וְתַתְחִיל לִגְרֹעַ הַשְּׁנִיּוֹת מִן הַשְּׁנִיּוֹת. תָּבוֹא לִגְרֹעַ אַרְבָּעִים מִשְּׁלֹשִׁים - אִי אֶפְשָׁר. תָּרִים חֵלֶק אֶחָד מִן הָעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְתַעֲשֶׂה אוֹתוֹ שִׁשִּׁים שְׁנִיּוֹת, וְתוֹסִיף עַל הַשְּׁלֹשִׁים, וְנִמְצְאוּ הַשְּׁנִיּוֹת תִּשְׁעִים. תִּגְרַע מֵהֶם הָאַרְבָּעִים, יִשָּׁאֵר חֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. וְתַחֲזֹר לִגְרֹעַ חֲמִשִּׁים חֲלָקִים מִתִּשְׁעָה עָשָׂר חֲלָקִים, שֶׁכְּבָר הֲרִימוֹתָ מֵהֶם חֵלֶק אֶחָד וַעֲשִׂיתוֹ שְׁנִיּוֹת, וְאִי אֶפְשָׁר לִגְרֹעַ חֲמִשִּׁים מִתִּשְׁעָה עָשָׂר, לְפִיכָךְ תָּרִים מַעֲלָה אַחַת מִן הַמַּעֲלוֹת, וְתַעֲשֶׂה אוֹתָהּ שִׁשִּׁים חֲלָקִים, וְתוֹסִיף עַל הַתִּשְׁעָה עָשָׂר, וְנִמְצְאוּ הַחֲלָקִים תִּשְׁעָה וְשִׁבְעִים. תִּגְרַע מֵהֶן הַחֲמִשִּׁים, יִשָּׁאֵר תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְתַחֲזֹר לִגְרֹעַ הַמָּאתַיִם מַעֲלוֹת מִן אַרְבַּע מֵאוֹת וְתֵשַׁע וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, שֶׁכְּבָר הֲרִימוֹתָ מַעֲלָה אַחַת וַעֲשִׂיתָ חֲלָקִים, יִשָּׁאֵר מָאתַיִם וְתֵשַׁע וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת. וְנִמְצָא הַשְּׁאָר סִימָנוֹ: רנ"ט כ"ט נ'. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ בְּכָל גֵּרָעוֹן וְגֵרָעוֹן הַשֶּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ.

יג. [28]וְכֵן שְׁאָר הַשִּׁבְעָה[29] כּוֹכָבִים - מַהֲלַךְ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן בַּגַּלְגַּל שֶׁלּוֹ מַהֲלָךְ שָׁוֶה, אֵין בּוֹ לֹא קַלּוּת וְלֹא כְּבִדּוּת[30], אֶלָּא כְּמוֹ מַהֲלָכוֹ הַיּוֹם כְּמוֹ מַהֲלָכוֹ אֶמֶשׁ כְּמוֹ מַהֲלָכוֹ לְמָחָר כְּמוֹ מַהֲלָכוֹ בְּכָל יוֹם וָיוֹם[31]. וְגַלְגַּל שֶׁל כָּל אֶחָד מֵהֶם, אַף עַל פִּי שֶׁהוּא מַקִּיף אֶת הָעוֹלָם[32], אֵין הָאָרֶץ בְּאֶמְצָעוֹ[33].

28) המלים "השמש והירח" שבסוף ההלכה הקודמת, שייכות להלכה זו. הפתיחה איפוא היא: השמש והירח וכן... כך פותחת הלכה זו בכתבי־יד התימנים (ועי' בנט, בדו"ח של בית המדרש לחכמת ישראל, ברלין 1898, ועי' מבוא לרמב"ם רומי ר"מ, הוצאת מוסד הרב קוק, סוף עמוד 12). 29) שאר מן השבעה (כוכבי לכת), כלומר חמשת כוכבי לכת הנותרים (השווה למעלה פ"ז ה"ח: "ועיקר שאר הארבע דחיות"). 30) אינו ממהר ואינו מפגר. 31) היום כמו אמש, היום כמו מחר, היום כמו בכל יום ויום. 32) השווה הלכה י"ז. 33) זוהי דעת פטולומיאוס. הנחת היסוד שלו היא, שהשמש מקיפה את הארץ במעגל במהירות בלתי משתנית. מאידך גיסא נוכח לדעת, שהמהירות משתנית מפעם לפעם. כדי להתאים ההלכה למציאות - הניח, שהארץ איננה במרכז גלגל השמש. אורך הדרך שעוברת השמש בגלגלה בתקופת האביב הוא כמו אורך הדרך שהיא עוברת בתקופת הקיץ, אבל למתבונן שבארץ אין הדרכים נראות שוות, משום שנקודת מרכז הארץ אינה נקודת מרכז גלגל השמש. על כן מנקודת מבט גלגל המזלות, שהארץ במרכזו, נראות הדרכים בלתי שוות - ועי' ציור 1. (ממאה השבע־עשרה - קפלר - אנו יודעים, שהדרך שהארץ מקיפה את השמש, או בלשון הרמב"ם, שהשמש מקיפה את הארץ, יש לה צורת אליפסה, שהשמש היא אחת מנקודות המוקד שלה. הרדיוס וקוטר באליפסה אורכו משתנה, ומרחק השמש מן הארץ אינו תמיד שוה. לפעמים השמש קרובה יותר לארץ ולפעמים רחוקה יותר. וכשם שמרחק הארץ מן השמש משתנה, כך גם המהירות משתנית, לפי החוק השני של קפלר).

יד. לְפִיכָךְ, אִם תַּעֲרֹךְ מַהֲלַךְ כָּל אֶחָד מֵהֶן לַגַּלְגַּל הַמַּקִּיף אֶת הָעוֹלָם שֶׁהָאָרֶץ בְּאֶמְצָעוֹ, שֶׁהוּא גַּלְגַּל הַמַּזָּלוֹת - יִשְׁתַּנֶּה הִלּוּכוֹ, וְנִמְצָא מַהֲלָכוֹ בְּיוֹם זֶה בְּגַלְגַּל הַמַּזָּלוֹת פָּחוֹת אוֹ יוֹתֵר עַל מַהֲלָכוֹ אֶמֶשׁ אוֹ עַל מַהֲלָכוֹ לְמָחָר.

טו. הַמַּהֲלָךְ הַשָּׁוֶה שֶׁמְּהַלֵּךְ הַכּוֹכָב אוֹ הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ הַיָּרֵחַ בְּגַלְגַּלּוֹ - הוּא הַנִּקְרָא אֶמְצַע הַמַּהֲלָךְ; וְהַמַّהֲלָךְ שֶׁיִּהְיֶה בְּגַלְגַּל הַמַּזָּלוֹת, שֶׁהוּא פְּעָמִים יוֹתֵר וּפְעָמִים חָסֵר - הוּא הַמַּהֲלָךְ הָאֲמִתִּי[34], וּבוֹ יִהְיֶה מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ אוֹ מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי.

34) משום שנקודת מרכזו היא הארץ.

טז. כְּבָר אָמַרְנוּ[35], שֶׁאִלּוּ הַדְּרָכִים שֶׁאָנוּ מְבָאֲרִים בַּהֲלָכוֹת אֵלּוּ אֵינָן אֶלָּא לְחֶשְׁבּוֹן רְאִיַּת הַיָּרֵחַ בִּלְבַד[36], לְפִיכָךְ עָשִׂינוּ הָעִקָּר, שֶׁמִּמֶּנּוּ מַתְחִילִין[37] לְעוֹלָם לְחֶשְׁבּוֹן זֶה, מִתְּחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁי, שֶׁיּוֹמוֹ יוֹם שְׁלִישִׁי לְחֹדֶשׁ נִיסָן, מִשָּׁנָה זוֹ, שֶׁהִיא שְׁנַת שְׁבַע עֶשְׂרֵה מִמַּחֲזוֹר ר"ס[38], שֶׁהִיא שְׁנַת שְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים וּתְשַׁע מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים לַיְצִירָה, שֶׁהִיא שְׁנַת תֵּשַׁע וּשְׁמוֹנִים וְאַרְבַּע מֵאוֹת וָאֶלֶף לִשְׁטָרוֹת[39], שֶׁהִיא שְׁנַת תֵּשַׁע וּמֵאָה וָאֶלֶף לְחֻרְבַּן בַּיִת שֵׁנִי[40]. וְזוֹ הִיא שֶׁאָנוּ קוֹרְאִים אוֹתָהּ שְׁנַת הָעִקָּר בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה.

35) למעלה ה"א וה"ב. 36) בליל השלושים. גם ההלכות, הדנות במהלך השמש, מטרתן היא אך ורק לברר את ראיית הירח אחרי הקיבוץ עם השמש. 37) הידיעה על המהלך האמצעי של הירח (או של כוכב אחר) אינה מספיקה כדי

לקבוע בכל פעם את מקומו של הירח ביום מסוים. נוסף על כך, עלינו לדעת את מקום הירח בתאריך קבוע, שישמש נקודת מוצא לחישובים לכל תאריך שהוא. הרמב"ם בחר בשנה, שבה עסק כנראה בחיבור זה. בחר בניסן - בגלל התקופה; בחר בליל שלישי לחודש, מכיון שבלילה זה נראה הירח החדש. 38) 4938 לחלק ל19 = 259 ו17 חלקים מתוך 19. 39) הספירה שהיתה מקובלת בשטרות. את התחלת המנין קבע הרמב"ם לשנת י"ב אחרי מות אלכסנדר הגדול. 40) הטעם למנין זה, מבוסס על הפסוקים ""אם אשכחך ירושלים תשכח ימיני..." תהלים קלז, ה־ו.

1 יז. וּלְפִי שֶׁהָרְאִיָּה לֹא תִּהְיֶה אֶלָּא בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ
2 שֶׁבֵּאַרְנוּ[41], עָשִׂינוּ כָּל דַּרְכֵּי חֶשְׁבּוֹן הַזֶּה בְּנוּיִים עַל
3 עִיר יְרוּשָׁלַיִם[42], וְלִשְׁאָר הַמְּקוֹמוֹת הַסּוֹבְבִין אוֹתָהּ
4 בִּכְמוֹ שִׁשָּׁה אוֹ שִׁבְעָה יָמִים, שֶׁבָּהֶן רוֹאִין אֶת הַיָּרֵחַ
5 תָּמִיד[43] וּבָאִים וּמְעִידִים בְּבֵית דִּין[44]. וּמָקוֹם זֶה הוּא
6 נוֹטֶה מִתַּחַת הַקַּו הַשָּׁוֶה, הַמְסַבֵּב בְּאֶמְצַע הָעוֹלָם[45],
7 כְּנֶגֶד רוּחַ צְפוֹנִית בִּכְמוֹ[46] שְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת עַד
8 חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים וְעַד תֵּשַׁע וְעֶשְׂרִים[47], וְכֵן הוּא נוֹטֶה
9 מֵאֶמְצַע הַיִּשּׁוּב כְּנֶגֶד רוּחַ מַעֲרָב בִּכְמוֹ אַרְבַּע
10 וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת[48] עַד שֶׁבַע וְעֶשְׂרִים וְעַד אַחַת
11 וְעֶשְׂרִים[49].

41) למעלה פ"א ה"ח. 42) מקום מושב הסנהדרין הגדולה, שקיבלה את עדי החודש. 43) סמוך לחידושו. 44) אף־על־פי שלא יספיקו להגיע בזמן הנכון ממקומות מרוחקים אלה, יש בכל זאת ערך לעדותם (עי' למעלה פ"ג, הלכות טו־טז). 45) הארץ. 46) הרוחב הצפוני של ירושלים קרוב לשתים ושלושים מעלות (ביתר דיוק 47′ *31). 47) מקומות לצפון ירושלים במרחק שלוש מעלות, ומקומות לדרום ירושלים במרחק שלוש מעלות. 48) את חצי הכדור הצפוני בלבד חשבו למיושב. כמו כן, לא ידעו עדיין על קיום חצי הכדור המערבי. אמצע היישוב הוא תשעים מעלות. ירושלים רחוקה מקצה המערב ששים ושש מעלות אורך. מכאן שהיא רחוקה מאמצע היישוב כעשרים וארבע מעלות אורך מערבי. 49) כולל מקומות בתוך שלוש מעלות אורך למערב ירושלים, ובתוך שלוש מעלות אורך למזרח ירושלים.

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁנֵים עָשָׂר[1]

1) מהלך השמש.

12 א. מַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי בְּיוֹם אֶחָד, שֶׁהוּא אַרְבַּע
13 וְעֶשְׂרִים שָׁעוֹת - תְּשָׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וּשְׁמוֹנֶה
14 שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: כ"ד נט"ח. נִמְצָא מַהֲלָכָהּ בַּעֲשָׂרָה
15 יָמִים: תֵּשַׁע מַעֲלוֹת, וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְשָׁלֹשׁ
16 וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: טנ"א כ"ג. וְנִמְצָא מַהֲלָכָהּ
17 בְּמֵאָה יוֹם: שְׁמוֹנֶה וְתִשְׁעִים מַעֲלוֹת, וּשְׁלֹשָׁה
18 וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְשָׁלֹשׁ וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם:
19 צ"ח ל"ג נ"ג. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכָהּ בְּאֶלֶף יוֹם,
20 אַחַר שֶׁתַּשְׁלִיךְ כָּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, כְּמוֹ
21 שֶׁבֵּאַרְנוּ: מָאתַיִם וְחָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, וּשְׁמוֹנֶה
22 וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: רס"ה
23 לח"ן. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכָהּ בַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים יוֹם:
24 מֵאָה שֵׁשׁ וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וּשְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים
25 חֲלָקִים, וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: קל"ו כ"ח כ'. וְעַל
26 הַדֶּרֶךְ הַזֶּה תִּכְפֹּל וְתוֹצִיא מַהֲלָכָהּ לְכָל מִנְיָן שֶׁתִּרְצֶה.
27 וְכֵן אִם תִּרְצֶה לַעֲשׂוֹת סִימָנִין יְדוּעִים אֶצְלְךָ
28 לְמַהֲלָכָהּ לִשְׁנֵי יָמִים וּלְשִׁלְשָׁה וּלְאַרְבָּעָה עַד עֲשָׂרָה
29 - תַּעֲשֶׂה. וְכֵן אִם תִּרְצֶה לִהְיוֹת לְךָ סִימָנִין יְדוּעִים
30 מוּכָנִין לְמַהֲלָכָהּ לְעֶשְׂרִים יוֹם וּלְשִׁלְשִׁים וּלְאַרְבָּעִים
31 עַד מֵאָה - תַּעֲשֶׂה. וְדָבָר גָּלוּי הוּא וְיָדוּעַ, מֵאַחַר
32 שֶׁיָּדַעְתָּ מַהֲלַךְ יוֹם אֶחָד. וְרָאוּי הוּא לִהְיוֹת מוּכָן
33 וְיָדוּעַ אֶצְלְךָ מַהֲלַךְ אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים
34 יוֹם וּלְשִׁלֹּשׁ מֵאוֹת אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים יוֹם, שֶׁהֵן יְמֵי
35 שְׁנַת הַלְּבָנָה בִּזְמַן שֶׁחֲדָשֶׁיהָ כְּסִדְרָן, וְהִיא הַנִּקְרֵאת
36 שָׁנָה סִדּוּרָה. שֶׁבִּזְמַן שֶׁיִּהְיוּ לְךָ אֶמְצָעִיּוֹת אֵלּוּ[2]
37 מוּכָנִין, יִהְיֶה הַחֶשְׁבּוֹן הַזֶּה קַל עָלֶיךָ לִרְאִיַּת הַחֹדֶשׁ[3].
38 לְפִי שֶׁתִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם גְּמוּרִים מִלֵּיל הָרְאִיָּה עַד
39 לֵיל הָרְאִיָּה שֶׁל חֹדֶשׁ הַבָּא, וְכֵן בְּכָל חֹדֶשׁ וְחֹדֶשׁ אֵין
40 פָּחוֹת מִתִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם לֹא יוֹתֵר. שֶׁאֵין חֶפְצֵנוּ
41 בְּכָל אֵלּוּ הַחֶשְׁבּוֹנוֹת אֶלָּא לָדַעַת הָרְאִיָּה בִּלְבַד[4]. וְכֵן
42 מִלֵּיל הָרְאִיָּה שֶׁל חֹדֶשׁ זֶה עַד לֵיל הָרְאִיָּה לְאוֹתוֹ
43 הַחֹדֶשׁ לַשָּׁנָה הַבָּאָה - שָׁנָה סִדּוּרָה[5] אוֹ שָׁנָה וְיוֹם
44 אֶחָד[6], וְכֵן בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. וּמַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי
45 לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם - שְׁמוֹנֶה וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת,
46 וַחֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וּשְׁנֵיָּה אַחַת. סִימָנָן: כ"ח
47 ל"ה א'. וּמַהֲלָכָה לְשָׁנָה סִדּוּרָה - שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
48 וּשְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת, וַחֲמִשָּׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים,
49 וַחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת. סִימָנָן: שמ"ח נ"ה ט"ו.

2) המהלך הממוצע של השמש בחודש לבנה ובשנת לבנה. 3) ידיעת המהלך הממוצע תקל עליך את ראיית הירח בליל שלושים. 4) בליל שלושים, משום שבליל כ"ט בוודאי עדיין לא נראה, מכיוון שאין החודש פחות מכ"ט יום, ובליל ל"א בוודאי כבר נראה, מאחר שהאורך הממוצע של חודש לבנה הוא כ"ט יום, י"ב שעות, תשצ"ג חלקים. משום כך מועיל חשבון המהלך האמצעי של השמש ל־כ"ט יום. 5) משום כך מועילה ידיעת המהלך האמצעי של השמש לשנ"ד יום. 6) כשחדשיה מלאים.

50 ב. נְקֵדָה אַחַת יֵשׁ בְּגַלְגַּל הַשֶּׁמֶשׁ, וְכֵן בִּשְׁאָר גַּלְגַּלֵּי
51 הַשִּׁבְעָה כּוֹכָבִים. בְּעֵת שֶׁיִּהְיֶה הַכּוֹכָב בָּהּ, יִהְיֶה
52 גָּבוֹהַּ מֵעַל הָאָרֶץ כָּל מְאוֹרוֹ. וְאוֹתָהּ הַנְּקֵדָה שֶׁל
53 גַּלְגַּל הַשֶּׁמֶשׁ וּשְׁאָר הַכּוֹכָבִים, חוּץ מִן הַיָּרֵחַ, סוֹבֶבֶת
54 בְּשָׁוֶה[7]. וּמַהֲלָכָהּ בְּכָל שִׁבְעִים שָׁנָה בְּקֵרוּב מַעֲלָה
55 אַחַת. וּנְקֵדָה זוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת גֹּבַהּ הַשֶּׁמֶשׁ. מַהֲלָכוֹ

בְּכָל עֲשָׂרָה יָמִים - שְׁנֵיָּה אַחַת וַחֲצִי שְׁנִיָּה, שֶׁהִיא שְׁלֹשִׁים שְׁלִישִׁיּוֹת. נִמְצָא מַהֲלָכוֹ בְּמֵאָה יוֹם - חָמֵשׁ עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת, וּמַהֲלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם - שְׁנֵי חֲלָקִים וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת, וּמַהֲלָכוֹ בַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים יוֹם - חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְנִמְצָא מַהֲלָכוֹ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם - אַרְבַּע שְׁנִיּוֹת וָעוֹד, וּמַהֲלָכוֹ בְּשָׁנָה סִדּוּרָה - שֶׁלֹּשׁ וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. כְּבָר אָמַרְנוּ, שֶׁהָעִקָּר שֶׁמִּמֶּנּוּ הַתְּחָלַת חֶשְׁבּוֹן זֶה הוּא[8] מִתְּחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁי, שֶׁיּוֹמוֹ שְׁלִישִׁי לְחֹדֶשׁ נִיסָן, מִשְּׁנַת שְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים וּתְשַׁע מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים לִיצִירָה. וּמִקּוֹם הַשֶּׁמֶשׁ בְּמַהֲלָכָהּ הָאֶמְצָעִי הָיָה בָּעִקָּר הַזֶּה בְּשֶׁבַע מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים וּשְׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת מִמַּזַּל טָלֶה. סִימָנָן: ז"ג ל"ב. וּמִקּוֹם גֹּבַהּ הַשֶּׁמֶשׁ הָיָה בְּעִקָּר זֶה בְּשֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים וּשְׁמוֹנֶה שְׁנִיּוֹת מִמַּזַּל תְּאוֹמִים. סִימָנָם: כ"ו מ"ה ח'. כְּשֶׁתִּרְצֶה לֵידַע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ בְּמַהֲלָכָהּ הָאֶמְצָעִי בְּכָל זְמַן שֶׁתִּרְצֶה - תִּקַּח מִנְיַן הַיָּמִים שֶׁמִּתְּחִלַּת יוֹם הָעִקָּר עַד הַיּוֹם שֶׁתִּרְצֶה, וְתוֹצִיא מַהֲלָכָהּ הָאֶמְצָעִי בְּאוֹתָן הַיָּמִים מִן הַסִּימָנִין שֶׁהוֹדַעְנוּ, וְתוֹסִיף הַכֹּל עַל הָעִקָּר, וּתְקַבֵּץ כָּל מִין עִם מִינוֹ, וְהַיּוֹצֵא הוּא מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ בְּמַהֲלָכָהּ הָאֶמְצָעִי לְאוֹתוֹ הַיּוֹם. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי בִּתְחִלַּת לֵיל הַשַּׁבָּת, שֶׁיּוֹמוֹ אַרְבָּעָה עָשָׂר לְחֹדֶשׁ תַּמּוּז, מִשָּׁנָה זוֹ שֶׁהִיא שְׁנַת הָעִקָּר - מָצָאנוּ מִנְיַן הַיָּמִים, מִיּוֹם הָעִקָּר עַד תְּחִלַּת הַיּוֹם זֶה שֶׁאָנוּ רוֹצִים לֵידַע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ בּוֹ, מֵאָה יוֹם; לְקַחְנוּ אֶמְצַע מַהֲלָכָהּ לְמֵאָה יוֹם, שֶׁהוּא צ"ח ל"ג נ"ג, וְהוֹסַפְנוּ עַל הָעִקָּר, שֶׁהוּא ז"ג ל"ב, יָצָא מִן הַחֶשְׁבּוֹן: מֵאָה וְחָמֵשׁ מַעֲלוֹת, וְשִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָן: ק"ה ל"ז כ"ה. וְנִמְצָא מְקוֹמָהּ בְּמַהֲלָכָהּ אֶמְצָעִי בִּתְחִלַּת לֵיל זֶה - בְּמַזַּל סַרְטָן, בַּחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת בּוֹ, וְשִׁבְעָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים מִמַּעֲלָה שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה. וְהָאֶמְצָעִי[9] שֶׁיֵּצֵא בְּחֶשְׁבּוֹן זֶה - פְּעָמִים יִהְיֶה בִּתְחִלַּת הַלַּיְלָה בְּשָׁוֶה[10], אוֹ קֹדֶם שְׁקִיעַת הַחַמָּה בְּשָׁעָה, אוֹ אַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה בְּשָׁעָה[11]. וְדָבָר זֶה לֹא תָחוּשׁ לוֹ בַּשֶּׁמֶשׁ בְּחֶשְׁבּוֹן הָרְאִיָּה[12], שֶׁהֲרֵי אָנוּ מַשְׁלִימִים קִרּוּב זֶה כְּשֶׁנַּחְשֹׁב לְאֶמְצַע הַיָּרֵחַ. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֹּאת תַּעֲשֶׂה תָּמִיד לְכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה, וַאֲפִלּוּ אַחַר אֶלֶף שָׁנִים: שֶׁתְּקַבֵּץ כָּל הַשְּׁאֵרִית וְתוֹסִיף עַל הָעִקָּר - יֵצֵא לְךָ מְקוֹם הָאֶמְצָעִי. וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּאֶמְצַע הַיָּרֵחַ[13] וּבְאֶמְצַע כָּל כּוֹכָב וְכוֹכָב: מֵאַחַר שֶׁתֵּדַע מַהֲלָכוֹ בְּיוֹם אֶחָד כַּמָּה הוּא, וְתֵדַע הָעִקָּר שֶׁמִּמֶּנּוּ תַּתְחִיל, וּתְקַבֵּץ מַהֲלָכוֹ לְכָל הַשָּׁנִים וְהַיָּמִים שֶׁתִּרְצֶה, וְתוֹסִיף עַל הָעִקָּר - וְיֵצֵא לְךָ מְקוֹמוֹ בְּמַהֲלָכוֹ אֶמְצָעִי. וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּגֹבַהּ הַשֶּׁמֶשׁ: תּוֹסִיף מַהֲלָכוֹ בְּאוֹתָם הַיָּמִים אוֹ הַשָּׁנִים עַל הָעִקָּר - יֵצֵא לְךָ מְקוֹם גֹּבַהּ הַשֶּׁמֶשׁ לְאוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁתִּרְצֶה. וְכֵן אִם תִּרְצֶה לַעֲשׂוֹת עִקָּר אַחֵר שֶׁתַּתְחִיל מִמֶּנּוּ, חוּץ מֵעִקָּר זֶה שֶׁהִתְחַלְנוּ מִמֶּנּוּ בְּשָׁנָה זוֹ, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה אוֹתוֹ עִקָּר בִּתְחִלַּת שְׁנַת מַחֲזוֹר יָדוּעַ אוֹ בִּתְחִלַּת מֵאָה מִן הַמֵּאוֹת - הָרְשׁוּת בְּיָדְךָ. וְאִם תִּרְצֶה לִהְיוֹת הָעִקָּר שֶׁתַּתְחִיל מִמֶּנּוּ מִשָּׁנִים שֶׁעָבְרוּ קֹדֶם עִקָּר זֶה אוֹ לְאַחַר כַּמָּה שָׁנִים מֵעִקָּר זֶה - הַדֶּרֶךְ יְדוּעָה. כֵּיצַד הִיא הַדֶּרֶךְ? כְּבָר יָדַעְתָּ מַהֲלַךְ הַשֶּׁמֶשׁ לְשָׁנָה סִדּוּרָה, וּמַהֲלָכָהּ לְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם, וּמַהֲלָכָהּ לְיוֹם אֶחָד. וְדָבָר יָדוּעַ, שֶׁהַשָּׁנָה שֶׁחֲדָשֶׁיהָ שְׁלֵמִים הִיא יְתֵרָה עַל הַסִּדּוּרָה יוֹם אֶחָד, וְהַשָּׁנָה שֶׁחֲדָשֶׁיהָ חֲסֵרִין הִיא חֲסֵרָה מִן הַסִّדּוּרָה יוֹם אֶחָד. וְהַשָּׁנָה הַמְעֻבֶּרֶת: אִם יִהְיוּ חֲדָשֶׁיהָ כְּסִדְרָן - תִּהְיֶה יְתֵרָה עַל הַשָּׁנָה הַסִּדּוּרָה שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאִם יִהְיוּ חֲדָשֶׁיהָ שְׁלֵמִים - הִיא יְתֵרָה עַל הַסִּדּוּרָה אֶחָד וּשְׁלֹשִׁים יוֹם, וְאִם יִהְיוּ חֲדָשֶׁיהָ חֲסֵרִין - הִיא יְתֵרָה עַל הַסִּדּוּרָה תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם. וּמֵאַחַר שֶׁכָּל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ יְדוּעִים, תּוֹצִיא מַהֲלַךְ אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ לְכָל הַשָּׁנִים וְהַיָּמִים שֶׁתִּרְצֶה, וְתוֹסִיף עַל הָעִקָּר שֶׁעָשִׂינוּ - יֵצֵא לְךָ אֶמְצָעָהּ לַיּוֹם שֶׁתִּרְצֶה מִשָּׁנִים הַבָּאוֹת[14], וְתַעֲשֶׂה אוֹתוֹ הַיּוֹם עִקָּר; אוֹ תִּגְרַע הָאֶמְצַע שֶׁהוֹצֵאתָ מִן הָעִקָּר שֶׁעָשִׂינוּ, וְיֵצֵא לְךָ הָעִקָּר[15] לַיּוֹם שֶׁתִּרְצֶה מִשָّנִים שֶׁעָבְרוּ[16], וְתַעֲשֶׂה אוֹתוֹ אֶמְצַע הָעִקָּר. וְכָזֶה תַּעֲשֶׂה בְּאֶמְצַע הַיָּרֵחַ וּשְׁאָר הַכּוֹכָבִים, אִם יִהְיוּ יְדוּעִים לְךָ. וּכְבָר נִתְבָּאֵר לְךָ מִכְּלַל דִּבְרֵינוּ, שֶׁכְּשֵׁם שֶׁתֵּדַע אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ לְכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה מִיָּמִים הַבָּאִים, כָּךְ תֵּדַע אֶמְצָעָהּ לְכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה מִיָּמִים שֶׁעָבְרוּ.

7) כי מהירות הכוכבים במסלולם קצובה ואינה משתנית. 8) כדי לחשב את מקום השמש בגלגלה (במהלכה האמצעי) באיזה זמן שהוא, יש צורך לדעת את מקומה בנקודת זמן מסויימת, המשמש נקודת מוצא לכל החישובים. 9) המקום במהלך האמצעי. 10) בדיוק בתחילת הלילה, כשם "שהעיקר שממנו התחלת החשבון" הוא מתחילת הלילה (ליל ג' בניסן). 11) לפי שכל החשבונות הם לפי חשבון "בקירוב" של מהלך השמש האמצעי, ולא של מהלכה האמיתי בגלגל המזלות. במהלכה האמיתי אין תנועת השמש סדירה וקצובה. פעם היא מהירה ופעם איטית. 12) של הירח החדש. 13) מקום הירח במהלכו האמצעי. 14) אחר שנת העיקר של הרמב"ם. 15) כוונתו לאמצע. 16) לפני שנת העיקר של הרמב"ם.

יום חמישי כ' ניסן ה'תשע"ח

פֶּרֶק שְׁלֹשָׁה עָשָׂר[1]

1) מקום השמש ויום התקופה.

א. אִם תִּרְצֶה לֵידַע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי[2] בְּכָל יוֹם

שֶׁתִּרְצֶה - תּוֹצִיא תְּחִלָּה מִקּוֹמָהּ הָאֶמְצָעִי[3] לְאוֹתוֹ הַיּוֹם עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבַּאַרְנוּ[4], וְתוֹצִיא מִקּוֹם גֹּבַהּ הַשֶּׁמֶשׁ[5], וְתִגְרַע מִקּוֹם גֹּבַהּ הַשֶּׁמֶשׁ מִמִּקּוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי, וְהַנִּשְׁאָר הוּא הַנִּקְרָא מַסְלוּל הַשֶּׁמֶשׁ[6].

2) מקום השמש בגלגל המזלות כשמסתכלים בשמש מנקודת ראות הארץ. מקום זה נקבע על־ידי הקו הישר היוצא ממרכז הארץ עד השמש, והמגיע על לגלגל המזלות (עי' ציור 1). מדת אורכו נמדדת על ידי הזוית שיוצרים שני הקוים היוצאים ממרכז הארץ: האחד לצד מקומה האמצעי של השמש, והשני לצד מזל טלה, לנקודת האביב (*0). 3) המקום שאליו מגיעה השמש בגלגלה במהלכה השוה (עי' למעלה פי"א, הט"ו). מדת אורכו נמדדת על־ידי הזוית שיוצרים שני הקוים היוצאים ממרכז גלגל השמש (גלגל היוצא), האחד למקום האמצע והאחד לנקודת האביב. 4) למעלה פי"ב, ה"ב. 5) שם, שם. 6) דרך השמש ומרחקה ממקום גובה השמש. כדי לדעת את ההפרש בין האורך האמיתי של הדרך שעברה השמש לבין האורך האמצעי, עלינו לדעת את מרחק השמש מגובה השמש (הנקודה הרחוקה ביותר של השמש מן הארץ - אַפּוגיאום) או מרחקה מן השפל (הנקודה הקרובה ביותר אל הארץ - פריגיאום). כאשר השמש נמצאת באחת משתי נקודות אלה (אפוגיאום או פריגיאום) אין הפרש בין האורך האמיתי ובין האורך האמצעי, והמקום האמצעי הוא המקום האמיתי, משום ששני הקוים היוצאים למרכז השמש, האחד ממרכז הארץ והאחד ממרכז הגלגל היוצא (גלגל השמש) חופפים זה את זה. בכל יתר הנקודות נחתכים שני הקוים הנ"ל במרכז השמש ויוצרים זוית, ובהארכתם לצד גלגל המזלות פוגעים בו בשתי נקודות שונות. הזוית הזאת היא קנה מדה לגודל הקשת שבין שתי נקודות אלה בגלגל המזלות (מנת המסלול). עי' ציור 1.

ב. וְתִרְאֶה כַּמָּה מַעֲלוֹת הוּא מַסְלוּל הַשֶּׁמֶשׁ: אִם הָיָה הַמַּסְלוּל פָּחוֹת מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת[7] - תִּגְרַע מְנַת הַמַּסְלוּל מִמִּקּוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי[8], וְאִם הָיָה הַמַּסְלוּל יוֹתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת[9] עַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים - תּוֹסִיף מְנַת הַמַּסְלוּל עַל מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי[10]; וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה אַחַר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ - הוּא הַמָּקוֹם הָאֲמִתִּי[11].

7) כאשר השמש הולכת מן הגובה אל השפל. 8) משום שבחלק זה גדול האורך האמצעי מן האורך האמיתי. שיעור ההפרש ביניהם נקרא "מנה". 9) כאשר השמש הולכת מן השפל אל הגובה. 10) משום שבחלק זה, קטן האורך האמצעי מן האורך האמיתי. 11) עי' ציור 1.

ג. וְדַע, שֶׁאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשָׁוֶה[12] אוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים בְּשָׁוֶה[13] - אֵין לוֹ מָנָה[14], אֶלָּא יִהְיֶה הַמָּקוֹם הָאֶמְצָעִי הוּא הַמָּקוֹם הָאֲמִתִּי.

12) כאשר השמש בשפל. 13) כאשר השמש שוב בגובה. 14) עי' למעלה הלכה א', הערה ה'.

ד. וְכַמָּה הִיא מְנַת הַמַּסְלוּל? אִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ עֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ אַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה אַרְבָּעִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה חֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְאֶחָד וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שִׁבְעִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְשִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה תִּשְׁעִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְתִשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וּשְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וָעֶשֶׂר, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וּשְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְעֶשְׂרִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וַחֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וּשְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְאַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְתִשְׁעָה עָשָׂר חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וַחֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְאֶחָד חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ שְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁבְעִים, תִּהְיֶה מְנָתוֹ אֶחָד וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשָׁוֶה - אֵין לוֹ מָנָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ, אֶלָּא מָקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ הָאֶמְצָעִי הוּא מִקּוֹמָהּ הָאֲמִתִּי[15].

15) המספרים מבוססים על יסודות ההנדסה, בה במידה שהשמש מתרחקת מן הגובה או מן השפל הולכת המנה וגדלה. בה במדה שהיא מתקרבת לנקודות אלה, הולכת המנה ומצטמצמת. למקסימום מגיעה המנה באמצע, בין גובה לשפל, כלומר במקום שהמסלול עולה תשעים מעלות בגלגל המזלות, מכאן העליה המתמדת של המנה עד 59′ *1 במסלול של *90, והירידה המתמדת עד אפס במסלול מן *90 עד *180.

ה. הָיָה הַמַּסְלוּל יוֹתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת וְתֵדַע מְנָתוֹ. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁהָיָה הַמַּסְלוּל מָאתַיִם מַעֲלוֹת - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, תִּשְׁאַר מֵאָה וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת. וּכְבָר הוֹדַעְנוּ, שֶׁמְּנַת מֵאָה וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת - שְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְכֵן מְנַת הַמָּאתַיִם - שְׁנַיִם וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים[16].

16) כאשר המסלול הוא *180 (כלומר בפריגיאום), המנה היא *0. ק"ס מעלות הן *20 לפני הפריגאום. *200 הן *20 אחרי הפריגאום. לזוויות שוות, מנות שוות.

ו. וְכֵן אִם הָיָה הַמַּסְלוּל שְׁלֹשׁ מֵאוֹת מַעֲלוֹת - תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים, יִשְׁאַר שִׁשִּׁים. וּכְבָר

יָדַעְתָּ, שֶׁמְּנַת שִׁשִּׁים מַעֲלוֹת - מַעֲלָה אַחַת וְאֶחָד וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים; וְכֵן הִיא מְנַת הַשְּׁלֹשׁ מֵאוֹת מַעֲלוֹת. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ בְּכָל מִנְיָן וּמִנְיָן.

ז. הֲרֵי שֶׁהָיָה הַמַּסְלוּל חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, וּכְבָר יָדַעְנוּ שֶׁמְּנַת הַשִּׁשִּׁים הִיא מַעֲלָה אַחַת וְאֶחָד וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים, וּמְנַת הַשִּׁבְעִים הִיא מַעֲלָה אַחַת וְאֶחָד וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, נִמְצָא בֵּין שְׁתֵּי הַמְּנוֹת עֲשָׂרָה חֲלָקִים. וּלְפִי חֶשְׁבּוֹן הַמַּעֲלוֹת יִהְיֶה לְכָל מַעֲלָה חֵלֶק אֶחָד, וְיִהְיֶה מְנַת הַמַּסְלוּל שֶׁהוּא חָמֵשׁ וְשִׁשִּׁים מַעֲלָה אַחַת וְשִׁשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים.

ח. וְכֵן אִלּוּ הָיָה הַמַּסְלוּל שֶׁבַע וְשִׁשִּׁים, הָיְתָה מָנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וּשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תַּעֲשֶׂה בְּכָל מַסְלוּל שֶׁיִּהְיֶה בְּמִנְיָנוֹ אֲחָדִים עִם הָעֲשָׂרוֹת, בֵּין בְּחֶשְׁבּוֹן הַשֵּׁמֶשׁ בֵּין בְּחֶשְׁבּוֹן הַיָּרֵחַ.

ט. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לִידַע מְקוֹם הַשֵּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי בִּתְחִלַּת לֵיל הַשַּׁבָּת, אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לְחֹדֶשׁ תַּמּוּז מִשָּׁנָה זוֹ - תּוֹצִיא אֶמְצַע הַשֵּׁמֶשׁ תְּחִלָּה לָעֵת הַזֹּאת, וְסִימָנוֹ: ק"ה ל"ז כ"ח, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ[17]; וְתוֹצִיא מְקוֹם גֹּבַהּ הַשֵּׁמֶשׁ לְעֵת הַזֹּאת[18] - יֵצֵא לְךָ סִימָנוֹ: פ"ו מ"ה כ"ג; וְתִגְרַע מְקוֹם הַגֹּבַהּ מִן הָאֶמְצָעִי - יֵצֵא לְךָ הַמַּסְלוּל: שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וּשְׁנַיִם וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וּשְׁתֵּי שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: י"ח נ"ב ב'. וְאַל תַּקְפִּיד בְּכָל מַסְלוּל עַל הַחֲלָקִים, אֶלָּא: אִם יִהְיוּ פָּחוֹת מִשְּׁלֹשִׁים - אַל תִּפְנֶה אֲלֵיהֶם; וְאִם הָיוּ שְׁלֹשִׁים אוֹ יוֹתֵר - תְּחַשֵּׁב אוֹתָם מַעֲלָה אַחַת, וְתוֹסִיף אוֹתָהּ עַל מִנְיַן מַעֲלוֹת הַמַּסְלוּל. לְפִיכָךְ יִהְיֶה מַסְלוּל זֶה תְּשַׁע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְתִהְיֶה מָנָתוֹ עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים[19].

17) למעלה פי"ב, ה"ב. 18) עי' שם. 19) משום שבעשר מעלות ובעשרים מעלות, מנת כל מעלה היא שני חלקים.

י. וּלְפִי שֶׁהַמַּסְלוּל הַזֶּה הָיָה פָּחוֹת מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים - תִּגְרַע הַמָּנָה, שֶׁהִיא שְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, מֵאֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ, יִשָּׁאֵר: מֵאָה וְאַרְבַּע מַעֲלוֹת, וְתִשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וַחֲמֵשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ק"ד נ"ט כ"ה. וְנִמְצָא מְקוֹם הַשֵּׁמֶשׁ הָאֲמִתִּי בִּתְחִלַּת לֵיל זֶה בְּמַזַּל סַרְטָן[20] בַּחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת בּוֹ פָּחוֹת חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת. וְאַל תִּפְנֶה אֶל הַשְּׁנִיּוֹת[21] כְּלָל, לֹא בִּמְקוֹם הַשֵּׁמֶשׁ וְלֹא בִּמְקוֹם הַיָּרֵחַ וְלֹא בִּשְׁאָר חֶשְׁבּוֹנוֹת הָרְאִיָּה, אֶלָּא חֲקֹר עַל הַחֲלָקִים בִּלְבַד. וְאִם יִהְיוּ הַשְּׁנִיּוֹת קָרוֹב לִשְׁלֹשִׁים - עֲשֵׂה אוֹתָם חֵלֶק אֶחָד, וְהוֹסִיפוּ עַל הַחֲלָקִים.

20) את המעלות אנו מתחילים לספור ממזל טלה = *0.
21) בהלכה זו לא הקפיד הרמב"ם על השניות, אלא על החלקים בלבד. בהלכה הקודמת, לא הקפיד על החלקים, אלא על המעלות בלבד, משום שידיעת המסלול דרושה לשם חישוב מנת המסלול, בה קובעות בעיקר המעלות. אבל בידיעת מקום השמש, יש ערך גם לחלקים.

יא. וּמֵאַחַר שֶׁתֵּדַע מְקוֹם הַשֶּׁמֶשׁ בְּכָל עֵת שֶׁתִּרְצֶה, תֵּדַע יוֹם הַתְּקוּפָה הָאֲמִתִּי כָּל תְּקוּפָה שֶׁתִּרְצֶה[22] - בֵּין תְּקוּפוֹת הַבָּאוֹת אַחַר עִקָּר זֶה שֶׁמִּמֶּנּוּ הִתְחַלְנוּ[23], בֵּין תְּקוּפוֹת שֶׁעָבְרוּ מִשָּׁנִים קַדְמוֹנִיּוֹת.

22) תקופת ניסן בהיות השמש בתחילת מזל טלה במהלכה האמיתי; תקופת תמוז - בתחילת מזל סרטן; תקופת תשרי - בתחילת מזל מאזנים; תקופת טבת - בתחילת מזל גדי.
23) עי' למעלה פי"ב, ה"ב.

יום שישי כ"א ניסן ה'תשע"ח

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר[1]

1) שני מהלכים אמצעיים של הירח.

א. הַיָּרֵחַ - שְׁנֵי מַהֲלָכִים אֶמְצָעִיִּים יֵשׁ לוֹ[2]. הַיָּרֵחַ עַצְמוֹ מְסַבֵּב בְּגַלְגַּל קָטָן, שֶׁאֵינוֹ מַקִּיף אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ, וּמַהֲלָכוֹ הָאֶמְצָעִי בְּאוֹתוֹ הַגַּלְגַּל הַקָּטָן נִקְרָא אֶמְצַע הַמַּסְלוּל[3]. וְהַגַּלְגַּל הַקָּטָן עַצְמוֹ מְסַבֵּב בְּגַלְגַּל גָּדוֹל, הַמַּקִּיף אֶת הָעוֹלָם, וּבְמַהֲלָךְ אֶמְצָעִי זֶה שֶׁל גַּלְגַּל הַקָּטָן בְּאוֹתוֹ הַגַּלְגַּל הַגָּדוֹל הַמַּקִּיף אֶת הָעוֹלָם - הוּא הַנִּקְרָא אֶמְצַע הַיָּרֵחַ[4]. מַהֲלַךְ אֶמְצַע הַיָּרֵחַ בְּיוֹם אֶחָד: שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וַעֲשָׂרָה חֲלָקִים, וְחָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: י"ג יל"ה[5].

2) במהלך הירח חלות הפרעות, המשפיעות על מהירותו, פעם היא גדלה ופעם היא פוחתת. "שהירח עקלקלות גדולות יש במעגלותיו" - פי"ז הכ"ג (במהירות ובפיגור גם־כן ישנם שינויים: פעם ממהר יותר, ופעם - פחות; פעם מפגר יותר, ופעם - פחות). מכאן הקושי הרב בקביעת מקום הירח בתאריך מסוים. האסטרונומיה העתיקה (פטולומיאוס) נזקקה להנחה של ארבעה גלגלים, כדי להסביר את השינויים במהלך הירח. הרמב"ם הסתפק בשני גלגלים. אחד הוא הגלגל היוצא, כלומר מעגל שמרכזו איננו מרכז הארץ, והמקיף את העולם. תנועתו בכל יום היא 37 ,18״ 12′ *11 ממזרח למערב בכיוון הפוך לסדר המזלות שהוא ממערב למזרח. גלגל שני הוא הגלגל הקטן (אפיציקל), שאינו מקיף את העולם, והירח נע במסלולו במהירות של 53״, 93 ′3 *13 ליום. מרכז גלגל זה הוא בהיקפו של הגלגל הגדול. מהלך הגלגל הקטן מסביב לגלגל הגדול בכל יום הוא 53״, 4 ′22 *24 ממערב למזרח לפי סדר המזלות.
3) בדפוס קושטא - אמצע המסלול, דוגמת אמצע הירח בהלכה זו, והשווה להלן פט"ו, ה"א. 4) כי מקום הירח נקבע לא על־ידי תנועתו מסביב לגלגל הקטן, אלא על־ידי תנועת הגלגל הקטן, שבו הירח, מסביב לגלגל הגדול.
5) אם ננכה את מהלך הגלגל הגדול בכיוון ההפוך לסדר המזלות בשיעור הנ"ל 37 ,18״ 12′ *11 ממהלך הגלגל הקטן, מתקדם בכל יום על סדר המזלות בשיעור 3״, *35

10′ *13. המשפט "מהלך אמצע הירח ביום אחד..." שבסוף הלכה א', שייך לפי הענין, לתחילת הלכה ב', וכך הוא בדפוס קושטא. וכן בכת"י תימן ת-א (ספריית מוסד הרב קוק).

ב. נִמְצָא מַהֲלָכוֹ בַּעֲשָׂרָה יָמִים: מֵאָה וְאַחַת וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וַחֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים, וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: קל"א מה"נ. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית[6] מַהֲלָכוֹ בְּמֵאָה יוֹם: מָאתַיִם וְשֶׁבַע וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וּשְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְשָׁלֹשׁ וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת[7]. סִימָנָם: רל"ז ל"ח כ"ג. וְנִמְצֵאת שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם: מָאתַיִם וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וּשְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: רי"ו כג"ן. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים יוֹם: שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, וּשְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ג' נ"ח כ'. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בִּתְשָׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם[8]: שְׁתַּיִם וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, וְשֵׁשׁ חֲלָקִים, וְשֵׁשׁ וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: כ"ב ונ"ו. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בְּשָׁנָה סְדוּרָה[9]: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּע וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת, וְשִׁשָּׁה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְשָׁלֹשׁ וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִימָן לָהֶם: שד"ם[10] כ"ו מ"ג. וְעַל דֶּרֶךְ זוֹ תִּכְפֹּל לְכָל מִנְיַן יָמִים אוֹ שָׁנִים שֶׁתִּרְצֶה.

6) אחר ניכוי מספר מהלכים שלמים, *360 כל אחד. 7) בחשבון מהלך אמצע הירח ביום אחד, השמיט הרמב"ם 0″, 03, אולם בחשבון מאה ימים צירף אותו, מכיון שזה עולה לסך 3″. 8) כי חשבון כ"ט יום חשוב לראיית החודש, עי' למעלה פי"ב, ה"א. 9) שנה שחדשיה כסדרן, שיש לה שנ"ד יום, עי' למעלה פי"ב, ה"א. 10) בדפוס קושטא - שמ"ד. בגלל מובן המילה "שמד", שינו אח"כ את הסימן לשד"ם.

ג. וּמִהֲלַךְ אֶמְצַע הַמַּסְלוּל בְּיוֹם אֶחָד: שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וּשְׁלֹשָׁה חֲלָקִים, וְאַרְבַּע וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת[11]. סִימָנָם: י"ג גנ"ד. נִמְצָא מַהֲלָכוֹ בַּעֲשָׂרָה יָמִים: מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, תִּשְׁעָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, בְּלֹא שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ק"ל ל"ט. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בְּמֵאָה יוֹם: מָאתַיִם וְשֵׁשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, וְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְשָׁלֹשׁ וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת[12]. סִימָנָם: רכ"ו כ"ט נ"ג. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בְּאֶלֶף יוֹם: מֵאָה וְאַרְבַּע מַעֲלוֹת, וּשְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וַחֲמִשִּׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ק"ד נח"ן. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בַּעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים יוֹם: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעָה וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, וּשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים, וְעֶשְׂרִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: שכ"ט מח"כ. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בִּתְשָׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם: שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וּשְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְאַרְבַּע שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: י"ח נג"ד.

11) כלומר, מהלך הירח האמצעי בגלגל הקטן הוא 54″ 3′ *13. ביתר דיוק: 53″, 93 3′ *13. 12) במהלך אמצע המסלול ביום אחד, נקט הרמב"ם מספר עגול 54″, כלומר 0″, 07 יותר. במאה ימים עולה ההפרש לשבע שניות, על כן הוא מנכה אותן ויוצא 53′.

ד. וְנִמְצָא שְׁאֵרִית מַהֲלָכוֹ בְּשָׁנָה סְדוּרָה: שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחָמֵשׁ מַעֲלוֹת, וּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת, בְּלֹא חֲלָקִים. סִימָנָם: ש"ה י"ג[13]. מְקוֹם אֶמְצַע הַיָּרֵחַ הָיָה בִּתְחִלַּת לֵיל חֲמִישִׁי, שֶׁהוּא הָעִקָּר לְחֶשְׁבּוֹנוֹת אֵלּוּ, בְּמַזַּל שׁוֹר, מַעֲלָה אַחַת, וְאַרְבָּעָה עָשָׂר חֲלָקִים, אַרְבָּעִים וְשָׁלֹשׁ שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: א' י"ד מ"ג. וְאֶמְצַע הַמַּסְלוּל הָיָה בְּעִקָּר זֶה: אַרְבַּע וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, וּשְׁמוֹנָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וּשְׁתַּיִם וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: פ"ד כ"ח מ"ב. מֵאַחַר שֶׁתִּדַּע מַהֲלַךְ אֶמְצַע הַיָּרֵחַ וְהָאֶמְצַע שֶׁהוּא הָעִקָּר שֶׁעָלָיו תּוֹסִיף, תֵּדַע מְקוֹם אֶמְצַע הַיָּרֵחַ בְּכָל יוֹם שֶׁתִּרְצֶה, עַל דֶּרֶךְ שֶׁעָשִׂיתָ בְּאֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ[14]. וְאַחַר שֶׁתּוֹצִיא אֶמְצַע הַיָּרֵחַ לִתְחִלַּת הַלַּיְלָה שֶׁתִּרְצֶה, הִתְבּוֹנֵן בַּשֶּׁמֶשׁ וְדַע בְּאֵי זֶה מַזָּל הוּא[15].

13) משפט זה: "ונמצא שארית... ש"ה י"ג" שייך לסוף ה"ג, באופן מקביל לסוף ה"ב. עי' כת"י ת-א. 14) עי' למעלה פי"א, הט"ז. 15) עי' למעלה פי"ב, ה"ב, ה"ג. על-ידי הנוסחה (מהלך אמצע הירח ביום אחד = 35″, 03 10′ *13) (מקום אמצע הירח ביום העיקר) 43″ 14′ *31, שבה n + מסמן מספר הימים מיום העיקר.

ה. אִם הָיְתָה הַשֶּׁמֶשׁ מֵחֲצִי מַזַּל דָּגִים עַד חֲצִי מַזַּל טָלֶה - תַּנִּיחַ אֶמְצַע הַיָּרֵחַ כְּמוֹת שֶׁהוּא[16]. וְאִם תִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ מֵחֲצִי מַזַּל טָלֶה עַד תְּחִלַּת מַזַּל תְּאוֹמִים - תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַיָּרֵחַ חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים[17]. וְאִם תִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ מִתְּחִלַּת מַזַּל תְּאוֹמִים עַד תְּחִלַּת מַזַּל אַרְיֵה - תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַיָּרֵחַ חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים[18]. וְאִם תִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ מִתְּחִלַּת מַזַּל אַרְיֵה עַד חֲצִי מַזַּל בְּתוּלָה - תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַיָּרֵחַ חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים[19]. וְאִם תִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ מֵחֲצִי מַזַּל בְּתוּלָה עַד חֲצִי מַזַּל מֹאזְנַיִם - הַנַּח אֶמְצַע הַיָּרֵחַ כְּמוֹת שֶׁהוּא. וְאִם תִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ מֵחֲצִי מַזַּל מֹאזְנַיִם עַד תְּחִלַּת מַזַּל קֶשֶׁת - תִּגְרַע מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים[20]. וְאִם תִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ מִתְּחִלַּת מַזַּל קֶשֶׁת עַד תְּחִלַּת מַזַּל דְּלִי - תִּגְרַע מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ שְׁלֹשִׁים חֲלָקִים[21]. וְאִם תִּהְיֶה הַשֶּׁמֶשׁ מִתְּחִלַּת מַזַּל דְּלִי עַד חֲצִי מַזַּל דָּגִים - תִּגְרַע מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ חֲמִשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים.

16) מטרת כל החשבונות האלה היא ידיעת ראיית הירח (עי' פי"א, הט"ז) בא"י (שם הי"ז). מקום השמש האמצעי היוצא לפי החשבון, יהיה לפעמים בתחילת הלילה בדיוק, כגון במזל טלה, ולפעמים שעה אחת לפני השקיעה או אחריה

(פי"ב ה"ג), כי אורך היום משתנה ותלוי במקום השמש במזלות. 17) העיקר שממנו מתחיל החשבון לראיית הירח הוא ג' בניסן, שאז השמש עומדת בראש טלה, ויום ולילה שוים. שקיעת השמש היא אז בשעה שש, מקום אמצע הירח, לפי החשבון, פירושו תחילת הלילה באופק המשוה (שעה שש), ואנו - לחשבון ראיה - מעוניינים בידיעת מקום הירח באופק ירושלים. בחצי מזל דגים - חצי אדר - שקיעת השמש באופק ירושלים היא כרבע שעה לפני השקיעה באופק המשוה (כלומר, רבע שעה לפני שעה שש), בחצי מזל טלה - כרבע שעה אחרי השקיעה באופק המשוה. מהלך הירח בשעה הוא בערך 33′ (עי' ה"א). כשנגרע ממנו תנועת השמש לשעה, מכיון שגם היא נעה ממערב למזרח, ישארו 30′ בערך. לרבע שעה - פחות משמונה חלקים. להפרשים קטנים, למטה משמונה חלקים, אין הרמב"ם שם לב. משום כך, כאשר השמש מחצי מזל דגים עד חצי מזל טלה, אין הרמב"ם מוסיף מאומה לאמצע הירח. בהפרשים שלמעלה משמונה חלקים, הוא נוקט 15′ (כדין חצי שעה) או 30′ (כדין שעה). 18) מחצי ניסן עד תחילת סיון, מוסיף הרמב"ם 15′, מכיון שהיום הולך וגדל והשקיעה מתאחרת, אולם אין ההפרש מגיע לשעה, משום כך דינו כהפרש של חצי שעה. 19) בכת"י אוקספורד - שלשים, כך גם בפירוש רבי עובדיה בן דוד - סוף פי"ב, וכן בכת"י ת־א ות־ב (′מימון′). 20) כי היום פוחת והולך. 21) כאן גורעים ט"ו חלקים, כי השקיעה מקדימה לבוא לפני שעה שש באותו שיעור שהיא מאחרת מחצי מזל טלה עד תחילת מזל תאומים.

1 ו. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה הָאֶמְצַע אַחַר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו אוֹ תִּגְרַע
2 מִמֶּנּוּ אוֹ תַּנִּיחַ אוֹתוֹ כְּמוֹת שֶׁהוּא - הוּא אֶמְצַע הַיָּרֵחַ
3 לְאַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה בְּכָמוֹ[22] שְׁלִישׁ שָׁעָה בְּאוֹתוֹ
4 הַזְּמַן שֶׁתּוֹצִיא הָאֶמְצַע לוֹ, וְזֶה הוּא הַנִּקְרָא אֶמְצַע
5 הַיָּרֵחַ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה[23].

22) לפעמים שליש, ולפעמים פחות. 23) בליל שלשים.

יום ש"ק כ"ב ניסן ה′תשע"ח

פֶּרֶק חֲמִשָּׁה עָשָׂר[1]

1) מקום הירח.

6 א. אִם תִּרְצֶה לֵידַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי[2] בְּכָל יוֹם
7 שֶׁתִּרְצֶה - תּוֹצִיא תְּחִלָּה אֶמְצַע הַיָّרֵחַ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה
8 לְאוֹתוֹ הַלַּיְלָה שֶׁתִּרְצֶה, וְכֵן תּוֹצִיא אֶמְצַע הַמַּסְלוּל
9 וְאֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ[3] לְאוֹתוֹ הָעֵת, וְתִגְרַע אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ
10 מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ[4], וְהַנִּשְׁאָר תִּכְפֹּל אוֹתוֹ. וְזֶהוּ הַנִּקְרָא
11 מֶרְחָק הַכָּפוּל.

2) בגלגל המזלות. 3) מהלכו האמצעי של הירח בגלגל הקטן. 4) כי שניהם נעים בכיוון אחד, ממערב למזרח. לאחר שתגרע תקבל מרחק השמש מן הירח.

12 ב. וּכְבָר הוֹדַעְנוּ, שֶׁלֹּא בָּאנוּ בְּכָל אֵלּוּ הַחֶשְׁבּוֹנוֹת,
13 שֶׁעָשִׂינוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ, אֶלָּא לָדַעַת רְאִיַּת הַיָּרֵחַ.
14 וּלְעוֹלָם אִי אֶפְשָׁר שֶׁיִּהְיֶה מֶרְחָק זֶה הַכָּפוּל בְּלֵיל
15 הָרְאִיָּה שֶׁיִּרְאֶה בָּהּ הַיָּרֵחַ אֶלָּא מֵחָמֵשׁ מַעֲלוֹת עַד
16 שְׁתַּיִם וְשִׁשִּׁים מַעֲלוֹת, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁיּוֹסִיף עַל זֶה
17 וְלֹא יִגְרַע מִמֶּנּוּ[5].

5) מחמש מעלות.

18 ג. וְהוֹאִיל וְהַדָּבָר כֵּן, הִתְבּוֹנֵן בְּמֶרְחָק זֶה הַכָּפוּל:
19 אִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל חָמֵשׁ מַעֲלוֹת אוֹ קָרוֹב
20 לְחָמֵשׁ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְתוֹסֶפֶת, וְלֹא תּוֹסִיף כְּלוּם.
21 וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשֵּׁשׁ מַעֲלוֹת עַד אַחַת
22 עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת - תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל מַעֲלָה
23 אַחַת. וְאִם יִהְיֶה מֶרְחָק הַכָּפוּל מִשְּׁתַּיִם עֶשְׂרֵה
24 מַעֲלוֹת עַד שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת - תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע
25 הַמַּסְלוּל שְׁתֵּי מַעֲלוֹת. וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל
26 מִתְּשַׁע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת עַד אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת -
27 תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת. וְאִם יִהְיֶה
28 הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מֵחָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים מַעֲלוֹת עַד אַחַת
29 וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת - תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל אַרְבַּע
30 מַעֲלוֹת. וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשְּׁתַּיִם וּשְׁלֹשִׁים
31 מַעֲלוֹת עַד שְׁמוֹנֶה וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת - תּוֹסִיף עַל
32 אֶמְצַע הַמַּסְלוּל חָמֵשׁ מַעֲלוֹת. וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק
33 הַכָּפוּל מִתְּשַׁע וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת עַד חָמֵשׁ וְאַרְבָּעִים
34 מַעֲלוֹת - תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל שֵׁשׁ מַעֲלוֹת.
35 וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשֵּׁשׁ וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת עַד
36 אַחַת וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת - תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל
37 שֶׁבַע מַעֲלוֹת. וְאִם יִהְיֶה הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשְּׁתַּיִם
38 וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת עַד תֵּשַׁע וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת - תּוֹסִיף
39 עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל שְׁמוֹנֶה מַעֲלוֹת. וְאִם יִהְיֶה
40 הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל מִשִּׁשִּׁים מַעֲלוֹת עַד שָׁלֹשׁ וְשִׁשִּׁים
41 מַעֲלוֹת - תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל תֵּשַׁע מַעֲלוֹת[6].
42 וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה אֶמְצַע הַמַּסְלוּל אַחַר שֶׁתּוֹסִיף עָלָיו
43 מַעֲלוֹת אֵלּוּ - הוּא הַנִּקְרָא מַסְלוּל הַנָּכוֹן.

6) במרחק כפול גדול יותר אין הרמב"ם עוסק, כי הוא מעוניין בליל הראייה בלבד.

44 ד. וְאַחַר כָּךְ תִּרְאֶה כַּמָּה מַעֲלוֹת הוּא הַמַּסְלוּל
45 הַנָּכוֹן: אִם הָיָה פָּחוֹת מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת -
46 תִּגְרַע[7] מְנַת הַמַּסְלוּל הַזֶּה הַנָּכוֹן מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ
47 לִשְׁעַת הָרְאִיָּה; וְאִם הָיָה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן יוֹתֵר עַל
48 מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, עַד שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים -
49 תּוֹסִיף[8] מְנַת זֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן עַל אֶמְצַע הַיָּרֵחַ
50 לִשְׁעַת הָרְאִיָּה. וּמַה שֶּׁיִּהְיֶה הָאֶמְצַע אַחַר שֶׁתּוֹסִיף
51 עָלָיו אוֹ תִּגְרַע מִמֶּנּוּ - הוּא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי
52 לִשְׁעַת הָרְאִיָּה.

7) כי כאן מהירות הירח אטית יותר ואמצע הירח גדול ממסלול הנכון. שעור ההפרש נקרא מנת המסלול. 8) כי כאן מהירות הירח גדולה יותר ואמצע הירח קטן ממסלול הנכון.

ה. וְדַע, שֶׁאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשָׁוֶה אוֹ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים בְּשָׁוֶה - אֵין לוֹ מָנָה, אֶלָּא יִהְיֶה מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֶמְצָעִי לִשְׁעַת הָרְאִיָּה הוּא מָקוֹם הָאֲמִתִּי[9].

9) כי נקודת מקום הירח האמיתי ונקודת מקום הירח האמצעי הן בקו אחד.

ו. וְכַמָּה הוּא מָנַת הַמַּסְלוּל? אִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן עֶשֶׂר מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מָנָתוֹ חֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן עֶשְׂרִים מַעֲלוֹת, תִּהְיֶה מָנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וּשְׁמֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מָנָתוֹ שְׁתֵּי מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה אַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מָנָתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה חֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מָנָתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וְאַרְבָּעָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מָנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְשִׁשָּׁה עָשָׂר חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שִׁבְעִים, תִּהְיֶה מָנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְאֶחָד וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה שְׁמוֹנִים, תִּהְיֶה מָנָתוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת. וְאִם יִהְיֶה תִּשְׁעִים, תִּהְיֶה מָנָתוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וַחֲמִשָּׁה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה, תִּהְיֶה מָנָתוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁמֹנָה חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וָעֶשֶׂר, תִּהְיֶה מָנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְתִשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְעֶשְׂרִים, תִּהְיֶה מָנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים, תִּהְיֶה מָנָתוֹ אַרְבַּע מַעֲלוֹת וְאַחַד עָשָׂר חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְאַרְבָּעִים, תִּהְיֶה מָנָתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וַחֲמִשִּׁים, תִּהְיֶה מָנָתוֹ שָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת וּשְׁמוֹנָה וְאַרְבָּעִים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁשִּׁים, תִּהְיֶה מָנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְשִׁשָּׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וְשִׁבְעִים, תִּהְיֶה מָנָתוֹ מַעֲלָה אַחַת וְתִשְׁעָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים. וְאִם יִהְיֶה מֵאָה וּשְׁמוֹנִים בְּשָׁוֶה - אֵין לוֹ מָנָה כְּמוֹ שֶׁאָמַרְנוּ, אֶלָּא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֶמְצָעִי הוּא מָקוֹם הָאֲמִתִּי.

ז. וְאִם יִהְיֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן יוֹתֵר עַל מֵאָה וּשְׁמוֹנִים מַעֲלוֹת, תִּגְרַע אוֹתוֹ מִשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וְתֵדַע מָנָתוֹ, כְּדֶרֶךְ שֶׁעָשִׂיתָ בְּמַסְלוּל הַשֶּׁמֶשׁ. וְכֵן אִם יִהְיוּ בְּמִנְיַן הַמַּסְלוּל אֲחָדִים עִם הָעֲשָׂרוֹת, תִּקַּח מִן הַיּוֹתֵר שֶׁבֵּין שְׁתֵּי הַמָּנוֹת הָאֲחָדִים; כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּמַסְלוּל הַשֶּׁמֶשׁ בַּמָּנוֹת שֶׁלּוֹ, כָּךְ תַּעֲשֶׂה בַּמַּסְלוּל הַנָּכוֹן בַּמָּנוֹת שֶׁלּוֹ.

ח. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁרָצִינוּ לֵידַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בִּתְחִלַּת לֵיל עֶרֶב שַׁבָּת, שֶׁיּוֹמוֹ שֵׁנִי לְחֹדֶשׁ אִיָּר מִשָּׁנָה זוֹ, שֶׁהִיא שְׁנַת הָעִבּוּר, וּמִנְיַן הַיָּמִים הַגְּמוּרִים מִתְּחִלַּת לֵיל הָעִבּוּר עַד תְּחִלַּת לֵיל זֶה, שֶׁאָנוּ רוֹצִים לֵידַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בּוֹ, תִּשְׁעָה וְעֶשְׂרִים יוֹם - תּוֹצִיא אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ תְּחִלַּת לֵיל זֶה, יֵצֵא לְךָ אֶמְצָעוֹ: חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וּשְׁמוֹנָה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְשָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ל"ה ל"ח ל"ג. וְתוֹצִיא אֶמְצַע הַיָּרֵחַ לִשְׁעַת הָרְאִיָּה לְעֵת זוֹ, יֵצֵא לְךָ אֶמְצָעוֹ: שָׁלֹשׁ וַחֲמִשִּׁים מַעֲלוֹת, וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים, וְתֵשַׁע וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: נ"ג ל"ו ל"ט. וְתוֹצִיא אֶמְצַע הַמַּסְלוּל לְעֵת זוֹ, יֵצֵא לְךָ אֶמְצָעוֹ: מֵאָה וְשָׁלֹשׁ מַעֲלוֹת, וְאֶחָד וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים, וְשֵׁשׁ וְאַרְבָּעִים שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ק"ג כ"א מ"ו. תִּגְרַע אֶמְצַע הַשֶּׁמֶשׁ מֵאֶמְצַע הַיָּרֵחַ, יִשָּׁאֵר: שְׁבַע עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וּשְׁמוֹנָה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וְשֵׁשׁ שְׁנִיּוֹת. וְזֶה הוּא הַמֶּרְחָק. תִּכְפֹּל אוֹתוֹ, יֵצֵא לְךָ הַמֶּרְחָק הַכָּפוּל: חָמֵשׁ וּשְׁלֹשִׁים מַעֲלוֹת, וְשִׁשָּׁה וַחֲמִשִּׁים חֲלָקִים, וּשְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה שְׁנִיּוֹת. סִימָנָם: ל"ה נ"ו י"ב. לְפִיכָךְ תּוֹסִיף עַל אֶמְצַע הַמַּסְלוּל חָמֵשׁ מַעֲלוֹת, כְּמוֹ שֶׁהוֹדַעְנוּ, וְיֵצֵא לְךָ הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן: מֵאָה וּשְׁמוֹנִים[10] מַעֲלוֹת, וְאֶחָד וְעֶשְׂרִים חֲלָקִים. וְאֵין מַקְפִּידִין עַל הַחֲלָקִים בַּמַּסְלוּל, כְּדֶרֶךְ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּשֶּׁמֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כיצד הרי שרצינו לידע מקום הירח האמיתי...".

בהלכות אלו מבאר את פרטי החשבונות של מהלך השמש והירח שעל פיהם קובעים בית־דין את ראשי החדשים. ובפנימיות העניינים:

מולד הלבנה מרמז על עבודת התשובה, שכן יש בו חיסרון ומולד, אבל השמש מרמזת על עבודת הצדיקים שאין בה שינוי.

ענינו של ראש חודש הוא "יחוד שמשא וסיהרא" כי אז לראשונה מאירה השמש בלבנה, ובעבודת האדם היינו חיבור שני אופני העבודה, צדיקים ובעלי תשובה, והוא עניין "לכתחילה אריבער" שאף שבדרך כלל הוא עניין לבעלי תשובה הקופצים ומדלגים על סדר העבודה, מכל־מקום נפעל עילוי זה גם בעבודת הצדיקים וגם הם שייכים לעבודה ד"לכתחילה אריבער".

הגדרתו של ראש־חודש כמסמל את עבודת התשובה מתבטא גם בפרטי החשבונות שבפרקים אלו. בסוף פי"ג כתב "ומאחר שתדע מקום השמש בכל עת שתרצה, תדע יום התקופה האמיתי כל תקופה שתרצה, בין תקופות הבאות אחר עיקר זה שממנו התחלנו, בין תקופות שעברו משנים קדמוניות". כי בעבודת התשובה שתי דרגות: האחת היא תשובה מיראה שעיקרה מכאן ולהבא - "כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עליו". והשניה, תשובה מאהבה שפעולתה גם למפרע - "נעקר עוונו מתחילתו". עניין זה מרומז בתקופות הבאות, היינו מכאן ולהבא -

מתוך מהדורת חזק

תשובה מיראה, והתקופות שעברו מרמזות על תשובה מאהבה שפועלת גם למפרע. ועפ"ז מובן מדוע הקדים תקופות הבאות לתקופות שעברו, כי הלך מן הקל אל הכבד, תשובה מיראה ואח"כ תשובה מאהבה. ויש להוסיף שעבודת התשובה מרומזת גם בנוגע לחשבון התקופות כפשוטו, כי חשבון התקופות שעברו דורש יגיעה גדולה בהרבה מחשבון התקופות הבאות כי בתקופות הבאות בבוא הזמן בהגיע התקופה הבאה אפשר לברר אם חשבונו מדוייק אם לאו, ולכן מקפיד לעשות חשבון מדוייק. אבל בתקופות שעברו צריך השתדלות גדולה בהרבה מכיון שאין להם "אבן בוחן" לדעת אם חישב נכון או לא, ולכן נדרשת השתדלות גדולה מאוד.

(על פי "יין מלכות" ספר זמנים סימן עד)

ושמונה, כי הוספנו חמש מעלות על אמצע המסלול, שהיה ק"ג מעלות.

ט. וּבָאנוּ לַחֲקֹר עַל מְנַת זֶה הַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן, שֶׁהוּא מֵאָה וּשְׁמוֹנָה, נִמְצֵאת מָנָה שֶׁלּוֹ חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וְחֵלֶק אֶחָד. וּלְפִי שֶׁהַמַּסְלוּל הַנָּכוֹן הָיָה פָּחוֹת מִמֵּאָה וּשְׁמוֹנִים, תִּגְרַע הַמָּנָה, שֶׁהוּא חָמֵשׁ מַעֲלוֹת וְחֵלֶק אֶחָד, מִן אֶמְצַע הַיָּרֵחַ, יִשָּׁאֵר: שְׁמוֹנֶה וְאַרְבָּעִים מַעֲלוֹת, וּשְׁלֹשָׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים[11], וְתֵשַׁע וּשְׁלֹשִׁים שְׁנִיּוֹת. תַּעֲשֶׂה הַשְּׁנִיּוֹת חֵלֶק, וְתוֹסִיף עַל הַחֲלָקִים. וְנִמְצָא מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בְּשָׁעָה זוֹ בְּמַזַּל שׁוֹר, בִּשְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מַעֲלוֹת, וְשִׁשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים חֲלָקִים מִמַּעֲלַת תְּשַׁע עֶשְׂרֵה. סִימָנָם: י"ח ל"ו. וְעַל הַדֶּרֶךְ הַזֶּה תֵּדַע מְקוֹם הַיָּרֵחַ הָאֲמִתִּי בְּכָל עֵת רְאִיָּה שֶׁתִּרְצֶה, מִתְּחִלַּת שָׁנָה זוֹ, שֶׁהִיא הָעִקָּר, עַד סוֹף הָעוֹלָם.

10) במקום ק"פ מעלות או מאה ושמונים צריך להיות: מאה

11) בעצם - ל"ה חלקים.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ט"ז־כ"ב ניסן תשע"ח

יום ראשון ט"ז ניסן ה'תשע"ח

מצות עשה ע.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שִׁבְעִים — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן מְסֻיָּם אִם יֶאֱרַע לָנוּ סָפֵק בְּאַחַת מֵאוֹתָן הָעֲבֵרוֹת הַגְּדוֹלוֹת שֶׁחַיָּבִים עַל זְדוֹנָן כָּרֵת וְעַל שִׁגְגָתָן חַטָּאת קְבוּעָה — וְקָרְבָּן זֶה נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי' וְאֹפֶן הַסָּפֵק הַזֶּה אֲשֶׁר אִם יֶאֱרַע חַיָּבִים עָלָיו אָשָׁם תָּלוּי, הוּא: כְּגוֹן שֶׁיֵּשׁ לְפָנָיו שְׁתֵּי חֲתִיכוֹת חֵלֶב, אַחַת מֵהֶן חֵלֶב הַכְּלָיוֹת (שהוא אסור) וְהָאַחֶרֶת חֵלֶב הַלֵּב (שהוא מותר), וְאָכַל אַחַת מֵהֶן וְאָכַל אַחֵר אֶת־הַשְּׁנִיָּה אוֹ שֶׁאָבְדָה, וְנִסְתַּפֵּק וְנִתְעוֹרֵר אֶצְלוֹ חֵשֶׁשׁ אִם הַחֲתִיכָה שֶׁאָכַל הָיְתָה הַמֻּתֶּרֶת אוֹ הָאֲסוּרָה — זֶהוּ שֶׁמַּקְרִיב קָרְבָּן עַל הַסָּפֵק הַמִּתְעוֹרֵר הַזֶּה כְּדֵי לְהִתְכַּפֵּר בּוֹ, וְזֶה נִקְרָא 'אָשָׁם תָּלוּי' (שדינו עדיין תלוי ועומד עד שהספק יתברר). אִם נִתְבָּרֵר אַחַר־כָּךְ, שֶׁמַּה־שֶּׁאָכַל הוּא חֵלֶב הַכְּלָיוֹת — הֲרֵי נִתְאַמֵּת שֶׁזּוֹ שְׁגָגָה וַיַּקְרִיב חַטָּאת קְבוּעָה. וְהַכָּתוּב הָאָמוּר בְּקָרְבָּן זֶה הוּא אָמְרוֹ בְּפָרָשַׁת וַיִּקְרָא: "וְאִם־נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא וְעָשְׂתָה אַחַת מִכָּל־מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְלֹא־יָדַע וְאָשֵׁם וְנָשָׂא עֲוֹנוֹ וְהֵבִיא אַיִל תָּמִים מִן־הַצֹּאן בְּעֶרְכְּךָ לְאָשָׁם אֶל־הַכֹּהֵן וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג וְהוּא לֹא־יָדַע" (ויקרא ה, יז־יח) — כְּלוֹמַר: עַל מַה שֶּׁלֹּא יָדַע אִם שָׁגַג אוֹ לֹא שָׁגַג. וְעִנְיָן זֶה קוֹרְאִים לוֹ חֲכָמִים 'לֹא הוּדַע', וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כְּרֵתוֹת (יז.).

יום שני י"ז ניסן ה'תשע"ח

מצות עשה ע.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שִׁבְעִים נדפסה ביום הקודם

יום שלישי י"ח ניסן ה'תשע"ח

מצות עשה עא.

הַמִּצְוָה הָע"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁמִּי שֶׁעָבַר עֲבֵרוֹת מְסֻיָּמוֹת יַקְרִיב קָרְבַּן אָשָׁם וְיִתְכַּפֵּר לוֹ — וְזֶהוּ אָשָׁם וַדַּאי. הָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן קָרְבָּן זֶה הֵן: מְעִילָה וּגְזֵלָה וּבִיאַת שִׁפְחָה חֲרוּפָה (חציה שפחה וחציה בת חורין. כגון שאחד השותפים בה שחררה) וְשֶׁקֶר בִּשְׁבוּעַת פִּקָּדוֹן (השומר על פקדון חבירו ונשבע לשקר על אחת הטענות הפוטרות אותו להחזיר הפקדון): כָּל־הַמּוֹעֵל בִּשְׁגָגָה, וְהוּא שֶׁיֵּהָנֶה בְּשָׁוֶה פְּרוּטָה מִן־הַהֶקְדֵּשׁ — בֵּין הֶקְדֵּשׁ בֶּדֶק הַבַּיִת וּבֵין הֶקְדֵּשׁ מִזְבֵּחַ — אוֹ הַגּוֹזֵל חֲבֵרוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה וּלְמַעְלָה וְנִשְׁבַּע; אוֹ הַבָּא עַל שִׁפְחָה חֲרוּפָה אוֹ הַכּוֹפֵר בְּפִקָּדוֹן וְנִשְׁבַּע — (וכל אלו) בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד — הֲרֵי זֶה חַיָּב לְהַקְרִיב קָרְבָּן עַל חַטָּאתוֹ, וְאֵינוֹ קָרְבַּן חַטָּאת אֶלָּא קָרְבַּן אָשָׁם; וְקָרְבָּן זֶה נִקְרָא 'אָשָׁם וַדַּאי' (כי ודאי שגג). אָמַר יִתְעַלֶּה בִּמְעִילָה: "וְחָטְאָה בִּשְׁגָגָה מִקָּדְשֵׁי ה' וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַה' אַיִל תָּמִים" (ויקרא ה, טו); וְאָמַר: "וְכִחֵשׁ בַּעֲמִיתוֹ בְּפִקָּדוֹן וְגוֹ' וְנִשְׁבַּע עַל־שָׁקֶר וְגוֹ' וְאָת־אֲשָׁמוֹ יָבִיא לַה' אַיִל תָּמִים" (שם, כא־כה). וְאָמַר: "וְאִישׁ

כִּי־יִשְׁכַּב אֶת־אִשָּׁה שִׁכְבַת־זֶרַע וְהִיא שִׁפְחָה נֶחֱרֶפֶת לְאִישׁ וְגוֹ׳ וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ לַה׳ וְגוֹ׳" (שם יט, כ־כא). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוֹת אֵלּוּ בְּמַסֶּכֶת כְּרִיתוֹת (ט.).

יום רביעי י"ט ניסן ה'תשע"ח

מצות עשה עב.

הַמִּצְוָה הָע"ב —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד עַל עֲבֵרוֹת מְסֻיָּמוֹת. הָעֲבֵרוֹת שֶׁחַיָּבִים עֲלֵיהֶן קָרְבָּן זֶה הֵן: טֻמְאַת מִקְדָּשׁ וְטֻמְאַת קָדָשָׁיו וּשְׁבוּעַת בִּטּוּי וּשְׁבוּעַת הָעֵדוּת. מִי שֶׁנִּטְמָא בְּאָב מֵאָבוֹת הַטֻּמְאוֹת, כְּמוֹ שֶׁקִּבַּעְנוּ בְּהַקְדָּמַת סֵדֶר טְהָרוֹת, וְנִכְנַס לַמִּקְדָּשׁ בִּשְׁגָגָה —— זוֹהִי טֻמְאַת מִקְדָּשׁ; אוֹ שֶׁאָכַל בְּשַׂר קֹדֶשׁ בִּשְׁגָגָה —— זוֹהִי טֻמְאַת קָדָשָׁיו; אוֹ שֶׁנִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת בִּטּוּי (נשבע לעשות או שלא לעשות דבר מה, ולא קיים) וְלֹא קִיְּמָהּ בִּשְׁגָגָה; אוֹ נִשְׁבַּע שְׁבוּעַת הָעֵדוּת (נשבע כאילו אינו יודע עדות לחברו) לַשֶּׁקֶר —— בֵּין בְּשׁוֹגֵג בֵּין בְּמֵזִיד —— הֲרֵי זֶה מַקְרִיב עַל אַחַד הַמַּעֲשִׂים הָאֵלֶּה שֶׁיַּעֲשֶׂה קָרְבָּן הַנִּקְרָא: "קָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד". וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְנֶפֶשׁ כִּי־תֶחֱטָא וְשָׁמְעָה קוֹל אָלָה וְגוֹ׳ אוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר תִּגַּע בְּכָל־דָּבָר טָמֵא וְגוֹ׳ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְגוֹ׳ וְהוּא יָדַע וְאָשֵׁם אוֹ נֶפֶשׁ כִּי תִשָּׁבַע לְבַטֵּא בִשְׂפָתַיִם וְגוֹ׳ וְנֶעְלַם מִמֶּנּוּ וְגוֹ׳ וְהָיָה כִּי־יֶאְשַׁם וְגוֹ׳ וְהֵבִיא אֶת־אֲשָׁמוֹ וְגוֹ׳ וְאִם־לֹא תַגִּיעַ יָדוֹ וְגוֹ׳ וְאִם־לֹא תַשִּׂיג יָדוֹ וְגוֹ׳" (ויקרא ה, א־יא). וְלָכֵן נִקְרָא 'עוֹלָה וְיוֹרֵד' —— לְפִי שֶׁאֵינוֹ קָבוּעַ בְּמִין, אֶלָּא פַּעַם יוּבָא מִמִּין זֶה וּפַעַם מִמִּין אַחֵר, כְּפִי אֲשֶׁר תַּשִּׂיג יַד הַחוֹטֵא הַחַיָּב בַּקָּרְבָּן. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ גַּם דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת כְּרִיתוֹת (ז.).

יום חמישי כ' ניסן ה'תשע"ח

מצות עשה סח. עה. עו.

הַמִּצְוָה הַס"ח —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁיַּקְרִיב בֵּית דִּין קָרְבָּן, אִם שָׁגְגוּ וְהוֹרוּ שֶׁלֹּא כַּהֲלָכָה, וְזֶהוּ אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם כָּל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל" (ויקרא ד, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְהַתְּנָאִים שֶׁבָּהּ בִּשְׁלֵמוּת בְּמַסֶּכֶת הוֹרָיוֹת וּבְכַמָּה מְקוֹמוֹת מִמַּסֶּכֶת זְבָחִים.

הַמִּצְוָה הָע"ה —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־אִשָּׁה זָבָה, אִם נִתְרַפְּאָה מִן־הַזִּיבוּת, תַּקְרִיב קָרְבָּן, וְקָרְבָּן זֶה הוּא: "שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה" —— וְזֶהוּ קָרְבָּן זָבָה, וְהִיא מְחֻסֶּרֶת כַּפָּרָה עַד שֶׁתְּבִיאֶנּוּ. וְאוּלַי יַקְשֶׁה עָלַי מַקְשֶׁה וְיֹאמַר: כֵּיוָן שֶׁקָּרְבָּן הַזָּב כְּקָרְבַּן הַזָּבָה, וַהֲרֵי אַתָּה מוֹנֶה (במנין המצוות) אֶת־מִין הַקָּרְבָּן —— יִהְיֶה הַחַיָּב בּוֹ מִי שֶׁיִּהְיֶה —— כְּמוֹ שֶׁעָשִׂיתָ בְּקָרְבַּן חַטָּאת וְקָרְבַּן אָשָׁם וַדַּאי וְקָרְבַּן אָשָׁם תָּלוּי וְקָרְבָּן עוֹלָה וְיוֹרֵד, שֶׁמָּנִיתָ כָּל־אֶחָד מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וְלֹא חָשַׁשְׁתָּ לְרִבּוּי הַחֲטָאִים (למנות כל חטא בפני עצמו, מפני) שֶׁעַל כָּל־אֶחָד מֵהֶם חַיָּבִים אוֹתוֹ הַקָּרְבָּן —— כָּךְ גַּם כָּאן אַל תָּחוּשׁ לְמִסְפַּר הָאֲנָשִׁים, שֶׁכָּל־אֶחָד מֵהֶם נִתְחַיֵּב קָרְבַּן הָעוֹף?! יֵדַע (המקשה) שֶׁקָּרְבַּן זָב וְזָבָה אֵינוֹ בָּא עַל חֲטָאִים, אֶלָּא הוּא קָרְבַּן חוֹבָה בְּמַצָּב מְסֻיָּם. אִלּוּ הָיָה מַצַּב הַזּוֹב בָּאִישׁ וּבָאִשָּׁה דָּבָר אֶחָד —— כְּמוֹ שֶׁהֵם בַּשֵּׁם, שֶׁהַשֵּׁם שֶׁל זֶה "זָב" וְשֶׁל זוֹ "זָבָה" —— כִּי אָז הָיָה צָרִיךְ לִמְנוֹתָם אֶחָד; אֲבָל אֵין הַדָּבָר כֵּן, כִּי הַגָּרַת שִׁכְבַת זֶרַע מִן־הָאִישׁ הִיא שֶׁחַיָּב עָלֶיהָ קָרְבָּן, אַךְ אִם נִגְּר כְּעֵין שִׁכְבַת זֶרַע מִן־הָאִשָּׁה אֵינָהּ זָבָה, אֶלָּא זוֹב הַדָּם מִן־הָאִשָּׁה הוּא שֶׁחַיֶּבֶת עָלָיו קָרְבָּן; וְאִם זָב הַדָּם מִן־הָאִישׁ אֵינוֹ חַיָּב עָלָיו קָרְבָּן. וּמִלַּת 'זִיבוּת' אֵין עִנְיָנָהּ אֶלָּא הַנְּזִילָה, וְאֵין כָּל־הַנּוֹזְלִים אוֹתוֹ הַדָּבָר עַצְמוֹ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (נדה לב:): "הָאִישׁ מְטַמֵּא בְּלֻבֶּן וְהָאִשָּׁה בְּאֹדֶם", וְאֵין דִּין זָב וְזָבָה כְּדִין מְצֹרָע וּמְצֹרַעַת. וְהָרְאָיָה הַבְּרוּרָה לָזֶה אָמְרָם בִּכְרִיתוֹת (ח:): "אַרְבָּעָה מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה (שקרבן "חטאת" שלהם (וכל הביטויים של "חטאת" ו"כפרה" המופיעים בהקשר לזב וזבה אינם במובנם המצוי אלא במובנם המעשי של "חסרון" ו"השלמה") מעכבן מלאכול בקדשים), וְאֵלּוּ הֵם: הַזָּב וְהַזָּבָה וְהַיּוֹלֶדֶת וְהַמְּצֹרָע". הִנֵּה רוֹאֶה, אֵיךְ מוֹנִים זָב וְזָבָה כִּשְׁנַיִם וּמוֹנִים מְצֹרָע כְּאֶחָד —— בֵּין שֶׁהוּא אִישׁ אוֹ אִשָּׁה —— לְפִי שֶׁזִּיבוּת הָאִישׁ אֵינָהּ כִּזִּיבוּת הָאִשָּׁה. וְהַפְּסוּק הַנֶּאֱמַר עַל קָרְבָּנָהּ: "וְאִם־טָהֲרָה מִזּוֹבָהּ וְגוֹ׳ וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי תִּקַּח־לָהּ שְׁתֵּי תֹרִים וְגוֹ׳" (שם טו, כח־כט).

הַמִּצְוָה הָע"ו —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־יוֹלֶדֶת תַּקְרִיב קָרְבָּן, וְהוּא: כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה וּבֶן־יוֹנָה אוֹ תּוֹר לַחַטָּאת. וְאִם הִיא עֲנִיָּה, מַקְרִיבָה שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד עֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. וְגַם הִיא מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה עַד שֶׁתַּקְרִיב, כְּמוֹ שֶׁאָמַר יִתְעַלֶּה: "וּבִמְלֹאת יְמֵי טָהֳרָהּ לְבֵן אוֹ לְבַת תָּבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ וְגוֹ׳" (שם יב, ו).

יום שישי כ"א ניסן ה'תשע"ח

מצות עשה עד. עז.

הַמִּצְוָה הָע"ד —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־אִישׁ זָב אִם נִרְפָּא מִזִּיבוּתוֹ יַקְרִיב קָרְבָּן, וְקָרְבָּן זֶה הוּא: "שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד חַטָּאת וְהָאֶחָד עֹלָה" —— וְזֶהוּ קָרְבַּן הַזָּב, וְהוּא מְחֻסַּר כַּפָּרָה עַד שֶׁיַּקְרִיבֶנּוּ (אף שטבל והעריב היום). וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְכִי־יִטְהַר הַזָּב מִזּוֹבוֹ וְגוֹ׳ וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח־לוֹ שְׁתֵּי תֹרִים וְגוֹ׳" (ויקרא טו, יג־טו).

הַמִּצְוָה הָע"ז —— הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁכָּל־מְצֹרָע (שנראתה לבנונית בעורו) יַקְרִיב קָרְבָּן אִם נִרְפָּא מִנִּגְעוֹ, וְהֵן שָׁלֹשׁ בְּהֵמוֹת: עוֹלָה וְחַטָּאת וְאָשָׁם וְלוֹג שֶׁמֶן. וְאִם הוּא עָנִי —— מַקְרִיב כֶּבֶשׂ לְאָשָׁם וּשְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶחָד לְעֹלָה וְאֶחָד לְחַטָּאת, וְזֶהוּ הָרְבִיעִי מִמְּחֻסְּרֵי כַּפָּרָה. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יִקַּח שְׁנֵי־כְבָשִׂים תְּמִימִים וְכַבְשָׂה אַחַת" (שם יד, י). וְאִם יֹאמַר אָדָם: מַדּוּעַ אֵינְךָ מוֹנֶה

מתוך מהדורת חזק

קָרְבַּן מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה כֻּלָּם כְּמִצְוָה אַחַת כֵּיוָן שֶׁיֵּשׁ לָהֶם עִנְיָן אֶחָד הַכּוֹלְלָם, וְהוּא חִסּוּר הַכַּפָּרָה, וְאָז זֶה הָיָה מִין מִמִּינֵי הַטָּהֲרָה מִן־הַטֻּמְאָה וְהָיְתָה אוֹמֵר: הַמִּצְוָה הַפְּלוֹנִית — הוּא הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁלֹּא תִּשָּׁלֵם טָהֲרַת מִקְצָת הַטְּמֵאִים, וְהֵם זָב וְזָבָה וְיוֹלֶדֶת וּמְצֹרָע, עַד שֶׁיַּקְרִיבוּ קָרְבָּן, שֶׁהֲרֵי כֵּן אַתָּה מוֹנֶה טָהֲרָה בְּמִקְוֶה (מצות עשה קט) מִצְוָה אַחַת — יִתְחַיֵּב בָּהּ אֵיזֶה טָמֵא שֶׁיִּהְיֶה, וְאֵינְךָ חוֹשֵׁשׁ לְמִין הַטֻּמְאָה שֶׁנִּטְמָא בָּהּ — כָּךְ הָיְתָה יָכוֹל לִמְנוֹת קָרְבַּן מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה כְּמִצְוָה אַחַת, וְלֹא תָּחוּשׁ לְמִין טֻמְאָתוֹ? הַשֵּׁם יוֹדֵעַ וָעֵד שֶׁכָּךְ הָיָה צָרִיךְ לְהִיוֹת בְּהֶחְלֵט, אִלּוּ הָיָה קָרְבַּן כָּל־אֶחָד מֵאַרְבַּעַת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה אִלּוּ קָרְבָּן אֶחָד שֶׁאֵין בּוֹ שִׁנּוּי, כְּמוֹ טָהֲרָה בַּמַּיִם (במקוה) שֶׁהִיא מִין טָהֲרָה וְחוֹבָה עַל כָּל־טָמֵא; אֲבָל מִכֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ קָרְבְּנוֹתֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁאַתָּה רוֹאֶה, צָרִיךְ לִמְנוֹת כָּל־קָרְבָּן לְבַדּוֹ בְּהֶכְרֵחַ, כִּי הַדָּבָר שֶׁבּוֹ נִשְׁלֶמֶת טָהֲרָתוֹ שֶׁל זֶה אֵינוֹ הַדָּבָר שֶׁבּוֹ נִשְׁלֶמֶת טָהֲרָתוֹ שֶׁל זֶה. וַהֲרֵי זֶה כְּמוֹ מֵי נִדָּה (מי הזאה שבהם היו מערבים את אפר הפרה) וּמֵי מִקְוֶה וְאַרְבָּעָה מִינִין שֶׁבִּמְצֹרָע (בהם משתמשים לטהרתו: צפרים, עץ ארז וכו') שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת, אַף־עַל־פִּי שֶׁכֻּלָּן לְטָהֲרַת טְמֵאִים כְּמוֹ שֶׁאֲבָאֵר (מצות עשה קי). וְאַרְבַּעַת מְחֻסְּרֵי כַּפָּרָה אֵלּוּ כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵיהֶם וְדִינֵי קָרְבְּנוֹתֵיהֶם בִּכְלָלוּת וּפְרָטוּת בְּפֶרֶק ח' מִנְּזִירוּת וְסוֹף נְגָעִים וּמַסֶּכֶת קִנִּים וּבְמִקּוֹמוֹת רַבִּים הַמְּפֻזָּרִים בַּתַּלְמוּד, אֶלָּא שֶׁרַבָּם כְּכֻלָּם בַּמִּקּוֹמוֹת שֶׁהֵעִירֹנוּ עֲלֵיהֶם.

יום ש"ק כ"ב ניסן ה'תשע"ח

מצות לא תעשה קו. מצות עשה פז.

הַמִּצְוָה הַקּ"ו — הָאַזְהָרָה שֶׁהֵזְהַרְנוּ מִלְּהַחֲלִיף אֶת (בהמת) הַקֳּדָשִׁים (ולתת בהמה אחרת כתחליף) וְזוֹ הִיא הַתְּמוּרָה, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ וְלֹא־יָמִיר אֹתוֹ" (ויקרא כז, י). וּכְבָר בָּא לָאוֹ מְיֻחָד בַּמַּעֲשֵׂר בִּלְבָד. וְהַטַּעַם לְכָךְ מַה שֶּׁאָמְרוּ בְּסִפְרָא (פרשת בחוקותי), וְהוּא אָמְרָם: "מַעֲשֵׂר בַּכְּלָל הָיָה וְלָמָּה יָצָא? לְהַקִּישׁ אֵלָיו: כְּשֵׁם שֶׁהַמַּעֲשֵׂר קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ וְאָסוּר לַהֲמִירוֹ — כָּךְ כָּל־הַקֳּדָשִׁים שֶׁהִזְהִיר עַל תְּמוּרָתָם בְּאָמְרוֹ: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ" אֵינָם אֶלָּא קָדְשֵׁי מִזְבֵּחַ בִּלְבָד; וּמִי שֶׁהֵמִיר — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה.

הַמִּצְוָה הַפ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ שֶׁתְּהֵא הַתְּמוּרָה (בהמת החולין שהקדישה בתמורת בהמת הקדשים. הרי אף שלמעשה אינה עומדת במקום זו של קודש, גם היא —) קֹדֶשׁ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ" (שם, לג). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ בְּרֵישׁ מַסֶּכֶת תְּמוּרָה (ד:), שֶׁאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "לֹא יְמִירֶנּוּ" הוּא מִצְוַת לֹא־תַעֲשֶׂה שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה (שקיום העשה — שהתמורה קודש — מנתקת ומבטלת את הלאו). אָמְרוּ: הֲלֹא מֵמִיר דְּלָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה הוּא? וְשָׁם נֶאֱמַר גַּם טַעַם לְכָךְ שֶׁהַמֵּמִיר לוֹקֶה, אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא לָאו שֶׁנִּתַּק לַעֲשֵׂה: "לֹא אָתֵי עֲשֵׂה וְעָקַר תְּרֵי לָאוִין". כְּלוֹמַר: הַלָּאו עַל הַתְּמוּרָה נִכְפַּל פַּעֲמַיִם: "לֹא יַחֲלִיפֶנּוּ" וְ"לֹא יָמִיר אוֹתוֹ" (שם, י), וּבָא עֲשֵׂה אֶחָד — "וְהָיָה־הוּא וּתְמוּרָתוֹ יִהְיֶה־קֹּדֶשׁ". הִנֵּה נִתְבָּאֵר מַה־שֶּׁעָרַצִינוּ. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת תְּמוּרָה, כְּלוֹמַר: אֵיךְ תִּתְקַיֵּם וְאֵיךְ לֹא תִּתְקַיֵּם וּמַה־דִּינָהּ וְאֵיךְ קְרֻבָה.

המשך ביאור למס' הוריות ליום שבת קודש עמ' א

כבשה או שעירה, והוציאו הכתוב מן הכלל וחייבו להביא שעיר זכר (ויקרא ד כג). וכמו כן מָשִׁיחַ מוּצָא מִכְּלַל יָחִיד, שאף הוא היה בכלל החיוב להביא כבשה או שעירה ככל יחיד, וחייבו הכתוב להביא פר. אם כן יש ללמוד כהן משיח מנשיא בבנין אב ולומר, מַה – כשם שנָּשִׂיא אם חָטָא בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מֵבִיא שעיר לחטאת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, ואם חָטָא עִם הַצִּבּוּר, שעשה על פי בית דין עם הציבור, מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר בפר העלם דבר, אַף כהן מָשִׁיחַ אם חָטָא בִּפְנֵי עַצְמוֹ, על פי הוראת עצמו, מֵבִיא פר לחטאת בִּפְנֵי עַצְמוֹ, חָטָא עִם הַצִּבּוּר, שהורה לעצמו ועשה, והורו בית דין לציבור ועשו, מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר.

דוחה הברייתא: לֹא, אין ללמוד כהן משיח מנשיא, שהרי אִם אָמַרְתָּ בְּנָשִׂיא שראוי שיתכפר עם הציבור כשעשה עמהם על פי בית דין, שֶׁכֵּן מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים על ידי שעיר הנעשה בפנים ושעיר המוספין המכפרים על טומאת מקדש וקדשיו. האם תֹּאמַר שהוא הדין בְּמָשִׁיחַ שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אלא מביא לבדו פר לחטאת. ממשיכה הברייתא, מכיון שבאנו לדחייה זו, הוֹאִיל וְאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ לכהן המשיח עִם הַצִּבּוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, יָכוֹל אני לומר שיָּבִיא פַּר לְעַצְמוֹ גם כשהורה יחד עם הציבור באותו איסור, תַּלְמוּד לוֹמַר – מלמדנו הכתוב, 'וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא' (ויקרא ד ג), שדווקא כשהורה בפני עצמו מביא קרבן בעצמו. הָא כֵּיצַד – מה בא הכתוב ללמדנו, אימתי מביא פר לעצמו ואימתי נפטר בקרבן הציבור, הורה וְחָטָא בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מֵבִיא קרבן בִּפְנֵי עַצְמוֹ, הורה וְחָטָא עִם הַצִּבּוּר, מִתְכַּפֵּר לוֹ יחד עִם הַצִּבּוּר בקרבנם.

עתה מבררת הגמרא כיצד יתכן הדין ששנינו במשנתינו שאם הורה כהן משיח לעצמו באיסור אחד, והורו בית דין לציבור באיסור אחר, ועשה על פי הוראת עצמו, חייב הכהן המשיח להביא קרבן בפני עצמו ואינו נפטר בקרבן הציבור. שואלת הגמרא: הֵיכִי דָּמֵי – במה מדובר, אִילֵּימָא – אם נאמר דְּהוּא מוּפְלָא – שהוא מיוחד בחכמתו בדורו, וְהֵם אֵינָן מוּפְלָאִין – אינם מיוחדים בחכמה כמוהו, פְּשִׁיטָא – פשוט דְּמִתְכַּפֵּר לוֹ לכהן המשיח בִּפְנֵי עַצְמוֹ, שהרי הוֹרָאָה דִּלְהוֹן – הוראת בית הדין אינה וְלֹא כְּלוּם לחייב קרבן העלם דבר, שכך שנינו במשנה לעיל (ד:), שאם לא היה מופלא של בית דין עמהם אין הוראתם מחייבת קרבן, וכאן הכהן המשיח הוא המופלא שבדור, והורה בפני עצמו ולא עמהם. ומכיון שאין כאן הוראת בית דין, בָּעֵי אִתּוּיֵי – צריכים להביא כִּשְׁבָּה אוֹ שְׂעִירָה כָּל חַד וְחַד מהציבור לחטאת יחיד כדין יחיד שחטא, ולא כציבור שעשו על פי בית דין. וְאִי – ואם מדובר דְּאִינּוּן – בית דין הגדול מוּפְלָאִין בחכמה, וְהוּא לָאו מוּפְלָא – והכהן המשיח אינו מופלא כמותם, אַמַּאי מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, הָא הוֹרָאָה דִּידֵיהּ וְלֹא כְּלוּם הִיא – הרי אין נחשבת הוראתו הוראה כלל, ונמצא שחטאו היה בשגגת מעשה בלבד ללא שקדם לכך העלם דבר, ואם כן אינו חייב קרבן.

נוהגים ללמוד בימי הספירה מס׳ סוטה
נוסף על השיעורים הקבועים – דף ליום דף ליום

היום יום ז׳ אייר

משיחת ערב חג השבועות תשמ״ה

יז. הוזכר לעיל (סעיף ח) על דבר המנהג שנתפרסם על ידי כ״ק מורי וחמי אדמו״ר נשיא דורנו ללמוד בימי הספירה מסכת סוטה (נוסף על השיעורים הקבועים) - דף ליום דף ליום, אשר בהתאם לכך, ה״סיום״ דמסכת סוטה הוא - בערב חג השבועות.

ובהקדם - ״קלאָץ־קשיא״ בעניין זה שאין שמים לב. וזאת, למרות שרגילים לדייק בעניינים דקים ״כחוט השערה״:

מקובל לחשוב שבמסכת סוטה ישנם מ״ט דפים - בהתאם למ״ט הימים דספירת העומר. דף ליום דף ליום. אמנם, לאמיתו של דבר, יש במסכת סוטה מ״ח דפים בלבד, שכן, התחלת המסכת (כבכל המסכתות) - בדף ב׳, ובמילא, ישנו יום אחד שבו חסר, לכאורה, הלימוד דמסכת סוטה, מה שאין כן בנוגע לספירת העומר - אם יחסר ח״ו יום אחד ממ״ט ימי הספירה, אין זה ״שבע[1] שבתות תמימות״!

ויש לומר - ש״דף־השער״ דמסכת סוטה משלים את המנין דמ״ט הדפים המכוונים כנגד מ״ט ימי הספירה.

והביאור בזה:

״דף־השער״ הוא בבחינת ״שומר״ על המסכת כולה - בדוגמת שער העיר שעניינו לשמור שלא ייכנסו דברים בלתי רצויים. וכפי שיודע ומבין גם פשוט שבפשוטים, ש״דף־השער״ של ״סידור״, ״תהילים״ וכיוצא־בזה, ובנדון דידן, מסכת סוטה - שומר על שאר הדפים שלא יתקמטו, ופשיטא - שלא ייקרעו, וכן שלא ייפול עליהם לכלוך וכיוצא־בזה. ומכיוון שכן, יש לו שייכות ל״פנים״ הספר, ובנדון־דידן - מסכת סוטה.

אמנם, ביאור זה אינו מספיק עדיין, שכן, יום ראשון דספירת־העומר הוא אחד מימי הספירה (ולא רק הקדמה וכיוצא־בזה), ולא עוד, אלא שיש בו מעלה יתירה לגבי שאר ימי הספירה, שהרי כל ימי הספירה אינם באים אלא מכוחו של יום ראשון, שבו הייתה הבאת והקרבת העומר. ואם־כן, כיצד ייתכן שביום זה ילמדו את ה״שער״ בלבד?

ולכן, יש לומר, ש״דף השער״ אינו בבחינת שומר בלבד, דבר הטפל כו׳, אלא אדרבה - יש בו עילוי לגבי כל המסכת:

ב״דף־השער״ נדפס גם שם המסכת - שם הכולל את המסכת כולה, ונפקא־מינה לדינא בנוגע למכירת ספר (מסכת) על־ידי ״שטר״, שכאשר כותבים ב״שטר״ את שם הספר, אזי עובר הספר מרשותו של המוכר לרשותו של הלוקח. וכל זה - אפילו ב״שמות הסכמיים״, ועל אחת כמה וכמה ב״שמו אשר יקראו לו בלשון הקודש״, אשר, כתורת הבעל שם טוב[2], מהווה מחייה ומקיים את הדבר הנקרא בשם זה.

ולהעיר מדברי השל״ה[3]: ״אף מי שהוא עם הארץ גמור, ומצטער מאוד על מיעוט הבנתו ואינו מבין

1) אמור כג, טו. וראה טוש״ע ואדה״ז) או״ח סתפ״ט ס״ח (סכ״ג-כד).

2) שעהיוה״א פ״א.

3) יג, סע״א ואילך בהג״ה.

שום דבר, קורא בכל ליבו שמות של תורה שבכתב ותורה שבעל־פה . . ושמות כל המסכתות . . וקריאת השמות תועיל להיות נחשב כאילו עיין ולמד כולם״.

ומעלה מיוחדת בנוגע לשם דמסכת ״סוטה״ - להיותו מהמסכתות ששמם נזכר בגמרא[4].

ונמצא, ש״דף־השער״ אינו ״שומר״ בלבד, כלומר דבר הטפל לדפי המסכת עצמה, אלא אדרבה: מכיוון שנדפס בו שמה של המסכת, כולל הוא ומהווה ומחי׳ את כל דפי המסכת כולה.

וזוהי שייכותו של ״דף־השער״ ליום א׳ דספירת־העומר - שכל ימי הספירה באים מכוח הבאת והקרבת העומר ביום זה:

בלימוד דף ליום דף ליום - הרי גם כאשר לומר על דרך הפשט, הדרוש, הרמז והסוד, אין לו אלא העניינים השייכים לדף פרטי זה, על דרך ובדוגמת הספירה הפרטית דכל יום: מה שאין כן ביום א׳ דספירת העומר שאז קורא ולומד שמה של המסכת ב״דף־השער״ (ומחליט ומכריז שלמחרתו מתחיל ללמוד דף ליום דף ליום) - יש לו את המסכת כולה (לא רק ״בכוח״ בלבד, אלא) באופן של ״כלל״, ומזה נמשכים ה״פרטים״ - דף ליום דף ליום, על דרך ובדוגמת שאר ימי הספירה הבאים מכוח הבאת העומר ביום א׳.

ועל פי זה יש לבאר את העניין ד״נעוץ סופן בתחילתן״[5] - דלכאורה, מכיוון שב״סופן״, לאחרי שסיים את כל דפי המסכת, יש לו את המסכת כולה, אם כן, מהו העילוי בכך ש״נעוץ סופן בתחילתן״, ״תחילתן״ ממש, לפני שהתחיל ללמוד את הדף הראשון (שהרי לאחרי שכבר התחיל - שוב אינו אוחז בהתחלה ממש)?! והביאור - על פי האמור - שב״תחילתן״, ב״דף־השער״, ישנו כל העניין באופן של ״כלל״.

יא. על־פי האמור, יש להתעכב תחילה על ההוראה שלמדים משמה של המסכת - ״סוטה״.

ובהקדמה: אף שאין זה אלא שם (מסכת) בלבד, מכל מקום, מכיוון שגם זה עניין בתורה, ועד ששייך הוא לתורה כולה, כדברי הרמב״ם[6]: ״האומר שאין התורה מעם ה׳, אפילו פסוק אחד, אפילו תיבה אחת, אם אמר משה אמרו מפי עצמו, הרי זה כופר בתורה (כולה), וכן הכופר בפירושה והוא תורה שבעל פה״. מובן, שגם בעניין זה יש הוראה ולימוד בעבודת ה׳, כדלקמן.

והעניין בזה:

הפירוש ד״סוטה״ הוא - מלשון ״שטות״, כדרשת חכמינו ז״ל[7] על הפסוק[8] ״איש כי תשטה אשתו״, ״אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות״.

ולכאורה, בשלמא עצם העובדה ד״נכנס בו רוח שטות״ - אפשרית היא מצד עניין הבחירה, אבל כיצד ייתכן שעניין כזה (״סוטה״) יהיה שם של חלק (מסכת) בתורה?!

ואף שהקב״ה הוא ״כל יכול״, מכל מקום, הרי נאמר[9] ״לא יהי׳ לך אלהים אחרים על פני״, ואם כן, נשאלת השאלה: איך ייתכן שבתורתו של הקב״ה - ״על פני״ - יהי׳ עניין של ״רוח שטות״ שעלול להביא לעבירה על רצונו ית׳, שזהו עניין ד״אלהים אחרים״[10]?!

והביאור בזה:

ידוע הכלל דירידה צורך עלי׳, כלומר, כוונת הירידה היא - כדי שעל ידי זה יבוא האדם לעילוי גדול יותר מכמו שהיה קודם הירידה, על דרך מעלת הבעל־תשובה לגבי צדיק[11], וזהו גם הדיוק בלשון ״נכנס בו רוח שטות״ - שבעצם אין הדבר שייך אליו כלל, אלא ש״נכנס בו״ ממקום אחר, באופן ד״נורא עלילה על בני אדם״[12], וזאת, כדי שעל ידי זה יבוא לעילוי גדול יותר מכמו שהיה לפני הירידה.

---

4) סוטה בתחילתה.
5) ספר יצירה פ״א מ״ז.
6) הל׳ תשובה פ״ג ה״ח.
7) סוטה ג, א. וראה תניא פכ״ד.
8) נשא ה, יב.
9) יתרו כ, ג. ואתחנן ה, ז.
10) ראה תניא שם.
11) ראה ברכות לד, ב. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ז ה״ד. ובכ״מ.
12) תהלים סו, ה. וראה תנחומא וישב ד. תו״ח תולדות יג, א ואילך. שעה״ת לאדהאמ״צ ח״א כ, ד ואילך.

וכן הוא בנוגע לירידה ד״סוטה״, שהכוונה בזה היא - שעל ידי זה יהי׳ העילוי ד״ונקתה ונזרעה זרע״, ״אם הייתה עקרה נפקדת . . אם הייתה יולדת בצער יולדת בריווח, נקבות יולדת זכרים כו׳״[13], וכמסופר בגמרא[14] בנוגע לחנה: ״אם ראה תראה[15] . . אמרה חנה לפני הקב״ה, אם ראה - מוטב, ואם לאו - אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה, ואי אתה עושה תורתך פלסתר, שנאמר ונקתה ונזרעה זרע״.

[ולהעיר, שגם בהשקאת הסוטה מודגש העניין דירידה צורך עלי׳ - כמאמר רבותינו ז״ל[16] ״גדול השלום שהשם [שם הוי׳, שם היותר נעלה מבין כל השמות שאין נמחקין, ״שם המפורש״[17]] שנכתב בקדושה, אמר הקב״ה, ימחה על המים בשביל להטיל שלום בין איש לאשתו״, שבזה מודגש גודל העילוי דעניין השלום, אשר לא זו בלבד ש״מזבח מוריד עליו דמעות״[18], אלא יתירה מזה, שהקב״ה אומר שבשביל עילוי זה מותר ש״ימחה שמי על המים״, תכלית הירידה. ולא עוד, אלא שיש מצווה בדבר, ובלבד שיהי׳ ״שלום בין איש לאשתו״].

יב. ביאור העניין:

לכאורה, אינו מובן: כיצד אמרה חנה ״אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי, וכיוון דמסתתרנא משקו לי מי סוטה כו׳״ - הרי השקאת הסוטה אינו אלא אם נסתרה לאחרי קינוי הבעל, ולאחרי קינוי הבעל אזי הסתירה אסורה (גם בסתירה כזו שלולי קינוי הבעל אין בה איסור[19]), ואם כן, כיצד ייתכן שחנה תעבור על הקינוי דאלקנה ותסתתר, בה בשעה שיש איסור בדבר?!

אפילו לולי האיסור, לא מסתבר שחנה תעבור על דבריו של אלקנה - כאשר יודעים אודות גודל מעלתו של אלקנה. כמסופר במדרש[20] בנוגע לאופן עלייתו לרגל, שהי׳ מעלה עמו את כל אנשי העיר שבדרך, ו״בדרך שהי׳ עולה שנה זו לא הי׳ עולה שנה אחרת, עד שהיו כולם עולים״, כלומר, שזיכה רבים מישראל בעניין ד״יראה כל זכורך אל פני האדון ה׳״[21], ״כדרך[22] שבא ליראות כך בא לראות״! וכל זה, כאמור, מצד דבריו של אלקנה בלבד, וכל שכן וקל וחומר - כאשר יש איסור בדבר!

ואם מפני שעל ידי זה יהי׳ ״ונקתה ונזרעה זרע״ - הרי זה על־דרך ובדוגמת (אבל לא ממש) ״האומר אחטא ואשוב״, ש״אין מספיקין בידו לעשות תשובה״[23] (אלא אם כן ״דחק ונתחזק כו׳״[24])!

אמנם, בנוגע לפועל - בוודאי לא נסתרה כו׳, אלא רק ״אמרה . . אלך ואסתתר כו׳״, אבל אף על פי כן, השאלה היא: כיצד יכלה להעלות על דעתה ולומר שתעבור על דבר איסור?!

והביאור בזה:

מכיוון שכוונתה אינה אלא כדי שעל ידי זה יהי׳ העניין ד״ונקתה ונזרעה זרע״ - הרי במקום שמחשבתו של אדם שם הוא נמצא[25], ובמילא, מצד פנימיות העניינים אין ב״סתירה״ זו עניין של חטא כלל;

ובנוגע לחיצוניות העניינים במעשה בפועל, אשר המעשה הוא העיקר, שישנו המעשה ד״סתירה״ - הנה לזה מועילה התשובה, שכן, כאשר ״דחק ונתחזק כו׳ מקבלין תשובתו״, וטעם הדבר - מכיוון שמצד פנימיות העניינים לא הי׳ כאן עניין של חטא.

---

13) סוטה כו, א. הובא בפרש״י עה״ת נשא שם, כח.
14) ברכות לא, ב.
15) ש״א א, יא.
16) במדב״ר פי״א, ז. וש״נ. וראה שבת קטז, א. וש״נ. רמב״ם הל׳ חנוכה בסופן.
17) רמב״ם הל׳ יסוה״ת פ״ו ה״ב.
18) גיטין בסופה.
19) ראה צפע״נ הל׳ סוטה פ״א ה״ז. וראה לקו״ש חי״ח ע׳ 61.
20) יל״ש ש״א רמז עז.
21) משפטים כג, יז.
22) חגיגה בתחלתה.
23) יומא פה, ב - במשנה. רמב״ם הל׳ תשובה רפ״ד.
24) ראה תניא פכ״ה. אגה״ת פי״א.
25) כש״ט הוספות סל״ח. וש״נ. וראה לקו״ש ח״כ ע׳ 426 הע׳ 78. וש״נ.

ויש להוסיף בזה - בעומק יותר:

אפילו כשהסתירה היא (לא כדי שיהי׳ ״ונקתה ונזרעה זרע״, אלא) מצד ה״רוח שטות״, ויתירה מזה, אפילו לאחרי שנתברר שהי׳ עניין של היפך הטהרה כו׳ - הנה גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה (אף שבמחשבת ורגש האדם אינו כן), תכלית הכוונה בזה היא - בשביל העלי׳ דתשובה, כלומר, כל הירידה אינה אלא כדי שסוף כל סוף יבוא לעילוי דתשובה, שהרי ״בוודאי סופו לעשות תשובה, בגלגול זה או בגלגול אחר, כי לא ידח ממנו נדח״[26].

ולכן, גם אז הרי זה (״סוטה״) שם דתורה - דמכיוון ש״בוודאי סופו לעשות תשובה״, נמצא, שתכליתו של החטא (כמו שהוא מצד למעלה) הוא - העלי׳[27].

ולא עוד, אלא אפילו כשהחטא הוא באופן ד״אחטא ואשוב״, שאז ״אין מספיקין בידו לעשות תשובה״ - גם אז, הרי מצד פנימיות העניינים כפי שהם למעלה, הכוונה בזה היא - שיהי׳ ״דחק ונתחזק״, היינו, לעוררו לתשובה נעלית יותר[28].

יח. ובפשטות - שזוכים תיכף ומיד לגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, ״בנערינו ובזקנינו גו׳ בבנינו ובבנותינו״[29], שלימות העם, ובאים לארצנו הקדושה, ״ארץ אשר גו׳ תמיד עיני ה׳ אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה״[30], שלימות הארץ, ושם גופא - להר הקודש, ולבית המקדש השלישי, ומקבלים גם את התורה - ״אוריאן תליתאי״, שלימות התורה, ובצירוף כולם - שלימות המשולשת, ״חוט המשולש״[31],

וכל זה - תיכף ומיד, במהרה בימינו ממש.

26) תניא ספל״ט. וראה הל׳ ת״ת לאדה״ז פ״ד סוס״ג.
27) ראה לקו״ש ח״ה ע׳ 65 ואילך. ח״ח ע׳ 236 הע׳ 14. חי״ח ע׳ 395. וש״נ.
28) ראה לקו״ש ח״ד ע׳ 1153 הע׳ 16.
29) בא י, ט.
30) עקב יא, יב.
31) ראה קהלת ד, יב.

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שלישי לעומר עמ׳ ב

המשנה, וְכָל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה – אם כן נלמד בקל וחומר להיפך, שבעדות על סתירה מספיק עד אחד, שהרי **וּמָה עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה** – להעיד שזינתה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** על בעלה, ומכל מקום **מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד, עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה** – להעיד שנסתרה, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** – שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק במי סוטה ותימצא כשרה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים** עדות זו **בְּעֵד אֶחָד.** אין הדין כן משום **שֶׁתַּלְמוּד לוֹמַר** אמרה התורה לגבי ערוה ״**כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר**״, **וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר** ״**עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר**״, ודורשים גזירה שווה ׳דבר דבר׳, **מַה דָּבָר הָאָמוּר לְהַלָּן** – לגבי ממון, מאמינים רק **עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אַף כָּאן** – לגבי ערוה מאמינים רק **עַל פִּי שְׁנַיִם**, ולכן צריך שני עדים שנסתרה ולא לומדים בקל וחומר להאמין לעד אחד. עד כאן דברי המשנה להלן.

מקשה הגמרא על המשנה, **הַאי מִ׳כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר׳ נַפְקָא** – האם דין זה – שעד אחד אינו נאמן לומר שנסתרה נלמד מהגזירה שווה, והרי **מִ׳בָּהּ׳ נַפְקָא** – דין זה נלמד מהפסוק ׳ועד אין בה׳, שדורשים דווקא **בָּהּ** - להעיד שזינתה נאמן עד אחד, אבל **וְלֹא בְּקִינּוּי** - שצריך שני עדים שקינא לה הבעל, וכמו כן דורשים ׳**בָּהּ׳ וְלֹא בִּסְתִירָה** – שצריך שני עדים שנסתרה. ולימוד זה **מִיבָּעֵי לֵיהּ** לתנא להביא. מתרצת הגמרא, **הָכִי נַמִּי קָאָמַר** – אכן גם המשנה סוברת שהלימוד שעד אחד אינו נאמן על סתירה הוא משום **שֶׁתַּלְמוּד לוֹמַר ׳בָּהּ׳ בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי ׳בָּהּ׳ וְלֹא בִּסְתִירָה.** אלא שהמשנה דיברה על דין נוסף, **שְׁטוּמְאָה בְּעֵלְמָא בְּלֹא קִינּוּי וּבְלֹא סְתִירָה** – באופן שלא היה קינוי וסתירה ומעיד עד אחד שזינתה, הדין הוא **דְּלֹא מְהֵימְנָן עֵד אֶחָד** אלא צריך שנים, ודין זה **מִנְּלָן**, על זה משיבה המשנה, **נֵאמַר כָּאן**, לגבי ערוה ״**כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר**״ **וְנֵאמַר לְהַלָּן** ״**עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר**״, ודורשים בגזרה שוה, **מַה ׳דָּבָר׳ הָאָמוּר לְהַלָּן** מאמינים רק **לְעֵדִים שְׁנַיִם, אַף כָּאן** לגבי ערוה מאמינים רק **לְעֵדִים שְׁנַיִם.**

תָּנוּ רַבָּנַן, אִי זוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה – איזו עדות נקראת במשנה ׳עדות ראשונה׳, **זוֹ עֵדוּת סְתִירָה** – עדות שנסתרה. ואיזו עדות נקראת במשנה ׳**עֵדוּת אַחֲרוֹנָה**׳, **זוֹ עֵדוּת טוּמְאָה** – העדות שנבעלה לאחר קינוי וסתירה.

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

המקנא לאשתו - פרק ראשון

משנה. בעל **הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ** ואומר לה אל תתייחדי עם איש פלוני, והיא עברה על ציוויו והתיחדה עמו מרצון, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** אינה נאסרת על בעלה כדין סוטה וכן אינו משקה אותה את המים המאררים, אלא אם כן **מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם** – ציווה עליה בפני שני עדים כשרים והעידו שציווה עליה בפניהם. אך אין צריך שיעידו שנים שהתיחדה עם אותו פלוני, אלא **וּמַשְׁקֶה עַל פִּי עֵד אֶחָד** – אף אם העיד עד אחד שהתיחדה עמו **אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ** – או שהבעל עצמו אומר שראה שהתיחדה עמו – הרי היא סוטה, שאסורה לבעלה ומשקים אותה את המים המאררים. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** חולק **וְאוֹמֵר** שאינה נחשבת סוטה להיאסר על בעלה ולהשקותה את המים המאררים – אלא אם כן **מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם** – שהעידו שנים שציוה עליה בפניהם שלא להתיחד עם אותו פלוני, **וּמַשְׁקֶה עַל פִּי שְׁנַיִם** – וכן שהעידו שנים שהתיחדה עמו בפניהם.

כאמור, אין האשה נחשבת סוטה אלא אם כן קינא לה בעלה ועברה על ציוויו. דנה המשנה **כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ** – מהו הציווי שמצווה עליה, אם **אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי**, אין זה נחשב קינוי, ואף שעברה על ציוויו **וְדִבְּרָה עִמּוֹ**, ואפילו אם התיחדה עם אותו פלוני **עֲדַיִן הִיא מוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ** – לשמש עם בעלה, **וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה** אם היא אשת כהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי עם פלוני, והיא עברה על ציוויו **וְנִכְנְסָה עִמּוֹ** – עם אותו פלוני **לְבֵית הַסֵּתֶר** – מקום מסתור, **וְשָׁהֲתָה עִמּוֹ** באותו מקום **כְּדֵי טוּמְאָה** – זמן של העראה, **אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ** – לשמש עם בעלה, **וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה** אם בעלה כהן, כדין אשת איש שזינתה, כל זמן שלא השקה אותה והוכח שהיא טהורה. **וְאִם** לפני שהספיק להשקותה **מֵת** הבעל בלא בנים, שאסורה להינשא בלא יבום או חליצה, **חוֹלֶצֶת** לאחי בעלה, אך **וְלֹא מִתְיַיְבֶמֶת**, ובגמרא יתבאר טעם הדבר.

גמרא. שואלת הגמרא, **מִכְּדֵי תַּנָּא מִנָּזִיר סָלִיק** – הרי התנא סיים לעסוק במסכת נזיר, **מַאי תָּנָא דְּקָא תָּנָא סוֹטָה** – איזה דבר שנה התנא בנזיר שדומה לסוטה שלכך הסמיך לה את מסכת סוטה. עונה הגמרא, **כִּדְרַבִּי** – על פי דברי רבי, **דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר לְמָה נִסְמְכָה** בתורה **פָּרָשַׁת נָזִיר לְפָרָשַׁת סוֹטָה**, כדי ללמדך **וּלוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ** – בניוולה, **יַזִּיר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן** – יקבל על עצמו נזירות ויאסר בשתיית יין שמביא את האדם לידי קלות ראש, שקלות הראש היא אשר גרמה לסוטה לחטוא. ומטעם זה סמך גם התנא את מסכת סוטה למסכת נזיר. שואלת הגמרא, אם כן **וְלִיתְנֵי** תחילה מסכת **סוֹטָה וַהֲדַר לִיתְנֵי** מסכת **נָזִיר** כפי סדר פרשיות התורה. עונה הגמרא, סדר המסכתות בסדר נשים נקבע כך משום **שֶׁאֵיידֵי דְּתָנָא** מאחר ששנה את מסכת **כְּתוּבוֹת וְתָנָא** בה את פרק **הַמַּדִּיר** שעוסק בעניני נדרים, **תָּנָא** סמוך לו את מסכת **נְדָרִים, וְאֵיידֵי דְּתָנָא** את מסכת **נְדָרִים, תָּנָא** סמוך לו את מסכת **נָזִיר** משום **דְּדָמֵי לִנְדָרִים** – שנזירות חלה על ידי נדר שמקבל על עצמו. **וְקָתָנֵי** את מסכת **סוֹטָה** סמוך למסכת נזיר, **כִּדְרַבִּי** – ללמדך שכל הרואה סוטה בקילקולה יזיר עצמו מן היין.

מדייקת הגמרא מלשון התנא שאמר **הַמְקַנֵּא** לאשתו, ולא אמר – רבי אליעזר אומר מקנא אדם לאשתו על פי שנים, **שֶׁהֵיעֵבַד אֵין לְכַתְּחִילָּה לֹא** – לכתחילה אין ראוי שיקנא בעל לאשתו, ופרשת סוטה נאמרה באופן שעבר על האיסור וקינא לה, **שֶׁקְּסָבַר תַּנָּא דִּידָן שֶׁאָסוּר לְקַנְּאוֹת** – כיון שהקינוי גורם לריב בין הבעל לאשה על שחושד בה.

אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק, כִּי הֲוָה פָּתַח רֵישׁ לָקִישׁ בְּסוֹטָה – לדרוש בפרשת סוטה, **אָמַר הָכִי, אֵין מְזַוְּגִין לוֹ לְאָדָם אִשָּׁה אֶלָּא לְפִי מַעֲשָׂיו** – צנועה לצדיק ופרוצה לרשע. **שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים** למען לא ישלחו הצדיקים בעולתה ידיהם" הרי שמתאימים לאדם את סביבתו על פי מעשיו. **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְקָשִׁין לְזִוּוּגָן** – איש לאשה **כְּקֶרִיעַת יַם סוּף** אשר נשתנו בה סדרי בראשית, **שֶׁנֶּאֱמַר "אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיְתָה** – מושיב את האיש ואשה שחיו ביחידות בתוך אותו בית, **וּמוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת"** – והוציא את ישראל שהיו אסורים במצרים, בזמן שכשר וטוב ללכת, בחודש ניסן שהוא לא חם ולא קר, הרי שהוקש זיווג איש ואשה לקריעת ים סוף. מקשה הגמרא על ריש לקיש, **אֵינִי, וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַרְבָּעִים יוֹם קוֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד** הזכר, **בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, בַּיִת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי, שָׂדֶה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי** – ומבואר שאין הזיווג נקבע לפי מעשיהם, שהרי לא ניתן לדעת בשעת יצירת האדם האם יהיה צדיק או רשע. מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, הָא** – מה שאמר רבי יהודה בשם רב שארבעים יום קודם יצירת הוולד נקבע הזיווג משמים, זהו **בְּזִוֵּג רִאשׁוֹן** שהוא לפי מזל, **וְהָא** – מה שאמר ריש לקיש שנקבע הזיווג צדיק לצנועה ורשע לפרוצה, זהו **בְּזִוֵּג שֵׁנִי** שהוא לפי מעשיהם.

שנינו במשנה, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ'** רבי יהושע אומר וכו'. מדייקת הגמרא, **עַד כָּאן לֹא פְּלִינֵי** רבי אליעזר ורבי יהושע אם צריך שני עדים או שדי בעד אחד, **אֶלָּא בְּקִינּוּי וּסְתִירָה** – שלדעת רבי אליעזר צריך להביא שני עדים רק על הקינוי, ולדעת רבי יהושע צריך להביא שני עדים גם על הסתירה, **אֲבָל בְּטוּמְאָה** – אם העידו שנים על הקינוי ועל הסתירה, ובא עד אחד והעיד שנבעלה לאותו פלוני כשהתיחדה עמו, כולם מודים שה**עֵד אֶחָד מְהֵימָן** – ואין בודקים אותה במים המאררים, אלא יוצאת בלא כתובה ואסורה לבעל ולבועל, שהרי לא נחלקו בכך. **וּתְנַן נַמִּי** – וכן מפורש במשנה לקמן, **עַד אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רָאִיתִי שֶׁנִּיטְמֵאת** - שנבעלה לאותו פלוני כשהתיחדה עמו, **לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה** את המים המאררים, משום שמאמינים לעד שאכן זינתה. שואלת הגמרא, **מִדְּאוֹרַיְיתָא מְנָלָן דִּמְהֵימָן עֵד אֶחָד** – מהו המקור בתורה שנאמן עד אחד לומר שזינתה. עונה הגמרא לפי מה ששנינו בברייתא **דְּתָנוּ רַבָּנָן** נאמר לגבי אשה שקינא לה בעלה ונסתרה "והיא נטמאה **וְעֵד אֵין בָּהּ"** – ואף שנכתב "עד" בלשון יחיד, **בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר** – כוונת הפסוק שאין שני עדים שראו שנבעלה, **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּאֶחָד** – שמא נפרש שאין אפילו עד אחד שנבעלה, אין לומר כן, **שֶׁתַּלְמוּד לוֹמַר** - שהרי נאמר בתורה "**לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ** לכל עוון ולכל חטאת",

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ב עמוד א

רש״י

הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ. לִשְׁנָא דִּקְרָא נָקְט, וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ (בְּמִקְבָּץ ה). וּלְקַמָּן בְּגֹמֶר מִפְּרָשׁ מֵאי לְשׁוֹן קִנּוּי, וּבְמִתְנִיתִין מִפְּרָשׁ כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ, אוֹמֵר לָהּ אַל תִּסְתָּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי: מְקַנֵּא לָהּ **ע״פ שְׁנַיִם.** אִם בָּא לְהַשְׁקוֹתָהּ צָרִיךְ לְהָבִיא שְׁנֵי עֵדִים שֶׁאָמַר לָהּ בִּפְנֵיהֶם אַל תִּסְתָּרִי עִמּוֹ, וְאִם לֹא קִנֵּא לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אֵינָהּ נֶאֱסֶרֶת עָלָיו בְּסִתֵּירָתָהּ וְאֵינוֹ מַשְׁקֶהָ: **וּמַשְׁקֶה ע״פ עֵד אֶחָד אוֹ ע״פ עַצְמוֹ.** וְאַפְלוּ אֵין עֵדִים שֶׁנִּסְתְּרָה, אֶלָּא עֵד אֶחָד אוֹ הוּא עַצְמוֹ אוֹמֵר רְאִיתִיהָ שֶׁנִּסְתְּרָה אַחַר שֶׁקִּנֵּאתִי לָהּ, נֶאֱסֶרֶת בְּסִתֵּירָה עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה. וּלְקַמָּן יְלַפֵּינָן מִקְּרָאֵי שֶׁסִּתֵּירָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ עָלָיו מִסָּפֵק: ר׳ יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר. צָרִיךְ ב׳ עֵדִים אַף לְסִתֵּירָתָהּ: וְדִבְּרָה עִמּוֹ. שֶׁלֹּא בִּמְקוֹם סֵתֶר: עֲדַיִן [הִיא] מֻתֶּרֶת לְבֵיתָהּ. לְשַׁמֵּשׁ עִם בַּעֲלָהּ: וּמֻתֶּרֶת בִּתְרוּמָה. אִם אִשֵּׁת כֹּהֵן הִיא: כְּדֵי טְמָאָה. כְּדֵי הַעֲרָאָה: אֲסוּרָה לְבֵיתָהּ. מִסָּפֵק כְּדִילְפִינָן לְקַמָּן (דף כח.) שְׁלִשָׁה וְנִטְמְאָה אֲמוּרִים בְּפָרָשָׁה, וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמְאָה, וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה, תְּחֵת אִישָׁהּ וְנִטְמְאָה, אֶחָד שֶׁאֲסוּרָה לְבַעַל, וְאֶחָד שֶׁאֲסוּרָה לְבוֹעֵל אִם יְמוּת בַּעֲלָהּ אוֹ יִגְרְשֶׁנָּה, וְאֶחָד שֶׁאֲסוּרָה לִתְרוּמָה: **וְאִם** מֵת. קֹדֶם שֶׁהִשְׁקָה וְאֵין לוֹ בָּנִים וְהִיא זְקוּקָה לְיִבּוּם: חוֹלֶצֶת. לְנָשָׂא לְשׁוּק וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. וּבְגֶמָרָא יְלִיף לָהּ: גמ׳ מִכְּדֵי **תְּנָא** מְנַזִּיר קָא סָלִיק. כֵּן סֵדֶר הַמִּשְׁנָה, סוֹטָה אַחַר נָזִיר: **מַאי תְּנָא דְּתָנָא סוֹטָה.** מַאי תְּנָא בְּנָזִירוּת דְּדָמֵי לְסוֹטָה דְּתָנָא סוֹטָה בְּתַרְהּ: בְּקִלְקוּלָהּ. בְּנוּוּלָהּ וּבְבִשָּׁתָהּ שֶׁמְּנַוְּלִין אוֹתָהּ כְּדִקָּתָנֵי מְתַנֵּי׳ (לְקַמָּן דַּף ז:) קוֹשֵׁר חֶבֶל לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ: יַיִן עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. שֶׁהַיַּיִן מֵבִיא לִידֵי קַלּוּת רֹאשׁ וְהוּא גָּרַם לָהּ: וְלִיתְנֵי סוֹטָה וַהֲדַר נָזִיר. שֶׁכָּךְ הִיא סְמִיכַת פָּרָשָׁתֵיהוּ: **וְתָנָא** הַמַּדִּיר. פֶּרֶק הוּא בְּכְתֻבּוֹת הַמַּדִּיר אֶת אִשְׁתּוֹ, וְאִיתֵּירֵי דְּאִיתֵּירֵי בִּנְדָרִים תָּנָא נְדָרִים אַחַר כְּתֻבּוֹת, וְאִיתֵּירֵי דְּתָנָא נְדָרִים תָּנָא נָזִיר בְּתַרְהּ, שֶׁאַף הַנְּזִירוּת בָּאָה עַל יְדֵי נֶדֶר, וַהֲדַר תָּנָא סוֹטָה בְּתַרְהּ: לְכְתִּחִלָּה לֹא. מִדְּלֹא תָּנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא אָדָם לְאִשְׁתּוֹ עַל פִּי שְׁנַיִם: **אָסוּר לְקַנְּאוֹת.** שֶׁמְּבִיא עַצְמוֹ לִידֵי תִּגְרָ וְאֶת אִשְׁתּוֹ לִידֵי נוּול וְאַפִּי׳ הִיא טְהוֹרָה: כִּי [הָוָה] פָּתַח. כְּשֶׁהָיָה בָּא לִדְרוֹשׁ בְּפָרָשַׁת סוֹטָה: מְזַוְּגִין אִשָּׁה לְפִי מַעֲשֶׂיהָ. צְנוּעָה לְצַדִּיק וּפְרוּצָה לְרָשָׁע: כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרָשָׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים. לֹא יִזְדַּוֵּג מִמְשֶׁלֶת רָשָׁע בְּגוֹרָל צַדִּיק: וְקָשִׁין. לְפִנֵּי הַמְקוֹם: לְזַוְּגָם. הָנַךְ דְּלִפְי מַעֲשֵׂיהוּ: בְּקַרְעֵית יַם סוּף. שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ סִדְרֵי בְּרֵאשִׁית: מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיָּתָה. אָדָם יָחִיד וְאִשָּׁה יְחִידָה, וְהוּא מְזַוְּגָם יַחַד וּמֵישַׁב מֵהֶם בַּיִת: מוֹצִיא אֲסִירִים בְּכוֹשָׁרוֹת. הוֹצִיא אֶת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם בְּחֹדֶשׁ כָּשֵׁר, לֹא חַמָּה וְלֹא צִינָה, מַקִּישׁ זִוּוּג יְחִידִים לִיצִיאַת מִצְרַיִם: **אֵינִי.** מִי הֲוֵי זִוּוּג לְפִי רָשָׁע וּזְכוּת, וְהָא מִקֹּדֶם יְצִירָתָם שֶׁאֵין נוֹדָע רִשְׁעוֹ וּזְכוּתוֹ מְבַרְזִין אֶת זוּגוֹ, וְאִם תֹּאמַר הַכֹּל גָּלוּי לְפָנָיו, הַכֹּל בִּידֵי בְּעָלָיו, גִּבּוֹר אוֹ חַלָּשׁ, חָכָם אוֹ טִפְּשׁ, עָשִׁיר אוֹ עָנִי. אֲבָל צַדִּיק וְרָשָׁע לֹא קָאָמַר לֵיהּ, דְּאֵין זֶה בִּידֵי שְׁמַיִם: זוּג **רִאשׁוֹן.** לְפִי הַמַּזָּל: זוּג **שֵׁנִי.** לְפִי מַעֲשֵׂיהוּ, וְקָשֶׁה לְזַוְּגָן לְפִי שֶׁאֵינָהּ בַּת זוּגוֹ: **עַד כָּאן לֹא פְּלִינִי אֶלָּא בִּקְנוּי וּסְתִירָה.** כְּלוֹמַר עַד כָּאן לֹא שָׁמַעְנוּ מִפְּלוּגְתֵּיהוּ דְּבָעְיָנָן שְׁנֵי עֵדִים אֶלָּא בִּקְנוּי לְר״א וּבְסִתֵּירָה לְר׳ יְהוֹשֻׁעַ: **אֲבָל בְּטֻמְאָה.** אִם יֵשׁ עֵדִים בִּקְנוּי וּסְתִירָה אֲבָל בְּטוּמְאָה עַד אֶחָד מְהֵימָן וּתְנַן נַמִּי עֵד אֶחָד אוֹמֵר אֲנִי רָאִיתִי אֶחָד. בְּטֻמְאָה שֶׁל סְתִירָה אַחַר קִנּוּי: **וְעַד אֵין בָּהּ בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר.** וְקָאָמַר עֵדִים שְׁנַיִם אֵין בְּטֻמְאָה זוֹ אֶלָּא עֵד א׳, וּקְרָא בְּטֻמְאָה קְמִשְׁתָּעֵי, וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ שִׁכְבַת זֶרַע, וְעֵדִים שְׁנַיִם אֵין בָּהּ אֶלָּא א׳, וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה, וּמִמֵּילָא שֶׁמַּעְנָן דְּמְהֵימָן מִדְּכָתִיב וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה, לְהַחֲמִיר עָלֶיהָ בָּא הַכָּתוּב לְדוּנָהּ כְּמִזִּדָּיִד, וּמִדְּרִישָׁא דִּקְרָא נַמִּי שְׁמַעְתָּ דְּמְהֵימָן דִּקְאָמַר וּמְעֻלָּה בוֹ מָעַל וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ, וְאֵין מַגִּיעַ בְּדָבָר אֶלָּא זֶה. וּלְקַמָּן (דַּף ג.) מְפָרֵשׁ דְּהַאי קְרָא בְּתַר קִנּוּי כְּתִיב, דִּכְתִיב בְּתַרְיֵהּ וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְגוֹ׳ וְדַרְשִׁינָן לֵיהּ לְקַמָּן שֶׁבְּבָר עָבַר: **אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֶחָד.** דִּקְאָמַר קְרָא דְּאֲפִלּוּ עַד אֶחָד אֵין בָּהּ. וּלְקַמָּן פָּרִיךְ אֶלָּא בְּמֵאי מְתַסְּרָא דִּקְאָמַר קְרָא וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה, אֶלְמָא פְּשִׁיטָא דְּנִטְמֵאת מִדְּמְהֵדַּר בְּתַר אֹנֶס וְרָצוֹן: **ת״ל לֹא יָקוּם עַד א׳ וְגוֹ׳.** מַהֲאי קְרָא שֶׁמַּעְנָן דְּכָל עֵד הָאֲמוּר בְּתוֹרָה שְׁנַיִם הֵם כְּדִמְפָרֵשׁ וְאָזִיל:

ממשמע

תוספות

המקנא. איידי דתנא נדרים תנא נמי נזיר דדמיא לנדרים. תימה והא בריש מסכת נזיר (דף כ.) אמר דלא תנא ליה אלא אגב סוטה כדרבי וי״ל דלא קבעה בסדר נשים אלא אגב סוטה ומשום דדמיא לנדרים קבעה בתר נדרים מ״ר. ותימה אמאי לא [קאמר ד] קבעה אגב נדרים דהא בפ״ד [דנזיר] תנא משניות טובא דמיירי בנדרי נשים ובהפרת בעל ויש לומר דעדיפא ליה למימר משום סוטה דפרשיות נמי נסמכו ובריש מסכת שבועות (דף כ:) דייק נמי בכה״ג:

המקנא דיעבד אין. וא״ת וכי כל היכא דתני ה״א בתחילתן לשון דיעבד הוא והא קתני בסוף אלו עוברין (פסחים דף מט.) ההולך לשחוט את פסחו ובעבודה זרה פרק השור (דף מט.) המניח עובד כוכבים בחצותו דמסיק בשמעתתא קמייתא דשחיטת חולין (דף ג.) דמיירי לכתחילה ובפרק ב׳ דשחיטת חולין (דף לז.) השוחט את המסוכנת ובפרק קמא דביצה (דף ו:) השוחט את התרנגולת ומצא בה ביצים גמורות ויש לומר דכל היכא דאיכא למיתלי בלישנא דייק הכי כגון הכא ובריש פ״ב דשחיטת חולין (דף כז.) והתם נמי בפ׳ קמא (דף טו:) השוחט במגל יד ובפ׳ קמא דביצה (דף ז:) השוחט חיה ועוף יחפור בדקר ובפ׳ חבית (פכ״ח דף קמז.) הרוחץ במי מערה או במי טבריא ותימה היכי דייק מהכא דאסור לקנאות אמאי לא מתרץ המקנא שבא [לימלך] כדמתרץ בפ״ק דביצה (דף ז:) ועל כרחך אית לן למימר דהכא ממשנה יתירא דייק כדפרש״י:

הא בזוג ראשון הא בזוג שני. תימה בפ׳ ואלו מגלחין (מו״ק דף יח:) דאמר שמואל מותר לארס בחולו של מועד שמא יקדמנו אחר קפריך ליה מהכא ארבעים יום קודם יצירת הולד אמאי לא מוקי התם מלתיה דשמואל בזוג שני:

קודם יצירת הולד. נראה לרבי קודם יצירת הזכר בין אם לא נולדה הנקיבה עדיין בין אם נולדה:

אבל בטומאה עד אחד מהימן. תימה אדרבה איכא למימר איפכא אבל בטומאה בעינן בי תרי ומשום דאוסרתה איסור עולם ואי לאו ממתני׳ דמייתי מהיכא פשיטא ליה למימר הכי וי״ל דעדיפא ליה טומאה מקינוי וסתירה אף על גב דאוסרתה איסור עולם משום דרגלים לדבר:

כל

הַמְקַנֵּא

לְאִשְׁתּוֹ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וּמַשְׁקֶה עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וּמַשְׁקֶה עַל פִּי שְׁנַיִם. כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ, אוֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי וְדִבְּרָה עִמּוֹ, עֲדַיִן הִיא מוּתֶּרֶת לְבֵיתָהּ וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה. נִכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר עֲדַיִן מוּתֶּרֶת לְבֵיתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, אֲסוּרָה לְבֵיתָהּ וְאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, וְאִם מֵת חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת:

גְּמָרָא מִכְּדֵי תְּנָא מְנַזִּיר סָלִיק מַאי תְּנָא דְּקָא תָּנָא סוֹטָה, כְּדְרַבִּי דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת נָזִיר לְפָרָשַׁת סוֹטָה לוֹמַר לְךָ שֶׁכָּל הָרוֹאֶה סוֹטָה בְּקִלְקוּלָהּ יַיִר עַצְמוֹ מִן הַיַּיִן. וְלִיתְנֵי סוֹטָה וַהֲדַר לִיתְנֵי נָזִיר, אֵיתֵּירֵי דְּתָנָא כְּתוּבוֹת וְתָנָא הַמַּדִּיר תָּנָא נְדָרִים, וְאֵיתֵּירֵי דְּתָנָא נְדָרִים תָּנָא נָזִיר דְּדָמֵי לִנְדָרִים וְקָתָנֵי סוֹטָה כְּדְרַבִּי. הַמְקַנֵּא דְּיֵעָבֵד אֵין לְכַתְּחִילָּה לֹא, קָסָבַר תַּנָּא דִּידָן אָסוּר לְקַנְּאוֹת. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק כִּי הֲוָה פָּתַח רֵישׁ לָקִישׁ בְּסוֹטָה אָמַר הָכִי, אֵין מְזַוְּגִין לוֹ לָאָדָם אִשָּׁה אֶלָּא לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁנֶּאֱמַר כִּי לֹא יָנוּחַ שֵׁבֶט הָרֶשַׁע עַל גּוֹרַל הַצַּדִּיקִים. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן וְקָשִׁין לְזַוְּגָן כִּקְרִיעַת יַם סוּף שֶׁנֶּאֱמַר אֱלֹהִים מוֹשִׁיב יְחִידִים בַּיָּתָה מוֹצִיא אֲסִירִים בַּכּוֹשָׁרוֹת. אֵינִי, וְהָא אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב אַרְבָּעִים יוֹם קוֹדֶם יְצִירַת הַוָּלָד בַּת קוֹל יוֹצֵאת וְאוֹמֶרֶת בַּת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי בַּיִת פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי שָׂדֶה פְּלוֹנִי לְפְלוֹנִי. לֹא קַשְׁיָא, הָא בְּזִוּג רִאשׁוֹן הָא בְּזִוּג שֵׁנִי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ׳: עַד כָּאן לֹא פְּלִינִי אֶלָּא בִּקְנוּי וּסְתִירָה אֲבָל בְּטוּמְאָה עַד אֶחָד מְהֵימָן דְּתַנְיָא אֲנִי רָאִיתִי שֶׁנִּטְמֵאת לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה. מִדְּאוֹרַיְיתָא מְנָלָן דִּמְהֵימָן עַד אֶחָד, דְּתָנוּ רַבָּנָן "וְעַד אֵין בָּהּ" בִּשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא אֲפִילּוּ בְּאֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר לֹא יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ.

ממשמע

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ב עמוד ב

מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יָקוּם עֵד בְּאִישׁ אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד מַה תַּלְמוּד לוֹמַר אֶחָד זֶה בָּנָה אָב כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר 'עֵד' הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם עַד שֶׁיִּפְרוֹט לְךָ הַכָּתוּב אֶחָד, וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ אֶלָּא חַד. "וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה" אֲסוּרָה אֶלָּא טַעְמָא דִּכְתִיב לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ, הָא לָאו הָכִי הֲוָה אָמִינָא עֵד דְּסוֹטָה חַד הוּא, וְאִי אֲפִילּוּ חַד לֵיכָּא, אֶלָּא בְּמַאי מִיתַּסְרָא, אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא 'עֵד אֵין בָּהּ' אֵין נֶאֱמָן בָּהּ, אֵין נֶאֱמָן בָּהּ וְאֶלָּא מַאי בָּעֵי עַד דְּאִיכָּא תְּרֵי לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ דְּאָתְיָא 'דָּבָר' 'דָּבָר' מִמָּמוֹן, וַאֲנָא יָדַעְנָא מִידֵי דַּהֲוָה אַכָּל עֵדֻיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה, אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא סוֹטָה שָׁאנִי דְּרַגְלַיִם לַדָּבָר שֶׁהֲרֵי קִינֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה לִיתְהֵימַן בָּהּ עֵד אֶחָד וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ דְּאֵין נֶאֱמָן בָּהּ וְשָׁרְיָא וְהָא מִדִּכְתִיב וְהִוא לֹא נִתְפָּשָׂה מִכְּלָל דַּאֲסוּרָה, אִיצְטְרִיךְ סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא אֵין נֶאֱמָן בָּהּ עַד דְּאִיכָּא תְּרֵי וּבִתְרֵי נַמִּי הִיא דְּלֹא נִתְפָּשָׂה קָא מַשְׁמַע לָן: רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ': מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, אָמַר קְרָא 'בָּהּ', בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי, בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה. וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, בָּהּ וְלֹא בְּקִינּוּי. וְאֵימָא 'בָּהּ' וְלֹא בִּסְתִירָה, סְתִירָה אִיתְּקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה. קִינּוּי נַמִּי אִיתְּקַשׁ לְטוּמְאָה, דִּכְתִיב וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה, הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא בָּהּ. וּמָה רָאִיתָ, מִסְתַּבְּרָא סְתִירָה עֲדִיפָא שֶׁכֵּן אוֹסַרְתָּהּ כְּטוּמְאָה. אַדְּרַבָּה קִינּוּי עָדִיף שֶׁכֵּן עִיקָּר גָּרַם לָהּ, אִי לָאו סְתִירָה קִינּוּי מִי אִיכָּא, וְאִי לָאו קִינּוּי, סְתִירָה מַאי אַהֲנִי, אֲפִילּוּ הָכִי סְתִירָה עֲדִיפָא דְּאַתְחַלְתָּא דְּטוּמְאָה הִיא. מַתְנִיתִין דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ, מְקַנֵּא עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמַשְׁקֶה לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם. הֵשִׁיבוּ חֲכָמִים, לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף. מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, אָמַר קְרָא 'בָּהּ' בָּהּ וְלֹא בִּסְתִירָה. וְאֵימָא 'בָּהּ' וְלֹא בְּקִינּוּי, קִינּוּי אִיתְּקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה. סְתִירָה נַמִּי אִיתְּקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה, הַהוּא לְכַמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי טוּמְאָה הוּא דְּאָתָא. הֵשִׁיבוּ חֲכָמִים, לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף, מַאי נִיהוּ, דִּזְמְנִין דְּלֹא קָנֵי וְאָמַר קַנֵּאי. הָא לְמִשְׁנָתֵינוּ יֵשׁ לַדָּבָר סוֹף, זִמְנִין דְּלֹא אִיסְתַּתַּר וְאָמַר אִיסְתַּתַּר, אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף. אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא מִיבַּעְיָא לְמִשְׁנָתֵינוּ, אַדְּרַבָּה לְמִשְׁנָתֵינוּ אִיכָּא עִיקָּר הָתָם לֵיכָּא עִיקָּר, אֶלָּא אִי אִיתְּמַר הָכִי אִיתְּמַר אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אַף לְמִשְׁנָתֵינוּ אֵין לַדָּבָר סוֹף. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא מִסּוּרָא לֹא לֵימָא אִינִישׁ לְאִיתְּתֵיהּ בִּזְמַן הַזֶּה לֹא תִּיסַּתְּרִי בַּהֲדֵי פְּלוֹנִי דִּילְמָא קַיְימָא לָן כְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה דְּאָמַר קִינּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ וּמִיסְתַּתְּרָא וְלֵיכָּא הָאִידָּנָא מֵי סוֹטָה לְמִיבְדְּקָהּ וְקָאָסַר לָהּ עִילָּוֵיהּ אִיסּוּרָא דִּלְעוֹלָם. אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ מַה לְּשׁוֹן קִינּוּי, דָּבָר הַמֵּטִיל קִנְאָה בֵּינָהּ לְבֵין אֲחֵרִים, אַלְמָא קָסָבַר קִינּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ וְכוּלֵּי עָלְמָא לֹא יָדְעֵי דְּקַנֵּי לָהּ וְאָמְרִי מַאי דְּקַמָּא דְּקָא בָּדְלָה וְאָתוּ לְמֶיעֱבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ. וְרַב יֵימַר בַּר רַבִּי שֶׁלֶמְיָא מִשְּׁמֵיהּ דְּאַבַּיֵי אָמַר, דָּבָר הַמֵּטִיל קִנְאָה בֵּינוֹ לְבֵינָהּ, אַלְמָא קָסָבַר קִינּוּי עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים וְכוּלֵּי עָלְמָא יָדְעֵי דְּקַנֵּי לָהּ וְאִיהוּ הוּא דְּאָתֵי לְמֶיעֱבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ

אלמא

תוספות

כל מקום שנאמר עד הרי כאן שנים. ואחד דכתיב גבי ועד אחד לא יענה בנפש (במדבר לה) מוקי לה בפרק אחד דיני ממונות (סנהדרין דף לז.) בדרישה מן התלמידים ולא יומת על פי עד אחד (דברים יז) דרשינן בפרק ראשון דמכות (דף ו:) לעדות מיוחדת לאפוקי אחד רואה מחלון זה ואחד רואה מחלון זה אבל קשיא דגבי שבועת העדות כתיב והוא עד (ויקרא ה) ומחייבין אפילו אחד כדתנן (שבועות דף לא:) כפר אחד והודה אחד הכופר חייב וי״ל דשבועת העדות לא חייבה תורה אלא בתביעה כדילפינן התם מקראי הילכך כל היכא דמפסידו ממון מיחייב דבהפסד ממון תליא מילתא:

מאי טעמא דר' יהושע. בירושלמי מפיק ליה מהני קראי מאי טעמא דרבי יהושע כי מצא בה ערות דבר ערוה זו הסתירה דבר זו הקינוי וילפינן דבר דבר מה דבר האמור להלן על פי שנים אף כאן ע״פ שנים תני רבי יוסי בר' יהודה וכו' משקה ע״פ שנים נאמר כי מצא ואין מציאה בכל מקום אלא על פי עדים מה מקיים רבי אליעזר דבר דבר שהוא מרגיל לבא לידי ערוה עוד בירושלמי כתיב ועבר עליו רוח קנאה וגו' שלא יקנא לה מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך גאות אלא מתוך דבר של אימה עבר וקינא לה מחמת הדברים הללו מה את אמרת למצוה או לעיכוב אם תאמר מצוה קינויו קינוי אם תאמר לעיכוב אין קינויו קינוי אמר רבי מנא אתיא כהדא כל מקום שנאמר חוקה תורה מעכב:

רבי

רש״י

מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר עֵד. וְלֹא נֶאֱמַר עֵדִים אֵינִי יוֹדֵעַ דְּאֶחָד קָאָמַר, אֶלָּא מִדְּאִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב אֶחָד שְׁמַע מִנָּהּ דְּעֵד שְׁנַיִם מַשְׁמַע, דְּאֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן עֵדוּת וּסְתָם עֵדוּת שְׁנַיִם: **וְאָמַר רַחְמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ.** לְעֵיל קָאֵי לְפָרוּשֵׁי מַסְקָנָא דְּמִלְּתֵיהּ הֵיכִי מִידְּרִישׁ וְעֵד אֵין בָּהּ: **אֶלָּא טַעְמָא כו'.** קוּשְׁיָא הִיא, כְּלוֹמַר טַעְמָא דִּכְתִיב לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד, דְּהַהוּא מוֹכַח לָךְ דְּהַאי וְעֵד אֵין בָּהּ בִּתְרֵי קָאָמַר, הָא לָאו הָכֵי הֲוָה אֲמִינָא עֵד דִּכְתִיב הָכָא בְּסוֹטָה חַד הוּא וְקָאַמְרִינַן אֲפִלּוּ אֶחָד אֵין בָּהּ: **אִיצְטְרִיךְ.** לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד לְגַלּוּיֵי עֲלֵיהּ דְּהַאי וּלְאַשְׁמְעִינַן דְּחַד מְהֵימַן, דְּאִי לָאו הָכֵי הֲוָה אֲמִינָא כָּל סְתָם עֵד אֶחָד הוּא וּבְסוֹטָה לֹא הֲוָה אֲמִינָא דְּמִתְּסְרָא וַאֲפִי' בְּעֵד א' וְכָל שֶׁכֵּן בְּלֹא עֵד, וְהָכֵי הֲוָה דָּרְשִׁינַן לֵיהּ וְעֵד אֵין בָּהּ דְּקָא אָמַר רַחְמָנָא הָכֵי קָאָמַר וְעֵד אֶחָד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ אֶלָּא שְׁנַיִם: **וּפָרְכִינָן אֵין נֶאֱמָן בָּהּ.** בִּתְמִיָּה: **אֶלָּא מַאי בָּעֵי.** קְרָא עַד דְּאִיכָּא תְּרֵי בִּתְמִיָּה, אַמַּאי אָתָא קְרָא לְהַאי לִשְׁתּוֹק קְרָא מִנֵּיהּ כו': **דָּבָר דָּבָר מִמָּמוֹן.** כְּתִיב בְּנוֹאֶפֶת כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר (דְּבָרִים כד) וּכְתִיב בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת ע״פ שְׁנֵי עֵדִים יָקוּם דָּבָר (שָׁם יט): **אִיצְטְרִיךְ.** לֹא יָקוּם לְגַלּוּיֵי עֲלֵיהּ דְּהַאי עֵד דִּבִשְׁנַיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר, דְּאִי לֹא גַּלֵּי עֲלֵיהּ הֲוָה אֲמִינָא עֵד חַד מַשְׁמַע וְאֵין נֶאֱמָן בָּהּ, קָאָתָא קְרָא לְאַשְׁמוּעִינָן. וּדְקַשְׁיָא לָךְ לָמָּה לִי קְרָא, סַלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא סוֹטָה שֶׁאַחַר קִנּוּי וּסְתִירָה בָּא עֵד אֶחָד וְהֵעִיד שֶׁנִּטְמְאָה בְּאוֹתָהּ סְתִירָה שָׁאנֵי וְרָאוּי לְהַאֲמִינוֹ כָּאן שֶׁהֲרֵי רַגְלַיִם לַדָּבָר: **וּמִי מָצֵית אָמְרַתְּ.** דְּאִי לֹא גַּלֵּי רַחְמָנָא דְּכָל עֵד שְׁנַיִם הֵם דַּאֲנָא [דַּהֲוָה] אֲמִינָא דְּהַאי עֵד אֵין בָּהּ אֵין נֶאֱמָן בָּהּ קָאָמַר א״כ בָּא הַכָּתוּב לְהָקֵל עָלֶיהָ: **וְהָא מִדִּכְתִיב וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה מִכְּלָל.** דִּפְשִׁיטָא לָךְ דְּנִטְמְאָה, וְהֵיכִי קָאָמַר וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה אַוְעֵד אֵין בָּהּ, נְהִי דְּרֵישָׁא דִּקְרָא אִיכָּא לְמֵימַר ע״י שְׁנַיִם עֵדִים, וְשָׁכַב אִישׁ אוֹתָהּ בְּעֵדִים וְעֵד אֶחָד אֵין נֶאֱמָן בָּהּ, אֶלָּא וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה הֵיכִי קָאֵי אַאֵין נֶאֱמָן בָּהּ, הָא אָמַרְתְּ דְּלֹא מַחְזְקֵי לָהּ בְּנִבְעֶלֶת: **בָּהּ.** בְּטֻמְאָה קָאֵי דְּהָא מִנָּהּ סָלֵיק, וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ, וְדָרְשִׁינָן אֵין בָּהּ תְּרֵי אֶלָּא חַד: **בָּהּ.** עֵד אֶחָד נֶאֱמָן וְלֹא בְּקִנּוּי: **סְתִירָה עֲדִיפָא.** לְאַחְמוּרֵי בָּהּ: **שֶׁכֵּן אוֹסַרְתָּהּ.** עַל הַבַּעַל וְעַל הַבּוֹעֵל מִסָּפֵק: **כְּטֻמְאָה.** וַדָּאִית כִּדְדָרְשִׁינָן לְקַמָּן מַגִּיד לְךָ הַכָּתוּב שֶׁעַל הַסָּפֵק אֲסוּרָה, בְּפֶרֶק כְּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין (דַּף כח.): **שֶׁכֵּן עִקָּר גָּרַם לָהּ.** שע״י הַקִּנּוּי סְתִירָתָהּ אוֹסַרְתָּהּ: **מתני'.** דְּקָתָנֵי לר״א דְּקִנּוּי בִּשְׁנַיִם וּסְתִירָה עַל פִּי עַצְמוֹ: **דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא.** דְּקָתָנֵי לר״א סְתִירָה בִּשְׁנַיִם וְקִנּוּי עַל פִּי עַצְמוֹ: **לְדִבְרֵי ר״י בר' יְהוּדָה** אֵין לְדִבְרֵי ר' אֱלִיעֶזֶר סוֹף. וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָהּ: **מַאי נִיהוּ.** אֵין לַדָּבָר סוֹף דְּקָאָמַר: **וְאָמַר קַנֵּאי.** כְּשֶׁכּוֹעֵס עָלֶיהָ אוֹמֵר קִנֵּאתִי לָהּ מִפְּלוֹנִי וּמֵבִיא עֵדִים שֶׁנִּסְתְּרָה עִמּוֹ סְתִירָה כָּל שֶׁהוּא, דְּכֵיוָן דְּלֹא קִנֵּא לָהּ לֹא נִזְהֲרָה בּוֹ: **הָא לְמִשְׁנָתֵנוּ יֵשׁ סוֹף.** לְדִבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בִּתְמִיָּה: **וְהָא זִמְנִין דְּלֹא אִסְתַּתַּר.** וְאוֹמֵר רְאִיתִיהָ שֶׁנִּסְתְּרָה: **וְלֹא מִיבַּעְיָא לְמִשְׁנָתֵינוּ.** בִּתְמִיָּה: **אִיכָּא עִקָּר.** שֶׁכְּבָר הִתְחִיל בְּעֵדִים שֶׁלֹּא ע״י כַּעַס: **הָכָא לֵיכָּא עִקָּר.** וְלִכְשֶׁיִּכְעוֹס נָקֵל לוֹמַר קִנֵּאתִי וְהוּא יִמְצָא לָהּ סְתִירוֹת הַרְבֵּה: **לֹא לֵימָא אִינִישׁ.** אֲפִלּוּ בֵּינוֹ לְבֵינָהּ: **וּמִסְתַּתְּרָא.** וְנִסְתֶּרֶת וְנֶאֱסֶרֶת עָלָיו: **קִנְאָה.** כַּעַס כְּמוֹ הֵם קִנְאוּנִי בְלֹא אֵל (דְּבָרִים לב) כִּי קִנְאָה חֲמַת גָּבֶר (מִשְׁלֵי ו): **מַאי דְּקַמָּא.** מַה יֵּשׁ לְפָנֵינוּ, מָה אֵירַע עַכְשָׁיו שֶׁזּוֹ בּוֹדֶלֶת מִן הָאֲנָשִׁים: **וְכֻלֵּי עָלְמָא יָדְעֵי דְּקַנֵּי לָהּ.** שֶׁהָעֵדִים מְגַלִּין הַדָּבָר וְאֵינָן שׂוֹנְאִין אוֹתָהּ: **וְאִיהוּ דְּאָתֵי לְמֶיעֱבַד קִנְאָה בַּהֲדָהּ.** שֶׁזּוֹ מַקְנִיטַתּוּ עַל שֶׁחוֹשְׁדָהּ:

אלמא

יום שני י״ז ניסן - הַיּוֹם שְׁנֵי יָמִים לָעוֹמֶר (גבורה שבחסד)

ביאורים למסכת סוטה דף ב עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

ויש להקשות, הרי **מִמַּשְׁמַע שֶׁנֶּאֱמַר לֹא יָקוּם עֵד בְּאִישׁ** – בלשון יחיד, **אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר ״אֶחָד״** – לשם מה נאמר ״עד אחד״, אלא **זֶה בָּנָה אָב** – התורה באה ללמדנו בזה שבְּכָל **מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר** בתורה **״עֵד״** אין פירושו עד אחד, אלא **הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם, עֵד שֶׁיְּפֹרוֹט לְךָ הַכָּתוּב אֶחָד** – אלא אם כן נאמר בפירוש ״עד אחד״. מסיימת הגמרא, מאחר **וְאָמַר רַחֲמָנָא תְּרֵי לֵית בָּהּ** - שהרי ״ועד אין בה״ היינו שאין שני עדים שנבעלה **אֶלָּא חַד**, ואף על פי כן נאמר **״וְהוּא לֹא נִתְפְּשָׂה״** – שאם לא נאנסה אלא עשתה כן מרצון, **אֲסוּרָה** לבעלה, ומכאן לומדים שעד אחד נאמן לומר שזינתה אם קינא לה ונסתרה.

מקשה הגמרא על הברייתא, **אֶלָּא טַעֲמָא** – ההוכחה ש״ועד אין בה״ היינו שאין שני עדים אך יש עד אחד שנבעלה, היא **מִדִּכְתִיב ״לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ״, הָא לָאו הָכִי הָוָה אָמִינָא עֵד דְּסוֹטָה חַד הוּא** – אך לולי כן היינו מפרשים שאין אפילו עד אחד שנבעלה. וקשה, שהרי **וְאִי אֲפִילּוּ חַד לֵיכָּא, אֶלָּא בְּמַאי מִיתַּסְרָא** – אם אין אפילו עד אחד שנבעלה מדוע נאסרת בוודאי על בעלה. אלא ודאי שאין שני עדים אלא עד אחד, ומדוע הוצרכה הברייתא להוכיח כן מהפסוק. מתרצת הגמרא, **אִיצְטְרִיךְ** – הברייתא הוצרכה ללמוד זאת מהפסוק, שלולי כן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** שהפסוק **״עֵד אֵין בָּהּ״** בא ללמד שאם יש עד אחד שנבעלה – **אֵין נֶאֱמָן בָּהּ** ואינה נאסרת על פיו. שואלת הגמרא, כיצד היינו יכולים לפרש שבא הפסוק לומר שעד אחד **אֵין נֶאֱמָן בָּהּ** לומר שנבעלה, **וְאֶלָּא מַאי בָּעֵי עַד דְּאִיכָּא תְּרֵי** – אלא צריך שני עדים, אם כן **לִישְׁתּוֹק קְרָא מִינֵּיהּ** – והיינו יודעים זאת, משום **דְּאָתְיָא** דיני עריות נלמדים בגזירה שווה **״דָּבָר״ ״דָּבָר״ מִמְּמוֹן, וְאַנָּא יָדַעְנָא** שצריך שני עדים **מִידֵּי דַּהֲוָה אֲכָל עֲדֵיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה** – כשם שצריכים שני עדים לכל עדות בדיני ערוה בתורה. מתרצת הגמרא, **אִיצְטְרִיךְ** – הוצרכה התורה להשמיענו דבר זה, משום **שֶׁסָּלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא סוֹטָה שַׁאנִי** – דין סוטה שונה משאר דיני ערוה, שאף שבכל דיני ערוה אין עד אחד נאמן, מכל מקום לגבי סוטה **דְּרַגְּלִים לַדָּבָר** – שיש סיבה לחשוש שאכן נבעלה, **שֶׁהֲרֵי קִנָּא לָהּ וְנִסְתְּרָה**, ולפיכך היינו סבורים **שֶׁלְּיִתְהַיְּמֵן בָּהּ עֵד אֶחָד** - יהיה עד אחד נאמן לומר שנבעלה. לכן הוצרכה הברייתא ללמוד מהפסוק שבכל מקום ״עד״ היינו שנים. חוזרת הגמרא ומקשה, **וּמִי מָצִית אָמַרְתְּ דְּאִין נֶאֱמָן בָּהּ וְשָׁרְיָא** – האם ניתן לפרש את הפסוק שבא לומר שעד אחד אינו נאמן, וממילא מותרת לבעלה, **וְהָא מִדִּכְתִיב** בהמשך הפסוק **״וְהוּא לֹא נִתְפְּשָׂה״** – שמחמירים עליה משום שלא נבעלה באונס אלא ברצון, **מִכְּלָל דַּאֲסוּרָה** – מוכח שהפסוק בא לאוסרה ולא להתירה. מתרצת הגמרא, **אִיצְטְרִיךְ** – ללמוד מהפסוק ״לא יקום וגו׳״ ש״עד״ היינו שני עדים, שלולי כן **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא** לפרש את הפסוק כאמור, שעד אחד **אֵין נֶאֱמָן בָּהּ עַד דְּאִיכָּא תְּרֵי. וּכְתְרֵי נַמִּי הִיא דְּלֹא נִתְפְּשָׂה** – והמשך הפסוק ״והיא לא נתפשה״ בא לומר שגם כשיש שני עדים שנבעלה, אינה טמאה אלא אם הבעילה הייתה במזיד. **קָא מַשְׁמַע לָן** מהפסוק ״לא יקום וגו׳״ שכל מקום שנאמר ״עד״ היינו שנים, וחידשה התורה שעד אחד נאמן לאוסרה.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר מְקַנֵּא לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם וְכוּ׳.** שואלת הגמרא, **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** שצריך שני עדים על הקינוי והסתירה. ומשיבה, **אָמַר קְרָא** ״ועד אין בָּהּ״, ודרשה הגמרא מהפסוק שעד אחד נאמן להעיד שנבעלה, ומדייק רבי יהושע, שדוקא **״בָּהּ״** – להעיד שנטמאה עד אחד נאמן **וְלֹא בְּקִנּוּי**, וכן **״בָּהּ״ וְלֹא בְּסִתִּירָה** – אלא על הקינוי והסתירה צריך שני עדים כשאר עדויות שבתורה. מבארת הגמרא, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר** הסובר שלגבי הסתירה מועיל עד אחד, **אוֹמֵר** שדורשים רק **״בָּהּ״ וְלֹא בְּקִנּוּי.** שואלת הגמרא, **וְאֵימָא ״בָּהּ״ וְלֹא בְּסִתִּירָה** ונצריך שני עדים גם שנסתרה. ומשיבה, **סְתִירָה אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב ״וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה״** – התורה הסמיכה סתירה לטומאה, ולומדים מההיקש שכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, כך לגבי סתירה מועיל עד אחד. שואלת הגמרא, הרי **קִינּוּי נַמִּי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה, דִּכְתִיב ״וְקִנְּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה״**, ומדוע בקינוי מודה רבי אליעזר שצריך שני עדים. ומשיבה, **הָא מִיעֵט רַחֲמָנָא ״בָּהּ״**, שרק על עדות שנבעלה מספיק עד אחד, וממעטים שעל הקינוי צריך שני עדים. שואלת הגמרא, **וּמָה רָאִיתָ** – הרי גם קינוי וגם סתירה הוקשו לטומאה, ומדוע העדיף רבי אליעזר למעט מ״בה״ שבקינוי צריך שני עדים, וללמוד מהיקש שבסתירה עד אחד נאמן, ולא להיפך. ומשיבה, **מִסְתַּבְּרָא סְתִירָה עֲדִיפָא** להחמיר בה שלא יצטרכו שני עדים **שֶׁכֵּן אוֹסַרְתָּהּ כְּטוּמְאָה** – שהרי על ידי הסתירה נאסרת מספק כאילו ודאי נבעלה. שואלת הגמרא, **אַדְּרַבָּה, קִינּוּי עֲדִיף** להחמיר בו שלא יצטרכו שני עדים, **שֶׁכֵּן עִיקָּר גָּרַם לָהּ** – שהרי הקינוי הוא הגורם לאיסור. ומשיבה, עדיף להחמיר בסתירה, משום **שאי לָאו סְתִירָה קִינּוּי מִי אִיכָּא** – שהרי אם לא נסתרה אינה נאסרת מחמת הקינוי. שואלת הגמרא, **וְאִי לָאו קִינּוּי, סְתִירָה מַאי אַהֲנֵי** – הרי גם בסתירה לבד אינה נאסרת בלא קינוי, ואם כן מדוע עדיף להחמיר בסתירה יותר מבקינוי. מתרצת הגמרא, **אֲפִילּוּ הָכִי סְתִירָה עֲדִיפָא** להחמיר בה, משום **דְּאַתְחַלְתָּא דְּטוּמְאָה הִיא** – היחוד הוא התחלת הטומאה.

שנינו במשנה, שלדעת רבי אליעזר קינוי בפני שני עדים וסתירה בפני עד אחד או בפני הבעל. אומרת הגמרא, **מַתְנִיתִין דְּלֹא כִּי הַאי תַּנָּא** – אינה סוברת כתנא של הברייתא דלהלן, **דְּתַנְיָא רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, הַמְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ, מְקַנֵּא עַל פִּי עֵד אֶחָד אוֹ עַל פִּי עַצְמוֹ, וּמַשְׁקֶה לָהּ עַל פִּי שְׁנַיִם** – וזה להיפך ממה שמבואר במשנתנו בשם רבי אליעזר. המשך הברייתא, **הֲשִׁיבוּ חֲכָמִים לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה**, אם נחשב קינוי גם על פי עד אחד ועל פי עצמו **אֵין לַדָּבָר סוֹף** – שכל בעל יאמר שקינא לאשתו. שואלת הגמרא, **מַאי טַעֲמָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה** בדעת רבי אליעזר, שלקנוי מספיק עד אחד ולסתירה צריך שני עדים. ומשיבה, **אָמַר קְרָא ״בָּהּ״**, וממעטים **בָּהּ** – על טומאה נאמן עד אחד **וְלֹא בְּסִתִּירָה.** שואלת הגמרא, **וְאֵימָא** – שידרוש גם **״בָּהּ״ וְלֹא בְּקִנּוּי** – ומדוע בקינוי מועיל עד אחד. משיבה הגמרא, **קִינּוּי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב ״וְקִנְּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִוא נִטְמָאָה״** – וכשם שלגבי טומאה מועיל עד אחד, גם לגבי קינוי מועיל עד אחד. שואלת הגמרא, **סְתִירָה נַמִּי אִיתְקַשׁ לְטוּמְאָה דִּכְתִיב ״וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמָאָה״**. ומשיבה, **הַהוּא לְכַמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי טוּמְאָה הוּא דְּאָתָא** - מהיקש זה לומדים שזמן סתירה הוא זמן שיכולה לבוא בו לידי טומאה.

שנינו בברייתא, **הֲשִׁיבוּ חֲכָמִים, לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף.** שואלת הגמרא, **מַאי נִיהוּ** – מדוע לדבריו אין לדבר סוף. ומשיבה **דְּזִמְנִין דְּלֹא קָנֵי וְאָמַר קַנַּאי** – פעמים שהבעל לא קינא לאשתו, ומתוך שיכעס עליה יאמר שקינא לה ויהיה נאמן. מקשה הגמרא, **הָא לְמִשְׁנָתֵינוּ יֵשׁ לַדָּבָר סוֹף** – משמע מדברי חכמים שהקשו על רבי יוסי, שלשיטת משנתנו בדעת רבי אליעזר שנאמן על הסתירה ולא על הקינוי, לא הוקשה שאין לדבר סוף. והרי **זִמְנִין דְּלֹא אִיסְתַּתַּר וְאָמַר אִיסְתַּתַּר** – פעמים שלא נסתרה האשה ומתוך שיכעס עליה הבעל יאמר שנסתרה ויהיה נאמן, ואם כן גם על שיטה זו היה לחכמים להשיב שאין לדבר סוף. מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יִצְחָק בַּר יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, ״אַף״ לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה אֵין לַדָּבָר סוֹף**, ואכן תשובת חכמים היא גם לשיטת רבי אליעזר במשנה. שואלת הגמרא, מהלשון **אַף לְדִבְרֵי רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי יְהוּדָה,** משמע **שׁוּלֵּא מִיבַּעְיָא לְמִשְׁנָתֵינוּ** – על שיטת רבי אליעזר במשנה פשוט שיש להשיב, וחידשו שאף לשיטת רבי יוסי יש להשיב, והרי **אַדְּרַבָּה** – מסתבר להיפך, **שֶׁלְּמִשְׁנָתֵינוּ אִיכָּא עִיקָּר** – שקינא לה בפני עדים, ולכך מסתבר להאמין לו, אבל **הָתָם** – לשיטת רבי יוסי **לֵיכָּא עִיקָּר** – שלדעתו אין צריך לקנא לה בפני עדים, ולדבריו

המשך בעמוד מב

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אומרת הגמרא, **אַלְמָא קָסָבְרֵי** ריש לקיש ואביי **דְּאָסוּר** לבעל **לְקַנְּאוֹת** לאשתו – שהרי אמרו שקינוי גורם קנאה וכעס. שואלת הגמרא, **וּמַאן דְּאָמַר שְׁמוּתָּר** לבעל **לְקַנְּאוֹת** – וצריך לומר שלדבריו קינוי אינו מביא לידי קנאה וכעס, אם כן **מַהוּ לְשׁוֹן קִינּוּי**. משיבה הגמרא, **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אֵין קִינּוּי אֶלָּא לְשׁוֹן הַתְּרָאָה** – שמתרה באשתו ואומר לה אל תסתרי עם פלוני, **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – מצינו קינוי מלשון התראה, שנאמר "וְקִנֵּנָא ה' לְאַרְצוֹ ויחמול על עמו" - שהתרה בחגבים שלא ישחיתו את הארץ.

תַּנְיָא, הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אָדָם **עוֹבֵר עֲבֵירָה בַּסֵּתֶר וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עָלָיו** ומתפרסם הדבר **בְּגָלוּי**, וכגון אשה פרוצה שמזנה תחת בעלה בסתר, ונותן הקדוש ברוך הוא בלב בעלה לקנאות לה, ועל ידי כך מתפרסם הדבר בגלוי. **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה** וקנא את אשתו", **וְאֵין עֲבֵירָה** – אין מתפרש הלשון 'ועבר' **אֶלָּא לְשׁוֹן הַכְרָזָה** – שמשמים רוצים להכריז על מעשיה ולכן נותנים בלב הבעל לקנאות לה. ומצינו ש'ועבר' הוא לשון הכרזה, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה**" - והיינו על ידי הכרזת קול. **רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר** "**אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׁטֶה אִשְׁתּוֹ**", ומכך שתִּשְׁטֶה כְּתִיב ולא תסטה, דורשים שמקנא האדם לאשתו רק משום שנכנסה בו רוח שטות, וריש לקיש לשיטתו שסובר שאסור לקנאות.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל מִפְּנֵי מָה הֶאֱמִינָה תּוֹרָה לְעַד אֶחָד בְּסוֹטָה – שאומר שנבעלה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה ונסתרה עמו, ולא הצריכה שני עדים כמו בכל התורה. משום **שֶׁרְגָלִים לַדָּבָר** – יש לנו בסיס להאמין לעד שאומר נבעלה, **שֶׁהֲרֵי** שני עדים מעידים **שֶׁקִּינֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה**, ומלבד זאת **וְעַד אֶחָד מֵעִידָהּ שֶׁהִיא טְמֵאָה**. מקשה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי** מניין לתנא שאין עד אחד נאמן לומר שנבעלה אלא אם כן קינא לה הבעל, **וְהָא כִּי כְּתִיבָה קִינּוּי בָּתַר סְתִירָה וְטוּמְאָה הוּא דִּכְתִיבָה** – הרי הפסוק בתורה שמדבר על קינוי – 'ועבר עליו רוח קנאה', כתוב אחרי הפסוק 'והיא נסתרה ועד אין בה' שממנו לומדים שעד אחד נאמן, ומשמע שנאמן העד אחד גם אם לא קינא הבעל תחילה. מתרצת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** "**וְעָבַר**" **וּכְבָר עָבַר** – הפסוק 'ועבר עליו רוח קנאה' מתפרש בלשון עבר, שכבר עבר עליו רוח קנאה. שואלת הגמרא, **אֶלָּא מַעֲתָּה** ש'ועבר' הוא מלשון שכבר עבר, האם את הפסוק "**וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ**" **הָכִי נַמִּי** נפרש שציווה עליהם לאחר שכבר עברו, והרי משה ציווה אותם לפני שעברו. משיבה הגמרא שבכל מקום מתפרשת המילה 'ועבר' לפי הענין, **הָתָם** - לגבי בני גד ובני ראובן **מִדְּכְתִיב** בהמשך "**וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי ה' וְאַחַר תָּשֻׁבוּ**" – ו'תשובו' הוא לשון להבא, **מַשְׁמַע** שגם מה שנכתב לעיל 'ועבר' הוא לשון **דְּלְהַבָּא. אֶלָּא הָכָא** – לגבי סוטה **אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּדְכְתִיבִי** ש"**וְעָבַר**" הוא מלשון להבא, ומתפרש הפסוק **בָּתַר טוּמְאָה וּסְתִירָה** שכבר נאסרה עליו, אם כן קשה **קִינּוּי לָמָּה לִי** – למה לו לקנאות, הרי כבר נאסרה עליו על ידי שהאמינו לעד אחד. אלא מוכח שהפסוק מתפרש בלשון עבר, כלומר, שאין עד אחד נאמן לומר שזינתה אלא באופן שכבר קינא לה הבעל.

תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵין אָדָם מְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנְסָה בּוֹ ממרום **רוּחַ** לקנאות, **שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**". מבארת הגמרא, **מַאי רוּחַ** – איזה רוח מביאה את האדם לידי קינוי. **רַבָּנַן אָמְרֵי רוּחַ טוּמְאָה** – על ידי השטן הרוצה להחטיאו, שיקנא לאשתו ויבאו לידי מריבה. **רַב אַשִׁי אָמַר רוּחַ טָהֳרָה** – ששונא את הפריצות ולכן מקנא. אומרת הגמרא, **וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר רוּחַ טָהֳרָה** – מסתבר כדברי רב אשי, שפירש את דברי תנא דבי רבי ישמעאל שנכנסה בו רוח טהרה. משום **דְּתַנְיָא** – שנינו בברייתא, מה שנאמר "**וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" אין כוונת התורה שחובה על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה, אלא **רְשׁוּת** – מותר לו לקנא לה, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא** חולק **וְאוֹמֵר, חוֹבָה** על הבעל לקנא לאשתו אם חושד בה. מבארת הגמרא את הראיה מהברייתא, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** שאדם מקנא משום שנכנסת בו **רוּחַ טָהֳרָה, שַׁפִּיר** – מובן שנחלקו האם חייב לקנאות או רשות בידו, **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** שאדם מקנא משום **רוּחַ טוּמְאָה** שנכנסה בו, וכי שייך לומר **רְשׁוּת וְחוֹבָה לְעִיּוּלֵי לְאִינִישׁ רוּחַ טוּמְאָה בְּנַפְשֵׁיהּ** – לשון של רשות או חובה שיכניס האדם לעצמו רוח טומאה, הרי ודאי שאסור לגרום לכך. אלא מוכח שמקנא על ידי שנכנס בו רוח טהרה.

גּוּפָא, חוזרת הגמרא לעצם דברי הברייתא. "**וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" **רְשׁוּת** – מותר לקנאות לאשתו אם חושש שתבוא לידי עבירה עם פלוני, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** - חייב הבעל לקנאות לה אם חושד בה. אומרת הגמרא שכיוצא בדבר נחלקו רבי ישמעאל ורבי עקיבא לגבי כהן שמיטמא לאחד מקרוביו שמתו, שכתוב בפסוק "ולאחותו הבתולה וגו' **לָהּ יִטַּמָּא**", אין כוונת התורה שחובה עליו להיטמא לקרוביו, אלא **רְשׁוּת** – מותר לו להיטמא להם, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא** חולק **וְאוֹמֵר חוֹבָה** – מצווה עליו להיטמא להם. וכן נחלקו לגבי עבד כנעני, שכתוב בפסוק "**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**", אין כוונת התורה שחובה לשעבדם לעולם, אלא **רְשׁוּת** – מותר לשעבדם לעולם, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** - מצוות עשה לשעבד עבד כנעני לעולם ולא לשחררו. ולהלן תבאר הגמרא את שלושת המחלוקות.

מקשה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רַב פַּפָּא לְאַבָּיֵי, וְאָמְרִי לָהּ** – ויש אומרים שהקשה כן **רַב מְשַׁרְשִׁיָא לְרָבָא, לֵימָא** – האם נאמר שרַבִּי יִשְׁמָעֵאל **וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ הָכִי פְּלִיגֵי** – חולקים לגבי כל מצוות עשה שבתורה, **דְּמַר אָמַר רְשׁוּת וּמַר אָמַר חוֹבָה** – שלרבי ישמעאל הרשות בידו לעשותם, ולדבריו אין מצוות עשה שהיא חובה, ולרבי עקיבא זהו חובה. משיבה הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** אביי **הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגֵי** – דוקא בשלשה פסוקים אלו חולק רבי ישמעאל וסובר שהם רשות, מפני שסובר שכך מוכח מהפסוקים, אך בכל מצוות עשה שבתורה מודה שהם חובה. ומארת הגמרא את מחלוקתם הראשונה, "**וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" **רְשׁוּת דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה**. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם ואילו כאן דורש שאין זה אלא רשות. ומשיבה, **סָבַר לָהּ כִּי הַאי תַּנָּא** – סובר רבי ישמעאל כתנא שלהלן, **דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר כְּלַפֵּי** – מאחר **שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה** "**לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ**" ואסור לגרום לעצמו לבוא לידי שנאה, **יָכוֹל** – היינו יכולים לומר שגם **בְּגוֹן זוֹ** – שרואה את אשתו מתיחדת עם אחר, יהיה אסור לקנאות לה כדי שלא תשנא אותו. **תַּלְמוּד לוֹמַר** "**וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**" – מותר לו לקנאות ואינו עובר על 'לא תשנא'. ולכך סובר רבי ישמעאל שאין ללמוד מהפסוק שחייב לקנאות, אלא שהוצרכה התורה לכתוב שמותר לקנאות ואינו עובר בזה על 'לא תשנא', אבל בשאר מצוות עשה שבתורה ודאי שחובה לקיימם. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** מניין לו שמצווה לקנאות, הרי צריך את הפסוק ללמוד שמותר לקנאות. ומשיבה, **קִינּוּי אַחֲרִינָא כְּתִיב** – חזרה התורה וכתבה פעם נוספת "וקנא את אשתו והיא לא נטמאה", ומכך שכפלה התורה, לומדים שאין זו רשות אלא חובה. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** מה ילמד מהכפילות, ומשיבה, אין ללמוד מהכפילות שחובה עליו לקנא, אלא **אַיְּידֵי דְּבָעֵי לְמִיכְתַּב** – כיון שהוצרכה התורה לכתוב **'וְהוּא נִטְמָאָה'** 'וְהִיא לֹא נִטְמָאָה' – ללמדנו שגם אם אין ידוע אם נבעלה או לא אסורה עליו מספק, **כְּתִיב נַמִּי** – חזרה וכתבה שוב 'או עבר עליו רוח קנאה **וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ**'. ודרך התורה לכפול כן **לְכַדְתְּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִשְׁנֵית שוב, לֹא נִשְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁכִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ** - לא דורשים מכפילות זו, מפני שדרך התורה לחזור

המשך בעמוד כא

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ג עמוד א

רש״י

אַלְמָא קָסְבְרֵי דְּאָסוּר לְקַנְּאוֹת. כֵּיוָן דְּאָמְרֵי לְשׁוֹן הַשְּׁלֹשָׁה קִנְאָה הוּא אַלְמָא אָסוּר: וּלְמ״ד מֻתָּר לְקַנְּאוֹת מַאי לְשׁוֹן קִנּוּי: **וְיַקְנֵא ה׳ לְאַרְצוֹ.** הִתְרָה בְּיָלֵק וְחָסִיל וְגָזָם שֶׁלֹּא יַשְׁחִיתוּ עוֹד אֶת אַרְצוֹ, דִּבְשֶׁלּוּחַ גּוֹבְאֵי מִשְׁתְּעֵי פָּרְשָׁה לְעֵיל. לְאַרְצוֹ עַל אַרְצוֹ, כְּמוֹ וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ (בְּרֵאשִׁית כו) עַל אִשְׁתּוֹ הָאִתָּם תְּרִיבוּן לַבַּעַל (שׁוֹפְטִים ו:) **אָדָם עוֹבֵר עֲבֵרָה.** כְּגוֹן אִשָּׁה פְּרוּצָה עוֹבֶרֶת בַּסֵּתֶר: **וְהַקָּבָּ״ה מַכְרִיז בְּגָלוּי.** שֶׁנּוֹתֵן בְּלֵב בַּעֲלָהּ לְקַנְּאוֹת לָהּ וְהַדָּבָר מִתְפַּרְסֵם בְּגָלוּי: וְאֵין עֲבֵרָה גְּרִסִינָן: לְשׁוֹן הַכְּרָזָה. הַקָּבָּ״ה מִתְכַּוֵּן לְהַעֲבִיר קוֹל: **רַיְלִים לַדָּבָר.** שֶׁנִּטְמֵאת: **וְהָא כִּי כְּתִיב קִנּוּי כָּתַר סְתִירָה וְטֻמְאָה.** דְּאִתְהַיְמִין בָּהּ עֵד אֶחָד כְּתִיב, וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְגוֹ׳, וְסָמִיךְ לֵיהּ וְעָבַר עָלָיו וְגוֹ׳, אֲלַמָּא בְּלֹא קִנּוּי נְמֵי עֵד אֶחָד מְהֵימַן בְּטֻמְאָה: **וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ.** בִּבְנֵי גָד וּבִבְנֵי רְאוּבֵן כְּתִיב, שֶׁהָיָה מֹשֶׁה מְצַוֶּה אוֹתָם לַעֲבוֹר עִם יְהוֹשֻׁעַ אֶת הַיַּרְדֵּן: **תְּשׁוּבוֹ.** מוֹכִיחַ דְּלַהֲבָא הוּא: **נִכְנָסָה בּוֹ רוּחַ.** מִמְּרוֹם, וּלְקַמָּן מִפָּרָשׁ רוּחַ טָהֳרָה אוֹ רוּחַ טֻמְאָה ע״י שִׁטָּן הַבָּא לְהַחְטִיאוֹ לְהַקְנִיט אֶת אִשְׁתּוֹ: **רַבָּנָן.** דְּבֵי רַב אָשֵׁי אָמְרֵי רוּחַ טֻמְאָה: **רוּחַ טָהֳרָה.** שֶׁשּׂוֹנֵא אֶת הַפְּרִיצוּת: **וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַ״ד.** דְּרוּחַ דְּקָאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל טָהֳרָה הִיא: **דְּתַנְיָא.** דְּקָאָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל רְשׁוּת. פְּלוּגְתָּא דְּר׳ יִשְׁמָעֵאל וְר׳ עֲקִיבָא לְקַמָּן מְפָרֵשׁ טַעְמֵיהוּ: **שַׁפִּיר.** אִי רְשׁוּת אִי חוֹבָה: ר׳ **עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה.** שֶׁאִסּוּר לְשַׁחְרֵר עַבְדּוֹ: **בְּכָל הַתּוֹרָה.** בְּכָל עֲשֵׂה שֶׁבַּתּוֹרָה, א״כ אֵין לְךָ מִצְוָה עֲשֵׂה לְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל חוֹבָה: **דְּתַנְיָא.** לֹא גְּרִסִינָן, אֶלָּא הָדֵר וְנָקִיט לְמִלְתֵּיהוּ לְפָרוּשֵׁי כָּל חָדָא בְּאַפֵּי נַפְשָׁהּ: **כְּלַפֵּי.** כְּמוֹ אַחֲרֵי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה שֶׁאָסוּר לְהָבִיא עַצְמוֹ לִידֵי שִׂנְאָה וְתִגְרָ: **יָכוֹל אַף זֶה בֵּן.** שֶׁיִּרְאֶה אֶת אִשְׁתּוֹ עוֹבֶרֶת עַל דַּת יְהוּדִית נִסְתֶּרֶת עִם שְׁכֵנְיָהּ לֹא יְקַנֵּא לָהּ. כְּלַפֵּי לְשׁוֹן כְּנֶגֶד: **תַּלְמוּד לוֹמַר וְקִנֵּא.** אִם רָצָה לְקַנֵּא הָרְשׁוּת בְּיָדוֹ, וּמִשּׁוּם דְּאִי לֹא כְּתִיב קָרֵא הֲוָה אָמִינָא דְּאָסוּר הוּא, דְּא״ר יִשְׁמָעֵאל הָכָא רְשׁוּת אֲבָל בְּכָל מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁבַּתּוֹרָה לֹא אָמַר הָכִי: **קִנּוּי אַחֲרִינָא כְּתִיב.** וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא לֹא נִטְמְאָה, חַד לְרְשׁוּת וְחַד לְחוֹבָה: **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל.** אָמַר לָךְ, אֵידֵי דְּבָעֵי לְמִכְתַּב וְהִיא נִטְמְאָה וְהִיא לֹא נִטְמְאָה, שֶׁסָּפֵק הוּא בְּיָדֵינוּ וְאַעפ״כ אֲסִרָהּ הַכָּתוּב מִסָּפֵק, כְּתֹב נְמֵי וְקִנֵּא אַחֲרִינָא. וְאַף ע״ג דְּמִצֵּי לְמִכְתַּב הָכִי, וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ וְהִיא נִטְמְאָה אוֹ לֹא נִטְמְאָה, אֲפִלּוּ הָכִי אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא לְחַזּוֹר וְלִשְׁנוֹת אֶת הָאִמּוּר מִפְּנֵי דָּבָר אַחֵר הַמִּתְחַדֵּשׁ בִּכְפִילוּתוֹ: **אִיצְטְרִיךְ לְמִכְתַּב לָהּ יִטְמָא.** לוֹמַר שֶׁמֻּתָּר לִטְמֹא לְקָרוֹבִים הֵלָּה: **מִכֵּי אִם לִשְׁאֵרוֹ נַפְקָא.** לְנֶפֶשׁ לֹא יִטְמָא בְּעַמָּיו, כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ הַקָּרוֹב אֵלָיו לְאִמּוֹ וּלְאָבִיו וְגוֹ׳ וּלְאַחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה, וּמִמֵּילָא שַׁמְעִינָן דְּמִטַּמֵּא לְאֵלּוּ: **לָהּ יִטְמָא.** אִם מֵתָה, וְאֵינוֹ מִטַּמֵּא לְאִיבְּרֶיהָ. אִם אֶחָד מֵאֵלּוּ מֵכָּה שְׁחִין וְאִיבְּרֶיהָ נוֹפְלִין, אֵין מִטַּמֵּא לָהֶן, דְּקַיְּימָא לָן בְּהָעוֹר וְהָרֹטֶב (חֻלִּין קַדָּ קכח:) אֵבֶר מִן הַחַי מְטַמֵּא כְּאֵבֶר מִן הַמֵּת, וְאִיצְטְרִיךְ לָהּ לְמַעוּטֵי אִיבְּרֶיהָ: אִם

תוספות

רבי ישמעאל אומר רשות. תימה לרבי וכי לית להו הא דאמר בשלהי מסכת מכות (קף כג:) שש מאות וי״ג מצות נאמרו למשה מסיני וכי לרבי ישמעאל דאמר רשות בצר להו או לר׳ עקיבא טפי להו ונראה דבשאר מצות דמפיק ר׳ ישמעאל מקרא עביד ליה ר׳ עקיבא אסמכתא ודריש ליה לדרשה אחריתי בירושלמי אמרי׳ דר׳ אליעזר אמר חובה ואין להקשות הא אמרינן לעיל המקנא דיעבד אין אלמא קסבר אסור לקנאות דתנא דידן דוקא דתני כי הך לישנא סבירא ליה הכי אבל ר׳ אליעזר לא סבירא ליה הכי והכי נמי אמרי׳ בפ׳ קמא דקידושין (קף כלא.) וגאל את ממכר אחיו ר׳ אליעזר אומר חובה ובפרק השולח (גיטין קף לח:) נמי [אמר] אמרינן לעולם בהם תעבודו חובה ואין להקשות נמי מפ״ב דמכות (קף יכ.) דאמר ר׳ עקיבא ורצח גואל הדם רשות מי כתיב ירצח והכא אמרינן וקנא חובה דשאני הכא משום דכתיב תרי קינויין אבל קשיא מירושלמי דרבי יהושע אמר התם רשות ומפרש טעמא אתיא דר׳ יהושע בבית הילל דבית הילל אומרים אפי׳ הקדיחה תבשילו לפום כן הוא אמר רשות רצה לקנא יקנא רצה לגרש יגרש והא ר׳ עקיבא מיקל התם טפי מבית הילל ואמר התם אפילו מצא אחרת נאה הימנה מגרשה ואפי׳ הכי אמר חובה והתם בירושלמי פליג רבי אליעזר עליה דר׳ יהושע ואמר חובה ואמר אתיא דר׳ אליעזר בבית שמאי דבית שמאי אומרים לא יגרש אדם את אשתו אלא א״כ מצא בה ערות דבר מצא בה דברים בעורים לגרשה אינו יכול שלא מצא בה ערוה לקיימה אינו יכול שמצא בה דברים בעורים לפום כן הוא אמר חובה והא תניא משום בית שמאי אין לי אלא היוצאת משום ערוה מנין היוצאת משום דראשה פרוע וצדדיה מפורמין וזרועותיה חלוצות [מנין] ת״ל כי מצא בה ערות דבר אמר רבי תנא קיימת כאן בעדים וכאן שלא בעדים ותימה לפי הירושלמי כיון דתליא קינוי בגירושין הוה ליה למיתני סוטה בתר גיטין ובתר סוטה נזיר בסדר פרשיות ובתר נזיר נדרים ובתר נדרים כתובות:

לא נשנית אלא בשביל דבר שנתחדש. תימה לרבי היכא דאיכא למדרש כי הכא אמאי לא דרשינן לה כדאמר גבי קל וחומר מילתא דאתיא מקל וחומר טרח וכתב לה קרא ואפילו הכי דאיכא דאיכא למדרש דרשינן וכן בפרק כל שעה (פסחים קף כט:) כל היכא דאיכא למדרש לא מוקמינן ליה בלאו יתירי:

לה יטמא מצוה. ונ״מ לעוסק במצוה כדאמרינן בסוף פרק משוח מלחמה (לקמן קף מז.) ולטמאותו בעל כרחו אם לא יראה לטמאות כדאמרי׳ בפרק טבול יום (זבחים ק.) מעשה ביוסף הכהן וכו׳:

ורבי

אַלְמָא קָסְבְרֵי דְּאָסוּר לְקַנְּאוֹת, וּמַאן דְּאָמַר מוּתָּר לְקַנְּאוֹת, מַהוּ לְשׁוֹן קִינּוּי, אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אֵין קִינּוּי אֶלָּא לְשׁוֹן הַתְרָאָה, וְכֵן הוּא אוֹמֵר ׳וַיְקַנֵּא ה׳ לְאַרְצוֹ׳. תַּנְיָא הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה בַּסֵּתֶר וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַכְרִיז עָלָיו בְּגָלוּי, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה׳ וְאֵין עֲבֵירָה אֶלָּא לְשׁוֹן הַכְרָזָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַיְצַו מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בַּמַּחֲנֶה׳. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבֵירָה אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שְׁטוּת, שֶׁנֶּאֱמַר ׳אִישׁ אִישׁ כִּי תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ׳ תִּשְׂטֶה כְּתִיב. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִפְּנֵי מָה הֶאֱמִינָה תּוֹרָה עַד אֶחָד בְּסוֹטָה, שֶׁרַגְלַיִם לַדָּבָר. שֶׁהֲרֵי קִנֵּא לָהּ וְנִסְתְּרָה וְעֵד אֶחָד מְעִידָהּ שֶׁהִיא טְמֵאָה. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי וְהָא כִּי כְּתִיבָה קִינּוּי בָּתַר סְתִירָה וְטוּמְאָה הוּא דְּכְתִיבָה, אָמַר לֵיהּ ׳וְעָבַר׳ וּכְבָר עָבַר. אֶלָּא מַעְתָּה ׳וְעָבַר לָכֶם כָּל חָלוּץ׳ הָכִי נַמִּי, הָתָם מִדִּכְתִיב ׳וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי ה׳ וְאַחַר תָּשֻׁבוּ׳ מִשְׁמַע דִּלְהַבָּא, אֶלָּא הָכָא אִי סָלְקָא דַּעְתָּךְ כִּדְכְתִיבֵי, ׳וְעָבַר׳ בָּתַר טוּמְאָה וּסְתִירָה, קִינּוּי לָמָה לִי. תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵין אָדָם מְקַנֵּא לְאִשְׁתּוֹ אֶלָּא אִם כֵּן נִכְנַסָה בּוֹ רוּחַ שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳. מַאי רוּחַ, רַבָּנָן אָמְרִי רוּחַ טוּמְאָה, רַב אַשִׁי אָמַר רוּחַ טָהֳרָה, וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר רוּחַ טָהֳרָה, דְּתַנְיָא ׳וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. אִי אָמַרְתְּ בִּשְׁלָמָא רוּחַ טָהֳרָה שַׁפִּיר, אֶלָּא אִי אָמַרְתְּ רוּחַ טוּמְאָה, רְשׁוּת וְחוֹבָה לְעֵיוּלֵי לְאִינִישׁ רוּחַ טוּמְאָה בְּנַפְשֵׁיהּ. גּוּפָא, ׳וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. ׳לָהּ יִטַּמָּא׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. וְרַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. ׳לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. אָמַר לֵיהּ רַב פָּפָּא לְאַבַּיֵּי, וְאָמְרִי לָהּ רַב מְשַׁרְשִׁיָא לְרָבָא, לֵימָא רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ הָכִי פְּלִיגִי, דְּמַר אָמַר רְשׁוּת וּמַר אָמַר חוֹבָה. אָמַר לֵיהּ, הָכָא בִּקְרָאֵי פְּלִיגִי, ׳וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, סָבַר לָהּ כִּי הַאי תַּנָּא, דְּתַנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, כְּלַפֵּי שֶׁאָמְרָה תּוֹרָה ׳לֹא תִשְׂנָא אֶת אָחִיךָ בִּלְבָבֶךָ׳ יָכוֹל כְּגוֹן זוֹ, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְעָבַר עָלָיו רוּחַ קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳. וְרַבִּי עֲקִיבָא, קִינּוּי אַחֲרִינָא כְּתִיב. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵידֵי דְּבָעֵי דְּלִמְכְתַּב ׳וְהִוא נִטְמָאָה׳ ׳וְהִיא לֹא נִטְמָאָה׳ כְּתִיב נַמִּי ׳וְקִנֵּא אֶת אִשְׁתּוֹ׳. לְכִדְתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. ׳לָהּ יִטַּמָּא׳ רְשׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵידֵי דִּכְתִיב ׳אֱמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם לְנֶפֶשׁ לֹא יִטַּמָּא בְּעַמָּיו׳ אִיצְטְרִיכָא לְמִיכְתַּב ׳לָהּ יִטַּמָּא׳. וְרַבִּי עֲקִיבָא, מִכֵּי אִם לִשְׁאֵרוֹ׳ נַפְקָא, ׳לָהּ יִטַּמָּא׳ לָמָה לִי, לְחוֹבָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, ׳לָהּ׳ מִיטַּמֵּא וְאֵין מִיטַּמֵּא לְאֵיבְרֶיהָ.

ורבי

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ג עמוד ב

תוספות

ורבי עקיבא א״כ לכתוב לה. תימה לרב חסדא דאמר בפרק שלשה מינין (מיר קף מג:) לאביו בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא לאיברים לדידיה לא איצטריך לה לאיברים מאי הוי דריש בלה יטמא ויש לומר הוה דריש לחובה כדרבי עקיבא ואיידי דכתב יטמא כתב לה:

למשרי אחד מכל האומות. מהכא נפקא לן דבאומות הלך אחר הזכר (לענין יוחסין):

כתיב נמי (ובאחיכם) [בהם] לכדתנא דבי רבי ישמעאל. וא״ת הא אצטריך דדרשינן בפרק איזהו נשך (כ״מ קף מג:) מנין אם ראיתו נוהג שלא כשורה שאתה רשאי להשתעבד בו וכו׳ וי״ל אסמכתא בעלמא הוא וקנס חכמים הוא כדי לייסרן:

מה עדות אחרונה שאוסרתה איסור עולם. תימה דהוה מצי למפרך מה לעדות האחרונה שכן רגלים לדבר שהרי קינא לה ונסתרה:

ת״ל ועד אין בה כל שיש בה. תימה כיון דהוא קינא לה ונסתרה והשתא אתי עד א׳ דטומאה מסתמא בעל שתיק ולא מכחיש ליה א״כ מאי צריך קרא דעד אחד נאמן אפילו טומאה בעלמא בלא קנוי וסתירה בכי האי גוונא היה מהימן כדאיתא בפרק האומר (קידושין קף סו.) אשתו זינתה בעד אחד וכו׳ תינח לרבא דאמר התם הוה דבר שבערוה אלא לאביי דאמר מהימן מאי איכא למימר אלא ע״כ אית לן למימר דלאביי לא איצטריך קרא אלא היכא דמכחיש אע״ג דקינא לה:

נאמר כאן דבר ונאמר להלן דבר. תימה למה לי ג״ש אפילו בלא ג״ש מהיכא תיתי ליה דליתהימן בה עד אחד מעדות אחרונה ליכא למילף דאיכא פירכא:

כמה

רש״י

אם בן. דְּלָאו לְחוֹבָה אִתָּא אֶלָּא לְהַך דְּרָשָׁא: **לִכְתּוֹב רַחֲמָנָא לָהּ וְלִשְׁתּוֹק.** דְּמִשְׁמַע לְנַפְשׁ לא יַטַּמָּא בְּעַמּוּיוֹ כִּי אִם לִשְׁאֵרוֹ וְגוֹ׳ וְלָאֲחוֹתוֹ הַבְּתוּלָה לָהּ, כְּלוֹמַר לְגוּפָהּ שָׁלֵם וְלֹא לְאִיבָרֶיהָ: **לֹא תִהְיֶה כָּל נְשָׁמָה.** בְּשִׁבְעָה אֻמּוֹת כְּתִיב, הַחִתִּי וְהַגִּרְגָּשִׁי וְהָאֱמֹרִי וְהַכְּנַעֲנִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: לְמִישְׁרֵי אֶחָד מִן הָאֻמּוֹת. מִשְּׁאָר שִׁבְעִים אֻמּוֹת: **שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית.** כָּל ז׳ אֻמּוֹת נִקְרָאוּ עַל שֵׁם כְּנַעַן: **וְהוֹלִיד בֵּן.** דְּהֵלֵךְ אַחַר הָאָב וּמֵתֶר לְהַחֲיוֹתוֹ לְךָ לְעֶבֶד: **דַּתְּנִיא.** דִּלְהַכִּי אִתָּא קְרָא: **בְּעֶבֶד.** גְּרִסִי׳ בְּבֵי״ת: **וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים וגו׳.** לְעֵיל מִנַּיהּ כְּתִיב מֵאֵת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ עֶבֶד וְאָמְנָה, אֲשֶׁר סְבִיבוֹת אַרְצְכֶם וְלֹא מִבְּנֵי אַרְצְכֶם דְּשִׁבְעָה אֻמּוֹת. וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים, כָּל תּוֹשָׁב הַיֵּינוּ שָׁבָא מִמְּקוֹם אַחֵר וְנִתְיַשֵּׁב כָּאן, וְקָאָמַר קְרָא שֶׁמִּתֹּר לִקְנוֹת מִבְּנֵיהֶם אֲשֶׁר יִהְיוּ לָהֶם מִבְּנוֹת אַרְצָךְ: **מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם.** בָּנִים הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם וְהֵם בְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים, דְּהַיְינוּ אֲחֵרִים שֶׁנִּשְׂאוּ בְּאַרְצְכֶם נָשִׁים אַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹת: **וְלֹא מִן הַגֵּרִים בְּאַרְצְכֶם.** וְלֹא מִן הַבָּנִים הַנּוֹלָדִים לִבְנֵי אַרְצְכֶם בְּמָקוֹם אַחֵר מִבְּנוֹת שְׁאָר אֻמּוֹת וְהֲבִיאוּם לִבְנֵיהֶם לְגוּר שָׁם: **וְלֹא בַּאֲחֵיכֶם.** עֲבוֹדַת עֶבֶד: הַ״ג וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל אֵידֵי דִּכְתִיב וּבַאֲחֵיכֶם כְּתִיב נַמִּי בָּהֶם כִּדְתַנְיָא כּוֹ׳: **קַרְיָא.** תּוֹלַעַת שֶׁל שׁוּמְשְׁמִין הָאוֹכֶלֶתוּ, כָּךְ הַזְּנוּת מַחֲרֶבֶת אֶת הַבַּיִת: **תּוּקְפָא.** כַּעַס: **אֵידֵי וְאֵידֵי.** תּוֹקְפָא וְזִנּוּתָא דְּאַמְרִינָן דְּמַחְרֶבֶת אֶת הַבַּיִת: **בְּאִתְּתָא.** כְּשֶׁהָאִשָּׁה מְזַנָּה אוֹ כֵּעֵסָנִית, לְפִי שֶׁהָאִשָּׁה מִתְעַסֶּקֶת בְּזִנּוּנֶיהָ וְאֵינָהּ עוֹשָׂה מְלַאכְתָּהּ וְלֹא מִשְׁמֶרֶת בֵּיתָהּ וּמַפְקֶרֶת אֶת שֶׁל בַּעְלָהּ לְמִנָּאֲפִים: **כְּרַם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל.** בְּעֵרוּיוֹת: **עַם כָּל אֶחָד וְאֶחָד.** בְּבֵיתוֹ: **נִסְתַּלְּקָה מֵהֶם.** מִלְּבָא לְבֵיתָם דְּאֵינוֹ יָכוֹל לִרְאוֹת בְּעֵרוּיוֹת שֶׁבְּבֵיתוֹ: **מְקַדְּמָתוֹ.** לְפָנַי מִיתָתוֹ מִכְּרַזְיָת לְפָנָיו: **מְלַפֵּפוֹ.** כּוֹרְכוֹ: **תְּנַן הָתָם.** בְּפ׳ מִי שֶׁקִּנֵּא (נַזִּקִּין לא.) אַמּוֹרֵי דְּקָתָנֵי אֲמַר עַד אֶחָד רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמְאָה לֹא הָיְתָה שׁוֹתָה: **שֶׁהָיָה בַּדִּין.** שֶׁלֹּא לְהַאֲמִינוֹ אִי לָאו דִּכְתִיב קָרֵא: **הָרִאשׁוֹנָה.** סְתִירָה: **אֵין אוֹסַרְתָּהּ אִסּוּר עוֹלָם.** שֶׁאִם תִּשְׁתֶּה וְתִמָּצֵא טְהוֹרָה מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ וְלִתְרוּמָה: **אֵין מִתְקַיְּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם.** כִּדְבָעְיִנָן לְמִיגְמַר דְּבָר דְּבָר מִמְּסוֹן: **הָאַחֲרוֹנָה.** טֻמְאָה שֶׁהִיא אַחַר הַסְּתִירָה: **כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ.** כָּל עֵדוּת שֶׁיֵּשׁ בָּהּ נֶאֱמָן כְּדַדְרַשִׁינָן לְעֵיל וְעֵד אֵין בָּהּ תְּרֵי אֶלָּא חַד, וְקָא אָמַר אִסּוּרָהּ וְאַטְמְאָה קָאֵי דְּהָא מְנָּהּ סְלִיק וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ: **קָל וְחֹמֶר.** שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד: **תַּלְמוּד לוֹמַר.** בְּאִשָּׁה מְקֻלְקֶלֶת כִּי מְצָא בָּהּ עֶרְוַת דָּבָר וּלְהַלָּן כּוֹ׳: וּפְרַכִינָן לָמָּה לִי לְמִכְתַּב לְמִילְּפָהּ בְּגִזֵּרָה שָׁוָה: **בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי כּוֹ׳ מִיבְּעֵי לֵיהּ.** דְּכִיוָן דִּכְתִיב בָּהּ מִיעוּטָא הוּא וְלֹא גְּמַרִי׳ שְׁאָר עֵדְיוֹת דְּאִשָּׁה מִנָּהּ וְקָמוּ לְהוּ בְּמִלְּתֵיהוּ כְּכָל עֵדְיוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה: **הָכִי נַמִּי קָאָמַר.** וּגְזֵרָה שָׁוָה לְמִלְּתָא אַחֲרִיתִי נָקֵט, וּמַתְנִיתִין חֲסוּרֵי מִיחַסְּרָא וְהָכֵי תָּנֵא לֵיהּ ת״ל בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי וּסְתִירָה וּגְזֵרָה שָׁוָה לְטֻמְאַת אִשָּׁה דְּעָלְמָא שֶׁלֹּא קִנָּא לָהּ בַּעְלָהּ וּבָא עַד אֶחָד וְאָמַר אֲנִי רְאִיתִיהָ שֶׁנִּטְמְאָה דְּלֹא מְהֵימְנִן וְהָכָא הוּא דְּמְהֵימְנִן מִשּׁוּם דְּרִגְלַיִם לְדִבְרֵי:

כדי

וְרַבִּי עֲקִיבָא, אִם בֵּן, לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא ׳לָהּ׳ וְלִשְׁתּוֹק, ׳יִטַּמָּא׳ לָמָּה לִי, שְׁמַע מִינָּהּ. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵידֵי דְּכָתַב ׳לָהּ׳ כָּתַב נַמִּי ׳יִטַּמָּא׳ לְכִדְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנִית, לֹא נִישְׁנִית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. ׳לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ׳ רִשּׁוּת, דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, חוֹבָה. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵידֵי דִּכְתִיב ׳לֹא תִהְיֶה כָּל נְשָׁמָה׳ אִיצְטְרִיךְ נַמִּי לְמִיכְתַּב ׳לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ׳ לְמִישְׁרֵי אֶחָד מִכָּל הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן, שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ, דְּתַנְיָא מִנַּיִן לְאֶחָד מִן הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ׳ יָכוֹל אַף הַכְּנַעֲנִי שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן הָאוּמּוֹת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לִקְנוֹתוֹ בְּעֶבֶד, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם׳ מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם וְלֹא מִן הַגָּרִים בְּאַרְצְכֶם. וְרַבִּי עֲקִיבָא, מִ׳מֵהֶם תִּקְנוּ׳ נִפְקָא, ׳לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ׳ לָמָּה לִי, לְחוֹבָה. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, ׳בָּהֶם׳ וְלֹא ׳בְּאַחֵיכֶם׳. וְרַבִּי עֲקִיבָא, ׳בְּאַחֵיכֶם׳ מִסֵּיפָא דִּקְרָא נִפְקָא ׳וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בּוֹ בְּפָרֶךְ׳. וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל, אֵידֵי דִּכְתִיב ׳וּבְאַחֵיכֶם׳ כְּתִיב נַמִּי ׳בָּהֶם׳ לְכִדְתָנֵא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנִית, לֹא נִישְׁנִית אֶלָּא בִּשְׁבִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ. אָמַר רַב חִסְדָּא, זְנוּתָא בְּבֵיתָא כִּי קַרְיָא לְשׁוּמְשְׁמָא. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, תּוּקְפָא בְּבֵיתָא כִּי קַרְיָא לְשׁוּמְשְׁמָא. אִידֵי וְאִידֵי בְּאִיתְּתָא אֲבָל בְּגַבְרָא לֵית לָן בָּהּ. וְאָמַר רַב חִסְדָּא, בִּתְחִילָּה קוֹדֶם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל הָיְתָה שְׁכִינָה שׁוֹרָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי ה׳ אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ׳, כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ׳. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה מְקַדְּמָתוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ׳ וְכָל הָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה, מְלַפֵּפְתּוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לְיוֹם הַדִּין, שֶׁנֶּאֱמַר ׳לָפְתוּ אָרְחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֹאבֵדוּ׳. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, קְשׁוּרָה בּוֹ כְּכֶלֶב שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ׳, ׳לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ׳ בָּעוֹלָם הַזֶּה, ׳לִהְיוֹת עִמָּהּ׳ לָעוֹלָם הַבָּא. תְּנַן הָתָם, שֶׁהָיָה בַּדִּין וּמָה עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם. עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם, אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִתְקַיֵּים בְּפָחוֹת מִשְּׁנַיִם, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳וְעֵד אֵין בָּהּ׳ כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ. וְקָל וָחוֹמֶר לְעֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה מֵעַתָּה, וּמָה עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם מִתְקַיֶּמֶת בְּעֵד אֶחָד, עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם אֵינוֹ דִּין שֶׁתִּתְקַיֵּים בְּעֵד אֶחָד, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר׳ וּלְהַלָּן הוּא אוֹמֵר ׳עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר׳ מַה ׳דָּבָר׳ הָאָמוּר לְהַלָּן עַל פִּי שְׁנַיִם עֵדִים, אַף כָּאן עַל פִּי שְׁנַיִם. הַאי, מִ׳כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר׳ נַפְקָא, מִ׳בָּהּ׳ נַפְקָא, ׳בָּהּ׳ וְלֹא בְּקִנּוּי, ׳בָּהּ׳ וְלֹא בִּסְתִירָה מִיבְּעֵי לֵיהּ, הָכִי נַמִּי קָאָמַר, תַּלְמוּד לוֹמַר ׳בָּהּ׳ בָּהּ וְלֹא בְּקִנּוּי ׳בָּהּ׳ וְלֹא בִּסְתִירָה, וְטוּמְאָה בְּעָלְמָא בְּלֹא קִנּוּי וּבְלֹא סְתִירָה דְּלֹא מְהֵימְנִן עַד אֶחָד מִנָּלָן, נֶאֱמַר כָּאן ׳כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר׳ וְנֶאֱמַר לְהַלָּן ׳עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר׳ מַה ׳דָּבָר׳ הָאָמוּר לְהַלָּן עֵדִים שְׁנַיִם אַף כָּאן עֵדִים שְׁנַיִם. תְּנוּ רַבָּנַן, אִי זוֹ הִיא עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה, זוֹ עֵדוּת סְתִירָה. עֵדוּת אַחֲרוֹנָה, זוֹ עֵדוּת טוּמְאָה.

וכמה

ביאורים למסכת סוטה דף ג עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שואלת הגמרא **וְרַבִּי עֲקִיבָא**, מניין לו שמצווה על הכהן להיטמא לקרוביו, הרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שאין מיטמא לאברים. ומשיבה, **אִם כֵּן** שבא ללמדנו רק דין זה שאינו מיטמא לאיברים, **לִיכְתּוֹב רַחֲמָנָא** "לָהּ" **וְלִישְׁתּוֹק** – היתה התורה כותבת 'כי אם לשארו וגו' ולאחותו הבתולה לה' והיינו לומדים דין זה, אך 'טַמָּא' **לָמָּה לִי** – למה הוסיפה התורה וכתבה 'לה יטמא', **שְׁמַע מִינָּהּ** - ללמדנו שאין זו רשות, אלא מצוה על הכהן להיטמא לקרוביו. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** מה ידרוש מהייתור של 'יטמא'. ומשיבה, סובר רבי ישמעאל שאין לדרוש מהפסוק 'יטמא' שחייב להיטמא, אלא **שאֵירֵי דִּכְתַב לָהּ כְּתַב נַמִּי יִטַּמָּא** – מאחר שחזר הכתוב וכתב 'לה' ללמדנו שאינו מיטמא לאיברים – חזר וכתב גם 'יטמא'. **לְכִדְתָנֵי דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתָנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁכִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ** – וכפי שהתבאר לעיל.

מבארת הגמרא את מחלוקתם השלישית של רבי עקיבא ורבנן. "**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**" **רְשׁוּת** – מותר להשתעבד בעבד כנעני לעולם, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר חוֹבָה** – חייב לעבוד בו לעולם ואסור לשחררו. שואלת הגמרא, **מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שבכל מצוות עשה שבתורה חייב לקיימם, ואילו כאן דורש שאין זו אלא רשות. ומשיבה, שאין ללמוד מהפסוק שחובה להשתעבד בו לעולם, אלא **אֵירֵי דִּכְתִיב** לגבי שבעה אומות "**לֹא תִחְיֶה כָל נְשָׁמָה**" - שחובה להורגם, **אִיצְטְרִיךְ נַמִּי לְמִיכְתַּב** "**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**" כדי **לְמִישְׁרֵי** – להתיר **אֶחָד מִכָּל הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן**, שהיינו סבורים לומר שכיון שאמו של הבן היא משבעה אומות, יהיה דינו כדין שבעה אומות ואסור להחיותו, לכך הוצרך הפסוק 'לעולם בהם תעבודו', ללמדנו **שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לְקָנוֹתוֹ** כיוון שלגבי דין שבעה אומות הולכים אחר האב, והאב אינו משבעה אומות.

מביאה הגמרא ברייתא שבדין שבעה אומות הולכים אחרי האב, **דְּתַנְיָא, מִנַּיִן לְאֶחָד מִן שאר הָאוּמּוֹת שֶׁבָּא עַל הַכְּנַעֲנִית וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לְקָנוֹתוֹ בְּעֶבֶד** – לקנות את הבן לעבד, **תַּלְמוּד לוֹמַר** "**וְגַם מִבְּנֵי הַתּוֹשָׁבִים הַגָּרִים עִמָּכֶם מֵהֶם תִּקְנוּ**" – כלומר, שגם בני אומות אחרות שבאו להתיישב בארץ ונשאו נשים משבעה אומות והולידו בנים, מותר לקנות את הבנים לעבדים, כיון שאביהם אינו משבעה אומות. ממשיכה הברייתא, **יָכוֹל** – שמא נאמר **שאַף הַכְּנַעֲנִי שֶׁבָּא עַל אַחַת מִן שאר הָאוּמּוֹת וְהוֹלִיד מִמֶּנָּה בֵּן שֶׁאַתָּה רַשַּׁאי לְקָנוֹתוֹ בְּעֶבֶד** כיון שאמו אינה משבעה אומות, **תַּלְמוּד לוֹמַר** "**אֲשֶׁר הוֹלִידוּ בְּאַרְצְכֶם**", שדווקא **מִן הַנּוֹלָדִים בְּאַרְצְכֶם** – בנים שנולדו בארץ, כלומר, שאבותיהם הם משאר האומות ונשאו נשים משבעה אומות בארץ, מותר לקיימם ולקחתם לעבדים, **וְלֹא מִן הַגָּרִים בְּאַרְצְכֶם** – אך אסור לקנות בנים שנולדו לאבות משבעה אומות שהלכו לארץ אחרת ונשאו שם נשים, והביאו את בניהם לגור בארץ, שכיון שהולכים אחר האב ואביהם משבעה אומות – אסור להחיותם.

חוזרת הגמרא לבאר את מחלוקת רבי ישמעאל ורבי עקיבא ושואלת, אם כן **וְרַבִּי עֲקִיבָא** כיצד למד מפסוק זה שחובה להשתעבד בעבד כנעני לעולם ואסור לשחררו, והרי פסוק זה הוצרך ללמדנו שמותר לקנות עבד שאמו כנענית ואביו משאר האומות. ומשיבה, **מ'מֵהֶם תִּקְנוּ' נַפְקָא** – ההיתר לקנות עבד שאביו משאר אומות נלמד מהפסוק "מבני התושבים הגרים עמכם מהם תקנו", "**לְעֹלָם בָּהֶם תַּעֲבֹדוּ**" **לָמָּה לִי**, על כורחך **לְחוֹבָה** – ללמדנו שחייב לעבוד בעבדו הנכרי ואסור לו לשחררו. שואלת הגמרא, כיון שכך, אם כן **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שסובר שאין זו חובה, מה דורש מהפסוק 'לעולם בהם תעבדו', והרי ההיתר לקנות עבד שאביו משאר אומות נלמד מ'מהם תקנו'. ומשיבה, שדורש '**בָּהֶם**' – עבד כנעני מותר להעבידו עבודת גנאי שניכר בה שהוא עבד, **וְלֹא בְּאַחֵיכֶם** – אך אסור להעביד עבד עברי בעבודה כזו. שואלת הגמרא, **וְרַבִּי עֲקִיבָא** שדורש מהפסוק 'לעולם בהם תעבודו' שחובה לעבוד בו ואסור לשחררו, מהיכן לומד שאסור לעבוד בעבד עברי כמו בנכרי. ומשיבה, **בְּאַחֵיכֶם** – דין זה שאסור לעבוד בעבד עברי כמו בכנעני, **מִסֵּיפָא דִּקְרָא נַפְקָא** – נלמד מהמשך הפסוק של 'לעולם בהם תעבודו', שכתוב "**וּבְאַחֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ בְּאָחִיו לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ**" – הרי שאין להשתעבד בעבד עברי כמו בעבד נכרי. שואלת הגמרא, אם כן **וְרַבִּי יִשְׁמָעֵאל** – מדוע הוצרך ללמוד זאת מ'לעולם בהם תעבודו'. ומשיבה, אכן האיסור להעביד עבד עברי בעבודת פרך נלמד מהפסוק 'ובאחיכם בני ישראל וגו'". ומכל מקום סובר רבי ישמעאל שהפסוק 'לעולם בהם תעבודו' לא בא ללמדנו שחובה להשתעבד בעבד כנעני, אלא **שאֵירֵי דִּכְתִיב** "**וּבְאַחֵיכֶם**" **כְּתִיב נַמִּי בָּהֶם** – מאחר שכתבה התורה את הדין בעבד עברי 'ובאחיכם בני ישראל וגו'" – שאסור להעבידו עבודת פרך, חזרה וכתבה גם את הדין של עבד כנעני 'לעולם בהם תעבדו' – שאותו מותר להעביד עבודת פרך. **לְכִדְתַנְיָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, דְּתַנָּא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, כָּל פָּרָשָׁה שֶׁנֶּאֱמְרָה וְנִישְׁנֵית, לֹא נִישְׁנֵית אֶלָּא בִּשְׁכִיל דָּבָר שֶׁנִּתְחַדֵּשׁ בָּהּ** – וכפי שהתבאר לעיל.

אָמַר רַב חִסְדָּא, זְנוּתָא בְּבֵיתָא – זנות בבית, גורם להחרבת הבית **כִּי קָרְיָא לְשׁוּמְשְׁמָא** – כמו שהתולעת אוכלת והורסת את השומשום. **וְאָמַר רַב חִסְדָּא תּוּקְפָא בְּבֵיתָא** – גם כעס בבית גורם להחרבת הבית **כִּי קָרְיָא לְשׁוּמְשְׁמָא**. ומבארת הגמרא, **אִידִי וְאִידִי בְּאִיתְתָּא** – החרבת הבית אינה נגרמת אלא כאשר האשה מזנה או כועסת, משום שמתעסקת בזנותה ואינה עושה את מלאכות הבית ואינה שומרת עליו, **אֲבָל בְּגַבְרָא לֵית לָן בָּהּ** – זנות וכעס של הבעל אינם גורמים להחרבת הבית. **וְאָמַר רַב חִסְדָּא בַּתְּחִילָּה קוֹדֶם שֶׁחָטְאוּ יִשְׂרָאֵל** באיסורי עריות **הָיְתָה שְׁכִינָה שׁוֹרָה עִם כָּל אֶחָד וְאֶחָד** – עם כל איש ואשה בביתם, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** "**כִּי ה' אֱלֹהֶיךָ מִתְהַלֵּךְ בְּקֶרֶב מַחֲנֶךָ**" - כלומר בתוך ביתך. **כֵּיוָן שֶׁחָטְאוּ** בעריות **נִסְתַּלְּקָה שְׁכִינָה מֵהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְלֹא יִרְאֶה בְךָ עֶרְוַת דָּבָר וְשָׁב מֵאַחֲרֶיךָ**" – אם חוטאים בעריות 'ושב מאחריך', שמסתלקת השכינה. **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, כָּל הָעוֹשֶׂה מִצְוָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה**, אותה מצווה **מְקַדְּמָתוֹ וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו** – מקדימה ומכריזה עליו כשמגיע **לָעוֹלָם הַבָּא, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְהָלַךְ לְפָנֶיךָ צִדְקֶךָ**". **וְכָל הָעוֹבֵר עֲבֵירָה אַחַת בָּעוֹלָם הַזֶּה**, העבירה **מְלַפֵּפָתוֹ** – נכרכת סביבו **וְהוֹלֶכֶת לְפָנָיו לְיוֹם הַדִּין** להעיד עליו שעבר, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** "**יִלְפֹּתוּ אָרְחוֹת דַּרְכָּם יַעֲלוּ בַתֹּהוּ וְיֹאבֵדוּ**" – שהעבירה תהיה כרוכה בו ותלך עמו לגהינום שהוא מקום תהו. **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר** העבירה שעבר **קְשׁוּרָה בּוֹ בְּכֶלֶב**, כמו **שֶׁנֶּאֱמַר** אצל יוסף כאשר אשת פוטיפר ניסתה לשכנעו לעבור איתה עבירה, "**וְלֹא שָׁמַע אֵלֶיהָ לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ לִהְיוֹת עִמָּהּ**", ודורשים, שלא רצה **לִשְׁכַּב אֶצְלָהּ** – עמה **בָּעוֹלָם הַזֶּה**, כדי שלא יצטרך **לִהְיוֹת עִמָּהּ** – עם העבירה **לָעוֹלָם הַבָּא**.

הגמרא לעיל הביאה מהמשנה שעד אחד נאמן להעיד על אשה שזינתה, לאחר שקינא לה הבעל ונסתרה. מביאה עכשיו הגמרא את המשך המשנה שם.

תְּנַן הָתָם, שֶׁהָיָה בַּדִּין – היינו יכולים ללמוד בקל וחומר שלא יהיה נאמן עד אחד להעיד שזינתה, שהרי **וּמָה עֵדוּת הָרִאשׁוֹנָה** – להעיד שנסתרה עם פלוני שקינא לה הבעל שלא תסתר עמו, **שֶׁאֵין אוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** - שהרי יש לה היתר לבעלה אם תיבדק במי סוטה ותימצא כשרה, ומכל מקום **אֵינָהּ מִתְקַיֶּמֶת** העדות **בִּפְחוֹת מִשְּׁנַיִם** - שאם אין שני עדים שנסתרה אינה נאסרת כלל על בעלה. **עֵדוּת הָאַחֲרוֹנָה** - להעיד שזינתה, **שֶׁאוֹסַרְתָּהּ אִיסּוּר עוֹלָם** על בעלה, **אֵינוֹ דִּין שֶׁלֹּא תִתְקַיֵּים** העדות **בִּפְחוֹת מִשְּׁנַיִם**. אין הדין כן משום **שתַּלְמוּד לוֹמַר** - אמרה התורה "**וְעֵד אֵין בָּהּ**" - ודורשים שאין שני עדים שזינתה, אך **כָּל שֶׁיֵּשׁ בָּהּ** אפילו עד אחד נאמן. דנה

המשך בעמוד קעה

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

שואלת הברייתא, **וְכַמָּה** זמן הוא **שִׁיעוּר סְתִירָה** - שאם התייחדה האשה לזמן זה נאסרת על בעלה כדין סוטה. ומשיבה, **כְּדֵי** זמן שיכולה לבא בו לידי **טוּמְאָה**, כלומר זמן שיש בו **כְּדֵי בִּיאָה** – שיכול לבוא עליה בזמן זה, והיינו **כְּדֵי הַעֲרָאָה** – תחילת ביאה. מבארת הברייתא כמה הוא זמן תחילת ביאה, **כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל** – כפי הזמן שנדרש להקיף בהליכה עץ דקל, **דִּבְרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס** – כפי הזמן שנדרש למזוג כוס של רביעית הלוג יין במים. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ** – את הכוס של רביעית הלוג יין. **בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לְגוּמְעָהּ** – לשתות ביצה. **רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לְגְמוֹעַ שָׁלֹשׁ בֵּיצִים זוֹ אַחַר זוֹ. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יִרְמְיָה אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי לִקְשׁוֹר גַּרְדִּי נִימָא** – שיקשור האורג חוטים שיוצאים מהבד. **חָנִין בֶּן פְּנֶחָס אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט** אשה **יָדָהּ לְתוֹךְ פִּיָּהּ לִיטּוֹל קֵיסָם** הנמצא בין שיניה. **פְּלִימוֹ אוֹמֵר** כפי הזמן שנדרש **כְּדֵי שֶׁתּוֹשִׁיט** אשה **יָדָהּ לַסַּל לִיטּוֹל** ממנו **כִּכָּר**, **וַאַף עַל פִּי שֶׁאֵין רְאָיָה** מן המקרא **לַדָּבָר** זה, שהשיעור הוא כדי שתיטול ככר מהסל, מכל מקום יש **זֶכֶר** – רמז **לַדָּבָר**, שנאמר "**כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם**", הרי שהוקשה אשה זונה לככר לחם.

מקשה הגמרא על התנא של הברייתא, **וְכָל הָנֵי לָמָּה לִי** – מדוע האריך בדבריו ואמר שזמן סתירה הוא כדי טומאה שהוא כדי ביאה, שהוא כדי העראה, וביאר שהוא כדי הקפת דקל או כשאר השיעורים. ולא אמר בקצרה שהשיעור הוא בכדי שתוכל לבוא לידי טומאה, וזמן זה הוא כפי הזמן שנדרש להקפת דקל או כשאר השיעורים. מתרצת הגמרא, **צְרִיכִי** – הוצרך התנא לכתוב כך, משום **דְּאִי תָּנָא** רק '**כְּדֵי טוּמְאָה**', **הֲוָה אֲמִינָא** שזמן סתירה הוא **כְּדֵי טוּמְאָתָהּ וְאַרְצוּתָהּ** – שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם לפתותה בדברים וגם לבוא עליה, **קָא מַשְׁמַע לָן** – לפיכך אמר התנא '**כְּדֵי בִּיאָה**' – שאף אם לא התייחדה עמו אלא לזמן שהיה יכול לבוא עליה, נחשב שנסתרה ונאסרת. **וְאִי תָּנָא** רק '**כְּדֵי בִּיאָה**' **הֲוָה אֲמִינָא** שהשיעור הוא **כְּדֵי גְּמַר בִּיאָה** – שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול לבוא עליה ביאה גמורה, **קָא מַשְׁמַע לָן** שזמן סתירה הוא אף אם לא נתייחדה עמו אלא **כְּדֵי הַעֲרָאָה** – דהיינו זמן שנדרש לתחילת ביאה. **וְאִי אִשְׁמְעִינַן** רק '**כְּדֵי הַעֲרָאָה**', **הֲוָה אֲמִינָא** שהשיעור הוא **כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָהּ** – שהתייחדה עמו לזמן שהיה יכול גם לפתותה בדברים וגם לתחילת ביאה, **קָא מַשְׁמַע לָן** - לפיכך אמר התנא תחילה שהשיעור הוא '**כְּדֵי טוּמְאָה**', ללמדנו שמה שאמר לאחר מיכן 'כדי ביאה', היינו שאף אם לא התיחדה עמו אלא לזמן של ביאה עצמה בלא ריצוי – נחשב סתירה, שאם לא כן מדוע הוסיף מילים אלו, והרי היינו יודעים כן ממה שאמר 'כדי טומאה'.

ומפרש התנא **וְכַמָּה** זמן הוא **כְּדֵי [הַעֲרָאָה], כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל.**

וּרְמִינְהִי – הקשו בני הישיבה ממה שנינו בברייתא אחרת, נאמר לגבי סוטה '**וְנִסְתְּרָה**', **וְכַמָּה** זמן הוא **שִׁיעוּר סְתִירָה, לֹא שָׁמַעְנוּ** – לא ניתן להוכיח מהמילה ונסתרה. אך **כְּשֶׁהוּא** – הפסוק **אוֹמֵר** '**וְהִיא נִטְמָאָה**', **הֲוֵי אוֹמֵר** – אנו למדים ששיעור סתירה הוא **כְּדֵי טוּמְאָה**, והיינו **כְּדֵי בִּיאָה**, כלומר **כְּדֵי הַעֲרָאָה**. וזמן תחילת ביאה הוא **כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל, דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס, בֶּן עַזַּאי אוֹמֵר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה, רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אוֹמֵר כְּדֵי לְגוּמְעָהּ** – לשתות את הביצה. מבארת הגמרא את הקושיא, **קָא סָלְקָא דַּעְתִּין** – הבנו בתחילה **שֶׁהֵיינוּ הַקָּפַת דֶּקֶל הַיְינוּ חֲזָרַת דֶּקֶל** – מה שאמר רבי ישמעאל בברייתא הראשונה 'כדי הקפת דקל', זוהי אותה פעולה שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה 'כדי חזרת דקל', ואם כן קשה שהרי **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל** שהשיעור הוא **כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל, וּפְלִיג רַבִּי אֱלִיעֶזֶר עֲלֵיהּ** – ושם נחלק עליו רבי אליעזר ואמר שיעור אחר, ואילו **הָכָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** כדעת רבי ישמעאל בברייתא הראשונה, שהשיעור הוא **כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל.** מתרצת הגמרא, **אָמַר אַבָּיֵי,** הקפת דקל וחזרת דקל הם פעולות שונות, מה שאמר רבי ישמעאל שהשיעור הוא כדי **הַקָּפָה** של דקל, היינו זמן שנדרש לאדם כדי ללכת **פָּרֶגֶל** סביב הדקל, ונחלק עליו רבי אליעזר שם. ומה שאמר רבי אליעזר בברייתא השניה שהשיעור הוא כדי **חֲזָרָה** של דקל, היינו **בְּרוּחַ** – כפי הזמן שחולף ממתי שהרוח דוחפת ענף של דקל עד שחוזר למקומו. **בָּעֵי רַב אַשִׁי,** מהי כוונת רבי אליעזר שהשיעור הוא כדי זמן של **חֲזָרָה** של הדקל **בְּרוּחַ,** האם **כִּי הֵיכִי דְּאָזִיל וְהָדַר אָתֵי** – כפי הזמן שנדחף הענף על ידי הרוח וחוזר למקומו פעם אחת, שהוא זמן קצר. **אוֹ דִּילְמָא כִּי הֵיכִי דְּאָזִיל וְאָתֵי וְהָדַר קָאֵי בְּדוּכְתֵּיהּ** – כפי הזמן שחולף ממתי שהרוח מתחילה לנענע, עד שנח מהנענוע ונעמד במקומו. מסיקה הגמרא, **תֵּיקוּ.** ממשיכה הגמרא להקשות, שהרי עדיין יש סתירה בין הברייתות בדעת רבי אליעזר, שהרי **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** שהשיעור הוא **כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס,** ואילו **הָכָא** – בברייתא השנייה, אמר שהשיעור הוא **כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל.** מתרצת הגמרא **אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** – מזיגת כוס וחזרת דקל הם אותו שיעור של זמן.

מוסיפה הגמרא להקשות, שלכאורה בדעת שאר התנאים יש סתירה בין הברייתות, שהרי **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ** – זמן שנדרש כדי לשתות כוס של רביעית יין, ואילו **הָכָא** – בברייתא השניה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי מְזִינַת הַכּוֹס** – זמן שנדרש כדי למזוג כוס של רביעית יין במים. מיישבת הגמרא, **אִימָא** – צריך לומר, שלדעת רבי יהושע השיעור הוא **כְּדֵי לְמָזוֹג וְלִשְׁתּוֹת** – כפי הזמן שנדרש למזוג כוס רביעית יין ולשתותה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך, **וְלֵימָא** – נתרץ שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהושע, משום **שְׁאִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** - מזיגה ושתייה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי יהושע שהשיעור הוא כדי מזיגה ושתיה, משום **שאם כֵּן** – שהשיעור הוא רק כדי מזיגה אלא שהוא אותו שיעור זמן כמו שתיה, **הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – נמצא שאין חילוק בין רבי יהושע לרבי אליעזר, שהרי גם לדעת רבי אליעזר השיעור הוא כדי מזיגה, אלא ודאי שלדעת רבי יהושע השיעור הוא כדי מזיגה ושתייה.

מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי בן עזאי, **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר בֶּן עַזַּאי** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה,** ואילו **הָכָא** – בברייתא השניה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ** – את הכוס של רביעית יין. מתרצת הגמרא, **אִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** – צליית ביצה ושתיית כוס רביעית יין הם אותו שיעור זמן.

מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא** שהשיעור הוא **כְּדֵי לְגוּמְעָהּ** – את הביצה, ואילו **הָכָא** – בברייתא השנייה, **אָמַר** שהשיעור הוא **כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה.** מתרצת הגמרא, **אִימָא** – צריך לומר בדעת רבי עקיבא שהשיעור הוא **כְּדֵי לִצְלוֹת בֵּיצָה וּלְגוּמְעָהּ.** שואלת הגמרא, מדוע הוצרכנו לתרץ כך, **וְלֵימָא** – נתרץ שאין סתירה בין הברייתות בדעת רבי עקיבא, משום **שְׁאִידִי וְאִידִי חַד שִׁיעוּרָא הוּא** – צליית הביצה הם אותו שיעור של זמן. מיישבת הגמרא, בהכרח צריך לבאר בדברי רבי עקיבא שהשיעור הוא כדי צליה וגמיעה, משום **שאם כֵּן** – שהשיעור הוא רק כדי צליה אלא שהוא אותו שיעור זמן כמו גמיעה, **הַיְינוּ בֶּן עַזַּאי** – נמצא שאין חילוק בין רבי עקיבא לבן עזאי, שהרי גם לדעת בן עזאי השיעור הוא כדי צליית ביצה, אלא מוכח שכוונת רבי עקיבא לשיעור של צלייה וגמיעה.

מקשה הגמרא סתירה בין הברייתות בדעת רבי יהודה בן בתירא, **הָתָם** – בברייתא הראשונה, **אָמַר רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא** שהשיעור

המשך בעמוד כד

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ד עמוד א

רש״י

כְּדֵי טֻמְאָה. וּמַהוּ כְּדֵי טֻמְאָה כְּדֵי בִּיאָה. וּמַהוּ כְּדֵי בִּיאָה כְּדֵי הַעֲרָאָה, דְּהַיְינוּ נְשִׁיקַת אָבָר בְּאוֹתוֹ מָקוֹם, וְכַמָּה שִׁעוּרָהּ כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל שֶׁיּוֹכֵל הָאָדָם לֵילֵךְ סְבִיבוֹת הַדֶּקֶל, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ לָמָּה לִי לְמִיתְנֵי כְּלָהוֹן: **כְּדֵי מְזִינַת כּוֹס.** לְמָזְגוֹ בְּמַיִם, וּסְתָם כּוֹס רְבִיעִית. וּלְקַמָּן אָמְרִי׳ כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַחֲכָמִים הִלְּלוּ בְּעֵצְמוֹ שִׁעוּר כַּמָּה שֶׁהוּא שׁוֹהֶה בְּהַעֲרָאָתוֹ: **לִיטּוֹל קֵיסָם.** מִבֵּין שִׁנָּיוּ; **וְאַף ע״פ שֶׁאֵין רֵאָיָה.** גְּמוּרָה לְדָבָר, דִּקְרָא לְאוֹ הוֹשֵׁטַת יָד לְסֵל כְּתֹב בֵּיתָ. יֵשׁ זֶבֶר וְרִמּוּז מִקְצָת דְּהַקְשָׁה אִשָּׁה זוֹנָה לְכִסּוּי לָחֶם; **וְכָל הָנֵי לָמָּה לִי.** לְמִיתְנֵי בְּרִישָׁא׳ לִיתְנֵי שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי טֻמְאָה כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל: **דְּאִי תָּנָא כְּדֵי טֻמְאָה הָוָה אָמִינָא.** בְּכָל שִׁיעוּר הַצָּרִיךְ לָבֹא לִידֵי כָּךְ דְּהַיְינוּ טֻמְאָה וְאַרְצוּתָהּ, שֶׁיְּפַתֶּה אוֹתָהּ וִיתַבֵּר עַל לִבָּהּ עַד שֶׁתִּתְרַצֶּה: **קַמ״ל.** דְּמַאי טֻמְאָה בִּיאָה לְחוּדָהּ, דְּאִיכָּא לְמֵימַר קְרֵם הַסְּתִירָה נִתְרַצִּית לוֹ: **קַמ״ל כְּדֵי הַעֲרָאָה.** דְּקִי״ל בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ (יְבָמוֹת נ״ל.) הַעֲרָאָה כִּגְמַר בִּיאָה לְכָל הַעֲרָיוֹת: **וְאִי תָּנָא כְּדֵי הַעֲרָאָה.** וְלֹא תָּנָא בְּרִישָׁא כְּדֵי טֻמְאָה, הָוָה אָמִינָא כְּדֵי הַעֲרָאָה וְאַרְצוּתָהּ, וְאַפִּי׳ תָּנָא כְּדֵי בִּיאָה כְּדֵי הַעֲרָאָה לֹא הָוָה מִימְעֵיט אַרְצוּתָהּ, דְּאָנָא אָמִינָא הַעֲרָאָה לְמֵעוּטֵי גְּמַר בִּיאָה וּמִיהוּ אַרְצוּתָהּ בְּעֵינָן, דְּהָכֵי הֲוֵי מַשְׁמַע כַּמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי בִּיאָה וְאָנָא אָמִינָא כָּל צָרְכֵי בִּיאָה דְּהַיְינוּ אַרְצוּתָהּ וּגְמַר בִּיאָה, וְהָדַר מְפָרֵשׁ מַה הִיא בִּיאָה הַעֲרָאָה, אַבַּתֵּי אַרְצוּתָהּ לֹא אִימְעִיט, הִלְכָּךְ תָּנָא בְּרִישָׁא כְּדֵי טֻמְאָה דְּמַשְׁמַע טֻמְאָה וְאַרְצוּתָהּ וְהָדַר פָּרֵישׁ וּמַה הִיא טֻמְאָה כְּדֵי בִּיאָה, וְעַל בָּרְחִיץ אִימְעִיט אַרְצוּתָהּ דְּהָא בִּיאָה כֻּלָּהּ גְּמַר בִּיאָה מַשְׁמַע וְלֹא מִיעֵט אֶלָּא אַרְצוּתָהּ, וְהָדַר תָּנָא וּמַה הִיא בִּיאָה הַעֲרָאָה לְמֵעוּטֵי דְּלֹא בְּעֵינָן גְּמַר בִּיאָה, וּמִמֵּילָא שַׁמְעִי׳ מִנָּהּ נַמִּי (דְּאִי) לֹא תָּנָא כְּדֵי בִּיאָה אַבַּתֵּי לֹא הָוָה מְמַעֵטָא אַרְצוּתָהּ, דִּכְדֵי טֻמְאָה גְּמַר בִּיאָה וְאַרְצוּתָהּ מַשְׁמַע, וְהַעֲרָאָה דְּפָרֵישׁ בְּתַרְהּ לֹא מְמַעֵטָא אֶלָּא גְּמַר בִּיאָה, הִלְכָּךְ אִיצְטְרִיכוּ כֻּלְּהוּ; **וְכַמָּה.** הוּא שִׁיעוּר הַעֲרָאָה לְחוּדָהּ, כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל. וְהָא לִיכָּא לְאַקְשׁוּיֵי, הוֹאִיל וְסוֹף סוֹף שִׁיעוּרָא כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל הוּא לִיתְנֵי כַּמָּה שִׁיעוּר סְתִירָה כְּדֵי הַקָּפַת דֶּקֶל, דְּאִיבְּעֵי לֵיהּ לְתָנָא לְפָרוּשֵׁי אִסּוּר סְתִירָה מִשּׁוּם מַאי אוֹ גְּמַר בִּיאָה אוֹ הַעֲרָאָה, מִשּׁוּם הָכֵי תָּנָא כְּדֵי טֻמְאָה כְּדֵי בִּיאָה כְּדִפְרִישִׁית: **כְּדֵי חֲזָרַת דֶּקֶל.** קס״ד הַשְׁתָּא דְּהַיְינוּ הַקָּפָה: **בְּרוּחַ.** שֶׁהָרוּחַ דּוֹחֲפָתוֹ לְהֶעְנָף וְהוּא חוֹזֵר לִמְקוֹמוֹ: **קַאי בְּדוּכְתֵּיהּ.** נָח מִנִּיעֲנוּעוֹ: **אִימָא כְּדֵי לִמְזוֹג וְלִשְׁתּוֹת.** וְהַאי כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ דְּקָאֲמַר לְעֵיל, אַמְזִיגָה דְּקָאֲמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר קָא מוֹסִיף ר׳ יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר שְׁתִיָּה נַמִּי בְּעֵינָן עִם הַמְּזִיגָה, וּכְדֵי מְזִיגָה דְּתָנָא הָכָא בִּבְתַרְיֵיתָא מְזִיגָה וּשְׁתִיָּה קָאָמַר, דִּסְתָם מְזִיגָה לְמִשְׁתְּיֵיהּ מִיָּד הוּא, שֶׁאַחַר שֶׁמָּזְגוּ מִתְקַלְקֵל אם מִשֶּׁהֶה אוֹתוֹ: **א״כ הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר.** דְּהָא ר׳ אֱלִיעֶזֶר בְּקַמְּיֵיתָא כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס קָאָמַר וְקָא פְּלִיג ר׳ יְהוֹשֻׁעַ וְאָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ, וּבְבַתְרְיֵיתָא (נַמִּי) [דְּקוּ] אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר חֲזָרַת דֶּקֶל וְאוֹקִימְנָא דְּהַיְינוּ כְּדֵי מְזִיגָה, וְאִי מְזִיגָה דְּקָאָמַר ר׳ יְהוֹשֻׁעַ בְּתַרְיֵיהּ בְּלֹא שְׁתִיָּה קָאָמַר, דִּבְקַמְּיֵיתָא אָמַר כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ לְכוֹס; **וְאָמַר בֶּן עַזַּאי בְּתַרְיֵיהּ כְּדֵי לְצָלוֹת בֵּיצָה** דְּהוּא כְּדֵי לְצָלוֹת בֵּיצָה דְּהוּא כְּדֵי שְׁתִיָּה, לָאו קוּשְׁיָא הִיא, דְּהָא אוֹקִימְנָא כְּדֵי לִשְׁתּוֹתוֹ דְּר׳ יְהוֹשֻׁעַ כְּדֵי לְמִזּוֹג וְלִשְׁתּוֹת, וְקָאָמַר לֵיהּ בֶּן עַזַּאי כְּדֵי לְצָלוֹת בֵּיצָה דְּהוּא כְּדֵי שְׁתִיָּה לְחוּדָהּ דְּכוֹס: **אִימָא כְּדֵי לְצָלוֹת וּלְגָמְעָה.** גְּמִיעָה דְּקָאָמַר ר״ע בְּקַמְּיֵיתָא אַצְלִיחָ דְּבֶן עַזַּאי דְּלֵעֵיל מִנַּיהּ קָא מוֹסִיף לָהּ, וּבְבַתְרְיֵיתָא דְּקָאָמַר כְּדֵי לְצָלוֹת בֵּיצָה לְצָלוֹת וְלִגְמֹעַ וְלִגְמֹעוּ חַם שְׁלֹא יִצְטַנֵּן: לְדִבְרֵיו דְּר״ע **קָאָמַר** לָהּ. דְּאָמַר לְצָלוֹת וְלִגְמוֹעַ, לְדִידַן אִדְּקָמְשַׁעְרַתְּ בְּצִלְיָהּ וּגְמִיעָה בְּחַדָּא (שַׁפִּיר) (ס״א שִׁיעוּר) בְּגְמִיעָה דְּשָׁלֵשׁ דְּהוּא כְּצִלְיָאהּ וּגְמִיעָה בְּחַדָּא: **דְּמַהֲדַק.** הַקִּיסָם בְּדֹחַק בֵּין הַשִּׁנַּיִם: **דְּמַהֲדַק.** הַכִּבֹּר בְּדֹחַק בְּתוֹךְ הַסֵּל: **בַּחֲדָתָא אוֹ בְּעַתִּיקָא.** סֵל יָשָׁן חֶלֶק הוּא וְנוֹחַ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ מִן הֶחָדָשׁ, שֶׁהֶחָדָשׁ יוֹצְאִין לְתוֹכוֹ רָאשֵׁי קִיסָמִין שֶׁל אֲרִיגָה: **בְּקַרְיָרָא אוֹ בַּחֲמִימָא.** לֶחֶם חַם נִמְעָךְ וְנִשְׁמָט מִן הַיָּד וְצָרִיךְ לְהוֹצִיאוֹ בְּנַחַת וְשׁוֹהֶה בְּהוֹצָאָתוֹ:

תוספות

כְּמָה שִׁיעוּר סְתִירָה. בִּירוּשַׁלְמִי כֹּל אֵלּוּ שִׁיעוּרִין אַחַר [הַתְּרֵת סִינְרוֹ]: **בֶּן** עַזַּאי אוֹמֵר. הַאי דְּמַקְדִּים בֶּן עַזַּאי לְרַבִּי עֲקִיבָא אע״ג דְּרַבִּי עֲקִיבָא הֵיהּ רַבּוֹ כְּדַאֲמַר בְּפֶרֶק הָרוֹאֶה (כְּלוּת סכ.) בֶּן עַזַּאי עַד כָּאן הָעוֹזֶת פָּנִיךְ בְּרֶבֶךְ מִשּׁוּם דְּצַלֵּייהּ קוֹדֶמֶת לְגַמִּיעָה וְהַאי דְּמַקְדִּים לֵיהּ בְּאִידַךְ בְּרַייְתָא מִשּׁוּם דְּמַסִּיק שִׁיעוּרִין דְּשִׁייְכִי בְּכוֹס אֲבָל תִּימָה אֲמַאי מַקְדִּים רַבִּי יִשְׁמָעֵאל לְמִילְתֵּיהוּ דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ מִיהוּ י״ל דְּסֵדֶר אֲבִילָה וּשְׁתִיָּה סְמִיךְ:

אִי הָכִי הַיְינוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. ה״ה דְּהוּה מְצִי לְמֵימַר אִי הָכִי הַיְינוּ בֶּן עַזַּאי אֶלָּא בְּרַייְתָא קַמְּיֵיתָא [קַמְּיֵיתָא דְּבְרַייְתָא] נְקֹט א״נ יִתְרֵץ בֵּבֶן עַזַּאי כְּדֵי לְמִזּוֹג וּלְשְׁתּוֹתוֹ:

אם כֵּן הַיְינוּ בֶּן עַזַּאי. ה״ה דְּהוּה מְצִי לְמֵימַר הַיְינוּ רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָא אֶלָּא בְּרַייְתָא קַמְּיֵיתָא [קַמְּיֵיתָא דְּבְרַייְתָא] נְקֹט:

דְּמַרְחַק אוֹ דְּמַקְרַב. בְּחוּרֹת דִּקֹּל לֹא קַמְבַעֵי לֵיהּ בְּגָדוֹל אוֹ בְּקָטָן מִשּׁוּם דִּידֵעַ שִׁיעוּרֵיהּ דְּהַיְינוּ כְּדֵי מְזִיגַת הַכּוֹס וְכֵן בְּצְלִיַּית בֵּיצָה בְּמִדּוֹרָה גְּדוֹלָה אוֹ קְטַנָּה מִשּׁוּם דְּפִי׳ כְּבַר דְּהַיְינוּ כְּדֵי שְׁתִיַּת הַכּוֹס אֲבָל בְּהַקָּפַת דֶּקֶל תִּימָה אֲמַאי לֹא קַמְבַעֵי לֵיהּ:

נעקר

בדחטי

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ד עמוד ב

תוספות

נעקר מן העולם. תימה לר״י לפ״ר רש״י דפי׳ דעובר על דברי חכמים חייב מיתה מאי אריא נטילת ידים אפי׳ כל דברי חכמים נמי ועוד קשיא דאמר הכא דעונשו מיתה ובפ׳ במה אשה יוצאה (נכה קף נכ:) אמרינן דעונשו עניות כדאמר שלשה דברים מביאין את האדם לידי עניות המזלזל בנטילת ידים ובפ׳ עושין פסין (עירובין קף כא:) מעשה ברבי עקיבא שהיה חבוש בבית האסורים וכו׳ עד מה אעשה שחבירי חייבו עליה מיתה ונראה דזלזול שמזלזל בה תמיד עונשו עקירה ע״י עניות דקשה ממיתה ע״י נחש ונעקר מן העולם דאמר (בסוכה) (קף מה:) וסנהדרין (קף סג.) כל המשתף שם שמים ודבר אחר נעקר מן העולם ובפרק קונם יין (נדרים קף סכ.) כל המשמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם לאו בחדא מחיתא נינהו דענויות אלא מיתה חטופה או משונה. מ״ר:

היא תצודנו לדינה של גיהנם. ואמר נמי בפ״ק דחגיגה (קף ט:) כל הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם וק״ק מפ׳ הזהב (כ״מ קף טו.) דאמר הבא על אשת איש מיתתו בחנק ויש לו חלק לעוה״ב וי״ל דהתם מיירי כשעשה תשובה והכי משמע בפ׳ ג׳ דיבמות (קף כב:) היכא דלא הוליד ממזר דבר תשובה הוא ותשובה עם יסורין דוקא דאמר בפרק חלק (סנהדרין קף קז.) אמר דוד כל הכי נטרוד ההוא גברא א״ל קבל עליך יסורים וחנק נמי כיסורין דכל המומתים מתוודין והאי דאמר נטרד מן העולם פי׳ מן העולם עם אותו עון דכך הוא חמור אשת איש האוסרה על בעלה כמו על אחותו פנויה והוליד ממנה ממזר ריב״א. א״נ היכא דלא באו עליו יסורים נטרד מן העולם:

רש״י

בִּדְחִטֵּי אוֹ בִּדְשַׂעֲרֵי, בְּרַכִּיבָא אוֹ בְּאַקּוּשָׁה, תֵּיקוּ. אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר (רַב) יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּעַצְמוֹ שִׂעֵר, וְהָאִיבָּא בֶּן עַזַּאי דְּלֵא נְסִיב, אִיבָּעֵית אֵימָא נְסִיב וּפִירֵשׁ הָוָה, וְאִיבָּעֵית אֵימָא מְרַבֵּיהּ שְׁמִיעַ לֵיהּ, וְאִיבָּעֵית אֵימָא סוֹד ה׳ לִירֵאָיו. דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, זִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַמִּי וְזִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַסִּי, כָּל הָאוֹכֵל לֶחֶם בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם כְּאִילּוּ בָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם׳ אָמַר רָבָא, הַאי ׳בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם׳, ׳בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה׳ מִיבָּעֵי לֵיהּ. אֶלָּא אָמַר רָבָא, כָּל הַבָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, לַסּוֹף מְבַקֵּשׁ כִּכַּר לֶחֶם. אָמַר רַבִּי זְרִיקָא אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, כָּל הַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם נֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם. אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, מַיִם רִאשׁוֹנִים צָרִיךְ שֶׁיִּגְבְּיֵהַּ יָדָיו לְמַעְלָה, מַיִם אַחֲרוֹנִים צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ שֶׁיַּגְבִּיהַּ יָדָיו לְמַעְלָה שֶׁמָּא יֵצְאוּ הַמַּיִם חוּץ לַפֶּרֶק וַיַּחֲזִרוּ וִיטַמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ כָּל הָאוֹכֵל פַּת בְּלֹא נִיגּוּב יָדַיִם כְּאִילּוּ אוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וַיֹּאמֶר ה׳ כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טָמֵא וְגוֹ׳. וּמַאי ׳וְאִשָּׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָּצוּד׳, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לְבַסּוֹף נִכְשָׁל בְּאִשַּׁת אִישׁ, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְאִשָּׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָּצוּד׳. אָמַר רָבָא, הַאי ׳נֶפֶשׁ יְקָרָה׳, נֶפֶשׁ גְּבוֹהָה מִיבָּעֵי לֵיהּ. וְעוֹד, הֵיא תָּצוּד מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמַר רָבָא כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, אֲפִילּוּ לָמַד תּוֹרָה דִּכְתִיב בָּהּ ׳יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים׳ מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים, הֵיא תְּצוּדֶנּוּ לְדִינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ כְּאִילּוּ עוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, כְּתִיב הָכָא ׳תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב׳ וּכְתִיב הָתָם ׳וְלֹא תָבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ׳. וְרַבִּי יוֹחָנָן דִּידֵיהּ אָמַר, כְּאִילּוּ כָּפַר בָּעִיקָּר, שֶׁנֶּאֱמַר ׳וָרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ׳. רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר, כְּאִילּוּ בָּא עַל כָּל הָעֲרָיוֹת, כְּתִיב הָכָא ׳תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב׳, וּכְתִיב הָתָם ׳כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל וְגוֹ׳. עוּלָּא אָמַר, כְּאִילּוּ בָּנָה בָּמָה, שֶׁנֶּאֱמַר ׳חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא׳ אַל תִּיקְרֵי בַּמֶּה אֶלָּא בָּמָה. מַאי ׳יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה׳ אָמַר רַב, כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, אֲפִילּוּ הִקְנָהוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁמַיִם וָאָרֶץ כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ ׳הֲרִימֹתִי יָדִי אֶל ה׳ אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ׳ לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. קַשְׁיָא לְהוּ לְדְבֵי רַבִּי שִׁילָא, הַאי ׳יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה׳ יָדֵי מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא, אֲפִילּוּ קִיבֵּל תּוֹרָה כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ ׳מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ׳ לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי ׳יָד לְיָד׳, יָד מִיבָּעֵי לֵיהּ, אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,

אפילו

בִּדְחִטֵּי אוֹ בִּדְשַׂעֲרֵי. שֶׁל חִטִּין חֶלְק וְנִשְׁמָט יוֹתֵר מִשֶּׁל שְׂעוֹרִים: רַכִּיבָא. נִשְׁמָט יוֹתֵר מֵאַקּוּשָׁא: רַכִּיבָא. שֶׁנִּלּוֹשָׁה הַעִסָּה רַכָּה: כָּל אֶחָד וְאֶחָד. מִן הַתַּנָּאִים הַלָּלוּ: בְּעַצְמוֹ שִׂעֵר. כַּמָּה שֶׁהָיָה שׁוֹהֶה בְּבִיאָתוֹ: וְהָאִיבָּא בֶּן עַזַּאי דְּלֵא נְסִיב. כִּדְאָמַר בִּיבָמוֹת (קף סג:) אֲבָל מָה אֲעֲשֶׂה שֶׁנַּפְשִׁי חֲשֻׁקָה בְּתוֹרָה, אֶפְשָׁר לְעוֹלָם שֶׁיִּתְקַיֵּם עַ״י אֲחֵרִים. בְּפֶרֶק הַבָּא עַל יְבִמְתּוֹ: כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה וְגוֹ׳. הַשִּׁתָּא דְּרִישׁ לֵיהּ מִסִּיפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ, בִּשְׁבִיל כִּכַּר לֶחֶם אָדָם מִתְחַיֵּב בְּעִנְּשׁ שֶׁל אִשָּׁה זוֹנָה: בְּמִלְּתֵיהּ דְּרָבָא גַּרְסִי׳ בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה מִבָּעֵי לֵיהּ. דְּמִשְּׁמַע בִּשְׁבִיל כִּכַּר לֶחֶם רַב הָעִנְּשׁ עַד כְּדֵי עִנְּשׁ אִשָּׁה זוֹנָה, וְה״ה נַמִּי אִי הָוָה כָּתִיב עַד אִשָּׁה זוֹנָה בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם לֹא הָוָה קָשְׁיָא לְרָבָא מִידֵּי, דְּוַדְּאִי מִסִּיפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ מִדְּרִישׁ קְרָא, אֶלָּא עַד וּבְעַד קָא קָשְׁיָא לֵיהּ, דְּגַבֵּי כִּכַּר לֶחֶם הָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב בְּעַד וְגַבֵּי אִשָּׁה זוֹנָה הָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב עַד: הַמְּזַלְזֵל. שֶׁאוֹכֵל תָּמִיד בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם: נֶעֱקָר. דְּעוֹבֵר עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים חַיָּיב מִיתָה דִּכְתִיב וּפוֹרֵץ גָּדֵר יִשְׁכְּנוּ נָחָשׁ (קהלת י:) מַיִם רִאשׁוֹנִים. שֶׁלְּפְנֵי הַמְּזוֹן: שֶׁיְּגַבְּיֵהּ יָדָיו. רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו: שֶׁיִּהוּ הַמַּיִם מְשֻׁפָּעִין לְצַד זְרוֹעוֹתָיו. וּלְקַפֵּן מִפְּרַשׁ טַעְמָא: שֶׁמָּא יֵצְאוּ מַיִם חוּץ לַפֶּרֶק וַיַּחֲזִרוּ וִיטַמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם. כִּדְתָנֵן בְּמַסֶּכֶת יָדַיִם (פ״ב מ״ג) שֶׁצָּרִיךְ לִתֵּן הַמַּיִם עַל יָדָיו שְׁנֵי פְּעָמִים, הָרִאשׁוֹנִים מְטַהֲרִין אֶת הַיָּדַיִם וְהַשְּׁנִיִּים מְטַהֲרִין אֶת הַמַּיִם הַטּוֹפְחִים עַל יָדָיו שֶׁנִּטְמְאוּ בְּתְחִלָּה מֵחֲמַת יָדַיִם, וּתְנַן הָתָם הַיָּדַיִם מִטַּמְּאוֹת וּמְטַהֲרוֹת עַד הַפֶּרֶק, כְּלוֹמַר מִן הַפֶּרֶק וּלְמַטָּה גָּזְרוּ עֲלֵיהֶן לִהְיוֹת שְׁנִיּוֹת וּפוֹסְלוֹת אֶת הַתְּרוּמָה וּמְטַהֲרוֹת בְּנְטִילָה עַד הַפֶּרֶק, שֶׁעַד הַפֶּרֶק צָרִיךְ נְטִילָה. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים וְאֶת הַשְּׁנִיִּים עַד הַפֶּרֶק וְחָזְרוּ לִיד טְהוֹרִים, שֶׁהֲרֵי טִיהֲרוּ הַשְּׁנִיִּים אֶת הָרִאשׁוֹנִים. נָטַל אֶת הָרִאשׁוֹנִים חוּץ לַפֶּרֶק וְאֶת הַשְּׁנִיִּים עַד הַפֶּרֶק וְחָזְרוּ לִיד טְמֵאָה, כְּלוֹמַר יָצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים חוּץ לַפֶּרֶק וְעַל הַשְּׁנִיִּים לֹא הִקְפִּיד לִטּוֹל עַד מְקוֹם שֶׁיָּצְאוּ הָרִאשׁוֹנִים אֶלָּא עַד הַפֶּרֶק כְּמִשְׁפָּטָם וְחָזְרוּ הָרִאשׁוֹנִים לִיד טְמֵאָה, שֶׁהֲרֵי נִטְמְאוּ תְּחִלָּה מֵחֲמַת הַיָּדַיִם וְהַשְּׁנִיִּים לֹא טִהֲרוּ אֶת הַיּוֹצְאִים, הִלְכָּךְ צָרִיךְ שֶׁיִּגְבְּיֵהּ רָאשֵׁי אֶצְבְּעוֹתָיו לְמַעְלָה שֶׁמָּא יֵצְאוּ מַיִם הָרִאשׁוֹנִים וְיַחֲזִרוּ וִיטַמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם: אַחֲרוֹנִים. שֶׁל אַחַר הַסְּעוּדָה שֶׁחִיְּבוּ חֲכָמִים מִפְּנֵי שֶׁמְּלַח סְדוֹמִים יֵשׁ שֶׁמַּסְּמֵא אֶת הָעֵינַיִם: צָרִיךְ לְהַשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה. כְּדֵי שֶׁתֵּרֵד הַזּוֹהֲמָא שֶׁל תַּבְשִׁיל שֶׁבְּיָדָיו, שֶׁהֲרֵי לְהַעֲבִיר הַזּוֹהֲמָא הִוּ: כָּל הָאוֹכֵל בְּלֹא נְגוּב יָדַיִם. דָּבָר מָאוּס הוּא וְחָשׁוּב כְּטִמְּאָה שֶׁנֶּאֱמַר כֹּכָה יֹאכְלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טָמֵא, אֹלֶמֶת דָּבָר מָאוּס קָרֵי טָמֵא: מַאי וְאִשֶּׁת אִישׁ וְגוֹ׳. סִיפֵיהּ דִּקְרָא דִּלְעֵיל הוּא, כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם: לְסוֹף מְבַקֵּשׁ בְּאֵשֶׁת אִישׁ. וְהָכִי קָאָמַר, בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם, וְאִשֶּׁת אִישׁ זוֹנָה נֶפֶשׁ הַיְּקָרָה הַגְּבוֹהָה הִיא תְּצוּדֶנָּה, רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ וְצַד אוֹתָהּ וּמַגִּיעָהּ: הִיא תְּצוּד מִבָּעֵי לֵיהּ. כֵּיוָן דְּמִסִּיפֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ קָדְרִשְׁתְּ לֵיהּ, הָכִי אִיבָּעֵי לֵיהּ לְמִכְתַּב, וְאִשֶּׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה הִיא תְּצוּד אוֹתָהּ, אֲבָל הַשִּׁתָּא מִשְּׁמַע שֶׁאִשֶּׁת אִישׁ צָדָה אֶת הַנֶּפֶשׁ הַיְּקָרָה: מִכֹּהֵן גָּדוֹל. דְּאֵפִלּוּ מַמְזַר תַּלְמִיד חָכָם קוֹדֵם לְכֹהֵן עַם הָאָרֶץ לְפִתּוּחַ רִאשׁוֹן וּלְבָרֵךְ רִאשׁוֹן, וּמַהֵאי קְרָא יַלְפִינָן לֵיהּ בְּהוֹרָיוֹת (קף ג:): וְרָם לְבָבֶךָ. מַעֲלָה אֲנִי עָלֶיךָ כְּאִלּוּ שְׁכַחְתּוֹ: כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת. גַּבֵּי עֲרָיוֹת כְּתִיב: בָּמָה. עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים: אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאַפּוֹ. שֶׁמְּחַזִּיק עַצְמוֹ כְּבַעַל נֶפֶשׁ, דְּהַיְינוּ גַּאֲוָה, שֶׁחֲשׁוּבָה נַפְשׁוֹ בְּעֵינָיו: מַאי יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה. סִיפֵיהּ דִּקְרָא דְּאֵיירֵי בֵּיהּ לְעֵיל הוּא, תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה: הֵ״נ כָּל שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ אֲפִלּוּ הִקְנָהוּ כו׳. וְל״ג כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ, דְּלֹא מִשְּׁתָעֵי קְרָא אֶלָּא בְּגַסֵּי הָרוּחַ: הִקְנָהוּ לְהַקָּדוֹ״ה כו׳. הִשְׁלִיטוֹ בִּשְׁבִטוֹ עַל הַכֹּל, כְּאַבְרָהָם שֶׁקְּרָאוּהוּ קוֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ, וְהַיְינוּ יָד לְיָד, אֲפִלּוּ דּוֹמֶה לְאַבְרָהָם שֶׁאָמַר הֲרִימוֹתִי יָדִי: קָשְׁיָא לְהוּ לְדְבֵי רַבִּי שִׁילָא. אַהֲדָר דְּרָשָׁה דְּרַב: הָכִי גַּרְסִינָן, הַאי יָד לְיָד יָדֵי לֵא יִנָּקֶה מִיבָּעֵי לֵיהּ: אֲפִלּוּ הוּא כְּמֹשֶׁה. שֶׁקִּבֵּל מִיָּד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְיָדוֹ תּוֹרָה: יָד מִיָּד מִיבָּעֵי לֵיהּ. דְּהָא קְרָא בְּמִקְבַּל מוֹקְמִינָן לֵיהּ וְלֹא בְּנוֹתֵן, וְהָוָה לֵיהּ לְמִכְתַּב יָד מִיָּד לֹא יִנָּקֶה, יָד שֶׁקִּבְּלָה מִיָּד אַף הוּא לֹא יִנָּקֶה:

אפילו

ביאורים למסכת סוטה דף ד עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וכן יש להסתפק האם משערים **בְּרִחְטֵי אוֹ בִּרְשַׁעֲרֵי** – בכבר העשוי מחיטים שהוא חלק ונשמט מהיד, או בכבר העשוי משעורים שנדרש פחות זמן להוציאו. וכן יש להסתפק האם משערים **בְּרַכִּיכָא אוֹ בְּאַקּוּשָׁא** – בכבר שנילוש בעיסה רכה ומתוך שהוא רך נשמט מהיד, או בעיסה קשה שנדרש פחות זמן להוציאו. מסיקה הגמרא על כל הספיקות של רב אשי בדעת פלימו, **תֵּיקוּ.**

אָמַר רַבִּי יִצְחָק בַּר (רַב) יוֹסֵף אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן כָּל אֶחָד וְאֶחָד מהתנאים שהשווה את זמן תחילת ביאה, **בְּעַצְמוֹ שִׁיעֵר** – שיער כפי הזמן שהיה שוהה בעצמו בתחילת ביאה. שואלת הגמרא, **וְהָאִיכָּא בֶּן עַזַּאי דְּלָא נְסִיב** – שלא נשא אשה, וכיצד ניתן לומר ששיער כפי הזמן שהוא עצמו שהה בביאה. עונה הגמרא, **אִיבָּעֵית אֵימָא** – אם תרצה תשיב **שְׁנִסְיב וּפִרֵישׁ הֲוָה** – נשא אשה ובא עליה, אלא שלאחר מכן התגרש ופרש מהאשה. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא, מַרְבִּיהּ שְׁמִיעַ לֵיהּ** – אמנם הוא עצמו לא נשא אשה, אך קיבל מרבו כמה הוא זמן הביאה. **וְאִיבָּעֵית אֵימָא,** התקיים בו מה שנאמר "**סוֹד ה' לִירֵאָיו**" – שידע כמה זמן היה שוהה אם היה נשוי.

דָּרַשׁ רַב עֲוִירָא, זִמְנִין אָמַר לָהּ – פעמים אמר דרשה זו **מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי אַסִּי, כָּל הָאוֹכֵל לֶחֶם בְּלֹא נְטִילַת יָדַיִם** לפני האכילה, מענישים אותו **בָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה. שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי בְעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם"**, ונדרש הפסוק מסופו לתחילתו, שבשביל חטא שחטא בכבר לחם מתחייב האדם בעונש כמי שבא על אשה זונה. שואלת הגמרא, **אָמַר רָבָא הַאי** – הרי לשון הפסוק '**בְּעַד אִשָּׁה זוֹנָה עַד כִּכַּר לֶחֶם**' אינו מתפרש כפי שדרש רב עוירא, שהרי לדבריו '**בְּעַד כִּכַּר לֶחֶם עַד אִשָּׁה זוֹנָה**' **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – צריך היה לכתוב, משום ש'בְּעַד' מתפרש על המעשה שעשה, ו'עַד' מתפרש על העונש שמקבל, ואילו רב עוירא דרש את הפסוק להיפך. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** יש לדרוש את הפסוק כך, **כָּל הַבָּא עַל אִשָּׁה זוֹנָה, לְסוֹף** – סופו **שְׁמְבַקֵּשׁ כִּכַּר לֶחֶם,** שמגיע לידי עניות. **אָמַר רַבִּי זְרִיקָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל הַמְזַלְזֵל בִּנְטִילַת יָדַיִם** – שרגיל לאכול בלא ליטול את ידיו, סופו שמת **וְנֶעֱקָר מִן הָעוֹלָם.**

אָמַר רַב חִיָּא בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, כשנוטל אדם **מַיִם רִאשׁוֹנִים** - נטילת ידים שלפני הסעודה, **צָרִיךְ שֶׁיַּגִּיעַ יָדָיו** בשעת הנטילה **לְמַעְלָה.** וכשנוטל **מַיִם אַחֲרוֹנִים** – נטילת ידים שבסוף הסעודה, **צָרִיךְ שֶׁיַּשְׁפִּיל יָדָיו לְמַטָּה. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי** – וכן שנינו בברייתא, **הַנּוֹטֵל יָדָיו צָרִיךְ שֶׁיַּגִּיעַ יָדָיו לְמַעְלָה,** שאם לא יעשה כן, יש חשש **שֶׁמָּא יֵצְאוּ הַמַּיִם** שנטמאו בנטילה הראשונה **חוּץ לַפֶּרֶק** – מחוץ למקום החיבור שבין האצבעות לכף היד, **וַיַּחֲזִרוּ** לאצבעותיו כשיטול פעם שנייה, **וִיטַמְּאוּ אֶת הַיָּדַיִם.. אָמַר רַבִּי אַבָּהוּ כָּל הָאוֹכֵל פַּת בְּלֹא נִיגּוּב יָדַיִם** – שלא מנגב את ידיו לאחר הנטילה, הרי זה דבר מאוס, ונחשב **כְּאִילּוּ אוֹכֵל לֶחֶם טָמֵא, שֶׁנֶּאֱמַר** לאחר שאמר ה' ליחזקאל לאפות לחם בצורה מאוסה כסימן שכך יהיה לישראל בגלות, "**וַיֹּאמֶר ה' כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טָמֵא וְגוֹ'**" - הרי שדבר מאוס נקרא טמא.

שואלת הגמרא, **וּמַאי** – מה דורשים מהמשך הפסוק "**וְאִשַּׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָצוּד**". עונה הגמרא, **אָמַר רַבִּי חִיָּא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,** יש לדרוש כך, **כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִפּוּת הָרוּחַ** – גאווה, **לְבַסּוֹף נִכְשָׁל בְּאֵשֶׁת אִישׁ** – באיסור אשת איש, **שֶׁנֶּאֱמַר 'וְאֵשֶׁת אִישׁ נֶפֶשׁ יְקָרָה תָצוּד'** – ודורשים, שהנפש היקרה, כלומר הנפש הגבוהה שמתגאה, תרדוף אחר אשת איש זונה. מקשה הגמרא, **אָמַר רָבָא, הַאי** – הרי לשון הפסוק '**נֶפֶשׁ יְקָרָה**' אינו מתפרש כפי שדרש רבי יוחנן, שהרי לדבריו, **נֶפֶשׁ גְּבוֹהָה** - שהוא לשון גאווה **מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך לכתוב. **וְעוֹד, הֵיא תָּצוּד מִיבָּעֵי לֵיהּ** – אם כוונת הפסוק, שהנפש היקרה צדה את האשת איש, היה צריך לכתוב 'היא תצוד', ואילו מלשון הפסוק משמע שהאשת איש צדה את הנפש היקרה. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** הפסוק נדרש כך, **כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ** ולא עשה תשובה, **אֲפִילּוּ** אם **לָמַד תּוֹרָה דִּכְתִיב בָּהּ "יְקָרָה הִיא מִפְּנִינִים"** - ודורשים פסוק זה, שתלמיד חכם חשוב יותר **מִכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁנִּכְנָס לִפְנֵי וְלִפְנִים** - לקודש הקודשים, אף על פי כן **הִיא** – העבירה שבא על אשת איש **תְּצוּדֶנּוּ לְדִינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם** – תביא אותו לגיהנום. ומתפרש הפסוק כך, 'ואשת איש' – מי שבא על אשת איש, אפילו שהוא 'נפש יקרה' – שלמד תורה, עבירה זו 'תצוד' אותו לגיהינום.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹחַי כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ נִפּוּת הָרוּחַ – בעל גאווה, נחשב **כְּאִילּוּ שֶׁעוֹבֵד עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,** ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, **שֶׁכְּתִיב הָכָא** – לגבי בעל גאווה "**תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב**", **וְכְתִיב הָתָם** – לגבי עבודה זרה "**וְלֹא תָּבִיא תוֹעֵבָה אֶל בֵּיתֶךָ**". **וְרַבִּי יוֹחָנָן דְּיָדֵיהּ** – בעצמו **אָמַר,** שבעל גאווה נחשב **כְּאִילּוּ שֶׁכָּפַר בָּעִיקָּר** – בד', **שֶׁנֶּאֱמַר "וְרָם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ וְגוֹ'"** – שעל ידי גאווה נחשב כאילו שכח את ד'. **רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא אָמַר** בעל גאווה הרי הוא **כְּאִילּוּ שִׁבֵּא עַל כָּל הָעֲרָיוֹת,** ונלמד ממה שנקראו שניהם תועבה, **שֶׁכְּתִיב הָכָא** – לגבי בעל גאווה, "**תּוֹעֲבַת ה' כָּל גְּבַהּ לֵב**", **וְכְתִיב הָתָם** - לגבי עריות, "**כִּי אֶת כָּל הַתּוֹעֵבֹת הָאֵל וְגוֹ'**". **עוּלָּא אָמַר** שבעל גאווה הרי הוא **כְּאִילּוּ בָּנָה בָּמָה** – עבודה זרה, **שֶׁנֶּאֱמַר "חִדְלוּ לָכֶם מִן הָאָדָם אֲשֶׁר נִשְׁמָה בְּאַפּוֹ כִּי בַמֶּה נֶחְשָׁב הוּא"**, ודורשים, **אַל תִּיקְרֵי** את הפסוק 'כי **בַּמֶּה** נחשב הוא', **אֶלָּא** 'כי **בָּמָה** נחשב הוא', דהיינו שהמתגאה להחשיב עצמו לבעל נפש – נחשב כאילו עבד עבודה זרה בבמה.

שואלת הגמרא, **מַאי** – מה דורשים מהפסוק "**יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה**". עונה הגמרא, **אָמַר רַב** יש לדרוש כך, **כָּל הַבָּא עַל אֵשֶׁת אִישׁ** (– כל שיש בו גסות רוחו), **אֲפִילּוּ** אם אותו אדם **הִקְנָהוּ לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שָׁמַיִם וָאָרֶץ** – שיבח את הקדוש ברוך הוא, ועל ידי כך פרסמו והשליטו על שמים וארץ **כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ דִּכְתִיב בֵּיהּ "הֲרִימֹתִי יָדִי אֶל ה' אֵל עֶלְיוֹן קֹנֵה שָׁמַיִם וָאָרֶץ"**, אף על פי כן **לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.** מקשה הגמרא, **קַשְׁיָא לְהוּ לְרַבִּי** – בני הישיבה של **רַבִּי שִׁילָא, הַאי** – הרי לשון הפסוק "**יָד לְיָד לֹא יִנָּקֶה**" לא מתפרש כמו שדרש רב, שהרי לדבריו **יָדִי מִיבָּעֵי לֵיהּ** – היה צריך להיות כתוב, כמו שנכתב אצל אברהם אבינו. **אֶלָּא אָמְרִי דְּבֵי רַבִּי שִׁילָא** יש לדרוש את הפסוק כך, **אֲפִילּוּ** אם הבעל גאווה **קִיבֵּל תּוֹרָה** מידי הקדוש ברוך הוא **כְּמֹשֶׁה רַבֵּינוּ, דִּכְתִיב בֵּיהּ** – על קבלת התורה "**מִימִינוֹ אֵשׁ דָּת לָמוֹ**", אף על פי כן **לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם. קַשְׁיָא לֵיהּ לְרַבִּי יוֹחָנָן, הַאי** – הרי לשון הפסוק "**יָד לְיָד**" לא מתפרש כמו שדרשו תלמידי רב שילא, שהרי לדבריהם **יָד מִיָּד מִיבַּעְיָא לֵיהּ** – היה צריך להיות כתוב, שהרי קיבל לידיו מידו של הקדוש ברוך הוא. **אֶלָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן**

רצה הקדוש־ברוך־הוא שקיום העולם יהיה על־ידי עבודת האדם דווקא.

משיחת אחרון של פסח, ה'תשכ"ט

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

אֲפִילּוּ עוֹשֶׂה אותו אדם צְדָקָה בַּסֵּתֶר – ו׳יד ליד׳ הוא מלשון נתינה, שנותן צדקה מידו ליד העני, דִּכְתִיב על כך "מַתָּן בַּסֵּתֶר יִכְפֶּה אַף וְגו׳", אף על פי כן לֹא יִנָּקֶה מִדִּינָהּ שֶׁל גֵּיהִנֹּם.

שואלת הגמרא, אַזְהָרָה לְגַבֵּי הָרְוִיחַ – שלא להתגאות, מַנִּין. ומשיבה, אָמַר רָבָא אָמַר זְעֵירִי מהפסוק "שִׁמְעוּ וְהַאֲזִינוּ אַל תִּגְבְּהוּ", הרי כאן אזהרה שלא להתגאות. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אָמַר מֵהָכָא – שהאזהרה היא מהפסוק "וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ את ה׳ אלהיך", כלומר שהמתגאה בא לידי שכחת ה׳, וּכְתִיב "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת ה׳ אֱלֹהֶיךָ" – שמוזהר האדם שלא לשכוח את ה׳, וממילא יש כאן אזהרה שלא להתגאות, שהרי הגאווה מביאה לשכחת ה׳. וְכַדְרַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אִילְעָא – מה שאמרנו שהלשון ׳השמר פן תשכח׳ הוא לא תעשה, זה על פי דברי רבי אבין בשם רבי אילעא, דְּאָמַר רַבִּי אָבִין אָמַר רַבִּי אִילְעָא כָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר בתורה לשון של הִשָּׁמֶר, פֶּן, וְאַל, אֵינוֹ אֶלָּא לומר שהעובר על ציווי זה, הרי הוא עובר בְּלֹא תַעֲשֶׂה.

דָּרַשׁ רַב עֻוִירָא, זִמְנִין אָמַר לָהּ – פעמים אמר דרשה זו מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַסִּי, וְזִמְנִין אָמַר לָהּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב אַמִּי, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, לְסוֹף מִתְמַעֵט – סופו שמתמעט מחשיבותו, שֶׁנֶּאֱמַר "רוֹמוּ מְעַט" – ודורשים שאם מתרומם ומתגאה סופו להתמעט. ממשיכה הגמרא לבאר את המשך הפסוק, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר יֶשְׁנוֹ בָּעוֹלָם – שחי ככל האדם, תַּלְמוּד לוֹמַר "וְאֵינֶנּוּ" - שמת קודם זמנו. וְאִם חוֹזֵר בּוֹ ונעשה עניו, הרי הוא נֶאֱסָף - מת בִּזְמַנּוֹ כְּאַבְרָהָם אָבִינוּ והאבות, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהֻמְכוּ כֶּבֶשׂ יִקְפָּצוּן" - ודורשים את המילה ׳והומכו׳, שאם נעשה עניו ומך, מתקיים בו ׳ככל יקפצון׳ – שימות מות ישרים כְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב דִּכְתִיב בָּהּ ׳בַּכֹּל׳ ׳מִכֹּל׳ ׳כֹּל׳, והיינו כ׳כל׳ יקפצון, כמו האבות שכתוב בהם ׳כל׳. וְאִם לָאו – אם לא נעשה עניו, מתקיים בו המשך הפסוק "וּכְרֹאשׁ שִׂבֹּלֶת יְמָלוּ" – שישבר ויפול כמו שיבולת, וכדלהלן.

שואלת הגמרא, מַאי ׳וּכְרֹאשׁ שִׂבֹּלֶת׳ – מה כוונת הפסוק שבעל גאווה יפול כמו שנופל ראש השיבולת. ומשיבה שנחלקו בזה רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא, חַד אָמַר – אחד מהם אמר שיפול כִּי קָאסָא דְּשִׁיבֹּלְתָּא – כמו החלק העליון של השיבולת שנופל ונשבר מאיליו. וְחַד אָמַר כְּשִׁיבֹּלֶת עַצְמָהּ שנופלת בזמן הלקיטה. מקשה הגמרא, בְּשֶׁלְּמָא לְמַאן דְּאָמַר כִּי קָאסָא דְּשִׁיבֹּלְתָּא – כראש השיבולת, הַיְינוּ דִּכְתִיב - מובן מה שנכתב בפסוק שהמתגאה יפול ׳וּכְרֹאשׁ שִׂבֹּלֶת׳, אֶלָּא לְמַאן דְּאָמַר כִּי שִׁיבֹּלְתָּא עַצְמָהּ, קשה מַאי ׳וּכְרֹאשׁ שִׂבֹּלֶת׳ – והרי הדימוי הוא לנפילת השיבולת עצמה. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב אַסִּי וְכֵן תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מָשָׁל לְאָדָם שֶׁנִּכְנַס לְתוֹךְ שָׂדֵהוּ ללקט שיבולות, גְּבוֹהָה גְּבוֹהָה הוּא מְלַקֵּט – דרכו להתחיל ללקט את השיבולים הגבוהים שבולטים למעלה, ומדמה הפסוק שיכרת בעל הגאווה כמו שכורתים ושוברים תחילה את השיבולת שראשה גבוה.

מביאה הגמרא פסוק נוסף שמדבר על ענוה, "מרום וקדוש אשכון וְאֶת דַּכָּא וּשְׁפַל רוּחַ", נחלקו רַב הוּנָא וְרַב חִסְדָּא בביאור המילה ׳ואת׳, חַד אָמַר אִתִּי דַּכָּא – ה׳ מגביה את הדכא ושפל רוח אליו שישכנו עמו, וְחַד אָמַר אֲנִי אֶת דַּכָּא – ה׳ מרכין את שכינתו לשכון אתם. אומרת הגמרא, וּמִסְתַּבְּרָא כְּמַאן דְּאָמַר אֲנִי אֶת דַּכָּא – שמוריד שכינתו אליהם, שֶׁהֲרֵי מצינו במתן תורה שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי הנמוך, וְלֹא גָּבַהּ הַר סִינַי לְמַעְלָה – ולא הגביה ה׳ את הר סיני להשרות עליו את השכינה, הרי מצאנו שמוריד ה׳ את השכינה לעניו. אָמַר רַבִּי יוֹסֵף לְעוֹלָם יִלְמַד אָדָם מִדַּעַת קוֹנוֹ לאהוב את השפלות והענוה, שֶׁהֲרֵי במתן תורה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הִנִּיחַ כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ עַל הַר סִינַי שהיה עניו. (וְהִנִּיחַ כָּל אִילָנוֹת טוֹבוֹת וְהִשְׁרָה שְׁכִינָתוֹ בַּסְּנֶה – באילן שלא נותן פירות).

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ רָאוּי לְגָדְעוֹ - לשברו ולעקרו כַּאֲשֵׁרָה – כמו שצריך לשבור ולעקור מהשורש עץ שעבדו אותו לעבודה זרה. ונלמד מכך שבשניהם נאמר לשון גדיעה, כְּתִיב הָכָא – לגבי בעל גאווה, "וְרָמֵי הַקּוֹמָה גְּדוּעִים", וּכְתִיב הָתָם – לגבי עבודה זרה, "וַאֲשֵׁירֵהֶם תִּגְדָּעוּן". וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אֵין עָפָר נִגְעָר – אינו קם לתחיית המתים, שֶׁנֶּאֱמַר "הָקִיצוּ וְרַנְּנוּ שֹׁכְנֵי עָפָר", ומדייקים מכך ששֹׁכְנֵי בֶּעָפָר לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא ׳שֹׁכְנֵי עָפָר׳, שלא כל מי ששכב בעפר יקום לתחיית המתים, אלא רק מִי שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁכֵן לֶעָפָר בְּחַיָּיו – שהשפיל עצמו כעפר. וְאָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ שְׁכִינָה מְלַלֶּלֶת – מקוננת ובוכה עָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְגַבֹּהַּ מִמֶּרְחָק יֵיָדֵעוּ", ודורשים שמי שמגביה את עצמו, כבר ׳ממרחק׳ עוד לפני שבא הפורענות, ׳יידע׳ השכינה בוכה ומתאוננת עליו.

דָּרַשׁ רַב עֻוִירָא וְאִיתֵימָא רַב אַשִּׁי – ויש אומרים שדרש זאת רַבִּי אֶלְעָזָר, בָּא וּרְאֵה שֶׁלֹּא כְּמִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִדַּת בָּשָׂר וָדָם, מִדַּת בָּשָׂר וָדָם גָּבוֹהַּ רוֹאֶה אֶת הַגָّבוֹהַּ – החשוב והמכובד מחשיב ומקרב את השווה לו בחשיבותו, אבל וְאֵין גָּבוֹהַּ רוֹאֶה – מחשיב ומקרב אֶת הַשָּׁפָל, אֲבָל מִדַּת הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵינוֹ כֵּן, אלא הוּא גָּבוֹהַּ ואף על פי כן וְרוֹאֶה אֶת הַשָּׁפָל, שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי רָם ה׳ וְשָׁפָל יִרְאֶה".

אָמַר רַב חִסְדָּא וְאִיתֵימָא מַר עוּקְבָא, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵין אֲנִי וְהוּא יְכוֹלִין לָדוּר בָּעוֹלָם יחד, שֶׁנֶּאֱמַר "מְלַשְׁנִי בְּסֵתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית, גְּבַהּ עֵינַיִם וּרְחַב לֵבָב אֹתוֹ לֹא אוּכָל" אַל תִּקְרֵי אוֹתוֹ לא אוכל אֶלָּא אִתּוֹ לֹא אוּכָל – כלומר שה׳ אינו יכול להיות יחד עם המתגאה בעולם. אִיבָּא דְּמַתְנֵי לָהּ – את הדרשה שלא יכול ה׳ לדור איתו יחד בעולם, אַמַּסְפְּרֵי – על מספרי לָשׁוֹן הָרָע, שֶׁנֶּאֱמַר בתחילת הפסוק ׳מְלַשְׁנִי בְּסֵתֶר רֵעֵהוּ אוֹתוֹ אַצְמִית׳. אָמַר רַבִּי אֶלְבַּסְנְדְּרִי כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, אֲפִילּוּ רוּחַ קִימְעָא – פורענות קלה שבאה לעולם עוֹכְרָתוֹ – טורפת ומאבדת אותו מהעולם, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהַרְשָׁעִים כַּיָּם נִגְרָשׁ וכו׳ ויגרשו מימיו רפש וטיט" – בעלי גאווה הם כמו הים אשר משליך רפש סביבו ועורר את מימיו. ודורשים, וּמַה יָּם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ כַּמָּה רְבִיעִיּוֹת לוגים של מים, אף על פי כן אנו רואים שרוּחַ קִימְעָא עוֹכְרָתוֹ – מערבבת את מימיו, אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא רְבִיעִית אַחַת של דם שעל ידה הוא מתקיים, עַל אַחַת כַּמָּה וְכַמָּה שרוח קלה של פורענות עוכרת ומאבדת אותו מהעולם.

אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַשִּׁי אָמַר רַב, תַּלְמִיד חָכָם צָרִיךְ שֶׁיְּהֵא בּוֹ אֶחָד מִשְּׁמוֹנֶה בְּשָׁמִינִית – כלומר, שלא יהיה שפל ביותר אלא תהיה בו מידה קטנה של גאוה, כדי שהתקבלו דבריו לבני עירו ויוכל להוכיחם. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וּמְעַטְּרָא לֵיהּ – אותה מעט גאוה מוסיפה נוי לתלמיד חכם כִּי קָאסָא לְשִׁבּוֹלְתָּא – כמו ראש השיבולת שמוסיף נוי לשיבולת. אָמַר רָבָא בְּשַׁמְתָּא – בנידוי יהיה דְּאִית בֵּיהּ – תלמיד חכם שיש בו גאוה, וּבְשַׁמְתָּא – ובנידוי יהיה דְּלֵית בֵּיהּ – תלמיד חכם שאין בו מעט גאוה. דעה חולקת, אָמַר רַבִּי נַחְמָן בַּר יִצְחָק לֹא מִינָּהּ וְלֹא מִקְּצָתָהּ - שלא תהיה בתלמיד חכם אפילו מעט גאוה, מִי זוּטַר דִּכְתִיב בֵּיהּ – וכי קטן הוא בעינינו מה שכתוב על בעל גאווה "תּוֹעֲבַת ה׳ כָּל גְּבַהּ לֵב".

אָמַר חִזְקִיָּה אֵין תְּפִלָּתוֹ שֶׁל אָדָם נִשְׁמַעַת ומתקבלת, אֶלָּא אִם כֵּן מֵשִׂים לִבּוֹ כְּבָשָׂר – שלבו רך כבשר ולא קשה כאבן כמו בעל גאווה, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהָיָה מֵרֵי חֹרֶשׁ בְּחָדְשׁוֹ [וְגו׳] יָבוֹא כָל ׳בָּשָׂר׳ לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְגו׳" - ולא כתוב כל אדם, וכדלהלן. אָמַר רַבִּי זֵירָא, בָּשָׂר כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא – כאשר כתוב בתורה על בשר שיש בו נגע צרעת כתוב גם שנרפא. אבל כאשר כתוב על אָדָם שיש בו נגע לֹא כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא. ולומדים מכך שמי שהוא רך ועניו כבשר יש רפואה למכאוביו, אך מי שלבו קשה כאדם, כלומר כאדמה, אין רפואה למכאוביו.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, למה נקרא האדם בשם אָדָם, משום שנרמז בראשי התיבות של שם זה, שהאדם יש בו אֶפֶר – יסודו מעפר, דָּם – שגורם למחלות רבות ומ"דָּם - שכאשר היא מתגברת על האדם בא חולי ומכאוב על האדם, כלומר שהאדם כולו הבל ושפלות ולכך אין לו להתגאות. ולמה נקרא בשר האדם בשם בָּשָׂר, שנרמז בראשי התיבות, שלאחר מות האדם יש לו בּוּשָׁה - ביום הדין, סְ"רוּחָה - גופו סרוח וְרִ"מָה - שגופו מאכל לתולעים. אִיבָּא דְּאָמְרִי שבאות ׳ש׳ בשם בשר נרמזת המילה שְׁאוֹל - שסופו של האדם להיות בקבר. ואין לפרש שנרמזת המילה סרוחה, משום דִּכְתִיב בשר בְּשִׁין ולא בשׁין.

אָמַר רַב אַשִּׁי כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ לַסּוֹף נִפְתָּח - מתמעט מחשיבותו ונעשה פחות שבאנשים, שֶׁנֶּאֱמַר לגבי נגעים

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ה עמוד א

רש״י

אֲפִילּוּ עוֹשֶׂה צְדָקָה בַּסֵּתֶר. שֶׁנּוֹתֵן מִידּוֹ לְיָדוֹ שֶׁל הֶעָנִי, וְהָכִי מַשְׁמַע יָד הַנּוֹתֶנֶת לְיָד אַף הוּא לֹא יִנָּקֶה: דִּכְתִיב בֵּיהּ מַתָּן בַּסֵּתֶר כּוּ׳. לָאו דְּשַׁיָּיךְ הַאי קְרָא בִּקְרָא לְעֵיל, אֶלָּא רְבוּתָא הִיא שֶׁאע״פ שֶׁמְּכַפֶּה אַף וְחֵמָה אֵינוֹ מְכַפֵּר עַל גְּסוּת הָרוּחַ: **אַזְהָרָה.** שְׁלֹא יַהֲא גַּס רוּחַ: וְרָם לְבָבֶךָ וְשָׁכַחְתָּ. אֶלְמָא מְגַבֵּהּ לֵב בָּא לִידֵי שִׁכְחָה שֶׁשּׁוֹכֵחַ אֶת בּוֹרְאוֹ, וּבִשְׁבִיחָה הוּא מֻזְהָר הַשֹּׁמֵר לְךָ פֶּן תִּשְׁכַּח: **מִתְמַעֵט.** מְחַשִּׁיבוּתוֹ: **רוֹמוֹ מַעֲט.** כֵּיוָן שֶׁרוֹמוֹ מִתְמַעֵט: **כַּכֹּל.** כְּאוֹתָן שֶׁנֶּאֱמַר בְּהֶן כֹּל: **יִקָּפְצוּן.** מִן הָעוֹלָם, יְמוּתוּ מוֹת יְשָׁרִים. אַבְרָהָם כְּתִיב בֵּיהּ זֶה׳ בָּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בַּכֹּל, יִצְחָק כְּתִיב בֵּיהּ וְאוֹכֵל מִכֹּל, יַעֲקֹב כְּתִיב בֵּיהּ כִּי חַנֵּנִי אֱלֹהִים וְכִי יֶשׁ לִי כֹּל, וְהָכִי מְפָרֵשׁ בְּהֶדְיָא בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה (דִּבְשִׁלְמָא בַּכֹּל מִכֹּל [וכל] רְבוּתָא הוּא שֶׁנִּתְבָּרְכוּ בַּכֹּל, אֲבָל וְכֹל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי מִלְּתָא בָּעֲלְמָא הוּא דְּקָאֲמַר): **כְּקָאסָא דְּשַׁבְּלְתָּא.** גִּבְהוֹ שֶׁל שִׁבּוֹלֶת שְׁקוֹרִין זִקֵּן הַשִּׁבּוֹלֶת, וְהוּא נִשְׁבָּר וְנוֹפֵל מֵאֵלָיו: **נְבוּהָה נְבוּהָה הוּא מְלַקֵּט.** וְהֵיינוּ וּכְרֹאשׁ שִׁבֹּלֶת שֶׁרֹאשָׁהּ נִרְאֵית לְמַעְלָה מֵחֲבֵרוֹתֶיהָ: **אִתִּי דַּבָּא.** אֲנִי מְגַבִּיהוּ עַד שֶׁשּׁוֹכֵן אֶצְלִי, וְהֵיינוּ אֶשְׁכּוֹן אֵת דַּכָּא: **אֲנִי אֶת דַּבָּא.** אֲנִי מְרַכִּין שְׁכִינָתִי אֶצְלוֹ: יְלִמֶּד אָדָם מִדַּעַת קוֹנוֹ. לְאַהֲוֹב אֶת הַנִּמְיוֹכוּת: כָּל הָרִים וּגְבָעוֹת. כְּגוֹן תָּבוֹר וְכַרְמֶל שֶׁבָּא שָׁם, כִּדְכְתִיב לְמָה תִּרְצְדוּן הָרִים גְּבַנֻּנִים (תְּהִלִּים סח): כַּאֲשֵׁרָה. יְגִדַּע וּישְׁרַשׁ אַחֲרֶיךָ כַּאֲשֵׁרָה שֶׁצְּרִיךְ גִּדּוּעַ אַחֲרֶיךָ כִּדְכְתִיב וְאַבַּדְתֶּם אֶת שְׁמָם (וַיִּקְרָא יט): נִגְעָר. מִקְּרֵי בְּתִחֵּית הַמֵּתִים: שֹׁכְבֵי בֶּעָפָר לֹא יָאֲמֹר. דְּלִישְׁתַּמַּע עַל כָּל הַמֵּתִים: שֶׁכֵּן לֶעָפָר. מִשֵּׁפֵל עַצְמוֹ לֶעָפָר: מְיֻלֶּלֶת. מִקּוֹנֶנֶת: וְגָבֹהַּ מִמֶּרְחָק יֵיָדֵע. רֵישֵׁיהּ דְּקָרָא כִּי רָם ה׳ וְשָׁפָל יִרְאֶה, וְגָבֹהַּ – וְהַגָּבֹהַּ מִמֶּרְחָק מִקֹּדֶם שֶׁתְּבֹא עָלָיו פּוּרְעָנוּת יָמִים רַבִּים – יֵיָדֵע. שְׁכִינָה מִתְאוֹנֶנֶת וּמִשְׁתַּבֶּרֶת עָלָיו, כְּמוֹ וַיֵּדַע אֵלִימֶלֶךְ (שׁוֹפְטִים ח) יוֹדֵעַ בְּהֶם אַנְשֵׁי סְכוֹת (שׁוֹפְטִים ח) יוֹדֵעַ בְּמַבִּיא לְמַעְלָה (תְּהִלִּים עז), לְשׁוֹן שֶׁבֶר: רוֹאֶה אֶת [הַשָּׁפָל] (הַגָּבֹהַּ). לְקָרְבוֹ וּלְהַשְׁתַּדֵּל עִמּוֹ, וְחָשׁוּב בְּעֵינָיו, כְּמוֹ (הוֹשֵׁע ט) כְּבְכוֹרָה בְּתְאֵנָה בָּרֵאשִׁיתָהּ רָאִיתִי אֶת אֲבוֹתֵיכֶם, נִתְּתִי עֵינַי לְקָרְבָם וּלְחַבְּבָם: וְאִיכָּא דְּמַתְנֵי לֵהּ מִסְפְּרֵי לְשׁוֹן הָרָע. מִשּׁוּם רֵישָׁא דִּקְרָא מְלָשְׁנֵי בִּסְתָּר רֵעֲהוּ וּגוֹ׳: רוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ. פּוּרְעָנוּת קַלָּה טוֹרְפָתּוֹ וּמְאַבֵּדְתּוֹ: וְהָרְשָׁעִים. גַּסֵּי הָרוּחַ, דִּקְרָאֵי דְּלְעֵיל מִשֶּׁתְּעִי בִּשְׂפָלִים וְנִדְכָּאִים, לְהַחֲיוֹת רוּחַ שְׁפָלִים וּגוֹ׳ כִּי לֹא לְעוֹלָם אָרִיב וּגוֹ׳ אוֹתָן שְׁפָלִים בְּעֹוֹן בִּצְעוֹ וּגוֹ׳ דְּרָכָיו רָאִיתִי וּגוֹ׳ בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתַיִם וּגוֹ׳, אֲבָל הָרְשָׁעִים שֶׁאֵינָן שְׁפָלִים וְנִדְכָּאִים כַּיָּם נִגְרָשׁ, כַּיָּם הַמִּגְרַשׁ וּמִשְׁלִיךְ רֶפֶשׁ וְטִיט לִשְׁפָתָיו סְבִיבָיו: כַּמָּה רְבִיעִיּוֹת. לוּגֵי מַיִם אָנוּ רוֹאִים שֶׁרוּחַ קִימְעָא עוֹכַרְתּוֹ עוֹכֶרֶת אֶת מֵימָיו: אָדָם שֶׁאֵין בּוֹ אֶלָּא רְבִיעִית אַחַת. שֶׁבְּרְבִיעִית דָּם הוּא מִתְקַיֵּים. שִׁיעוּר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁרְבִיעִית דַּם מֵת מְטַמֵּא בְּאֹהֶל, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נֶפֶשׁ וְקָרִיצָא בֵּיהּ עַל כָּל נְפָשׁוֹת מֵת לֹא יָבֹא: אֶחָד מִשְּׁמוֹנֶה בְּשְׁמִינִית. מִשְׁקָל קָטָן הוּא וְהֵיינוּ עוּכְלָא, כְּלוֹמַר צָרִיךְ שֶׁיִּהְיֶה בּוֹ מְעַט גֵּאָוָה, שֶׁלֹּא יְהוּ קְלֵי הָרֹאשׁ מִטְּחוּלִּין בּוֹ וְיֵהֵא דְּבָרָיו מִתְקַבְּלִין עֲלֵיהֶן בְּעַל כָּרְחָם: וּמַעֲטָרָא לֵיהּ כִּי קָאסָא לְשַׁבְּלְתָּא. גִּסּוּת מוּעָט נָאֶה וְהוּגָּנֶת לוֹ לְתַלְמִיד חָכָם וּמְעַטְּרָתוֹ בְּקָאסָא הַמַּעֲטֶרֶת אֶת הַשִּׁבּוֹלֶת: בְּשַׂמְתָּא דְּאִית בֵּיהּ. גִּסּוּת הָרוּחַ: וּבְשַׂמְתָּא דְּלֵית בֵּיהּ. גִּסּוּת פּוּרְתָּא, לְפִי שֶׁאֵין בְּנֵי עִירוֹ יְרֵאִים מִמֶּנּוּ וְאֵין בּוֹ כֹּחַ לְהוֹכִיחָם: לֹא מַמָּנָּה וְלֹא מִמַּקְצָתָהּ. לֹא יְחַפּוֹץ אָדָם לֹא בְּכֻלָּהּ וְלֹא בְּמִקְצָתָהּ, דְּמִי זוּטַר מַאי דְּקָרֵי לֵיהּ קְרָא תּוֹעֲבַת ה׳: בְּכַשֵּׁר. שֶׁהוּא רַךְ וְלֹא כְּאֶבֶן שֶׁהוּא קָשֶׁה: לְהִשְׁתַּחֲוֹוֹת. לְהִתְפַּלֵּל, אוֹתָם שֶׁהֵם בְּשֵׁר יְבוֹאוּ וְיִתְפַּלְּלוּ כִּי הֵם נִשְׁמָעִים לְפָנַי, אֲבָל גַּסֵּי הָרוּחַ לֹא יְבוֹאוּ: בְּשֵׁר כְּתִיב בֵּיהּ וְנִרְפָּא. וּבְשֵׁר כִּי יִהְיֶה בּוֹ בְּעוֹרוֹ שְׁחִין וְנִרְפָּא. אָדָם כִּי יִהְיֶה בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ, נֶגַע צָרַעַת כִּי תִהְיֶה בְּאָדָם, לֹא כְּתִיב בְּחַד מִנַּיְיהוּ וְנִרְפָּא. לְפִי דַּרְכָּךְ אַתָּה לָמֵד, שֶׁמִּי שֶׁהוּא רַךְ וְעָנָיו כְּבְשֵׂר קָרוֹב לְהִתְרַפְּאוֹת מִיסּוּרִין הַבָּאִין עָלָיו, אֲבָל מִי שֶׁהוּא קָשֶׁה כְּאֶדְמָה אֵין רִפּוּאָה לְמִכּוֹתָיו: אָדָם. לָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ אָדָם, שֶׁהוּא אֹפֵר דָּם מָרָה. כְּלוֹמַר כֻּלּוֹ הֶבֶל, לְכָךְ אַל יִתְגָּאֶה. מָרָה הִיא לְיִחְלוּחִיּוּת מָרָה הַיּוֹצֵאָה מִן הַמְּרִירָה שֶׁבְּכָבֵד וּמִתְגַּבֶּרֶת בָּאָדָם הַכֹּל לְפִי הַחֻדָּשִׁים וְשִׁנּוּי הָעִתִּים וּלְפִי הַמַּאֲכָל שֶׁאוֹכֵל, וְעַל יְדֵיהָ בָּאִין חֳלָיִים וּנְגָעִים וּמַכְאוֹבוֹת. יֵשׁ שֶׁקּוֹרִין בְּדִבְרֵי הָרוֹפְאִים מְרִירָה שְׁחוֹרָה וְיֵשׁ שֶׁקּוֹרִין מְרִירָה אֲדֻמָּה: שָׁאוּל. מִקּוֹם שְׁאוֹל בֵּיתוֹ: נִפְחָת. מִתְמַעֵט מֵחֲשִׁיבוּתוֹ וְנַעֲשֶׂה פְּחוּת בְּאֲנָשִׁים:

ולשאת

תוספות

כל אדם שיש בו גסות הרוח אין עפרו נגער.

תימה אמאי לא חשיב האי במשנת חלק והא דאמר פרק בתרא דכתובות (קף קיח.) מתים שבחו״ל אינן חיים ותו גרסינן התם ע״ד אינן חיים אא״כ יזהנו תלמידי חכמים ומלוי [ברי׳ביתא] רביות מצינו באגדה שאינן חיים לעולם הבא. תוס׳ ר״י: **אדם** שאין בו אלא רביעית דם. פר״ח הוא דם הצלול שממנו משתית הלב אין בו אלא משקל כ״ה סלעים שהיא רביעית הלוג:

הא

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ה עמוד ב

תוספות

הא גופא קשיא. תימה לרבי אמאי לא נקט הכא לישנא דריש מס׳ מכות (קף כ.) כיצד העדים נעשים זוממין כיצד אין העדים נעשים זוממין מבעי ליה הכא נמי הוה ליה למימר הכי כיצד מקנא לה כיצד אין מקנא לה מבעי ליה והתם מתרץ שפיר אבל הכא אפילו לפי התירוץ הוה ליה למיתני כיצד אין מקנא לה פריך הכא משום דמצי למימר אל תדברי דרישא פירושו סתירה דהיינו קינוי גמור ואתי שפיר לישנא דכיצד מקנא לה ולא קשיא מידי אלא רישא לסיפא וה״פ הכא אלמא פירוש דמתני׳ דדיבור סתירה הוא מדקתני כיצד מקנא ולשון נקי הוא כדתנן בפרק קמא דכתובות (קף יג.) ראוה מדברת ומפרש בגמ׳ מאי מדברת נסתרה א״כ תיקשי סיפא דקתני דיברה עדיין מותרת לביתה ואי פירוש דדיבור דמתניתין סתירה אמאי מותרת אלא דיבור ממש הוא ולפי הירושלמי משמע דבעי לתרוצי דדיבור דרישא סתירה אלא דנקט לשון נקי והכי איתא התם סוף דבר שתדבר עמו הא אם נסתרה עמו ולא דברה אין סתירתה כלום פירוש בתמיה דבורה אתא מימר לך אפי׳ דברה עמו ולא נסתרה עדיין מותרת לביתה לשון נקי הוא מתני׳ פי׳ דיבור דרישא לשון נקי מידו דסיפא אית לן למימר על כרחך דיבור ממש:

לאחר ולא ליבם. אין להקשות מפרק האשה שנפלו לה נכסים (כתובות דף פח.) בשמעתין דשומרת יבם דפריך התם והא בעינן לבשתנשאי לאחר תטלי מה שכתוב ליכי אמר רב אשי יבם כמו אחר דמי דלענין לשון תנאי ב״ד שוייה כאחר אבל באחר דקרא אין האח בכלל והכי נמי משמע בפרק אין מקדישין (ערכין דף כה:) דקתני אם מכר את השדה לאיש אחר לאחר ולא לבן או אינו אלא לאחר ולא לאח כשהוא אומר איש הרי אח אמור הא מה אני מקיים לאחר לאחר ולא לבן דמשמע טעמא דכתיב איש הא לאו הכי לא הוי אח בכלל אחר וכ״ש גבי יבם דבא מכח נשואי אחיו דלאו אחר הוא והכי אמרינן נמי בפ״ק דקידושין (דף יג:) אמר קרא פן ימות במלחמה ואיש אחר יקחנה מתקיף לה רב שישא בריה דרב אידי אימא מאן אחר יבם ומשני דיבם לא מקרי אחר אבל קשיא מפרק האומר (קדושין דף סז:) דנפקא לן מהכא בפרק האומר דלא תפסי קדושין באחות אשה אימר דאיצטריך קרא דוקא ליבם משום דרמיא עליה ליבומי כדאמרי׳ בשמעתין ואכתי אחות אשה מנלן ועוד תקשה דהכא אע״ג דכתיב איש אחר ממעטינן יבם ובערכין מרבינן יבם מאיש וממעטינן בן מאחר וא״ת מאיש ממעטינהו בפ׳ האומר (ג״ז סט) קרובים ומלאחר יבם סוף סוף ואיש אחר יקחנה מאי דרשת ביה:

לאחר ולא ליבם. אי קשיא והא האי קרא בסוטה ודאי ע״י עדים כתיב דילפינן דבר דבר מממון בסוף מסכת גיטין (דף ל.) וסוטה ודאי אמר בפ״ק דיבמות (דף יח:) דפטורה בלא חליצה משום דכתיב בה טומאה כעריות תריץ דלאחר לא איצטריך למיכתב אלא ליוצאת משום סתירה כיון דנפקא לן סוטה ודאית מטומאה דכתיב בה:

אילו איתיה לבעל מי לא בעיא גט. הקשה רבי בשם ר׳ אברהם בר מרדכי ז״ל והא סוטה ודאית ואיילונית היכא דהכיר בה ואשת סריס דבעו גט מבעל היכא דאיתיה ואפ״ה פטורות מיבם בלא חליצה ויש לתרץ סוטה ודאית לא דמיא להכא כיון דטומאה [כתיב בה] סתם הרי היא כערוה גמורה דגזירת הכתוב הוא דפטורות ואשת סריס ואיילונית היכא דאיתיה לבעל שרו ליה ואפ״ה אימעוט בפ״ק דיבמות מדין יבום דלא צריך בהו כלל אבל סוטה ספק לא אימעוט אלא גבי איסורא דבעל וקמשמע לן קרא כיון דבא מכח נשואי אחיו הרי הוא במקום בעל דאסורה לו ליבם אבל חליצה בעיא:

דלא ליסתריה לביתיה ואת אמרת תתייבם נמי יבומי. רבינו חננאל הטעים דבריו ופירש ורחמנא אמר אשר לא יבנה לבנות ולא לסתור:

מי

רש״י

׳וְלִשְׁאֵת וְלַסַּפַּחַת׳. עַל יְדֵי שְׁמַנְשֵׁא עַצְמוֹ בָּא לִידֵי סַפַּחַת, שֶׁאֵינוֹ עֹקֵר בָּאֲנָשִׁים אֶלָּא נִסְפָּח וְטָפֵל: **סַפָּלָה**. דָּבָר שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב בְּעַצְמוֹ אֶלָּא נִטְפָּל בְּאַחֵרִים: **סָפַחְנִי נָא**. אִסְפְּנִי נָא. בְּגִבְוֹאוֹת בֵּית עֲלֵי מִשְׁתְּעֵי קְרָא. אֲעַמִּיד כֹּהֲנִים גְּדוֹלִים אֲחֵרִים שֶׁיּוֹצִיאוּ אֶת כֹּהֲנֵי זַרְעֵךְ מִגְּדֻלָּתָם, וְיִצְטָרְכוּ לְבַקֵּשׁ מֵהֶם לְאַסְפָם וּלְקַלְקְלָם אֶצְלָם: **אֶל אַחַת הַכֹּהֲנוֹת**. בְּאַחַת מִן הַמִּשְׁמָרוֹת: **שֶׁכַּר עוֹלָה בְּיָדוֹ**. וְלֹא שֶׁכַּר קָרְבָּן אַחֵר: **וְבָחֵי**. כָּל הַזְּבָחִים בְּמִשְׁמַע: **הַשֵּׁם אֲרֻחוֹתָיו**. מְחֻשָּׁב הָפְסֵד מִצְוָה בְּנֶגֶד שְׁכָרָהּ: (**אֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי וְדִבְּרָה עִמּוֹ. שְׁלֹא בְּיִחוּד: עֲדַיִן מֻתֶּרֶת לְבַיְתָהּ. לְשַׁמֵּשׁ. בֵּיתָהּ לְשׁוֹן תְּשַׁמִּישׁ הוּא: **אֲסוּרָה לְבַיְתָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה**. עַד שֶׁתִּשְׁתֶּה. וּלְקַמָּן בְּפ׳ כֹּשֵׁם שֶׁהַמַּיִם בּוֹדְקִין (קף כח.) יָלִיף מִנְּטִמְאָה וְנִטְמְאָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים, אֶחָד לְבַעַל וְאֶחָד לְבוֹעֵל וְאֶחָד לִתְרוּמָה: **וְאִם מֵת בְּלֹא בָנִים**. עַד שֶׁלֹּא הִשְׁקָה: חוֹלֶצֶת וְלֹא מִתְיַבֶּמֶת. בְּגִמָּרָא מְפָרֵשׁ טַעְמָא: **הָא גּוּפָא קַשְׁיָא אֲמַרְתְּ כֵּיצַד מְקַנֵּא לָהּ אֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם כּוּ׳**. קס״ד אָמַר לָהּ כּוּ׳ הַיְינוּ פֵּרוּשָׁא דְּכֵיצַד מְקַנֵּא לָהּ אֹמֵר לָהּ בִּפְנֵי שְׁנַיִם כּוּ׳, וְאַשְׁמוּעִינָן דְּזֵהוּ הַקִּנּוּי: **אֵלֶּא דִּבּוּר סְתִירָה הִיא**. אַפִּי׳ מִדְּבֶרֶת עִמּוֹ בְּשׁוּק סְתִירָה חֲשִׁיב לָהּ מִדְּקָאָמַר זֶה הַקִּנּוּי, דְּאִי לָאו דִּסְתִירָה הוּא וְלֹא מִיתַּסְּרָא בָּהּ מֵאי קִנּוּי אִיכָּא וְלָמָּה לִי דִּמַּתְרֵה בָּהּ: **וַהֲדַר תָּנֵי**. דְּכִי עָבְרָה עַל הַתְרָאָתוֹ וְדִבְּרָה עִמּוֹ מֻתֶּרֶת לְבַיְתָהּ: **אֹמֵר אַבַּיֵּי הָכִי קָאָמַר**. אֹמֵר לָהּ לָאו פְּרוּשָׁא דְּכֵיצַד מְקַנֵּא לָהּ הוּא, אֶלָּא תִּרְתֵּי קָתָנֵי וְהַ״ק, אֹמֵר לָהּ אַל תְּדַבְּרִי וְנִסְתְּרָה אוֹ דִּבְּרָה אע״פ שֶׁעָבְרָה עַל קִנּוּיוֹ אֲצַל דִּבּוּר, אוֹ אִם דִּבְּרָה עִמּוֹ אַחַר קִנּוּי גְּמוּר דְּאַל תִּסְתְּרִי, עֲדַיִן בְּאַחַת מִשְּׁתֵּי אֵלּוּ מֻתֶּרֶת לְבַעְלָהּ. אֲבָל עָבְרָה עַל קִנּוּיוֹ אֲצַל סְתִירָה, כְּגוֹן שֶׁאָמַר לָהּ אַל תִּסְתְּרִי וְנִבְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר כּוּ׳: **וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ**. לְעִיל מִנַּיהּ כְּתִיב כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וּגוֹ׳ וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וּגוֹ׳ לְאִישׁ אַחֵר, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב, אִי לְמִשְׁרְיֵיהּ לְאַנְסוֹבָא עַל יְדֵי גֵּט כְּרִיתוּת לִכְתּוֹב וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָיְתָה לְאִישׁ, לָמָּה לִי לְמִכְתַּב לְאַחֵר, אֶלָּא לְמֵעוּטֵי יְבָמָה הַיְכָא דְּלֵא גְּרֵשָׁהּ בַּעַל אַחֵר שֶׁמָּצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר, וְהָכִי מִשְׁתַּמְּעֵי קְרָאֵי כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר יִגְרְשֶׁנָּה בְּסֵפֶר כְּרִיתוּת וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ, כְּלוֹמַר וּבְכָל צַד שֶׁתֵּצֵא מִבֵּיתוֹ בֵּין ע״י גֵּרוּשִׁין בֵּין ע״י מִיתָה, אִם בָּאת לְנָשֵׂא, לְאִישׁ אַחֵר תִּנָּשֵׂא וְלֹא לְיָבָם, שֶׁאֵינוֹ אַחֵר אֵצֶל נִשּׂוּאֵין שֶׁל זוֹ, שֶׁמּוּכָח נִשּׂוּאֵי רִאשׁוֹן הִיא וְזָקֵקֶת לוֹ: **אִי הָכִי חֲלִיצָה נַמִּי לֹא תִּיבָּעֵי**. דְּהָא פְּשָׁרָהּ רַחְמָנָא וְשַׁרְיֵיהּ לְאִישׁ אַחֵר בְּכָל עִנְיָן שֶׁתֵּצֵא מִבֵּיתוֹ אַחֵר שֶׁנִּמְצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר: **אִלּוּ אִיתֵיהּ לַבַּעַל**. מִי מִשְׁתַּרְיָא בְּלֹא גֵּט, הָא כְּתִיב וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוּת, אַפִּי׳ מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר כְּרִיתוּת בְּעָיָא, הַשְׁתָּא נַמִּי בְּעָיָא חֲלִיצָה, דְּיָבָם בְּמִקּוֹם בַּעַל קָאֵי: **אִית דְּאָמְרֵי**. דְּהָכִי שָׁנֵי רַב יוֹסֵף לְעִיל, רַחְמָנָא אָמַר כּוּ׳ עִנְיָה לְבַעֲלָהּ לְגָרְשָׁהּ מִבֵּיתוֹ כְּשֶׁמָּצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר כִּי הַיְכִי דְּלֵא תִּסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ, כְּדַאֲמַר לְעִיל זְנוּתָא בְּבֵיתָא כִּי קָרֵיהּ לְשׁוּמְשֵׁמָא:

מי

ביאורים למסכת סוטה דף ה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

״וְלַשֵּׁאת וְלַסַּפַּחַת״ ודורשים, וְאֵין שְׁאֵת אֶלָּא מלְשׁוֹן גָּבוֹהַּ, כמו שֶׁנֶּאֱמַר ״וְעַל [כָּל] הֶהָרִים הָרָמִים וְעַל [כָּל] הַגְּבָעוֹת הַנִּשָּׂאוֹת״, הרי ש׳שאת׳ הוא לשון של התנשאות והתרוממות. וְאֵין סַפַּחַת אֶלָּא מלשון טְפִילָה, כמו שֶׁנֶּאֱמַר ״סְפָחֵנִי נָא אֶל אַחַת ממשמרות הַכְּהֻנּוֹת לֶאֱכֹל פַּת לָחֶם״, הרי ש׳ספחת׳ הוא מלשון דבר הנטפל ונספח, ויש ללמוד מכאן שכל המתנשא על אחרים סופו שלא יהיה חשוב אלא נטפל לאחרים.

אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי בֹּא וּרְאֵה כַּמָּה גְּדוֹלִים נְמוּכֵי הָרוּחַ – השפלים והענוים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁבְּשָׁעָה שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּים, אָדָם שמַקְרִיב עוֹלָה, שֶׁכַּר של הקרבת קרבן עוֹלָה בְּיָדוֹ, וכן המקריב מִנְחָה שֶׁכַּר של הקרבת קרבן מִנְחָה בְּיָדוֹ, אך אין להם שכר יותר ממה שהקריבו בפועל. אֲבָל מִי שֶׁדַּעְתּוֹ שְׁפֵלָה, מַעֲלֶה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאִילּוּ הִקְרִיב את כָּל הַקָּרְבָּנוֹת כּוּלָּם, שֶׁנֶּאֱמַר ״זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נִשְׁבָּרָה״, ונדרש משום ש׳זבחי׳ משמע הרבה זבחים. וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁאֵין תְּפִילָּתוֹ של מי שדעתו שפלה נִמְאֶסֶת לפני ה׳, שֶׁנֶּאֱמַר ״לֵב נִשְׁבָּר וְנִדְכֶּה, אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה״ – שלא יבוזו לתפילתו. וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי כָּל הַשָּׁם אוֹרְחוֹתָיו בָּעוֹלָם הֲזֶה - שמחשב את מעשיו, הפסד של מצווה כנגד שכרה אם יקיימה, זוֹכֶה וְרוֹאֶה בִּישׁוּעָתוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר ״וְשָׁם דֶּרֶךְ אַרְאֶנּוּ בְּיֵשַׁע אֱלֹהִים״, אַל תִּקְרֵי ״וְשָׁם״ אֶלָּא וְשָׁם דֶּרֶךְ, שמחשב את דרכיו.

שנינו במשנה. [כֵּיצַד מְקַנֶּא לָהּ כו׳] אמר לה בפני שנים אל תדברי עם איש פלוני ודברה עמו עדיין היא מותרת וכו׳. מקשה הגמרא, הָא גּוּפָא קַשְׁיָא - גוף דברי המשנה סותרים, בתחילה אָמְרַתְּ – אמר התנא שקינוי היינו שאָמַר לָהּ בעלה בִּפְנֵי שְׁנַיִם אַל תְּדַבְּרִי עִם אִישׁ פְּלוֹנִי זֶה, אַלְמָא – ממה שאמר שכך הוא לשון קינוי, משמע שמה שאמר התנא שאסר עליה ״דִּבּוּר״, סְתִירָה הוּא - שציווה עליה לא להתיחד עם פלוני, אלא שהתנא דיבר בלשון נקיה וקרא ליחוד דיבור. ואילו וַהֲדַר תָּנֵי - המשיך התנא ואמר שאם עברה האשה על ציווי זה וּדִיבְּרָה עִמּוֹ – עם אותו פלוני, עֲדַיִן מוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה – שאינה נאסרת כדין סוטה, אַלְמָא - משמע ש׳דיבור׳ שדיבר עליו התנא אינו יחוד, שאם כן מדוע אינה נאסרת כדין סוטה והרי קינא לה ונסתרה, אלא ודאי ״דִּבּוּר״ לֹא כְּלוּם הוּא - שמתפרש כפשוטו מלשון דיבור, ולכן אינה נאסרת שהרי לא התיחדה עמו. נמצא שתחילה אמר התנא ׳דיבור׳ והתכוון ליחוד ובהמשך אמר ׳דיבור׳ והתכוון לדיבור כפשוטו. מתרצת הגמרא, אָמַר אַבָּיֵי הָכִי קָאָמַר, אם אמר לה אַל תְּדַבְּרִי עם פלוני וְדִבְּרָה עמו, או שאמר לה אַל תְּדַבְּרִי וְנִסְתְּרָה – התייחדה עמו, (וְלֹא כְּלוּם), וכן אם אמר לה אַל תִּסְתְּרִי עם פלוני וְדִבְּרָה עִמּוֹ דיבור בעלמא אך לא התיחדה עמו, אינה נחשבת סוטה אלא עֲדַיִן מוּתֶּרֶת לְבַעְלָהּ – לשמש עם בעלה, וּמוּתֶּרֶת לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה - אם בעלה כוהן. אבל אם אמר לה אל תסתרי, הרי זה קינוי, ואם עברה על ציוויו וּנִכְנְסָה עִמּוֹ לְבֵית הַסֵּתֶר וְשָׁהֲתָה שם עמו כְּדֵי טוּמְאָה, נחשבת סוטה, ודינה שֶׁאֲסוּרָה לְבַעְלָהּ וַאֲסוּרָה לֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה.

שנינו במשנה, וְאִם מֵת בעלה של הסוטה ואין לו בנים, הסוטה חוֹלֶצֶת לאחיו ולא מתייבמת. שואלת הגמרא, אַמַּאי יכולה רק לחלוץ, תִּתְיַיבֵּם נַמִּי יַבּוּמֵי - מדוע אינה מתייבמת. מתרצת הגמרא, אָמַר רַב יוֹסֵף דין זה נלמד ממה שאָמַר קְרָא לגבי אשה שגירשה בעלה מפני שמצא בה ערוות דבר, ״וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר״, ודורשים מהייתור של ׳איש אחר׳, שאשה שנמצא בה דבר ערוה יכולה להנשא רק לְאִישׁ אַחֵר, אך וְלֹא לַיָּבָם. מקשה הגמרא, אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי, אֶלָּא מַעְתָּה - שאמרה התורה שתלך לאיש אחר, חֲלִיצָה נַמִּי לֹא תִּיבְּעֵי שהרי התירה התורה למי שנמצא בה דבר ערוה להנשא לאחר. מתרצת הגמרא, אָמַר לֵיהּ רב יוסף אינה מותרת בלא חליצה, שהרי גם אִילּוּ אִיתֵּיהּ לְבַעַל - אם בעלה היה בחיים, מִי לֹא בָּעֵיָא גֵּט – האם לא הייתה צריכה גט כדי להנשא לאחר, הַשְׁתָּא נַמִּי שמת ואחיו עומד במקומו, תִּיבְּעֵי חֲלִיצָה – היא צריכה חליצה כדי להיות מותרת לשוק להנשא.

וְאִית דְּאָמְרִי אָמַר רַב יוֹסֵף - יש אומרים שרב יוסף למד דין זה שסוטה אינה מתייבמת, באופן אחר, רַחֲמָנָא אָמַר – התורה ציותה למי שמצא באשתו דבר ערוה ״וְיָצְאָה מִבֵּיתוֹ וְהָלְכָה וְהָיְתָה לְאִישׁ אַחֵר״ – כלומר שיגרשנה כדי דְּלֵא לִיסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ – שלא תחריב את ביתו, וְאִתְּ אָמְרַתְּ תִּתְיַיבֵּם נַמִּי יַבּוּמֵי – ודאי שאין לומר שמצווה לאחיו לייבמה ולגרום שתחריב את ביתו. שואלת הגמרא, אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף אֶלָּא מַעְתָּה לְאַחֵר לֹא תִּינָּשֵׂא – יהיה אסור לאותה אשה שזינתה להינשא גם לאחר, כדי דְּלֵא תִּיסְתְּרֵיהּ לְבֵיתֵיהּ, ואילו התורה אמרה ״והייתה לאיש אחר״. אָמַר לֵיהּ רב יוסף לאביי,

---

המשך ביאור למסכת סוטה ליום שישי לעומר עמ׳ א

זכות היא מתנוונת. וְרַב יוֹסֵף סָבַר, לְרַבִּי הַוְיָא מִתְנַוְּונָה - רק לרבי היא מכחישה והולכת, אך לְרַבָּנָן לֹא הַוְיָא מִתְנַוְּונָה - אלא מפני הזכות לא ניכר עליה דבר. וממילא אין להוכיח מהמשנה, שלעולם יתכן שהמים בודקים אותה גם באופן שיש עדים, ומה שלא אירע לה דבר הוא משום שהיתה לה זכות.

מקשה הגמרא על רב ששת, מֵתִיב רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, שנינו במשנה שם רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵין זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים - חולק על רבי ורבנן, וסובר שאין זכות של האשה מועילה כלל למנוע ממנה את העונש הראוי לבוא על ידי המים המרים, וְאִם אַתָּה אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמָּרִים - אם תאמר שזכות מועילה שלא תענש, נמצא מַדְרֵיהָ אַתָּה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת - הסוטות לא יפחדו מלשתות את המים. ועוד, וְאַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ ולא אירע להן דבר משום שלא זנו, וְהֵן אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ – ויאמרו עליהן שבאמת זינו, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם – מה שלא ארע להן דבר, זהו משום שאין המים מועילים לבודקן כיון שיש עדים שיודעים שזינו. אלא מוכח מדברי רבי שמעון שהמים בודקים גם במקרה שיש עדים שיודעים שזינתה, וקשה על רב ששת. מתרצת הגמרא, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמַרְתְּ – וכי מרבי שמעון אתה מוכיח שלא כדברי רב ששת, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מִדְּזְכוּת לֵא תַּלְיָא עֵדִים נַמִּי לֵא תָּלוּ – לדעת רבי שמעון הסובר שאף אם יש בידה זכות מועילים המים לבודקה, והוכיח דבריו, שאם לא כן יצא לעז על נשים כשרות, אכן גם באופן שיש עדים שיודעים שזינתה המים בודקים אותה. ורב ששת אמר את דינו לדעת רבי ורבנן שלא חששו ללעז זה.

מקשה הגמרא על רב ששת, מֵתִיב רַב שנינו במשנה להלן, וְאֵלּוּ שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת - אלו הן הנשים הסוטות ששורפים את מנחותיהן, ולא ניתן לפדותן או להוציאן לחולין.

הַיָּם אין המים בודקים אותה, נַמִּי נמצא אַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ ולא ארע להן דבר משום שלא זנו, וְהֵן אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ – ויאמרו עליהן שבאמת זינו, אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם – מה שלא ארע להן דבר, זהו משום שאין המים מועילים לבודקן כיון שיש עדים שיודעים שזינו. אלא מוכח מדברי רבי שמעון שהמים בודקים גם במקרה שיש עדים שיודעים שזינתה, וקשה על רב ששת. מתרצת הגמרא, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמַרְתְּ – וכי מרבי שמעון אתה מוכיח שלא כדברי רב ששת, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מִדְּזְכוּת לֵא תַּלְיָא עֵדִים נַמִּי לֵא תָּלוּ – לדעת רבי שמעון הסובר שאף אם יש בידה זכות מועילים המים לבודקה, והוכיח דבריו, שאם לא כן יצא לעז על נשים כשרות, אכן גם באופן שיש עדים שיודעים שזינתה המים בודקים אותה. ורב ששת אמר את דינו לדעת רבי ורבנן שלא חששו ללעז זה.

מקשה הגמרא על רב ששת, מֵתִיב רַב שנינו במשנה להלן, וְאֵלּוּ שֶׁמִּנְחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת - אלו הן הנשים הסוטות ששורפים את מנחותיהן, ולא ניתן לפדותן או להוציאן לחולין.

ביאורים למסכת סוטה דף ו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

סברא זו אינה שייכת אלא לגבי יבום, שכיון שאשה זו עלולה להחריב את הבית לא מסתבר שתצווה התורה ליבמה, וממילא היא אסורה על היבם באיסור אשת אח. אך אין זו סברא לאסור אותה להינשא לאחר, משום שמִי קָא רָמִינַן לָהּ עֲלֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ – וכי אנו מכריחים את האחר לישא אותה, אם ירצה ישאנה.

וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר רַב יוֹסֵף, הדין שאם מת בעל הסוטה בלא בנים אינה מתיבמת נלמד מסברא, שהרי הַכָּתוּב קְרָאוֹ - למי שנושא אשה שמצא בה בעלה הראשון ערות דבר - 'אַחֵר', כלומר, שֶׁאֵין הבעל השני בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן - שאינו דומה לו, משום שֶׁזֶּה – הראשון הוֹצִיא רְשָׁעָה מִבֵּיתוֹ, וְזֶה - ואילו השני הִכְנִיס רְשָׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, ומפני שאינו דומה לראשון נקרא 'אחר'. **וְאֵת אָמְרַתְּ תִּתְיַבֵּם נַמִּי יַבּוּמֵי**, ודאי שאין שייך לצוות את היבם ליבמה, ויקרא 'אחר' משום שמכניס רשעה לתוך ביתו. שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** אַבַּיֵי לרב יוסף, **אֶלָּא מַעֲתָּה** – לדבריך, גם אם הלכה אותה אשה שמצא בה בעלה ערות דבר וגירשה ונִשֵּׂאת לְאַחֵר, **וּמֵת** האחר בְּלֹא בָנִים, לֹא תִּתְיַבֵּם לאחיו של האחר, משום דְּהַכָּתוּב קְרָאוֹ – אם ישא אשה רשעה זו 'אַחֵר'. מתרצת הגמרא, באופן זה יש דין יבום, כיון שלגַבֵּיהּ דְּהַאי - לגבי האח של הבעל השני מִיהָא בְּשַׁם טוֹב הֲוָה קַיְימָא משום שלא זינתה תחת הבעל שהיה לפניו, ויש לומר שחזרה בה ממעשיה הרעים, ואם ייבמה לא יקרא 'אחר'.

רָבָא אָמַר הדין שאם מת בעל הסוטה בלא בנים אינה מתיבמת נלמד מִקַּל וָחוֹמֶר, שֹׁאם נֶאֱסְרָה מחמת שנעשתה סוטה בְּמוּתָּר לָהּ – לבעלה שהייתה מותרת לו, אם כן בְּאָסוּר לָהּ – לאחיו שהיתה אסורה עליו בחיי בעלה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שתיאסר להתיבם לו מחמת שנעשתה סוטה תחת אחיו, ולכן אין הסוטה מתייבמת. שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ** אַבַּיֵי לרבא **אֶלָּא מַעֲתָּה** - לדבריך, צריך להיות הדין בכֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁקִּידֵּשׁ אֶת הָאַלְמָנָה שאסורה לו, **וּמֵת** בלי בנים, וְיֵשׁ לוֹ אָח כֹּהֵן הֶדְיוֹט שמותר באלמנה, שלֹא תִּתְיַבֵּם לכהן הדיוט. משום שיש לומר קל וחומר כעין זה, **אִם** נֶאֱסְרָה כשהיתה נשואה בְּמוּתָּר לָהּ – לבעלה הכהן הגדול, אם כן בְּאָסוּר לָהּ – לאחיו שהיתה אסורה עליו בחיי בעלה **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שתיאסר להתיבם לו. דוחה הגמרא, אין נידון זה דומה לסוטה, שהסוטה היתה מותרת לבעלה ונאסרה מחמת שנעשתה סוטה, אך באלמנה לכהן גדול, וכי האלמנה נֶאֱסְרָה עליו, הָא אֲסִירָא וְקַיְימָא - מעולם לא היתה מותרת לו. וכן מה שאמרת שנאסרה בְּמוּתָּר לָהּ, הרי הכהן גדול אָסוּר לָהּ הוּא, ולכן לא שייך בזה הקל וחומר. אֶלָּא כך הקשה אביי לרבא, לדבריך צריך להיות הדין בְּאֵשֶׁת כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה ונאסרה בזה על בעלה, וּמֵת בעלה בלי בנים, וְיֵשׁ לוֹ אָח חָלָל - שמותר לו לישא אשה שפסולה לכהונה, שלֹא תִּתְיַבֵּם לאח החלל, משום שיש לומר את אותו קל וחומר, אִם נֶאֱסְרָה מחמת שנאנסה בְּמוּתָּר לָהּ – לבעלה שהיתה מותר לו, אם כן בְּאָסוּר לָהּ – לאחיו שהיתה אסורה לו בחיי בעלה, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שתיאסר להתיבם לו מחמת שנאנסה תחת אחיו. דוחה הגמרא, גם נידון זה אינו דומה לסוטה, שאיסור סוטה נוהג גם באח, וגם אם היתה נעשית סוטה תחתיו היתה נאסרת עליו. אך בנידון זה, הדין הוא שאוֹנֶם בְּיִשְׂרָאֵל מִישְׁרָא שָׁרֵי - כלומר, שרק אשת כהן כשר שנאנסה נאסרת לבעלה, אך אשת ישראל וכן אשת כהן חלל שנאנסה מותרת, וְגַבֵּי דְּהַאי (מִיהָא) לֵיכָּא אִיסּוּרָא – וכיוון שאם הייתה נאנסת תחתיו לא היתה נאסרת, לא נאסרת להתיבם לו מחמת שנאנסה תחת אחיו.

משנה. וְאֵלּוּ הם הנשים הסוטות שנשואות לכהנים **וַאֲסוּרוֹת מְלֶאֱכוֹל בִּתְרוּמָה** לעולם, משום שלא ניתן לבודקן על ידי המים המרים. **הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי לְךָ** – שמודה האשה שזינתה תחתיו, **וְשֶׁבָּאוּ עֵדִים** שמעידים עליה **שֶׁהִיא טְמֵאָה** – שזינתה, **וְהָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה** – שאינה רוצה לשתות את המים ולהיבדק, **וְשֶׁבַּעֲלָהּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ** את המים. **וְשֶׁבַּעֲלָהּ בָּא עָלֶיהָ** כשהיו בַּדֶּרֶךְ לבודקה, שכיון שבא עליה באיסור אין המים בודקים אותה אם זינתה.

גמרא. אָמַר רַב עַמְרָם, הָא מִילְּתָא - הדין שלהלן **אָמַר לָן רַב שֵׁשֶׁת, וְאֲנַהַר לָן עֲיָינִין מַמַּתְנִיתִין** - והאיר את עניינו בכך שהביא ראיה לדבריו ממשנתנו. **סוֹטָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בְּמְדִינַת הַיָּם** שיודעים שזינתה עם מי שקינא לה בעלה, אף אם אותם עדים לא מעידים על כך, **אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ** - אין שתית המים מועילה לבדוק אם זינתה. מבאר רב ששת, **מַאי טַעְמָא** שאין שתית המים מועילה לבודקה, משום **דְּאָמַר קְרָא** "וְנִסְתְּרָה וְהִיא נִטְמְאָה וְעֵד אֵין בָּהּ", ודורשים, שדוקא אם 'ועד אין בה', כלומר **דְּלֵיכָּא דְּיָדַע בָּהּ** – שאין בשום מקום עדים שיודעים שזינתה, באופן זה נאמרה הפרשה "והביא האיש את אשתו אל הכהן וגו'", ושנבדקת על ידי המים המרים. **לְאַפּוּקֵי הָא** - למעט מקרה כזה שיש עדים שזינתה, **דְּהָא אִיכָּא דְּיָדַע בָּהּ** - שהרי יש מי שיודע שזינתה. **וְאֲנַהַר לָן עֲיָינִין מַמַּתְנִיתִין** - והביא רב ששת ראיה לדינו ממשנתנו, **דְּקָתָנֵי וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה** אסורה לאכול תרומה לעולם. והנה יש לברר, **דְּאָתוּ עֵדִים אֵימַת** - מתי באו העדים והעידו שזינתה, **אִי נִימָא מִקַּמֵּי דְּתִשְׁתֵּי** - אם נאמר שבאו לפני ששתתה הסוטה את המים, מדוע הוצרכה המשנה לומר שאינה אוכלת בתרומה, אין בזה חידוש כלל, שהרי **זוֹנָה הִיא**, וכבר אמרה המשנה שאם הודתה האשה שזינתה אסורה לאכול בתרומה, וכל שכן אם באו עדים. **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר שבאו העדים **לְבָתַר דְּשַׁתֵּי** – אחרי שכבר שתתה את המים המרים, וחידשה המשנה שאף על פי שלא אירע לה דבר על ידי שתיית המים, נאמנים העדים לומר שזינתה. מבאר רב ששת את ההוכחה מהמשנה, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא** שאם יש עדים שיודעים שזינתה **אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שַׁפִּיר** - מובן הדבר שאף ששתתה ולא אירע לה דבר אין זו ראיה שלא זינתה, שכיון שהיו עדים שידעו שזינתה, אין המים מועילים לבודקה. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** שהמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ גם באופן שיש עדים שיודעים שזינתה, אם כן, כיון ששתתה והוכח שלא זינתה, **תִּינַּלֵּי מִילְּתָא לְמַפְרַע דְּסַהֲדֵי שַׁקְרֵי נִינְהוּ** – יתברר שהעדים שמעידים שזינתה הם עדי שקר, ומדוע נאסרת בתרומה. אלא מוכח, שבאופן שיש עדים שיודעים שזינתה – אין המים בודקים אותה.

דוחה הגמרא את ראיית רב ששת, **אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ** – ניתן לומר שגם אם יש עדים שיודעים שזינתה **הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, וְהָא** - ומה שמאמינים לעדים שזינתה אפילו אם כבר שתתה ולא אירע לה דבר, הוא משום **שֵׁאִימּוֹר זְכוּת תּוֹלֶה לָהּ** – יתכן שזכות מעשים טובים שבידה עמדה לה שלא אירע לה דבר, וכדלהלן, ואין מכך הוכחה שלא זינתה והם עדי שקר.

שואלת הגמרא, **בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי** רב ששת ורב יוסף, אם יש להוכיח ממשנתנו שאין המים בודקים את האשה באופן שיש עדים שיודעים שזינתה או לאו. ומשיבה, נחלקו **בְּמַתְנִיתָא דְּרַבִּי, דְּתַנְיָא רַבִּי אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלֶה בַּמַּיִם הַמָּרִים** - סוטה שזינתה אלא שיש לה זכות של מעשים טובים, מועילה הזכות לענין שלא תהיה בטנה מתנפחת וירכה נופלת בשעה ששותה את המים, אך אף שיש לה זכות **וְאֵינָהּ יוֹלֶדֶת וְאֵינָהּ מְשַׁבַּחַת** - אינה יולדת עוד ואינה מבריאה ומתחזקת, **אֶלָּא מִתְנַוְּנָה** – מכחישה **וְהוֹלֶכֶת, וּלְסוֹף** - סופה **שֶׁהִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה** שבאה על ידי שתיית המים, שבטנה צבה וירכה נופלת. מבארת הגמרא את מחלוקתם, **רַב שֵׁשֶׁת סָבַר בֵּין לְרַבִּי וּבֵין לְרַבָּנַן** שחולקים על רבי, **הַוְיָא מִתְנַוְּנָה** - הרי היא מכחישה והולכת מזמן שתיית המים, אלא שלרבי סופה שמתה באותה מיתה, ולרבנן מתה במיתה רגילה. והנה במשנתנו לגבי סוטה שבאו עדים שזינתה לאחר שכבר שתתה, לא מבואר שהאשה התנוונה לאחר שתית המים, ולכן הוכיח רב ששת שאם יש עדים שיודעים שזינתה אין המים בודקים אותה, שאם המים בודקים אותה אלא שאשה זו היתה לה זכות, מדוע לא התנוונה, שהרי התבאר שגם אם יש לה

המשך בעמוד קצא

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ו עמוד א

רש״י

מִי קָא רָמִינַן עֲלֵיהּ. לְמִינְסְבָהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ, דְּאִלּוּ לֵיכָּם אַמְרִינָן לֵיהּ מִצְוַת יִבּוּם קוֹדֶמֶת לְמִצְוַת חֲלִיצָה, אֲבָל בְּהָא אָסוּר לְמֵימַר לֵיהּ. וּמִמֵּילָא אַשְׁמוּעִינָן קְרָא דְּאָסוּר לְיַבְּמָה, דְּלֵא שַׁיְיךְ בָּהּ יִבּוּם, וְהַיְינוּ אִשָּׁה אַחַת שֶׁלָּא בַּמָּקוֹם מִצְוָה: הַכָּתוּב קָרָאוֹ אַחֵר. לְמִי שֶׁנּוֹשֵׂאתָהּ, וְאַתְּ אָמְרַתְּ תִּתְיַבֵּם וּתְרַמִּי עֲלֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ. נִשֵּׂאת לְאַחֵר. שֶׁגֵּרְשָׁהּ רִאשׁוֹן שֶׁמָּצָא בָהּ עֶרְוָת דָּבָר וְנִיסֵּת כו׳ לֹא תִתְיַבֵּם, דְּהִשֵּׂאתָהּ נַמִּי אַחֵר הוּא וְאֵין [זֶה] בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן אִם יִשָּׂאֶנָּה, וְקָרְמִית לֵזֶה עֲלֵיהּ בְּמִצְוַת יִבּוּם: נַבִּיהּ דְּהַאי. אַחֵר, אֲחִיו שֶׁל זֶה: בְּשַׁם טוֹב הָיָה קַיְימָא. וְאִיכָּא לְמֵימַר הַדְּרָה בָּהּ, וְאֵין קְרוּי אַחֵר אֶלָּא הַנּוֹשֵׂאתָהּ מִתּוֹךְ אֶלְקְנוּת אוֹ גְּרוּשִׁין עַל מִי שֶׁקִּלְקְלָה תַּחְתָּיו: רָבָא אָמַר. הַאי דְּקָתָנֵי מִתְנִיתִין וְלֹא מִתְיַיבְּמָת, ק״ו דְּאִם נֶאֱסֶרֶת בִּסְתִירָה זוֹ בִּמְתֻּרָּה לָהּ, בְּבַעֲלָה שֶׁהָיָה מֻתָּר לָהּ וְנִתְקַלְקְלוּ עַכְשָׁיו הַנּוֹשֵׂאתָן לֵיאָסֵר עָלָיו: בְּאִסּוּר לָהּ. הַהֵיינוּ יִבְּמָה שֶׁהוּא אָסוּר לָהּ בְּחַיֵּי בַּעֲלָהּ, לֹא כָּל שֶׁכֵּן שֶׁנֶּאֱסְרוּ נְשׂוֹאֵי הָרִאשׁוֹן שֶׁלֹּא לְהִתְיַבֵּם מִכֹּחַ אוֹתָן הַנּוֹשֵׂאתָן: שֶׁקִּדֵּשׁ אֶת הָאַלְמָנָה. שֶׁהִיא אֲסוּרָה עָלָיו: לֹא תִתְיַבֵּם. מִכֹּחַ ק״ו זֶה, אִם נֶאֱסְרָה כו׳, וּלְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי נֶאֱסְרָה וּמַאי מֻתֶּרֶת לָהּ הֲלָא אָסוּר הָיָה מִתְּחִלָּתוֹ: אֶלָּא. הֵכִי פָּרִיךְ, אִשָּׁה כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה וְנֶאֱסְרָה עָלָיו, דְּאִשָּׁה כֹּהֵן אֲסוּרָה אֲפִלּוּ בְּאֹנֶס אֲבָל אִשָּׁה יִשְׂרָאֵל מֻתֶּרֶת דִּכְתִיב (במדבר ה) וְהִיא לֹא נִתְפְּשָׂה הָא נִתְפְּשָׂה מֻתֶּרֶת, וּמִדִּכְתִיב וְהִיא מִיעוּטָא הוּא וּמִשְּׁמַע דָּיֵשׁ אֲחֶרֶת שֶׁאִם־פְּלוּ נִתְפְּשָׂה אֲסוּרָה: וְיֵשׁ לוֹ אַחִיו. מֵאָבִיו וְהוּא חֵלֶל שֶׁנּוֹלַד לְאָבִיו מִן הַגְּרוּשָׁה וְנִתְחַלֵּל מִן הַכְּהֻנָּה, וּמֻתָּר בְּנָשִׁים הַפְּסוּלוֹת לְכְהֻנָּה כְּדִכְתִיב בְּכֹהֲנִים הַנּוֹשְׂאִין פְּסוּלוֹת וְלֹא יְחַלֵּל זַרְעוֹ (ויקרא כא) אֶלְמָא זַרְעוֹ חָלֵל: לֹא תִתְיַבֵּם. מק״ו דְּאִם נֶאֱסְרָה בִּבְעִילָה זוֹ לְבַעֲלָהּ שֶׁהָיָה מֻתָּר לָהּ, בִּיבָמָה הָאֲסוּרָה לָהּ בְּאוֹתָהּ שָׁעָה לֹא כ״ש שֶׁנֶּאֱסְרוּ עָלָיו נְשׂוֹאֵי אָחִיו שֶׁלֹּא לְיַבְּמָה מִכֹּחַ נְשׂוֹאֵין: לֵיכָּא אִפּוּרָא. וְאָצְלוֹ הוּא הֶתֵּר גָּמוּר וְאֵין זֶה ק״ו, אֲבָל בְּזִנְתָּה בְּרְצוֹן שֶׁהַבְּעַל וְהַיִּבָּם שָׁוִין בְּאִסּוּר זֶה אִם הָיְתָה תַּחְתָּיו הָוֵי ק״ו, שֶׁהֲרֵי מֵחֲמַת נְשׂוֹאֵין הָרִאשׁוֹנִים הִיא נִזְקֶקֶת לְיִבּוּם, וְאִם עַל הַבַּעַל נִתְקַלְקְלָה ק״ו לֵיכָּם: מִתְנֵי לֵאכוֹל בִּתְרוּמָה. אִם הוּא כֹּהֵן: וְשֶׁבַעֲלָה בָּא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. דְּשׁוּב אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ כְּדִלְקַמָּן (דף כח.) וְנִקְּה הָאִישׁ מֵעָוֹן, בִּזְמַן שֶׁהָאִישׁ מְנֻקֶּה אֶלָּא בָּא עָלֶיהָ מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו אָז הָאִשָּׁה הִהִיא תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָהּ, אֵין הָאִישׁ מְנֻקֶּה מֵעָוֹן אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ: גמ׳ וְאֲנַהֲרִי לָן עֲיָינִין. הַבֵּיאוּ לָנוּ רְאִיָּה לְדִבְרֵיהֶן מִמַּתְנִיתִין: סוֹטָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בְּמְדִינַת הַיָּם. שֶׁרָאוּ שֶׁנִּטְמְאָה מִזֶּה: וְעֵד אֵין בָּהּ. אע״ג דְּדִרְשִׁינָן לְעֵיל לְעֵד אֶחָד נֶאֱמָן בְּסוֹטָה וּלְסוֹטָה וּדְאִית שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה עוֹד, אֵין מִקְרָא יוֹצֵא מִידֵּי פְּשׁוּטוֹ וְדִרְשִׁינָן לֵיהּ נַמִּי הָכִי, וְעֵד אֵין בָּהּ הוּא דְּאָמַר וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ וְכָל הַפָּרָשָׁה, הָא יֵשׁ בָּהּ עֵד אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ: וְאֲנַהֲרִינְהוּ לְעֲיָינִין. מִשּׁוּם דִּקְרָא לָאו רְאִיָּה הוּא כָּל כָּךְ דְּהָא דִּרְשִׁינְיָה לְסוֹטָה וְדָאִית שֶׁיֵּשׁ בָּהּ עֵד אֶחָד לְפָנֵינוּ וּלְלַמֵּד שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה: זוֹנָה הִיא. וּתְפִשְׂיָה דַּאֲסוּרָה בִּתְרוּמָה דְּהָא תָּנָא לֵיהּ הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי: אֶלָּא לְבַתֵּר דִּשְׁתַּאי. וְאִיצְטְרִיךְ לְאַשְׁמוּעִינָן דְּלֵא מַחֲזִקִינָן לְהוּ בִּשְׁקָרֵי עַל אֲשֶׁר לֹא בְּדָקוּהָ הַמַּיִם: שַׁפִּיר. וּמִשּׁוּם הָכֵי לֹא מַחֲזִקִינָן לְהוּ בִּשְׁקָרֵי, דְּמִשּׁוּם דְּהוּא יָדְעֵי בָּהּ לֹא בְּדָקֵי לָהּ מֵיָא: זְכוּת תַּלְיָא לָהּ. דְּאָמַר לְקַמָּן (דף כ.) זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמְּרִים: וְקָמִיפְּלְגִי. רַב שֵׁשֶׁת וְרַב יוֹסֵף: בְּמִתְנַוְּונָה. דְּקָאָמַר לְקַמָּן (דף כב:) גַּבֵּי אִשָּׁה שֶׁהָלְכָה לְהָם זְכוּת: בְּאוֹתָהּ מִיתָה. לֹא פְּלִיגֵי רַבָּנַן עֲלֵיהּ דְּרַבִּי אֶלָּא שֶׁסּוּף שֶׁהִיא מִתָּה בְּאוֹתָהּ מִיתָה לְחוּד, אֲבָל בְּמִתְנַוְּונָה לֵיכָּא מִי שֶׁזְּכוּת תּוֹלָה לָהּ מִנַּוְּונָה הִיא, וְזוּ הוֹאִיל וְלֹא נִתְנַוְּונָה לֹא תָּלָה לָהּ זְכוּת אֶלָּא שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לְבַדֵּק כְּלָל מִשּׁוּם עֵדִים: וְרַב יוֹסֵף סָבַר. רְאוּיָה לְבַדֵּק הִיא אֶלָּא זְכוּת תּוֹלָה לָהּ, וְאִי מִשּׁוּם דְּלֵא נִתְנַוְּונָה הָא מִנֵּי רַבָּנַן הִיא דְּאָמְרִי לְקַמָּן זְכוּת תּוֹלָה לָהּ דְּקָסָבְרֵי לֹא הָוְיָא מִתְנַוְּונָה כְּלָל: מַדְּחָה אֶת הַמַּיִם כִּפְנֵי הַנָּשִׁים. שֶׁלֹּא יְהוּ יְרֵאוֹת מֵהֶם לְהוֹדוֹת שֶׁהִיא טְמֵאָה וְלֹא יִלְעֲגוּ עַל הַטְּהוֹרוֹת, עֵדִים נַמִּי לֹא תָּלוּ: שֶׁמְּנַחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת. מִנְחוֹת קְנָאוֹת שֶׁלָּהּ עֲשִׂירִית הָאֵיפָה קֻמַּח שְׁעוֹרִים נִשְׂרָפוֹת לְמִטָּה עַל בֵּית הַדֶּשֶׁן, שֶׁאֵינָן רְאוּיוֹת לִקְרֵב וְלֹא לִפְדּוֹת וְלִיצֵא לְחֻלִּין:

תוספות

מִי קָא רָמִינַן עֲלֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר רַב יוֹסֵף, הַכָּתוּב קָרָאוֹ ׳אַחֵר׳ שֶׁאֵין זֶה בֶּן זוּגוֹ שֶׁל רִאשׁוֹן, שֶׁזֶּה הוֹצִיא רְשָׁעָה מִבֵּיתוֹ, וְזֶה הִכְנִיס רְשָׁעָה לְתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְאַתְּ אָמַרְתְּ תִּתְיַבֵּם נַמִּי יַבּוֹמֵי. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, אֶלָּא מֵעַתָּה נִשֵּׂאת לְאַחֵר, וּמֵת בְּלֹא בָנִים, לֹא תִּתְיַבֵּם דְּהַכָּתוּב קָרָאוֹ ׳אַחֵר׳, גַּבֵּיהּ דְּהַאי מִיהָא בְּשֵׁם טוֹב הֲוָה קַיְימָא. רָבָא אָמַר, קַל וָחֹמֶר, אִם נֶאֱסְרָה בְּמוּתָּר לָהּ, בְּאָסוּר לָהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, אֶלָּא מֵעַתָּה, כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁקִּידֵּשׁ אֶת הָאַלְמָנָה וּמֵת וְיֵשׁ לוֹ אָח כֹּהֵן הֲרֵיוֹט לֹא תִּתְיַבֵּם, אִם נֶאֱסְרָה בְּמוּתָּר לָהּ, בְּאָסוּר לָהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. נֶאֱסְרָה, הָא אַסִּירָא וְקַיְימָא. מוּתָּר לָהּ, אָסוּר לָהּ הוּא. אֶלָּא אִשָּׁה כֹּהֵן שֶׁנֶּאֱנְסָה וּמֵת וְיֵשׁ לוֹ אָח חָלָל לֹא תִּתְיַבֵּם, אִם נֶאֱסְרָה בְּמוּתָּר לָהּ, בְּאָסוּר לָהּ לֹא כָּל שֶׁכֵּן. אוֹנֶס בְּיִשְׂרָאֵל מִישְׂרָא שָׁרֵי, וְגַבֵּי דְּהַאי (מִיהָא) לֵיכָּא אִיסּוּרָא: מִשְּׁנָה וְאֵלּוּ אֲסוּרוֹת מִלֶּאֱכוֹל בִּתְרוּמָה, הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי לְךָ, וְשֶׁבָּאוּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, וְהָאוֹמֶרֶת אֵינִי שׁוֹתָה וְשֶׁבַעְלָהּ אֵינוֹ רוֹצֶה לְהַשְׁקוֹתָהּ וְשֶׁבַעְלָהּ בָּא עָלֶיהָ בְּדֶרֶךְ: גְּמָרָא אָמַר רַב עַמְרָם, הָא מִילְּתָא אָמַר לָן רַב שֵׁשֶׁת וְאַנַהֲרִי לָן עֲיָינִין מִמַּתְנִיתִין, סוֹטָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה, דְּאִתּוּ עֵדִים אֵימַת, אִי נַיְמָא מִקַּמֵּי דְּתִשְׁתֵּי, זוֹנָה הִיא, אֶלָּא לְבָתַר דִּשְׁתַאי, אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, שַׁפִּיר. אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, תִּינַּלֵּי מִילְּתָא לְמַפְרֵעַ דְּסַהֲדֵי שַׁקְרֵי נִינְהוּ. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף, לְעוֹלָם אֵימָא לָךְ מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ, וְהָא אֵימוּר זְכוּת תּוֹלָה לָהּ. בְּמַאי קָמִיפְּלְגֵי בְּמִתְנַוְּונָה דְּרַבִּי, דִּתְנַן רַבִּי אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמְּרִים וְאֵינָהּ מַשְׁבַּחַת אֶלָּא מִתְנַוְּונָה וְהוֹלֶכֶת, לְסוֹף שֶׁהִיא מֵתָה בְּאוֹתָהּ מִיתָה. רַב שֵׁשֶׁת סָבַר, בֵּין לְרַבִּי וּבֵין לְרַבָּנַן הַיְינוּ מִתְנַוְּונָה, וְרַב יוֹסֵף סָבַר, לְרַבִּי הַיְינוּ מִתְנַוְּונָה, לְרַבָּנַן לֹא הַיְינוּ מִתְנַוְּונָה. מֵתִיב רַב שִׁימִי בַּר אַשִׁי, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר אֵין זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמְּרִים, וְאִם אַתָּה אוֹמֵר זְכוּת תּוֹלָה בַּמַּיִם הַמְּרִים, מַדְּחֶה אַתָּה אֶת הַמַּיִם בִּפְנֵי כָּל הַנָּשִׁים הַשּׁוֹתוֹת וְאַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ וְהֵן אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ אֶלָּא שֶׁתָּלָה לָהֶן זְכוּת, וְאִם אִיתָא, יֵשׁ לָהּ עֵדִים בְּמְדִינַת הַיָּם נַמִּי אַתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת שֶׁשָּׁתוּ וְהֵן אוֹמְרִים טְמֵאוֹת הָיוּ אֶלָּא שֶׁיֵּשׁ לָהֶן עֵדִים בְּמְדִינַת הַיָּם. לְרַבִּי שִׁמְעוֹן קָאָמְרַתְּ, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מִדְּזְכוּת לֹא תַּלְיָא, עֵדִים נַמִּי לֹא תָּלוּ. מֵתִיב רַב, וְאִלּוּ שֶׁמְּנַחוֹתֵיהֶן נִשְׂרָפוֹת,

מִי קָא רָמִינַן עֲלֵיהּ בְּעַל כָּרְחֵיהּ. נִשֵּׂאת לְאַחֵר. נִשְׂאת לְאַחֵר. נִשְׂאת לְאַחֵר. נִשְׂאת לְאַחֵר. אִשָּׁה. כהן שנאנסה. וא״ת אמאי לא תני לה בפרק יש מותרות (ימות דף פ.) גבי אסורות לבעליהן ומותרות ליבמיהן יש לומר הא תני ליה חייבי לאוין וזו מחייבי לאוין כדאמר בפרק הבא על יבמתו (פס דף נו:) הכל היו בכלל אחרי אשר הוטמאה וגו׳ והכי התם דפריך מפצוע דכא אבל יש לתמוה אמאי לא פריך הכא ישראל שנשא כשרה ונעשה פצוע דכא ויש לו אח כשר דדמי למתני׳ מאי הוי ליה לתרוצי: האומרת טמאה אני לך. אי קשיא בשלהי מס׳ נדרים (דף נ:) דפליגי רבה ורב ששת באומרת טמאה אני לך דרב ששת אומר אוכלת בתרומה וכו׳ תריץ דהכא מיירי אחר קינוי וסתיר׳ דרגלים לדבר אפילו רב ששת מודה והכי מפרש לה בירושלמי: ושבאו לה עדים ואמרו שנטמאה. מספקא לרבי אי דוקא נקט עדים שנים אבל עד אחד לא מהימן דמוקמינן ליה בגמרא דמיירי לאחר ששתתה דדוקא קודם ששתתה האמינה תורה לעד אחד ורב ששת דאמר בגמרא סוטה שיש לה עדים במדינת הים דאין המים בודקין אותה דוקא עדים נקט ולא עד א׳ או דילמא כיון דהאמינה תורה לעד אחד אחר קינוי וסתירה ליכא חילוק בין אחד לשנים מיהו מסתברא דה״ה לעד אחד כדעולא דאמר בפרק מי שאמר [שקנא] (לקמן דף לא:) כל מקום שהאמינה תורה עד אחד הרי כאן שנים: אם אתה אומר זכות תולה מדחה אתה את המים. וא״ת לרב ששת דאמר בין לרבי לרבנן מתנוונה א״כ אהיכא קאי ר״ש דאמר מדחה אתה והלא יראו דמתנוונת והיאך יוכלו להוציא שם רע על הטהורות ששתו כשלא יתנוונו יש לומר הנשים העומדות משום ייסור ולא יהא ניכר לאלתר כשעומדת בעזרה נתנוונה יוציאו שם רע [ד״ה]הבועל יגיד להם שקלקל עמה ולא ידעי שזו מתנוונת אי נמי לא יתלו נוונווה במים המרים וכן היא לא תתלה במים המרים אלא בחולי אחר: כי

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ו עמוד ב

תוספות

כי קדוש מעיקרא שפיר קדוש משום הכי נשרפת. קשיא כיון דהוא היה מביא מנחתו עליה אמאי נשרפת מאי שנא מהא דתנן בפרק ד[ו]במסכת נזיר (קף כל:) האשה שנדרה בנזיר והפרישה את בהמתה בנזיר והיפר לה בעלה אם שלו היתה הבהמה תצא ותרעה בעדר ואם שלה היתה הבהמה חטאת תמות ואע״ג דבשעת הקדש הות בת מקדש דקי״ל דבעל מיגז גייז ואפ״ה אמר כיון דמשלו היתה תצא ותרעה בעדר דנפקא לחולין ותנן נמי התם בפרק בית שמאי (סס קף לכ.) מי שנדר בנזיר והלך להביא בהמתו אם עד שלא נגנבה בהמה נדר הרי הוא נזיר ואם משנגנבה בהמה נדר אינו נזיר והכי נמי הוו עדים בעולם קודם הקדש ולאו אדעתא דהכי הקדיש ועוד אמאי נשרפת כיון דקי״ל כבית הלל דאמרי בפרק יש נוחלין (כ״ב קף קכ:) ובפרק ב״ש במסכת נזיר (קף לא:) דיש שאלה להקדש למה אינו נשאל עליה ותצא לחולין: **דכי** קדוש מעיקרא בטעות קדוש. ואין להקשות והא אשם תלוי אע״ג דכי קדוש מעיקרא בטעות קדוש דלא חזי לכפר מידי היכא דלא חטא ואפ״ה תנן בפרק בתרא דבריתות (קף כנ:) המביא אשם תלוי ונודע שלא חטא ירעה עד שיסתאב דהא מפרש התם טעמא משום דלבו נוקפו גמר ומקדיש:

גזירה שמא יאמרו מוציאין מכלי שרת לחולין. ואי תקשה כל הני דתנן תצא ותרעה בעדר נגזור שמא יאמרו מוציאין מקדושת הגוף לחולין תריץ התם לא מוכחא מילתא וליכא היכירא בין קדושת פה לקדושת הגוף ויאמר קדושת הפה היה אבל הכא איכא היכירא בין קדושת הפה לקדושת כלי שרת וצ״ע בפרק שתי מדות (מנחות קף כנ.) ובפרק התודה (סס קף פט:):

קרב הקומץ ולא הספיק כו׳. נראה דהוא הדין אם קרב הקומץ ובאו עדים שנטמאה דאמר נמי ביפרה ספיקה דהכי אמר בפרק בתרא דבריתות (קף כו:) גבי חטאת העוף הבא על הספק אם משמיצה דמו נודע לה שילדה אסורה אפילו בהנאה שעל הספק באת ביפרה ספיקה:

נמצאו עדים זוממין. נראה דאקדושה בכלי קאי וקודם קמיצה דלאחר הקמיצה איכא איסורא דרבנן ונשרפת דמוקמינן נמי התם הא דתנן משנמלקה נודע לה הרי זו תקבר בנודע לה שלא ילדה ובדין הוא דמותרת בהנאה ומאי טעמא תקבר מדרבנן:

וטהורה ולא שתולה לה זכות. מהכא משמע דבעלה מותר בה לאלתר ולא אמרי׳ ימתין עד שלש שנים שמא זכות תלתה לה דאם היה אסור בה היכי הוה מצינו למיקרי בה ונקתה ונזרעה זרע וכן הראני רבי בירושלמי ונקה האיש מעון אינה [אינו] חוששׁ שמא תלה זכות ואתיא במ״ד הזכות תולה ואינה ניכרת:

יש

רש״י

הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי. שֶׁהוֹדְתָה לְבֵית דִּין עַל קִלְקוּלָהּ, שֶׁהָיָה מְאַיְּמִין עָלֶיהָ כִּדְתָנֵי מַתְנִי׳: מִקַּמֵּי דְּתִקְדּוֹשׁ. בְּכֵלִי שָׁרֵת: תֵּיפּוּק לְחֻלִּין. בְּפִדְיוֹן, שֶׁלֹּא הָיָה קְדֻשַּׁת הַגּוּף אֶלָּא קְדֻשַּׁת פֶּה וְכָל הַמְּנָחוֹת נִפְדּוֹת כָּל זְמַן שֶׁלֹּא קֻדְּשוּ בְּכֵלִי: **אֶלָּא לְבָתַר דְּקִדּוּשׁ.** דִּכְלֵי שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין אֶת הָרָאוּי לָהֶם שֶׁלֹּא לָצֵאת עוֹד לְחֻלִּין כְּדִתְנַן כָּל הַנּוֹגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ, וְלִקְרַב אֵינָהּ רְאוּיָה שֶׁהֲרֵי אֵינָהּ בָּאָה אֶלָּא לְהַזְכִּיר עֲוֹנָהּ שֶׁל זוֹ שֶׁתִּבְּדֵק וְהֲרֵי הִיא בְּדוּקָה וְעוּמֶדֶת, וְלִנְדָבָה נַמִּי לֹא חֲזָיָא לְהַקְרִיבָהּ דְּמִנְחַת שְׂעוֹרִים אֵינָהּ בִּשְׁרָה אֶלָּא לְסוֹטָה וְלָעֹמֶר: **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ.** אִם שְׁתָתָה עַד שֶׁלֹּא בָּאוּ עֵדִים, אֲלִמָּא בְּשָׁעָה שֶׁנִּתְּנָה בִּכְלֵי רְאוּיָה הָיְתָה לִכְלֵי שָׁרֵת, דְּהַהִיא שֶׁעִתָּא בַּת מִיקַּדְּשָׁא וּמִיקְרַב הִיא מִסְּפֵק כִּשְׁאָר מִנְחַת סוֹטָה, הִלְכָּךְ כִּי קָדֵישׁ בִּכְלֵי שַׁפִּיר קָדֵישׁ וּמִשּׁוּם הָכִי כִּי אָתוּ עֵדִים אִיפַּסְלָא מֵהַקְרָבָה מִכָּאן וּלְהִבָּא וְלֹא נַפְקָא לְחֻלִּין וְנִשְׂרָפָת: **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ.** הוֹאִיל וְלֹא לִבְדָק עוֹמֶדֶת וְלֹא רְאוּיָה הִיא לְמִנְחָה: **תֵּינְלֵי מִלְּתָא לְמַפְּרַע.** דְּלֹא הָיְתָה רְאוּיָה לִכְלֵי, וְאֵין כְּלֵי שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין אֶלָּא הָרָאוּי לָהֶם כִּדְאָמַר בְּזִבְחִים (קף פנ.): **יְתֵיפּוּק לְחֻלִּין.** בְּלֹא פִּדְיוֹן, שֶׁקֻּדֶּשֶׁת פֶּה שֶׁלָּהּ וּקְדֻשַּׁת כְּלֵי שֶׁלָּהּ הַכֹּל בְּטָעוּת, שֶׁהָיֵינוּ סְבוּרִים שֶׁהִיא טְעוּנָה מִנְחָה וְאֵינוֹ כֵּן, וְהַקֹּדֶשׁ טָעוּת אֵינוֹ הֶקְדֵּשׁ: **שֶׁזִּנְּתָה בַּעֲזֵרָה.** לְאַחַר שֶׁקֻּדְּשָׁה בִּכְלֵי, וְעַל זְנוּת זֶה בָּאוּ הָעֵדִים וְלֹא עַל טֻמְאָה שֶׁל סְתִירָה רִאשׁוֹנָה, הִלְכָּךְ כִּי קֻדְּשָׁה בִּכְלֵי בַּת מִקְדַּשׁ וּמִקְרַב הֲוָאי, דְּלֹא הֲווּ לָהּ עֵדִים: **שֶׁנִּבְרְכָה לְנֹקְבֶיהָ.** וְהִנִּיחוּהָ וְהָלְכָה וְזִנְּתָה: **דְּאִטּוּ פִּרְחֵי כְּהֻנָּה בְּכִפָּה.** שֶׁל רִאשָׁה תְּלוּיִים לָהּ שֶׁלֹּא תִּשְׁמֹט מִיָּדָם: **לְעוֹלָם כִּדְאַמְרִינָן מַעֲקָרָא.** כְּדִקְדְּקָה סַלְקָא דַּעְתֵּיהּ בְּרִישָׁא שֶׁעֵל טֻמְאַת סְתִירָה רִאשׁוֹנָה בָּאוּ, וְאֲפִלּוּ הָכֵי לֹא קַשְׁיָא לְרַב שֵׁשֶׁת, דְּהָא דְּקָאָמַר דְּכִיוָן דְּלֹא חֲזָיָא לְקִדּוּשׁ תֵּיפּוּק לְחֻלִּין, אֵין הָכֵי נַמִּי מִדְּאוֹרַיְיתָא יְצֵאת לְחֻלִּין, וּמִדְּרַבָּנַן הִיא נִשְׂרֶפֶת לְפִי שֶׁאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין בְּהֲלָכוֹת לֵידַע שֶׁבְּשֵׁבִיל שֶׁהָיוּ לָהּ עֵדִים לֹא הָיְתָה רְאוּיָה לְקִדֵּשׁ, וְאִתּוּ לְמֵימַר מוֹצִיאִין דָּבָר שֶׁקֻּדַּשׁ בִּכְלֵי שָׁרֵת לְחֻלִּין: **חֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת.** שֶׁנִּטְמְאוּ עַד שֶׁלֹּא קֻדְּשוּ בִּכְלֵי וְתִפְדֶּה וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אֶת הַמִּנְחָה: קָרַשׁ הַקֹּמֵץ. שֶׁקִּמְצָהּ וְנָתַן הַקֹּמֶץ בִּכְלֵי שָׁרֵת קֹדֶשׁ בְּקִדֶּשֶׁת קֹמֶץ, שֶׁהַמִּנְחָה טְעוּנָה אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת כְּנֶגֶד אַרְבַּע עֲבוֹדוֹת שֶׁל דָּם וְקַרְבָּנוֹת, קְמִיצָה מִתּוֹךְ כְּלֵי שָׁרֵת כְּנֶגֶד שְׁחִיטָה, שֶׁהַסִּכִּין שֶׁל כְּלֵי שָׁרֵת מְקַדֵּשׁ אֶת הַדָּם, וּמַתַּן כְּלֵי לְהַקְדִּישׁ הַקֹּמֶץ בִּכְלֵי שָׁרֵת שֵׁנִי כְּנֶגֶד קַבָּלַת דָּם, הוֹלָכָה כְּנֶגֶד הוֹלָכָה, וְהַקְטָרַת הַקֹּמֶץ כְּנֶגֶד זְרִיקַת הַדָּם: **שֶׁמֵּת הוּא.** וְשׁוּב אֵינָהּ שׁוֹתָה: דְּאַמְאַן בְּעִנְיָן לְמִשְׁרְיֵיהּ: **חֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת.** שֶׁאֵירַע בָּהֶן פְּסוּל בֵּין קְמִיצָה לְהַקְטָרָה וְתִשָּׂרֵף לְמֵימָה: **וְלֹא הִכְפִּיק.** כֹּהֵן לָאֱכוֹל אֶת הַשְּׁיָרִים: **כִּפָּרָה.** הָאי כִּפָּרָה לָאו כִּפָּרַת עָוֹן הוּא וְלֹא הַזְכָּרַת עָוֹן, אֶלָּא כִּפָּרָה הֲרָאוּיָה לָהּ קָאַמְרִינָן, שֶׁעֲשִׂיתָה מִנְחָה זוֹ בִּשְׁעַת הַקְטָרַת קְמִיצָה כָּל מַה שֶּׁיֵּשׁ עָלֶיהָ לַעֲשׂוֹת, שֶׁהֲרֵי בְּהֶכְשֵׁר קָרְבָּה שֶׁיְּרִיקָה נְאֱכָלִין כָּל זְמַן שֶׁלֹּא אֵירַע בָּהֶן פְּסוּל בְּגוּפָן: **בָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה.** אַמַּעֲקָרָא קָאֵי, קֹדֶם הַקְטָרָה: **נִמְצְאוּ עֵדֶיהָ זוֹמְמִין.** עֵדֵי סְתִירָתָהּ שֶׁעַל יְדֵיהֶם בָּאָה לְכָךְ: **מִנְחָתָהּ חֻלִּין.** לֹא קֹדֶשֶׁת פֶּה וְלֹא קֹדֶשֶׁת כְּלֵי, וְאֵין מוֹעִלִין בָּהּ דִּבְטָעוּת הַזָּרוּת, אֲלִמָּא לֹא אָמְרִינָן תִּשָּׂרֵף מִדְּרַבָּנַן כִּי נִמְצְאוּ עֵדֶיהָ זוֹמְמִין שֶׁמָּא יֹאמְרוּ מוֹצִיאִין מִכְּלֵי שָׁרֵת לְחֹל, וש״מ כִּי קָתָנֵי בָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת מִדְּאוֹרַיְיתָא קָאָמַר, דְּבַת מִקְדַּשׁ וּמִקְרַב הֲוָאי: **קָלָא אִית לְהוּ.** הַכֹּל יוֹדְעִין שֶׁהֶקְדֵּשָׁהּ טָעוּת: **בְּוַוּתְיָה דְּרַב שֵׁשֶׁת.** דְּאִין הַמַּיִם בּוֹדְקִין סוֹטָה שֵׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים: **וְלֹא מִטַּעְמַיְיהוּ.** דִּוְעֵד אֵין בָּהּ, דְּהַהוּא לָאו לְסִפֵּק סוֹטָה מִידְּרִישׁ בְּעֵד אֶחָד, אֶלָּא מִקְּרָא אַחֲרִינָא נַפְקָא: **טָהוֹרָה.** וְאִם לֹא נִטְמְאָה הָאִשָּׁה וּטְהוֹרָה הִיא וְנִקְּתָה וְנִזְרְעָה זָרַע, וְהָיָה לֵיהּ לְמִכְתַּב וְאִם לֹא נִטְמְאָה וְנִקְּתָה וגו׳, וּטְהוֹרָה הִיא לְדִרְשָׁה לְמִדְרַשׁ הָכֵי, טְהוֹרָה נִזְרְעָה זָרַע וְלֹא שֶׁנִּצּוֹלֶת מִן הַמַּיִם מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ עֵדִים בְּטֻמְאָתָהּ: **וּטְהוֹרָה.** וְי״ו יְתֵירָא לְמַעוּטֵי שֶׁתְּלָתָה לָהּ זְכוּת, דִּבְהָא לֹא אָמַר קְרָא וְנִזְרְעָה זָרַע: **הֵיא.** וְלֹא הַנִּצּוֹלֶת מִן הַמַּיִם עַל יְדֵי שֶׁהָיְתָה קַלְקוּלָהּ מְפֻרְסָם לְכֹל, שֶׁכְּבָר הָיוּ נוֹשְׂאוֹת וְנוֹתְנוֹת בָּהּ בְּדַבֵּר בָּהּ: **מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה.** נָשִׁים טוֹוֹת בַּלְּבָנָה: **וּפְרַכִּינָן וְרַבִּי שִׁמְעוֹן.** דְּאָמַר אֵין זְכוּת תּוֹלָה, נְהִי דְּיָי״ו לֹא דָּרִישׁ מִיהוּ יֵשׁ לָהּ עֵדִים נַפְקָא מִקְּרָא, קְשָׁיָא דְּאִתָּה מוֹצִיא שֵׁם רַע עַל הַטְּהוֹרוֹת וְיֹאמְרוּ עֵדִים הָיוּ לָהֶם:

לא

מצד תכונת נפש האדם הרי הוא זקוק לעבודת התפילה.

משיחת אחרון של פסח, ה׳תשכ״ט

ביאורים למסכת סוטה דף ו עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

הָאוֹמֶרֶת טְמֵאָה אֲנִי – שהודתה שזינתה, **וְשֶׁבָּאוּ לָהּ עֵדִים שֶׁהִיא טְמֵאָה** – שהעידו שזינתה, שורפים את מנחתן. ויש לברר לגבי המקרה השני במשנה, **דְּאָתוּ עֵדִים אֵימַת** - מתי באו העדים והעידו שזינתה, **אֵילֵימָא מִקַּמֵּי דְּתִקְדּוּשׁ** – לפני שהניח הכהן את המנחה בכלי שרת, אם כן מדוע שורפים את המנחה, **תֵּיפּוּק** - תצא המנחה **לְחוּלִּין** על ידי שיפדה אותה בדמים, וכמו כל דבר הקדוש בקדושת דמים שאפשר לפדותו. **אֶלָּא** ודאי שהעידו **לְבָתַר דְּקִדּוּשׁ** – אחרי שהכהן הניח את המנחה בכלי שרת, וחלה עליה קדושת הגוף שאי אפשר לפדותה. מבארת הגמרא את הקושיא על רב ששת, **אִי אָמְרַתְּ בִּשְׁלָמָא מַיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ** – את האשה שיש עדים שיודעים שזינתה, **אַלְמָא בַּת מִקְדַּשׁ וּמִקְרַב הִיא** - נמצא שמנחתה היא כמנחת שאר סוטות, וראויה להיות קדושה ולהקרבה על גבי המזבח, **וְכִי קָדוּשׁ מֵעִיקָּרָא** - ולכן כשהונחה בכלי שרת לפני שבאו העדים, **שַׁפִּיר קָדוּשׁ** – חלה עליה קדושת הגוף כדין, **וּמִשּׁוּם הָכִי** – ולפיכך כשבאו אחר כך עדים ולא ניתן להשקותה, **מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת** כיון שלא ניתן להקריבה. **אֶלָּא אִי אָמְרַתְּ** כרב ששת, שאם יש עדים שיודעים שזינתה **אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אוֹתָהּ**, אם כן, לאחר שבאו העדים לפני בית דין, **תִּינַּלֵּי מִילְּתָא לְמַפְּרֵעַ דְּכִי קָדוּשׁ מֵעִיקָּרָא בְּטָעוּת קָדוּשׁ** – יתברר למפרע שהקדושה שחלה על המנחה היתה בטעות, שהרי כבר באותו זמן לא היה ניתן לבדוק את האשה על ידי המים, וממילא לא ניתן להקריב את המנחה, **וְתֵיפּוּק לְחוּלִּין** - ותצא המנחה לחולין, ומדוע אמרה המשנה שמנחתה נשרפת.

מתרצת הגמרא, **אָמַר רַב יְהוּדָה מִדִּיסְקַרְתָּא**, אין כוונת המשנה שהעידו שזינתה בזמן שנסתרה לראשונה עם אותו פלוני, אלא **כְּגוֹן** שהעידו **שֶׁזִּינְּתָה בְּעַזְרָה** לאחר שכבר הוקדשה מנחתה, **דְּכִי קָדוּשׁ מֵעִיקָּרָא שַׁפִּיר קָדוּשׁ** – שהקדושה שחלה עליה מתחילה חלה כדין, כיון שבאותו זמן היתה יכולה להיבדק על ידי המים וממילא ראויה להקריב מנחה, ולכן כאשר העידו שלאחר מכן זינתה בעזרה ומעתה אין סיבה להשקותה, נשרפת המנחה. מקשה הגמרא, **מַתְקִיף לָהּ רַב מְשַׁרְשְׁיָא**, כיצד יתכן שזינתה בעזרה לאחר שהביאה מנחתה, **וַהֲלֹא** הדין הוא **שֶׁפִּירְחֵי כְּהוּנָּה מְלַוִּין אוֹתָהּ** משהגיעה לעזרה, וודאי שהיו מונעים ממנה לזנות. מתרצת הגמרא, שמעידים העדים **שֶׁזִּינְּתָה מִפִּירְחֵי כְּהוּנָּה עַצְמָן. רַב אַשִׁי אָמַר** לתרץ, **כְּגוֹן שֶׁנִּצְרְכָה לִנְקֵכְיָהּ** – ובאותו זמן אין הפרחי כהונה נלווים לה, **דְּאָטוּ פִּירְחֵי כְּהוּנָּה כְּכִיפָּה תָּלֵי לָהּ** – וכי הפרחי כהונה מחזיקים בכיפה שעל ראשה שלא תלך מהם, ובאותו זמן זינתה.

תירוץ נוסף על קושיית רב, **רַב פָּפָּא אָמַר, לְעוֹלָם כִּדְאָמְרִינַן מֵעִיקָּרָא** – כפי שלמדנו מתחילה, שמעידים שזינתה בסתירה הראשונה שמחמתה נעשית סוטה, **וּדְקָאָמְרַתְּ** שלדעת רב ששת קשה מדוע נשרפת המנחה, והרי לאחר שבאו עדים התברר שההקדש היה בטעות, כיון שבזמן שהניחו בכלי שרת לא היתה ראויה להיבדק על ידי המים ולהביא מנחה, ואם כן **תֵּיפּוּק** המנחה **לְחוּלִּין**. דין זה **מִדְּרַבָּנַן** הוא, שאמרו לשורפה **גְּזֵירָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ** הרואים שהמנחה חוזרת להיות חולין, **שמוֹצִיאִין מִכְּלֵי שָׁרֵת לְחוֹל** – שניתן לפדות ולהוציא קרבן קדוש לחולין, והם אינם יודעים שהתברר שהמנחה לא היתה קדושה.

מקשה הגמרא על רב פפא, **מַתִּיב רַב מָרִי**, שנינו בברייתא, אם **נִטְמֵאת מִנְחָתָהּ** של הסוטה **עַד שֶׁלֹּא קִדְּשָׁהּ בִּכְלֵי** - לפני שהניחוה בכלי שרת, שעדיין לא חלה עליה קדושה, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת** שנטמאו לפני שקדשו, **וְתִפָּדֶה** המנחה בכסף ותצא לחולין, ובכסף הקדוש יקנו מנחה אחרת. אבל אם נטמאה **מִשֶּׁקִּדְּשָׁהּ בִּכְלִי** - שחלה עליה קדושת הגוף שאינה ניתנת לפדיון, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת** שנטמאו לאחר שקדשו, **וְתִשָּׂרֵף**. אם **קָדַשׁ הַקּוֹמֶץ** – הניח הכהן את הקומץ מהמנחה בתוך כלי שרת והתקדש הקומץ, **וְלֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבוֹ** – להקטיר את הקומץ, **עַד שֶׁמֵּת הוּא** – הבעל, וממילא אין צורך להשקותה שהרי אין למי להתירה, **אוֹ עַד שֶׁמֵּתָה הִיא** – הסוטה, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת** שאירע בהן פסול בין הקמיצה להקטרה, **וְתִשָּׂרֵף**. אבל אם כבר **קָרַב הַקּוֹמֶץ** - הקטירו את קומץ המנחה, **וְלֹא הִסְפִּיק** הכהן **לֶאֱכוֹל** את **הַשְּׁיָרִים עַד שֶׁמֵּת הוּא אוֹ עַד שֶׁמֵּתָה הִיא**, ולא ישקו אותה, **הֲרֵי הִיא כְּכָל הַמְּנָחוֹת** שנטמאו השיריים שלהם לאחר הקטרת הקומץ, **וְתֵאָכֵל** המנחה לכהנים כדינה. והטעם שאם כבר הוקטר הקומץ נאכלים השיריים אף על פי שלא ישקו את האשה, הוא משום **שֶׁעַל הַסַּפֵּק בָּאָת מִתְּחִילָּה** - שהרי מקריבים את המנחה מספק שמא זינתה האשה, **כִּיפָּרָה סְפֵיקָהּ וְהָלְכָה לָהּ** – עשתה המנחה מה שהיה עליה לעשות, כלומר, שהוקרבה כדין והכשירה את האשה שיהיה ניתן להשקותה, ואף שלמעשה לא ישקו אותה מפני שמת הוא או מתה היא, מכל מקום כל קרבן שהוקרב כדינו, נאכלים השיריים לכהנים. ואם **בָּאוּ לָהּ עֵדִים** לפני שהוקטר הקומץ, והעידו **שֶׁהִיא טְמֵאָה** – שזינתה, **מִנְחָתָהּ נִשְׂרֶפֶת**. ואם **נִמְצְאוּ עֵדֶיהָ** – העדים שהעידו שנסתרה עם אותו פלוני שקינא לה בעלה שלא תסתר עמו **זוֹמְמִין** – שהוזמו ונמצאו שקרנים, **מִנְחָתָהּ חוּלִּין** - המנחה יוצאת לחולין, כיון שמתברר שהקדושה חלה בטעות, משום שבטלה עדות העדי סתירה ואינה נחשבת לסוטה. וקשה על רב פפא שאמר שאף במקום שהתברר שההקדש חל בטעות שורפים את המנחה מדרבנן, שאם כן, מדוע באופן שנמצאו העדי סתירה זוממין חוזרת המנחה להיות חולין ולא גוזרים מפני הרואים. מתרצת הגמרא, **עֵדִים זוֹמְמִין קָאָמְרַתְּ** – אתה מקשה מעדים שנמצאו זוממים, **עֵדִים זוֹמְמִין קָלָא אִית לְהוּ** – מתפרסם הדבר שהוזמו וממילא אינה סוטה כלל, ושוב לא יבאו לטעות ולומר שניתן להוציא לחולין מנחה שהוקדשה כדין. והגזירה היא רק באופן שבאו עדים שזינתה, כיון שאין האנשים בקיאים בדין של רב ששת, שאם יש עדים שיודעים שזינתה אין המים בודקים אותה, ולכן אינם יודעים שההקדש היה בטעות.

תַּנְיָא כְּוָתֵיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת וְלָאו מִטַּעְמֵיהּ – בברייתא מבואר כדינו של רב ששת אך לא מטעמו. שנאמר בפסוק "ואם לא נטמאה האשה וטהורה היא, ונקתה ונזרעה זרע", והמילים 'וטהורה היא' מיותרות שהרי כבר כתוב שלא נטמאה, ודורשת מכך הברייתא, 'טְהוֹרָה' - דווקא אם ניצלה מהמים משום שהיא טהורה, מתקיים בה המשך הפסוק 'ונקתה ונזרעה זרע', **וְלֹא** אם ניצלה משום **שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם**. 'וּטְהוֹרָה' - מהיתור של האות וי"ו בתחילת המילה דורשים, שהיא מנוקה רק אם ניצלה משום שלא זינתה, **וְלֹא** אם ניצלה משום **שֶׁתָּלְתָה לָהּ זְכוּת**. ומ'**הִיא**' דורשים, **וְלֹא שֶׁיְּשׁוּאוּ וְיִתְּנוּ בָּהּ מוֹזְרוֹת בַּלְּבָנָה** - למעט סוטה שניצלה משום שהיה מפורסם ברבים שזינתה, ואף הנשים שטוות חוטים לאור הלבנה מספרות זאת האחת לחברתה.

שואלת הגמרא, **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** שאומר שאין זכות תולה לאשה, אלא אם זינתה אף אם יש לה זכות נענשת על ידי המים, **נְהִי דְּוָי"ו** – את הייתור של האות וי"ו במילה 'וטהורה' **לֹא דָּרֵישׁ** – שאינו דורש את הייתור של האות וי"ו, ולכן חולק על התנא של הברייתא וסובר שגם אם יש לה זכות המים בודקים אותה. אך קשה עליו **וְהָא אִיכָּא**

יש צורך ללמוד הלכות תלמוד תורה, הן בנגלה דתורה והן בפנימיות התורה.

משיחת אחרון של פסח, ה'תשכ"ט

ביאורים למסכת סוטה דף ז עמוד א מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

– אך הרי נדרש מהמילה 'טהורה', שאם **יֵשׁ לָהּ עֲדִים בִּמְדִינַת הַיָּם** אין המים בודקים אותה, ולדבריו נמצא אתה מוציא שם רע על הנשים הטהורות. מתרצת הגמרא, עדים שיודעים שזינתה ולא העידו **לֹא שְׁכִיחָא** - אינו מצוי, ולכן אין לחשוש שיאמרו האנשים שמפני כך לא אירע לה דבר.

משנה. אשה שקינא לה בעלה שלא תיסתר עם פלוני ונסתרה עמו, אך אומרת שלא זינתה, **כֵּיצַד עוֹשֶׂה לָהּ** בעלה לבדוק אם זינתה, **מוֹלִיכָהּ לְבֵית דִּין שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם** – שנמצא בו, **וּמוֹסְרִין לוֹ** – הבית דין לבעל **שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים** שישמרו אותו בדרך לירושלים, מפני שחוששים **שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ** – והרי היא אסורה עליו משעה שנסתרה. דעה חולקת, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר** לא היו צריכים שנים ללוותו, משום שבַּעֲלָהּ **נֶאֱמָן** שלא יבוא עָלֶיהָ. ובגמרא יתבאר טעם מחלוקתם.

גמרא. מדייקת הגמרא, מבואר במשנה שבית דין מוסרים לבעל שני תלמידי חכמים ללוותו, **תְּרֵי וְאִיהוּ** – שני השלוחים והבעל, **הָא תְּלָתָא** – נמצא ששלושה הולכים עם הסוטה לירושלים. **לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ לְרַב** – נאמר שממשנתנו יש ראיה לדינו של רב לגבי ייחוד, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שמותר לאשה להתייחד עם שני אנשים, **אֶלָּא בָּעִיר, אֲבָל בַּדֶּרֶךְ** – מחוץ לעיר, אסורה להתייחד **עַד דְּאִיכָּא שְׁלֹשָׁה** אנשים, משום שאם יהיו רק שנים, יש לחשוש **שֶׁמָּא יְצַטְּרֵךְ אֶחָד מֵהֶן לִנְקָבָיו** וילך להתפנות בריחוק מקום משום צניעות, **וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן** – השני **מִתְיַיחֵד עִם הָעֲרָוָה** - האשה שאסורה עליו. וממה שמבואר במשנה, ששלחו עם הבעל והאשה שני שלוחים ולא די בשליח אחד, מוכח כדברי רב. דוחה הגמרא, **לֹא** - אין ראיה מהמשנה לדברי רב, **וְהָכָא** – במשנה **הַיְינוּ טַעֲמָא** שלא מספיק שליח אחד, אין זה משום איסור יחוד, אלא **כִּי הֵיכִי דְּלֵיהֲוֵי עָלֵיהּ סַהֲדֵי** – שאם יבוא עליה בעלה בדרך, יעידו על כך בבית דין הגדול ולא ישקו אותה את המים.

מדייקת הגמרא, **תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אִין** - שלחו בית דין דווקא תלמידי חכמים, אבל **כּוּלֵּי עָלְמָא** – סתם אנשים, **לֹא** היו שולחים. **לֵימָא מְסַיַּיע לֵיהּ לְאִידָךְ דְּרַב** - נאמר שממשנתנו יש ראיה לדין אחר שאמר רב לגבי ייחוד, **דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לֹא שָׁנוּ** שמותר לאשה להתייחד עם שני אנשים, **אֶלָּא כְּשֵׁרִין** - עם אנשים שמוחזקים כשרים, **אֲבָל פְּרוּצִין** - עם אנשים שפרוצים בעריות, **אֲפִילּוּ** עם **עֶשְׂרָה נַמִּי לֹא** - אסורה להתייחד, כיון שאינם מתביישים אחד מהשני, וחוששים שיבואו לידי איסור. ואכן **מַעֲשֶׂה הָיָה וְהוֹצִיאוּהָ עֶשְׂרָה כְּמִטָּה** – עשרה אנשים פרוצים הוציאו אשת איש מהעיר במיטה כדי לזנות עמה, הרי שאינם מתביישים בדבר. וממה שמבואר במשנה ששלחו עם הבעל והאשה דווקא תלמידי חכמים, מוכח כדברי רב. דוחה הגמרא, **לֹא** - אין ראיה מהמשנה לדברי רב אלו, **וְהָכָא** – במשנה **הַיְינוּ טַעֲמָא** ששלחו דווקא תלמידי חכמים, משום **דִּידְעֵי לְאַתְרוּיֵי בֵּיהּ** – שאם יראו שרוצה בעלה לבוא עליה בדרך, ידעו לשכנעו ולומר לו שאם יבוא עליה לא ישקו אותה.

שנינו במשנה, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּעֲלָהּ וְכוּ'**, אין מוסרים לו שלוחים כיון שנאמן שלא יבוא עליה בדרך. **תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן**, ולומד זאת **מִקָּל וָחוֹמֶר, וּמָה נִדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת** – שאסורה על בעלה באיסור חמור שעונשו כרת, אף על פי כן **בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ** – שלא יבוא עליה בזמן שהיא נדה. **סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו** – שאסורה על הבעל באיסור לאו שהוא איסור יותר קל, **לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שיהיה הבעל נאמן שלא יבוא עליה. שואלת הגמרא, **וְרַבָּנָן** הסוברים שהבעל לא נאמן וצריך שני שליחים, מה ישיבו על הקל וחומר. משיבה הגמרא, רבנן סוברים **שֶׁהִיא הַנּוֹתֶנֶת** – החילוק שהבאת בין חומר האיסור בנדה לחומר האיסור בסוטה, הוא הסיבה לומר שהדין כפי שאנו אומרים, **שִׁנְּדָה דְּכָרֵת** – כשהיא נדה שאם בא עליה עונשו כרת, **חֲמִירָא** לֵיהּ **וּמְהֵימָן** - האיסור חמור בעיניו ולכן נאמן שלא יבוא עליה. אך **סוֹטָה דְּלָאו** – כשהיא סוטה ואם יבוא עליה לא עבר אלא על לאו, **לֹא חֲמִירָא** לֵיהּ **וְלֹא מְהֵימָן** - אינו חמור בעיניו, ולכן אינו נאמן שלא יבוא עליה, ואסור לו להתייחד עמה בלא שני עדים.

מקשה הגמרא על הברייתא שהביאה, **וְרַבִּי יְהוּדָה מִקָּל וָחוֹמֶר מַיְיתֵי לָהּ** – וכי רבי יהודה למד שהבעל נאמן מקל וחומר, **וְהָא רַבִּי יְהוּדָה מִקְּרָאֵי מַיְיתֵי לָהּ** – והרי מצאנו שלמד זאת מפסוק. **דְּתַנְיָא** בברייתא אחרת, נאמר בפסוק לגבי סוטה "**וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן**", מבואר שמן **הַתּוֹרָה הָאִישׁ** לבדו **מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ** הסוטה לבית דין הגדול, ואין צריך שנים שילווהו. **אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים** – מדרבנן **מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַלְמִידֵי חֲכָמִים,** משום שחוששים **שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ.** **רַבִּי יוֹסִי** חולק **וְאוֹמֵר**, אף מדרבנן אין צריך שנים שילווהו, אלא **בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ** שלא יבוא עליה, ולומד זאת **מִקָּל וָחוֹמֶר, וּמָה נִדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת, בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו, לֹא כָּל שֶׁכֵּן** שנאמן. **אָמְרוּ לוֹ** חכמים לרבי יוסי, **לֹא** – אין ללמוד מהקל וחומר משום שיש לפורכו, **אִם אָמַרְתָּ בְּנִדָּה** – מה שמצינו לגבי נדה שבעלה נאמן הוא משום **שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶיתֵּר** – שתהיה מותרת לו לאחר זמן כשטובלת, ולכן לא חוששים שיבוא עליה באיסור, **תֹּאמַר בְּסוֹטָה שֶׁאֵין לָהּ הֶיתֵּר** – אין ללמוד משם שיהיה נאמן גם לגבי איסור סוטה, שהרי אם יתברר שזינתה תהיה אסורה עליו לעולם, ולכן יש יותר חשש שיבוא עליה בדרך. **וְאוֹמֵר** – וכן לגבי סוטה יש יותר חשש, כפי שאומר הפסוק "**מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְגוֹ'**", דהיינו, שיש מתיקות לאדם דווקא בדבר האסור לו, ולכן אין הבעל נאמן שלא יבוא עליה. ממשיכה הברייתא, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ** לבדו **מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן, שֶׁנֶּאֱמַר** "**וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ**". ואם כן קשה, שבברייתא הזו מבואר שרבי יהודה למד מפסוק שהבעל נאמן והולך לבדו, ואילו בברייתא הראשונה מבואר שלמד כן מקל וחומר. מתרצת הגמרא, **אָמַר לְהוּ** קַל **וָחוֹמֶר בְּרִישָׁא** – בתחילה אמר להם רבי יהודה שהבעל נאמן מקל וחומר, **וּפְרַכּוּהָ** – ופרכו לו את הקל וחומר, **וַהֲדַר אָמַר לְהוּ קְרָא** – וחזר ודרש להם כן מהפסוק.

שואלת הגמרא על הברייתא השנייה, **רַבִּי יְהוּדָה הֵיְינוּ תַּנָּא קַמָּא** – שניהם הרי לומדים מהפסוק שהבעל לא צריך עדים, ובמה הם חולקים. מתרצת הגמרא, **אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ אֲבָל אָמְרוּ** – שתנא קמא הוסיף 'אבל אמרו חכמים', שמדרבנן צריך שני שלוחים, ואילו רבי יהודה לא סבר תקנה זו.

המשנה תבאר את סדר הדברים שהיו עושים לה בבית דין הגדול ובבית המקדש קודם שהשקו אותה.

משנה. **הָיוּ** הבעל והשליחים **מַעֲלִין אוֹתָהּ** – את האשה **לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל** של שבעים ואחד דיינים **שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם, וּמְאַיְימִין עָלֶיהָ** – מפחידים אותה ממי הסוטה, כדי שאם נבעלה תודה בכך ולא תצטרך להיבדק, **כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְימִין עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת** – כמו שמצינו שמפחידים עדים שעל פי עדותם הורגים אדם. **וְאוֹמֵר לָהּ** הדיין כדי לפתוח בפניה דרך להודות, **בִּתִּי**, יתכן שאכן זנית תחת בעלך, **שֶׁהַרְבֵּה יַיִן עוֹשֶׂה** – גורם לבא לידי עבירה, וכן **הַרְבֵּה שְׂחוֹק עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה יְלָדוֹת עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׁכֵנִים הָרָעִים עוֹשִׂין.** ואם אכן זנית, אל תגרמי לעצמך מיתה מנוולת הבאה על ידי שתיית המים, אלא תודי בכך. וכן אומר לה, **עֲשִׂי** – אם אכן זנית, תודי **לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדוּשָׁה** – למען כבוד שם השם שנכתב על המגילה **שֶׁלֹּא יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם** – שכך היו עושים. כמו כן **וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁאֵינָם כְּדֵי לְשַׁמְּעָן** – שאין ראוי לה שתשמע אותם, על הצדיקים שחטאו והודו כפי שיתבאר בגמרא, **הִיא** – משמיעים בפניה **וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ** – ובפני משפחתה, בשביל שתודה. **אִם** השתכנעה האשה להודות **וְאָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי** – שזינתה תחת בעלה, הרי היא **שׁוֹבֶרֶת כְּתוּבָּתָהּ** – כותבת שובר שזינתה והפסידה את כתובתה, **וְיוֹצֵאת** מבעלה בגט. **וְאִם** אף לאחר כל מה שאמרו לה, עמדה על דבריה **וְאָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי**, היו **מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמִּזְרָח** – השער החיצוני של הר הבית, **שֶׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקָּנוֹר** – ומשם לשער העזרה הנקרא שער ניקנור,

המשך בעמוד כו

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ז עמוד א

רש״י

לא שְׁכִיחָא. וְלֹא מִסְּקֵי אינְשֵׁי אַדַּעְתַּיְיהוּ לְמִחְשְׁדִינְהוּ לְטַהוֹרוֹת בְּהָבֵי. וְהָא דְּשָׁנֵי לְעֵיל לְר׳ שִׁמְעוֹן מִדִּדְּבוֹת לא תְּלָה עֵדִים נַמִּי לא תְּלוּ, מִשּׁוּם דְּאַבַּתֵּי לא הַוָּה קַיְּמָא לָן דְּרַשָּׁא דְּהַאי קְרָא: מִתְּנֵי׳ שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. שֶׁצָּרִיךְ לְהַשְׁקוֹתָהּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּב״ד הַגָּדוֹל כְּדִלְקַמָּן: נֵאֱמָן עָלֶיהָ. שֶׁלֹּא יָבֹא: גְּמ׳ לא שָׁנוּ. הָא דְּתָנֵן בְּקִדּוּשִׁין אֲבָל אִשָּׁה מִתְיַיחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים: שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ כּוֹ׳. הָכָא נַמִּי הוֹאִיל וְשִׁנְיָנֵי אֲסוּרִין בָּהּ לא סָגֵי בְּתַרֵי, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ הַבַּעַל אוֹ שֶׁלֵּיחַ ב״ד לִנְקָבָיו כּוֹ: דְּחֵלְיָנֵי עֲלֵיהּ סָהֲדֵי. אם יָבֹא עָלֶיהָ יְעִידוּ עָלָיו (בולב״ד הַגָּדוֹל וְלא יִשְׁקוּהָ: ל״ש. דְּאִשָּׁה מִתְיַחֶדֶת עִם שְׁנֵי אֲנָשִׁים: וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה. לְאִשָּׁת אִישׁ חוּץ לְעִיר בְּמִטָּה בְּחֶזְקַת מִתָּה לְקַלְקֵל עִמָּהּ: דְּיָדְעֵי לְאַתְרוּיֵי בַּיִת. וְלוֹמַר לוֹ מִן הַתּוֹרָה כְּשֶׁאֵין הָאִישׁ מְנַקֶּה מְעוֹן, שֶׁבָּא עָלֶיהָ מִשֶּׁנֶּאֱסְרָה עָלָיו, אֵין הַמַּיִם בּוֹדְקִין אֶת אִשְׁתּוֹ: בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ. וְאֵין צָרִיךְ לְהַעֲמִיד עֵדִים אֲצָלוֹ: סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו. דְּלא יוּכַל בַּעֲלָהּ הָרִאשׁוֹן וְגוֹ׳, דְּאַמְרִינָן בִּיבָמוֹת בְּפ״ק (קף י״ח:) מָה אֲנִי מְקַיֵּם אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְּמֵאָה לְרִבּוֹת סוֹטָה שֶׁנִּסְתְּרָה: וְהִיא הַנּוֹתֶנֶת. הַמִּדָּה הַזֹּאת שֶׁהֵבֵאתָ רְאִיָּה לִדְבָרֶיךָ, הִיא הַנּוֹתֶנֶת אֶת הַדִּין שֶׁאָנוּ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ עֵדִים: נִדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת. חֲמוּרָה עָלָיו וְאֵינוֹ בָּא עָלֶיהָ: שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶתֵּר. לְכִשֶּׁתִּטְבֹּל, לְפִיכָךְ אֵין יְצִרוֹ תּוֹקְפוֹ שֶׁמְּבָטֵחַ הוּא לְאַחַר זְמַן: שֶׁאֵין לָהּ הֶתֵּר. אם תִּמְצָא טֻמְאָה, וּלְפִיכָךְ לִבּוֹ רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ: גְּנוּבִים. כְּלוֹמַר דָּבָר הָאָסוּר לוֹ יְצִרוֹ רוֹדֵף אַחֲרֶיהָ: וּפְרֻכוֹתָיו. כְּדַאֲמַרְנָן שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶתֵּר: הֵיינוּ ת״ק: דִּבְרֵיהֶם אָמַרוּ. לְר׳ יְהוּדָה לֵית לֵיהּ: מתני׳ וּמַאֵימָתַי עֲלֵיהָ. שֶׁתְּהֵא מוּדָה: עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת. כְּדַאֲמַרְנָן בְּסַנְהֶדְרִין, הָווּ יוֹדְעִין שֶׁלֹּא כְּדִינֵי מָמוֹנוֹת דִּינֵי נְפָשׁוֹת כּוֹ׳, בְּפֶרֶק אֶחָד דִּינֵי מָמוֹנוֹת (קף ל׳.): הַרְבֵּה יְלָדוֹת עוֹשָׂה. וְגוֹרֵם לְגַעֲרָה יַלְדָּה שֶׁתְּבָא לִידֵי קִלְקוּל, וְשֶׁמָּא אֲמֶת הַדָּבָר, אֵל תְּבִיאֵי עַצְמֵךְ לִידֵי מִיתָה מְגֻלָּת זוֹ: שְׁכֵנִים רָעִים. יוֹדְעִים לְפִתּוֹת וּמְצוּיִין לָהּ תְּמִיד: שֶׁאֵינָהּ כְּדַאי לְשַׁמְּנָן. אֵינָהּ רְאוּיָה לָהּ, שֶׁאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דִּבְרֵי הוֹדְאוֹת צַדִּיקִים הָרִאשׁוֹנִים, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁתּוֹדֶה עַל קִלְקוּלָהּ כְּדַאֲמַרִי׳ לְקַמָּן יְהוּדָה הוֹדָה וְלא בוֹשׁ: שׁוֹבֶרֶת כְּתֻבָּתָהּ. כּוֹתֶבֶת שׁוֹבֵר עַל כְּתֻבָּתָהּ, זִנִּיתִי וְהִפְסַדְתִּי כְּתֻבָּתִי, וְנוֹתֶנֶת בְּיַד בַּעֲלָהּ שֶׁלֹּא תִּתְבַּעֲנוּ לְאַחַר זְמַן. וְאֵינָהּ נְהֶנֶת, שֶׁלֹּא הִתְרוּ בָהּ עֵדִים בְּשָׁעַת מַעֲשֶׂה: לְשַׁעַר מִזְרָח. שַׁעַר הַחִיצוֹן שֶׁבּוֹ נִכְנָסִין לְהַר הַבַּיִת, וּמִשָּׁם לְשַׁעַר נִקָּנוֹר הוּא שַׁעַר הָעֶלְיוֹן שֶׁבְּחוֹמָה שֶׁבֵּין עֶזְרַת יִשְׂרָאֵל לְעֶזְרַת נָשִׁים: שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת. מִפְּנֵי שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ בִּקְדֻשַּׁת עֶזְרָה עֲבִי חֵלֶל אוֹתוֹ הַשַּׁעַר, מִפְּנֵי הַמִּצְוֹתָרְעִין שֶׁמְּכַנִּיסִין יְדֵיהֶן לִבְהוֹנוֹת לִתֵּן מִדַּם הָאָשָׁם עַל בֹּהֶן יָדוֹ, וּמִחְסָר כִּפּוּרִים שֶׁנִּכְנַס לְעֶזְרָה בְּכָרֵת, לְפִיכָךְ לא קִדְּשׁוּהָ שֶׁיּוּכַל לַעֲמוֹד בְּחֵלֶל הַשַּׁעַר, שֶׁאם הָיָה כֹּהֵן מוֹצִיא אֶת דַּם הָאָשָׁם חוּץ לְעֶזְרָה הֲרֵי הוּא נִפְסָל בְּיוֹצֵא, לְפִיכָךְ צָרִיךְ לְהַכְנִיס יָדוֹ לְתוֹךְ חֵלֶל הָעֶזְרָה, וּבִיאַת מִקְצָת שֶׁרֶץ רַחֲמָנָא: נִקָּנוֹר. אֲדָם גָּדוֹל הָיָה, וְהֵבִיא דְּלָתוֹת רְחֹשֶׁת מֵאַלְכְּסַנְדְּרִיָּא שֶׁל מְצָרִים לְאוֹתוֹ שַׁעַר וְנַעֲשׂוּ בוֹ נִסִּים כְּדִתְנַן בְּסֵדֶר יוֹמָא (קף ל׳:), וְנִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ: שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין סוֹטוֹת. דְּבָעֵינָן לְפָנֵי ה׳ כְּדֵיקְלִיף לְקַמָּן: וּמְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת. לְקַמָּן מְפָרֵשׁ מַאי הִיא: אוֹחֵז בְּבִגְדֶיךָ. בְּבֵית הַצְּנוּאר שֶׁלָּהּ: אם נִקְרְעוּ. אֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ. פְּרִימָה גְּדוֹלָה מִקְרִיעָה שֶׁנִּקְרָעָה לִקְרָעִים הַרְבֵּה דְּמִינְצִיי״ר בְּלע״ז כְּמוֹ הַאי דְּפָרִים סִלְקָא (שבת קף עד:): עַד שֶׁמְּגַלֶּה אֶת לִבָּהּ. וּלְקַמָּן יְלִיף לָהּ מִקְּרָא: וְסוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. מִקְלִיעָתוֹ, וּלְקַמָּן יְלִיף לָהּ:

תוספות

יֵשׁ לָהּ עֵדִים בִּמְדִינַת הַיָּם, לא שְׁכִיחָא: מִשְׁנָה בֵּיצַד עוֹשֶׂה לָהּ, מוֹלִיכָהּ לְבֵית דִּין שֶׁבְּאוֹתוֹ מָקוֹם וּמוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ: גְּמָרָא תְּרֵי וְאִיהוּ הָא תְּלָתָא, לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ לְרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לא שָׁנוּ אֶלָּא בָּעִיר אֲבָל בַּדֶּרֶךְ עַד דְּאִיכָּא שְׁלִשָּׁה, שֶׁמָּא יִצְטָרֵךְ אֶחָד מֵהֶן לִנְקָבָיו וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן מִתְיַיחֵד עִם הָעֲרָוָה. לא, הָכָא הֵיינוּ טַעֲמָא כִּי הֵיכִי דְּלֵיהֲווּ עֲלֵיהּ סַהֲדֵי. תַּלְמִידֵי חֲכָמִים אִין, כּוּלֵּי עָלְמָא לא, לֵימָא מְסַיֵּיע לֵיהּ לְאִידָךְ דְּרַב, דְּאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, לא שָׁנוּ אֶלָּא כְּשֵׁרִין אֲבָל פְּרוּצִין אֲפִילּוּ עֲשָׂרָה נַמִּי לא. מַעֲשֶׂה הָיָה וְהוֹצִיאוּהָ עֲשָׂרָה בִּמְטָּה. לא, הָכָא הֵיינוּ טַעֲמָא דְּיָדְעֵי לְאַתְרוּיֵי בֵּיהּ: רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר בַּעֲלָהּ וְכוּ׳: תַּנְיָא רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה נִּדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו, לא כָּל שֶׁכֵּן. וְרַבָּנָן, הִיא הַנּוֹתֶנֶת, נִדָּה דְּכָרֵת חֲמִירָא לֵיהּ וּמְהֵימָן, סוֹטָה דְּלָאו, לא חֲמִירָא לֵיהּ וְלא מְהֵימָן. וְרַבִּי יְהוּדָה מִקַּל וָחוֹמֶר מַיְיתֵי לָהּ, וְהָא רַבִּי יְהוּדָה מִקְּרָאֵי מַיְיתֵי לָהּ, דְּתַנְיָא ׳וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן׳ מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֲבָל אָמְרוּ חֲכָמִים מוֹסְרִין לוֹ שְׁנֵי תַּלְמִידֵי חֲכָמִים שֶׁמָּא יָבֹא עָלֶיהָ בַּדֶּרֶךְ. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ מִקַּל וָחוֹמֶר, וּמַה נִּדָּה שֶׁהִיא בְּכָרֵת בַּעֲלָהּ נֶאֱמָן עָלֶיהָ, סוֹטָה שֶׁהִיא בְּלָאו, לא כָּל שֶׁכֵּן. אָמְרוּ לוֹ לא. אם אָמַרְתָּ בְּנִדָּה שֶׁכֵּן יֵשׁ לָהּ הֶתֵּר, תֹּאמַר בְּסוֹטָה שֶׁאֵין לָהּ הֶתֵּר, וְאוֹמֵר ׳מַיִם גְּנוּבִים יִמְתָּקוּ וְגוֹ׳. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִן הַתּוֹרָה הָאִישׁ מֵבִיא אֶת אִשְׁתּוֹ אֶל הַכֹּהֵן שֶׁנֶּאֱמַר ׳וְהֵבִיא הָאִישׁ אֶת אִשְׁתּוֹ׳. אָמַר לוֹ רַבִּי קַל וָחוֹמֶר בְּרִישָׁא וּפְרֻכוֹתָיו, וַהֲדַר אָמַר לוֹ קָרָא. רַבִּי יְהוּדָה הֵיינוּ תַּנָּא קַמָּא, אֵיכָּא בֵּינַיְיהוּ אֲבָל אָמְרוּ: מִשְׁנָה הָיוּ מַעֲלִין אוֹתָהּ לְבֵית דִּין הַגָּדוֹל שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם וּמְאַיְּמִין עָלֶיהָ כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְּמִין עַל עֵדֵי נְפָשׁוֹת וְאוֹמְרִים לָהּ בִּתִּי, הַרְבֵּה יַיִן עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׂחוֹק עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה יַלְדוּת עוֹשֶׂה, הַרְבֵּה שְׁכֵנִים הָרָעִים עוֹשִׂין, עֲשִׂי לִשְׁמוֹ הַגָּדוֹל שֶׁנִּכְתַּב בִּקְדֻשָּׁה שֶׁלֹּא יִמָּחֶה עַל הַמַּיִם. וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁאֵינָהּ כְּדַאי לִשְׁמוֹעָן, הִיא וְכָל מִשְׁפַּחַת בֵּית אָבִיהָ. אם אָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי, שׁוֹבֶרֶת כְּתוּבָּתָהּ וְיוֹצֵאת. וְאם אָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי, מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעַר הַמִּזְרָח שֶׁעַל פֶּתַח שַׁעַר נִקָּנוֹר שֶׁשָּׁם מַשְׁקִין אֶת הַסּוֹטוֹת וּמְטַהֲרִין אֶת הַיּוֹלְדוֹת וּמְטַהֲרִין אֶת הַמְּצוֹרָעִין, וְכֹהֵן אוֹחֵז בְּבִגְדֶיהָ, אִם נִקְרְעוּ נִקְרְעוּ וְאִם נִפְרְמוּ נִפְרְמוּ עַד שֶׁהוּא מְגַלֶּה אֶת לִבָּהּ וְסוֹתֵר אֶת שְׂעָרָהּ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אִם הָיָה לִבָּהּ נָאֶה לא הָיָה מְגַלֵּהוּ, וְאִם הָיָה שְׂעָרָהּ נָאֶה לא הָיָה סוֹתֵר, הָיְתָה מִתְכַּסָּה בִּלְבָנִים מְכַסָּה בִּשְׁחוֹרִים, הָיָה עָלֶיהָ כְּלֵי זָהָב

יש לה עדים במדינת הים לא שכיחא. וה״ה בא עליה בעלה בדרך נמי לא שכיחא: כי היכי דידעי לאתרויי ביה. והכי אמרינן נמי בפ׳ אלו הן הגולין (מכות קף ט:) גבי גולין לעיר מקלט ומוסרין לו שני תלמידי חכמים שמא יהרגנו בדרך ודייק בגמרא מאי לאו דאתרו ביה דאי קטיל בר קטלא הוא אלמא גבי התראה בעינן תלמידי חכמים: נדה שהיא בכרת בעלה נאמן עליה. תימה דמשמע בפרק אין מעמידין (פ״ז קף ט״ו:) דיחוד דעריות דאורייתא אם כן יחוד דנדה מנלן דשרי ויש לומר דוקא יחוד דעריות דאין להן היתר דומיא דבן עם אמו אסרה תורה אבל נדה לא:

היא הנותנת. האי היא הנותנת לא דמי כלל לההוא דפרק קמא דעירובין (קף י.): אמר להו ק״ו ופרכוה. יש לומר דוקא בפירכא שכן יש היתר לאיסורה[ו] פרכוהו אבל בהיא הנותנת לא פרכוהו ולכך הוצרכה[ו] לפירכא אחריתי דאשכחן בדוכתי סגיאין דחמירא להו לאינשי עבירה קלה ומסתפו מינה טפי מעבירה חמורה כגון בפ״ק דכתובות (קף ל:) דחמירא להו אבילות דלא הוי אלא מדרבנן מנדה שהיא בכרת ובפ׳ הנזקין (גיטין קף נ.) באתריה דרבי יהודה חמירא להו שביעית דליכא אלא לאו משבת שהוא בסקילה ובריש פ״ק דביצה (קף ב:) אמר האי דקיל צריך הרחקה טפי דאמור מ״ש גבי שבת דסתם לן תנא כרבי שמעון וגבי יום טוב כרבי יהודה שבת דחמיר סתם לן כר״ש י״ט דקיל סתם לן כרבי יהודה אלמא דזמנין בדילי מקילתא טפי מחמירתא וזימנין איפכא והשתא צריך ליישב הברייתא לפי הירושלמי והתוספתא דהכי מיתניא בתוספתא (פ״ו) ר׳ יהודה אומר נאמן עליה בעלה מקל וחומר ומה נדה שחייב על ביאתה כרת וכו׳ ר׳ יוסי אומר הכתוב האמינו שנא׳ והביא האיש את אשתו וגו׳ ובירושלמי מיתניא הכי רבי יהודה אומר בעלה נאמן וכו׳ אמרו לו לא אם אמרת בנדה שיש לה היתר וכו׳ אמר להם רבי יהודה גזירת הכתוב הוא והביא האיש את אשתו וגו׳ אמרו לו ובלבד בעדים והשתא אית לן למימר דבההיא תוספתא פרכוהו והדר אמר להו קרא בההיא דירושלמי אבל [ב]מדרבי יוסי איכא לתמוה [למימר איפכא] דמעיקרא אמר להו קרא והדר אמר להו קל וחומר: ואומר מים גנובים. נראה דהאי ואומר פירושו הכי כלומר מאי תלי בהכי שאין היתר לאיסורה חדא דיצרו תוקפו מאחר שאין היתר לאיסורה אין מתון בדבר אם לא עבשיו אימתי וא״ת לא יתקפנו יצרו על אשתו הואיל ובעלה כבר מים גנובים ימתקו:

מה

וקטליאות

סוטה. פרק ראשון – המקנא דף ז עמוד ב

וְקַטְלִיאוֹת נְזָמִים וְטַבָּעוֹת, מַעֲבִירִין מִמֶּנָּה כְּדֵי לְנַוְּולָהּ. וְאַחַר כָּךְ מֵבִיא חֶבֶל מִצְרִי וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ, וְכָל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּא לִרְאוֹת חוּץ מֵעֲבָדֶיהָ וְשִׁפְחוֹתֶיהָ, מִפְּנֵי שֶׁלִּבָּהּ גַּס בָּהֶן. וְכָל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ שֶׁנֶּאֱמַר 'וְנִוַּסְּרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמַּתְכֶנָה':

גְּמָרָא מְנָהָנֵי מִילֵּי, אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָּא אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אָתְיָא תּוֹרָה תּוֹרָה, כְּתִיב הָכָא 'וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה' וּכְתִיב הָתָם 'עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ' מַה לְהַלָּן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד אַף כָּאן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד: וּמְאַיְּימִין עָלֶיהָ וְכוּ': וּרְמִינְהוּ, כְּדֶרֶךְ שֶׁמְּאַיְּימִין עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה כָּךְ מְאַיְּימִין עָלֶיהָ שֶׁתִּשְׁתֶּה, אוֹמְרִים לָהּ בִּתִּי אִם בָּרוּר לָךְ הַדָּבָר שֶׁטְּהוֹרָה אַתְּ, עִמְדִי עַל בּוּרְיֵיךְ וּשְׁתִי, לְפִי שֶׁאֵין מַיִם הַמָּרִים דּוֹמִין אֶלָּא לְסַם יָבֵשׁ שֶׁמּוּנָּח עַל בָּשָׂר חַי, אִם יֵשׁ שָׁם מַכָּה מְחַלְחֵל וְיוֹרֵד, אֵין שָׁם מַכָּה אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם. לָא קַשְׁיָא, כָּאן קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָּה, כָּאן לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִילָּה: וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ וְכוּ': תָּנוּ רַבָּנָן אוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁל הַגָּדָה וּמַעֲשִׂים שֶׁאֵירְעוּ בַּכְּתוּבִים הָרִאשׁוֹנִים, כְּגוֹן 'אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם'. יְהוּדָה הוֹדָה וְלֹא בּוֹשׁ, מֶה הָיָה סוֹפוֹ, נָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. רְאוּבֵן הוֹדָה וְלֹא בּוֹשׁ, מֶה הָיָה סוֹפוֹ, נָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וּמַה שְּׂכָרָן, מַה שְּׂכָרָן כִּדְקָא אָמְרִינַן, אֶלָּא מַה שְּׂכָרָן בָּעוֹלָם הַזֶּה 'לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם'. בִּשְׁלָמָא בִּיהוּדָה, אַשְׁכְּחָן דְּאוֹדֵי דִּכְתִיב 'וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי', אֶלָּא רְאוּבֵן מְנָלַן דְּאוֹדֵי, דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב 'יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת' 'וְזֹאת לִיהוּדָה', כָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיוּ עַצְמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה מְגוּלְגָּלִין בָּאָרוֹן עַד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, אָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁהוֹדָה, יְהוּדָה 'וְזֹאת לִיהוּדָה' מִיָּד 'שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה', עַל אֵיבָרֵיהּ לְשָׁפָא וְלָא הֲוָה קָא מְעַיְּילִין לֵיהּ לִמְתִיבְתָּא דִּרְקִיעָא 'וְאֶל עַמּוֹ תְּבִיאֶנּוּ', וְלָא הֲוָה קָא יָדַע מִשְׁקַל וּמִטְרַח בִּשְׁמַעְתָּא בַּהֲדֵי רַבָּנָן 'יָדָיו רָב לוֹ', לָא הֲוָה קָא סָלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתָּא אַלִּיבָּא דְּהִלְכְתָא 'וְעֵזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה'. בִּשְׁלָמָא יְהוּדָה דְּאוֹדֵי, כִּי הֵיכִי דְּלָא תִּישָּׂרֵף תָּמָר, אֶלָּא רְאוּבֵן לָמָּה לֵיהּ דְּאוֹדֵי, וְהָאָמַר רַב שֵׁשֶׁת חָצִיף עָלַי (בַּר יִשְׂרָאֵל) דִּמְפָרֵיט חֲטָאֵיהּ, כִּי הֵיכִי דְּלָא לֵיחָשְׁדוּ אֲחוֹהִי: אִם אָמְרָה טְמֵאָה אָנִי וְכוּ': שָׁמְעַתְּ מִינָּהּ כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר. אָמַר אַבַּיֵי, תְּנִי מְקָרַעַת. אָמַר לֵיהּ רָבָא, וְהָא שׁוֹבֶרֶת קָתָנֵי, אֶלָּא אָמַר רָבָא, בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָּה עָסְקִינַן: וְאִם אָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעֲרֵי מִזְרָח: מַעֲלִין אוֹתָהּ,

התם

רש"י

וְקַטְלִיאוֹת. תַּכְשִׁיט הוּא כְּמִין חֲצִי עִגּוּל פָּתוּחַ, וְסוֹגֶרֶת בּוֹ אֶת חֲלוּקָהּ וּמַקִּיף אֶת גְּרוֹנָהּ מִן הַצְּדָדִין: **חֶבֶל הַמִּצְרִי.** עָשׂוּי מִצּוֹרֵי דֶּקֶל, מֵסִיב הַגָּדֵל סָבִיב הַדֶּקֶל וְכָרוּךְ עָלָיו: **וְקוֹשֵׁר לְמַעְלָה מִדַּדֶּיהָ.** כְּדֵי שֶׁלֹּא יִשָּׁמְטוּ בְּגָדֶיהָ לָאָרֶץ: **שֶׁלִּבָּהּ גַּס בָּהּ.** כְּשֶׁאָדָם רוֹאֶה בְּנֵי בֵּיתוֹ דַּעְתּוֹ מִתְגַּבֶּרֶת עָלָיו וְלֹא תִּירָא וְלֹא תּוֹדֶה, וְאָנוּ מְבַקְּשִׁין שֶׁתּוֹדֶה וְלֹא יִמָּחֶה שֵׁם הַקֹּדֶשׁ עַל הַמַּיִם: **וְכָל הַנָּשִׁים מֻתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ.** לְקַמָּן פָּרִיךְ וְהָא תָּנָא רֵישָׁא כָּל הָרוֹצֶה לִרְאוֹת בָּהּ רוֹאֶה וַאֲפִלּוּ אֲנָשִׁים: **וְנִוַּסְּרוּ כָּל הַנָּשִׁים.** מִקְרָא הוּא בִּיחֶזְקֵאל: גמ' **מְנָא הָנֵי מִלֵּי.** דְּבָעְיָא ב"ד הַגָּדוֹל, נְהִי דְּבִירוּשָׁלַיִם בָּעֵינָן לְהַשְׁקוֹתָהּ כִּדְכְתִיב וְהֶעֱמִיד הַכֹּהֵן אֶת הָאִשָּׁה לִפְנֵי ה', אֲבָל ב"ד הַגָּדוֹל דְּהַיְינוּ שִׁבְעִים וְאֶחָד מְנָלַן דְּלָא נִתְכַּשְּׁרוּ בָּהּ אֶחָד מִשְּׁנֵי בָּתֵּי דִּינִין שֶׁהָיוּ שָׁם שֶׁל עֶשְׂרִים וּשְׁלֹשָׁה, אֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הַר הַבַּיִת וְאֶחָד יוֹשֵׁב עַל פֶּתַח הָעֲזָרָה כִּדְאָמַר בְּסַנְהֶדְרִין (דַּף פו:): **מַה לְהַלָּן.** בְּזָקֵן מַמְרֵא: **בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד.** דִּכְתִיב (דְּבָרִים יז) מִן הַמָּקוֹם הַהוּא, מָקוֹם מְיֻחָד, דְּהַיְינוּ לִשְׁכַּת הַגָּזִית, שֶׁאֲפִלּוּ מְצָאָן אַבֵּי פַּגֵּי וְהִמְרָה עֲלֵיהֶן יַלְפִינָן מִנֵּיהּ דְּאֵין הַמְרָאָתוֹ הַמְרָאָה (סַנְהֶדְרִין דַּף יד:): **עִמְדִי עַל בּוּרְיֵיךְ.** הַסָּמְכִי עַל נְקִיּוּתֵיךְ: **קֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה מְגִלָּה.** כְּדֵי שֶׁלֹּא יִמָּחֶה הַשֵּׁם מְאַיְּמִין שֶׁלֹּא לִשְׁתּוֹת, וּלְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה אוֹמְרִים לָהּ דִּבְרֵי תַּנְחוּמִין לִשְׁתּוֹת אִם נְקִיָּה הִיא כְּדֵי לְהַתִּירָהּ לְבַעְלָהּ, שֶׁלֹּא תִּירָא מִן הַמַּיִם וְתֹאמַר טְמֵאָה אֲנִי וְהִיא טְהוֹרָה וְתוֹצִיא לַעַז עַל עַצְמָהּ וְעַל בָּנֶיהָ: **בַּכְּתוּבִים הָרִאשׁוֹנִים.** בִּדְבָרִים הַכְּתוּבִים בַּתּוֹרָה שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים, כְּגוֹן הַגָּדָה זוֹ דַּאֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וְיוֹדוּ עַל חֶטְאָם וְלֹא כִחֲדוּ עֲוֹנָם מֵאֲבוֹתֵיהֶם. וּמִי הֵם, רְאוּבֵן בְּמַעֲשֵׂה בִּלְהָה כִּדְלְקַמָּן, וִיהוּדָה בְּמַעֲשֵׂה תָּמָר צָדְקָה מִמֶּנִּי: **לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ.** יְהוּדָה זָכָה לְמַלְכוּת בְּתוֹסֶפְתָּא דִּבְרָכוֹת (פ"ד), רְאוּבֵן נָטַל חֵלֶק תְּחִלָּה בָּאָרֶץ בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן: **וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם.** דָּרַשׁ רַבִּי תַּנְחוּמָא, אֵימָתַי לֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם, כְּשֶׁבָּא מֹשֶׁה לְבָרְכָן: יְחִי רְאוּבֵן וְזֹאת לִיהוּדָה. אֵין לְךָ בְּבִרְכַּת כָּל הַשְּׁבָטִים מַתְחֶלֶת וְזֹאת חוּץ מִזּוֹ: **עַצְמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה מִתְגַּלְגְּלִין בָּאָרוֹן.** עַצְמוֹת כָּל הַשְּׁבָטִים הֶעֱלוּ מִמִּצְרַיִם, וְהוּא שֶׁאָמַר יוֹסֵף וְהַעֲלִיתֶם אֶת עַצְמוֹתַי מִזֶּה אִתְּכֶם (שְׁמוֹת יג) עִם עַצְמוֹתֵיכֶם, וְהָיוּ עַצְמוֹת כָּל הַשְּׁבָטִים שֶׁלְּדָן קַיֶּימֶת, וִיהוּדָה אֵיבָרָיו מִתְפָּרְקִין וּמִתְגַּלְגְּלִין בַּאֲרוֹנוֹ מִפְּנֵי שֶׁנִּדָּה אֶת עַצְמוֹ בְּעֶרְבוֹנוֹ שֶׁל בִּנְיָמִין וְחָטָאתִי לְךָ כָּל הַיָּמִים (בְּרֵאשִׁית מג) אֲפִי' לָעוֹלָם הַבָּא. וּמֵהָכָא נַפְקָא לָן (מַכּוֹת דַּף יא:) נִדּוּי שֶׁל חָכָם אֲפִלּוּ עַל תְּנַאי הוּא בָּא: **מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁיּוֹדֶה.** בְּמַעֲשֵׂה יְצוּעֵי אָבִיו: **יְהוּדָה.** שֶׁהוֹדָה בְּמַעֲשֵׂה תָּמָר. וְכֵן הָיָה מְסוֹרֶת בִּידֵיהֶם. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה דְּר' תַּנְחוּמָא, כְּשֶׁאָמַר יְהוּדָה צָדְקָה מִמֶּנִּי עָמַד רְאוּבֵן וְאָמַר בִּלְבַלְתִּי יְצוּעֵי אָבִי, וְעַכְשָׁיו יְחִי רְאוּבֵן שֶׁלְּדוֹ קַיֶּימֶת כְּאִלּוּ הוּא חַי, וְזֹאת לִיהוּדָה שֶׁהוּא מִתְגַּלְגֵּל: **לְשָׁפָא.** לַמָּקוֹם שֶׁנִּתְּקוּ מִשָּׁם, כְּמוֹ דְּשַׁף מִדּוּכְתֵּיהּ (חֻלִּין דַּף מג:): **לִמְתִיבְתָּא.** לִשָּׂא וְלִתֵּן עִם שְׁאָר הַחֲכָמִים: **לְמִשְׁקַל וּמִטְרַח.** לִשָּׂא וְלִתֵּן: **יָדָיו רָב לוֹ.** יְהֵא לוֹ נִצָּחוֹן לָרִיב רִיבוֹ, וְהַאי דִּכְתִיב יָדָיו לְשׁוֹן מִלְחָמָה הוּא מִלְחַמְתָּהּ שֶׁל תּוֹרָה: **אַלִּבָּא דְּהִלְכְתָא.** לֹא הָיָה זוֹכֶה לוֹמַר דָּבָר הַמִּתְקַבֵּל: **מַאן דִּמְפָרֵיט חֲטָאֵיהּ.** לָרַבִּים נִרְאֶה שֶׁאֵינוֹ [בּוֹשׁ וְ]נִכְלָם בַּדָּבָר: **דְּלָא לִיחַשְׁדוּ אֲחוֹהִי.** שֶׁלֹּא יְהוּ שְׁאָר אֶחָיו נֶחְשָׁדִין מֵאֲבִיהֶם: **שְׁמַע מִנַּהּ כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר.** וּפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי יוֹסֵי הִיא בְּבָבָא בַּתְרָא (דַּף קע:) דְּקָאָמַר רַבִּי יְהוּדָה אֵין כּוֹתְבִין שׁוֹבֵר אֶלָּא יִקְרְעוּ אֶת הַשְּׁטָר, דְּאִם כֵּן צָרִיךְ זֶה לִשְׁמוֹר שׁוֹבְרוֹ מִן הָעַכְבָּרִים: **תָּנֵי מְקָרַעַת.** שְׁטָר כְּתֻבָּתָהּ: **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתֻבָּה.** אֶלָּא סוֹמְכִין עַל תְּנַאי בֵּית דִּין שֶׁתִּקְנוּ לִבְתוּלָה מָאתַיִם וּלְאַלְמָנָה מָנֶה וּכְשֶׁמְּגָרְשָׁהּ מוֹצִיאָה גִּטָּהּ וְגוֹבָה בָּהּ, וּכְשֶׁנִּתְאַלְמְנָה מְבִיאָה עֵדֵי מִיתָה וְגוֹבָה, וְהָתָם כֵּיוָן דְּלָא אֶפְשָׁר מוֹדֵי רַבִּי יְהוּדָה שֶׁכּוֹתְבִין שׁוֹבֵר, דְּטוֹב לוֹ שֶׁיְּהֵא בְּיָדוֹ קְצָת רְאָיָה שֶׁפָּרַע כְּדֵי שֶׁלֹּא תַּחֲזוֹר וְתָבִיא עֵדֵי מִיתָה אֲחֵרִים בְּבֵית דִּין אַחֵר וְתִתְבָּעֶנּוּ:

התם

תוספות

מה להלן בשבעים ואחד. תימה אמאי לא תני להו לסוטה וזקן ממרא בפ"ק דסנהדרין (דף ב.) בהדי הני דהוו בב"ד של שבעים ואחד וי"ל משום דגמר של סוטה וזקן ממרא לא היה בבית דין של שבעים ואחד:

מה להלן בבית דין של שבעים ואחד. קשיא כיון דילפינן מזקן ממרא אית לך למימר גבי סוטה שהמקום גורם כמו גבי זקן ממרא ולכך היו מעלין אותה ללשכת הגזית א"כ פסקו המים המרים מיום שגלתה סנהדרין וישבה לה בחנות כדאמר בפרק היו בודקין (סנהדרין דף מא.) לפי שלא רצו לדון דיני נפשות לפי שהמקום גורם ובפרק בתרא דמכילתין (לקמן דף מז.) אמרינן דרבן יוחנן בן זכאי הפסיקן וקודם גלות סנהדרין אומר בפרק היו בודקין (שם מא.) דרבן יוחנן בן זכאי תלמיד יושב לפני רבו היה ולא מקרי רבן ונראה דאיום לא היה מעכב ואם לא היו מאיימין כלל אעפ"כ היתה שותה הילכך היתה נוהגת אפי' לאחר גלות:

לא עבר זר בתוכם. פירש ר"י בשם רבי שמואל היינו בחלוקת יחזקאל שראובן ויהודה שכנים:

שמעת מינה כותבין שובר. תימה והא הכא לא אפשר בלא שובר אם היא אומרת אבדה כתובתי במה יכוף אותה להחזיר כתובתה בשלמא לוה בעלמא מעכב הפרעון עד שיחזיר מלוה את השטר אבל כאן אין פרעון שהרי כאן אבדה כתובתה והיכא דלא אפשר דברי הכל כותבין וי"ל שהיה יכול לעכב את הגט אצלו עד שתחזיר לו הכתובה אבל תמיה לפום מאי דמסיק במקום שאין כותבין כתובה כותבין שובר למה לי למיכתב שובר יקרע הגט ויכתוב עליו גיטא דנן דקרענוהו לא משום דגיטא פסולא הוא אלא דלא תהדר ותגבי ביה זימנא אחריתי כדאמרינן בפ' הכותב (כתובות דף פט:) ובפרק קמא דבבא מציעא (דף יח.) וי"ל דהכא מיירי מן הסכנה ואילך דאמר בפרק הכותב (כתובות דף פט:) דגובה בעדי גירושין אפילו בלא גט:

אמר רבא במקום שאין כותבין כתובה עסקינן. מקשים הא במקום שכותבין אין כותבין שובר ובגט פשוט (ב"ב ד' קעא:) אמר ה"נ מסתברא דכותבין שובר דאי אין כותבין יאכל הלה וחדי א"ל אביי אלא מאי כותבין אבד שוברו יאכל הלה וחדי א"ל רבא אין עבד לוה לאיש מלוה אלמא דקיבל אותה סברא דכותבין ונראה דרבא ס"ל כותבין אבל הכא דחייה בעלמא הוא דליכא למשמע מהכא דכותבין שובר:

ששם

ביאורים למסכת סוטה דף ז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

וְקַטְלִיאוֹת – תכשיט המקיף את הצואר מלפניה, **נְזָמִים וְטַבָּעוֹת, מַעֲבִירִין** – מסירים אותם **מִמֶּנָּה כְּדֵי לְנַוְּלָהּ**, בשביל שתודה. **וְאַחַר כָּךְ** – אחר שקרע הכהן את בגדה עד כנגד הלב, **מֵבִיא חֶבֶל מִצְרִי** – העשוי מסיב הגדל סביב הדקל, **וְקוֹשְׁרוֹ לְמַעְלָה מִדֵּדֶיהָ** בשביל שלא יפלו בגדיה עוד כלפי מטה. **וְכָל חָרוּצָה לִרְאוֹת** את הסוטה בבזיונה ובבושתה **בָּא לִרְאוֹת, חוּץ מֵעֲבָרֶיהָ וְשִׁפְחוֹתֶיהָ, שִׁמְפֵּנֵי שֶׁלִּבָּהּ גַּס בָּהֶן** היא לא תודה בפניהם. **וְכָל הַנָּשִׁים מוּתָּרוֹת לִרְאוֹתָהּ** בשעת ניוולה, **שֶׁנֶּאֱמַר "וְנִסְרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמָּתֶכֶנָה"** – על ידי שיראו הנשים מה שעושים לסוטה, ישמרו עצמם שלא לבוא לידי זימה וזנות.

גמרא. שנינו במשנה, שהיו מביאים את הסוטה לבית דין הגדול בירושלים. שואלת הגמרא, **מְנָהֲגֵי מִילֵּי** – שלגבי סוטה צריך בית דין של שבעים ואחד דיינים. ומשיבה, **אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר גַּמְדָא אָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, אָתְיָא** – לומדים בגזירה שווה 'תורה' 'תורה', **כְּתִיב הָכָא** – לגבי סוטה "**וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֶת כָּל הַתּוֹרָה**" **וּכְתִיב הָתָם** – לגבי זקן ממרא "**עַל פִּי הַתּוֹרָה אֲשֶׁר יוֹרוּךָ**", ולומדים **מַה לְהַלָּן בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד** – שזקן ממרא חייב דווקא אם הורה כנגד בית דין הגדול, **אַף כָּאן** – השקאת הסוטה היא **בְּשִׁבְעִים וְאֶחָד.**

שנינו במשנה, **וּמְאַיְּימִין עָלֶיהָ וְכוּ'** כדי שאם זינתה תודה ולא ישקו אותה. מקשה הגמרא, **וּרְמִינְהוּ, כַּדֶּרֶךְ שֶׁמְּאַיְּימִין עָלֶיהָ שֶׁלֹּא תִּשְׁתֶּה כָּךְ מְאַיְּימִין עָלֶיהָ שֶׁתִּשְׁתֶּה, שֶׁאוֹמְרִים לָהּ כְּתִי, אִם בָּרוּר לָךְ הַדָּבָר שֶׁטְּהוֹרָה אַתְּ** ולא נבעלת בסתירה, **עָמְדִי עַל בּוּרְיֵיךְ** – תסמכי על כך שאת נקייה מעוון, **וּשְׁתִי** את המים ולא תינזקי מהם, **לְפִי שֶׁאֵין מַיִם הַמָּרִים דּוֹמִין אֶלָּא לְסַם יָבֵשׁ שֶׁמּוּנָּח עַל בָּשָׂר חַי, אִם יֵשׁ שָׁם מַכָּה** והבשר פתוח, הרי הסם **מְחַלְחֵל וְיוֹרֵד** לגוף, אך **אִם אֵין שָׁם מַכָּה, אֵינוֹ מוֹעִיל כְּלוּם** – שאינו מחלחל לתוך הבשר, וכמו כן המים המרים לא עושים דבר לאשה שלא זינתה. וקשה שהרי במשנה מבואר שמאימים עליה רק כדי שלא תשתה. מתרצת הגמרא, **לֹא קַשְׁיָא, כָּאן** – מה שמבואר במשנה שמאימים עליה כדי שלא תשתה, היו עושים כן **קוֹדֶם שֶׁנִּמְחֲקָה הַמְּגִילָּה** שכתוב בה שם השם בתוך המים, ולכן היו מאימים עליה שלא תשתה בשביל למנוע את מחיקת השם. **כָּאן** – מה שמבואר בברייתא שמאימים עליה גם כדי שתשתה, היו עושים כן **לְאַחַר שֶׁנִּמְחֲקָה הַמְּגִילָּה** ונמחק כבר שם השם, היו אומרים לה דברי תנחומים, כדי שאם היא טהורה לא תודה שזינתה מחמת שתפחד מהמים.

שנינו במשנה, **וְאוֹמֵר לְפָנֶיהָ** דברים שאינם כדאי לשומען **וְכוּ'. תָּנוּ רַבָּנַן** מה הם הדברים שהיה אומר לסוטה, **אוֹמֵר לְפָנֶיהָ דְּבָרִים שֶׁל הַגָּדָה וּמַעֲשִׂים שֶׁאֵירְעוּ** וכתובים **בַּכְּתוּבִים** – בתורה, אשר נעשו בימים **הָרִאשׁוֹנִים. כְּגוֹן,** דברי הגדה על הפסוק "**אֲשֶׁר חֲכָמִים יַגִּידוּ וְלֹא כִחֲדוּ מֵאֲבוֹתָם**" – שהחכמים ספרו את חטאם והודו עליו ולא הסתירו אותם. החכמים הם יהודה וראובן, **שֶׁיְּהוּדָה הוֹדָה** שבא על תמר **וְלֹא בוֹשׁ** להודות, **וּמָה הָיָה סוֹפוֹ,** שזכה **וְנָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. וּרְאוּבֵן הוֹדָה** על מעשה בלהה **וְלֹא בוֹשׁ** להודות, **וּמָה הָיָה סוֹפוֹ,** זכה **וְנָחַל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא.** וכגון אלו הדברים היו אומרים לסוטה, כדי לשכנעה להודות אם זינתה. שואלת הברייתא, **וּמַה שְּׂכָרָן** – מה השכר שקיבלו ראובן ויהודה על מה שהודו. מפסיקה הגמרא ומקשה על הברייתא, **מַה שְּׂכָרָן** – מה כוונת הברייתא ששאלה מה שכרן, **כִּדְקָא אָמְרִינַן** – והרי התבאר שנחלו חיי העולם הבא. מתרצת הגמרא, **אֶלָּא** כוונת הברייתא בשאלתה, **מַה שְּׂכָרָן** שקיבלו **בָּעוֹלָם הַזֶּה.** משיבה הברייתא, קיבלו שכרם אף בעולם הזה, שנאמר עליהם "**לָהֶם לְבַדָּם נִתְּנָה הָאָרֶץ וְלֹא עָבַר זָר בְּתוֹכָם**".

שואלת הגמרא על הברייתא, **בְּשִׁלְמָא בִּיהוּדָה אַשְׁכְּחַן דְּאוֹדֵי, דִּכְתִיב** כששלחה אליו תמר את הסימנים "**וַיַּכֵּר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צָדְקָה מִמֶּנִּי**", הרי שהודה. **אֶלָּא רְאוּבֵן מְנָלָן דְּאוֹדֵי** – היכן מצאנו שהודה מעצמו במעשה בלהה. משיבה הגמרא, **דְּאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב "יְחִי רְאוּבֵן וְאַל יָמֹת" "וְזֹאת לִיהוּדָה"** – מפני מה שונה ברכת יהודה ומתחילה ב'וזאת ליהודה', לומר לך **שֶׁכָּל אוֹתָן שָׁנִים שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר הָיוּ עַצְמוֹתָיו שֶׁל יְהוּדָה** שהעלו ישראל ממצרים **מְגוּלְגָּלִין בָּאָרוֹן** - מתגלגלים ומתפרקים בארון, **עַד שֶׁעָמַד מֹשֶׁה וּבִקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים** לפני הקב"ה **וְאָמַר לְפָנָיו, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי גָּרַם לִרְאוּבֵן שֶׁהוֹדָה** על מעשה בלהה, **יְהוּדָה** – שכיון שראה את יהודה מודה על מעשה תמר הודה הוא על מעשה בלהה, ועל זה אמר משה 'וזאת ליהודה' – שיהודה אבריו מפורקים ואילו ראובן שלדו קיים. **מִיָּד 'שְׁמַע ה' קוֹל יְהוּדָה'** – התקבלה תפילתו של משה על יהודה, **וְעַל אֵיבָרֶיהָ לְשָׁפָא** – וחזרו אבריו למקום חיבורם. **וְלֹא הָוָה קָא מְעַיְּילִין לֵיהּ לְמִתְיִבְתָּא דְּרִקִּיעָא** – אך עדיין לא הכניסו את יהודה לישיבה של מעלה, עד שהתפלל משה 'ואל עמו תביאנו', והכניסוהו לישיבה של מעלה. **וְלֹא הָוָה קָא יָדַע מִשְּׂכַל וּמִמַּרְח בִּשְׁמַעְתָּא כַּחֲדֵי רַבָּנַן** – אך עדיין לא היה יודע יהודה לשאת ולתת בדברי תורה עם החכמים, עד שהתפלל משה 'יָדָיו רָב לוֹ' – שיהיה לו כח לנצח במלחמתה של תורה, ואחר שהתפלל כך, ידע לשאת ולתת בדברי תורה. אך **לֹא הָוָה קָא סָלְקָא לֵיהּ שְׁמַעְתָּא אַלִּיבָּא דַּהֲלִיכְתָּא** – עדיין לא היה זוכה יהודה לומר דברים שיתקבלו להלכה, עד שהתפלל משה 'עֶזֶר מִצָּרָיו תִּהְיֶה'. הרי מפורש שראובן הודה על חטאו.

מקשה הגמרא, **בִּשְׁלָמָא יְהוּדָה דְּאוֹדֵי** – מובן שהודה, **כִּי הֵיכִי דְּלֹא תִּישָׂרֵף תָּמָר** - שעל ידי הודאתו נמנעה שריפתה, **אֶלָּא רְאוּבֵן לָמָּה לֵיהּ דְּאוֹדֵי** – מפני מה הודה, והרי **וְהָאָמַר רַב שֵׁשֶׁת חָצִיף עָלַי (בַּר יִשְׂרָאֵל) דִּמְפָרֵיט חֶטְאֵיהּ** - המודה ברבים שחטא הרי הוא חצוף, שמראה שלא מתבייש בדבר. מתרצת הגמרא, שראובן הודה **כִּי הֵיכִי דְּלֹא לֵיחְשְׁדוּ אֲחוֹהִי** - כדי שלא יחשוד יעקב בשאר האחים שהם חטאו ובלבלו את מיטתו.

שנינו במשנה, **אִם אָמְרָה טְמֵאָה אֲנִי וְכוּ'**, כותבת ונותנת לבעל שטר שכתוב בו זניתי והפסדתי את כתובתי. **שָׁמַעְתָּ מִינָּהּ** – נלמד מדברי המשנה **שֶׁכּוֹתְבִין שׁוֹבֵר** – ולא כשיטת רבי יהודה בבבא בתרא, שיכול הלווה לומר שאינו פורע את חובו עד שיחזיר לו המלווה את שטר ההלואה כדי שלא יוכל לתבוע אותו שוב, ואינו מסתפק בכך שיכתוב המלוה שובר שפרע לו הלווה את החוב, מפני שיכול לטעון שאינו יכול לשמור את השטר כל ימיו שלא יאכלו אותו העכברים וכדומה. וממה שמבואר במשנה שהאשה כותבת לבעל שאינו חייב לה כתובה, ולא מצריכים את האשה להחזיר לבעל את כתובתה, משמע כשיטת רבי יוסי שחולק שם. **אָמַר אַבָּיֵי** אין ראיה מהמשנה שסוברת כרבי יוסי, משום **שתְּנִי מְקַרְעַת** – ניתן לשנות במשנה 'מקרעת כתובתה', דהיינו שצריכה לקרוע את כתובתה ואכן לא די בכתיבת שובר. שואלת הגמרא, **אָמַר לֵיהּ רָבָא** לאביי, **וְהָא שׁוֹבֵרַת קָתָנֵי** – הרי שנינו במשנה 'שוברת כתובתה' ולא ניתן לשנות שקורעת. **אֶלָּא אָמַר רָבָא** אין ראיה מהמשנה שסוברת כרבי יוסי, משום **שבְּמָקוֹם שֶׁאֵין כּוֹתְבִין כְּתוּבָּה עָסְקִינַן** - המשנה דיברה על מקום שנהגו שלא לכתוב כתובה לאשה, אלא סומכים על תקנת חכמים שאם מת הבעל או גירשה חייב לה כתובה, ובמקום כזה שאין כתובה לקרוע, גם לפי רבי יהודה תכתוב לו שובר

שנינו במשנה, **וְאִם אָמְרָה טְהוֹרָה אֲנִי מַעֲלִין אוֹתָהּ לְשַׁעֲרֵי מִזְרָח.** מקשה הגמרא, **מַעֲלִין אוֹתָהּ** - וכי היא הייתה מחוץ לעזרה שיש צורך להעלותה לשם,

ישעיה פרק נט יח־כא

יח כְּפֶעֻל גְּמֻלוֹת כְּפֶעֻל יְשַׁלֵּם חֵמָה לְצָרָיו גְּמוּל לְאֹיְבָיו לָאִיִּים גְּמוּל יְשַׁלֵּם: יט וְיִרְאוּ מִמַּעֲרַב אֶת־שֵׁם
יְהוָה וּמִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ אֶת־כְּבוֹדוֹ כִּי־יָבוֹא כַּנָּהָר צָר רוּחַ יְהוָה נֹסֶסָה בּוֹ: כ וּבָא לְצִיּוֹן גּוֹאֵל וּלְשָׁבֵי פֶשַׁע
בְּיַעֲקֹב נְאֻם יְהוָה: כא וַאֲנִי זֹאת בְּרִיתִי אוֹתָם אָמַר יְהוָה רוּחִי אֲשֶׁר עָלֶיךָ וּדְבָרַי אֲשֶׁר־שַׂמְתִּי בְּפִיךָ
לֹא־יָמֻשׁוּ מִפִּיךָ וּמִפִּי זַרְעֲךָ וּמִפִּי זֶרַע זַרְעֲךָ אָמַר יְהוָה מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם: (ס)

ישעיה פרק ס א־ז

א קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ וּכְבוֹד יְהוָה עָלַיִךְ זָרָח: ב כִּי־הִנֵּה הַחֹשֶׁךְ יְכַסֶּה־אֶרֶץ וַעֲרָפֶל לְאֻמִּים וְעָלַיִךְ
יִזְרַח יְהוָה וּכְבוֹדוֹ עָלַיִךְ יֵרָאֶה: ג וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֶךָ וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זָרְחֶךָ: ד שְׂאִי־סָבִיב עֵינַיִךְ וּרְאִי
כֻּלָּם נִקְבְּצוּ בָּאוּ־לָךְ בָּנַיִךְ מֵרָחוֹק יָבֹאוּ וּבְנֹתַיִךְ עַל־צַד תֵּאָמַנָה: ה אָז תִּרְאִי וְנָהַרְתְּ וּפָחַד וְרָחַב לְבָבֵךְ
כִּי־יֵהָפֵךְ עָלַיִךְ הֲמוֹן יָם חֵיל גּוֹיִם יָבֹאוּ לָךְ: ו שִׁפְעַת גְּמַלִּים תְּכַסֵּךְ בִּכְרֵי מִדְיָן וְעֵיפָה כֻּלָּם מִשְּׁבָא
יָבֹאוּ זָהָב וּלְבוֹנָה יִשָּׂאוּ וּתְהִלֹּת יְהוָה יְבַשֵּׂרוּ:

רש"י

(יח) כפעל גמולות. כדת להשיב על גמולות האויבים: כפעל ישלם. כדת להשיב עליהם ישלם: (יט) כי יבא כנהר. צרה על אויביו: נוססה בו. נפלאות בו ל' נס, ד"א נוססה בו אוכלת בו כתולעת בעץ כמו (לעיל י) והיה כמסוס נוסס: (כ) (ובא לציון גואל. כל זמן שציון חריבה עדיין לא בא הגואל סא"א): (כא) זאת בריתי אותם. בדבר זה כרתי בריתי להם ואקיים כי אף בגלותם לא תשכח תורתי מהם:

(ד) על צד תאמנה. על גסין, כסלים של מלכים תהיינה אמונות: (ה) אז תראי ונהרת. בכן תחזין ותנהרין: ופחד ורחב לבבך. ויתמה וירחב לבך: כי יהפך עליך המון ים. ארי יתחלף ליך עותר מערבא: חיל גוים. נכסי דפלחי כוכביא: (ו) שפעת. רוב: בכרי מדין. הוגני מדין הם גמלים בחורים וכן בכרה קלה (ירמיה ב): ועיפה. גם הם מבני מדין עיפה ועפר (בראשית כה):

מצודת דוד

(יח) כפעל גמולות. רצה לומר כמו שלבש קנאה על תשלום גמולות צוררי ישראל אשר מאז כן עתה ילבש קנאה על אשר ישלם חמה לצריו: גמול לאויביו. כפל הדבר במ"ש: לאיים. אף להיושבים באיי הים ממרחק ישלם גמול מה שהרעו לישראל: (יט) ממערב. כל העולם יפחדו מה' ממערב וממזרח: כי יבא כנהר צר. ר"ל בעבור זה יפחדו מה' כי יראו אשר יבוא גוג ומגוג שהוא הצר בארץ ישראל ובמרוצה יבוא כנהר ואז רוח ה' נוססה בו ותכלנו מן העולם ולכן יפחדו מה': (כ) ובא לציון גואל. אז יבוא הגואל לציון והוא מלך המשיח: ולשבי פשע ביעקב. ר"ל גם אותם מבני יעקב שיצאו מן הכלל וישובו מפשעם גם להם יבוא המשיח ויגאלם: (כא) ואני זאת בריתי. ר"ל הנה על זאת אכרות ברית עמהם אמר ה' ופירש על מה היא הברית ואמר רוח הנבואה השורה עליך אתה ישראל ודברי התורה אשר שמתי בפיך ללמדם הנה שתי אלה לא יסורו מפיך וכו' כן אמר ה' שלא ימושו מעתה ועד עולם עד סוף כל הדורות: (א) קומי אורי. את ירושלים קומי והאירי כי בא לך ההארה הראויה לך והוא משל על השמחה והטובה: וכבוד ה' וכו'. ר"ל השכינה יגלה עליך ותשרה בך: (ב) יכסה ארץ. רצה לומר צרות יתרבו בעולם: וערפל לאמים. כפל הדבר במ"ש: יזרח ה'. יאיר לך אור הישועה: וכבודו וכו'. ר"ל ישרה השכינה עליך: (ג) לאורך. ר"ל ממך ילמדו דרכי ה' ואתה תאיר עיניהם: ומלכים וכו'. כפל הדבר במ"ש: (ד) שאי. את ירושלים שאי עיניך מסביב וראי איך כל אנשיך נקבצו ובאו אליך: על צד תאמנה. כל אחת מהן תהיה מגודלת על צד המלכים ובחיקם וכמה שכתוב והיו מלכים אומניך (לעיל מט): (ה) אז תראי. את בניך באים מכל צד ויאיר פניך מרוב השמחה: ופחד. דרך האדם להיות נבהל וכאלו מפחד בבוא אליו טובה פתאום: ורחב. יתרחב לבך בעבור רוב הטובה והשמחה: כי יהפך. המון עושר העכו"ם השוכנים בפאת המערב יתהפך לבא לך. חיל וכו'. כפל הדבר במ"ש: (ו) שפעת גמלים. רבוי גמלים יביאו לך למנחה ויכסו הארץ: בכרי מדין. גמלים בחורים הבאים ממדין ועיפה: כולם משבא יבואו. כל בני שבא יבואו אליך וישאו עמהם זהב ולבונה למנחה לה' ובבואם לארצם יבשרו ויספרו תהלות ה':

מצודת ציון

(יח) כפעל גמולות כפעל ישלם. באו שני כפי"ן לדמיון גמור וכן כעמי כעמך (מ"א כב): גמולות. ענין תשלום שכר המעשה: (יט) ויראו. מלשון יראה והוא חסר יו"ד: נוססה בו. אוכלת בו כתולעת בעץ כמו והיה כמסוס נוסס (לעיל י): (כ) נאום. ענין אמירה: (כא) רוחי. כן יקרא הנבואה כמו והיה אחרי כן אשפוך את רוחי (יואל ג): ימושו. ענין הסרה כמו לא ימיש עמוד הענן (שמות יג):

(ב) וערפל. עב הענן: (ג) לנוגה. ענין הארה כמו מנוגה נגדו (תהלים יח): זרחך. מלשון זריחה: (ד) על צד. הדרך לשאת הקטן על צדו: תאמנה. ענין גידול בנים קטנים כמו ויהי אומן את הדסה (אסתר ב): (ה) תראי. מלשון ראיה: ונהרת. ענין הארה כמו ואל תופע עליו נהרה (איוב ג). המון. ענין רבוי כמו ומי אוהב בהמון (קהלת ה): ים. פאת מערב: חיל. ענין עושר כמו חיל בלע (איוב כ): (ו) שפעת. ענין רבוי כמו משפעת סוסיו (יחזקאל כו): בכרי. גמלים בחורים כמו בכרה קלה (ירמיה ב): ולבונה. שם מין בושם הוא מסממני הקטורת: יבשרו. ענין ספור חדשות:

איוב פרק מא י־טז

י עֲטִישֹׁתָיו תָּהֵל אוֹר וְעֵינָיו כְּעַפְעַפֵּי־שָׁחַר: יא מִפִּיו לַפִּידִים יַהֲלֹכוּ כִּידֹדֵי אֵשׁ יִתְמַלָּטוּ: יב מִנְּחִירָיו
יֵצֵא עָשָׁן כְּדוּד נָפוּחַ וְאַגְמֹן: יג נַפְשׁוֹ גֶּחָלִים תְּלַהֵט וְלַהַב מִפִּיו יֵצֵא: יד בְּצַוָּארוֹ יָלִין עֹז וּלְפָנָיו תָּדוּץ
דְּאָבָה: טו מַפְּלֵי בְשָׂרוֹ דָּבְקוּ יָצוּק עָלָיו בַּל־יִמּוֹט: טז לִבּוֹ יָצוּק כְּמוֹ־אֶבֶן וְיָצוּק כְּפֶלַח תַּחְתִּית:

רש"י

(י) עטישתיו תהל אור. בכל עטישה ועטישה שהוא מתעטש יהל ותזרח אור: **תהל.** כמו בהלו נרו (לעיל כט): **ועיניו כעפעפי שחר.** עיניו זורחות ומאירות כדמדומי חמה כמו לעת בקר שהשמש מתאדמת: **(יא) מפיו.** מלהבת היוצאת ממנו: **מפיו לפידים יהלוכו.** לפידים יוצאות מפיו: **כידודי אש.** כמו לפידים: **יתמלטו.** פתרונו לפי עניינו שוינ"ט אישקמוצי"ר בלע"ז: **(יב) מנחיריו יצא עשן.** כסיר נפוח על האש שמעלה עשן: **ואגמון.** פתרונו לפי עניינו לשון כלי חרש הוא כמו דוד נפוח כענין שנא' (ירמיה א) סיר נפוח אני רואה: **(יג) נפשו גחלים תלהט.** גחלים בוערות ולוהטות ולהבות דולקות יוצאות מפיו: **(יד) בצוארו ילין עוז.** גבורה: **ולפניו תדוץ דאבה.** שאין דאבון ועצבון לפניו שאינו מתירא משום בריה, תדוץ ל' דיצה ושמחה: **(טו) מפלי בשרו דבקו.** נדבקות ותכופות זו בזו שהדגים הן נעשין חתיכות בבשרו ומדובקות זו בזו ובדג גדול כשהוא מבושל נראות חתיכות כשהן שוכבות זו על זו וזו אצל זו וכן הולך סדור המלה תחלה דבר בקשקשותיו של לויתן ואחר כן בחתיכות בשרו וחוזק לבו, מפלי ל' כפילות חתיכות וי"ל כמו פלאי פלויי שבל' גמ' (נדה כא) לשון ביקוע ביקועי חתיכותיו, דבקו בי"ת קמוצה בקמץ קטן כמו ולשונם לחכם דבקה וכן הרבה באתנחתא וסוף פסוק: **יצוק עליו.** כל מפל ומפל יצוק זה על זה אשר לא ימוט ולא יתפרד זה מעל זה, יצוק לשון מוצק והוא ל' עשוי כמו ירוד מן ירד יצוק מן יצק ידוע מן ידע: **(טז) לבו יצוק כמו אבן.** לבו בקרבו חזק ומיוסד כאבן הקבוע' ונתונה ביסוד הבנין בחוזק: **יצוק כפלח תחתית.** כופל מלתו שמיוסד לבו וקבוע כפלח של ריחיים שנתון בתחתיתו של פלח רכב שפלח רכב שלמעלה הוא סובב ומתגלגל וטוחן ושל מטה אינו זז ממקומו כי קבוע הוא במקומו אשר לא ימוט הוא נקרא פלח שנאמר (שופטים ט) ותשלך אשה אחת פלח רכב על ראש אבימלך ואת שלמטה קרוי פלח תחתית:

מצודת דוד

(י) עטישותיו. ההבל היוצא ממנו בעת העיטוש תזריח אור ור"ל כ"כ גברה בו חום הטבעי כאלו היה מלא אש וכאלו יבריק ויאיר בעת יוציא ההבל ועם כי טבע הדגים הוא קר: **ועיניו.** בקיעות עיניו רחבים ומזהירים כבקיעת השחר: **(יא) לפידים יהלוכו.** מרוב חום הטבעי יחומם הבל פיו כאלו לפידי אש הולכים מפיו וכאלו ניצוצות נשלכים ממנו וכפל הדבר להפלגת הענין: **(יב) מנחיריו.** ההבל היוצא מנחיריו הוא רב ונראה כעשן לגודל החום ודומה הוא אל ההבל היוצא מן הדוד והאגמון כשיהיה נופח ומרתיח שמעלה אז הבל רב: **(יג) נפשו.** נשימתו תלהט כגחלי אש וכאלו להב יוצא מפיו: **(יד) בצוארו.** עם כי הצואר הוא המקום היותר חלש בכל בע"ח אבל בצוארו יתמיד העוז והחוזק: **ולפניו.** החזה אשר היא לפני הצואר תשמח את העצבון ר"ל כ"כ היא חזקה ומשומרת עד לא תעצב מדבר מכאוב כי אין דבר יזיקנה: **(טו) מפלי בשרו.** חתיכות בשרו המה דבוקים זה בזה כאלו היה ניצק עליו ביציקה אחת ולא ימוט זה מזה כאשר ימוטו החתיכות ביתר הדגים כי דרך בשר הדגים להיות חתיכות זה על זה ונוח לפרוד אותם זה מזה: **(טז) לבו יצוק.** לבו הוא ביציקה אחת כמו אבן מבלי חלל לא כמו ביתר בע"ח: **כפלח תחתית.** הוא ביציקה אחת כמו אבן הרחים אשר מתחת שאין בו חלל כלל משא"כ העליון שיש בו חלל מה במקום הנקב שיורד התבואה דרך בה:

מצודת ציון

(י) עטישותיו. לשון עטוש ידוע בדרז"ל וכן אמרו המתעטש בתפלתו (ברכות כד): **תהל.** תזריח כמו בהלו נרו (לעיל כט): **כעפעפי.** הוא אישון העין והושאל לבקיעת אור השחר וכן בעפעפי שחר (לעיל ג): **(יא) לפידים.** הוא העץ שמנדדים בו האש ואף הוא יבער מן האש וכן כלפיד יבער (ישעי' סב): **כידודי.** עניינו ניצוצות ואין לו דומה: **יתמלטו.** יושלכו כמו אל מראיו יוטל: **(יב) מנחיריו.** הם נקבי האף כמו הוד נחרו אימה (לעיל לט): **כדוד.** כקדרה כמו בסירות ובדודים (דה"ב לב): **נפוח.** מעלה רתיחה כמו סיר נפוח אני רואה (ירמיה א) ויקרא כן כי מעלה נפוחים ואבעבועות: **ואגמון.** הם כלי מכלי הבשול: **(יג) נפשו.** על הנשימה יאמר בדרך שאלה: **גחלים.** בחסרון כ"ף הדמיון ורבים נמצאים כן: **תלהט.** תבער ותשרף כמו תלהט הרים (תהלים פג): **ולהב.** שלהבת: **(יד) ילין.** ענין התמדה: **תדוץ.** תגיל ותשמח כי שישו אתה משוש (ישעי' סו) תרגומו דוצו: **דאבה.** עצבון כמו ודאבון נפש (דברים כח): **(טו) מפלי.** ענין הבקיע וההבדל ובדרז"ל אית ביה פילי (פסחים מד) והוא קרוב ללשון אשר יפלה ה' (שמות יא) שהוא ענין הפרשה והבדלה: **ימוט.** מל' נטיה: **(טז) כפלח.** כן יקרא אבן הרחים וכן פלח רכב (שופטים ט) כי פלח הוא ענין בקוע כמו יפלח כליותי (לעיל יז) ואבני הרחיים העליון והתחתון נראים כאלו נבקעו מאבן אחת:

מסכת כתובות

פרק ראשון

א בְּתוּלָה נִשֵּׂאת לְיוֹם הָרְבִיעִי, וְאַלְמָנָה לְיוֹם הַחֲמִישִׁי; שֶׁפַּעֲמַיִם בַּשַּׁבָּת בָּתֵּי דִינִין יוֹשְׁבִין בָּעֲיָרוֹת, בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי, שֶׁאִם הָיָה לוֹ טַעֲנַת בְּתוּלִים, הָיָה מַשְׁכִּים לְבֵית דִּין.

ב בְּתוּלָה — כִּתְבָתָהּ מָאתַיִם, וְאַלְמָנָה — מָנֶה. בְּתוּלָה אַלְמָנָה, גְּרוּשָׁה, וַחֲלוּצָה מִן הָאֵרוּסִין — כִּתְבָתָן מָאתַיִם, וְיֵשׁ לָהֶן טַעֲנַת בְּתוּלִים. הַגִּיּוֹרֶת וְהַשְּׁבוּיָה וְהַשִּׁפְחָה, שֶׁנִּפְדּוּ וְשֶׁנִּתְגַּיְּרוּ וְשֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ, פְּחוּתוֹת מִבְּנוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד — כִּתְבָתָן מָאתַיִם, וְיֵשׁ לָהֶן טַעֲנַת בְּתוּלִים.

פירוש ברטנורא

א א בתולה נשאת ליום רביעי. ולא בליל חמישי, דאיכא למיחש שמא יהיה טרוד בנישואים ולא מצי בעיל: **שאם יש לו טענת בתולים.** כגון שיאמר בעלתי ולא מצאתי דם, לא שנא אם היא קטנה או נערה או בוגרת. או פתח פתוח מצאתי, אם היא קטנה או נערה, אבל בוגרת אין לה טענת פתח פתוח: **ישכים ויבא לב"ד.** בעוד כעסו עליו, שמא יתפיים ותתקרר דעתו ויקיימנה ושמא זנתה תחתיו והרי היא אסורה עליו. ובגמרא פריך ותנשא באחד בשבת ואם יש לו טענת בתולים ישכים ביום שני לבית דין. ומשני, שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא טורח בסעודה שלשה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת, וברביעי כונסה. ובזמן שאין בתי דינין יושבים בשני ובחמישי, אשה נישאת בכל יום, והוא שטרח בסעודה שלשה ימים. ומפני תקנת עניים נוהגים בקצת מקומות לישא בערב שבת. וטעמא דאלמנה ליום חמישי, שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל שיהא שמח עמה שלשה ימים, חמישי בשבת וששי בשבת ושבת. והנושא את האלמנה אסור בעשיית מלאכה ג' ימים. והנושא את הבתולה כל שבעה. ולענין ברכת חתנים, בין בחור שנשא אלמנה בין אלמן שנשא בתולה מברכים ברכת חתנים כל שבעה ואלמן שנשא אלמנה, יום אחד:

ב בתולה אלמנה גרושה. כלומר, בתולה שהיא אלמנה או גרושה או חלוצה מן האירוסין, וחזרה ונישאת, כתובתה מן השני מאתים: **ויש לה טענת בתולים.** אם לא מצא לה השני בתולים, אבדה כתובתה, דמקח טעות הוא שהרי בחזקת בתולה נשאה:

משניות מבוארות – קהתי

יום ראשון

באור משנה א

לפנים בישראל, כשעמד איש לישא אשה, היה מקדשה תחילה בפני עדים, בכסף או בשטר, ועושה אותה ארוסתו, ומשאירה בבית אביה. וכשהגיע זמן הנישואין היה כונסה לחופה ומביאה כאשתו לביתו. – ברם, בימינו נוהגים לסדר קידושין ונישואין בבת אחת בשעת החופה. הקידושין (האירוסין) הם קידושי האשה בטבעת, ונישואין היינו החופה וה"ייחוד".

הארוסה דינה כאשת איש, ואינה מותרת לאחרים אלא כשמת הארוס או כשגירשה בגט. מכאן, אם לאחר הנישואים בא הבעל בטענה שלא מצא בתולים לאשתו, הרי היא נחשדת שנבעלה לאיש אחר בתקופת אירוסיה, ואפשר שהיא אסורה על בעלה, מכאן באה משנתנו ללמד, שחכמים קבעו את נישואי הבתולה ליום, שלמחרתו בית הדין יושב ומקבל בעלי דינים, כדי שאם יתעורר אצל הבעל חשד לגבי אשתו, יוכל תיכף להביא טענתו לבית הדין.

בְּתוּלָה נִשֵּׂאת לְיוֹם הָרְבִיעִי – ביום רביעי בשבת, כמבואר הטעם להלן, **וְאַלְמָנָה** נישאת **לְיוֹם הַחֲמִישִׁי** – בגמרא מבואר הטעם, שחכמים קבעו את נישואי האלמנה ליום חמישי בשבת, כדי "שיהא בעלה שמח עמה לפחות שלושה ימים, חמישי בשבת וערב שבת ושבת" ויצא למלאכתו ביום ראשון; ואילו היה נושאה ביום אחר, היה מניחה מיד ויוצא למלאכתו. ומה טעם קבעו את נישואי הבתולה ליום הרביעי? **שֶׁפַּעֲמַיִם בַּשַּׁבָּת** (בשבוע) **בָּתֵּי דִינִין יוֹשְׁבִין בָּעֲיָרוֹת, בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי** – לפי תקנת עזרא (**גמרא בבא קמא פב, א**), **שֶׁאִם הָיָה לוֹ טַעֲנַת בְּתוּלִים** – אם תהא לבעל טענה שלא מצא לאשתו בתולים (**עיין דברים כב**), **הָיָה מַשְׁכִּים לְבֵית דִּין** – יהא משכים למחר ביום החמישי בעוד כעסו עליו ויביא טענתו לבית הדין. ואם תהא לו שהות, יש חשש שתתיישב דעתו ויתפייס לאשתו, ושמא היא אסורה עליו, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו. בגמרא שואלים: "ותינשא באחד בשבת" (ואם תהא לו טענת בתולים ישכים ביום שני לבית דין)? ומשיבים: "שקדו חכמים על תקנת בנות ישראל, שיהא טורח בסעודה שלושה ימים, אחד בשבת ושני בשבת ושלישי בשבת, וברביעי כונסה".

יש מבארים, שמשום הטעם של "שקדו" (שהבאנו לעיל מהגמרא), לא היו חכמים מתקנים לעכב את מצוות הנישואין. אלא משום טענת בתולים, שענין של איסור הוא, הוצרכו חכמים לקבוע את נישואי הבתולה ליום מיוחד; וקבעו ליום הרביעי ולא ליום ראשון, משום הטעם של "שקדו". וכיון שקבעו יום לנישואי הבתולה, קבעו יום גם לנישואי האלמנה (הר"ן; ועיין "תוספות יום טוב"). ומכל מקום בזמן שבית דין יושבים יום יום, אשה נישאת בכל יום, ובלבד שיהא הבעל טורח בסעודה שלושה ימים (ברטנורא).

באור משנה ב

משנתנו דנה בעיקר הכתובה, וכבר בארנו שעיקר הכתובה הוא ההתחייבות של הבעל לאשתו בסכום כסף מסויים, שהיא תקבל לכשיגרשנה או לכשימות.

בְּתוּלָה – שנישאת, **כִּתְבָתָהּ** – כסף כתובתה, **מָאתַיִם** – יש אומרים: מאתיים דינרי כסף טהור, שהם חמישים סלע של תורה; ויש אומרים: מאתיים דינר בכסף מדינה, ונמצא שאין המאתיים אלא עשרים וחמישה דינרים של כסף טהור; **וְאַלְמָנָה** – שנישאת, והוא הדין לגרושה, **מָנֶה** – סכום כתובתה מאה דינר. **בְּתוּלָה אַלְמָנָה, גְּרוּשָׁה, וַחֲלוּצָה מִן הָאֵרוּסִין** – בתולה שהיא אלמנה. או גרושה מן האירוסין, היינו אשה שנתארסה ומת הארוס או גירשה קודם שנכנסה לחופה, או שהיא חלוצה מן האירוסין, היינו שלאחר שמת הארוס קיים בה אחיו מצוות חליצה, **כִּתְבָתָן** – כשנישאו לאחרים, **מָאתַיִם** – כדין בתולה, **וְיֵשׁ לָהֶן טַעֲנַת בְּתוּלִים** – שאם הבעל השני לא מצא להן בתולים, הרי הן מפסידות את כתובתן, מאחר שנישאו לו כבתולות והתברר שמקחו מקח טעות. **הַגִּיּוֹרֶת וְהַשְּׁבוּיָה וְהַשִּׁפְחָה, שֶׁנִּפְדּוּ וְשֶׁנִּתְגַּיְּרוּ וְשֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ** – הגיורת שנתגיירה יחד עם אביה, והשבויה שנפדתה, והשפחה הכנענית שנשתחררה, והן היו אז **פְּחוּתוֹת מִבְּנוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד** – שאף אם נבעלו, אין ביאתן ביאה, **כִּתְבָתָן מָאתַיִם** – שבחזקת בתולות הן, **וְיֵשׁ לָהֶן טַעֲנַת בְּתוּלִים** – שאם התברר שלא היו בתולות, הרי הן מפסידות את כתובתן, כמו שבארנו לעיל.

יום שני

באור משנה ג

במשנה הקודמת למדנו בענין הכתובה שלושה דברים: א. בתולה שנישאת – סכום כתובתה מאתיים דינר; ב. אשה שהיא כבר בחזקת בעולה, כגון אלמנה או גרושה, כשהיא נישאת לאחר, אינה זכאית אלא לכתובה של מאה דינר; ג. אשה שנישאה בחזקת בתולה והתברר אחר כך שהיתה בעולה, ונמצא מקחו מקח טעות, הריהי מפסידה את כתובתה. – באותו ענין באה משנה זו ללמדנו: א. אשה שנבעלה בהיותה קטנה, או אפילו בהיותה כבר גדולה אלא שנבעלה על ידי קטן, הריהי בחזקת בתולה; ב. אשה שאבדו בתוליה מחמת מכה – סכום כתובתה שנוי במחלוקת של רבי מאיר וחכמים.

ג הַגָּדוֹל שֶׁבָּא עַל הַקְּטַנָּה, וְהַקָּטָן שֶׁבָּא עַל הַגְּדוֹלָה, וּמֻכַּת עֵץ — כְּתֻבָּתָן מָאתַיִם; דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מֻכַּת עֵץ — כְּתֻבָּתָהּ מָנֶה.

ד בְּתוּלָה אַלְמָנָה, גְּרוּשָׁה, וַחֲלוּצָה מִן הַנִּשּׂוּאִין — כְּתֻבָּתָן מָנֶה, וְאֵין לָהֶן טַעֲנַת בְּתוּלִים. הַגִּיּוֹרֶת וְהַשְּׁבוּיָה וְהַשִּׁפְחָה, שֶׁנִּפְדּוּ וְשֶׁנִּתְגַּיְּרוּ וְשֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ, יְתֵרוֹת עַל בְּנוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד — כְּתֻבָּתָן מָנֶה, וְאֵין לָהֶן טַעֲנַת בְּתוּלִים.

ה הָאוֹכֵל אֵצֶל חָמָיו בִּיהוּדָה שֶׁלֹּא בְּעֵדִים — אֵינוֹ יָכוֹל לִטְעוֹן טַעֲנַת בְּתוּלִים, מִפְּנֵי שֶׁמִּתְיַחֵד עִמָּהּ. אַחַת אַלְמְנַת יִשְׂרָאֵל וְאַחַת אַלְמְנַת כֹּהֵן — כְּתֻבָּתָן מָנֶה. בֵּית דִּין שֶׁל כֹּהֲנִים הָיוּ גוֹבִין לַבְּתוּלָה אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז, וְלֹא מִחוּ בְּיָדָם חֲכָמִים.

ו הַנּוֹשֵׂא אֶת הָאִשָּׁה וְלֹא מָצָא לָהּ בְּתוּלִים, הִיא אוֹמֶרֶת: מִשֶּׁאֵרַסְתַּנִי נֶאֱנַסְתִּי, וְנִסְתַּחֲפָה שָׁדֶךָ; וְהַלָּה אוֹמֵר:

פירוש ברטנורא

ג שבא על הקטנה. פחותה מבת שלש שנים ויום אחד שאין ביאתה ביאה: **וקטן.** פחות מבן תשע שאין ביאתו ביאה ובא על הגדולה: **ומוכת עץ.** שנתקע לה עץ באותו מקום: **כתובתן מאתים.** אם נישאו סתם: **והחכמים אומרים מוכת עץ כתובתה מנה.** והלכתא כותייהו. ואפילו לא הכיר בה, כתובתה מנה, ולא הוי מקח טעות:

ד בתולה שהיא **אלמנה או גרושה או חלוצה מן הנשואים.** אם חזרה ונישאת סתם, כתובתה מנה, דבחזקת בעולה קיימא משנכנסה לחופה:

ה האוכל אצל חמיו ביהודה. כשהיו עושין סעודת אירוסין בבית אבי הכלה ביהודה, היו נוהגים שהארוס מתייחד עם ארוסתו כדי שיהא לבו גם בה, לפיכך כשנישאת אחר כך אין לו טענת בתולים:

ו ונסתחפה שדך. מטר סוחף בא על שדך והפסידה, כלומר מזלך גרם ותן לי כתובתי: **והיה מקחי מקח טעות.** ואין לך כתובה ממני: **נאמנת.** ומשביעין

משניות מבוארות – קהתי

הַגָּדוֹל שֶׁבָּא עַל הַקְּטַנָּה – פחותה מבת שלש שנים ויום אחד, שאין ביאתה ביאה, וחוזרים לה בתוליה, **וְהַקָּטָן** – פחות מבן תשע שנים ויום אחד, **שֶׁבָּא עַל הַגְּדוֹלָה** – שאין ביאתו ביאה, ואינה פוגעת בבתוליה, **וּמֻכַּת עֵץ** – שנחבטה בעץ במקום בתוליה ואבדו לה הבתולים מחמת המכה, **כְּתֻבָּתָן מָאתַיִם** – כשנישאו אחר כך לאיש, **דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר** – שלדעת רבי מאיר אף מוכת עץ דינה כבתולה, מאחר שלא נבעלה לאיש. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: מֻכַּת עֵץ כְּתֻבָּתָהּ מָנֶה** – כדין בעולה. והלכה כחכמים.

באור משנה ד

לעיל (משנה ב) למדנו, שאין האירוסין מוציאים את הבתולה מחזקתה, ולכן אלמנה או גרושה מן האירוסין, כשהיא נישאת לאיש אחר, כתובתה מאתיים. – משנתנו באה ללמד, שמשנכנסה לחופה, אף על פי שיש הוכחות שעדיין לא נבעלה, מכל מקום הורעה חזקתה של הבתולה. כן באה משנתנו ללמד, שהנכרית והשפחה הכנענית והשבויה, בחזקת בעולות הן; ואמנם אם נתגיירה הנכרית ונשתחררה השפחה ונפדתה השבויה בהיותן קטנות, שנינו לעיל (משנה ב), שחוזרות הן להיות בתולות, אבל אם היו השינויים הללו בהיותן בנות שלש שנים ויום אחד ומעלה, הרי הן בחזקת בעולות.

בְּתוּלָה אַלְמָנָה, גְּרוּשָׁה, וַחֲלוּצָה מִן הַנִּשּׂוּאִין – בתולה שהיא אלמנה, או גרושה או חלוצה, מן הנישואין, היינו שכבר נכנסה לחופה, אבל עדיין בתולה היא, שלא נבעלה, **כְּתֻבָּתָן** – כשנישאו לאחר, **מָנֶה** – מאה דינר, שמשנכנסו לחופה, הרי הן בחזקת בעולות; בירושלמי מבואר הטעם, משום שבטל חינה. **וְאֵין לָהֶן טַעֲנַת בְּתוּלִים** – אף אם נשאה בעלה השני כבתולה, ולא מצא לה בתולים, אינה מפסידה את הכתובה של מנה. **הַגִּיּוֹרֶת וְהַשְּׁבוּיָה וְהַשִּׁפְחָה, שֶׁנִּפְדּוּ וְשֶׁנִּתְגַּיְּרוּ וְשֶׁנִּשְׁתַּחְרְרוּ** – הגיורת שנתגיירה, והשבויה שנפדתה והשפחה הכנענית שנשתחררה, **יְתֵרוֹת עַל בְּנוֹת שָׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד** – בהיותן בנות שלש שנים ויום אחד ומעלה, **כְּתֻבָּתָן** – כשהן נישאות לאיש, **מָנֶה** – מאה דינר, שבחזקת בעולות הן, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, **וְאֵין לָהֶן טַעֲנַת בְּתוּלִים** – טענת הבעל שלא מצא להן בתולים אינה טענה כדי להפסידה את כתובתה של מנה.

יום שלישי

באור משנה ה

שנינו לעיל, שהאלמנה או הגרושה מן האירוסין, בחזקת בתולה היא, ולפיכך אם נישאה לאחר, ובא בעלה השני בטענת בתולים, טענתו צריכה בירור; גם מבחינת איסור – אם אשתו אינה אסורה עליו, וגם מבחינת ממון – אם אשתו זכאית לכתובת מאתיים. משנתנו באה ללמד, שאם הבעל היה מתייחד עם אשתו לפני הנישואין, כשהיתה ארוסתו, אינו יכול לבוא לאחר הנישואין בטענת בתולים.

הָאוֹכֵל אֵצֶל חָמָיו בִּיהוּדָה שֶׁלֹּא בְּעֵדִים – שכן נוהגים היו ביהודה, שהארוס שוהה בבית אבי ארוסתו קודם לנישואין וסועד אצלו, ונותנים לו להתייחד עם ארוסתו, כדי שיהא לבו גם בה ותיכנס אהבתו ללבה (**המאירי**). ובאה המשנה ללמדנו, שכל הנוהג כן ביהודה שלא בעדים, **אֵינוֹ יָכוֹל לִטְעוֹן טַעֲנַת בְּתוּלִים** – אינו יכול לבוא לאחר הנישואין בטענה שלא מצא לאשתו בתולים, **מִפְּנֵי שֶׁמִּתְיַחֵד עִמָּהּ** – לפני הנישואין, כמו שבארנו לעיל, ויש לחוש שמא הוא עצמו בא עליה; ואינו נאמן לומר שהוא לא בא עליה, מאחר שהתייחד עמה שלא בעדים. **אַחַת אַלְמְנַת יִשְׂרָאֵל וְאַחַת אַלְמְנַת כֹּהֵן** – בין אלמנה בת ישראל ובין אלמנה בת כהן, **כְּתֻבָּתָן** – מהבעל השני, **מָנֶה** – מאה דינר. ברם, בתולה בת כהן כתובתה גדולה מכתובת בתולה בת ישראל, שכן **בֵּית דִּין שֶׁל כֹּהֲנִים** – בבית המקדש היה בית דין של כהנים, שהיו דנים בענייני הכהנים ושומרים על יחוסי הכהונה, והם **הָיוּ גוֹבִין לַבְּתוּלָה** – בת כהן שנישאה לכהן, ומכל שכן לישראל, **אַרְבַּע מֵאוֹת זוּז** – כפליים מכתובת בתולה בת ישראל (זוז ודינר אחד הוא). **וְלֹא מִחוּ בְּיָדָם חֲכָמִים** – אדרבא, חכמים ראו בזה מנהג טוב, שראוי להנהיג בכל המשפחות המיוחסות בישראל (**גמרא**).

יש מפרשים הטעם, שלא העלו כתובתה של אלמנת כהן, כדי שלא יפרשו ממנה, שאם היו מעלים כתובתה, היו אומרים: מוטב שנתחתן עם בתולה בת ישראל מאשר עם אלמנה בת כהן.

בענין בית דין של כהנים יש מפרשים, שהכוונה לבתי דין של עשרים ושלושה שהיו בערי הכהנים, כדרך שהיו בתי דין של עשרים ושלושה בכל עיר ועיר מערי ישראל (שיטה מקובצת מליקוטי הגאונים).

באור משנה ו

עד כה עסקו המשניות בטענת בתולים, מבלי להיכנס בדברים שבין איש לאשתו. משנה זו והמשנה שלאחריה עוסקות בדין ודברים שבין איש לאשתו, בשעה שבא הבעל בטענה שלא מצא לה בתולים.

הַנּוֹשֵׂא אֶת הָאִשָּׁה – בחזקת בתולה, **וְלֹא מָצָא לָהּ בְּתוּלִים** – ואשתו מודה בכך, אלא **הִיא אוֹמֶרֶת: מִשֶּׁאֵרַסְתַּנִי נֶאֱנַסְתִּי** – לאחר האירוסין אנס אותי אדם, **וְנִסְתַּחֲפָה שָׁדֶךָ** – ומטר סוחף בא על שדך ושטפה, כלומר לאחר שהייתי כבר ברשותך, גרם לך מזלך

לֹא כִּי, אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא אֵרַסְתִּיךְ, וְהָיָה מִקְחִי מֶקַח טָעוּת — רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמְרִים: נֶאֱמֶנֶת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא מִפִּיהָ אָנוּ חַיִּין! אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת בְּעוּלָה עַד שֶׁלֹּא תִּתְאָרֵס, וְהִטְעָתוּ, עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה לִדְבָרֶיהָ.

ז הִיא אוֹמֶרֶת: מְכַּת עֵץ אֲנִי; וְהוּא אוֹמֵר: לֹא כִּי, אֶלָּא דְּרוֹסַת אִישׁ אַתְּ — רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמְרִים: נֶאֱמֶנֶת. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא מִפִּיהָ אָנוּ חַיִּין! אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת דְּרוֹסַת אִישׁ, עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה לִדְבָרֶיהָ.

ח רָאוּהָ מְדַבֶּרֶת עִם אֶחָד בַּשּׁוּק, אָמְרוּ לָהּ: מַה טִּיבוֹ שֶׁל זֶה? אִישׁ פְּלוֹנִי וְכֹהֵן הוּא — רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמְרִים: נֶאֱמֶנֶת. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא מִפִּיהָ אָנוּ חַיִּין! אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת בְּעוּלָה לְנָתִין וּלְמַמְזֵר, עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה לִדְבָרֶיהָ.

ט הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת, וְאָמְרוּ לָהּ: מַה טִּיבוֹ שֶׁל עֻבָּר זֶה? מֵאִישׁ פְּלוֹנִי וְכֹהֵן הוּא — רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר

פירוש ברטנורא

אותה שבועת היסת שכן הוא כדבריה, ותבטל כתובתה. וכן הלכה. ואי אמרה בתולה מצאני, אינה נאמנת, דהימנוהו רבנן לבעל ואפילו בלא שבועה, דחזקה אין אדם טורח בסעודה ומפסידה:

ז דרוסת איש. בעולת איש: **נאמנת.** ולא הפסידה כתובתה. ומכל מקום אי אשת כהן היא ולאחר זמן האירוסין כשנשאה טען דרוסת איש את, מפקינן לה מיניה, דשמא לאחר שארס אותה נבעלה, ומכי אמר דרוסת איש את שויה אנפשיה חתיכה דאיסורא. ואפילו נבעלה באונס, הא קיי"ל אשת כהן שנאנסה אסורה לבעלה. ומגרש לה ויהיב לה כתובתה:

ח מדברת. מתיחדת: **וכהן הוא.** מיוחס: **נאמנת.** כשירה לכהונה:

ט מה טיבו של עובר זה וכו'. רבן גמליאל אומר נאמנת, וכשרים לכהונה היא ובתה. אבל לענין ירושה לא אמר רבן גמליאל שזה העובר יירשנו. והלכה

משניות מבוארות – קהתי

שנאנסתי, ואני זכאית לכתובתי. **וְהַלָּה** – והוא, בעלה – **אוֹמֵר: לֹא כִּי** – כלומר שמא דבריך אינם נכונים, **אֶלָּא עַד שֶׁלֹּא אֵרַסְתִּיךְ** – קודם שאירסתיך נבעלת, **וְהָיָה מִקְחִי מֶקַח טָעוּת** – שנשאתיך בחזקת בתולה והטעית אותי, ולכן את מפסידה את כתובתך; **רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמְרִים: נֶאֱמֶנֶת** – טענותיה נאמנות עלינו, והיא זכאית לכתובתה של מאתיים דינר. הטעם מבואר בגמרא, לפי שהאשה טוענת טענת ברי והבעל טוען טענת שמא, וברי ושמא ברי עדיף; ואף על פי שיש לומר: העמד ממון בחזקת בעליו והמוציא מחברו עליו הראיה, מכל מקום אין אומרים כן, לפי שכאן מעמידים את האשה על חזקתה שהיתה בתולה מיום היוולדה עד לאירוסין. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא מִפִּיהָ אָנוּ חַיִּין!** – כלומר אין אנו סומכים על דבריה, **אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת בְּעוּלָה עַד שֶׁלֹּא תִּתְאָרֵס** – אנו מחזיקים אותה שנבעלה קודם שנתארסה לו, **וְהִטְעָתוּ** – שנישאה לו בחזקת בתולה, והיה מקחו מקת טעות, **עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה לִדְבָרֶיהָ** – שלאחר האירוסין נאנסה. דעת רבי יהושע היא, שהואיל ויש כאן צד ממון, אנו אומרים: העמד ממון בחזקת בעליו והמוציא מחברו עליו הראיה. והלכה כרבן גמליאל ורבי אליעזר **(רמב"ם הל' אישות יא, יא).**

יום רביעי

באור משנה ז

במשנה ג שנינו, שמוכת עץ, כתובתה – לדעת רבי מאיר – מאתיים, ולדעת חכמים – מאה. ואמנם הלכה כחכמים שכתובתה מאה כדין בעולה, אבל יש הבדל בין מוכת עץ ובין בעולה, שבמוכת עץ הדין הוא, שאפילו נישאה בחזקת בתולה ונמצאה מוכת עץ, איננה מפסידה את כתובתה, ואילו בבעולה, אם נישאה בחזקת בתולה ונמצאה בעולה, יש לבעל טענה של מקח טעות, והיא מפסידה את כתובתה. על יסוד ההבדל הזה מביאה משנתנו דין ודברים בין בעל לאשתו, כשנישאה לו בחזקת בתולה ולא מצא לה בתולים.

הִיא אוֹמֶרֶת: מְכַּת עֵץ אֲנִי – שאבדו בתולי מחמת מכה שנחבטתי בעץ, וזכאית אני לכתובה; **וְהוּא אוֹמֵר: לֹא כִּי** – שמא דבריך אינם נכונים, **אֶלָּא דְּרוֹסַת אִישׁ אַתְּ** – בעולת איש את, שנבעלת לאיש קודם שאירסתיך ומקחי מקח טעות; **רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמְרִים: נֶאֱמֶנֶת** – האשה נאמנת עלינו בטענתה שהיא מוכת עץ, וזכאית לכתובה של מאה דינר (ולדברי רבי מאיר – למאתיים). **וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא מִפִּיהָ אָנוּ חַיִּין!** – אין אנו סומכין על דבריה, **אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת דְּרוֹסַת אִישׁ** – כטענתו של הבעל, **עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה לִדְבָרֶיהָ** – שאינה בעולה אלא מוכת עץ. טעמי המחלוקת כמו במשנה הקודמת: רבן גמליאל סובר, הואיל והיא טוענת טענת ברי והבעל טוען טענת שמא, הרי ברי ושמא ברי עדיף, ואין הולכים כאן אחר חזקת ממון, שאנו אומרים: העמד אשה על חזקתה, וחזקה על בנות ישראל שאינן מפקירות עצמן. ורבי יהושע סובר: העמד ממון בחזקת בעליו, והמוציא מחברו עליו הראיה **(הר"ן).**

באור משנה ח

משנתנו דנה בבת ישראל, שחושדים בה, כי נבעלה לאדם הפוסלה לכהונה, כגון לנתין או לממזר, האסורים לבוא בקהל ישראל (עיין יבמות ד, יג; ח, ג), והיא טוענת, שאותו אדם כשר הוא; ואף בענין זה נחלקו רבן גמליאל ורבי יהושע כמו במשניות הקודמות.

רָאוּהָ מְדַבֶּרֶת – ראו אשה פנויה כשהיא מתייחדת, **עִם אֶחָד בַּשּׁוּק** – עם אחד שהיה בשוק; ויש נוסחות שאין גורסים תיבת "בשוק". **אָמְרוּ לָהּ** – לאשה: **מַה טִּיבוֹ שֶׁל זֶה** – שהתייחדת אתו, שמא הוא נתין או ממזר וכיוצא בו שביאתו פוסלתך להינשא לכהן? והיא אומרת: **אִישׁ פְּלוֹנִי וְכֹהֵן הוּא** – כלומר אדם כשר הוא; ומה שנקטה המשנה: "וכהן הוא" לאו דווקא; **רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמְרִים: נֶאֱמֶנֶת** – האשה נאמנת בדבריה, שאותו איש שהתייחדה עמו אדם כשר הוא, והיא מותרת להינשא לכהן, וטעמם, כמו שבארנו במשניות הקודמות, לפי שהיא בחזקת כשרות **("תוספות יום טוב"); וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא מִפִּיהָ אָנוּ חַיִּין!** – אין היא נאמנת, **אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת בְּעוּלָה לְנָתִין וּלְמַמְזֵר** – אנו מחזיקים אותה שנבעלה לפסול, כגון לנתין או לממזר, ונפסלה להינשא לכהן, **עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה לִדְבָרֶיהָ** – שנבעלה לאותו פלוני ואדם כשר הוא. טעמו של רבי יהושע: הואיל והתייחדה עמו, הורעה חזקת כשרותה. והלכה כרבן גמליאל ורבי אליעזר **(רמב"ם הל' איסורי ביאה יח, יג).**

יום חמישי

באור משנה ט

משנה זו באה בעיקר להשמיענו, שלדעת רבן גמליאל ורבי אליעזר נאמנת האשה על כשרותה לכהונה לא רק בכגון ש"ראוה מדברת", כפי ששנינו במשנה הקודמת, אלא אף אם היתה מעוברת, ואין אנו יודעים ממי נתעברה. ועוד רבותא, שאם תיוולד לה בת, אף הבת תהא כשרה לכהונה. והלכה בכל המשניות הללו כרבן גמליאל ורבי אליעזר.

הָיְתָה מְעֻבֶּרֶת – היתה אשה מעוברת, ואין מכירים את בעלה, **וְאָמְרוּ לָהּ: מַה טִּיבוֹ שֶׁל עֻבָּר זֶה** – מי אביו של העובר הזה?

אוֹמְרִים: נֶאֱמֶנֶת. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא מִפִּיהָ אָנוּ חַיִּין! אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת מְעֻבֶּרֶת לְנָתִין וּלְמַמְזֵר, עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה לִדְבָרֶיהָ.

י אָמַר רַבִּי יוֹסִי: מַעֲשֶׂה בְּתִינוֹקֶת שֶׁיָּרְדָה לְמַלֹּאת מַיִם מִן הָעַיִן, וְנֶאֱנָסָה, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי: אִם רֹב אַנְשֵׁי הָעִיר מַשִּׂיאִין לַכְּהֻנָּה — הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא לַכְּהֻנָּה.

פרק שני

א הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְאַרְמְלָה אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה, הִיא אוֹמֶרֶת: בְּתוּלָה נְשָׂאתַנִי, וְהוּא אוֹמֵר: לֹא כִי, אֶלָּא אַלְמָנָה נְשָׂאתִיךָ; אִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁיָּצָאת בְּהִינּוּמָא, וְרֹאשָׁהּ פָּרוּעַ — כְּתֻבָּתָהּ מָאתַיִם. רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אַף חִלּוּק קְלָיוֹת רְאָיָה.

פירוש ברטנורא

כרבן גמליאל בכל הני בבי דמתניתין. ואפילו הכי לכתחילה לא תנשא לכהונה לא המדברת עם אחד ולא המעוברת, אלא אם כן היו רוב אנשי העיר מיוחסים ונבעלה זאת האשה מאחד מהם שפירש חוץ לעיר ובעל, דאמרינן כל דפריש מרובא פריש, ואז תנשא לכתחלה לכהונה בין היא בין בתה:

י אם רוב העיר משיאין לכהונה. אע"ג דרובא חד סגי בעלמא, מעלה עשו ביוחסין, והכא אצרכוה רבנן תרי רובי, רוב סיעה העוברת שם ורוב העיר. ואין משיאין לכתחלה לכהונה אלא בתרי רובי, וכן הלכה:

ב א האשה שנתארמלה או נתגרשה. ותובעת כתובתה: **הוא אומר.** קאי אנתגרשה. ואי אנתארמלה, היורשים אומרים אלמנה נשאך אבינו ואין לך אלא מנה: **הינומא.** איכא מאן דאמר חופה של הדם שעושים לבתולות. ואיכא מאן דאמר צעיף שנותנים על העינים ומתנמנמת בו: **וראשה פרוע.** שערה על כתיפה. כך היו נוהגים להוציא הבתולות מבית אביהן לבית החתונה: **אף חילוק קליות.** במקומו של ר' יוחנן בן ברוקא היו נוהגים לחלק קליות בנשואי הבתולות. ואי ליכא סהדי שעשו בנשואיה כמנהג נישואי הבתולות, ושטר הכתובה אבד, בעל מהימן ואינה גובה אלא מנה:

משניות מבוארות – קהתי

והיא אמרה: **מֵאִישׁ פְּלוֹנִי וְכֹהֵן הוּא** – כלומר אדם כשר הוא; ולאו דווקא כהן; **רַבָּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמְרִים: נֶאֱמֶנֶת** – האשה נאמנת בדבריה שנבעלה לכשר, וכשרה היא לכהונה; ואם העובר בת, אף הבת כשרה לכהונה. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר: לֹא מִפִּיהָ אָנוּ חַיִּין!** – אין היא נאמנת שנבעלה לכשר, **אֶלָּא הֲרֵי זוֹ בְּחֶזְקַת מְעֻבֶּרֶת לְנָתִין וּלְמַמְזֵר** – אנו מחזיקים אותה שנתעברה מאדם שפסל אותה לכהונה, כגון מנתין או ממזר, **עַד שֶׁתָּבִיא רְאָיָה לִדְבָרֶיהָ** – שנתעברה מאדם כשר. לדעת רבי יהושע – בין האם ובין הבת פסולות לכהונה.

באור משנה י

אגב שתי המשניות הקודמות, העוסקות בדין כשרות האשה לכהונה, מובאת כאן משנתנו על מעשה בתינוקת שנאנסה, ופסק רבי יוחנן בן נורי בשאלת כשרותה לכהונה, שהולכים אחר הרוב.

אָמַר רַבִּי יוֹסִי: מַעֲשֶׂה בְּתִינוֹקֶת שֶׁיָּרְדָה לְמַלֹּאת מַיִם מִן הָעַיִן – מעשה בילדה שירדה אל המעיין לשאוב מים, **וְנֶאֱנָסָה** – אחד העוברים אנס אותה, **אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן נוּרִי** – כלומר שהורה הלכה למעשה: **אִם רֹב אַנְשֵׁי הָעִיר מַשִּׂיאִין לַכְּהֻנָּה** – שרוב בני העיר אינם פוסלים אשה לכהונה בביאתם, ובנותיהם ואלמנותיהם נישאות לכהנים, **הֲרֵי זוֹ תִּנָּשֵׂא לַכְּהֻנָּה** – גם הילדה הזאת שנאנסה על יד המעיין, כשרה להינשא לכהן, שאנו אומרים, שהמאנס בא מתוך הרוב של אנשי העיר.

בגמרא מבואר: "בקרונות של צפורי היה מעשה", כלומר שה"מעשה בתינוקת" היה בעיר צפורי ביום השוק, שאז באות לשם שיירות ממקום אחר; "והוא שהיתה סיעה של בני אדם כשרים עוברים לשם", כלומר שרבי יוחנן בן נורי לא התירה לכהונה ב"רוב אנשי העיר" בלבד, אלא נזקק לעוד "רוב" – "רוב סיעה", שהמאנס בא משיירה שרוב אנשיה כשרים. ואף על פי שבדרך כלל די ב"רוב" אחד, מכל מקום כאן "מעלה עשו ביוחסין". והצריכו חכמים "תרי רובי" (שני רובות). ברם, רבן גמליאל, בשתי המשניות הקודמות, אינו נזקק לרוב, הואיל והאשה טוענת: "לכשר נבעלתי", מה שאין כן בתינוקת שנאנסה, שאינה יודעת לטעון כלום, שבכגון זה מודה רבן גמליאל לרבי יוחנן בן נורי (הרא"ש, הר"ן; ועיין "תוספות יום טוב"). – ואמנם אין הלכה כרבן גמליאל בשתי המשניות הקודמות אלא בדיעבד, שאם נישאה לכהן, לא תצא; אבל לכתחילה אין להתירה להינשא לכהן אלא ב"רוב" כשרים; ולדעת הרמב"ם – בשני רובות, כמו שבארנו לעיל (הל' איסורי ביאה יח, יד).

יום ששי

באור משנה א

כבר הזכרנו (בפתיחה למסכתנו), שכתובת מאתיים לבתולה וכתובת מאה לאלמנה או לגרושה הן תנאי בית דין, ואפילו לא כתב הבעל כתובה לאשתו, הרי הוא חייב בה (כמבואר להלן ד, ז). ואמנם חובה היא לכתוב את הכתובה בשעת הנישואין, שכן אמר רבי מאיר (גמרא בבא קמא פט, א): "אסור לו לאדם שישהה את אשתו אפילו שעה אחת בלא כתובה", וכן פוסק הרמב"ם (הל' אישות י, י), אבל בסוגייתנו (בגמרא) מובא, שהיו מקומות שמשום מה לא היו כותבים כתובה; ומכל מקום רואים אותה כאילו נכתבה, שהרי תנאי בית דין הוא ואין אדם יכול להפקיע את עצמו ממנו. הוא הדין אם אבד שטר הכתובה, שאין האשה מפסידה על ידי כך את כתובתה. מתוך כך דנה משנתנו בדין ודברים שבין הבעל לאשתו בענין סכום הכתובה.

הָאִשָּׁה שֶׁנִּתְאַרְמְלָה – שנתאלמנה, **אוֹ שֶׁנִּתְגָּרְשָׁה** – והיא תובעת את כסף כתובתה, ושטר כתובה אין בידה, כגון שהיא טוענת שאבד לה השטר, או שהוא במקום שאין כותבים כתובה, **הִיא אוֹמֶרֶת: בְּתוּלָה נְשָׂאתַנִי** – וכתובתי מאתיים דינר, **וְהוּא אוֹמֵר** – ובעלה, שנתגרשה ממנו, אומר: **לֹא כִי** – אין הדבר כך, **אֶלָּא אַלְמָנָה נְשָׂאתִיךָ** – ואין כתובתך אלא מאה דינר; ואם נתאלמנה, היורשים אומרים: אלמנה נשאך אבינו; **אִם יֵשׁ עֵדִים** – שראו, **שֶׁיָּצָאת** – שיצאה מבית אביה בשעת הנישואין, **בְּהִינּוּמָא** – בצעיף על ראשה כשהוא משורבב על עיניה, **וְרֹאשָׁהּ פָּרוּעַ** – ושער ראשה מפוזר על כתפיה, כדרך שהיו נוהגים להוציא את הבתולות מבית אביהן לבית החתונה, **כְּתֻבָּתָהּ מָאתַיִם** – כתביעתה. **רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוֹקָה אוֹמֵר: אַף חִלּוּק קְלָיוֹת רְאָיָה** – שנישאה בתולה, שכן במקומו של רבי יוחנן בן ברוקה היו נוהגים לחלק שיבולים קלויות בנישואי הבתולות.

באור משנה ב

"הפה שאסר הוא הפה שהתיר" – כלל הלכתי הוא בתלמוד, ופירושו: מי שאסר דבר על ידי עדותו, נאמן על המשך עדותו המתיר את הדבר. וכבר הזכרנו כלל זה במסכת יבמות פרק טו, בבאור המשניות ט-י. בגמרא מבואר הטעם: "מיגו דאי בעי שתיק" – מתוך שאילו היה רוצה היה שותק, כלומר שנאמן הוא על כל דבריו מתוך שיכול היה לשתוק ולא להעיד כלל ("מיגו" = מתוך). – המובן הכללי של "מיגו": אדם נאמן בטענתו, מתוך שיכול היה לטעון טענה אחרת שהיא רצויה יותר בשבילו, אילו היה רוצה לשקר. "מיגו" כזה יש לאותה אשה הטוענת (לעיל א, ו): "משארסתני נאנסתי", שהרי בטענתה זו היא פוסלת עצמה לכהונה (גמרא), ולפיכך יש סברא, שנאמין לה ב"מיגו": מתוך שהיתה יכולה לומר: "מוכת עץ אני תחתיך" (לאחר שנתארסתי לך נחבטתי בעץ ואבדו בתולי מחמת המכה), והיתה גם כשרה לכהונה וגם זכאית לכתובתה. אף על פי כן חולק שם רבי יהושע על רבן גמליאל ואומר: "לא מפיה אנו חיין". היינו שאין היא נאמנת אפילו ב"מיגו" (וטעמים שונים נאמרו על כך במפרשים). – בהתייחס, איפוא, לאותה משנה שהזכרנו, באה משנתנו להשמיע, שמודה רבי יהושע, שאדם נאמן ב"מיגו דאי בעי שתיק" – "שהפה שאסר הוא הפה שהתיר".

ב וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בְּאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה זוֹ שֶׁל אָבִיךָ הָיְתָה וּלְקַחְתִּיהָ הֵימֶנּוּ, שֶׁהוּא נֶאֱמָן, שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר. וְאִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אָבִיו, וְהוּא אוֹמֵר: לְקַחְתִּיהָ הֵימֶנּוּ — אֵינוֹ נֶאֱמָן.

ג הָעֵדִים שֶׁאָמְרוּ: כְּתַב יָדֵינוּ הוּא זֶה; אֲבָל אֲנוּסִים הָיִינוּ, קְטַנִּים הָיִינוּ, פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיִינוּ — הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים. וְאִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁהוּא כְּתַב יָדָם, אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָם יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר — אֵינָן נֶאֱמָנִין.

ד זֶה אוֹמֵר: זֶה כְּתַב יָדִי, וְזֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל חֲבֵרִי; וְזֶה אוֹמֵר: זֶה כְּתַב יָדִי, וְזֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל חֲבֵרִי — הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין. זֶה אוֹמֵר: זֶה כְּתַב יָדִי, וְזֶה אוֹמֵר: זֶה כְּתַב יָדִי — צְרִיכִים לְצָרֵף עִמָּהֶם אַחֵר; דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָן צְרִיכִים לְצָרֵף עִמָּהֶם אַחֵר, אֶלָּא נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר: זֶה כְּתַב יָדִי.

פירוש ברטנורא

ב ומודה רבי יהושע. אף על גב דלעיל בפ"ק גבי היא אומרת משארסתני נאנסתי פליג רבי יהושע ארבן גמליאל ואמר דלא מהמינן לאשה במאי דאמרה משארסתני נאנסתי ופסלה עצמה מן הכהונה במגו דאי בעיא אמרה מוכת עץ אני והיתה כשרה לכהונה. הני מילי היכא דאיכא איסור והיתר לפסול לכהונה או להכשיר, בהא פליג רבי יהושע ארבן גמליאל ואמר דלא מהימנינן לה במגו, אבל היכא דליכא איסור והיתר אלא דררא דממונא, כגון האומר לחבירו שדה זו של אביך היתה ולקחתיה ממנו, מודה ר' יהושע לר' גמליאל דבכהאי גונא מהימנינן ליה במגו דאי בעי אמר שלי היא ואמר של אביך היתה ולקחתיה ממנו נאמן: **ואם יש עדים שהיא של אביו אינו נאמן.** בגמרא מפרש דהא מתניתין אתא לאשמועינן כגון שלא אכלה אלא שתי שנים בפני האב ושנה אחת בפני הבן, כיון דלא שלמו לו שלש שני חזקה בחיי האב, השנה שאכלה בפני הבן אינו עולה למנין שני חזקה:

ג אנוסים היינו. אונס נפשות שמא יהרגנו. אבל אונס ממון שמא יקח ממונו, וכ"ש אם אמרו בשביל רוב ממון שנתן לנו, אינן נאמנין, דאין אדם משים עצמו רשע, דאדם קרוב אצל עצמו ואינו נאמן על עצמו לא לזכות ולא לחובה. וכן פסולי עדות היינו, מחמת קורבה. אבל מחמת עבירה אינן נאמנים: **יוצא ממקום אחר.** חתומים בשטר אחר שהוחזק בב"ד ובא אותו שטר לפנינו עם זה וכתב חותמן דומין זה לשל זה:

ד הרי אלו נאמנים. דהא איכא תרי סהדי על כל כתב וכתב: **צריכים לצרף עמהם אחר.** שעל כתב ידן הן מעידין לא על מנה שבשטר. וצריך תרי סהדי על כל כתב וכתב: **וחכמים אומרים אינם צריכין לצרף עמהם אחר.** שעל מנה שבשטר הם מעידים, וכשזה אומר זה כתב ידי וזה אומר זה כתב ידי נמצאו שני עדים על מנה שבשטר. והלכה כחכמים:

משניות מבוארות – קהתי

וּמוֹדֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ – אף על פי שהוא חולק לעיל (א, ו) על רבן גמליאל, והוא סובר שהאשה הטוענת "משארסתני נאנסתי" אינה נאמנת אפילו ב"מיגו", כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, מודה הוא **בְּאוֹמֵר לַחֲבֵרוֹ: שָׂדֶה זוֹ שֶׁל אָבִיךָ הָיְתָה וּלְקַחְתִּיהָ הֵימֶנּוּ** – השדה שברשותי קניתיה מאביך, **שֶׁהוּא נֶאֱמָן** – ואינו צריך ראיה לדבריו, **שֶׁהַפֶּה שֶׁאָסַר הוּא הַפֶּה שֶׁהִתִּיר** – הפה שאמר, שהשדה היתה של אביו, הוא שאמר "לקחתיה הימנו"; ומתוך שיכול היה לשתוק, או לומר שהשדה שלו היא מעולם, הריהו נאמן על כל מה שאמר לחבירו. **וְאִם יֵשׁ עֵדִים שֶׁהִיא שֶׁל אָבִיו** – אבל אם יש עדים שהשדה שבידו היא של אביו, **וְהוּא אוֹמֵר: לְקַחְתִּיהָ הֵימֶנּוּ** – הואיל ואין כאן "הפה שאסר", **אֵינוֹ נֶאֱמָן** – לומר שקנאה ממנו, עד שיביא ראיה לדבריו.

בגמרא שואלים: והלא הדין הוא, שאם אדם מחזיק בשדה, ובא חברו וערער עליו ואמר: שלי השדה, והמחזיק טוען: אמנם שלך היתה אבל לקחתיה ממך, ושטר המכירה אבד לי, והוא מביא עדים שהחזיק בשדה שלש שנים ולא מיחה בו אדם מעולם, הרי הוא נאמן; ואם כן הרי נשאלת השאלה: במה מדובר בסיפא של משנתנו? אם החזיק בשדה שלש שנים, מדוע אינו נאמן? ואם לא החזיק בה שלש שנים, הרי פשוט הוא שאינו נאמן, ולמה צריכה המשנה להשמיענו דין זה? ומשיבים: אמנם מדובר כאן כשהחזיק בשדה שלש שנים, אבל בכגון שאכל מהשדה שתי שנים בחיי האב ושנה שלישית בחיי הבן בהיותו קטן, הלכך אינו נאמן, שהואיל ואכל שנה אחת בחיי הבן, אין זו חזקה, ש"אין מחזיקין בנכסי קטן אפילו הגדיל" (המחזיק בשדה קטן שלש שנים אינה חזקה, שזה שלא ערער משום שקטן הוא, ואפילו הגדיל לאחר מכן והחזיק זה בפניו כמה שנים, אינה חזקה, שהואיל ותחילתו כשהוא קטן ראהו מוחזק בה, לא ידע כשהגדיל שהיתה של אביו עד ששומע מפי אחרים – רש"י).

שבת קודש

באור משנה ג

משנתנו דנה בקיום שטר בבית הדין על ידי העדים שחתמו עליו, והיא מובאת כאן אגב המשנה הקודמת משום דין "הפה שאסר הוא הפה שהתיר".

הָעֵדִים שֶׁאָמְרוּ – כשבאו לאשר את חתימת ידם על השטר: **כְּתַב יָדֵינוּ הוּא זֶה** – זו חתימת ידינו, **אֲבָל אֲנוּסִים הָיִינוּ** – חתמנו על דבר שקר, מפני שהיינו אנוסים לכך ופחדנו שמא יהרגונו; או שאמרו: **קְטַנִּים הָיִינוּ** – כשחתמנו, או: **פְּסוּלֵי עֵדוּת הָיִינוּ** – מחמת קירבה משפחתית, **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִים** – והשטר פסול, שהואיל ואנו זקוקים לעדותם שזו חתימת ידם, כדי לקיים את השטר, נאמנים הם גם על המשך עדותם, שהיו אנוסים או קטנים או פסולי עדות, שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. **וְאִם יֵשׁ עֵדִים** – אם יש עוד עדים המעידים, **שֶׁהוּא כְּתַב יָדָם** – שהחתימה שעל השטר היא חתימת ידם של אותם העדים החתומים עליו, **אוֹ שֶׁהָיָה כְּתַב יָדָם יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר** – שנמצאה חתימתם בשטר אחר שכבר קיימוהו בית דין, והחתימות דומות זו לזו, **אֵינָן נֶאֱמָנִין** – לומר, שהיו אנוסים או קטנים או פסולי עדות, שעדים החתומים על השטר הרי זה כמו שנחקרה עדותם בבית דין, ואין הם יכולים לחזור בהם **(גמרא).**

באור משנה ד

אגב המשנה הקודמת העוסקת בענין קיום השטר על ידי העדים שחתמו עליו, ממשיכה משנתנו באותו ענין, והיא באה להשמיענו מחלוקת רבי וחכמים, אם כל עד החתום בשטר נאמן לבדו לאשר את חתימתו.

זֶה אוֹמֵר – אחד מן העדים החתומים על השטר אומר: **זֶה כְּתַב יָדִי** – זו חתימתי, **וְזֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל חֲבֵרִי** – והחתימה האחרת היא חתימת חברי שחתם עמי; **וְזֶה אוֹמֵר** – וחברו החתום על השטר אומר: **זֶה כְּתַב יָדִי, וְזֶה כְּתַב יָדוֹ שֶׁל חֲבֵרִי** – שאף הוא מאשר את חתימתו ואת חתימת חברו, **הֲרֵי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין** – לקיים את השטר, שכן שני עדים מעידים כאן על חתימתו של כל אחד, ו"על פי שני עדים יקום דבר" (דברים יט, טו). **זֶה אוֹמֵר: זֶה כְּתַב יָדִי, וְזֶה אוֹמֵר: זֶה כְּתַב יָדִי** – שכל אחד מן העדים מאשר את חתימתו בלבד, **צְרִיכִים לְצָרֵף עִמָּהֶם אַחֵר** – יש להביא עד נוסף, שיעיד על שתי החתימות, שהן חתימותיהם של אותם העדים, כדי שיהיו שני עדים על כל חתימה; **דִּבְרֵי רַבִּי** – בגמרא מבואר, שרבי סובר: "על כתב ידם הם מעידים" – עדים הבאים לקיים את השטר, אינם אלא מעידים על חתימת ידם; לפיכך צריך שני עדים על כל חתימה. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵינָן צְרִיכִים לְצָרֵף עִמָּהֶם אַחֵר** – חכמים סוברים: "על מנה שבשטר הם מעידים", כלומר עדים הבאים לקיים את השטר ומעידים על כתב ידם, באים בעיקר לקיים את תוכן השטר, הלכך אינם צריכים לצרף עמהם אחר, **אֶלָּא נֶאֱמָן אָדָם לוֹמַר: זֶה כְּתַב יָדִי** – שהואיל וכל עד החתום בשטר מאשר את חתימת ידו, נמצא שיש כאן שני עדים המקיימים את תוכן השטר.

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף כא ע"א: מעשה נוסף בחכם שלא נענה בתפילתו על הגשמים: **רַבָּה גָּזַר תַּעֲנִיתָא וּבְעֵי רַחֲמֵי, וְלֹא אָתָא מִיטְרָא. אָמְרוּ לֵיהּ** תלמידיו, **וְהָא רַב יְהוּדָה כִּי הֲוָה גָּזַר תַּעֲנִיתָא אָתָא מִיטְרָא,** ומדוע אצלך לא. **אָמַר לְהוּ, מַאי אֶעֱבִיד** - מה אעשה שאיני יודע במה כח דורו עדיף מדורנו, **אִי מִשּׁוּם תְּנוּיֵי** - אם משום שהיו שונים הרבה, הרי **אֲנָן עֲדִיפִינָן מִינַיְיהוּ** - אנו עדיפים מהם בכך, **דְּכִשְׁנֵי** [שבשנותיו] **דְּרַב יְהוּדָה, כָּל תְּנוּיֵי** - עיקר לימודם **בְּסֵדֶר נְזִיקִין הֲוָה, וַאֲנַן קָא מַתְנִינַן בְּשִׁיתָּא סִדְרִין** - ואילו אנו לומדים ושונים בכל ששת סדרי התלמוד. **וְעוֹד דְּכִי הֲוָה מָטֵי** - כשהיה מגיע **רַב יְהוּדָה בְּדִינֵי עוֹקְצִין** למשנה של **הָאִשָּׁה שֶׁכּוֹבֶשֶׁת יֶרֶק בִּקְדֵירָה,** כלומר שמניחתו בכלי כדי שיצאו מימיו וייבש וישתמר לזמן מרובה (טהרות פ"ב מ"א), **וְאָמְרִי לָהּ** - ויש אומרים שכשהגיע למשנה של **זֵיתִים שֶׁכְּבָשָׁן בְּטַרְפִּיהֶן** - עם העלים שלהם (עוקצין פ"ב מ"א), הזיתים **טְהוֹרִין** אם נגעה טומאה בידות שלהם, **אָמַר, הֲוָיוֹת דְּרַב וּשְׁמוּאֵל קָא חֲזִינָא הָכָא** - עומק גדול וקושיות ותירוצים וספיקות של רב ושמואל רואה אני כאן, שלא היו ברורים לו דינים אלו. **וַאֲנַן קָא מַתְנִינַן** - ואנו לומדים אף **בְּעוֹקְצִין** שהיא המסכת האחרונה בש"ס **בְּתֵלִיסַר מְתִיבְתָּא** - בשלש עשרה ישיבות, על אף קושי ההלכות. **וְאִילּוּ רַב יְהוּדָה, כִּי הֲוָה שָׁלִיחַ חַד מִסָּאנָא** - מיד כשהיה חולץ נעל אחת להצטער על עצירת גשמים, היה נענה **וְאָתֵי מִיטְרָא** - היה יורד גשם, **וַאֲנַן קָא צַוְוחִינַן כּוּלֵּי יוֹמָא** - ואילו אנו צועקים כל היום בתפילה, **וְלֵיכָּא דְּאַשְׁגַּח בָּן** - ואין משגיח בנו לענות לנו, ולפי האמור אין זה מחמת גודל לימוד התורה בימיו. **וְאִי מִשּׁוּם עוֹבָדָא** - ואם זאת משום מעשי רב יהודה, שהם טובים ממעשי, **אִי אִיכָּא דַּחֲזָא מִידִּי** - אם יש מי שרואה בי דבר שאינו הגון, **לֵימָא** - יאמר את שראה. **אֶלָּא** באמת אין זה תלוי במעשי, אלא **מַה יַּעֲשׂוּ גְּדוֹלֵי הַדּוֹר שֶׁאֵין דּוֹרָן דּוֹמֶה יָפֶה** במעשיו כמעשי בני דורו של רב יהודה, ולכן אין תפילת גדולי הדור נענית. הגמרא מביאה את המעשה שרב יהודה נענה בחלצו נעל אחת: **רַב יְהוּדָה חֲזָא הַנְהוּ בֵּי תְרֵי דַּהֲווּ קָא פָּרְצֵי בְּרִיפְתָּא** - ראה שני אנשים הפרוצים בפת, שהיו זורקים פת זה לזה כמשחקים, ומבזים אותו, **וְאָמַר, שְׁמַע מִינָּהּ אִיכָּא שָׁבְעָא בְּעָלְמָא** - מוכח ממעשה זה שיש שובע בעולם, ולכן אנשים מזלזלים בפת. **יָהִיב עֵינֵיהּ** - נתן עיניו בהם להענישם, **וַהֲוָה כַּפְנָא** - נהיה רעב באותו מקום. **אָמְרוּ לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב כַּהֲנָא בְּרֵיהּ** [בנו] **דְּרַב נְחוּנְיָא,** שהיה **שַׁמָּעֵיהּ** - שמשו של רב יהודה, **מַר דִּשְׁכִיחַ קַמֵּיהּ** - אתה שמצוי לפני רב יהודה, **נִיעַשְׁיֵיהּ דְּלֵיפּוֹק בְּפִתְחָא דְּסָמוּךְ לְשׁוּקָא** - תגרום לו שיצא בפתח הסמוך לשוק, ויראה את הרעב בעיר. ואכן **עַשְׁיֵיהּ וְנָפַק לְשׁוּקָא** - גרם רב כהנא לרב יהודה שיצא לשוק, **וַחֲזָא כְּנוּפְיָא** - ראה אסיפת אנשים, **וְאָמַר לְהוּ, מַאי הַאי** - מדוע מתאספים האנשים. **אָמְרוּ לֵיהּ, אַכּוּסְפָּא דְּתַמְרֵי קָיְימִי דְּקָא מְזַדְּבֵּן** - מתאספים הם סביב פסולת של תמרים העומדת למכירה. כשנוכח בכך **אָמַר** רב יהודה, **שְׁמַע מִינָּהּ כַּפְנָא בְּעָלְמָא** - מוכח מזה שיש רעב בעולם, עד שצריכים להיאסף על דבר כזה. **אָמַר לֵיהּ לְשַׁמָּעֵיהּ** [לשמשו], **שְׁלוֹף לִי מְסָאנַיי** - חלוץ לי נעלי להצטער על כך. **שָׁלַף לֵיהּ חַד מִסָּאנָא** - חלץ לו השמש נעל אחת, **וְאָתָא מִיטְרָא** - ומיד החל לירד גשם, **וְכִי מָטָא לְמִישְׁלַף אַחֲרִינָא** - וכשבא לחלוץ נעלו השניה, **אָתָא** - נגלה אליו **אֵלִיָּהוּ, וְאָמַר לֵיהּ, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: אִי שָׁלַפְתְּ אַחֲרִינָא מַחֲרִיבְנָא לְעָלְמָא** - אם תחלוץ את הנעל השניה אחריב את העולם מרוב גשמים.

רש"י

הכי גרסינן: **בנזיקין הוה** — למודם לא היה גדול אלא בסדר נזיקין. **שכובשת ירק בקדירה** — במסכת [טהרות] היא, בפרק שני (משנה א) גבי ידות מיירי. דקיימא לן (עוקצין פרק ראשון משנה א): כל ידות האוכלין, אם נגעה טומאה בהן — נטמא גם האוכל הצריך לידות, דיד מכניס ומוציא, כדאמרינן ב"העור והרוטב" (חולין קיח,א): "מכל האוכל" — לרבות הידות. וקתני התם: אשה שהיא כובשת ירק, דידות שלהן טהורין, דכשהיא עוצרת אותם — הידות משתברות, ואי אפשר ליטול הירקות בידות שלהן, שנשמט ונפסק האוכל מן היד, מחמת כבישה. **כובשת** — שול"ץ בלע"ז, עוצרת שיצא המשקה שלהן ויבשו. דרך אשה בכך כובשת ירק ממים, שישתמרו לזמן מרובה. **טהורין** — העלין והקלחין. **ואמרי לה** — כי מטא לאידך בפרק שני (דעוקצין משנה א) "זיתים שכבשן בטרפיהן". כתרגומו: עלה — טרפא (בראשית ח), עלין שלהן דהיינו ידות. **טהורין** — הידות להביא טומאה לאוכל, דתו לא חזי למהוי בית יד. **הוויות דרב ושמואל** — עומק גדול, ולא הוה נהירא ליה. **תליסר מתיבתא** — שלש עשרה ישיבות איכא בהך מתא דגמרי מסכת עוקצין. **כי הוה שליף חד מסאנא** — משום עינוי. **דחזא מידי** — חס ושלום בעובדי בישי. **פרצי בריפתא** — זורקים אותם זה לזה. **ניעשייה** — יעשנו שיצא לחוץ. **אכוספא דתמרי** — על כלי מלא תמרים, או פסולת של תמרים.

בַּת יוֹמָא – התורה אסרה להשתמש רק בכלים שהגוי בישל בהם באותו יום, דְּלָאו נוֹתֵן טַעַם לְפָגָם הוּא, ולכן אוסר מאכל אחר שיתערב בו.

שואלת הגמרא: אם כן מִכָּאן וְאֵילָךְ לִישְׁתְּרֵי – אחרי אותו יום שבישל בו הגוי, נתיר להשתמש בכלי אף לכתחילה בלא שיכשירו תחילה, כיון שמאותו יום הרי הוא נותן טעם לפגם. מתרצת הגמרא: אכן דין זה אינו מהתורה, אלא חכמים עשו גְּזֵירָה בְּקִדֵּירָה שֶׁאֵינָהּ בַּת יוֹמָא שיהיה חיוב להכשירה, מִשּׁוּם קְדֵירָה בַּת יוֹמָא, שאם לא היו צריכים להכשיר קדירה שאינה בת יומה, היו באים להתיר גם קדירה בת יומה.

מבררת הגמרא: וְאִידָּךְ – השיטה שחולקת וסוברת שנותן טעם לפגם אסור, כיצד למדה דין זה מפסוק זה. מתרצת הגמרא: שיטה זו סוברת, שקְדֵירָה בַּת יוֹמָא נַמִּי מִפְּגָם פְּגָמָהּ – שגם קדירה בת יומה נותנת טעם לפגם, ובכל זאת אסרתה התורה, ומכאן שאסרה תורה גם נותן טעם לפגם.

הגמרא דנה במה ששנינו במשנתינו (לעיל עה:), השפוד והאסכלא מלבנן באור: רָמֵי לֵיהּ [–הקשה] רַב עַמְרָם לְרַב שֵׁשֶׁת, תָּנֵן במשנתינו, הַשַּׁפּוּד וְהָאַסְכְּלָא שנקנו מגוי, מכשירים על ידי שמְלַבְּנָן בָּאוּר, (והתניא) [וְהָתְנַן] נַבֵּי קָדָשִׁים – והלא שנינו לענין הכשרת כלים המשמשים לבישול בשר קרבנות, הַשַّפּוּד וְהָאַסְכְּלָא שצלה עליהם בשר קדשים, ובא להכשירם, מַגְעִילָן בְּחַמִּין. וקשה מדוע אין צריך בהם ליבון, כדין ההכשר כשנקנו מגוי.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב ששת לרב עמרם, עַמְרָם בְּרִי – עמרם בני, וכִי מָה עִנְיַן קָדָשִׁים אֵצֶל גִּיעוּלֵי עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, והרי (הכא) [הָתָם] הֵיתֵּירָא כָּלַע – שם בקדשים הכלי בלע היתר, ורק לאחר מכן נאסרו הבליעות, על כן די לו בהגעלה [אף שנבלע על ידי האור] אבל (התם) [הָכָא] אִיסּוּרָא כָּלַע – כאן במשנתינו הכלי בולע מיד בהתחלה איסורים, על כן הוא צריך ליבון.

רבא דוחה חילוק זה, ומיישב באופן אחר. אָמַר רָבָא, והלא סוֹף סוֹף כִּי קָא פָּלִיט – בסופו של דבר בשעה שהכלי פולט למאכל אחר את הבלוע בו, אִיסּוּרָא קָא פָּלִיט – הרי הוא פולט דבר אסור, אם כן מדוע שלא נצריך גם בקדשים ליבון כבמשנתינו. אֶלָּא אָמַר רָבָא, באמת גם בקדשים לא די בהגעלה אלא צריך ליבון כבמשנתינו, וּמַאי הַגְעָלָה – ומה ששנינו לענין קדשים שצריך להגעיל את הכלים, הכוונה שמלבד הליבון צריך נַמִּי שְׁטִיפָה – שטיפה מבחוץ, וּמְרִיקָה – ושטיפה מבפנים.

אביי דוחה את תשובתו של רבא, ומיישב באופן אחר. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרבא, מִי דָּמֵי, כלומר, וכי אפשר לומר שהתנא קרא למריקה ושטיפה 'הגעלה', והרי מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה הם בְּצוֹנֵן, ואילו הַגְעָלָה היא בְּחַמִּין. שכן לשון 'הגעלה' משמעותה במים חמים, שכופים את הכלי לפלוט את הבלוע בתוכו. אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ – כל משנה מלמדת על חברתה, תָּנָא הָכָא לִיבּוּן וְהוּא הַדִּין לְהַגְעָלָה – שנה התנא במשנתינו שצריך ליבון, אך הוא הדין שצריך הגעלה, כדין ההכשר בקדשים, וכן תָּנָא הָתָם הַגְעָלָה וְהוּא הַדִּין לְלִיבּוּן – שנה התנא לענין קדשים שצריך הגעלה, אך הוא הדין שצריך ליבון כבמשנתינו.

רבא דוחה את תשובתו של אביי, ומתרץ תירוץ אחר. אָמַר לֵיהּ רָבָא לאביי, אִי הָכִי – אם כך, שדין אחד שנינו במשנתינו, ודין שני במשנה בזבחים, ומשנה אחת מלמדת על השניה, לְתַנּוּיְהוּ לְכוּלְּהוּ – היה לו לתנא לשנות הגעלה וליבון במשנה אחת [או כַּחֲדָא – במשנתינו או במשנה של קדשים], וְלִיתְנֵי חֲדָא בְּאִידָּךְ אַחֲרִיתִי – ובמשנה השניה לשנות רק את אחד מהדינים, או ליבון או הגעלה, וְלֵימָא – ובאופן זה ניתן לומר יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ, שמהמשנה ששניים בה שניהם, נלמד שלא מועילה הגעלה בלא ליבון ולא מועיל ליבון בלא הגעלה, ומעתה גם במשנה שנשנה בה רק דבר אחד, נצריך את שניהם, משום שכבר למדנו שלא מועיל זה בלא זה. אבל באופן שהמשניות שנויות עכשיו, שבכל משנה יש רק דין אחד, אין לומר 'יגיד עליו רעו', ועל כרחך שבמשנתינו צריך רק ליבון ובקדשים צריך רק הגעלה, וחוזרת הקושיא מדוע בקדשים לא צריך ליבון.

אֶלָּא אָמַר רָבָא, קָדָשִׁים הֵיינוּ טַעְמַיְיהוּ – הטעם שבקדשים צריך רק הגעלה ולא ליבון, הוא כִּדְרַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, דְּאָמַר, כָּל יוֹם וָיוֹם נַעֲשָׂה גִּיעוּל לַחֲבֵירוֹ – כל יום שמבשלים בכלי, נעשה אותו בישול הגעלה לבישול של היום הקודם, ונמצא שלפני שמספיקות הבליעות להיות 'נותר' כבר נפלטו, ולעולם לא יהיה בדפנות הכלי בליעות של איסור.

הגמרא מבררת את תירוצו של רבא. שואלת הגמרא: תִּינַח שְׁלָמִים – תירוצו של רבא מובן, כשיש בכלי בליעות של קרבן שלמים, דְּכִיוָן דְּלִשְׁנֵי יָמִים מִיתְאָכְלִי – שכיון שקרבן שלמים נאכל לשני ימים, נמצא דִּמְקַמֵּי דְּנֵיחֲוֵי נוֹתָר קָא חָוֵי גִּיעוּל – קודם שיעשו הבליעות מאתמול 'נותר', הרי יצאו הבליעות על ידי הבישול של היום השני, אֶלָּא חַטָּאת – אבל כשמבשל קרבן חטאת, כֵּיוָן דְּלֵילָה מִיתְאָכְלָא – כיון שבשר חטאת נאכל רק ליום ולילה, נמצא דִּכִי מְבַשֵּׁל בָּהּ הָאִידְּנָא [–היום] חַטָּאת, למחרת בבוקר כבר חָוֵי נוֹתָר, וכִי הָדַר – וכשחוזר וּמְבַשֵּׁל בָּהּ לְמָחָר אוֹ שְׁלָמִים אוֹ חַטָּאת, קָא פָּלִיט נוֹתָר דְּחַטָּאת דְּהָאִידְּנָא בְּחַטָּאת וּשְׁלָמִים דְּלְמָחָר – יפלט הנותר של החטאת של היום הראשון הבלוע בדפנותיו, בקרבן חטאת או שלמים שבישל למחרת, ואי אפשר לומר על זה שכל יום ויום נעשה גיעול לחבירו.

מיישבת הגמרא: אָמְרִי – אמרו בני הישיבה, לֹא צְרִיכָא – תירוצו של רבא [שבקדשים לא צריך ליבון משום שכל יום נעשה גיעול לחבירו], לא נאמר אלא באופן דְּכִי מְבַשֵּׁל בָּהּ חַטָּאת הָאִידְּנָא – שבאותו יום שמבשל בכלי חטאת, הָדַר מְבַשֵּׁל בָּהּ הָאִידְּנָא שְׁלָמִים – באותה יום חוזר ומבשל בכלי שלמים, ועל ידי כך כבר הוגעל הכלי מהבליעות של החטאת, ולמחרת אין חשש נותר, משום דְּחַטָּאת דְּלְמָחָר וּשְׁלָמִים דְּאֶתְמוֹל כַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָא שְׁלִים זִמְנַיְיהוּ – החטאת שיבשל למחרת והשלמים שבישל היום נשלם זמנם ביחד, דהיינו שבעוד שמבשל את החטאת עדיין לא נעשה השלמים של אתמול נותר, וְהָדַר מְבַשֵּׁל שְׁלָמִים דְּלְמָחָר – וחוזרת שוב [ביום השני], ומבשל שלמים לאחר החטאת, ובזה יוגעל הכלי מבליעות השלמים של אתמול ומהחטאת של היום, וכך מאריך לו עוד יום. וכן לעולם, לאחר בישול בשר חטאת, צריך לבשל בשר שלמים.

מקשה הגמרא על תירוצו של רבא: אִי הָכִי – אם כן, שכל יום נעשה הגעלה לחבירו, הַגְעָלָה נַמִּי לֵא לִיבְעֵי – שלא יצטרכו שום הכשר, ומדוע שנה התנא שצריך הגעלה. מסיקה הגמרא: קַשְׁיָא – אכן קשה הדבר.

מביאה הגמרא תירוץ נוסף: רַב פַּפָּא אָמַר, הַאי קְרִיד הַאי לֵא קְרִיד – בכלי שמבשלים בו בשר קדשים, כיון שכל יום מבשלים בו לא מתקשה הבליעה בתוכו, ויוצאת על ידי הגעלה, אבל בכלי של גוי, מאחר ולא מבשלים בו תמיד, מחלחלת הבליעה בכולו ומתקשה בתוכו, ואינה יוצאת אלא על ידי ליבון.

הגמרא חוזרת לתירוץ שתירצה לעיל: רַב אַשֵּׁי אָמַר, לְעוֹלָם כִּדְאַמְרָן מֵעִיקָּרָא – לעולם החילוק בין קדשים לגיעולי גוים, הוא כמו שאמר רב ששת בתחילה, הָכָא הֵתֵּירָא כָּלַע, הָכָא אִיסּוּרָא כָּלַע – כאן בלע היתר ולכן די בהגעלה, וכאן בלע איסור ולכן צריך ליבון, וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ – ומה שרבא הקשה על תירוץ זה, דִּסוֹף סוֹף כְּעֵידְּנָא דְּקָא פָּלִיט, אִיסּוּרָא קָא פָּלִיט – בזמן שהכלי פולט את הבליעות שבדפנותיו, כבר נאסרו בנותר והרי פולט דבר איסור, קושיא זו יש לתרץ, דִּכְעֵידְּנָא דְּקָא פָּלִיט לֵא אִיתֵּיהּ לְאִיסּוּרָא כְּעֵינַיְיהוּ, כלומר, אותו בליעת איסור שיש בו בשעת הפליטה, לא היה 'איסור בעין' מעולם, משום שבזמן שחל עליו שם נותר, כבר היה בלוע בדופני הכלי, ולכן אין איסורו חמור, ולכן מועילה לו הגעלה.

הגמרא מבארת כיצד עושים ליבון והגעלה. מבררת הגמרא: וְעַד כַּמָּה מְלַבְּנָן – עד כמה יש ללבן את הכלי כדי שיוכשר. משיבה הגמרא: אָמַר רַבִּי מָנִי, עַד שֶׁתַּשִּׁיר קְלִיפָּתָן – עד שתרד קליפת המתכת העליונה על ידי הליבון. מבררת הגמרא: וְכִיצַד מַגְעִילָן. משיבה הגמרא: אָמַר רַב הוּנָא, מניח יוֹרֶה קְטַנָּה בְּתוֹךְ יוֹרָה גְּדוֹלָה, כדי שיהיו המים החמים עוברים על כל היורה.

מבררת הגמרא: יוֹרֶה גְּדוֹלָה מַאי – איך מגעילים יורה גדולה, שאין אפשרות להכניסה לתוך כלי יותר גדול. משיבה הגמרא: הָא שְׁמַע, דְּהַהוּא דּוּדָא דַּהֲוָאי בֵּי רַב עֲקַבְיָה – מעשה בדוד גדול שהיה אצל רב עקביה, שקנה אותו מגוי, וכדי להכשירו, אַהְדַּר לֵיהּ

רש"י

בת יומא – שבישל בה גוי היום. אבל בישל בה אתמול, כבר הפיג בה טעמו בלינת לילה, ושוב כשפולטו בתבשיל אחר אינו אלא לפגם. **מכאן ואילך לישתרי** – אף לכתחלה. **מגעילן** – לא חשיב כליבון, דליבון שורף את הכלי. **גבי קדשים השפוד והאסכלא** – שצלה בהן בשר קדש, משום דכי אתי למחר הוי נותר, וכי הדר מבשל בשר קודש למחר פליט שפוד בגויה טעמא, ונותר איסור כרת הוא. **עמרם ברי** = עמרם בני. **גבי קדשים כי בלע האי שפוד היתרא בלע** – הלכך סגי ליה בהגעלה. **אלא אמר רבא** – האי הגעלה דקתני התם מריקה ושטיפה. כלומר, לעולם לפלוט האיסור וודאי ליבון בעי כשאר בליעת איסור, אלא מצות מלך היא בקדשים "ומרק ושטף במים", כי היכי דהויא גזירת הכתוב "כאשר יזה מדמה על הבגד" דבעי כיבוס במקום קדוש, ושבירת כלי חרס במקום קדוש הוא, והוא הדין למריקה ושטיפה. **אמר ליה אביי מי דמי** – כלומר, מי קרי למריקה ושטיפה "הגעלה"? הא כל הגעלה רותחין משמע, שכופין להקיא הכלי מה שבלע. ומריקה ושטיפה בצונן הוא, כדאמרינן בשחיטת קדשים בפרק "דם חטאת" (זבחים צו, ב)! **אלא אמר אביי** – הגעלה ממש לפלוט מאיסורן. ודקא קשיא לך מתניתין דמצרכא להו ליבון – לא תקשי, דודאי בין בקדשים בין בגיעולי גוים תרוייהו בעינן לפלוט איסור, לבד מריקה ושטיפה דקדשים דאינה אלא מצות המלך. **ויניד עליו רעו** – ונלמד משנה מחבירתה של קדשים ממשנתנו, ומשנתנו משל קדשים. **והוא הדין לליבון** – שניהם צריך. **יניד עליו רעו** – איבעי למתנינהו לתרוייהו ליבון והגעלה בחדא, או במשנתנו או בקדשים, והדר ליתני חדא באידך ותגמר חבירתה מינה: מה התם הא בלא הא ליתא, הכא נמי הא בלא הא ליתא. **כל יום ויום נעשה גיעול לחבירו** – שמבשלין בהן, ואינו מספיק להיות נותר עד שתחזור ופולטו בתבשיל אחר. ולקמן פריך: אי הכי, הגעלה נמי לא ליבעי! מקמי דליהוי **נותר** הוו להו גיעול – שהרי כשבישל בו למחר פלט בליעה מיום אתמול. **לא צריכא דכי מבשל ביה חטאת האידנא הדר מבשל ביה** – בו ביום שלמים, חזה ושוק של כהנים. **בהדי הדדי שלים** זימנייהו – ואין כאן פליטת נותר. והדר מבשל ביה שלמים בו ביום כדאמרינן, בכל פעם מבשל שלמים לאחר חטאת בו ביום, כי היכי דלא ניהוו נותר למחר. הכי גרסינן: אי הכי הגעלה נמי לא ליבעי קשיא. **רב פפא אמר האי קרייד האי לא קרייד** – לעולם בקדשים איסורא פליט. ודקא קשיא לך: ניבעי ליבון כי מתניתין! לא דמי, דגיעול גוים איידי דלא מבשלי להו כל שעתא ומתקשה הבליעה בתוכו ונדבקת בו בכולו, טרשטרי"ש בלעז, ואין נוח לפלוט בהגעלה עד שמלבנו באור. אבל בקדשים דכל שעתא מבשלי בהו – לא קרייד ונוח לפלוט, הלכך (סגי) בהגעלה קא פלט. **לעולם כדאמרינן מעיקרא** – דהיינו משום דבקדשים היתירא בלע. ודקשיא לך: כי פליט איסורא פליט! לא חמיר איסורו, שכשנעשה נותר לא הוי איסור בעיניה, שבתוך דופני הכלי היה בלוע ומעולם לא הוכר איסורו. **בתוך יורה גדולה** – שיהיו רותחין עוברין על כולה.

דודא = קלחת.

גדנפא

תוספות

בת יומא – פירש בקונטרס: שבישל בה גוי היום, אבל אם בישל בה אתמול כבר הופג טעמו בלינת לילה. משמע לפירושו דלינת לילה פוגמת ולא בעינן מעת לעת. וכן פירש רבינו תם דלינת לילה פוגמת, כי לא היה דרך בימים קדמונים לבשל בלילה, כדמשמע בפרק קמא דברכות (ב, ב) בזמנים שקבעו לקריאת שמע בזמן שביבה בכהנים ועניים וכל אדם. וחכר לדבר, דלינת לילה מיקרי עבור צורה, והוי דברים קל וחומר: אם אוכל שהוא בעין מעבר צורתו בלילה – כל שכן איסור הנבלע בקדירה. ולישנא ד"בת יומא" משמע שבישל בה היום, מדלא קאמר "לא אסרה אלא קדרה מעת לעת". ודוקא שעמודה כל הלילה בלא בישול, שאין ידוע מה גורם להפיג הטעם תחלת הלילה או סופו או כולו, אבל מעת לעת לא בעינן, והמחמיר תבא עליו ברכה. ויש לתמוה לדברי רבינו תם שמביא זכר לדבר מעיבור צורה, דתפשוט ליה שסוף לילה גורם הפגם, דהיינו עמוד השחר דמשוי ליה נותר להטעינו שריפה, ובפרק שני דזבחים (יט, ב) גבי קדוש ידים משמע דבעמוד השחר חשיב לינה! ושמא לכך אומר רבינו תם דאינה ראיה גמורה אלא זכר לדבר, כדי שלא לפשוט זה משם. ויש לדקדק דסוף לילה לבד אינו גורם אלא כולו, מדהצריך הכתוב שבירה בכלי חרס מריקה ושטיפה בכלי נחשת אחרי בישול חטאת למאן דאמר נותן טעם לפגם מותר, ואמאי? הלא מותר לבשל בו לכתחלה אחר עמוד השחר. והרב רבינו ברוך כתב בספר התרומה שצריך לחקור שלא היה בכלי אפילו מים חמין לבד בתוך מעת לעת, דמים חשיבי כמו האיסור לפי שנעשו נבילה כיון שלא היה בהן ששים לבטל פליטת הכלי, דבדידיה משערינן, וחזורו ונבלעו. ודוקא בכלי של איסור, אבל בכלי של היתר כגון בשר בכלי של חלב או איפכא, אף על פי שהיו בו מים חמין בתוך מעת לעת אין לחוש, שהרי הן היתר, דלא אמרינן חתיכה עצמה נעשית נבילה אלא דוקא באיסור. ועוד דאיכא נותן טעם בר נותן טעם. דאפילו לפי המפרש גבי דגים שעלו בקערה אבל נתבשלו לא, הכא איכא שלשה נותני טעם: של היתר הראשון שנבלע בכלי, וממנו למים, ומן המים חזר ונבלע בכלי. **מכאן** ואילך לשתרי – הלכך דבר המבושל בכלי שאינו בן יומא מותר. ויש לתת טעם מה ראו להתיר המאכל ולאסור הקדרה – לפי שהקדרה היה בה איסור גמור תחלה, אבל המאכל לא נבלע בו איסור מעולם. והגעלת כלי בן יומא אין להגעיל אלא בששים, דשמנונית הנפלט בחמין טעם לשבח הוא, דלא שרינן לעיל בפרק שני (לח, ב) חמין של גוים אלא משום דסתם כליהם אינן בני יומן. אבל בשמגעילין כלי חמץ בערב הפסח בארבע שעות, דשעת היתר היא – יכול להגעיל אפילו כלי בן יומא בפחות משששים, דהוי נותן טעם בר נותן טעם: של היתר החמץ בקערה, וממנו למים, ומן המים חזר ונבלע בקערה, ועדיין הכל היתר. ועוד, כי יותר מתקלקל טעם חמץ בכלי שאין ראוי לאכילה, ממה שמתקלקל טעם בשר בדגים שנתבשלו אחריו, לפי שהדגים ראוין לאכילה והבשר נותן בהן טעם לשבח. ומה שנהגו לעשות לתת כלי המוגעל במים צוננין מיד אחר הגעלה, אין לידע למה נהגו כן, דאין לומר משום דתנן בפרק "דם חטאת" (זבחים צז, א): וחכמים אומרים מריקה בחמין ושטיפה בצונן – דהיינו בקדשים, אבל בתרומה קאמר התם דליתא! ויש מפרש הא דקאמר שטיפה יתירתא – היינו שתי שטיפות בצונן, ובתרומה ליתא דסגי בשטיפה אחת. ולשון יתירא משמע כן, ועל זה נהגו בשטיפת צונן בכל הגעלות. מיהו בקונטרס פירש שם: שטיפה היא שטיפת צונן, ובתרומה ליתא כלל, ולפיכך צריך טעם למנהג.

הסכין

בַּת יוֹמָא, דְּלָאו נוֹתֵן טַעַם לִפְגָם הוּא. - מִכָּאן וְאֵילָךְ לִישְׁתְּרִי! - גְּזֵירָה קְדֵירָה שֶׁאֵינָהּ בַּת יוֹמָא מִשּׁוּם קְדֵירָה בַּת יוֹמָא. - וְאִידָךְ? קְדֵירָה בַּת יוֹמָא נַמִּי מִפְּגַם פְּגִמָה. רָמֵי לֵיהּ רַב עַמְרָם לְרַב שֵׁשֶׁת, תְּנַן: הַשַּׁפּוּדִין וְהָאַסְכְּלָא - מְלַבְּנָן בָּאוּר, וְהָתַנְיָא גַּבֵּי קָדָשִׁים: הַשַּׁפּוּד וְהָאַסְכְּלָא - מַגְעִילָן בְּחַמִּין! אֲמַר לֵיהּ: עַמְרָם בְּרִי, מָה עִנְיַן קָדָשִׁים אֵצֶל גִּיעוּלֵי גּוֹיִם? הָכָא הֵיתֵירָא בָּלַע, הָתָם אִיסּוּרָא בָּלַע. אֲמַר רָבָא: סוֹף סוֹף כִּי קָא פָּלֵיט - אִיסּוּרָא קָא פָּלֵיט! אֶלָּא אֲמַר רָבָא: מַאי הַגְעָלָה נַמִּי? שְׁטִיפָה וּמְרִיקָה. אֲמַר לֵיהּ אַבַּיֵי: מִי דָּמֵי? מְרִיקָה וּשְׁטִיפָה בְּצוֹנֵן, הַגְעָלָה בְּחַמִּין! אֶלָּא אֲמַר אַבַּיֵי: "יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ", תְּנָא הָכָא לִיבּוּן וְהוּא הַדִּין לְהַגְעָלָה, תְּנָא הָתָם הַגְעָלָה וְהוּא הַדִּין לְלִיבּוּן. אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אִי הָכִי, לִתְנִינְהוּ לְכוּלְּהוּ בַּחֲדָא, וְלִיתְנֵי חֲדָא בְּאִידָךְ אַחֲרִיתִי, וְלֵימָא: "יַגִּיד עָלָיו רֵעוֹ"! אֶלָּא אֲמַר רָבָא: קָדָשִׁים הֵיינוּ טַעֲמַייְהוּ - כִּדְרַב נַחְמָן אָמַר רַבָּה בַּר אֲבוּהּ, דְּאָמַר: כָּל יוֹם וְיוֹם נַעֲשֶׂה גִּיעוּל לַחֲבֵירוֹ. - תֵּינַח שְׁלָמִים, דְּכֵיוָן דְּלִשְׁנֵי יָמִים מִיתְאָכְלִי, מִקַּמֵּי דְּנֵיהֲוֵי נוֹתָר קָא הָוֵי גִּיעוּל. אֶלָּא חַטָּאת, כֵּיוָן דְּלֵילָה וְלֵילָה מִיתְאָכְלָא, כִּי מְבַשֵּׁל בָּהּ הָאִידָנָא חַטָּאת - הָוֵי נוֹתָר, כִּי הָדַר מְבַשֵּׁל בָּהּ לְמָחָר אוֹ שְׁלָמִים אוֹ חַטָּאת - קָא פָּלֵיט נוֹתָר דְּחַטָּאת דְּהָאִידָנָא בְּחַטָּאת וּשְׁלָמִים דְּלְמָחָר! - אָמְרִי: לָא צְרִיכָא, דְּכִי מְבַשֵּׁל בָּהּ חַטָּאת הָאִידָנָא הָדַר מְבַשֵּׁל בָּהּ הָאִידָנָא שְׁלָמִים, דְּחַטָּאת דְּלְמָחָר וּשְׁלָמִים דְּאִתְּמוֹל בַּהֲדֵי הֲדָדֵי קָא שַׁלֵּים זִמְנֵייהוּ, וַהֲדַר מְבַשֵּׁל שְׁלָמִים דְּלְמָחָר. - אִי הָכִי, הַגְעָלָה נַמִּי לָא לִיבְּעֵי! קַשְׁיָא. רַב פַּפָּא אָמַר: הַאי קָרֵיד, הַאי לָא קָרֵיד. רַב אַשֵׁי אָמַר, לְעוֹלָם כְּדַאמְרַן מֵעִיקָּרָא: הָכָא הֵיתֵירָא בָּלַע, הָכָא אִיסּוּרָא בָּלַע. וּדְקָא קַשְׁיָא לָךְ, דִּבְעִידָנָא דְּקָא פָּלֵיט אִיסּוּרָא קָא פָּלֵיט - בְּעִידָנָא דְּקָא פָּלֵיט לָא אִיתֵיהּ לְאִיסּוּרָא בְּעִינֵיהּ. וְעַד כַּמָּה מְלַבְּנָן? אָמַר רַבִּי מָנִי: עַד שֶׁתַּשִּׁיר קְלִיפָּתָן. וְכֵיצַד מַגְעִילָן? אָמַר רַב הוּנָא: יוֹרָה קְטַנָּה בְּתוֹךְ יוֹרָה גְּדוֹלָה. יוֹרָה גְּדוֹלָה מַאי? תָּא שְׁמַע: דְּהַהוּא דּוּדָא דַּהֲוַאי בֵּי רַב עַקַּבְיָה, אַהֲדַר לֵיהּ

גדנפא

תוספות

הסכין שפה ונועצה עשר פעמים בקרקע – בירושלמי קאמר שלש פעמים, משמע דהכא לאו דוקא עשר פעמים. מידהו מדקאמרינן לקמן: דצה עשר פעמים בקרקע משמע דדוקא קאמר, ויש להחמיר. **אמר** רב הונא בריה דרב יהושע ולאכול בה צונן – פירש רש"י: אבל לאכול בה רותח בעי הגעלה. וכן משמע בפסחים (ל, ב) דקאמר גבי סכיני דפסחא: והלכתא אידי ואידי ברותחין, פירוש: קתייהו ופרוזלייהו. אבל קשה דבפרק קמא דחולין (ח, ב) קאמר גבי סכין של גוים מלבנה באור, משמע דצריכה ליבון. וכן בתוספתא (פרק ט) תניא: הסכין והשפודין ואסכלא ילבנן באור! לכך נראה: בודאי לחתוך בה רותח צריכה ליבון. והא דפסחים דמשמע דסגי ברותחין, היינו לפי שבלע היתירא, אבל בסכינים של גוים דבלעי איסורא בעו ליבון. וכן משמע קצת דיש חילוק בין בלע היתירא לבלע איסורא. ואומר רבינו תם, דהא דקיימא לן דסכין בעי ליבון היכא דאיסורא בלע, היינו דוקא באיסור דסכין גדולה שדרך לצלות בה בשר. דיקא נמי, דקתני בתוספתא: הסכינין והשפודין כו', סכינין דומיא דשפודין ואסכלא. אבל סכינים קטנים שאין דרך לצלות בהם בשר ודאי סגי להו בהגעלה אף בשל גוים. ורבינו יצחק בן אשר מצריך ליבון גם בסכינין קטנים לפי שפעמים דרך להפוך בהם בשר על גבי גחלים. ורבינו תם אומר דזה אינו קרוי תשמישו על יד האור, כיון דאין תשמיש קבוע על ידי האור סגי בהגעלה. וכן בירושלמי, דאמר: הדא דתימא בסכין קטן, אבל בגדול בעי ליבון. ויש לדחות אותה ראיה, דקאמר התם מהא דקאמר: הסכין שפה והיא טהורה כו' אלמא משמע דאיירי בצונן, ובצונן ליכא חילוק בין תשמישו על ידי האור בין אין תשמישו על ידי האור. ומפרש הרב רבינו אלחנן הירושלמי כן הוא: הדא דתימא בסכין קטן – שאין רגילות להיות בה גומות ואין בלוע בגומות, וסגי בנעיצת קרקע. אבל סכין גדול שדרך להיות בה גומות צריכה ליבון, דבנועצה בקרקע אינו מועיל לשפשף ולהעביר האיסור הנדבק בגומות, הלכך אפילו לחתוך בה צונן צריכה ליבון. ולא סגי בהגעלה אפילו לצונן, משום דלא מהניא הגעלה אלא להפליט האיסור הבלוע בתוך הסכין, אבל לא מהני להעביר איסור הנדבק, והשפשוף בקרקע מהני להעביר איסור הנדבק, וכיון שיש גומות אין תקנה להעביר איסור הנדבק רק על ידי ליבון. ומכל מקום נדחית הראיה דרבינו תם מן הירושלמי, דלא מיירי כלל בתשמישו על ידי האור. ורבינו ברוך מיישב הראיה, והכי פירושו: הדא דתימא בסכין קטן – שאין תשמישו על ידי האור, וסגי בנעיצת קרקע אפילו לחתוך בה רותח. ויש ליתן טעם, משום דסתם סכין קטן אין תשמישו רק בצונן ואינו בלוע כלל בתוכו רק נדבק בו מבחוץ, אבל גדול תשמישו ברותחין וגם תשמישו על ידי האור, הלכך בעי ליבון לחתוך בה רותח, כך נראה למורי ליישב פירוש רבינו ברוך. ואומר מורי, דהא דקאמר הכא נועצה עשר פעמים בקרקע – היינו דוקא בקרקע קשה שהיא מעברת השומן ושפה, אבל לא רכה שאינה מעברת השומן. וגם לא קרקע קשה יותר מדאי. ודוקא נקט קרקע, ולא אבן ולא אפר ולא קרקע רכה. **אידכר** מה דעבדת באורחא פירש הקונטרס: ששיגר להם שתי שפחות, רב יהודה לא קבלה ובאטי קבלה. ונראה דלא חטא בזה, שעדיין היה עבד קצת שמעובב גט שחרור בדאמרינן פרק "עשרה יוחסין" (קדושין ע, ב): באטי בר טובי ברמות רוחיה לא שקיל גיטא דחירותא.

רש"י

גדנפא דלישא – שפה של עיסה סביבות פיה, כדי שתקבל מים הרבה ויעברו הרותחין על שפתה. **כבולעו** – כענין שבלעו שפת הדוד את האיסור, יפליטהו. **מה בולעו בניצוצות** – לאו בולעו אלא על ידי ניצוצות, שניתז הרתיחות שם ולא הוכנסה לתוך יורה אחרת בשעת בליעת האיסור. **כך בשעת פליטה** – אף על פי שלא הכניסה לתוך יורה אחרת, הואיל ונתמלאת יפה יפה ומעלה ניצוצות על שפתה ופולט. ומיהו גדנפא בעינן, משום דאי לאו הכי – דלמא לא הוה מסקא ניצוצות על השפה בהא זימנא, אבל איסור הנתבשל בה פעמים הרבה, אם לא העלה ניצוצות כל שעה העלה פעם אחת. **ונועצה** – אף על פי ששפה. ויש אומרים: משפשפה בבגד צמר שאינה חלק, ומעביר שמנוניתה. **שאין בה גומות** – בעובי רחבה, שלא תהא שמנונית בגומא. **ולאכול בה צונן** – אבל דבר רותח אסור לחתוך בה עד שיגעילנה ברותחין וכלי ראשון, כדאמרינן ב"כל שעה" (פסחים ל, ב) לענין חמץ בפסח. **דצה** = נעצה. **שבור מלכא** – גוי היה. **מר קים לי בגויה** – רב יהודה מכיר אני בו שהוא פרוש ולא יאכל דבר איסור, אבל בך איני מוחזק שתהא פרוש כל כך. **מאי עבדת באורתא** – דרך פרסיים למסור נשים לאבסנאים, וכששיגרן להם בלילה שעבר קיבל באטי ורב יהודה לא קיבל.

גְּדִנְפָּא דְּלִישָׁא אַפּוּמָא, וּמַלְיוּהּ מַיָּא וְאַרְתְּחָה. אֲמַר רָבָא: מַאן חַכִּים לְמֶעֱבַד כִּי הָא מִילְּתָא אִי לָאו רַב עֲקִבְיָה דְּגִבְרָא רַבָּא הוּא, קָסָבַר: כְּבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ, מַה בּוֹלְעוֹ בְּנִצּוֹצוֹת - אַף פּוֹלְטוֹ בְּנִצּוֹצוֹת. "הַסַּכִּין - שָׁפָה וְהִיא טְהוֹרָה". אָמַר רַב עוּקְבָא בַּר חָמָא: וְנוֹעֲצָהּ עֲשָׂרָה פְּעָמִים בַּקַּרְקַע. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: וּבְקַרְקַע שֶׁאֵינָהּ עֲבוּדָה. אָמַר רַב בָּהֲנָא: וּבְסַכִּין יָפָה שֶׁאֵין בָּהּ גּוּמּוֹת. תַּנְיָא נַמִי הָכִי: סַכִּין יָפָה שֶׁאֵין בָּהּ גּוּמּוֹת, נוֹעֲצָהּ עֲשָׂרָה פְּעָמִים בַּקַּרְקַע. אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ: לֶאֱכוֹל בָּהּ צוֹנֵן. כִּי הָא דְּמָר יְהוּדָה וּבָאטִי בַּר טוּבִי הָווּ יָתְבֵי קַמֵּיהּ דְּשָׁבוֹר מַלְכָּא, אַיְיתוּ לְקַמֵּיהוּ אֶתְרוֹגָא, פְּסַק אֲכַל, פְּסַק וְהַב לֵיהּ לְבָאטִי בַּר טוּבִי. הֲדַר דָּצָה עֲשָׂרָה זִימְנֵי בְּאַרְעָא, פְּסַק הַב לֵיהּ לְמָר יְהוּדָה. אֲמַר לֵיהּ בָּאטִי בַּר טוּבִי: וְהַהוּא גַּבְרָא לָאו בַּר יִשְׂרָאֵל הוּא? אֲמַר לֵיהּ: מָר קִים לִי בְּגַוֵּיהּ, וּמָר לָא קִים לִי בְּגַוֵּיהּ. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אֲמַר לֵיהּ: אִידְכַּר מַאי עֲבַדְתְּ בְּאוֹרְתָא.

הדרן עלך השוכר את הפועל
וסליקא לה מסכת עבודה זרה

הדרן עלך השוכר את הפועל
וסליקא לה מסכת עבודה זרה

הדרן עלך השוכר את הפועל וסליקא לה מסכת עבודה זרה

פירוש התוספות למס' הוריות דף ב עמ' א

הורו בית דין — הם סנהדרי גדולה, כדדרשינן בתורת כהנים: "עדת ישראל" — עדה המיוחדת בישראל, זו סנהדרי גדולה. **בין** שעשו ועשה עמהן — צריך עיון אם בית דין עצמן חייבין להביא בשבה או שעירה. דנהי דפר אין מביאין אלא אם כן רוב צבור עשו על פיהן, מכל מקום קרבן יחיד לייתו, או שמא פטורים לגמרי? **הורו** לה בית דין להנשא — האי בית דין אינו סנהדרין גדולה, שהרי בית דין יכולין להתירה לינשא, ומכל מקום הני נמי אית להו האי דינא, שאם עשתה כמו שהורו — היתה פטורה, כיון שתולה בבית דין. **אמר** אביי והא אגן לא תגן הכי — הא דלא פריך ללישנא קמא לשמואל כמו דפריך הכא לרב דימי, דללישנא קמא מצינן למימר דרב דימי אתא לפרושי דברי שמואל. **הכא** מסקינן לענין קרבן [עד] שיאמרו מותרין לעשות — והוא הדין בעלמא גבי הוראה, דאין לתלמיד לסמוך על דברי רבו עד דאמר ליה הכי, והא דתניא פרק "יש נוחלין" (בבא בתרא קל, ב): אין למידין הלכה על פי מעשה, הכי פירושו: התם אם יאמר לך אדם: "ראיתי מעשה שאירע" בכהאי גוונא שהורו כן — אין לסמוך על דבריו, דשמא לא עיין היטב, ושמא אותו מעשה היה קצת משונה, עד שיאמר "הלכה למעשה" — פירוש: עד שיביא לו מתוך ההלכה דאיתא לאותו דבר מה שאומר. כי התלמוד ודברי האמוראין עיקר, כדאיתא בירושלמי ריש פיאה: אין למידין לא מהלכות ולא מהגדות ולא מן התוספתא אלא מפי התלמוד. **ואיכא** דאמרי חדא קתני — ואין להקשות: דלא ליתני כי אם "על פיהם" וממילא משמע דוקא על פיהם, שמא הוה אמינא הוא הדין נתחלף לו, להכי תנא "שוגג", למימר: באיזה שוגג — דוקא על פיהם. **עד** שיהיו כולן בשגגה אחת — צריך עיון אם רוב צבור עשו בזה הענין, שנתחלף להם, והוי כולן בשגגה אחת אי מיחייב בית דין.

גְּדִנְפָּא דְּלִישָׁא **אַפּוּמָא, וּמַלְיוּהּ מַיָּא, וְאַרְתְּחָהּ** – ומלאו את הכלי מים, והרתיחו את המים, ועברו ניצוצות על שפת הכלי, ועל ידי כך הוכשר.

אָמַר רָבָא, מַאן חַכִּים לְמֶעְבַּד כִּי הָא מִילְתָא אִי לָאו רַב עֲקִיבָא דְּנַכְרָא רַבָּא הוּא – מי חכם לעשות כדבר הזה, אם לא שזה הוא רב עקביה שהוא אדם גדול, **וְקָסָבַר** – וסובר ש'**כְּבוֹלְעוֹ כָּךְ פּוֹלְטוֹ**' – כדרך שהכלי בלע את האיסור, כך גם יפלוט אותו, **מַה בּוֹלְעוֹ בְּנִצּוֹצוֹת** – שכשם ששפת הכלי בלעה רק על ידי שניתזו ניצוצות מתוך הכלי על השפה, **אַף פּוֹלְטוֹ בְּנִצּוֹצוֹת** – כך בדרך זו הכלי יפלוט את האיסור, ומשום כך הדביק עיסה למעלה סביבות דפנות הכלי, כדי שניצוצות יוכלו להגיע לשם ולהכשירו.

שנינו במשנה: **הַסַּכִּין שָׁפָה וְהִיא טְהוֹרָה.** מביאה הגמרא עוד דינים בענין הכשרת הסכין: **אָמַר רַב עוּקְבָא בַּר חָמָא,** ולאחר ששיפשף את הסכין באבן של נפחים, צריך גם **לנוֹעֲצָהּ עֲשָׂרָה פְּעָמִים בַּקַּרְקַע,** כדי להוריד את השמנונית שעל הסכין. **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ,** ונעיצה זו צריכה להיעשות **בְּקַרְקַע שֶׁאֵינָהּ עֲבוּדָה** – בקרקע שאינה חרושה, שהנעיצה בה מעביר את השומן. **אָמַר רַב כַּהֲנָא,** ונעיצה זו מועילה רק **בְּסַכִּין יָפָה שֶׁאֵין בָּהּ גּוּמּוֹת** – בסכין חלקה, אבל אם יש גומות בסכין, לא מועילה הנעיצה בקרקע, כיון שיש לחוש שיהיה שמנונית של איסור בגומא ולא תרד על ידי הנעיצה בקרקע.

מביאה הגמרא סיוע מברייתא לדברי רב כהנא: **תְּנִיָא נַמִּי הָכִי** – גם שנינו כן בברייתא, **סַכִּין יָפָה** [–חלקה] **שֶׁאֵין בָּהּ גּוּמּוֹת, נוֹעֲצָהּ עֲשָׂרָה פְּעָמִים בַּקַּרְקַע,** אבל אם יש בה גומות לא מועיל לה נעיצה בקרקע.

הגמרא מבארת שהכשר זה של הסכין, אינו מועיל להכשירו לענין כל דבר: **אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ,** מה ששנינו במשנה שסכין משפשפה באבן, וכן מה ששנינו בברייתא שנועץ את הסכין בקרקע, אין זה מועיל אלא **לֶאֱכוֹל בָּהּ צוֹנֵן** – לחתוך בה מאכל צונן, אבל כדי להכשירה לרותח צריך הגעלה כיון שהנעיצה אינה מוציאה את הבליעות האסורות מהסכין.

הגמרא מביאה מעשה שמצאנו שצריך נעיצה בקרקע: **כִּי הָא דְּמַר יְהוּדָה וּבַאטִי בַּר טוֹבִי הֲווּ יָתְבִי קַמֵּיהּ דְּשָׁבוּר מַלְכָּא** – כמעשה שישבו מר יהודה ו'באטי בר טובי', לפני 'שבור' מלך פרס, שהיה עובד כוכבים. **אַיְיתוּ לְקַמֵּייהוּ אֶתְרוֹגָא** – הביאו לפניהם אתרוג לאכול, נטל שבור מלכא את האתרוג, **פָּסַק אָכַל** – חתך ממנו ואכל בעצמו, ולאחר מכן, **פָּסַק וְהַב לֵיהּ לְבַאטִי בַּר טוֹבִי** – חתך ממנו עוד והביא לבאטי בר טובי, **הֲדַר דָּצָהּ עֲשָׂרָה זִימְנֵי בְּאַרְעָא** – אחר כך נעץ את הסכין עשר פעמים בקרקע, כדי להכשיר את הסכין, ולאחר שהכשירה, **פָּסַק הַב לֵיהּ לְמַר יְהוּדָה** – חתך והביא מהאתרוג למר יהודה. **אָמַר לֵיהּ בַּאטִי בַּר טוֹבִי** – שאל בטי בר טובי את שבור מלכא, **וְהַהוּא גַּבְרָא לָאו בָּר יִשְׂרָאֵל הוּא** – האם אני איני בן ישראל, ומדוע לא הכשרת את הסכין קודם שחתכת והבאת לי מהאתרוג. **אָמַר לֵיהּ** – אמר שבור מלכא לבאטי בר טובי, **מַר קִים לִי בְּגַוֵּיהּ, וּמַר לֵא קִים לִי בְּגַוֵּיהּ** – את מר יהודה אני מכיר שהוא פרוש ולא יאכל דבר איסור, אבל בך אינני מוחזק שאתה פרוש כל כך, ולכן לא הכשרתי קודם את הסכין. **אִיכָּא דְּאָמְרִי אָמַר לֵיהּ** – ויש אומרים ששבור מלכא אמר לבאטי בר טובי, **אִידְּכַר מַאי עֲבַדְתְּ בְּאוֹרְתָא** – זכור מה עשית בלילה. פירוש, שבלילה הקודם שלח להם שבור מלכא נשים, ומר יהודה לא קיבלם, ובאטי קיבלם, ועתה רמז לו, שבכך שקיבל את הנשים גילה בעצמו שאינו פרוש, ולכן לא הכשיר עבורו את הסכין.

הדרן עלך השוכר את הפועל
וסליקא לה מסכת עבודה זרה

אגרות קודש

ב"ה, י"ג בחודש הגאולה, ה'תשי"ג
ברוקלין, נ.י.

שלמא רבא להאי גברא רבא הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א
איש חי רב פעלים בר אוריין ובר אבהן ומרא דעובדין
טבין בנש"ק וכו' וכו' כבוד הדרת גאונו מוהר"ר ישראל
שליט"א אביחצירא

שלום וברכה!

בעתו נתקבל מכתבו וגם שמחתי לקבל פ"ש מכהדר"ג שליט"א על ידי הרה"ג והרה"ח וו"ח אי"א נו"מ עוסק בצרכי צבור וכו' וכו' מוהר"ר בנימין אלי' שי' גורודצקי, ובעיקר שמחתי לשמוע מפי הרבא"ג שי' כי [אין] לכת"ר כל תרעומות עלי ואפילו לא טינא בלב שאין כוונתי אלא לטובה. ולדעתי צריך כל אחד ומחויב בזכותא דא להקדיש כוחותיו לטובת הכלל ולא לישב בדד, וכמובא באגרת הידועה של ר' שרירא גאון, אשר כשבא רב לבבל והגיע למקום תורה לא קבע שם מושבו אלא אדרבה הלך למקום שאין בו תורה והקדיש כוחותיו לגדור גדר בבקעה אשר מצא.

ולקראת ימי החג הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה להביע ברכתי לחג כשר ושמח, ולקיום היעוד המקווה - כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, בגאולתנו האמיתית והשלימה בימיו ובימינו על ידי משיח צדקנו.

בכבוד רב ובברכת החג.

מוסג"פ העתק מכתב כללי מענינא דיומא.

משנה

קיימות עבירות שהעובר עליהן בשוגג חייב קרבן חטאת, והוא הנקרא חטאת יחיד. המשנה מבארת שמי שחטא על פי הוראת בית דין, פטור מקרבן: הוֹרוּ בֵּית דִּין – סנהדרין לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה שחייבים על שגגתם חטאת קבועה, כגון שהורו שמותר לאכול חֵלֶב או דם, וְחָלַךְ הַיָּחִיד וְעָשָׂה את הדבר האסור בשׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם, אזי בֵּין באופן שֶׁעָשׂוּ הדיינים עצמם את הדבר האסור, כגון שאכלו חלב או דם, וְעָשָׂה היחיד עִמָּהֶן, כלומר, שאכל עמם, וּבֵין שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה אַחֲרֵיהֶן, וּבֵין שֶׁלֹּא עָשׂוּ הם וְעָשָׂה היחיד לבדו, פָּטוּר מקרבן חטאת מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה בְּבֵית דִּין, והתולה בבית דין פטור מקרבן.

הוֹרוּ בֵּית דִּין שמותר לעבור על מצוה באופן שנתבאר, וְיָדַע אֶחָד מֵהֶן – מהדיינים שֶׁטָּעוּ בהוראתם, אוֹ אף אם לא היה זה מאחד הדיינים אלא תַּלְמִיד וְהוּא רָאוּי לְהוֹרָאָה, וְאף על פי שידע שטעו חָלַךְ וְעָשָׂה עַל פִּיהֶן, אזי בֵּין שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה עִמָּהֶן, וּבֵין שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה אַחֲרֵיהֶן, וּבֵין שֶׁלֹּא עָשׂוּ וְעָשָׂה, חַיָּב קרבן חטאת יחיד, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָלָה בְּבֵית דִּין, שהרי ידע שטעו. זֶה הַכְּלָל, הַתּוֹלֶה בְּעַצְמוֹ – שעושה על דעת עצמו, חַיָּב חטאת, וְהַתּוֹלֶה בְּבֵית דִּין פָּטוּר.

גמרא

בית דין הגדול שהורו להתיר עבירות שהעובר עליהן בשוגג חייב קרבן חטאת, ועשו רוב הציבור על פיהם, העושים פטורים מקרבן ובית דין חייבים בקרבן פר העלם דבר של ציבור. הגמרא מבארת דין זה: אָמַר שְׁמוּאֵל, לְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין קרבן באופן שהורו לעבור על מצוה, אף שעשו רוב הציבור על פיהם, עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לָהֶם – לציבור 'מוּתָּרִין אַתֶּם'. אך אם רק נמנו וגמרו להתיר, ושמעו השומעים והלכו ועשו, אין מביאים פר, אלא כל יחיד ויחיד שעשה חייב קרבן חטאת יחיד. רַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא אָמַר, עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לָהֶם 'מוּתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת מעשה פלוני', כגון 'מותרים אתם לאכול חלב', מַאי טַעְמָא לְפִי שֶׁלֹּא נִגְמְרָה ההוֹרָאָה עד שיאמרו בלשון זו דווקא.

הגמרא מביאה ראיות לדעת רב דימי: אָמַר אַבָּיֵי, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא – אף אנו שנינו משנה כרב דימי, ששנינו (סנהדרין פו:), זקן ממרא שחָזַר לְעִירוֹ אחר שהורו לו הסנהדרין שטועה הוא, אם שָׁנָה וְלִימֵּד את ההלכה כְּדַרְכּוֹ שֶׁלִּימֵּד קודם לכן, פָּטוּר ממיתה. אך אם הוֹרָה בפירוש לַעֲשׂוֹת כדעתו, שאמר 'מותרים אתם לעשות מעשה פלוני', חַיָּב מיתה. ומבואר שאין הוראה נגמרת עד שיורה 'לעשות מעשה פלוני', וכפי שאמר רב דימי בבית דין.

אָמַר רַבִּי אַבָּא, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא, ששנינו (יבמות פז:), אשה שבא עד אחד שמת בעלה, ועל כן הוֹרוּ לָהּ בֵּית דִּין שמותרת לְהִנָּשֵׂא, וְחָלְכָה וְקִלְקְלָה בזנות, ושוב נמצא שבעלה היה חי והיא אשת איש, חַיֶּבֶת בְּקָרְבָּן כדין אשת איש שנבעלה לאחר בשוגג, ואינה פטורה מחמת זה שהתירוה בית דין, שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לָהּ אֶלָּא לְהִנָּשֵׂא ולא לזנות, ועל כן אין הוראתם פוטרתה. וממה שלא אמרה המשנה 'התירוה להנשא', משמע שהורו 'מותרת את להנשא', ומוכח שאין הוראה נגמרת אלא באופן זה.

אָמַר רַבִּינָא, אַף אֲנַן נַמִּי תְּנִינָא, ששנינו במשנתינו הוֹרוּ בֵּית דִּין לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, ו'הורו לעבור' משמע שהורו לעשות מעשה פלוני, ורק כך זו הוראה גמורה לפטור מקרבן את היחיד שתלה בה. מסיקה הגמרא: תּוּ לֹא מִידֵּי – אין להשיב עוד על הראיות הללו, שכן הן ראיות גמורות. אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחר, בהיפוך דעות האמוראים, אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לָהֶם 'מוּתָּרִים אַתֶּם לַעֲשׂוֹת'. רַב דִּימִי מִנְּהַרְדְּעָא אָמַר, אֲפִילּוּ 'מוּתָּרִים אַתֶּם' נִגְמְרָה הוֹרָאָה.

הגמרא מקשה על דעת רב דימי: אָמַר אַבָּיֵי, וְהָא לֹא תְּנַן הָכִי – והרי לא שנינו כך, ששנינו לגבי זקן ממרא, חָזַר לְעִירוֹ, וְשָׁנָה אוֹ לִימֵּד כְּדַרְכּוֹ שֶׁלִּימֵּד, פָּטוּר, הוֹרָה לַעֲשׂוֹת, חַיָּב. אָמַר רַבִּי אַבָּא, וְהָא לֹא תְּנַן הָכִי, הוֹרוּ לָהּ בֵּית דִּין לְהִנָּשֵׂא וְהָלְכָה וְקִלְקְלָה, חַיֶּבֶת בְּקָרְבָּן, שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לָהּ אֶלָּא לְהִנָּשֵׂא. אָמַר רַבִּינָא, וְהָא לֹא תְּנַן הָכִי, הוֹרוּ בֵּית דִּין לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, ומכל אלו משמע שהוראה היא שיאמר שמותר לעשות מעשה פלוני, וכדלעיל. מסיקה הגמרא: תּוּ לֹא מִידֵּי, שודאי מוכח שלא כרב דימי.

שנינו במשנה: וְחָלַךְ הַיָּחִיד וְעָשָׂה שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם. מקשה הגמרא: וְנִיתְנֵי רק 'וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם', והמילה 'שׁוֹגֵג' לָמָּה לִי לשנותה. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, כוונת המשנה לכלול שני אופנים, 'שוגג' ו'על פיהם, 'שׁוֹגֵג, לְאָתְוֵי – לרבות אופן של שוגג שלא עשה ממש על פי בית דין, כגון שהוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר באכילה, וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשׁוּמָן – והיתה לו חתיכת חלב שטעה וחשב שהיא שומן, וַאֲכָלוֹ, שִׁפְטוּר, שכן אף אם היה יודע שזה חלב היה אוכלו, שהרי הורו בית דין שהוא מותר. 'עַל פִּיהֶם', עַל פִּיהֶם מַמָּשׁ, שאכל חלב על פי הוראתם, והוא עיקר הדין שהעושה בשוגג על פי בית דין, פטור.

וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רָבָא, כוונת המשנה היא שדווקא אם עשה שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם ממש, הוּא דְּפָטוּר, אֲבָל שוגג שלא על פיהם, כגון שנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשׁוּמָן וַאֲכָלוֹ, חַיָּב, שכן במעשה זה לא תלה בבית דין.

מִילְּתָא [–דין זה, בנתחלף חלב בשומן ואכלו] דִּפְשִׁיטָא לֵיהּ לְרָבָא, קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ – נסתפק לו לְרָמִי בַּר חָמָא, דְּכָעֵי [–נסתפק] רָמִי בַּר חָמָא, הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר, וְנִתְחַלֵּף לוֹ חלב בְּשׁוּמָן, וַאֲכָלוֹ, מַהוּ הדין. אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע, ששנינו במשנתינו, הָלַךְ יָחִיד וְעָשָׂה שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם כו', וקשה, 'שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם' לָמָּה לִי, שהלא די לומר 'על פיהם', לָאו לְאָתְוֵי – האם לא בא לרבות אופן זה שהוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשׁוּמָן וַאֲכָלוֹ, שפָטוּר. דוחה הגמרא: דִּלְמָא כוונת המשנה שדווקא שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם הוּא דְּפָטוּר, אֲבָל מי שנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשׁוּמָן וַאֲכָלוֹ, חַיָּב.

אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע, הָלַךְ יָחִיד וְעָשָׂה שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם, מַאי לָאו שדווקא שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם הוּא דְּפָטוּר, אֲבָל נִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשׁוּמָן וַאֲכָלוֹ, חַיָּב. דוחה הגמרא: דִּלְמָא כוונת המשנה היא לשני אופנים שונים, אוֹ שׁוֹגֵג אוֹ עַל פִּיהֶם.

מבארת הגמרא: שתי הלשונות הללו נחלקו בְּפִלּוּגְתָּא של אמוראים בדור קודם, הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשׁוּמָן וַאֲכָלוֹ, רַב אָמַר, פָּטוּר, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, חַיָּב.

הגמרא דנה בדעת רב: מֵיתִיבֵי, כתוב בפרשת חטאת יחיד (ויקרא ד כז), 'וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ, בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם', ו'מעם הארץ' משמע חלק מעם הארץ, פָּרַט לְמוּמָר הרוצה להביא חטאת על שגגתו, שאין מקבלים ממנו. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן (אינו צריך), חָרֵי הוּא – הפסוק אוֹמֵר בפרשת חטאת נשיא, (שם כב–כג) 'אֲשֶׁר נָשִׂיא יֶחֱטָא, וְעָשָׂה אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה בִּשְׁגָגָה וְאָשֵׁם, אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ וגו', וְהֵבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ' וגו', ומשמע שהַשָּׁב מִידִיעָתוֹ – מי שלא היה אוכל חֵלֶב זה אם היה יודע שהוא חלב, מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ, לֹא שָׁב מִידִיעָתוֹ – שאף אם היה יודע שזה חלב, היה אוכלו, אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ, ואין מקבלים ממנו. אומרת הגמרא: וְאִם אִיתָא – ואם אכן כדעתו של רבי יוחנן, שבנתחלף לו חלב בשומן ואכלו חייב, הָא באופן זה לֹא שָׁב מִידִיעָתוֹ הוּא, שאף אם היה יודע שזה חלב היה אוכלו, שהרי הורו בית דין שהחלב מותר. והרי מבואר בברייתא שבאופן זה פטור מקרבן לדעת רבי שמעון בן יוסי, והיאך מחייבו רבי יוחנן. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָא, קָסָבַר רַבִּי יוֹחָנָן, שכֵּיוָן דְּכִי מִתְיַדֵּע לְהוּ לְבֵי דִּינָא הָדְרִי בְּהוּ, וְהוּא נַמִּי הָדַר בֵּיהּ, שָׁב מִידִיעָתוֹ קָרְנִין בֵּיהּ – כיון שכאשר יתוודע לבית דין שהם טעו, הרי יחזרו בהם, ואף אדם זה [שנתחלף לו חלב בשומן] יחזור בו, נחשב 'שב מידיעתו', וְחַיָּיב.

הגמרא מחדשת דין לדעת רב: אָמַר רָבָא, מוֹדֶה רַב שֶׁיְּחִיד זה שנתחלף לו חלב בשומן אֵינוֹ מַשְׁלִים לְהִצטרף עמהם להחשיבם כרוֹב צִבּוּר ששגגו בהוראת בית דין להביא פר. מבארת הגמרא:

המשך בעמוד עז

רש"י

משנה הורו בית דין כו' – כגון שהורו שחלב או דם מותר. והלך היחיד ועשה שוגג על פיהם – מפרש בגמרא. בין שעשו – בית דין ועשה היחיד עמהם, כגון שאכל דם או חלב עמהן. בין שעשו ועשה אחריהן – בזה אחר זה. בין שלא עשו – בית דין. ועשה – היחיד על פיהן. פטור – מלהביא כשבה ושעירה, הואיל ותלה בבית דין ועשה על פיהם. הורו בית דין וידע אחד טהם – מבית דין שטעו. או תלמיד ראוי להוראה והלך – אותו אחד או אותו תלמיד ועשה על פיהם, שטעה במצוה לשמוע דברי חכמים, כדמפרש בגמרא. הרי זה חייב – מפני שלא תלה ממש בבית דין, שהרי יודע שטעו. ואמרינן בגמרא: העושה מפי עצמו – חייב, בהוראת בית דין – פטור. **גמרא** לעולם אין בית דין חייבין – כי עשו הקהל או רובו על פיהם. כלומר, בין למאן דאמר בית דין מביאין פר בין למאן דאמר צבור מביאין פר ולא בית דין – לעולם לא הוי גמר הוראה דלחייב קרבן, ולגבי יחיד דלהוי תולה בבית דין. עד שאמרו – בית דין לצבור: מותרין אתם. רב דימי אמר – לעולם לא נגמרה הוראה לחייבן קרבן עד שיאמרו: מותרין אתם לעשות. אף אנן נמי תנינא – בפרק "אלו הן הנהנקין". חזר – זקן ממרא לעירו וכו'. הורה לעשות, דמשמע דקאמר: מותרין אתם לעשות, דנגמרה הוראתו – חייב. הורו לה בית דין להנשא – על פי עד אחד, דאי בשני עדים – לא צריך בית דין. והלכה וקלקלה – בזנות, ואחר כך בא בעלה. חייבת בקרבן – לפי שלא היתה תולה בבית דין. מדקתני "הורו לה בית דין להנשא", ולא קתני "התירוה בית דין" – שמע מינה דלא נגמרה הוראתה עד שיאמרו: מותרין אתם לעשות. הורו בית דין לעבור – דמשמע הורו בית דין לעשות, דאינה גמורה הוראתם עד שיאמרו: מותרין אתם לעשות. והא לא תנן הכי – כולהו מקשו לרב דימי. אמר רבא – תרתי קתני, דמשמע הכי: והלך היחיד ועשה, או שוגג או על פיהם שוגג. כגון שהורו בית דין שחלב מותר ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו דפטור, אף על גב דלא הוי על פיהם ממש ושלא במתכוין קאכיל ליה, אפילו הכי, הואיל ואילו מתידע ליה דחלב הוא – לא הוה הדר ביה, שהרי הורו בית דין שחלב מותר – הלכך תולה בבית דין קרינן ביה, ופטור. על פיהם ממש – כגון שהורו בית דין שחלב מותר, והלך ועשה על פיהם, לאשמועינן דשוגג על פיהם פטור. ואית דאמרי – חדא קתני, להכי איצטריך למיתני "שוגג על פיהם" דמשמע דבשוגג ממש על פיהם הוא דפטור, דהיינו על פיהן ממש, דידע דחלב הוא, ופטור משום דתלה בבית דין ממש. אבל שוגג שלא על פיהן – כגון שהורו בית דין שחלב מותר, ונתחלף לו חלב בשומן ואכלו – חייב, שלא תלה עצמו בבית דין. רב אמר פטור – דתולה בבית דין הוי, ויחיד שעשה בהוראת בית דין – פטור. ורבי יוחנן אמר חייב – הואיל ולא הוי על פיהם ממש, כתולה בעצמו הוא, וחייב. מעם הארץ בעשותה – ולא כל עם הארץ. פרט למומר – דאינו מביא קרבן על שגגתו, דאין מקבלין מידו. רבי שמעון בן יוסי אומר אינו צריך הרי הוא אומר אשר לא תעשינה וכו' – ומומר לא שב מידיעתו הוא, לפיכך אינו מביא קרבן על שגגתו. ואמר לקמן בפרק שני: מומר שאכל חלב והביא קרבן על הדם איכא בינייהו, והכא נמי, כי הורו בית דין שחלב מותר ונתחלף לו חלב בשומן – לא שב מידיעתו הוא, ולפיכך אינו חייב, דהא הורו בית דין שחלב מותר, וקשיא לרבי יוחנן דאמר חייב, דתולה בעצמו הוא. אמר רב פפא קסבר רבי יוחנן כיון דאילו הוה ידיע לבית דין דטעו הוו הדרי בהו והוא נמי הוי הדר ביה הלכך שב מידיעתו קרינן ביה – וחייב קרבן, שהרי לא תלה כל כך בבית דין, שלא עשה על פיהם ממש. ואמטול הכי קאמר רבי יוחנן דחייב קרבן. אבל היכא דעשה על פיהם ממש, אף על גב דאילו הוי ידיע לבית דין הוו הדרי בהו, והוא נמי הוה הדר ביה והוי שב מידיעתו – אפילו הכי פטור, מפני שתלה ממש בדעת בית דין. אמר רבא – אף על גב דאמר רב כי נתחלף לו חלב בשומן, דהוי יחיד שעשה בהוראת בית דין, ופטור, מודה רב שאין אותו יחיד משלים לרוב צבור, כגון שאמרו בית דין שחלב מותר, והלכו חצי צבור ועשו על פיהם ואכלו חלב ממש, והלך זה ואכל, ונתחלף לו חלב בשומן. שאינו משלים לרוב צבור – ואין מביאין פר, דבעינן שיהיו כולן ממש שוגגין בשגגה אחת על פי בית דין. למה לי למתני כולהו – במתניתין: ועשה עמהם, ועשה אחריהם, שלא עשו ועשה. בשלמא רישא לא זו אף זו קתני – דהכי משמע: לא מיבעיא זו דעשה עמהם, דהוי ודאי תולה בבית דין דפטור. אלא אף זו נמי דעשה אחריהם הוי תולה בבית דין ופטור. ולא זו בלבד דעשה אחריהם דפטור, אלא אף זו דלא עשו בית דין ועשה – אפילו הכי, תולה בבית דין הוי, ופטור. אלא סיפא איפכא מיבעיא ליה למיתנא – דהכי איבעיא ליה למיתנא: הורו בית דין וידע אחד מהן שטעו, או תלמיד וראוי להוראה, והלך ועשה על פיהם, בין שלא עשו ועשה, ובין שעשה אחריהם, ובין שעשה עמהם – דלא תלה בבית דין. דהוי משמע: לא זו בלבד דלא עשו ועשה, דלא הוי תולה בבית דין, דחייב, אלא אף זו דעשה אחריהן, לא תלה בבית דין, וחייב. ולא זו בלבד דעשה אחריהן חייב, אלא אף זו דעשה עמהן. דסלקא דעתך אמינא: הואיל ועשה עמהם, תולה בבית דין קרינא ביה, ולהוי פטור – אפילו הכי אמרינן: הואיל וידע שטעו – לא תלה בבית דין, וחייב.

הוֹרוּ

1 בֵּית דִּין לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה,
2 וְהָלַךְ הַיָּחִיד וְעָשָׂה שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם, בֵּין שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה
3 עִמָּהֶן, בֵּין שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה אַחֲרֵיהֶן, בֵּין שֶׁלֹּא עָשׂוּ וְעָשָׂה
4 - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁתָּלָה בְּבֵית דִּין. הוֹרוּ בֵּית דִּין, וְיָדַע
5 אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ, אוֹ תַּלְמִיד וְהוּא רָאוּי לְהוֹרָאָה, וְהָלַךְ
6 וְעָשָׂה עַל פִּיהֶן, בֵּין שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה עִמָּהֶן, בֵּין שֶׁעָשׂוּ
7 וְעָשָׂה אַחֲרֵיהֶן, בֵּין שֶׁלֹּא עָשׂוּ וְעָשָׂה - הֲרֵי זֶה חַיָּיב,
8 מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָּלָה בְּבֵית דִּין. זֶה הַכְּלָל: הַתּוֹלֶה בְּעַצְמוֹ
9 - חַיָּיב, וְהַתּוֹלֶה בְּבֵית דִּין - פָּטוּר. **גְּמָרָא** אָמַר
10 שְׁמוּאֵל: לְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין חַיָּיבִין עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לָהֶם
11 "מוּתָּרִין אַתֶּם". רַב דִּימִי מִנַּהַרְדְּעָא אָמַר: עַד שֶׁיֹּאמְרוּ
12 לָהֶם "מוּתָּרִין אַתֶּם לַעֲשׂוֹת"; מַאי טַעְמָא? לְפִי שֶׁלֹּא
13 נִגְמְרָה הוֹרָאָה. אֲמַר אַבַּיֵי, אַף אֲנַן נַמִי תְּנֵינָא: חָזַר
14 לְעִירוֹ, שָׁנָה וְלִימֵּד כְּדַרְכּוֹ שֶׁלִּימֵּד - פָּטוּר, הוֹרָה
15 לַעֲשׂוֹת - חַיָּיב. אֲמַר רַבִּי אַבָּא, אַף אֲנַן נַמִי תְּנֵינָא:
16 הוֹרוּ לָהּ בֵּית דִּין לְהִנָּשֵׂא, וְהָלְכָה וְקִלְקְלָה - חַיֶּיבֶת
17 בְּקָרְבָּן, שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לָהּ אֶלָּא לְהִנָּשֵׂא. אֲמַר רַבִּינָא, אַף
18 אֲנַן נַמִי תְּנֵינָא: הוֹרוּ בֵּית דִּין לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִכָּל
19 מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, תּוּ לָא מִידֵּי. אִיכָּא דְּאָמְרִי,
20 אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין בֵּית דִּין חַיָּיבִין עַד שֶׁיֹּאמְרוּ לָהֶם
21 "מוּתָּרִים אַתֶּם לַעֲשׂוֹת". רַב דִּימִי מִנַּהַרְדְּעָא אָמַר:
22 אֲפִילּוּ "מוּתָּרִים אַתֶּם" - נִגְמְרָה הוֹרָאָה. אֲמַר אַבַּיֵי,
23 וְהָא לָא תְּנַן הָכִי: חָזַר לְעִירוֹ, וְשָׁנָה אוֹ לִימֵּד כְּדַרְכּוֹ
24 שֶׁלִּימֵּד - פָּטוּר, הוֹרָה לַעֲשׂוֹת - חַיָּיב. אֲמַר רַבִּי אַבָּא,
25 וְהָא לָא תְּנַן הָכִי: הוֹרוּ לָהּ בֵּית דִּין לְהִנָּשֵׂא, וְהָלְכָה
26 וְקִלְקְלָה - חַיֶּיבֶת בְּקָרְבָּן, שֶׁלֹּא הִתִּירוּ לָהּ אֶלָּא
27 לְהִנָּשֵׂא. אֲמַר רָבִינָא, וְהָא לָא תְּנַן הָכִי: הוֹרוּ בֵּית דִּין
28 לַעֲבוֹר עַל אַחַת מִכָּל מִצְוֹת הָאֲמוּרוֹת בַּתּוֹרָה, תּוּ לָא
29 מִידֵּי. "וְהָלַךְ הַיָּחִיד וְעָשָׂה שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם". וְנִיתְנֵי:
30 וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם, שׁוֹגֵג לָמָּה לִי? אֲמַר רָבָא: "שׁוֹגֵג" -
31 לְאַתּוּיֵי הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֻלֵּב מוּתָּר, וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב
32 בְּשׁוּמָן וַאֲכָלוֹ - פָּטוּר, "עַל פִּיהֶם" - עַל פִּיהֶם מַמָּשׁ.

33 וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, אֲמַר רָבָא: שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם הוּא דְּפָטוּר, אֲבָל נִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשׁוּמָן וַאֲכָלוֹ - חַיָּיב. מִילְּתָא דְּפִשִׁיטָא לֵיהּ לְרָבָא,
34 קָמִיבַּעְיָא לֵיהּ לְרַמִּי בַּר חַמָּא. דְּבָעֵי רַמִּי בַּר חַמָּא: הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר, וְנִתְחַלֵּף לוֹ בְּשׁוּמָן וַאֲכָלוֹ, מַהוּ? אֲמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע:
35 הָלַךְ יָחִיד וְעָשָׂה שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם כו', שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם לָמָּה לִי? לָאו לְאַתּוּיֵי הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר, וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשׁוּמָן וַאֲכָלוֹ
36 - פָּטוּר. - דִּלְמָא שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם הוּא דְּפָטוּר, אֲבָל נִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשׁוּמָן וַאֲכָלוֹ - חַיָּיב. אִיכָּא דְּאָמְרִי: אֲמַר רָבָא, תָּא שְׁמַע: הָלַךְ
37 יָחִיד וְעָשָׂה שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם; מַאי לָאו שׁוֹגֵג עַל פִּיהֶם הוּא דְּפָטוּר, אֲבָל נִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשׁוּמָן וַאֲכָלוֹ - חַיָּיב. - דִּלְמָא אוֹ שׁוֹגֵג, אוֹ
38 עַל פִּיהֶם. בְּפִלּוּגְתָּא: הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר, וְנִתְחַלֵּף לוֹ חֵלֶב בְּשׁוּמָן וַאֲכָלוֹ - רַב אָמַר: פָּטוּר, וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: חַיָּיב. מֵיתִיבֵי:
39 "מֵעַם הָאָרֶץ בַּעֲשׂתָה" - פְּרָט לְמִשּׁוּמָּד, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵי אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי שִׁמְעוֹן: אֵינוֹ צָרִיךְ, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר "אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָה
40 בִּשְׁגֻגָה וְאָשֵׁם אוֹ הוֹדַע", הָשַׁב מִידִיעָתוֹ - מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ, לֹא שָׁב מִידִיעָתוֹ - אֵינוֹ מֵבִיא קָרְבָּן עַל שִׁגְגָתוֹ; וְאִם אִיתָא, הָא
41 לֹא שָׁב מִידִיעָתוֹ הוּא! אֲמַר רַב פַּפָּא, קָסְבַר רַבִּי יוֹחָנָן: כֵּיוָן דְּכִי מִתְיַדַּע לְהוּ לְבֵי דִינָא הָדְרֵי בְּהוּ וְהוּא נַמִי הָדַר בֵּיהּ, שָׁב מִידִיעָתוֹ
42 קָרֵינַן בֵּיהּ, וְחַיָּיב. אָמַר רָבָא: מוֹדֶה רַב, שֶׁאֵינוֹ מַשְׁלִים לְרוֹב צִבּוּר; מַאי טַעְמָא? אָמַר קְרָא: "בִּשְׁגֻגָה", עַד שֶׁיְּהוּ כּוּלָּן בִּשְׁגֻגָה אַחַת.
43 "בֵּין שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה עִמָּהֶן" כו'. לָמָּה לֵיהּ לְמִיתְנָא כָּל הָנֵי? בִּשְׁלָמָא רִישָׁא לֹא זוּ אַף זוּ קָתָנֵי, אֶלָּא סֵיפָא דִּלְחִיוּבָא, אִיפְּכָא מִיבַּעְיָא לֵיהּ!

הא לא קשיא דסיפא זו **ואין צריך לומר** זו **קתני** – דהכי משמע: לא מיבעיא זו דעשה עמהם לא תלה בבית דין, ואין צריך לומר זו דעשה אחרידם דודאי לא תלה בבית דין וחייב קרבן, וכל שכן אין צריך לומר היכא דלא עשו ועשה דחייב. **גמיר** – למד הדבר. **וסביר** – מבין דבר מתוך דבר. **תנא משנה יתירה** – להכי איצטריך משנה יתירה שלא לצורך, לאשמועינן אפילו גמיר ולא סביר. ולעולם תלמיד ראוי להוראה גמיר וסביר הוא. **כגון שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא** – שהיו יושבין לפני חכמים והיו ראויין להוראה, כדאמרינן בפרק קמא דסנהדרין (יז, ב): דנין לפני חכמים – שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא. **אמר ליה אביי** – שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא כי האי גוונא דידעי שטעו ואפילו הכי עשו, אמאי חייבין קרבן? והא מזידין נינהו, ומזיד לאו בר קרבן הוא! **וקא טעה במצוה לשמוע דברי חכמים** – אפילו למיעבד איסורא. לדידי **נמי** – דאמרי: כגון שמעון בן עזאי ושמעון בן זומא – כגון דקא טעו במצוה לשמוע דברי חכמים. **לאיתויי מבעט בהוראה** – שאם היה רגיל להיות מבעט בהוראה, ואחר כך הורו שחלב מותר והלך זה המבעט ועשה על פידם ואכל חלב – דחייב, דהואיל והוא רגיל להיות מבעט – השתא נמי מבעט, וכשהוא אוכל חלב – מפי עצמו הוא עושה ואינו תולה בבית דין, הלכך חייב קרבן. **תולה בבית דין פטור לאיתויי הורו בית דין ומעו וידעו שטעו וחזרו בהן** – בין שהביאו כפרתן (ובין שלא הביאו). והלך היחיד ועשה על פידם – פטור, דתולה בבית דין הוא, וברשות בית דין הוא עושה. **הא בהדיא קתני לה** – במתניתין (הוריות ג, ב) דרבי שמעון פוטר. **הא לא קשיא** – דתני כללא "זה הכלל", והדר מפרש במתניתין. **אם נפש אחת תחטא בשגגה בעשותה** – דמשמע: נפש תחטא, אחת תחטא, בעשותה תחטא – הרי אלו שלשה מיעוטי. דמשמע: בעשותה מפי עצמו חייב, למעוטי תולה בבית דין דפטור. והני שלשה מיעוטי מפרש במסכת שבת בפרק "המצניע" (צג, א): לרבי יהודה, חד למעוטי זה עוקר וזה מניח, וחד למעוטי זה יכול וזה יכול, וחד למעוטי יחיד שעשה בהוראת בית דין דפטור. **מביאין על ידיהן** – מביאין עליהן. **במאי** – חטאו. **אילימא בשגגת מעשה שלא בהוראת בית דין** – דלא הורו בית דין כלל, וכגון שנתחלף חלב בשומן שלא בהוראתם, דהכי הוי משמע: מיעוט קהל שחטאו בשגגת מעשה גרידתא שלא בהוראה – חייבין, אבל רוב קהל שחטאו בשגגת מעשה שלא בהוראה – יכול יהו פטורין, שהרי בית דין מביאין פר עליהם – תלמוד לומר "מעם הארץ". דמשמע: דאפילו רובן חייבין בקרבן בשגגת מעשה, דמייתו כל חד וחד כשבה או שעירה. **ומי מצית למימר הכי?** – שהרי בית דין מביאין עליהם פר כי חטאו רוב קהל בשגגת מעשה, שלא בהוראה? וכי בית דין מייתו קרבן שלא בהוראה? והא לא הורו כלל! **אלא בהוראה** – דהכי הוי משמע: מיעוט קהל שחטאו בהוראה, כגון שהורו בית דין ועשו על פידם – חייבין כשבה או שעירה. שהרי אין בית דין מביאין פר עליהם. רוב צבור שעשו בהוראה – יכול יהו פטורין, תלמוד לומר "מעם הארץ" – דאפילו רובן חייבין. **ומי מצית אמרת הכי** – שצבור מביאין קרבן? והא כי כתיב "מעם הארץ" – בשגגת מעשה גרידתא הוא דכתיב, ומהכא לא נפקא דליחייבו רוב קהל בהוראה כלל. **אלא לאו הכי קאמר מיעוט קהל שחטאו בשגגת מעשה** – גרידתא, חייבין כשבה או שעירה. **שאין בית דין מביאין עליהם פר בהוראה** – כי הורו בית דין ועשו מיעוט קהל שחטאו (בשגגת מעשה) על פיהם. **הא** הן **חייבין** – בהוראה כשבה או שעירה, דיחיד שעשה בהוראת בית דין (חייבן). וכי היכי דחייבין בהוראה – הכי נמי חייבין בשגגת מעשה גרידתא. **אבל רוב קהל שחטאו בשגגת מעשה גרידתא יכול יהו פטורין שהרי בית דין מביאין עליהם פר בהוראה** – והן פטורין, כדאמר לקמן, רבי מאיר אומר: שבעה שבטים שחטאו – בית דין מביאין עליהם פר בהוראה והן פטורין. וכי היכי דבהוראה פטורין הן – לפטרו נמי בשגגת מעשה גרידתא. **תלמוד לומר מעם הארץ דאפילו רובו** – חייבין בשגגת מעשה גרידתא, דמייתו כל חד וחד כשבה או שעירה. דהאי דכתיב "מעם הארץ" – בשגגת מעשה הוא דכתיב. אלמא שמעינן מהא מתניתין: יחיד שעשה בהוראת בית דין חייב. **ועדיין אני אומר** – רישא דמתניתין הכי איתא בתורת כהנים: "בעשותה" – יכול יחיד שעשה חייב, שנים שעשו – פטורין? תלמוד לומר "מעם הארץ" – אפילו מרובין. ועדיין אני אומר: מיעוט קהל שחטאו – חייבין, שאין בית דין מביאין פר על ידיהם וכו'. **אמר רב פפא ממאי דלמא לא הן ולא בית דין** – והכי קאמר: מיעוט קהל שחטאו בשגגת מעשה – חייבין, שאין בית דין מביאין פר עליהם בהוראה – והן המועטו נמי פטורין, דיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור. **אי הכי כו'** – אם כן דקאמרת, לא הן ולא בית דין לא מחייבי בהוראה כלל – אם כן מיעוט קהל בשגגת מעשה גרידתא נמי ליפטרו, כי היכי דמיפטרו בהוראה. דאי הכי דקאמרת לא הן ולא בית דין – מאי איריא דקא מהדר על רובא לחיובא בשגגת מעשה, דקתני: אבל רוב קהל שחטאו בשגגת מעשה גרידתא, יכול יהו פטורין, שהרי בית דין מביאין עליהם פר בהוראה והן פטורין – תלמוד לומר "מעם הארץ" ואפילו רובו, דחייב בשגגת מעשה. **לאו מכלל דמיעוט** – קהל בהוראה פשיטא ליה לתנא דמיחייבי בהוראה, כדאמר: הא הן חייבין, דיחיד שעשה בהוראת בית דין חייב. וכי היכי דמיחייבי בהוראה (הם) – הכי נמי מיחייבי בשגגת מעשה גרידתא, ואמטול הכי קא מהדר לעיל על רובא לחיוב. אלא לדידך דאמרת לא הן ולא בית דין, דאבתי לא נפקא לך דמיחייבי מיעוטא בשגגת מעשה גרידתא – אי הכי, נהדר ברישא על מיעוטא דליחייבו בשגגת מעשה גרידתא – ולבסוף נהדר על רובא לחיובא בשגגת מעשה גרידתא. **אלא** – מדקא מהדר על רובא ושביק מיעוטא. **שמע מינה** – דמיעוט בהוראה פשיטא ליה לתנא דחייבין כשבה או שעירה. דהכי קאמר: שאין בית דין מביאין עליהם פר בהוראה, הא – הן חייבין. דיחיד שעשה בהוראת בית דין חייב, וכי היכי דחייבין בהוראה (הם) – הכי נמי שלא בהוראה בשגגת מעשה חייבין. וכיון דקיימא ליה לתנא דמיעוט בשגגת מעשה גרידתא חייבין – הלכך קא מהדר על רובא לחיובא. ולעולם שמעינן מהא מתניתין דיחיד שעשה בהוראת בית דין חייב, שמע מינה.

זו וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר זוֹ קָתָנֵי. "וְיָדַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ אוֹ תַּלְמִיד וְרָאוּי לְהוֹרָאָה". תַּרְתֵּי לָמָּה לִי? אֲמַר רָבָא: אִיצְטְרִיךְ, סְלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא הָנֵי מִילֵּי גְּמִיר וְסָבִיר, אֲבָל גְּמִיר וְלָא סָבִיר - לָא. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: "לְהוֹרָאָה" - גְּמִיר וְסָבִיר מַשְׁמַע! אֲמַר לֵיהּ, אֲנָא הָכִי קָאָמִינָא: אִי מֵהַהִיא - הֲוָה אֲמִינָא הָנֵי מִילֵּי גְּמִיר וְסָבִיר, אֲבָל גְּמִיר וְלָא סָבִיר - לָא, תָּנָא "רָאוּי לְהוֹרָאָה", מִמִּשְׁנָה יְתֵירָה - אֲפִילּוּ גְּמִיר וְלָא סָבִיר, סָבִיר וְלָא גְּמִיר. "רָאוּי לְהוֹרָאָה" וכו'. כְּגוֹן מַאן? אֲמַר רָבָא: כְּגוֹן שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא. אֲמַר לֵיהּ אַבָּיֵי: כִּי הַאי גַּוְונָא מֵזִיד הוּא! וּלְטַעֲמִיךְ, הָא דְּתַנְיָא: "בַּעֲשׂוֹתָהּ אַחַת", יָחִיד הָעוֹשֶׂה מִפִּי עַצְמוֹ - חַיָּיב, בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין - פָּטוּר, כֵּיצַד? הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר, וְנוֹדַע לְאֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ, אוֹ תַּלְמִיד יוֹשֵׁב לִפְנֵיהֶן וְרָאוּי לְהוֹרָאָה כְּגוֹן שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי, יָכוֹל יְהֵא פָּטוּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּעֲשׂוֹתָהּ אַחַת", יָחִיד הָעוֹשֶׂה עַל פִּי עַצְמוֹ - חַיָּיב, בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין - פָּטוּר! אֶלָּא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ? כְּגוֹן דְּיָדַע דְּאָסוּר, וְקָא טָעֵי בְּמִצְוָה לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. לְדִידִי נַמִי, דְּטָעוּ בְּמִצְוָה לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים. "זֶה הַכְּלָל: הַתּוֹלֶה בְּעַצְמוֹ - חַיָּיב". לְאִיתּוּיֵי מַאי? לְאִיתּוּיֵי מְבַעֵט בְּהוֹרָאָה. "תּוֹלֶה בְּבֵית דִּין" - לְאִיתּוּיֵי הוֹרוּ בֵּית דִּין וְיָדְעוּ שֶׁטָּעוּ וְחָזְרוּ בָּהֶן. - הָא בְּהֲדֵיָא קָתָנֵי לָהּ! - תָּנֵי וְהָדַר מְפָרֵשׁ. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין - חַיָּיב. מַאי רַבִּי יְהוּדָה? דְּתַנְיָא: "אִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה בַּעֲשׂוֹתָהּ" - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה מִעוּטִין, הָעוֹשֶׂה מִפִּי עַצְמוֹ - חַיָּיב, בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין - פָּטוּר. מַאי רַבָּנַן? דְּתַנְיָא, עֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר: מִעוּט קָהָל שֶׁחָטְאוּ חַיָּיבִין, שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן פָּר, רוֹב קָהָל שֶׁחָטְאוּ יְהוּ פְּטוּרִין, שֶׁהֲרֵי בֵּית דִּין מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶם פָּר? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵעַם הָאָרֶץ" - אֲפִילּוּ רוּבָּהּ וַאֲפִילּוּ כּוּלָּהּ; בְּמַאי? אִילֵימָא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, [בֵּית דִּין שֶׁלֹּא בְּהוֹרָאָה], בֵּית דִּין מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ? שֶׁלֹּא בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין, בֵּית דִּין מִי מַיְיתוּ שֶׁלֹּא בְּהוֹרָאָה? אֶלָּא בְּהוֹרָאָה, וְהָא כִּי כְּתִיב "מֵעַם הָאָרֶץ" - בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה הוּא דְּכְתִיב! אֶלָּא לָאו הָכִי קָאָמַר: מִעוּט קָהָל שֶׁחָטְאוּ בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה חַיָּיבִין, שֶׁאֵין בֵּית דִּין מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן פָּר בְּהוֹרָאָה, הָא הֵן - חַיָּיבִין, יָכוֹל רוֹב צִבּוּר שֶׁעָשׂוּ בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה יְהוּ פְּטוּרִין, שֶׁהֲרֵי בֵּית דִּין מְבִיאִין עֲלֵיהֶם פָּר [בְּהוֹרָאָה]? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מֵעַם הָאָרֶץ" - אֲפִילּוּ רוּבּוֹ. אֲמַר רַב פַּפָּא: מִמַּאי? דִּלְמָא לֹא הֵן וְלֹא בֵּית דִּין! - אִי הָכִי, מַאי אִירְיָא דְּקָמְהַדַּר עַל רוּבָּא לְחִיּוּבָא? לָאו מִכְּלָל דְּמִיעוּט בְּהוֹרָאָה קַיְימָא לֵיהּ דְּמִיחַיְיבוּ בְּהוֹרָאָה, וְנָהֲדַר בְּרֵישָׁא עַל מִיעוּטָא דְּמִיחַיְיב בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, וּלְבַסּוֹף מַהֲדַר עַל רוּבָּא לְחִיּוּבָא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה! אֶלָּא לָאו מִדְּלָא מַהֲדַר עַל מִיעוּט דְּמִיחַיְיבִין בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, וּבַסּוֹף מַהֲדַר עַל רוּבָּא לְחִיּוּבָא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, שְׁמַע מִינָּהּ מִיעוּט בְּהוֹרָאָה חַיָּיבִין הֵן כְּשִׁבָּה וּשְׂעִירָה, וְשֶׁלֹּא בְּהוֹרָאָה בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה חַיָּיבִין. - מִכְּדֵי תַּרְוַיְיהוּ סְתָמֵי תְּנַן, מִמַּאי דְּקַמַּיְיתָא רַבִּי יְהוּדָה וּבַתְרַיְיתָא רַבָּנַן? אֵימָא אִיפְּכָא! - מַאן שָׁמְעָתְּ לֵיהּ דְּדָרֵישׁ מִיעוּטֵי כִּי הַאי גַּוְונָא? רַבִּי יְהוּדָה הִיא; דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר:

מתרצת הגמרא: אין להקשות כך כיון שיש לומר שהסיפא של המשנה, באופן של 'זו' **וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר זוֹ'** קָתָנֵי [–נשנתה], כלומר שכל בבא מחדשת פחות מהבבא הקודמת.

שנינו במשנה: **וְיָדַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ, אוֹ תַּלְמִיד וְרָאוּי לְהוֹרָאָה**, והלך ועשה על פיהן וכו' חייב מפני שלא תלה בבית דין.

שואלת הגמרא: **תַּרְתֵּי לָמָּה לִי** – מדוע הוצרך התנא לשנות את שני האופנים, 'אחד מהם' ו'תלמיד וראוי להוראה', ולא היה די באחד. משיבה הגמרא: **אָמַר רָבָא, אִיצְטְרִיךְ** – שני האופנים נצרכים, שכן אם היה נשנה רק האופן הראשון, 'אחד מהם', **סָלְקָא דַּעְתָּךְ אָמִינָא** – היה עולה על דעתך לומר **הָנֵי מִילֵּי גָּמִיר וְסָבִיר, אֲבָל גָּמִיר וְלָא סָבִיר, לָא** – שדין זה [שידע שטעו ועשה, חייב] הוא רק באדם שלמד את הדינים, וכן יודע להבין דבר מתוך דבר בדעתו, אך אדם שלמד ואינו יודע להבין דבר מתוך דבר, יהיה פטור אם עשה, אף אם ידע שבית דין טעו, שכן הרי הוא כעם הארץ שאין ידיעתו נחשבת לידיעה ודאית. לכן שנה התנא את האופן השני ['ראוי להוראה'], להשמיע שאף מי שגמיר ולא סביר חייב, אם ידע שבית דין טעו.

מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרבא, הלשון 'ראוי לְהוֹרָאָה', **גָּמִיר וְסָבִיר מַשְׁמַע** – משמעה אדם שלמד וגם יודע להבין דבר מתוך דבר, ואם כן, דין זה באמת אמור רק במי שגמיר וסביר, אך מי שלא גמיר וסביר יהיה פטור אף אם ידע שבית הדין טעו.

מתרצת הגמרא: **אָמַר לֵיהּ** רבא לאביי, **אֲנָא הָכִי קָאֲמִינָא** – כך כוונתי לומר, **אִי מַהֲהִיא** – אם היה נשנה במשנה רק האופן הראשון ['אחד מהם'], **הָוָה אָמִינָא הָנֵי מִילֵּי גָּמִיר וְסָבִיר** – הייתי אכן אומר שדין זה [שחייב אם יודע שבית דין טעו] אמור רק במי שגמיר וסביר, שהרי אחד מהם [מדייני הסנהדרין] הוא ודאי גמיר וסביר, **אֲבָל** אדם **שֶׁגָּמִיר וְלָא סָבִיר לָא** יהיה חייב באופן זה, ולכן **תָּנָא** – שנה התנא **'רָאוּי לְהוֹרָאָה'**, אף שגם משמעות 'ראוי להוראה' היא גמיר וסביר, כדי להשמיענו **מִמִּשְׁנָה יְתֵירָה** זו **שֶׁאֲפִילּוּ** אדם **שֶׁגָּמִיר וְלָא סָבִיר** – שיודע את הדינים אך אינו מבין דבר מתוך דבר, וכן להיפך, אדם **שֶׁסָּבִיר וְלָא גָּמִיר**, מכל מקום אם ידע שבית דין טעו, ואף על פי כן עשה בהוראתם, חייב.

שנינו במשנה: **רָאוּי לְהוֹרָאָה וכו'**.

מבררת הגמרא: **כְּגוֹן מַאן** – כגון מי מתכוונת המשנה, ואיזה אדם שראוי להוראה נקרא עדיין 'תלמיד'. מבארת הגמרא: **אָמַר רָבָא, כְּגוֹן שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי וְשִׁמְעוֹן בֶּן זוֹמָא**, שהיו יושבים לפני חכמים, ואף שלא נסמכו מכל מקום היו ראויים להוראה, כמבואר בסנהדרין (יז:). מקשה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי** לרבא, **כִּי הַאי גַּוְונָא** – אדם כזה, שהוא גדול כשמעון בן עזאי ושמעון בן זומא, **מֵזִיד הוּא**, שהרי הוא יודע בוודאי שבית דין טעו, ואף על פי כן עשה, ואם כן מדוע הוא חייב קרבן, הרי מזיד אינו יכול להביא קרבן חטאת.

מקשה רבא על דברי אביי: **וּלְטַעְמָיךְ** – לפי שיטתך, שתלמיד כשמעון בן עזאי הוא מזיד, **הָא דְּתַנְיָא** – היאך תפרש ברייתא זו, ששנינו, נאמר (ויקרא ד כז) 'וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה מֵעַם הָאָרֶץ, בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת מִמִּצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁם', והלשון 'תחטא וגו' בעשותה' משמע שהחיוב הוא כשהנפש עשתה מצד עצמה, כלומר שְׁיָחִיד הָעוֹשֶׂה מִפִּי עַצְמוֹ חַיָּיב אך יחיד העושה **בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין פָּטוּר**. ומפרשת הברייתא, **כֵּיצַד, הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר, וְנוֹדַע לְאֶחָד מֵהֶן** – מהדיינים שֶׁהֵם טָעוּ, **אוֹ לְתַלְמִיד הֵיוֹשֵׁב לִפְנֵיהֶן וְרָאוּי לְהוֹרָאָה כְּגוֹן שִׁמְעוֹן בֶּן עַזַּאי**, ואף על פי כן אכל חלב, **יָכוֹל יְהֵא פָּטוּר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'בַּעֲשֹׂתָהּ אַחַת'**, ומשמעות הפסוק היא שְׁיָחִיד הָעוֹשֶׂה **עַל פִּי עַצְמוֹ** חַיָּיב אך יחיד העושה **בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין פָּטוּר**, ויחיד זה שידע שטעו הרי לא עשה בהוראת בית דין, אלא על פי עצמו, ולכן חייב. ואם כן, גם על ברייתא זו יש להקשות כקושיית אביי, שאדם כשמעון בן עזאי הוא מזיד ואינו יכול להביא קרבן.

ומבאר רבא: **אֶלָּא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לֵהּ** – אלא היאך מוצא אתה אופן שיהיה תלמיד זה חייב קרבן, ולא יחשב כמזיד, זהו **כְּגוֹן דְּיָדַע דְּאָסוּר** לאכול חלב **וְקָא טָעֵי** – וטועה בְּדִין 'מִצְוָה לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים', שסבור שמצוה לשמוע לחכמים אף כשהם מורים לעשות איסור, ולכן אכל, ולכן הוא נחשב לשוגג ויכול להביא קרבן. ואם כן **לְדִידִי נַמִּי** שפירשתי ש'תלמיד הראוי להוראה' במשנה הוא כשמעון בן זומא ושמעון בן עזאי, מדובר **דְּטָעוּ בְּמִצְוָה לִשְׁמוֹעַ דִּבְרֵי חֲכָמִים**.

שנינו במשנה: **זֶה הַכְּלָל, הַתּוֹלֶה בְּעַצְמוֹ חַיָּיב**, והתולה בבית דין פטור.

מבררת הגמרא: הלשון 'זה הכלל' משמעותה שהנאמר אחריה בא לרבות דבר נוסף, ואם כן, הלשון 'התולה בעצמו חייב', **לְאִיתּוּיֵי מַאי** – מה באה לרבות. מבארת הגמרא: לשון זו באה **לְאִיתּוּיֵי** – לרבות **מְכַעֵט בְּהוֹרָאָה** – אדם שדרכו לזלזל ולעבור על הוראות חכמים, וכאן שהורו בית דין לאכול חלב, הלך ואכל חלב. וכיון שדרכו לבעט בהוראה, ודאי שלא אכל חלב מחמת הוראתם, אלא על דעת עצמו, ולכן חייב.

חוזרת הגמרא ומבררת: ודברי המשנה 'הַתּוֹלֶה בְּבֵית דִּין פטור', מה בא כלל זה לרבות. מבארת הגמרא: לשון זו באה **לְאִיתּוּיֵי** אופן **שֶׁהוֹרוּ בֵּית** דִּין שחלב מותר, **וְיָדְעוּ** בית דין **שֶׁטָּעוּ, וְחָזְרוּ** בָּהֶן מהוראתן, ולא ידע היחיד שחזרו בהם, והלך היחיד ועשה על פיהם, שפטור, משום שתלה בבית דין. מקשה הגמרא: **הָא בְּהֶדְיָא קָתָנֵי לָהּ** – הרי שנינו בפירוש במשנה להלן (ג:) שרבי שמעון פוטר באופן זה, ומדוע נצרכה המשנה כאן לרבות אופן זה. מתרצת הגמרא: **תָּנֵי וְהָדַר מְפָרֵשׁ** – המשנה שנתה אופן זה ככלל, ובמשנה הבאה פרטה את פרטי הדינים בזה, וכן דרך המשנה.

הגמרא מבארת שיש חולקים על הדין שיחיד התולה בבית דין פטור: **אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, זוֹ** – משנתינו הסוברת שיחיד התולה בבית דין פטור, היא **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרַאַת בֵּית דִּין, חַיָּיב**. מבררת הגמרא: **מַאי רַבִּי יְהוּדָה** – מהיכן למדנו שזו דעת רבי יהודה. מבארת הגמרא: **דְּתַנְיָא**, נאמר בפרשת חטאת יחיד (ויקרא ד כז) 'וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה וגו' בַּעֲשׂוֹתָהּ', **וְהֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה מִעוּטִין** בפסוק, שהרי 'נפש' היא לשון יחיד, 'אחת' היא לשון יחיד וכן 'בעשותה' היא מיעוט, ומהמיעוט השלישי ממעטים שרק יחיד **הָעוֹשֶׂה מִפִּי עַצְמוֹ חַיָּיב**, ואם כן יחיד העושה **בְּהוֹרַאַת בֵּית** דִּין **פָּטוּר** מחטאת יחיד.

מבררת הגמרא: **מַאי רַבָּנַן** – היכן מצינו שדעת חכמים היא שיחיד שעשה בהוראת בית דין חייב. מבארת הגמרא: **דְּתַנְיָא** בברייתא, **עֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר** שרק **מִיעוּט קָהָל שֶׁחָטְאוּ, חַיָּיבִין** כל אחד מהם קרבן חטאת יחיד, משום **שֶׁאֵין בֵּית** דִּין **מְכִיאִין עַל יְדֵיהֶן פַּר**, אך **רוֹב קָהָל שֶׁחָטְאוּ, יְהוּ פְּטוּרִין, שֶׁהֲרֵי בֵּית** דִּין **מְכִיאִין עַל יְדֵיהֶם פַּר, תַּלְמוּד לוֹמַר** – מלמדנו הכתוב שלא כך, שנאמר בפרשת חטאת יחיד (ויקרא ד כז) 'מֵעַם הָאָרֶץ', ופסוק זה משמע ריבוי, שפרשת חטאת יחיד אמורה **אֲפִילּוּ** כשחטאו **רוּבָּהּ** של הקהל, **וַאֲפִילּוּ** שחטאו **כּוּלָּהּ** – כל הקהל, מביא כל חוטא קרבן יחיד.

מבארת הגמרא באיזה אופן מדובר בברייתא. מבררת הגמרא: **בְּמַאי** – באיזה אופן מדובר בברייתא, שרוב ציבור שחטאו חייבים קרבן יחיד. **אִילֵּימָא** – אם נאמר שמדובר שחטאו **בְּשִׁגְגַת מַעֲשֵׂה [בֵּית דִּין שֶׁלֹּא בְּהוֹרָאָה]** – שלא בהוראת בית דין, שלא הורו בית דין כלל, ונתחלף לציבור חלב בשומן, ובזה אומרת הברייתא שאם מיעוט הציבור חטא הם חייבים ובית דין פטורים, ואם רוב הציבור חטא הם חייבים וכן בית דין מביאים פר, פירוש זה לא יתכן, שכן **בֵּית** דִּין **מַאי עֲבִידְתַּיְיהוּ** – מה ענין חיוב בית דין באופן שעשו **שֶׁלֹּא בְּהוֹרַאַת בֵּית** דִּין, וכי **בֵּית** דִּין **מִי מַיְיתוּ** [–האם מביאים] פר **שֶׁלֹּא בְּהוֹרָאָה**. ומבארת הגמרא: **אֶלָּא** בהכרח לומר שמדובר בברייתא **בְּהוֹרָאָה**. ומבארת הגמרא: **כְּאוֹפֶן** שעשו על פי **הוֹרָאָה**, ומיעוט ציבור שעשו בהוראה חייבים קרבן יחיד, ואם כן מלמדת הברייתא שאף רוב הציבור שעשו בהוראה חייבים קרבן יחיד, אף שבית דין מביאים פר. מקשה הגמרא: **וְהָא** – והרי אי אפשר לומר כן, משום **שֶׁכְּתִיב 'מֵעַם הָאָרֶץ'**, **בְּשִׁגְגַת מַעֲשֵׂה הוּא דִּכְתִיב** – שהרי הפסוק 'מעם הארץ' נאמר בפרשת חטאת יחיד, העוסקת ביחיד שחטא שלא בהוראת בית דין, ואין ללמוד ממנו כלל שאף בהוראה יתחייבו רוב הציבור

המשך בעמוד מו

נאמר (ויקרא ו ב) 'זֹאת תּוֹרַת הָעֹלָה, הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ' וגו', ותיבת 'זאת' היא מיעוט, וכן 'היא' מיעוט, וכן 'העולה' מיעוט, ואם כן חֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה מִיעוּטִין. נמצא שרבי יהודה הוא הדורש פסוקים באופן זה, ואם כן אף הברייתא לעיל הפוטרת יחיד שעשה בהוראת בית דין, היא דעת רבי יהודה.

הגמרא מביאה ראיה נוספת שרבי יהודה הוא הפוטר וחכמים הם המחייבים: וְאִיבָּעְיָא אֵימָא – אם תרצה אמור באופן אחר, שעל כרחך את הברייתא 'עֲדַיִין אֲנִי אוֹמֵר' לֹא מָצִית מוֹקְמַת לָהּ – אין אתה יכול להעמיד אותה כְּדעת רַבִּי יְהוּדָה, דְּקָתָנֵי בברייתא זו, 'רוֹב קָהָל שֶׁחָטְאוּ, בֵּית דִּין מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן פַּר', וְאִי כדעת רַבִּי יְהוּדָה, הָאֲמַר רבי יהודה שצִבּוּר הוּא דְּמַיְּיתִי – שמביאים את הפר, וּבֵית דִּין לֹא מביאים אותו, דִּתְנַן – ששנינו במשנה להלן (ה.), רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אם הורו בית דין ועשו שבעה שבטים או רובם על פיהם, שִׁבְעָה שְׁבָטִים אלו שֶׁחָטְאוּ מְבִיאִין שִׁבְעָה פָּרִים. ואם כן הברייתא 'עדיין אני אומר' הסוברת שבית דין הם המביאים את הפר, ודאי אינה כדעת רבי יהודה, והברייתא הראשונה ['אם נפש אחת' וכו'] היא כדעת רבי יהודה, משום שהיא שנויה בספרא (ויקרא דיבורא דחובה פ"ז), וסתם ספרא היא דעת רבי יהודה (סנהדרין פו.).

הגמרא שבה לדברי רב יהודה בשם שמואל האמורים לעיל (ב:), שמשנתינו הסוברת שיחיד התולה בבית דין פטור היא דעת רבי יהודה.. ומביאה את דברי רב נחמן בשם שמואל, הסובר שמשנתינו היא דעת רבי מאיר וחכמים חולקים עליה: וְרַב נַחְמָן אָמַר בשם שְׁמוּאֵל, זוֹ – משנתינו הסוברת שיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, היא דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים, יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין חַיָּיב. מבררת הגמרא: מַאי רַבִּי מֵאִיר וּמַאי רַבָּנַן, דְּתַנְיָא בברייתא הוֹרוּ בית דין וְעָשׂוּ, רַבִּי מֵאִיר פּוֹטֵר וַחֲכָמִים מְחַיְּיבִין. הגמרא מבררת באיזה אופן מדובר בברייתא: מַאן עָשׂוּ – מִי הם שעשו, אִילֵימָא – אם נאמר שבֵּית דִּין עשו, ובאופן זה חכמים מחייבים, אזי מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן דְּמְחַיְּיבִי, וְהָתַנְיָא, יָכוֹל הייתי לומר שאם הוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ בֵּית דִּין, ולא עשו הקהל, יָכוֹל יִהוּ חַיָּיבִין פר, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ד יג) 'וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ, וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל, וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְאָשֵׁמוּ', והסמיכות 'הקהל ועשו' מלמדת שמַעֲשֶׂה תָּלוּי בַּקָּהָל, וְמשמעות 'ונעלם דבר מעיני הקהל' היא שהוֹרָאָה תְּלוּיָה בְּבֵית דִּין, שכן 'ונעלם דבר' זו שגגת ההוראה, שנעלם מהם האיסור, ו'עיני הקהל' הם הסנהדרין. כלומר שהמילה 'הקהל' נדרשת לפניה ולאחריה. ונמצא שמעשה בית דין, שעשו על פי הוראת עצמם, אינו מחייבם פר, אם לא עשו הקהל. ממשיכה הגמרא ומבררת: אֶלָּא נאמר שמדובר בברייתא שהוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ רוֹב קָהָל, ובאופן זה רבי מאיר פוטר וחכמים מחייבים, דוחה הגמרא: אין לומר כך משום שאם כן, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר דְּפוֹטֵר, הרי זהו האופן שבו אכן מביאים פר.

מבארת הגמרא את כוונת הברייתא: אֶלָּא לָאו – אלא ודאי מדובר באופן שהוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ מִיעוּט קָהָל, וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי [–נחלקו], מַר – רבי מאיר שפוטר סָבַר שִׁיחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין פָּטוּר, והוא הדין למיעוט הקהל, וּמַר – חכמים שמחייבים סָבַר שִׁיחִיד [וכן מיעוט ציבור] שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין חַיָּיב.

דוחה הגמרא את דברי רב נחמן: אָמַר רַב פַּפָּא, אפשר לבאר את הברייתא באופן אחר, דְּכוּלֵּי עָלְמָא – לדעת הכל, יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין פָּטוּר, אֶלָּא בדין בֵּית דִּין מַשְׁלִים לְרוֹב צִבּוּר' קָמִיפַּלְגִי [–נחלקו], ומדובר שחטאו מיעוט הציבור ובית דין, ואם נצרף את בית דין למיעוט אזי יהיה רוב ציבור שחטאו, מַר סָבַר – חכמים שמחייבים סוברים שבֵּית דִּין מַשְׁלִים לְרוֹב צִבּוּר, ומביאים פר שהרי רוב ציבור חטאו, וּמַר – ורבי מאיר שפוטר סָבַר שאֵין בֵּית דִּין מַשְׁלִים לְרוֹב צִבּוּר, ונמצא שרק מיעוט ציבור חטאו, ואין מביאים פר.

וְאִיבָּעְיָא אֵימָא – אם תרצה אמור לדחות את דברי רב נחמן באופן נוסף, שמדובר בברייתא שהוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ רוּבוֹ שֶׁל קָהָל, ואכן לדעת כולם בית דין מביאים פר, אך המחלוקת בברייתא היא לגבי הציבור, וּמַאן חֲכָמִים – ומי הם החכמים המחייבים אף את הציבור להביא באופן זה, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דְּאָמַר רבי שמעון (להלן ה.) שבאופן שהורו בית דין וחטאו רוב הציבור, גם הצִּבּוּר מַיְּיתִי קרבן פר לכל שבט שחטא וְגם בֵּית דִּין מַיְּיתִי קרבן פר.

וְאִיבָּעְיָא אֵימָא, מדובר בברייתא בִּשְׁבָט אחד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ, ולא בהוראת הסנהדרין הגדולה, וּמַאן חֲכָמִים – ומי הם החכמים המחייבים, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא בברייתא להלן (ה:), רבי יהודה אומר, שֵׁבֶט אחד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ ולא בהוראת הסנהדרין, אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט חַיָּיב להקריב פר. ורבי מאיר חולק וסובר שאין חייבים אלא על הוראת הסנהדרין הגדולה בלבד, כמבואר להלן (ה.).

וְאִבָּעְיָא אֵימָא, מדובר בברייתא כְּגוֹן שֶׁהורו בית דין וְחָטְאוּ שִׁשָּׁה שבטים וְזֵן רוּבוֹ שֶׁל קָהָל, אוֹ שחטאו שִׁבְעָה שבטים [רוב שבטים] אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רוּבוֹ שֶׁל קָהָל, וּמַתְנִיתִין מַנִּי – כדעת מי היא, כדעת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הִיא, כלומר ש'חכמים' הם רבי שמעון בן אלעזר, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ של רבי מאיר, אם חָטְאוּ שִׁשָּׁה שבטים וְזֵן רוּבוֹ שֶׁל קָהָל, אוֹ שחטאו שִׁבְעָה שבטים אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רוּבוֹ שֶׁל קָהָל, חַיָּיבִין פר. ותנא קמא בשם רבי מאיר פוטר מפר. ואם כן אין הוכחה מהברייתא שיש מי שסובר שיחיד שעשה בהוראת בית דין חייב.

לאחר שהתבאר שכדי להתחייב בפר צריך שרוב ה'קהל' יעשו על פי בית דין, מבארת הגמרא מי הוא 'קהל' זה: אָמַר רַב אַסִּי, וּבְהוֹרָאָה – כשהורו בית דין, ועשו אנשים על פיהם, ואנו רוצים לדעת האם החוטאים הם רוב קהל [ויש חיוב פר], הַלֵּךְ אַחַר רוֹב יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לענין רוב הקהל או מיעוטו, שאם חטאו רוב יושבי ארץ ישראל מביאים פר, ואין מונים את יושבי חוץ לארץ, שֶׁנֶּאֱמַר אחר שבנה שלמה את בית המקדש (מלכים א' ח סה), 'וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָּעֵת הַהִיא אֶת הֶחָג, וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ, קָהָל גָּדוֹל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד נַחַל מִצְרַיִם, לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם'. ומדייק רב אסי מהפסוק, מִכְּדֵי כְּתִיב – הרי כבר נאמר 'וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ', ואם כן 'קָהָל גָּדוֹל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד נַחַל מִצְרַיִם' לָמָּה לִי לכתוב, אלא שְׁמַע מִינָּהּ – מוכח מכאן שבא הכתוב להשמיענו שהֲנֵי – האנשים היושבים במקום זה [מלבוא חמת עד נחל מצרים] הוּא דְּאִיקְּרֵי 'קָהָל', אֲבָל הָנָךְ – היושבים מחוץ לגבול זה לֹא אִיקְּרֵי 'קָהָל'. ואם חטאו רוב 'קהל' זה, אף שלא חטאו היושבים בחוץ לארץ, מביאים פר.

הגמרא דנה באופן שחטאו רוב הציבור, ומתו חלק מהחוטאים קודם שנודע להם שחטאו, ועכשיו הם רק מיעוט הציבור, או באופן שחטאו מיעוט הציבור, ומתו חלק מהאנשים שלא חטאו ועכשיו החוטאים הם רוב הציבור. ונקדים, שנחלקו רבי שמעון וחכמים להלן (י.) לגבי כהן משיח ונשיא שחטאו לפני שנתמנו, ואחר כך נתמנו, שלדעת חכמים חייבים בקרבן חטאת יחיד, שכן חכמים הולכים אחר שעת החטא, ולדעת רבי שמעון, אם נודעה להם חטאתם קודם שנתמנו, חייבים חטאת יחיד אפילו אחר שנתמנו, אך אם לא נודע להם עד אחר שנתמנו, פטורים לגמרי.

פְּשִׁיטָא – דין פשוט הוא, שאופן של מְרוּבִּין וְנִתְמַעֲטוּ – חטאו רוב הציבור, ונתחייבו בפר, ומתו חלק מהם [קודם שהביאו את הפר] ועכשיו החוטאים הם מיעוט הציבור, הֵיְינוּ פְּלוּגְתָּא – זוהי מחלוקתם דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנַן, שחכמים הולכים אחר שעת החטא ומחייבים פר, ולדעת רבי שמעון, אם נודע להם כשעדיין היו מרובים, חייבים פר, אך אם לא נודע להם עד אחר שנתמעטו, פטורים לגמרי.

מבררת הגמרא: באופן של מוּעָטִין וְנִתְרַבּוּ – הורו בית דין ועשו מיעוט הציבור, ואין כאן עדיין חיוב משום שיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, וקודם שנודע להם שחטאו מתו מהאנשים שלא עשו, ונמצא שהחוטאים הם רוב הציבור, מַאי – מה הדין. מִי פְּלִיגִי – האם גם בזה חולקים רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנַן כמו לעיל, שרַבִּי שִׁמְעוֹן

המשך בעמוד מח

רש"י

זאת תורת העולה היא העולה – "זאת" "היא" "העולה" – הרי אלו שלשה מיעוטי: חד, פרט לנשחטה בלילה. וחד, פרט לנשפך דמה. וחד, פרט ליציאת דמה חוץ לקלעים, שאם עלתה על גבי המזבח תרד, דלא הויא עולה חשובה. והכי נמי מפרש במסכת נדה בפרק "יוצא דופן" (מ, א). **שבעה שבטים** – דהוו רוב שבטים, מביאים שבעה פרים. דקסבר רבי יהודה דשבט אחד איקרי "קהל", והן מביאין ולא בית דין. **הוראה תלויה בבית דין** – דכתיב "ונעלם דבר" – דהיינו שהורו לעבור, "מעיני הקהל" – דהיינו בית דין. **בית דין משלים לרוב צבור** – דעשו עם מעט צבור והשלימו לרוב צבור. [**צבור מייתי**] – ורבי מאיר פוטר צבור, דהא קא מייתי בית דין. כדאמרינן לקמן, רבי מאיר אומר: שבעה שבטים שחטאו – בית דין מביאין עליהם פר, והן פטורין. ואי קשיא: הא אמרינן בכל התורה אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות, והיכי אמרינן אלו שלשה מיעוטין דממעטינן אותם? בירושלמי מפרש: הני מילי – היכא דליכא אלא שני מעוטין, אבל הכא דאיכא שלשה מיעוטין בזה אחר זה בחד קרא – כולהו אתו למעט. וכן בל"ב מדות מצאתי. **אותו השבט חייב** – להביא פר, דקסבר: שבט אחד איקרי קהל. **רבי שמעון בן אלעזר אומר משמו** – של רבי מאיר, והא מתניתא מפרש לקמן. **אמר רב אפי ובהוראה** – דקיימא לן כי הורו בית דין ועשו רוב קהל על פיהם, שמביאים פר. **הלך אחר רוב יושבי בארץ ישראל** – דאותם שבחוצה לארץ אינן מן המנין. ולא אותן דמנהל מצרים ולחוץ, דחוצה לארץ היא. **פשיטא מרובין ונתמעטו** – כגון שהורו בית דין ועשו רוב קהל על פיהם, דנתחייבו להביא פר. ולא הספיקו להביא פר עד שנתמעטו, שמתו מקצתן – היינו פלוגתא דרבי שמעון ורבנן – דתנן (הוריות י, א): חטא כהן משוח ונשיא עד שלא נתמנו, דהיו חייבים להביא כשבה או שעירה, ולא הספיקו להביא עד שנתמנו – הרי הן כהדיוטות ונחייבם להביא כשבה או שעירה כבתחלה. הכא נמי חייבין פר כבתחלה. רבי שמעון אומר וכו'. הכא נמי, אם נודע להם עד שלא נתמעטו –חייבין להביא פר, אבל אם נודע

רש"י

להן משנתמעטו – פטורין. **מועטין ונתרבו מאי** – כגון שהורו בית דין ועשו מיעוט קהל על פיהם, דיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור. ומתו מקצתן של רוב קהל, ונתרבו אלו. ולאחר שנתרבו נודע להם שחטאו. דהני מועטין ונתרבו לא דמי ממש לחטאו עד שלא נתמנו. דמועטין כי חטאו בהוראה – לאו בני קרבן נינהו, דיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור, אבל כי חטאו כהן משיח ונשיא עד שלא נתמנו – נעשו בני קרבן, ומחייבי לאתויי כשבה או שעירה. אבל מרובין ונתמעטו – דמי ממש לחטאו עד שלא נתמנו, דהא מרובין כי חטאו בני קרבן נינהו, ואמטול הכי קאמר במרובין ונתמעטו דהוי פלוגתא דרבי שמעון ורבנן. אבל במועטין ונתרבו – איבעיא לן אי דמי לפלוגתא דרבי שמעון ורבנן אי לא. מי אמרינן רבי שמעון דבתר ידיעה אזיל, דאמר אם נודע להם עד שלא נתמנו חייבין בבתחלה – הכא נמי מחייב, דכי אתיידע להו בחיובא אתיידע להו, דכי נתרבו אתיידע להו ומביאין פר. ורבנן דבתר חטאה אזלי, דאמרי הרי אלו כהדיוטות, הואיל וחטאו כי לא נתמנו – הכא נמי אזלי בתר חטאה. וכי חטאו – אכתי מועטין היו ופטורין, דיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור. **ותסברא אימור דשמעת ליה לרבי שמעון דאזיל אף בתר ידיעה** – דאמר: אם נודע להם עד שלא נתמנו – חייבין. היכא דהוי ידיעה וחטאה בחיוב. **כי השתא** – דלהוי כי חטאו משנתמנו דלייתי פר. ואמאי קתני משנתמנו פטורין? אלא מדקתני פטור – שמע מינה דרבי שמעון חטאה וידיעה בעי בחיובא. ומועטין ונתרבו – לדברי הכל פטורין, דכי חטאו – בפטור חטאו, דיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור. **או דלמא** – כיון דחלב שם אחד הוא, דבין חלב המכסה את הקרב ובין חלב המכסה את הדקין – שם אחד הוא, שחלב סתם איקרו. כיון **דתרי איסורי נינהו** – דחלב אינו שוה בכל, דחלב חיה מותר. **או דלמא** – כיון דאילו צבור אכלי האי חלב והאי דם שלא בהוראה בשגגת מעשה – מייתו כל חד וחד, אי בעו כשבה מייתו, אי בעו שעירה מייתו, דמצי אשוויי קרבנם, השתא נמי, כי עשו בהוראה – מצטרפי. **ומיעוט בתרא בעבודה זרה** – קרבנם שעירה ולא כשבה.

"זֹאת תּוֹרַת הָעוֹלָה הִיא" - הֲרֵי אֵלּוּ שְׁלֹשָׁה מִיעוּטִין. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, "עַדַּיִן אֲנִי אוֹמֵר" לָא מָצֵית מוֹקְמַתְּ לָהּ כְּרַבִּי יְהוּדָה. דְּקָתָנֵי: רוֹב קָהָל שֶׁחָטְאוּ - בֵּית דִּין מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן פָּר, וְאִי רַבִּי יְהוּדָה, הָאָמַר: צִבּוּר הוּא דְּמַיְּיתֵי, בֵּית דִּין לָא; דִּתְנַן, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁבְעָה שְׁבָטִים שֶׁחָטְאוּ - מְבִיאִין שִׁבְעָה פָּרִים. וְרַב נַחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל: זוֹ דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר, אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים: יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין - חַיָּיב. מַאי רַבִּי מֵאִיר וּמַאי רַבָּנַן? דְּתַנְיָא: הוֹרוּ וְעָשׂוּ - רַבִּי מֵאִיר פּוֹטֵר, וַחֲכָמִים מְחַיְּיבִין; מַאן עָשׂוּ? אִילֵימָא בֵּית דִּין, מַאי טַעְמָא דְּרַבָּנַן דִּמְחַיְּיבֵי? וְהָתַנְיָא: יָכוֹל הוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ בֵּית דִּין, יָכוֹל יְהוּ חַיָּיבִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַקָּהָל וְעָשׂוּ" - מַעֲשֶׂה תָּלוּי בְּקָהָל, וְהוֹרָאָה תְּלוּיָה בְּבֵית דִּין! אֶלָּא הוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ רוֹב קָהָל, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי מֵאִיר דְּפוֹטֵר? אֶלָּא לָאו הוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ מִיעוּט קָהָל, וּבְהָא קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר: יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין - פָּטוּר, וּמַר סָבַר: יָחִיד עֶלְמָא - יָחִיד שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין פָּטוּר, אֶלָּא בֵּית דִּין מַשְׁלִים לְרוֹב צִבּוּר קָמִיפַּלְגִי, מָר סָבַר: בֵּית דִּין מַשְׁלִים לְרוֹב צִבּוּר, וּמָר סָבַר: אֵין בֵּית דִּין מַשְׁלִים לְרוֹב צִבּוּר. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: הוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ רוּבוֹ שֶׁל קָהָל, וּמַאן חֲכָמִים? רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, דַּאֲמַר: צִבּוּר מַיְּיתֵי וּבֵית דִּין מַיְּיתֵי. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: שֵׁבֶט שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ, וּמַאן חֲכָמִים? רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּתַנְיָא: שֵׁבֶט שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ, אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט חַיָּיב. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: כְּגוֹן שֶׁחָטְאוּ שִׁשָּׁה וְהֵן רוּבוֹ

שֶׁל קָהָל, אוֹ שִׁבְעָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רוּבוֹ שֶׁל קָהָל, וּמַתְנִיתִין מַנִּי? רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הִיא; דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ: חָטְאוּ שִׁשָּׁה וְהֵן רוּבוֹ שֶׁל קָהָל, אוֹ שִׁבְעָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רוּבוֹ שֶׁל קָהָל - חַיָּיבִין. אָמַר רַב אַסִי: וּבְהוֹרָאָה הֲלָכָה אַחַר רוֹב יוֹשְׁבֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָּעֵת הַהִיא אֶת הָחָג וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גָּדוֹל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד נַחַל מִצְרַיִם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם", מִכְּדֵי כְּתִיב "וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ", "קָהָל גָּדוֹל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד נַחַל מִצְרַיִם" לָמָּה לִי? שְׁמַע מִינַּהּ: הָנֵי הוּא דְּאִיקְרֵי קָהָל, אֲבָל הָנָךְ לָא אִיקְרֵי קָהָל. פְּשִׁיטָא, מְרוּבִּין וְנִתְמַעֲטוּ - חַיָּיבִין פְּלוּגְתָּא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנַן, מוּעָטִין וְנִתְרַבּוּ מַאי, מִי פְּלִיגִי רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנַן? רַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָזֵיל בָּתַר יְדִיעָה מְחַיֵּיב, וְרַבָּנַן דְּאָזְלִי בָּתַר חַטָּאת פְּטָרִי, [אוֹ לָא], מַאי? - וְתִיסְבְּרָא? אֵימוּר דְּשָׁמְעַתְּ לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָזֵיל אַף בָּתַר יְדִיעָה, [הֵיכִי דְּהָוֵי יְדִיעָה וַחֲטָאָה בְּחִיּוּב], יְדִיעָה דְּלָא חֲטָאָה מִי שָׁמְעַתְּ לֵיהּ? דְּאִם כֵּן, לֵיתֵי כִּי הָשְׁתָּא! אֶלָּא רַבִּי שִׁמְעוֹן חֲטָאָה וִידִיעָה בָּעֵי. אִיבַּעְיָא לְהוּ: הוֹרוּ בֵּית דִּין חֵלֶב מוּתָּר וְעָשׂוּ מִיעוּט הַקָּהָל, וְחָזְרוּ בֵּית דִּין וְהוֹרוּ וְעָשׂוּ מִיעוּט אַחֵר, מַהוּ? כֵּיוָן דִּשְׁתֵּי יְדִיעוֹת נִינְהוּ לָא מִצְטָרֵף, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּאִידֵי חֵלֶב הוּא מִצְטָרֵף? כֵּיוָן דְּאִידֵי וְאִידֵי חֵלֶב הוּא מִצְטָרֵף, מִיעוּט בְּחֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי הַקֵּבָה וּמִיעוּט בְּחֵלֶב שֶׁעַל גַּבֵּי דַּקִּין, מַהוּ? הָכָא וַדַּאי כֵּיוָן דִּבְתְרֵי קְרָאֵי קָאָתֵי לָא מִצְטָרֵף, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּאִידֵי וְאִידֵי חֵלֶב הוּא מִצְטָרֵף? וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר: שֵׁם חֵלֶב הוּא וּמִצְטָרֵף, מִיעוּט בְּחֵלֶב וּמִיעוּט בְּדָם, מַהוּ? הָכָא וַדַּאי (כֵּיוָן) דִּתְרֵי אִיסּוּרֵי נִינְהוּ [וְכֵיוָן דְּאֵי אִיסּוּרָן שָׁוֶה] לָא מִצְטָרֵף, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן (דְּאִיסּוּרָן שָׁוֶה) דְּקָרְבָּנָן שָׁוֶה מִצְטָרֵף? וְאִם תִּמְצֵי לוֹמַר: כֵּיוָן (דְּאִיסּוּרָן שָׁוֶה) דְּקָרְבָּנָן שָׁוֶה מִצְטָרֵף, מִיעוּט בְּחֵלֶב וּמִיעוּט בַּעֲבוֹדָה זָרָה, מַהוּ? הָכָא וַדַּאי אֵין אִיסּוּרָן שָׁוֶה וְאֵין קָרְבָּנָן שָׁוֶה, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּאִידֵי וְאִידֵי כָּרֵת הוּא מִצְטָרֵף? תֵּיקוּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר וְעָשׂוּ מִיעוּט הַקָּהָל, וּמֵת אוֹתוֹ בֵּית דִּין וְעָמַד בֵּית דִּין אַחֵר, וְחָזְרוּ וְהוֹרוּ וְעָשׂוּ מִיעוּט אַחֵר, אַלִּיבָּא דְּמַאן דַּאֲמַר בֵּית דִּין מַיְּיתֵי לָא תִּיבָּעֵי לָךְ - דְּהָא לֵיתְנְהוּ, אֶלָּא כִּי תִּיבָּעֵי לָךְ - אַלִּיבָּא דְּמַאן דַּאֲמַר צִבּוּר מַיְּיתֵי. מַאי? צִבּוּר הָא קָאֵי,

פירוש התוספות לעמ' זה הודפס בעמ' רלו

רש"י

או לא בעינן ההוא בית דין דהורו להם מעיקרא דתהוי להו ידיעה – כלומר, לא בעינן דתהוי להו ידיעה לבית דין קמא ומצטרפי. **עד שתפשוט הוראה בכל עדת ישראל** – דהיינו אותן שישבו להורות. **כגון שהרכין ההוא אחד מהם** – או תלמיד בראשו, דנראה כהודה לדבריהם ונגמרה הוראה. **במארה אתם נארים** וגו' – כגון שה"גוי כולו" דיכולין לקבלה. הכי משמע: אי איכא גוי כולו וקא עבר עליה האי גברא – אותי אתם קובעים. – והכי כתוב בספרים במסכת עבודה זרה בפרק "אין מעמידין". **אי איתא לבולהו** – סנהדרין של שבעים ואחד. **הויא הוראה** – אף על פי שלא הורו כל אותן שישבו להורות. **שיבא** = אופתא.

משנה הורו בית דין – ועשו רוב צבור על פיהם. **וידעו שמעו וחזרו** – מהוראתן. **בין שהביאו כפרתן ובין שלא הביאו כפרתן** – ולאחר שידעו שטעו הלך היחיד ועשה על פיהם, דזה אין מצטרף עם רוב הצבור, לפי שלאחר שנודע להם עשה זה. **רבי שמעון פוטר** – לפי שברשות בית דין הוא עושה, שזה עדיין לא היה יודע שידעו שטעו וחזרו בהן, והוי תולה בבית דין, הלכך פטור. **רבי אלעזר אומר ספק** – כלומר ספק אי כתולה בבית דין אי כתולה בעצמו דמי, ומביאין אשם תלוי. **ואיזה הוא הספק** – כלומר, אמאי הוא חייב אשם תלוי. **ישב לו בביתו חייב** – אשם תלוי. **שהוא קרוב לפטור** – דהוי ודאי תולה בבית דין, שלא ידע חזרתן, הואיל והלך לו למדינת הים. **אמר לו כן עזאי מאי שנא זה** – שהלך למדינת הים מן הישוב בביתו. **אמר לו רבי עקיבא** – לפי שהישוב בביתו אפשר שישמע שבית דין חזרו בהן, והוי קרוב לתולה בעצמו, ולפיכך חייב להביא אשם תלוי. וזה שהלך למדינת הים – לא היה יכול לשמוע, והוי תולה בבית דין ממש, הלכך פטור. **גמרא** כל הוראה **שיצאה ברוב צבור** – אף על פי שבית דין חזרו בהן, יחיד העושה אותה פטור. **לפי שלא ניתנה הוראה אלא** להכחין בין שוגג למזיד – להודיע שהעושה על פיהם שוגג הוא ולא מזיד הוא. וזה על פי הוראה הוא עושה, לפיכך שוגג הוא, ויחיד שעשה בהוראת בית דין פטור. [פירוש אחרן]: לא ניתנה הוראה לפטור יחיד התולה בה אלא להכיר לבין עושה בשגגת עצמו לעושה מזיד וברשות בית דין. וזה הרי אומר לנו שלא ידע שחזרו, ומזיד עשה על פיהם ולא על שגגת עצמו, ויחיד שעשה בהוראת בית דין פטור. **מיתיבי פר העלם דבר של צבור** – כגון שהורו בית דין בעבודה זרה ועשו צבור על פיהם, וידעו שטעו וחזרו בהם, וצריכין מעות כדי ליקח פר ושעירי עבודה זרה של צבור. **בתחלה גובין להם** – שגזברין גובין מכל אחד מישראל מעות לקנות מהם פר ושעירי עבודה זרה לצורך קרבן, דברי רבי שמעון. **ואמאי** – קאמר רבי שמעון דפטור, דברשות בית דין הוא עושה. הא כיון דאגבי להו מעות לצורך פר העלם דבר של צבור הוה מתיידע ליה שהבית דין טעו וחזרו מהוראתן, ואמאי הוי תולה בבית דין? **איבעית אימא שנבו ממנו סתם** – שלא הודיעוהו לצורך מה הן גובין. **ואיבעית אימא דלא הוי במתא** – כי גבו להו, ולאחר גבייה הוא דעשה על פיהם. **רבי שמעון אומר מתרומת הלשכה הם באים** – דלא הוי מפרסמא, הלכך, כי עשה על פיהם – הוי תולה בבית דין, הלכך פטר רבי שמעון. ותנא דמתניתין הכי סבירא ליה אליבא דרבי שמעון, דמתרומת הלשכה הן באין. **תניא רבי מאיר מחייב** – דתולה בעצמו הוי. **ורבי שמעון פוטר** – דתולה בבית דין הוי. **רבי אלעזר אומר ספק** – מביא אשם תלוי. **איבא ביניהו** – בין רבי אלעזר לסומכוס. לסומכוס אינו מביא אשם תלוי, דהכי קאמר סומכוס: מעשה שלו תלוי הוא. וליבא למימר שמא תולה בעצמו הוה, דלא הוי בר חיוב מעליא. דהיכא דהוי לפניו חתיכה אחת ספק של חלב ספק של שומן ואכלו – בדין הוא דמביא אשם תלוי משום דאיבא למימר שמא חלב ממש אכל דהוי בר חיוב מעליא. אבל הכא – ליבא למימר שמא תולה בעצמו ממש הוא, שהרי על פי הוראה הוא עושה הלכך מעשה שלו תלוי הוא, דצד חיוב שלו תלוי הוא, דלא הוי צד חיוב מעליא – הלכך אינו מביא אשם תלוי. **לאדם שאכל ספק חלב ספק שומן** – והרי סבור ששומן הוא, ונודע לו שספק הוא, שמביא אשם תלוי משום דשמא חלב ממש אכל. הכי נמי, איבא למימר שמא תולה בעצמו ממש הוא.

1 אוֹ דִּלְמָא [יְדִיעָה] דְּהַהוּא בֵּית דִּין דְּהוֹרוּ בָּעֵינַן?
2 תִּיקוּ. אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: מֵאָה שֶׁיָּשְׁבוּ לְהוֹרוֹת - אֵין
3 חַיָּבִין עַד שֶׁיּוֹרוּ כּוּלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל
4 יִשְׁגּוּ" - עַד שֶׁתִּפְשׁוֹט הוֹרָאָה בְּכָל
5 עֲדַת יִשְׂרָאֵל]. אֲמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב הוֹשַׁעְיָא:
6 הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דִּבְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ קַיְּימָא לָן רוּבּוֹ
7 כְּכוּלּוֹ, וְהָכָא כְּתִיב "כָּל הָעֵדָה", הוֹאִיל וְכָךְ - אֲפִילּוּ
8 הֵן מֵאָה. [תְּנַן]: הוֹרוּ בֵּית דִּין, וְיָדַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ
9 אוֹ תַּלְמִיד וְרָאוּי לְהוֹרָאָה, וְהָלַךְ וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם, בֵּין
10 שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה עִמָּהֶן, וּבֵין שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה אַחֲרֵיהֶן, וּבֵין
11 שֶׁלֹּא עָשׂוּ וְעָשָׂה - הֲרֵי זֶה חַיָּיב, מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָּלָה
12 בְּבֵית דִּין. הַאי הוּא דְּחַיָּיב, הָא אַחֵר - פָּטוּר. וְאַמַּאי?
13 הָא לֹא נִגְמְרָה הוֹרָאָה! - הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן
14 שֶׁהִרְכִּין הַהוּא אֶחָד מֵהֶן בְּרֹאשׁוֹ. תָּא שְׁמַע: הוֹרוּ
15 בֵּית דִּין, וְיָדַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ, וְאָמַר לָהֶן "טוֹעִין
16 אַתֶּם" - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים. טַעְמָא דַּאֲמַר לָהֶן "טוֹעִין
17 אַתֶּם" - דִּפְטוּרִים, הָא שָׁתִיק מִישְׁתַּק - חַיָּבִין, וְגָמַר
18 לָהּ הוֹרָאָה. וְאַמַּאי? וְהָא לֹא הוֹרוּ כּוּלָּן! - אָמְרִי:
19 הָכִי נַמִּי כְּגוֹן שֶׁהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ. מְתִיב רַב מְשַׁרְשְׁיָא:
20 סָמְכוּ רַבּוֹתֵינוּ עַל דִּבְרֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְעַל
21 דִּבְרֵי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי צָדוֹק, שֶׁהָיוּ אוֹמְרִים: אֵין
22 גּוֹזְרִין גְּזֵירָה עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן רוֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין
23 לַעֲמוֹד בָּהּ, וַאֲמַר רַב אַדָּא בַּר אַבָּא: מַאי קְרָא? -
24 "בַּמְּאֵרָה אַתֶּם נֶאֱרִים וְאֹתִי אַתֶּם קֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלּוֹ",
25 וְהָא הָכָא, דִּכְתִיב "הַגּוֹי כֻּלּוֹ", וְרוּבָּא כְּכוּלָּא דָּמֵי,
26 תְּיוּבְתָּא דְּרַבִּי (יוֹחָנָן) [יוֹנָתָן!] תְּיוּבְתָּא. וְאֶלָּא מַאי
27 "כָּל עֲדַת" דְּקָאמַר רַחֲמָנָא? הָכִי קָאמַר: אִי אִיבָּא
28 כּוּלָּם - הָוְיָא הוֹרָאָה, וְאִי לָא - לָא הָוְיָא הוֹרָאָה. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ: עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין בַּדִּין -
29 קוֹלָר תָּלוּי בְּצַוָּאר כּוּלָּן. - פְּשִׁיטָא! - הָא קָא מַשְׁמַע לָן: דַּאֲפִילּוּ תַּלְמִיד בִּפְנֵי רַבּוֹ. רַב הוּנָא, כִּי הֲוָה נָפֵיק לְבֵי דִּינָא, מַיְיתֵי עֲשָׂרָה
30 תַּנָּאֵי דְּבֵי רַב לְקַמֵּיהּ, כִּי הֵיכִי דְּנִימְטְיָין שִׁיבָּא מִכְּשׁוּרָא. רַב אַשִׁי כִּי הֲווּ מַיְיתֵי טְרִפְתָּא לְקַמֵּיהּ, מַיְיתֵי עֲשָׂרָה טַבְּחֵי מִמָּתָא מְחַסְיָא
31 וּמוֹתִיב קַמֵּיהּ, אֲמַר: כִּי הֵיכָא דְּנִימְטְיָין שִׁיבָּא מִכְּשׁוּרָא. **משנה** הוֹרוּ בֵּית דִּין, וְיָדְעוּ שֶׁטָּעוּ, וְחָזְרוּ בָּהֶן. בֵּין שֶׁהֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן וּבֵין
32 שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן, וְהָלַךְ וְעָשָׂה עַל פִּיהֶן, רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר, וְרַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: סָפֵק. אֵיזֶהוּ סָפֵק? יָשַׁב לוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ - חַיָּיב, הָלַךְ
33 לוֹ לְמְדִינַת הַיָּם - פָּטוּר. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: מוֹדֶה אֲנִי בְּזֶה, שֶׁהוּא קָרוֹב לִפְטוֹר מִן הַחֹבָה. אָמַר לוֹ בֶּן עַזָּאי: מַאי שְׁנָא זֶה מִן הַיּוֹשֵׁב
34 בְּבֵיתוֹ? - שֶׁהַיּוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ אֶפְשָׁר הָיָה לוֹ שֶׁיִּשְׁמַע, וְזֶה לֹא הָיָה לוֹ אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁמַע. הוֹרוּ בֵּית דִּין לַעֲקוֹר אֶת כָּל הַגּוּף, אָמְרוּ: אֵין
35 נִדָּה בַּתּוֹרָה, אֵין שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אֵין עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. הוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּים מִקְצָת - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין. כֵּיצַד?
36 אָמְרוּ: יֵשׁ נִדָּה בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם פָּטוּר. יֵשׁ שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים
37 פָּטוּר. יֵשׁ עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה פָּטוּר - הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּבִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנֶעְלַם דָּבָר" - דָּבָר וְלֹא כָּל הַגּוּף. **גמרא** אֲמַר
38 רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן - הוֹאִיל וּבִרְשׁוּת בֵּית דִּין הוּא עוֹשֶׂה. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב: אוֹמֵר
39 הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן: כָּל הוֹרָאָה שֶׁיָּצְאָה בְּרוֹב צִבּוּר - יָחִיד הָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ פָּטוּר, לְפִי שֶׁלֹּא נִיתְּנָה הוֹרָאָה אֶלָּא לְהַכְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד.
40 מֵיתִיבִי: פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה בִּתְחִלָּה גּוֹבִין עֲלֵיהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה
41 הֵן בָּאִין. אַמַּאי? כֵּיוָן דְּגָבֵי לְהוּ - הָוֵי לֵיהּ "הוֹדַע"! - אִיבָּעֵית אֵימָא: כְּגוֹן שֶׁגָּבוּ סְתָם. וְאִיבָּעֵית אֵימָא: כְּגוֹן דְּלָא הֲוָה לֵיהּ בְּמָתָא.
42 וְאִיבָּעֵית אֵימָא: רַב כְּאִידָּךְ תְּנָא סָבַר, דְּתַנְיָא אִיפְכָּא: בַּתְּחִילָּה גּוֹבִין לָהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֵן
43 בָּאִין. תָּנֵי: רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר, רַבִּי אֶלְעָזָר אוֹמֵר: סָפֵק. מִשּׁוּם סוּמְכוֹס אָמְרוּ: תְּלוּי. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: אָשָׁם תָּלוּי
44 אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ. אָמַר רַבִּי זֵירָא: מָשָׁל דְּרַבִּי אֶלְעָזָר לְמַה הַדָּבָר דּוֹמֶה - לְאָדָם שֶׁאָכַל סְפֵק חֵלֶב סְפֵק שׁוּמָן וְנוֹדַע לוֹ, שֶׁמֵּבִיא אָשָׁם

ולא

אוֹ דִּלְמָא, [יְדִיעָה] דְּהַהוּא בֵּית דִּין דְּהוֹרוּ בָּעְיָנַן – צריכים אנו שאף הב"ד שהורה יחזור בו. מסיקה הגמרא: תֵּיקוּ – תעמוד שאלה זו ללא הכרעה.

הגמרא מלמדת שיש חיוב פר רק אם כל הסנהדרין הורו: אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, אפילו מֵאָה דיינים שֶׁיָּשְׁבוּ בסנהדרין לְהוֹרוֹת, וטעו, אֵין חַיָּיבִין פר עַד שֶׁיּוֹרוּ ויסכימו כּוּלָּן להוראה, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ד יג) 'וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ' וגו', שאינם חייבים עַד שֶׁיִּשְׁגּוּ כּוּלָּן – כל עדת ישראל, דהיינו [עַד שֶׁתִּפְשׁוֹט הוֹרָאָה בְּכָל עֲדַת יִשְׂרָאֵל].

מביאה הגמרא ראיה: אָמַר רַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב הוֹשַׁעְיָא, הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא – דין זה מסתבר, דְּהַרִּי בְּכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ קָיְימָא לָן שרובו כְּכוּלּוֹ, וְאִם כן הָכָא דִּכְתִיב (ויקרא ד יג) דווקא 'כָּל הָעֵדָה', משמע שאין די ברובם, וְהוֹאִיל וְכָךְ, אֲפִילּוּ הֵן מֵאָה צריך שיורו כולם.

מקשה הגמרא: [תְּנַן] (לעיל ב.), הוֹרוּ בֵּית דִּין, וְיָדַע דיין אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ, אוֹ תַּלְמִיד וְרָאוּי לְהוֹרָאָה, וְהָלַךְ וְעָשָׂה עַל פִּיהֶם, בֵּין שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה עִמָּהֶן, וּבֵין שֶׁעָשׂוּ וְעָשָׂה אַחֲרֵיהֶן, וּבֵין שֶׁלֹּא עָשׂוּ וְעָשָׂה, הֲרֵי זֶה חַיָּיב מִפְּנֵי שֶׁלֹּא תָּלָה בְּבֵית דִּין. מדייקת הגמרא: הַאי – דיין או תלמיד הוּא דְּחַיָּיב, הָא אַחֵר – עם הארץ שעשה, פָּטוּר שכן תלה בב"ד, וְאַמַּאי פטור, הָא לֹא נִגְמְרָה הוֹרָאָה ולא הורו כולם שכן דיין אחד ידע שטעו. ומתרצת: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁהִרְכִּין הַהוּא אֶחָד מֵהֶן בְּרֹאשׁוֹ – הדיין הרכין בראשו במסכים, ונחשב שהורו כולם.

מקשה הגמרא: הָא שְׁמַע, הוֹרוּ בֵּית דִּין, וְיָדַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ, וְאָמַר לָהֶן 'טוֹעִין אַתֶּם', ולא קיבלו ממנו, הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִים, שאין זו הוראה. מדייקת הגמרא: טַעֲמָא הוא משום דְּאָמַר לָהֶן 'טוֹעִין אַתֶּם', וזה הטעם דִּפְטוּרִים, הָא אם שָׁתִיק מִישְׁתְּקִי, חַיָּיבִין פר וְגָמַר לָהּ – ונגמרה הוֹרָאָה, וְאַמַּאי, וְהָא לֹא הוֹרוּ כּוּלָּן, שהרי ידע שטעו. ומתרצת: אָמְרִי, הָכָא נַמִּי כְּגוֹן שֶׁהִרְכִּין בְּרֹאשׁוֹ.

מקשה הגמרא: מַתִּיב רַב מִשַּׁרְשְׁיָא, סָמְכוּ רַבּוֹתֵינוּ עַל דִּבְרֵי רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְעַל דִּבְרֵי רַבִּי אֱלִעֶזֶר בְּרַבִּי צָדוֹק, שֶׁהֵיוּ אוֹמְרִים אֵין גּוֹזְרִין גְּזֵירָה עַל הַצִּבּוּר אֶלָּא אִם כֵּן רוֹב הַצִּבּוּר יְכוֹלִין לַעֲמוֹד בָּהּ, וְאָמַר רַב אַדָּא בַּר אַבָּא, מַאי קְרָא – מהיכן למדו זאת, מהפסוק (מלאכי ג ט) 'בַּמְּאֵרָה אַתֶּם נֵאָרִים וְאֹתִי אַתֶּם קֹבְעִים הַגּוֹי כֻּלּוֹ' – גוזרים אתם על עצמכם ועל הגוי כולו, ואינכם עומדים בגזירה אלא קובעים וגוזלים אותי, ונהנים ממה שאסרתם. מדייק רב משרשיא: וְהָא הָכָא דִּכְתִיב 'הַגּוֹי כּוּלּוֹ', וְאף על פי כן רוּבָּא כְּכוּלָּא דָּמֵי ודי ברוב ציבור, ואם כן אף בהוראה, אף שכתוב 'כל העדה', רובו ככולו ודי שיורו רובם. אומרת הגמרא: תְּיוּבְתָּא – לכאורה זוהי פירכא לדברי דְּרַבִּי (יוחנן) [יוֹנָתָן]. מסיקה הגמרא: אכן תְּיוּבְתָּא. הגמרא מפרשת את הפסוק דלעיל: וְאֶלָּא מַאי 'כָּל עֲדַת' דְּקָאָמַר רַחֲמָנָא, ומדוע כתב 'כל', הָכִי קָאָמַר, אִי אִיכָּא כּוּלָּם – אם כל ע"א הדיינים היו בהוראה, והורו או הרכינו ראש, הָוְיָא הוֹרָאָה, וְאִי לֹא כל הע"א הורו, לֹא הָוְיָא הוֹרָאָה.

עוד מימרא שכל הדיינים אחראים להוראה: אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, עֲשָׂרָה שֶׁיּוֹשְׁבִין בְּדִין וטעו, קוֹלֹר תָּלוּי בְּצַוָּאר כּוּלָּן – כולם נענשים. מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא, שכן כולם הורו. ומתרצת: הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דַּאֲפִילּוּ תַּלְמִיד היושב כְּפָנֵי רַבּוֹ, ואינו יושב בדין, וידע שרבו טעה, ושתק, נענש.

רַב הוּנָא, כִּי הֲוָה נָפִיק – כשהיה יוצא לְבֵי דִּינָא, מַיְיתֵי [–היה מביא] עֲשָׂרָה תַּנָּאֵי דְּבֵי רַב לְקַמֵּיהּ – לדון עימו, שכן אמר, כִּי הֵיכִי דְּנִימְטֵיָין שִׁיבָּא מִכְּשׁוּרָא – שתגיע אלי נסורת קטנה מקורה גדולה, כלומר שאם נטעה יתחלק העונש. רַב אַשִׁי, כִּי הֲווּ מַיְיתִי טַרְפְּתָא לְקַמֵּיהּ – טריפה לפסוק בה, מַיְיתֵי עֲשָׂרָה טַבָּחֵי – שוחטים הבקיאים בטריפות מְהַעִיר מְתָא מְחַסְיָא וּמוֹתִיב קַמֵּיהּ, אָמַר, כִּי הֵיכָא דְּנִימְטֵיָין שִׁיבָּא מִכְּשׁוּרָא.

משנה

המשנה מבארת דין יחיד שעשה אחר חזרת ב"ד, ושאין חיוב פר אם ביטלו ב"ד מצוה שלמה: הוֹרוּ בֵּית דִּין, וְיָדְעוּ – ונודע להם שֶׁטָּעוּ, וְחָזְרוּ בָּהֶן, בֵּין שֶׁהֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן [הפר] וּבֵין שֶׁלֹּא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן, וְהָלַךְ יחיד וְעָשָׂה עַל פִּיהֶן – כהוראתם הראשונה, שלא ידע מהחזרה, רַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר מחטאת, שהתולה בב"ד פטור (לעיל ב.), וְרַבִּי אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר, סָפֵק אם חייב חטאת, ולכן מביא אשם תלוי. ומבאר, אֵיזֶהוּ האופן שיש סָפֵק, זהו אם יָשַׁב לוֹ בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, ויכל לשמוע מהחזרה, חַיָּיב אשם, אך אם הָלַךְ לוֹ לְמִדְינַת הַיָּם, ולא היה יכול לשמוע, אין כאן ספק וּפָטוּר. אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, מוֹדֶה אֲנִי בְּזֶה שהלך למדינת הים, שֶׁהוּא קָרוֹב לִפְטוּר יותר מִן הַחוֹבָה משום שלא היה לו לשמוע מהחזרה, ופטור. אָמַר לוֹ בֶּן עַזַּאי לרבי עקיבא, מַאי שְׁנָא זֶה שהלך למדינת הים [שאתה פוטרו] מִן הַיּוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ. אמר לו רבי עקיבא, שֶׁהַיּוֹשֵׁב בְּבֵיתוֹ אֶפְשָׁר הָיָה לוֹ שֶׁיִּשְׁמַע מהחזרה, והוא קרוב לתולה בעצמו ולכן חייב אשם, וְזֶה שהלך לֹא הָיָה לוֹ אֶפְשָׁר שֶׁיִּשְׁמַע, ותלה בב"ד.

הוֹרוּ בֵּית דִּין לַעֲקוֹר ולהתיר אֶת כָּל הַגּוּף של המצוה, כגון אָמְרוּ 'אֵין איסור נִדָּה בַּתּוֹרָה כלל', או 'אֵין שַׁבָּת בַּתּוֹרָה', או 'אֵין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בַּתּוֹרָה', הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין מפר. אבל אם הוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת המצוה וּלְקַיֵּים מִקְצָת המצוה, הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּיבִין. כֵּיצַד, אָמְרוּ 'יֵשׁ נִדָּה בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם – אשה שראתה דם יום או יומיים, ודינה לשמור יום אחד בטהרה, פָּטוּר', או 'יֵשׁ שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר', או 'יֵשׁ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לה פָּטוּר', הֲרֵי אֵלּוּ חַיָּיבִין, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ד יג) 'וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל', ושחייבים רק אם נעלם דָּבָר מהמצוה, וְלֹא כָּל הַגּוּף.

גמרא

הגמרא מבארת את טעם רבי שמעון: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן הפוטר יחיד שעשה אחר חזרת ב"ד, הוֹאִיל וּבִרְשׁוּת בֵּית דִּין הוּא עוֹשֶׂה. אִיכָּא דְּאָמְרִי, אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אוֹמֵר הָיָה רַבִּי שִׁמְעוֹן, כָּל הוֹרָאָה שֶׁיָּצְאָה ונתפשטה בְּרוֹב צִבּוּר – שעשה רוב הציבור, אף שחזרו בהם ב"ד, יָחִיד הָעוֹשֶׂה אוֹתָהּ פָּטוּר, לְפִי שֶׁלֹּא נִיתְּנָה הוֹרָאָה אֶלָּא לְהַכְחִין בֵּין שׁוֹגֵג לְמֵזִיד – להבחין שהתולה בה אינו מזיד אלא שוגג [על פי ב"ד].

פעם בשנה היה כל יהודי שוקל מחצית השקל ללשכה במקדש, ושלש פעמים בשנה היו תורמים [מפרישים] מהכסף, ומכסף התרומה קונים קרבנות ציבור כל השנה. הגמרא מקשה על רב: מֵיתִיבֵי, פַּר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, בַּתְּחִלָּה גּוֹבִין עֲלֵיהֶן שלוחי ב"ד מכל ישראל, דִּבְרֵי רַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֵן בָּאִין. ואם כן לרבי שמעון שגובין מהציבור, אַמַּאי אמר רב שהעושה אחר חזרת ב"ד נחשב תולה בב"ד, הרי בֵּינָן דְּגָבֵי לְהוּ – שגבו ממנו כסף לפר, הָוֵי לֵיהּ הוֹדַע – נודעה לו החזרה.

מתרצת הגמרא: אִיבָּעֵית אֵימָא שמדובר כְּגוֹן שֶׁגָּבוּ סְתָם, ולא הודיעו למה גבו. וְאִיבָּעֵית אֵימָא כְּגוֹן דְּלֵא הֲוָה לֵיהּ בְּמָתָא – שלא היה בעיר כשגבו, ולא נודע לו, ועשה אחר שגבו. וְאִיבָּעֵית אֵימָא רַב כְּאִידָּךְ תַּנָּא – כברייתא האחרת סָבַר, דְּתַנְיָא אִיפְּכָא [–להיפך], בַּתְּחִלָּה גּוֹבִין לָהֶן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה הֵן בָּאִין. ואם כן לרבי שמעון לא ידע היחיד מהחזרה, והוא תולה בב"ד.

דעות נוספות לגבי העושה אחר חזרת ב"ד: תַּנְיָא, רַבִּי מֵאִיר מְחַיֵּיב חטאת ביושב בביתו, שכן תלה בעצמו, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן פּוֹטֵר, שכן תלה בב"ד. רַבִּי אֱלִעֶזֶר אוֹמֵר, סָפֵק במי תלה, ומביא אשם. מֵשִׁום סוּמְכוּס אָמְרוּ, המעשה תָּלוּי, כפי שיתבאר. הגמרא מבארת את החילוק בין רבי אלעזר לסומכוס: אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אָשָׁם תָּלוּי אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ, שלרבי אלעזר יש ספק שקול האם תלה בעצמו או בב"ד, ולכן חייב אשם תלוי, אך לסומכוס אין לומר שתלה בעצמו ממש, שהרי עשה על פי הוראה, ולכן המעשה תלוי, שאין כאן צד חיוב גמור, ופטור מאשם.

הגמרא מבארת את דעת רבי אלעזר: אָמַר רַבִּי זֵירָא, מָשָׁל לדעתו דְּרַבִּי אֱלִעֶזֶר, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁאָכַל סָפֵק חֵלֶב סָפֵק שׁוּמָן, שסבר שזה שומן וְנוֹדַע לוֹ שזה ספק, שֶׁמֵּבִיא אָשָׁם תלוי, שכן יתכן שאכל חלב. וכן כאן יתכן שתלה בעצמו.

וְלֹא מִבַּעְיָא – ואין צריך לומר שלְּמָאן דְּאָמַר צִבּוּר מַיְּיתִי אֶת הַפַּר, ודאי חייב אשם, דְּהָרֵי מִפַּרְסְמָא מִלְּתָא – מפורסם הדבר שהקריבו, ואם היה יוצא מביתו ודאי היה נודע לו מהחזרה. אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמָאן דְּאָמַר שבֵּית דִּין מְבִיאִין את הפר, שלדעתו אפשר לומר דְּלֹא מִפַּרְסְמָא מִלְּתָא כל כך, מכל מקום אִי הֲוָה שָׁאֵיל – אם היה שואל מדוע מקריבים פר זה, הֲווּ אָמְרִין לֵיהּ – היו אומרים לו מהחזרה, ואם כן יש כאן צד חיוב גמור.

הגמרא מבארת את דעת סומכוס: אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר אָבִין, וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שאמר זאת רַבִּי יוֹסֵי בַּר זְבִידָא, מָשָׁל דְּסוּמְכוּס שפטר מאשם, לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה, לְאָדָם שֶׁנתחייב חטאת והֵבִיא קרבן כַּפָּרָתוֹ בֵּין הַשִּׁמְּשׁוֹת, ויש סָפֵק שמא מִבְּעוֹד יוֹם הוקרב ונִתְכַּפֵּר לוֹ, וְסָפֵק שמא מִשֶּׁחֲשֵׁכָה הוקרב ולא נִתְכַּפֵּר לוֹ, שדינו שֶׁאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי כאשר יתבאר. וְלֹא מִבַּעְיָא לְמָאן דְּאָמַר בֵּית דִּין מְבִיאִין את הפר, אין צד חיוב גמור דְּהָרֵי לֹא אִפַּרְסְמָא מִלְּתָא, ולא היה לו לדעת מהחזרה, שלא היה לו ללכת לסנהדרין לשאול. אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמָאן דְּאָמַר צִבּוּר מְבִיאִין, דְּמִפַּרְסְמָא מִלְּתָא, וְאם היה יוצא מביתו הֲווּ אָמְרִין לֵיהּ, אין צד חיוב גמור שהרי ההוראה מחשיבתו כתולה בב"ד, אך אין צד חיוב גמור, שאין צד שתלה בעצמו לגמרי, שהרי מכל מקום היתה הוראה.

שנינו במשנה: אָמַר לוֹ בֶּן עַזַּאי, מַאי שְׁנָא זה מִן הַיּוֹשֵׁב בביתו כו'. מקשה הגמרא: שַׁפִּיר קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְבֶן עַזַּאי, שודאי מי שהלך למדינת הים לא יכל לשמוע מהחזרה, ומדוע מחייבו בן עזאי. מתרצת הגמרא: אָמַר רָבָא, אכן לא נחלקו בזה, אלא הֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ – נחלקו באדם שהחזיק בדרך ללכת למדינת הים, ועדיין לא הלך, והוא טרוד בעסקי הליכתו. לְבֶן עַזַּאי חַיָּיב, דְּהָא בְּבֵיתֵיהּ אִיתֵיהּ – הוא עדיין בביתו, ויכל לשמוע מהחזרה, וְלִרְבִּי עֲקִיבָא פָּטוּר, דְּהָא הֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ, וטרדתו מנעתו מלשמוע.

שנינו במשנה: הוֹרוּ לוֹ בֵּית דִּין לַעֲקוֹר אֶת כָּל הַגּוּף וכו' פטורים. הגמרא מבארת את מקור הדין: תָּנוּ רַבָּנַן, הפסוק (ויקרא ד יג) 'וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל' משמע שנעלם רק 'דבר' מהמצוה, וְלֹא שֶׁיַּעֲקֹר – ולא שתשכח מב"ד הַמִּצְוָה כּוּלָּהּ. מבארת הברייתא: כֵּיצַד, אָמְרוּ – הורו 'אֵין איסור נְדָה בַּתּוֹרָה', או 'אֵין שַׁבָּת בַּתּוֹרָה', או 'אֵין עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בַּתּוֹרָה', יָכוֹל הַיְּיתִי לסבור שיְהוּ חַיָּבִין פר, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְנֶעְלַם דָּבָר', וְלֹא שֶׁתִּתְעַלֵּם מִצְוָה כּוּלָּהּ, וכאן שהורו לעקור את כל המצוה חֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין. אֲבָל אם אָמְרוּ 'יֵשׁ נִדָּה בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם פָּטוּר', 'יֵשׁ שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר', או 'יֵשׁ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לה פָּטוּר', הַיְּיתִי יָכוֹל לומר שיְהוּ פְּטוּרִין, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְנֶעְלַם דָּבָר' וְלֹא כָּל הַגּוּף, וכאן שעקרו רק 'דבר' ולא את כל גוף המצוה, חייבים.

הגמרא מדייקת בלשון הברייתא: אָמַר מַר – שנינו בברייתא, 'יָכוֹל יְהוּ פְּטוּרִין' כשהורו לעקור רק מקצת, וְקשה, שאי בְּקִיּוּם מִקְצָת וּבִיטּוּל מִקְצָת פְּטוּרִין, וְהתבאר בריש שגם בַּעֲקִירַת כָּל הַגּוּף פְּטוּרִין, אם כן כְּמַאי – באיזה אופן חַיָּבִין. מתרצת הגמרא: תַּנָּא הָכִי קָא קַשְׁיָא לֵיהּ – כך קשה לתנא בברייתא, אֵימָא – שנאמר להיפך, ש'דָּבָר' כּוּלָּהּ מִילְּתָא מְשַׁמְּעָא, ויהיה חיוב רק כשהורו לעקור את כל הגוף. ועל זה תירץ, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְנֶעְלַם דָּבָר', שמשמע מקצת הגוף כפי שיתבאר.

מבררת הגמרא: מַאי – היאך מַשְׁמַע מהפסוק שהכוונה למקצת הגוף. ומבארת: אָמַר עוּלָּא, קְרֵי בֵּיהּ – קרא בפסוק 'וְנֶעְלַם מִדָּבָר', שמשמע מקצת הדבר ולא כולו, שהמ"ם של 'ונעלם' נקראת גם עם 'דבר'.

חִזְקִיָּה אָמַר, הלימוד הוא מסוף הפסוק דְּאָמַר קְרָא (שם) 'וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת ה'', ומשמע שעקרו מִכָּל מִצְוֹת [מקצת המצוות] וְלֹא את כָּל הַמִּצְוֹת. מקשה הגמרא: 'מִצְוֹת' תַּרְתֵּי – לשון רבים מַשְׁמַע, כלומר כל תרי"ג מצוות, ואם כן 'אחת מכל' משמע שחייבים אף בעקירת אחת מכל התרי"ג, ואין צריך שיעקרו את כל התרי"ג, ולעולם חייבים רק בעקירת כל הגוף. ומתרצת: אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, 'מִצְוֹת' כְּתִיב כלשון יחיד, ולא 'מצוות', ומשמע 'אחת מכל מצות שבת', והיינו לבטל מקצת ולקיים מקצת.

רַב אַשִּׁי אָמַר, הברייתא יָלִיף – למדה בגזירה שוה 'דָּבָר' 'דָּבָר' מִזְּקֵן מַמְרֵא, דִּכְתִיב בֵּיהּ בְּזָקֵן מַמְרֵא (דברים יז ח) 'כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר', וכן (שם יא) 'לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל', ובהוראת ב"ד נאמר 'ונעלם דבר', ולומדים, מַה מַּמְרֵא חייב רק כשמורה לעקור מקצת המצוה ולא כולה, שנאמר 'מִן הַדָּבָר' שמשמע וְלֹא כָּל הַדָּבָר, אַף בְּהוֹרָאָה חלק מִדָּבָר וְלֹא כָּל הַגּוּף.

אופן נוסף של טעות בהוראה שאינה מחייבת פר: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, אֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין פר עַד שֶׁיּוֹרוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין הַצִּבּוּרִין מוֹדִין בּוֹ, אֲבָל בְּדָבָר שֶׁהַצִּבּוּרִין מוֹדִין בּוֹ, פְּטוּרִין. מבררת הגמרא: מַאי טַעְמָא – מה טעם שמואל. ומבארת: דבר המפורש בתורה זִיל קְרֵי בֵּי רַב הוּא – עליך ללכת לבית מלמד תינוקות ללמדו, וכיון שהיה לב"ד ללמוד ולא למדו, אינם ראויים להוראה, וקרובים למזיד.

מקשה הגמרא על שמואל: תְּנַן (לעיל ג), הורו 'יֵשׁ נִדָּה בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם פָּטוּר' חייבים, וְאַמַּאי חייבים, הרי שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם הָא כְּתִיב – מפורש בתורה (ויקרא טו כח) 'וְסָפְרָה לָהּ', ו'לה' מיותר וּמְלַמֵּד שֶׁסּוֹפֶרֶת אֶחָד לְאֶחָד – יום כנגד יום, והצדוקים מודים בזה. ומתרצת: מדובר דְּאָמְרִי ב"ד שהַעֲרָאָה שַׁרְיָא ורק גְּמַר בִּיאָה הוּא דַּאֲסִירָא בשומרת יום. מקשה הגמרא: הָא גְּמַר כְּתִיב בפירוש לאיסור, שנאמר (ויקרא כ יח) 'אֶת מְקֹרָהּ הֶעֱרָה', שהעראה אסורה בנדה. ומתרצת: דְּאָמְרִי שרק ביאה כְּדַרְכָּהּ אֲסִירָא בשומרת יום, אך ביאה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ שַׁרְיָא. מקשה הגמרא: הָא כְּתִיב (שם יג) 'מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה' לשון רבים, להקיש משכב שלא כדרכה לבדרכה. ומתרצת: דְּאָמְרִי שבביאה כְּדַרְכָּהּ אָסוּר אֲפִילּוּ הַעֲרָאָה, אך בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ רק גְּמַר בִּיאָה הוּא דְּאָסוּר אֲבָל הַעֲרָאָה שַׁרְיָא, וזה אינו מפורש. מקשה הגמרא: אִי הָכִי שבזה מדובר, הרי אֲפִילּוּ בנִדָּה נַמִּי אין מפורש איסור זה, ומדוע נקטה המשנה שומרת יום ולא נדה. ומתרצת: אֶלָּא לְעוֹלָם מדובר בביאה כְּדַרְכָּהּ, וּדְאָמְרִי שהַעֲרָאָה בְּאִשָּׁה דָּוָה [–נדה] הוּא דִּכְתִיבָא, אך בשומרת יום מותרת הערעה אפילו כדרכה. תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, דְּאָמְרִי שזָּבָה לֹא הָוְיָא אֶלָּא אם ראתה דם בִּימֵמֵי – ביום, ולא כשראתה בלילה, דִּכְתִיב (ויקרא טו כב) 'כָּל יְמֵי זוֹבָהּ'. ואופנים אלו אין מפורשים בתורה.

מקשה הגמרא עוד: תָּנַן, הורו שיֵּשׁ איסור שַׁבָּת בַּתּוֹרָה אֲבָל הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת פָּטוּר, חייבים. וְאַמַּאי חייבים, הרי הוֹצָאָה הָא כְּתִיבָא בפירוש, (ירמיה יז כב) 'לֹא תוֹצִיאוּ מַשָּׂא מִבָּתֵּיכֶם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת'. ומתרצת: דְּאָמְרִי שהוֹצָאָה מרשות היחיד לרשות הרבים הוּא דְּאָסוּר, אך הַכְנָסָה מרשות הרבים לרשות היחיד מוּתָּר, וזה אינו מפורש. תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא], דְּאָמְרִי שרק הוֹצָאָה (וְהַכְנָסָה) ביד הוּא דַּאֲסִירָא, אבל מוֹשִׁיט וְזוֹרֵק מרשות לרשות שָׁרֵי. מקשה הגמרא עוד: תָּנַן, הורו שיֵּשׁ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בַּתּוֹרָה אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לה פָּטוּר, חייבים. וְאַמַּאי, איסור הַמִּשְׁתַּחֲוֶה לעבודה זרה הָא כְּתִיבָא, דִּכְתִיב (שמות לד יד) 'לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר'. ומתרצת: דְּאָמְרִי דכִּי אֲסִירָא הִשְׁתַּחֲוָיָה, זהו רק כְּדַרְכָּהּ – לעבודה זרה שעבודתה בהשתחויה, אֲבָל השתחויה שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ – לעבודה זרה שאין עבודתה בכך, שַׁרְיָא. תירוץ נוסף: וְאִיבָּעֵית אֵימָא, דְּאָמְרִי שהִשְׁתַּחֲוָיָה גּוּפָהּ כְּדַרְכָּהּ – כדרך השתחויה הוּא דַּאֲסִיר, והיינו השתחויה דְּאִית [–שיש] בָּהּ פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, הָא [–אבל] הִשְׁתַּחֲוָיָה דְּלֵית [–שאין] בָּהּ פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם שַׁרְיָא. ואיסור השתחויה שלא בפישוט ידים ורגלים אין מפורש.

רש"י

ולא מיבעיא למאן דאמר צבור מביאין – דכי הביאו כפרתן דמי, דהא מפרסמא מלתא ולא הוי האי יחיד תולה בבית דין. אלא אפילו למאן דאמר דכי הורו בית דין ועשו קהל על פיהם, דבית דין מביאין עליהם פר והם פטורין, דאיכא למימר לא מפרסמא מילתא כל כך, והאי יחיד תולה בבית דין הוא – אפילו הכי לאו תולה בבית דין הוא, שהרי היה בידו לישאל מפני מה בית דין מביאין פר. ואי שאיל אומרים לו דטעו וחזרו. הלכך תולה בעצמו קרינא ביה, ואית ביה צד חיוב מעליא, הלכך מביא אשם תלוי. **ספק מבעוד יום נתכפר לו** – והיא כפרה מעליא. **ספק משחשכה נתכפר לו** – ולא הוי כפרה מעליא, ד"ביום צוותו" כתיב, דקיימא לן דפטור דאין צריך להביא קרבן אחר. ואף על פי שהוא קרב אחר תמיד של בין הערבים – אין בו שום פסול, דהכי אמר בפרק "תמיד נשחט" (פסחים נט, א) דאתי עשה דפסח ועשה דאכילת קדשים ודחי עשה דהשלמה. ואיכא נמי שינויי אחריני טובא. והא הכא (מפני) דבין השמשות לית ביה צד חיוב מעליא, דליכא למימר שמא משחשכה נתכפר לו – שהרי בין השמשות כהרף עין ואין אדם בעולם יכול לעמוד עליו אם מן היום או מן הלילה, ופטור. הכי נמי ליכא למימר שמא ממש תולה בעצמו שהרי כבר הורו בית דין. **ולא מיבעיא למאן דאמר בית דין מביאין** – ולא צבור, דלא מפרסמא מלתא היא, והאי יחיד תולה בבית דין הוא ופטור. **אלא אפילו למאן דאמר צבור מביאין** – ואיכא למימר מפרסמא מלתא היא, והאי יחיד לאו תולה בבית דין ותולה בעצמו הוא – אפילו הכי אמר תולה בבית דין הוא, דכי עשה – על פיהן עשה. **לא משכח איניש דלשייליה** – ולא סליק אדעתיה למישאל למה הביאו צבור פר. הלכך ליכא צד חיוב מעליא, דהא צד פטור שייך ביה טפי, דתולה בבית דין הוא, הלכך אינו מביא אשם תלוי. **החזיק בדרך** – לילך למדינת הים ועדיין ישנו בעיר. **איכא ביניייהו** – לרבי עקיבא פטור דהא החזיק בדרך, דכיון דטרוד הוא לא היה אפשר לו שישמע דחזרו בהן, הלכך תולה בבית דין הוא, ופטור לגמרי. **תנא הכי קשיא ליה דבר כולה מלתא משמע** – דהורו לעקור כל הגוף, דהא לא כתיב "מדבר" ואימא איפכא דהורו לבטל במקצת ולקיים במקצת, יכול יהו פטורין וכי הורו לעקור כל הגוף – יהו חייבין. **תלמוד לומר ונעלם דבר** – בא ללמד דבטול מקצת וקיום מקצת חייב. **מאי משמע** – כלומר, היכי משמע האי "ונעלם" דהוי קיום מקצת ובטול מקצת? **אמר עולא קרי ביה ונעלם מדבר** – דהאי מ"ם ד"ונעלם" שדיא א"דבר". דמ"ם נדרשת לפניו ולאחריו, וקרי ביה "ונעלם מדבר", דמשמע: מדבר ולא כל דבר. **חזקיה אמר** – מסיפא דקרא נפקא, "מכל מצות". דמשמע: מכל מצות של שבת, דהוי בטול מקצת, וקיום מקצת. או מכל מצות של עבודה זרה, דהוי ביטול מקצת וקיום מקצת. או מכל מצות נדה, דהוי ביטול מקצת וקיום מקצת. ולא כל מצות השבת דהוי עוקר כל הגוף, ולא כל מצות דנדה ודעבודה זרה, דעוקר כל הגוף. **מצות תרתי משמע** – כלומר מצות טובא משמע, כגון: נדה, שבת, ועבודה זרה. דהכי משמע "ועשה אחת מכל מצות ה'" – דעבד חד מהני, או שבת או עבודה זרה או נדה, ולעולם בעוקר כל הגוף קא מיירי. **אמר רב נחמן בר יצחק מצות כתיב** – בחד וי"ו, דחדא מצוה משמע. דהכי משמע "ועשה אחת מכל מצות" דשבת, או אחת מכל מצות דעבודה זרה, או אחת מכל מצות דנדה. דהוי מקיים מקצת דשבת ומבטל מקצת. והוא הדין לעבודה זרה, והוא הדין לנדה, והוא הדין לשאר מצות דקיום מקצת ובטול מקצת – חייב, ועוקר כל הגוף פטור. **מה זקן ממרא מן הדבר ולא כל דבר** – דהא כתיב "מן הדבר" ותנן ב"אלו הן הנהנקין" (סנהדרין פח, ב): האומר אין תפלין לעבור על דברי תורה – פטור, חמש טוטפות להוסיף על דברי סופרים – חייב, דהיינו "מן הדבר" ולא כל דבר. **אין בית דין חייבין** – דלא הוי הוראה מעליא עד שיורו להתיר בדבר שאין הצדוקין מודין שיהא אסור, שהורו להיתר בדבר איסור שאין כתוב בתורה בהדיא. זיל קרי **בי רב הוא** – דכיון דאפשר לו ללמוד ולידע לא הוי שוגג מעליא, וקרוב למזיד הוי. **אחד לאחד** – היינו יום כנגד יום. **דאמרי כדרכה אסירא** – גמר ביאה, ושלא כדרכה – שריא. **והא** – שלא כדרכה נמי, כתיב "משכבי אשה" – שני משכבות, אחד כדרכה ואחד שלא כדרכה. **דאמרי כדרכה אסירא אפילו הערה** – דהאי דכתיב "את מקורה הערה" בכדרכה. **אי הכי** – מאי איריא דקתני שהורו בשומרת יום כנגד יום? אפילו נדה נמי, כי האי גוונא קיום מקצת וביטול מקצת הוא, והוי בדבר שאין הצדוקין מודין בו! **אלא לעולם בכדרכה** – דאמרי: בשומרת יום הערה שריא אפילו בכדרכה, וגמר ביאה הוא דאסיר. ודקאמרת: הא הערה כתיב – דאמרי: הערה באשה נדה הוא דכתיב, ולא בשומרת יום. הלכך לא מתוקמא בנדה אלא בשומרת יום, והוי בדבר שאין הצדוקין מודין בה. **ואי בעית אימא** – דקאמרת: שומרת יום הא כתיבא? – הא לא קשיא, דכי קתני כגון דאמרי: זבה לא הוה אלא [היכא דחזיא] ביממא, כדכתיב "כל ימי זובה", אבל היכא דחזיא בליליא – טהורה. והוא הדין לשומרת יום, דאמרי: דהוא היכא דקחזיא ביממא דהיינו בימי זיבה. הלכך לא מתוקמא בנדה, אלא בשומרת יום ובזבה, והויא הוראה בדבר שאין הצדוקין מודין. **מושיט וזורק** – לא כתיבי בהדיא. **השתחואה שלא כדרכה** – כגון משתחוה לפעור או למרקוליס. **השתחואה** – בפשוט ידים ורגלים, כדכתיב (בראשית יט): "וישתחו אפים ארצה".

וְלָא מִבְּעָיָא לְמַאן דַּאֲמַר צִבּוּר מַיְיתֵי, דְּמִסַּפְרְסְמָא מִלְּתָא, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמַאן דַּאֲמַר בֵּית דִּין מְבִיאִין, דְּלָא מִסַּפְרְסְמָא מִלְּתָא, אִי תֵּימָא שֶׁהֵבִיאוּ כַּפָּרָתוֹ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, סָפֵק מִבְּעוֹד יוֹם נִתְכַּפֵּר לוֹ סָפֵק מִשֶּׁחֲשֵׁכָה נִתְכַּפֵּר לוֹ, שֶׁאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. וְלָא מִבְּעָיָא לְמַאן דַּאֲמַר בֵּית דִּין מְבִיאִין, דְּלָא אִפְּרְסְמָא מִלְּתָא, אֶלָּא אֲפִילּוּ לְמַאן דַּאֲמַר צִבּוּר מְבִיאִין, דְּמִסַּפְרְסְמָא מִלְּתָא וַהֲווּ אָמְרִינַן לֵיהּ, דְּהָכָא בְּסָפֵק מִבְּעוֹד יוֹם סָפֵק מִשֶּׁחֲשֵׁכָה, אִי שָׁאֵיל לָא אַשְׁכַּח אֱינָשׁ דְּמִשְׁיַילֵיהּ. "אָמַר לוֹ בֶּן עַזַּאי: מַאי שְׁנָא מִן הַיּוֹשֵׁב" כו'. שַׁפִּיר קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי עֲקִיבָא לְבֶן עַזַּאי! אֲמַר רָבָא: הֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ אִיבָּא בֵּינַיְיהוּ, לְבֶן עַזַּאי חַיָּיב - דְּהָא בְּבֵיתֵיהּ אִיתֵיהּ, לְרַבִּי עֲקִיבָא פָּטוּר - דְּהָא הֶחֱזִיק בַּדֶּרֶךְ. "הוֹרוּ לוֹ בֵּית דִּין לַעֲקוֹר אֶת כָּל הַגּוּף". תְּנוּ רַבָּנַן: "וְנֶעְלָם דָּבָר" - וְלָא שֶׁיַּעֲקֹר הַמִּצְוָה כּוּלָּהּ. כֵּיצַד? אָמְרוּ: אֵין נִדָּה בַּתּוֹרָה, אֵין שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אֵין עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה, יָכוֹל יְהוּ חַיָּיבִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנֶעְלָם דָּבָר", וְלָא שֶׁתִּתְעַלֵּם מִצְוָה כּוּלָּהּ - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין; אֲבָל אָמְרוּ: יֵשׁ נִדָּה בַּתּוֹרָה אֲבָל הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם פָּטוּר, יֵשׁ שַׁבָּת בַּתּוֹרָה אֲבָל הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר, יֵשׁ עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה פָּטוּר, יָכוֹל יְהוּ פְּטוּרִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנֶעְלָם דָּבָר", וְלָא כָּל הַגּוּף. אָמַר מַר: יָכוֹל יְהוּ פְּטוּרִין. וְאִי בְּקִיּוּם מִקְצָת וּבִיטּוּל מִקְצָת פְּטוּרִין, וּבַעֲקִירַת כָּל הַגּוּף פְּטוּרִין, בְּמַאי חַיָּיבִין? - תִּנָּא הָכִי קָא קָשְׁיָא לֵיהּ, אֵימָא: "דָּבָר" כּוּלָּהּ מִילְּתָא מַשְׁמַע! תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנֶעְלָם דָּבָר". - מַאי מַשְׁמַע? אֲמַר עוּלָּא: קְרֵי בֵּיהּ "וְנֶעְלָם מִדָּבָר". חִזְקִיָּה אֲמַר, אָמַר קְרָא: "וְעָשׂוּ אַחַת מִכָּל מִצְוֹת", "מִכָּל מִצְוֹת" - וְלָא כָּל מִצְוֹת. מִצְוֹת" - תַּרְתֵּי מַשְׁמַע! אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: "מִצְוַת" כְּתִיב. רַב אַשִׁי אָמַר: יָלִיף "דָּבָר" "דָּבָר" מִזְּקֵן מַמְרֵא, דִּכְתִיב בֵּיהּ בְּזָקֵן מַמְרֵא: "כִּי יִפָּלֵא מִמְּךָ דָּבָר... לֹא תָסוּר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר יַגִּידוּ לְךָ יָמִין וּשְׂמֹאל", מַה מַּמְרֵא - מִן הַדָּבָר וְלֹא כָּל דָּבָר, אַף בְּהוֹרָאָה - "דָּבָר" וְלֹא כָּל הַגּוּף. אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: אֵין בֵּית דִּין חַיָּיבִין עַד שֶׁיּוֹרוּ בְּדָבָר שֶׁאֵין הַצְּדוֹקִין מוֹדִין בּוֹ, אֲבָל בְּדָבָר שֶׁהַצְּדוֹקִין מוֹדִין בּוֹ - פְּטוּרִין; מַאי טַעְמָא? זִיל קְרֵי בֵּי רַב הוּא. תְּנַן: יֵשׁ נִדָּה בַּתּוֹרָה אֲבָל הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם פָּטוּר; וְאַמַּאי? שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם הָא כְּתִיב: "וְסָפְרָה לָהּ", מְלַמֵּד שֶׁסּוֹפֶרֶת אֶחָד לְאֶחָד! - דְּאָמְרִי: הַעֲרָאָה שַׁרְיָא, גְּמַר בִּיאָה הוּא דַּאֲסִירָא. - הָא נַמִּי כְּתִיב: "אֶת מְקוֹרָהּ הֶעֱרָה"! - דְּאָמְרִי: כְּדַרְכָּהּ אֲסִירָא, שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ שַׁרְיָא. - הָא כְּתִיב: "מִשְׁכְּבֵי אִשָּׁה"! דְּאָמְרִי: כְּדַרְכָּהּ - אָסוּר אֲפִילּוּ הַעֲרָאָה, בְּשֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ - גְּמַר בִּיאָה הוּא דְּאָסוּר, אֲבָל הַעֲרָאָה - שַׁרְיָא. - אִי הָכִי, אֲפִילּוּ נִדָּה נַמִּי! - אֶלָּא לְעוֹלָם כְּדַרְכָּהּ, וּדְאָמְרִי: הַעֲרָאָה בְּאִשָּׁה דָּוָה הוּא דִּכְתִיבָא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, דְּאָמְרִי: זָבָה לָא הֲוָיָא אֶלָּא בִּימָמֵי, דִּכְתִיב: "כָּל יְמֵי זוֹבָהּ". תְּנַן: יֵשׁ שַׁבָּת בַּתּוֹרָה אֲבָל הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת פָּטוּר; וְאַמַּאי? הוֹצָאָה הָא כְּתִיבָא: "לֹא תוֹצִיאוּ מַשָּׂא מִבָּתֵּיכֶם"! [דְּאָמְרִי: הוֹצָאָה הוּא דְּאָסוּר, הַכְנָסָה מוּתָּר. וְאִיבָּעֵית אֵימָא] דְּאָמְרִי: הוֹצָאָה וְהַכְנָסָה הוּא דַּאֲסִירָא, מוֹשִׁיט וְזוֹרֵק שָׁרֵי. תְּנַן: יֵשׁ עֲבוֹדָה זָרָה בַּתּוֹרָה אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה פָּטוּר; וְאַמַּאי? הַמִּשְׁתַּחֲוֶה הָא כְּתִיבָא, דִּכְתִיב: "לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֵל אַחֵר"! דְּאָמְרִי: כִּי אֲסִירָא הִשְׁתַּחֲוָיָה כְּדַרְכָּהּ, אֲבָל שֶׁלֹּא כְּדַרְכָּהּ שַׁרְיָא. וְאִיבָּעֵית אֵימָא, דְּאָמְרִי: הִשְׁתַּחֲוָיָה גּוּפָהּ כְּדַרְכָּהּ הוּא דַּאֲסִיר, דְּאִית בָּהּ פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם, הָא הִשְׁתַּחֲוָיָה דְּלֵית בָּהּ פְּשׁוּט יָדַיִם וְרַגְלַיִם שַׁרְיָא.

בעי

פירוש התוספות לעמ' זה הודפס בעמ' פח

רש"י

בעי רב יוסף אין חרישה בשבת מהו – הכא לא מבעיא ליה לרב יוסף בדבר שאין הצדוקין מודין בכלל, אלא בבטול מקצת וקיום מקצת קא מבעיא ליה. מי אמרינן כיון דקא מודו – בית דין בבולהו שאר מלאכות דשבת דאסירי, כבטול מקצת וקיום מקצת דמי, וחייבין. (וכולהו) כדשנין – לעיל, דלא הוי עקירת כל הגוף דשומרת יום. (וכולה) כדשנין – דמושיט זוורק שרי, דלא הוי עקירת כל הגוף. (וכולה) כדשנין – דהשתחואה שלא כדרכה שריא. בחריש ובקציר תשבות – דמשמע בזמן דאיכא חרישה, דהיינו בשאר שני שבוע, "תשבות" – איכא שבת. בזמן דליכא חרישה – דהיינו בשביעית, ליכא שבת. נביא שהתנבא – כגון שתחלתו נביא של אמת ולבסוף נביא השקר, שהתנבא לעקור דבר מדברי תורה – חייב. ודברי הכל בחנק. לקיום מקצת ולבטל מקצת – דשאר מצות רבי שמעון פוטר, והוא הדין לרבנן. ובעבודה זרה אפילו אמר לך היום עובדה ולמחר בטלה – דהיינו קיום מקצת ובטול מקצת דעבודה זרה – חייב. דרחמנא אמר "להדיחך מן הדרך" – אפילו מקצת דרך. ובעבודה זרה הוא דכתיב. וכי קתני "חייב" – כגון לרבנן בסקילה ולרבי שמעון בחנק. והכי מתרץ ליה רב חסדא בפרק "אלו הן הנחנקין" (סנהדרין צ, א). "והיום עובדה ולמחר בטלה" – כ"אין שבת בשביעית" דמי, וקרי להו ביטול מקצת וקיום מקצת, שמע מינה. **משנה** ואמר להם טועים אתם – לא הוי הוראה מעליא, ופטור. דבעינן עד שיורו כולן, כדאמר לעיל. או שלא היה מופלא של בית דין שם – אף על גב דלא הוה מסנהדרין עצמן. דאילו הוי מסנהדרין עצמן – אפילו (אם) קטן שבכולן לא היה שם, לא הויא הוראה מעליא, כדאמר לקמן מ"אם כל עדת", איתא לכולה סנהדרי – הויא הוראה, ואי לא – לא. ואיכא למימר: נצטרך אחד מהן לצאת לדרך, ומינו אחר במקומו. אי נמי, זקן (או) שאין לו בנים היה, לכך נתמנה אחר בסנהדרין. או זקן שאין ראוי לבנים – וקשיא לי: מפני מה אין ראוי להוראה? ונאמר להלן עדה – "ושפטו העדה" "והצילו העדה" (במדבר לה) דהיינו סנהדרין, כדתנן בפרק קמא דסנהדרין (ב, א). נאמר כאן עדה – דכתיב (ויקרא ד): "אם כל עדת ישראל ישגו". (ושפטו את העדה) – מה להלן ראויין להוראה כו'. גמרא והתם מנא לן – דכולהו דהויין ראויין להוראה. אמר רב חסדא – גמר ממשה. דמשה אוקי סנהדרין דהוו כולן ראויין להוראה, דכתיב "והתיצבו שם עמך" – עמך בדומין לך, דליהוי (הם) כולן ראויין להוראה. הכי נמי בעינן דסנהדרי דעלמא ליהוו ראויין להוראה. והואיל ומצינו ד"עדה" האמורה כאן כולן ראויין להוראה – שמעינן מינה נמי דהיינו סנהדרי גדולה. דתניא בתורת כהנים: "עדת ישראל" – עדה המיוחדת לכל ישראל, ואיזו – זו סנהדרי גדולה. ואימא עמך משום שכינה – דלגופיה הוא דאתא, כלומר שיהו עומדין עמך ולא יכנסו לפני ולפנים במקום שכינה. דסלקא דעתא אמינא והואיל דכתב "אספה לי" – דיכנסו במקום שכינה, קא משמע לן. [ולישנא אחרינא:] "עמך" משום שכינה – כלומר ברור צדיקים גמורים, שאני רוצה להשרות שכינה עליהם. אתך בדומין לך – שיהיו ראויין להוראה.

רש"י

1 בָּעֵי רַב יוֹסֵף: אֵין חֲרִישָׁה בְּשַׁבָּת, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן
2 כֵּיוָן דְּקָא מוֹדוּ בְּכוּלְּהוּ מִלְּתָא, כְּבִיטּוּל מִקְצָת וְקִיּוּם
3 מִקְצָת דָּמֵי, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּקָא עָקְרֵיָין לֵיהּ לַחֲרִישָׁה
4 כָּל עִיקָּר, כַּעֲקִירַת גּוּף דָּמֵי? תָּא שְׁמַע: יֵשׁ נִדָּה
5 בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם פָּטוּר;
6 וְאַמַּאי? הָא עָקְרֵיָין לְשׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם כָּל עִיקָּר!
7 אָמַר לָךְ רַב יוֹסֵף: שׁוֹמֶרֶת יוֹם דְּקָאָמְרִין כִּדְשַׁנִּין. תָּא
8 שְׁמַע: יֵשׁ שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד
9 לִרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר; וְאַמַּאי? הָא עָקְרֵיָין לְהוֹצָאָה כָּל
10 עִיקָּר! - הָתָם נַמִּי כִּדְשַׁנִּין. תָּא שְׁמַע: יֵשׁ עֲבוֹדָה זָרָה
11 בַּתּוֹרָה אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה פָּטוּר; אַמַּאי? וְהָא עָקְרֵיָין
12 לְהִשְׁתַּחֲוָיָה כָּל עִיקָּר! אָמְרִי: הִשְׁתַּחֲוָיָה נַמִּי כִּדְשַׁנִּין.
13 בָּעֵי רַבִּי זֵירָא: אֵין שַׁבָּת בַּשְּׁבִיעִית, מַהוּ? - בְּמַאי
14 טָעוּ? - בְּהָדֵין קְרָא: "בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר תִּשְׁבֹּת", בִּזְמַן
15 דְּאִיכָּא חֲרִישָׁה אִיכָּא שַׁבָּת, וּבִזְמַן דְּלֵיכָּא חֲרִישָׁה לֵיכָּא
16 שַׁבָּת, מִי אָמְרִינַן: כֵּיוָן דְּמִקַּיְּימִין לָהּ בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ,
17 כְּבִיטּוּל מִקְצָת וְקִיּוּם מִקְצָת דָּמֵי, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּקָא
18 עָקְרֵיָין לֵיהּ בַּשְּׁבִיעִית, כַּעֲקִירַת הַגּוּף דָּמֵי? אֲמַר
19 רָבִינָא, תָּא שְׁמַע: נָבִיא שֶׁנִּתְנַבֵּא לַעֲקוֹר דָּבָר מִדִּבְרֵי
20 תּוֹרָה - חַיָּיב, לְבִיטּוּל מִקְצָת וּלְקִיּוּם מִקְצָת - רַבִּי
21 שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: פָּטוּר. וּבַעֲבוֹדָה זָרָה, אֲפִילּוּ אָמַר: הַיּוֹם
22 עוֹבְדָהּ וּלְמָחָר בַּטֵּלָהּ - חַיָּיב; שְׁמַע מִינָּהּ: אֵין שַׁבָּת
23 בַּשְּׁבִיעִית - כְּבִיטּוּל מִקְצָת וְקִיּוּם מִקְצָת דָּמֵי, שְׁמַע
24 מִינָּהּ. **משנה** הוֹרוּ בֵּית דִּין, וְיָדַע אֶחָד מֵהֶן שֶׁטָּעוּ
25 וְאָמַר לָהֶן: "טוֹעִין אַתֶּם", אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מוּפְלָא שֶׁל
26 בֵּית דִּין שָׁם, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן גֵּר אוֹ מַמְזֵר אוֹ נָתִין,
27 אוֹ זָקֵן שֶׁלֹּא רָאוּי לְבָנִים - הֲרֵי זֶה פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן
28 "עֵדָה" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "עֵדָה", מָה "עֵדָה" הָאֲמוּרָה לְהַלָּן
29 - כּוּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה, אַף "עֵדָה" הָאֲמוּרָה כָּאן - עַד
30 שֶׁיִּהְיוּ כּוּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה. **גמרא** אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה
31 מוּפְלָא שֶׁל בֵּית דִּין שָׁם. מְנָלָן? אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת, וְכֵן
32 תָּנָא דְּבֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ: הוֹרוּ בְּדָבָר
33 שֶׁהַצְּדוֹקִין מוֹדִין בּוֹ - פְּטוּרִין? מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהֶם לִלְמוֹד
34 וְלֹא לָמְדוּ. לֹא הָיָה מוּפְלָא שֶׁל בֵּית דִּין שָׁם נַמִּי
35 פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהֶם לִלְמוֹד וְלֹא לָמְדוּ. "נֶאֱמַר
36 שָׁם עֵדָה וְנֶאֱמַר כָּאן עֵדָה... עַד שֶׁיִּהְיוּ כּוּלָּן רְאוּיִין לְהוֹרָאָה". וְהָתָם מְנָלָן? דְּאָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר קְרָא: "וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ", "עִמָּךְ"
37 - בְּדוֹמִין לְךָ. וְאֵימָא: עִמָּךְ לַשְּׁכִינָה! אֶלָּא אָמַר רַב יַנַּאי קָרֵי לֵיהּ: "וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ", אִתְּךָ - בְּדוֹמִין לְךָ. **משנה** הוֹרוּ בֵּית
38 דִּין שׁוֹגְגִין וְעָשׂוּ כָּל הַקָּהָל שׁוֹגְגִין - מְבִיאִין פָּר, מְזִידִין וְעָשׂוּ שׁוֹגְגִין - מְבִיאִין כִּשְׁבָּה וּשְׂעִירָה, שׁוֹגְגִין וְעָשׂוּ מְזִידִין - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין.
39 **גמרא** "שׁוֹגְגִין וְעָשׂוּ מְזִידִין - הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין". הָא שׁוֹגֵג דּוּמְיָא דְּמִזִּיד - חַיָּיב, וְהֵיכִי דָּמֵי? שֶׁהוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר וְנִתְחַלֵּף
40 לוֹ בְּשׁוּמָן וַאֲכָלוֹ, לֵימָא: תִּפְשׁוֹט הָא דְּבָעֵי רָמִי בַּר חָמָא! אָמַר לָךְ, מִשּׁוּם דִּתְנָא רֵישָׁא: מִזִּידִין וְעָשׂוּ שׁוֹגְגִין, תָּנָא סֵיפָא: שׁוֹגְגִין וְעָשׂוּ
41 מְזִידִין. **משנה** הוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ כָּל הַקָּהָל אוֹ רוּבָּן עַל פִּיהֶן - מְבִיאִין פָּר, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה - מְבִיאִין פָּר וְשָׂעִיר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר;
42 רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה - מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵים עָשָׂר שְׂעִירִים;

רש"י

רבי

נתבאר לעיל (ג:) שאין בית דין חייבים בעקירת כל הגוף. עתה מבררת הגמרא האם אב מלאכה מאבות המלאכה האסורים בשבת נחשב כגוף שלם או כמקצתו: בָּעֵי [–נסתפק] רַב יוֹסֵף, אם התירו אב מאבות מלאכות שבת, כגון שהורו שאין איסור חֲרִישָׁה בְּשַׁבָּת, מַהוּ הדין, מִי [–האם] אָמְרִינַן כֵּיוָן דְּקָא מוֹדוּ בְּכוּלְּהוּ מִלְּתָא – שכיון שמודים בית דין בגוף איסור שבת [לגבי שאר מלאכות], הוראתם כְּבִיטּוּל מִקְצָת וְקִיּוּם מִקְצָת דָּמֵי, וחייבים, אוֹ דִּלְמָא, כֵּיוָן דְּקָא עֲקַרְיָין לֵיהּ לַחֲרִישָׁה כָּל עִיקָּר – כיון שעוקרים לגמרי איסור חרישה, הוראתם כַּעֲקִירַת גּוּף דָּמֵי, ופטורים.

הגמרא מנסה לפשוט: תָּא שְׁמַע, הורו ״יֵשׁ נָדָה בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַבָּא עַל שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם פָּטוּר״, חייבים, וְאַמַּאי חייבים, הָא עֲקַרְיָין [–הרי עקרו] לְאִיסּוּר שׁוֹמֶרֶת יוֹם כְּנֶגֶד יוֹם כָּל עִיקָּר, וזהו כעקירת אב מלאכה בשבת. דוחה הגמרא: אָמַר – היה מתרץ לְךָ רַב יוֹסֵף, ש״שׁוֹמֶרֶת יוֹם״ דְּקָאָמְרִין – שאומרת משנתינו, מדובר כִּדְשַׁנְיָין – כמו שתירצנו לעיל (ע״א), שהתירו העראה בשומרת יום, או שהורו שזבה טמאה רק אם ראתה ביום. אך אם עקרו את כל איסור שומרת יום יש לומר שזוהי עקירת כל הגוף. תָּא שְׁמַע, ״יֵשׁ שַׁבָּת בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַמּוֹצִיא מֵרְשׁוּת הַיָּחִיד לִרְשׁוּת הָרַבִּים פָּטוּר״, חייבים, וְאַמַּאי, הָא עֲקַרְיָין לְהוֹצָאָה כָּל עִיקָּר, ומוכח שאין זו עקירת כל הגוף. דוחה הגמרא: הָתָם נַמִּי כִּדְשַׁנְיָין, שהתירו להושיט ולזרוק, אך התרת הוצאה זו עקירת הגוף. תָּא שְׁמַע, ״יֵשׁ עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים בַּתּוֹרָה, אֲבָל הַמִּשְׁתַּחֲוֶה פָּטוּר״, חייבים, וְאַמַּאי, וְהָא עֲקַרְיָין לְהִשְׁתַּחֲוָיָה כָּל עִיקָּר. דוחה הגמרא: אָמְרִי – אמרו בני הישיבה, בְּהִשְׁתַּחֲוָיָה נַמִּי מדובר כִּדְשַׁנְיָין, שהתירו השתחויה שלא כדרכה.

בָּעֵי רַבִּי זֵירָא, הורו שאין איסור שַׁבָּת בַּשְּׁנָה הַשְּׁבִיעִית, מַהוּ הדין. ומבאר את דבריו, כְּמַאי טַעְמָא כשהורו כך, בְּהֶדְיֵין קְרָא – בפסוק זה שנאמר לגבי שבת (שמות לד כא) ״בְּחָרִישׁ וּבְקָצִיר תִּשְׁבֹּת״, וטעו לומר שבִּזְמַן דְּאִיכָּא חֲרִישָׁה – בששת שנות השמיטה, אִיכָּא איסור שַׁבָּת, וּבִזְמַן דְּלֵיכָּא חֲרִישָׁה – בשביעית שאסור לחרוש, לֵיכָּא שַׁבָּת. ובאופן זה, מִי אָמְרִינַן שכֵּיוָן דִּמְקַיְּימִין לָהּ בית דין לאיסור שבת בִּשְׁאָר שְׁנֵי שָׁבוּעַ [–שנות השמיטה], הוראתם כְּבִיטּוּל מִקְצָת וְקִיּוּם מִקְצָת דָּמֵי, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּקָא עֲקַרְיָין לֵיהּ לגמרי בַּשְּׁבִיעִית, כַּעֲקִירַת כל הַגּוּף דָּמֵי.

נביא שמורה לעבוד עבודה זרה, דינו מיתה (דברים יג ב–ו). ונחלקו תנאים (סנהדרין פט:), שלדעת חכמים דינו סקילה ולדעת רבי שמעון חנק. ומחלוקת זו היא בין בעוקר כל מצות עבודה זרה ובין בעוקר מקצתה. ואם התנבא לעקור מצוה אחרת, שאינה עבודה זרה, אם עקר את כל המצוה דינו חנק, ואם עקר מקצת פטור. פושטת הגמרא: אָמַר רַבִּינָא, תָּא שְׁמַע, נָבִיא שֶׁנִּתְנַבֵּא לַעֲקוֹר דָּבָר מִדִּבְרֵי תוֹרָה, חַיָּיב חנק. נתנבא לְבִיטּוּל מִקְצָת מצוה וּלְקִיּוּם מִקְצָת, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, פָּטוּר. וְאם נתנבא כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, אֲפִילּוּ אָמַר הַיּוֹם עוֹבְדָהּ – אמר לעובדה רק יום אחד, וּלְמָחָר בִּטְלָהּ, חַיָּיב סקילה לדעת חכמים. ומוכח שביטול עבודה זרה ליום אחד נחשב לביטול מקצת וקיום מקצת, וזה דומה ל׳אין שבת בשביעית׳, שמבטלים רק לזמן ידוע, וּשְׁמַע מִינָּהּ ש״אֵין שַׁבָּת בַּשְּׁבִיעִית״ בְּבִיטּוּל מִקְצָת וְקִיּוּם מִקְצָת דָּמֵי. מסיקה הגמרא: אכן שְׁמַע מִינָּהּ כך.

משנה

המשנה מבארת אופנים שאין חיוב פר, לא מצד ההוראה אלא מצד ב״ד: הוֹרוּ בֵּית דִּין, וְיָדַע אֶחָד מֵהֶן [–מהדיינים] שֶׁטָּעוּ, וְאָמַר לָהֶן ״טוֹעִין אַתֶּם״, ולא האזינו אליו הסנהדרין, אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מוּפְלָא שֶׁל בֵּית דִּין [–ראש הישיבה] שָׁם בשעת ההוראה, אוֹ שֶׁהָיָה אֶחָד מֵהֶן [–מהסנהדרין] גֵּר אוֹ מַמְזֵר אוֹ נָתִין אוֹ זָקֵן שֶׁלֹּא רָאוּי לְבָנִים – שכבר אינו ראוי להוליד, ואם כן לא היו הסנהדרין ראויים להוראה, הֲרֵי זֶה פָּטוּר מפר העלם דבר, וכל אחד מהעושים מביא קרבן יחיד, שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן (ויקרא ד יג) ״עֵדָה״, וְנֶאֱמַר לְהַלָּן בדין הסנהדרין (במדבר לה כד–כה) ״עֵדָה״, ולומדים בגזירה שוה, מָה ״עֵדָה״ הָאֲמוּרָה לְהַלָּן מדובר בסנהדרין שכּוּלָּן רְאוּיִן לְהוֹרָאָה, כמבואר בגמרא, אַף ״עֵדָה״ הָאֲמוּרָה כָּאן אין חייבים פר עַד שֶׁיִּהְיוּ כּוּלָּן רְאוּיִן לְהוֹרָאָה.

גמרא

שנינו במשנה: אוֹ שֶׁלֹּא הָיָה מוּפְלָא שֶׁל בֵּית דִּין שָׁם וכו׳ פטור. מבררת הגמרא: מְנָלָן דין זה. ומבארת: אָמַר רַב שֵׁשֶׁת, וְכֵן תָּנָא דְּבֵי – שנו ברייתא זו בבית מדרשו של רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, מִפְּנֵי מָה אָמְרוּ חכמים שבית דין שהוֹרוּ בְּדָבָר שֶׁהַצִּדּוּקִין מוֹדִין בּוֹ, פְּטוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהֶם לִלְמוֹד לִלְמוֹד את הדין המפורש בכתוב וְלֹא לָמְדוּ. ואם כן כְּשֶׁלֹּא הָיָה מוּפְלָא שֶׁל בֵּית דִּין שָׁם, נַמִּי פְּטוּרִין מִפְּנֵי שֶׁהָיָה לָהֶם לִלְמוֹד וְלֹא לָמְדוּ, שהמופלא לא היה שם ללמדם.

שנינו במשנה: נֶאֱמַר שָׁם ״עֵדָה״ וְנֶאֱמַר כָּאן ״עֵדָה״ וכו׳ עַד שֶׁיְּהוּ כּוּלָּן רְאוּיִן לְהוֹרָאָה. שואלת הגמרא: וְהָתָם – בפסוק לגבי הסנהדרין, מְנָלָן שמדובר בסנהדרין שכולם ראויים להוראה. ומשיבה: דְּאָמַר רַב חִסְדָּא, אָמַר קְרָא – נאמר בפסוק כאשר צוה ה׳ את משה לקחת שבעים זקנים, (במדבר יא טז) ״וְהִתְיַצְּבוּ שָׁם עִמָּךְ״, ו״עִמָּךְ״ [עם משה] משמע שמדובר בְּאנשים הדּוֹמִין לָךְ וראויים להוראה כמוך. ואם כן גם בכל סנהדרין צריך שכולם יהיו ראויים להוראה. מקשה הגמרא: וְאֵימָא – שמא יש לומר שמשמעות ״עִמָּךְ״ היא לִשְׁכִינָה, שצוה ה׳ את משה שיהיו האנשים עמו, ולא יכנסו לפני ולפנים למקום השכינה. ומתרצת: אֶלָּא אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, המקור שצריך שכולם ראויים להוראה הוא דְּאָמַר קְרָא (שמות יח כב) ״וְנָשְׂאוּ אִתְּךָ״, ומשמעות ״אִתְּךָ״ היא שמדובר בְּדוֹמִין לָךְ וראויים להוראה כמשה. לכן אם אין כל הדיינים ראויים להוראה, אין זו הוראה ופטורים מפר.

משנה

המשנה מלמדת מה הדין באופנים שיש בהם גם צד זדון וגם צד שגגה: הוֹרוּ בֵּית דִּין, והם היו שׁוֹגְגִין, וְעָשׂוּ כָּל הַקָּהָל שׁוֹגְגִין על פיהם, שלא ידעו שטעו ב״ד, מְבִיאִין פַּר. הורו מְזִידִין, שידעו שהוראתם אינה נכונה, וְעָשׂוּ הקהל שׁוֹגְגִין, מְבִיאִין העושים בִּשְׁבָה וּשְׂעִירָה – או שעירה, ואין חיוב פר כיון שאין שגגת הוראה. הורו שׁוֹגְגִין וְעָשׂוּ הקהל מְזִידִין, שידעו שב״ד טעו, הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין, שאין מזיד יכול להביא קרבן.

גמרא

לעיל (ב.) נסתפק רמי בר חמא מה הדין באופן שהתירו ב״ד חֵלֶב, ונתחלף ליחיד חלב בשומן. הגמרא מבקשת לפשוט ספק זה ממשנתינו: שנינו בסיפא של המשנה, ״הורו שׁוֹגְגִין וְעָשׂוּ הקהל מְזִידִין הֲרֵי אֵלּוּ פְּטוּרִין״ ומשמע שרק כשעשו מזידים פטורים, הָא [–אבל] העושה שׁוֹגֵג דּוּמְיָא דְּמֵזִיד [–הדומה למזיד], חַיָּיב, ומבארת הגמרא: וְהֵיכִי דָּמֵי – ואיזהו אופן זה, זהו באופן שֶׁהוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁחֵלֶב מוּתָּר, וְנִתְחַלֵּף לוֹ ליחיד בְּשׁוּמָן, וַאֲכָלוֹ. ואם כן לֵימָא תִּפְשׁוֹט – נאמר שיש לפשוט מכאן הָא דְּכִעֵי – מה שנסתפק בזה רָמִי בַּר חָמָא. דוחה הגמרא: אָמַר לְךָ רמי בר חמא, מִשּׁוּם דְּתָנָא בְּרֵישָׁא ״מְזִידִין וְעָשׂוּ שׁוֹגְגִין״, לכן תָּנָא גם בְּסֵיפָא בלשון ״שׁוֹגְגִין וְעָשׂוּ מְזִידִין״, ואין לשון זה בדווקא, ואין לדייק ממנו ששוגג הדומה למזיד חייב.

משנה

המשנה מבארת איזה קרבנות מביאים אם הורו בית דין ועשו הקהל על פיהם, מי מביאם, והוראה של איזה בית דין מחייבת: הוֹרוּ בֵּית דִּין בשוגג להתיר איסור שחייבים עליו כרת, וְעָשׂוּ כָּל הַקָּהָל [–כל עם ישראל] אוֹ רוּבָּן את העבירה עַל פִּיהֶן של בית דין, ואם כן יש חיוב פר העלם דבר, מְבִיאִין בית דין פַּר לחטאת, וזהו ״פר העלם דבר״. וְאם ההוראה היתה כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, שהתירו דבר שאיסורו כרת בענין עבודת כוכבים, מְבִיאִין בית דין פַּר וְשָׂעִיר, כמבואר בתורה (במדבר טו כב–כד) שעל שגגת הוראה בעבודה זרה מביאים פר לעולה ושעיר עיזים לחטאת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. נמצא שלדעתו חיוב הבאת הפר מוטל על בית דין להביא מממונם, והציבור פטורים. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אם הורו בשאר עבירות, ועשו כל ישראל על פיהם, שְׁנֵים עָשָׂר הַשְּׁבָטִים מְבִיאִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים, פר לכל שבט, שכן כל שבט נקרא ״קהל״, וחובת ההבאה היא על הקהל. והפרים הללו הם הנקראים ״פר העלם דבר של ציבור״. וְכַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, מְבִיאִין השבטים שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵים עָשָׂר שְׂעִירִים, פר ושעיר לכל שבט.

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, בשאר עבירות מביאים שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר פָּרִים, פר לכל שבט ופר לב"ד, וּבַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר פָּרִים וּשְׁלֹשָׁה עֶשֶׂר שְׂעִירִים, פַּר וְשָׂעִיר לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט וּפַר וְשָׂעִיר לְבֵית דִּין.

הוֹרוּ בֵּית דִּין, וְעָשׂוּ רק שִׁבְעָה שְׁבָטִים, כלומר רוב השבטים, והחוטאים הם רוב אנשי ישראל, אוֹ שעשו רוּבָּן של שבעה שבטים עַל פִּיהֶן, והם רוב ישראל, מְבִיאִין ב"ד פַּר, וְבַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים מְבִיאִין פַּר וְשָׂעִיר, והציבור אינו מביא כלום, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שִׁבְעָה הַשְּׁבָטִים שֶׁחָטְאוּ מְבִיאִין שִׁבְעָה פָּרִים, פר לכל שבט, וְאף שְׁאָר הַשְּׁבָטִים שֶׁלֹּא חָטְאוּ, מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן – מחמת השבטים שחטאו פַּר לכל שבט, ונמצא שכל שבט מביא פר, שֶׁאַף אֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין עַל יְדֵי הַחוֹטְאִין. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מביאים שְׁמוֹנָה פָּרִים, וּבַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שְׁמוֹנָה פָּרִים וּשְׁמוֹנָה שְׂעִירִים, כלומר פַּר וְשָׂעִיר לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט מהשבטים שחטאו וּפַר וְשָׂעִיר לְבֵית דִּין, והשבטים שלא חטאו אינם מביאים.

הוֹרוּ בֵּית דִּין – סנהדרין שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים, וְעָשָׂה רק אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט עַל פִּיהֶן, אוֹתוֹ שֵׁבֶט הוּא חַיָּב וּשְׁאָר כָּל הַשְּׁבָטִים פְּטוּרִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אף אותו השבט פטור, שכן אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הוֹרָיוֹת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ד יג) 'וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ', ו'כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל' משמע הסנהדרין הגדולה וְלֹא עֲדַת אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט.

גמרא

הגמרא מבארת את טעמי המחלוקת: תָּנוּ רַבָּנַן, יָדְעוּ ב"ד שֶׁהוֹרוּ בטעות, כגון שהתירו מקצת חֵלֶב, ואכלו רוב הציבור חלב ודם, כלומר חלב בשגגת הוראה ודם בשגגת מעשה בלבד, וְטָעוּ ושכחו ב"ד והציבור מַה הוֹרוּ, ולא ידעו האם התירו חלב או דם, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין פר, תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא ד יד) 'וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ', וְהִקְרִיבוּ' וגו', ומשמע שחייבים קרבן רק באופן שנודע להם מה התירו, האם חלב או דם, וְלֹא שֶׁיְּוַדְּעוּ הַחוֹטְאִין – ולא די שנודע שחטאו על פי ב"ד.

דורשת הברייתא את המשך הפסוק: 'אֲשֶׁר חָטְאוּ' וגו' 'וְהִקְרִיבוּ' מלמד שכל החוטאים מקריבים, והיינו אם חָטְאוּ שְׁנֵי שְׁבָטִים מְבִיאִין שְׁנֵי פָּרִים, ואם חָטְאוּ שְׁלֹשָׁה מְבִיאִין שְׁלֹשָׁה. מקשה הברייתא: אוֹ שמא אֵינוֹ אוֹמֵר הפסוק אֶלָּא שאם חָטְאוּ שְׁנֵי יְחִידִים מְבִיאִין שְׁנֵי פָּרִים, ואם חָטְאוּ שְׁלֹשָׁה יחידים מְבִיאִין שְׁלֹשָׁה, ש'אשר חטאו' משמעו כל היחידים שחטאו. מתרצת הברייתא: תַּלְמוּד לוֹמַר (שם) 'וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל', ומשמע שהַקָּהָל חַיָּב – החיוב הוא על קהל ולא על יחידים, וְנמצא שכָּל קָהָל וְקָהָל חַיָּב, כֵּיצַד, חָטְאוּ שְׁנֵי שְׁבָטִים מְבִיאִין שְׁנֵי פָּרִים, שכל שבט קרוי 'קהל' (להלן ע"ב), ואם חָטְאוּ שִׁבְעָה שבטים מְבִיאִין שִׁבְעָה, וּשְׁאָר שְׁבָטִים שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן פַּר פַּר – פר לכל שבט, שֶׁאַפִּילּוּ אֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין עַל יְדֵי הַחוֹטְאִין. לְכָךְ נֶאֱמַר 'קָהָל', לְחַיֵּב עַל כָּל קָהָל וְקָהָל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, באופן זה שִׁבְעָה הַשְּׁבָטִים שֶׁחָטְאוּ מְבִיאִין שִׁבְעָה פָּרִים, וּבית דִּין מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן פַּר נוסף, שֶׁכֵּן נֶאֱמַר לְמַטָּה (ויקרא ד יד) 'וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל' וְנֶאֱמַר לְמַעְלָה [–בתחילת הפרשה] (שם ד יג) 'וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל', ולמדים בגזירה שוה, מַה 'קָהָל' הָאָמוּר לְמַעְלָה הרי אמור בֵּית דִּין עִם הַקָּהָל, שהרי נאמר 'הקהל' וכן 'מעיני' שהם ב"ד, אם כן אַף 'קָהָל' הָאָמוּר לְמַטָּה הכוונה לבֵית דִּין עִם הַקָּהָל, שגם ב"ד יקריבו פר כשמקריבים הקהל. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, שִׁבְעָה שְׁבָטִים שֶׁחָטְאוּ, בֵּית דִּין מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶם פַּר, וְהֵן – החוטאים פְּטוּרִין, שֶׁנֶּאֱמַר (ויקרא ד יד) 'קָהָל' לְמַטָּה וְנֶאֱמַר (שם ד יג) 'קָהָל' לְמַעְלָה, ולמדים שמה 'קָהָל' הָאָמוּר לְמַעְלָה – 'וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל', זהו בֵּית דִּין וְלֹא צִבּוּר, שהרי מדובר בשגגת הוראה, אם כן אַף קָהָל הָאָמוּר לְמַטָּה – 'וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל' זהו בֵּית דִּין וְלֹא צִבּוּר. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר משמו של רבי מאיר, אם חָטְאוּ שִׁשָּׁה שְׁבָטִים וְהֵם רוּבּוֹ שֶׁל קָהָל, אוֹ שִׁבְעָה שבטים אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רוּבּוֹ שֶׁל קָהָל, מְבִיאִין פַּר.

הגמרא מבררת כדעת מי הרישא: אֲמַר מַר, 'וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת' וְלֹא שֶׁיְּוַדְּעוּ הַחוֹטְאִין. מבררת הגמרא: מַאן תַּנָּא ששנה זאת. ומשיבה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, וְאִיתֵימָא – ויש אומרים שאמר זאת רָבָא, תנא זה סובר דְּלֵא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דִּתְנַן (כריתות יט.), מי שהיו לפניו חתיכת חֵלֶב וחתיכת נותר, ואכל אחת מהן ואינו יודע איזו, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַה נַּפְשֵׁךְ – בין כך ובין כך חייב חטאת, שכן אִם חֵלֶב אָכַל הרי חַיָּיב, וכן אם נוֹתָר אָכַל הרי חַיָּיב. ואם כן, לשיטתו חייבים גם כאן, שאם חלב אכלו בהוראה חייבים פר, ואם דם אכלו בהוראה חייבים פר. דוחה הגמרא: רַב אַשִּׁי אָמַר, אֲפִילּוּ תִּימָא שהברייתא כדעת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, וכאן מודה שפטורים מפר אם אין ידוע במה חטאו בהוראה, שכן שַׁאנִי – שונה הדין הָכָא, דִּכְתִיב (ויקרא ד יד) 'וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ', שחייבים רק כשידוע במה חטאו בהוראה. מקשה הגמרא: הָתָם נַמִּי בחטאת יחיד הָכְתִיב (שם ד כג) 'אוֹ הוֹדַע אֵלָיו חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ', שמשמע שצריך שידע במה חטא. מתרצת הגמרא: הפסוק הַהוּא ['בה'] מִיבְּעֵי לֵיהּ – נצרך לדרוש ממנו פְּרָט לְמִתְעַסֵּק – מי שנתכוון לעשות דבר ועשה דבר אחר, כגון שנתכוון להגביה צמח תלוש בשבת, ובטעות חתך צמח מחובר, שפטור מחטאת שכן דורשים 'בה' דווקא כשמתכוין לעשות החטא. נמצא שאינו דורש מ'בה' שצריך שידע במה חטא, אך כאן הוא דורש מ'עליה' שצריך שיוודע החטא.

הגמרא מבררת את טעמי התנאים: מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה. מבארת הגמרא: קָסָבַר שאַרְבָּעָה 'קְהָלֵי' כְּתִיבִי – ארבע פעמים כתוב 'קהל' בפרשת פר העלם דבר, דהיינו 'מֵעֵינֵי הַקָּהָל' (ויקרא ד יג) ו'וְהִקְרִיבוּ הַקָּהָל' (שם ד יד), שהרי יכל לכתוב 'מעיני קָהָל', ומה שאמר 'מֵעֵינֵי הַקָּהָל' משמע עוד הזכרה של המילה 'קהל', וכן יכל לכתוב 'והקריבו קָהָל', ואם כן 'הַקָּהָל' משמע עוד הזכרה. וארבע ההזכרות נדרשות, חַד [–אחת] נדרשת לְחַיֵּב עַל כָּל קָהָל וְקָהָל, שכל שבט שחטא מקריב, וְחַד לְהוֹרָאָה תְּלוּיָה בְּבֵית דִּין וּמַעֲשֶׂה תָּלוּי בַּקָּהָל, כמבואר לעיל (ג.), וְחַד לְגֵרוּדָה – שאף שאר השבטים נגררים אחר השבטים שחטאו, ומביאים פרים, וְחַד לַדִּין שבמשנה, שֶׁשֵּׁבֶט שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ חייב.

וְלדעת רַבִּי שִׁמְעוֹן רק תְּלָתָא קְהָלֵי כְּתִיבִי – שלש פעמים יש לדרוש 'קהל', הַיְינוּ (שם יג) 'מעיני הַקָּהָל' שנדרש פעם אחת, ו'והקריבו הקהל' (שם יד) שנדרש פעמיים משום שלא כתב רק 'קָהָל' אלא 'הַקָּהָל'. ו'מֵעֵינֵי הַקָּהָל' אינו נדרש פעמיים שכן אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הוּא – כך דרך הכתוב לכתוב כדרך שבני אדם מדברים, כִּדְאָמְרִי אִינְשֵׁי מֵעֵינֵי דִּפְלָנְיָא – כמו שדרך האנשים לומר 'מעיני פלוני'. ושלש ההזכרות נדרשות לְחַיֵּב עַל כָּל קָהָל וְקָהָל, וּתְרֵי אַחֲרִינֵי – ושתי האחרות נדרשות לגזירה שוה, נֶאֱמַר לְמַטָּה 'קָהָל' וְנֶאֱמַר לְמַעְלָה 'קָהָל', מַה לְּהַלָּן בֵּית דִּין עִם הַקָּהָל אַף כָּאן בֵּית דִּין עִם הַקָּהָל.

וְרַבִּי מֵאִיר את ייתור ה"א של 'קָהָל' 'הַקָּהָל', לֹא פָּרִישׁ, וְהִלְכָּךְ רק תְּרֵי [–שני] 'קְהָלֵי' כְּתִיבִי, 'מעיני הקהל' ו'והקריבו הקהל', והם מִיבָּעֵי לֵיהּ – נצרכים לו לְגזירה שוה, נֶאֱמַר לְמַטָּה 'קָהָל' וְנֶאֱמַר לְמַעְלָה 'קָהָל', מַה לְּהַלָּן בֵּית דִּין וְלֹא צִבּוּר אַף כָּאן בֵּית דִּין וְלֹא צִבּוּר.

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר מַאי טַעְמֵיהּ. מבארת הגמרא: כְּתִיב לגבי שגגת הוראה בעבודה זרה (במדבר טו כד) 'וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעְשְׂתָה לִשְׁגָגָה', אֲלֻמָּא – מוכח שחייבים אף כשחטאו רק מִיעוּטָא – מיעוט העדה, דִּכְתִיב 'מֵעֵינֵי' שמשמע מקצת עיני ולא כל עיני, וּכְתִיב (שם טו כו) 'כִּי לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה', לְמֵימְרָא דְּרוּבָּא אִין – ומשמע שרק כשרוב העם חטאו כן מביאים קרבן, אך מִיעוּטָא שחטאו לֹא, ואם כן הָא כֵּיצַד ניישב הפסוקים. ואם כן מוכרחים לבאר הפסוקים כך עָשׂוּ שִׁשָּׁה שבטים וְהֵן רוּבּוֹ שֶׁל קָהָל, אוֹ שִׁבְעָה שבטים אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רוּבּוֹ שֶׁל קָהָל, חַיָּבִין, ש'מעיני' שמשמע שמיעוט הקהל חייבים הוא באופן שהם רוב השבטים, ו'לכל העם' שמשמע שרק אם רוב הציבור חייבים הוא באופן שאינם רוב השבטים.

רבי שמעון אומר שלש עשרה פרים – פר לכל שבט ושבט, ופר לבית דין. וטעמייהו דכולהו מפרש בגמרא. **הורו בית דין ועשו שבעה שבטים או רובו** – של כל שבט ושבט דשבעה שבטים, וכגון דהוי רובן של ישראל – מביאין פר וכו', דברי רבי מאיר. [דסבירא ליהו: בית דין מביאין פר לא צבור. **רבי יהודה אומר שבעה שבטים שחטאו מביאין שבעה פרים ושאר שבטים שלא חטאו מביאין פר פר על ידיהם** – כלומר, פר לכל שבט ושבט. ואמר בגמרא דשבעה דקאמר רבי יהודה לאו דוקא, דהוא הדין לשבט אחד שחטא על [פי] הוראת בית דין הגדול, שהשאר שבטים שלא חטאו מביאין על ידיהן פר פר. ואיידי דקאמר רבי מאיר שבעה דאיהו בעי רובא ממש, קאמר רבי יהודה נמי. **וחכמים אומרים אין חייבים פר אלא על הוראת בית דין הגדול** – אבל שבט אחד בהוראת בית דינו כשגגת מעשה דמי, ומביאין כל אחד כשבה או שעירה. **עדת ישראל** – היינו סנהדרין, כלומר, סנהדרין של ישראל, דהיינו בית דין הגדול. **גמרא ידעו שהורו וטעו מה שהורו** – כלומר, הורו בית דין שחלב מותר בבטול מקצת, ועשו קהל על פיהן ואכלו שוגגין חלב ודם, דהוי חד בשגגת מעשה בלבד, וחד בהוראה. ואחר כך ידעו שהורו שלא בראוי, אלא שטעו במה שהורו, דאינם יודעים אם על החלב הורו או על הדם, יכול יהו חייבין פר דליהוי הוראה מעליא. **תלמוד לומר ונודעה החטאת** – "אשר חטאו עליה והקריבו". כלומר, דצריך שיודע החטאת, שיהיו יודעין על מה הורו, אם על החלב או על הדם. **ולא שידעו החוטאין** – דלא סגי בידיעה דחוטאין, דאף על גב דעשו בהוראה, דממה נפשך חד מנייהו בהוראה הוה, דהא אכלי לתרווייהו חלב ודם – אפילו הכי פטורין, דצריך שיברר להם אותו חטא שעשו בהוראה. **חטאו שני שבטים מביאין שני פרים** – והוא הדין דכי חטא שבט אחד שמביא פר אחד. והא קא משמע לן דשני שבטים לא סגי להו בפר אחד. **לחייב על כל** קהל וקהל – דשבט אחד איקרי קהל, כדמפרש טעמא לקמן. **מה הקהל האמור למעלה בית דין עם** הקהל – דתרוייהו כתיב למעלה בית דין עם קהל, דכתיב "ונעלם דבר מעיני הקהל", דהאי "מעיני" היינו בית דין. **אף** קהל האמור **למטה** – "והקריבו הקהל" – בית דין עם הקהל. הכי דריש רבי מאיר: מה "קהל" האמור למעלה "ונעלם דבר מעיני הקהל" – בית דין ולא קהל. כלומר, דהוראה תלויה היא בבית דין ולא בקהל, דהא לא כתיב "ונעלם מקהל" אלא "מעיני הקהל" – דמשמע: מבית דין של קהל ולא מקהל. אף "קהל" האמור למטה "והקריבו הקהל" – בית דין ולא צבור. **מה נפשך** – דתנן במסכת כריתות בפרק "ספק אכל חלב" (יט, א): חלב ונותר לפניו, ואכל את אחד מהם ואינו יודע איזה מהן אכל. רבי אליעזר מחייב חטאת, ורבי יהושע פוטר. ותניא, אמר רבי אליעזר: מה נפשך, אם חלב אכל – חייב, אם נותר אכל – חייב. אמר לו רבי יהושע: הרי הוא אומר "אשר חטא בה" – עד שיודע לו במאי חטא. הכא נמי סבירא ליה לרבי אליעזר: מה נפשך, אם חלב אכלו בהוראה – מביאין פר, ואם דם אכלו בהוראה – מביאין פר, וחייבין ממה נפשך. **אפילו תימא רבי אליעזר ושאני הכא דכתיב ונודעה החטאת אשר חטאו** עליה והקריבו – דמשמע שיודע להם החטא שחטאו עליו על פי בית דין. **התם נמי הא כתיב אשר חטא בה** – דמשמע עד שיודע לו במה חטא. **בה** – (פרש למתעסק ד"בה") משמע דמתכוין לעשות החטא, פרט למתעסק בשבת, כגון שנתכוין להגביה את התלוש וחתך את המחובר, דפטור. אבל מתעסק בחלבים ובעריות חייב, שכבר נהנה. כדאמר בפרק "ארבע מיתות" (סנהדרין סב, ב). **ארבעה** קהל **כתיבי** – "מעיני הקהל" "והקריבו הקהל". דלימא קרא "מעיני קהל", מאי "הקהל" – תרי, וליכתוב קרא "והקריבו קהל" מאי "הקהל" תרי. והרי ארבעה. "חטאת הקהל" לא קא חשיב, דהא לא כתיב לא בהוראה ולא בהקרבה. **לחייב על כל** קהל וקהל – על כל שבט ושבט. דשבט אחד איקרי קהל, כדאמר לקמן. **וחד להוראה תלויה בבית דין** – כדאמר לעיל (ג, א): "הקהל ועשו" – הוראה תלויה בבית דין ומעשה תלוי בקהל. וחד למידה [לגרירה], דשאר שבטין שלא חטאו נגררין אחר החוטאין, ומביאין על ידיהם פר פר. **וחד לשבט שעשה בהוראת בית דינו** – כדתנן בסיפא דמתניתין: הורו בית דין של אחד מן השבטים כו'. **שלשה קהל כתיבי** – "מעיני הקהל" לא דרשינן ביה תרתי, דהא לשמוש הוא דאתא, דאורחיה דקרא דמשתעי הכי, כדאמרי אינשי: מעיני דפלניא. הכא נמי "מעיני הקהל" משמע: מעיני של קהל, וחד הוא. אבל "והקריבו הקהל" דרשינן ביה תרי, דלכתוב קרא "והקריבו קהל", מאי "הקהל" – תרי, הא תלת. **חד לחייב על כל** קהל וקהל – דרבי שמעון נמי סבירא ליה דשבט אחד איקרי קהל, אייתרי ליה תרי לגזירה שווה, נאמר "קהל" למעלה וכו'. **ורבי שמעון בן אלעזר מאי טעמא** – דכתיב בהוראה דעבודה זרה בפרשת "שלח לך אנשים": "והיה אם מעיני העדה", אלמא אפילו מיעוטא חטאו מביאין פר ושעירה: דכתיב "מעיני" – משמע מקצת עיני ולא כל עיני. וכתיב "בי לבל" – משמע דרובא אין, דרובו כבולו, ומיעוטא לא. הא ביצד? וכו' ד"מעיני" אפילו מיעוט קהל – כגון ברוב שבטים, והאי דכתיב "כי לבל" דבעינן רובא דקהל אפילו במיעוט שבטים.

ורבי

רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה - שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים וּשְׁלֹשָׁה עָשָׂר שְׂעִירִים, פָּר וְשָׂעִיר לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, פָּר וְשָׂעִיר לְבֵית דִּין. הוֹרוּ בֵּית דִּין וְעָשׂוּ שִׁבְעָה שְׁבָטִים אוֹ רוּבָּן עַל פִּיהֶן - מְבִיאִין פָּר, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה - מְבִיאִין פָּר וְשָׂעִיר, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שִׁבְעָה שְׁבָטִים שֶׁחָטְאוּ מְבִיאִין שִׁבְעָה פָּרִים, וּשְׁאָר שְׁבָטִים שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן פָּר, שֶׁאַף אֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין עַל יְדֵי חוֹטְאִין; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁמוֹנָה פָּרִים, וּבַעֲבוֹדָה זָרָה - שְׁמוֹנָה פָּרִים וּשְׁמוֹנָה שְׂעִירִים, פָּר וְשָׂעִיר לְכָל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט, פָּר וְשָׂעִיר לְבֵית דִּין. הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׁבָטִים וְעָשָׂה אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט עַל פִּיהֶן - אוֹתוֹ שֵׁבֶט הוּא חַיָּיב, וּשְׁאָר כָּל הַשְּׁבָטִים פְּטוּרִין, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הוֹרָיוֹת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בִּלְבַד, שֶׁנֶּאֱמַר "וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ", וְלֹא עֲדַת אוֹתוֹ שֵׁבֶט. **גמרא** תָּנוּ רַבָּנַן: יָדְעוּ שֶׁהוֹרוּ וְטָעוּ מַה הוֹרוּ, יָכוֹל יְהוּ חַיָּיבִין? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת", וְלֹא שֶׁיְּוֹדְעוּ הַחוֹטְאִין; "אֲשֶׁר חָטְאוּ" - חָטְאוּ שְׁנֵי שְׁבָטִים מְבִיאִין שְׁנֵי פָּרִים, חָטְאוּ שְׁלֹשָׁה מְבִיאִין שְׁלֹשָׁה. אוֹ אֵינוֹ אוֹמֵר אֶלָּא חָטְאוּ שְׁנֵי יְחִידִים מְבִיאִין שְׁנֵי פָּרִים, חָטְאוּ שְׁלֹשָׁה מְבִיאִין שְׁלֹשָׁה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הַקָּהָל", הַקָּהָל חַיָּיב, וְכָל קָהָל וְקָהָל חַיָּיב, כֵּיצַד? חָטְאוּ שְׁנֵי שְׁבָטִים מְבִיאִין שְׁנֵי פָּרִים, חָטְאוּ שִׁבְעָה מְבִיאִין שִׁבְעָה, וּשְׁאָר שְׁבָטִים שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן פָּר פָּר, שֶׁאֲפִילּוּ אֵלּוּ שֶׁלֹּא חָטְאוּ מְבִיאִין עַל יְדֵי הַחוֹטְאִין, לְכָךְ נֶאֱמַר "קָהָל" - לְחַיֵּיב עַל כָּל קָהָל וְקָהָל, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שִׁבְעָה שְׁבָטִים שֶׁחָטְאוּ מְבִיאִין שִׁבְעָה פָּרִים, וּבֵית דִּין מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶן פָּר, שֶׁנֶּאֱמַר לְמַטֶּה "קָהָל" וְנֶאֱמַר לְמַעְלָה "קָהָל", מַה "קָהָל" הָאָמוּר לְמַעְלָה - בֵּית דִּין עִם הַקָּהָל, אַף "קָהָל" הָאָמוּר לְמַטָּה - בֵּית דִּין עִם הַקָּהָל; רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: שִׁבְעָה שְׁבָטִים שֶׁחָטְאוּ - בֵּית דִּין מְבִיאִין עַל יְדֵיהֶם פָּר וְהֵן פְּטוּרִין, נֶאֱמַר "קָהָל" לְמַטָּה וְנֶאֱמַר "קָהָל" לְמַעְלָה, מַה "קָהָל" הָאָמוּר לְמַעְלָה - בֵּית דִּין וְלֹא צִבּוּר, אַף "קָהָל" הָאָמוּר לְמַטָּה - בֵּית דִּין וְלֹא צִבּוּר; רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ: חָטְאוּ שִׁשָּׁה שְׁבָטִים וְהֵם רוּבוֹ שֶׁל קָהָל, אוֹ שִׁבְעָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רוּבוֹ שֶׁל קָהָל - מְבִיאִין פָּר. אָמַר מָר: "וְנוֹדְעָה הַחַטָּאת" - וְלֹא שֶׁיְּוֹדְעוּ הַחוֹטְאִין. מַאן תַּנָּא? אֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר רַב, וְאִיתֵימָא רָבָא: דְּלָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר; דִּתְנַן, אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַה נַּפְשְׁךָ? אִם חֵלֶב אָכַל חַיָּיב, נוֹתָר אָכַל חַיָּיב. רַב אַשִׁי אֲמַר: אֲפִילּוּ תֵּימָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, שָׁאנֵי הָכָא, דִּכְתִיב: "אֲשֶׁר חָטְאוּ עָלֶיהָ". - הָתָם נַמִּי הָכְתִיב: "אֲשֶׁר חָטָא בָּהּ"! - הַהוּא מִיבְּעֵי לֵיהּ: פְּרָט לְמִתְעַסֵּק. מַאי טַעְמָא דְּרַבִּי יְהוּדָה? קָסָבַר: אַרְבָּעָה קְהָלֵי כְּתִיבִי, "קָהָל" "הַקָּהָל", "קָהָל" "הַקָּהָל", חַד לְחַיֵּיב עַל כָּל קָהָל וְקָהָל, וְחַד לְהוֹרָאָה תְּלוּיָה בְּבֵית דִּין וּמַעֲשֶׂה תָּלוּי בַּקָּהָל, וְחַד לִגְרֵירָה, וְחַד לְשֵׁבֶט שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין. - וְרַבִּי שִׁמְעוֹן? - תִּלְתָּא קְהָלֵי כְּתִיבִי, "הַקָּהָל", "קָהָל", "הַקָּהָל", "מֵעֵינֵי הַקָּהָל" אוֹרְחֵיהּ דִּקְרָא הוּא, כִּדְאָמְרִי אֱינָשֵׁי: מֵעֵינֵי דִּפְלָנְיָא, חַד לְחַיֵּיב עַל כָּל קָהָל וְקָהָל, וּתְרֵי אַחֲרִינֵי, נֶאֱמַר לְמַטָּה "קָהָל" וְנֶאֱמַר לְמַעְלָה "קָהָל", מַה לְּהַלָּן בֵּית דִּין עִם הַקָּהָל, אַף כָּאן בֵּית דִּין עִם הַקָּהָל. - וְרַבִּי מֵאִיר? - "קָהָל" "הַקָּהָל" לָא דָּרֵישׁ, הִלְכָּךְ תְּרֵי קְהָלֵי כְּתִיבִי, מִיבָּעֵי לֵיהּ לְנֶאֱמַר לְמַטָּה "קָהָל" וְנֶאֱמַר לְמַעְלָה "קָהָל", מַה לְּהַלָּן בֵּית דִּין וְלֹא צִבּוּר, אַף כָּאן בֵּית דִּין וְלֹא צִבּוּר. - וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר מַאי טַעְמָא? - כְּתִיב: "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה", אַלְמָא מִיעוּטָא, דִּכְתִיב: "מֵעֵינֵי", וּכְתִיב: "כִּי לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה", לְמִימְרָא דְּרוּבָּא - אִין, מִיעוּטָא - לָא! הָא כֵּיצַד? עָשׂוּ שִׁשָּׁה וְהֵן רוּבוֹ שֶׁל קָהָל, אוֹ שִׁבְעָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רוּבוֹ שֶׁל קָהָל - חַיָּיבִין.

ורבי

רש"י

ורבי שמעון ורבי מאיר – דדרשי תרי "קהל" לגזרה שוה, ולא אייתר חד להוראה תלויה בבית דין, אם כן הוראה תלויה בבית דין מנא להו? **מעיני העדה נעשתה לשגגה** – שתעשה לשגגה על ידי אחרים, דהיינו על ידי הוראת בית דין. דהוראה תלויה בבית דין. **רבא אמר כי לכל העם בשגגה** – שיהו כולם תלויין בשגגת הקהל ובית דין, דהוראה תלויה בבית דין ומעשה תלוי בקהל. **הוה אמינא אפילו מיעוט** – חטאו מביאין פר. **הוה אמינא בית דין בהדי רובא** – ולא יהו מביאין פר עד שיעשו בית דין עם הצבור, דליבעי לבית דין הוראה ועשיה, כתב רחמנא "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה" – שתעשה שגגה על ידי אחרים, דהוראה בלבד תלויה בבית דין. **ילפינן מעיני מעיני** – כתיב הכא "מעיני הקהל" וכתיב בעבודה זרה "והיה אם מעיני העדה". **אבל חד שבט דליכא רובא לא** – והוא הדין לשנים או שלשה שבטים. **רבי שמעון תמניא בעי** – פר לכל שבט ושבט, ופר לבית דין. **אי בהוראת בית דינו רבי שמעון לית ליה** – דהא לא מייתר ליה (לא) קהל להוראת בית דינו. **אלא לאו רבי יהודה היא** – וקתני: מה הן מביאין – פר אחד. אלמא לא מייתו שאר שבטים בהדיה. **אמרי הכא במאי עסקינן וכו'** – ותנא קמא רבי שמעון בן אלעזר הוא. ורבי שמעון דאמר שני פרים קסבר פר לכל שבט ושבט, דשבט אחד איקרי קהל. כגון שחטאו שבעה שבטים והן רובן של קהל, דכי הויא רובא בגברי ורובא בשבטים הוא דמביא פר לכל שבט ושבט ופר לבית דין. אבל היכא דאיכא ששה והן רובא, או שבעה ואינן רובא כיון דלאו רובא, בגברי ורובא בשבטים – כחד שבט דמו, ומביאין פר אחד ופר לבית דין. **איבעיא להו שבט אחד שעשה בהוראת בית דין הגדול לרבי שמעון מי מייתו** – פר או לא? מי אמרינן כי אמר רבי שמעון לחייב על כל קהל

רש"י

וקהל, דשבט אחד איקרי קהל – כגון שחטאו שבעה שבטים דהוו רובן. אבל היכא דליכא רובא – ביחיד דמו ופטורים. דיחיד שעשה בהוראת בית דין פטור. או דלמא כיון דסבירא ליה דשבט אחד איקרי קהל – לא שנא שבט אחד ולא שנא שבעה – מביאין פר לכל שבט ושבט, ופר לבית דין. **אלא** – הכא במאי עסקינן כגון שחטאו ששה וכו' דכיון דאיכא רוב – רובא כל דהו קאמר דמביאין פר, ופר לבית דין. **אלא לאו רבי שמעון** – וקתני: שבט אחד חייב על הוראת בית דין הגדול. אלמא כי אמר שבט אחד איקרי קהל – אפילו כי חטא שבט אחד כמרובין דמו, ומביאין פר ופר לבית דין. והכי סבירא ליה לרבי שמעון דהיכא דאיכא רובא בגברי ורובא בשבטים – מביאין פר לכל שבט. אבל היכא דחטאו ששה והן רובן, או שבעה ואינן רובן – כשבט אחד דמו, ומביאין פר ופר לבית דין. מדקתני: מה הן מביאין וכו'. ולא מתוקמא רישא אלא כרבי שמעון בן אלעזר, כגון שחטאו ששה וכו'. וקאמר רבי שמעון שני פרים, פר להו ופר לבית דין. **מדכתיב** קהל יהודה – אלמא דשבט אחד איקרי קהל. **ודלמא שאני שבט יהודה דהוה עמיה בירושלים שבט בנימין** – ושני שבטים הוא דאקרי קהל אבל שבט אחד לא? **אלא מהכא הנני מפרך והרביתיך ונתתיך לקהל עמים וגו'** – והיכא אמר ליה הכי, דכתיב "וירא אלהים אל יעקב עוד בבואו מפדן ארם" וגו' וכתיב "ויאמר לו אלהים אני אל שדי פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך" וגו'. **מאן הוה אתיליד ליה בההיא שעתא** – כלומר, מאן הוה עתיד למילד בההיא שעתא – בנימין. ושמע מינה דקאמר ליה רחמנא השתא מתיליד לך קהל אחרינא. **אחד עשר שבטים לא** – בתמיהה, והא אמרת דשני שבטים איקרו קהל, יהודה ובנימין! אלא ודאי הכי קאמר ליה: דהשתא מתיליד לך קהל אחרינא, אלמא שבט בנימין לבדו איקרי קהל.

וְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי מֵאִיר, דְּהוֹרָאָה תְּלוּיָה בְּבֵית דִּין וּמַעֲשֶׂה תָּלוּי בַּקָּהָל מְנָא לְהוּ? אֲמַר אַבַּיֵי, דְּאָמַר קְרָא: "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה". רָבָא אָמַר: מִ"לְּכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה". וּצְרִיכָא, דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה", הָוָה אָמִינָא אֲפִילּוּ מִיעוּטָא, לְהָכִי כְּתִיב "לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה"; וְאִי כָּתַב "לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה", הָוָה אָמִינָא עַד דְּעָבְדִי בֵּית דִּין בַּהֲדֵי רוּבָּא, לְהָכִי כְּתִיב "וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה". - וְהָא כִּי כְּתִיבִי הָנֵי קְרָאֵי - בַּעֲבוֹדָה זָרָה הוּא דִּכְתִיבִי! - יָלְפִינַן "מֵעֵינֵי" "מֵעֵינֵי". "הוֹרוּ בֵּית דִּין שֶׁל אֶחָד" וכו'. אִיבַּעְיָא לְהוּ: שֵׁבֶט אֶחָד לְרַבִּי יְהוּדָה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, מִי מַיְיתוּ שְׁאָר שְׁבָטִים אוֹ לָא? מִי אָמְרִינַן: שִׁבְעָה שְׁבָטִים הוּא דְּמַיְיתוּ שְׁאָר שְׁבָטִים בַּהֲדֵיהוּ, מִשּׁוּם דְּאִיכָּא רוּבָּא, אֲבָל חַד שֵׁבֶט דְּלֵיכָּא רוּבָּא לָא, אוֹ דִּלְמָא לֹא שְׁנָא? תָּא שְׁמַע: מַה הֵן מְבִיאִין? פָּר אֶחָד, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁנֵי פָּרִים; בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא שֶׁחָטְאוּ שִׁבְעָה, רַבִּי שִׁמְעוֹן תְּמַנְיָא בָּעֵי! אֶלָּא דְּחָטָא שֵׁבֶט אֶחָד. בְּמַאי? אִי בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ, רַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ! אֶלָּא לָאו בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. וְתַנָּא קַמָּא מַנִּי? אִי נִימָא רַבִּי מֵאִיר, הָא רוּבָּא בָּעֵי! אֶלָּא לָאו רַבִּי יְהוּדָה, וּכְגוֹן שֶׁחָטָא שֵׁבֶט אֶחָד. אָמְרִי: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁחָטְאוּ שִׁשָּׁה שְׁבָטִים וְהֵן רוּבָּן שֶׁל קָהָל, וְרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הִיא; דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ: חָטְאוּ שִׁשָּׁה וְהֵן רוּבוֹ שֶׁל קָהָל, אוֹ שִׁבְעָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רוּבוֹ שֶׁל קָהָל - מְבִיאִין פָּר. תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: שֵׁבֶט שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ - אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט חַיָּב וּשְׁאָר כָּל הַשְּׁבָטִים פְּטוּרִין, וּבְהוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל - אֲפִילּוּ שְׁאָר שְׁבָטִים חַיָּבִים, שְׁמַע מִינָּהּ. אָמַר רַב אַשִׁי: מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא, דְּקָתָנֵי: וְעָשָׂה אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט עַל פִּיהֶם - אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט חַיָּב וּשְׁאָר כָּל הַשְּׁבָטִים פְּטוּרִין, לָמָּה לִי לְמִיתְנָא "וּשְׁאָר שְׁבָטִים פְּטוּרִים"? הָא תְּנָא "אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט חַיָּב", וְכֵיוָן דִּתְנָא "אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט חַיָּב", מִמֵּילָא יָדַעְנָא שְׁאָר שְׁבָטִים פְּטוּרִין! אֶלָּא הָא קָמַשְׁמַע לָן, בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ הוּא דִּשְׁאָר שְׁבָטִים פְּטוּרִים, אֲבָל בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל - אֲפִילּוּ שְׁאָר שְׁבָטִים חַיָּבִין, שְׁמַע מִינָּהּ. אִיבַּעְיָא לְהוּ: שֵׁבֶט אֶחָד בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, לְרַבִּי שִׁמְעוֹן מִי מַיְיתֵי אוֹ לָא? תָּא שְׁמַע: מַה הֵן מְבִיאִין? פָּר אֶחָד, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר: שְׁנֵי פָּרִים; בְּמַאי עָסְקִינַן? אִילֵימָא שֶׁחָטְאוּ שִׁבְעָה, שְׁנֵי פָּרִים - שְׁמֹנָה פָּרִים בָּעֵי! אֶלָּא דְּחָטָא שֵׁבֶט אֶחָד, וּבְמַאי? אִילֵימָא בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ, רַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ! אֶלָּא בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. - וְתִסְבְּרָא, תַּנָּא קַמָּא מַנִּי? אִי רַבִּי מֵאִיר - הָא רוּבָּא בָּעֵי! אִי רַבִּי יְהוּדָה - שְׁאָר שְׁבָטִים נַמִּי מַיְיתוּ! אֶלָּא הָא מַנִּי? רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הִיא, וְכִדְתַנְיָא. תָּא שְׁמַע, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל. מַאן חֲכָמִים? אִילֵימָא רַבִּי מֵאִיר, רוּבָּא בָּעֵי! אֶלָּא לָאו רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, שְׁמַע מִינָּהּ. וְרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, שֵׁבֶט אֶחָד דְּאִקְרֵי קָהָל מְנָא לְהוּ? אָמְרִי, דִּכְתִיב: "וַיַּעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט בִּקְהַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם (נֹכַח חֲצַר בֵּית ה') [בְּבֵית ה' לִפְנֵי הַחָצֵר] הַחֲדָשָׁה". מַאי "הַחֲדָשָׁה"? אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שֶׁחִידְּשׁוּ דְּבָרִים וְאָמְרוּ: טְבוּל יוֹם אַל יִכָּנֵס בְּמַחֲנֵה לְוִיָּה. מַתְקִיף לָהּ רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: מִמַּאי? דִּלְמָא שְׁאֵנֵי יְרוּשָׁלַיִם, דַּהֲוָה נַמִּי בִּנְיָמִין! אֶלָּא אֲמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, דִּכְתִיב: "וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְּנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לְקָהַל עַמִּים" וגו', מַאן אִתְּיְלִיד לֵיהּ הַהִיא שַׁעֲתָא? בִּנְיָמִין, שְׁמַע מִינָּהּ הָכִי קָאָמַר רַחֲמָנָא: מִתְּיְלִיד לָךְ הָשְׁתָּא קָהָל אַחֲרִינָא. אָמַר לֵיהּ רַב שֵׁבָא לְרַב כַּהֲנָא, דִּלְמָא הָכִי קָאָמַר לֵיהּ רַחֲמָנָא: לְכִי מִתְּיְלִיד לָךְ בִּנְיָמִין, הוּא דְּהָווּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים דְּמִתְקָרְיֵית קָהָל! אָמַר לֵיהּ: אֶלָּא שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים אִיקְרוּ קָהָל, אֶחָד עָשָׂר שְׁבָטִים לָא אִיקְרוּ קָהָל? תַּנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, מַה תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּפַר שֵׁנִי בֶּן בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת"? אִם לְלַמֵּד שֶׁהֵם שְׁנַיִם, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר: "וַעֲשֵׂה אֶת הָאֶחָד חַטָּאת וְאֶת הָאֶחָד עֹלָה לַה'"! [אֶלָּא] יָכוֹל [תְּהֵא] נֶאֱכֶלֶת חַטָּאת לַלְּוִיִּם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וּפַר שֵׁנִי", שֵׁנִי לְעוֹלָה, מָה עוֹלָה לֹא נֶאֱכֶלֶת,

הכל

אף

נתבאר לעיל (ע"א) שרבי שמעון ורבי מאיר אינם לומדים ש'הוראה תלויה בב"ד ומעשה תלוי בקהל' מהפסוק 'קהל'. מבררת הגמרא מהיכן לומדים הם דין זה: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבִּי מֵאִיר**, דין זה **דְּהוֹרָאָה תְּלוּיָה בְּבֵית דִּין וּמַעֲשֶׂה תָּלוּי בַּקָּהָל, מְנָא לְהוּ** – מנין להם. משיבה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי, דְּאָמַר קְרָא** לגבי שגגת הוראה בעבודה זרה (במדבר טו כד) 'וְהָיָה **אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשָׂתָה לִשְׁגָגָה**', שהמילה 'נעשתה' משמע ששגגת העדה נגרמה על ידי אחרים, והיינו ב"ד שהורו להם, ומכאן שהוראה תלויה בב"ד, ומעשה תלוי בקהל. **רָבָא אָמַר**, הדין נלמד מֵהפסוק (שם טו כו) 'כִּי **לְכָל הָעָם בִּשְׁגָגָה**', שצריך שישגגו כל העם, כלומר גם ב"ד וגם הקהל, והיינו ב"ד בהוראה והקהל במעשה.

מבארת הגמרא: **וּצְרִיכָא** – נצרכים שני הלימודים, משום **דְּאִי כָּתַב רַחֲמָנָא** – שאם היה כתוב בתורה רק 'וְהָיָה **אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשָׂתָה לִשְׁגָגָה**', **הֲוָה אָמֵינָא** שיש חיוב פר **אֲפִילּוּ בְּמִיעוּטָא** – אפילו במיעוט קהל שחטאו, 'לְהָכִי **כְּתִיב** – לכן כתב 'לְכָל **הָעָם בִּשְׁגָגָה**', ללמד שמדובר שרוב העם חטאו. **וְאִי כָּתַב** רק 'לְכָל **הָעָם בִּשְׁגָגָה**', **הֲוָה אָמֵינָא** שאין חיוב **עַד דְּעָבְדִי בֵּית דִּין כַּהֲדֵי רוּבָּא** – עד שיעשו גם ב"ד יחד עם רוב הקהל, ואזי היה הדין שהוראה תלויה בב"ד ומעשה תלוי בב"ד ובקהל, 'לְהָכִי **כְּתִיב** 'וְהָיָה **אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשָׂתָה לִשְׁגָגָה**', שהשגגה נגרמה על ידי אחרים, ואם ב"ד עשו על פי הוראתם, לא נגרמה שגגתם על ידי אחרים.

מקשה הגמרא: **וְהָא כִּי כְּתִיבִי הָנֵי קְרָאֵי**, 'מעיני העדה' ו'לכל העם', **בְּפַרשת** שגגת הוראה **בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הוּא דִּכְתִיבִי**, שמדברת שהתירו ב"ד דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת בעבודה זרה, שיש חיוב להביא פר ושעיר, ואין מדובר שהורו בשאר מצוות, שאז מביאים פר. והיאך למדים מכאן דינים לענין אם הורו ב"ד בשאר מצוות. מתרצת הגמרא: **יָלְפִינַן** – אנו למדים בגזירה שוה 'מֵעֵינֵי' 'מֵעֵינֵי', שבעבודה זרה כתוב (במדבר טו כד) 'וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה', ובשאר מצוות כתוב (ויקרא ד יג) 'וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל'. ולכן דין 'הוראה תלויה בב"ד ומעשה תלוי בקהל' נלמד גם לשגגת הוראה בשאר מצוות.

במשנה (ע"א) מבואר שלרבי יהודה, אם עשה שבט אחד על פי בית דינו, שאר השבטים פטורים, ואם עשו שבעה שבטים על פי ב"ד הגדול, שאר השבטים חייבים. הגמרא מבררת מה הדין בשבט אחד בהוראת ב"ד הגדול. שנינו במשנה: 'הוֹרוּ **בֵּית דִּין שֶׁל אֶחָד** השבטים' וכו'. **אִיבַּעְיָא לְהוּ** – נסתפקו בני הישיבה **בְּשֵׁבֶט אֶחָד**, לְדעת **רַבִּי יְהוּדָה**, שעשה **בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, מִי מַיְיתוּ** [–האם מביאים] **שְׂאָר הַשְּׁבָטִים** גם הם **אוֹ לֹא. מִי אָמְרִינַן** שרק כשעשו **שִׁבְעָה שְׁבָטִים**, בזה **הוּא** הדין **דְּמַיְיתוּ שְׂאָר הַשְּׁבָטִים בַּהֲדֵיהוּ** [–יחד איתם], **מִשּׁוּם דְּאִיכָּא רוּבָּא** – שיש רוב שבטים שחטאו, **אֲבָל** אם חטא רק **חַד שֵׁבֶט**, או שני שבטים או שלשה, **דְּלֵיכָּא רוּבָּא** של שבטים שחטאו, **לֹא** מביאים שאר השבטים על ידם, **אוֹ דִּלְמָא לֹא שְׁנָא** – אין דינו של שבט אחד שונה מדינם של שבעה.

הגמרא מביאה ברייתא לפשוט ממנה ספק זה: **תָּא שְׁמַע, מָה הֵן מְבִיאִין, פַּר אֶחָד.** רַבִּי שִׁמְעוֹן **אוֹמֵר, שְׁנֵי פָרִים**, אחד מביא הקהל ואחד ב"ד. מבררת הגמרא: **בְּמַאי עָסְקִינַן** – במה מדובר בברייתא, **אִילֵימָא** – אם נאמר שמדובר **שֶׁחָטְאוּ שִׁבְעָה** שבטים, זה לא יתכן, שהרי בזה נתבאר במשנה שרַבִּי שִׁמְעוֹן **תְּמַנְיָא** [–שמונה] פרים הוא **בָּעֵי** [–מצריך]. **אֶלָּא** מדובר **דְּחָטָא שֵׁבֶט אֶחָד**. מבררת הגמרא עוד: **בְּמַאי** חטא השבט, **אִי** חטא **בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ**, זה לא יתכן, שהרי רַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ דין זה, ולדעתו אין חיוב פר בשבט שעשה בהוראת בית דינו. **אֶלָּא לָאו** – אלא ודאי מדובר שחטא השבט **בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל**. מבררת הגמרא עוד: **וְתַנָּא קַמָּא, מַנִּי** – מי **הוּא, אִי נִימָא** – אם נאמר שהוא רַבִּי מֵאִיר, **הָא רוּבָּא בָּעֵי** – הרי התבאר במשנה שלדעתו אין חיוב פר באופן שחטא שבט אחד בלבד, אלא צריך שיחטאו רוב שבטים ורוב קהל. **אֶלָּא לָאו** תנא קמא הוא רַבִּי יְהוּדָה, (ומדובר **כְּגוֹן שֶׁחָטָא שֵׁבֶט אֶחָד**, כמבואר לעיל), ומבואר בברייתא שמביאים רק פר אחד, ואם כן מוכח שלדעת רבי יהודה, אם חטא שבט אחד בהוראת ב"ד הגדול, אין שאר השבטים מביאים על ידו. דוחה הגמרא: **אָמְרִי** – אמרו בני הישיבה, **הָכָא** בברייתא **בְּמַאי עָסְקִינַן, כְּגוֹן שֶׁחָטְאוּ שִׁשָּׁה שְׁבָטִים וְהֵן רוּבָּן שֶׁל קָהָל**, או שבעה שבטים שאינם רובו של קהל, ודעת תנא קמא, דעתו של רַבִּי שִׁמְעוֹן **בֶּן אֶלְעָזָר הִיא, דְּתַנְיָא** (לעיל ע"א) רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר **אוֹמֵר** מִשְּׁמוֹ של רבי מאיר, **חָטְאוּ שִׁשָּׁה** שבטים **וְהֵן רוּבּוֹ שֶׁל קָהָל, אוֹ שִׁבְעָה אַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן רוּבּוֹ שֶׁל קָהָל, מְבִיאִין** ב"ד **פַּר.** ולדעת רבי שמעון מביאים שני פרים, אחד לחוטאים ואחד לב"ד. ואם כן אין מוכחת מכאן דעת רבי יהודה.

מביאה הגמרא ראיה אחרת: **תָּא שְׁמַע, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, שֵׁבֶט שֶׁעָשָׂה בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ, אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט חַיָּיב וּשְׂאָר כָּל הַשְּׁבָטִים פְּטוּרִין**, ואם עשה **בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל, אֲפִילּוּ שְׂאָר שְׁבָטִים חַיָּיבִים** להביא פר לכל שבט. מסיקה הגמרא: אכן **שְׁמַע מִינָּהּ** – יש להוכיח מכאן שלרבי יהודה מביאים כל השבטים פרים, אם חטא שבט אחד בהוראת ב"ד הגדול. מדייקת הגמרא דין זה אף ממשנתינו: **אָמַר רַב אַשִׁי, מַתְנִיתִין נַמִּי דַּיְקָא** – גם ממשנתינו יש לדייק שזו דעת רבי יהודה, **דְּקָתָנֵי, הורו** ב"ד של אחד השבטים, **וְעָשָׂה אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט עַל פִּיהֶם, אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט חַיָּיב וּשְׂאָר כָּל הַשְּׁבָטִים פְּטוּרִין.** ויש לדייק, **לָמָּה לִי לְמִיתְּנָא** – למה הוצרך רבי יהודה לשנות 'וּשְׂאָר שְׁבָטִים פְּטוּרִים', **הָא** כבר **תָּנָא** [–שנה] 'אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט חַיָּיב', **וְכֵיוָן דְּתָנָא** 'אוֹתוֹ הַשֵּׁבֶט חַיָּיב' מִמֵּילָא **יָדְעִנָא** [–אני יודע] מדיוק הלשון שֶׁשְּׂאָר שְׁבָטִים פְּטוּרִין. **אֶלָּא** בזה שבפל דין זה, **הָא קָמַשְׁמַע לָן** דְּרק **בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ, הוּא** הדין **דִּשְׂאָר שְׁבָטִים פְּטוּרִים, אֲבָל בְּהוֹרָאַת בֵּית** דִּין הַגָּדוֹל **אֲפִילּוּ שְׂאָר שְׁבָטִים חַיָּיבִין.** מסיקה הגמרא: **שְׁמַע מִינָּהּ** גם ממשנתינו ניתן לפשוט את דעת רבי יהודה. במשנה (לעיל ע"א) התבאר שלרבי שמעון שבט אחד בהוראת בית דינו, פטור. הגמרא מבררת דין שבט אחד בהוראת ב"ד הגדול, לדעתו: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, מה** דין **שֵׁבֶט אֶחָד בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל**, לְדעת **רַבִּי שִׁמְעוֹן, מִי מַיְיתֵי** – האם חייב פר [וכן ב"ד חייבים] **אוֹ לֹא**, שהרי יתכן שהמבואר במשנה שלדעתו יש חיוב על כל שבט, זהו רק באופן שחטאו שבעה שבטים, שכיון שחטאו רוב שבטים יש חיוב על כל שבט, אך אם חטאו מיעוט שבטים הרי דינם כיחידים, ופטורים.

הגמרא מבקשת לפשוט מהברייתא שהובאה לעיל: **תָּא שְׁמַע, מָה הֵן מְבִיאִין, פַּר אֶחָד, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, שְׁנֵי פָרִים.** מבררת הגמרא: (**בְּמַאי עָסְקִינַן, אִילֵימָא** שבאופן **שֶׁחָטְאוּ שִׁבְעָה** שבטים), האם לדעת רבי שמעון מביאים **שְׁנֵי פָרִים**, הרי לדעתו **שְׁמֹנֶה פָרִים בָּעֵי** – צריך, פר לכל שבט שחטא ועוד פר לב"ד. **אֶלָּא** ודאי **דְּחָטָא** רק **שֵׁבֶט אֶחָד.** **וּבְמַאי** חטא, **אִילֵימָא בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּינוֹ**, הרי **רַבִּי שִׁמְעוֹן לֵית לֵיהּ** חיוב באופן זה, **אֶלָּא** ודאי חטא **בְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל**, ואם כן מבואר שחייב, לדעת רבי שמעון. דוחה הגמרא: **וְתִסְבְּרָא** – וכי סבור אתה לפרש כך את הברייתא, והלא מדובר בשבט אחד בהוראת ב"ד הגדול, **תַּנָּא קַמָּא** שבברייתא **מַנִּי** – מי הוא, **אִי רַבִּי מֵאִיר הוּא, הָא רוּבָּא בָּעֵי** – הרי הוא מצריך רוב שבטים ורוב קהל, ואין חיוב כשחטא שבט אחד, **וְאִי רַבִּי יְהוּדָה הוּא**, הרי לדעתו **שְׂאָר שְׁבָטִים נַמִּי מַיְיתֵי** – מביאים, כמבואר לעיל, וצריך להביא שנים עשר פרים ולא רק אחד. (**אֶלָּא**) ודאי **הָא מַנִּי** – תנא קמא מי הוא, **רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הִיא, וְכִדְתַנְיָא** בברייתא לעיל, שאם חטאו ששה שבטים והם רובו של קהל, או שבעה שאינם רובו של קהל, מחייב רבי שמעון בן אלעזר משום רבי מאיר פר אחד לב"ד, ובאופן זה נאמר בברייתא זו שתנא קמא מחייב. ואם כן מבואר שמודה רבי שמעון באופן שחטאו רוב קהל או רוב שבטים, שאין החוטאים נידונים כיחידים [שאז היו פטורים] אלא מביאים פר אחד לכל השבטים שחטאו. אך אין מוכח מכאן מה הדין כשחטאו מיעוט שבטים שהם מיעוט קהל.

פושטת הגמרא: **תָּא שְׁמַע** ממשנתינו, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לְעוֹלָם אֵינוֹ חַיָּיב** השבט **אֶלָּא עַל הוֹרָאַת בֵּית דִּין הַגָּדוֹל.** מבררת הגמרא: **מַאן** – מי **הם חֲכָמִים, אִילֵימָא רַבִּי מֵאִיר, הָרִי רוּבָּא בָּעֵי**, ואינו מחייב כלל

המשך בעמוד צא

אם כן אַף חַטָּאת זו לֹא נֶאֱכֶלֶת. ממשיכה הברייתא: כֵּיצַד בּוֹ – דרשה דומה אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, בימי עזרא כתוב (עזרא ח לה) 'הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי הַגּוֹלָה, הִקְרִיבוּ [עלות] לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, פָּרִים שְׁנֵים עָשָׂר וגו' צְפִירֵי [–שעירי] חַטָּאת שְׁנֵים עָשָׂר, הַכֹּל עוֹלָה'. וקשה, שהרי 'הַכֹּל עוֹלָה' סָלְקָא דַּעְתָּךְ – עולה על דעתך, וכי אֶפְשָׁר שֶׁצפירי חַטָּאת הוקרבו עוֹלָה, אֶלָּא כוונת הפסוק 'הַכֹּל כְּעוֹלָה', שדין החטאות כדין עולה, מָה עוֹלָה לֹא נֶאֱכֶלֶת אַף חַטָּאת זו לֹא נֶאֱכֶלֶת, והסיבה לכך היא כִּדְתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, החטאות הללו עַל חטא עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים הֶבְיאוּם, ומבארת הגמרא, וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, עַל עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים שֶׁעָשׂוּ בִּימֵי צִדְקִיָּהוּ הביאום שבי הגולה. נמצא שהקריבו י"ב חטאות עבודה זרה.

מקשה הגמרא: בִּשְׁלָמָא – הפסוקים מובנים לְרַבִּי יְהוּדָה, שמַשְׁכַּחַת לָהּ – מוצא אתה אופן שיצטרכו להביא לְהָנֵי [–אותן] שְׁנֵים עָשָׂר חַטָּאוֹת, וּכְגוֹן דְּחָטְאוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, דְּאִז מַיְיתוּ [–מביאים] שְׁנֵים עָשָׂר שְׂעִירִים, אִי נַמִּי באופן דְּחָטְאוּ שִׁבְעָה שְׁבָטִים, שמביאים שבע חטאות, וּשְׁאָרָא אִינָךְ – שאר השבטים גם הם מביאים כִּגְרִירָה. וְכֵן לְרַבִּי שִׁמְעוֹן, נַמִּי מַשְׁכַּחַת לָהּ שתים עשרה חטאות, כְּגוֹן דְּחָטְאוּ אֲחַד עָשָׂר שְׁבָטִים, דְּמַיְיתוּ אֲחַד עָשָׂר שְׂעִירִים לשבטים וְאִידָךְ – ושעיר נוסף דְּבֵית דִּין. אֶלָּא לְרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר שבֵּית דִּין מְבִיאִין קרבן אחד וְלֹא הִצְבּוּר כלל, אם כן שְׁנֵים עָשָׂר קרבנות הֵיכִי – היאך מַשְׁכַּחַת לֵיהּ. מתרצת הגמרא: מדובר כְּגוֹן דְּחָטְאוּ, וַהֲדַר – ושוב חָטְאוּ, וַהֲדַר חָטְאוּ, וכך עַד תְּרֵיסַר זִימְנֵי – י"ב פעמים, ועל כל חטא נתחייבו חטאת אחת [לב"ד].

מקשה הגמרא: היאך הקריבו עבור דורו של צדקיהו, וְהָא מָיְיתִי לְהוּ הַנְהוּ – מתו להם האנשים דְּחָטְאוּ, ואין להקריב חטאת על המתים. ואף אדם שהפריש לחטאת ומת, אינה מוקרבת, שכן הלכה למשה מסיני שחטאת שמתו בעליה דינה למות, וכל שכן כאן שלא הפרישו החוטאים, ורוצים החיים להפריש עליהם. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָא, כִּי גְּמִירֵי – מה שמסורת בידינו שחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ דינה בְּמִיתָה, הָנֵי מִילֵּי – זהו רק בְּחטאת יָחִיד, אֲבָל לֹא בְּחטאת צִבּוּר, לְפִי שֶׁאֵין דין מִיתָה בְּצִבּוּר – שאף שמתו הציבור שחטאו, אפשר להקריב עליהם.

מבררת הגמרא: מְנָא לֵיהּ – מנין לו לְרַב פָּפָא הָא – דין זה. אִילֵימָא מִדִּכְתִיב (תהלים מה יז) 'תַּחַת אֲבֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ', שמשמע שהבנים עומדים תחת אבותיהם, וכאילו האבות חיים ואפשר להקריב קרבנם, זה אינו, שכן אִי הָכִי, אזי אֲפִילּוּ בְּחטאת יָחִיד נַמִּי נאמר שבני המת יקריבו, אך ההלכה היא שחטאת זו מתה. משיבה הגמרא: אֶלָּא דּוּקְיָא – דיוקו דְּרַב פָּפָא מִדין שָׂעִיר חטאת דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, דְּאָמַר רַחֲמָנָא מַיְיתִי – להביאו, כלומר לקנותו מִמעות תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, וְהָא מָיְיתִי לְהוּ – והרי מתו להם אנשים מִיִּשְׂרָאֵל במשך השנה, ויתכן שבתרומת הלשכה יש מעות שתרמו אנשים שכבר מתו, וְהָנָךְ דְּפָיְיסֵי – והאנשים שנשארו, הֵיכִי מַיְיתוּ – היאך מביאים חטאת ציבור זו שמתו בעליה. אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ שחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ, בְּצִבּוּר, קְרֵבָה.

מקשה הגמרא: מִי דָּמֵי – האם דומה שעיר זה לחטאות שבי הגולה, הרי בִּשְׂעִיר רֹאשׁ חוֹדֶשׁ יש לומר דְּלְמָא לֹא מָיְיתוּ [–מתו] כלל מִצִּבּוּר מזמן שתרמו ועד שהקריבו, ואין ללמוד מכאן אלא שמספק מותר להקריב, אֲבָל הָכָא, דורו של צדקיהו וַדַּאי מָיְיתוּ [–מתו]. מתרצת הגמרא: אֶלָּא טַעְמָא דְּרַב פָּפָא מֵהָכָא, דִּכְתִיב לגבי עגלה ערופה, שאומרים הכהנים (דברים כא ח) 'כַּפֶּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה'', ונדרש הפסוק שרֹאוִיָּה כַּפָּרָה זוֹ [עגלה ערופה] שֶׁתְּכַפֵּר עַל יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, והדרשה היא מִדִּכְתִיב 'אֲשֶׁר פָּדִיתָ', שכן יוצאי מצרים הם אשר פדה ה'. אם כן בקרבן ציבור יש כפרה למתים, שהרי יוצאי מצרים כבר מתו.

מקשה הגמרא: מִי דָּמֵי, הרי הָתָם בעגלה ערופה כּוּלְּהוּ אִיתִינְהוּ – כל המתכפרים ישנם בחיים, שהרי עיקרה באה לכפר על החיים, ולכן מִגּוֹ דְּמִכַּפְּרָה אַחַיִּים – מתוך שמכפרת על החיים מְכַפְּרָה נַמִּי אַמֵּתִים – על המתים, אֶלָּא הָכָא, חטאת שבי הגולה באה לכפר רק על החוטאים, והם מִי [–האם] חָיוּ חַיִּים. מתרצת הגמרא: אֵין הָכִי נַמִּי שהחוטאים היו בחיים, דִּכְתִיב ביסוד הבית השני, (עזרא ג יב) 'וְרַבִּים מַהַכֹּהֲנִים וְהַלְּוִיִּם וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת וגו' הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר רָאוּ אֶת הַבַּיִת הָרִאשׁוֹן וגו' בֹּכִים בְּקוֹל גָּדוֹל', שהיו בהם מדורו של צדקיהו. מקשה הגמרא: וְדִלְמָא אותם הזקנים, אף שכתוב 'ורבים' וגו', מוּעָטִין הָווּ וְלֹא רַבִּים הָווּ – היו מיעוט מציבור שבי הגולה, ונמצא שזו חטאת שמתו רוב בעליה ואין להקריבה. מתרצת הגמרא: הָכְתִיב (שם ג יג) '[וְלֹא הִכִּירוּ בְּקוֹל) תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה לְקוֹל בְּכִי הָעָם [וגו']' וְהַקּוֹל נִשְׁמַע עַד לְמֵרָחוֹק', שבכי הזקנים היה גדול בהרבה מקול שמחת הצעירים, שהיו יותר זקנים מצעירים, ואם כן זו חטאת שרוב בעליה בחיים.

מקשה הגמרא: היאך הקריבו על עבודה זרה שבימי צדקיהו, וְהָא מִזִּידִין הָווּ ודינם במיתה, ואין חטאת אלא לשוגגים. ומתרצת: הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה זו שיקריבו על המזידים. מביאה הגמרא ראיה: הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא – כך אמנם מסתבר לומר, משום דְּאִי לֹא תֵּימָא הָכִי, אם כן מה שהקריבו (עזרא ח לה) 'אֵילִים תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה, כְּבָשִׂים שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה', כְּנֶגֶד מִי הקריבום, אֶלָּא ודאי הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, וְהָכָא נַמִּי – אף בזה הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה להקריב על המזידים.

אגב דין חטאת שמתו בעליה, דנה הגמרא באופן שנתחייבו להביא פר העלם דבר, ומת אחד מהציבור או מב"ד קודם שהקריבוהו: תָּנוּ רַבָּנָן, מֵת אֶחָד מִן הַצִּבּוּר קודם שהוקרב הפר, חַיָּבִין להקריבו. אך אם מת דיין אֶחָד מִבֵּית דִּין, פְּטוּרִין. מבררת הגמרא: מַאן תַּנָּא ששנה זאת. ומבארת: אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב יִרְמְיָה אָמַר רַב, רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר שבֵּית דִּין מְבִיאִים פר וְלֹא הַצִּבּוּר, והפר שייך לבית דין, וְהִלְכָּךְ אם מֵת אֶחָד מִן הַצִּבּוּר, חַיָּבִין, דְּהָא קָאִים [–קיים] כּוּלֵּיהּ בֵּית דִּין שהם בעלי הקרבן, אך אם מֵת אֶחָד מִבֵּית דִּין, פְּטוּרִין, משום דְּהָוְיָא לָהּ [–שהרי היא] חַטָּאת שֶׁמֵּת אֶחָד מִן הַשּׁוּתָּפִין – שמתו מקצת בעליה, וּמִשּׁוּם הָכִי פְּטוּרִין.

מקשה הגמרא: מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, וְנוֹקְמָהּ – והרי אפשר להעמיד את הברייתא כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן, דְּאָמַר שבֵּית דִּין עִם הַצִּבּוּר מביאים, ולכן אם מֵת אֶחָד מִן הַצִּבּוּר, חַיָּבִין בפרי הציבור, משום דְּאִין צִבּוּר מֵתִים – אין דין 'חטאת שמתו בעליה' בציבור, ואם מֵת אֶחָד מִבֵּית דִּין, פְּטוּרִין מפר הבית דין, כִּדְאַמְרִינָן דְּחַטַּאת שׁוּתָּפִין הִיא.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרב יוסף, אין להעמיד כרבי שמעון שכן שָׁמְעִינַן לֵיהּ [–שמענו לו] לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר שחַטַּאת שׁוּתָּפִין אֵינָהּ מֵתָה, ולכן אף שמת אחד מב"ד אפשר להביא את פר ב"ד. דְּתַנְיָא, פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ פר ושעיר אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם, והוקרבו, ואז נמצאו הראשונים, יָמוּתוּ כּוּלָּן – שניהם, שיש דין מיתה בחטאת ציבור, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן (אוֹמֵר) [אוֹמְרִים], יִרְעוּ עד שיפול בדם מום, וימכרו ויקנו בדמיהם עולות נדבה, לְפִי שֶׁאֵין חַטַּאת צִבּוּר מֵתָה – אין דין מיתה בחטאת ציבור שנתכפרו הציבור באחרת. ופר זה הוא קרבן שותפים, שכן הוא מכפר רק על הכהנים, ומכל מקום לרבי שמעון אין בו דין מיתה. ולכן אף חטאת שותפים שמתו מקצת בעליה, דינה בחטאת ציבור וקריבה, והברייתא שאין חטאת ב"ד קריבה במת אחד מב"ד אינה כדעתו.

דוחה רב יוסף: אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף לאביי, כֹּהֲנִים קָא אָמְרַת – האם אתה מוכיח מדין הכהנים, שֶׁאנִי – שונה דין הכֹּהֲנִים, דְּאִיקְּרוּ – שכן נקראו 'קָהָל', דִּכְתִיב בעבודת יום כפור (ויקרא טז לג) 'עַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר', שהוקשו כהנים ל'קהל'. ולכן דין הכהנים כציבור ולא כשותפים, וחטאתם אינה מתה, אך אין להוכיח מכאן לדין חטאת שותפים, ואפשר להעמיד את הברייתא כרבי שמעון.

בימות המשיח יהיו כל הארצות במעמד ומצב של ארץ ישראל, ארץ הקודש.

משיחת אחרון של פסח, ה'תשכ"ט

רש"י

הכל עולה סלקא דעתך – והכתיב "שעירי עזים לחטאת". **אף חטאת** – דהקריבו לא נאכלת, לפי שהיו שעירין של צבור הנשרפין, לפי שהכניסו דמן לפני ולפנים. כדכתיב "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקדש", כדתנן (זבחים מז, א): פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין, דהיינו שעירי עבודה זרה דצבור. דאמר רב יהודה: על עבודה זרה הביאום. **ואידך דבית דין** – ואחד שהביאו בית דין, הרי שנים עשר. בין לרבי יהודה בין לרבי שמעון בין לרבי מאיר – היכי קרבי הנהו חטאותא? והא מייתי הנהו דחטאו בימי צדקיהו, דהוו חטאת שמתו בעליהן. **לפי שאין מיתה בצבור** – דאף על גב דמתו צבור, לא אזלא למיתה חטאת דידהו. **אילימא מדכתיב תחת אבותיך יהיו בניך** – דמשמע דבנים במקום אבות קיימי וכאבות חיים דמו. והכא איכא בנים דדורו של צדקיהו. **אי הכי אפילו ביחיד נמי** – לימא חטאת שמתו בעליה דלא למיתה אזלא, דלהוי הבן במקום אב. **משעיר דראש חודש** – דהוי חטאת, דאמר רחמנא דניתו מתרומת הלשכה. דכל קרבנות צבור מתרומת הלשכה הם באין. והא דלמא מייתי להו מישראל לאחר שנתרמה תרומת הלשכה. **והנך** – ישראל דפיישו. **היכי מייתו** – שעיר דראש חודש דאתא מתרומת הלשכה? והא הוי חטאת שמתו בעליה! **אלא שמע מינה וכו'. מי דמי שעיר דראש חודש** – דלמא מיתו מצבור דלמא לא מיתו דספק הוי, ואהכי קרבה. אלא הכא דורו של צדקיהו ודאי מתו. **ראויה כפרה זו** – בעגלה ערופה שתכפר על יוצאי מצרים. וכיון שתכפר על יוצאי מצרים, ויוצאי מצרים מתים נינהו – אלמא אין מיתה בצבור. והוא הדין לדורו של צדקיהו, דאף על גב דמתו – מתכפרין בהנהו חטאות. **התם** – גבי עגלה ערופה כולהו איתנהו בחיים, דעיקר כי אתיא עגלה ערופה אהני (דהיכי) דאיתנהו קא אתיא, ומגו דמכפרה אחיים – מכפרה נמי אמתים, דהיינו יוצאי מצרים. אבל הכא מי הוו חיים הני דורו של צדקיהו? **ודלמא מעוטי הוו** – דהאי דכתיב "ורבים מהכהנים והלוים" דלמא מעוטי דצבור דבית שני הוו, והוה ליה חטאת שמתו רוב בעליה ולא קרבה, והכא כתיב דקרבה. **הא לא מצית אמרת דמעוטי הוו** – אלא ודאי רבים הוו, דכתיב "ואין העם מכירים קול תרועת השמחה לקול בכי העם". ואותן דבוכים מדור של בית הראשון היו, ומדאין מכירין קול

רש"י

השמחה – שמע מינה דרובא הוו אותן דבוכין, והוי כחטאת שרוב בעליה קיימין, ומשום הכי קרבה. **והא מזידין הוו** – דורו של צדקיה, ובני קטלא נינהו ולא בני קרבן נינהו, והיכי מתכפרים בהנך חטאות? **הוראת שעה היתה** – דאף על גב דהוו מזידין הוו מתכפרים. **תנו רבנן מת אחד מן הצבור** – כגון שהורו בית דין ועשו צבור על פיהם, ולא הספיקו להביא עד שמת אחד מן הצבור – חייבין וכו'. **מת אחד מן בית דין** – והוויא ליה חטאת שמת אחד מן השותפין, דהוויא כמתו מקצת בעליה ולא קרבה. הא דאיקרי להו שותפין – לא משום דחטאת של שותפין דעלמא קרבה, דאין שנים מביאין קרבן. אלא האי דאיקרי להו שותפין משום דלא מצי קרי להו צבור, דהא לאו צבור נינהו, הלכך קרי להו שותפין. **דאין צבור מתים** – דאין דין מיתה בצבור. דכי גמירי חטאת שמתו בעליה למיתה אזלא – ביחיד ולא בצבור. **שמעינן ליה לרבי שמעון דאמר חטאת השותפין אינה מתה, דתניא פר ושעיר של יום הכפורים שאבדו והפריש אחרים תחתיהם** – ונתכפרו בהן, ואחר כך נמצאו האבודים – כולן ימותו, דברי רבי יהודה. רבי אלעזר ורבי שמעון אומרים: ירעו. והא הכא דפר של יום הכפורים, דהיינו פר של אהרן, הוי חטאת השותפין, דכהנים מתכפרים בו. וקאמר רבי שמעון: ירעו, דלא הוי כחטאת שכפרו בעליה בעלמא, דלמיתה אזלא, משום דחטאת שותפות לאו כחטאת יחיד דמיא אלא כחטאת צבור דמיא. והוא הדין כי מת אחד מן השותפין, דלא כחטאת שמתו בעליה דמיא, אלא חטאת השותפין היא ואינה מתה. והכא הוא דקאמר ירעו משום דהא כפרו בעליה, אבל היכא דמת אחד מן השותפין – אימא לך דסבירא ליה לרבי שמעון דקרבה, דחטאת השותפין אינה מתה. הלכך לא מיתוקמא כרבי שמעון. **רבי יהודה אומר כולן ימותו** – דהכי סבירא ליה דאפילו חטאת צבור מתה. **אמר ליה רב יוסף כהנים קא אמרת שאני כהנים דאיקרו קהל דכתיב על הכהנים ועל כל עם הקהל יכפר** – דאתקש לקהל. וכיון דאיקרו קהל – משום הכי קאמר רבי שמעון דפר חטאת דידהו כחטאת שעיר דקהל דמי, דאינה מתה, אבל בחטאת השותפין – לעולם אימא לך דסבירא ליה לרבי שמעון דכי מת אחד מן השותפין דלא קרבה. וכי מת אחד מן בית דין פטור, ואכתי נוקמה כרבי שמעון.

אלא

אַף חַטָּאת לֹא נֶאֱכֶלֶת. כַּיּוֹצֵא בּוֹ, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: "הַבָּאִים מֵהַשְּׁבִי... הַגּוֹלָה הִקְרִיבוּ [עֹלוֹת] לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל פָּרִים שְׁנֵים עָשָׂר וגו'... הַכֹּל עוֹלָה". הַכֹּל עוֹלָה סָלְקָא דַּעְתָּךְ? אֶפְשָׁר שֶׁחַטָּאת עוֹלָה! אֶלָּא הַכֹּל כְּעוֹלָה, מָה עוֹלָה לֹא נֶאֱכֶלֶת, אַף חַטָּאת לֹא נֶאֱכֶלֶת; דְּתַנְיָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: עַל עֲבוֹדָה זָרָה הֱבִיאוּם. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל: עַל עֲבוֹדָה זָרָה שֶׁעָשׂוּ בִּימֵי צִדְקִיָּהוּ. בִּשְׁלָמָא לְרַבִּי יְהוּדָה, מַשְׁכַּחַת לָהּ לְהָנֵי שְׁנֵים עָשָׂר חַטָּאוֹת - כְּגוֹן דְּחָטְאוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים, דְּמִיְּיתוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׂעִירִים, אִי נַמִּי דְּחָטְאוּ שִׁבְעָה שְׁבָטִים וּשְׁאָרָא אִינָּךְ בִּגְרִירָה. וּלְרַבִּי שִׁמְעוֹן נַמִּי, מַשְׁכַּחַת לָהּ - כְּגוֹן דְּחָטְאוּ אַחַד עָשָׂר שְׁבָטִים, דְּמִיְּיתוּ אַחַד עָשָׂר שְׂעִירִים וְאִידָּךְ דְּבֵית דִּין. אֶלָּא לְרַבִּי מֵאִיר דְּאָמַר: בֵּית דִּין מְבִיאִין וְלֹא צִבּוּר, שְׁנֵים עָשָׂר הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לֵיהּ? כְּגוֹן דְּחָטְאוּ וַהֲדַר חָטְאוּ וַהֲדַר חָטְאוּ, עַד תְּרֵיסָר זִימְנֵי. - וְהָא מָיְּיתֵי לְהוּ הָנְהוּ דְּחָטְאוּ! אָמַר רַב פַּפָּא: כִּי גְּמִירִי חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ בְּמִיתָה - הָנֵי מִילֵּי בְּיָחִיד, אֲבָל לֹא בְּצִבּוּר, לְפִי שֶׁאֵין מִיתָה בְּצִבּוּר. - מְנָא לֵיהּ לְרַב פַּפָּא הָא? אִילֵימָא מִדִּכְתִיב: "תַּחַת אֲבוֹתֶיךָ יִהְיוּ בָנֶיךָ", אִי הָכִי, אֲפִילּוּ בְּיָחִיד נַמִּי! אֶלָּא דּוּקְיָא דְּרַב פַּפָּא מִשָּׁעִיר דְּרֹאשׁ חֹדֶשׁ, דְּאָמַר רַחֲמָנָא: מַיְּיתֵי מִתְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה, וְהָא מָיְּיתֵי לְהוּ מִיִּשְׂרָאֵל, וְהָנָךְ דְּפִיְּישֵׁי הֵיכִי מַיְּיתוּ? אֶלָּא שְׁמַע מִינָּהּ: חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ בְּצִבּוּר קְרֵבָה. - מִי דָּמֵי? שְׂעִיר רֹאשׁ חֹדֶשׁ דִּלְמָא לָא מָיְּיתוּ מִצִּבּוּר, אֲבָל הָכָא וַדַּאי מָיְּיתוּ! אֶלָּא טַעֲמָא דְּרַב פַּפָּא מֵהָכָא, דִּכְתִיב: "כַּפֵּר לְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר פָּדִיתָ ה'", רְאוּיָה כַּפָּרָה זוֹ שֶׁתְּכַפֵּר עַל יוֹצְאֵי מִצְרַיִם, מִדִּכְתִיב "אֲשֶׁר פָּדִיתָ". - מִי דָּמֵי? הָתָם כּוּלְּהוּ אִיתִּינְהוּ, מִגּוֹ דְּמִכַּפְּרָה אַחַיִּים מְכַפְּרָה נַמִּי אֲמִתִּים, אֶלָּא הָכָא מִי הָווּ חַיִּים?

- אִין הָכִי נַמִּי, דִּכְתִיב: "וְרַבִּים מֵהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת" וגו'. - וְדִלְמָא מוּעָטִין הָווּ וְלָא רַבִּים הָווּ! - הָכְתִיב: (וְלֹא הִכִּירוּ בְּקוֹל) "[וְאֵין הָעָם מַכִּירִים קוֹל] תְּרוּעַת הַשִּׂמְחָה לְקוֹל בְּכִי הָעָם [וגו']... וְהַקּוֹל נִשְׁמַע עַד לְמֵרָחוֹק". - וְהָא מְזִידִין הָווּ! - הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה. הָכִי נַמִּי מִסְתַּבְּרָא, דְּאִי לָא תֵּימָא הָכִי, "אֵילִים תִּשְׁעִים וְשִׁשָּׁה כְּבָשִׂים שִׁבְעִים וְשִׁבְעָה" כְּנֶגֶד מִי? אֶלָּא הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה, הָכָא נַמִּי הוֹרָאַת שָׁעָה הָיְתָה. תָּנוּ רַבָּנַן: מֵת אֶחָד מִן הַצִּבּוּר - חַיָּבִין, אֶחָד מִבֵּית דִּין - פְּטוּרִין. מַאן תָּנָא? אָמַר רַב חִסְדָּא אָמַר רַבִּי זֵירָא אָמַר רַב יִרְמְיָה אָמַר רַב: רַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר: בֵּית דִּין מְבִיאִים וְלֹא צִבּוּר, הִלְכָּךְ מֵת אֶחָד מִן הַצִّבּוּר - חַיָּבִין, דְּהָא קָאִים כּוּלֵּיהּ בֵּית דִּין. מֵת אֶחָד מִבֵּית דִּין - פְּטוּרִין, דְּהָוְיָא לָהּ חַטָּאת שֶׁמֵּת אֶחָד מִן הַשּׁוּתָּפִין, וּמִשּׁוּם הָכִי פְּטוּרִין. מַתְקִיף לָהּ רַב יוֹסֵף, וְנוֹקְמָהּ כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר: בֵּית דִּין עֵם הַצִּבּוּר, מֵת אֶחָד מִן הַצִּבּוּר חַיָּבִין, דְּאֵין צִבּוּר מֵתִים, מֵת אֶחָד מִבֵּית דִּין פְּטוּרִין, כִּדְאָמְרִינַן דְּחַטָּאת שׁוּתָּפִין הִיא! - אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵּי, שָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָמַר: חַטָּאת שׁוּתָּפִין אֵינָהּ מֵתָה, דְּתַנְיָא: פָּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶם - יָמוּתוּ כּוּלָּן, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה; רַבִּי אֶלְעָזָר וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמְרִים: יִרְעוּ, לְפִי שֶׁאֵין חַטָּאת צִבּוּר מֵתָה. אָמַר לֵיהּ רַב יוֹסֵף: כֹּהֲנִים קָא אָמַרְתְּ? שָׁאנֵי כֹּהֲנִים, דְּאִיקְּרוּ קָהָל, דִּכְתִיב: "עַל הַכֹּהֲנִים וְעַל כָּל עַם הַקָּהָל יְכַפֵּר".

אלא

הכי גרסינן בתורת כהנים: וכן היה רבי יהודה אומר על עבודה זרה הביאום — ואתא לפרושי דברי רבי יוסי. **אילים** וכבשים — צריך עיון: מאי טעמא נשרפו? שהרי אינן באין על עבודה זרה. **הוראת** שעה היתה — הוא הדין דעל כולהו מצי לתרוצי הכי.

ורבי שמעון אומר ירעו — אף על גב דלא דמי, דהכא מתו בעליהם — מכל מקום לא חזו למקרבה, ומה לי פסול זה ומה לי פסול אחר, ואפילו הכי שמעינן ליה דירעו. **הדרן**

אלא מעתה – דכהנים איקרו קהל, לייתו פר בהוראה. **וכי תימא הכי נמי טפי להו שבטים** – לרבי שמעון הויין שלשה עשר שבטים, ותנן רבי שמעון אומר: שלשה עשר פרים – פר לכל שבט ושבט ופר לבית דין, דלא הוו אלא שנים עשר שבטים. **אלא אמר רב אחא בר יעקב שבטו של לוי לא איקרי קהל** – והוא הדין לכהנים, דלא איקרו קהל, דכהנים הויין בכלל שבט לוי, (ואכתי נוקמה) כרבי שמעון. ונתתיך לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריך אחוזת עולם כל שיש לו אחוזה איקרי קהל – וכהנים ולוים אין להם אחוזה. **כראובן ושמעון יהיו לי** – דבתרי שבטים חשיב להו, כראובן ושמעון. **והא כתיב על שם אחיהם יקראו בנחלתם** – דלנחלה הוקשו אפרים ומנשה לשאר שבטים, שיהיו נוטלים בנחלה כשאר שני שבטים, ולא לדברים אחרים הוקשו, אבל אין מביאין שני פרים. ואכתי חסרי להו משנים עשר שבטים. אלא שמעינן מינה דלוי איקרי קהל, וכהנים לא איקרי קהל, ושותפין נינהו. ולא מתוקמא כרבי שמעון. דקרא הכי משמע "ומולדתך". **כנחלתם כך חנייתם** – שיעקב אבינו חלק להם את הארץ וציום היאך יחנו לדגליהם. וכן מצינו במדרש תנחומא דיעקב אבינו תקן להם דגלים וחלק להם הארץ. וכן מצינו "איש על דגלו באותות" – באות אשר צוה להם אביהם, שלאותן רוחות שנחלקו לשאת מטתו, לאותן רוחות חנו לדגליהם. והיינו דאמרינן: כנחלתן כך חנייתן. **מאי הוי עלה** – אי הוה דוקא הא דאביי דאמר דשמעינן ליה לרבי שמעון דאמר דחטאת השותפין אינה מתה, או לאו דוקא? **תא שמע** – דתניא, רבי שמעון אומר וכו'. **שאין צבור מפרישין נקבה** – שאין אתה מוצא קרבן צבור שהיתה באה נקבה. **שאין תמורה בצבור** – דכתיב "לא יחליפנו ולא ימיר", דלשון יחיד הוא, ולא צבור ושותפין. והכי מפרש בפרק קמא דמסכת תמורה (יג, א). **שנתכפרו בעליה ושעברה שנתה לא שמענו** – אם מתים בצבור אי לא. **וכי דנין אפשר משאי אפשר** – הא ולד חטאת ותמורת חטאת ושמתו בעליה אי אפשר בצבור, וקא אמר מה מצינו. **הא לא קשיא** – דלא הוי דנין אפשר משאי אפשר, משום דרבי שמעון בחד מקום גמיר להו. דכי נצטוו ישראל על ארבע חטאות – בחד מקום גמיר להו הלכה למשה מסיני שיהיו נהוגות יחד במקום אחד, או ביחיד או בצבור. וקא דייק רבי שמעון, אי סלקא דעתך בצבור – הנך כולהו מי איתנהו יחד בצבור? אלא שמע מינה דביחיד אמורה ולא בצבור. דכי היכי שמתו בעליה ולד חטאת ותמורת חטאת ליתנהו בצבור – הכי נמי שכיפרו בעליה ושעברה שנתה ליתנהו בצבור, דעל כרחין ילמוד סתום מן המפורש. והכי אמרינן במסכת תמורה בפרק "יש בקרבנות יחידי" (טז, ב) אמר רבי שמעון בן לקיש: ארבע נתנו להם דמתות והחמשית ירעה, ויחד ניתנו שיהיו נוהגות במקום אחד, ומסקנא העמידום על חמש שיהיו חמשתן מתות. ואי סלקא דעתך דארבע ניתנו להם בצבור הנך כולהו ארבע מתות מי איתנהו בצבור? הא לא משכחת לה דאפשר בצבור אלא שנים! ותו לא! אלא על כרחך ילמוד סתום מן המפורש, וקא דייקא מהא מתניתא דכי היכי דאמר רבי שמעון חמש חטאות מתות ביחיד ולא בצבור, דמההיא דוקיא דייק רבי שמעון דיחיד ולא בשותפין דהיינו בית דין, משום דאי אתה יכול לומר ולד חטאת בשותפין, שאין השותפין מביאין נקבה, דפר ושעיר הוא דמביאין. ואי אתה יכול לומר תמורת חטאת בשותפות – שאין תמורה בשותפין דעלמא, וכל שכן בבית דין. דהכי נמי תנן במסכת תמורה (יג, א): אין השותפין עושין תמורה. וילמוד סתום מן המפורש, מה מצינו בולד חטאת ותמורת חטאת ביחיד – דברים אמורים ולא בשותפין, אף חטאת שמתו בעליה ושבפרו (על) בעליה ושעברה שנתה – ביחיד ולא בשותפין. דחטאת שמת אחד מן השותפין קרבה. הלכך, הא דקתני מת אחד מבית דין פטור – לא מתוקמא אליבא דרבי שמעון.

הדרן עלך הורו בית דין

משנה הורה כהן משיח – הורה שוגג ועשה מזיד, או שהורה מזיד ועשה שוגג – פטור מקרבן. שהוראת כהן משיח לעצמו כהוראת בית דין לצבור, מה הוראת בית דין לצבור – אין חייבין אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה, אף הוראת כהן משיח לעצמו אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה, כדמפרש בגמרא: "לאשמת העם" – הרי משיח בצבור. וכי הורו בית דין מזידין ועשו קהל שוגגין – לא הוי הוראה, והוי שגגת מעשה לחודיה, והוו יחידין, ומייתו כל חד וחד כשבה או שעירה. אבל כהן משיח כי הורה מזיד ועשה שוגג – לא דיניה ביחיד, ופטור לגמרי. דהכי אמרינן בפרק בתרא (יא, א): "מעם הארץ" – פרט למשיח, דאינו מביא קרבן בשגגת מעשה. **גמרא** שוגג ועשה שוגג מביא פר פשיטא – דכי הורה בשוגג ועשה שוגג, דהוי שוגג מעליא, ומביא פר קרבן. **מהו דתימא כיון דאי מתידע ליה** – מאיזה טעם הורה, שמא היה חוזר בו מאותו טעם, וכי שכח ההוא טעמא ואף על פי כן הוא עושה, ותולה בהוראתו ראשונה – אימא כמזיד דמי, ולא מחייב קרבן, קא משמע לן. ג(שיכול – לגמור מדין קל וחומר שמשיח בצבור, ולא צריך למכתב "לאשמת העם", אף על גב דאילו לא נאמר "לאשמת העם" הייתי למד מן הדין).

אֶלָּא מֵעַתָּה, נַיְיתוּ פָּר בְּהוֹרָאָה! וְכִי תֵּימָא הָכִי נַמִּי, טָפֵי לְהוּ שְׁבָטִים! אֶלָּא אֲמַר רַב אַחָא בְּרַבִּי יַעֲקֹב: שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי לָא אִיקְרוּ קָהָל, דִּכְתִיב: "הִנְנִי מַפְרֶךָ וְהִרְבִּיתִךָ וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים וגו'", כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲחוּזָה אִיקְרֵי קָהָל, וְכָל שֶׁאֵין לוֹ אֲחוּזָה לֹא אִיקְרֵי קָהָל. - אִם כֵּן, חַסְרִי לְהוּ שְׁנֵים עָשָׂר שְׁבָטִים! - אֲמַר אַבַּיֵי: "אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי". - אֲמַר רָבָא: וְהָא כְּתִיב "עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם", לְנַחֲלָה הוּקְּשׁוּ וְלֹא לְדָבָר אַחֵר! - וְלָא? וְהָא חָלוּקִין בַּדְּגָלִים! - כְּנַחֲלָתָן כָּךְ חֲנֵייָתָן, כְּדֵי לְחַלֵּק כָּבוֹד לַדְּגָלִים. - וְהָא חָלוּקִים בַּנְּשִׂיאִים! - הַהוּא לְחַלּוֹק כָּבוֹד לַנְּשִׂיאִים, דְּתַנְיָא: שְׁלֹמֹה עָשָׂה שִׁבְעָה יְמֵי חֲנוּכָּה, וּמָה רָאָה מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת שְׁנֵים עָשָׂר יְמֵי חֲנוּכָּה? כְּדֵי לְחַלּוֹק כָּבוֹד לַנְּשִׂיאִים. מַאי הָוֵי עֲלָהּ? תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא: רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, חָמֵשׁ חַטָּאוֹת מֵתוֹת: וְלַד חַטָּאת, וּתְמוּרַת חַטָּאת, וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ, וְחַטָּאת שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ, וְחַטָּאת שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ. וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר וְלַד חַטָּאת בְּצִבּוּר - שֶׁאֵין צִבּוּר מַפְרִישִׁין נְקֵבָה, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר תְּמוּרַת חַטָּאת בְּצִבּוּר - שֶׁאֵין תְּמוּרָה בְּצִבּוּר, וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ בְּצִבּוּר - שֶׁאֵין צִבּוּר מֵתִים. שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וְשֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ לֹא שָׁמַעְנוּ, יָכוֹל יָמוּתוּ? אָמַרְתָּ: יִלְמוֹד סָתוּם מִן הַמְפוֹרָשׁ, מַה מָּצִינוּ בְּוֶלֶד חַטָּאת וּתְמוּרַת חַטָּאת וְשֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ - בְּיָחִיד דְּבָרִים אֲמוּרִים וְלֹא בְּצִבּוּר, אַף שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וְשֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ - בְּיָחִיד דְּבָרִים אֲמוּרִים וְלֹא בְּצִבּוּר. - וְכִי דָּנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר? - רַבִּי שִׁמְעוֹן בְּחַד מָקוֹם גְּמִיר.

הדרן עלך הורו בית דין

הוֹרָה כֹּהֵן מָשִׁיחַ לְעַצְמוֹ שׁוֹגֵג וְעָשָׂה שׁוֹגֵג - מֵבִיא פָּר; שׁוֹגֵג וְעָשָׂה מֵזִיד, מֵזִיד וְעָשָׂה שׁוֹגֵג - פָּטוּר, שֶׁהוֹרָאַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ לְעַצְמוֹ כְּהוֹרָאַת בֵּית דִּין לַצִּבּוּר. **גְּמָרָא** "שׁוֹגֵג וְעָשָׂה שׁוֹגֵג - מֵבִיא פָּר". פְּשִׁיטָא! - אֲמַר אַבַּיֵי: הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - כְּגוֹן שֶׁהוֹרָה וְשָׁכַח מֵאֵיזֶה טַעַם הוֹרָה, וּבִשְׁעָה שֶׁטָּעָה אָמַר: הֲרֵינִי עוֹשֶׂה עַל דַּעַת הוֹרָאָתוֹ, דְּמַהוּ דְּתֵימָא, כֵּיוָן דְּאִילּוּ מִתְיַדַּע לֵיהּ, [שֶׁמָּא] הָדַר בֵּיהּ - כְּמֵזִיד דָּמֵי וְלָא לְחַיֵּיב, קָא מַשְׁמַע לָן. "מֵזִיד וְעָשָׂה שׁוֹגֵג" כּוֹ'. מְנָא הָנֵי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "לְאַשְׁמַת הָעָם" - הֲרֵי מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר, שֶׁיָּכוֹל, וַהֲלֹא דִּין הוּא:

מזיד ועשה שוגג — תימה: היכא הוי שוגג בלא הוראה? אי אכיל בשתיקה ולא מיקרי הוראה — הא מאחר שאינו מורה לאחרים כי אם לעצמו, מה לי בשתיקה מה לי בדיבור? **(אין)** [בהוראת] בית דין כו' — כמה עניינים שונה הכא מה שכבר שנה בפרק קמא, אלא משום דאתי לפרושי רישא, אמאי שוה להוראת צבור לענין שוגג ועשה כו', משום דשוו פר כהן משיח וצבור להדדי. **שוגג** ועשה שוגג פשיטא — לעיל בפרק קמא (ד, ב) דקתני: שוגגין ועשו שוגגין לא פריך נמי פשיטא! וצריך לומר: אגב דתנא הכא. דהתם ליכא לשנויי כדהכא, דהיכי סלקא דעתך למימר דכולהו סנהדרין שכחו מאיזה טעם הורו?

מקשה הגמרא על רב יוסף: **אֶלָּא מֵעַתָּה** שכהנים הם ׳קהל׳, **נַיְיתוּ יביאו פַּר** בפני עצמם **בְּהוֹרָאָה**, אם הורו ב"ד ועשו רוב קהל וגם הכהנים. **וְכִי תֵימָא הָכִי נַמִּי** – שאכן כך, זה אינו, שאם כן **טָפֵי לְהוּ** – יש יותר **שְׁבָטִים**, שהרי אמר רבי שמעון במשנה (ה.) שמביאים רק י"ב פרים לשבטים ופר לב"ד, כשחטאו כל ישראל, ולא י"ג פרים לשבטים.

אֶלָּא אָמַר רַב אַחָא בְּרֵבִי יַעֲקֹב, כל **שִׁבְטוֹ שֶׁל לֵוִי לֹא אִיקְּרוּ** ׳קָהָל׳, ואינם מביאים פר שכן חיוב פר הוא רק ב׳קהל׳. והטעם שלא נקראו קהל, **דִּכְתִיב** שאמר ה׳ ליעקב (בראשית מח ד) ׳**הִנְנִי מַפְרְךָ וְהִרְבִּיתִךָ, וּנְתַתִּיךָ לִקְהַל עַמִּים** וגו׳, **וְנָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת לְזַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲחֻזַּת עוֹלָם**׳, שהפסוק מקיש ׳קהל׳ למי שיש לו אחוזה, ואם כן **כֹּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ אֲחוּזָּה** בארץ **אִיקְּרֵי** ׳**קָהָל**׳, **וְכֹל שֶׁאֵין לוֹ אֲחוּזָּה** בארץ **לֹא אִיקְּרֵי** ׳**קָהָל**׳, ושבט לוי לא נחל בארץ. נמצא שכהנים לא נקראו ׳קהל׳, ולכן דינם כשותפים ולא כציבור, ואין הברייתא כרבי שמעון.

מקשה הגמרא על דבריו: **אִם כֵּן** שלוי אינו ׳קהל׳, הרי אינו מביא פר בהוראה, **וְחָסְרֵי לְהוּ שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבָטִים**. ומתרצת: **אָמַר אַבָּיֵי**, נאמר (שם מח ה) ׳**אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי**׳, שנחשבים כשני שבטים, ולכן הם מביאים שני פרים. דוחה רבא את דברי אביי: **אָמַר רָבָא, וְהָא כְּתִיב** לגבי שאר בני יוסף (שם מח ו) ׳**עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקָּרְאוּ בְּנַחֲלָתָם**׳, שאינם נחשבים שבטים לעצמם, ולא ינחלו לעצמם, ומשמע שמה שהוקשו אפרים ומנשה לשני שבטים, רק **לְנַחֲלָה הוּקְּשׁוּ, וְלֹא לְדָבָר אַחֵר** – לדינים אחרים. ולכן אינם מביאים שני פרים בהוראה. אלא ודאי לוי נקרא ׳קהל׳ ומביא פר, ומכל מקום הכהנים אינם ׳קהל׳.

מקשה אביי על דברי רבא: **וְלֹא** – האם לא נחשבים אפרים ומנשה לשני שבטים בדינים אחרים, **וְהָא חָלוּקִין בַּדְּגָלִים** – כשחנו ישראל במדבר לדגליהם, נחשבו לשני שבטים. מתרץ רבא: הדבר **הַהוּא** נעשה **לַחֲלוּק כָּבוֹד לְנַשִּׂיאִים**, שהואיל ונחלקו בדגלים, אם רק אחד מנשיאיהם היה מקריב, היה השני מתבזה. וראיה לדבר, **דְּתַנְיָא, שְׁלֹמֹה** המלך **עָשָׂה שִׁבְעַת יְמֵי חֲנוּכָּה** בחנוכת המקדש (דה"י ב׳ ז ט), **וְאִם כֵּן מָה רָאָה מֹשֶׁה לַעֲשׂוֹת שְׁנֵים עָשָׂר יְמֵי חֲנוּכָּה** בחנוכת המשכן (במדבר ז יב–פג), מאחר ודי בשבעה, זהו **כְּדֵי לַחֲלוּק כָּבוֹד לְנַשִּׂיאִים**, שכל נשיא יקריב ביום אחד. ולעולם אין אפרים ומנשה נחשבים לשני שבטים לדינים אחרים.

לעיל (ע"א) סבר רב יוסף שלרבי שמעון חטאת שותפים שמתו בעליה מתה, ואביי סבר שלרבי שמעון אין מיתה בחטאת שותפים. הגמרא מבררת כיצד יש להכריע בזה: **מַאי הֲוֵי עֲלָהּ** – כיצד הוכרע במחלוקת רב יוסף ואביי. מוכיחה הגמרא: **תָּא שְׁמַע, דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, חָמֵשׁ חֲטָאוֹת מֵתוֹת** – יש חמשה אופנים שיש דין מיתה בחטאת, והן, **וְלַד חַטָּאת** – בהמת חטאת שילדה, שהולד קדוש בקדושת חטאת ודינו למות. **וּתְמוּרַת חַטָּאת** – שאמר הבעלים על בהמת חולין ׳בהמה זו תהיה תחת חטאת זו׳, שהבהמה מתקדשת (ויקרא כז י) אך אין להקריבה שכן נעשתה בה עבירה, שאסור להמיר. **וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ. וְחַטָּאת שֶׁאבדה וּנְתְכַּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ** בחטאת אחרת, ונמצאה הראשונה, שאין להקריבה שכן כבר נתכפרו בעליה. **וְחַטָּאת שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ**, שכן רק בהמה שעדיין אינה בת שנה ראויה לחטאת. ממשיך רבי שמעון, חמשת האופנים הללו נמצאים בחטאת יחיד, **וְאִי** [–ואין] **אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר** אופן של **וְלַד חַטָּאת** בְּחטאת **צִבּוּר, שֶׁכֵּן אֵין צִבּוּר מַפְרִישִׁין נְקֵבָה** לקרבן ציבור. **וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר תְּמוּרַת חַטָּאת בְּצִבּוּר, שֶׁאֵין תְּמוּרָה בְּצִבּוּר** – אין הציבור יכולים להמיר. **וְאִי אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר חַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ בְּצִבּוּר, שֶׁאֵין צִבּוּר מֵתִים** (לעיל ע"א). אך האופנים **שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וְשֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ**, בציבור, **לֹא שָׁמַעְנוּ** מה דינן. ואם כן, **יָכוֹל** שיהיה דינן **שִׁימּוּתוֹ, אֶמְרַת יִלְמוֹד סָתוּם מִן הַמְפוֹרָשׁ** – ילמדו האופנים הסתומים, שדינם אינו מפורש, מהאופנים המפורשים, כלומר **מַה מְּצִינוּ בְּוֶלֶד חַטָּאת וּתְמוּרַת חַטָּאת וְשֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ**, שבְּחטאת **יָחִיד דְּבָרִים אֲמוּרִים וְלֹא בְּצִבּוּר, אם כן אַף שֶׁנִּתְכַּפְּרוּ בְּעָלֶיהָ וְשֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ, בְּיָחִיד הַדְּבָרִים אֲמוּרִים** שדינם במיתה **וְלֹא בְּצִבּוּר**. ואם כן לרבי שמעון אין אף חטאת ציבור מתה, וזהו משום שלא מצינו בציבור ולד חטאת ותמורת חטאת וחטאת שמתו בעליה. אך הרי גם בשותפים לא מצינו ולד חטאת ותמורת חטאת, ולכן יש ללמוד ב׳מה מצינו׳ שאף חטאת שמתו בעליה ונתכפרו באחרת ושעברה שנתה, בשותפים, אינן מתות, כדברי אביי.

מקשה הגמרא על הלימוד בברייתא: **וְכִי דָּנִין אֶפְשָׁר מִשֶּׁאִי אֶפְשָׁר** – הרי ולד חטאת ותמורת חטאת ושמתו בעליה, בציבור, הם ׳אי אפשר׳, שאינם שייכים בציבור, ואם כן היאך אפשר ללמוד מהם ב׳מה מצינו׳ לנתכפרו בעליה ושעברה שנתה, שהם ׳אפשר׳, כלומר שייכים בציבור. מתרצת הגמרא: אכן אין דנים ׳אפשר׳ מ׳אי אפשר׳, והלימוד בברייתא הוא **שֶׁרַבִּי שִׁמְעוֹן בְּחַד מָקוֹם גָּמִיר** – דין חטאות מתות נאמר למשה בסיני ב׳מקום אחד׳, כלומר כל אחד מאופני החטאות המתות נוהג רק במקום שכל שאר האופנים נוהגים, או בחטאת יחיד או בחטאת ציבור. אך לא יתכן שה׳מקום׳ שנאמר לו הוא חטאת ציבור, שהרי בציבור אין שייכים כל אופני החטאות המתות. אלא ודאי דין חטאות מתות נאמר בחטאת יחיד, ואין מקור לדין חטאות מתות בציבור. אך גם בשותפים אין שייכים כל אופני החטאות המתות, ומוכח שדין חטאות מתות לא נאמר בשותפים, והברייתא (ע"א) אינה כרבי שמעון, וכדברי אביי.

הדרן עלך הורו בית דין

פרק שני - הורה כהן משיח

פרק זה בתחילתו עוסק באופני חיוב החטאת של כהן גדול המשוח בשמן המשחה, והוא הנקרא ׳כהן משיח׳. דינו מפורש בתורה (ויקרא ד ג) ׳**אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא פַּר בֶּן בָּקָר תָּמִים לַה׳ לְחַטָּאת**׳. והוקש פרו לפר העלם דבר של ציבור ודומה לו.

משנה

הוֹרָה כֹּהֵן מָשִׁיחַ לְעַצְמוֹ שׁוֹגֵג – כהן גדול המשוח בשמן המשחה שטעה בשגגה והתיר לעצמו עבירה שיש בה כרת, **וְעָשָׂה שׁוֹגֵג** – ועבר את העבירה על פי הוראת ההיתר שלו, **מֵבִיא פַּר** לחטאת. אבל אם הורה לעצמו היתר בשׁוֹגֵג, וקודם שעבר העבירה שכח היתרו **וְעָשָׂה מֵזִיד**, או אם הורה היתר לעצמו במֵזִיד, שהתיר על פי טעם שידע שאינו נכון ויש לדחותו, ואחר כך שכח שיש לדחות את ההיתר, **וְעָשָׂה** את העבירה בשׁוֹגֵג על פי התירו הראשון, **פָּטוּר** מקרבן, משום **שֶׁדִּין הוֹרָאַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ לְעַצְמוֹ** הרי הוא **כְּדִין הוֹרָאַת בֵּית דִּין לַצִּבּוּר**, וכשם שבית הדין הגדול אינם חייבים אלא כשהורו היתר לציבור, ועשו הציבור בשגגת היתר זו, כך גם כהן משיח מתחייב חטאת רק כשקדם והתיר לעצמו העבירה בשוגג, ואחר כך עשה העבירה בשוגג על פי הוראתו זו.

גמרא

שנינו במשנה: **שׁוֹגֵג וְעָשָׂה שׁוֹגֵג, מֵבִיא פַּר**. שואלת הגמרא: **פְּשִׁיטָא** – הלא פשוט הוא דין זה, שהרי זה שוגג ממש, שיש בו גם הוראת היתר בשוגג וגם מעשה עבירה בשוגג. משיבה הגמרא: **אָמַר אַבָּיֵי,**

המשך בעמוד מט

הברייתא מבארת כיצד ניתן ללמוד כהן משיח מבית דין שהורו לציבור: **צִבּוּר** שעשה על פי הוראת בית דין, **מוֹצָא** – הוציאה אותם התורה **מִכְּלַל יָחִיד**, שיחיד החוטא מביא כשבה או שעירה, ואילו בית דין מביאים דווקא פר, **וְכֹהֵן מָשִׁיחַ**, אף הוא **מוֹצָא מִכְּלַל יָחִיד**, שמביא פר כמו בית דין ולא כיחיד. ומכיון שמצינו שציבור ומשיח שוים, יש ללמוד זה מזה, **מַה צִּבּוּר** שעשו על פי הוראת בית דין, **אֵין חַיָּבִין** חטאת **אֶלָּא** רק **עַל הֶעְלֵם דָּבָר** – אם נעלמה מהם ההלכה, והתירו דבר שיש בו כרת, **עַם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה** – וגם עשו העם את העבירה בשוגג על פיהם. **אַף** כהן **מָשִׁיחַ לֹא יְהֵא חַיָּב** חטאת **אֶלָּא** רק **עַל הֶעְלֵם דָּבָר**, שהתיר לעצמו בטעות, **עַם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה** – וגם עשה את העבירה בשוגג על פי היתרו.

דוחה הברייתא: **אוֹ כַּלֵּךְ לְדַרְךְ זוֹ** – יכול אתה לילך בדרך אחרת, ויהא הדין להיפך, בכך שנלמד כהן משיח מנשיא, שכן **נָשִׂיא מוֹצָא מִכְּלַל יָחִיד**, שאינו כיחיד המביא כשבה או שעירה, אלא מביא שעיר זכר, **וְכֹהֵן מָשִׁיחַ** אף הוא **מוֹצָא מִכְּלַל יָחִיד**, שמביא פר לחטאת, ונמצאו דומים כהן משיח ונשיא בענין זה ששניהם יחידים ואינם מביאים כשבה או שעירה לחטאת כיחידים, ואם כן יש לנו ללמוד כהן משיח מנשיא, **מַה נָּשִׂיא מֵבִיא** חטאת **בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה** בלבד **בְּלֹא הֶעְלֵם דָּבָר** – בלא שיורה לעצמו מקודם להתיר העבירה, **אַף** כהן **מָשִׁיחַ מֵבִיא** חטאת **בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה** בלבד **בְּלֹא הֶעְלֵם דָּבָר**.

עתה מבררת הברייתא למי דומה יותר כהן משיח: **נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה** כהן משיח יותר, לבית דין או לנשיא. ונראה שדומה לבית דין, שהרי **צִבּוּר** מתכפרים על ידי בית דין **בְּפַר** לחטאת, **וְאֵין הַם מֵבִיאִין אָשָׁם תָּלוּי** – כשיש ספק לבית דין אם התירו לציבור בשוגג עבירה שחייבים עליה חטאת הם פטורים מאשם תלוי, **וְגַם** כהן **מָשִׁיחַ** מתכפר **בְּפַר**, **וְאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי**, ואם כן מאחר ודומים הם, נלמד כהן משיח מציבור, **מַה צִּבּוּר** שעשה על פי בית דין **אֵינוֹ חַיָּב** הבית דין חטאת **אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עַם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה**, **אַף** כהן **מָשִׁיחַ לֹא יְהֵא חַיָּב** חטאת **אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עַם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה**.

דוחה הברייתא: **אוֹ כַּלֵּךְ לְדַרְךְ זוֹ** – יכול אתה לילך לדון בדרך אחרת ולומר שיותר דומה כהן משיח לנשיא, שכן **נָשִׂיא מֵבִיא שְׂעִירָה** – עז נקבה לחטאת **בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** – אם עבד עבודה זרה בשוגג, **וּמֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי** אם עבר עבירה שחייבים עליה אשם, וכמו כן כהן **מָשִׁיחַ מֵבִיא שְׂעִירָה** לחטאת **בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**, **וּמֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי**. ומאחר ודומים כהן משיח ונשיא בשני דברים אלו, נלמד כהן משיח מנשיא ונדון כך, **מַה נָּשִׂיא מֵבִיא** חטאת **בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה** בלבד בלא שקדם והתיר לעצמו את העבירה שעבר, **אַף** כהן **מָשִׁיחַ מֵבִיא** חטאת **בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה** בלבד.

עתה מתיישבת הברייתא, שמאחר וניתן לדמות כהן משיח לנשיא ולחייבו בשגגת מעשה בלא שגגת הוראה, לכך צריכים אנו ללימוד מיוחד, וכך למדים, **תַּלְמוּד לוֹמַר**, 'אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא **לְאַשְׁמַת הָעָם**' (ויקרא ד ג), **הֲרֵי הוּא** כהן **מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר**, שבפסוק זה הוקש כהן משיח לציבור שעשו על פי הוראת בית הדין, **מַה צִּבּוּר אֵינוֹ מֵבִיא** חטאת **אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עַם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה**, **אַף** כהן **מָשִׁיחַ אֵינוֹ מֵבִיא** חטאת **אֶלָּא** דווקא **עַל הֶעְלֵם דָּבָר עַם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה**.

שואלת הגמרא: מאחר והוקש כהן משיח להוראת בית דין לציבור, **אֵימָא** – אמור להשוותו עוד לציבור, **מַה צִּבּוּר** על ידי **שהוֹרָה** בית דין הוראת היתר **וְעָשׂוּ** הציבור את העבירה **אַחֲרָיו בְּהוֹרָאָתוֹ** של הבית דין, **חַיָּבִין** בית הדין להביא פר לחטאת, **אַף** כהן **מָשִׁיחַ**, **כְּשֶׁהוֹרָה** להתיר עבירה לאחרים **וְעָשׂוּ אַחֲרָיו** את העבירה **בְּהוֹרָאָתוֹ**, **יְהֵא חַיָּב** חטאת כמו בית דין.

מיישבת הגמרא: **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ וגו' **וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא**' (שם), ולמדים מכך שרק **עַל מַה שֶּׁחָטָא הוּא**, **מֵבִיא** קרבן, **וְאֵינוֹ מֵבִיא** קרבן **עַל מַה שֶּׁחָטְאוּ אֲחֵרִים** על פי מה שהורה להם.

הגמרא מבררת מנין שכהן משיח פטור מאשם תלוי: **אָמַר מַר**, כהן **מָשִׁיחַ בְּפַר**, **וְאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי**. מבררת הגמרא: **מְנָא לֵיהּ דְּאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי** – מהיכן למדה הברייתא שאין כהן משיח מביא אשם תלוי. משיבה הגמרא: **דִּכְתִיב** בפרשת אשם תלוי 'וְ**כִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שְׁגָגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגַג**' (ויקרא ה יח), ונלמד מכפל הלשון 'שגגתו אשר שגג' שדווקא **מִי שֶׁחַטָּאתוֹ וְשִׁגְגָתוֹ שָׁוָה** – מי שכל חטאו הוא שגגת המעשה בלבד בלא שקדמה לה הוראת היתר, הוא מביא אשם תלוי, **יָצָא** כהן **מָשִׁיחַ שֶׁאֵין שִׁגְגָתוֹ וְחַטָּאתוֹ שָׁוֶה**, שהרי אינו חייב כאשר שגג במעשה בלבד, אלא אם כן קדם לו 'העלם דבר', שהתיר לעצמו את העבירה בטעות, **דִּכְתִיב** בפרשת כהן משיח 'לְ**אַשְׁמַת הָעָם**, **הֲרֵי הוּא** כהן **מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר** שהורו להם בית דין הגדול, שחייבים רק כשקדמה שגגת הוראה לפני שגגת המעשה.

מקשה הגמרא: כיצד יתכן ללמוד דבר זה שכהן משיח פטור מאשם תלוי ממה שהקישה אותו התורה 'לְ**אַשְׁמַת הָעָם**', לציבור, שאינו חייב קרבן רק כשקדם לעבירה הוראת היתר, והרי **עַד כָּאן לֹא קָאָמַר לֵיהּ** – עדיין איננו יודעים את הלימוד מ'לאשמת העם', שהרי כל קושיית הברייתא היתה שאפשר ללמוד כהן משיח ב'בנין אב' מבית דין גם בלי הלימוד מהפסוק 'לאשמת העם', וכיצד רוצה הברייתא לומר שדומה משיח לציבור שאינו מביא אשם תלוי, על ידי פסוק זה, וכל זה בכדי לומר שפסוק זה מיותר, והנה מתברר שלצורך לימוד ה'בנין אב' מוכרחים אנו לדרוש פסוק זה.

משיבה הגמרא: **אֶלָּא** עיקר מה ששוים כהן משיח ובית דין הוא בכך שמביאים פר לחטאת, ומה שנקטה הברייתא ששוים אף לענין **אָשָׁם**, **כְּדֵי נַסְּבָהּ** – הובא רק בדרך אגב.

משנה

המשנה עוסקת בכהן משיח ובית דין שנתחייבו שניהם באותו זמן פר לחטאת, האם נפטר הכהן בקרבן הציבור: **הוֹרָה** כהן משיח והתיר **בִּפְנֵי עַצְמוֹ** איסור אחד שיש בו כרת, ובית דין התירו לציבור איסור אחר שיש בו כרת, **וְעָשָׂה** הכהן **בִּפְנֵי עַצְמוֹ** את האיסור שהתיר לעצמו, והציבור עשו את האיסור שהתירו להם בית דין, **מִתְכַּפֵּר לוֹ** – מביא חטאת לכפרתו **בִּפְנֵי עַצְמוֹ**, ואינו נפטר בקרבן הציבור, כיון שהוראתו ושגגתו אינו על אותו איסור כמו שלהם. אבל אם **הוֹרָה** כהן משיח והתיר לעצמו איסור שיש בו כרת, כגון אכילת סוג של חלב, **עַם הַצִּבּוּר**, שבאותו זמן התיר גם בית דין הגדול איסור זה לציבור, **וְעָשָׂה** הכהן המשיח כפי שהתיר לעצמו, **עַם הַצִּבּוּר**, שגם הם עשו כפי שהורו להם בית דין, **מִתְכַּפֵּר לוֹ** לכהן המשיח **עַם הַצִּבּוּר** בפר העלם דבר של ציבור, ואינו חייב להביא פר לחטאת בפני עצמו. ומבארת המשנה מה הטעם שמתכפר כהן המשיח עם הציבור, משום שבדברים הרבה דומים שניהם באופן חיובם, **שֶׁאֵין בֵּית דִּין** שהורו היתר לציבור **חַיָּבִין** חטאת, **עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת** מן האיסור **וּלְקַיֵּים מִקְצָת**, שלא הורו לעקור לגמרי את האיסור, **וְכֵן** כהן **הַמָּשִׁיחַ** אינו חייב חטאת אלא כשמתיר לעצמו מקצת מן האיסור ואינו עוקרו לגמרי, וכיון ששגגת הוראתם דומה, נכלל כהן המשיח עם הציבור בכפרתם.

וְאִם לֹא כַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אין בית דין חייבים קרבן **עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת** מאיסור עבודת כוכבים, **וּלְקַיֵּים מִקְצָת** ממנו.

גמרא

מבררת הגמרא: **מְנָהֲנֵי מִילֵּי** – מהיכן למדנו שכהן משיח ובית דין שהורו בדבר אחד מתכפר הכהן המשיח יחד עם הציבור בקרבנם.

מבארת הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **הוֹרָה** כהן משיח **עַם הַצִּבּוּר**, **וְעָשָׂה עַם הַצִּבּוּר**, **יָכוֹל** הייתי לומר **שֶׁיָּבִיא פַּר לְעַצְמוֹ**, ולא יתכפר עם הציבור.

ומביאה הברייתא פסוק המלמדנו שאין כהן משיח מביא פר לעצמו, אולם בתחילה מבררת הברייתא אם יש ללמוד זאת מבנין אב: **וְדִין הוּא** שיתכפר כהן משיח עם הציבור אף ללא דרשה מיוחדת על כך, שהרי **נָשִׂיא מוֹצָא מִכְּלַל יָחִיד** – נשיא היה בכלל הפסוק 'וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה' (ויקרא ד כז), ככל יחיד המביא

המשך בעמוד קעא

רש"י

צבור מוצא מכלל יחיד – דיחיד מביא כשבה או שעירה, וצבור מביא פר. **נשיא מוצא מכלל יחיד** – דבכלל "אם נפש אחת" הוא, ומוצא מכללו. דיחיד מביא כשבה או שעירה, ונשיא מביא שעיר. **מה נשיא** – בשגגת מעשה בלא העלם דבר וכו'. **צבור בפר ואין מביאין אשם תלוי** – כלל. כדאמר לקמן, דכתיב ביה באשם תלוי "ואם נפש כי תחטא וגו' ולא ידע ואשם" וכתיב "וכפר עליו הכהן על שגגתו אשר שגג והוא לא ידע". מי שחטאתו ושגגתו שוה – חייב בשגגת מעשה בלא העלם דבר, יצא כהן משיח שחטא בהעלם דבר. וכל שכן צבור דיצא מאשם תלוי, משום דהעלם דבר בהדיא כתיב בהו, ואין חטאתו ושגגתו שוה, דבעינן העלם דבר עם שגגת מעשה. ועוד דצבור אינו בכלל "נפש". **נשיא** – משיח מביאין שעירה בעבודה זרה, דכתיב בפרשת "שלח לך אנשים" בעבודה זרה: "ואם נפש", דאחד יחיד ואחד נשיא ואחד משיח במשמע. **ומביא אשם ודאי** – בין נשיא ובין משיח, דכתיב באשם גזילות ובאשם מעילות "נפש", ומשיח ונשיא בכלל "נפש אחת" הן. וצבור אין מביאין אשם ודאי, דאינן בכלל "נפש אחת". והא דתנן: אין חייבין אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת וכן המשיח – הכי משמע: דבית דין הוא דאינן חייבין כלל עד שיורו בדבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת, שאם הורו בשחייבין על זדונו כרת ושגגתו אשם – פטורין לגמרי. ועוד, דבאשמות אין בהם דין שוגג, דעל זדון הוא מביא אשם. וכן המשיח אין מביא פר אלא בדבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, אבל במקום אשם ודאי – חייב אשם, לפי שהוא בכלל "נפש אחת". דלהכי הושוה לצבור, דאין מביאין פר במקום אשם. **ומנא ליה** – דאין משיח מביא אשם תלוי. **דכתיב** – באשם תלוי "וכפר הכהן על שגגתו אשר שגג מחטאתו", מי שחטאתו ושגגתו שוה, דאינו חייב עד דהוי הכל בשגגת מעשה דהיינו יחיד. יצא משיח שחטאתו ושגגתו אין שוה, דאינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה. **לאשמת העם על כרחך לא קאמר ליה** – כלומר, מ"לאשמת העם" קאמר דנפקא ליה דאין חטאתו ושגגתו שוה, דמשיח בצבור. והא אבתי לא קמה ליה היקש ד"לאשמת העם", דעדיין לא הועמד "לאשמת העם" במקומו. דהא קאמר: אף על גב דאילו לא נאמר "לאשמת העם" יכולני ללמוד מן הדין דמשיח צריך העלם דבר עם שגגת מעשה בצבור. וקאמר: נראה למי דומה, צבור בפר ואין מביאין אשם תלוי, ומשיח בפר ואין מביא אשם תלוי, בענין זה הוא דומה משיח לצבור. אף על גב דאילו לא נאמר "לאשמת העם", והכא קאמר דמ"לאשמת העם" נפקא ליה דמשיח אין חטאתו ושגגתו שוה, דאין מביאין אשם תלוי – והלא בלא "אשמת העם" הוא דן ולמדו! **אלא אשם כדי נסכה** – אלא עיקר הדין שהוא דן, כך הוא: צבור בפר ומשיח בפר, מה צבור אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה – אף משיח לא יהא חייב אלא על העלם דבר ושגגת מעשה. **משנה הורה** – כהן משיח בעצמו. כגון דמורו בתרי איסורי, בית דין בחלב והוא בעבודה זרה. **נתכפר לו בפני עצמו** – דמביא פר בפני עצמו. דאי הורה הוא בפני עצמו ולא הורו בית דין בלל – לא איצטריך למיתני דחייב להביא פר, דמקרא מלא הוא. אלא כי איצטריך למיתני, כגון שהורו בשני איסורים. **הורה עם הצבור** – בית דין, כגון דהורו בחדא איסור, הוא בחלב והן בחלב. **נתכפר לו עם הצבור** – שהוא מתכפר בשל בית דין. ומפני מה מתכפר בשל בית דין עם הצבור כי הורה עם הצבור – לפי שבדברים הרבה שוה משיח לבית דין, שאין בית דין חייבין קרבן עד שיורו לבטל מקצת וכן המשיח וכו'. והואיל והרשוה משיח לבית דין, הלכך כי הורה עם הצבור – ועשה עם הצבור מתכפר עם הצבור. והא דקתני: שאין בית דין חייבין, ולא קתני: שאין צבור חייבין – סתמא כרבי מאיר, דאמר לעיל בפרק קמא: בית דין מביאין על ידיהן פר והן פטורין. **ולא בעבודה זרה** – אין חייבין קרבן. **גמרא** מה נשיא חטא עם הצבור מתכפר לו עם הצבור – משום דבשגגת מעשה בלבד הוא מביא שעירה, והואיל וחטאתו בשגגת מעשה הוא ביחיד דעלמא. הלכך, כי חטא על פי בית דין עם הצבור, דהוי העלם דבר עם שגגת מעשה – מתכפר עם הצבור. ועוד, שכן מתכפר לו עם הצבור ביום הכפורים, לפיכך מתכפר לו עם הצבור. אף משיח הורה בפני עצמו וכו'. **תלמוד לומר** – דכתיב בכהן משיח "על חטאתו אשר חטא" דמשמע דכי חטא בפני עצמו, הוא דיביא בפני עצמו, הא אם חטא עם הצבור – מתכפר לו עם הצבור. **היכי דמי** – דכי הורה משיח בפני עצמו, דמורו בתרי איסורי, דמתכפר בפני עצמו? **אי דהוא מופלא בית דין והן אינן מופלאין** – פשיטא דמתכפר בפני עצמו, דהוראה דידהו לאו כלום היא. **ובעי איתויי** – כל חד וחד מצבור. **כשבה או שעירה** – דהא תנן לעיל בפרק קמא (הוריות ד, ב): או שלא היה שם מופלא של בית דין, דלא הויא הוראה. שאף על פי שאינו מסנהדרין. שאילו היה מסנהדרין – אפילו [אם] קטן שבכולם לא היה שם, לא הויא הוראה, כדאמרינן: מאי "כל עדת", דאי איתא לכולה סנהדרין – הויא הוראה. ואי לא – לא הויא הוראה, וכשגגת מעשה לחודיה דמי, דמייתי כל חד וחד כשבה או שעירה. הכי נמי כי הוי הוא מופלא והן אינן מופלאין, כי הורה בפני עצמו, הואיל והוא לא היה שם עמהן – פשיטא דמתכפר בפני עצמו, דהוראה דידהו לאו כלום היא. **ואי הן מופלאין והוא אינו מופלא** – כי הורה בפני עצמו, אמאי מתכפר בפני עצמו. **והא הוראה דידיה לאו כלום היא** – דכיון דאינו מופלא – לא ידע מאי קא מורה ולא הוה הוראה מעליא, וכשגגת מעשה לחודיה דמי. ואשכחן משיח בשגגת מעשה גרידתא פטור לגמרי, כדאמרינן בסוף פירקא: שאין חטאתו שוה ליחידים.

אמר

רש"י

צבור מוצָא מִכְּלַל יָחִיד וּמָשִׁיחַ מוּצָא מִכְּלַל יָחִיד, מַה צִּבּוּר אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, אַף מָשִׁיחַ לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה; אוֹ כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: נָשִׂיא מוּצָא מִכְּלַל יָחִיד וּמָשִׁיחַ מוּצָא מִכְּלַל יָחִיד, מַה נָּשִׂיא מֵבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה בְּלֹא הֶעְלֵם דָּבָר, אַף מָשִׁיחַ מֵבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה בְּלֹא הֶעְלֵם דָּבָר! נִרְאֶה לְמִי דּוֹמֶה? צִבּוּר בְּפַר וְאֵין מְבִיאִין אָשָׁם תָּלוּי, וּמָשִׁיחַ בְּפַר וְאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי, מַה צִּבּוּר אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, אַף מָשִׁיחַ לֹא יְהֵא חַיָּב אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה; אוֹ כְּלָךְ לְדֶרֶךְ זוֹ: נָשִׂיא מֵבִיא שְׂעִירָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּמֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי, וּמָשִׁיחַ מֵבִיא שְׂעִירָה בַּעֲבוֹדָה זָרָה וּמֵבִיא אָשָׁם וַדַּאי, מַה נָּשִׂיא מֵבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, אַף מָשִׁיחַ מֵבִיא בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה! תַּלְמוּד לוֹמַר: "לְאַשְׁמַת הָעָם", הֲרֵי הוּא מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר, מַה צִּבּוּר אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, אַף מָשִׁיחַ אֵינוֹ מֵבִיא אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. אֵימָא: מַה צִּבּוּר הוֹרָה וְעָשׂוּ אַחֲרָיו בְּהוֹרָאָתוֹ חַיָּבִין, אַף מָשִׁיחַ כְּשֶׁהוֹרָה וְעָשׂוּ אַחֲרָיו בְּהוֹרָאָתוֹ יְהֵא חַיָּב! תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְהִקְרִיב עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא", עַל מַה שֶׁחָטָא הוּא מֵבִיא, וְאֵין מֵבִיא עַל מַה שֶׁחָטְאוּ אֲחֵרִים. אָמַר מָר: מָשִׁיחַ בְּפַר וְאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי. - מְנָא לֵיהּ דְּאֵין מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי? - דִּכְתִיב: "וְכִפֶּר עָלָיו הַכֹּהֵן עַל שִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שָׁגָג", מִי שֶׁחַטָּאתוֹ וְשִׁגְגָתוֹ שָׁוָה, דִּכְתִיב: "לְאַשְׁמַת הָעָם", הֲרֵי הוּא מָשִׁיחַ כְּצִבּוּר. - "לְאַשְׁמַת הָעָם" עַד כָּאן לָא קָאָמַר לֵיהּ! - אֶלָּא, אָשָׁם כְּדֵי נְסָכָה. **משנה** הוֹרָה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעָשָׂה בִּפְנֵי עַצְמוֹ - מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, הוֹרָה עִם הַצִּבּוּר וְעָשָׂה עִם הַצִּבּוּר - מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, שֶׁאֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּים מִקְצָת, וְכֵן הַמָּשִׁיחַ, וְלֹא בַּעֲבוֹדָה זָרָה - עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּים מִקְצָת. **גמרא** מְנָהֵנִי מִילֵּי? דְּתָנוּ רַבָּנַן: הוֹרָה עִם הַצִּבּוּר וְעָשָׂה עִם הַצִּבּוּר, יָכוֹל יָבִיא פָּר לְעַצְמוֹ? וְדִין הוּא: נָשִׂיא מוּצָא מִכְּלַל יָחִיד וּמָשִׁיחַ מוּצָא מִכְּלַל יָחִיד, מַה נָּשִׂיא - חָטָא בִּפְנֵי עַצְמוֹ מֵבִיא בִּפְנֵי עַצְמוֹ, חָטָא עִם הַצִּבּוּר מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר, אַף מָשִׁיחַ - חָטָא בִּפְנֵי עַצְמוֹ מֵבִיא בִּפְנֵי עַצְמוֹ, חָטָא עִם הַצִּבּוּר מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, אִם אָמַרְתָּ בְּנָשִׂיא - שֶׁכֵּן מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, תֹּאמַר בְּמָשִׁיחַ - שֶׁאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים. הוֹאִיל וְאֵין מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, יָכוֹל יָבִיא פָּר לְעַצְמוֹ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "עַל חַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא", הָא כֵּיצַד? חָטָא בִּפְנֵי עַצְמוֹ - מֵבִיא בִּפְנֵי עַצְמוֹ, חָטָא עִם הַצִּבּוּר - מִתְכַּפֵּר לוֹ עִם הַצִּבּוּר. - הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּהוּא מוּפְלָא וְהֵם אֵינָן מוּפְלָאִין, פְּשִׁיטָא דְּמִתְכַּפֵּר לוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ, הוֹרָאָה דִּלְהוֹן וְלָא כְּלוּם, וּבָעֵי אֲתוּיֵי כִּשְׁבָה אוֹ שְׂעִירָה כָּל חַד וְחַד! וְאִי דְּאִינּוּן מוּפְלָאִין וְהוּא לָאו מוּפְלָא, אַמַּאי מִתְכַּפֵּר לוֹ בִּפְנֵי עַצְמוֹ? הָא הוֹרָאָה דִּידֵיהּ וְלָא כְּלוּם הִיא!

אמר

הוריות. פרק שני – הורה כהן משיח דף ז עמוד ב – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)"

רש"י

אמר רב פפא – בשוין, דהוא מופלא והן מופלאים. הלכך איצטריך למיתני דכי חטא בפני עצמו, אף על גב דהוראה דידהו הוי הוראה מעליא – אפילו הכי מתכפר בפני עצמו, משום דקא מורו בשני איסורי. חטא עם הצבור אף על גב דהוא מופלא, דהוראה דידיה הוי הוראה מעליא – אפילו הכי מתכפר עם הצבור, משום דקא מורו בחדא איסורא. **בשני מקומות** – משיח במקום אחד ובית דין במקום אחר. **בטעמייהו** – בפסוקים, דחלב ועבודה זרה מתרי קראי נפקי. וחלוקין **בקרבנות** – דבית דין מייתי שעיר אעבודה זרה, והוא לא מייתי שעיר. **דהוא שעירה** – לחודיה. דכתיב בעבודה זרה בפרשת "שלח לך אנשים": "ואם נפש", דאחד יחיד ואחד נשיא במשמע. **הוא בחלב המכסה את הקרב** – דהוי דבר שאין הצדוקים מודין, דהא לא מפרש קרא מאי ניהו. דאפילו אמוראי פליגי בשחיטת חולין ב"אלו טריפות" (נ, ב) מאי ניהו כרס הפנימי. וכל שכן חלב שעל גבי הדקים שאין הצדוקים מודין. דהא לא כתיב בהדיא. אי נמי דהורו בחלב שעל הקרב בין בכזית לפחות מכזית, דכזית לא כתיב בהדיא, והוי דבר שאין הצדוקין מודין. **אף על גב דקרבנן שוה** – דהן בפר והוא בפר. **כיון דמתרי קראי קא אתו** – כדאמרינן לעיל בפרק קמא (ג, א) "ואת החלב" וי"ו יתירא – להביא חלב שעל גבי הדקין. **הא פליגי בטעמייהו** – הא חלוקים בפסוקים, ומתכפר בפני עצמו. **או דלמא שם חלב אחד הוא** – והורה עם הצבור הוא, ומתכפר עם הצבור. **והן בדם** – כגון בדם המובלע באיברים, או בין כזית לפחות מכזית, והוי דבר שאין הצדוקין מודין. **בתר קרבן אזלינן** – דכיון דשוין בקרבן – הורה עם הצבור הוא, ומתכפר עם הצבור? תיקו. **לפי שיצאה עבודה זרה** – מכלל פר העלם דבר של צבור לידון בעצמו, בהבאת פר ושעיר. **נאמר כאן** – בעבודה זרה "מעיני": "והיה אם מעיני העדה". **ונאמר להלן מעיני** – "ונעלם דבר מעיני הקהל". **מה להלן בית דין** – דכתיב "ונעלם דבר מעיני הקהל ועשו", ואמרינן לעיל בפרק קמא (ה, א): הוראה תלויה בבית דין, דכתיב "ונעלם דבר מעיני הקהל" דהיינו בית דין, ומעשה תלוי בקהל דכתיב "הקהל ועשו". ובעבודה זרה לא כתיב בית דין, דכתיב "והיה אם מעיני העדה נעשתה לשגגה", ואי סלקא דעתך בית דין – והא אין מעשה תלוי בבית דין אלא בקהל, דהכא כתיב "מעיני העדה נעשתה" דהיינו מעשה, אלא מה להלן בית דין דכתיב בפרשת ויקרא – אף כאן בית דין. **משנהאין חייבין בקרבן וכו'** – אין בית דין חייבין קרבן אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה, וכן המשיח, וצבור הוא דכי עבדי בשגגת מעשה לחודיה מייתו כל חד וחד כשבה או שעירה, דדיניהם כיחידים. דכיון דלא עשו על פי בית דין – מחלקי כולהו מהדדי והוו יחידים. ויחידים חייבין בשגגת מעשה. אבל משיח בשגגת מעשה לחודיה – פטור מכלום, כדאמר לקמן בפרק בתרא (יא, א): "מעם הארץ" – פרט למשיח, דאינו מביא בשגגת מעשה כלל. והיינו דקאמר: יצא משיח שאין חטאתו בשגגה, דהיינו בשגגת מעשה וכו'. **גמרא ואילו משיח בעבודה זרה לא קתני** – דקתני: ולא בעבודה זרה אין חייבים אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה, ולא קתני "וכן המשיח". ומדלא קתני "וכן המשיח" – מכלל דמשיח בעבודה זרה חייב בשגגת מעשה לחודיה. **מתניתין מני רבי היא** – דתניא: משיח בעבודה זרה, רבי אומר: בשגגת מעשה – לחודיה. **וחכמים אומרים בהעלם דבר** – כלומר, עם שגגת מעשה בשאר מצות. ושוין שאין מביא שום אשם תלוי. **ותסברא דזונו כרת ושגגתו חטאת** – דעבודה זרה, דקתני: ולא בעבודה זרה אלא על דבר שחייבין על זדונו כרת ועל שגגתו חטאת, מי קתני "וכן המשיח"? והא קיימא לן דמשיח נמי בעבודה זרה אינו חייב אלא על דבר שזדונו כרת ועל שגגתו חטאת, כדאמרינן לקמן: נאמר כאן "עליה" כו' "לאשמת העם" – הרי משיח כצבור, ואפילו הכי לא קתני במתניתין "וכן המשיח". **אלא תנא כהא** – בדבר שחייבין על זדונו כרת ושגגתו חטאת כשאר מצות "וכן המשיח", והוא הדין בעבודה זרה, דמשיח כצבור דאינו חייב בעבודה זרה אלא בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. **הכא נמי תנא כהא** – דאין חייבין בשאר מצות אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה "וכן המשיח", והוא הדין לעבודה זרה דמשיח בצבור. כי היכי דאין בית דין חייבין על עבודה זרה אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה, ודלא כרבי. **מאי טעמא דרבי אמר קרא** – בפרשת "שלח לך": "וכפר הכהן על הנפש השוגגת" וגו', סבר רבי: חטאה בשגגה הכי משמע: חטא זה בשגגה יהא, כלומר בשגגת מעשה לחודיה, ואפילו משיח. **ורבנן סברי מי שחטאו בשגגה** – דהכי משמע: "וכפר הכהן על הנפש השוגגת", דיביא שעירה בשגגת מעשה מי שחטאו בשגגה בשאר מצות. **יצא משיח שאין חטאתו בשגגה** – בשאר מצות. כלומר, בשגגת מעשה אלא בהעלם דבר עם שגגת מעשה. דעל שגגת מעשה לחודיה פטור לגמרי.

ושוין

1 אָמַר רַב פַּפָּא: כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מוּפְלִין שְׁנֵיהֶן. סָבַר אַבַּיֵי
2 לְמֵימַר: חָטָא בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעָשָׂה בִּפְנֵי עַצְמוֹ הֵיכִי
3 דָּמֵי? דְּיָתְבִי בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת וְקָא מוֹרוּ בְּתְרֵי אִיסּוּרֵי,
4 אֲמַר לֵיהּ רָבָא: אַטּוּ שְׁנֵי מְקוֹמוֹת גּוֹרְמִין? אֶלָּא
5 אֲפִילּוּ יָתְבִי בְּחַד מָקוֹם, וְכֵיוָן דְּקָא מוֹרוּ בְּתְרֵי אִיסּוּרֵי
6 - חָטָא בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא. פְּשִׁיטָא, הוּא בְּחֵלֶב וְהֵן
7 בַּעֲבוֹדָה זָרָה - חָטָא בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא, דְּהָא חָלוּקִין
8 בְּטַעֲמַייְהוּ וַחֲלוּקִין בְּקָרְבָּנוֹת, דְּהוּא בְּפָר וְהֵן בְּפָר
9 וְשָׂעִיר, דְּהָא קָא מַיְיתוּ הָנֵי שָׂעִיר וְהוּא לֹא מַיְיתֵי.
10 וְכָל שֶׁכֵּן הוּא בַּעֲבוֹדָה זָרָה וְהֵן בְּחֵלֶב, דַּחֲלוּקִין
11 בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן [לְגַמְרֵי], דְּהוּא שְׂעִירָה וְאִינְהוּ פָּר. אֶלָּא
12 הוּא בְּחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב וְהֵן בְּחֵלֶב שֶׁעַל הַדַּקִּין,
13 מַהוּ? מִי אָמְרִינַן: אַף עַל גַּב דְּקָרְבָּנָן שָׁוֶה, כֵּיוָן
14 דְּמִתְרֵי קְרָאֵי קָאָתוּ הָא פְּלִיגִין בְּטַעֲמַייְהוּ, אוֹ דִּלְמָא
15 שֵׁם חֵלֶב אֶחָד הוּא? אִם תִּמְצָא לוֹמַר שֵׁם חֵלֶב
16 אֶחָד הוּא, הוּא בְּחֵלֶב וְהֵן בְּדָם, מַהוּ? מִי אָמְרִינַן:
17 בְּטַעֲמַייְהוּ הָא פְּלִיגִין, אוֹ דִּלְמָא כֵּיוָן דְּשָׁוִין בְּקָרְבָּן
18 בָּתַר קָרְבָּן אָזְלִינַן? תֵּיקוּ. "שֶׁאֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין עַד
19 שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּים מִקְצָת" וכו'. מִנָּלַן דְּעַד
20 שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת וּלְקַיֵּים מִקְצָת? כִּדְאָמְרִינַן בְּאִידָּךְ
21 פִּירְקִין: "וְנֶעְלַם דָּבָר", דָּבָר - וְלֹא כָּל הַגּוּף. "וְכֵן
22 הַמָּשִׁיחַ". מִנָּלַן? דִּכְתִיב: "לְאַשְׁמַת הָעָם", הֲרֵי מָשִׁיחַ
23 כְּצִבּוּר. "וְלֹא בַּעֲבוֹדָה זָרָה" כו'. מִנָּלַן? דְּתָנוּ רַבָּנַן:
24 לְפִי שֶׁיָּצְאָה עֲבוֹדָה זָרָה לִדּוֹן בְּעַצְמָהּ, יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין
25 עַל עֲקִירַת מִצְוָה כּוּלָּהּ? נֶאֱמַר כָּאן "מֵעֵינֵי" וְנֶאֱמַר
26 לְהַלָּן "מֵעֵינֵי", מַה לְּהַלָּן בְּבֵית דִּין אַף כָּאן נַמִּי בְּבֵית
27 דִּין, וּמַה לְּהַלָּן דָּבָר - וְלֹא כָּל הַגּוּף, אַף כָּאן נַמִּי
28 דָּבָר - וְלֹא כָּל הַגּוּף. **מִשְׁנָה** אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל
29 הֶעְלֵם דָּבָר עֵם שִׁגְגַת הַמַּעֲשֶׂה, וְכֵן הַמָּשִׁיחַ, וְלֹא
30 בַּעֲבוֹדָה זָרָה - אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עֵם
31 שִׁגְגַת הַמַּעֲשֶׂה. **גְּמָרָא** מְנָלַן? דְּתָנוּ רַבָּנַן: "וְשָׁגוּ" -
32 יָכוֹל יְהוּ חַיָּבִין עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁגוּ וְנֶעְלַם דָּבָר", אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל
33 הֶעְלֵם דָּבָר עֵם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. "וְכֵן הַמָּשִׁיחַ". מִנָּלַן? דִּכְתִיב: "לְאַשְׁמַת הָעָם", הֲרֵי מָשִׁיחַ
34 כְּצִבּוּר. "וְלֹא בַּעֲבוֹדָה זָרָה אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עֵם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה". מִנָּלַן? דְּתָנוּ רַבָּנַן: לְפִי שֶׁיָּצְאָה עֲבוֹדָה זָרָה לִדּוֹן בְּעַצְמָהּ, יָכוֹל
35 יְהוּ חַיָּבִין עַל שִׁגְגַת הַמַּעֲשֶׂה? נֶאֱמַר כָּאן "מֵעֵינֵי" וְנֶאֱמַר לְהַלָּן "מֵעֵינֵי", מַה לְּהַלָּן אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עֵם שִׁגְגַת
36 מַעֲשֶׂה, אַף כָּאן אֵין חַיָּבִין אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עֵם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה. וְאִילּוּ מָשִׁיחַ בַּעֲבוֹדָה זָרָה לָא קָתָנֵי, מַתְנִיתִין מַנִּי? רַבִּי הִיא;
37 דְּתַנְיָא: מָשִׁיחַ בַּעֲבוֹדָה זָרָה - רַבִּי אוֹמֵר: בִּשְׁגִגַת מַעֲשֶׂה, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בְּהֶעְלֵם דָּבָר; וְשָׁוִין שֶׁאֵין מֵבִיא אָשָׁם
38 תָּלוּי. - וְתִסְבְּרָא? בִּזְדוֹנוֹ כָּרֵת וּבִשְׁגִגָּתוֹ חַטָּאת מִי קָתָנֵי? אֶלָּא תָּנֵי הָא הוּא הַדִּין לְהָא, הָכָא נַמִּי תָּנָא הָא וְהוּא הַדִּין לְהָא. מַאי
39 טַעְמָא דְּרַבִּי? אָמַר קְרָא: "וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשֹּׁגֶגֶת בְּחַטְאָה בִּשְׁגָגָה", "הַנֶּפֶשׁ" - זֶה מָשִׁיחַ, "הַשֹּׁגֶגֶת" - זֶה נָשִׂיא, "בְּחַטְאָה
40 בִּשְׁגָגָה" - רַבִּי סָבַר: חֵטְא זֶה בִּשְׁגָגָה יֵהֵא, וְרַבָּנַן סְבְרִי: מִי שֶׁחַטָּאתוֹ בִּשְׁגָגָה, יָצָא מָשִׁיחַ שֶׁאֵין חַטָּאתוֹ בִּשְׁגָגָה אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר.
41 וְשָׁוִין שֶׁבִּשְׁעִירָה בְּיָחִיד. מִנָּלַן? דְּאָמַר קְרָא: "וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת", אֶחָד יָחִיד וְאֶחָד נָשִׂיא וְאֶחָד מָשִׁיחַ - כּוּלָּם בִּכְלַל "נֶפֶשׁ אַחַת" הֵן.

ושוין

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ מוּפָלִין שְׁנֵיהֶן,** שהיו בית דין וכהן המשיח שוים בחכמה, בשוה, ואין אחד מהם כפוף לחבירו והוראת שניהם הוראה.

הגמרא מבארת מתי כהן משיח אינו מתכפר עם הציבור: **סָבַר אַבַּיֵי לְמֵימַר,** שהדין המבואר במשנתינו שכאשר **חָטָא** כהן משיח **בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעָשָׂה בִּפְנֵי עַצְמוֹ** מתכפר בפני עצמו, **הֵיכִי דָּמֵי** – איך מדובר, **דְּיָתְבִי** – שיושבים כהן משיח ובית הדין **בִּשְׁנֵי מְקוֹמוֹת** שונים, **וְקָא מוֹרוּ** – ומורים היתר **בִּתְרֵי אִיסּוּרֵי** – בשני איסורים שונים. **אָמַר לֵיהּ רָבָא, אָטוּ** – האם **שְׁנֵי מְקוֹמוֹת גּוֹרְמִין** שתחשב הוראתו הוראה בפני עצמה. **אֶלָּא** ודאי, **שֶׁאֲפִילּוּ יָתְבִי בְּחַד מָקוֹם** – כשיושבים במקום אחד, **וְכֵיוָן דְּקָא מוֹרוּ בִּתְרֵי אִיסּוּרֵי** – שהורו בשני איסורים שונים, **חָטָא בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא** – נחשבת הוראתו הוראה בפני עצמה ומביא קרבן בפני עצמו.

הגמרא מבארת מה נחשב כהוראה בשני איסורים שונים: **פְּשִׁיטָא** – דבר זה פשוט הוא, **הוּא** – כהן משיח, שהורה היתר לעצמו **בְּאִיסּוּר חֵלֶב, וְהֵן** – בית הדין, הורו להיתר **בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים,** שבאופן זה נחשב כהן המשיח 'חָטָא בִּפְנֵי עַצְמוֹ הוּא', דְּהָא חֲלוּקִין איסורים אלו **בְּטַעֲמַיְיהוּ** – בטעמם, שכל אחד נלמד מפסוק אחר בתורה, **וַחֲלוּקִין בְּקָרְבָּנוֹת** שמביאים על איסורים הללו, **דְּהוּא** – כהן משיח על שגגת הוראתו בחלב, מתכפר **בְּפַר, וְהֵן** – הציבור, על שחטאו בעבודת כוכבים מתכפרים **בְּפַר** לעולה **וְשָׂעִיר** לחטאת, **דְּהָא קָא מַיְיתוּ הָנֵי** – שהרי הציבור מביאים מלבד הפר אף **שָׂעִיר** לחטאת, **וְהוּא לֹא מַיְיתֵי** – אינו מביא שעיר אלא פר לחטאת.

וְכָל שֶׁכֵּן שנחשב כהורו בשני איסורים שונים, באופן **שהוּא** – כהן משיח הורה להיתר **בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים, וְהֵן** – בית דין הורו **בְּחֵלֶב, דַּחֲלוּקִין בְּקָרְבְּנוֹתֵיהֶן** [לְגַמְרֵי], **דְּהוּא** – כהן משיח מביא **שְׂעִירָה** לחטאת, **וְאִינְהוּ** – והם, בית דין, מביאים **פַּר** לחטאת.

אֶלָּא בדבר זה יש להסתפק, הורה **הוּא** – כהן משיח, **בְּחֵלֶב הַמְכַסֶּה אֶת הַקֶּרֶב, וְהֵן** – בית דין, **בְּחֵלֶב שֶׁעַל הַדַּקִּין** – המעי הדק הסמוך לקיבה, **מַהוּ** הדין, **מִי אָמְרִינַן, אַף עַל גַּב דְּקָרְבָּנָן שָׁוֶה,** ששניהם מביאים פר לחטאת, **כֵּיוָן דְּמִתְּרֵי קְרָאֵי קָאָתוּ** – שנלמדים הם משני פסוקים שונים, **הָא פְּלִיגִין בְּטַעֲמַיְיהוּ** – לכן נחשבים הם כשני איסורים שונים, **אוֹ דִּלְמָא** – אולי נאמר, ששני האיסורים הללו, **שֵׁם חֵלֶב אֶחָד הוּא** – שניהם נקראים בשם איסור אחד ששמו איסור 'חלב', ולכך נחשב כהורו באותו איסור ומתכפר כהן משיח עם הציבור.

מוסיפה הגמרא להסתפק עוד: **אִם תִּמְצָא לוֹמַר,** שכאשר הורו בשני איסורי חלב אינו נחשב הוראה בשני איסורים, שכן **שֵׁם חֵלֶב אֶחָד הוּא,** ומתכפר הוא עמהם, יש להסתפק באופן אחר, הורה **הוּא** – כהן משיח **בְּחֵלֶב, וְהֵן** – בית דין **בְּדָם, מַהוּ, מִי אָמְרִינַן בְּטַעֲמַיְיהוּ הָא פְּלִיגִין** – הרי חלוקים ושונים איסור חלב ואיסור דם זה מזה במקור האיסור, **אוֹ דִּלְמָא** – או אולי **כֵּיוָן דְּשָׁוִין בְּקָרְבָּן,** ששניהם מביאים פר לחטאת, **כָּתַר קָרְבָּן אָזְלִינַן** – הולכים אחר הקרבן והוא הקובע, ולכן אף על פי שהורו כהן משיח ובית דין באיסורים שונים מתכפר הוא בקרבנם. **תֵּיקוּ** – תעמוד שאלה זו שלא נפשט הספק.

שנינו במשנה: **שֶׁאֵין בֵּית דִּין חַיָּבִין עַד שֶׁיּוֹרוּ לְבַטֵּל מִקְצָת** מן האיסור, **וְלְקַיֵּים מִקְצָת וכו'.** מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מהיכן למדנו **דְּאינם חייבים** פר **העלם דבר עַד שֶׁיּוֹרוּ** בית דין **לְבַטֵּל מִקְצָת וְלְקַיֵּים מִקְצָת.** מבארת הגמרא: **כִּדְאַמְרִינַן** – כמו שאמרנו **בְּאִידָּךְ פִּירְקִין** – בפרק הקודם (ד.), כתוב בתורה (ויקרא ד יג) 'וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל' וגו', דורשת הגמרא, דווקא שנעלם 'דָּבָר', כלומר חלק מן האיסור, **וְלֹא כָּל הַגּוּף** של האיסור, היינו האיסור כולו.

שנינו במשנה: **וְכֵן הַמָּשִׁיחַ.** מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מהיכן למדנו שגם המשיח חייב רק אם לא עקר את כל האיסור. מבארת הגמרא: **דִּכְתִיב** בתורה (ויקרא ד ג) 'אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם', הוקש בזה כהן משיח לעם, הֲרֵי לנו מכאן שכהן מָשִׁיחַ **בְּצִבּוּר,** וכשם שבית דין אינם חייבים כשהורו לעקור לגמרי את האיסור כך כהן משיח אינו חייב אלא בהתיר מקצת מן האיסור ולא את כולו.

שנינו במשנה: **וְלֹא בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** אין בית דין חייבים עד שיורו לבטל מקצת ולקיים מקצת. מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מהיכן למדנו דין זה. מבארת הגמרא: **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **לְפִי שֶׁיָּצְאָה עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** מכלל פרשת פר העלם דבר הבא על כל המצוות, **לִידּוֹן בְּעַצְמָהּ** – שיחדה לה התורה פרשה בפני עצמה (במדבר טו כד), וחייבה את הציבור להביא פר לעולה ושעיר לחטאת ולא פר כבשאר עבירות, **יָכוֹל** אני לומר שיִהוּ בית דין חַיָּבִין פר ושעיר גם **עַל עֲקִירַת הַמִּצְוָה כּוּלָּהּ,** ולא רק על ביטול מקצתה כבשאר עבירות. לכך דורשת הברייתא, **נֶאֱמַר כָּאן** בעבודת כוכבים (במדבר טו כד), 'וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעֱשְׂתָה לִשְׁגָגָה', **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** בפר העלם דבר של ציבור (ויקרא ד יג) 'וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל', **מַה לְּהַלָּן** בפר העלם דבר של ציבור מדובר **בְּבֵית דִּין,** שלאחר שנעלם מהם ההלכה הורו ועשו הציבור על פיהם בשגגת מעשה, **אַף כָּאן** בפר ושעיר של עבודת כוכבים, **נַמִּי בְּבֵית דִּין,** שחיובם תלוי בשגגת הוראה של בית דין ולאחריו שגגת מעשה של הציבור. **וּמַה לְּהַלָּן** בפר העלם דבר למדנו שחייבים רק על העלם **דָּבָר,** כלומר כשהתירו רק מקצת מן האיסור, **וְלֹא** כשעקרו לגמרי **כָּל הַגּוּף** של האיסור, **אַף כָּאן** בעבודת כוכבים **נַמִּי** – גם חייבים רק כאשר הורו לבטל **דָּבָר,** מקצת מן האיסור, **וְלֹא** את **כָּל הַגּוּף** של האיסור.

משנה

משנה זו מבארת באיזה אופן חייבים בית דין והכהן המשיח פר לחטאת.

אֵין בית דין **חַיָּבִין** קרבן, **אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עַם שִׁגְגַת הַמַּעֲשֶׂה,** כלומר, באופן ששגגו והורו לעשות שלא כהלכה, ועשו הציבור בשוגג על פי הוראתם זו. **וְכֵן** הכהן **הַמָּשִׁיחַ** אינו חייב קרבן אלא אם כן הורה טעות לעצמו, ושגג ועשה על פי הוראתו. **וְלֹא בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֵין חַיָּבִין** קרבן, **אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עַם שִׁגְגַת הַמַּעֲשֶׂה.** דהיינו, אף באיסורי עבודה זרה אין בית דין חייבים קרבן אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה.

גמרא

מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מנין לומדים שאין בית דין חייבים קרבן אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה. מבארת הגמרא: שלומדים זאת ממה **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, נאמר בכתוב לגבי פר העלם דבר של ציבור (ויקרא ד יג) 'וְאִם כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יִשְׁגּוּ', דהיינו, שיעברו עבירה בשוגג. **יָכוֹל** – שמא תאמר, שיִהוּ הציבור **חַיָּבִין** קרבן **עַל שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה** בלבד, שאם רוב ישראל יעברו עבירה בשוגג יביאו פר לקרבנם. **תַּלְמוּד לוֹמַר** 'יִשְׁגּוּ וְנֶעְלַם דָּבָר', ללמדך שאֵין הציבור **חַיָּבִין אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עַם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה** – באופן שנעלם הדין מעיני הדיינים והורו לעשות שלא כהלכה, ושגגו הציבור ועשו על פי הוראתם.

שנינו במשנה: **וְכֵן הַמָּשִׁיחַ.** מבררת הגמרא: **מְנָלָן** שאף הכהן המשיח אינו מביא קרבן חטאת אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה. מבארת הגמרא: שלומדים דין זה מ**דִּכְתִיב** (ויקרא ד ג) 'אִם הַכֹּהֵן הַמָּשִׁיחַ יֶחֱטָא לְאַשְׁמַת הָעָם', ולומדים מכאן שהֲרֵי מָשִׁיחַ **בְּצִבּוּר** – שדינו של הכהן המשיח כדינו של העם, וכשם שהעם אינם מביאים קרבן אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, אף הכהן המשיח דינו כן.

עוד שנינו במשנה: **וְלֹא בַּעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עַם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה.** מבררת הגמרא: **מְנָלָן** שאף בעבודה זרה אין בית דין חייבים אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה. מבארת הגמרא: שלומדים דין זה ממה **דְּתָנוּ רַבָּנַן** בברייתא, **לְפִי שֶׁיָּצְאָה עֲבוֹדַת**

המשך בעמוד רלח

פירוש התוספות למס׳ הוריות דף ג עמ׳ א

אית ספרים דגרסי: דתנן רבי יהודה אומר שנים עשר שבטים שחטאו מביאין שנים עשר פרים — וכן נראה, דהכי תנן ברישא דמתניתין, ובתר הכי תני: ששה שבטים כו׳. ולא שביק רישא דמתניתין למנקט סיפא. **רבי** מאיר סבר יחיד שעשה בהוראת בית דין פטור — תימה: מאי דוחקיה לבך? דלמא רבי מאיר סבירא ליה דדוקא יחיד שעשה חייב, אבל שנים ושלשה שעשו — פטורים, ולית ליה ברייתא ד״ועדיין אני אומר״ כו׳. דבלאו הכי לית ליה, דברייתא אית לה יחיד שעשה בהוראת בית דין חייב, ורבי מאיר אית ליה דפטור. ומיהו, כיון דלא מצינו תנא דמחלק בין אחד לשנים דחיק למימר הכי. **קהל** גדול מלבוא חמת — אף על גב דדברי תורה מדברי קבלה לא ילפינן, הא הוי גילוי מילתא בעלמא. **מועטין** ונתרבו מאי — פירש רש״י: (בעלמא) [בעיין] דהני לאו בני קרבן כמו משיח ונשיא. אבל מרובין ונתמעטו — כבר הוו בני קרבן. ולא נהירא, דאפילו מרובין ונתמעטו — כי נתמעטו, לאו בני קרבן נינהו, אם לא דבתר חטאה אזלינן. אבל התם, תרוייהו בני קרבן נינהו. אלא משום הכי מבעיא ליה במועטין ונתרבו, דאיכא למימר דאפילו רבי שמעון מודה דפטור, כדפירש ואזיל. **הורו** בית דין שחלב המכסה את הקרב כו׳ — תימה: דאמרינן לקמן (ד, א) אין בית דין חייבין עד שיורו בדבר שאין הצדוקין מודין. ובשלמא חלב שעל הדקין דאתי מריבויא (חולין מט, א) ניחא, דאין הצדוקין מודין בו. אלא חלב המכסה את הקרב וכן דם, מאי איכא למימר? מיהו לפי התוספתא דמכילתין ניחא, דתנא: לקיים מצות — חייבין, כיצד יש חלב ודם בתורה אבל אין חייבין אלא על הקרב לשלמים. ואף על גב דדם חיה נאסר — שמא הצדוקים אומרים דגם הוא קרב. **וחזרו** והורו שדם מותר — הא דקתני כהאי גוונא, דמשמע דוקא משום שידעו בינתים שטעו בחלב. דהא אפילו לא ידעו נמי מצי למבעי, כדקאמר משום דשני מינים הם, דם שוה בכל ולא חלב. אלא נקטיה אגב אחרינו, והא דלא פשיט מההוא דלעיל עד שיהיו כולן בשגגה אחת, דהכא כיון דתליא בבית דין הוי שגגה אחת. **והורו** שעבודה זרה מותרת — צריך עיון: מה יביאו? כיון שאין קרבנותיהן שוין, אם יביאו קרבן עבודה זרה וגם דחלב, או לא? וגם צריך עיון: אי דוקא מיבעיא, דמעיקרא הוי מיעוט וכן בסוף, אבל אי הוי רובו בסוף — לא איצטרכי למיעוטא שיתכפר בפר להההוא מיעוטא, או דלמא לא שנא? אבל הא ודאי אי הוי מתחלה רובא ולבסוף מיעוטא, אין מיעוט מצטרף לרובא, כיון שכבר נתחייבו רובא בקרבן. **אלא** כי תיבעי לך כו׳ — צריך עיון אי הוי מצי למבעיא נמי למאן דאמר בית דין מייתי אם מתו מיעוט צבור הראשונים, ולא נודע כי אם אל אלו החיים. מי אמרינן בית דין [וחייבים], דמכל מקום הם הורו שלא כדת, או לא? והא דנקיט ״מת בית דין״ ולא נקיט ״הורו בית דין אחר״ — דלא אפשר כי אם בסנהדרי גדולה.

פירוש התוספות למס׳ הוריות דף ד עמ׳ ב

בעי רב יוסף אין חרישה כו׳ — רישא דאבות מלאכות דפרק ״כלל גדול״ נקט. אבל חרישה, צדוקין מודין בה. ולרב יוסף נמי בעי דבר שאין מודין בו, כדלקמן אמר לך רב יוסף כו׳, משמע דסבר כשמואל. **שמע** מינה אין שבת בשביעית כו׳ — משמע דאין צדוקין מודין בהאי דרשא, אף על גב דלעיל דרשי ליה ״יהיה לה״ לשומרת (יבם) [יום]. **או** שלא היה מופלא שבבית דין שם — פירש רש״י: ולא היה במנין. דאם כן, אפילו קטן שבהם נמי, כדאמרינן לעיל: שיהיו כולן בהוראה. וקשה: דהא אתותב לעיל (נראה לי דצריכין לומר דלפני התוספות לא היה כתוב לעיל הא דמסיק ״ואלא מאי כל עדת דקאמר רחמנא״ כו׳, עיין לקמן ברש״י (ה׳) [ז׳] עמוד א) ובתורת כהנים מוסיף נמי: אם אמר אחד איני יודע, דכמאן דליתיה דמיא. **אחד** מהן גר או ממזר — בירושלמי: שעברו ומנוהו. דמי שאין ראוי להוראה נעשה כאבן.

אגרות קודש

ב״ה, י״א ניסן, תשי״ג
ברוקלין.

מחות׳ הרה״ג והרה״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
ענף עץ אבות מוה״ר אברהם יהודא שי׳

שלום וברכה!

זה זמן רב לא קבלתי מכת״ר שי׳ כל מכתבים, ובטח הוא כמנהג הנהוג בין אנ״ש שי׳ זה מכבר, שכאשר הכל שלום אין מודיעים, ויה״ר מהשי״ת אשר תהי׳ הטובה בריבוי וכו׳ וכלשון רז״ל סוף אסתר רבה בכל המדריגות הנמנים שם, ובכ״ז יכתוב מזמן לזמן להודיע טובות איש לרעהו.

בהזדמנות זו נעים לי להביע תודתי תודתינו בעד השתתפותו ועזרתו בעסקנות חב״ד באה״ק ת״ו בכלל ולהנהלת הרשת דאהלי״י בפרט, ובודאי למותר לבקשו להמשיך בזה גם על להבא, כי כנ״ל זה לא רק תודתי אלא תודתינו היינו גם שלו, וע״ד מאמר התנא שישו בני מעי.

ולקראת ימי החג הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה הנני בזה להביע ברכתי לחג הפסח כשר ושמח.

ולקיום היעוד המקווה - כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, בגאולתנו האמיתית והשלימה, בימיו ובימינו ע״י משיח צדקנו.

בברכת החג.

פירוש התוספות למס׳ הוריות דף ז עמ׳ ב

דיתבי בתרי מקומות וקמורו בחד איסורא — תימה: מאי אצטריך בשוין? אפילו לא שוו נמי הוראתן הוראה! דהא דבעינן לעיל מופלא בבית דין — שהיה להן ללמוד ולא למדו, והכא מאי אצטרכין ללמוד, כיון דבאיסור אחד הורו, ושניהן הורו שוה? ונראה כספרים דגרסי מלתא דרב (פפא) טפי בשוין בתר דמוקי בתרי אסורי. **נאמר** כאן מעיני — תימה: דלעיל בפרק קמא משמע בדברי אביי דלא ידעינן שאר מצות אלא מעבודה זרה, והכא משמע איפכא! ויש לומר: דאביי נמי הכי בעי למילף כי הכא, ד״עיני״ דעבודה זרה לא פשוט לן שהוא בית דין, אלא הכי קאמר: ילפינן ״עיני״ ״עיני״. כלומר, האי ״עיני״ דעבודה זרה ילפינן משאר מצות שהוא בית דין, והדר ילפינן ההוא ״מעיני״ מהאי לענין זה, דכי היכי דגבי עבודה זרה מעשה תלוי בקהל כדמשמע ״נעשתה״, הכי נמי האי ״עיני״ דשאר מצות. **דתנו** רבנן ישגו יכול יהיו חייבין על שגגת מעשה — תימה: למאי איצטריך? הא כבר ילפינן מ״דבר״ ״דבר״ דמקצת דבר בעינן, והא לא שייך כי אם בהוראה! ועוד: איך יהיו חייבין על שגגת מעשה למאן דאמר בית דין מביאין פר, טוביה חטא וזיגוד מינגד? מה חטאו בית דין! ועוד, תניא פרק קמא: ״עם הארץ״ — לרבות אפילו רובו ואפילו כולו. דמייתו שעירה או כשבה ולא פר! ויש לומר: דאי לאו דמשמע דבעינן העלם דבר לא היינו אומרים שבית דין יהיו חייבין, אלא צבור, דאף על גב דלעיל דרשינן דמעשה תלוי בקהל והוראה תלויה בבית דין — השתא מיהו לא דרשינן הכי. מיהו, הקישא ד״דבר״ צריך לומר דמתחלה צריך למילף הוא, ואחר כך לומר ״דבר״ ולא כל הגוף.

אגרות קודש

ב״ה, י״ג ניסן, תשי״ג

ברוקלין.

הוו״ח אי״א נו״נ וכו׳

מוה״ר צבי שי׳

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מא׳ צו, בו כותב ע״ד הסתדרותו ועסקו באה״ק ת״ו, ובטח אף שאין מזכיר עד״ז במכתבו, משתתף הוא מזמן לזמן בהתועדות חסידית, ואשר זהו מענינים שאין להם תחליף בפעולה אחרת, וכמבואר בכמה משיחות כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אשר בטח ראה אותם.

מסרתי הפ״ש שלו לאמי הרבנית שליט״א, ונעם לה להודע ע״ד הקורות אותו, כי זוכרת היא היטב את כל משפחתו, וגם סיפרה לי כמה מאורעות בהנוגע אליו בעצמו.

רואה אני שעוסק הוא במו״ל, ובטח משתמש בהזדמנות זו להרבות אור התורה והיהדות, באה״ק ת״ו, וכידוע פתגם הצמח צדק אשר מלה הבאה בדפוס זהו לדורי דורות, ובמילא מובן הזכות והאחריות שעל המו״ל.

כבקשתו הנה כשאהי׳ על הציון הק׳ של כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אזכירו ואת ב״ב שיחיו להמצטרך להם.

ולקראת ימי החג הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה הנני בזה להביע ברכתי לחג הפסח כשר ושמח.

ולקיום היעוד המקווה, כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, בגאולתינו האמיתית והשלימה, בימיו ובימינו ע״י משיח צדקנו.

בברכת החג.

נ״ב: במענה על שאלתו. הנה מעונין אני בכל עניני דפוס שיש להם איזה שייכות ליהודים ויהדות, וכבר נהגו רבים ששולחים להספרי׳ שלי מכל הנדפס על ידם או היו״ל על ידם, ואף שאין אצלי קופה להוצאה ע״ז, אבל הספרי׳ שלי מחליפה למי שרוצה בזה על הספרים הוצאת קה״ת, ובטח ראה רשימת הוצאות קה״ת, כי ישנם כמה קטלוגים אצל אנ״ש באה״ק ת״ו.

המשך ביאור למס׳ הוריות ליום שבת קודש עמ׳ ב

כּוֹבְבִים מכלל שאר עבירות שבתורה לִידוֹן בקרבן **בְּעַצְמָהּ**, שהרי קרבן חטאת הבא על שגגת עבודה זרה שונה מקרבן חטאת הבא על שאר עבירות, **יָכוֹל** – שמא תאמר שיְהוּ הציבור חַיָּבִין קרבן בעבודה זרה אף **עַל שִׁגְגַת הַמַּעֲשֶׂה** לבדה, כששגגו הציבור ועבדו עבודה זרה, אף בלא שהורו להם בית דין טעות בדבר. אין לומר כן, שהרי **נֶאֱמַר כָּאן** – לגבי שגגת הציבור בעבודה זרה (במדבר טו כד) ׳וְהָיָה אִם מֵעֵינֵי הָעֵדָה נֶעְשְׂתָה לִשְׁגָגָה׳, **וְנֶאֱמַר לְהַלָּן** – לגבי שגגת הציבור בשאר עבירות (ויקרא ד יג) ׳וְנֶעְלַם דָּבָר מֵעֵינֵי הַקָּהָל׳, ומאחר ובשניהם נאמרה תיבת ׳מעיני׳ לומדים זה מזה בגזירה שוה, **מַה לְּהַלָּן** – כשם שלגבי שאר עבירות **אֵין** בית דין חַיָּבִין קרבן **אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה, אַף כָּאן** – לגבי שגגת הציבור בעבודה זרה, **אֵין** בית דין חַיָּבִין קרבן **אֶלָּא עַל הֶעְלֵם דָּבָר עִם שִׁגְגַת מַעֲשֶׂה.**

הגמרא מבררת מה הוא דינו של הכהן המשיח לגבי שגגת עבודה זרה: נתבאר במשנתינו שבית דין אינם חייבים קרבן אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה, בין בעבודה זרה ובין בשאר עבירות. וכן נתבאר שהכהן המשיח דינו כבית דין לגבי שאר עבירות, שאף הוא אינו חייב אלא על העלם דבר עם שגגת מעשה. **וְאִילּוּ** דינו של הכהן **הַמָּשִׁיחַ בְּשִׁגְגַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים** כדינם של בית דין **לֹא קָתָנֵי** – לא נתפרש כן במשנה, שהרי אין המשנה אומרת ׳וכן המשיח׳ לגבי איסור עבודה זרה. ויש לדייק מכך, שבעבודה זרה חייב הכהן המשיח להביא קרבן אף בשגגת מעשה בלבד, בלא העלם דבר, כשאר יחיד. **מַתְנִיתִין מַנִּי** – מי הוא התנא ששנה את משנתינו, **רַבִּי הִיא, דְּתַנְיָא** – שכך שנינו בברייתא, דינו של כהן **מָשִׁיחַ בְּשִׁגְגַת עֲבוֹדַת כּוֹכָבִים**, נחלקו בו תנאים. **רַבִּי אוֹמֵר**, שמביא הוא שעירה לחטאתו אף **בְּשִׁגְגַת מַעֲשֶׂה** לבדה, בלא העלם דבר. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים**, אינו חייב אלא **בְּהֶעְלֵם דָּבָר** עם שגגת המעשה. **וְשָׁוִין** רבי וחכמים בענין זה שֶׁדינו של הכהן המשיח **בִּשְׂעִירָה** כיחיד. כלומר, אפילו חכמים הסוברים שגם בעבודה זרה אין דינו של הכהן המשיח שוה לדינו של היחיד, שהרי אין הוא מתחייב אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, ואילו יחיד מתחייב על שגגת מעשה לבדה, מכל מקום מודים הם ששוה הוא ליחיד בענין זה שמביא שעירה לחטאתו כיחיד. **וְעוד שָׁוִין** רבי וחכמים בענין נוסף, **שֶׁאֵין** הכהן המשיח **מֵבִיא אָשָׁם תָּלוּי** כלל. כלומר, אפילו רבי הסובר שדינו של הכהן המשיח בעבודה זרה שוה לדינו של היחיד, שמתחייב אף על שגגת מעשה בלא העלם דבר, מכל מקום הוא מודה שאינו שוה לגמרי ליחיד, שהיחיד מביא אשם תלוי כשיש ספק בידו אם עבר עבירה בשוגג, ואילו הכהן המשיח אינו מביא אשם תלוי כלל.

הגמרא דוחה את מה שנתבאר שהמשנה כשיטת רבי היא. מקשה הגמרא: **וְתִסְפְּרָא** – וכי סבור אתה שאפשר להוכיח מן המשנה שהיא נשנית על ידי רבי, מאחר שלא נקטה המשנה ׳וכן המשיח׳ לגבי עבודה זרה, והרי יש עוד משנה כעין זו להלן (ח.), המפרשת שאין בית דין חייבים קרבן עד שיורו בדבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, וכן המשיח, ואף בעבודת כוכבים אין חייבים עד שיורו **בְּדבר שִׁדּוֹנוֹ כָּרֵת וּבִשְׁגָגָתוֹ חַטָּאת**, אבל ׳וכן המשיח׳ לענין עבודה זרה **מִי קָתָנֵי** – האם המשנה שונה שם שאף המשיח דינו כן בעבודה זרה, הלא אין היא אומרת זאת, ואף על פי כן הדין הוא שגם בעבודה זרה אין הכהן המשיח מתחייב אלא בהעלם דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת. **אֶלָּא** בהכרח צריך לומר, **דְּתַנֵּי הָא וְהוּא הַדִּין לְהָא** – שהמשנה שם מפרשת לגבי שאר עבירות שדינו של המשיח כציבור, שאינם חייבים אלא על דבר שזדונו כרת ושגגתו חטאת, וממילא יודעים אנו שאף בעבודה זרה דינו שוה לציבור לענין זה. **הָכָא נַמִּי** – אף כאן במשנתינו יש לומר כן, **דְּתָנָא הָא וְהוּא הַדִּין לְהָא** – שהמשנה מורה לנו שדינו של המשיח כציבור בשאר עבירות, שאינו מתחייב אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה, וממילא יודעים אנו שאף לגבי עבודה זרה דינו כן. נמצא, שאין להוכיח מדברי המשנה שנשנית על ידי רבי, אלא יתכן שנשנית על ידי חכמים, הסוברים שאין חילוק בדינו של הכהן המשיח בין שגגת עבודה זרה לשאר עבירות, ובכל ענין אינו מתחייב אלא על העלם דבר עם שגגת המעשה.

הגמרא מבררת את סברות מחלוקתם של רבי וחכמים. מבררת הגמרא: **מַאי מַעְמָא דְּרַבִּי** הסובר שכהן משיח חייב על שגגת מעשה בעבודה זרה אף בלא העלם דבר. מבארת הגמרא: **אָמַר קְרָא** לגבי שגגת עבודה זרה של יחיד (במדבר טו כח) ׳**וְכִפֶּר הַכֹּהֵן עַל הַנֶּפֶשׁ הַשּׁוֹגֶגֶת בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה**׳, ודורשים את המקרא כך, ׳**הַנֶּפֶשׁ**׳ **זֶה** כהן **מָשִׁיחַ**, ׳**הַשּׁוֹגֶגֶת**׳ **זֶה נָשִׂיא**. ובדרשת התיבות ׳**בְּחֶטְאָהּ בִּשְׁגָגָה**׳ נחלקו רבי וחכמים. **רַבִּי סָבַר** שדורשים כך, **חֵטְא זֶה בִּשְׁגָגָה יְהֵא**, כלומר, בעבודה זרה יש לחייב את הכהן המשיח אפילו על שגגת מעשה לבדה. ואילו **רַבָּנַן סָבְרִי** שכך דורשים תיבות אלו, שאין חייב קרבן בעבודה זרה על שגגת מעשה לבדה, אלא **מִי שֶׁחִטָּאתוֹ בִּשְׁגָגָה** בשאר מצוות, דהיינו הדיוט שמתחייב לעולם בשגגת מעשה לבדה, **יָצָא** כהן **מָשִׁיחַ שֶׁאֵין חִטָּאתוֹ** בשאר מצוות **בִּשְׁגָגָה** לבדה, **אֶלָּא בְּהֶעְלֵם דָּבָר** עם שגגת המעשה, ומכאן שאף בעבודה זרה אינו חייב על שגגת מעשה לבדה.

הגמרא ממשיכה לברר את דברי הברייתא. שנינו בברייתא: **וְשָׁוִין** רבי וחכמים שֶׁדינו של הכהן המשיח בעבודה זרה **בִּשְׂעִירָה בְּקַרְבָּנוֹ** של **יָחִיד**. מבררת הגמרא: **מְנָלָן** – מנין לומדים דין זה. מבארת הגמרא: **דְּאָמַר קְרָא** לגבי שגגת עבודה זרה (במדבר טו כז) ׳**וְאִם נֶפֶשׁ אַחַת תֶּחֱטָא בִּשְׁגָגָה, וְהִקְרִיבָה עֵז בַּת שְׁנָתָהּ לְחַטָּאת**׳, ולומדים מן התיבות ׳נפש אחת׳ **שֶׁאֶחָד יָחִיד וְאֶחָד נָשִׂיא וְאֶחָד מָשִׁיחַ** – בין יחיד ובין נשיא ובין כהן משיח, כולם מביאים שעירת עיזים לקרבנם, שהרי **כּוּלָּם בִּכְלָל** ׳**נֶפֶשׁ אַחַת**׳ **הֵן**.

פירוש התוספות למס׳ הוריות דף ב עמ׳ ב

תנא, משנה יתירה דאפילו גמיר ולא סביר — תימה: דלא ליתני במתניתין כי אם תלמיד שאינו ראוי להוראה! וכי תימא: דאם כן הוה משמע דלא גמיר ולא סביר, דהא מרישא ידעינן, דקתני: ועשה יחיד על פיהם דפטור, ויש לומר: דקא משמע לן דאפילו גמיר וסביר הוה שוגג, דטעה במצוה לשמוע דברי חכמים, וחייב — דלא תימא מזיד הוה. **וליטעמיך** הא תניא בעשותה כו׳ — ברייתא היא בתורת כהנים, וגרסינן בה: כגון שמעון בן עזאי. ולהכי אלימא טפי לאקשויי מינה ממתניתין. דדוחק לומר דשמעון בן עזאי היה טועה במצוה לשמוע דברי חכמים. ולפי זה לא גרסינן: ודידי נמי כו׳, דהא בברייתא נמי קתני ״הראוי להוראה״. וגם בספר מדויק הבא מארץ ישראל ליתא. **תנא** כלל והדר מפרש — דהך דרישא אתי כרבי שמעון דפטר אם חזרו בהן. **הרי** אלו מעוטין — בירושלמי פריך: בכל מקום הוי מיעוט אחר מיעוט לרבות, והכא למעטו! ומשני: היינו דוקא במקום שהן זוגות, כמו סוף פרק קמא דסנהדרין (טו, א): עשרה ״בהנים״ כתובין בפרשה, דראשון ממעט ושני לרבות, ושלישי למעט ורביעי לרבות. וכן לעולם — ובירושלמי (פרק רביעי) דמגילה פריך: מעתה לא יצטרך שום כהן! ומשני: דבחנם לא הזכיר ״כהן״, ורבינו שמשון בן אברהם פירש בנדה: דהיכא דמיעוט אתי למעוטי דבר אחד, כמו גבי כהנים: כהן ולא ישראל — התם אתי לרבויי, אבל היכא דכל חדא אתא למילתא לחוד, כדהכא וגבי ״זאת היא העולה״ — התם אתי למעוטי. **מעם** הארץ אפילו מקצתו — לא גרסינן ״מעם״, דהא לעיל יליף מיניה פרט למומר. ולא גרסינן נמי ״אפילו מקצתו״, דבלאו הכי יחיד ואפילו הרבה משמע דמביאין, מדמהדר ארובא, והכי גרסינן בתורת כהנים: ״עם הארץ״ — אפילו רובו, ואפילו כולו. **שמע** מינה מיעוט בהוראה חייבין — תימה: מהיכי תיתי? דאפילו אי מברייתא משמע הכי — מכל מקום אסמכתא מקרא לא חזינן שיהיו חייבין במקום הוראה! ועוד: היכא משמע ליה מהך ברייתא? דאי משום דלא מהדר ברישא ממיעוטא — הא לא איצטריך, דהא מיחיד ילפינן, כי היכי דהוא חייב — הכי נמי מיעוט קהל, וכן משמע בתורת כהנים דשנים ושלשה יש להן דין יחיד! ונראה כגירסת ספרים דגרסי: מאי אריא מיעוט מרובא. כלומר, מאי שנא מיעוט מרובא, ומאי פשיטא מיעוט מרובא למאי דקאמר לא הן ולא בית דין, אי לדבריך. אלא מדאיצטריך למילף רובא — שמע מינה דמיעוט פשיטא ליה, משום דמייתי נמי בהוראה כשבה או שעירה.

ב״ה, כ״ד ניסן, תשי״ד
ברוקלין.

שלום וברכה!

...באופן עבודת הרשת, הנה כבר כתבתי כמה וכמה פעמים, ובכ״ז לחשיבות הענין הנני כופל עוד הפעם, אשר תמיהני ביותר על יחס כמה מהמורים לעבודת הרשת, וגם חלק ממורי אנ״ש וגם הוא בכלל, שמביטים על זה כעל משרה שהם עובדים אצל אחרים, ובמילא באים אליהם בטענות, ואם אין שמים לב להטענות למלאות אותם במילואם הרי המסקנה הראשונה היא שצריך לחפש משרה אחרת כי מה נ״מ לו באיזה אופן יקבל פרנסתו ופרנסת ב״ב שי׳.

והנה כל גישה זו מופרכת היא מעיקרא. הבעה״ב של הרשת הוא כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע, אשר שמו נושאים המוסדות. ומובן אשר כל אלו שהשי״ת הצליחם והעמידם על חלק היפה, להשתתף במוסד זה, הרי זהו השער וצנור דרך בו נמשכים ההמשכות - בשלו ושל ב״ב שיחיו - הן ברוחניות והן בגשמיות.

אלא, שכמו בכל דבר בעולם, יש כאן חילוק תפקידים, שאלו שזכו ביותר הרי תפקידם הוא העיקר שבהמוסד היינו החינוך בפועל, משא״כ אחרים - אינם אלא מנהלים, תמכין דאורייתא וכו׳ וכו׳.

ומובן אשר אחרי הנחה זו - הרי זה מעורר תמי׳ ופליאה, שבר-שכל שזכה והצליח בחלק הנ״ל בא להמנהל ואומר לו: שמעני, הנני עושה לך טובה במה שמשתתף הנני בכאן, ובמילא אם תמלא את כל תביעותי טוב, ובאם לא אעזוב את המוסד כו׳! והאריכות בזה אך למותר.

ואם היתה הנחה הנ״ל אצל המורים מאנ״ש, הרי גם בד״מ, ונוסף ע״ז ע״י השתדלות, היתה נחדרת גם באלו המורים והמורות אשר, לע״ע, אינם מאנ״ש, ובמילא היתה עבודתם ע״ד המבואר בהמשך רס״ו בעבודת עבד נאמן, שאפילו כשעובד רק בקבלת עול פשוטה, בכ״ז מהדר לא רק במילוי עבודתו אלא גם בההידור.

ופשיטא, אשר מי שיש לו אוצר גדול לא יבוא לאחרים לאמר, אם תמלא משאלותי אשתמש בהאוצר, ואם לאו - אשליך האוצר חוצה ואסובב בשוקים וברחובות בעד אגורת כסף. וכנ״ל, וד״ל.

ובטח יבאר את כל הענין הנ״ל לא רק לעצמו, אלא גם להמורים והמורות שמכירם או שיכול להכירם. והלואי ששורותי הנ״ל - המעטים בכמות - יפעלו ככל תוכנם באיכות.

מובן מעצמו, שאין כוונתי בהנ״ל לאמר שכל התביעות שלהם אינן צודקות, או שכל חברי ההנהלה צודקים במאה אחוז בכל הנהגותיהם. וכוונתי הוא רק, שהחלק היפה בהרשת הוא, חלק המורים והמורות ומקבלים ברוחניות הרבה יותר מחברי ההנהלה, וכיון שאצל איש הישראלי הגשמי הוא מסובב מהרוחני, וכמ״ש אם בחקותי תלכו גו׳ ונתתי גשמיכם, הרי מקבלים הם גם בגשמיות יותר מחברי ההנהלה - אם על אתר ובגלוי, או במשך הזמן ובאופן גם שאין בעל הנס מכיר בנסו. וכבר ידוע המבואר במאמרי דא״ח מכ״ק אדמו״ר מוהר״ש נ״ע, אשר באמת ענין הפרנסה בדורותנו הוא באופן נסי וע״ד המן במדבר. ובמילא ח״ו שיחבלו בעצמם ע״י יציאה ממוסד כ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע.

...כן בנוגע לאופן החינוך של תלמידי הרשת בהנוגע להנהגות ע״פ שו״ע והנהגה דיראת שמים, הנה גם בזה אי אפשר לקבוע מסמרות, כי בודאי שונה המצב מתלמידי בי״ס אחד לתלמידי בי״ס שני, בהתאם להסביבה שם נתגדלו ונתחנכו. אבל, בכלל - בענין שאין בו חילול השם מובן שיש לנסות באופן דלאט לאט אגרשנו. ומובן שגם בזה כדאי שיתייעצו המורים ביניהם, ותשועה ברוב יועץ.

בודאי יתעסק בהרשת במרץ המתאים, והשי״ת ירבה גבולם בתלמידים ותלמידות טובים, שיהיו לתפארת לכל הרשת ובצדק יוכלו המורים-ות לאמר: ראו גידולים שגדלנו.

בברכת הצלחה.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

כ מֻתָּר לֵאֱגֹד סְמַרְטוּט עַל הָרְטִיָּה אוֹ עַל שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁעַל הַמַּכָּה וְלָצֵאת בּוֹ לִרְשׁוּת הָרַבִּים וְיָכֹל לְהַתִּירוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וְלַחֲזֹר וּלְקָשְׁרוֹ שָׁם וְאֵין חוֹשְׁשִׁים כְּשֶׁמַּתִּירוֹ בְּיָדוֹ בִּרְשׁוּת הָרַבִּים שֶׁמָּא יִשְׁכַּח וְיוֹצִיאֶנּוּ בְּיָדוֹ מִטַּעַם שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּסִימָן שג[193] אֲבָל אָסוּר לִכְרוֹךְ חוּט אוֹ מְשִׁיחָה עַל גַּבֵּי הָרְטִיָּה אוֹ שְׁאָר דְּבָרִים שֶׁעַל הַמַּכָּה לְפִי שֶׁהַחוּט אוֹ מְשִׁיחָה חֲשׁוּבִים קְצָת[194] וְאֵינָם בְּטֵלִים לְגַבֵּי רִטְיָה כְּמוֹ אֶגֶד שֶׁל סְמַרְטוּט שֶׁאֵינוֹ חָשׁוּב כְּלָל שֶׁכְּשֶׁמַּתִּירוֹ מֵהָרְטִיָּה שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לוֹ עוֹד הֲרֵי הוּא מַשְׁלִיכוֹ לָאָרֶץ וּלְפִיכָךְ הוּא בָּטֵל לְגַבֵּי הָרְטִיָּה עב-עג]:

חלק ב, הלכות שבת סימן שא, האיך יהא הילוכו בשבת ובאיזה מקומות לא ילך ובאיזה כלים או חפצים ילך ובאיזה לא ילך ואם נשרו כליו, סעיף כ

ביאורי הלכה

עב] לגבי הרטייה - תחבושות אספלניות (פלסטרים) ושאר סלילי דבק רפואי, המונחים על גבי המכה[195] או התחבושת - מותר לצאת בהם (ואפילו דעתו להשתמש בהם שוב)[196].

עג] לגבי הרטייה - אין לצאת בחוט ומשיחה שעל הרטייה - גם אם משמשים להחזקת הרטייה[197].

ציונים והוספות

193) סעיף כ"ב: כל דבר שהתירו לצאת בו... מותר לשלפו וליטלו ביד ברשות הרבים ולחזור ולהתלבש בו... ואין לנו לחוש שמא כשיטול בידו ישכח ויעבירנו ד' אמות... שהרי אם ישכח שהוא שבת מה נועיל כלום אם נאסר לו לשלפו מעליו ברשות הרבים בשבת הלא הוא סבור שהיום חול.

194) עד"ז הוא לקמן סל"ד (שכל דבר שאינו מרפא, צריך שהיה בטל לדבר עליו מניחים אותו).

195) כמבואר לעיל על סעיף יח, וראה לעיל על סעיף יב כשנותנם להסתיר מכה מחמת בושה בלבד, ובסעיף זה החידוש הוא בדבר שאינו ניתן ישירות על גבי המכה.

196) בדה"ש סי' קטו ס"ק מא: הנה בזמננו משתמשים בכריכת בד לבן נקי שקורין באנדאשז שנמכר בבתי הרפואות לכרוך אותו על הרטיה, מסתבר דמותר לצאת בו, שאינו חשוב, שאחרי שנרפא המכה ואין צריך לו עוד - משליכו, ואפילו הוא כריכה גדולה ודעתו שלא להשליכו אחר־כך (שמרתיחין אותו וראוי להשתמש בו שוב) יש לצדד ג"כ דמותר הואיל ותחלת ברייתו להניחו על הרטייה, והוכן לשמש להרטיה, בטל הוא להרטיה, וגם אפשר דהוי דרך לבישתו כיון שאין לובשין אותו ואין משתמשין בו כלל באופן אחר רק על המכה או על הרטייה, וצ"ע.

ויש לעיין אם הסברא השניה שבבדה"ש מתאימה למבואר במהדו"ב (הובאה לעיל סי"ח), דא"כ גם הכבלים שברגלי האסירים נלבשים באופן זה בלבד, ויהיה מותר לצאת בהם.

197) כן משמע מפשטות שוע"ר, ואין להקשות מהמבואר להלן סעיף מו שמותר לצאת בכילה שתלויין בה רצועות של משי כשהם משמשים לקשירת המנעלים (אף שאינם בטלים לכילה, ואסור לצאת בהם כשאינם משמשים לה), משום שרצועות הכילה משמשות למלבוש גמור, אבל החוט והמשיחה משמשות לדבר הנחשב למלבוש משום שמגן על הגוף או מרפאו, ובמלבוש שאינו גמור לא מועיל מה שמשמשים אותו (וראה לעיל על סי"ז תנאי היציאה בשבת בדבר המגן על הגוף), ועפי"ז אין לצאת במפתח (שאינו של כסף) המשמש כחלק מתכשיט (כגון על צמיד או שרשרת), משא"כ מפתח המשמש חלק מהחגורה שהיא מלבוש גמור (ויש לדייק כן מלשון שוע"ר לעיל סעיף ח).

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות יום־הכיפורים/סוכה – לפי לוח "רב יומי"

א ומתפללין תפלת ערבית שאין תפלת נעילה פוטרת של ערבית אפילו אותם הממשיכים בה בלילה כיון שהזכירו בה של יום הכיפורים.

ואומרים הבדלה בחונן הדעת כמו בכל מוצאי שבת ויום טוב:

ב וצריך להוסיף מן החול על הקודש ביציאתו כמו בכניסתו כמ"ש בסי' תר"ח דהיינו שימתינו מעט אחר צאת הכוכבים.

ובמקומות שמבדילין על הכוס בבית הכנסת בכל מוצאי שבת ויום טוב גם עכשיו יבדיל השליח צבור ויטעים מן הכוס לקטן או לגדול אם מתכוין לצאת בהבדלה זו ועיין בסימן רצ"ה:

ג המבדיל על הכוס במוצאי יום הכיפורים אינו מברך על הבשמים שלא תקנו אלא במוצאי שבת כדי להשיב את הנפש יתירה שהלכה לה.

אבל אם חל יום הכיפורים בשבת מברכין על הבשמים כמו בכל מוצאי שבת:

ד אבל על האור צריך לברך אפילו כשחל בחול לפי שהוא דבר חדש שלא נהנה ממנו ביום הכיפורים שאסור בהבערה לפיכך אינו דומה לשאר מוצאי יו"ט שאין מברכין

עליו לפי שאין מברכין על האור אלא בשעת חידושו דהיינו במוצאי שבת שהוא תחלת ברייתו או במוצאי יום הכיפורים שהוא כמו דבר חדש לנו כמו שנתבאר:

ה ואין מברכין במוצאי יום הכיפורים על האור שהוציאוהו עתה במוצאי יום הכיפורים מן האבנים או מן העצים ולא על האור שהודלק מאור זה אלא על אור ששבת ממלאכה כגון עששית שהיתה דולקת והולכת מערב יום כיפור.

ואע"פ שבמוצאי שבת מברכין על האור היוצא מן האבנים ועצים היינו לפי שתחלת ברייתו במוצאי שבת היתה על דרך זה שנטל אדם הראשון שני אבנים והקישן זה בזה ויצא אור ובירך עליו בורא מאורי האש לכן מברכין במוצאי שבת על כל אור שבעולם (אלא אם כן נעשה בו מלאכה בשבת כמ"ש בסי' רח"צ) אפילו יצא עתה מן האבנים לפי שזהו כעין ברייתו אבל במוצאי יום הכיפורים שטעם ברכתו הוא לפי שפסקה הנאתו בו ביום ועכשיו הותר לו אין לברך אלא על אור ששבת ממש דהיינו שהודלק מערב יום כיפור ושבת כל יום הכיפורים.

ואפילו אם חל יום הכיפורים בשבת אין מברך במוצאי שבת אלא על האור שהודלק מערב יום כיפור ושבת כל יום הכיפורים כדי להראות שיום זה הוא מקודש ששבת מן האור:

ו ישראל שהדליק מגוי במוצאי יום הכיפורים אין מברכין עליו מפני שאורו של גוי נעשה בו מלאכה שהודלק ביום הכיפורים ואע"פ שבמוצאי שבת מברכין עליו לפי שהוא מברך על תוספת שלהבת של היתר שנתוסף בנרו של ישראל מכל מקום במוצאי יום הכיפורים אין מברך עליו לפי שתוספת שלהבת זו היא נולדה עכשיו ודומה לאור היוצא מן האבנים במוצאי יום כיפור שאין מברכין עליו ולא על האור שהודלק ממנו אלא על האור שדלק מערב יום כיפור או על האור שהודלק ממנו ולכן נוהגין להדליק נר להבדלה מעששיות של בית הכנסת שדלקו מערב יום כיפור:

ז ומכל מקום אפילו אור שהודלק ביום כיפור עצמו אם הודלק בהיתר כגון לחולה יכולים לברך עליו במוצאי יום הכיפורים כמו שמברכין עליו במוצאי שבת כמ"ש בסי' רח"צ:

ח אע"פ שמן הדין מותר לברך במוצאי יום הכיפורים על האור שהודלק מן האור ששבת דהיינו שהודלק מערב יום כיפור כמו שנתבאר מכל מקום טוב להחמיר ולברך על אור ששבת מבעוד יום ממש.

ומכל מקום לא יברך על נרות של בית הכנסת בעצמן אע"פ שהודלקו מבעוד יום לפי שלא הודלקו רק לכבוד היום ולכבוד בית הכנסת ולא בשביל להאיר ואין מברכין אלא על האור שהודלק להאיר כמ"ש בסי' רח"צ אלא מדליק נר אחד מנר של בית הכנסת הדולק מערב יום כיפור ויברך על שניהם ביחד.

ואם אי אפשר לו להבדיל על שניהם ביחד יבדיל על נר שהדליק מן נרות של בית הכנסת שהודלקו מבעוד יום ולא יבדיל על נרות של בית הכנסת בלבד.

ואם עבר ובירך על נרות של בית הכנסת בלבד אע"פ שהודלקו לכבוד אעפ"כ אין צריך לחזור ולברך על נר אחר כיון שעשויין גם להאיר שהרי מתפללין לאורן:

ט ואוכלין ושמחין במוצאי יום כיפור משום שהוא קצת יו"ט כמ"ש בסי' תרכ"ג ובת קול יוצאת במוצאי יום כיפור ואומרת לך אכול בשמחה:

י יש אנשי מעשה שמחמירין לעשות יום כיפור שני ימים כמו שאנו עושים שני ימים טובים בגולה בשאר כל המועדות ומי שנהג חומרא זו ורוצה לשנות מנהגו צריך התרה כמו נדר.

אבל אין לנהוג חומרא זו משום שיש לחוש לסכנה ועוד שהרי עכשיו שבטל קידוש החודש על פי הראיה אנו בקיאים בחשבון קביעות החדשים ואנו אומרים שאלול לעולם חסר ויום ראשון של ראש השנה הוא ראש חודש תשרי ובעשור לחודש הוא יום הכיפורים שלנו ואין אנו עושין שאר כל המועדות שני ימים אלא כדי שלא לשנות ממנהג אבותינו שהיו בזמן שהיו מקדשים החדשים על פי הראיה ולא היו יודעים יום שנראית בו הלבנה ונקבע בו ראש השנה בארץ ישראל וא"כ ביום הכיפורים אף אבותינו לא עשו אלא יום אחד מחמת חשש סכנה שאין גוזרין על הציבור אלא אם כן רוב הציבור יכולין לעמוד בה א"כ למה לנו להחמיר ולהתענות בחנם:

יא ואותן העושין שני ימים יום הכיפורים אפילו הם עשרה ביחד אעפ"כ לא ישנו מתפלות של חול שכל המתפלל תפלה שלא תקנוהו חכמים לזמן ההוא הרי זה מברך לבטלה אך בסליחות ופיוטים יאמרו כרצונם כיון שאין שם ברכה לבטלה ובלבד שיאמרו אותם אחר סיום תפלתם אבל לא יפסיקו באמירתם באמצע התפלה אפילו כשמתפללין בצבור שלהם:

יב וכשחל יום הכיפורים ביום חמישי אסור להם להכין צרכי שבת אפילו ע"י אחרים או ע"י גוי כיון שהן מחזיקין יום זה ליום הכיפורים אך יאכלו בשבת עם אחרים שלא הרבו לבשל בשבילם אבל אם גוי בישל ביום זה לצרכו אם הוא מכיר אותם אסורים לאכול מבישולו אפילו אם סייע עמו ישראל בענין שאין בו משום בישולי גוים גזירה שמא ירבה הגוי בשנה הבאה לבשל גם בשבילם אבל ישראל המבשל בשביל עצמו אין לחוש שמא ירבה לבשל גם בשבילם שמן הסתם לא יעבור על לאו דלפני עור לא תתן מכשול ולא יאכיל אותם מבישולו כיון שהם מחזיקין יום זה ליום כיפור:

יג הימים שבין יום הכיפורים לסוכות הן ימי שמחה שבהן היו מחנכין את המזבח בימי שלמה לפיכך אין מתענין בהן אפילו יום מיתת אב ואם ואין אומרים תחנון:

יד ביום שאחר יום הכיפורים משכימין לבית הכנסת:

טו (כל הדברים האסורים ביום הכיפורים מחמת מצות עינוי כגון רחיצה וסיכה ונעילת הסנדל מותרים מיד

אחר שהוסיף מעט מחול על הקודש אפילו לא הבדיל עדיין בתפלה חוץ מאכילה ושתיה שלא אסרו קודם הבדלה אלא אכילה ושתיה ועשיית מלאכה ממש כמו שנתבאר בסי' רצ"ט ע"ש):

חלק ד סימן תרכד סדר מוצאי יום הכיפורים:

א בסכת תשבו שבעת ימים [גו'] למען ידעו דורותיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים הם היו ענני כבודו שהקיפם בהם לצל לבל יכה בהם שרב ושמש ודוגמא לזה צונו לעשות סוכות העשוית לצל כדי שנזכיר נפלאותיו ונוראותיו.

ולכן צריך כל אדם לכוין בישיבתו בסוכה שיושב בה כדי לקיים מצות הקב"ה שצונו לישב בסוכה זכר ליציאת מצרים.

ומצוה לתקן הסוכה ולבנותה כולה מיד למחרת יום הכיפורים אחר יציאה מבית הכנסת מצוה הבאה לידו אל יחמיצנה:

חלק ד סימן תרכה:

א אין אדם יוצא ידי חובתו אלא בסוכה שאינה עשויה אלא לצל בלבד דוגמת ענני כבוד אבל אם היא עשויה גם לדירה דהיינו לדור בה בקביעות ולא להסתופף בצלה בלבד או שעשויה גם להשתמש בה תשמיש של צניעות כגון לאוצר או שאר תשמיש שצריך לעשותו במקום צנוע או שהיא עשויה גם למחסה ולמסתור מזרם וממטר כל שאינה עשויה לצל בלבד אין זו סוכה אלא בית שהרי הבית הוא מיוחד לכל דברים אלו והתורה אמרה סוכה ולא בית:

ב וצריכה שתהא הסוכה תחת אויר השמים דוגמת ענני הכבוד אבל אם עשאה בתוך הבית פסולה לפי שאין צל הסוכה משמש כלום שאף בלעדי הסכך יש כאן צל מחמת תקרת הבית וכן הדין בעושה סוכה תחת האילן או תחת שאר דברים הפסולים לסכך שיתבאר בסי' תרל"א בין שקדמה הסוכה לדבר הפסול המאהיל עליה בין שקדם הדבר הפסול להסוכה שמכל מקום עכשיו אין צל הסוכה משמש כלום כיון שהצל העליון עליו:

ג לפיכך אפילו אם צל הסוכה מרובה מחמתה בלא צירוף צל העליון כלל דהיינו שאפילו אם ינטל צל העליון מכאן יהיה צלתה מרובה מחמתה אעפ"כ פסולה ואפילו אם צל העליון בלבד הוא מעט מזער בענין שאם ינטל צל התחתון דהיינו צל הסכך שעל גבי הסוכה תהיה חמתו של העליון מרובה מצלתו אעפ"כ פסולה דכיון שצל העליון שהוא פסול עומד למעלה הרי הוא מבטל צל הסכך שתחתיו כנגדו ממש שהרי אינו משמש כלום כיון שהעליון מיצל על מקום שהוא מיצל ולפיכך אנו רואים כאילו ניטל ונחסר מן צל הסכך הכשר כשיעור צל העליון שמיצל על הסוכה וכאלו היה המקום הזה שהעליון מיצל עליו מקום חמה ותהיה הסוכה חמתה מרובה מצלתה:

ד אבל אם צל הסוכה הוא מרובה מאד בענין שאפילו אם ינטל ממנה כשיעור צל העליון ויהיה המקום שהעליון מיצל עליו מקום חמה ואעפ"כ תהיה הסוכה צלתה מרובה מחמתה כשרה:

ה וכל זה כשהיה הסכך פסול למעלה על הסכך כשר אבל אם היו מעורבים זה בזה כגון אילן שהיה מיצל על הסוכה שלמטה ממנו והשפיל ענפיו למטה ועירבן אם הסכך הכשר הוא מרובה הרבה מן הסכך הפסול המעורב בו הרי הפסול נתבטל ברוב אף אם הניח סכך הכשר על סכך הפסול נקרא ערבוב ובטל ברוב ואע"פ שסכך הפסול הוא ניכר בין הכשר ואינו מעורב יפה והוא יכול להסירו משם אעפ"כ הוא בטל.

ואע"פ שבכל איסורין שבתורה אם הוא מכיר את האיסור ויכול להסירו מן התערובות אינו בטל אפילו באלף היינו שאסור לאכול את התערובות שלא יפגע בגוף האיסור עצמו שלא נתבטל כיון שיכול להסירו משם אבל כאן אינו נהנה כלל מן האיסור שהרי אף אם ינטל סכך הפסול מן הסוכה יהיה צלתה מרובה מחמתה מחמת סכך הכשר ואין אנו צריכים לבטל את הפסול ברוב אלא כדי שלא יהיה לו כח לפסול את הסכך הכשר המעורב עמו:

ו אבל אם צל הכשר הוא מעט בענין שאם ינטל צל הפסול מן הסוכה לא יהא צלתה מרובה מחמתה הרי היא פסולה לפי שאין צל הפסול מצטרף להשלים השיעור לצל הכשר כיון שלא נתבטל עדיין ביטול גמור שהרי יכול להסירו משם:

ז וכל זה כשהסכך הפסול המעורב בכשר הוא בעצמו קל וקלוש בענין שחמתו מרובה מצלתו אבל אם צלתו מרובה מחמתו אין ביטול ברוב מועיל לו שלא יפסול את הסוכה בצלו כיון שצל הכשר אינו משמש כלום במקום שהפסול היה יכול להיות מיצל שם אם לא נתערב שם כיון שצלתו מרובה מחמתו ולכן אין הסוכה כשרה אלא אם כן יש בה סכך כשר הרבה כל כך עד שאם ינטל מהסכך הכשר כשיעור הסכך הפסול המעורב בו היתה הסוכה צלתה מרובה מחמתה:

ח במה דברים אמורים כשהכשר והפסול הן מעורבין או שהפסול הוא מונח למטה מן הכשר שאז צריך שיהא בכשר רוב כנגד הפסול כדי לבטלו שלא יפסול את הסוכה בצלו אבל אם היו מונחין על הסוכה כל אחד ואחד בפני עצמו זה בצד זה ואינן מעורבין כלל אין צריך שיהיה בכשר רוב כנגד הפסול אלא אפילו אם הם מחצה על מחצה ג"כ הסוכה היא כשרה שכך היא הלכה למשה מסיני כמו שיתבאר בסימן תרל"א ע"ש:

ט (ויש חולקין על כל זה ואומרים שאם הפסול מעורב בכשר ושניהן הן מין אחד שאין הפסול ניכר כלל כגון העושה סוכתו תחת האילן והשפיל ענפי האילן והורידן למטה וערבן עם הסכך התלוש שעל גבי הסוכה אע"פ שהוא יכול להסיר את האיסור דהיינו שיגביה את הענפים לעיקר האילן מכל מקום כל זמן שהן מעורבין יחד ואין ניכרין הן בטלים ברוב הכשר ומצטרפין עמו להשלים לשיעור צלתה מרובה מחמתה (דלא כמ"ש בדיעה הראשונה)*.

[* הג"ה: ואע"פ שבכל איסורים שבתורה אם יכול להסיר את האיסור אינו מתבטל ברוב אבל כאן הלכה למשה מסיני הוא שאין צריך להיות כל הסכך הצריך לסוכה שיהא סכך כשר אלא שיהיה הרוב כשר והשאר אע"פ שהוא פסול אעפ"כ הסוכה מתכשרת בו וא"כ אין על המיעוט שם סכך פסול אלא גם הוא חוזר להיות סכך כשר ע"י רוב הכשר שעמו ולפיכך מותר לערב ולבטל סכך פסול בכשר לכתחילה משא"כ בשאר איסורין שאין מבטלין איסור לכתחילה לפי שאין שם איסור כלל על המיעוט הפסול המעורב בכשר:]

והוא שיהא סכך פסול המעורב דק וקלוש בענין שיהא חמתו מרובה מצלתו אבל אם צלתו מרובה מחמתו אינו מצטרף להשלים לשיעור צלתה מרובה מחמתה אבל אם הסוכה היא צלתה מרובה מחמתה בלא צירוף צל סכך הפסול אינה נפסלת לעולם מחמת צל סכך הפסול אע"פ שצלתו מרובה מחמתו:

י ואם סכך הפסול אינו מעורב עם סכך הכשר אלא הוא עומד למעלה ומיצל על הכשר אם אין צל הסוכה מרובה מחמתה בלא צירוף צל הפסול אע"פ שהפסול חמתו מרובה מצלתו אעפ"כ הרי זו פסולה שהרי סכך פסול משלימה לשיעורה אבל אם צלתה מרובה מחמתה בלא צירוף צל הפסול אע"פ שהפסול צלתו מרובה מחמתו הרי זו כשרה.

והעיקר כסברא הראשונה בכל זה ומכל מקום בשעת הדחק שאין לו סוכה אחרת וגם אי אפשר לו לתקן סוכה זו ולהכשירה יש לסמוך על סברא האחרונה שלא להתבטל ממצות סוכה:

יא אם רוצה לקצוץ את האילן להכשירו לסיכוך יתבאר בסי' תרכ"ט שצריך לנענע את כל האילן עיין שם הטעם:

יב מותר לעשות סוכה למטה בבית תחת הגג שהסירו הרעפים ממנו כדי לעשות סוכה אע"פ שנשארו עדיין העצים או הקורות שהרעפים מונחים עליהם ומותר לישב תחת העצים או הקורות עצמן אע"פ שהם סכך פסול שהרי לא נקבעו בגג לשם צל בלבד אלא כדי לתת עליהם את הרעפים מכל מקום כיון שעשה מעשה והסיר את הרעפים לשם עשיית סוכה לצל הרי זה כאלו עשה מעשה בגוף העצים או הקורות והתקינם לשם סוכה שהרי הם כשרים לסיכוך שהן גדילים מן הארץ ואין מקבלין טומאה ואע"פ שהן מחוברים אין בכך כלום דתלוש ולבסוף חברו כשר לסוכה כמו שיתבאר בסימן תרכ"ט וכיון שהן עצמן כשרים לסכך ע"י מעשה זו ויכול להניח עליהם עוד סכך כשר והן מצטרפין עם סכך זה להשלים לשיעור צלתה מרובה מחמתה ולכן גם עכשיו שלא הניח הסכך עליהם אלא תחתיהן למטה בבית מותר לישב תחתיהן ממש כיון שהם סכך כשר:

יג אבל אם לא הסיר את הרעפים כדי לעשות שם סוכה אלא כך היתה מקודם בנויה בלא גג כיון שלא עשה שום מעשה בגג לשם עשיית סוכה לצל א"כ העצים או הקורות הן סכך פסול ודינו כדין סכך פסול המאהיל על גבי הסכך כשר ועל דרך שנתבאר (פירוש שכל שאין סכך הכשר הרבה כל כך עד שאם ינטל ממנו כשיעור סכך הפסול המיצל עליו יהיה עדיין צל הסוכה מרובה מחמתה פסול):

חלק ד סימן תרכו העושה סוכה תחת האילן או תחת הגג:

'לקוטי תורה' חג הפסח – הפרשה החסידית

וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר בַּעִיָּם רוּחוֹ

"וְהֵנִיף[1] יָדוֹ עַל הַנָּהָר בַּעִיָּם רוּחוֹ, וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים" (בְּיֵשַׁעְיָה סִימָן י"אוֹ, טוֹ):

הִנֵּה יַם־סוּף הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, שֶׁהִיא בְּחִינַת 'דִּבּוּר הָעֶלְיוֹן'. שֶׁהַדִּבּוּר הוּא 'סוֹפָא דְּכָל דַּרְגִּין', שֶׁ"בִּדְבַר ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ" (תְּהִלִּים לג, ו), וְכָל הָ"עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת" הֵם הַמִּשְׁכוֹת מֵעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, וּמִתְלַבְּשִׁים בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר: "יְהִי אוֹר" (בְּרֵאשִׁית א, ג) הוּא הַהַמְשָׁכָה מִבְּחִינַת חָכְמָה כוּ', וְהַדִּבּוּר הוּא מַעֲלִים וּמְכַסֶּה עַל אוֹר הַהַמְשָׁכָה.

כְּמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּאָדָם, הִנֵּה אוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר הֵם כְּלִי לְהַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת – שֶׁהֵם נִמְשָׁכִים וּמִתְלַבְּשִׁים בּוֹ, אַךְ מִכָּל מָקוֹם הָאוֹתִיּוֹת הֵם מַעֲלִימִים עַל הַשֵּׂכֶל שֶׁבְּתוֹכָן, וּמַצְפִּינִים אוֹתוֹ בְּתוֹכָן. שֶׁהֲרֵי הַקָּטָן, אַף שֶׁמֵּבִין כָּל הָאוֹתִיּוֹת וְהַתֵּיבוֹת וְאוֹמְרָן הֵיטֵב, עִם כָּל זֶה אֵינוֹ מֵבִין כְּלָל הַהַשְׂכָּלָה שֶׁבְּתוֹךְ הָאוֹתִיּוֹת; רַק מִי שֶׁהוּא עַצְמוֹ חָכָם מִקּוֹדֶם, אֲזַי מֵבִין מִתּוֹךְ הָאוֹתִיּוֹת כוּ', אֲבָל מַדּוּת הָאוֹתִיּוֹת עַצְמָן הוּא בְּחִינַת הֶעְלֵם לְגַבֵּי מַדּוּת הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת.

וְלָכֵן לְמַעְלָה, שֶׁהִתְהַוּוּת הַחָכְמָה דְּבִי"ע הוּא רַק מִן הַדִּבּוּר־עֶלְיוֹן, וְלֹא כְּמוֹ בַּמָּשָׁל שֶׁהַלּוֹמֵד הוּא חָכָם מִקּוֹדֶם, הֲרֵי אִם כֵּן, הַדִּבּוּר וְהָאוֹתִיּוֹת דְּמַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת הֵם מַעֲלִימִין וּמַצְפִּינִין עַל הַחַבַּ"ד וְהַמִּדּוֹת דַּאֲצִילוּת

1. (נָאֱמַר בְּיָמִים אַחֲרוֹנִים דְּחַג הַפֶּסַח תקע"ב).

הַמִּתְלַבְּשִׁים בְּהַדִּבּוּר, שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה כְּלָל בִּבְרִיאָה כִּי אִם אֵיזוֹ הֶאָרָה מוּעֶטֶת מְאֹד, כְּמוֹ בְּחִינַת הָאוֹר הַנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַשְּׁעָרוֹת כו'[2]. וְזֶהוּ עִנְיָן "יָם" – שֶׁנִּקְרָא עָלְמָא־דְּאִתְכַּסְיָא.

אִי נַמִּי, מַה שֶּׁהַדִּבּוּר נִקְרָא הֶעְלֵם, הַיְינוּ לְפִי שֶׁמַּה שֶׁנִּמְשָׁךְ מֵהַשֵּׂכֶל וּמִתְלַבֵּשׁ בְּהַדִּבּוּר זֶהוּ רַק חִיצוֹנִיּוֹת־הַשֵּׂכֶל, אֲבָל פְּנִימִיּוּת־הַשֵּׂכֶל אִי אֶפְשָׁר לְהִתְגַּלּוֹת כְּלָל בְּאוֹתִיּוֹת וְדִבּוּר כו'[3].

וְעִנְיַן קְרִיעַת יַם־סוּף – הַיְינוּ שֶׁמֵּאִתְכַּסְיָא נַעֲשָׂה אִתְגַּלְיָא. דְּהַיְינוּ, שֶׁלֹּא יַסְתִּיר הַדִּבּוּר־עֶלְיוֹן עַל הָאוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים הַמְלוּבָּשִׁים בּוֹ, שֶׁהֵם הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל, שֶׁהֵם עֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת, כִּי אִם שֶׁיִּתְגַּלֶּה מַמָּשׁ לַנְּשָׁמוֹת דִּבְרִיאָה גַּם כֵּן – כְּמוֹ שֶׁהוּא, הַגִּילוּי, בַּאֲצִילוּת.

וְלִהְיוֹת שֶׁעִנְיַן קְרִיעַת יַם־סוּף הוּא הִתְחַבְּרוּת הַבְּרִיאָה עִם הָאֲצִילוּת מַמָּשׁ, בְּלִי פַּרְסָא וּמָסָךְ הַמַּפְסִיק כו', לָכֵן נִקְרַע הַיָּם לִי"**ב** קְרָעִים:

כִּי הִנֵּה הַשְּׁבָטִים הֵם בִּבְרִיאָה, וְשָׁם הֵם י"ב בְּחִינוֹת בְּכְלָל. וְכֵן הַמַּלְאָכִים דִּבְרִיאָה הֵן "י"ב בָּקָר [..] וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְּמָעְלָה" (מְלָכִים א' ז, כה). עִם הֶיוֹתָן דֶּרֶךְ כְּלָל **אַרְבַּע** מַחֲנוֹת שְׁכִינָה: מִיכָאֵל, גַּבְרִיאֵל, רְפָאֵל, אוּרִיאֵל; וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, י): "וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְ**אַרְבָּעָה** רָאשִׁים", מִכָּל מָקוֹם כָּל אֶחָד מִתְחַלֵּק לְשָׁלֹשׁ. כְּמוֹ י"ב שְׁבָטִים, שֶׁהָיוּ ד' דְּגָלִים, וְכָל דֶּגֶל יֵשׁ בּוֹ ג' שְׁבָטִים. וְהוּא כְּמוֹ בַּיָּד יֵשׁ ג' פִּרְקִין, וְכֵן בָּרֶגֶל[4].

וְהִנֵּה, הֲגַם שֶׁהַשְּׁבָטִים עַצְמָן הֵם בִּבְרִיאָה, מִכָּל מָקוֹם שָׁרְשָׁן וּמְקוֹרָן – י"ב גְּבוּלֵי אֲלַכְסוֹן דְּז"א־דַּאֲצִילוּת[5]. וְלָכֵן, קְרִיעַת יַם־סוּף שֶׁהוּא חִיבּוּר וַעֲלִיַּת הַבְּרִיאָה בַּאֲצִילוּת, הֲרֵי זֶה הִתְחַבְּרוּת וַעֲלִיַּת הי"ב שְׁבָטִים דִּבְרִיאָה בְּי"ב גְּבוּלֵי אֲלַכְסוֹן דְּז"א־דַּאֲצִילוּת[6]. וְלָכֵן נִקְרַע הַיָּם לִי"ב גְּזָרִים – שֶׁכָּל שֵׁבֶט וְשֵׁבֶט בִּמְסִילָתוֹ יְכַוֵּין, כָּל חַד לְפוּם שִׁיעוּרָא דִּילֵיהּ[7]. :

ב וְכָל זֶה הוּא עִנְיַן קְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁהוּא בִּבְחִינַת הַדִּבּוּר עֶלְיוֹן, דְּהַיְינוּ שֶׁלֹּא יַעֲלִים הַדִּבּוּר וְהָאוֹתִיּוֹת כו'. אָמְנָם לֶעָתִיד־לָבֹא כְּתִיב: "וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר".

וְהָעִנְיָן: כִּי הִנֵּה קְרִיעַת יַם־סוּף הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת כְּדֵי שֶׁיּוּכַל לִהְיוֹת אַחַר כַּךְ קַבָּלַת הַתּוֹרָה. וּכְמַאֲמַר רַז"ל פֶּרֶק בְּתְרָא דִּפְסָחִים דַּף קי"ח, עַמּוּד א', **בְּפֵירוּשׁ** (תְּהִלִּים קיד, ג-ד): "הַיָּם רָאָה וַיָּנוֹס [..] הֶהָרִים רָקְדוּ" – "הֶהָרִים רָקְדוּ" קָאֵי עַל מַתַּן תּוֹרָה כו'.

כִּי עִיקַּר עִנְיַן קִיּוּם הַמִּצְוֹת הוּא, שֶׁעַל יְדֵי זֶה מַמְשִׁיכִים שֶׁיִּהְיֶה גִילוּי אוֹר אֵין־סוֹף לְמַטָּה בְּבִי"ע – כְּמוֹ שֶׁמִּתְגַּלֶּה בְּעֶשֶׂר סְפִירוֹת דַּאֲצִילוּת. אֲשֶׁר שָׁם "אִיהוּ וְחַיּוֹהִי חָד, אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד", מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּבִי"ע שֶׁהֵם עוֹלָמוֹת הַנִּפְרָדִים, בִּבְחִינַת יֵשׁ וְדָבָר נִפְרָד. וְעַל יְדֵי הַמִּצְוֹת, שֶׁהֵם "רְמַ"ח אֵבָרִים דְּמַלְכָּא" מַמְשִׁיכִים גִּילוּי יִחוּד־עֶלְיוֹן שֶׁבַּאֲצִילוּת, שֶׁיִּהְיֶה מִתְגַּלֶּה עַל דֶּרֶךְ זֶה מַמָּשׁ גַּם בְּבִי"ע[8].

וְלָכֵן הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה קְרִיעַת יַם־סוּף, שֶׁהוּא עִנְיַן בְּקִיעַת הַפַּרְסָא הַמַּפְסֶקֶת בֵּין אֲצִילוּת לִבְרִיאָה, עַד שֶׁ"בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הָלְכוּ בַּיַּבָּשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם" (שְׁמוֹת יד, כט). וְעַל יְדֵי זֶה הָיָה יָכוֹל לִהְיוֹת אַחַר כַּךְ קַבָּלַת הַתּוֹרָה, שֶׁמַּאֲצִילוּת יוּמְשָׁךְ הַגִּילוּי בְּבִי"עַ.

וְהִנֵּה, עִנְיַן מַתַּן־תּוֹרָה הוּא "**הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם**" (דְּבָרִים ז, יא) – בְּקִיּוּם הַמִּצְוֹת בְּפוֹעַל מַמָּשׁ, "וְתַלְמוּד תּוֹרָה כְּנֶגֶד כּוּלָּם". "**וּלְמָחָר לְקִבֵּל שְׂכָרָם**" הַיְינוּ לֶעָתִיד־לָבֹא, וְהוּא עִנְיַן הִתְגַּלּוּת פְּנִימִית־הַתּוֹרָה וְטַעֲמֵי מִצְוֹת. וְכִדְפֵרֵשׁ רַשׁ"י עַל פָּסוּק (שִׁיר הַשִּׁירִים א, ב) "יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ[9]".

וְזֶהוּ גַּם כֵּן עִנְיַן מָשִׁיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ (יְשַׁעְיָהוּ נב, יג): "הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי יָרוּם וְנִשָּׂא כו'", הַיְינוּ מַאֲבְרָהָם וְיִצְחָק כו', עַד "וְגָבַהּ **מְאֹד**" (יְשַׁעְיָהוּ נב, יג) – אוֹתִיּוֹת **אָדָם**, שֶׁיִּהְיֶה לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אָדָם הָרִאשׁוֹן וּמִבְּחִינַת מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם[10].

וְהוּא "יְלַמֵּד דָּעַת"[11] לְכָל הָעָם – בְּהַשָּׂגַת **פְּנִימִית־**

---

2. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שִׁנַּיִךְ כְּעֵדֶר הָרְחֵלִים").

3. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "כִּי בַיּוֹם הַזֶּה יְכַפֵּר").

4. (וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר פָּרָשַׁת וַיְחִי, דַּף רמ"א, עַמּוּד א').

5. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר: סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וְהִנֵּה אֲנַחְנוּ מְאַלְּמִים אֲלֻמִּים". וּבַבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "יְהוּדָה אַתָּה").

6. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "וְיָרַד הַגְּבוּל").

7. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן", בְּפֵירוּשׁ "שֶׁשָּׁם עָלוּ שְׁבָטִים שִׁבְטֵי יָהּ כו'").

8. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"תּוֹרָה אוֹר", פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית, בַּבֵּיאוּר עַל פָּסוּק "כִּי כַּאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים". וּבִדְבּוּר הַמַּתְחִיל "מֹשֶׁה יְדַבֵּר").

9. (וְשָׁם: "וּמוּבְטָחִים מֵאִתּוֹ לְהוֹפִיעַ עוֹד עֲלֵיהֶם לְבָאֵר לָהֶם סוֹד טְעָמָיהָ וּמִסְתָּר צְפוּנוֹתֶיהָ . . וְזֶהוּ "יִשָּׁקֵנִי מִנְּשִׁיקוֹת פִּיהוּ").

10. **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב בְּסֵפֶר הַ"גְּלְגּוּלִים" פֶּרֶק י"ט. וְשָׁם פֵּירֵשׁ: מֵאָדָם הָרִאשׁוֹן אַחַר שְׁחָטָא.** וְעַיֵּן לְקַמָּן. וְעַיֵּן בְּהָרַמ"ז סוֹף פָּרָשַׁת בֹּא. וְרֵישׁ פָּרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן, בְּדַף ר"ס, עַמּוּד ב', גְּבֵי "מֹשֶׁה הֲוֵי שִׁירוּתָא". וּבְפָרָשַׁת כִּי תֵצֵא, דַּף רע"ו, סוֹף עַמּוּד ב', בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "כִּימֵי צֵאתְךָ".

11. (לְשׁוֹן הַכָּתוּב אִיּוֹב כא, כב).

הַתּוֹרָה. כִּי אִם לְפִי פְּשׁוּטוֹ שֶׁיִּלְמוֹד תּוֹרָה "**הַנִּגְלוֹת** לָנוּ וּלְבָנֵינוּ" (דְּבָרִים כט, כח), אֵינוֹ מוּבָן אֵיךְ יוּכַל הָאֶחָד לָשֵׂאת רִיבּוֹא רִבְבוֹת אֲנָשִׁים?

וְעוֹד – וְהַלָּא אָז בִּתְחִיַּית הַמֵּתִים יָקוּמוּ מֹשֶׁה רַבֵּינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם, גַּם כָּל הַגְּדוֹלִים שֶׁבְּבָר יוֹדְעִים אֶת כָּל הַתּוֹרָה כו'?

אֶלָּא הָעִנְיָן, כִּי אָז יִהְיֶה הַלִּימוּד בִּפְנִימִית־הַתּוֹרָה, שֶׁ"אֲרוּכָּה מֵאֶרֶץ מִדָּהּ" (אִיּוֹב יא, ט), וְיֵשׁ בָּהּ עֲלִיּוֹת רַבּוֹת לְאֵין קֵץ וְתַכְלִית.

אַךְ הִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁכְּדֵי לִהְיוֹת קַבָּלַת הַתּוֹרָה בְּ"הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם" הָיָה צָרִיךְ לִהְיוֹת תְּחִלָּה קְרִיעַת יַם־סוּף, כָּךְ כְּדֵי לִהְיוֹת הִתְגַּלּוּת פְּנִימִיּוּת הַתּוֹרָה לֶעָתִיד־לָבֹא צָרִיךְ לִהְיוֹת "וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר". וְהוּא נָהָר פְּרָת, דִּכְתִיב בֵּיהּ (בְּרֵאשִׁית ב, יד): "וְהַנָּהָר הָרְבִיעִי **הוּא פְּרָת**", וְאָמְרוּ רַז"ל פֶּרֶק בָּתְרָא דְּבְכוֹרוֹת דַּף נ"ה, עַמּוּד ב': "**הוּא** – **דְּמַעִיקָּרָא**", דְּהַיְינוּ בְּחִינַת "וְנָהָר הִיוֹצֵא מֵעֵדֶן"[12].

וְהוּא בְּחִינַת בִּינָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת מַחְשָׁבָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַדִּבּוּר. וְעַל כֵּן נִקְרֵאת "נָהָר", שֶׁהַמַּחְשָׁבָה אֵינָהּ נָחָה וְשׁוֹקֶטֶת, וְנִמְשֶׁכֶת תָּמִיד. וְעַל כֵּן נִקְרֵאת "נָהָר" – שֶׁנִּמְשָׁךְ תָּמִיד, מִלְּשׁוֹן "**וְנָהֲרוּ** אֵלָיו כָּל הַגּוֹיִם"[13]. מַה שֶּׁאֵין כֵּן הַיָּם נִקְרָא "**מִקְוֵה** הַמַּיִם"[14] – "דְּקָווּ וְקָיְימוּ"[15], וְהוּא בְּחִינַת הַדִּבּוּר כו'. וְזֶהוּ "וְנָהָר **יוֹצֵא** מֵעֵדֶן" – שֶׁ"יּוֹצֵא, וְנִמְשָׁךְ **תָּמִיד**[16] מִבְּחִינַת "עֵדֶן".

וְהִנֵּה הַמַּחְשָׁבָה הִיא גַּם כֵּן בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת, וְהֵם גַּם כֵּן רַק בְּחִינַת לְבוּשִׁים לְעֶצֶם הַחָכְמָה כְּמוֹ הַדִּבּוּר, אֶלָּא שֶׁהוּא לְבוּשׁ פְּנִימִי יוֹתֵר. אֲבָל מִכָּל מָקוֹם הוּא גַּם כֵּן בְּחִינַת לְבוּשׁ וְהֶעְלֵם לְגַבֵּי עַצְמִיּוּת הַחָכְמָה־עִילָּאָה, עַל דֶּרֶךְ הַנַּ"ל בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר, רַק שֶׁאֵין הַהֶעְלֵם כְּמוֹ בְּאוֹתִיּוֹת הַדִּבּוּר[17].

הַיְינוּ, שֶׁיִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת עַצְמִיּוּת "עֵדֶן הָעֶלְיוֹן", שֶׁלֹּא כְּמוֹ שֶׁנִּמְשָׁךְ עַכְשָׁיו בְּגַן־עֵדֶן עַל יְדֵי הַנָּהָר, שֶׁהוּא עַל יְדֵי הָאוֹתִיּוֹת, וְהָאוֹתִיּוֹת מַלְבִּישִׁים וּמַעֲלִימִים, וְאֵין זֶה תְּפִיסַת וְהַשָּׂגַת עַצְמִיּוּת בְּחִינַת עֵדֶן.

וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל סוֹף פֶּרֶק ה' דִּבְרָכוֹת[18]: שֶׁעַל "עֵדֶן" נָאֱמַר (יְשַׁעְיָהוּ סד, ג): "עַיִן לֹא רָאָתָה". וְ"שֶׁמָּא תֹּאמַר הוּא 'גַּן', הוּא 'עֵדֶן'? תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן'". וְהַיְינוּ, מִשּׁוּם שֶׁאֵין הַהַמְשָׁכָה בְּגַן־עֵדֶן –רַק בְּאֶמְצָעִית הָאוֹתִיּוֹת דִּבְחִינַת נָהָר הַנַּ"ל. שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הֵם מַעֲלִימִים כו', וְהַגִּילּוּי הוּא רַק הֶאָרָה בְּעָלְמָא, אֲבָל עַל יְדֵי "וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר כו'" יָבוֹאוּ לְגִילּוּי בְּחִינַת עֵדֶן מַמָּשׁ.

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "**אַרְאֶנּוּ** נִפְלָאוֹת" (מִיכָה ז, טו) – "אַרְאֶנּוּ" דַּייְקָא – בִּבְחִינַת רְאִיָּה מַמָּשׁ, שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת שְׁמִיעָה וַהֲבָנָה שֶׁהִיא עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת, לָכֵן "אֵינוֹ דּוֹמֶה – כְּלָל – שְׁמִיעָה לִרְאִיָּה".

וְעִנְיָן רְאִיָּה זוֹ בִּבְחִינַת חָכְמָה עַצְמָהּ מַמָּשׁ, יוּבָן עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁכָּתַב בְּ"פְּרִי עֵץ חַיִּים", שֵׁעַר קְרִיאַת־שְׁמַע שֶׁעַל הַמִּטָּה פֶּרֶק א' **גַּבֵּי הָאֲרִי**"ל:

שֶׁבִּשְׁעַת הַשֵּׁינָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שָׁמַע בִּישִׁיבָה שֶׁל מַעְלָה בְּפָרְשָׁה בָּלָק וּבִלְעָם דְּבָרִים נִפְלָאִים, מַה שֶּׁלֹּא יָכוֹל לְפָרְשָׁם בִּשְׁמוֹנִים שָׁנִים רְצוּפִים.

וְזֶה תָּמוּהַּ לִכְאוֹרָה: אֵיךְ יָכוֹל לִתְפּוֹס בְּמַחֲשַׁבְתּוֹ בְּשָׁעָה אַחַת מַה שֶּׁצָּרִיךְ לוֹמַר בְּדִבּוּר פ' שָׁנָה?

עִם הֱיוֹת שֶׁהָאוֹתִיּוֹת הַמַּחְשָׁבָה נִקְרָאִים "אַתְוָון **רַבְרְבִין**", לְפִי שֶׁבַּמַּחְשָׁבָה מַשִּׂיג בִּמְעַט זְמַן מַה שֶּׁצָּרִיךְ עַל זֶה בְּדִבּוּר זְמַן רָב[19],

מִכָּל מָקוֹם הַיְינוּ שֶׁמַּשִּׂיג בְּמַחְשָׁבָה בְּרֶבַע שָׁעָה מַה שֶּׁצָּרִיךְ לְדַבֵּר שָׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם. אֲבָל שֶׁיַּשִּׂיג בְּמַחְשָׁבָה בְּשָׁעָה אַחַת מַה שֶּׁצָּרִיךְ לוֹמַר ס' אוֹ פ' שָׁנָה – זֶהוּ נִמְנָע!

אֲבָל הָעִנְיָן הוּא – שֶׁהַשָּׂגָתוֹ הָיָה בִּבְחִינַת רְאִיָּה. דְּהַיְינוּ, רְאִיַּית עַצְמִיּוּת הַחָכְמָה, וְלֹא כְּמוֹ שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת בְּבִינָה וַהֲשָׂגָה בִּבְחִינַת אוֹתִיּוֹת. וְהִיא לְמַעְלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת הַשֵּׂכֶל כְּמוֹ שֶׁמְּלוּבָּשׁ בְּהַשָּׂגָה וְאוֹתִיּוֹת, עַד שֶׁיִּתְּכֵן, שֶׁמַּה שֶּׁמַּשִּׂיג בִּבְחִינַת רְאִיַּית הַחָכְמָה בְּשָׁעָה וּשְׁתַּיִם, כְּשֶׁיִּרְצֶה לְהַלְבִּישָׁהּ בְּאוֹתִיּוֹת יִצְטָרֵךְ עַל זֶה זְמַן ס' אוֹ פ' שָׁנָה. וּכְעִנְיָן הִשְׁתַּלְשְׁלוּת הַזְּמַן מִלְּמַעְלָה מֵהַזְּמַן, דְּ"אֶלֶף שָׁנָה בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל כו'"[20].

---

12. (בְּרֵאשִׁית ב, י. וְשָׁם: יוֹצֵא).

13. (יְשַׁעְיָהוּ ב, ב. "רוֹצֶה לוֹמַר, יִמָּשְׁכוּ אֵלָיו כַּנָּהָר הַמּוֹשֵׁךְ" – מְצוּדַת צִיּוֹן).

14. ("וּלְמִקְוֵה הַמַּיִם קָרָא יַמִּים" בְּרֵאשִׁית א, י).

15. (מַכּוֹת ד, א לְכַמָּה גִירְסָאוֹת: "יָם הַגָּדוֹל – דְּקָווּ וְקָיְימוּ").

16. ("וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן – יוֹצֵא תְּדִיר (זֹהַר פָּרָשַׁת וְאֶתְחַנַּן, דַּף רס"ז, עַמּוּד ב'). וְלָא אִפְסִיק (שָׁם פָּרָשַׁת הַאֲזִינוּ בְּאִידְּרָא זוּטָא, דַּף ר"צ, עַמּוּד ב').

17. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מַעְנְיָן זֶה בְּבֵיאוּר עַל פָּסוּק "שִׁשִּׂים הַמָּה מְלָכוֹת", גַּבֵּי עִנְיָן פְּנִימִית וְחִיצוֹנִית, וְעִנְיָן "וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר כו'".

18. (לד, ב: כָּל הַנְּבִיאִים כּוּלָּן לֹא נִתְנַבְּאוּ אֶלָּא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ, אֲבָל לְעוֹלָם־הַבָּא – 'עַיִן לֹא רָאָתָה אֱלֹקִים זוּלָתֶךָ' . . מַאי 'עַיִן לֹא רָאָתָה'? . . זֶה 'עֵדֶן' שֶׁלֹּא שָׁלְטָה בּוֹ עַיִן כָּל בְּרִיָּה. שֶׁמָּא תֹּאמַר: אָדָם הָרִאשׁוֹן הֵיכָן הָיָה? בַּגָּן, וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: הוּא גָּן הוּא עֵדֶן? תַּלְמוּד לוֹמַר: 'וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּן' – גָּן לְחוּד וְעֵדֶן לְחוּד).

19. וְעַיֵּן בַּזֹּהַר חֵלֶק ב', תְּרוּמָה דַּף קל"ב, א'. (שֶׁלְּכָךְ בְּשַׁבָּת אוֹמְרִים א"ב – "אֵל אָדוֹן כו'", שֶׁכָּל אוֹת יֵשׁ בּוֹ ד' אוֹ ה' תֵּיבוֹת כו', לְפִי שֶׁא"ב זֶה הוּא מִבְּחִינַת "אַתְוָון רַבְרְבִין" כו', דְּהַיְינוּ מַחְשָׁבָה כו').

20. ("כִּי אֶלֶף שָׁנִים בְּעֵינֶיךָ כְּיוֹם אֶתְמוֹל". תְּהִלִּים צ, ד).

וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בִּיקֵּשׁ מֹשֶׁה (דְּבָרִים ג, כה): "אֶעְבְּרָה נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ", כִּי בְּמֹשֶׁה כְּתִיב (דְּבָרִים לג, כא): "וַיַּרְא רֵאשִׁית לוֹ", וְרָצָה מֹשֶׁה לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינָה זוֹ בִּבְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל שֶׁנִּקְרֵאת (מַלְאָכִי ג, יב) "אֶרֶץ חֵפֶץ" – וְלֹא פָּעַל, וְלָכֵן נֶאֱמַר (דְּבָרִים ד, א): "וְעַתָּה יִשְׂרָאֵל **שְׁמַע** כו'". כִּי אִם לֶעָתִיד יִהְיֶה גִּילוּי בְּחִינָה זוֹ בִּבְנֶסֶת־יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי מָשִׁיחַ[21].

וְעַל דֶּרֶךְ גִּילוּי זֶה, הוּא שֶׁיִּהְיֶה גִּילוּי טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת לֶעָתִיד־לָבֹא, וְלָכֵן נֶאֱמַר עַל זֶה: "עַיִן לֹא רָאָתָה כו' יַעֲשֶׂה לִמְחַכֶּה לוֹ"[22]. :

ג וּמֵעַתָּה יוּבָן גַּם כֵּן מַה שֶּׁנֶּאֱמַר (יְשַׁעְיָהוּ יא, טו): "וְהִכָּהוּ לִשְׁבָעָה נְחָלִים" – כְּנֶגֶד **ג' אָבוֹת וְד' אִמָּהוֹת**:

כִּי הִנֵּה הַי"ב שְׁבָטִים הֵם בְּבְרִיאָה, וְנִקְרָאִים "מֶרְכַּבְתָּא תַּתָּאָה". אֲבָל "הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה", הַיְינוּ "מֶרְכַּבְתָּא עִילָּאָה דַּאֲצִילוּת", וְהַיְינוּ שֶׁהֵם חַג"ת־דַּאֲצִילוּת[23].

וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁהַשְּׁבָטִים עִם הֱיוֹת שֶׁהֵן עַצְמָן בִּבְרִיאָה, עִם כָּל זֶה יֵשׁ לָהֶן שֹׁרֶשׁ וּמְקוֹר בַּאֲצִילוּת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַבְּרִיאָה. אֶלָּא דְּשָׁם הוּא רַק שָׁרְשָׁן וּמְקוֹרָן לְבָד, אֲבָל הֵן עַצְמָן בַּבְּרִיאָה. וּכְמַאֲמָר: "נִשְׁמָה שֶׁנָּתַתָּ בִּי טְהוֹרָה הִיא", וְאַחַר כַּךְ "אַתָּה **בְּרָאתָהּ**" – יֵשׁ מֵאַיִן, וְאֵין עֲרוֹךְ הַבְּרִיאָה לְגַבֵּי אֲצִילוּת. וְלָכֵן, כְּדֵי שֶׁיִּתְחַבְּרוּ הֵן עַצְמָן עִם שָׁרְשָׁן מַמָּשׁ, שֶׁיִּהְיֶה גִּילוּי הָאֲצִילוּת מַמָּשׁ בָּהֶם, זֶהוּ דְּיֵיקָא עַל יְדֵי קְרִיעַת יַם־סוּף, וְלָכֵן נִקְרָע לִי"ב גְּזָרִים כַּנַּ"ל;

וְכָךְ הוּא בְּעִנְיַן הָאָבוֹת – שֶׁהֵן עַצְמָן בִּז' תַּחְתּוֹנוֹת דַּאֲצִילוּת, אֲבָל שָׁרְשָׁן וּמְקוֹרָן כְּתִיב (יְהוֹשֻׁעַ כד, ב): "**בְּעֵבֶר הַנָּהָר** יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם כו'". כִּי "ז"א בְּעַתִּיקָא אֶחִיד וְתַלְיָא"[24], אֶלָּא דְּהַיְינוּ שֶׁשָּׁרְשָׁן מַמָּשׁ, אֲבָל מִכָּל מָקוֹם הֵן עַצְמָן בִּז' תַּחְתּוֹנוֹת דַּאֲצִילוּת[25]. אָכֵן לֶעָתִיד עַל יְדֵי "וְהַנִּיחַ יְדוֹ עַל הַנָּהָר כו'", אֲזַי יִתְעַלּוּ הָאָבוֹת וְהָאִמָּהוֹת לִהְיוֹת בָּהֶן הַגִּילוּי שֶׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת – בְּחִינַת "בְּעֵבֶר הַנָּהָר כו'". וְהַיְינוּ בְּחִינַת ז' תַּחְתּוֹנוֹת דְּעַתִּיק־יוֹמִין, וְלָכֵן "וְהִכָּהוּ לִז' נְחָלִים", שֶׁגַּם כָּל יִשְׂרָאֵל יְקַבְּלוּ הַגִּילוּי זֶה עַל יְדֵי הָאָבוֹת **וְאִמָּהוֹת** כו'[26].

וְהִנֵּה, עַל יְדֵי זֶה יוּכַל לִהְיוֹת אַחַר כַּךְ הִתְגַּלּוּת פְּנִימִית־הַתּוֹרָה, טַעֲמֵי תּוֹרָה, שֶׁהוּא הִתְגַּלּוּת מוֹחָא־סְתִימָאָה. מַה שֶּׁאֵין בֵּן תּוֹרָה הַנִּגְלִית הִיא מֵחַבַּ"ד־דְּזָ"א[27]. וְלָכֵן, כְּדֵי לִהְיוֹת גִּילוּי זֶה צָרִיךְ לִהְיוֹת עַל יְדֵי שֶׁיְּעַבְּרוּ בַּיַּבָּשָׁה אֶת הַנָּהָר הַנַּ"ל, וְאָז יִתְגַּלֶּה מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מֵאֲצִילוּת, דְּהַיְינוּ מוֹחָא־סְתִימָאָה – בְּבִי"ע מַמָּשׁ[28].

וְיֵשׁ לוֹמַר גַּם כֵּן, עַל פִּי מַה שֶּׁכְּתַב הָרַמַ"ז פָּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית דַּף ד', סוֹף עַמּוּד ב' וְזֶה לְשׁוֹנוֹ:

נוֹדָע כִּי "**פַּרְדֵּס**" מְתַקֵּן אַבִּי"עַ: **סוֹד** מְתַקֵּן אֲצִילוּת; **פְּשָׁט**, רָמֶז, דְּרוּשׁ מְתַקֵּן בִּי"עַ כו', שֶׁהֵם עוֹלָם הַפֵּירוּד כו'. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ.

וּפֵירוּשׁ "מְתַקֵּן בִּי"עַ" – שֶׁלֹּא יִהְיוּ בִּבְחִינַת פֵּירוּד, אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ גַּם כֵּן בִּבְחִינַת בִּיטּוּל כְּמוֹ בַּאֲצִילוּת. וְגִילוּי תִּיקּוּן זֶה יִהְיֶה לֶעָתִיד־לָבֹא עַל יְדֵי מַעֲשֵׂינוּ עַכְשָׁיו, שֶׁאָז כָּל בִּי"עַ יִתְכַּלֵּל בְּתוֹךְ הָאֲצִילוּת[29]. וְזֶהוּ עִנְיָן "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן לְהַשְׁקוֹת אֶת הַגָּ"ן – סְדָרִים דְּאוֹרַיְיתָא – וּמִשָּׁם יִפָּרֵד", פֵּירוּשׁ "יִפָּרֵד": שֶׁזֶּהוּ תִּיקּוּן לְעוֹלָם הַפֵּירוּד. וְהַיְינוּ עַל יְדֵי **פַּ"רְ"ד** – **פְּשָׁט**, **רָמֶז**, **דְּרוּשׁ**, שֶׁהֵם בִּי"עַ־שֶׁבַּאֲצִילוּת הַנִּמְשָׁכִים מִבְּחִינַת נָהָר הַנַּ"ל, וְהוּא עִנְיַן הַתּוֹרָה שֶׁנֶּאֱמַר בָּהּ (יְשַׁעְיָהוּ מג, ז): "וְלִכְבוֹדִי – בְּרָאתִיו, יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו"[30].

אַךְ עִנְיָן תִּיקּוּן עוֹלָם הָאֲצִילוּת – הַיְינוּ שֶׁיָּאִיר בּוֹ גִּילוּי אוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא מִפְּנִימִיּוּת עַתִּיק – זֶהוּ עַל יְדֵי פְּנִימִית־הַתּוֹרָה הַנִּקְרָא (תְּהִלִּים כה, יד): "**סוֹד** הְוָיָה לִירֵאָיו". וְעַל תִּיקּוּן זֶה נֶאֱמַר "וְהַנִּיחַ יָדוֹ **עַל הַנָּהָר**", שֶׁהֵרֵי בִּבְחִינַת "וְנָהָר יוֹצֵא" נֶאֱמַר "וּמִשָּׁם יִפָּרֵד", שֶׁהוּא מָקוֹר דְּבִי"עַ וְתִיקּוּנָם, אֲבָל תִּיקּוּן הָאֲצִילוּת הוּא עַל יְדֵי בְּחִינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַנָּהָר הַנַּ"ל.

---

21. (וְעַיֵּן בִּזֹהַר חֵלֶק ג', וָאֶתְחַנַּן, דַּף ר"ס, עַמּוּד ב', עַל פָּסוּק "אַתָּה הַחֲלוֹתָ כו'". וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה גַּם כֵּן בַּבִּיאוּר עַל פָּסוּק "וְהַנִּיחַ הַכֹּהֵן אוֹתָם עַל לֶחֶם הַבִּיכּוּרִים" בְּסוֹפוֹ).

22. **וְעַיֵּן זֹהַר פָּרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן** דַּף רס"ז, עַמּוּד ב': "'**יַעֲשֶׂה**' – **מָאן** כו'"? **וְזֶה הוּא שֶׁלְּמוֹד מְשִׁיחַ. וְעַל זֶה נֶאֱמַר** (יְשַׁעְיָהוּ נב, יג): "הִנֵּה יַשְׂכִּיל עַבְדִּי כו'", שֶׁיֵּשׁ בִּבְחִינָה זוֹ **גַּם כֵּן עֲלִיּוֹת לְאֵין קֵץ** כו'.

23. (וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר בְּמָקוֹם אַחֵר – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "עִנְיָן הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה כו'". עַיֵּן שָׁם.

וְכֵן הָאִמָּהוֹת הֵם בַּאֲצִילוּת. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר עַל פָּסוּק "וַיַּשְׁכֵּם לָבָן" בְּעִנְיַן הָאָבוֹת וְהַשְּׁבָטִים. וּבְפָרָשַׁת בַּמִּדְבָּר, סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיְדַבֵּר כו' שְׁאוּ כו' לְמִשְׁפְּחוֹתָם לְבֵית אֲבוֹתָם", עַיֵּן שָׁם).

24. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בַּבִּיאוּר עַל פָּסוּק "אִם בְּחֻקֹּתַי תֵּלֵכוּ").

25. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בַּבִּיאוּר עַל פָּסוּק "שִׁימֵנִי כַּחוֹתָם", בְּעִנְיָן רְצוּעוֹת דִּתְפִילִּין, דַּהֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי שֶׁיִּהְיוּ שְׁחוֹרוֹת דַּיְיקָא, עַיֵּן שָׁם.

26. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר מִזֶּה בַּבִּיאוּר עַל פָּסוּק "בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת כו' יָאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת". וּבְדִבּוּר הַמַּתְחִיל "רָאִיתִי וְהִנֵּה מְנוֹרַת זָהָב כּוּלָּהּ". וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר בְּפָרָשַׁת וַיִּשְׁלַח עַל פָּסוּק "וַיַּעֲבֹר אֶת מַעֲבַר יַבֹּק כו'". עַיֵּן שָׁם).

27. (וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֲנִי ה' אֱלֹקֵיכֶם" דְּפָרָשַׁת צִיצִית, בְּעִנְיָן "בְּתוֹרַת ה' חֶפְצוֹ וּבְתוֹרָתוֹ כו'". עַיֵּן שָׁם).

28. וְעַיֵּן מַה שֶּׁנִּתְבָּאַר מֵעִנְיָן גִּילוּי זֶה בַּבִּיאוּר עַל פָּסוּק "כִּי כַאֲשֶׁר הַשָּׁמַיִם הַחֲדָשִׁים" הַנַּ"ל. וּבַבִּיאוּר עַל פָּסוּק "כִּי עַל כָּל כָּבוֹד חוּפָּה".

29. (כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמַ"ז פָּרָשַׁת וָאֶתְחַנַּן שָׁם).

30. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאַר לְעֵיל בַּבִּיאוּר עַל פָּסוּק "וְלֹא תִשְׁבֹּת מֶלַח כו'". עַיֵּן שָׁם.

וְזֶהוּ "**וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים**" – עַל דֶּרֶךְ "וְנַחַל עֲדָנִיךָ תַּשְׁקֵם" (תְּהִלִּים לו, ט), גִּילּוּי בְּחִינַת עֵדֶן עַצְמוֹ כו'. וְהַיְינוּ, כִּי הַנָּהָר זֶהוּ מַחְשָׁבָה. וְהִנֵּה מַחְשָׁבָה וְדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה הֵם בִּי"עַ[31]. וְיֵשׁ מַחְשָׁבָה וְדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה בַּאֲצִילוּת וְהֵן בִּי"עַ־שֶׁבַּאֲצִילוּת. וְיֵשׁ עוֹד בְּחִינָה (תְּהִלִּים צב, ו): "מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ כו'". הַיְינוּ מַחְשָׁבָה וְדִבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה יוּבָן עִנְיָן גִּילּוּי בְּחִינַת שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַנָּהָר כו'.

וּפֵירוּשׁ "**בַּעֲיָם**[32] רוּחוֹ", יֵשׁ לְפָרֵשׁ עַל פִּי מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל עַל פָּסוּק (בְּרֵאשִׁית א, ב) "**וְרוּחַ אֱלֹקִים** מְרַחֶפֶת עַל פְּנֵי הַמָּיִם" – "זֶהוּ **רוּחוֹ שֶׁל מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ**, הֵיךְ? מָה דְּאַתְּ אָמַר: 'וְנָחָה עָלָיו **רוּחַ הָוָיָה**'" (בְּרֵאשִׁית רַבָּה ב'. וְרֵישׁ פָּרָשָׁה תַּזְרִיעַ).

וְהִנֵּה בְּמֹשֶׁה נֶאֱמַר (שְׁמוֹת ב, י): "מִן הַמַּיִם מְשִׁיתִיהוּ". וְהוּא מִבְּחִינַת מַיִם עֶלְיוֹנִים, שֶׁמִּשָּׁם הַמְשָׁכוֹת הַתּוֹרָה "הַנִּגְלוֹת לָנוּ", כַּמַּיִם שֶׁיּוֹרְדִים מִגָּבוֹהַּ לְנָמוּךְ. אַךְ פְּנִימִיּוּת־הַתּוֹרָה זֶהוּ בְּחִינַת "וְרוּחַ אֱלֹקִים מְרַחֶפֶת **עַל פְּנֵי** הַמָּיִם" – לְמַעְלָה מִבְּחִינַת מַיִם כו'. וְעַל זֶה נֶאֱמַר "וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר" שֶׁהוּא בְּחִינַת מַיִם – "בַּעֲיָם רוּחוֹ" – מַה שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת הַמַּיִם, וְעַל יְדֵי זֶה "וְהִכָּהוּ כו'".

וְזֶהוּ נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, שֶׁהִיא גַּם כֵּן בְּחִינַת "וְהָרוּחַ תָּשׁוּב אֶל הָאֱלֹקִים"[33] (קֹהֶלֶת יב, ז), וְ"רוּחַ אֵיתִי רוּחִי וְאַמְשִׁיךְ רוּחִי", לִהְיוֹת "וְהֵנִיף כו', בַּעֲיָם רוּחוֹ כו'". :

ד וּלְתוֹסֶפֶת בֵּיאוּר שֵׁיְּיכוּת עִנְיָן "וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים" דַּיְיקָא, לְגִילּוּי פְּנִימִית־הַתּוֹרָה שֶׁיִּהְיֶה לְעָתִיד,

הָעִנְיָן, עַל פִּי מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וַיַּשְׁכֵּם לָבָן" הַנַּ"ל[34], שֶׁמִּדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו־הַשָּׁלוֹם הִיא בְּחִינַת הָרַחֲמִים הָעֶלְיוֹנִים, תִּפְאֶרֶת־דַּאֲצִילוּת. וְהַיְינוּ, שֶׁאֲפִילּוּ עַל כָּל הָעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים שֶׁיָּשׁ וְנוֹפֵל בְּחִינַת רַחֲמָנוּת כו', וּמִדְּרֵגַת הַשְּׁבָטִים "יֹצְאֵי יֶרֶךְ יַעֲקֹב" (שְׁמוֹת א, ה) הֵם בְּמַדְרֵגָה שֶׁלְּמַטָּה מִמֶּנּוּ. דְּהַיְינוּ, לְעוֹרֵר רַחֲמִים רַבִּים עַל נִיצוֹץ אֱלֹקוּת הַשּׁוֹרֶה בְּנַפְשׁוֹ, אֵיךְ שֶׁיֵּרֵדָה פְּלָאִים[35] כו'. כִּי הָרַחֲמָנוּת הוּא לְפִי עֵרֶךְ הַדַּעַת כו'[36].

וּמִזֶּה יוּבָן לָמָּה קְרִיעַת יַם־סוּף הָיָה לִי"ב גְּזָרִים, לִי"ב שְׁבָטִים:

כִּי עַכְשָׁיו שֶׁיָּשׁ רַחֲמָנוּת שֶׁל הַשְּׁבָטִים עַל יְרִידַת הַנִּשְׁמָה בַּגּוּף כו' – שֶׁבְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּיה הַהֶעְלֵם וְהַהֶסְתֵּר הַרְבֵּה מְאֹד, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים. וְכַנּוֹדָע מֵעִנְיָן "אַף עֲשִׂיתִיו כו'".

אֲבָל לֶעָתִיד, שֶׁיְּזַדְּכֵּךְ עוֹלָם הָעֲשִׂיָּיה "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה'" (יְשַׁעְיָהוּ מ, ה), שֶׁיִּהְיֶה הַגִּילּוּי בַּעֲשִׂיָּיה כְּמוֹ לְמַעְלָה, אִם כֵּן אָז לֹא שַׁיָּיךְ הָרַחֲמָנוּת זוֹ עַל הַיְרִידָה בַּעֲשִׂיָּיה יוֹתֵר מֵהַבְּרִיאָה, כִּי אִם הָרַחֲמָנוּת שֶׁל הָאָבוֹת עַצְמָן, שֶׁאֲפִילּוּ עַל עוֹלָמוֹת הָעֶלְיוֹנִים שַׁיָּיךְ וְנוֹפֵל בְּחִינַת רַחֲמָנוּת כו'.

וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁבְּאִתְעָרוּתָא־דִּלְתַתָּא שֶׁל רַחֲמָנוּת הַשְּׁבָטִים – מַמְשִׁיכִים אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא, רַחֲמִים שֶׁלְּמַעְלָה יוֹתֵר, דְּהַיְינוּ רַחֲמִים שֶׁל הָאָבוֹת עַצְמָן, – כְּמוֹ לְמָשָׁל הַשֵּׁבֶט שֶׁל אִילָן שֶׁכּוֹפְפִין אוֹתוֹ, שֶׁאָז נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי זֶה, גַּם כָּל הָאִילָן עַצְמוֹ –

וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ גִּילּוּי אֱלֹקוּת עַל יְדֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וְהוּא הַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁלְּפָנֵינוּ – הַמְשָׁכַת חָכְמָה־עִילָּאָה כו'[37]; שֶׁלְּהִיוֹת הַמְשָׁכַת הַתּוֹרָה – הוּא עַל יְדֵי בְּחִינַת רַחֲמִים דְּיַעֲקֹב, וּכְדִלְקַמָּן;

כַּךְ לֶעָתִיד־לָבֹא, עַל יְדֵי גִּילּוּי הָרַחֲמָנוּת שֶׁל הָאָבוֹת עַצְמָן בְּכָל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל, יַמְשִׁיכוּ עַל יְדֵי זֶה אִתְעָרוּתָא־דִּלְעֵילָא מִבְּחִינַת "רַחֲמִים גְּדוֹלִים" דַּאֲרִיךְ־אַנְפִּין, שֶׁלְּמַעְלָה גַּם מֵהַגַּ"ת דַּאֲצִילוּת. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְשַׁעְיָהוּ נד, ז): "וּבְרַחֲמִים גְּדוֹלִים אֲקַבְּצֵךְ"; וּכְתִיב (שָׁם, י): "וַחֲסָדִי מֵאִתֵּךְ לֹא יָמוּשׁ" – "וְחַסְדִּי", דַּיְיקָא כו'. וְעַל יְדֵי זֶה יוּמְשָׁךְ הִתְגַּלּוּת פְּנִימִית־הַתּוֹרָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת מוֹחָא־סְתִימָאָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵחָכְמָה־דַּאֲצִילוּת כו'.

וְעַל פִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶׁאָמְרוּ רַז"ל: "עֵץ הַדַּעַת חִטָּה הָיְתָה" – וְקָשֶׁה, דְּבִמְקוֹם אַחֵר מְבוֹאָר דְּחִטָּה הַיְינוּ כ"ב אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה, וְאֵיךְ נִקְרָא "עֵץ הַדַּעַת"?

אַךְ הָעִנְיָן, כַּמְּבוֹאָר בְּמָקוֹם אַחֵר, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּשָׁעָה שֶׁהִקְדִּימוּ יִשְׂרָאֵל נַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָע", דְּהַתּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב הִיא "עֵץ חַיִּים", וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה נִקְרָא בַּזֹּהַר "אֵילָנָא דְּטוֹב וָרָע". וְלֹא שֶׁהִיא חַס וְשָׁלוֹם "עֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע" (בְּרֵאשִׁית ב, ט), כִּי תּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה הִיא מַלְכוּת־דַּאֲצִילוּת, דְּ"אִיהוּ וְגַרְמוֹהִי חָד". אֶלָּא רוֹצֶה לוֹמַר, שֶׁמִּתְלַבֶּשֶׁת לְבָרֵר "עֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע" שֶׁהִיא קְלִיפַּת נוֹגַהּ[38].

---

31. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד".

32. ("בְּמֵימָר נְבִיאוּהִי" – תַּרְגּוּם. "אֵין לוֹ דִּמְיוֹן בַּמִּקְרָא. וּלְפִי הָעִנְיָן יִפְּתַר: בְּחוֹזֶק רוּחוֹ". רַשִׁ"י).

33. כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "הַאֲזִינוּ הַשָּׁמַיִם כו'".

34. (בְּהֶעָרָה 23).

35. ("וַתֵּרֶד פְּלָאִים". אֵיכָה א, ט).

36. (וְעַיֵּן מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "אֶת הַכֶּבֶשׂ אֶחָד תַּעֲשֶׂה בַּבֹּקֶר וְגוֹ'").

37. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר – סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "מִי מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב".

38. וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בַּאֲרִיכוּת בְּ"אַגֶּרֶת הַקֹּדֶשׁ", בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּרַעְיָא מְהֵימְנָא פָּרָשָׁה נָשֹׂא: וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִירוּ כו'".

וְהִנֵּה, גַּם בַּתּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב כְּתִיב (וַיִּקְרָא כו, כה): "**בִּשְׁבְרִי לָכֶם מַטֵּה לֶחֶם**", "מַטֵּה לֶחֶם" הוּא "עֵץ חַיִּים", וּבִשְׁבִירַת לוּחוֹת רִאשׁוֹנוֹת נִשְׁתַּלְשְׁלָה וְנִתְלַבְּשָׁה בְּדִבָּרִים גַּשְׁמִיִּים כו[39]. וְהַיְינוּ, שֶׁהֲרֵי כָּל הַתּוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה מְקַבֵּל מִתּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב, וְהִיא בֵּיאוּר וּפֵירוּשׁ הַתּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב.

וְלָכֵן אָדָם הָרִאשׁוֹן לִפְנֵי הַחֵטְא הָיָה לְמַעְלָה מִבְּחִינָה זוֹ דְּבֵירוּר "עֵץ הַדַּעַת טוֹב וָרָע". כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּסֵפֶר הַ"גִּלְגּוּלִים" פֶּרֶק י"ט, שֶׁאָדָם הָרִאשׁוֹן לִפְנֵי הַחֵטְא הָיָה בְּחִינָה זוֹ דְּמָשִׁיחַ, וּלְמַעְלָה מִמַּדְרֵגַת מֹשֶׁה[40]. וְהִנֵּה מָדוֹר שֶׁלּוֹ הָיָה בְּגַן־עֵדֶן, אֲשֶׁר "וְנָהָר יוֹצֵא מֵעֵדֶן כו", וְהַיְינוּ לְהַמְשִׁיךְ בְּחִינַת "עֵדֶן" עַצְמוֹ, וְהוּא פְּנִימִית־הַתּוֹרָה שֶׁיִּתְגַּלֶּה לֶעָתִיד־לָבֹא עַל יְדֵי מָשִׁיחַ, אֲשֶׁר זֶהוּ לְמַעְלָה מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת, כַּנַ"ל בְּעִנְיָן "וְהַנִּיחַ יָדוֹ עַל הַנָּהָר כו".

וּמִכָּל זֶה יוּבָן גַּם כֵּן עִנְיָן תְּנוּפַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עַל גַּבֵּי שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים בְּחַג הַשָּׁבוּעוֹת: כִּי **שְׁתֵּי הַלֶּחֶם** הַיְינוּ תּוֹרָה־שֶׁבִּכְתָב וְתוֹרָה שֶׁבְּעַל־פֶּה, וְהַ**כְּבָשִׂים** הֵם בְּחִינַת רַחֲמִים – מִדָּתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, שֶׁעַל יְדֵי הַמְשָׁכַת רַחֲמִים אֵלּוּ מְמַשִּׁיכִים גִּילּוּי הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת לֶחֶם. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב (שְׁמוֹת יט, ד): "וָאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי **נְשָׁרִים**", שֶׁהוּא בְּחִינַת רַחֲמִים, וְעַל יְדֵי זֶה "וָאָבִיא אֶתְכֶם אֵלָי"[41] (שָׁם).

וְאָמְנָם, תְּנוּפַת הַלֶּחֶם וְהַכְּבָשִׂים הַיְינוּ לְהַעֲלוֹת הַתּוֹרָה שֶׁהִיא בְּחִינַת לֶחֶם־חִטָּה, וּלְקָשְׁרָהּ וּלְחַבְּרָהּ בְּאוֹר אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא, בְּחִינַת עֵדֶן הָעֶלְיוֹן מַמָּשׁ. וְכֵן לְהַעֲלוֹת הָרַחֲמִים שֶׁל הָאָבוֹת לִמְקוֹרָן וְשָׁרְשָׁן – בְּחִינַת 'רַחֲמִים גְּדוֹלִים' כו[42]. וְלָכֵן יֵשׁ "י"ג מִדּוֹת שֶׁהַתּוֹרָה נִדְרֶשֶׁת בָּהֶן", כְּנֶגֶד י"ג מִדּוֹת הָרַחֲמִים. :

ה וְזֶהוּ "וְהֶחֱרִים ה' אֵת לְשׁוֹן **יָם מִצְרַיִם**" (בַּיִּשַׁעְיָה סִימָן י"א ו, טו), וּפֵירֵשׁ הָרַדַ"ק, דְּהַיְינוּ **נְהַר מִצְרַיִם**, שֶׁהוּא הַנִּילוּס. וְכֵן כָּתַב בַּ"מְצוּדַת". וְהוּא מַה שֶׁכָּתוּב (בְּרֵאשִׁית ב, י־יא): "וּמִשָּׁם יִפְרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים. שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן" וּפֵירֵשׁ רַשִּׁ"י: "הוּא נִילוּס נְהַר מִצְרַיִם כו".

וְכֵן כָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק א', לֶךְ לְךָ, פ"א, ב', שֶׁלְּכֵן נֶאֱמַר (בְּרֵאשִׁית יג, י): "כְּגַן ה' כְּאֶרֶץ מִצְרַיִם", לְפִי שֶׁלְּשָׁם נִמְשָׁךְ אֶחָד מִד' נְהָרוֹת הַיּוֹצְאִים מִגַּן־עֵדֶן הַיְינוּ "שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן כו". וּבְפָרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה דַּף קכ"ה, סוֹף עַמּוּד א' כָּתוּב: "מַאי 'שֵׁם הָאֶחָד פִּישׁוֹן'? הַמְיוּחָד מִכּוּלָּם כו'".

וּלְפִיכָךְ הָיְתָה חָכְמַת מִצְרַיִם יוֹתֵר מִכָּל הָעוֹלָם כו', שֶׁהֲרֵי גַּבֵּי שֶׁבַח דִּשְׁלֹמֹה נֶאֱמַר: "וַתֵּרֶב חָכְמַת שְׁלֹמֹה כו', וּמִכֹּל חָכְמַת מִצְרָיִם" (בְּמִלְכִים א' סִימָן ה ו, יז). וְהַיְינוּ, לְפִי שֶׁשֹּׁרֶשׁ הַנָּהָר הַנַּ"ל נִמְשָׁךְ מִ"נָּהָר הַיּוֹצֵא מֵעֵדֶן" שֶׁהוּא חָכְמָה וּבִינָה כו'.

וְזֶהוּ שֶׁאָמְרוּ: "אִית מַיָּא מְגַדְּלִין חַבִּימִין כו'"[43],

וְעַיֵּין בְּ"מְאוֹרֵי אוֹר" **אוֹת ד'** סָעִיף כ"ה: ד' נְהָרוֹת הֵם, אַבָּא־וְאִימָא, זו"נ. פִּישׁוֹן בְּאַבָּא – לְשׁוֹן "פּוּשׁוּ וּסְגוּ"[44].

כִּי רִבּוּי הַשֶּׁפַע יוֹרֵד מֵהַחָכְמָה – "כּוּלָּם בְּחָכְמָה עָשִׂיתָ כו'"[45] (תְּהִלִּים קד, כד).

אַךְ עִם כָּל זֶה, מֵאַחַר שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם: "וּמִשָּׁם יִפָּרֵד וְהָיָה לְאַרְבָּעָה רָאשִׁים". אִם כֵּן הֵם מְקוֹר עוֹלָמוֹת הַנִּפְרָדִים. וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק א' וַיֵּצֵא (קנ"ח, א'): "וּמִשָּׁם יִפָּרֵד' כו', – טוּרֵי דְּפַרְזוּדָא כו'".

וְזֶהוּ שֶׁנִּקְרָא "לְשׁוֹן יָם מִצְרַיִם", פֵּירוּשׁ "מִצְרַיִם" – לְשׁוֹן מֵיצָרִים וּגְבוּלִים. שֶׁהֵן בְּחִינַת בַּעֲלֵי גְבוּל, כְּמוֹ "מִן הָאָרֶץ לָרָקִיעַ מַהֲלַךְ ת"ק שָׁנָה" – הֵן בְּגַשְׁמִיּוּת וְהֵן בְּרוּחָנִיּוּת הוּא בְּחִינַת מֵיצַר וּגְבוּל כו'. וְעַל כֵּן נִקְרָא "וּמִשָּׁם **יִפָּרֵד**" – לִהְיוֹת נִרְאֶה לְיֵשׁ וְדָבָר בִּפְנֵי עַצְמוֹ כו'. דְּהַיְינוּ שֶׁהֵם מְקוֹר הַשֶּׁפַע לְהִתְהַוּוּת בִּי"עַ כו'. כִּי הֵם מְקַבְּלִים מִבְּחִינַת הַדִּבּוּר, וְהַדִּבּוּר בָּאָדָם יוֹצֵא לַחוּץ לִהְיוֹת בִּבְחִינַת דָּבָר נִפְרָד מִמֶּנּוּ.

וַהֲגַם כִּי לְמַעְלָה אֵין שַׁיָּךְ דָּבָר שֶׁחוּץ מִמֶּנּוּ יִתְבָּרֵךְ, הַיְינוּ קַמְּיָה יִתְבָּרֵךְ, אֲבָל לְגַבֵּי הַבְּרוּאִים יֵשׁ צִמְצוּמִים רַבִּים עַד כְּאִלּוּ הֵן בִּבְחִינַת דָּבָר נִפְרָד כו'[46].

אֲבָל לֶעָתִיד־לָבֹא שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי **פִּי ה' דִּבֵּר**" (בַּיִּשַׁעְיָה סִימָן מ ו, הו)[47], דְּהַיְינוּ שֶׁיִּהְיֶה גִּילּוּי בְּחִינַת הַדִּבּוּר עֶלְיוֹן כְּמוֹ שֶׁהוּא אָצְלוֹ יִתְבָּרֵךְ. שֶׁאֵין הַדִּבּוּר הַיּוֹצֵא מִמֶּנּוּ בִּבְחִינַת דָּבָר נִפְרָד כְּמוֹ דִּבּוּר הָאָדָם, אֶלָּא מְיוּחָד בְּתַכְלִית הַיִּחוּד בְּמַהוּתוֹ

39. (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פָּסוּק זֶה – בְּפָרָשַׁת בְּחֻקֹּתַי).

40. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "הֵן הָאָדָם הָיָה כְּאַחַד מִמֶּנּוּ כו'").

41. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר עַל פָּסוּק "בְּהַעֲלוֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת", בְּפֵירוּשׁ וְעִנְיָן "הָיְתָה לִי דִּמְעָתִי לֶחֶם כו").

42. (וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר מֵעִנְיָן הַעֲלָאָה זוֹ – בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "זָכוֹר וְשָׁמוֹר בְּדִבּוּר אֶחָד נֶאֱמְרוּ". וְשָׁם, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "בְּעִנְיָן הָאָבוֹת הֵן הֵן הַמֶּרְכָּבָה").

43. (וְעַיֵּין בְּרִבּוֹת סוֹף פָּרָשָׁה בָּלָק: "יֵשׁ מַעְיָנוֹת כו'". וְעַיֵּין בְּהָרַמַ"ז פָּרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה שָׁם).

44. (מִלַּת פִּישׁוֹן הוּא מִלְּשׁוֹן (תַּרְגּוּם אוּנְקְלוֹס בְּרֵאשִׁית א, כב: "פְּרוּ וּרְבוּ"): "פּוּשׁוּ וּסְגוּ". – רַיקַאנָטִי עַל הַפָּסוּק).

45. (וְעַיֵּין מִזֶּה בְּתִיקּוּנֵי זֹהַר תִּיקּוּן נ"ד. דַּף צ"א, עַמּוּד א').

46. **וְעַיֵּין מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר** בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם" (לִקְמָן בַּמִּדְבָּר י, א), בְּעִנְיָן פֵּירוּשׁ "וְכַנְפֵיהֶם פְּרוּדוֹת כו'" (יְחֶזְקֵאל א, יא) דְּחַיּוֹת הַמֶּרְכָּבָה כו' – לְפִי שֶׁנִּמְשָׁכִים מֵאַרְבָּעָה מוֹצָאוֹת הַדִּבּוּר כו'.

47. (וְעַיֵּין מִזֶּה בְּרִבּוֹת פָּרָשָׁה וַיִּקְרָא, פָּרָשָׁה א'. זֹהַר חֵלֶק ב', סוֹף פָּרָשַׁת מִשְׁפָּטִים, קכ"ו, א'. וּב"תּוֹרָה אוֹר" פָּרָשַׁת לֶךְ לְךָ, בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל "וְלֹא יִקָּרֵא עוֹד שִׁמְךָ אַבְרָם").

וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, גַּם אַחַר שֶׁיָּצָא דִּבּוּרוֹ יִתְבָּרֵךְ אֶל הַפּוֹעַל בִּבְרִיאַת הָעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ שֶׁהָיָה מְיוּחָד עִמּוֹ קוֹדֶם בְּרִיאַת הָעוֹלָמוֹת כו'[48].

וְזֶהוּ פֵּירוּשׁ "**וְרָאוּ** כו' כִּי פִּי ה' דִּבֵּר": כְּלוֹמַר, שֶׁיִּהְיֶה הִתְגַּלּוּת הַדִּבּוּר עֶלְיוֹן כְּמוֹ שֶׁהוּא בִּבְחִינַת "פִּי הֲוָיָה" מַמָּשׁ, שֶׁשָּׁם הַדִּבּוּר מְיוּחָד בְּמַהוּתוֹ וְעַצְמוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ, כַּךְ יִהְיֶה גִּילוּי זֶה לְמַטָּה – "**וְרָאוּ כָל בָּשָׂר יַחְדָּו**" גִּילוּי זֶה. וְעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה גִּלּוּי אַחְדּוּתוֹ יִתְבָּרֵךְ שֶׁבְּעוֹלָם הָאֲצִילוּת – גַּם לְמַטָּה בַּעֲשִׂיָּיה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (זְכַרְיָה יד, ט): "בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה הַוָיָה אֶחָד וּשְׁמוֹ אֶחָד"[49]. לָכֵן אָז אֵין צָרִיךְ לִבְחִינַת ד' נְהָרוֹת הַנַּ"ל, שֶׁהַשֶּׁפַע בָּא מֵהֶם בִּבְחִינַת "וּמִשָּׁם יִפָּרֵד", אֶלָּא יִהְיֶה גִּילוּי וְהַמְשָׁכַת הַנָּהָר הַיּוֹצֵא מֵעֵדֶן מַמָּשׁ, מַה שֶּׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת "וּמִשָּׁם יִפָּרֵד".

וְזֶהוּ "**וְהָחֳרִים** ה' אֵת לְשׁוֹן יָם מִצְרַיִם" (יְשַׁעְיָהוּ יא, טו), וְתִרְגֵּם יוֹנָתָן "**וְיַבֵּשׁ** כו'". וְלֹא עוֹד אֶלָּא "וְהֵנִיף יָדוֹ עַל הַנָּהָר", הַיְינוּ הַנָּהָר הַיּוֹצֵא מֵעֵדֶן מַמָּשׁ קוֹדֶם בְּחִינַת "וּמִשָּׁם יִפָּרֵד כו' וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים". וּכְמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל.

אַךְ עוֹד יֵשׁ לְבָאֵר הַמְכֻוָּן: כִּי "**ז' נְחָלִים**" הֵם "ז' תַּחְתּוֹנוֹת". הַיְינוּ, הַמִּדּוֹת וְהַדִּבּוּר שֶׁבָּהֶם וְעַל יָדָם נִמְשָׁךְ הַשֶּׁפַע. וְ"**הַנָּהָר**" הוּא בִּינָה שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַמִּדּוֹת, וְהוּא עִנְיָן שַׁעַר הַחֲמִשִּׁים דְּבִינָה, שֶׁאֵינוֹ מוּשָׂג כְּלָל, וְהַמִּדּוֹת וְהַדִּבּוּר מְקַבְּלִים מִשָּׁם רַק הֶאָרָה בְּעָלְמָא, כַּנּוֹדָע מֵעִנְיָן "מִי בָרָא אֵלֶּה כו'"[50] (יְשַׁעְיָהוּ מ, כו).

וּלְעָתִיד־לָבֹא נֶאֱמַר "וְהִכָּהוּ לְשִׁבְעָה נְחָלִים", הַיְינוּ שֶׁאוֹתוֹ הָאוֹר הַמֵּאִיר בִּבְחִינַת הַנָּהָר עַצְמוֹ יוּמְשָׁךְ וְיִתְגַּלֶּה בִּבְחִינַת ז' תַּחְתּוֹנוֹת, שֶׁהֵם הַמִּדּוֹת וְהַדִּבּוּר הַמְאִירִים וּמִתְגַּלִּים בְּבִי"עַ כו'[51].

וְזֶהוּ עִנְיָן וּ"מְלֵאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים כו'"[52] (יְשַׁעְיָהוּ יא, ט).

48. (כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּ"סֵפֶר שֶׁל בֵּינוֹנִים" פֶּרֶק כ"א).

49. (וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר בָּזֶה סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לַמְנַצֵּחַ עַל הַשְּׁמִינִית").

50. וְעַיֵּין מַה שֶּׁנִּתְבָּאֵר מִזֶּה עַל פָּסוּק "אֵלֶּה פְקוּדֵי הַמִּשְׁכָּן מִשְׁכַּן הָעֵדוּת".

51. (וְעַיֵּין מִזֶּה בַּזֹּהַר חֵלֶק א', בְּרֵאשִׁית, דַּף נ"ב, עַמּוּד א').

52. (וְעַיֵּין עוֹד מֵעִנְיָן "וְהָחֳרִים ה' אֵת לְשׁוֹן יָם מִצְרַיִם" – בְּרִבּוֹת רֵישׁ קֹהֶלֶת, עַל פָּסוּק "הֲבֵל הֲבָלִים אָמַר קֹהֶלֶת").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

(יח) **והנה** להבין כל הנ"ל בהפרש שבין השתחוואה דאברהם להשתחוואה דיצחק הנה יובן עפ"י משל העיגול הכדורי שנמשך בו קו וחוט מעלינו שלו לתחתיתו ונקודת המרכז הוא באמצעות העיגול ממנו יומשך הקו למעלה עד עליונו של עיגול וממנו יומשך למטה עד תחתיתו של העיגול והנה מי שעומד בנקודת המרכז ועולה למעלה דרך הקו הנמשך ממנו למעל' יכול הוא לעלו' עד הגיעו לעליונו של העיגול ממש וכן מי שרוצה לירד מטה יורד מנקודת המרכז דרך הקו הנמשך הימנו למטה מטה עד הגיעו אל תחתיתו של העיגול ממש כו' ובודאי חצי כדור העליון מנקודת המרכז ולמעלה שוה ממש עם חצי כדור התחתון שמנקודת המרכז ולמטה כידוע וכמו שיש לזה לעלות מדרגות עד הגיעו למעלה ממש כך יש לזה לירד מדרגות עד הגיעו למטה ממש רק שזה נקרא עולה וזה יורד ואמנם הנה באמת אע"פ שזה נקרא יורד אין זה השם רק לגבי חצי כדור העליון שהוא עליון ע"כ נקרא זה יורד למטה אבל לגבי חצי כדור התחתון שהוא עליון בעיגול הסובב מתחת כמו בעיגול הסובב למעלה כידוע דאין בעיגול בחי' מעלה ומטה מאחר שסובב מכל צדדין בכל צדדיו נק' מעלה וא"כ זה היורד מנקודת המרכז ולמטה נקרא באמת עולה בחצי כדור התחתון שעולה לעליונו של חצי זה מתחת שנקרא גם הוא מעלה ממש כמו עליונו של העיגול למעלה כו' וכערך העליות בחצי כדור העליון כך ממש ערך העליו' בחצי כדור התחתון עד הגיעו לתחתית העיגול כי לגבי נקודת המרכז שניהם בבחי' התנשאו' וריחוק שוה ממש כידוע והנמשל מזה יובן למעלה מבחי' מקיפי' ופנימים בכללות ההשתלשלות כידוע דבחי' הקו והחוט נמשך מעצמות אא"ס שהוא בחי' מקיף כללי שמקיף לכל ההשתלשלות דקו מראשו לסופו בתחתית העיגול ונקודת המרכז הוא באמצעי' המקיף הכללי הזה וממנו עולין כל בחי' הא"פ דקו למעלה עד שמגיעי' בעליונו היותר שבעיגול הסובב הכל והוא תכלית בחי' ביטול והתכללו' הפנימי במקיף היותר עליון כו' וזהו שרש בחי' השתחווא' דאברהם שזהו בבחי' עליות העולמות בעילוי אחר עילוי עד הגיעו לעצמו' המקיף שמשתחווה מקרוב כו' כנ"ל

אבל בחי' השתחוואה דיצחק שהוא בבחי' ריחוק
ויריד' והשפל' בעצמו הרחק למטה מטה עד שמתבטל
ומשתחוה מרחוק ביותר היינו בחי' ירידת האור
מנקודת המרכז עד למט' בתחתית העיגול המקיף
הכללי וכמ"ש ומתחת זרועו' כו' שמקיף למעלה
ולמטה בשוה ממש שאין בו בחי' מעלה ומטה כידוע
וא"כ בחי' ירידה וריחוק זה עליה תקרא לגבי עליונו
של חצי כדור המקיף שלמטה שגם הוא בחי' מעלה
בחצי כדור העליון כנ"ל ששניהם שוין ממש בריחוק
מנקודת המרכז כנ"ל אך הנה לפ"ז המשל הרי אין
הפרש כלל בין השתחווא' דאברהם להשתחווא' דיצחק
והגם שזה בא למעלה וזה בא למטה לגבי העצמות
העיגול ששניהם בחי' מעלה שניהם באו בשוה לבחי'
העצמו' של המקיף לבד ועצמו' המקיף סובב למעלה
ומטה בהשווא' ממש כי אין בו בחי' מעלה ומטה כלל
כנ"ל אבל באמ' הרי מבואר למעל' דהשתחווא' דיצחק
מגיע בבחי' רוממו' העצמו' יותר מטעם הנ"ל והענין
הוא דגם שעצמות המקיף שוה בעליונו ותחתיתו מ"מ
הרי הוא בא דרך השפעה להקיף עכ"פ את הא"פ ואינו
בחי' העצמות ממש רק שהוא מקיף לכולם בשוה אבל
בזאת יתרון מעלת תחתיתו של המקיף דוקא במה
ששם הרי הוא בא אל בחי' עצמותו ממש שלמעלה
מבחי' מקיף להקיף את הא"פ כו' משא"כ בעליונו של
העיגול שהוא בא בבחי' מקיף עכ"פ אבל כשמסתיים
העיגול בסופו למטה שם דוקא הוא חוזר אל העצמות
כי נעוץ תחלתן בסופן דוקא כידוע וזהו יתרון מעלת
מ"ש ומתחת זרועות עולם מתח"ת דוקא וד"ל. ובזה
יובן ג"כ יתרון מעלת בחי' השתחוואה דיצחק במה
שבאה דרך ירידה והשפלה למטה בריחוק עצמו ביותר
שיגיע לנקודה העצמי' שממנו נמשך המקיף הכללי
שהוא מתחת זרועות עולם דוקא כנ"ל והוא גבוה יותר
מהשתחווא' דאברהם שאינו מגיע בעליות וקירוב שלו
רק בראשית ועליונו של המקיף שזהו רק התכללות
הפנימי' במקיף העליון ולא בבחי' העצמות ממש וד"ל.
ובכל זה מובן בתוס' ביאור מ"ש כי אברהם לא ידענו
כו' שזהו בחי' השתחווא' דאברהם מצד הקירוב אחר
קירוב כנ"ל שיוכל להיות גם עתה בזמן הגלות שאינו
רק התכללות הא"פ במקיף וסובב הכללי כנ"ל אבל כי
את"ה אבי"נו בחי' העצמו' ממש שזהו ע"י השתחוא'
דיצחק כנ"ל דוקא זה לא יוכל להיות בזמן הגלות
להיותה בבחי' השגת העצמות ממש אשר ע"כ מתפעל
בריחוק ושפלות עצום שלא יתפס מקום כלל וכלל
כנ"ל ובזמן הגלות עדיין יש תערובת טו"ר בחי' גסות
יש מי שמתפעל כו' ע"כ פסוק זה דאברהם לא ידענו
כו' כי אתה אבינו לעתיד דוקא נאמר שאז יאמרו כי
אתה אבינו ולא עכשיו וד"ל:

שנר התשרבה. איתא בר"מ. לד"פ

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

מאמרי הצ"צ תרי"ד־תרט"ו

ולהבין ענין התפילה הנה כתי' נשמה שנתת בי טהורה
היא אתה בראתה (טהורה היא קודם אתה
בראתה, ואם לא נברא' עדיין מאין ליש למי נק' טהורה
היא). אך באמת טהורה היא זהו על שרש הנשמה
למעלה כמו שהיא בבחי' אין עדיין ואח"כ אתה בראת
מאין ליש ואח"כ אתה יצרתה שזהו בחי' יצירה ואח"כ
נפחת בי שזהו ירידת הנשמה בג' עולמות שזהו נק'
בחי' יעקב יו"ד עקב שזהו ענין בחי' אדם כמו באדם
למטה יש ג' בחי' כללים היינו מוחא וליבא וכבדא כך
זהו למעלה ג"כ ג' [בחי'] כללים בי"ע זהו נק' ציור
אדם. וזהו בחי' יעקב יו"ד עקב כי כמו שהיא בבחי'
בריאה יש מאין נק' יו"ד ואח"כ בחי' עקב בעשי', אבל
בחי' ישראל זהו כמו שהיא למעלה בשרשה שזהו נק'
טהורה היא וא"א לבוא כמו שהיא בהשתלשלות רק
הארה ממנה, ותפילה הוא ענין התחברות כמ"ש נפתולי
אלקים נפתלתי שזהו לשון חיבור כך ע"י התפילה הוא
ענין התחברות שרש הנשמה עם חלק הנשמה שבבי"ע
ועי"ז הוא ג"כ התחברות סובב בממלא.

אין עומדין להתפלל

ד.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ויובן בהקדם מ"ש עבדו את הוי' בשמחה, ולכאו' צ"ל הלא כתי' שמחו צדיקי' בהוי' שאינו אלא צדיקי' לבד, ומהו שאומר עבדו את הוי' בשמחה שמשמע שהציווי הוא לכל ישראל. אך הענין הוא דבאמת יש ב' בחי' שמחה, הא' הוא שמחמת שמתבונן שע"י שעושה המצוה הוא מקיים רצון העליון ב"ה אשר מזה צריך לשמוח מאד, שהרי אנו רואי' שאינו דומה אצל העושה כשהמצווה הוא אדם קטן, או שכאשר המצווה אותו הוא אדם גדול כמו המלך הגדול כשמצווה לא' לעשות איזהו דבר שאז עושה זה בשמחה נפלאה ובתענוג עצום, שהוא מפני ההתבוננו' שבעשייתו מקיים ומשלים רצון אדם הגדול, וכ"ש שכאשר יתבונן כשעושה איזה מצוה ה"ה מקיים רצה"ע ב"ה שצריך לשמוח מזה מאד שהרי הוא מקיים רצון ממה"מ הקב"ה, והגם כי אינו שייך לומר ע"ז שהוא משלימו שהרי אנת הוא שלימותא דכולהו, מ"מ ה"ה מקיים רצונו ית' ע' מזה בד"ה ועבדתם את ה' אלקיכם. ולבחי' שמחה של מצוה זו יכול כאו"א להגיע כשיתבונן בזה הדק היטב בכל מצוה ומצוה שעושה שבזה הוא מקיים רצונו ית', ויהי' שמח באמת משמחה של מצוה שעושה כו'. אמנם יש עוד בחי' שמחה מעבודה, והוא כמארז"ל אל תהיו כעבדי' המשמשי' את הרב ע"מ לקבל פרס אלא היו כעבדי' המשמשי' את הרב שלא ע"מ לקבל פרס, והיינו שלא יחפוץ בגילוי אלקותו ית' ג"כ כ"א בבחי' אלקותו לבד, שזהו מדריגת בני עלי' שמועטי' המה, ועז"נ שמחו צדיקי' בה'. אך כשעובד עבודתו בשמחה הפשוטה שכ"א יכול להגיע לשמחה זו, אז נותנים לו גם בחי' שמחה זו השני' בדרך מתנה, וע"ד מ"ש עבודת מתנה אתן את כהונתכם, וכמ"ש במ"א מענין ב' פירושי' בואהבת את ה', הא' ל' ציווי והב' ל' הבטחה, והיינו שהציווי הוא על ההתבוננו' בשמע ל' הבנה, וממילא יבוא לידי אהבה, ולכן יתכן ל' ציווי, ואז ואהבת ל' הבטחה סופך לבוא לידי אהבה, הוא כענין שסופו לבוא לידי שמחה הוא בחי' שמחו צדיקי' בה' ועמך כולם צדיקי' כתי' ע"י העבודה בתומ"צ, וע' בזהר שזהו ע"י מצות מילה, ובמ"א בזהר פי' שזהו ע"י נטירת ברית.

כי תשא את ראש בנ"י

בס"ד. (ש"פ ויקהל פ' שקלים, ל"ב).

ה.
הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

שיעורים בהמשך המאמרים – תער"ב

בסכות תשבו שבעת ימים כו' כל האזרח בישראל ישבו **בסכות**[1],

וצריך להבין מהו ענין שמוסיף כל האזרח בישראל ישבו הלא כבר נאמר בתחילת הפסוק בסכות תשבו ומהו עוד כל האזרח דלכאורה זהו כפילות מיותרת כו'.

ובמדרש רבה איתא[2] (נאמר) על הפסוק[3] "והשענו תחת העץ" **אמר לו הקדוש ברוך הוא לאברהם אתה אמרת** למלאכים (בדמות ערביים שבאו לבקרו) **והשענו תחת העץ חייך** (כלומר אני נשבע) **שאני פורע** משיב ומשלם **לבניך על זה בשלשה פעמים במדבר בישוב ולעתיד, במדבר פרע להם כמו שכתוב**[4] **פרש ענן למסך** - שפרש ענן לשמירה על עם ישראל, **בישוב** פרע להם כמו שכתוב[5] **בסכות תשבו ולעתיד לבא** יפרע לנו כמו שכתוב[6] **וסוכה תהיה לצל יומם.**

וצריך להבין מהו ענין והשענו תחת העץ - איזה דרגה רוחנית מבטא ענין זה, **ומהו בסכות תשבו** שזהו השכר על זה, **שצריך לומר שזהו למעלה מענין והשענו כו' שהרי השכר ודאי גבוה מהפעולה כו'.** ואם כן יש לומר שענין "בסוכות תשבו" שהוא השכר, הוא גבוה יותר מענין "והשענו" שהיא הפעולה.

---

1. ויקרא כג, מב.
2. בראשית רבה מח, י.
3. בראשית יח, ד.
4. תהילים קה, לט.
5. ויקרא כג, מב.
6. ישעיהו ד, ו.

וגם - שאלה נוספת - **הלא** ישנו דין[7] שהעושה סוכתו **תחת האילן פסולה ולמדו** זאת **ממה שכתוב בסכות תשבו** כלומר שצריך לשבת רק בתוך הסוכה **ולא תחת האילן, הרי שבסכות תשבו הוא ענין אחר ממה שכתוב והשענו כו'**, - שהרי אם ענין הסוכה הוא אותו ענין מה שהושיב אברהם את המלאכים תחת העץ, למה אסור שהסוכה תהא תחת העץ. **וצריך להבין מהו ענין הרוחני של בסכות תשבו כו'.**

ולהבין כל זה יש להקדים מה שנתבאר לעיל במאמרים הקודמים **ההפרש בין האור מקיף להאור פנימי, דאור פנימי בא בהתחלקות בעולמות** והחלוקה היא **הן בעולמות שלמעלה מאצילות** כמו אדם קדמון ועקודים **ובעולמות אצילות בריאה יצירה עשיה כו'**, שבכל עולם מאיר האור הפנימי באופן ובמדריגה אחרת.

והאור מקיף הוא בבחינת אין סוף ובלי גבול שאין בו התחלקות כלל דהגם שיש מקיפים כללים ומקיפים[8] פרטיים - כתר דאצילות וכתר דבריאה וכו', **מכל מקום הכל בבחינת אין סוף בלי התחלקות כלל כו'.** כפי שנתבאר במאמר הקודם שכולם הם באותה מהות.

תוכן הפרק: החילוקים בספירות דעיגולים הוא בריבוי ומיעוט בלבד ולכן יכול להיות ההרחבה בתחתון כמו בעליון.

אמנם עדיין צריך להבין והלא יש עשר ספירות דעיגולים, - איך מתיישב מה שהוסבר במאמר הקודם שכל הכתרים נמשכים מאותו מקיף, ומשתלשלים זה מזה במהות אחת, עם המושג המופיע בקבלה 'עשר ספירות דעיגולים' - כלומר שגם בדרגת העיגולים, שהם המקיפים, יש חלוקה של עשר ספירות.

וכמו שכתוב בעץ חיים בתחלתו דכשם שיש עשר ספירות דיושר - היושר הוא הכינוי לאור הפנימי שיורד ונמשך בקו ישר מלמעלה למטה ויש בו התמעטות מדרגה לדרגה ונחלק לעשר ספירות, ובעץ חיים מבאר שכשם שיש חלוקה של עשר ספירות בדרגת ה'יושר' - האור הפנימי, **כמו כן יש** חלוקה של **עשר ספירות דעיגולים** - ש'עיגולים' הוא הכינוי לאור המקיף, שאין בו התחלקות של מעלה ומטה, כציור העיגול, ובכל זאת יש חלוקה של עשר ספירות בתוך דרגת העיגולים, והיינו שיש **עיגול הכתר ועיגול החכמה** עד העיגול התחתון ביותר - **עיגול המלכות,**

הרי לאורה מוכח **שיש התחלקות עשר ספירות גם בעיגולים היינו** לא רק באור הפנימי אלא **בהאור שבבחינת אין סוף ובלי גבול כו'.** ואיך מתיישב עם המתבאר במאמר הקודם שאין בהם התחלקות?

ולכאורה צריך לומר שהן מחולקים במדריגתן - כלומר, אנו צריכים לפרש שיש ביניהם התחלקות מדריגות ולא שעשר ספירות דעיגולים הם כולם באותה דרגה, שהרי - **מאחר שהן בבחינת שמות שונים כתר וחכמה ובינה כו'** - עיגול של חכמה ועיגול של בינה וכו', **הרי זה התחלקות מדרגות כו'**, שהרי אם כל העיגולים הן אותה דרגה ללא הבדל, למה זה נקרא עיגול דחכמה וזה עיגול דבינה וכו'.

וממילא מוכח מכאן **שגם המקיפים הן במדריגות מחולקות, מאחר שכל מקיף יש בו עשר ספירות,** - כיון שבכל דרגה של מקיף ('כתר') יש התחלקות של עשר ספירות, הרי שהמקיף עצמו מורכב מדרגות שונות, **וכמו המקיף כללי דאדם קדמון** - שהוא הרצון כללי שאחר הצמצום, **יש בו עשר ספירות** - כלומר שבו עצמו יש מדריגות חלוקות.

וכמו שכתוב בעץ חיים[9] דבאדם קדמון יש ב' אופנים של ספירות **עשר ספירות דיושר** - אור פנימי, **ועשר ספירות דעיגולים,** - אור מקיף, **וכן בכתר דאצילות יש עשר ספירות בבחינת כתר גופא** (עצמו) **לבד מה שהכתר כולל העשר ספירות דיושר כו'**, - כלומר מלבד שבכתר עצמו יש את התכללות האורות הפנימיים, יש גם בו עצמו, בדרגת המקיף שבו, חלוקה של עשר ספירות, **וכן בכתר דבריאה** יש התחלקות מדריגות **כו'.** הנה מכל המקורות הנ"ל משמע, שבכל דרגה של מקיף, יש חלוקת דרגות בתוכו. ועל סמך הנחה זו מסיק הרבי נ"ע - **ומאחר שבכל מקיף יש עשר ספירות שלכאורה הן במדריגות מחולקות ממילא גם המקיפים הן בבחינת התחלקות כו'**, - כלומר, אם הגענו למסקנה שבתוך דרגת הכתר של אדם קדמון והכתר של אצילות וכו' יש דרגות שונות חלוקות במדריגתן, הרי בוודאי שיש הבדלי דרגות בין הכתרים והמקיפים עצמם, כלומר בין הכתר של האצילות לכתר של הבריאה וכו', **והרי זה סותר למה שנתבאר לעיל** במאמר הקודם **שהאור מקיף אין בו התחלקות שהוא בבחינת אין סוף ממש כו'.**

וממשיך להוכיח ענין זה שיש התחלקות מדריגות גם במקיף, מענין נוסף המבואר גבי עשר ספירות דעיגולים:

ומבואר בעץ חיים שם שהעיגולים יש בהם מעלה ומטה שהעיגול העליון סובב ומקיף להעיגול שלמטה ממנו - עשר הספירות דעיגולים סובבים ומקיפים זה את זה, וככל שהעיגול יותר פנימי הוא יותר נמוך, **וכמו עיגול הכתר** שהוא העיגול החיצוני ביותר מקיף **לעיגול החכמה והוא מעולה ממנו כו'**, כיון שעיגול החכמה

7. סוכה ט, ב.

8. בשולי הגיליון: כן הוא בגוף כתב יד קודש, ואולי צריך להיות: מקיפים פרטים.

9. שער א ענף ד.

הוא פנימי מעיגול הכתר, הרי הוא נמוך ממנו, **עד שעיגול המלכות שהוא הפנימי מכולם והוא גרוע מכולם**, הרי אנו רואים במוחש שבתוך דרגת העיגולים גופא יש התחלקות של עליון ותחתון.

וכמו שכתוב שם[10] דביושר - בעשר הספירות של דרגת היושר (האור הפנימי), **הפנימי מכולם משובח מכולם והחיצוני המלביש כולם גרוע מכולם**, - ככל שהאור הוא יותר פנימי הוא יותר נעלה ומשובח, וככל שהאור הוא יותר חיצוני הוא יותר נמוך, כיון שהחיצוניות היא כמין לבוש לפנימיות, וספירת המלכות שהיא התחתונה מכולם היא החיצונית מכולם, **ובאור מקיף הוא להיפך שהחיצוני הסובב כולם משובח מכולם והפנימי גרוע מכולם כו'**, - ככל שהאור הוא יותר חיצוני ומקיף הוא יותר נעלה ומשובח, וככל שהדרגה פנימית יותר היא יותר נמוכה[11].

הרי המסקנה מכל זה: **כמו שיש מעלה ומטה ביושר** כפי שנתבאר במאמרים הקודמים שחכמה זה למעלה מהבינה וכו' **כמו כן יש מעלה ומטה גם בעיגולים וסובבים ומקיפים** זה לזה שכל שהעיגול יותר חיצוני ומקיף הוא יותר נעלה **כו'**. ואיך זה מתיישב עם מה שנתבאר במאמר הקודם שכל הכתרים הם מהות אחת? **אמנם זה אינו סותר עדיין לעיקר הענין שעיגולים הוא בבחינת אין סוף**, - כל המקורות הנזכרים מעץ חיים לא סותרים את עיקר הרעיון שנתבאר במאמר הקודם שכל דרגות המקיף הן בבחינת אין סוף.

שהרי נתבאר לעיל במאמר הקודם **שיש כמה בחינות כתרים ומקיפים מבחינת כתר דאדם** קדמון שהוא הרצון הכללי של עולם אדם קדמון **עד כתר דעשיה** שהוא הרצון לעולם העשיה **והכל הוא בבחינת כתר, דהשתלשלות הכתרים זה מזה** - היינו שהכתר לא בא מהעשר ספירות של העולם שמעליו, אלא משתלשל ישירות מהכתר שמעליו, **דהיינו שהכל הוא בבחינת אין סוף כו'**. - כיון שמשתלשל מהכתר, הרי הוא בבחינת אין סוף וללא התחלקות.

וכשם שבמאמר הקודם הובא שיש דרגות שונות של כתרים, כתר דאצילות וכתר דבריאה וכו', אלא שכולם הם מהות אחת, והדרגות השונות בהם הוא רק בגילוי האור המתגלה באופנים שונים, אך לא במהות, כן הוא גם בהבדל בין הדרגות השונות של העיגולים (כלומר, לא רק בהבדלים בין הכתרים של העולמות, אלא גם בהבדלים בתוך כתר עצמו בדרגת העיגולים שבו, עיגול החכמה ועיגול הבינה וכו'), שבעצם הם אותה דרגה, אלא שנראים שונים מחמת הגילוי אור.

וכמו הרצון דעשיה הוא אותו הרצון ממש שבאצילות כו', - למרות שזה רצון לעולם העשיה וזה רצון לעולם האצילות, הרי שניהם הם אותה מהות - ענין הרצון, ורק גילוי הרצון הוא שונה, **וכמו שנתבאר לעיל פרק ע"ט ההפרש בין שכל המעשי** - שכל ששיך לענין של מעשה טכני בלבד, כמו אריגה וציור וכו', **לעצמות החכמה** - שכל מופשט, **שהוא כמהות אחר**, שזה הדוגמא לאור הפנימי, שההבדלים בו בין דרגה לדרגה הם הבדלי מהות, **מה שאין כן הרצון בעשיה אינו מהות אחר** מאשר הרצון באצילות **כו'**. כיון ששניהם הם אותה מהות.

ומה שנקרא עיגול עליון ועיגול תחתון כלומר שיש בהם הבדלי דרגות של מעלה ומטה, **אין זה שהן בבחינת מעלה ומטה בעצם מהותם ומדריגתן כו'**, כפי שהוא בהבדלי הדרגות שבאור הפנימי, הנה בדרגת המקיף אין הבדלי מהות, **כי אם בבחינת האור והגילוי** בלבד **שבעיגול העליון מאיר האור ביותר מבעיגול התחתון ולכן** מצד שמאיר בו יותר אור **הוא סובב ומקיף את התחתון כו'**.

כלומר: השאלה היתה כיצד יש דרגות שונות בדרגת המקיף (העיגולים), ועל זה מבאר הרבי נ"ע, שכמו שהוסבר במאמר הקודם שההבדלים בין הכתרים הם לא הבדלי מהות כמו האור הפנימי שבו יש הבדל מהותי בין החכמה והבינה אלא ההבדל הוא בגילוי בלבד אך הם באמת אותה מהות, כן הוא גם בהבדלים בין העיגולים של הספירות (שבתוך דרגת הכתר גופא), שההבדל הוא בגילוי בלבד ולא במהות.

ובאמת בכל עיגול ועיגול יש בו מעלה ומטה שחלקו העליון של העיגול הוא מעלה וחלקו התחתון הוא מטה, הנה גם כאן יש לומר שאין זה הבדלי מהות, אלא זהו **באופן הנזכר לעיל שיש עיגול עליון ועיגול תחתון,**

---

10. שער א ענף ב

11. ואולי יש לומר ההסברה בזה בדרך אפשר: אור פנימי שכל עניינו הוא להימשך בפנימיות, הרי החשיבות והמעלה שבו הוא ככל שיכול לחדור למקום יותר פנימי. ולכן, ככל שהוא יותר שייך למקום חיצוני הרי הוא מתרחק ממטרת המשכתו, ונעשה נמוך יותר. ועל דרך ההבדל בין לאיש החכם לאיש המעשי, שכלי החכמה זכים יותר וממילא יכולים לקבל יותר את האור הפנימי, ולכן בהם התגלות האור הוא באופן הנעלה יותר.
לעומת זאת ענין העיגולים הוא האור המקיף, כלומר, שאופן המשכתו היא לא בהתלבשות פנימית באיזה דבר, אלא להיפך - בהרחבה ובהתפשטות של אור מקיף. ולכן ככל שהעיגול יותר חיצוני הוא נעלה יותר, כיון שכמה שהוא יותר רחב וחיצוני הרי ניכר בו יותר בחינת המקיף. ובמשל הנ"ל, שאיש המעשי, אף שמבחינת הקליטה הפנימית הוא במדריגה נמוכה יותר, הרי דווקא בגלל זה, הוא יכול לעשות ולבצע דברים באופן של מקיף (ועל דרך המבואר שמסירות נפש (ענין המקיף) מתגלית ביתר שאת אצל האנשים הפשוטים מאשר המשכילים).

והוסבר שאין זה הבדל במהות אלא בגילוי בלבד, **כמו כן** הוא בהבדלים **בעיגול העליון גופא** (עצמו) **יש בו חלק עליון וחלק תחתון**, הנה באמת כל חלקי העיגול הם אותה מהות, אבל בדרגת הגילוי, החלק העליון של העיגול יותר נעלה, **שבעליונו של העיגול מאיר האור יותר וכשהולך ומתפשט** בחלק התחתון **אין האור מאיר בגילוי כל כך בו**.

בסוכות תשבו

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – אידיש (מתורגם)

[ניסן ה'תש"ג]

"כי ישאלך בנך מחר לאמר מה [משמעות חלוקת המצוות לשלושת הסוגים[1] של] העדות והחוקים והמשפטים, אשר צוה ה' אלקינו אתכם. ואמרת לבנך, עבדים היינו לפרעה במצרים, ויוציאנו ה' ממצרים ביד חזקה"[2].

בני ישראל נחלקים לארבעה סוגים שונים, שכולם נקראים בנים למקום, כמו שכתוב[3] "בנים אתם לה' אלקיכם".

אלו הם ארבעת הבנים שאנו אומרים בהגדה[4]: "כנגד ארבעה בנים דברה תורה", חכם, רשע, תם ושאינו־יודע־לשאול.

שלושה מהארבעה הם שואלים. הרביעי אינו יודע איך לשאול.

שלושה אלה שיודעים איך לשאול, הגם שתוכן שאלותיהם זהה — מהי המשמעות של תורה ומצוות ובמה הגאולה קשורה בתורה ומצוות — הגדרתם היא על־ידי נוסח השאלות[5]. ועל־פי השואלים ושאלותיהם, כך הן התשובות.

ישנם כאלה הרואים שמתרחש משהו בלתי רגיל. אבל הם כל־כך שקועים בדברים אחרים, או מגושמים, שלא זו בלבד שאינם יודעים מה משמעות האירועים הבלתי רגילים, אלא הם אפילו לא יודעים איך לשאול. הם לא יודעים שהאירועים הבלתי רגילים שייכים לגאולה הבאה, והדבר קשור בתורה ומצוות. אנשים אלה נקראים "שאינו יודע לשאול".

ל"שאינו יודע לשאול" יש לספר על ענין ביאת המשיח, שה' יתברך הבטיח לנו, בני ישראל, בתורה ובנביאים[6], שהוא, ברוך־הוא, יגאל אותנו מהגלות ויביא אותנו לארץ ישראל על־ידי משיח צדקנו.

חז"ל אמרו[7] מראש, שלפני הגאולה על־ידי משיח צדקנו יהיו חבלי־משיח. אלו הן הצרות הבלתי רגילות של היהודים והמאורעות המתרחשים בעולם, ועל־ידי תשובה ניתן להקל את חבלי המשיח.

ישנם כאלה שיודעים שלאירועים הבלתי רגילים יש שייכות לשמירת קיום המצוות, ושאלתם היא — איזה קשר יש לכך, לגאולה על־ידי משיח.

הם שואלים: "מה זאת"[8] שגם יהודים שומרי תורה ומצוות סובלים מחבלי משיח. שואל מסוג זה הוא ה"תם".

לשואלים כאלה יש להסביר בנועם, כי הצרות הבלתי רגילות של היהודים והאירועים בעולם של חבלי המשיח, הם מה שה' יתברך אומר על־ידי הנביא[9] "אם לא ביד חזקה אמלוך עליכם", כפי שהגמרא[10] אומרת: "אין פורענות באה לעולם אלא בזמן שהרשעים בעולם ואינה מתחלת אלא מן הצדיקים תחלה".

ישנם השואלים: "מה העבודה הזאת לכם?"[11]

---

1) רמב"ן, ואתחנן ו, כ. ספר המאמרים ה'ש"ת, ע' 43.
2) ואתחנן ו, כ־כא.
3) ראה יד, א.
4) מרש"י בא יג, יד.
5) ספר המאמרים ה'ש"ת, ע' 44.
6) רמב"ם, הלכות מלכים פרק יא, הלכה א.
7) סנהדרין צח, ע"ב.
8) בא יג, יד.
9) יחזקאל כ, לג.
10) בבא קמא ס, ע"א.
11) בא יב, כו.

הם מפרשים את הצרות הבלתי רגילות של היהודים ואת האירועים בעולם לפי דרך הכפירה שלהם. הם כופרים בחבלי משיח ובביאת המשיח. הם אינם רוצים את הגאולה. ועל כל ענין התורה והמצוות שואלים הם: "מה העבודה הזאת לכם?"

מלבד זאת שהם כופרים בכל ענין התורה והמצוות המעשיות, הם אינם יכולים לסבול שבני ישראל מקיימים תורה ומצוות מעשיות.

השואל מסוג זה הוא "רשע".

המענה לשואל הרשע הוא, לשבור את השי"ן מהמילה "רשע"[12]. יש לקחת מהרשעים את המנהגים היהודיים שהם רוצים לשמור, ואז הם נשארים עם הרע שלהם בלבד.

יש לומר לו שבגאולה הראשונה במצרים היו כמוהו, כאלה שכפרו בגאולה, גם כאשר ה' יתברך הראה מופתים.

ה' יתברך חיכה בסבלנות עד מכת החושך, אולי יעשו תשובה. וכאשר הם לא עשו תשובה, מתו כל הכופרים בגאולה[13].

כך גם בגאולה העתידה, ה' יתברך נותן לכופרים את האפשרות לשוב בתשובה.

ישנו גם סוג כזה השואלים מהו כל ענין המצוות המעשיות[14]. סוג זה של השואלים הוא "חכם", כי הם יודעים שה' יתברך הוא "ה' אלקינו", והשאלה היא רק מהי המשמעות של המצוות.

לשואלים אלו יש להסביר את הענין שטעמו של קרבן פסח צריך להשאר בפה.

על־ידי ביאור זה יובן ממילא הקשר שבין הגאולה לקיום המצוות, וכן שעל־ידי תשובה ניתן להקל את חבלי המשיח, כי תכלית הכוונה היא העבודה להגיע לאהבת ה'.

קיצור. "כנגד ארבעה בנים דברה תורה". ל"שאינו יודע לשאול" יש לספר שכל הצרות הבלתי רגילות של היהודים, והמאורעות בעולם, הם חבלי משיח, והם ציווי שיעשו תשובה לפני בוא הגאולה על־ידי משיח. ל"תם" יש להסביר שחבלי המשיח הם מה שה' יתברך אמר "ביד חזקה אמלוך עליכם", לגרום לתשובה כדי שתגיע הגאולה. ל"רשע" המפרש את הכל בדרכו הכפרנית יש להסביר, כי בגאולה הראשונה ה' יתברך המתין עד מכת חושך שהרשעים יעשו תשובה ואלו שלא עשו תשובה מתו. גם עתה, לגאולה הבאה, ה' יתברך ממתין שהרשעים יעשו תשובה. ל"חכם" היודע ש"ה'" הוא "אלקינו" יש להסביר את משמעות המצוות המעשיות.

ב.

להבין את ענין המצוות המעשיות בכלל, ומה משמעות הדבר שלאחר שאנו אוכלים את האפיקומן — שאצלנו, בזמן הגלות, האפיקומן הוא זכר לפסח[15] — אין לאכול שום דבר, מלבד הכוס הרביעית[16] שהיא סימן לגאולה הבאה על־ידי משיח צדקנו, כדי שהטעם של הדבר שהוא זכר לקרבן פסח ישאר בפה[17].

משמעותו של קרבן פסח היא, שיהודי צריך להאמין בהשגחה פרטית.

גם כאשר הוא נמצא בסכנה הגדולה ביותר, עליו להיות בבטחון אמיתי בה' יתברך שהוא, ברוך־הוא, הוא השומר ישראל, כמו שכתוב[18] "הנה לא ינום ולא ישן שומר ישראל".

הנהגת ה' יתברך עם בני ישראל היא למעלה מדרך הטבע.

כאשר יהודי מוסר את כל עניניו הטבעיים לעבודת הבורא ברוך־הוא, ה' יתברך עוזר לו בדרך למעלה מהטבע.

זו הכוונה בכך שאצל יהודי צריך להשאר תמיד הטעם של קרבן פסח.

"ואת בתינו הציל"[19], שזהו גם הענין של יציאת מצרים, היה ענין שלמעלה מדרך הטבע.

להבין את הענין טוב יותר, יש להקדים תחילה את ענין עבודת האדם עצמו, שכל הכוונה בטבע, היא להגיע ללמעלה מהטבע.

כתוב[20] "גם את העולם נתן בלבם". הבירורים בעולם תלויים בהתאם למדת העידון שהאדם מעדן את עצמו על־ידי עבודה ומצוות מעשיות.

כתוב[21] "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך". אמרו רז"ל[22]: "בכל לבבך — בשני יצריך, ביצר טוב וביצר הרע, ובכל נפשך — אפילו נוטל את נפשך".

---

12) ראה אגרות־קודש חלק ג, ע' תכ.
13) שמות רבה, פרשה יד, ג. רש"י בא י, כב.
14) ספר המאמרים ה'ש"ת, ע' 53.
15) שו"ע אדמו"ר הזקן, אורח חיים סימן תעז, סעיף ג.
16) לכאורה צריך להכתב: "השלישית והרביעית שהן".
17) שו"ע סימן תעח, סעיף א.
18) תהלים קכא, ד.
19) בא יב, כז.
20) קהלת ג, יא.
21) ואתחנן ו, ה.
22) ברכות נד, ע"א. רש"י ואתחנן שם.

שתי האהבות, "בכל לבבך ובכל נפשך" הן: "בכל לבבך", שגם ליצר הטוב וגם ליצר הרע תהיה אהבה לאלקות; האהבה של "בכל נפשך" היא, העבודה של נטילת התענוג מהנפש הבהמית.

שתי עבודות אלו הן רק בדרך מלחמה, כמו שכתוב[23] "כי תצא למלחמה על אויבך".

כאשר תצא למלחמה על השונא שלך, שהיצר הרע הוא השונא של האדם, כתוב בזוהר: "שעת צלותא, שעת קרבא"[24].

זמן התפילה הוא זמן המלחמה בין הנפש הבהמית והנפש האלקית, שבשתיהן יש שכל ומידות.

השכל של הנפש האלקית מבין רק את הטוב של האלקות, והשכל של הנפש הבהמית מבין רק את הטוב של עניני העולם, כי השכל של הנפש הבהמית מסור לטוב של הגשמיות, כמו שכתוב[25] "כי טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים".

השכל של הנפש האלקית מסביר לנפש הבהמית את הטוב של האלקות בהסברים כאלו, שגם הנפש הבהמית יכולה להבין אותם, כי בנפש הבהמית יש שכל וביכולתה להבין שאלקות הוא טוב – למרות שהשכל של הנפש הבהמית מסור לטוב של הגשמיות ושקוע בו – רק מפני שבנפש הבהמית יש שכל.

זהו החילוק בין הנפש הבהמית והיצר הרע, שהיצר הרע הוא מידות בלבד והנפש הבהמית היא שכל.

למרות שזה שכל אנושי, אך גם שכל אנושי יכול להבין שהטוב של האלקות טוב יותר מהטוב של הגשמיות.

בהוכחות שכליות מסוימות, הנפש הבהמית יכולה להשיג היטב שבטוב קיימות דרגות שונות[26].

ישנו טוב של מאכלים טובים. למעלה מזה הוא טוב של ניגון, למעלה מזה הוא טוב של מידות טובות, למעלה מזה הוא טוב של הבנה, שהוא טוב עדין יותר, כי מעלת השכל נעלית ממעלת המידות, כי מידות מורגשות יותר משכל.

שכל נמשך להבין את מה שלמעלה משכל, ומידות הן המשכה לנחות ממנו.

על־ידי ההסברים הללו מבין השכל האנושי של הנפש הבהמית שטוב רוחני הוא נעלה במעלה ומדריגה מטוב גשמי.

כאשר הנפש האלקית מסבירה לנפש הבהמית השגות אלקיות בהסברים ומשלים מדברים כאלה שהשכל האנושי יכול להבין, מתקרב השכל של הנפש הבהמית מזמן לזמן להבנת שכל אלקי, עד שהנפש הבהמית מגיעה להבנה שהטוב של האלקות הוא הטוב האמיתי, וטוב זה עליו לרצות בו.

זהו "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך – בשני יצריך", שגם הנפש הבהמית באה לאהבה לאלקות.

קיצור. כוונת האפיקומן, שהוא זכר לקרבן פסח, היא שיזכרו תמיד את ההשגחה הפרטית ואשר ההנהגה עם בני ישראל היא בדרך למעלה מהטבע. כוונת מצוות מעשיות היא לעדן את גשמיות העולם, דבר שמותנה בעבודה שהוא מעדן את עצמו, בעבודה שהוא משפיע על הנפש הבהמית, שנעשית לנפש הבהמית – על־ידי ההבנות שהנפש האלקית מסבירה לו – משיכה ואהבה לאלקות, שזו האהבה של "בכל לבבך".

ג.

העבודה של האהבה "בכל נפשך", היא ליטול מהיצר הרע והנפש הבהמית את התענוג ואת הטוב־טעם שיש להם בדברים הגשמיים. זה ייתכן רק על ידי התבוננות ביגיעה גדולה במה שכתוב[27] "ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב ואת המות ואת הרע". ובסוף הפרשה כתוב[28] – "ובחרת בחיים".

הכוונה ב"חיים" ו"מות" כאן, היא לחיים ולמות רוחניים. החיות והקיום של כל דבר גשמי היא האלקות שבראה אותו ומחיה אותו, כי אלקות היא חיים וטוב, כמו שכתוב[29] "וה' אלקים אמת הוא אלקים חיים".

אלקות הוא חיים וטוב, דברים הגשמיים הם מות ורע.

כפי שאנו רואים במוחש, שכאשר החיות נעדרת מהדבר הגשמי, הוא נרקב ונעשה דבר מאוס. כך גם בדבר התאוה, שהרי אין בו חיות אלקית, במילא הוא דבר מאוס בעצם.

כאשר האדם מתבונן, שבכל הדברים הגשמיים ישנה פסולת וכל התאוות הגשמיות שהאדם רוצה הן באמת דבר מאוס, אזי הנפש הבהמית מאבדת את העונג ואת הטוב־טעם שיש לה בענינים הגשמיים.

לכל זה הוא בא על ידי יגיעה עצומה.

הנפש הבהמית אינה רוצה לעזוב את התאוות הגשמיות שלה, גם כאשר היא מבינה שהטוב הרוחני

---

23) תצא כא, י. לקוטי תורה, דברים לד, ג.

24) ראה מאמר ד"ה "הוי כי גדול" (לעיל ע' 88) [הערת כ"ק אדמו"ר] אות ה.

25) בראשית ג, ו.

26) בכל זה, ראה קונטרס ומעין בתחילתו.

27) נצבים ל, טו.

28) שם יט.

29) ירמיהו י, י.

עדיף על הטוב הגשמי, בכל זאת היא אינה רוצה לעזוב את העונג הגשמי והיא רוצה את שני הדברים, כלומר, שיהיה לה תענוג בדברים הגשמיים המותרים, אף שבאמת יש לקחת מהדברים המותרים הגשמיים את התועלת ואת חיזוק הכוח, אבל לא את התענוג.

זו היא עבודתה של הנפש האלקית באהבה של "בכל נפשך", ליטול מהנפש הבהמית את התענוג מהדברים הגשמיים.

התחלת העבודה בשתי עבודות אלו היא בתפילה.

תפילה היא הזמן של שתי התבוננויות. הן התבוננות שהנפש האלקית מסבירה לנפש הבהמית את הטוב שבאלקות, והן ההבנה שיש לרצות בדברים הגשמיים רק את התועלת שבכך, אך לא את התענוג שבכך.

אך העבודה העיקרית היא בכל היום, כאשר הוא בעניני העולם.

שתי אהבות אלו הן על־ידי המלחמה שהנפש האלקית לוחמת עם הנפש הבהמית, שהיצר הרע והנפש הבהמית לוחמים נגד.

אמנם, גם כאשר הנפש האלקית מנצחת במלחמה, ולאדם יש את שתי האהבות של "בכל לבבך ובכל נפשך", הרי אלו אהבות מוגבלות;

אך האהבה של "בכל מאודך" היא האהבה העצמית של נשמה לאלקות, שזה למעלה מהבנה. שמצד אהבה זו, כל יהודי מוכן למסירת־נפש ולעמוד בכל הניסיונות, ואהבה זו נמצאת בכל יהודי. שכן כל יהודי אינו יכול ואינו רוצה להיות חלילה מנותק מאלקות[30], שלאהבה זו של נשמה לאלקות אין לנפש הבהמית התנגדות.

זהו ענין יציאת מצרים, היציאה והשחרור מכל המיצרים וההפחדות.

זהו גם ענין שלוש[31] הבארות שיצחק חפר, "עשק", "שטנה" ו"רחובות".

שתי האהבות נקראות על שם הבארות "עשק" ו"שטנה", שכן הן היו כרוכות במלחמה עם המנגד, אך על הבאר "רחובות" כתוב[32] "ולא רבו עליה", בבאר זו אין מנגד.

זהו שעל באר זו כתוב "ויעתק משם ויחפור באר אחרת", כי כדי שהוא יגיע לבאר "רחובות", שזוהי האהבה של "בכל מאודך", הרי זה רק על־ידי "ויעתק משם", שהאדם יתרחק מהגשמיות שבענינים הגשמיים ויעלה כל דבר גשמי לשרשו באלקות.

זהו המענה לשאלתו של הבן החכם, שבמבט ראשון שאלת החכם דומה לשאלת הבן הרשע, אך באמת שאלתו של הבן החכם היא מה המשמעות של המצוות המעשיות, והמענה על כך הוא שכוונת התורה והמצוות היא לעדן את הדברים הגשמיים.

זוהי הכוונה של חבלי משיח, לעורר לתשובה שנזכה לגאולה על־ידי משיח צדקנו בקרוב ממש.

קיצור. העבודה של "בכל נפשך" היא ליטול מהנפש הבהמית את הטוב־טעם בדברים הגשמיים על־ידי ההבנה בטוב האלקי. לשתי האהבות יש התנגדות, אבל "בכל מאודך" נעלית מהתנגדות, כמו הבאר "רחובות" שרועי גרר לא רבו עליה. אלא שהבאר רחובות באה על־ידי קיום מצוות מעשיות ותשובה, שעל־ידן מקילים את חבלי משיח ונזכה לקבל פני משיח צדקנו בקרוב.

כי ישאלך בנך

30) לוח "היום יום...", כא סיון. מאגרות־קודש חלק ד, ע' שפד.

31) תולדות כו, יט.

ראה מאמר ד"ה "והריקותי לכם ברכה" (לעיל ע' 142), ד"ה "מעין גנים" (לעיל ע' 148) וד"ה "וקבל היהודים" (לעיל ע' 161).

32) תולדות שם כב.

ספר השיחות – ה'ש"ת־תש"א בלה"ק

א. היום מלאו שלשים ושש שנים מאז החלו – בליובאוויטש – בסדר של עריכת סעודת אחרון של פסח בהתוועדות ברבים בכלל ובשמחת התמימים בפרט.

ב. את ישיבת תומכי תמימים יסד הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ביום א' ט"ו אלול תרנ"ז בשעת סעודת החופה שלי ושל רעייתי הרבנית נחמה דינה תי'.

ג. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הסתובב בעצמו בסעודת החופה שלי – יחד עם שלשה חסידים שנלוו אליו, החסיד ר' מאיר מרדכי טשערנין, ר' יעקב קאפל זליגסון ור' שלמה חיים שו"ב – לראות אם המשרתים מגישים לכל אחד את האוכל, ושתה לחיים עם כל אחד בברכות מנעימות לכל אחד בהמצטרך לו.

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ציווה להכריז ברבים,

שביום ד' י"ח אלול יודיע ברבים על דבר השליחות שעליו למסור לחסידים בשם הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שליחות הנוגעת לחסידים בפרט ולבני ישראל בכלל לדורותיהם.

ההכרזה עוררה תדהמה בכל אחד וספרו את השעות עד שיזכו לשמוע את דבר ההכרזה.

אחד - אינני רוצה לפרוש בשמו - העליל אז בפני הממשלה וביום רביעי בשעות הבוקר המוקדמות היה עלי להיות בעיר ארשע - מחוז מוהילוב - להתייצב לצבא. בשעות הצהרים חזרתי לליובאוויטש בליוויו של החסיד ר' מאיר מרדכי טשערנין. בשעה שתים אחרי הצהרים התקיימה ההתוועדות של סעודת שבע ברכות.

ד. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה בהתרגשות של שמחה ואמר:

כל בני ישראל בכל העולם יודעים, שביום הרביעי נתלו המאורות. גם ביום ראשון, שני ושלישי, היו יום ולילה. אך, המאורות נתלו ביום הרביעי. היום, י"ח אלול, הוא היום הבהיר, בו נולדו הוד כ"ק רבנו הזקן ומורנו הבעל שם טוב, והיום ביום הקדוש, הנה בציווי ובברכת הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים אני מייסד ישיבה, שממנה יצאו תלמידים בעלי מסירות נפש על תורה ועבודה בדרכי חסידות חב"ד.

ה. כיום עוד עומד לנגד עיני ב"ה בבהירות המחזה הקדוש שאירע לפני שלשים ושש שנים בישיבה הקדושה "תומכי תמימים" בליובאוויטש, כאשר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק כיבד את כולנו, תלמידי ומנהלי ישיבת תומכי תמימים, בכיבוד פנימי לסדר סעודת אחרון של פסח יחד עם התלמידים, ראשי הישיבות, המלמדים ומנהלי הישיבה, באולם הגדול של הישיבה.

ו. בליל ראשון של פסח, בהלכו מבית הכנסת - ה"אולם הקטן" - נכנס הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לרגע קט ל"אולם הגדול" - אולם הישיבה - לראות את ה"סדר" שהכינו עבור תלמידי הישיבה, ובישר לכולנו הבשורה המשמחת, שאת סעודת רבנו הבעל שם טוב באחרון של פסח, יאכלו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק עם אחיו דודיי הרז"א, הרמ"מ וגיסו דודי ומחותני הר' משה והאורחים, עם התלמידים, ב"אולם הגדול".

ביום שלישי, אחרון של פסח, בשעה שתים אחרי חצות, התפללו מנחה, ואחרי מנחה באו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, דודיי והאורחים הקרואים לסעודת החג. ודאי ישנם עוד ב"ה תלמידים וחסידים שזכו להיות בין המסובים וראו ושמעו מה שאירע אז.

זיכני השי"ת בדעה ישרה, לרשום ביומני כל האירועים של אותם הזמנים עם דיבורי ושיחות הקודש.

ז. אימרה אחת אמסור לכם כאן. אחרי שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק אמר מאמר החסידות: מלכא ומלכתא הוו יתבי, אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק:

העבודה הצליחה ב"ה. במשך שנים דאגתי והצטערתי על המעמד והמצב הקפוא והיבש הרוחני של חסידים. לבי דמם ובכל פעם שביקרתי באהלי הקודש של הוד כ"ק אבותי רבותי הקדושים, שפכתי מר לבי על מעמד ומצב החסידים והחסידות.

קיץ תרנ"ו הייתי באהלי הקודש של מורנו הבעל שם טוב, מורנו המגיד ממזריטש, רבנו הזקן, רבנו האמצעי, ובשובי לליובאוויטש הייתי באהלי הקודש של הוד כ"ק אאזמו"ר והוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, ובברכתם הקדושה התחלתי לסדר ישיבה, לחנך ולגדל בחורים חסידיים בעלי מדות ומסורים בדרכי החסידות במסירות נפש. הייתי בטוח בברכתם של המנויים לעיל, שהישיבה תצליח ואור התורה והעבודה יאיר בבני ישראל בכלל ובחסידים בפרט.

בח"י אלול תרנ"ז היתה זריחת שמש ישיבת "תומכי תמימים" בעיר אבותינו רבותינו הקדושים ליובאוויטש.

ח. מאותה סעודת התוועדות אחרון של פסח, עברו שלשים ושש שנים.

במשך שלשים ושש שנים אלו גידלה ישיבת תומכי תמימים, בעזרת השם ובזכות הוד כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, הרבה תלמידים בעלי עבודה במסירות נפש, שהאירו ומאירים כל המדינות באור תורה ועבודה.

ברכותיו של הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק התקיימו ב"ה, תלמידי התמימים, ד' עליהם יחיו, הם עמודי אור תורה ועבודה בכל מקום. גם באמריקה הקרה והקפואה העמידו תלמידי התמימים, ה' עליהם יחיו, ב"ה, פנס של אור בהיר בדרכי החסידות.

ט. כשבאתי בפעם הראשונה לבקר באמריקה, שמח לבי לראות את אגודת חסידי חב"ד בערים שונות בארצות הברית וקנדה, מה שהם ותלמידי התמימים פעלו בקצב להב־שלהבת החסידי.

אז, אני וקשישי תלמידי התמימים, שראינו איך הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הקים ובנה במשך שנים את היכל התורה והעבודה ישיבת תומכי תמימים בהתמסרות כזו של מסירות נפש על כל פרט.

י. כעבור עשר שנים בערך - י"ט כסלו תרס"ו - אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: אבותינו הקדושים מילאו הבטחתם לעורר רחמי שמים, שהשי"ת יתן

הצלחה להעמיד את תלמידי תומכי תמימים על רגלים של ברזל.

ביומני מאותה תקופה רשומות בפרוטרוט שיחות הקודש ששח הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק בלילה הראשון - יום ד' ויום ה' צהרים י"ט כסלו - בעיר ווירצבורג שבמדינה בייערן:

מהשערוריה הנוכחית במדינת רוסיה תהיינה תוצאות גדולות, שתוך זמן קצר יהיה הירוס בתורה ומצוות, ותלמידי תומכי תמימים יהיו אותם יהודי מסירות הנפש, שילכו בתוקף ובחזקה, צעד אחרי צעד, להרביץ תורה ויראת שמים.

תלמידי התמימים נהיו ב"ה בעלי משפחה. חלק מהם הביא גורל החיים בהשגחה פרטית למקומות שונים ברוסיה ובמדינות אחרות כולל אמריקה. ובכל מדינה שהם הגיעו ומגיעים אליה, היתה רוח הקודש שינקו במקום חיותם תומכי תמימים ליובאוויטש, ליסוד מוסד בחיים הרוחניים שלהם ושל משפחותיהם.

בבואי - באלול תרפ"ט - לאמריקה, מצאתי את תלמידי תומכי תמימים ואת חסידי חב"ד, שבמשך היותם במדינה זו פעלו הרבה, שלבד זאת שבמסירות נפש[1] .

במשך שנים עשר החדשים - ג' כ"ב תמוז תרפ"ט עד ד' כ"ו תמוז תר"צ - ששהיתי בביקורי באמריקה, ביקרתי בהרבה ערים, גדולות וקטנות, והתפלאתי על ההנהגה החסידית המושרשת של תלמידי תומכי תמימים, ואז חשבתי במגדל האור שהקים הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק.

אחרון של פסח בסעודת היום

1) כך הוא ברשימה, וכנראה חסר קצת.

אגרות קודש

ב"ה, י"ב סיון תרצ"א

ריגא

אל חברי שלחן־הנשיאות דכולל חב"ד יצ"ו, ואל חברי כולל חב"ד יצ"ו

שלום וברכה!

את נוסח מכתב־הקריאה במועדו קבלתי ושבעתי רצון ממנו, וחושב אני אשר אינם צריכים להתעוררות, כי בודאי הם עומדים בחליפות מכתבי התעוררות תמידי עם הגבאים בכל אתר ואתר לעוררם ע"ד החזקת הכולל יצ"ו.

כן קבלתי את החוברת הקטנה בדבר בנין בתים, אמנם עדיין לא עיינתי בה.

את הדו"ח מהכנסה והוצאה מתשרי עד ניסן ראיתי, ומאד נצטערתי על הגרעון הגדול בההכנסה, והיו צריכים להזדרז ולאחוז באמצעים להגדיל ההכנסה, ומה שתלוי בי הנה מה שיחליט שלחן־הנשיאות שיכולים לעשות בשמי אני נותן להם רשות לעשות, ומה שנחוץ שאעשה בעצמי מכאן ייטיבו נא למהר להודיעני, את אשר לפי דעתם נחוץ שאעשה בעצמי לטובת הכולל יצ"ו.

בנדון הבחירות, קבלתי העתק תקנות הבחירות, ועיינתי הן בחקי הבחירות והן במה שמסרו אל הממשלה - וזו שמסרו אל הממשלה הייתי חפץ שתהא לי העתקה מדוייקת כלשונה שנמסרה אל הממשלה, ובטח יעשו זאת למעני - בודאי שצריכים לחשוב אדות בחירות חדשות, אמנם אני חושב שבמשך ששת השנים מאז היו הבחירות בודאי שאיזה ענינים נשתנו, ונחוץ לבקר את התקנות, להוסיף או לגרוע ולדייק בהם, ואשר על כן אני מבקש מאת חברי שלה"נ אשר יקבעו ועידה מיוחדת לשאלת הבחירות, לסדר עבורי הצעות לפי דעתם כפי המצב ההוה, וישלחו אליו את הצעותיהם, ואז אשיב להם דבר בזה, ובבקשה שלא יאחרו בזה.

בנדון השופרות, הנה כמו שהוא בווילקאמיר, כן הוא במקומות אחרים, והיו צריכים לאחוז באמצעים בזה, אמנם מובן שצריכים לעשות במתינות שלא לפגוע בכבוד שום מוסד ממוסדות המקומיים, ובכל אופן צריכים להוכיח במישרים אשר תקנת השופרות היא מיסוד כ"ק אבותינו רבותינו הק' זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א ואין להשיג גבולם.

את שני הטופסים מרשימת הגבאים במועדם קבלתי, ואיני יודע אם זהו הכל או צריכים עוד לשלח טופס שלישי.

והנני ידי"ע הדו"ש מכבדם ומברכם

יוסף יצחק

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

קריאת התורה למנחת שבת־קודש

ט א וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי קָרָא מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו וּלְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: ב וַיֹּאמֶר אֶל־אַהֲרֹן קַח־לְךָ
עֵגֶל בֶּן־בָּקָר לְחַטָּאת וְאַיִל לְעֹלָה תְּמִימִם
וְהַקְרֵב לִפְנֵי יְהוָה: ג וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר
לֵאמֹר קְחוּ שְׂעִיר־עִזִּים לְחַטָּאת וְעֵגֶל וָכֶבֶשׂ
בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם לְעֹלָה: ד וְשׁוֹר וָאַיִל לִשְׁלָמִים
לִזְבֹּחַ לִפְנֵי יְהוָה וּמִנְחָה בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן כִּי הַיּוֹם
יְהוָה נִרְאָה אֲלֵיכֶם: ה וַיִּקְחוּ אֵת אֲשֶׁר צִוָּה
מֹשֶׁה אֶל־פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּקְרְבוּ כָּל־הָעֵדָה
וַיַּעַמְדוּ לִפְנֵי יְהוָה: ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדָּבָר
אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה תַּעֲשׂוּ וְיֵרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד יְהוָה:
(לוי) ז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן קְרַב אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
וַעֲשֵׂה אֶת־חַטָּאתְךָ וְאֶת־עֹלָתֶךָ וְכַפֵּר בַּעַדְךָ
וּבְעַד הָעָם וַעֲשֵׂה אֶת־קָרְבַּן הָעָם וְכַפֵּר בַּעֲדָם
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה: ח וַיִּקְרַב אַהֲרֹן אֶל־הַמִּזְבֵּחַ
וַיִּשְׁחַט אֶת־עֵגֶל הַחַטָּאת אֲשֶׁר־לוֹ: ט וְבְנֵי
אַהֲרֹן אֶת־הַדָּם אֵלָיו וַיִּטְבֹּל אֶצְבָּעוֹ בַּדָּם וַיִּתֵּן
עַל־קַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־הַדָּם יָצַק אֶל־יְסוֹד
הַמִּזְבֵּחַ: י וְאֶת־הַחֵלֶב וְאֶת־הַכְּלָיֹת וְאֶת־הַיֹּתֶרֶת
מִן־הַכָּבֵד מִן־הַחַטָּאת הִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה כַּאֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: (ישראל) יא וְאֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־
הָעוֹר שָׂרַף בָּאֵשׁ מִחוּץ לַמַּחֲנֶה: יב וַיִּשְׁחַט אֶת־
הָעֹלָה וַיִּמְצְאוּ בְּנֵי אַהֲרֹן אֵלָיו אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקֵהוּ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב: יג וְאֶת־הָעֹלָה הִמְצִיאוּ אֵלָיו
לִנְתָחֶיהָ וְאֶת־הָרֹאשׁ וַיַּקְטֵר עַל־הַמִּזְבֵּחַ: יד וַיִּרְחַץ
אֶת־הַקֶּרֶב וְאֶת־הַכְּרָעָיִם וַיַּקְטֵר עַל־הָעֹלָה
הַמִּזְבֵּחָה: טו וַיַּקְרֵב אֵת קָרְבַּן הָעָם וַיִּקַּח אֶת־
שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר לָעָם וַיִּשְׁחָטֵהוּ וַיְחַטְּאֵהוּ
כָּרִאשׁוֹן: טו וַיַּקְרֵב אֶת־הָעֹלָה וַיַּעֲשֵׂהָ כַּמִּשְׁפָּט:

אגרות קודש

ב״ה, י״ד ניסן, תשי״ג
ברוקלין.

הרה״ח הוו״ח אי״א נו״נ עוסק בצ״צ
מוה״ר מנחם זאב שי׳ הלוי

שלום וברכה!

... אתענין לדעת מסיפורי התלמידים שי׳ שביקרו כאן בחזירתם להישיבה במאנטרעאל, ובעיקר מה שסיפרו להחברים שלהם, שלאחר ככלות הכל, אפשר שכ״ז ישאר עליהם בדרך מקיף ורק בהשתדלות תלוי הדבר שהענין יתקבל בפנימיות לטוב להם לא רק ברוחניות אלא גם בגשמיות, ומתאים למהות התלמידים הנה עליו להסביר להתלמידים אם בדבור עם כל אחד בפני עצמו, שאז יכול לדבר נאהענטער או שאדרבה עם כולם ביחד שאז אפשר לדבר שארפער כיון שאין מבליטים איש אחד אלא מדברים עם רבים.

ולקראת ימי החג הבאים עלינו ועל כל ישראל לטובה, הנני בזה להביע ברכתי לחג הפסח כשר ושמח.

ולקיום היעוד המקווה כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות, בגאולתנו האמיתית והשלימה, בימיו ובימינו ע״י משיח צדקנו.

בברכת החג.

לוח זמנים לשבוע אחרון של פסח לחו"ל בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ק)	6:30	6:23	9:01	8:56	9:35	9:31	10:40	10:36	19:00	19:04	19:26	19:30	18:43	19:40
חיפה (ק)	6:28	6:21	8:59	8:54	9:34	9:30	10:39	10:35	19:03	19:07	19:26	19:31	18:36	19:41
ירושלים (ק)	6:28	6:20	8:59	8:54	9:34	9:29	10:38	10:35	19:03	19:07	19:25	19:29	18:27	19:39
תל אביב (ק)	6:30	6:22	9:01	8:56	9:35	9:31	10:40	10:36	19:00	19:05	19:27	19:31	18:44	19:41
אוסטריה, וינה (ק)	6:33	6:21	8:58	8:50	9:44	9:37	10:50	10:45	19:25	19:33	19:58	20:08	19:14	20:21
אוסטרליה, מלבורן (ח)	6:34	6:39	8:50	8:52	9:27	9:29	10:27	10:28	18:15	18:06	18:42	18:33	17:50	18:44
אוקראינה, אודסה (ק)	6:37	6:26	9:03	8:56	9:47	9:41	10:53	10:48	19:26	19:34	19:58	20:07	19:14	20:20
אוקראינה, דונייצק (ק)	6:08	5:56	8:33	8:25	9:18	9:12	10:25	10:19	18:59	19:07	19:32	19:41	18:48	19:55
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	6:18	6:06	8:43	8:35	9:29	9:22	10:36	10:30	19:10	19:19	19:44	19:53	18:59	20:07
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	6:42	6:29	9:06	8:57	9:54	9:47	11:01	10:55	19:37	19:47	20:12	20:22	19:27	20:37
אוקראינה, קייב (ק)	6:35	6:22	8:58	8:49	9:47	9:39	10:53	10:48	19:30	19:39	20:05	20:15	19:20	20:30
איטליה, מילאנו (ק)	7:04	6:53	9:31	9:23	10:14	10:07	11:20	11:15	19:53	20:01	20:23	20:31	19:42	20:44
אקוואדור, קיטו (ח)	6:15	6:13	8:46	8:44	9:14	9:13	10:17	10:15	18:21	18:19	18:43	18:41	18:02	18:50
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:06	7:11	9:25	9:26	10:00	10:01	11:00	11:01	18:49	18:41	19:15	19:07	18:24	19:18
ארגנטינה, בריילוצ'ה (ח)	8:01	8:07	10:15	10:17	10:53	10:55	11:53	11:54	19:37	19:27	20:06	19:56	19:10	20:08
ארה"ב, בולטימור (ק)	6:51	6:41	9:20	9:14	9:59	9:53	11:04	11:00	19:30	19:36	19:59	20:05	19:17	20:17
ארה"ב, ברוקלין (ק)	6:39	6:30	9:08	9:02	9:48	9:42	10:53	10:49	19:20	19:27	19:50	19:57	19:08	20:08
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ק)	6:40	6:30	9:09	9:02	9:48	9:42	10:54	10:49	19:21	19:27	19:51	19:57	19:08	20:09
ארה"ב, דטרויט (ק)	7:15	7:04	9:43	9:36	10:23	10:18	11:29	11:25	19:58	20:05	20:28	20:35	19:46	20:48
ארה"ב, האוסטון (ק)	7:11	7:04	9:42	9:38	10:16	10:12	11:21	11:17	19:41	19:45	20:06	20:10	19:26	20:20
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	6:39	6:31	9:10	9:05	9:46	9:41	10:50	10:47	19:13	19:17	19:40	19:44	18:59	19:55
ארה"ב, מיאמי (ק)	7:12	7:06	9:44	9:40	10:16	10:13	11:21	11:17	19:38	19:41	20:02	20:05	19:22	20:15
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	6:35	6:25	9:03	8:57	9:43	9:38	10:49	10:44	19:17	19:23	19:47	19:53	19:04	20:05
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	7:04	6:54	9:33	9:26	10:12	10:06	11:17	11:13	19:45	19:51	20:14	20:20	19:32	20:32
ארה"ב, שיקגו (ק)	6:33	6:23	9:02	8:55	9:42	9:36	10:48	10:43	19:16	19:23	19:46	19:53	19:04	20:05
בוליביה, לה-פס (ח)	6:38	6:39	9:06	9:05	9:35	9:35	10:37	10:36	18:34	18:30	18:57	18:53	18:12	19:02
בלגיה, אנטוורפן (ק)	7:18	7:05	9:41	9:32	10:31	10:23	11:37	11:32	20:15	20:25	20:51	21:02	20:05	21:17
בלגיה, בריסל (ק)	7:19	7:06	9:42	9:33	10:31	10:23	11:38	11:32	20:15	20:25	20:51	21:01	20:05	21:16
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:15	6:17	8:40	8:40	9:11	9:11	10:12	10:11	18:10	18:04	18:30	18:24	17:47	18:34
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:03	6:05	8:28	8:28	8:59	8:59	10:00	9:59	17:54	17:48	18:18	18:12	17:31	18:22
בריטניה, לונדון (ק)	6:36	6:23	8:58	8:49	9:48	9:41	10:55	10:50	19:35	19:45	20:10	20:20	19:28	20:35
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	6:43	6:28	9:03	8:53	9:56	9:48	11:03	10:57	19:44	19:55	20:22	20:34	19:38	20:50
גרמניה, ברלין (ק)	6:41	6:27	9:03	8:53	9:54	9:46	11:01	10:55	19:42	19:52	20:18	20:29	19:33	20:44
גרמניה, פרנקפורט (ק)	7:02	6:49	9:26	9:17	10:14	10:07	11:21	11:15	19:57	20:07	20:32	20:42	19:47	20:57
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:16	6:19	8:40	8:40	9:12	9:12	10:13	10:13	18:12	18:06	18:30	18:24	17:49	18:34
הודו, מומבאי (ח)	6:33	6:28	9:05	9:02	9:36	9:32	10:39	10:37	18:52	18:54	19:16	19:17	18:36	19:27
הודו, פונה (ח)	6:29	6:24	9:02	8:58	9:32	9:29	10:35	10:33	18:48	18:50	19:12	19:13	18:31	19:22
הונגריה, בודפשט (ק)	6:23	6:11	8:48	8:40	9:33	9:27	10:40	10:35	19:13	19:22	19:46	19:55	19:02	20:09
טורקיה, איסטנבול (ח)	5:44	5:34	8:13	8:06	8:52	8:47	9:58	9:53	18:25	18:31	18:55	19:01	18:12	19:13
יוון, אתונה (ק)	7:11	7:02	9:40	9:34	10:18	10:13	11:23	11:19	19:48	19:53	20:16	20:22	19:35	20:33
מולדובה, קישינב (ק)	6:44	6:33	9:10	9:02	9:55	9:48	11:01	10:56	19:34	19:42	20:07	20:15	19:23	20:29

לוח זמנים לשבוע אחרון של פסח לחו"ל בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:30	6:25	9:02	8:58	9:33	9:29	10:36	10:34	18:50	18:51	19:13	19:15	18:33	19:24
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	6:47	6:54	8:56	8:59	9:38	9:41	10:38	10:39	18:20	18:08	18:51	18:40	17:52	18:52
נפאל, קטמנדו (ח)	5:55	5:48	8:26	8:22	8:59	8:55	10:03	10:00	18:21	18:24	18:46	18:49	18:06	18:59
סין, בייג'ין (ח)	5:59	5:50	8:28	8:22	9:07	9:01	10:12	10:08	18:38	18:44	19:07	19:13	18:23	19:25
סינגפור, סינגפור (ח)	7:05	7:03	9:36	9:34	10:05	10:03	11:07	11:06	19:12	19:11	19:34	19:33	18:53	19:42
פולין, ורשא (ק)	6:11	5:57	8:33	8:23	9:24	9:16	10:31	10:25	19:10	19:20	19:47	19:58	19:00	20:13
פרו, לימה (ח)	6:13	6:13	8:41	8:40	9:10	9:10	10:12	10:11	18:11	18:08	18:34	18:30	17:50	18:39
צרפת, ליאון (ק)	7:21	7:10	9:48	9:40	10:31	10:25	11:37	11:32	20:09	20:17	20:41	20:49	19:57	21:02
צרפת, פריז (ק)	7:29	7:16	9:53	9:45	10:40	10:33	11:46	11:41	20:23	20:32	20:56	21:05	20:12	21:19
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:55	5:53	8:27	8:25	8:56	8:54	9:59	9:57	18:05	18:04	18:27	18:26	17:46	18:35
קנדה, טורונטו (ק)	6:59	6:48	9:27	9:20	10:08	10:02	11:14	11:09	19:47	19:54	20:15	20:23	19:35	20:35
קנדה, מונטריאול (ק)	6:34	6:23	9:01	8:54	9:44	9:38	10:50	10:46	19:24	19:31	19:54	20:03	19:12	20:16
קפריסין, לרנקה (ק)	6:33	6:25	9:03	8:58	9:39	9:34	10:44	10:40	19:07	19:11	19:34	19:39	18:52	19:50
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	6:29	6:14	8:48	8:37	9:43	9:34	10:50	10:44	19:33	19:44	20:12	20:25	19:24	20:41
רוסיה, מוסקבה (ח)	6:01	5:46	8:19	8:08	9:16	9:07	10:23	10:17	19:10	19:22	19:47	20:00	19:02	20:17
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	6:01	5:49	8:26	8:18	9:11	9:04	10:17	10:12	18:50	18:59	19:23	19:32	18:39	19:46
שוויץ, ציריך (ק)	7:05	6:53	9:31	9:23	10:16	10:09	11:22	11:17	19:59	20:08	20:28	20:37	19:49	20:51
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:14	6:10	8:47	8:44	9:16	9:13	10:20	10:17	18:30	18:31	18:53	18:53	18:12	19:02

עירוב תבשילין

ביום חמישי ערב יום טוב יקח הפת משבת וגם תבשיל חשוב עמו כגון בשר או דג ויתן ביד אחר לזכות על ידו לכל הקהל ואומר:

אֲנִי מְזַכֶּה לְכָל מִי שֶׁרוֹצֶה לִזְכּוֹת וְלִסְמוֹךְ עַל־עֵרוּב זֶה:

ומי שזוכה נוטל בידו ומגביה טפח, וחוזר ונוטל מיד הזוכה והמזכה מברך:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת עֵרוּב:

בְּדֵין יְהֵי שָׁרָא לָנָא לַאֲפוּיֵי וּלְבַשּׁוּלֵי וּלְאַטְמוּנֵי וּלְאַדְלוּקֵי שְׁרָגָא וּלְתַקָּנָא וּלְמֶעְבַּד כָּל־צָרְכָּנָא מִיּוֹמָא טָבָא לְשַׁבַּתָּא לָנָא וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת:

[=בָּזֶה יִהְיֶה מֻתָּר לָנוּ לֶאֱפוֹת וּלְבַשֵּׁל וּלְהַטְמִין (אֹכֶל) וּלְהַדְלִיק נֵר וּלְתַקֵּן וְלַעֲשׂוֹת כָּל צָרְכֵּנוּ מִיּוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, לָנוּ וּלְכָל יִשְׂרָאֵל הַדָּרִים בָּעִיר הַזֹּאת]:

סדר מצות הדלקת נרות לשביעי ושבת אחרון של פסח

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה, ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.
בחו"ל - או בארץ ישראל כשחל חג בערב שבת - נותנים בהדלקה של היום הראשון גם עבור היום השני.

ערב שביעי של פסח

יש להדליק – לפני כניסת החג 'נר נשמה' (או שלהבת גז וכדומה) כדי לאפשר העברת אש להדלקת הנרות שלמחרת.
זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים.
במידה והתעכבה הדלקת הנרות, והחג כבר נכנס, יש להדליק את הנר על ידי העברה מאש שהודלקה לפני כניסת החג. אסור בשום אופן להדליק על ידי יצירת אש חדשה (גפרור או מצית).
מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל יוֹם טוֹב:

אין מברכין שהחיינו

בחו"ל ערב שבת קודש – אחרון של פסח

מדליקים את הנרות מנר דולק ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת וְשֶׁל יוֹם טוֹב:

אין מברכין שהחיינו

פירוש התוספות למס' הוריות דף ז עמ' א

מה צבור הורו ועשו אחריהן בהוראתן כו' — תימה: היאך שייך לדמותו לבית דין? דהכתיב "לאשמת העם" וטפי מסתבר לומר: מה צבור אין חייבין עד שיורו הן אחרים, אף משיח לא יהיה חייב כו'. **לא** אם אמרת בנשיא שכן מכפר לו ביום הכפורים — הוה מצי למימר שכן נשיא אין מביא בהוראה, אלא דאלימא פריך: שמתכפר בצבור. **ואי** דאינהו (כו') מופלאים הוראה דידיה כו' — דהא איתקש לאשמת העם, ותנן לעיל כו', כדפירש רש"י.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org * www.Chasidut.TV

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il - www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00622
01/04/2018

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים